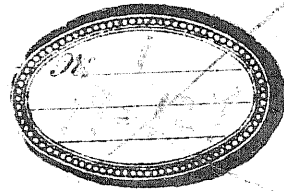

Octo 4-

No.

*M. D. Joseph de Lima della Comp. de Buenos
comprò este libro.*

Postoffice	
CANADA	
NO.	A
NO.	12
NO.	
NO.	1214

7-600-411
Beckley
MADE IN CANADA

R. 39 47

TRACTATUS
DE CONTRACTIBVS
ET NEGOTIATIONIBVS,
DVOBVS CONTENTI
LIBRIS.

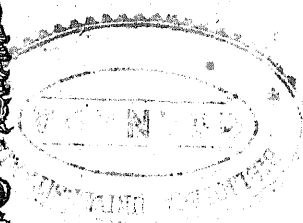
FRA TRE LVDOVICO LOPEZ,
in sacra Theologia Magistro, Ordinis Prædicatorum huius
Prouinciæ Hispaniæ, Authore.

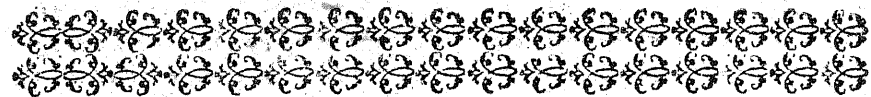
*IN QVIBVS QVÆSTIONES, EARVMQVE RESOLUTIONES
pernites quidem; atq; necessaria proponuntur, accurateq; discutuntur, & tradun-
tur. pressisq; tam modernorum, quàm antiquorum opinionibus libratis, atq;
perpenfis statuitur veritas, tam Sacra Theologia, quàm Iuris
Canonici & Civilis concinnior, utriusque facultatis
exonibus magnam lucem allatura.*

HÆC AVTEM EDITIO PVRIOR, AC PVRGATIO
multo quàm priores in lucem prodit.

BRITANNIAE,
Apud Societatem Brixensem. M. D. XCVI.
Superiorum, permiffa.

REVERENDISSIMO D. D.

PEREGRINO MARCHETTO

CONGREGATIONIS CANONICORVM

REGVLARIVM S. SALVATORIS

ORDINIS S. AVGVSTINI

GENERALI MERITISSIMO,

Petrus Maria Marchettus. S. D.

OGNITA mihi iam diu tuarum fama virtutum,
& meritorum magnitudo, idemque vtriusque no-
strum familia cognomen effecerat, vt, quem ex ho-
minum sermonibus cogitatione perspexeram, &
eram desiderio complexus, eundem oculis ipsis ad-
spicere, coram alloqui, presentibus officijs colere,
vehementer optarem; cui scilicet honestæ cupidi-
tati vt laudandarum auctor coniunctionum Deus
faueret, eo me tempore Venetias non multos ab
hinc annos ire compulit, quo ibidem ipse agebas;
vbi cum ore tuo colloquijsq; mirifica lenitate, & grauitate conditis illi-
co me tibi amoris vinculo astrictum senserim; facileq; intellexerim te
ad omnia summa natum esse, continuo prædixi non multo post futurum, vt or-
dinis tui gubernaculum teneres; Iam verò, vt augurium de te meum exitu
comprobari accepi, statim cogitare mecum ipse cepi, qua tandem testifica-
tione perpetuum studium erga te meum, & tibi apertius, & orbi terra-
rum vniuerso illustrius probarem: nihil demum occurrit aptius obseruan-
tiæ in te meæ monumentum, quàm eximij alicuius operis editio tuo no-
mine insigniti. Vt enim ad artium, ac disciplinarum splendorem ab igno-
rantia nocte vindicandum nulla ratio typis accommodatior à maioribus no-
stris inuiciri, sic ad amicorum studia prædenda, nulla certior iniri via
† a potuit,

potuit, quam hoc genus epistolarum, per quas operi euulgato præfixas, & opus ipsum, & eius patronus vel ad perpetuitatem certare viderentur; Itaq; cum societatis nostræ sumptibus tractatus hi de contractibus numeris omnibus absoluti prælo iterum subijcerentur. peropportunam hanc ratus amoris in te mei testificandi occasionem, eum in tuo nomine apparere volui; Viro enim sapientissimo, & præstantissimis aequæ ac difficillimis muneribus feliciter perfuncto, & in summa ordinum omnium admiratione posito, quid gratius accidat, & optatius, quam doctissimi auctoris in florentissimis academys pulcherrime versati, deq; musarum cætu optime meriti labor, & vigiliæ? His verò quid ornatius, quàm illius nomen, & auctoritas? Sit igitur hoc munus tua persona dignissimum, si eruditionis nobilitas, & utilitas ex eo in genus humanum diffusa tuo cum gradu dignitatis, & virtutis fama longe lateq; peruagata conferatur; Si verò dantis animus spectetur, minime scilicet indignus, aut iniucundius existat; à Marchetto enim tui studiisissimo, Marchetto, qui studia omnium ad se amandum & colendum facillime allicit, datur: quod itaq; doctissimi viri labore ad conscientia nodos explicandos partum est opus; Quod amantissimi hominis ad suam in te obseruantiam indicandam ad te mittitur munus, accipe libenter vir doctissime, & amorè omnium dignissime; vt quoties illud adspicere, ac perlegere tibi contigerit, toties, & LVDOVICI LOPEZ doctrinam laudes, & Marchettorum tibi deditissimorum animos recorderis, Vale, diuq; felix viue.

INSTRVCTORIVM NEGOTIANTIVM, PER PATREM MAGISTRVM FRATREM LVDOVICVM Lopez, Sacrae Theologiae professorem. LIBER PRIMVS.

De definitione contractus, & an promissio, & donatio, & impignoratio contractus sint, & de requisitis ad contractum in communi, & de essentialibus venditioni.

CAPVT PRIMVM.

ROSTQVAM omnipotētis ope suffulti Primi Tomi Instructorijs conscientia binas partes absoluiimus: en iam reliquas, quas nos in promptu habere in lucē edendas prædiximus, in publicum producimus materias morales cōiuncti humano, transigendæq; vitæ per quam scitu necessarias. Inter eas verò (quia materia de emptione, & venditione potissimum locū tenet) ab ea initium fore sumendum operæpretium esse duximus. Quia verò tā emptio, quàm venditio sub genere contractus continentur, absonum à recto ordine procedendi non erit, si antequàm naturam emptiois, & venditionis explicemus, definitionem contractus præstituentes, quid sit contractus definiamus.

Definitio contractus. CONTRACTVS igitur, est plurium consensus legitimus super aliqua re conuenientium, obligationem aliquam in vtraque parte contrahentium, vel in vna tantum gignens. Hoc autem per exemplum emptiois, & venditionis clarescit: nam cum constat esse contractus, in eis interuenit & emptor, & venditor, qui plures esse dicuntur. Conueniunt insuper in vna eademque re,

quippe in addicendo merces emptori pro pretio certo, ex quo planè con sensu mutuo suboritur obligatio, in venditore qui dem exhibendi eas pro tali pretio, & in emptore id valoris pro eis pendendi.

AT verò ex hac præstituta definitione iam in hoc incidimus dubium. Quia si exacta est, & bona hæc definitio (prout eam tradit Frater Franciscus Garcia, in prima parte de Contractibus pag. 2.) iam donationem, promissionem, impignorationem, depositum, & huiusmodi contractus propriè esse fateri cogimur. At verò Sotus lib. 6. de Iustit. & Iure quæst. 2. ar. 1. concl. 2. & Conradus, lib. de Contract. q. 16. vtriusque facultatis iuristis assentes, prædictos actus contractus esse inficiantur hac sola persuasæ ratione, qd de ratione contractus putant esse consentium contractuum mutuum, qui in vtroq; contrahente obligationem ingeneret. Igitur cum promissionem, donationem, impignorationem, in vno dumtaxat contrahente obligationem inducere videantur, propterea non dicendum fore esse contractus autumant. Sed iam tandem ne in re tantum pertinente ad questionem nominis immoremur: respondemus nos cum Frat. Garcia loco supra allegato non ita superstitiosè, sed latè viurpantes nomen contractus definitionem prædictam approbare: ac propterea prædictas actiones in numero contractuum collocamus, neque existimo in oppositam sententiam Soti, & Conradi omnes cōiurasse Iuristas: quia Iulius Clarus

rus tracta. de donat. donationem, eo elegans nomen habet, inter contractus nominatos computari testatur, ac proinde cum est perfecta per poenitentiam non reuocatur iuxta l. Arif. ff. de donat. nisi propter causam ingratitudinis, & causas expressas in l. fin. Reuoc. donat. vt comuniter traditur.

PRÆTEREA, licet sermones morales in vniuersali sumpti minus sint vtiles, authore D. Tho. in prol. 2. 2. tamen quia naturalis modus procedendi est ab vniuersalibus ad particularia descendendo, ideo non præter propositum erit, si definitione contractus in comuni prælibata, de his, quæ contractibus in communi competunt mentionem faciamus. Sūt igitur tria requisita ad ineundum contractum. Primum, quod consensus vtriusque contrahentis in aliqua re conueniat, quia si in aliqua conuentione, vel contractu vnus tantum consensus accederet, alterius partis consensu nõ accedente, contractus propriè minimè conficeretur. Secundum requisitum est, quod talis cõsensu legitimus sit, ac proinde neque per legem reprobatus. Hac enim de causa minores, qui non sunt sui iuris, sed sub tutorum cura constituti, cõtrahere per se nequeunt, quia illegitimus eorum est talis cõsensu, hoc est inualidus per legem in ordine ad contrahendum, id est, ad sua vendenda, vel alienanda bona, vnde quia eorum consensu illegitimus est, ab eis sic facta alienatio non valet, sicut etiam ratione materiæ, quia res sacra vendibilis non est, consensu ad eam per venditionem distrahendum legitimus non est. Tertium, quod ad legitimè contrahendum exigitur, ex parte formæ contrahendi se tenet. I. quod per vim, vel per metum, aut fraudè non præstetur talis consensu, ubi liber, voluntariusq; esse exposcitur. Postremò & id maxime est de ratione cõtractus, vt consensu in eo interueniès talis sit, q. aptus natus sit in vtroq; vel in vno saltè contrahenti aliquam obligationè producere.

IN SVPER quia ad naturam contractuum penetranda non parum refert

ea quæ cõtractibus in comuni conueniunt perspecta habere, statim hæc questio animu pulsat; s. quænam illa sint, & quot, quæ ad constituendum contractu concurrunt? At huic questioni facit satis Garcia, i. p. de contract. pag. 5. vbi probè subnotauit triplicia esse, quæ solita sunt cõuenire ad constituendum contractu aliquem. Nã quædam vt essentialia, & quædã vt accidentia propria: alia verò vt accidentia comunia, & prorsus contingentia in eius constitutione coeunt, sicut in constitutione rei naturalis. i. hominis anima, & corpus vt essentialia, risibilitas, vt propriu accidens, albedo verò, vt comune conueniunt. Iam verò si scire cupias quænam contractui venditionis essentialia sint, intellige planè essentialia, & veluti intrinsecum esse venditioni tribus consistere rebus, quaru vna si desit, desinet & pariter venditionis cõtractus esse. Primò igitur essentialiter ei competit, quod res aliqua venalis ibi substat, quæ substantia sit, & veluti corpus alicuius rei naturalis, seu artificialis presentis, vel futuræ. At secundum sic ibi cõcurrens ipsum pretiu est. Tertium verò cõsensu est contrahentiu, s. venditoris in translationem dominij, atq; emptoris in pretij traditionem, quæ oia illi essentialia sunt. Sed iam tandè scitu opus est, quodnam sit huius cõtractus propriu accidens. Igitur propriu accidens venditionis esse scito, nempe quod postquã consummata perfectaq; est res vedita, iã periculo emptoris sic substat, vt tã danu, quàm eius lucrum & fructuum emolumentum emptori cedat, licet nihil vetet aliquando aliunde accidere posse contrarium. Vt rursus sumus dicturi.

De definitione venditionis, & de periculis eius. & an res fictitia, aut non extã in toto, vel in parte, aut res aliena, vel quæ ambigitur, an sit aliena, vendibilis sit? & an res propria, vel in manu Egyptianorum, id est, Gitanos, existens emibilibis sit. CAP. II. Ostquam quænam vt essentialia conuenire contractui venditionis exposuimus, quoniã ex essentialibus

Quæst. quænam concurrant ad cõstituendum contractum.

Essentiale contractum consistere tribus rebus.

Quæst. quodnam venditionis proprium accidens.

Definitio venditionis à Garcia tradit. a.

Definitio vedit. Seti.

Particula eius.

bus definitio essentialis cõstat, quam hic præmittere paramusiam vt quidnam sit venditio definiamus ipsa ferri procedendi efflagitat. Et quamuis in hac constituenda definitione multi multa verba multiplicent, inter quos vnus est Garc. i. par. de contract. pag. 199. & pag. 207. qui sic bene sibi venditionem definire videtur, dicès: quod venditio est traditio quadam, quæ fit à venditore, quæ rem suam, vel merces proprias voluntariè habili ad emendum, tradit: tamen magis exactas, & breuiloquas emptionis & venditionis definitiones, quas in lib. 6. de Iust. & Iur. quæst. 2. artic. 2. Sotus tradit, libuit hic magis sequi. Est igitur secundum ipsum venditio quadam distractio rei pro pretio. Emptio autem è conuerso definitur, esse contractio rei pro pretio. Sūt etenim verba hæc iuris, quibus generaliter significatur translatio dominij illius rei, quæ non est reddibilis, vt C. de rescin. vendit. l. 2. rem maior. Igitur per has particulas, scilicet distractio rei, discrimen inter hunc contractum, & emphyteusum, & locationem denotatur. Nam per distractionem rei, eius dominij translationem in emptorè significamus, quod in emphyteusi, & locatione fieri non contingit, quia in his nõ dominium rei directum, sed vsus, vel vsusfructus transfertur. Per hæc quoque vocem distractio, quippe quæ translationem dominij irredibilis rei denotat, venditio à mutuatione secernitur: nam licet in mutuatione dominium pecuniæ transferatur: tamen quia eadem pecunia est soluenda, atque reddenda non propriè distrahitur. Particula autem illa, pro pretio, venditionem separat à cambio, in quo res pro re commutatur, & non res pro pretio datur. Ad hæc per illam particulam, scilicet, rei, reprobantur illi contractus fictitij, vbi aliquid reale fingitur vendi, cù re vera nihil ibi vendatur, vt cum venduntur fructus arborum, vel boues, quibus vendens caret, sibi que iterum tales ficti boues empti pro annua pensione locantur, quæ captiones & fraudes nõ raro aduersus simplices homi-

nes versuti soliti sunt machinari: ita Metina in sua instructio. fol. 136.

AT iam hic se hoc dubiu profert, an, licet res fictitia venalitati exponi non possit (vt probè ex diffinitione venditionis conclusimus) præemptor rei futura, vel fructus terræ, fetus ancillarum, vt gregis, vel iactus retis in piscationem, si ab spe frustra cõtingat, quia nihil est natum, aut expiscatione captum, teneatur stare contractui soluendo præconuentum pretium. Et quidem vtrinque questio vrget, & primò pro parte affirmatiua, quia iste contractus forrux alex videtur inniti, ergo adhuc in casu obligat: pro parte verò negatiua talè non teneri ad pretium soluendum inde suadet, scilicet, quia talis venditio nõ fuit distractio rei pro aliquo tempore realiter existentis: ergo nõ fuit verus, aut validus contractus.

SED quia iam quæstionem hanc in 1. tomò absoluiimus, nunc quoque causa seruadi ordinis eam summarè tangimus, respondentes primò, q. in casu quæstionis si emptor huiusmodi expressè sic pacificens fortunæ alex se voluit committere stipulando se soluturum tantum, neque plus, vel minus, siue tales fructus, siue foetus nascerentur, vel non, tunc stare contractui, prefixumq; soluere pretium tenetur. Secundo dico, q. si sic expressè non est conuentum, in futurum nõ succedentibus huiusmodi fructibus, aut foetibus præemptis, pretium cõuentionis eorum emptor persoluere non tenetur. At verò secus est in iactu retis in capturam piscium, quia hic dum nihil conuentum est expressè de nihil soluendo, si nihil piscum fuerit captum, etiam si fortuna aduersa iactus retis frustraneus fuerit, nihilominus ad soluendū tenebitur, quia nõ nihil discriminis inter emptam piscationem, & fructus, fetulq; nascituros præemptos intercedit, autore Hugone de Celso, in suo repertorio legum. verb. vedere, vers. 14. quia qui fructus, vel fetus nascituros præmit, ideo cõsetur emisse, quia comunitè huiusmodi fructus eduntur in lucè. At de sorte piscationis

Quæst.

Dictum 1.

Dictum 2.

Tria ad ineundum contractum requisita. Requis. 1.

2

3

est, quod laborando interdum per totam noctem, ac diem a piscatoribus nihil capiatur.

Quaest.

PRÆTEREA, & affinis hic hæc quaestio accedit, an quando res empta nõ totaliter extat, quia semicomibuta est domus, aut in parte deteriorata, & detricta est res, qua emitur, valida sit eius veditio, quia videtur nullius esse momenti, quia venditio rei realis est distractio: huiusmodi autẽ res empta in parte, quia cõsumpta est in parte, realiter non existit. Respondemus nihilominus, & in hoc Iuristis morẽ gerendo, s. q. autore Hugone de Cello loco supra allegato in suo reperit. verbo, vender. versic. 15. talis veditio rei, si iã pro maiori parte sit vitiata, aut consumpta ignorantibus id venditore, & emptore, valida non est, neq; in vtroq; foro sustinetur. Si autẽ aliquammodo, nõ tamen pro maiori parte detricta sit, & vitiata, valida erit in foro exteriori, vt patet l. 13. tit. 14. partit. in hoc tamen casu deducendum venit a pretio id, quod eo, qd sic vitiata sit, minus valet. Sed an hæc venditio in conscientia sustinenda sit (quia ambigi potest) dicitur planẽ, qd licet in conscientia cum totaliter, aut pro maiori parte res venalis ignorante id emptore corrupta est, eius venditio sit nulla, si tamẽ pro minori parte vitiata sit, in conscientia inualida non erit, si ad eum finem, ad quem ab emptore empta est, utilis esse appareat, cum tunc deceptio causam non videatur dare contractui. Secus autem est si ad prædictum finem inutilis iudicaretur. At de hoc postea limatius dicemus.

Quaest.

I AM hic & hæc nos præuenit quaestio, an venditio rei aliena valida sit censenda? Neque ratio dubitandi deest: quia cum venditio rei pro aliquo tempore non existentis nulla sit, & cum res aliena in potestate veditoris nunquam esse, possit contingere, fit factum, vt vendi nõ possit. In contrarium est, quod Hugo de Cello in suo reparator. legum Hispania, hanc venditionem rei aliena factã tenere asserit ibi verbo, vendere, vers. 25. Igitur si hæc sententia sustinenda est, ad hos casus

An veditio rei aliena censenda sit

Limitatio.

limitanda venit. Primò quod in foro exteriori valida esse censetur, quando præiense, dissimulanteq; domino, neq; renitente, cum reniti posset, conflata est, quia ius præsumit tunc consensisse. Secundò quando ex decreto iudicis ad persoluenda debita, vel aliter iuste res aliena per venditionem distrahitur, quia in his casibus cũ iniusta vis domino non inferatur, licet inuoluntaria sit venditio ex parte eius, in nullo tamen foro euacuatur. Tertio quoque talis venditio non inualida tandem erit, si postquam facta est per alium, a domino scienter, & spontaneè ratificetur, quia ex tunc volenti & scienti non fit iniuria.

PRÆTEREA quoniam de venditione rei aliena, an valida sit, quaestionem iam expediuimus, quia hæc quaestio proximè accedit, vtrum quis rem suam emere possit, de ea quoque nobis differendum est, quoniam anceps esse videtur, cum pro parte negatiua contraire videatur definitio emptionis, qua contractio rei alterius est pro pretio, & cum pro parte affirmatiua, faciat, quod ius omnino hoc interdicere non videtur. Respondemus igitur decisionem huius quaestionis l. 28. tit. 5. part. 5. sic contineri. Primò, qd si quis emerit rem totaliter suam, nullius valetoris emptio talis erit, quia (vt ex definitione patet) neq; vera est emptio. Subijcit ibi lex secundò, qd validè dicitur quis emere rem non totaliter suam, quando venditor aliquid partialis iuris in ea obtinet, quia pro ea parte licet modica, quæ est venditoris, vel alterius (si ematur) valida erit emptio, sicut etiam validitate non caret emptio rei ab alio iure possessæ, si eius proprietarius dominus eam a tali possessore, vel ab alio ius aliquod, vel seruitutem super eam obtinenti emeret.

PRÆTEREA quaestiones sibi affines ne hic separemus, & hic quoq; an emptio rei, quæ ambigitur, an sit aliena, valida sit in conscientia merito controuertimus, quia si perstante tali dubio ematur, cum mala fide sic ematur, non videtur trãferri in emptorem.

Quaest. An quis rem suam emere possit.

Respons.

Emptio rei de qua an sit aliena, ambigitur, valida sit, an non.

Argum.

rem eius legitimus titulus. At in contrarium est, quod postquam sic in dubio emptio consummata est, cum iuxta regulam iuris, in dubio melior sit conditio possidentis, non videtur fore inualidanda. Igitur cum huius quaestioni meminert Medina in sua instructio. varius in ea definienda videtur esse: nam fol. 137. cum affirmauerit emptorem, qui emit iura, de quibus an essent in se vsuraria, & aliena meritò dubitabat, licet, quia hoc agitur dubio ea emit, peccauerit mortaliter, nõ tamen ad ea restituenda obligari. Rursum hæc inturbans postea fol. 101. pag. 2. sic ait. Qui suspitione concepta ex sinistra fama vendentis, vel aliter, quod res esset aliena, eam emit, eam cum fructibus restituendi obligatione tenetur. Si igitur talis suspitio, quæ non ad eò incerta est, sicut est dubium, a restitutione nõ excusat, iuxta Metinam, quomodo dubium prædictum a restituendo ea iura sic in dubio empta poterit excusare?

IGITVR præmissis hoc, quod perspicuum est, scilicet ab his suspectis ea iura emere periculo animæ non vacare, ac subinde culpa lethali non carere, sit dictum nobis hoc assertum, scilicet ad pacandas conscientias eorum, qui multa iura sibi pretio compararunt ab his exteris, quos cum rege contrahentes, ab eo per contractus vsurarios, vel illicitos ea conquisisse in dubium venit. Si qui ergo hoc dubio præiense ea iura emerint, licet, quia huic dubio emendi aliena exposuerunt, non veniãt excusandi a mortali: tamen post adhibitam diligentiam ad examinandum id dubij, si adhuc res in incipiti manet: a restitutione veniunt excusandi. Hæc est Metinæ loco præallegato, cuius rationem asserit: quia in dubio (inquit) melior est conditio possidentis, cui rationi, & duplicem aliam meam addo: primam, scilicet, quia præsumendum est, quod cum rex sibi facere possit ius, si hic iniustè passus fuisset, iam sibi iustitiam fecisset. Secundò verò hoc persuadent, quia si hic restitutio horum iurium ab his emptoribus facienda esset, in dubio, non

regi, sed exteris primis possessoribus, vt pote in tali possessione primo constitutis a rege, veniret faciẽda: at iam hi exteri per celebratam venditionem in hoc emptoris ius sibi competens ad possidenda ea iura transfulerunt: ergo iam non sunt ab his emptoribus restituenda: quia licet (autore Nauarro) in dubio possessionis mala fide ab vtroque possessore obtinere primus possessor restituendus sit in eam tamen id habet verum, dum prior possessor posteriori spontè non cedit, sicut in casu per spontaneam venditionem possessionis eorum iurum facta est cessio. Verum tamen ne Metina huic suæ & meæ assertioni aduersari videatur, dũ fol. 101. postea dixit, quod dubitas an res sit aliena, quia venditor eius, suspitione, & infamia furis laborat, si eam emit inde obligationem eam restituendi sibi parauit: glossandus venit, vt id intelligatur verum, quod tenetur ad restitutionem, quando post indagatorem veritatis, quam tenetur facere, vel aliter cõstitit fuisse alienam: aliam restituere eam non tenetur, aut certè non tenetur in integrum. Sicut autore Corduba, neque qui aliquid recepit vltro oblatum ab Aegyptijs, id est, Giranos, Hispanicè nuncupatis, qui quid quid habent, furtiuè habere præsumuntur: cogendus est ad restitutionem totius, sed tantum mediatis pro pauperibus ex consilio. Ita Corduba in vltima q. de adiectis ad tractatum de casibus conscientia.

N V N C superest ad argumentum in contra. respondere: quia dicitur rectè probasse, quod perstante tali dubio, si res ematur, quia mala fide sic emitur, subinde non transfertur legitimus titulus in emptorem in ordine ad præscriptionem, non tamen conuincit, quod sic adeptus possessionem post examen rei incertus, & dubius manens teneatur restituendo possessionem a se abdicare totaliter. Vide aliqua ad hunc casum pertinentia in 1. tomo instruct. 1. part. c. 104. pag. 628. & etiam eodem 1. tomo. 1. par. pag. 814. & 816.

Ad argum.

Vtrum quis pro re bona fide à se empta, & deinde vendita teneatur aliquid restituere, & an sic bona fide emens & vendens teneatur ad id, in quo factus est locupletior, item an debita litigiosa, vel periculo su minoris emi possint, ubi soluntur rationes Caietani.

CAPVT III.

Quaest.

PORRO ne huic materiae suo ordine attinentia intacta relinquatur, haec quaestio licet iam in 1. tom. nostri Instructorij, cap. 94. fuerit decisa, rursus hic breuiter repetenda venit, scilicet vtrum qui bona fide rem, quam ignoranter emit à latrone, alteri iam vendidit, putà equum domino postea apparenti, aut emptori [cum rescierit esse alienum] teneatur quidquam restituere.

IGITUR ne in re alibi à nobis praediffinita immoremur, ad locum praallegatū lectorem remitto, solum breuiter perstringendo, & ad memoriam reducendo, primò, quòd quaestio haec non tam patens est, quia circa eam Nauar. c. 17. in sum. Lat. num. 8. & Metina in sua Infr. conf. fol. 161. §. 30. à Soto in lib. 4. de Iust. & Iu. q. 7. artic. 2. dissentire videntur. Nam Sotus inibi apertè defendit, quòd ille, qui ignoràter à latrone rem mercatus est, etiam si alteri bona fide vendidit, si postea rescierit esse alienam, etiam si ex tali venditione nò factus sit locupletior, licet domino rei non maneat obligatus restituere: quia neque ratione iniustae acceptionis: quia bona fide excusante eam rem iniuste non accepit: neque etiam ratione rei acceptae, quia iam eam apud se nò retinet, nec ratione lucri, quia ex tali venditione (vt supponimus) non est factus locupletior, ad id nò tenetur, tamen quia talis suum emptorem indemnem seruare tenetur, cum iam sciat per venditionem huiusmodi nullum in suum emptorem trāstulisse dominium, sed iure restituendi periclitari, iure cogitur in conscientia suam ei restituere pretium. Nauarrus verò loco citato

Sent. Sot.

Sent. Nau.

dissentit à Soto, ubi nihil talem teneri restituere domino rei apparèti ait; nisi id duntaxat in quo ex praedicta venditione locupletior euasit, hoc testante l. et si. §. 1. & litem veniunt. §. 1. ff. de petit. haered. quia in casu, in quo in nihilo factus est locupletior, nec domino rei, sed neque ei cui bona fide vendidit ad aliquod restituendum tenetur: vt est videre (inquit) in creditori, & l. cū ea. ff. de Euict. quia in hoc casu nihil aliud quàm quòd suum est habet. Accedit Metina loco citato, dicens: quòd iste talis bonae fidei venditor alieni eodem pretio, quo emit ad nihil restituendum tenetur, quia nihil retinet alienum. Soluit insuper Nauarrus argumenta Soti sufficienter, & praesertim illud de indemni seruando emptore, quia satis est inquit, ad hanc indemnitatem emptoris seruandam ei de euictione cedere actionem, quia qui bona fide alienum emit, & vendidit, factus est tantū in ea locupletior.

INTER tam dubias sententias, & contrarias semper mihi persuasi, quod sententia Soti tutior sit, atque proinde tenenda in his casibus. Primò, in casu quo scripto venditor bonae fidei indemnem emptorem seruare stipulatus est. Secundò in casu, in quo cedere actionem contra primum venditor rem esset frustraneum, scilicet quòd emptor per talè actionem nihil posset recuperare à primo venditore iam mortuo, vel iam in pauperem lapsò. Tertio, si talis venditor ignorans aliquàlter fuit in culpa emendo, vel vendendo rem alienam, quia licet nesciuit rem esse alienam, tamè debuit scire: sed iam in hoc casu careret bona fide quod est contra casum, de quo peragimus. His exceptis casibus sententia Nauarri, & Medinae supra dicta, quae magis iuridica apparet, nobis tenenda esse videtur, quia nemo citra culpam in hoc casu ad restitutionem est damnandus, quando re vera alienum nò retinet. Nam si secundum Sotum secundus emptor est indēnis seruandus, quia est sine culpa, ita quoque primus emptor, qui bona fide emit à latrone, & bona fide vendidit secundo

Respon.

Sententia Auctorum.

em-

ptori, est indemnis seruandus postquam etiam est absque culpa, & est prior in bona fide, & adhuc possidet pretium, & quia si hae contrariae sententiae Soti, & Nauarri rem facerēt dubiam, in dubio melior est conditio possidentis. Nisi malis sequi arbitrium cuiusdā iudicis arbitri in noua Hispania, qui in hoc casu iudex constitutus, cenfuit litem dirimendam, sic diuidendo pretium re euicta, inter talem bonae fidei venditorem rei, quam à latrone emerat, & inter suum emptorē. Nos autem quaestionem hanc quatenus attinet ad conscientiam, hic disputandam assumpsimus, eam quatenus attinet ad forum exterius, quòd saepe fundatur in praesumptione causidicis disputandam relinquimus. Sed de his satis.

Quaest.

An qui bona fide rem alienam pluris vendidit, illud plus sit domino redditurus.

Duplex opinio.

Sent. Sot.

PRAETEREA, ne quid intactū maneat, quòd ad praecedentis quaestionis integram resolutionem pertinere videatur, & illam quaestionem, quam in nostro Instruct. 1. tom. 2. par. ca. 89. pag. 706. iam excusam dimisimus, nunc rursum reuocamus, scilicet vtrum, qui bona fide emit rem alienam, & bona fide eam pluris vendidit alteri, illud plus quo vendita est domino sit redditurus. Igitur circa hanc quaestionem duplex versatur opinio, prima affirmatiua Soti de Iust. & iure, lib. 4. q. 8. & altera negatiua Nauarri in addit. fol. 24. qui ab affirmatiua, quā in sum. Latin. c. 17. nu. 8. tenuit cum Soto, dissentire videtur, cui in hac negatiua in sua sum. accessit quoque Pedraza. Igitur hic repetendo quaestionem, ab ea, quam ibi tenuimus sententiā, non discedimus, sed epilogantes, quae ibi latiùs dicta fuere, primò dicimus opinionem affirmatiuā Soti, vtpotè probabiliorē esse tenendam, ubi ait illud plus quo à bonae fidei possessore pluris est vendita res, quā ab ipso fuerit empta: fore domino restituendum, neque in hoc esse dubium Sotus ait. Cui etiam suffragatur Syluester, verbo, restit. q. quod. & confirmat Nauar. in sum. Latin. c. 17. nu. 8. ubi sententiā videtur mutasse, ex l. et si. §. 1. & litem veniunt. §. 1. ff. de petit. haeredit. Quod

item conuincit ratio Soti, quia illud plus quod pro re recepit est veluti pars rei alienae, & illud penes se talis bonae fidei venditor habet: ergo est à se restituendum domino vero apparenti, quia interesse suae rei fuit intrinsecum. Quare absolute iam hic hanc affirmatiuam Soti tenentes distinctionem, quā loco allegato submisimus, per quam vtramque opinionem concordare nitentur, maturius hic re inspecta retractamus.

Quaest.

QUIA de re aliena vtrum vendi possit, dictum est: sic quoque de re litigiosa, an vendi possit dicendum venit. Igitur (quia res est hae magis ad causidicos pertinens) breuiter nos ab ea expedientes dicimus, quòd licet res litigiosa legari possit, vt l. 14. tit. 7. 3. par. decernitur. Tamen si quis titulo emptionis, vel alio eam acquisierit, eaque si postulauerit dominus eius, vel litigantium alter, pro ea respondere tenetur, vt cauetur l. 3. & 4. tit. 12. libro 1. del. Fureo.

Quaest.

Porro de debitis alienis, an minoris emi possint, magna hic nobis subeunda foret cōcertatio: nisi in primo tom. in Instructorio nostro par. 2. ca. 57. & cap. 58. vbi de pagis acerbis agimus, abundè aduersum Caietanum, & Nauarrum, & Armillam pugnam, in qua eorum sententiam expugnauimus, suscepissemus. Caietanus ergo in sum. verbo. vfur. c. vlt. & ei subscribens Nauarrus in suo Man. c. 17. nu. 231. & Armilla. §. 50. verbo. vfura. Hae debita aliena minoris, quàm in se sint licite posse emi asseuerant, quia hic non interuenit mutuatio, sed venditio iusto celebrata pretio. Et secundò, quia ipsi ad hae debita aliena recuperanda minus valet, quia est in spe, & res in expectatione posita minus valet. Et tertio, quia istud ius nò recuperandi debitum vsque ad annum, per totum id tempus inutile videtur, eego est minus valens, quia veluti sterile est protunc. Item quarto, quia hic non emittitur, nisi ius recuperandi debitum in futurum, quòd quidè ius licet sit praesens: tamè minus valet, quàm debita, quae quia in futuro recuperanda veniunt,

Debita aliena an minoris possint.

Arg. Caiet.

En opposit. niunt, quia absentia sunt, minus valentia sunt. Cōtrariā prorsus opinionem olim D. Antoninus 2. par. titu. r. cap. 8. §. 1. 2. & Syluester vsur. 2. questione 10. §. 4. & Sotus de Iust. libro sexto, questione 4. artic. 1. in solutione ad 3. fecuti sunt, quorum opinionem, & veriore, & securiorem esse ibi lococitato reputauimus. Sed nunc eadem cum Garcia in libro 1. de contract. c. 19. fol. 513. defensamus.

Conclus. Igitur conclusio sit, scilicet, quod huiusmodi contractus est illicitus & vsurarius, sic debita in futurum recuperabilia minoris emere, quam in se valent, quando absunt à periculo, faciliaque sunt recuperatu, nisi lucrificessant, aut damni emergentis hic interueniret. Qui dicitur legitimus contractus. Hęc conclusio patet: quia his seclusis, cum in se minoris valoris hęc debita non sint, si minoris emuntur, id idē est, quia emuntur pecunia anticipata, quod ad contractum mutui sub vsuris planum est reduci. Vnde

Ad 1. arg. Caiet. negamus id, quod suo primo argumēto contēdebat Caietanus, scilicet esse venditionem, quia certē est mutuum cum lucro, quia neque rationi mutui obstat mutuatarium immunem manere à periculo, quando ex conuentione, tam ipsius, quam mutuantis accēptantis pro mutuo sibi debito aliū tertium debitorem, à periculo exoneratur. Sic etiam in præsenti casu accidit, quia hic vendens debita in futurum, substituit alium pro debitis huiusmodi soluendis, nempe suum debitorem: idē ipse ab assicurando talia debita liber euadit: quod certē non obstat, quin pretium ante à se acceptum mutuum sit virtuale.

Ad 2. arg. PRÆTEREA soluitur secunda ratio Caietani, quia licet res in spe, & in potentia (vt messis in herba) minus valeat, quia incerta est, & res subiecta periculis, sed debitum certum istoque periculo carens, non sic est in potentia impedibili, sed tantum ratione modi in potentia est, quia scilicet pecunia sic debita non præsentialiter eā ementi adest, quod certē eius pretium non extenuat. Adde etiam,

quod possidere rem aliquam in spe post eius dominij affectuionem (vt hic fit) pretium eius non minorat, quia emptor possessionis sibi post annum tradēda, quia in hac manet spe, non idē de eius iusto pretio licitē aliquid diminuere poterit.

Ad 3. arg. SED neque tertia ratio Caietani valet, scilicet, quod illud debitum in futurum, quia sterile est, verbi gratia, per annum, minus valeat: quia sterilitas ista cum non sit intrinseca debito, sed extrinseca, sicut sterilitas arborum hyemalis vsque ad æstiuum tempus non germinantium fructus, non minuit harum rerum pretium. Præterquam, quod si hunc contractum potius per mutationem pecuniæ ante soluta pro pecunia in futurum debita, esse dicere velimus, quam mutuum esse virtuale, neque tūc licitum esse, est cōcedendum: sicut cambium, vt eadem pecunia reddatur, vbi plus valet, minimē licet, auctore Soto, nisi aliæ circumstantiæ, & respectus concurrerint.

Ad 4. arg. IN SVPER, neque vltima ratio Caietani conuincit, scilicet, quod ematur ius solum recuperandi debitum, quia certē cum ius per se nihil valeat, nisi in ordine ad rei venditæ possessionem, sit sanē vt id, quod principalius ibi venditur, sit ipsa pecunia debita, quia iuxta axioma Logicorum propter quod unumquodque tale est illud magis. Et tandem (vt loco citato probauimus, & in hoc nobis consentiente Garcia dicimus) quod si opinio Caietani admittenda esset, iam actum esset de sternenda ampla via vsuris, quia magna occasio ad eas hinc sumeretur.

EX prædictis inferendum esse ait Garcia, quam reprobos sit ille contractus Cæsaraugustæ Aragoniæ frequēter vsu receptus, & quem dupliciter iniuri contingit. Primo, dum quis indigens pecunia, quia mutuo eam inuenire non potest, chirographū conficit, vbi se debitorem centum aureorum constituit ad annum, quod pro xenetæ vendendum tradit, pro pecunia numerata præsenti, sicque venditioni

emissioni expositum pro 90. aureis remanet emptum.

SECUNDO verò sic quoque con trahi contingit, si dum Petrus à Paulo petit mutuum centum aureorum, quibus quia in præsenti caret, Paulus Petro exhibet schedulam, volens illi benefacere, quia se obligat ad 100. aureos soluendum per eam in iudicio, vel extra se conuenienti, quam Petrus assumens pro 90. aureis diuendit, vt suæ præsenti necessitati subueniat. Sūt etenim contractus hi vsurarij, in quibus mutuum cum lucro immiscetur: nam vtrobique debita pecuniaria eo solo nomine ad certum tēpus soluenda emuntur, quia anticipata pecunia statim pro eis soluitur. Nos autem loquuti sumus de debitis alioquin licitis: nam de emptione illicitorum hic non disputamus.

Vtrum à se debitum anticipatē soluens, minoris redimere possit, & an bona fide emens boues, quos emptor non habet, ad aliquid teneatur: item, an persona libera sit vendibilis, an licitē emantur à barbaris Æthiopes hi, quos destinatos habent ad mortem, & an hi ab emptoribus se possint redimere, computando seruitia in pretij sortem.

CAPVT IIII.

Quæst.

VONIAM familia du bia à similibus segreganda nō sunt, ideo & nūc in presentiarū in dubiū reuocamus, vtrū debita propria in postero soluēda, pecunia anticipata licitē minoris redimi possint. Sed quia in 2. p. nost. Instruct. c. 57. pag. 446. id dubij iā discussimus, hic cōcludimus tādē, nisi ratione lucrifessantis, aut dāni emergentis, quod sic anticipatē soluens pateretur, nō licere alia propria debita minoris redimi. Quæ conclusio per eas rationes, quas ad probandum, quod debita futura certa minoris nō possent emi, attulimus, manet cōprobata. Neque ratione periculi, sicut in præcedenti casu licebat, hic licere minoris emi, concedit:

Conclus.

Contract. Cæsaraug.

quia ipse suum debitum redimens illud suo creditori securum facere tenebatur. Hęc est D. Th. opusc. 67. respons. ad lector. Florent. est D. Antonini p. 2. tit. 1. ca. 7. §. 1. est Caiet. in sum. verbo. vsur. lect. 3. in casu 3. est quoque Sot. de iust. lib. 6. q. 4. art. 1. in fol. ad 3. est Syluest. vsur. 2. q. 14. §. 3. At verò puto Garcia lib. 1. de Contract. ca. 19. pag. 545. Nauar. in sum. c. 17. nu. 230. huius esse sententiæ falsē affirmasse: cum potius in contrariam videatur inclinare, cū affruit propria debita minoris redimere propter anticipatam tātum solutionem non licere: bene tamen propter alios præcedētes respectus, quos esse dixerat, si quia tale ius erat per aliquod tempus sterile, & rei absentis. Vnde conijcitur, quān malē coeat cōcordia, quam inter Doctores in hac parte Nauarr. introducere nititur, cū in hoc diffideant, sicut Armilla a se diffidet, quæ cum verb. vsur. nu. 15. nobiscum tenuisset, postea nu. 33. nostrā veram sententiā retractauit, & friuolis persuasus rationibus securus est Ioannem Ripam, sed tu bone Lector, consule locum citatum nostrī Instructorij, vbi de hoc latius differitur.

PRÆTEREA Garcia lib. 1. de contract. c. 19. & id dubij pressius examinandi nobis causam subministrauit, dum asserit, quod licet debitum ortum ex contractu, cuius pretium consistit in puncto indiuisibili, minoris redimi anticipatē non possit, tamen bene sic est redimibile debitum redundans ex contractu, cuius pretiū diuisibile est, quia in rigidum, mediū, & infimum (cum hæc omnia pretia in eo inueniantur) diuidi solet, dummodo redemptionis talis pretium minus, hoc infimum pretium attingat. Huius autem suæ assertionis rationem assignat, quia redēptio prædicta proprij debiti succedit loco solutionis ipsius: solutio verò pars est contractus illius, ex quo traxit originem: ergo si tempore emptionis (inquit) licuit emere minoris, id est 90. aureis, hoc est, pretio infimo, id, cuius tunc 100. aurei erant pretium rigidum: sic in redēptione talis debiti minoris,

ris. i. infimo illud redimere licebit.

Arg. ad hō minem. SED certè argumentum contra ipsum est, & ad hominē, quia sui quasi oblitus Garcia lib. 1. ca. 13. cum pag. 648. concessisset, quod si consummata iam veditioe pro pretio infimo cogitans venditor se vendidisse de presenti, rogaretur ab emptore, vt sibi solutio ad certum tēpus prorogaretur, non posset tunc venditor hac de causa rigidum expetere pretiū, quia ista concessa dilatio pars non fuit venditionis antecedētis, sed pactum distinctum, quod reducit ad mutuum. Pari ratione concedere non debuit Garcia, quod debitum propriū minoris, id est, pretio infimo, redimere liceat, quando res fuit primo vendita pretio rigido, quia ista redemptio debiti pro infimo pretio nō fuit pars precedentis contractus, vnde contractum est debitum: sed est pactum post longē subsequens, quod planē reducit ad virtuale mutuum: vbi quia virtualiter mutuatur pretium debiti postea soluedi, pro eo creditori minus soluitur.

Quaest. Bona fide emens boues quos putabat alter habere, nec zamā habebat ad quā teneatur. DICTUM 1.

PERO quia fictitia merces materiam legitimam emptionis, aut venditionis esse non posse diximus, quia definitioni venditionis, quae distractio realis est, repugnāt, ambigere hic forte quis possēt vtrum bona fide emens boues, quos putabat alter habere, neque tamen habebat, ad quid teneatur? Quaestio est, cuius Nauarrus meminit in sum. Lat. cap. 17. num. 229. Igitur dicimus primō cum illo, illum à peccato non excusari, qui scienter cum emerit praedia, vel pecora ab eo, quem credit eis carere, statim pro certo pretio eidem veditori locat, eumque obnoxium fieri ad restitutionem illius pēsonis, quam ex re fictitia empta collegit, quia in huius rei gratiam argumentum defumitur ex l. 1. ff. de condit. sine causa. Secundō asserimus, quod qui bona fide emit, quia probabiliter credidit illa venditori suppetere, tenetur quidem restituere nō pensionem ex his infumptam bona fide, sed id ditaxat, in quo inde factus est ditior tenetur, si quando ea emit, paratus erat emere praedia pecoraque

realia, & quia deceptus est ab eo, qui fictitia vendendo obtulit, ideo alia vera ab alio emere praetermisit, quoniam tunc in recompensationem sui interesse ea sibi poterit vindicare. Ita Syluest. v. l. 2. quaest. 6. & Maior in 4. distinct. 15. q. 46.

Coroll. HINC planē colligitur, verā quoque esse & illam assertionem F. Antonij Corduben. vbi q. 105. de casibus conf. definit, quandam fōminam, quae parans emere cēsū decepta est à dicente illam pecuniā, quam ei tradidit se accipere sub censū, cum verē de tali censu scriptura edita non fuerit, fidemque simpliciter fraudū ignara, dicenti sic securē posse contrahi praestitit, potuisse pēsones census interim bona fide perceptas pro suo interesse lucri cessantis sibi retineri.

Quaest. Persona libera an possit esse materia venditionis. PRAETEREA, quia definitionē venditionis explicantes de materia, & obiecto venditionis iam disputationem inuimus, scilicet vtrum res fictitia, vel aliena, vel litigiosa, &c. sit materia talis, iam quoque de persona libera, an materia legitima venditionis possit esse, venit inquirendum, & vt in particulari de rebus agatur, queritur, vtrum liber homo, sui iuris venalitati exponi possit. Neque ab re de hoc controuertitur, quia liber homo, & liberi homines. ff. de contrah. emptione, id videtur vetari. Contrarium verō videtur admittere vsus se vendentium, aut ludentium ad trirēmes.

IGITUR, licet Syluester verbo emptio. q. 4. §. 6. & Nauarrus in sum. c. 23. num. 95. hanc breuiter pertractauerint quaestionem, nos tamen pro eius explicatione has subiicimus conclusiones, quarum prima sit.

IN EST ius patri per leges civiles sibi concessum diuendēdi filium, tum ad suā summā indigentiae famis subueniēdum: tum (vt etiā aliquibus placet) ad propriam redimendam vitā, in casu, quo iniuste ea venire priuatus. Hac conclusio patet primō, l. 2. C. de Patr. qui filium distrah. & hac quoque ratione fulcitur, scilicet, quia filius, autore Aristotele, est aliquid patris,

Filius est aliquid patris.

tris, cui debet nutritionem, & vitam: debet ergo filius subire huius seruitutis dispendium, si pro seruanda vita patris enundetur à patre. Vltus autem hic pro tali necessitate venales filios exponendi fuit tantum receptus apud Barbaros, & Mauros, & nusquam viguit inter Christianos. Lex autem praesallegata huius seruitutis ob famam à patribus venditorum, temperauit rigorem, dum huiusmodi emptis per se, vel per alium se redimere reddito pretio, quo cōsisterunt, vel saltem, eo quo valeret tempore redemptionis, si veri serui essent, indulgit, etiam iniuri possessori taliter, quod sic redempti non liberi manent, sed liberi. Ex quo consequitur, sic aduertente Nauarro, quod primus emptor secūdum emptorem admonitum esse, debet curare, de modo, quo ille fuit antea emptus, quia si ob necessitate filius venditur a patre minoris valet, ob priuilegium se (inuito possessore) redimēdi, quemadmodum minoris valet possessio empta cum pacto de retrouendendo.

SECVNDA cōclusio. Homines alioquin liberi nullatenus ceu mancipia emi, aut vendi possunt, patet, liberi homo, & liberi homines. ff. de contr. empt. Sed iam hic instat dubiū, an huiusmodi liberi homines renunciando huic iuri se per venditionem spontaneam in seruitutem redigere possint? At lex 1. i. proemio tit. 21. partit. 4. huic dub. facit satis, dum declarat hominem liberum iam adeptum plusquam 25. annos per emptionem fieri seruum, si in sui venditione consenserit receperitque partem pretij: dumque eum emens certus fiat, quod ex tunc in posterum suum mancipium erit. Haec verō lex vsu recepta videtur in casu, quo pro remigando in trirēmbus se vendunt, quod genus quoddam est seruitutis.

Quaest. triplex.

IN SVPER iā hic triplex denuo oritur quaestio propter eos, qui malè captos per Barbaros destinatos iam in eorum cibū, quos ideo impinguat à Barbaris mercantur, an, scilicet, haec illis negotiatio sit licita. Secundō an

hi per talem emptionē, eo quod causa redimendae vitae tali emptione rogantes consentiunt, se ementium vera mancipia fiant. Tertio an si isti (si eis concedimus priuilegium se redimēdi) sic se redimant, in sui redemptione seruitia & obsequia emptoribus suis exhibita computanda sint in pretio persoluendo pro sua redemptioe. Suo igitur ordine ad singula respondentes, dicimus ad primū, in hoc omnes Doctores conuenire, quod eripere tales à morte opus sit charitatis, ad quod potentes tenentur, iuxta illud Proverb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Sed an accommodando, vel mutuando illis pretium, vnde se redimant, vel gratis, vel per emptionem eorum in seruos ementiū eueniendi sint à morte, id est, de quo hic quae ritur. Quia primō cum isti sint in extrema vitae necessitate constituti, & in extrema necessitate omnia sint cōmunita, videtur, quod gratis eorū vitae sit succurrendum. Item, quia si huius rei gratia eos in mancipia emere liceret, liceret Christiano casu fortuito sic constitutos in hoc periculo inter Barbaros, à Barbaris emere in mancipia, quia vita pretiosior est libertate, l. q. attinet. ff. de regul. iur.

IN contrarium est argumentum Garciae lib. 1. de contract. c. 17. fol. 487. scilicet, quod homine libero constituto in extrema necessitate famis, non licet ei subuenire, eum pretio in seruum comparando, cum fat sit ad subueniendum ei seruitia, & operas eius pretio ei praestito cōparare, ergo neque licebit istorū inter Barbaros destinatorum ad mortem vitae consule-re, eos emendo in mancipia.

IAM verō quaestionis difficultate suspecta, inter duas opiniones, quae circa hoc versantur, alteram Nauarri loco citato, tenentis posse sic destinatos ad mortem causā redimēdi eorum vitam à Barbaris licitè in seruos emi, sicut contingit Brasiliæ emi à Lu fit. illuc applicantibus, & inter alteram Garciae loco citato, qui in oppositam magis videtur inclinare, propter argumentum eius contra supra allegatam

Male à barbaris captos pretiore dimere est opus charitatis: Et an huiusmodi redempti in seruitutem redigantur. Argum. 1. Argum. 2.

In contr.

Dupleon pmo.

gatam rationem; sic nos duximus respon. Nam primò hoc constituimus verum, scilicet, quod tales negotiatores, neque cum multum graui iactura bonorum pertinentium ad suum statum, neque gratis sic destinatos ad mortem redimendi obligatione tenentur. Non enim pro necessitate extrinseca redimendi vitam proximi, qualis ista est, quippe quæ oritur non ab intrinseco, neque de per se, sed ex malitia tyrânica, auctore F. Petro de Soto maiore in suis scriptis super 2.2. tenetur aliquis prædictam iacturam subire. Etenim necessitates intrinseca modicæ sunt, cum natura paucis contenta sit, aliæ autem sunt magnæ, neque habent finem, etenim sic tyrannus posset ptere regnum, ne occideret aliquem: Quod autem neque gratis in hoc casu eis subuenire teneatur, hinc patet: quia hi sic destinati ad mortem in potentia propinqua sunt, sicut etiam operarij pauperes per suos labores, & operas ad subsidij sibi præstiti compensationem in futurum faciendam, non igitur gratis à tali miseria tyrannica necessarij sunt subleuandi.

Conclus.

HIS autem præmissis statuitur hæc conclusio, licet sententia Garcia lococitato consona pietati, & æquitati videatur, quod huiusmodi Æthiopes ià destinati ad mortem pro sua liberatione in seruitutem veram à liberatoribus suis redigendi non sint: tamen quia opposita opinio Nauarri conformis magis esse iuri ciuili apparet, idèò probabilis est censenda. Huius conclusionis prima pars hinc suadetur, quia æquius ageretur cum mercenario extremè egenti, siquis eius operas & labores, quos posset præstare, conducendo pretio, subueniret, quam si tali pretio, & subuentionis gratia eum vellet in mancipium sibi addicere: ergo sic in præsentis conclusionis casu pariter est censendum, id esse æquius. Secunda autem conclusionis pars rationibus Nauarri fati firmatur, quia vita pretiosior est libertate. l. quod attinet. de regulis iuris. Tum etiam, quia pater tempore famis extremè filium venundare potest. l. 2. C. de Pat. q. fil. dist. 2.

Secunda pars concl. probat.

Tum, quia sic eos emere est eos eripere à morte. Adde etiam, quod emptio ista temperatur argumento desumpto ex æquiparatis ex glos. quis seruo. C. fur. ex eo, quod sicut filij venditi à patre ob necessitatem prædictam famis inuito possessore redimere se possunt, reddito pretio, quo consistunt, vel saltem eo, quo valerent tempore redemptionis, eo quod redempti sunt liberi non liberti, iuxta prædictam l. 2. sic & hi se redimere possunt.

Ad 1. arg.

ARGUMENTA autem in contra. hinc manent soluta. Ad primum, etenim negamus in extrema necessitate vitam, cuius causa est seruitus tyranni, omnia taliter esse communia, quod tunc tali necessitati extrinseca succurrendum sit gratis, imò neque cum magno valdè succurrentis incommodo.

Ad 2. arg.

NEQVE obstat, quod Christiani hæc ratione in seruitutem possent deuenire, si in tali statu fortuito constituti, & destinati iam ad mortem inter Barbaros redimerentur de eorum manibus (vt Garcia arguit) quia satis sufficienter id argumentum soluitur in gratiam Nauarri, dum dicitur solum prohiberi per legem, Christianos in bello fieri mancipia eos capientium. Non autem vetat fieri mancipia eos sic voluntarios & rogantes, redimentium, sicut etiam permittente id lege, & se vendere sponte in seruos pro pretio accepto possunt. Quare Garcia tandem inficari non potuit sententiam Nauarri non esse dissonam rationi, nam Genesis c. 4. cum nihil eis vltra suppeteret pretij pro tritico emendo, suam libertatem pro hoc in pretium exponentes se in captiuos Pharaonis obrulere Ægyptij: Exodi quoque c. 21. & Deuter. c. 15. indulgetur pauperie grauato, vt pro subueniendo sibi se venalem exponere posset, licet non ceu mancipium, quia cum facultate se redimendi emebatur.

DE NIQVE ex supradictis hoc dubium videtur pullulare, s. si huiusmodi, qui cum essent liberi, gratia redimendi eorum vitam à Barbaris, per negotiatores Lusitanos empti sunt Brasiliæ, se redimant, an in eorum redemptionem

Quæ.

demptionis pretio, tempore redemptionis, valoris quoque suorum seruitiorum, quibus suis emptoribus seruiuerunt computandi sint. Ratio verò dubitandi hinc insurgit, quia Leuit. cap. 25. sancitum legimus, quod sic venditus cum ante annum Iubilei redimendus veniret, à pretio, quo fuit emptus, seruitia ea, quibus interim deseruierat suo emptori, deducerentur, & in pretio redemptionis computarentur, solum soluendo reliquum.

Argu.

Sent. Nau.

VERVNTA MEN, quia opinio nem Nauarri tanquam iuri consona probabilem esse desinimus, quod consequitur ad eam planè dicendum venit, scilicet quod tales emptores in huiusmodi redemptione, ea seruitia computare in redemptionis pretio non tenentur, sed vltra hæc accepta seruitia possunt redemptionis pretium integrum expetere: nam & hoc Nauarri significare videtur loquens de his emptoribus, quos arbitror (inquit) iuste posse capere etiam interesse iusti pretij pro eis dari. argu. l. 1. cum ai an. not. C. de Sen. quæ pro eo quod intè. Accedit ad hoc, quod & ratio hoc per suadet. Primò, quia vt mancipia emuntur, mancipium autem dum seruituti subest, quidquid adquiret est domini sui. Adde secundò, quod contractus hic fuit vt emptio cum pacto de retrouendèdo, in emptione autem tali res empta, dum nõ redimitur, fructificat primo emptori: ergo dicta seruitia veluti fructus rei à se empta debent cedere prædictis temporibus.

Obiectio Garcia.

NAM quod Garcia in contra pro se allegat, non vincit, scilicet, quod tales destinati ad mortem dum liberationis causa emuntur, nõ propriè personæ eorum emuntur, sed quod quasi operas suas locent, conducuntur pro illo pretio subuentionis ad seruitia postea per ipsos exhibenda. Quia profectò illa seruitia vltro oblata, neque tanti momenti sunt (vt fatetur Garcia) neque tantopere hi negotiatores Lusitani eis indigent, neque illis per se tam vitia sunt, vt sufficientia sint, ad refartendum tum pretium quod pro eis Barbari obtulerunt, tum in-

teresse lucri cessantis, quod illis cessat, cum negotiatores sint, qui pecuniam suam in alias sibi fructiferas merces infumendam deferebant. Atque ideo, vt indemnes se seruent, non contractum locationis operarum destinationum ad mortem volunt inire, quia inutile id est sibi, aut quia illis certè vergit in damnum, idèò merito malunt eorum personas in seruos emere, quò iterum eos vederè statim possint ad suum recuperandum integrum pretium, & interesse damni emergentis, & lucri, quod postquam ad eorum rogantium instantiam faciunt, possunt talibus liberandis declarare, & de his satis.

De titulis quibus aliqui in seruitutem licite possunt venire. Et an emptores Æthiopum causa negotiationis illos ementes, vel qui illos aduectos in Hispaniâ causa seruitij emunt, peccent cum aliqua obligatione restitutionis: Et an examen, vel aliquod remedium possit iustificare has negotiationes & emptiones: Et an factò examine & manente dubio in omni casu restituendi sint sua libertati. Pulchra & necessaria disputatio, vbi multa tractantur iuridica: Et an de mancipijs possit aliquid emi, & de alijs.

CAPVT V.

AM neque dissimulanda venit illa questio, in qua malo sententiam aliorum doctorum auscultare, quam meam proferre, adeo est res plena periculo, scilicet an emptores Æthiopum, sic eos in seruos emendo peccent, aut aliqua obligatione restituendi ob id teneantur? At verò hic in primis fundamentum hoc, ceu basis quaestionis præiacendum videtur, scilicet hæc solent commemorari genera quatuor seruitutis licitæ. Primus namque seruitutis licitæ est titulus: quando aliqui alioquin liberi, cum ætate 20. annorum iuxta Insitu. de iure person. aut iuxta l. 1. in proœmio titu. 21. partita 4. ætatem 25. annorum exceßerint, vendunt

Quest. de Emptores Æthiopum sic eos emendo in seruos peccent.

Licitæ seruitutis titulus.

2 vendunt se causa participandi pretiū,
 & prout Exod. 21. & Leuitic. 25. habe-
 3 tur. Secundus verò titulus est, quando
 parentes ægestate compulsi ex an-
 quo iure filios suos venundare per-
 mittebantur, vt Leuitic. 25. memoria
 proditum est, & l. 2. tit. de patr. qui fi-
 4 lios suos distrax. & Insti. de Patria po-
 rest. in glo. refertur. Leges autem hæc li-
 cet inter Christianos non sint in vsu,
 aiunt tamen apud Aethiopes eundem
 adhuc vigere morem. Tertius autem
 3 titulus seruitutis est, bello captorum,
 cum bellum est iustum ex parte capiē-
 4 tum. l. libertas. ff. de Stat. ho. Quartus
 denique est, quando in poenam alicuius
 atrocis criminis per leges, & statu-
 ta iusta, à suis principibus poena serui-
 tutis mulctantur, vt tradit Garcia lib.
 1. capit. 17. de Contrac. fol. 491. Huius
 quaestiois meminit Sotus de Iust. lib.
 4. q. 2. arti. 1. Nauar. in sum. c. 23. num.
 96. & Mercatus, de tractibus, & con-
 tract. capit. 15. fol. 64. Garcia loco al-
 legato.

Concl. 1.

IGITVR illucidandæ quaestiois
 gratia statuitur prima conclusio, sci-
 licet quòd Aethiopes aliquo legitimo
 titulo ex his, quatuor in seruitutē re-
 daçti licitè emuntur in seruos. Patet
 quia per eos omnes licitè in seruitu-
 tem rediguntur.

Concl. 2.

SIT verò secunda conclusio præ-
 supposita, quæ iam passim increbuit fa-
 ma, quòd fraude, vel dolo, vel miris
 iniquisque modis, quos refert Merca-
 tus citato iam loco, calamitosa nec
 gens Aethiopum, & incolatum de *Cæ-
 bo verde* seducitur, nempe, quibusdam
 iocalibus vt pueruli, vique detrudun-
 tur in naues, vel iniquè eorum vsurpa-
 tur libertas per suos Barbaros infide-
 les principes, vel per alios negotiato-
 res, qui sic eos coementes ex suis re-
 gionibus venales adducunt, & peccat
 mortaliter, & in malo statu, scilicet
 damnationis in hoc persistendo man-
 ent. Hæc est Soti, & Nauarri, & Mer-
 cati, & Garcia vbi suprâ. Et patet: quia
 cum fama hæc publica ex fide digno-
 rum relatione orta, de his frequentissi-
 mis violentijs, vel fraudibus, in horū
 negotiatorum insonuerit auribus, vel

aliter hoc eis innotuerit, iam in mala
 fide eos emendo sunt, quia fama pub-
 lica de aliquo actu iniusto sufficit ad
 illum vitandum, cuius argumentum
 fumitur ex glo. singu. in lege Titio fun-
 dus. ff. de cond. & demon. & teste Na-
 uar. ca. illud. de Cler. ex com. sufficien-
 ter hoc probat, dum per famam infamatum
 de incurfa excommunicatione vitandum
 esse decernit, quod nunc verum habet post
 Extrauag. ad vitanda, quando fama in-
 clamaret iam esse nominatim denunciatum.
 Ratio quoque ab hoc suffragatur, quia vnusquis-
 que cuius in ciuitate abstinere debet ab
 amendo ab vilo ea, de quorum iniusta
 vsurpatione notatus est infamia. Hac enim
 de causa leges damnât eos, qui à suspectis
 personis emunt, puta, à mancipijs. Nam
 lege in ciuilem. C. de Furtis. in crimi-
 nis suspicionem incidit, qui non cauet
 negotiando à latronibus emere. Nullus
 autem est his negotiatoribus excusatio-
 nis prætextus, secundum Sotum, si id sibi
 prætexere cogitauerint, quòd præclarè cum
 illis agitur, dum pro seruitute beneficium
 eis Christianismi rependimus: nam in
 iurijs se esse in fidem sic se excusan-
 tes noscere debent: quæ summa libertate
 est docenda, ac persuadenda: tantum
 abest, vt excusationem eorū Deus
 admittat. Intelligitur autem nostra hæc
 conclusio de his negotiatoribus, qui causa
 negotiandi, & reuendendi eos, hac fama
 publica illis innotescen- te, vel innotescere
 debente eos emunt. Quia idem est hanc
 publicam famam scire, vel scire debuisse,
 quia paria sunt. De Iniur. & dam. dat. & l. qui
 fundus. §. seruus. ff. pro emptore.

POST QVAM de peccato, hac
 stante publica fama, Aethiopes emen-
 tium dictum est, superest nunc, an ali-
 quod sit medium, quo negotiatio hæc
 licitè exerceri valeat perueffigare. Ad
 hanc quaestioem respondet Mercatus
 loco citato, hoc medium sibi occur-
 ruisse, scilicet, quòd factores regij il-
 lis regionibus præficerentur, qui timo-
 ratissima conscientia apud Deum essent,
 qui exactissime, omnibus possibilibus
 modis, rigida inquisitione exami-

Quaest. Quomodo negotiatio venditionis Aethiopum licitè exerce- ri possit. Sent. Mer.

examinarent inquirendo vnde, & quomodo Aethiopes hi venirent, & generaliter hoc de omnibus his Aethiopi-
 bus venalibus, & fingillatim de vnoquoque id indagarent. Sed tandè id
 medium respuit: anquam difficile factu,
 & quia tam fideles, timoratos, diligentesque
 examinatores difficile est inuenire. Quare
 periculosum reputat, & parum docti hominis hoc
 suadere, quia prudentis animi est auto-
 re Aristotele, id nõ persuadere, quod nõ
 nisi valdè difficiliter practicè exerceri
 potest. Vnde instantibus quære re quomodo
 negotiatio hæc secura conscientia geri
 possit, respondendum putat, iuxta responsum
 simile Alcibiadis, non esse hoc quærendum,
 quomodo securè fiat hoc, sed quomodo id
 negotij sit omittendum, & aliud secu-
 rius assumendum.

PORRO quia quamuis de peccato, quo
 isti negotiatores deportatoresque Aethio-
 pum ad vendendum implicantur, dum hac
 reclamante fraudis, & violentiæ publica
 fama, hanc negotiationem exercent, dictum
 est, & quia de peccato hoc aliqui eorum
 non tantum curant, quantum de restitu-
 tione, ne scilicet post factum hoc dæ-
 nabile ad restitutionem etiam in conscientia
 cogantur, superest & id dubij nunc
 explicare, hæc negotiatio aliquam
 restitutionis obligationem inducat.

Conclu.

HVIVS rei gratia statuitur hæc
 conclusio. Tenentur negotiatores hic
 vigilantissimam curam adhibere in
 examinando, an iure, vel iniuria hi,
 quos perstante tali fama emerunt, ser-
 ui facti fuerunt, compertoque quod per
 iniuriam, vel fraudem in seruitutem
 venerint, tenentur etiam cum pretij
 pro eis dati dispendio eos in suam re-
 stituere libertatem. Hæc est Soti, & Na-
 uarri, & Garcia locis citatis, & patet
 ex ratione Soti. Nam si quis rem alienam
 possidet, etiam si mercatu, vel alio
 iusto titulo eam acquisierit, cum
 primum alienam esse rescuerit, tenetur
 cum pretij etiam iactura domino
 reddere: quanto magis liber vnusquisque
 hominem per iniuriam manu captū

astringitur eius emptor in suam restituere
 libertatem?

AT iam vrgentius nos hic premit
 dubium, ad quod non tam in forma
 prædicti respondere doctores, scilicet
 an casu, quo tale examen de iure, vel
 iniuria, quo hi Aethiopes sint primò
 serui facti, vt licitè possent exponi ve-
 nales, fieri non potest, aut casu quo, si
 mili examine sufficienti facto adhuc
 res in æquilibrio, & in dubio manet,
 postquam sunt empti ab huiusmodi
 negotiatoribus, restituendi sint suæ li-
 bertati. Profecto quaestio hæc non est
 adeò peruisa, quin suas rationes videatur
 pro vtraque parte præ se ferre. Nā
 pro vna parte instat, quòd possessor
 mala fide adeptus possessionem (qua-
 les sunt isti negotiatores) nullo tē-
 pore præscribit, neque titulum sic ac-
 quirat. Tenentur ergo eos Aethiopes
 sic emptos suæ restituere libertati. At
 pro parte alia facit, quòd in dubio
 melior est possidentis conditio, ergo
 cum per emptionem iam eos possideatur,
 in dubio non sunt spoliandi iure
 eos in seruos possidendi. Igitur ad
 quaestioem sic duximus respondendum.

Quaest. an Aethiopes empti, sua lib- bertati ite- rù restituendi veniant.

Conclus.

SIT igitur responsua conclusio.
 Huiusmodi negotiatores cum perstante
 prædicta fama publica, alijque probabili-
 bus indicijs pro maiori, aut certe pro
 dimidia parte Aethiopes sibi venditos
 iniuste fuisse in seruitutem redactos,
 credere probabiliter debeant esse
 liberos, aut certe probabiliter de hoc
 dubitare: dubio hoc permanente, neque
 amoto, quia nulla subest ratio, illud
 deponendi, tenentur eos relinquere
 liberos. Hæc conclusio videtur esse
 Nauarri, & Mercati, & eam neruo
 se probat Episcopus Chiapiensis in tra-
 ctatu, quem de libertate Indorum edi-
 dit. Primò sic patet ex axiomate D.
 Augustini lib. de Poenitentia, vbi ait:
Tene certum, & dimittre incertum.
 Quia hoc est minus inconueniens, quod
 isti negotiatores in hoc casu pro Aethio-
 pibus datum à se amittant pretium,
 quam quòd in dubio isti suam amittant
 libertatē. Secundo, quia vt caueatur
 ff. de regu. iu. non debet alteri per
 alterum

Probat. a.

Tertia ab.

alterum iniqua conditio afferri, ergo neque Aethiopes in dubio sic empti nõ debent retineri in ſeruis. Tertiõ patet ex lege abſentem. ff. de pœn. vbi decernitur, quõd fatius eſt impunitũ relinqui facinus nocentis, quam innocentes damnari. Ex qua lege colligitur, quõd ſi hic 10. adſint homines, quõrum 9. tantum re vera occiderunt hominem, ſi omnes 10. de tali homicidio accuſentur, neque conſtare poſſit, qualis eorũ ſit ille innocens, omnes 10. tunc à pœna abſoluenđi veniunt; ne ſi omnes 10. pœna mortis plectantur, innocentem contingat tañ pœna mortis multari ſine culpa. Cum ergo libertas poſt vitam inſtituta res ſit, ſit vt in dubio Aethiopes innocentes pro nocentibus non ſint ea priuadi. Quia vt ſancitur l. quoties dubia, ff. de reg. iur. quando de libertate alicuius emergit dubium, ſi de illa in iudicio agitur, in fauorem libertatis in dubio ſententia eſt pronuncian- da. Hoc autem & cõfirmat caput duobus de ſent. & re iudic. vbi habetur, quõd ſi duo ordinarij pronunciant contraria, tenet ſententia pro reo, niſi in cauſa fauorabili, ſcilicet matrimoni, libertatis, dotis, teſtamenti, & ſimilibus. Accedit & in huius gratiã, quod de probat. cap. ex literis. Lucius III. decernit, ſcilicet quõd in communi iudicio ſi probat actor, & reus abſoluitur, niſi fauorabilem cauſam foueat actor, ſcilicet pro libertate quia tunc pariter pro te probantibus, cauſa libertatis obtinebit pro libertate ſententiam. Si igitur in dubio probabili libertatis, vtriusque ſtat equa probatio, quod tales Aethiopes ſunt liberi, vel quod ſerui ſint, in gratiam libertatis in vtroque foro, & exteriõri, & conſcientiã liberi pronuntian- di ſunt. Tenentur ergo negotiatores, poſtquam præſentia ſunt iura in dubio præſertim libertatis ad abſoluen- dum, quam ad condemnandum, vt patet ex dicto cap. de proba. ſcilicet ex literis, illos liberos, & illaſos, indemneque in ſua libertate ſeruitijs ſuis etiam perſolutis ſinere quocumque velint abire.

CAETERVM quia Merc. loco ſu- præ citato, cum hanc ſuprà poſitam conſuſionem tenuerit, quam Salman- tica cum electis doctõribus conſulif- ſe ſe ait, iam deſcendens ad particula- res, qui Hiſpali illuc aduectos hos Aethiopes pro ſuis miniſterijs emunt non in copia iunctim, ſed ſingillatim vnum, aut duos eorum ementes, tre- pidat, ſubterfugereque videtur ſuam dicere ſententiam ſuper dubio, an hi quoque eos ſtante hac mala fama e- mendo, eos in libertatem reſtituere teneantur, indeciſamque quaſtionem relinquens, tantum ait ſe huiusmodi emptionem neque approbare, ſed neque reprobare ſed duntaxat in gratiã huius dubij illud axioma Plutarchi magni Traiani magiſtri proferre, ſci- licet quod ex venenato fonte, non ſolent niſi venenata aqua riuuli dimanare, & hanc quaſtionem nos hic adiſcimus (quæ valde perplexa eſt) enodare.

HANC autem quaſtionem Gar- cia lib. 1. de contractibus cap. 17. fol. 489. per has duas conſuſiones vide- tur ſibi ſufficienter deſiniſſe. Quarum prima eſt. Qui pro ſeruo venalis expo- nitur, & tamen probabiliter creditur eſſe liber, vel de eo, an ſit liber proba- biliter dubitatur, neque emi, neque vendi poteſt abſque peccato, neq; abſ- que obligatione reſtituendi eum in ſuam libertatem, cum conſiterit eſ- ſe liberum.

SECUNDA verõ eius conſuſio eſt, quæ ordine ab ipſo ſeruatõ eſt quarta. ſcilicet qui mancipium ſibi eſt mercatus, credens, vel probabiliter dubitans illud eſſe liberum. Non poteſt tali durante opinione probabili, huiusmodi emptum ceu mancipium ſibi retinere, aut ſic tale pertractare. Poteſt tamen eius vt ſamuli miniſte- rio vt cum ſatiſfaciendi animo pro tali ſamulatu, cum facta diligentiã, quam id examinando teneri facere, conſiterit eſſe liberum. Haſque duas conſuſiones pro Aethiõpibus iſti ſe ſtatuiſſe ait, de quibus in generali po- teſt, & debet probabilis haberi opi- nio, plures eorum non iure eſſe capti- uos, ſed liberos, quia fama communis

Axioma.

Concluſ. 1.

Concluſ. 2.

Quæſt.

Concluſ. 1.

Concluſ. 2.

inſonuit fraudibus, vel tyrannica vio- lencia trahi in ſeruitutem.

QVÆRITVR ergo iam, an con- ſentanea ſit iuri, & rationi hæc his duabus conſuſionibus poſita à Gar- cia huius quaſtionis reſolutio, & an ſit vniuerſaliter reiſcienda, vel in ali- quo caſu admittenda. Igitur huius quaſtionis extrincandæ gratia libuit per has procedere conſuſiones. Pri- ma conſuſio: Quia fama communis ſimul cum alijs adminiculis iudicijſ- que adiunctis in hoc caſu non tantum dubium, ſed & probabilem gignit, vel gignere debet opinionem, plures iſtorum Aethiõpum de iure non eſſe captiuos, ſed liberos, qui hoc credes, vel credere debes eos in ſeruos emit, eos ſtatim dum facta diligentiã, de eorum ſeruitute legitima non con- ſtat, manumittere, & liberare tene- tur: Patet conſuſio. Nã hanc probant argumenta ſuprà allata contra huius negotiatiõnis negotiatores. Deinde patet: Quia ſcientia, qua poſtea ſcire- tur eſſe liberos, non ſineret eos licite ſic emptos retineri, ergo neque talis probabilis cõmunis opinio id finit. Hęc conſuſio in parte eſt contra Gar- ciã aſſerentem in hoc caſu, ſicut & in caſu dubij interim cum prædicto animo reſtituendi, dum cõſiterit eo- rum libertas, poſſe eorum ſic malæ fi- dei emptores eorum ſamulatu vti.

SED quid ſi nõ probabilis de ho- rum libertate emptõribus ſubſit opi- nio: ſed tantum probabiliter dubitan- tes de hoc, vel dubitare debentes eos pro ſuo ſeruitio emerunt.

PERO hoc ſtatuitur ſecunda con- ſuſio. Etiam tantum probabiliter du- bitantes, aut dubitare debentes de li- bertate eorum, quos emunt, ſi eos ſic emerint, ſi poſt adhibitam diligen- tiam ad indagandam veritatem, du- bij adhuc manſerint, eos liberos abi- re permittere tenentur, neque (prout eis concedebat Garcia) poſſunt inte- rim, dum non conſtat de libertate, eos ceu ſamulos retinere eorumque operibus cum prædicta animi præpa- ratione vti: Hęc conſuſio videtur eſſe Nauarri vbi indiſtinctè aſſeuerat

loco citato tales emptores obligari ad reſtituendos illos ſuæ antiquæ li- bertati. Et quamuis Nauarri ibi lo- quatur de credentibus, ſed idem di- cendum eſt de dubitantibus. Nam & hoc ſufficienter probant plura iura ſuprà citata, quæ clamant in du- bio fauendum eſſe libertati, & quõd pro ea ſententia ſit in dubio pronun- cianda abſolute, quidquid ſit de poſ- ſeſſione aliarum rerum cum dubio, & non ſana fide acquiſita, quia li- bertas magis, quam alia inferiora bo- na ſingulari fruatur priuilegio. Vnde perperam Garcia ibi ad proban- dum contra hanc noſtram conſuſio- nem exemplum illius trahit, qui proba- biliter credens, aut dubitans rem aliquam eſſe alienam, eam emit, quem ait interim eam poſſe retinere non vt propriam, ſed vt ſibi locatam cum obligatione ſoluendi pretium pro v- ſu, quo vſus eſt ea, cum conſiterit poſtea eſſe alienam. Non eſt, inquam, par ratio de vtroque caſu, quia præ- ponderat hic valde fauor, & priuile- gium libertatis.

SVBINDE iam ad acceſſoriam ſuprà præactam quaſtionem, ſcilicet an in aliquo caſu Garcia ſententia ad- mitti poſſit, reſtat dicendum. Dicitur ergo, quõd in caſu, quo hac publica fama perſtante, ac ſibi conſtante, ali- quis ſubinde pro ſuo vſu mala fide emerit Aethiõpem aliquem, ſi poſtea ex teſtimonio illius, vel conſociorum eius hoc narrantium intellexit illum in ſeruitutem veniſſe, eo quõd in bello aggreſſiuo ex parte ſua, de quo non poteſt conſtare, an fuerit iuſtum, captus fuit ab hoſtibus, & venditus: vel ex eo, quõd à principe ſuo in ſerui- tutem damnatus fuit, ob crimen ali- quod, de quo innotſcere non poteſt, an tam graue fuerit, quõd tanta ſer- uitudinis pœna fuerit dignum: vel quod venundatus fuerit à patre ob neceſſi- tatem, de qua neque liquere poteſt fuiſſe tantam, que ſufficiens foret ad faci- endum ius patri, ſuum ob id diuen- dendum filium, tunc forte ſententia Gar- ciæ verum habere poteſt, ſcilicet quod dum de libertate eius plene nõ fuerit

Non obſtat rõ Garcia.

Quæſt. In quo caſu Garcia ſententia de manumif- ſione Aethiõpũ pro- bari poſſit.

Inſtruct. Negot.

facta

facta fides, possit eum retinere, vt famulum cum preparatione animi restituendi suas illi operas, & libertatem, si plenè confiterit in aliquo tempore de eius libertate. Facit namque pro hac sententia, scilicet quòd iam in his casibus aliquid probabilitatis de eius seruitute habetur, constat enim, aliquantulum de titulo seruitutis hic, licet an fuerit de facto omnino legitimus, & sufficiens constare nõ possit. Sed neque de hoc sum certus, quare neque in his casibus sententiã Garciz approbare ausim, quia cum barbari hi parum distantes ab immanitate ferarum, omnia iura naturalia, diuina, & humana peruertant, adhuc res in dubio manent: in his quoque casibus an liberi sint, vel non, quare iuxta iura pro eorum libertate & liberatione omnimoda videtur ferendum esse iudicium, saluo aliorum potentium docere, arbitrio.

Quaest.

QVONIAM de mala fide ementibus hos Æthiopes, qui admoniti à fama publica, vel à communi opinione doctorum de periculo, nihilominus eos emerunt, abundè dictum est: iam de bona fide eos ementibus, reliquum est vt dicamus. Pro his igitur statuitur hæc conclusio ad pacandas eorum conscientias, qui bona fide pro suis vrbibus eos sibi pretio compararunt, scilicet licet in generali, & in communi talis præualuerit fama de Æthiopibus istis ex regione Guineæ noncupata adductis, quòd iure seruituti addicti non sint: nihilominus tamen, si quis id ignorans, quia de hoc particulari Æthiopo, vel illo nulla talis in particulari resonat fama: bona fide credens de iure, & bono titulo tale in seruitutem venisse, nihil suspiciãs de contrario eum emerit, is sanè (etiam si post adhibita examinis diligentia, res in ancipiti maneat) poterit eum sibi in mancipium retinere, operasque eius sibi vindicare, eumque diuendere, & alienare. Hæc apparet esse Garciz loco citato, apparetque esse iuridica. Quia in dubio melior est conditio bona fide possidentis. & pro ea facit Sotus, qui in 4. Sent. 2. tomo dist.

37. q. vnica, ar. 5. explicans caput domini, de Secundis nupt. asserit eum, qui bona fide ingressus est matrimonium, de quo postea, an validè sit, dubitat, peracta examinatione negotij, quam tenetur facere adhuc si in dubio manet, posse licitè non solum reddere, sed & petere à coniuge debitum, quia bona fide matrimonij contractum iniiuit. Ergo pari ratione postquam bona fide (vt supponimus) is contractum emptionis Æthiopsis iniiuit, ius obtinebit super eum integrum, illum vt mancipium retinendi, & cum illo operas, & famulatum vt à tali exigendi.

PRO complemento materiæ qua tenus attinet ad materiam venditionis, de qua nunc peragimus, & dubia alia circa seruos super sunt expedienda. Primò an sine obligatione restitutionis quis possit ab his seruis, quæ offerunt venalia emere. Et quidem si iuxta Castellæ leges, & in foro exteriori loquamur, satis liquet à mancipio pro tali cognito, vel communiter habito aliquid ementem ad id redédum, & insuper in septuplum damnari, vt in pragmatica Compluti lata habetur. At in foro conscientia loquendo, non abest à peccato à mancipio ea emere, quæ iure non posse vendere creditur, vel de eo dubitatur.

DE restitutione verò facienda in hoc casu, quando quaritur, respondeamus primò, quòd quando postquam quis contraxerit cum seruo emendo, vel vendendo rescierit iussu domini talem seruum sic contraxisse, vel etiã quæ est iussu domini non contraxerit, tamen negotium sic gestum in rem, & vtilitatem domini fuisse verum, vt si, verbi gratia, seruus sumpsit pecuniam, vt se aleret, & vestiret secundum consuetudinem domini, vel frumentum, vel vinum oleumve domini: vendidit: quorum pretium iam conuertit in hos tantum sibi necessarios usus, non est cur de aliqua restitutione debeat esse sollicitus, vt elicitur ex l. si hi qui. §. in rem. ff. de in rem, ver. & l. omnia. ff. quod cum.

SECUNDO adijcimus, quòd quia ex mente Soti est de Iust. lib. 4. q. 1. art.

2. art. 2. cui accedit frater Iosephus in suis floribus, quòd mancipia bello iusto capta, sicut possunt fugam arripere, ita quoque quidquid dono susceperint, vel hæreditario iure, vel licito ludo lucrata fuerint, possint in conscientia sibi vindicare, & retinere (quod alijs mancipijs dominatis, aut à se sponte venditis non conceditur) ideo si mancipia hæc, quæ per bellum iustum in seruitutem deuenerunt, aliquid sic acquisitum venale expoluerint, emptionemque fuerit à scientibus, non est necessarium dominis eorum, vel alijs restituendum.

PRÆTEREA tertio asserimus, quòd si mala fide credens probabiliter, aut probabiliter credere debens, aut saltem hæsitans aliquid esse alienum, puta heri, vel alterius, quod mancipium offert, venale emit, si post examen adhibitum de comperienda veritate adhuc tali dubio agitatur: teneat rem simul cum fructibus restituere, si fructifera fuit, etiã post tempus præscriptionis, quia neque eam præserbere potuit. Quòd si certò confiterit esse alienam, solumque dubitatur dubio indissolubili an domini sit, aut alterius tertij (autore Soto) inter ipsos dispartienda, est. Et hoc assertum est Metinæ in sua instr. §. 30. fol. 163. quod puto esse securius: quamuis ab ipso variare ipsemet videatur in eadem instr. §. 22. fol. 137. pag. 2. vbi, quia in dubio melior est, inquit, conditio possidentis, talem rem posse retineri insinuat. Et quamuis non me lateat Cordubam in addit. ad tracta. de casibus coulc. in simili casu dubij, & malæ fidei, non constando de certo domino, rem sic acquisitam posse retineri, aut certè consultius esse, atque securius eius dimidiam partem erogare pauperibus astruxisse, cuius assertionem magis accedere ad veritatem puto, quam illam supra dictam Garciz, qui in simili casu retineri posse auctorizat, non vt res propria, sed vt res sibi interim locata cum preparatione animi reddendi eam domino proprio, cum confiterit esse eius, quas sententias non omnino reprobo: tamen cõ-

cludo inter tam varias sententias æquius esse viciniusque rationi, & veritati dicere permanente dubio, rem sic acquisitam non in integrum restituendam esse, sed magis, vel minus, iuxta maius vel minus dubium pro ea fore restituendum ei, cuius probabiliter res empta à mancipio, vel à laborante in familia empta dubitatur esse: licet tunc esset illam in integrum restituisse.

IAM tandem ex prædictis quasi palam euadit, quid ad id dubij. An mancipia hæc ex parte à se lucro se licite redimere possint, sit dicendum. Nam si id quaratur de mancipijs bello iusto ex parte capientium captis, cum iam ex sententiã Soti hæc mancipia (nisi suam non fugiendi impignorauerint fidem) licite posse fugere dixerimus, tum etiam quæ dono, vel ludo licito, vel iure hæreditario illis obtinerent licite sibi acquirere: subsequenter dicendum videtur de his lucris licite posse sese à sua seruitute redimere, sed hoc non asserimus omnino. Alij autem etiam ex periculo à domino sibi gratis concessio, vel ex eo lucro, quod iam debitis suis dominis operibus sufficienter persolutis, suum (vt aiunt) fraudando genium, laborando in festo, vel in ea parte noctis, vbi sibi erat iure ocianandum, vel somno vacandum, pepererunt: licitum esse se redimere nemo (nisi Criticus sit censor) est, qui neget. Præterea vt iam in hac materia venditionis & emptionis seruorum receptui canamus, libet postremò adnotare cum D. Tho. in addit. quaest. 52. artic. 2. in solutione ad 4. quòd cogendus est dominus in seruum vendat taliter in extraneas regiones, quòd vxor sua non poterit eum sequi, vel taliter quòd faciat onera matrimonij grauiora, præcipue cum non desit facultas vbiq; seruum suum vendendi iusto pretio. Quam probabiliorem esse censet Sotus in 4. contra alios. Cui accedit Nauarrus quando in provincia venundari potest iusto pretio, cui etiam videri suffragari l. 2. tit. 5. partita 4. contra frat. Iosephum in hoc casu rigidius loquentem, sed de his satis.

Quaest. an mancipia ex licito lucro possint se redimere.

An officia vendi possint à Rege, vel à dominis, vel à priuatis sine licentia regis: an talis venditio sit valida de casu contingenti, qui ab autore interrogatus est Salmanica.

CAPVT VI.

Quaest.

VM ea, quae materia venditionis esse possunt, scrutari hic exorsimus: si simus: perguntibus ultra de officijs, an venalia esse possint, nobis illucidandum venit: de hac etenim materia hi meminere doctores, Syluester verbo Dominus, quaestio. 4. §. 2. & quaestio. 6. Caieta. quoque in Sum. venalitas. Summa Fumi. officium. Sotus de Iusti. & Iur. libro. 3. quaestio. 6. artic. 4. ad 2. Nauarr. in summ. cap. 25. nume. 7. Corduba tractatu de casibus, q. 117. & frater Franciscus Garcia parte 1. de Contract. capitu. 18. Quaestio autem hac licet numeris suis absoluta à nobis fuerit, 1. part. nostri instructo-rij pag. 794. tamen ne hic suo proprio loco desit, eam hic summam repete- re visum est. Omnibus igitur de hac exordium sumentibus in more est. Illud documentum Di. Thom. in opusc. 21. quaestio. 5. ad Ducissam Brabantiae seu them. praemittere, scilicet quod officiorum temporalium venalitas ex suo genere, & speculatiue loquen- do, id est, seclusis malis circumstantijs non est illicita: tamen practice, id est, propter iniquas frequenter concurren- tes circumstantias illicita esse cen- setur. Non enim dum haec officia ex- ponuntur venalitati, id quaeritur, ut digni, & idonei in hac praeficiantur officia. Nam solum hi digniores esti- mantur (licet idonei sint ad illa) qui potentiores sunt ad augendum eorum pretium, neque enim agitur hic de bono communi reipublice, sed de proprio quaestu. Quare pro his offi- cijs tam ad summum pretium nituntur corradere, & nulla superfit spes temporibus se indemnem seruandi, quo sibi id damni recompensent, ni-

si de pilando rempublicam. Igitur, pro illucidatione quaestionis, praemi- timus primo, quod cum duo sint ge- nera officiorum, nam quaedam sunt Ecclesiastica, cuiusmodi sunt offi- cia Vicarij generalis, Episcopi, & officium visitatoris, vel iudicis ad causas pias, de quibus nobis hic non suscipitur sermo, quia eorum venalitas speciem praefert simoniae: & alia sunt officia saecularia, quorum rursum quaedam sunt iurisdictiona- lia, cuiusmodi sunt officia gubernato- rum, & correctorum, & alia iurisdictione carentia, qualia sunt edi- lium, & notariorum munia, & similia de vtrisque his hic nos adornamus di- sputationem.

INSUPER praeduertentia hac hic nobis commendatur, scilicet mul- tifariam officiorum horum venalita- tem contingere posse esse illicitam, (licet ex sua natura) talis non sit. Pri- mo ex parte venditoris carentis auto- ritate ea vendendi. Secundo ex parte emptoris minus idonei ad ea admini- stranda. Tertio ex parte pretij immodici, quo constant.

HIS praestitutis statuitur prima conclusio. Neque etiam regi illicitum est officia sui regni tam care ven- dere, aut talibus personis, ut proba- biliter credat, an credere debeat, quod (quia eis male ventur) subditi erunt opprimendi. Patet Auth. vt iudi. sine quo. & auth. de mand. princi. §. 2. est sententia Diui Thomae ad Ducissam Brabantiae opuscul. 2. quaestio. 1. cuius potissima ratio est: quia officia haec in bonum, commodumque reipublicae sunt instituta: non ergo eorum venditio etiam facta per regem in reipublicae versa damnum licita erit. Haec est Nauar.

SECUNDA conclusio ex parte vendentium venalitas horum officiorum illicita redditur, si fiat absque autoritate regis, vel reipublicae liberae, & independentis, aut sine horum facultate, & licentia expressa, vel tacita. Haec conclusio communis habetur, atque, hac ratione firmatur, quia solum ad regem, vel

vel ad rempublicam independentem spectat instituire officia de nouo, in eisque institutos deponere, stipendia institutorum augere, eaque curato sibi aliquam partem vendicare: dummodo officialibus à se institutis comoda sustentatio referatur. Atque subinde poenes eorum potestatem est haec officia tali pretio & talibus personis idoneis diuendere: vt venditio haec in rei publicae dispendium non vergat. Quod si hoc tantum ad regem, & ad rempublicam independentem attinet, venalitas horum officiorum sine eorum licentia tacita, vel expressa, et si idoneis, & aequo- ri pretio ab alijs fiat, non erit licita.

CÆTERVM quia iam preceden- tes conclusiones, & huius dubij cog- nitionem efflagitant. scilicet quoniam sint qui licentia hac regis tacita suffulti ea officia vendendo possint licite distra- here: Dicimus primo, quod hanc tacitam licentiam à rege obtinere cœsendi sunt illi, qui ad expensas sui victus, vel vestitus ea dono, vel remuneratiua mercede à rege taliter obtinuerunt, quod regem non latebat eos personaliter horum officiorum munia non obituros. Nam tunc, vt sibi ex venditione tali com- pararent aliquid emolumentum palam est eis officijs esse donatos. Ita Garcia, & alij. Et ratio hoc persuadet, quia si rex his praedicta officia largiendo, licentiam ea sic per venditionem distra- hendi tacite saltem non largiretur: profe- ctò nihil utilitatis talis largitio afferret. Quia ergo iuxta regulam iuris vtile per inutile vitari non debet: sit subinde sanè, & hanc tacitam licentiam illis concessam esse.

TERCIA conclusio longè peior esset venditio officiorum iurisdictione pollentium ad iudicandam, admini- strandamque iustitiam, nisi forte cessarent scandalum, & caetera inconuenientia: quia omnia praerequisita ad huius venditionis iustitiam seruaren- tur. quae vix cessant, nusquamque scandalum de hoc oriens sopiretur. Est haec conclusio Soti loco supra citato, & patet. Quia inde praesentissi- ma occasio sumeretur ad omnia vio- landa iura.

Instruct. Negot.

CONCLUSIO conclusio ecclesiasti- corum officiorum venalitas iniustissi- ma ac foedissima est. Haec Soti, & Garcia locis citatis & huius absurditas patet, quia tum ultra incommoda hinc causabilia, ecclesia tota scandalum tanto offenditur: tum etiam, quia cum gratis accepta gratis debeant impendi: haec venundari officia à vitio simoniae non longe potest abesse. Lege Syluestrum, simonia q. 13. §. 7.

PORRO quia non tam principa- liter nobis est cordi hic de peccatis, & abusus agere, qui ex huiusmodi venditionibus experientia teste solent in republica redundare: sed id magis agimus, an valido legitimoque titulo vedantur, & quia quod princeps, vel rex possit valido legitimoque titulo haec officia tabellionatus diuendere post responsum D. Thom. ad Ducissam Brabantiae non multum controuerti- tur inter doctores: quia non multum ambigitur. Ideo maius dubium nobis facillit: an domini temporales, Magnates, Duces, Marchiones, Comites, qui ditioni regiae subsunt, ex iure natura- li diuendi haec officia facultatem obtineant.

NAM Sotus lib. 3. de Iust. & iur. q. 6. ar. 4. sentire videtur, huiusmodi Magnates non ita pollere autoritate ven- dendi huiusmodi officia, nisi pretium inde comparatum, ad bonum com- mune, scilicet, ad reparationem muros, aut pontium, aut huiusmodi conuertant, quia eorum respublica non est perfecta, sed dependens. At verò Corduba de casibus conscientiae hoc ipsum Magnatibus videtur permittere speculatiue loquendo. Nam practice ob ingentia incommoda exinde in republica pullulantia ea venalia fore non conceditur. Hanc verò suam sententiam hinc fulcit Corduba: quia iam huiusmodi Magnates expressam, vel tacitam licentiam regis ad hoc videtur habere, tum quia rex huius rei conscius (cum obitare huic vsui possit) dissimulare videtur, tum quia Rex id ipsum ait, & quia sic est in vsu apud omnes Magnates vt testatur Pau. in l. omnimodo. §. i. putari C. de

B 3 inof-

Quaest. an domini temporales vendere possint officia.

Multa offi-

Conclus. 1.

Quaest.

Conclus. 3.

Conclus. 2.

inoff. testamen. vbi ait tabellionatum vsu receptum est vendi. Quare sententiam Cordubę, si sic vsu recepta est, nõ aufim damnare, præsertim quia Nauarrus in sum. Lat. c. 25. nu. 7. ei subscribere videtur, & clarius in sum. Hispan. eod. c. & num.

Quæst. quo modo priuati vendere possint officia.
 IN SVPER si perueniamus ad personas priuatas, maiori dubio vrgemur. Na loco suprã citato Sotus negat etiam obtinentes à rege licentiam transferendi in alios suorum officiorum loca, posse sine restitutione pretij ea per venditionem distrahere, nisi petendo licentiam explicauerint regi hæc per venditionem ex sua regia licentia in alios velle transferre: Quia tantum regi id licere conceditur. Veruntamen quia Corduba, & Nauarra, vbi supra insinuat contrarium, idè resolutoriè dico, quòd, quia in dubio non est præcipitãda sententia, si priuati officiarij sine expressa licentia regis venderent hæc officia, si tamen pretio honesto vendiderint tam idoneisq; personis, vt in republica nullum, inde causauerint damnum, non claret eos ad pretium sic acceptum restituendum obligari: quãuis obligarentur ad damna: si quæ inde orta fuissent: quia leges illæ prima authentici auri Iustiniani, & lex quoque illa. Hæc lex ff. ad leg. Iuliam, de amb. & si quæ sunt aliæ secundum Cordub. in suo quæstionario libr. 1. q. 31. solum prohibent talem cõtractum venditionis officiorum secularium, fieri: non tamen irritant illum. Vnde in conscientia talis contractus censendus est validus: quia, vt appareat frater Iosephus in suis floribus, in materia de restitu. ait, quando lex irritat duntaxat contractum, neq; prohibet expressè, siue ex consuetudine domini translationem, neque præcipit fieri restitutionem, talis contractus in conscientia est validus: Nam & si lex illum nullũ esse pronunciet, id solũ operatur, vt. si virtute talis contractus nemo possit in iudicio agere, vt habet glos. in l. non dubium. C. de legib; & conu. vbi interferit, quòd ex inutili traditione, vel contractu, quandoque dominium

transfertur, ita eleganter ff. de dol. §. 1. glossa insinuat, dum ait, quòd tenet obligatio de iure ciuili: sed opponitur exceptio, & quia iuxta prædictam gloss. C. de legib. l. non dubium. Idè contractus tenet, quia in pari causa turpitudinis potior est, vel melior cõditio possidentis, vt de condit. ob tur. caus. l. 2. habetur.

AD hæc crediderim cum Soto, quòd rectores ciuitatum, seu magistratus, si aliquid acceperint pro suis suffragijs præstandis in electione functionis scribarum, tenentur in conscientia restituere, tum quia pragmatica regni prohibetur, ne electiones officiorum, & potissime scribarũ pretio fiant, eademq; pragmatica auctoritate inuictissimi Cæsaris Caroli V. confirmata est, tum quia tales senatores, quia sunt meri dispensatores, & ex priuilegio simpliciter electores iure optimo sua suffragia diuendere cohibiti sunt: sed iussi sunt ea præstare gratis. Sicut etiam pragmatica citata regni prohibiti sunt stipendia iuraq; scribarum per modum pensionis dispartiri, aut cogere scribam, vt tantũ alteri soluatur.

DE INDE, vt de officijs iurisdictionis quid sancitum sit, lectorem non lateat, nouerit prohibitum esse, libr. 7. l. 7. tit. 3. recõpilationis nouæ legum, ne de cætero, officium iurisdictionis vllum possit vendi, aut emi in domo regia, vel curia, vel extra, sub penis contentis in legibus regni, & vltra hoc infamis sit, & inhabilis perpetuo ad hæc officia, vel alia obtinenda tam emptor, quam venditor. Lib. quoque 7. eiusdem Recõpilatiõis tit. 3. l. 8. stabilitur, ne officia iurisdictionum: vel adiutorũ, seu executorum, aliquaq; leges, nuncupatorum possint locari sub pena amissionis eorum, & sub poena, qd eius conductor; eis vti, non possit, nisi eas incurrendo penas, quas incurere sunt soliti, qui officijs publicis vtuntur, cum ad se non attinent. Vide diffusus hanc materiam loco citato in nostri instructorij primo tomo ventilatam: vbi vltimò ad objectionem contra prædicta, cuius memin-

De offi. iurisdictionis.

minit Corduba, facimus satis.

Quæst. an procurator mundi legitima, astate admissus officijs resignare teneatur.

Duplex iuris interpretatio.

Dictum 1.

PORRO quoniam ab hac materia aliena non est & quæstio illa, super qua cum essem Salmantica, doctores consulebantur, scilicet, an qui procuratoris officium obtinuit à Rege eo tempore, quo ad illud obeundũ ignoranter, & bona fide existimauit legitimum se iam adeptum fuisse ætatem, si tandem prærequisitæ, & legitime ætatis tempore obtentionis officij non fuisse ei innotuerit, tanquam inhabilis & inualido promotus ad illud, illud resignare teneatur. Igitur cū quæstio hæc iuridica sit, duplexq; sit modus interpretandi ius, & secundum rigorem, & secundum æquitatem, dicimus primò: Si secundum rigorem iuris loquamur, perspicuum est talè collationem officij procuratoris ad lites 25. annos non nacto factam inualidã haberi, obligationemq; secum afferre hoc officium resignandi. Tum, quia l. 1. & l. 2. lib. 1. tit. 10. licet ad recuperanda debita extra iudicium 17. annos adeptus procurator institui possit, nõ tamen in iudicio ad lites, si 25. annuũ non sit affectus. Tum, quia iure canonico hoc confirmatur in 6. de reg. iur. reg. 18. non firmatur. Vbi stabilitur nõ firmari tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit: Tum, quia id ipsum per capit. si eo tempore, de Rescript. eo. lib. decernitur. Quæ iura probant talem collationem ab initio inualidam tractu temporis nõ firmari.

2. SECVNDO dicimus, qd si æquitatem cum glossa glossante illud caput non firmatur, sequamur, in prædicto casu, licet nulla fuerit de rigore collatio, tamen in his casibus potest firmari. Primò, si postea accederet saltem consensus tacitus scientis, & dissimulantis principis, sublata iam causa impedimenti. Secundò, si bona fides cum tempore legitimo ad præscribendum illud officium interuenerit. Tertio propter graue scandalum possit dissimulari cū tali, ne resignaret, accedente etiam simul cum bona eius fide, quòd licet ætas legitima tunc ei defuerit tempore impetrationis, tamen pericia, & solertia ad id officij re-

quisita ei non deficiebat, accedente etiam, quòd procuratoris officij hoc cum iurisdictionis officium non sit, nulla hic vsurpatur aliena iurisdictione, ita vt præiudiciũ hinc (vt innuit Sotus in 4. de excommunic.) alicui pareretur, præsertim cum sibi præiudiciũ parat, cū sit innocens, si defectus legitime ætatis detegatur, & propterea officio procuratoris, quod emit sibi suo non restituito pretio, in poenam priuetur. Hoc autem non facile est cõcessum in officijs iurisdictionem annexam habentibus.

IAM tandem quia de procuratoribus hic incidit sermo, illud memoria mandandum venit, quòd Recõpilat. noua. leg. libro sexto titu. 7. leg. 7. decernitur, scilicet, quòd nemo per se, vel per alium officium procuratoris curiæ emat. Qui autem emerit ipso facto tum illud amittat, inhabilisq; fiat ad obtinendum illud venditor, & ipso quoque facto officio obtento priuetur. Adde etiam hic, quòd monet Nauarrus loco citato, Pium V. legem tulisse contra ambientes officia iurisdictionis administrationem habentia mediante pecunia, vel solutione, vel traditione, ac promissione aliarum rerum, & per interpositas personas, aut aliã adijciendo cõtra tales poenam confiscationis omnium bonorum, degradationis, & amissionis officiorum etiam secularium obtentorum, ac vltimi supplicij. Sed de his satis.

De procuratoribus.

Periculum rei venditæ ad quem spectet præsertim dum venduntur oves incertæ, & fructus ante solutionem cui cedunt, vel post solutionem non tradita re à venditore, & quid si hic intercesserit pactum, & de periculo meliorationis, & deteriorationis.

CAPVT VII.

QUONIAM ex intelligentia definitionis rei fere omnia dubia circa rem contingentia contigit enodari, idè oēs particulas definitionis, tam empirio-

nis,quàm venditionis explicandi, hic in primis munus suscepimus. Igitur quia venditionem *distractionem rei sua pro pecunia* esse definiuimus, circa illam particulam, *pro pecunia*, prenotandum venit valde, aded ad naturam huius contractus attinere, quod res vendita pro pretio pecuniario distrahat, vt si res alia prater pecuniam in compensationem rei vendita tradatur, illa loco pecunie succedat. Nam veluti pecuniarium pretium recipitur, & datur. Quare talis res, quæ pro re vendita soluitur siue vinum, criticum, aut oleum sit, vt pretij pecuniarij locum subeat, solita est pecunia æstimari. Vfus autem loquendi sacre scripturæ & hoc videtur probare. Genes. c. 33. legitur Iacob pretio centum agnorum agri partem emisse. Idemque refertur Iosue cap. 24.

Res indeterminata an cadat sub venditione.

Periculum rei venditæ an actum.

Ad quæ spectet periculum rei venditæ.

Regula generalis.

lum spectat ad emptorem, excepto casu publicationis rei vendita, nisi pactum, culpa, vel mora interueniat, vel calliditas. Hæc autem regula venditionem perfectam totum includit, de cuius ratione est, quod pretij soluatur, vel de eo soluendo detur fides.

PRIMO autem dicitur *pure*: quia si conditionalis esset venditio: ante conditionis euentum, periculum ad venditorem attineret. ff. de per. & commo. l. illud quod secundum Azo. & Goff. intelligendum est de periculo per emptionis rei vendita. Nam periculum deteriorationis eius ad emptorem pertinere lex necessario sciendum sancit. ff. de peri. & com. rei vendi.

SECUNDO autem dicitur, *sine scriptis*, quia quando conuenitur, vt non valeat antequam scriptura sit facta, tunc periculum ad venditorem spectat, antequam scriptura sit facta, C. de fid. instruct. l. contractus. cum neuter agere possit donec compleatur. At verò secus est, si à principio simpliciter contrahatur, & postea ad probationem scriptura conficiatur. ff. de pign. l. contrahitur.

TERTIO dicitur, *rei certa*, quia si sub alternatione seu disijctione vendatur incertus seruus, scilicet, Ioannes, vel Petrus: tunc non omne periculum vtriusque serui pertinet ad emptorem, sed secundum quod disponit lex. si emptione §. si emp. ff. de contrahen. empt.

DICITVR autem quartò, non exigentis degustationem, quia vbi res vendita in singulari degustatione requirit, periculum eius ante degustationem stabit apud venditorè. Secus potest de gustatione secundum sum. Ros. allegatè pro se. l. vina. ff. de peri. & com. rei vend. l. id est, si non in specie, sed ad mensuram venditio fiat, tunc periculum est venditoris, donec sit mensuratum. Secus est, si res venales numeratæ, vel mensurandæ, vel poderatæ coniunctim, vt in primo prospectu coram oculis apparent, emuntur, quia iam ex tunc tam earum periculum, quam lucrum cederet emptori, ex qua conuentione partium licet ex natura sua essent mensurabiles &c. pro mensura

tis

tis iam eas emptor emisse cedendo iuri suo visus est libro tertio Fori. tit. 10. leg. 25.

DICITVR etiam, *nisi pactum*, quia periculum adhuc stabit apud venditorem, non solum quando res vendita, & non tradita dolo, vel lata culpa, vel leui perierit: quia venditor ex natura contractus de his tenetur: sed si pactum intercesserit, quod etiam de leuissima culpa, & casu fortuito teneatur venditor, de his, & specificatis tantum tenebitur. ff. de per. & commod. rei vendit. l. si custodiam. & l. si vendita. & l. si in venditione.

DICITVR præterea, *mora*, scilicet tradendi rem: quia tunc periculum ad morosum venditorem spectat, etiam si penes alium erat peritura. ff. de leg. 1. l. cum res, & hoc secundum Syluest. in foro contentioso, secus in foro animæ. Si verò vterque tam venditor, quam emptor fuit in mora, posterior mora posteriori moroso nocebit, quo ad periculum. l. illud. ff. de per. & commod. rei vendit. Quod limitandum fore censet Syluest. nisi posterioris moræ primus morosus fuerit causa: quia sic posteriori non nocebit: qui quidem casus iuncta glossa continetur. l. si per emptorem, in fin. ff. de act. emptio. & vendit.

TANDEM dicitur calliditas: quia si venditor affirmauit bonitatem rei vendita duraturam, imputatur ei, vel si sciens non duraturam tacuit. ff. de peri. & commod. rei vend. l. si quis vestra.

Quæst. an res incerta sub venditionis materia cadat.
Respon.

IAM his præiactis fundamentis vsui futuris ad multa dubia in hac materia dissoluenda, imminet expeditio questionis in fronte huius capituli motæ, scilicet an res incerta cadat sub venditionis materia. Respondetur ergo, quod cum proprie non sit dicenda venditio illius rei, cuius periculum nunquam spectat ad eius emptorem, res in genere indeterminato incerta, vt cum quis ait le vendere afinum, vel hominem, non dicendo, quem, nequit esse proprie materia, vt

sic, id est, vt incerta est, venditionis, sicut neque etiam quando venditur certum de incertis, id est, certæ numero oues, id est, centum de isto, vel illo, vel indeterminato grege: quia harum rerum sic incertarum periculum emptori non potest impendere. & hoc quidem ita contingit, quia genus perire non potest. ff. ad l. Falcid. l. in ratione. §. verum. Secus est, si incertum de certis vendatur, vt si vèdo tibi decem sextaria vini, vel olei, ex hoc dolo, vel de à me possessis afinum vnum, quia tunc ista venditio verè propria venditio est, cum per eam tum dominium, tum periculum annorum indeterminatè, siue per in diuisum ad emptorem transit. Res autem domino suo fructificat, atque perit: quare emptor casu, quo totus grex afinorum perijisset ante traditionem non morosam, neque pretium iam solutum, repetere potest, neque excipere de eo non soluendo, si illud nondum exoluit, cõtra Hostiensem in Sum. Non enim autore Syluestro, verbo emptio. q. 3. tale pretium sine causa solutum est, aut soluendum venditori, sed cum causa, scilicet, emptionis. Pro hoc facit text. not. in l. quod si pendente. ff. de per. & commod. rei vend. opinio autem Hostiensis forte tenet in legato solum, vt loquitur §. incertæ. ff. ad l. Falcid. l. in ratione, sed non in venditione.

HINC iam patescit, quid sit dicendum ad illud dubium, de quo in noua Hispania dicere sum rogatus, quia ibi accidit, scilicet, an qui centum oues indeterminatas ex grege milium post sex menses sibi tradendas expetere possit simul cum illis, quos interim peperere fetus. Dicendum est planè licitè posse eas expetere: quia (vt dictum est) indeterminatè, & per in diuisum illarum centum ouium ad ipsum sic perfecta emptione pertrahitur, tum dominium, tum periculum, si omnis grex perijisset: ergo sibi quoque cedere debent & fructus: quia qui subitonus, debet subire & comodum: dum pro illorum sex mensium passu venditori pascenti congruum stipendium

per-

perfoluat. Sicque dictum rectè putatur iuxta naturam huius contractus, nisi alia iniuicitas, vel inæqualitas fuerit superaddita.

Quest. PRÆTEREA & consequenter illa quæstio suum locum vendicare videtur hic, an venditor rei ante pretij solutionem fructus eius sibi præcapere possit. At verò licet in hac quæstione diuersi diuersa dixerint, tamen summariè per hæc asserita censéo dilucidè magis posse responderi. Primò igitur cum Nauarro in sum. Latin. ca. 23. nu. 84. asserimus, quod licitum est minoris emere prædium aliquod, cum pacto, ut venditor quandiu vixerit fructus eius percipiat, aut in tot annos, quàm si fructus statim percepturus esset. In cuius gratiam citat Maior in 4. dist. 15. q. 40. artic. 7. Pro quo facere ait textum in c. cum Ioannes. de fide instr. Vbi planè insinuat Nauarrus, aliàs licitum non fore venditorem rei venditæ fructus sibi præcauere: nisi pro hoc de pretio iusto aliàs sibi soluendo aliquid demat, minoris ad arbitrium boni viri vendendo.

Sent. Nam.

SED an secluso hoc prædicto casu venditori rei iam venditæ à se fructus ante pretij solutionem percipere liceat, dicendum nobis restat. Igitur, ut hic clariùs procedamus, distinctionè duplicis vèditionis præmittamus oportet. Considerari namque hic est duplex venditionis modus. Est etenim alia venditio absoluta, & perfecta, in qua statim rei venditæ, & dominium & periculum traditur in emptorè, ut si venditio fiat nunc actualiter, & absolute dato statim pretio, vel de eo soluendo in futurum tali tempore, si de iam præstita. Alia est venditio conditionalis, id est imperfecta, & non actualis. Ut quando tantum ego spondeo me prædium venditurum tibi, quando exhibebis mihi pecuniam. At certè multum interest, auctore Syluestro, inter utranque. Est enim aliud vendere nunc actualiter: atque aliud nunc spondere, & obligare me venditurum tali pretio intra annum: quia in primo casu apud me vendentè non stat dominium, stat autem apud me

in casu secundo. Præmissa hac tam necessaria distinctione, ambiguitas nulla manebit, si per has conclusiones responderimus, quibus varias sententiàs super hoc Theologorum ex vna parte, & Iuristarum ex alia ad concordiam reuocabimus.

Conclus. 1. PRIMA conclusio: Quando venditur res absolute, actualique venditione, si ante solutionè pretij emptori tradatur, si hac conuentione penali fuerit tradita, ut si intra terminum præfixum non soluerit emptor, non faciat fructus suos, tunc seclusa fraude vsuraria poterit eos venditor post moram ad pœnam agendo sibi vendicare. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus, sed malè ait eà tenere glossam c. conquestus. de vsuris: nam ibi glossa nihil meminit de pœna, sed solum ait, quòd ratione interesse possit illos fructus post moram sibi expetere. Sed nihilominus est vera, quia licet nò in fraudem vsurarum, sed ad suam indemnitàtem seruandam, sicut in alijs contractibus, sic & huic hanc conuentionalem annectere pœnam. At non solit quando fit dilatio solutionis vltra terminum præfixum, hæc pœna incurritur, sed etiam quòd post monitionem emptor non soluit, incidit in illam, cum fuerit apposita, aliàs non: sic sic intelligo conclusionem.

Conclus. 2. SECUNDA conclusio: Quando in casu præcedentis conclusionis non fuit apposita pœna conuentionalis, venditor fructus rei venditæ ratione pœnæ post moram solutionis sibi expetere non potest: bene tamè ratione damni emergentis, aut lucri cessantis potest licitè eos vendicare sibi venditor, dum verum interesse lucri, aut dani petat. Hæc conclusio est Iosephi loco citato, est etiam Syluestri, vsura. 2. q. 11. quoad secundam partem. Et patet quoad primam, quia postquam in celebratione venditionis de pœna nò est actum, neque de ea soluèda postea potest agi. Secunda pars patet ex glossa in c. conquestus. de vsuris. & glossa in l. 2. C. de vsuris. & in l. curauit. C. de Actio. empt. & vendit. Et patet, quia licet venditori sic se indemnem seruare.

re. Frat. Iosephus indifferinatim habet hanc conclusionem intelligendam esse, si emptor sit in mora soluendi ex culpa sua, & non aliter. Quam intelligentiam libenter ego soleo admittere in casu, quo ex pacto præcedenti agitur ad pœnam, quæ ut sic, ut pœna est, non debet incurri sine culpa. Sed in casu, quo post moram interesse nò fictum, sed verum petitur magis censéo dicendum esse cum Metina Complutensi, quòd soluendum sit dum mora interuenerit, etiam si talis mora interuenerit, etiam si talis mora culpabilis non sit, quia venditor in hoc casu seruandus est indemnitas: quamuis æquius esse duxerim. Ut in casu, quo ex mora inculpabili emptor verum interesse esset soluturus, illi à venditore arbitrio boni viri alicuius partis fieret remissio.

Concl. 3.

TERTIA conclusio: Quando nò absoluta, actuali, perfectaque venditione, sed solum conditionali, & imperfecta sic, scilicet inicitur contractus, quod tantum statuitur pretij, quo ego, verbi gratia, spondeo me prædium venditurum, quando tu pro eo exhibebis pecuniam, tunc licet mihi inchoatiuè vendenti, etiam ante moram emptoris fic ementis, talis prædij interim percipere fructus. Hæc autem est Syluestri vbi supra, in qua ait tenere verum dictum legistarum, quia & sic videtur tenere Bald. in d. l. curabit, & videtur probari per l. in initio. C. de pactis. int. empr. & vend. Et sic intelligenda venit l. curabit. Cuius ratio potissima est, quia hic non intelligitur facta actualis vèditio, nisi actu exhibeas pecuniam, quia interim prædium tale stat periculo meo, ita quod si rapereur à flumine, vel deterioraretur id in damnum vergeret meum, mihi ergo interim in hoc casu fructificare debet.

Concl. 4.

QUARTA conclusio, quòd absoluta, actualique venditione res vendita est, quia iam pro ea solutum est pretium, vel de eo tali termino soluendo facta est, ante moram solutionis non licet venditoris fructus eius percipere, nisi forte in duobus casibus, scilicet, ratione interesse veri eo casu, quo vendidisset principaliter ad seruandum amico, vel in casu, quo pactum esset à principio de huiusmodi à venditore interim ante solutionem retinendis fructibus, dum modo in hoc casu interim venditoris staret periculo, vel etiam in casu supradictò Nauarri, vbi minoris venderet possessione venditor, quòd fructus in tot annos perciperet. Hæc autem conclusio est Syluestri, vbi supra, in qua ait verum habere sententiã Theologorum contra Iuristas, & ratio suffragatur. Quia exceptis his casibus, cum per actualè venditionem, & absolutam, iam venditor transfuserit dominium in emptorè: iam res non est sua, sed aliena, id est, emptoris. Verè autem aliena, absolute loquendo, nemini licet sibi præoccupare fructus. Quod si hoc licet in primo casu excepto, id nò licet ex natura contractus, sed ratione veri interesse cessantis ad instantiam emptoris. Si autem in secundo casu licet, id idè licet, quia licet in forma sit absoluta, & actualis venditio: tamen ad conditionalem, & non actualem venditionem reducitur stante pacto, quo se obligauit venditor eius subire periculum, interim dum sibi non soluitur pretium. Quod si in tertio casu excepto Nauarri, & Maioris, venditori licet sic rei venditæ in tot annos percipere fructus: id idè est, quia diminutio de iusto pretio, quòd aliàs erat percepturus, emptori fructus à se percipiendos recompenfat.

Quest.

An venditor post numeratum pretium res cum fructibus tradere teneatur. Respon.

I AM verò prædicta quæstio hæc aduocat hic ut affinem sibi, scilicet, an è contra, si venditor cum perceperit pretium, & non tradiderit rem, eam cum fructibus à se perceptis restituere teneatur. At certè non hæc quæstio talis est, quæ omni careat difficultate. Nam si in mora tradèdi rem fuit venditor post perceptum pretium, sequitur rem suo substatisse periculo si autem suo periculo subsistit, ergo sibi debuit fructificare. Verum quia ex antea dictis illuc esset, quid circa hoc sit dicendum: breuiter nos expedimus dicentes, quòd recepto prius pretio pro

re absolute, & actualiter vendita, quia iam ex tunc res vendita emptoris est: si venditor est in mora tradendi rem, ex tunc non solum eam, sed fructus quos ex ea retulit emptori reddere tenetur: quia tamquam de re aliena eos percepit, nisi in predictis duobus exceptis iam casibus contentis in quarta conclusione precedentis questionis, scilicet, in casu Syluestri, ratione interesse veri, & non ficti, quando ad instantiam amici principaliter ad inferuendum amicorum ei vendidisset. Vel in casu Maioris, & Nauarri, quando gratia in tot annos fructibus, rem venditor minoris proportionabiliter ad tales fructus vendidisset.

Quaest. SED quid si in hoc casu per soluto iam pretio, res non tradita adhuc ex pacto, periculo venditoris substat, an possit huius rei gratia venditor fructus rei sic venditae facere suos. Igitur auscultanda circa hoc sententia Syluestri est, ubi supra in fine videtur, qui negat venditorem posse salua iustitia esse in mora tradendi possessionem rei, si possessio absolute vendita. Sed haec sententia Syluestri non totam exhaurit difficultatem, quia hic non absolute facta fuit venditio, sed cum conditione, ut interim, dum emptor non manumitteretur in venditae rei possessionem, periculo venditoris astaret. Respondetur tamen (hoc nihilominus non obstante) quia talis subditio periculi venditorem non debet obligare ab statim tradenda possessione rei venditae, quando alias venditio absolute & actualiter est celebrata, & quia res obnoxia est restitutioni, & quia venditor est in mora eam tradendi (ut supponimus) & mora sua vnicuique nocet, tenetur venditor talem rem, suapte natura fructifera si sit, cum fructibus interim in ista mora perceptis emptori tradere. Huius sententiae est F. Iosephus ubi supra, qui ait, ideo teneri ad tales fructus restituendos, quia alias cum aliena iactura contineret venditorem locupletari.

SECUNDO aduerteris Fratre Iosephum non satis circumspecte iustitiam

se locutum ibi, dum addit, quod si venditio fuit absoluta, tenetur venditor pro rata soluti pretij fructus emptori soluere, quia res illa vendita pro rata (inquit) est obnoxia restitutioni, quia contra Syluestrum, & contra communem sententiam Theologorum loquitur (prout loco citato Syluester docet sic in forma contra Fr. Iosephum dicens.) Igitur si venditio fiat a me absolute nunc, & nunc detur mihi medietas pretij, si percipio fructus reliquas medietatis, percipio fructus rei non meae, & sic inquit intellige Theologos. Non ergo pro rata, ut aiebat Frater Iosephus, id est, pro medietate restituendi sunt fructus, sed omnes in integrum sunt restituendi, quia percepti sunt de re aliena, quae erat emptoris propriae facta per venditionem actualem, & absolutam: quod intellige esse verum, nisi in illis duobus supra exceptis casibus Nauarri, & Syluestri. Si autem venditio fuit conditionalis ubi venditor tantum se stringit ad vendendum rem, cum sibi integrum persoluatur pretium, & non antea tunc recte ait F. Iosephus huiusmodi venditorem licite sibi retinere fructus, non tam propter se adductam rationem, quia inquit ex voluntate emptoris tunc retinet, sed quia (ut dictum est) adhuc res est venditoris, quare ut de re propria huiusmodi capit fructus. Conditionalis quoque venditio videatur esse, dum conuenitur inter partes, ut non teneatur venditor tradere rem, donec integrum pretium sit solum dum interim res, ut docet Syluester, suo substat periculo, id est, venditoris.

DENIQUE pro huius complemento questionis, & illa quaestio hic non praeterenda venit, scilicet, quae meliorationis, & deteriorationis, aut fructuum rei venditae periculum attingat. Syluester verbo, emptio. q. 4. huius quaestiois cum meminerit, duo ait. Primum, quod si res vendita est in specie secundum legistas, siue in numero, quod idem est secundum dialecticos, puta si vendit us est iste equus, deterioratio, & melioratio rei sic venditae

Quaest. Meliorationis, & deteriorationis rei periculum ad quem attingat. *Respon.*

ditae pertinet ad emptorem, extra de Reg. iur. qui sentit lib. 6. nisi venditio sit conditionalis, ut dictum est. Fructus autem rei venditae pertinent ad venditorem, donec sit perfecta venditio, quod tunc est talis ut notat glossa C. de peri. & commod. rei vend. lib. 1. quando pretium est solum, vel habita fides. de pretio, licet alias sit perfecta, quando res est tradita. Secundum ait, quod iam sic perfecta venditio ad emptorem pertinent fructus, quia ad ipsum iam pertinet, quod per alluvionem flumen accrescit, & fructus & partus C. de action. empt. l. fructus, & penultima; dictum iam erat a nobis de hoc, nisi quod epilogationis & claritatis gratia cum Syluestro hic diximus repetendum.

Quaest. An sint venalia, an bona malefactorum, an res si mel vendita, an res sacra, an alea, & fuci, & quorum usus potest esse malus, & de vendentibus cibos vitiosos, armis, vna inebriandis, & toxicis.

CAP. VIII.

Quaest. An bona causa maleficij praesentare possit dominus. *Argum.*

RORRO huic instando materij, scilicet, de obiecto, & materia venditionis quae nam sint, quae ut venalia sub obiecto venditionis cadant, vel vendibilia non sint ex sua natura, siue ex aliquo accidenti casu, perquiretes pergimus ultra hic sciscitari an bona, causa maleficij publicata praevenerit possit eius dominus. At praesertim ante publicationem a domino malefactorum an vendi possint, magis urget dubium. Ex vna parte quidem, quia si ipso iure confiscata sunt talia bona, ut bona haeretici, & in Hispania bona patris peccati nefandi, sic sunt ipso facto confiscata, cum iam horum criminum rei etiam occulti a puncto patris criminis dominium amiserint, propterea quod a hac amissionem, quia materia priuatio est, nullus actus, neque ex parte rei, est in iudicis requiritur, qualem requirit possessionis amissio.

sequitur quod illa bona non vendere iam non possint, quorum iam non sunt domini, sed tantum possessores. Pro alia quoque parte durum valde videtur, quod hi etiam si occulti sint nullum possint suorum bonorum venditionis inire contractum.

IGITUR pro expeditione quaestiois, haec mihi dicenda se offerunt. Primum quod possessio, seu fundus venditus ab eo, qui crimen adeo graue commisit, propter quod eius bona veniunt publicanda, non tamen ipso iure sunt confiscata, valide transmittitur, quoad eius dominium, & possessionem in emptorem, dummodo haec venditio praesentem sententiam. Huius sententiae est Innocentius in cap. quia propter, de election. comprobatur in super C. de bonis dam. l. si quis post hanc, quae publicanda fore bona illius, qui crimen capitale perpetraverit, decernit inuenta, scilicet, post sententiam, vel quae ex suspitione poenae sunt alienata: ff. de don. causa mort. l. si aliquis. Et ratio quoque, fauet, quia rei isti licet post condemnationem donare non possint, bene tamen ante, iuxta l. post contractum ff. de donat. Ergo si possint hi ante sententiam condemnationis sua bona donare, ergo etiam vendendo distrahere, ita ut valida sit talis venditio.

VERVM quia multa iam facta tenent, quae licite non potuerunt inchoari hac dubitatione forte tenebitur aliquis, an tales malefactores, quorum bona non sunt ipso iure confiscata, sed tantum veniunt publicanda, licite possint ea per venditionem distrahere. Respondetur ad hoc secundum huiusmodi delinquentibus non licere sua haec bona diuendere. Primum quod ex suspitione poenae ea vendidisse poterit comprobari, quia tunc cum iuxta l. si aliquis, ff. de don. causa mort. veniant nihilominus publicanda, emptori inde praesentem pararetur. Quia licet secundum Sylu. verbo emptio, q. 3. penes sine in causa publicationis, si fundus vendita fuerit ante traditionem, vel post publicatus fuerit

In contrarium

Quaest. An bona confiscata possit reus per venditionem distrahere. *Respon.*

causa malefici venditoris, periculum tunc ad venditorem attineat, iuxta l. si fundus. ff. loc. & ibi glos. nihilominus negari non potest, quin talis venditio in preiudicium emptoris possit verisimiliter vergere, praesertim cum in fraudem, & ex suspitione poena rem venalitati expositam fuisse possit praesumi, aut probari, quapropter emptor ea spoliatus impotens forte fieret ad suum pretium pro ea persolutum recuperandum. Liceret autem, vt insinuat Sotus, & prout Victoris in relectione de Indis tradit, si crimen tale capitale occultum creditur mansurum, neque ad aures fisci regis peruenturum occulto reo bona sua cum diuendere, tum quocunque contractu oneroso alienare: quia tunc nullus metus subesset, quod ab emptore forent per fiscum exigenda. Si autem post proprietatem obtenta ab emptore, maleficium fuisset admissum, & non ante, haud dubium quin sine fraude sic facta licita esset venditio, auctore Syluestro, tuncque talium bonorum emptor legitime subiret periculum.

Quaest. Iam vero de ipso iure confiscatis bonis, de quibus vrgentior est difficultas, satisfaciendum venit a nobis breuiter cum Victoris in relectione de Indis, sic respondentibus: Quod haereticus secretus, siue cuius alius criminis reus, cuius pro tali crimine ipso iure amissa sunt bona, licet cum in publicum prodendum suum crimen, ad notitiaque fisci peruenturum timeretur, non posset sua bona venalia exponere, aut titulo oneroso transferre, quia id sine periculo, atque damno alterius contrahentis non fieret, posset tamen sic distrahere bona sua, atque contrahere, dum citra timorem res esset, quod criminis notitia vsquam proditura esset in publicum: quia tunc emptor indemnus seruaretur, neque contra legem tunc fieret, quae licet ipso facto amissionem bonorum decernat, tamen secundum grauium doctorum sententiam, & in benigniori sensu interpretata ipso dominio ante sententiam declaratoriam super crimen saltem, vt glossat Sotus de Iustitia & iur. lib.

1. quaest. 6. artic. 6. conclus. 4.) non priuat, aut etiam si secundum Metinam super 1. 2. Diui Thomae, (quia ad priuationem dominij non requiritur actus) tali dominio statim ante sententiam ipso facto priuaret: tamen, quia (vt replicat ad hoc Sotus) saltem possessionem a quialetem dominio interim talis reus habet ad hoc accedente, quia dominium rei potissime propter eius usum, & possessionem appetitur, possessio fit, quae magis praetenditur, quia iuxta Philosophum, propter quod vniquodque tale, & illud magis, fit sane, vt in conscientia reus occultus, de cuius criminis publicatione non timetur in posterum, non sit ab alienatione suorum bonorum, siue per venditionem, siue aliter prohibendus. Accedit ad hoc, quod Nauarrus in sua Sum. ait, scilicet, donatum ab eo, qui iam commiserat crimine ipso facto priuationem bonorum inducens licite a donatario ante sententiam posse retineri. Sicut etiam vxor licite retinet donatum causa mortis a marito ante reatum capitalem commissum, & non postea licet cum hic itatus. ff. de donat. inter vir. & vxor. §. si maritus: et etiam textus cum glossa in l. re vxoris. C. de donat. inter vir. & vxor.

Ad arg. DILVTVM autem manet per supra dicta argumentum supra in contra positum. Nam hos reos ipso iure priuatos ante condemnationem etiam casu, quo suum crimen verisimiliter veniret euulgandum pro suis tantum necessarijs vsibus posse sua bona distrahere, & Victoria concedit, & nemo (vt puto), qui pius sit, negabit. Caterum Victoria vbi supra licet in casu publicitatis futura his contractus onerosos, & venditionis inire non concedat, non tamen tam rigidus censor est, quin eos bona posse donare annuat ante sententiam. Quod & Nauarrus, vt diximus supra, visus est confirmare, quia donatario hic non fit iniuria si re, quam gratis accepit contingat per fiscum spoliari postea.

PRÆTEREA, & hic illa quaestio aduocata venit, vtrum res semel alicui vendita, si alteri vendatur, cui

quis sit adiu dicanda.

Argum.

Respon.

Ad argum.

De re sacra.

Quaest. an Res sacra sit venalis. Distum 1.

eorum sit adiudicanda? Nam ius dicitur esse eius, cui primo traditur, & non illius, a quo primo emittitur. Cuius ratio non satis constat, cum natura venditionis, per quam transfertur dominium, videatur repugnare. Quia si primus emptor iam per emptiorem, illius acquisiuit dominium, res iam istius domini effecta non videtur ab emptore secundo per traditionem illicitam primo sibi factam licite posse vendicari.

HIS nihilominus non obstantibus, quia expressa est iuris definitio, dicendum est, quod in hoc casu potior est secundus emptor, quia illius erit res vendita, si primo sibi tradatur. Secus est, si iam primo emptori res semel tradita fuerit. Ita habetur expressè l. quocies. C. de rei vindic. & in huius gratiam est argum. in capite ex literis. de consuetud. etiam si secundus emisisset nomine ecclesiae, primus emptor in re sibi tradita praefertur. ff. de procu. l. in causa, & idem est in donatione. Venditor autem tenetur de crimine falsi, vt patet. ff. ad legem Corneliam, de fall. qui duobus. de hoc planissime laion in rep. d. leg. quoties. Ad rationem in contra hoc nobis suppetit repondendum, hoc ita ius civile iuste potuisse stabilire, tum ad succindendas lites, tum etiam, quia quoad hoc imperfecta censetur esse venditio ante rei venditae traditionem, tum quia possessio prius tradita tanquam principaliter intenta ad emptorem, cui primo tradita est, videtur secum traxisse dominium.

CVM de materia, circa quam versatur venditio iam a nobis coeptum sit agi, vt ad reliqua huc attinentia dubia patefacienda progrediamur; quaritur insuper, an spiritualia sint vendibilia. Sed quia quaestio haec suum proprium vendicat locum in materia simoniacae, hic tanquam accessorie ad eam breuissimè dicitur, quod opera, quae pro principio scilicet sacram habent, vt celebratio Missae, & auditio Confessionis, quarum principium est ordo sacer, auctore D. Thoma in 4. sen. dist. 25. q. 3. nequaquam vt venalia di-

strahi possunt, quia neque vendibilia sunt, aut emibilia, quia gratis iusta sunt dari a domino, & quia inestimabilia sunt pretio. Ideo quado aliquid pro his operibus a fidelibus datur, vt promissa, &c. applicandum est non ad spirituale, sed ad temporale: ita vt pro sustentatione, vel pro obligatione aliqua accidentaliter annexa, & temporali censetur dari.

SECUNDO dicitur loquendo de operibus, quae licet terminum spirituales habeant, principio tamen spirituali, a quo procedant, carent, quod auctore D. Thoma loco citato. q. 3. art. 2. quaest. 3. & quodlib. 8. art. 2. docere, & artes liberales, & huiusmodi actus locari possunt pretio: tamen harum liberalium artium finis, quia spiritualis est, scilicet ea, quae in eis docetur veritas, vendibilis non est.

TERTIO adijcimus, quod res spirituales, in quibus temporale cum spirituali coniungitur ratione temporalis ibi contenti vendibiles sunt, dummodo secundum D. Thom. non interueniat irreuerentia rei sacrae, & ad sit necessitas, & ratione spiritualitatis non maioris vendantur. Huiusmodi sunt vasa sacra, paramenta, sepulchrum ratione honoratoris situs, quia tunc non veduntur haec, in quantum spiritualia sunt: sed in quantum res quaedam corporales sunt, vt pannus, aurum, lapis, fundus, & huiusmodi. Sed non inde inferitur eandem esse rationem de chrismate, & de oleo consecrato, & de materia sacrorum vasorum: nam oleum, & chrisma sunt materia sacramenti, ita quod applicata vera sunt causa, a qua intrinsece sacramentum pedet, vt in suis scriptis tradidit Frat. Ioannes a Penna. Adde etiam quod in chrismate, & oleo sancto ratione iam dicta principaliter consideratur id, quod spirituale est: ideo vendibilia non sunt. Est enim in his regulariter parua quantitas ratione materiae, quasi nihil valens. Nam si esset magna quantitas olei, aut balsami, liceret vendi in tanto pretio, quanto vt naturalia sunt, constare solent, non secus, quam si quis de reliquijs sanctorum vestem habuisset,

aut gladium, dum desit intentio vendendi spirituale.

TANDEM concludimus, quod licet vasa sacra secundum materiam, vt argentea, vel aurea vendibilia sint; non tamen in eadem forma sunt vendibilia laicis: sed solum alteri ecclesie sic vendi permittuntur, propter necessitatem l. sancimus la. c. de sacro sanct. eccles. contracta vero vendi possunt cuiuscunque de consecr. dist. 1. ligna & ro. quest. 2. hoc ius.

Quaest. an vitare vendantur alicui pigmenta, & c. pigmen- ta cibi veti- et. c.

ACCEDIT & hic alia affinis quaestio, scilicet an vendi licite possint, quorum vsus solet esse ad malum, vt alea alearum; pigmenta, & fuci mulieribus turpibus, & amatrici- bus, cibi vetiti in die ieiunij eis abusu- ris, vina fortia debilibus capite in- de inebriandis, arma digladiatoribus, duella exercituri, toxicum, seu venenum ei, de quo dubitatur, an sit his male vsurus. At vero, nisi series materiae nos hic repetere hac dubia cogeret, quia iam in part. 1. tom. 1. primi nostri instructorij conscientiae ca. 59. discussa fuere, non erant rursus nobis ingerenda. Compendiose tamen ea hic perscrutando, dicimus ad primum cum Nauarro in Sum. cap. 14. num. 31. quod quia ars illorum hominum, qui faciunt opera, quae ex se sunt talia, vt illorum vsus malus, & bonus esse possit, non est mortaliter illicita, quauis maior pars e- mentium male etiam mortaliter vtatur eis, vt efficaciter in cap. negotium num. 8. de poenit. dist. 5. dicit se probasse Nauarrus secutus mentem D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. idem vendere praedicta ex se non est culpa mortalis, quia occasio, seu scandalum ex tali venditione occasionatum non est scandalum datum ad peccandum mortaliter, quia, dum non est prohibitum talia vendi, id vendens non tenetur euitare. Nam neque lex festi seruandi, aut mandatum de non adulterando cum ex se sint sancta, idem mala sunt, quia plerique hominum hinc arrepta occasione peccant grauissimè: quia vtrobique scandalum inde sumptum non est datum, sed tantum acceptum.

Respon.

PRÆTEREA, quia materia haec quotidiana est peculiari indigens resolutione, idem ad particularia descendendo, circa primum dubium de luforibus vendentibus aleas, sententiam Caiet. libenter amplectimur, qui super 2. 2. q. 169. art. 2. & q. 10. art. 4. clarius docet, tam artifices alearum, quam earum venditores etiam si sciant earum emptores eis vsurum ad ludum mortalem, non peccare mortaliter eas illis vendendo. Hac tamen Caietani sententia quatenus ait, quod etiam si sciant venditores, emptores aleas male vsuros nihilominus eis licet eas vendere, est contra Medinam Complutensem, codice de restitutione. q. 3. & contra Nauarrum in summa Hispanica cap. 23. num. 91. & contra Gabrielem, & D. Antoninum. Ad cuius probationem Caietanus egregias adducit rationes, quarum palmaria est, scilicet quod ista ars faciendi aleas non est per leges prohibita, & quia ille euentus lusus moralis ex venditione alearum secutus, licet a venditori- bus sit scitus, non tamen est illis voluntarius, neque directè, neque indirectè. Quod autem directè voluntarius non sit satis liquet, quod autem neque indirectè ex eo patet, quod obligatione illum euentum malum vitari di venditor alearum non tenetur. Neque enim sufficit ad voluntarium indirectè me posse malum vitare, nisi teneat. Cæterum licet ista sententia Caietani sit vera, tamen non male adinonet Syluester, scilicet, quod si aliunde commodè sibi victum parare possunt isti venditores alearum, consulendi sunt, si velint hanc dimittente negotiationem.

Quaest.

Variat Caiet. et Mol.

mortaliter

mortalis

Sent. Aut.

AT tandem ne omnino opinionem tantorum virorum refutemus, puto suam opinionem (ni fallor) habere verum, quando venditor alearum scit earum emptorem eis vsurum non solum ad ludum mortalem, sed ad ludum redundantem in praedictum tertij, quia scilicet lusus est aliena pecuniam, vel patrimonium alienum quia in hoc casu est veluti dare gladium furioso, & subministrare arma statim

tim in procinctu parato ad occidendum inimicum. Secus est quando solum emeti ex tali ludo paratur detrimentum, quia iam est paratus ludere, & scienti, & volenti non fit iniuria, neque fraus: neque enim venditur sibi res, cuius non possit esse bonus vsus.

Quaest. De vendentibus fucos meretricibus.

IAM per supradicta liquet, quid sit dicendum de vendentibus fucos etiam meretricibus. Quia fucorum potest bonus vsus esse ex se, aut certè non mortalis, vt cum iuxta sententiam Victoriae se fucat foemina non ad malum finem, neque vt metiatur se formosior, sed quod suam occultet fœditatè, aut colore nimis fucum, quod marito placeat, certè talis venditio non est atropere damnanda, autore Nauarro in Sum. c. 19. nu. 16. qui ait posse defendi non peccare famulū mensae concubinarioi ministrantem, neque iuuantem concubinam ad se ornandam, neque ministrantes mensis, sybariticis praelatorum, neque opifices, qui calceos, & sandalia, vestes, meretricibus diuendunt, vel alios similes, quando id non consentiendo in peccato faciunt. Neque enim, inquit, inducitur ad malum, neque directè adiuuentum praestant ad illud. Respondet autem ibi Nauarrus patris Vincentij obiectioni, scilicet quod non est eadem ratio de susceptoribus ad lusus mortales, & de vendentibus aleas lufuris, quia huiusmodi susceptores, tacitè, imo vt in plurimū expressè inuitant, & iuuant directè, vel fermè ad huiusmodi lusus mortales eis praebentes consensum. Tandem quia sicut venditiones alearum per leges non sunt interdicitæ, ita neque venditiones fucorum, non improbabiler dicitur, sed ad mentem Caietani, quod vendere meretricibus fucos, non sit mortale: quia ad maiora mala praecauenda puta Sodomitica crimina permittuntur meretrices, quarum aliquae, quia pulchriores sunt facie, magis alluciant ad se amafios, quae fucantur.

Quaest. Tabernarij an licite vendant tempore ieiunij. Dicitur.

Non obstat obiectio Vincent.

PRÆTEREA quid de tabernarijs vtuum tempore ieiunij de precepto possint indifferenter hospitibus aduenientibus fercula, id est, ientaculum. Instruct. Nego. t.

la, & coenas diuendere, restat definiendum. Secuti autem hic Caietanus, & Victoriam in suis scriptis, primo dicimus, quod non peccant mortaliter vendentes, atque propinantes cibos hospitibus die ieiunij de precepto volentibus cenare: Quia secundum Caietanus tale tabernarij non debent esse scrutatores conscientiarum hospitum: quia non est praesumendum, quod talis hospes tam sit immemor salutis aeternae, vt velit tunc cenare, vbi a ieiunio non excusatur.

SECVNDO dicitur cum Victoriam, Caietano, & Nauarro contra Gabrielem, qui vendit cibos ei, quem nouit potentem ad ieiunandum, quae iam paratum nouit ad non ieiunandum, non peccat mortaliter, quia solum deseruit eius potentiae nutritivae, & sustentationi naturali. Neque enim cooperatur illi comestioni quatenus fractio ieiunij est, quia cibos ieiunare potest tales in alium diem ille, qui eos erit: Sicut etiam non est illicitum si agnus vendatur Iudaeo ad Pascha celebrandum: & quia est vsu receptum, & quia neque ex precepto correctionis tenetur caupo vendens illi negare cibos: quia si iste negauerit, aliunde sibi cibos conquiret, ita quod de facto non obstat ista negatione alicui erit talis coenaturus. Secus autem esset si de facto hoc non vendente, is, de quo constat, quod ieiunare obligatur, esset ieiunaturus: Nam tunc ex vi correctionis teneretur illi non propinare coenam.

INSUPER neque iam in obscuro est, quid sit dicendum ad consequentem quaestionem, vtrum vina inebriandi venudari possint. Diximus autem ad hoc vbi supra, idemque nunc repetendum duximus, quod debilibus capite, de quibus iam experientia teste constat ebrietate capi, non esse vina vendenda in ea quantitate, quae possit eos inebriare: & patet, quia sic his ministrare vina est veluti gladium porrigere furioso, & ignem exhibere propincenti domo. Quare illa communis ratio, scilicet quod licet vendere etiam scienter male vsuris ea, quorum

Quaest. an vina inebriandi venudari possint.

C rum

rum potest bonus, & malus esse vsus, tantum habet verum, dum talis vsus non solet verti in preiudicium tertij. Ex peccato autem ebrietatis quot, & quanta nocumenta sequantur tam in vitam ipsorum vsque ad ebrietatem potantium, quam etiam in domesticos, & vxores, & in alios, quia interdum sauiunt in illos, non est hoc tantum in dubio, sed ipsa experientia ostendente est clarum. Quare dicere in hoc casu tantum potentia nutritiua deseruiri, non facit satis: potentia enim nutritiua moderato potu eget, non autem potente inebriare. Vnde caueant tabernarij noua Hispania: quia si haec mala inter Indos contingant passim, non cauent, maxime dum ea vident in propatulo, exhibet se inabsolubiles, neque absolui a confessoribus possunt, nisi concipiant animum haec mala cauendi.

Quaest. SVBINDE ad quaestionem de vendentibus arma verisimiliter cum eis nocituris superest dicendum cum D. Ant. 2. p. tit. 1. c. 24. §. 2. & cum Nauarro in sum. cap. 23. num. 90. quod vendere arma ei, de quo vendentem non latet ea ad iniustitiam laedendum, vel ad bellum iniustum ea emere, non caret culpa mortali arg. cap. notandum 2. q. 1. quia ad damna grauiora contra charitatem, & iustitiam sufficientem causam, qui sic vendit, dedisse videtur.

Quaest. SED quid si arma vendenti talis scientia non subest, verum dubitat de fine, ad quem emptor arma emit? Tunc verò dicendum est planè, quod si armorum venditor hoc dubio interceptus illi principi subditus, cui emens arma, cum etiam eius subditus sit in bello dubio vult militare, non peccat illi vendendo, maxime si iustus sit à suo principe talia arma pro tali bello diuendere. Aliàs secus, quia subditus ad iustum principis, & praelati potest deponere dubium, quod ad iustum alieni principis non ita deponere poterat. Hoc arguit caput, quid culpatur. 23. quaest. 1.

Quaest. CATERVM ad id dubij, quod ibi pressius proponitur à Nauarro,

scilicet quid de illo dicturi simus, qui licet vendat arma contra malum finem ob lucrum iustum, credit tamen ementem profecturum ad bellum iniustum, cum idem Nauarrus in sua sum. Lat. c. 23. nu. 90. resolutionem eius expositis supra cap. 19. nu. 16. fumenda esse dixerit, inde tamen (ni fallor) non tam aperte colligitur: quia ibi solum loquitur de rebus occasionatis non ordinatis ad praedictum tertij, quod de armis venditis illi, qui creditur iturus ad bellum iniustum, dici non potest, vt videtur. Igitur conuenimus certe cum Nau. in eo, quod in sua sum. c. 17. num. 195. docet, scilicet quod qui arma locat, aut vendit ei, quem putat interficere, aut iniuste alium percutere velle, peccat mortaliter, quia auxilium ad peccandum mortaliter praebet iuxta cap. fin. de iniurijs. & cap. 1. de offi. deleg.

Respon. SECUNDO ad quaestionem in forma, quia non ita in forma Nauarrus respondet, sic videtur nobis per distinctionem respondendum: Quia si iste, qui creditur iturus ad bellum iniustum in praesenti imminens, aut in proximo verisimiliter futurum, quo ad id se praeparat, velit emere arma, illicitum est ea vendere ei. Imò si creditur iturus ad hoc bellum, (quia praesumendum est, tunc idè emere quod ad bellum, ad quod creditur iturus in proximo, paratè se inueniat) non sunt tunc ei arma vendenda. Patet, quia tunc sufficientem causam damni dat, cum sic credens, aut debens credere arma diuendit iuxta cap. fin. de iniurijs. Si autem in praesenti bellum iniustum non imminet, aut in proximo non speratur futurum, ad quod credatur iturus, sed quia miles est, qui arma emit, creditur si se offerat bellum iniustum futurum, quia non ita timorata conscientia est ad illud iturus, de quo nunc non cogitat, non ideo illi arma vendere illicitum erit. Quia plerique hominum sunt ex his parum timoratis, qui ad viciscendas iniurias, si sibi forte ab aliquo inferrentur, quasi in praeparatione sunt animi, quibus propter hos

*credit videri
tor profecturum ad
bellum iniustum.*

Quaest.
*An vendi
possint toxica
aconita,
&c.*

*Variante
Caiet. &
Sotus maior.*

Tabaco herba.

conditionales euentus non prohibentur armifices arma vendere, licet euentus conditionales praesumantur. TANDEM illi quaestioni facturi satis, an vendi possint toxica, & aconita. Respondemus, quod ista nequaquam vendi licet ei, qui probabiliter creditur vsurus eis in nocentum notabile salutis propriae corporalis, aut alienae, aut si hoc probabiliter dubitatur. Nam neque in dubio probabili licet vitam alicuius exponere periculo, ista ignorantia, aut malignanti malefico vendendo. Secus est, si ista non praesumantur nocumeta, sed potius ex consilio periti medici pro aliqua medicina exterius applicanda, & conficienda credantur emi, aut certe pro nociuis occidendis feris. Adijci mus vltimo, quod neque licitum est infidelibus vendere res, quae alio carerent vsu, nisi ad cultum suae falsae religionis, quia tali vsui solum sunt applicatae, licet tamen ea eis vendere, quae in alios vsus eis inseruiunt praeter hunc. Vnde licet, vt dictum est, vendere eis paschalem agnum, licet nouerit venditor male eo fore vsuros. Ita Caietanus, cui subscribit Banes sup. 2. 2. Eiusdem sententiae fuit frater petrus de Soto maior, sed dissentit à Caietano, dicente non licere pro pretio infidelibus aedificare templa, quia hoc prohibitum est, quia inquit Sotus maior, licere id quidem, quia talia templa possunt verti in alios vsus, & fieri templa Dei. Sed dicimus cum Caietano, stante prohibitione, non licere, quia solum antiquas sinagogas ruinosas reparare eis licet in parte, non nouas erigere. Ex praedictis quoque licet inferre herbam Tabaco nuncupatam in noua Hispania, qua male & bene solent vti Indi, scilicet ad diuinationem, & etiam ad medicinam corporalem, licere eis vendere, non tamen ea certo inebriandis.

Copula mulieris an sit venalis, & an pro condonatione vita possit pretium accipi. Recensentur in hoc capitulo notabilia quinquaginta quinque, quae sancita sunt per leges Hispania circa emptiones, & venditiones ad longum.

Quaest.
Copula mulieris an sit venalis.
Voniã et si multa dixerimus de his, quae venalia sunt, vel non: non tamen adhuc est exhausta materia, idè de copula mulieris, an venalis sit nobis ineundi foret disputatio, nisi iam in primo tomo nostri Instructorij conscientiae in part. 1. c. 105. aduersum Nauarrum late disputantes concludissemus, quod fornicationis actus, licet in genere moris intrinsecè mali sint, hoc non obstat, quod sub alia consideratione, id est, quatenus voluptuosi sunt, & vsui humano pro delectatione corporali eis capiendae accomodi, non possit pro eis & dari, & exigi pretium post factum. Neque enim (vt bene ait Corduba) fornicatio per hoc, quod est prohibita, vt intrinsecè mala, amittit suam naturalem voluptatem, sub qua ratione pretium accipitur pro ea. *Conclus.*
IGITUR sit conclusio generalis contra Metinam Complutensem in toto, & contra Nauarrum in parte, non solum meretrices publicitas prostituta, sed etiam maritata, & puellae, quae semel, aut bis collabuntur, possunt accipere pretium sibi promissum. Imò post obtentum coitum tenebitur, qui illis promissit, soluere in foro conscientiae, licet in foro exteriori solum publicitas meretrices prostitute possint illud repetere, & non illae maritatae, aut puellae. Haec Soti est de Iust. & iur. lib. 4. q. 7. est Diui Thomae, est Cordubae in suo quaestionario lib. 1. q. 32. est Metinae Salmant. in sua Instruktionem fol. 170. est communis, est tamen contra Nauarrum in sua sum. Latin. c. 17. n. 38. & 39. & 40. & 41. dicentem cum Metina Complutensi peccare meretrices post copulam recipien-

cipiendo mercedem, tanquam quid debitum opera suae fornicariae. Sed quia iam ibi rationes Nanarri in contra infregimus eneruauimusque, ideo parum negotij sua nobis facessunt rationes. Quia ex ratione D. Thomae id patet, scilicet, quia licet hic per legem causa sit prohibita, sed non datio, aut acceptio, & quia absurdum est dicere, quod leges meretricibus concedentes repetitionem, & cogentes promissores id eis perfoluere cooperentur eis ad mortalem repetitionem.

Quaest. I AM & illa quaestio vtrum Ioannes, quia cum sua vxore deprehendit Petrum bis, aut ter, & condonauit illi vitam, cum posset illum impune occidere, pretium accepit a Petro, post sit sibi illud vendicare, quia aliena hic a nostro instituto prorsus non est, expedienda venit. igitur cum Corduba, qui in tractatu de casibus conscientiae q. 77. huius meminit diuini, dicimus primo, quod secluso scandalo sublataque occasione Petro seuertendi iterum ad vxorem Ioannis, licet potest Ioannes, quia iuri accusandi adulterium praeteritum vtriusque renunciat (quia tali iuri renunciare potest licet non iuri accusandi adulterium futurum) pro hoc aliquid pecuniae sine obligatione eam restituendi in conscientia a Petro recipere. Neque enim, vt ait Sylu. accusatio q. 6. cui subscribit Nauar. in sum. c. 25. nu. 31. tenetur sic acceptum de praepcepto cuiquam restituere, nisi tantum pauperibus, & hoc ex consilio; si Ioanni placuerit, quod & plerique doctorum confirmant.

Dub. 1. SECVNDO super adiucimus, quod etiam Ioanni id pecuniae accepisse licebit a Petro ob causam, scilicet, in quaestione proposita, scilicet, quia cessit iuri occidendi adulteros, quos iure permittente citra poenam, pugione in ipso actu transfodere poterat. Quia eodem in humano, quo Ioannes potitur ad eos accusandi in foro exteriori, potitur ad adulteros simul deprehensos impune interficiendum, quidquid sit de culpa, de qua nunc nihil agitur. Ergo si quia renunciat iuri accusandi ali-

quid licet recipit, etiam in conscientia, quia huic secundo iuri enunciat aliquid accepisse licebit. Quare in foro conscientiae, eo quod sic receperit, vel restituere sic acceptum neglexit, non est aliqua mortali culpa notanda. In foro tamen exteriori si contraria proferatur sententia, quia subesse praesumptio datae occasionis prosequendi adulterium, iam semel eius poena pecuniae redempta, tunc quia sententia iusta quidem esset, teneretur Ioannes ei parere restituendo sic acceptum, & hoc post sententiam: nam ante eam in conscientia ab tali restitutione immunis erat, vt diximus.

PRÆTEREA accedit proxime necessitas, & utilitas proponendi hic ea omnia, quae peculiaribus legibus Hispaniae circa diuersas materias emptionum, & venditionum sancita sunt. Nam primo lib. 5. Recopilationis nouae legum Hispaniae tit. 12. l. 23. fol. 308. quibuscumque pupillorum tutoribus, vel tutoribus interdicitur facultas emendi sibi eorum, quorum administrationem gerunt, bona, quod si secretò, vel publice talia bona sibi pretio comparauerint, dicitur, quod talis emptio, si per probationem constare possit, nulla sit, rescindaturque, quadruplo, quam valeret, restituito camera. Insuper quorumcumque bonorum administratores inhabiles quoque censentur ad ea emenda. Insuper de iudicibus, *corregidores*, Hispanice nuncupatis eadē recopilat. lib. 3. tit. 6. l. 2. cautum est, ne in sua iurisdictionis situ hereditatem aliquam emant, aut aedes edificent, aut greges & pecora pascant. Deinde lib. 7. l. 15. & 27. tit. 3. Hereditates abbatiales, *delo abbadengo*, Hispanice nuncupatae, naturalibus eiusdem districti aut situs iubentur venundari, & non exteris. Prater hęc ead. recopil. l. 33. lib. 3. tit. 4. praefecti ad executionem iustitiae, *alguaziles de los adelantamientos, y merindades*, Hispanice nuncupati interdicitur ea emere bona, quae executioni mandantur. Ad hęc ea recopil. lib. 5. fol. 24. l. 17. & 18. tit. 21. praefectis in domibus communibus, *albornogas*, Hispanice

Recensentur omnia, quae sancita sunt per leg. Hisp. circa venditionem ad longum.

Hispanice nuncupatis, nomine communi posse frumentum anticipatum emere conceditur, & quomodo praferantur in hoc, & in vendicando illud pro eodem pretio contra alios praepropterea, ibi decernitur.

- 7 VLTTRA hęc ibid. l. 1. tit. 17. lib. 5. fol. 30. decernitur remedium contra deceptionem vltra medietatem iusti pretij habere etiam locum in his, quae subhastatione venduntur. Accedit ad hoc, quod etiam ibidem l. 22. tit. 8. lib. 2. fol. 81. iudices interdicitur aliquid eorum emere, quae iussu suo subhastatione vendenda proponuntur. Item pannosarum, & detritarum vestium emptores seu potius reuenditores Hispanice, *ropanieros*, nuncupati, ea, quae subhastatione exponuntur, venalia emere prohibentur, ita ead. recopil. l. 22. tit. 8. lib. 2. fol. 81. Item ead. recopil. l. 2. tit. 6. lib. 6. statuitur, ne arma vendantur, alienentur, vel impignorentur vltra 10. dierum terminum. Item, ead. recopil. mercatores mercium in suburbijis prohibentur suas merces vendere lib. 7. tit. 1. l. 9. fol. 72. Item ead. recopil. l. 5. tit. 16. lib. 3. fol. 221. prohibentur pharmacopola vendere venenosa sine medici licentia. Item ead. recopil. l. 3. tit. 2. lib. 7. fol. 143. reuenditores illi ostiium soliti vendere portatiles merces, *boboneros*, Hispanice nuncupati, prohibentur vt diuagantes per calles, & domus intrantes merces suas diuendant, sed potius in plateis callibusque publicis suas merces venales exponant, sub poenae amissionis mercium, & incurrendi insuper poenae sancitae per regni leges contra earum rerum venditores, quae prohibita sunt transuehi intra regna, sicque per hanc legem similiter applicantur.
- 13 ITEM ead. Recop. l. 24. tit. 14. lib. 7. fol. 128. sartores, qui pannos, *cordelates, & estamenas*, Hispanice nuncupatos, inter se diuidendos taliter, quod eorum dimidia pars cum indice, id est, cum signo manet apud vniuersi, reliquaque dimidia pars cum cauda remanet penes alterum, emunt, prohibentur eos vendere, vel scindere, Instruct. Negot.

nisi per ministrum ad hoc praesignatum, *veedor*, nuncupatum prius sigillentur, & signo legali signentur. Item l. 1. tit. 2. libro septimo stabilitur, quod lebetum, & caldarium artifices praeritum exteri, & alienigenae, causa vendendi aut suis officijs vtendi per calles non ambulent sub poena amissionis eorum, quae vendenda portauerint & amissionis tantumdem pro camera adiuncta poena exilij per annum a regno. Tandem l. 1. tit. 2. lib. 7. ead. Recop. non obstante praerita lege conceditur opificibus caldarium naturalibus regni posse obambulare calles causa, venundandi nouiter a se fabricata opera.

ITEM eadem Recop. lib. 7. tit. 18. l. 3. praecipitur ne opifices candelarii, cerae, vel sepi, vel quauis aliae personae etiam examinatae vendant ad haec officia pertinentia, nisi officinam publicam ad sua domus habuerint, sub poena duorum millium dipondiorum multatione. Item vbi supra l. 4. sub eadem poena praedicti officiales candelarum, ceratum, vel sepum, vel alia ad suum officium pertinentia si emerint, iubentur praefectis, id est, *veedores*, si vltra pondus Hispanice, *arroba*, nuncupatum emerint, ea pendere intra triduum a tempore emptionis, antequam tales merces in suis officinis, vel armarijs recondant, vt si officiales reliqui partem aliquam inde sibi velint pro eodem pretio, illis soluentibus intra triduum detur. Idem etiam praecipitur cuiquam mercatori praedicta ementi in magna copia ibidem l. 5. Item l. 6. prohibentur venditores praedictas merces cerae, vel sepi vendere, secernendoque, aut separando bonum, ad alio asportandum, quia istae merces vt sunt asportatae, ita iubentur vendi, Item opifices hi prohibentur ceram cum sepo miscere, alia subituri poenas in simili casu stabilitas, quia alia opificum huiusmodi falsitate non careret.

ITEM eadem Recop. lib. 3. tit. 4. l. 6. & 7. prohibentur carcerarij in carceratis vendere vinum, vel carnes,

- 22 vel piscatum. Item eadem Recop. lib. 5. tit. 21. l. 1. 3. prohibetur pro numisma te aureo plus pretij recipi, quam sit taxatum per legem, vel pro maiori pretio tale numisma emi sub pena amissionis talis numismatis, adiecta quoque poena pro qualibet vice decem millium dipondiorum pro camera, prater eas graues poenas, quæ in his mediantibus proxenetis decernuntur ibi. Permittitur tamen ibi permittantibus numisma aureum pro argenteis regalibus vel pro alia minorum pecunia id posse inde recipere, quod permittitur per leges.
- 23 ITEM eadem Recopil. lib. 9. tit. 5. l. 32. quod qui præsumunt à ratiocinijs regis, *contadores* nuncupati, neque eorum famuli, vel aduocatus, neque fiscalis, neque notarius audientiarum directæ, vel indirectæ participare possint in aliqua parte reddituum regalium, neque in alijs ibi contentis decernitur. Item lib. 9. tit. 6. l. 1. prædictis indicitur ne recipiant pretium de numismate aureo, vel argenteo à se soluendo, neque in tali solutione in maiori pretio id numisma computent, quam communiter valet, neque diminuta, aut curata hæc numismata querant, quod tradant pro sanis.
- 25 Item eadem Recop. lib. 9. tit. 4. l. 7. qui sunt à ratiocinijs, id est, *contadores*, eorumque officiales si interuenerint, ut mediatores in concinnandis venditionibus iurium, vel aliarum negotiationum inter partes, nisi gratis mediauerint, pro hac mediatione acceptum restituant, insuper & in septuplum mulctentur, quod si sic secundo receperint, ultra poenam septupli, & exules fiunt à curia, & quocunque officio à rege obtento priuantur.
- 26 ITEM eadem Recopil. l. 8. tit. 14. lib. 5. interdicitur in nudinis, vel in mercato pecorum proxenetis interuenire. Ibi quoque l. 14. tit. 12. lib. 5. proxenetis est prohibitum sibi assumere merces, quas suscipiant vendendas. Item lib. 7. tit. 13. l. 22. cauetur, quomodo vendendi sunt panni, vide ibi. Item qui sunt à penu, *despenser*,

Hispanicè dicti, siue sint regi à tali officio, siue alijs optimatibus in curia, atque ab his aliqui alij necessarium tantum pro suo penu permittuntur emere, quod si quis horum ad reuendendum vel impertiendum inter alias personas acceperit aliquid poenis ibi contentis venit puniendus.

ITEM eadem Recopil. lib. 5. l. 1. tit. 14. interdicitur tum reuenditoribus, *regatores*, Hispanicè dictis, tum etiam quibuscunque alijs personis in tra curiam, neque ab ea in leucarum quinque circuitu emere annonam, id est, victualia ad reuendendum, scilicet, panem coctum, triticum, hordeum, auenam aut alium granum, paleas, legumina, carnem mortuam, aut viuam, piscatum recens, seu salitum, siue pusillum siue magnum, siue extractum à mari, siue à flumine, aut ad victum attinens, sub poena subeundi sexaginta flagelli ictus, & iacturam empti, & multam sexcentorum dipondiorum. Accusarique possunt à quolibet, & circa executionem huius poenæ omnes curiæ residentes, prætores iubentur intendere, quibus negligentibus consilium regale prouideat.

CÆTERVM ibidem in curia, 30 in præsignatoque quinque leucarum circuitu permittuntur emi fabæ, ciceræ, lentes, fruges virides, & sicca etiã ad reuendendum, vel aliter citra aliquam poenam. Item lib. 5. tit. 14. leg. 2. 31 prohibetur, ne aliquis in curia, vel in circuitu quinque leucarum vina emat ad reuendendum in curia. Conceditur insuper ibi, & declaratur circa carnem viuam, & mortuam, quod si sint boues, vacca, vituli, arietes, oves, capri, siue à quolibet ad reuendendum emi possint. Cæterum caro alia, cuiusmodi sunt gallinæ, perdices, pulli, anseres, capreoli, cuniculi, & omne venationis genus, emi ad reuendendum prohibentur, nisi à locis ultra quinque leucas à curia distantibus empta ista ad curiam reportentur.

IBI etiam circa legem de piscato 32 suprapositam sit talis in forma declaratio, scilicet, quod licet piscatum recens

- ratio, scilicet, quod licet piscatum recens in curia intraque talem periodum, si sit à mari, siue à flumine deductum ad reuendendum in curia emi non possit, piscatum tamen siccum, ut congrui, piscatumque salitum, sardæ quoque recentes, & salitæ, & reliquum piscatum maris siccum, dummodo à portatoribus publicè in platea civitatis, vel oppidi, ubi curia refoederit, per totum vnum diem fuerint exposita, quo inde volentes suæ domui prouideant; possunt deinde à quocunque ad reuendendum impune emi. Si autem fecus quis fecerit, poenas in dicta lege contentas subiturus erit: ita lib. 5. tit. 14. l. 2.
- 33 ITEM ead. Recop. lib. 5. tit. 2. l. 19. hæc lex, cum recentior sit, confirmat legem de non emendo panem in grano ad reuendendum, extenditque eam ad totum regnum, sic in forma indicens, Nullus emat panem ad reuendendum exceptis agalonijs, & his, qui ad prouidendum alijs locis ea emerint, dum tamen hi obnoxij maneant ad diuidendum illum populis, ad quos eum detulerint statim, ut emerint, ita ut recondere in horreis illum non possint ad reuendendum, vel pretium eius augendum. Lex autem hæc, & quidquid in ea continetur ad conductores panis, qui panem habitum ex similibus conductionibus vendiderint, extenditur, exequendamque in utroque poenam esse decernit, ita lib. 5. loco supra citato.
- 34 ITEM lib. 6. tit. 18. lib. 5. cauetur, ut nullus agalonum, siue Mauritani sit couersus, neque etiam alienigena per se, vel per interpositam personam emere possit aurum, aut argentum in bracteis, vel in massa sub poena amissionis illius, & exilij perpetui ab his regnis.
- 35 ITEM etiam lib. 7. tit. 3. l. 20. interdicitur fenatoribus populorum, *regidores*, Hispanicè appellatis, & iuratis, & tabellionibus negotiari in officio reuendendi victualia sub officiorum suorum priuationis poena. Ita Rex Philippus Vallisoletiano Domini

1558. Item lib. 5. tit. 14. l. 7. prohibetur carnes viuas emi ad eas reuendendum sic viuas in nudinis, & in mercato, unde sunt emptæ sub poena exilij à regno per quinquennium, & amissionis totius gregis sic empti, & suorum bonorum medietatis amissionis, ita Rex Philippus Toleti anno Domini 1566. pragmat. 1. Item ead. Recop. lib. 6. tit. 16. l. 1. solum reginæ, & regi, & suis filijs permittitur habere officialem, *gallinero*. Hispanicè dictum ad gallinas emendas rationabili pretio, quas assumi vetatur ex prædijs, vel locis monasteriorum, vel ordinum, neque ex aliquibus eorum oppidis, sicque per iustitiam obseruari mandatur. 36 Item ibi. l. 2. his officialibus interdicitur aues assumere ad reuendendum, vel inter alias personas distribuendum. Item ibi. l. 3. præcipitur his officialibus à gallinis emendis, siue sint regij siue cum licentia regia hoc officio fungatur in curia, tum ut aues ad taxam emant, neque ultra taxam posse eas diuendunt, & prouisiones, quas detulerint ad senatus populorum dirigantur. Item l. 4. præcipitur eis, 37 ut aues ad taxam assumptas maiori pretio non vendant, neque eas pro alijs personis assumant, nisi pro eas tantum distribuendo in memoriali nominatis, & consilibus infirmisque curiæ, neque recipiant dona, eo quod cum aliquibus oppidis, vel personis dissimulantes pertransferint. Itæ l. 6. ab audientijs huiusmodi officiales à gallinis emendis femouentur, 38 iubenturque per auditores puniri.

ITEM ibi l. 6. consilium regium 42 curare præcipitur, ne regis venatores, vel officiales eius à gallinis assumant aues ad alijs personis diuendendum, eo prætextu, quod pro mensa regia, pro aibus venaticis inescandis sint necessaria. Item ead. Recop. lib. 5. tit. 12. l. 18. vide quomodo panni imperfecti prohibentur emi ad eos in eadem specie reuendendum, & in forma, qua fuerunt empti sub poena eos amittendi, & sub poena multationis in alio æquivalenti valore. Concedit tamen habentibus officinas publicas

hos pannos iam perfectè omnino fabricatos posse emere ad eos iuxta mensuram, & non aliter in suis officinis diuendendum sub supra contentis pœnis.

44 ITEM ead. Recop. lib. 6. tit. 20. l. 5. cauetur, quòd qui à famulis, vel famulabus alteri inferuentibus victualia emerint, vel hordeum, vel ligna, vel paleas, vel alia vitensilia, vel supellectilia domus, & qui quouis modo prædicta emerint, pro occultatoribus furti habeantur, & quòd vt contra tales aduersus eos per iudices cum omni cura, diligentia & rigore procedatur.

45 Item eadem Recopil. lib. 6. tit. 18. l. 45. statuitur posse lanas extra regnū transuehi ea lege, vt earum emptores teneantur tempore receptionis earum ad eas cum iuramento manifestandum cum alijs diligentijs, quæ illis imponuntur, vt hant sub pœna amissionis lanarum quæ petenda venit ab his emptoribus intra annum.

& non post. Vide reliqua circa venditionem lanarum ibi & lib. 6. tit. 18. l. 45. & 46. Item lib. 7. tit. 14. l. 2. cauetur, vt lanæ vendantur vel pro omnino impuris, vel pro omnino lauitis, atque desiccatis, & non aliter.

Et leg. 3. tit. 13. lib. 7. quòd lanæ ad efficiendos pannos lauentur primò cum aqua calida, & post cum frigida: idemque faciendum est, si vendendæ sint, sub pœnis hac lege contentis.

47 Item lib. 7. tit. 17. l. 37. prohibentur opifices pannorum de lanis emptis excipere, & segregare primam, & secundam sortem, vt vendant tertiam, & quartam. Item lib. 2. tit. 21. leg. 13. cauetur ne pro aliquo officio audientium possit dari pensio, aut redditus.

49 ITEM lib. 7. tit. 3. l. 7. sancitur, ne in posterum in domo regia, & curia vel extra officium iurisdictionem continens vendi aut emi possit sub pœnis horum regnorum legibus contentis, & insuper tam illud vendens quam emens infamis inhabilisque perpetuo maneat ad illud met habendum, vel aliud. Item lib. 7. tit. 3. l. 8. cauetur, ne vlla officia iurisdictione

continentia aut exequutorum iustitiæ, id est, de *alguaziles y merinos*, locari possint sub pœna, ipso facto amissionis eorum, & sub pœna quòd eorum conductores eis vti nequeant, quin in eas pœnas incidant, quas vtentes officijs publicis, ad se non attendantibus soliti sunt incurere. Item libro 7. tit. 8. l. 7. sub pœna centum ictuum flagelli prohibetur, ne aliquis columbas vendere audeat, nisi columbarij dominus sit, vel eius mandato vendat.

TANDEM fabri pellium, *pelleros*, nuncupati, si in aliquo loco huius officij inueniantur opifices, habeant domum statutam, vbi pelles, & coria vendantur, præsignaturque pœna contra extra hanc domum vendentes, vel ementes vltra duodecim pondera, *arrobas*, Hispanice dicta. Indiciturque mercatoribus pellium, vt pelles vendant pro vt aportantur sine separatione boni à malo ad selectum, & bonum transfuehendum extra regnum. Ita lib. 7. tit. 19. l. 6. & l. 7. Item

53 l. 8. lib. 7. tit. 19. prohibentur huiusmodi pellifices aliena pecunia emere pelles pro alio ad contractus mercationis eas volenti, sub pœna amissionis earum, & quomodo huiusmodi pellifices possint pro eodem valore pelles pro suo officio necessarias in suis officinis pro prouisione regni distrahendas deducere ab emptoribus, qui ad transfuehendas eas extra regnum emerint habetur vbi supra l. 9. Item lib. 5.

54 tit. 24. l. 4. statuitur aurificem, qui deprehensus fuerit ter fabricasse ex auro non pertingenti ad gradus 24. *qui lates*, Hispanice dictos, vel ad 2. gradus, vel saltem ad 20. ad per totam eius vitam non fabricandum in auro fore condemnandum taliter, quòd si secus fecerit omnium bonorum suorum iacturam patiatur. Parcat prolixitati lector, si, quòd paterent fraudes, quæ circa materiam emptionum, & venditionum in Hispania solent contingere, idè leges Hispanicas, quæ circa eas propellendas disponunt, hic coaceruare curauit.

NE-

NEQVE ab re erit hic in calce pro complemento materiæ addidisse, scilicet, quòd (vt refert Nauarrus in summa cap. 23. num. 93.) qui ad terras infidelium res vetitas vendendas exportant, veluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia excommunicatio nem incurunt latam per ca. ita quorundam, de Iudi. & per bullam cœnæ Domini, quòd latè se declarasse ait Nauarrus in recept. prædicti cap. Insuper notato cum D. Thom. 2. Sent. dist. 44. q. 2. ar. 2. ad 2. quòd quia Baptismus non aufert conditionem, seruitutis, feruum paganum, aut Iudæum baptizatum postea licet de consilio debeant domini facere liberos, non tamè de necessitate eos liberos dimittere tenentur, si alioquin iusto titulo fuerant serui facti.

DEMV in fauorem Baptismi, & periculi vitandi gratia Iudæus, vel paganus seruus Iudæi vel pagani emptus ab illis non ad mercimoniam, sed ad seruiendum sibi, si baptizatur liberatur à tali seruitute nullo pretio dato. Si verò ad mercimoniam emptus sit, & venditioni infra tres menses non exponatur, per Baptismum efficitur liber sine aliquo pretio. Si autem exponatur & infra dictum tempus emptor non inueniatur, liberatur 12. solidis, id est, ducatis ca. 1. de Iudæ. & Pag. ibi gloss. 2. si autem infidelis emeret Christianum, liberatur sine pretio, c. generalis dist. 54.

Vtrum clericis liceat negotiari, & an vengalia soluere teneantur de empto aliena pecunia, aut alieno nomine, aut ex proprio lucro, de casibus emptionis, & venditionis in noua Hispania contingentibus inter Indos, & de negotiatio- ne intra ecclesiam, & an sit mortale peccatum.

CAPVT X.

Negotiatio prohibita clericis.

VONIAM aliqui, vt supra innuauimus propter vitas fraudes, aut quia indecorum prorsus est eorum dignitati, & officio interdun-

tur negotiari, aut aliqua per emptio- nem ex proprio non factam sibi vendicare, ideo non præter rem erit, si de his quoque, quid stabilitum sit per leges, meminerimus. Atque ideo primò hic quæritur, vtrum clericis liceat negotiari. Circa quam quæstionem quidam versantur grauium doctorum sententiæ, oportet, quid sit tenendum, explicare. Nam Paludanus clericos beneficiatos aut constitutos in sacris, aut religiosos, quia hi ab negotiatione non abstinentes veniunt excommunicandi, vt patet cap. nemo episcopo- rum, 2. q. 3. non excusari à mortali tradit. Tum quia excommunicatio maior nusquam fertur, nisi pro transgressionè graui, & mortali; tum quia, nisi se correxerint, deponi iubentur, vt patet cap. clericus dist. 91. quæ etiam pœnæ nisi pro grauiissimo, & lethali crimine infligi non solent, præter quàm quòd lucrum debet dari pauperibus secundum Pan. c. 1. ne cler. vel monac. quòd tamen secundum Raynu. est de consilio tantum, & non de præcepto. Caietanus autem tæquam nimis pius in clericis, dum desit temeritas, contumacia vel contemptus, vel scandalum, censet, quòd transgressio multorum, quæ in titulo de vita, & honestate cler. prohibentur, inter quæ computatur negotiatio, non est mortalis in clericis, in quantum ex præcepto iuris positui pendet, quàmvis aliqua eis, mandentur sub pœna excommunicationis, ita Caiet. verbo cler.

IGITVR de hac quæstione, vt nostram sententiam dicamus statuitur conclusio: Sententia Caietani est probabilis, scilicet, quòd clerici beneficiati, aut in sacris constituti seculò scandalo, temeritate, contumacia, & contemptu, nisi alia iniqtas, vel iniustitia admisceatur, non sunt censendi peccare mortaliter, si negotiatio non turpi interdant. Patet hac conclusio. Tum quia præcepta legis naturalis, vel diuinæ, vel humanæ ad peccatum mortale non obligant, nisi eorū transgressio notabiliter charitatem Dei, aut proximi offendere inueniatur. Tum, quia licet tales excommuni-

Quæst. Vtrum clericis liceat negotiari.

Conclus.

cari

cari debeant, sed neque poena excommunicationis, nisi lata sententiæ sit, arguit obligationem ad culpam mortalem. Nam etiam si apponantur poenæ graues, grauiores; grauissimæ excepta excommunicatione sententiæ late, si tales sunt, quæ contra charitatem notabiliter non sunt ex se, sine mortali incurri possunt, quia exigunt monitionem, vt non nisi in contumaci serantur, ante monitionem, & conuinciam subsecutam non inducant reatû culpæ mortalis in transgressores.

NOTANTER autem sententiã hanc Caietani probabilem tantum esse censemus, seclusa etiam mortali avaritia, quia his seclusis mortalibus circumstantijs, leges poenales in benigniori sensu accipiendæ veniunt, & quia licet nos non lateat in hac parte alios doctores rigidiorem proferrè sententiã, sed nos eam temperamus per limitationes hic adhibitas. Neque enim sub his verbis *prohibemus, præcipimus*, consulens ius, inuenio negotiationem clericis esse prohibitam: imò licet sub tali verborum tenore esset illis prohibita, secundum Victoriã, non esset signum culpæ mortalis, quia ad signum culpæ mortalis consideranda est materia præcepti, & sequentia, & præcedentia contra Nauarrũ in sum. Lat. cap. 23. num. 51. asserentem in materia ecclesiastica interpretari verba præcepto, & prohibeo, vt obligantia ad morale peccatum tunc esse, quia in hoc, inquit, sequimur patres antiquos, & comunem, licet dura sit hæc interpretatio erga populum.

Quæst. an clericus negotiã teneatur solvere veltigalia.

PRÆTEREA quasi affinis hæc quæstio præcedenti conficiatur, scilicet, vtrum clericus, eo ipso, quòd negotiationi intendit, veltigalia soluere teneatur in conscientia etiam ante sententiã, & exactionem iudicis. De hoc autem ideò dubium oritur, quia statuta patriæ circa venditionem, cum teneantur clerici obseruare, scilicet nõ vendendo vltra pretium taxæ, videtur, quòd etiam statutum de soluendo veltigali in conscientia teneantur obseruare.

SE D nihilominus tamen, quia ex literis, de Vita, & honest. cler. huius quæstionis definitio quasi expressè videtur contineri, ideò in ea non multum immorabitur. Nam ibi summator in sumario illius capituli sic in forma inquit: *Clericus, qui tercio monitus à negotiationibus secularibus non abstinet, interim perdit quo ad bona, priuilegium clericale, additq; esse textum multum notabilem, & qui quotidie allegatur, quem textum explicando glossa sic ait, ex hac decretali nota, quòd vsq; ad tertiam admonitionem gaudent clerici priuilegio clericali.* Si igitur vsque ad tertiam monitionem nõ perducunt, quòd ad bona sua, priuilegium clericale, sequitur, quòd & in conscientia clerici sic negotiãtes veltigalia ante trinam monitionem, qua monedi sunt ab huiusmodi negotiationibus abstinere, non teneantur soluere, neque quo ad sua bona statutis patriæ circa hoc subiacere, licet taxam comunem mercium in conscientia teneantur nõ violare, quia de iure naturali pretium iustum, quale præsumitur esse pretium legale comunis taxæ est obseruãdũ.

PRÆTEREA iam hic in dubium reuocamus, vtrum emptum aliena pecunia sit ementis, quia in definitione emptionis dicitur, quòd sit contractio rei pro pretio. Et dubitari quidem poterat, cuius contrahitur, quando emptio facta fuit pretio alieno, an ementi, an domino pretij. Igitur, quoniam quæstio iuridica est iuxta ius venit distinguenda. Nam aut emptor rei cum pecunia aliena, emit eam nomine suo, aut eam emit nomine domini pecuniæ, aut alterius. Si igitur primo modo tunc, est prima conclusio. Si aliquis ex pecunia aliena aliquid suo nomine proprii emit, sibi ipsi illud acquirit. Conclusio hæc expressè continetur l. si ex ea. C. de rei vendi.

AT si adhuc aliquis sciscitetur, an hæc conclusio iuridica aliquas exceptiones patiatur, intelligat quatuor exceptiones illius in iure contineri. Nam fallit primò in empto ex pecunia Ecclesiæ, vt patet l. 2. q. 3. cap. 1. & 2. quòd adeò verum est, vt de pecul. cler.

cap.

Resp.

Emptũ alien. pec. Quæst.

Quatuor conclusionis exceptiones. Excep. 1.

cap. inquirendum, decernatur, quæ emptæ per prælatum ex emolumentis Ecclesiæ, id est, ex redditibus, vel oblationibus, vel votis fidelium Ecclesiæ pertinentibus, effici Ecclesiæ, etiam si prælatum alieno nomine, vel suo eo comparauerit. Secundò fallit in empto ex pecunia pupilli, vel minoris à tutore, vel procuratore: quia tunc minor sibi sic emptũ vendicare potest l. 2. ff. quando ex fac. tut.

FALLIT tertio in empto ex pecunia militis, quia sic emptum, à militi pro se vendicari potest. C. de rei vendi. l. si vt proponis. Quarto fallit in empto à marito, vel vxore de pecunia sibi ab altero eorum donata, si efficiatur non soluendo, qui donum accepit. l. vxor marito. ff. de donat. inter vir. & vxorem. Aduertito tamen circa has fallentias, vel exceptiones cum Syluestro verb. empt. q. 23. quòd si pecunia Ecclesiæ, vel minoris, vel militis, vel donata sic in 4. fallentia non fuit alteri mixta, verè sunt exceptiones hæc, seu fallentia, scilicet, quòd res emptæ ex tali pecunia aliena ita permixta alteri, etiam si fuerit emptæ ab emptoribus prædictis nomine proprio, vel alieno, non emptoribus, aut alijs, sed prædictis dominis pecuniæ venit ascribenda. Secus est autem si talis pecunia mixta fuisset alteri, quia tunc transiret in dominium etiam furis, iuxta l. si alieni nummi. ff. de solutionibus, & sic talis pecunia non esset Ecclesiæ, vel pupillorum, quare res tali pecunia emptæ nomine alieno, ab illis non vendicaretur.

SECVNDA conclusio: Si maritus ex bonis dotabilibus etiam consentiente vxore, etiam nomine proprio aliquam rem emerit, vxoris erit, si eã vxor voluerit vendicare, quemadmodum dictũ est de empto ex bonis Ecclesiæ, & minoris, & militis. Hæc conclusio patet l. 48. & 49. titulo 5. partit. 5.

TERTIA conclusio: Si vnus fratrum lucrum aliquod reportauit ex negotiatione, emendo, scilicet, aliquid eum pecunia hæreditatis, si nomine communi id fecit, illius lucri diuisio-

nem tenetur facere cum alijs fratribus. Hæc conclusio patet: quia si nomine fecit communi, fecisse videtur, quia si nomine societatis: ita Bartolus. l. si patrius. C. commu. vtri. iudi.

QUARTA conclusio: Si vnus fratrum nomine proprio, cum pecunia hæreditatis fecit mercantiam, non diuidet cum alijs lucrum. Hæc conclusio est iuridica, & patet l. Titium, & Merurium. §. alterum. ff. de admi. tut. Huic autem conclusioni illam exceptionem supra positam adiungimus. Insi fracter sic nomine proprio cum pecunia indiuisæ hæreditatis mercantiam exercens tutor esset, aut curator aliorum fratrum cohæredum. Nam tunc primam pecuniam lucratam teneatur diuidere, non tamen si aliud lucrum de pecunia lucri sibi ex sua parte contingenti iterato negotiationi expostata proprio nomine, retulerit, id cum confratribus cohæredibus etiam si eorum tutor sit, diuidere tenetur.

SE D quid si ignoratur, cuius nomine fecerit. Ad hoc responderetur planè, quòd si prædictus frater negotium solutum, & sibi commune cum alio fratre dum viueret, eo iam mortuo, eius filius superstitibus continuauit, dum cum illis in communi indiuisam substantiam possideret, tunc communi nomine fecisse videtur. Arg. in l. nam & si seruus. ff. de neg. gest. Secus autem præsumitur, si insolitam exercuit negotiationem, nisi ex libro rationum aliud apparuerit.

ADDE, quòd quia & de hoc dubitari cõtingit, scilicet, an si alter duorum fratrum ex lucro subministravit expensas pro reparatione comunis patrimonij, aut emit boues pro colendis possessionibus comunibus repetere illud possit. Ad hanc verò questionem licet absolute respondeat Bald. quòd repetere id possit per legem ex duobus. ff. de neg. gest. sed tamen limitante Syluestro verbo peculium 2. q. 23. intelligendum est, si emit boues, de eo lucro, quòd communicare cum alio fratre non tenetur ratione patrimonij comunis, aut alicuius societatis: Nam si aliqua harum rationum

Conclus. 4.

Quæst.

Quæst.

lucrum

lucrum impensum in pretium bonum communicandum erat cum fratre, tunc, quia commune est repetere, non poterit. Hinc iam palam fit solutio ad illum casum, ubi proponitur, an mulier, quæ prædium habens iniustum cum alijs sibi coheredibus, ad illud meliorandum ex proprijs bonis insumpsit, possit, quod sic expendit repetere: quia responderetur, quod si ex bonis non communicandis, sed omnino proprijs eos sumptus suppeditauit, repetere eos poterit, alias non, quia communicanda sunt communia alijs.

Conclus. s. QVINTA conclusio: Si aliquis pecunia propria aliquid emit nomine alterius, si ille, cuius nomine res est empta, eam emptio nem suo nomine factam ratam habuerit: tenetur et rem sic emptam tradere cum fructibus: cæterum eam emptio nem ratam habens tenetur tali pro se ementi re, perfoluere tunc pretium rei, tum etiam expensas, si quæ forte fecerit. Hæc conclusio habetur l. 48. & 49. tit. 5. parti. 5. Et patet, quia accedente tali ratihabitione illa emptio est valida, & ratam eam habes adquirit ius ad illam rem sic pro se emptam: ergo tenetur, quia suum negotium gestum est, ad pretium illius & expensas soluendum.

Quest. IN SVPER quia ad hanc materiam alludere videtur & ista quæstio, scilicet in casu contingenti in noua Hispania in populo Indorum, ubi agaso, quia ea copia maicij, qua indigebat pro pabulo suorum iumentorum obtinere non potuit à senatu Indorum, ut sibi venderetur pretio legali taxa, submisit quædam Hispani amici, & gratum senatoribus, qui sua pecunia emeret eam maicij copiam pretio taxæ à senatu, qui id obtinuit gratia fauoris, an possit hic sic ad emendum submissus eam copiam maicij sic ex pecunia agasonis emptam, pluris, quam sit taxa agasoni vendere. Neque ratio dubitandi hic deesse videtur. Tum, quia licet eam ex pecunia aliena, id est, agasonis emerit, nomine tamen proprio (vt supponimus) eam copiam maicij emit, ergo cum

pretio currenti communi in mercato pluris venderetur, merito ambigitur, an pluris quam esset taxa agasoni eam potuit vendere. Hoc nihilominus non obstantè dicendum videtur, quod ille suppositus ad emendum siue nomine proprio, vel nomine agasonis, siue pecunia propria, vel agasonis emerit, non potuit pluris, quam taxa esset, agasoni eam copiam maicij vendidisse, quia pretium taxæ iustum erat, neque violandum. Nam si pluris in mercato Indorum communiter vendebatur, id erat, quia minutim, & mensuris quibusdam incertis, & minutis (prout modus vendendi est vsu receptus in mercato inter Indos) vendebatur, quemadmodum & inter nos res minutim venditæ maioris solent vendi, quam si vendatur coniunctim, & in magna copia. Suppositi tunc autem hic emptor, neque rationem lucri, cessantis, vt pluris vendat agasoni prætexere sibi potest: quia nihil minus, quam paratus erat ad eam copiam maicij in mercato Indorum minutim, atque ideo pluris vendendam. Si autem agaso via gratitudinis ei aliquid fuerit largitus, id quidem recipere poterit.

PORRO, Quia in mercatis Indorum fertur granum maicij propter magnam copiam, quæ minutim vendenda ab Indis afferunt, interdum etiam ibi minutim emptum minoris consistare, queritur an tunc, dum non est imposita taxa, extra mercatum in magna copia & coniunctim per faneças vendens possit pluris vendere: quam consistat faneca in mercato Indorum minutim empta.

IGITVR licet non satis liqueat, quid ad hoc sit dicendum: tamen aliquo modo defendi potest in magna copia pluris tunc posse vendi, quando communiter in magna copia sic vendendo maioris currit pretium frequenter. Nam licet regulariter inter eos merces in magna copia, & coniunctim venditæ minori pretio soleant estimari, & vendi, quam si minutim venderentur: tamen in casu particulari, vt in hoc, ubi tanta est abundancia

*Respon.**Quest.**Respon.**Quest.*

dancia grani maicij allati ad mercatum minutim, & vltro nee vendendi à tanta abundancia venditorum ibi confluent, vnde fit sanè, vt talis merx, tunc minoris iusto pretio ematur, & vendatur ibi in mercato inter Indos, quia ibi sic minutim vendenda abundat, tum, ibi vltro à tot offerunt, & merces vltro nee vilescunt: quod non contingit, dñ extra mercatum venditur coniunctim, & in magna copia per faneças venditur, ubi pauciores venditores occurrunt, quæ causa est iusta, vt maioris ideo vendi possit, quam in mercato minutim empta constaret. Quare caueat sibi in noua Hispania Commédatori Indorum, qui debitum sibi tributum maiori (vt aiunt) ab Indis etiam in termino oblatum, ideo recipere renunt, quia tunc vilioris valeat: qui quò postea in pretio aurum iam consumptum ab Indis in pecunia, & in maiori pretio recuperent, causantur pro tunc illo maicij non egere, quòd tunc illi egerent, nihilominus hanc illis Indis (quia eos deamant) velle facere gratiam prorogandi terminum, nec vexandi eos, vt sibi ipsi, & suis domibus inde subueniant interim.

Cauere dõ mandat.
Indorum. Nà vulpina hæc est vafricies, quæ licet simplices homines, quales sunt Indi, fallat: non tamen dominum omnium inspectorem, què latere nihil potest. AT sicut in rei naturalis constitutione, quædam concurrunt vt essentialia, vel intrinseca, & quædam circumstantia loci, vel temporis, ideo de vtriusque hic differendum est, scilicet, qualis culpa sit tam in loco sacro, quam in tempore festiuo negotiationem exercere.

IGITVR ad quæstionem primò dicitur, quòd emere, vel vendere negotiando in die festo non licet. Cuius potissima ratio est, quia vt patet, capi. 1. & finali. de Ferijs, sic negotiari inter opera seruilia computatur, & po-

Quest.
An liceat negotiari in die festo.
Dist. 1.

uissimè est finem seruandi festum præpediens. Vnde existimo, quòd si quis per totum diem festiuum, vel per notabilem eius partem, sine causa excusante negotiationibus his occuparetur, non euaderet culpam mortalem, sicut neque qui sine colore excusante mechanicis operibus, & seruilibus sic tempore festiuo vacat, à tali culpa non sit immunis.

SECUNDO dicimus cum Petro de Palude, quòd si quis in nundinis toleratis ab Episcopo sciente, vel propter necessitatem patentem in die festo, secluso scandalo, negotiationi intendat, non est saltem culpa mortali damnandus: quia tolerantia, dissimulatioque Episcopi ad nundinas audita Missa exerceantibus in festo culpam mortalem excludere videtur. Imò secundum Diuum Thomam secunda secunda quæstione 122. articulo quarto, ad penultim. In quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in lege noua. Quapropter ea, quæ victui quotidiano necessaria sunt, tunc temporis non prohibentur emi, & vendi.

TERTIO dicimus ad secundam partem quæstionis, quòd negotiatio intra tecta Ecclesiarum adeò execrabilis est, & irreuerentia plena, quòd Dominus noster Iesus Christus ex funiculis quasi flagello, factò (vt testatur Euangelium) voluerit eam à templo suo eliminare, dicens Ioannis 2. *Auferre ista hinc & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Quare ex sententia Caietani, verbo, immunitas, tenentes banchum in Ecclesia ad vendendum candelas, imagines, vel aliud peccant mortaliter: quia domum Dei faciunt domum negotiationis: non autem, sic si tenent in coemeterio, quòd est domus defunctorum. Addit tamen Caietanus, quòd ponentes candelas in aliquo loco in Ecclesia, vt qui vult emat (vt communiter fit si ne persona ibi stante, pro seruitio populi, sine auaritia, & pauperes portantes candelas per Ecclesiam, vel imagines dummodo non teneant banchum, & qui propter pluuiam retrahunt,

hunt se cum bancho ad horam, excusantur omnes hi prædicti à mortali: Sic enim solet fieri, Prælati q; idicentes tolerant.

Definitur, quale pretium sit iustum, & an emptor rem sibi inuilem multò minoris possit emere, & an ratione maioris affectionis rem suam possit quis pluris vendere.

CAPVT XI.

Quæst. De pret. iusto.

ORRO quoniam haftenus reliquas partes definitionis, venditionis, & emptio nis scrutatissimus: nunc etiam de hac potissima parte, scilicet de pretio peragendum venit: de quo tria veniunt suo ordine sciscitanda. Primò, an pretium iustum mercium, ut iustum esse censetur, valori mercium adæquandum veniat, ita ut in nihilo excedat, vel deficiat. Secundò pretium iustum rei quale sit, definire opus est. Tertio pretiorum differentias scire refert. Igitur quia circa primum quaesitum Diuum Thomam Doctorem habemus: qui 2.2. q. 77. arti. 1. eius meminit, idè eius doctrinam hic in forma subjicientes primam statuimus conclusionem, præmissa eius distinctione, scilicet, quod dupliciter loqui contingit de emptione, & venditione, vno modo secundum se, alio modo secundum quod emptio, vel venditio per accidens cedit in utilitatem vnius & detrimentum alterius.

Pretium mercium quomodo iustum censetur.

Dupliciter de emptione loquitur Theologus Canon.

Conclus. 1.

EST ergo prima conclusio eius: si vendatur res, prout venditio eius consideratur secundum se, id est, quantum talis venditio videtur pro communi utilitate tam ementis, quam vendentis introducta: dum, scilicet, quis indiget re alterius, & è conuerso, sic adæquandum est pretium emptionis, & venditionis valori rei communi, ut iustum sit, ita ut neque excedat, neque deficiat. Patet autem hæc conclusio ex ratione Diui Thomæ, quæ sic absolute considerata venditio autore philosopho in Primo poli. videtur in

troducitur pro communi vtriusque contrahentis utilitate: quod autem pro communi utilitate inductum est, non debet magis in grauem vnius, quam alterius cedere: & idè debet secundum æqualitatem rei contractus venditionis iniri. Cum autem quantitas rei, seu eius valor grauem vnum hominis venit, mensuretur secundum pretium datum, ad quod est inueniendum numisma, sic docent Arist. 5. Ethic. sequitur si pretium excedat valorem quantitatis rei, vel è conuerso, res excedat pretium: quod iustitiæ æqualitas tunc tollatur. Igitur non licet vendere carius rem, aut eam vilius emere quam valeat, secundum se si consideretur venditio: quia sic secundum se iniustum, & illicitum est: quare ut ista iniustitia tollatur adæquandum est pretium valori communi rei.

HINC iam corollariè satis consideratè inferunt aliqui, hanc conclusionem suam potissimum obrinere locum in his venditionis, & emptionis contractibus, qui communiter causa negotiationis exerceri solent, & in quibus nõ gratia indigentis res emitur: sed ad eam reuendendum. Tales sint venditiones artificum vendentium res sua arte fabricatas: Tales etiam bibliopolarum: tales denique omnium tantum ad reuendendum ementium. Quare hi in consimilibus contractibus pretium ab his solum venit prætaxandum secundum valorem legalem, seu communem fori, si legalis valor desit. Neque enim pretium harum mercium præfigendum ab eis venit secundum indigentiam, qua eis ipsi indigent, aut secundum detrimentum, quod subeunt eas vendèdo, postquam ordinariè hæc in eis cessant.

SECUNDA conclusio: Non est illicitum vendere rem plusquam valeat secundum se, dum maiori pretio non veniat, quam ipsi vendenti valebat. Hæc est Diui Thomæ, vbi supra, quæ ex eius patet ratione: Nam in tali casu iustum pretium erit, ut non solum respiciatur ad rem, quæ venditur, sed ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit. Hæc est communis

Corol.

Conclus. 2.

munis, & verificatur, secundum Garcia in libro primo de contract. capite 8. pag. 216. in libro necessario valdeque vtili cuidam medico, qui licet in se non tanti valeat: tamen eius valori absolute considerato superadditur alius gradus valoris: quia causa maioris valoris additur, quia detrimentum, quod ex venditione venditori obuenit, recompensandum venit. Suffragatur & Metina, qui in sua instructione §. 25. fol. 141. exemplum adducit in iumento hortulani claudo, senio confecto, & vili tantum suo domino ad rotam cirestæ pro exhaurienda aqua pro horto deferuente, quod licet venale expositum ferè nihil valeat; tamen si quis importunè instet, ut sibi vendatur, potest pro tanto, quanti sibi valet pro tali ministerio, illud sic instanti prius de his admonito diuendere.

NON tamen hic Garcia abs re admonet, hanc prædictam conclusionem verum tantum habere, quando persona huiusmodi res sibi valde necessarias vendens non sponte eas venales offert: sed vel coactus, vel importunis precibus adactus eas diuendit emptori. Nam si vltro eas ipse venales offerret, cum nihil detrimenti contra voluntatem suam venditor pateretur, tunc cessaret sibi ius plus pro tali re valde necessaria exigendi. Sicut pari ratione ait Garcia, si aliquis coactus, vel importunis precibus venditoris lacessitus rem parum sibi vtilem, vel iacturam aliquam sibi inuecturam emeret, licitè pro ea minus pretij rependeret, quam ipsa absolute secundum se considerata valeret.

AT verumque hoc assertum Garcia quamuis videatur rationi consentaneum: sed non transit sine difficultate, nisi aliqua moderatione temperetur. Igitur, quia ut ipse Garcia subinfert ex doctrina præcedentis conclusionis secundæ, ex qua hæc duo asserta, veluti corollaria subiecit, fundamentum sumitur illius iuris, quod quis ad recompensam exigendam pro danno emergente, & lucro cessante sibi prætexere potest. Idè sicut in mate-

Moderatio asserti Garcia.

ria de lucro cessante (licet regula, ut plurimum exte vera, quòd nemo se offerens, vltro neus ad mutuandum, potest licitè obtèdere lucrù cessans:) si tamen non cupiditate illectus, sed ex charitate sola, miseria grauer indigentis, & oppressi proximi, cuius miseria, & vexationi quàm patitur coniectus in carcerem, commotus, ut ei subueniat: quia non potest ei aliter subuenire, se offert ad subueniendum cum pecunia, quæ vere paratus erat negotiari seruatis alijs conditionibus iustificandis lucrù cessantis exactiorem, licitè lucrum cessans, & in hoc casu exigita: & in casu, quo simili casu miseria vexaretur proximus, si venditor non potest ei aliter subuenire, ex sola charitate, & non cupiditate ductus se possit ei licitè offerre dicens. Non sicè misereor tui, quia non possum tibi aliter subuenire: Verumtamen accipe hoc prædium meum, quod licet in se tantum valet: tamen propter emolumenta, quæ capio inde ex mea industria, & arte, mihi magis valet, vendo illud tibi pecunia credita, quo de præsentis, pecunia numerata reuendens illud inde tua magna miseria præsentis subuenias, hac lege, ut prædicta ratione, quia mihi magis valet, quam in se valet, aliquid vltra arbitrio boni viri postea rependas, hoc non censetur illicitum: licet in hoc casu sponte se offerat, ut in materia de vsura meminimus cum præclaris aliquibus Thomistis, nos definisse.

Exceptio regula.

SIMILITER in secundo asserto Garcia limitationem apponendam duximus, nempe, quòd rem sibi inuilem rogatus minoris, quam in se valeat, possit quis emere: dummodo nõ notabiliter minoris emat, quando occultè fuit rogatus eam emere à domino indigente, & ne prodat suam inopiam, nolenti eam publicè, vel coram pluribus, qui eam maioris emerent, venalem exponere, & quando licet sibi ementi parum sit vtilis, absque multo labore, & sine dedecore suæ personæ, si eam exponat venalem, inueniet notabiliter maius pretiù: quia

Moderatio asserti 2. Garcia.

est sibi est inutilis, communiter alijs accidit, vt fit utilis. Quare hac ratione tunc non poterit pretium eius notabiliter extenuare, notabiliter minoris emendo.

Quest. SED quid, an ratione maioris affectionis, qua quis afficitur ad rem suam, puta ad equum non multum pretiosum, ad preces ementis pluris possit illum vendere, quam in se valeat, quam sibi fit utilis. Et quidem ratione maioris affectionis predictae, duntaxat videtur id non licere: quia cum homines summo opere, & plusquam par est afficiantur ad res suas, hinc sumeretur ansa pluris, quam in se valeant eas diuendendi. In contrarium autem est, quod cedere solatio meo, & voluptati meae, quo capiebam equitandam tali equo meo est appetibile pretio: ergo pro hac cessione, dum rogatus eum vendo, possum pro eo, admonito emptore, aliquid plusquam in se valeat accipere. At quis non videt hic, quam pedetemptim, & cautè sit nobis ad quaestionem hanc respondendum. Igitur super hoc non omnino respiciunt sententiam Nauarri, qui in sua summ. Lat. capi. 23. num. 83. sic ait, quòd ex his sequitur, quòd non peccat, qui rem, qua magno opere opus habet, importunitate alterius ei vendit, tantò pluris iusto pretio, quato damno saltem affectionis eius venditione afficitur. Tamen solam affectionem maiorem, qua quis afficitur ad suam rem, quando solum imaginaria est, vel nullo nixa fundamento consentaneo rationi, vel tum ex nimia cupiditate, ex qua putat pluris valere rem suam, oritur, non puto causam iustam esse eius augendi pretium. Secus autem esset verè, & non fictè, idèd maxime affectus est ad suum equum: quia, mansuetissimum sibi eum, expertus est, cuiusq; nouit placidas conditiones, sedatè gressum, & incessum in itineribus: quia tunc hac ratione, si sit rogatus, neque putat facile alium similem inuenire, admonito emptore poterit pluris, quam in se valeat, eum diuendere.

Argu.

In contra.

Respond.

An ratione commodi maioris, quod afferre res venalis pluris vendi possit, proponuntur argumenta Conradi contra S. Thomam, & soluantur.

C A P V T X I I .

QUÆRITUR ANTEQUAM conclusionem tertiam Diui Thomæ in articulo supra citato contentam itatuamus, in dubium controuertenda videtur, quo magis illuceat. Quæritur ergo, an in casu, quo ex re vendita, eius emptor multum commodi portat, & eius venditor ex eius venditione nihil incommodi patitur, possit venditor eam pluris vendere, quam in se valet? Igitur qua parte affirmatiua, Conradus in suo libro de contract. q. 56. commentus est argumenta, libuit hic in medium proferre.

NAM primò sic arguit: Res tanto maiori pretio vendi potest, quanto magis valet, at res tanto magis valet, quanto utilior est, magisque necessaria: ergo quo fuerit magis necessaria emptori, eique utilior, ratione istius maioris utilitatis pro maiori pretio ei vendi poterit. Et confirmatur, quia licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quato minus utilitatis, vel magis attulerit emptori: ergo ratione maioris utilitatis, quam capturus est emptor, licet ei carius vendere ei.

ITEM secundò arguitur: quia contrariorum eadem est disciplina: sed licet emptori rem minoris emere: quando res sibi minus est utilis: ergo è contrario licitum erit, si vendatur pluris: quando res empti sibi ementi futura est magis utilis. Item confirmatur: Nam utilitas maior accrescens venditori ex re sua, facit eam magis valere: quia facit eam magis estimari: sed utilitas maior accrescens emptori ex re empti, facit eam magis estimari: ergo facit eam plus valere, ac per consequens hac ratione licet eam emptori pluris vendere.

ULTIMO sic obijcit Conradus: Ideò

Quest.

An rem emptori necessaria vendi licet pluris vendere.

Arg. 1. Cōradi.

Confirm.

Argum. 2.

Confirm.

Argum. 3.

Idèd triticum tempore inualefcntis famis carioris est pretij, quia tunc ad conseruationem vitæ utilissimum est emptori, & eadem de valore medicinarum tempore pestilentiae est ratio: ergo licebit maioris utilitatis obuenientis inde emptori gratia, pluris illi rem uendere, puta equum, quo summe eius emptor indiget ad fugiendum pro euasione mortis, & tutamine vitæ.

Conclus. 3. D. Thom.

HIS supra positis argumentis, statuitur tertia conclusio, Diui Thomæ, scilicet, si aliquis multum inuenitur ex re alterius, quam emit, ille uerò, qui uendit non damnificatur carendo re illa, non debet eam superuendere pretio maiori, quam in se valet. Cuius rationem subiicit Diuus Thomas, scilicet, quia utilitas, qua alteri accrescit, non est ex venditione, sed ex conditione ementis. Nullus autem alteri vendere debet, quod non est suum: licet possit ei vendere damnum, quod patitur: ille autem qui ex re alterius accepta multum inuenitur, potest propria sponte aliquid vendenti supererogare, quod pertinet ad eius honestatem. Hæc D. Thom. in forma ait. Quamuis autem facie tenus, eadem ratio videatur esse de utilitate venditoris, & emptoris in hoc casu: sed penitus inspecta re longè diuersa de vtraque utilitate occurrit ratio, quam Diuus Thomas insinuat aperte. Nam emolumentum maius, quod capit venditor ex re sua, suum est proprium, sicut emolumentum, quod iurisperitus ex singulari libro suæ facultatis capit, suum est: quare nihil mirum, si rogatus eum vendere ratione huius emolumentum, quod suum est, quo se priuat, possit plusquam in se valet, pro eo exigere: quod certè bibliopola eum vendenti non concederetur. Ceterum utilitas accrescens emptori ex venditione, quia venditoris non est: sed ex conditione ementis proueniens: idèd emptori à venditore superuendi non potest: quia solum ad gratitudinem, & non ad iustitiam pertinet, si aliquid pro hoc supererogetur à venditore.

PRINCIP. 1. RESPONSVRIS igitur nobis Instruct. Negot.

ad argumenta Contra di præ notasse est opus. Primò, quod tam valor rerum, quam earum utilitas est duplex, scilicet generalis, & specialis. Generalem valorem, & utilitatem earum dicimus, quam habent generaliter in manibus cuiuscunque, penes quem contigerit eas esse. Sicut, vt exemplificat Garcia, liber Astrologiæ valorem communem obtinet tum apud bibliopolas, tum apud mercatores, excepto, si esset inuentus penes Astrologum eo indigentem. Particularem autem utilitatem intelligimus esse, quam res in vno particulari habet: quia ea particulariter indiget, quam in alio non habet, quia ea tantopere opus non habet. Secundò cum Garcia de contract. capitulo 8. pagi. 220. notandum duximus, duos hos valores ita separari posse, vt interdum vnum sine alio reperiri possit. Generalis namque valor sine particulari inueniri potest, licet non è conuerso particularis sine generali. Sicut est videre in libro, qui penes bibliopolam suum obtinet valorem generalem, non tamen particularem: si tamen Astrologiæ liber penes Astrologum sit, vtrumque valorem tam generalem, quam particularem in eius manibus positus habere poterit. Hæc autem doctrina licet sub alia forma ipsissima est, doctrina est Diui Thomæ.

IGITUR cum triplex conclusio Diui Thomæ hic præstituta sit, prima de merce tantum generalem valorem obtinente intelligitur. Secunda verò, & tertia intelligendæ veniunt, quando in re venali vterque valor tam generalis, quam particularis simul inuenitur, præterquam quòd differentia inter vtramq; est. Nam secunda in eo casu loquitur, quando venalis res in potestate venditoris vtrumq; valorem tam generalem, quam particularem obtinet: tertia autem verum habet, quando vtrumq; valorem res empti habet existens apud emptorem.

HIS autem prælibatis ad argumenta in forma respondentent, dicimus ad primum, distinguendo istam mino

2

Intelligentia. Con. D. Tho.

Ad 1. Arg.

D rem,

rēm, scilicet: Res tanto magis valet quanto est vtilior, vtilitate generali, concedo, quia tantō res maioris valoris esse censetur, quāto in ordine ad vsum communes, & humanos generaliter commodior fuerit. Si autem de vtilitate particulari loquamur, non est verum, quōd ratione illius magis valeat venditori, nisi apud ipsum reperiat ista particularis vtilitas: quia sic apud ipsum reperta est sua: alioquin, si apud emptorem reperitur: quia emptoris est propria talis vtilitas, emptori tantum plus valebit, non autem venditori, aut alijs, quorum illa particularis vtilitas non est propria, plus valebit, quare neque venditor ratione vtilitatis istius eam pluris emptori licitē vendere valebit, quia neque absolutē, neque respectu venditoris (vt supponimus) quia sua particularis vtilitas non est, non magis valet ei.

Ad confir. AD confirmationem, quia eodem peccato peccat, respondentes distinguimus antecedens, scilicet, quod licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quāto minus vel magis attulerit emptori vtilitatis. Quia si loquamur de vtilitate generali, quippe quā ab vno quoque est participabilis, qui talem rem emerit, sic verum est antecedens: sed nihil concluditur contra tertiam conclusionē Diui Thomæ, quā intelligenda venit non de ista generali vtilitate, sed de vtilitate particulari emptoris, quā particularis dicitur respectu illius: quia taliter illi conuenit, quōd non conuenit alijs emptoribus. Sicut liber philosophiæ vsui esset philosopho emptori, & non agricolæ emptori, nisi tantum ad eum reuendendum.

Ad 2. arg. IAM ad secundum argumentum dicitur, quōd supposito, quōd tam in antecedenti, quā in consequenti de vtilitate, & inutilitate, particularibus, scilicet respectu istius emptoris, & venditoris fit mentio, quia si de vtilitate, & inutilitate generali argumentum conderet probare, nihil conuinceret aduersum tertiam conclusionem D. Thomæ, quā (vt prædi-

ximus.) de vtilitate particulari obuenienti emptori loquitur, dicimus quōd quid sit de antecedenti, de quo quoad eius minorem postea sumus dicturi: negamus consequentiam propter differentiam assignatam, scilicet, quia vtilitas particularis vendentis, cum sit sua, potest eam vendere, sed vtilitas particularis emptoris cum sit propria eius, & non venditoris qua ratione sibi vendi licitē poterit a venditore. Et sic clariū patet solutio ad argumentum. Nam Garcia solutio nem eius inturbat, dum ibi ait, quōd venditor, quia sua res inutilis est, sibi idē tenetur eam minoris vendere, quā aliās posset vendere. Quæ quidem eius assertio, si prout sonat accipiatur, lectorem offendet. Quia licet res sit inutilis particulariter venditori, vt liber Theologiæ, aut partes Diui Thomæ agricolæ eas vendenti: non idē tenebitur eas minoris vendere, quā sit earum partium pretium commune. Igitur sano modo eius dictum est accipiendum, scilicet, quōd tunc tenebitur eas minoris vendere, quā posset vendere si essent sibi particulariter multum peritiles, & necessariæ tales partes: non tamen minoris, quā sit earum pretium commune.

ITEM ad confirmationem concessio antecedenti, scilicet, quōd vtilitas propria proueniens venditori ex re sua facit eam maioris æstimationis apud se, distinguitur minor, scilicet, sed vtilitas maior accrescens emptori facit rem magis æstimari: quia solūm est vera loquendo de æstimatione particulari, quæ magis valet apud emptorem, nō autem de æstimatione absoluta, qua magis valeat apud omnes, aut apud venditorem: quare non idē venditor pluris eā uedere licitē poterit, quā sit eius pretium commune.

AD vltimum argumentum, negando antecedens, non admittimus, quōd tempore sciuentis famis idē carioris sit pretij triticum hac sola de causa, quia vtilissimum sit valdeque necessarium ad

Garcia solutio nem eius inturbat.

Ad confir.

Ad arg.

conseruationem vitæ humanæ: sed carioris eius pretij causa, potissima est eius magna penuria: nam & tempore abundantia non minus necessarium atque vtile est ad sustentationem vitæ: sed tamen ipsa eius abundantia suppetens illud vile reddit.

Explanatio axiomatis, tanti valet res, quanti vendi possunt, & illius etiam scilicet posse contrahentem se decipere vsque ad dimidium iusti pretij: & consilium Nauar. & pretium emptoris cum pacto de retro vend. qua le erit iustum, & an deceptio permessa à iure in conscientia excusetur à restitutione.

CAPVT XIII.

VNC de pretio rerum sermonem exorssi eam pergitur explanare sententiam, seu commune dictum, scilicet *tanti valore rem, quanti vendi potest*, vt colligitur ex l. prima §. si hares. ff. ad Trebellian. & ex l. quærebatur. ff. ad legem Falcidiam quomodo inquam hoc axioma commune iuristarum veniat interpretandum. Nauarrus igitur in summa capitu. 23. numero 80. intelligendum esse, ait de pretio, quō vendi potest in illo loco, & tempore, & modo communi vendendi venditoris præsentis pecunia. In huius interpretationis gratiam citat l. pretia rerum. ff. ad legem falcidiam. Ita Alexand. ibi, modo cesset omne monopolium, fraus, & dolus, id est, secundum Syluestrum verb. emptio. quæstione septima nisi adfit fraus minorantium, vel augmentum pretium studiosè. Nam sunt quidam vulpini homines, qui suā intendentes vendere frumenta, inter se de non vendendo, nisi certo pretio conueniunt, vel de omnibus emendis mercibus, quæ in foro communi veneunt, ineunt inter se pactum: quatenus sic pretium

crelcat, & postea suo modo diuendant, aut volentes emere, exponunt in foro multa venalia, vt pretium vilelcat. Vide Diuum Antoninum secundum da parte titulu. 1. capi. 6. §. 2. & l. 1. C. de Monopol.

SED alij limitant prædictum axioma secluso scandalo: sed hæc limitatio valde generalis est, quippe quæ etiam in alijs materijs currit. Insuper alij addunt hanc limitationem, scilicet seclusa vi, aut metu præsertim graui, neque perperam videntur sic limitare, subinde alij quoque illud axioma, tanti res valere, quanti vendi possunt, seclusa necessitate vendentis verificandum esse censent: sed certè necessitas ementis, aut vendentis per accidens se habet ad augendum, vel minuendum pretium, præsertim si sit necessitas particularis, de hac enim nunc loquimur. Verum tamen ex necessitate vendentis, per accidens solet minui pretium, scilicet, quia pauper constructus necessitate solitus est suas res offerre venales: at merces vltro oblata vilelcent: sicut etiam voce præconis venditioni subhastatione obiectæ. Alias necessitas particularis venditoris nō viliores facit rem.

DENIQUE alij cordati doctores non immerito, & istud axioma restringunt ad eas tantum merces, quæ ad vtilitatem communem hominum non pertinent, sed solum ad autoritatis decorem, & splendorem: cuiusmodi sunt lapilli pretiosissimi, & gemmæ, & equus valde decori aspectus & raræ velocitatis: quia cum huiusmodi res ad splendorem, & ornatum maiestatis & nobilitatis spectent, quia vt indicia magnificentia maxima appetuntur: nihil mirum, si tam maximi æstimantur, & tanti valeant quantum vendi possunt. Sed dico, certè multi sunt lapilli sicut de *aliofur*, Hispanicè nuncupati & alij communes, qui iam frequenter sunt in vsu, quorum perinde pretium est commune, quod violari non debet.

CONCLVDIMVS tandem axioma

Sensu axiomaticis.

xioma istud, Tantum valet res, quanti vendi potest, non recipere tam amplum sensum ita, vt quilibet venditor pretium suarum mercium possit taxare pro libito, alioquin liceret eis suas merces in duplo, vel triplo maiori pretio, quam valeant, exponere venales. Accedit Syluest. loco citato, qui licet fateatur iniustas varias super hoc tenuisse sententias: sed iam in hanc omnes concordasse, refert, scilicet quod non licet semper venditori rem suam vendere quantum potest. Tum quia est sententia iuris decima quaestione secunda, hoc ius addita glossa. Tum quia, autore Diuo Thoma secunda secundae quaestione septima, oportet pretium esse rei aequale, & e contra in venditione, quae quia pertinet ad iustitiam commutatiuam secundum philosophum in libro ethico. de eius ratione est aequalitas.

Axiomaticis intelligencia.

AXIOMA ergo istud commune (vt pro constanti habetur apud omnes) non habet locum in mercibus, quarum per legem taxatum est pretium. Nam cum istud pretium legale sit, consistens in indiuisibili, non est transgrediendum, igitur intelligendum venit de pretio communiter currenti tali loco, & tempore ex communi modo vendendi, scilicet, quod cessante fraude, vi, metu, licet vendere rem non quantum absolute vendi potest: sed quantum vendi potest intra latitudinem pretij sic communiter currentis, scilicet, quantum vendi possit pretio infimo, vel medio, vel rigoroso, vel supremo de praesenti communiter currenti, dummodo hoc pretium non excedatur, & hoc in conscientia.

Axioma aliud iuris.

PRÆTEREA, quia etiam Iuristis vtriusque facultatis, & hic ex animo inferuire studeamus, & illud quoque axioma commune iuris, quod ex C. de rescin. ven. l. 2. colligi videtur, & etiam extra, de Empt. & vend. ca. cum causa, scilicet, posse se contrahentes decipere vsque ad dimidium iusti pretij, explicare hic aggredimur. Verum tamen non multum in hoc immorabimur,

quia res est omnibus peruia, hanc licentiam non indulgere ius contrahentibus in conscientia. Nam vt refert Syluester, verbo empt. §. 8. iuxta sententiam Innocentij, hoc axioma procedit iure fori, non iure poli, neque quoad Deum. Igitur per hanc licentiam iuris ad sic se decipiendum, impunitatem illis concessam tantum intelligere quatenus sic decipiens vsque ad medietatem iusti pretij, & non ultra poena reuocationis talis venditionis non punitur: sicut & meretricium sic per leges permittitur, id est non punitur, non tamen approbatur. Neque inconsulto ius commune in hoc conueniet, quia tum in odium licitum noluit pro modica laesione concedere actionem: sed solum quando excessus est magnus, puta cum quis deceptus est ultra dimidium iusti pretij. Tum, quia cum pretia rerum communia non consistant in indiuisibili: sed latitudinem graduum habeant, magnum negotium iudicibus faceret, & ferre impossibile in foro exteriori videretur multoties id punctualiter attingere.

QUARE dicendum nobis superest, qualis sit illa deceptio, seu quantae si interueniat in contractibus, etiam in foro exteriori non toleraretur. Respondetur ergo primo, quod si deceptio fuit ultra dimidium iusti pretij non toleratur contractus: sed venit rescindendus, vel pretium est supplendum, vel diminuendum in vtroque foro, patet l. 2. C. de rescin. vendi. & c. cum dilecti. de empr. & vendit. cum ann. eis, vt allegat Nauarrus, addens, quod in regnis Lusitaniae per statuta regia lib. 4. ordin. tit. 14. §. 8. & se. fo. tit. 27. §. 1. & 2. si deceptio fuit ultra quartam partem iusti pretij cum pacto de retrouendendo, venit rescindendus contractus.

SECUNDO dicimus cum Nauarro in sua summa, capit. 2. nume. 85. quod ad rescissionem contractus in foro exteriori opus est probasse rem emptam, aut commutatam tato pluris, aut minoris ualuisse in illo loco, & tempore, & modo uendendi particularibus,

Quaest. Qualis deceptio non toleretur in foro exteriori. Respon.

Consilium Nauar.

bus, quibus vendita fuit, neque enim ad hoc sufficit probasse in generali in illa regione tempore contractus tanto pluris, aut minoris ualuisse iuxta commune existimationem tati.

VNDE inferimus cum eodem, quod emptor, cui in foro exteriori obijcitur, quod rem emerit minoris, quam sit medietas iusti pretij, si probauerit in illo anno, tempore, & loco, quibus emit caritate annonae homines laborasse, propter bellum, vel pestem, vel aliam similem calamitatem, quae abundantiam venditorum huiusmodi rerum uenalem, & penuriam magnam eas ementium inuenerunt, ita vt pauci essent emptores, & egre ementes: hoc probato iam sufficienter probasset rem emptam a se multo minoris ualuisse, quam alio tempore, vel loco. Quare tunc non rescinditur contractus: quia probatum est non minoris dimidio iusti pretij, quod tempore emptionis ualebat fuisse emptam. Insuper & venditor, qui contenderet probare se rem pretio maiore iusto non uendisse, si probaret praedicta contrario modo se habuisse, scilicet propter felicitatem illius temporis, & magnam copiam tunc occurrentium mercatorum, pretio auctiori rem talem ualuisse: sufficientem conficeret probationem ad non rescindendum contractum, vt alia pars obtendebat.

IDEO non male consulit Nauarrus, ibi, non ita facile in hac parte consulendas esse lites, tum quia periculo non carent, tum quia difficile est eos de iniustitia conuincere, contra quos intentarentur, maxime, si qui se affectum damno conqueritur, talis persona fuit, quae conscientia existens damni, potens fuit ad donandum, & sponte absque vi & metu, & graui necessitate, id damni subijit: quia tunc uerissimi le fit id damni uoluisse donare, iuxta mentem Petri ab Anch. in cap. de reg. iur. lib. 6. num. 22. & in gratiam huius argumentum sumitur ex l. quisquis C. de resc. ved. cui accedit lex: quod quis sciens. ff. de condit. ind. Sed neque uia denuntiationis Euangelicae obtineri Instruct. Negot.

poterit, vt contractus, in quo aliquis non ultra dimidium iusti pretij defraudauit, rescindatur per notata a Nauarro c. nouit. de iudic. vt refert de us. q. 2. 1. se defendisse notab. 6. numero 61. post Saly. in auth. Tum, quia iudices seculares interdum huiusmodi lites alia via agitari in foro ecclesiastico.

PRÆTEREA quia pactum de retrouendendo pretium rei sic venditae cum tali pacto usque ad quartam partem, vel ampliorem licite solet extenuare arg. extrauag. 1. & 2. de emp. ubi probatur annuum censum 12. emi posse iuste 100. si cum pacto de retrouendendo perpetuo vendatur, si sine tali pacto ualeret 200. & amplius, idem auctore Nauarro cap. 23. in sum. num. 86. leges, quae loquuntur de deceptioe ultra dimidiam, vel quartam partem iusti pretij interpretandae sunt de dimidia, vel quarta parte pretij, quae per tale pactum de retrouendendo, pretio alias iusto iuste solent subtrahi. Quare nisi deceptio in his contractibus de retrouendendo ultra medietatem pretij non sic absolute sumpti, sed sic ob tale pactum iuste diminuti interuenierit, in foro exteriori non uenit rescindendus contractus.

INSUPER quia ex capitulis, cum dilecti. & cap. cum causa, extra de emp. & vendi. reuocandum fore contractum constat, ubi deceptio ex parte venditoris ultra medietatem iusti pretij transierit, vel ubi ex parte emptoris infra medietatem iusti pretij se continuerit, nisi decipiens (quod ad eius electionem spectat) usque ad iustum pretium recompensauerit decepto, & sic contractum ratificauerit, idem quaestio scitu digna proponitur, scilicet, quid sit in medietate iusti pretij, vel ultra eius medietatem decipere, aut decipi, tam ex parte venditoris, quam ex parte emptoris. Igitur, quia glossa super cap. cum causa de empr. & vend. id exponit, lector consulat illam. Nos autem subiecto hoc exemplo hanc quaestionem patefacimus. Verbi gratia, si liber argenteorum 20. ualoris sit, talis que ualor eius esse pretium iustum re

In pacto de retrouendo. quantum pretium.

Exemplum.

putetur, liquet sanè tunc eius pretij iusti dimidium 10. argenteos esse ultra verò eiusdem pretij medietatem computari 11. & supra, & infra medietatem eiusdem pretij, quæ erat 10. cõtineri 9. & infra. Qui igitur vendens librum ultra 20. argenteos, qui erant eius pretium iustum, 10. argenteos alios superaccepisset, emptorem eius in medietate iusti pretij decessisse diceretur: quod tunc contingeret, quando pro 30. argenteis eum vendidisset, sicque etiam emptor emens eum pro 10. in medietate iusti pretij venditorum decessisse dicens est. Si quis autem eundem librum uendens ultra 20. argenteos undecim alios exegisset, uel ultra medietatem iusti pretij decessisse emptorem constat. Sicut et si quis eum emeret pro 9. argenteis: quia sunt infra decem quidem, 10. medietas erat respectu 20. argenteorum, qui erant pretium iustum libri, dicere tur emisse infra medietatem iusti pretij: sicque minus, quam sit medietas iusti pretij soluisse. Supremam autem manum huic quæstioni imponimus hanc doctrinam D. Thom. 2. 2. q. 77. ar. 1. in sol. ad 1. memoriae lectoris commendantes, ubi sic ait. Quia lex diuina nihil impunitum relinquit, quòd sit uirtuti contrarium: ideo secundum legem diuinam illicitum reputatur si in emptione, & uenditione non sit equalitas iustè obseruata, & tenetur ille, qui plus habet recompensare ei, qui damnificatus est: si sit notabile damnum. Quod ideo dico, inquit D. Tho. quia iustum pretium non est aliquando punctualiter determinatum: sed magis in quadam existimatione consistit: ita quòd modica additio, uel diminutio non uidetur tollere æquitatem iustitiæ.

Respondetur ad obiectio- nes contra D. Thomam.

PRÆTEREA obiectioes contententium, quòd ubi deceptio non fuit ultra dimidium iusti pretij, licet contingat fuisse factam citra dimidiu iusti pretij, non inducit in conscientiam seu obligationem restituendi, nihil conscientiam contra S. Thomam in prædicto secundo argumento, cuiusmodi sunt obiectioes Durandi, & Gerso-

nis tractatu de floribus: quia talis lex non concedens repetitionem decepto in medietate iusti pretij, uel citra non est concessiua dominij sic partis excessiue acceptæ, uel partis subtractæ à iusto pretio, quia solum est permissiua, atque sententia iudicis, quæ super hoc fertur, solum est iusta in hoc, quod contractum iubet non rescindi, & in eo, quòd ad tollendas lites, repetitionem non concedit: non autem esset iusta, si in conscientia fieri restitutione ueraret: sed hoc certè non uetat, sed ipsum contractum in iure naturali relinquit: quia obligationem, quam ex iure naturali habet obligandi non auferit. Sed neque contra hoc militat regula iuris 24. scilicet, quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non uidetur, cum habeat parere necesse, neque illud, quod habetur l. gratius, C. ad Iuliam, de adulterijs, & 23. q. 4. c. qui peccat scilicet, quòd, qui peccat, non peccat legis autoritate: sed contra legis autoritatem: quia intellectus germanus harum legum est, quòd autoritate legis iustæ præceptiua nullus peccat: sed bene peccare potest, si aliquid faciat uirtute tantum legis permissiua, & sic meretrices autoritate legis permissiuae humanæ peccant, nõ autoritate legis diuinæ.

Ad argum. Gersonis.

PRÆTEREA nec obstat quod obijcit Gerson, scilicet, quòd sic emens uoluntariè maius pretium iustò soluit, ac per consequens quòd illius in uenditorem transferat dominium: quia dico, licet faciat cum uoluntate emendi, sed non cum uoluntate transfrendendi dominium, excessus pretij in uenditorem: sicut in usurario lucro contingit. Imo uerò in uoluntarium sufficiens ad non transferendum dominium illud est, quod licet conuenitum sit cum uoluntario simpliciter, tamen nolentiam continet rationabilem, ut in casu, quo iniuria, seu damnum inferitur ab alio. Sed neque Innocentius in cap. perique de immunitate ecclesiarum pro se allegatus nobis refragatur, ubi expressè ait, quòd ubi contractus iure est ualidus, pars, quæ lædit, non tenetur restituere, nisi restituatur

ratur à decepto, & læso, quia ibi expressè loquitur tantum de contractibus prohibitis, ubi transfertur dominium, ut in ludo, ibi enim lucrans id lucri restituere non tenetur, nisi in iudicio repetitus, & ad id damnatus. Secus tamen est in uenditione prædicta citra medietatem iusti pretij, ubi exceditur sic: quia tunc uenditor nõ fit dominus excessus illius pretij.

DENIQUE neque hic rectè argumentum contra S. Thomam assumunt Durandus, & Gerson ex lege præscriptionis, quæ in conscientia translata est dominij ad probandum, & etiam per leges negantes facultatem repetendi, aut rescindendi talem uenditionis contractum, dominium traducatur. Est namque differentia: tum quia in præscriptione interuenit bona fides: at hic in tali uenditione iniusta uix, aut raro bona fides intercedit: sed fraus, & dolus reperitur: Tum quia in præscriptione interstat magnum tempus ad explorandam bonam fidem, quæ ibi requiritur, in uenditione autem iniusta breuiuscula mora est, neque satis sufficiens ad discernendam, uel cognoscendam illam malam, uel bonam fidem.

De causis 5. aut 6. maioris ualoris, uel minoris rei uenalis: & pretia, à quibus & quomodo taxanda. triplex pretium: naturale piuum medium & rigorosum & exempla ipsorum: & quomodo dupliciter differt à legali pretio.

CAPVT XIII.

VIA pretium iustum cõmensurandum est ualori rerum uenaliu, nota quod longè aliud est iudicium: quod de ualore rerum profert philosophus naturalis ab eo, quod philosophus politicus habet, quia naturalis iuxta maiorem, uel minorem perfectionem naturalem rerum eas maximi pendit, uel minimi facit, & inde est, quod apud philosophum naturalem maioris æstimationis est mus, quam granum frumenti: quia hoc est inani-

Differètia philosophi naturalis & politici in pretio reu statuen- do.

matum quid, mus autem animatum est, & uiuens. At uerò si philosophum moralem, & politicum consulas quid magis existimet, aut murem aut triticum: quia is per ordinem ad usus humanos rebus uenalibus æstimatione imponit, murem in ordine ad hunc finem uilem, imò nullius ualoris iudicabit: triticum maximi esse momenti, & pretij palam pronunciat.

PRÆTEREA est hoc notatu dignum, usus hos humanos per ordinem, ad quos res maiorem, uel minorem æstimationem ualoris accipiunt multiplices esse contingere. Nam usus quidam sunt, qui ut necessarii ad conseruationem uitæ humanæ à nobis appetuntur, cuiusmodi sunt usus cibi, potus, & uestitus, & medicaminum etiã aduersus agritudines humanas. Alij uerò sunt rerum usus, qui potius ad delicias, uoluptatesque humanas respiciunt: cuiusmodi sunt, autore Garcia, lectio curiosi libri, contemplatio naturæ rerum, usus equi per uicos & plateas equitandi gratia. Sunt deinde & alij rerum usus, qui solum spectant ad curiosum hominum cultum, & ornatum: cuiusmodi sunt usus auri, & argenti, & lapillorum pretiosorum, in ordine ad recamaturas, & inter texturas fulgentes uestibus & cætera. Sunt denique alij usus ad commoditates humanas relati, qui penè ad eò innumerati sunt, ut recenseri cuncti non possint.

Varia reru necessitas.

HIS prælibatis fundamentis, iam illa quæstio se offert, scilicet, quibus de causis rem vnã alteram in ualore excedere contingat, quæstio est, cuius Garcia meminit in libro primo, de contract. cap. 9. pag. 231. Respondet autem ipse ex parte usus rei in ordine ad finem humanum id tripliciter contingere. Primò si talis res conducentior sit, ac utilior, quam alia in ordine ad plures commoditates, & usus: sic namque illud mancipium maioris pensis, & ualoris erit, qui ad plura officia præstanda, & obsequia exhibenda, quam alius idoneus magis fuerit. Idè de equo, qui ad plures usus est habilior, scilicet ad cursum, ad onus, ad

Quæst. quibus causis res una altera excedit. Respon.

2 iter. Secundo ea res cæteris paribus in valore præualeat alteri, quæ ad potiorrem altioremq; finem ordinatur, quam alia. Huius enim rei gratia triticum cæteris paribus, valore præstare faxo dicitur: quia saxum ad ædificiũ, triticum verò ad conseruationem vitæ confert: quæ potior est finis.

3 TERTIO illa res cæteris paribus, valore antecedit aliam, quæ ad eundem vsum, & finem commodior inuenitur, quam alia. Sic namque triticum in valore antefertur frugibus: est enim ad alimentum hominum conuenientius, quam fruges. Ex consilio autem ad veritatem in omnibus his tribus comparationibus seruandam huius contemperamenti, scilicet cæteris paribus meminimus: quia licet ita proferenda sit sententia: quatenus ex parte finis, scilicet, quòd panis valore carnes præcedat, quia magis est necessarius ad sustentationem vitæ, tamen aliunde, scilicet, ex parte abundantie panis, quam fertilitas anni secum attulit, & ex parte penurie carniũ, quam pestis grassata in greges inuenit, vñ euenire potest, vt merito carnes tunc panem valore antecellant.

4 *Quæst. Causa maioris valoris 1. & 2. & 3. & 4.* PRÆTEREA, an vltra prædictas, causæ aliæ suppetant, quæ maiorem æstimationem, vel minorem rebus venalibus afferant, indagandam superest. Sunt autem plures. Nam prima est abundantia, vel penuria mercium. Secunda verò est emptorum, vel venditorum abundantia, vel defectus. Tertia insuper est pecuniarũ magna copia, vel inopia. Quarta subide, ex modo emendi uel edendi merces prouenit, vt si venditores rogates vendat, emptores autem rogati emant. Hinc vñ euenit, vt merces, quæ subhastatione, aut per manus proxenatarum veniunt, minoris æstimentur: quia exquirunt rogantes earum venditores emptores, vt emant vltro eas eis obtudendo. Modus igitur hic merces vltro venales offerendi vilescere eas facit, & ab eo pretio decrescere: quod si expectarent emptores, neque vltro offerrentur valerent. Sic abundantia earum eas in pretio minuit & penuria

ria adauget. Sicut è contra penuria emptorũ eas vilescere facit, sicut penuria pecuniæ est: at abundantia tæ emptorum, quam pecuniæ eas in pretio facit ascendere. Igitur vltro eas offerre venales argumentum nonnullum est emptorum penuriæ.

5 QUINTA denique causa (vt aliquibus placet) est necessitas, qua venditor astringitur vedere, aut emptor emere. Hæc tamen causa à Soto lib. 6. de Iust. & iur. q. 2. artic. 3. nequaquam probatur: sed neque Garcia ei assentit: quia causa motiua vedendi, id est, qua venditor ad vendendum rem suam est ductus, parum iuxta eorum sententiam refert ad eius augendum vel diminuendum pretium: quare cessent merces vendentis eas ex necessitate non minoris esse æstimandas: quam merces domini vendentis eas citra necessitatem. Ego autem (vt meminimus me dixisse) iterum dico, quòd si de per se loquamur, ita est vt illi Doctores aiunt: neque enim de per se talis necessitas minoris, vel maioris pretij rei est causa: bene tamen de per accidens necessitas vendentis in causa esse potest talis minoris pretij, in quantum necessitas est interdum in causa vltro eam exponendi venalem, rogandique cum ea emptores. Imo necessitas generalis contingens non in vno, sed in pluribus populi, tempore inualefcntis famis vendendi res suas ad coemenda frumenta, per accidens efficit, tales res minoris valeat, quatenus plures uenditores inducit, eorumque abundantiam causat: quia plures tunc necessitas famis suas res venales exponere cogit. Sicut etiam necessitas generalis astringens plures emptores ad emendam aliquam mercem, cuius esset generalis indigètia apud illos, mercem illam pretiosiorẽ efficeret.

INTER has autem, postremas quinque assignatas causas illa potissima est augendum, uel minuendum pretium, quæ in abundantia, uel penuria mercium consistit, utpote quæ proximior est ad sustentationem conseruationemq; vitæ humanæ, quæ finis est æstimationem tanto maiorem, vel mino-

Necessitas quò causa minuendi valorem.

minorem imponens rebus, quanto necessariiores, vel minus necessariæ, in ordine ad hunc finem, inueniuntur esse.

Corol. unde sumendus rerum valor.

PORRO ex omnibus præmissis corollarie sequitur valorem absolutum rerum naturis rerum conuenientem in ordine ad conseruationem vitæ humanæ ex prædictis causis, & circumstantijs accipiendum esse. Caterum pretium rerum nõ absolutum, sed respectuum & particulare penes subiectum, id est, personam eam sumitur, in qua res venalis eo quòd tali personæ utilitati magis est, pretiosior est illi iuxta D. Thomæ mentem, vt videre est in equo, qui licet iuxta eius absolutum, & commune pretium apud quemlibet inuentus triginta aureis veneat, si tamen penes me, qui dominus eius sum, ratione industriæ meæ, vel meæ artis, maiorem utilitatem afferat, quam alteri afferret, si apud illum contingeret esse non immeritò pro illo rogatus eum vendere plusquam triginta aureos exigere, quia mihi plusquam triginta aureis valet. Neque D. Thom. quæst. de malo. qu. 13. art. 4. ad 14. nobis aduerfatur. Nam licet sibi sic in forma afferat, scilicet, qui rem mercatur tantum iuste pro ea impendit, quantum illa valet: non tamen tantum, quantum est detrimentum, quod ex eius venditione eam vendens capit: verum tamen Syluester verbo emptio. q. 7. hæc duo affert D. Thomæ, quæ sibi inuicem videntur aduerfa componens ait, dictum D. Thom. q. de malo, verificandum esse, quando is, cui utilior est res propria, eam sponte vendit, & non importunitate precum adactus: quia iuri suo plus exigendi cedit, cum sponte vendat. Caterum cum 2. 2. qu. 77. art. 1. oppositum docet, accipiendum venit in casu, quo non spontaneus sed obnixè precibus efflagitatus rem suam vendit: quia tunc contra suam uoluntatem, vel subit damnum, vel ad instantiam emptoris cessat ei ex venditione suæ rei lucrum.

Corol. 2.

Ex eadem ferè radice innascitur, quòd quando emptor, quia re venali non eget, ex talis rei emptione sibi

parat damnum, si precibus impulsus emat eam, licitè minoris, quam sit pretium eius commune, eam emere poterit: dum (vt supra meminimus) ex eo, quòd sit sibi oblata tantum, vel sit rogatus tantum emere à nolente præ pudore rem suam venalem publicè exponere, vbi plus inueniret pretij, non multum notabiliter detrahat de eius pretio, pretium pro ea soluens. Secus autem esset si inde notabile damnum esset incurfurus: quia, verbi gratia, qui rogatur emere gladium, pecunia sua eget pro damno præfenti relarciendo, aut pro lucro sibi parando: non autem indiget gladio, quia tunc iuxta suum interesse ab admonito de hoc venditore, tantum minus pro eo gladio soluere posset. Subscribunt huic nostræ sententiæ Syluest. empt. quæst. 7. & Garcia lib. 1. de contract. cap. 9. pag. 239. Nauarrus in sum. cap. 23. num. 83. Et patet: quia iam emptor hic magis adductus necessitate vendentis, vt ei pecunia præfenti subueniat, quam cupiditate rei venalis illefcus eam emit, poterit ergo, quod inde patitur, exigere interesse.

SED quia authore D. Thom. sermones in vniuersali minus profunt, licet in generali causas omnes, quæ ad conseruationem maioris, vel minoris pretij rerum venalium conuenire solent, abundè scrutati sumus, tamen eam quæstionem, quæ maiorem difficultatem præferat, superest nobis hic enodare. Ea nempe est, quomodo in particulari quantitas pretij iusti cuiuscunque rei venalis prætaxanda veniat. Huius autem quæstionis expeditio huius dubij abolitionem exposcit, scilicet ad cuius arbitrium attineat rebus venalibus pretium iustum præfigere. Videtur nanque hoc mercatorum proprium munus esse, ideo de hoc primò disputemus.

PRO parte ergo a firmatua Aristot. dictum facere videtur, qui 2. Politicorum, c. 17. in omni arte credendum esse peritis illius artis docet: ergo & peritis mercatoribus est adhibenda fides in taxatione pretij rerum ven-

Quæst. quomodo taxanda sint pretia rerum.

Argum. 1.

venalium. Item in l. in re mandata. C. mandati. traditur, suæ quidem quemque rei esse moderatorem, atque arbitrum: ergo iuxta hanc legem mercatorum erit pretium suarum mercium arbitrari: præsertim quod l. quærebatur. ff. ad l. Falcid. & l. i. §. si hæres. ff. ad Trebel. conceditur eis res vendere, quantum vendi possunt.

Arg. 2. ACCEDIT & ratio, quod merces mercatorum sunt res, vnuquisque autem propria rei pro libito dispositio esse dicitur: ergo & mercatorum erit pro suo arbitrio suis mercibus præfigere pretium: sicut in pretio gemmarum, & lapillorum pretiosorum pro libito ascendunt. Igitur circa hanc materiam consule Caiet. in sum. verb. empt. Syluest. eod. tit. §. 6. & seq.

Docum. 1. EX quibus hæc desumuntur documenta. Primum est, quod pretium rerum nusquam potest bene præscribi, aut taxari ex ipsis naturis rerum secundum se acceptis: sed prout cedunt in usus humanos: quia autore Aristotele, & experientia docente, & sacris literis testantibus, omnes res commutabiles conditæ sunt propter hominem, quibus si non indigeret, superflua ei esset earum rerum emptio aut venditio.

2. SECVNDVM, quod pretia rerum venalium, si commodè fieri possent, semper taxanda essent per rempublicam pretio legali: quia sic succiderentur fraudes, & technæ, quas pravi mercatores moliantur in rempublicam. Sed ea est malitia hominum, & huius rei difficultas, vt Nauarrus in sum. c. 23. num. 88. ausus sit in forma hæc verba proferre. Arbitror, inquit, rarissimè ponendam esse hanc taxam: Tum quia dat occasionem vendendi corrupta, & ferè inutilia eodem pretio, quo sincera, & vtilissima: tum quia superueniente maxima necessitate annonæ, & frumenti tollitur omnino taxa, & illa non occurrente parum est necessaria: tum quia nemo diuitum vult mutare, neque vendere credito res taxatas, nisi pretio taxæ etiam tempore abundantia: tum quia præbet occasionem innumero-

rum peccatorum mortaliū mille modis taxam fraudantibus, quorum vnus est nolle vendere rem taxatam, puta, triticum, nisi e matur etiam non taxata, puta, vinum duplo, & quadruplo maiori pretio, quam valet, quod specieatim reprobatur Metina. Caterum licet Nauarrus his suavis inconuenientibus taxam hanc rarissimè imponendam arbitretur, consilium tamen regale tyrannidem diuitum tempore penuriæ frumenti, sine modo ramine pro libito ascendendum in pretio, cōpescere volens, quatenus indigentibus & pauperibus, ne inhumaniter depilentur, consulat, ne pereant, solitū est, tanquam minoris occasionis mali rem, mandans præfigere taxam. Nam illi intolerabili malo, quod inde diuites occasionem sumunt abscondendi, & subtrahendi alimoniam in populo indigenti necessariam, solitum est prospicere scrutando per fideles ministros diuitum horrea, quò tempore vrgentis famis superflua illis refect, venderèque pro indigentibus pretio taxæ compellat.

TERTIVM documentum sit, quod dum pretia non sunt taxata à republica: sed arbitraria pretia sunt, certè non arbitrio ipsorum mercatorum, sed arbitrio prudentum, & peritorum arbitranda sunt. Tum, quia sicut quisque suspectus habetur index in propria causa, ita & mercatores in hac sua causa iudices essent deprauati. Tum, quia cupiditas sic excoecat, trāuersosque à ratione agit animos: vt facilè à recto, & æquo decuiarent mercatores, si ex eorum affectu taxandæ venirent merces eorum. Tum, quia semper innecterent fraudes, obtendentes semper pro expensis, & laboribus accipere pretia, cum aliqua accessione lucri, quod tamen nequaquam semper eis licet, præsertim, cum sua ignauia, & imperitia interdum in causa sit viles emendi merces, caròque pretio, quas tunc, idcirco minoris vendere tenentur. Item hoc confirmatur ex l. pretia ad leg. Falcid. vbi sancitur pretia rerum non deberi ex affectu, & vtilitate singulorum institui, &

aper-

apertius l. 4. eod. tit. sed communiter pretia assimantur.

Sequel.

EX quo sequitur iam explosis mercatoribus à iudicio huius causæ tanquam propria, institutionem iusti pretij rerum per legem, aut decretum iudicis, aut per usum communem fieri debere: si ex affectu, atque vtilitate singulorum, interdicens id lege, pretium hoc institui non debet. Pro quo, & facit hæc noua ratio: Quia, si in hac taxatione pretij, prædictarum circumstantiarum habenda est ratio, nempe, abundantia, tam venditorū, quam emptorum, & eorum penuriæ copiarum quoque, vel inopiæ pecuniarum, & mercium, cum hæc non dependeant ex arbitrio, vel voluntate cuiuscunque hominum, sed potius ex casu, quem fortuna solet inuhere: sit, vt non per affectum singulorum ex eorum vtilitate pretium rerum constituendum sit: sed potius per usum communem, aut per legem, vel decretum gubernatoris reipublicæ stabiendum veniat.

Quotuplex pretium rerum.

INSUPER ex prædictis ad venandam distinctionem pretiorum rerum paulatim peruenimus. Est autem tradente Aristotele lib. 5. Ethicor. cap. 7. duplex rerum pretium. Vnum, quod legale, seu legitimum pretium rerum dicitur, nempe, quod per rempublicam, aut eius gubernatorem est prædefinitum. Aliud verò pretium rerum est, quod naturale dicitur, quippe quod ex naturali successu rerum pendet: quod, & arbitrarium quoque dici possit: quatenus non in definitione legis, sed in communi arbitramento prudentum consistit.

Quasi. Distinctio inter pretium naturale & legale.

SED quid inter vtrumque inter sit nosse est opus. Dupliciter ergo inter se inuicem, vtrumque pretium differt. Tum, quia pretium legale non tam facilè variationi subiacet: naturale autem pretium multum de mutabilitate participat. Tum, quia legale pretium partibus, seu gradibus caret: est nanque profus indiuisibile, & veluti in puncto consistens. Naturale autem pretium, seu arbitrarium constat ex suis partibus, seu gra-

dibus: non enim est in indiuisibile, & in puncto consistens.

SED si quæras, quot sunt huius pretij naturalis, seu arbitrarij gradus triplicem esse noueris. Diuiditur namque in pretium, quod vocatur pium, quod infimum esse solet, pro quo veniunt merces, cum vsque ad infimum descendunt in pretio iusto. Secundū autem pretium, medium appellari solet, eò quod inter pretium pium, & rigorosum mediet. Rigorosum denique pretium dicitur, quod alius ascendit, & ad quod pertingunt merces, cum ad suum supremum attingere pretium. Sicut, verbi gratia, res, id est, frumentum, contingit vt veneat in foro quinque argenteis licite, item, quinque argenteis, & dimidio, item & 6. argenteis: sicque quinque pretiū esset pium, & infimum: quinque autem cum dimidio medium pretium reputaretur: Sex autem pretium rigorosum, & supremum esset. Varietatem autem huius triplicis pretij inducit prudentia hominum peritorum, ex qua desumendam esse assimationem arbitrariam rerum diximus, quæ non adeò potis est, vt in indiuisibili puncto pretium rerum valeat assequi. Idcirco viri etiam experti, atque prudentes persepe in tam varias sententias solent discedere, vt alij pretium rei iustum quinque esse extriment: alij verò quinque, & dimidium argenteos, alij autem sex.

HINC fit, vt liceat pretio rigoroso vendere ad creditum, si pecunia de presenti numerata contingat in foro communi inuenire. Hinc etiam vsu euenit, vt mercator, qui in principio nundinarum, quia magna copia emptorum conflaxerat, possit suas merces distrahere pro viginti, verbi gratia, iam in fine nundinarum, vbi iam pro magna parte illa emptorum copia disparuit, non possit licite, nisi minoris, scilicet, pro quindecim vendere, aut pro tredecim, aut duodecim: quia ex natura rei diminutum est tunc pretium. Sicut, si à principio non tot conuenissent ementes, si postea in fine nundinarum conueniret

(quod

Quæst. Quot sunt pretij naturalis gradus.

Exempla pretiorum rigidi, medij, & pij.

(quod tamen raro contingit) possent tunc è conuerso in fine plures merces venire.

Ad arg. 1. IAM argumenta supra adducta post hic prælibatam doctrinam existimo parum nobis obfiteri. Neque enim auctoritas Aristotelis & Politicorum contendit credendum esse peritis alicuius artis, quando pro se ipsis, & in propria causa iudicium proferunt: sed cum in communi, vel aliena.

Ad obiect. 2. Insuper lex in re mandata. C. mandati. si iuxta glossam intelligatur, nihil nobis officit: quæ per arbitrium intelligit non propriè iudicem, sed dispositionem rei lucè posse esse quem que. Deinde vnusquisque arbiter, & moderator suæ rei esse permittitur, dum rem sic fieri, vel aliter bono communi, vel tertij non nocet. Denique neque illud axioma commune, scilicet, *Tantum res valet, quantum vendi potest*, nobis aduerfatur: cum iam sententiam hanc seclusis fraude, ignorantia, violentia, metu intelligendam esse veram, doctores communiter doceant.

Ad 4. In cuius gratiam legito Sotum de iust. & iur. q. 2. art. 3. ad 1. & Syluest. empt. q. 9. Nauar. in sum. c. 23. nu. 80.

Ad 5. SED neque illud quidquam accessit in contrà, scilicet, quod lapilli pretiosi, & gemmæ pretiosissimæ tantum valeant, quatum vendi possunt: quia id idè est (vt supra meminimus) quia ad vsus necessarios vitæ humanæ parum conferunt: sed potius ad splendorem, & magnificentiam magnatibus tantum sunt vsui. Nos autem hic de pretio rerum conducendum pro conuictu humano disputationem inimus. Nam pretium gemmarum, & lappillorum, & similitum solet vocari voluntarium.

De pretio legali, taxa in cuius fauorem fiat, quomodo varianda pro tempore: de deceptione mercatorum in non seruando taxam: qua sint consideranda in taxando de nouo, & quid ubi in diuersis locis est diuersa taxa, an sit color mercatoribus eam excedendi.

CAPVT XV.

NONIAM de pretio rerum inchoato sermone, totam materiam (& si multa dixerimus) nequiuimus absoluere: idèd nunc de alio genere pretij, quod de almonedas nuncupari solet, quod quidem rebus venalibus subhastatione positis competere solet, nobis opus est agere, simul & de pretio legali. Veruntamen, quia pretium legale, vt potè minus variationi subiectum potissimum est, ab eo aptius exordium sumemus, rursus redituri ad alia pretiorum genera.

IGITVR circa pretium legitimum, perpendendum primò venit interdum tale pretium per taxam sic moderari in gratiam emptorum, quatenus efrænis venditorum cupiditas compescatur, qua ratione tunc merces sic prætaxata, etsi vendi nequeant altiori pretio citra reatum culpæ, & restitutionis: tamen minoris vendi nihil verat, cum solum finis taxæ talis fuerit ne ascendatur in pretio. Contingit insuper leges pretij taxam aliquoties in gratiam vtriusque tam venditoris, quam emptoris sancire, scilicet, quando sic præstituit pretium certum, quod subtrahit facultatem maioris, vel minoris vendendi, & emendi. In quo quidem casu, si minoris merces veniant venditore renitente, emptor in obligationem incidit restituendi, quod de pretio taxæ subtraxit. Si autem venditor non inuitus, sed spontaneus renunciare volens iuri taxæ minoris venderet, tunc emptor minus soluens, & culpam, & restitutionis obligationem euaderet. Perinde etiam, quia vnusquisque

Legis taxa in cuius gratia fiat.

Cap. XV. An pro tempore varianda sit taxa.

cuique iuri suo in gratiam alterius cedere liberum, est emptor si vltro cedit iuri taxæ in gratiam. Venditoris, venditori plus pretij velit super erogare, venditor licitè possit id accipere.

Quæst. An sepe varietur taxa. PORRO iam hic obuia nobis fit illa quæstio, an sicut venditor tempore, quo maius pretium, de facto posset inuenire, tenetur non superexcedere taxam: ita quoque tempore, quo minoris in communi foro venent frumenta, maiori pretio, id est, taxæ possit ea diuendere. Nam videtur, quod hoc ei liceat, quia licet æquali se alex exponere. Veruntamen, quia F. Antonius Cordubensis in tractatu de casibus conscientia, quæstione 84. & Metina in sua instructi. fol. 14. quibus Garcia accedit libro 1. de contract. ca. 9. pag. 244. Negatiuam tenent, idèd ab eorum sententia non est recedendum. Quia verè docent, scilicet, quod etiam si per pragmaticam pretium prætaxatum sit mercium: si tales merces iam in communi foro communiter minori pretio, quam taxa pragmatica definiuit veniunt, maiori tunc pretio, id est, pretio pragmatica vendi non possunt: sed pretio minore in foro communi currenti vendenda sunt necessario, esset namque tunc venditio iniusta, si pretio taxæ, numerata pecunia fieret, imo vsuraria esset, si ad creditum tali pretio venderentur. Neque enim taxa idèd edita est, vt venditori vendendi semper tali pretio taxæ facultas suppeteret: sed tantum, vt vendendi vltra limites taxæ libertas subtraheretur. Noluit enim legislator casu, quo secunda fortuna annonæ abundantiam minuètem pretium inuexit, indigentes tali fauore priuare.

Argum. Respon.

CÆTERVM licet prædicta sententia tantorum virorum suffulta sit auctoritate, Mercatus tamen de contract. lib. 1. cap. 7. fol. 21. licet ei videatur accedere, dum ait, quod ratione abundantia superuenientis dum in publica domo, abundantia, Hispanicè nuncupata, triticum decrescit à pretio taxæ, & ibi minoris, & comuniter

Mercati sententia.

minoris venditur, ei minori pretio venditor conformari debet: tamen ista, quæ benè dixerat, inturbare videtur, dum paulò inferius ait, doctrinam, quam subiungit ad multos casus contingentes dissoluendo multum conferre. Ea nempe est, quod non obstante legis taxa, quæ tanti vigoris habetur, vt, vbi semel posita est, seruanda sit: si lineæ merces quoad singulas mensuras prætaxatæ essent lege ad 6. argenteos, ex accidentique casu propter magnam copiam earum aduèctam ad 5. argenteos pretio communi currenti decrescerent, durante taxæ lege, dumque pro non reuocata habetur, pretio legali taxæ eas vendi nihil prohibet, licet sit maius. Culpæque non vendentis pretio taxæ, sed potius culpæ emptoris tribuendum est: qui cum vilioris emere posset, cariori pretio taxæ emere maluit. Hæc Mercatus. Qui tamen, quia doctrinam parum tutam tradidisse se sentit, quare se retractans adiunxit tutius fore, si venditor tunc à communi pretio, quo tales merces venduntur ab alijs, non discrepet. Quia licet taxæ derogare ascendendo super eius pretium nemo venditorum possit: tamen ei derogare minoris, quam sit eius pretium vendendo omnes possunt, quod & fecisse videtur, dum quasi omnes venditores, quasi taxæ, quoad hoc reuocantes descenderunt in pretio. Quare cum se retractauerit, & nobiscum in hac parte magis videatur conuenire, nihil est cur magis immoremur eum impugnando.

Mercatus se retractans.

PRÆTEREA, alicui fortè videretur conuenientius fore, si leges præstituentes pretia rerum diuturniores essent, atque permanentes, quia pretium legale non tantæ variationi est subiectum. At Mercatus loco citato contraria est sententia, scilicet, huiusmodi leges æstimatius pretij rerum non perpetuas debere esse, sed iuxta tempus, circumstantiasque occurrentes fore mutandas: quia teste philosopho leges sunt adaptandæ dispositioni reipublicæ, eiusque gentis conditioni, & genio. Sed quia cir-

Sententia Merc. circa variat. taxæ.

caharum circumstantiarum occursu aduertendum parum inuigilant principes, & res publicas administrantes: fit sane vt mille inconuenientia hinc pullulent. Igitur sciet iudices hic suas recte implent partes, dum pensatis temporibus, & circumstantijs omnibus, & reipublicæ bono communi cõsulunt ei pro moderato ratione prætio venalia exhiberi statuentes, & aliquid lucri in prædictarum rerum taxatione mercatoribus inferuientibus reipublicæ, ne cum sua iactura ei inferuiant relinquentes. Ita patres confessores suum officium recte gerunt, cum poenitentes ad obseruantiam harum ordinationum, & legum in foro conscientia compellunt. Quare quatenus sic fiat ex parte gubernatorum, & principum, curandum est eis has taxationum leges, ne in perpetuum prorogent: sed temporibus diuersis circumstantijsque cogit, vel inopia frumenti eas attemperent. Neque enim illa persuasio, qua sibi persuadent parum esse in rem reipublicæ, aut in remedij iuxta varia tempora, variare quoque per taxatione nouam prætia rerum (quia iniquiunt mercatores, reuenditoresque harum mercium non ideo desistant ab augendo pretium) eos à culpa liberat, non inquam merito hæc causa eos in culpabiles efficit: quia ipsi in hoc si aduerterent, aduerteret & singulus quisque de populo ad obseruatione legis ratione moderate ab ipsis, iamque subesset causa magis iusta transgressores puniendi. Nam alias cum pragmaticam taxa populares inuaria tam vident per multum temporis, neque obseruari, quadam dissimulatione eam vel abrogatam esse autumat, vel certe sola causa extorquendi poenas à transgressoribus eam perdurare velle gubernatores malitiosè suspicantur, postquam variatis temporibus, & circumstantijs eam vident immutatam, vnde mille scrupuli, & penè innumera pullulant inconuenientia: dum vnum profligare fatagunt. Nam si ad rigoris perpendicularum loquamur, dum taxa lex permanens execu-

tione poenarum vallatur, subditos in conscientia ad eius custodiam obnoxios facit, nisi de eius iniustitia clare pateat. Sed & tunc prius ab ea supplicatio interponenda est, senatorisque populi admonendi veniunt de his nobis successibus, atque causis, quæ ad tollendam, vel derogandam, vel mutandam, vel moderandam ab ipsis prius prefixam taxam nouiter emerere. Antehanc autem supplicationem monitionemque non est vnici que ius violandi taxam ea sola ratione, qua sibi apparet iniustitiam, poterit namque facillimè falli.

Nota.

IAM expræmissis liquet, quomodo illa doctrina Soti de Iust. & iur. accipienda sit. Vbi faciens satis illi questioni, vtrum absque vitio iniustitiæ liceat alicui priuato minuere mensuram mercium, putà, vini, aut olei, ibi sic respondet, quod aliquando citra iniustitiam mensura à priuato, putà, à venditore minuitur, scilicet, quando emptores nolunt emere vinum, quantum re vera valet. Vel propter monopolium ementium, vel propter grauamen senatoris populi: quia re vera non vult vinum, vel merces iusto, & æquiualentis pretio taxare: sed euidenter minus iusto pretio taxat merces. Quia tunc venditor cum sua euidenti iactura, & lucro ciuitatis non tenetur inferuire ciuitatis necessitatibus: quia secundum ius nemo cum alterius iactura locupletari debet. Hæc enim doctrina Soti cum eo moderamine supraposito acceptanda est: vt, scilicet, patentissima sit prius iniustitia taxæ à senatore præsignatæ, item & tunc de hac iniustitia, vt eam emendet, præmoneatur: vt optimè censuit Mercatus. AD DIT tamen ibi secundo Sotus, quod etiam in casu, quo venditor mensuram fraudando, vel substantiam rei vitando iniustitiam sic faciendo non committat: putà, quia ex pretio demit, quod in mensura tollit, vel in substantia vitiat, iustè tamen à magistratu puniatur, si sic fecisse deprehendatur, licet aliquando propter supradictas rationes, & causas

Quæstio an absque vitio iniustitiæ liceat priuato minuere mensuram mercium.

fas sine crimine id faciat: quia oportet occurrere scandalo populi, & succidere calumniandi, & fraudandi causas.

Quæst. An taxa senatorum aliorum de asportationis mercibus à mercatoribus violari possit. PRÆTEREA adhuc in dubio hoc vacillat animus, an casu, quo senatorum taxa venditoribus mercium eas aliunde asportantibus aliquod non præbet lucrum, tanquam iniusta possit violari in conscientia. Videtur autem, quod possit: quia cum lucrum non concedat, sed potius iacturam manifestat: fit causa talis taxa, eius iniustitia in propatulo est. Nihilominus tamen dicendum est cum Syluestro emptio. quæst. 10. & communiter cum omnibus doctoribus alijs, huiusmodi infitores aliunde vehentes merces teneri ad non transgrediendam taxam reipublicæ: quod si hæc taxa absit, ad obseruationem pretij in reipublicæ foro communiter currentis, etiam si sine accessione lucri, vel cum iactura eorum id eueniat. Quapropter hinc succiditur, & depellitur mercatorum deceptio nequissima, persuasioque fallacissima, qua sibi suadent ius sibi semper inesse lucrandi, & nusquam perendi, ac semper cum lucro vendendi. Hanc autem eorum proteruam coecamque sententiam falsissima esse conuincit vel ipsa negotiantium ars: quæ suapte natura vtrique alex perendi, & lucrandi, quam inuenerit fortuna, est subiecta. Non enim rationi consentaneum esse videtur, vt aspirate fortuna mercator suas possit distrahare merces cum accessione lucri, & maiori pretio, quam à se emptæ sibi consistere, & quod resartente fortuna contraria, cum iactura aliqua sua eas diuendere non teneatur. Sors namque æqua pro vtraque parte tam venditorum, quam emptorum esse debet: quatenus si fortuna ex abundantia inuecta emptoribus fauerit, minoris emant sua prospera sorte potientes, venditoribus tunc patienter id sustinentibus. Sicut è diuerso, si fortuna prosperè cesserit venditoribus, quatenus ex aliquo euentu creuerit pretium gaudentibus sua secunda sorte (prout oportet)

Deceptio mercatorum.

venditoribus, necesse est, vt emptores id æquanimiter terat. Accedit ad hoc non raro venditores in culpa esse: dum ex ignorantia carentiaque industria viliora maiori pretio, immodicisque expensis emunt, quam iacturam aucto pretio plusquam par est, velle resarcire à ratione prorsus dissonum est.

PRÆTEREA & aduertendum est, quod animaduersione duxerunt Nauarrus, & Garcia esse dignum, scilicet quod pretium legalis taxæ non est adaptandum vitiatum, aut corruptis, & ferè inutilibus mercibus: sed solum sinceris, vitilibus, & incorruptis. Vnde triticum vitiatum, corruptum, aut exesum pretio taxæ velle vendere, & culpa, & restitutionis obligatione non caret. Tantò ergò minoris vendenda sunt, quanto magis deteriorata sunt, quod etiam de pretio communi intelligendum venit, quando legale pretium prædefinitum non est.

PORRO non abs re hic in dubium est reuocabile, an pretium taxæ si in diuersis locis varium esset: tunc pretium taxæ, vbi rei venditæ ex conuentione soluendum est pretium, sit obseruandum, an potius iuxta taxam receptam, vbi res venalis emptori tradenda est, solutio sit facienda. Idemque de pretio communi, quando in his locis diuersum est, quæri potest. Cum ergo de hoc puncto non meminerit Syluester, verbo, emptio. q. 1. licet ibi doctrinam fundamentalem ad id dubium dissoluendum subministrauerit: dicimus cum Corduba de contract. q. 84. not. 3.

PRIMO, quod quando res communitè veniunt de presenti, statim de presenti pecunia numerata, earum pretium erit tunc, quod taxa præsignat, quæ tunc temporis currit (vel si taxa hæc defuit) iuxta pretium tunc temporis communitè inuetum, quo emptor in possessionem earum manu mittitur, vel taliter in eum earum dominium transferitur, quod iam suo perstant periculo, & commodo.

SECUNDO ad punctum questionis

Not.

Quæstio si pretium taxæ sit in diuersis locis varium sit obseruandum.

Dictum 1.

ffionis attingendo, dicimus cum Garcia lib. 1. de contract. capitu. 9. pag. 248. pretium iustum rei venalis non id esse, quod currit in loco vbi venditio inita est, vel vbi solutio est facienda: sed id, quod communiter inueniri cōtingit in loco, vbi rei emptæ sit traditio, vel quod lege prætaxatum esse ibi reperitur, quia ibi secundum Syluest. consummatur venditio.

Carol.

QVAPROPTER quasi corollariè infert Garcia hinc conuincendum esse magnum abusum conscientiæ, valdeque detrimentosum, quem in Valentiam cupiditas uasiana mercatorū induxit, vbi vsu receptum est emi triticum eademque in ciuitate recipi eo pretio, quo tempore messis valiturum est in oppido de Castellon: cum ordinariè in illo tempore ibi vilioris veniat, quam in Valentia. Contractus autem hic duplicis iniquitatis esse arguitur particeps, tum ex parte temporis, tum ex parte loci. Quia cum huius venditionis pretium id iustum sit, quo in Valentia venit triticum eo tempore, quo venditionis contractus perficitur, cum ibi id est Valentia, sit recipiendum: sit lanè, vt ex parte emptoris illud pretium iniquum sit, quo habito respectu ad pretium vilius, quo alio tempore, & loco minoris communiter emi solet, sibi illud granum comparat. Æquitas ergo pretiorum, eorumque iustitia respicit, tum locum, tum tempus, quatenus considerando locum, vbi res venalis est tradenda, & tempus vbi contractus consummationem recipit, pretium illius loci, & temporis obseruetur. Tunc autem regulariter contractum venditionis cōsumari dicimus, cum res emptæ, vel eius dominium ad emptoris manus peruenit iuxta definitionem de venditione præmissam.

IN SVPER licetè, cæteris paribus, cæterisque animaduersis etiam circumstantijs copiæ, uel inopiæ mercium, & pecuniæ, emptorumque & venditorum communis sententia doctorū sit in prætaxatione pretij mercium coniiciendum esse oculi ad eos sumptus, labores, & pericula: quæ à

negotiatoribus causa transuehendæ merces per terram, vel mare de lōgino, quo, vel gratia eas beneficiandi suscepta sunt: tamen hoc sic intelligendum venit, scilicet, quando de nouo taxanda veniunt pretia mercium: quia neque per taxam, communemve vsum inueniuntur in republica, vlla certa pretia. Si enim aliquo istorum modorū in republica prædefinitū extaret pretium: quia præsumendum est istum, omnibusque debitis circumstantijs p̄satis fuisse introductum censendum est, nemini mercatorum tunc fas esse sub prætextu maiorum sumptuum, laborum, periculatorum, quæ subijt tale pretium transgredi licet, cum iactura mercatorum id contingat, prout Syluester verbo emptio quæstione 10. adnotauit.

AD HÆC cum Fratre Antonio Cordubensi in tractatu, de casibus conscientiæ, q. 84. circa notabile 3. pensandum venit, quod licet exclusimus illam æstimationem communem mercatorum, tanquam falsam, scilicet, quod semper illud existimandū sit pretium iustum, quod consideratis expensis, & laboribus, illis confert aliquid lucri: quia taxæ, seu æstimationi communi velint, nolint, siue cum lucro, vel iactura illorum fiat, illis standum est, quia ea est fortunæ mercatorum alea. Tamen quando negotiatores cōmuniter nihil, aut parum lucri ex negotiatione sibi parat: nonnullum est argumentum merces minoris suo iusto pretio venditari: ascendendumque tunc fore in pretio. Quapropter tunc respectus hic (si non obstat, scilicet, nimia abundantia mercium, quam fortuna, vel nimia abundantia, seu frequentia negotiatorum volentium sic semper tunc cum accessione lucri notabilis, & cum iactura reipublicæ negotiari, & locupletari inuenit) in causa deberet esse, vt reipublicæ curæ esset æquo pretio taxare merces.

CÆTERVM quando iam taxæ reipublicæ circa has merces præcessit, vel iam vsus communis mercibus pretium præfixit: quia tunc æquo maturoque consilio rem sic geri existimandum

Consideranda in taxæ de nouo.

Nota circa taxam.

dum est, non est ius mercatoribus tale pretium taxæ, & communi vsu inductum prætereundi quouis colore. Accedunt autem huic sententiæ Metina Complur. de restit. q. 31. & quæstio. 38. Nauarrus cap. 23. sumer. 78. & 82. S. Thom. opusc. 67. & 22. q. 77. arti. 1. & q. 78. artic. 2. & ibi Caiet. & Florentinus 2. parte titulo primo capitul. 8. §. 3. & quarto & Summa Angelica vsur. §. 19. & Syluester vsur. 2. §. 1. & titulo emptio. §. 6. 78. & Conradus de contract. quæst. 30. q. 56. & præcipue, quæst. 59. & Sotus de iust. & iur. libr. 6. quæst. 4. art. 1. ad 4. Qui omnes vnanimes tenent pretio taxæ, si extet, aut pretio in communi foro currenti, vendendum esse tam ad numeratum, quam ad creditum.

De taxa frumenti, de tribus permissiuis modis, & qualis dissimulatio, & quorum superiorum excusat à taxa, an consilij regalis, vel gubernatorum provinciarum: de taxa panis cocti, & panis cocti foris: de rectoribus populi in hoc negligētib: de pistoribus ex officio, vel non.

CAPVT XVI.

DRÆTEREA illa celeberrima quæstio inter reliquas scitu potissime necessaria de taxatione frumenti, sub silentio prætereunda non est. An venditores alimentorum scilicet critici, farina, panis, cocti, si taxam superexcedant hac de causa in obligationem restituendi incidant: quando præsertim in anno magno superueniētis penuriæ panis, iudices excessus hos animaduertētes transgressores impunes abire sinunt, quadam dissimulatione prætereūtes. Igitur, quia auctore Corduba in q. 78. de casibus conscientiæ (vbi satis exquisitè de hac materia differit) quæstionis huius difficultas in eis annis potissimè procedit, in quibus inopia panis graui laboratur, tres opiniones in hoc sibi obuiant. Prima namque pars sequitur negatiuam: dum asserit in casu quæstionis, non licere pragmaticam

Quæstio de taxa frumenti.

Opinio 1.

taxæ prætereire, talemque pragmaticam præteritionem pretium super acceptum restituendi, vel erogandi pauperibus in his inopiæ annis obligatio nem secum asserre. Quia pragmatica hæc taxæ panis cum eo sine potissimè edita sit, vt annis inopiæ panis subueniretur, ne caritas eius panis induceretur, ne tunc abscederetur, & pauperibus pereuntibus, atque indigentibus subtraheretur, permissio tolerantiaque super excedere taxam venditores tritici permittuntur impunè, neque eos à restitutione, & culpa liberat, aut reddit immunes. Nam si id tolerant iudices, non id faciunt, quia his excessibus spontè cōiueant: sed quia prudenter ea inconuenientia cauere curant, quæ ex inflictiōe penę, si contenderent, punire orirentur. Ideo quædam tacita dissimulatione prætereūt id, cui nullatenus tacendo consensum præbent, iuxta communem sententiam Doctorum, relatum à glossa in regul. iur. libro sexto, qui tacet consentire videtur, & in regula ibidem sequenti, is, qui tacet. Facit ad hoc, & capitulum cum iam dudum de præbend. Vbi dicitur: Multa per patientiam tolerantur, quæ deducta in iudicium non deberent tolerari. In hanc sententiam conuenire Metin. Complutenfis de restituti. quæstione 36. & quæstione 31. & Sotus de iust. & iure libro sexto, quæstione secunda, articulo tertio & Castrus de lege poenali lib. 1. c. 12. & Nauarrus in summa, capite 23. nu. 83. vsque 86.

SECVNDA autem opinio oppositam tuetur partem, affirmat enim illam super acceptionem pretij vltra taxam pragmaticam, & culpa carere, & obligationem restituendi nõ contrahere. Videturque apparenti rōne se tutari: quia ea taxa panis nõ est æqua, p̄ annis panis penuria laborantibus, quæ ordinariè pro alijs non tantæ indigentia annis edita, & promulgata est. Sicut enim in annis, in quibus vini, aut olei, aut carniū sterilitas accidit, vel mercenariorum penuria euenit iustè in his omnibus ascenditur in pretio: ita quoque per ra-

Opinio 2.

E tio

Instruct. Negot.

tio est, vt in magna frumenti sterilitatis annis, frumenti pretium augeatur: praesertim cum maioribus expensis consentent frumenta, quae in quantitate modica in sterilitatis annis ab agricolis demetuntur, quam quae abundantioribus annis abundantius colliguntur. Accedit & alia secunda ratio, quia non est verisimile, cum rex sciens transgressionem legis suae positiue merè toleret transgressores, cum poena plectere possit, à poena illaefos relinquens, velit in conscientia eos per legem pragmaticae obligari ad culpam. Hoc enim nihil aliud esset, quam his animabus iniicere laqueos: quae ex tali tolerantia licitum esse, sibi contra legem agere putant. Sicque tolerantia haec regis non abesset à culpa, vt potè occasione delinquendi contra legem praebens: nisi cum consensu pro tunc suspendendi vim obligatiua legis coniuncta esset in rege. Hoc Antonius de Butrio astruit cum alijs sibi subscribentibus doctoribus, vt refert Syluester verbo lex. q. 6. & verbo consuetudo, q. 6. & quaestione 7. & gloss. in regu. iur. lib. 6. is, qui tacet. Et Pan. in capite quia circa. de consanguin. & affinitate, quibus valde suffragatur praecedens, iuris regula, scilicet, qui tacet, consentire videtur, exceptis his specialibus casibus, quorum ibi glossa, & communiter doctores meminere, in quibus consensu expresso est opus.

Opinio 3.
qua auctori
magis
placet.

Permissio-
nis modus
3.

SED quia haec duae recensitae opiniones, tum sibi ex diametro aduersari, tum etiam in aliquo deficere videntur: nobis illa inter has mediana opinio, quae illarum conciliatiua est, quam & sequitur Corduba loco citato, magis placet, quae, iuxta tres permissionis modos, in tribus constituta est punctis. Dicitur ergo primò iuxta primum permissionis genus, quod si Rex, vel eius regale consilium, vel aliquis praefectus iustitiae ex auctoritate regia, verbo, vel scripto expresso nuntiat, vt omnes, vel talis conditionis homines, siue sint populares, siue foranei; qui aduexerint, vel produxerint ad forum, vel locum commu-

nem *abundiga* Hispanicè nuncupatum triticum, vel panem coctum, aut farinam ad vendendum, ea diuendere hoc, vel illo pretio, vel quo possint finantur, neque ob id aliqua poena afficiantur, tunc planè quibus haec gratia conceditur, & non alijs, neque aliter, neque in alio loco: quam concessio ius erit, sine noxa restitutionis ultra taxam iuxta concessum vendendo, ascendere in pretio. Haec autem in dulgetia communiter in curia fit per regale consilium.

IAM verò iuxta secundum permissionis modum dubium obuiat casu, quo rex eiusque iudices tacent, videntisque transgressores taxae in eos non animaduertunt & cum citra graue scandalum, & inconuenientia magna; tum ad exponendum suum frumentum venale in loco publico, tum ad illud pretio taxae diuendum eos cogere possint: non poenas de transgressoribus sumunt: sed ex consilio dissimulant, quo spontaneè maior copia frumenti venalis asportetur, sicque abundet, neque deficiat in populo, & si cariori pretio vendatur, an tunc ex vi huius permissionis liceat vendentibus in conscientia excedere taxam. Iam hic opiniones secunda, & prima sibi contra pugnant.

Quaest.

Secundum
modus per-
missionis.

VERVM TAMEN licet res in controuersia sit, illa secunda opinio tum probabilior, tum rationi magis consentanea videtur, scilicet, quòd stante hoc secundo permissionis genere in casu huius secundae quaestionis iuste ueneant merces pretio maiori, quam quod praescribitur taxa sine obligatione vlla restitutionis, quam sufficienter suffulciunt, firmanque rationes, & iura pro ea allata supra.

Tertius per
missionis
modus.

PORO iuxta tertium modum permissionis nunc proponendum, quænam opinio praualere debeat, nunc occurrit ostendendum; scilicet quando rex, & ab eo praefecti iudices sub silentio rem hanc praetereuntes de omnibus transgressoribus taxae poenas non exigunt: sed

sed tantum in aliquos poenas exercent parcendo alijs: sicque non imprudenter à penis omnibus taxae transgressoribus infligendis sese temperat: quia citra magna scandala inconuenientiaque ad producenda in forum frumenta, eaque pretio taxae vendenda constringi non possunt: quapropter respublica alias malè pateretur: quae mala cauentur cessantque, dum iudices dissimulantes se exhibent. Respondetur ergo in hoc casu primam opinionem suam locum maximè tenere, scilicet violatores taxae in hoc casu, neque à culpa, neque à restitutione ne excusari.

Respons.

NAM rationes secundae opinionis in hoc puncto deficere videntur. Nam prima ratio non apparet vsque quaque vera semper, quatenus ponit ita semper, potentem esse principem, vt sine obsequio aliquorum inconuenientium, & citra scandalum, tum omnibus transgressoribus taxae obfistere: tum de eis vlci fieri possit. Experientia etenim teste didicimus ita, vt inficiari id non possimus, quanta respublica afficiatur calamitate, & ærumna famis, & indigentiae, quamque omnia sint perturbata, quando quia magnates, & potentiores reipublicae: qui tunc temporis frumento abundant, coguntur sua depromere frumenta pretio taxae vendenda, nam ea potius abscondunt, & computrescere sinunt, id damni eligentes magis, quam, postquam iurauerint frumento carere, illud proflare. Sed neque eius secunda ratio satis persuadet: deficit enim in hoc suo principio, scilicet, quòd taxa haec contra agricolos in annis penuriae grauis iniusta sit: quia in oppositum est, quòd dū pragmatica taxae edita est, legislator, & princeps cum prudentum, & expertorum maturo consilio omnia haec in conuenientia prospiciens eam pragmaticam taxae tam pro annis sterilibus, quam fertilibus promulgauit, vt agricolis ex vno tpe fertili fieret recòpensatio pro sterili. Imò si legislatoris mentè consulas, intelliges planè pragmaticam taxae magis pro annis indi-

gentiae, quam abundantiae fuisse lata.

IGITUR, cum iuxta triplicè modum permissionis in tribus assertis punctis tota quaestio à principio mota primam, & secundam opinionem, quae circa eam obuerbantur iuxta mentem circumspectam Cordubae conciliantes, absoluerimus: superest haec tria à nobis asserta praecipua aliqua doctorum grauium ratione, & auctoritate communire. Inter quos potissimus est D. Thomas in 1. 2. quaest. 97. ar. 2. & 3. & Sotus de Iustit. & iur. libro 1. quaestione 7. qui in confirmationem de Cirinae his tribus assertis punctis praenata, docent legem humanam iustam, vt obligandi vigere pro eo solū tempore, quo princeps in toto, vel parte vult obleruari: & dum indulgentia non vtens cum aliquibus non dispensauerit, vt contrauenire ei possint. Sic ergo vsu euenit in primo permissionis casu, vbi expressè indulgetur, diciturque venditoribus: fiat copia vendendi ultra taxam: & vt id impune faciant, quia iam tunc princeps ex causa sibi nota dispensare videtur cum eis, ne tenentur ad pragmaticam taxam, quapropter tolerantia haec non tantum est pura permissio: quinimò indulgentiae, & dispensationi legis equiualens est, sicut, Ioanne Andrea referente, Panormitanus hoc affirmat in c. quia circa, de consang. & affini. & in c. nisi essent de prebend. Vnde subinde fit, vt tolerantia haec, seu concessio perinde sicut legitima consuetudo excusata, potis sit excusare, tum à peccato contra legem mere humanam commisso, tum à restitutionis reatu.

Cōfirmatio
dictorum.

Cōfirmatio
puncti 2.

EADEMQVE viget ratio in secundi puncti casu: vbi princeps, vel officiales iustitiae ad hoc ab eo facultatem obtinentes, cuiusmodi est consilium regale, scientes, vel videntes, cum potentes sint ad compellendum, & puniendum pragmaticae violatores; quasi conuictos tacent: quia tunc abique restitutionis noxa taxam transilire videntur. Habet namque hic verum locum illa regula iuris, libro sexto. Qui tacet consentire videtur, iuxta glossam in regula sequenti,

is qui tacet. Quibus accedit communis animi conceptio doctorum assentientium tolerantiam, seu permissionem vicem obtinere consensus taciti, & dispensationis, vel legis, vel pragmaticæ derogationis in toto, vel in parte, vel pro tunc tantum, vt supra dictum est. Huic secundo puncto astipulantur secundæ opinionis doctores, quorum opinio in hoc secundo puncto procedit, quibus & Metina Compl. asserit vbi supra, q. 36. in responsione ad 4. argum.

PORRO quia magni refert scilicet, quinam officiales iustitiæ hac tam egregia potestate polleant: vt per dissimulationem & concessionem generalem & publicam efficere possint, vt taxæ tritici aut pragmaticæ derogeretur modo prædicto. Igitur tanquam stabilimentum multarum difficultatum, & perplexitatum decisivum hic assumamus illud assertum Bartol. in lege si Publicanus. §. si. ff. de public. scilicet, quod quando requiritur scientia, & patientia principis, sufficit scientia, & patientia rectoris, vel præsidis prouinciae. Subscribunt & huic Bartoli sententiæ Card. & Imo. & Pan. in c. cum contingat. de for. competent. col. 4. & in capitu. quæ in Ecclesiis de constit. colum. 1. extensiusque hoc tradit Eranciscus Balbus de præscriptio. parte 5. princip. parte 2. quæst. 3. dubio 2. fol. 114.

Corollarium pro multis casibus. IGITUR ex prædicto fundamento quasi corollarium sequitur ad multos nodosos dissoluendos casus, scilicet, consilium regale, item & gubernatores generales prouinciarum, regnorum a rege, vel ab eius regali auctoritate potestatem habentes per suam generalem, & publicam dissimulationem, vel concessionem, in causa esse, & possunt, vt contra pragmaticam taxæ tritici, vel aliam sine obligatione restitutionis eatur, perinde ac si rex pragmaticæ huicmodi contravenire concessisset: dum manifestè de contraria mente principis, aut regis non constiterit.

VNDE secundo inferitur, quod animaduersione quoque valde di-

gnum est, non ad hoc satis esse, aut quidquam præstare permissionem, vel licentiam particularium rectorum, & iudicum ciuitatum, & populorum nisi speciali ad hoc potiantur licentia sibi à rege, vel à consilio regali concessa, sicut sic solet eis concedi licentia ad panis cocti in suis populis taxam præstituendam.

PRÆTEREA ex prædicta doctrina S. Thom. & Soti, & communis doctorum assumitur quoque ratio ad probandum tertium punctum iam assertum, scilicet, quod dum non generaliter hæc permissio omnibus indulgetur: sed quibusdam dum paritur, alij in transgressione taxæ deprehensi poena legis plectuntur: talis permissio, neque liberat transgressores à culpa, neque immunes eos efficit à restitutione pretij super accepti contra ius naturale, atque diuinum, quod violando taxam acceperunt. Huic assertioni expressè fauet Panormitanus vbi supra, & in cap. cum iam dudum, & in capitu. dilecto. de præbend. Et ad hoc confert regula iuris libro 6. Is qui tacet, non fatetur, neque negare videtur, glossa quoque ibi suffragante, doctoresque primæ opinionis & hoc sensisse videntur, quod etiam pragmatica Matritii edita anno 1571. satis expressè explicuit: quare extra controuersiam hoc à nobis tertium assertum relinquatur.

INSUPER, vt omnia, quæ in hac materia potissimè supersunt dicenda exemplo adhibito illicescant, ipsam pragmaticam Matritii vltimate anno 1571. promulgatam producamus in medium, vbi eius puncta summantur, dicimus per eam primò esse sancitum sub grauissimis pœnis, & sub restitutione facièda & cætera, ne faneca tritici in grano, siuè numerata pecunia, siuè credita veniat maiori pretio, quàm vndecim argenteorum vendatur: licet præcedens tritici taxa 9. argenteis dumtaxat constaret: & ne hordei faneca pluris quàm pro ducato dimidio venièdaretur, cū antiquioris taxæ pretio, minoris emeret. Taxaturque in prædicta pragmatica, *blasa*, id est,

Confirmatur tertius modus.

Pragmatica taxa.

est, centeno Hispanicè dicta ad ducenta, & quadraginta duoque dipondia, cum antea ducentis tantum dipondijs constaret. Granum quoque Hispanicè dictum auena, ad centum dipondia taxatur: sicut etiam granū panitij ad ducenta quadragintaque, & duo dipondia prætaxatum est: Farina verò ad vnum argenteum plusquam valet in grano triticum. Agalones verò ab extra de foris gratia vendendi reportantes triticum, sed dipondia pro leuca, & faneca singulis supra taxam percipere possunt, dum testimonium secum afferant à tabellione populi confectum. Unde asportauerint exhibendum ante iudicem populi, vbi granum est diuendendum.

Taxa panis cocti. SANCITVRQVE eadem pragmatica circa panem coctum, vt rectores populi vbi venalitati est exponendum præstituant pretium, quo vendendum est, & ratione habita ad pretium grani empti aliquid iusti moderati que pro labore, & sumptibus superimpertiant.

INHIBET insuper ibi pragmatica sub grauissimis pœnis, vt nullus in vendendo panem coctum se occupet, nisi ex numero pistorum sit, qui ex officio habent esse, piftores: & hoc ad euitanda damna, fraudes, & carissimam, quæ in republica ex contrario suboriri solent.

Taxa panis cocti formati. EX qua quidem pragmatica liquet panem coctum triticumque populi, neque tam carè fore taxanda, aut vendenda sicut panis, & triticum cum veniunt à foris ratione sumptuum, & itineris: quare super acceptum defraudato in pretio restituendum est, si constiterit, quisnam is sit: quod si adhibita diligentia eum inquirendi, adhuc ignotus permaneat pro ipso pauperibus erogabitur, vel in bonum commune populi erit conferendum, iuxta Syluest. verbo, restitutio 8. per totum, & Nauarr. in Summ. capitu. 17. numero 93. & capitulo 29. nume. 24.

Corol. SEQVITVR etiam ex prædictis, quod qui fraudulenter satisfacti Instruct. Negot.

gunt, ne in populo suppetat, vel ad eum asportetur panis coctus, vel triticum in grano, vt sic in pretio ascendat, inducaturque caritas communis pretij: obnoxij sunt ad refarciendum hoc commune damnum, cuius causa fuere, testantibus id Metina Complutensi de restit. quæstione 30. & Nauarrus in Summ. capitu. 23. numero 92. & Soto de iustitia & iur. libro sexto quæstio. 2. articulo. 3. & Syluestro, verbo emptio. quæstio. 5. vlt. que ad quæst. 14.

Corol. EX prædictis iam liquet, quod officiales iustitiæ, rectoresque populi, quibus incumbit hanc promulgare pragmaticam, & iuxta eam cum moderato lucro pretium panis cocti prætaxare, si scienter, notabilique negligentia hoc facere omitunt, quo sui cognati amicique sub prætextu, quod pragmatica ibi diuulgata non est, vel quod ibi taxa panis cocti præstituta non est, carius vendant, inducaturque caritas pretij, consuetudine contra pragmaticam, tenentur ad damnum. Quia præterquam, quod tenentur ad restitutionem illius in quo pluri vendidit, quàm pragmatica prædefinièrat, tenentur rectores hi ministrique iustitiæ ad damnum ex hac omissione, dissimulationeque inuectum in rempublicam refarciendum, quia specialius ad eorum munus hoc damnum euitare attinebat, sic tradentibus Meti. de restit. Soto vbi supra, & Syluestro restit. 3. quæstio. 6. & Nauar. ca. 17. numer. 20. & capitu. 25. numero 34. Neque sufficit teste etiam Nauarro (vt asserunt etiam doctores ei subscribentes communiter) subisse poenas graues, quas pragmatica indicit, si deprehendantur eam violasse: quia tenentur violatores etiam ad supra dictam restitutionem in conscientia: quando quidem pretij iusti transfrediuntur.

Piftores nō ex officio. ARBITROR tamen, quod qui usurpant officium pistorum, licet id officij usurpantes delinquant, si tamen aliàs fraudes nociuas reipublice non immisceant, neque alia damna moliantur, si pretio æquo taxato pistoribus ex officio ad hoc expositis vedat,

non tenebuntur ad aliquam restitutionem: nisi forte ipsis ex officio pistioribus, quando æquiori, & tenuiori taxæ eis ab rectoribus populi imposta consenserunt ea lege, vt ipsi soli ad hoc ex officio designati, & non alij panem decoquerent ad vendendum: quia sic suo damno consulere voluerunt. At quia regulariter isti se introgerent, cum ex officio pistores non sint destinati, incommo dum suū aliquid, & in perniciem reipublicæ, & tertij machinantur, regulariter non inueniuntur immunes a restitutione. Cæterum pragmatica hæc, vt ipsa se explicat ad panem, qui per mare transuehitur, & pro certis locis mari finitimis non extenditur.

Vtrum clerici subijciantur taxa, an iura in constituta minoris emi possint, quam fuere vendita per conclusiones satis sit. Consuetudo qualis excuset à culpa transgressionis taxa, & à restitutione.

CAPVT XVII.

De clericis.

QVONIAM pragmatica præstiuendi quotam pretij parendum esse ab omnibus definitum est, taliter, quod secundum Metinam. C. de restit. q. 36. & Castrum, de leg. poen. lib. 1. cap. 12. & Nauar. in Sum. ca. 23. num. 88. neque poena in pragmatica æstimatoria iniuncta, neque donatio ab emptore facta in emptione (quia tunc non præsumitur fieri voluntate libera, nisi postea cessante emendi necessitate liberè confirmaretur) excusant à restitutione, & transgressionis pragmaticæ culpa. Ideo alicui in mentem venire hæc dubitatio poterit, an clerici, quia legibus sæcularibus non subijciuntur, huic quoque legi æstimatorie pretij rerum venalium non sint subiecti. Igitur, quia res perispicua est, clericos quantumuis à legibus sæcularibus exemptos legi naturali, & diuinæ esse astrictos, & cum lex naturalis, & diuina aliquid ultra pretium iustum diuendi prohibeat: sit sanè, vt cle-

rici res suas venundantes pretium taxæ, quod iustum est, præterire non possint, quia tunc excedentes ius naturale violarent.

SED quid, si prout vsu euenire solet, lex æstimatoria pretij pretium solum rerum ibi in illis terris, vbi imponitur collectarum tantum moderaretur, res autem aliunde importatas, quoad earum pretium non limitaret, an si res clericorum ibi collectæ equalis bonitatis, & conditionis essent, ac aliunde asportatæ, possint pretio non limitato, quo exteri suas aliunde aduectas diuendunt suas vendendas exponere? Nam videtur affirmatiuam hæc ratio ex iure desumpta persuadere, quia ut habetur, ca. decernimus, de iudi. & cap. si diligenti, de foro compet. clerici ita sunt exèpti à iurisdictione edicentis, ac exteri, imò et sua sunt exèpta bona, quoad aliqua. Can. Bene qui dem 96. dist. & capite Ecclesia sanctæ Mariæ de constit. His nihilominus non obstantibus, dicendum est cum Nauar. in Sum. capi. 23. num. 88. tales clericos in hoc casu non eximi à taxæ custodia, dum res suas his terris innatas ibi diuendunt: quia negari non potest, bona clericorum initiatorum sacris, aut beneficiariorum, exceptis his, in quibus immunitate gaudent, quoad aliqua alia magis subijcti reipublicæ, quam extera. Quia propter reipublicæ causam suam prouidendi necessitati, indulgere posset priuilegium bonis, ut tam subditi, quam externi possint talia bona transuehere in suas terras à foris, ut ubi ueneant in publico excludendo ab hoc priuilegio suæ terræ bona etiã si sint exemptorum à iurisdictione seculari, & à tributis. Imò adijcit Nauarrus charitatis. Christianæ fore, ut principes Ecclesiæ: qui maiore misericordia fulgere debent taxas, poenasque sæcularium, quas subuentionis pauperum gratia promulgant, suis edictis etiam inuarent.

INSUPER cum de pretio legali inierimus disputationem: quia iura census peculiaribus Hispaniæ legibus, quo ad eorum pretia, vt statim dicemus, prætaxata sunt, non erit absenti à ratio-

Pretij iur. Casus Corduba.

à ratione, si huc illam quæstionem ad uocemus, cuius meminit Corduba in tracta. de casibus conscientiæ, q. 79. scilicet, utrum iura regia redimibilia pro 14. aut 16. emere quis possit ab eo, qui pro 20. ea sibi comparauit à regè, & an alia uia pretio legali constantia 14. mercari possit quis sibi pro 12. At uerò, quia circa hanc quæstionem Nauarrus in additionibus huius fuit sententiæ, scilicet, quòd census antiqui fortè minoris possunt emi, quam per suam taxam præscribit lex noua, non autem census de nouo imponendi minoris comparari possunt. Vtriusque autem una, eademque ratio est (inquit) quia obuiare facilitati imponendi hos census legislatoris legè taxæ condentis mens fuit, quod in iam impositis cessat. Sed, quia hæc sententia non probatur ab omnibus, quid sit circa hoc tenendum, edicendum nobis restat.

Regula generalis.

IGITUR absoluturi quæstionem cum Corduba, illam præmittimus omnium doctorum regulam generalem, quam ratio quoque naturalis dicit, scilicet, quod nulli redditus, siue iura, siue res alia, siue ad creditum, siue pecunia statim numerata ueneant, minoris suo iusto pretio licitè emuntur: nisi litigiosa sint, aut difficilia recuperatu, scilicet expensas, labores, periculaque, qua habent annexa: patet, quia ratio naturalis iuris pretij rei æquandum esse ait eius ualori. Si autem periculosa sint iura, hisque dispendijs obnoxia; iam iuxta horum æstimationem tanto licitè minoris emibilia sunt, quanto horum incouenientium gratia minoris ea ualere æquum est, quod confirmant breuiter Syluest. vsura q. 14. p. 2. & 4. & Nauar. in sum. c. 17. nu. 230. 231. & superius quæst. 84. & 88.

Distinctio.

AD quæstionis ergo punctum accedendo per distinctionem duximus respondendum: quia quæstionis casus dupliciter accidere potest, uno modo, si nulla extet lex regni prohibitiua: alio modo si talis lex vsu recepta uigeat. Igitur hac distinctione præmissa.

Conclusio.

PRIMA statuitur conclusio. Re-

gulariter (vt liquet) iura census minoris comparari non possunt, quam sit eorum legale pretium, præfixum per legè regni. Patet, quia regulariter non suppetit causa transgrediendi legem iustam usque receptam.

SECUNDA conclusio: ubi non esset aliqua lex regni constitutiua pretiorum census, practica tantum communi pensata ultro offerendi hæc iura uenalia passim rogando, ut emanent, quantum est ex modo uendendi tam iura regia constantia 20. quam reliqua iura census constantia 14. minoris emi possent, seclusis fraudibus, & monopolijs (ut supponimus.) Hæc conclusio patet: quia uolenti, & roganti cum mercibus non fit iniuria, si aliquid quantum minoris emanent, quam ualere, si non ultro offerrentur suæ merces. Quod & usu euenit in his iura uenaliati exponentibus, & obnoxie cum eis rogantibus: quia non necessitate adacti, sed potius negotiandi, & cum sua pecunia lucrandi cupiditate illecti iura hæc pretio distrahente summopere cupiunt. Sicut, uerbi gratia, iocale quoddam, uel uestis ualent centum, si domino eius roganti, & inquirenti emptores nullus occurrat emptor: qui pro tali iocali, aut ueste plusquam sexaginta contribuat, non fit iniuria, si emptor pretio sexaginta sibi ab eo ea emit, ut testatur Nauarr. in sum. c. 23. nu. 78. 81. 82.

TERTIA conclusio: Nunc de facto in regno Hispaniæ, vbi uiget lex Matritij condita anno 1563. non licet minoris emere iura, census redimibilia, quam 14. pro miliari: si sana iura sint, & tuta. Hæc conclusio patet, quia talis lex cum sit iusta, vsuque recepta in conscientia obseruatu necessaria est. Hac autem lege cautum est, ne possint vendi, neque emi, neque imponi, neque constitui census pecuniarij, neque iura regia redimibilia minoris, quam 14. pro mille seu miliari. Quæ uerba pragmaticæ aduersari uidentur præmemorata opinioni Nauarri, & aliorum (si quis sint cum ipso asserentes, quòd uerba pragmaticæ vim tantum habent in censibus re-

E 4 dimi-

diminibilibus de nouo imponendis, hoc est, in prima census vniuscuiusque constitutione, non autem ultra in casibus, quando rursus post venalia exponuntur, & emuntur, vel in alios transferuntur. Nam tunc minoris emi possunt iuxta illorum sententiam. Aduersari istis (inquam) videtur verba supradicta pragmatica: quæ (vt ex ipsonum tenore patet) vniuersaliter hoc prohibent in omnibus census redimibilibus, siue iam constitutis, siue de nouo constituendis, vel in alios transferendis: quia omnes vniuersaliter comprehendit. Quare verbis legis standum est, quando non sequitur absurditas, neque de contraria intentione legislatoris constat.

Notatio.

NOTANTE autem in hac tertia conclusione adiecit, si ea iura censuum sana sint, & tuta. Quia si difficulta essent recuperatu indigentia, laboribus & expensis, & super ruinosis, & non multum duraturis hypothecis constituta non obstant lege, & consuetudine contraria minoris predicto pretio emi licite in conscientia possent. Nam pragmatica, & consuetudo, si quæ esset in contra, contraria de facto non esset: quia solum iuribus censuum sanis, & iuris, pro quibus condita est, venit adaptanda. Dixi notanter hoc non sana iura licite minoris emi in conscientia, secluso scandalo: quia in foro exteriori, tum ratione scandali, tum ratione contrariæ præsumptionis, talis minoris emens, quam pragmatica Matritij edicta dicitur, non abiret impunitus. Fulcit & hanc nostram tertiam conclusionem pragmatica quoque illa Matritij anno 1534. & illa Valli Soletij edita, anno 1537. & illa Toletij, anno 1539. lata, vbi stabilitum est, vt omnes census siue tributa panis, vini, olei, mellis, aliarumque quarumlibet rerum ad quotam vnius correspondentis 14. vt fit in census pecuniarijs reducerentur, quod etiam de census pecuniarijs in lege prædicta Matritij anno 1563.

cautum est, vt prædiximus.

QVARTA conclusio: Si in aliquibus populis in census redimibilibus emendis communiter, & publice taxa hæc quotam hanc, scilicet 14. pro vno pensionis soluendum ab emente, censum indicens, non est vsu recepta, vel si census regij ad 20. instituti iam communiter in aliquibus oppidis est vsu receptum, vt minoris reuendantur, transferanturque in alios, sicque accidit iam communiter inter diuites, & non diuites, & inter probos, & non tam probos: tunc minoris hæc iura ementes non videntur fore damnandi. ita Cord. loco citato. Cuius rationem subiungit: quia ultra in gratiam huius supra allatas rationes, consuetudo legitima, & interpret legum humanarum est potissima, quæ etiam eas solet moderari, restringere, cassare, vel saltem circa eas dispensatiuam vim habere.

ANIMADVERSIONE quoque dignum est circa hanc 4. conclusionem, quod Corduba ibi nos admonet, scilicet, quod si timorata conscientia viri custodes se exhibent talis legis, & pragmatica: tunc tali nomine indigni si eam transgrediantur, & à culpa, & à restitutione eius, quod minus soluere, non veniunt excusandi. Pro quo facit Syluest. Tit. lex. questione sexta inquit. Sed Syluester citatus à Corduba verbo lex. nõ tam expressè huic suæ assertioni fauet: quia solum ait, quod vbi maior pars legem recipit, minor pars ab eius obseruantia non excusatur. Sed magis fauet sibi, quod prima secunda dicit Metina contra Syluest. scilicet, quod tunc consuetudo incipit prævalere contra legem, quando viri probi, & prudentes censent esse iam introductam. Quia verò quando viri timorata conscientia eam obseruant (licet eis dissimiles ea transgrediantur) tunc viri probi, & prudentes, quales sunt timorata conscientia viri, non censent introductam esse consuetudinem prævalentem contra legem: quia aliàs, si id censent, legem

Conclus. 4.

Notat.

gem non obseruent. Ideò dignum puto esse hoc dictum Cordubæ, vt admittatur: licet maior deprauatorum hominum pars conspiraret in legem, eius rationabili causa adhuc perdurante, quia si timorata conscientia eam obseruent, nitentes contra legem non excusantur, nisi de consensu, quem transgressionis legis præstat, princeps eis constiterit: quia in dubijs vita bonorum, & non actio deprauatorum nobis ad viuendum, & ad nostras disponendas actiones regula debet esse. At præsertim hæc assertio Cordubæ locum habet, quando iam per maiorem partem reipublicæ cum recepta sit lex in vsu timoratis probisque eam obseruantibus, effrænes eam passim deuant, & violant.

An emptio bracteârum argenti in noua Hispania sit licita, quando minoris sit, quam valeat secundum suos gradus: & quid si detur, vt reddatur in pecunia bractea argentea: & de numis aureis, an possint dari pro maiori pretio, quam valent.

CAPVT XVIII.

De nego. in noua Hispania. Quæstio.

ISI ordo seriesque materiam nos cogeret illam hic rursus interfere- re quæstionem, quæ proprie ad hunc locum pertinere videtur: eam hic libenter præterissemus: cum iam in secunda parte primi tomi nostri Instructorij, cap. 515. eam suis numeris absolutam reliquerimus. Ea nempe est de negotiatione celebri, multumque vsu recepta in noua Hispania, scilicet, vtrum liceat bracteas argenti ex massa argenti congestas minori pretio emere: quam gradus argenti, id est, quilates, argenti, iuxta legis taxationem valent. Huius quæstionis meminit Mercatus in suo libro de Contractibus. Pro cuius intelligentia animaduersione opus est, metallum argenti habere suos gradus, quilates, vulgariter nun-

cupatos, atque quilibet gradus taxatus est, lege Hispaniæ ad valorem 20. dispondiorum. At quia quæstio hæc prima facie non tam facilis apparet: libet pro eius parte negatiua sic instare. Nam videtur, quod talis contractus licitus non sit, quia iuxta regulam generalem doctorum, vbi inuenitur taxatio legis publica, quæ pretium legale præstituit, non licet eam excedere in vendendo, neque ab ea deficere in emendo: sed iam in his metallis auri, & argenti prætaxatum est lege pretium iuxta gradus auri, vel argenti, non ergo licet bracteam argenteam minoris emere, quam eius gradus, id est, quilates valent.

IN contrarium autem est: quia iam iste contractus vsu receptus est in noua Hispania. Igitur, quo quæstionis veritas illucescat, subiicitur hic hæc responsiua conclusio. Si aliquis in regionibus Indiarum casu fortuito, aut propter adhibitam à se diligentiam bracteam argenti aliquantulum minoris emat, quam valet, secundum suos gradus, licet hoc speciem videatur præferre mali, non est in culpa mortali sic minoris emendo. Hæc conclusio est Mercati in libro de contractibus, fol. 59. capi. 13. vbi agit de peculiaribus quibusdam Indiarum contractibus, eamque probat ex vsu. Primo, quia inter peritos, & expertos regionis nouæ Hispaniæ, Honduras, & Campechæ in mineralibus ita est vsu receptum. Cuius ratio potissima est: quia in omnibus his regionibus bractea, vel massa aurea, vel argentea reputatur tanquam quædam species mercium, cuius valor solet crescere, & decrescere propter easdem rationes, & causas, propter quas cæteræ merces, siue olei, siue vini, vel pannorum solent crescere, vel decrescere in valore: Verum est tamen autore Mercato, quod istud crementum, aut decrementum pretij, quod solet contingere in massa rudi argentea, vel aurea, parum excedit valorem graduum, vel ab eo decrescit: ergo licite emi potest minoris talis bractea, quam valeat iuxta gradus æstimata. Et confirmata.

Argum.

In contrar. Conclusio.

Ratio.

firmatur: quia nunquam consules regij, & gubernatores huiusmodi contractum interdixerunt: neque sic contra hentes poena aliqua affecere. Quare argumentum est huiusmodi contractum non contravenire legi regiae, ne que obstat sic replicare, quod aliquando bractea, vel massa argentea, quia est ex puriori argento conflata, vel quia cum sit argentea aliquid participat mixtionis auri, ideo plus valet et iuxta valorem graduum: ergo non licet minoris emitur. Quia respondetur, quod etiam cum purius est argentum, aut alicuius mixturae auri est particeps, pluris solet etiam a venditoribus, quam emptoribus aestimari, quam si tanta non praestaret puritate. Sed tamen generale est in his contractibus, quod quando bractea argentea, ut merx venditur, non tanti aestimatur, quin possit aliquantulo minori pretio emi, quam gradus illius bractea argenteae valet.

Verum mutuantibus braueti argenti sputatione rursum lectorem onerelapsu temporis tantum sit reddendum pecunia eteam argenteam hac conventionem, ut peracto certo tempore mihi illam mutuanti tibi, tantum reddas in pecunia, quantum argenti illius massae lex valet.

Distinctio. Distinctio sit: aut ta-

lis contractus, quando datur bractea argentea, ut solvatur in pecunia iuxta valorem legale eius graduum: fit per modum mutui, & intentione mutuandi pretium graduum bractea pro pretio in pecunia solvendo, aut intentione mutuandi pretium minus, quod bractea argentea vendita, ut merx in communi foro valet, aut fit intentione cambiendi, aut permutandi bractea argenteam pro pecunia: quemadmodum in cambio minuto una pecunia cambitur pro alia propter commoditates, quas mutuanti solet magis afferre una, quam alia, aut intentione vendendi eam pro pecunia, ut mercem.

Conclusio. 1. HIS praecisus fit prima conclusio: Si, qui dat massam, vel bracteam argenteam, hac conventionem dat, ut reddatur in pecunia tantum quantum argentum illius massae iuxta gradus suos secundum legem valet: cum regulariter (ut accidit) minoris solet vendi: si ratione mutui talis contractus fiat, scilicet, quia mutuatur, & vult mutuare bracteam argenteam, ut ad legem graduum argenti mutuati, in massa in pecunia aequivalens sibi reddatur, usura palliata non vacat.

PATET conclusio, quae videtur esse de mente Nauarri in Sum. Lat. ca. 17. num. 226. Et Hostiensis de usura. §. an aliquo sub finem, quia ratione mutui non licet aliquid lucri velle reportare, aut aliquam obligationem civilem, aut onerosam alteri iniungere, ergo sicut non licet mutuare pecuniam argenteam, ut pro ea aurea reddatur: ita neque massam argenteam, quae ut merx est, communi foro minus valet, ut pecunia argentea aequivalens gradibus illius massae pro ea reddatur: quia in parte perinde esset, ac si quis mutuaret mercem valentem decem: ut pro ea in pecunia postea 12. redderentur, quod perinde esset ac si mutuasset 10. ut postea pro eis redderentur 12.

SECVNDO etiam patet: quia videtur, quod pecunia aurea licet in cambio minuto magis solet aestimari, quam sit eius pretium legale: tamen concluso

cluso damno emergenti, aut lucro cessante, non videtur via mutui pro maiori pretio, quam sit eius pretium legale, posse mutuari. Quod si hoc ita esse conceditur, pari ratione fatendum est bracteam argenteam, quae, ut merx, minoris valet, non posse pro pretio in pecunia correspondenti valori graduum eius mutuari. Sicut iniustum esse reputant Nauarri, & Metina Salmaticensis mutuare triticum reddendum pretio taxae, cum iam communiter in foro minoris veneat, quam taxa: ergo pari ratione illicitum est reputandum mutuare massam argenteam: pro quota pecuniae eius taxae, & valori legali correspondente, quando in foro communi, ut merx, minoris emitur.

Quaest. an talis contra etus valet rone cambi. SE D quid, utrum ratione cambio veluti minuti & permutacionis possit talis contractus licere. Quo quaestio ni fiat satis statuitur. Secunda conclusio probabile est, ac defensabile, quod si nulla habeatur ratio dilacionis temporis per viam permutacionis, & cambio veluti minuti licitum sit cambire, & permutare massam, seu bracteam argenteam pro pecunia aequivalenti valori graduum argentei in massa conflata, ut in tali pecunia aequivalenti solvatur. Hae conclusio quoniam ad quaestionem est responsiva pluribus rationibus apparentibus a me in secunda parte primi tomi nostri Instructoris, cap. 515. corroboratur, quas brevitatis causa lectorem illic remittendo consulto missas facimus, probando eam primò ex illa Aristotelica maxima, scilicet, quaecumque sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se: sed ista massa argentea secundum suos gradus aequivalent inter se, poterit massa ista cambi pro ista pecunia 20. aureorum aequivalentium gradibus masse, qui aequivalent mercis pretii 20. aureorum. Vide ibi alias satis apparet rationes, quae licet hanc conclusionem probabilem reddant, tamen insurgunt contra eam ualida argumenta.

Patet ex Aristotelicis.

Argu. 1. ex Metina.

QVORVM primum ortu habet ex doctrina Metinae in sua Instructio. fol. 14. pag. 2. ubi ait, quod si triticum fori currenti communiter minus valeat, quam pragmatica taxa, non potest pretio credito vendi ad pretium taxae: quia tunc (inquit) iustum eius pretium non est pretium taxae, sed pretium fori communiter currens, quod est minus: ergo etiam non licebit permutare massam argenteam (quado in foro communi minoris emitur) pro pretio eius legali, quod est maius, quia tunc iustum eius pretium non erit pretium legale taxatum iuxta suos gradus: sed pretium iustum talis permutacionis erit, ut communiter emitur, & venditur in foro, quod est minus. Profecto licet argumentum hoc premitur, sed in promptu est solutio, negando consequentiam (licet concedamus antecedens Metinae) quia non nihil discriminis inesse uideo inter casum antecedentis & inter casum illatum in consequenti. Quia triticum ad instar aliarum mercium, quae lege taxantur, est praetaxatum hac sola intentione, ne ascendat in pretio uenditor tritici plusquam taxa praescribit. At uero taxa legalis, quae bractea, uel massa argentea praetaxatur iuxta gradus sui argenti, non est taxa, quae taxatur in ratione mercis (quod singulari animaduersione dignum est) sed taxatur, ut moneat, siue ut numisma, ut scilicet, pretium legale possit esse rerum, quae emuntur, taxaturque sit non cum sola intentione, ne talis bractea pro maiori pretio, quam sit eius pretium legale, accipiat, sed cum intentione, qua intendit legislator, id est, rex in ista taxatione, scilicet ut in tali eius pretio taxato uenditor mercium pro mercibus a se uenditis cogatur eam bracteam acceptare, maxime si in his argenteis bracteis acceptauit sibi solui, & sic coguntur acceptare in noua Hispania per iudices ipsi mercium uenditores. Sicut, quia etiam numisma argenteum praetaxatum est lege ad totum pondus, in foro inferiori in tali ualore acceptandus est a uenditore mercium, & non in minori, si soluantur sibi merces in argenteis.

Solutio. 2a. I T E M

ITEM etiam, quia taxatur bractea argentea ut moneta, & quia ut sic habet pretium fixum, idē non definit esse iustum, licet minoris in foro valeat, vt mercimonium. Secus autē est de tritico, quod solum taxatur in ratione mercis: quare eius pretium non est ad eodē fixum, quin mutari possit, vt si communiter minoris in foro veniat. Et quia taxa hęc tritici facta est, non vt non descendatur à venditoribus in pretio: sed ne ascendatur. At taxa bractę argenteę ideo facta est, vt quatenus numisma, neque pro maiori pretio daretur, neque pro minori acciperetur in ordine ad venditiones, & emptiones aliarum rerum: non tamen sub illa taxa cōtinetur, quatenus merx est, sicut etiam taxa legalis pecunię currit in ordine ad contractus alios, non tamen in ordine ad cābia, vbi aliunde pretium eius sumitur, scilicet ex abundantia, vel penuria pecunię in diuersis locis.

Arg. SECVNDVM argumentum apud aduersans cōclusioni est, quia in ista permutatione, vbi permutatur massa argentea pro pecunia æquiuale ti eius gradibus, pecunia, quę redditur, est pretium ex natura sua: sed ista massa argentea, quę datur pro illa pecunia, datur vt mercimonium, quia, vt emitur, non est taxatum eius pretium, sed tantum eius pretium est taxatum, quatenus pretium est rerum, quę per ipsam massam argenteam emuntur: ergo si traditur ista massa argentea vt merx, cum vt sic in ratione mercis minus valeat, videtur non debeat commutari pro pretio, quod vt numisma valet: nisi forte in casu, quo pretium inuentum de presententi, pro quo venditur in ratione mercis, æquiualeat pretio, quod valet, vt numisma.

Solutio. ARGVMENTVM hoc licet aliquantum urgeat, sed sufficienter soluitur, dum dicitur ad id ex mente Soti in materia de cābijs dicentis, quod in venditione consideratur pecunia, vt legale pretium, at in cambijs, & permutatione, vbi vna res pro alia permutatur, vtraque se habet, vt pre-

tium alterius ad inuicem: quis non est maior ratio, quod vna sit pretium alterius, quā altera. Quare negatur minor, scilicet, quod in ista permutatione, vbi datur massa argentea, pro pecunia argentea, tradatur vt mercimonium: sed potius traditur vt pretium: quare pro suo pretio legali potest commutari.

SED iam tandem admonuimus lectorem: sed & nunc denuo admonitū esse volumus, hunc contractum permutationis fore licitum, si nulla habeatur ratio dilationis tēporis. Quia aliās, si hęc haberetur, conuinceretur permutans sic bracteam ratione mutui virtualis velle alium grauare, aut lucrum reportare, quod ratione mutui non licet: quia esset vsura secundum Sotum.

NON melatet Garciam de contractibus, libr. 2. c. 7. pag. 25. pro probabili tenere cum aliquibus limitationibus, scilicet pecuniam auream in ordine ad eius vsum principalem, vt scilicet est pretium in ordine ad venditiones, & emptiones, & ad debita soluenda posse pluris æstimari, quā eius legalis taxa, sicut communiter in ordine ad cambia minuta pluris æstimatur. Et idem est eadem ratione de bractea argentea, cuius in ordine ad emptiones, & venditiones, & debita soluenda in noua Hispania taxatus est valor: Sed quia sententiam oppositā, quę est Soti lib. 6. de iusti. & iur. q. 9. & Nauarri in commentario de cambijs 51. & 52. & Caietani in opusculo de cābijs, ca. 1. & 6. probabiliorē esse æstimat, vt re vera probabilior est, ideo de vtroque, tam de pecunia aurea, quā de bracteis argenteis tenendū est in ordine ad emptiones, & venditiones, ac ad debita soluenda non maioris esse æstimanda ab emptore cum eis soluente merces, vel à debitore eas tradente in debiti solutionem: etiam si quia alijs caret pecunijs, in aureis pecunijs hęc debita habeat necessesse soluere: non sunt (inquam) magis, vel minus vtraque æstimanda, quā sua pretia legalia valent. Vnde cōfectariū est, quod si ego creditori meo

Nota.

Duplex opinio.

25. argenteorum debitor essem, non ei facerem, satis iuxta hanc Soti, & Nauarri, & Caietan. opinionem, si aureum duplonem (qui cum iuxta eius taxam legalem solum 22. argenteos valeat: tamen iuxta æstimationem vulgarem cambijs pro 25. argenteis solet cambiari) pro debito viginti quinque argenteorum soluiam ei. Quod tamen secundum Garciam iuxta aliam non tam probabilem opinionem probabiliter posset fieri cum hac limitatione duplici, scilicet, dum debitor creditorem inuitum non cogat in pecunia aurea, scilicet in tali duplone, suscipere solutionem. Secundum dum licet non suppetat sibi alia pecunia, nisi aurea scilicet duplones tatum ad soluendum, creditorem non cogat in debiti solutionem, suscipere duplonē eo pretio maiori, quo vulgariter solet cambiari: sed solum eo pretio legalis, quod per taxam regiam valet. Sed de his satis, quia potius ad materiam cambiiorum attinent.

Quest. v. CÆTERVM interim, quia ad materiam venditionis, & ad pretium legale, de quo nunc agimus, alludit hæc quæstio, vtrum corona, & ducati aurei minuto cambio pluris cambiari, & permutari possint, quā iuxta legalem taxam valeant, breuiter nunc ad eam dicimus aliās in suo proprio loco de cambijs latius dicturi. Primū cum Nauarro in additionibus, quod tam duplones aurei, quam etiam moneta maioris gradus, vendi possunt pluris, quā sit eorum legale pretium per legem taxatum à rege propter speciales commoditates, quas secum afferunt, scilicet ad deaurandum, ad medicandum, cor latificandum. Tum etiam, quia faciliores sunt custoditi, & asportati, tum etiā id licet propter vnus pecunię penuriam, & abundantiam alterius, & quia nulla vrgente necessitate, sed interdum solum ad quæstum hæ moneta aurea solitę sunt inquiri ab emptoribus, quo illinc transferantur ad regna, vbi maioris veneunt, quia magis ibi valeant.

Dictum 1.

Dictum 2. SECVNDO dicimus cum Na-

uarro in commentario de cābijs, nu. 19. Nequaquā verum esse, quod ab aliquibus asseritur. Sin hęc regni vetitū esse, ne aliqua priuata persona aliquid superaccipiat pro permutandis pecunijs. Tum, quia legem id interdicentem non allegant. Tum, quia si aliqua leges huius meminere, solum officium cambiatoris publicē priuata auctoritate, ab aliquo vsurpari prohibent, idque etiam interdicit exteris naturalitatis regnorum Hispaniæ priuilegio gaudentibus. Tum, quia in libro pragmatico, pragmatica 129. bis, vel ter hoc ipsum repetit, scilicet, quod id superaccipere possit cambiator, vel quælibet alia persona, quæ has cambiauere monetas.

GARCIA quoque loco citato asseruat hęc opinionē per cōem vsum, & practicā probatę sententiam esse confirmatā, quæ nullo agitata scrupulo duplonē iuxta legem non valentē, nisi tantū viginti duo regalia, p. viginti quinque, vel pro viginti sex solet cambiare: neque hoc sibi crimini tribuitur à confessoribus. Concludit ergo quod consuetudo, quæ nunc generaliter viget permutandi pluris ducatos aureos, atque coronas, quā taxa præscribit, eos excusat, qui tali consuetudine nixi ea vtuntur. Nascitur. n. consuetudo hæc ex huius monetæ aureę penuria, quæ cū sit tolerata & ab eo permissa, qui potius est (si velit) obsistere, & transgressores punire, & à culpa, & à restitutione superaccepti liberat. Iam hinc corollarium Garcia infert. scilicet, vbi tanta penuria numismatis aurei non esset, vel tempore, quo eius magna suppeteret copia, iam numisma aureum non pro maiori valore posset permutari, quā taxa legalis præstituit: nam tunc ea ratio deesset, propter quam rationabiliter introducta est permissio contraria. Sed an hoc corollarium Garcia sit omnino certum, ego non sum certus. Et licet ita interim tenendum sit, sed non transit sine difficultate: quia non solum permissio, sed consuetudo præterita inuecta effecisse potuit: quia interpretes legis, quod lex taxę in ordine tantum ad vendi-

Prag. 129.

Sententia Garc.

Coro. Garcia non ita certum.

venditiones, & emptiones, & debita soluenda vigeret, non autem in ordine ad cambia. Quare vendentes numisma aureum pro argenteo, veniente abundantia numismatum aureorum, pluris permutant ea, seu vendendo facerent tunc forte contra pretium vulgare, vt merces sunt, quod tunc ratione superinductæ abundantia iure extenuaretur: non tamē agerent contra pretium legale, eo quod hoc pretium vulgare in ordine ad cambia pecuniarum non tollit.

IN FERT secundò Garcia contentanèe quoque ad supradicta fore dicendum de permutacione regaliū Castellanorum, vbi eorum penuria laboraretur: sicut vsu euenit in insulis Mallorca, Menorca nuncupatis, aliisque regionibus, vbi quia argenteorū Castellæ penuria subesset, iuste possent ibi pluris vendi, & cambiari, quam sit eorum taxa legalis. Vide Mercatū de contract. lib. 1. cap. 2. vbi agens de coronarum aurearum venditione, licet fateatur aliquid posse superaccipi etiam à priuata persona pro permutacione, qua suas coronas aureas permutat: inuehitur tamen ibi vehementer contra eum, quem vocat abusum merita obiurgatione dignum eorū, qui ambiunt coronas pro 12. argenteis, cum ipsæ non valeant iuxta estimationem legalem, nisi decem argenteos, aureos quoque duplones ex lege astinatos pretio viginti duorum argenteorum, pro viginti quinque argenteis permutant.

Moderatio
asserionis
Mercati.

Nos autem in hac parte ne alicuius reprehensionis sit locus, eam regulam generalem, quam obseruandam tradidimus in venditione aliarum rerum, scilicet obseruandum esse pretium cōmuniter currens, quod etiam abundantiam, vel penuriam rerum venalium, & modum vendendi solet attendere, & hic in permutacione coronarum aurearum, & duplone pro argenteis obseruandam esse ducimus, ne iampe, vt iuxta maiorem abundantiam, vel penuriam horum nummorū aureorum, & alias solitas obseruari circumstantias minuente, vel augen-

tes venditionis, vel permutacionis eorum pretium, communi pretio & vulgari hic, & nunc communiter inuento commutentur, neque rigidum pretium de presenti communiter sic inuentum excedatur. Idemque dicendum est de monetarum inferioris gradus metalli permutacione adinuicem.

De casu Metina, & de pretio legali, & de officialibus iustitiæ & tabellionibus illud non seruandis: De stabularijs pluris vendentibus hordeum, & de senatoribus pluris vendentibus vinum populari: de contractu in fraudem taxæ: de argentarijs ratione mixturæ extremarū pondus auri, vel argentei.

CAPVT XIX.

PRÆTEREA nequid in tactum prætereamus, quod ad hanc materiam pretij legalis spectare videatur: & illam quaestionem huc accersere lubet, cuius meminit Metina in sua inſtructione, folio 142. circa regulam 4. vbi gratia, si quis priuatus homo, dum penuria subest tritici tot modios habet tritici, & cum purgatum purumque sit sibi triticum, valde enim glebulas terræ immifcet in ea quantitate tatum, sine qua aliorum triticum non solet inueniri, neque vendi, an ad pretium taxæ possit eos modios tritici diuendere? Apparet namque id non licere: quia pretium taxæ mercibus non vitiat, aut deprauatis non respondet, sed sinceris, & sanis (vt supradictum est) at modij hi tritici deprauati sunt per mixturam glebularum, quod cresceret in quantitate, ac per consequens in valore: ergo eos modios pretio taxæ vendere non licet.

VERVM Metina ibi proponens hunc casum, sic sufficienter sibi visus est illum dissoluiffe, dicens, non nihil esse discriminis inter casum, quo eos tritici modios venditor vendit cum glebulis terræ, cum quibus ordinarij ex area, & messe solitum est colligi, quia

PRÆTEREA nequid in tactum prætereamus, quod ad hanc materiam pretij legalis spectare videatur: & illam quaestionem huc accersere lubet, cuius meminit Metina in sua inſtructione, folio 142. circa regulam 4. vbi gratia, si quis priuatus homo, dum penuria subest tritici tot modios habet tritici, & cum purgatum purumque sit sibi triticum, valde enim glebulas terræ immifcet in ea quantitate tatum, sine qua aliorum triticum non solet inueniri, neque vendi, an ad pretium taxæ possit eos modios tritici diuendere? Apparet namque id non licere: quia pretium taxæ mercibus non vitiat, aut deprauatis non respondet, sed sinceris, & sanis (vt supradictum est) at modij hi tritici deprauati sunt per mixturam glebularum, quod cresceret in quantitate, ac per consequens in valore: ergo eos modios pretio taxæ vendere non licet.

Quaest.

Argum.

Sent. Me

quia hic nihil machinatur fraudis, quia suum triticum prout autor naturæ illud produxit venale exponit & inter casum prætractum in quaestione. Quia in casu quaestionis, vbi tritico iam repurgato immifceturaliquid terræ, fraude vsus est venditor, quare contractum inualidum esse ait, tenerique talis tritici venditorem refarcire damnū obueniens emptori.

Moderata
responsio.

AT profectò licet apud me Metinae autoritas magni momenti sit, tamen eius sententia in hoc casu parum grata est. Quia licet libenter ei concedam primum casum fraude carere, & in secundo casu non sine fraude illam interuenisse nouam terræ mixturam: sed cum fraus hæc non imminuat, vel augeat valorem iustum tritici, non video quomodo inducat reatum alicuius restitutionis. Et quò veritas patenti innotescat: sic coarguo istam assercionem Metinae. Si alius agricola, quale triticum solet recondi ex area communiter, cum aliquibus glebulis terræ non immixtis ex industria, sed ex solo areae contractis vendat pretio taxæ, non iniuste facit: sed tritici huius bonitas, & conditio est æqualis bonitati, & qualitati tritici, quòd cū antea esset purissimum vltra ordinariam puritatem, aliquid glebularum ei admixtum est in ea tantum quantitate, qua solet ex area colligi, & in ea tantum mixtura, qua illud, quod communiter venditur ad taxam, solet cōmuniter inueniri: quia (vt supponimus) mixtura illa non effecit illud deterius, quàm aliud triticum sic solitū colligi ex area, & sic communiter vendi: ergo nulla inæqualitas est eodem pretio taxæ seu communi (si non extet taxa) illud diuendere, sicut valet aliud triticum tantundem, & communiter impurum à terra, & patet denique, quia potuit hic agricola à principio non tantopere triticum suum repurgasse: sed vendere illud cum mixtura ordinaria, qua reliquum solitū est communiter vendi: ergo si vltra solitum illud expurgauerat in eo gradu, quo triticum nouillum pro sua mensura iterum, atque iterum cribratum, &

summè repurgatum solet committi molendino: si poenitens de facto eas immifceat glebulas, quas extra assuetum subtraxerat triticum nimis cribrando (vt hoc latius patet in nostri instructorij primo tomo 2. parte capit. 42.) poterit illud pretio taxæ vendundare.

PORRO quia de pretio legali coeptum est agi, quod etiam ministri iustitiæ circa sibi taxa stipendia tenentur, non transgredi, de tabellionibus causantibus sibi minuta stipendia pro suis functionibus esse prætaxata quaeritur, an hac ratione possint legalem excedere taxam. Verum quia in confesso est omnibus, quod taxa legalis eis præscripta est rationabilis, & iuxta qualitatem conditionemque eorum moderata (quo circa iusta esse præsumitur) idè in cōscientia ab eis necessaria est obseruata. Mercatus autem in suo libro de contractibus licet hoc concedat, tamen ausus fuit dicere, quòd tabelliones, quando importunis precibus inducuntur ad noctes duendas infomnes, ad quod non tenebantur, & plus solito debito coguntur laborare, quando celerius debito tempore transumptum ex originali processu transferentes tradant expeditum parti, possunt pro hoc extra ordinario labore, & subeundo aliquid extraordinarij stipendij plus accipere. Neque hoc Mercati asseritum irrationabile videtur: quia hic anxius, & extraordinarius labor assumitur, per quem tabellio maciem contrahit, & suo defraudat genio: idè, si aliquid accipiat, non illicitum, erit ei dū modo pro exhibenda scriptura contenti duas plicas papyreas intra tres dies post requisitionem parisi, vel si fuerit maior intra octo dies nihil supra taxam accipiat: quia hic (vt mihi videtur) ratio Mercati non currit. Nā in pragmaticis, c. 4. lege 2003. cauetur sub pena reficiendi damnū parti, vt intra tale tempus eas scripturas exhibere parti teneatur.

POSSET tamen tabellio, si causa conficiendi scripturam ab ea ciuitate, vel loco, vel eius suburbij, vbi commora-

Quaest.
De tabellionibus causantibus sibi minuta stipendia.

Asseritum
Mercati rationabile.

moratur, per distantiam trium leucarum profecturus est foras, vltra taxā scripturæ, accipere pro itinere trium primarum leucarum 40. dipondia, q̄ si pro ea consocienda vltra id spatij progressurus sit: poterit pro singulis diebus 4. dipondia exigere, siuē ad instantiam vnius, vel plurium proficiscatur, & non plus: sic namque habetur in pragmaticis, cap. 8.

*Afferunt
Mercati nō
vōnabile.*

ILLVD verò, quod Mercatus ibi superaddit, scilicet, quòd loco strenarum post obtentam victoriam litis, à parte tabellionij aliquid licet superaccipere, quia legi Hispaniæ repugnare videtur, non ausim tam audacter concedere. Nam pragmatica Regiæ Isabelis Compluti edita, anno 1503. lege 2004. decernitur, vt tabellio publicus, quid quid stipendij acceperit in parte posteriori patente scripturæ, vel processus super scribat: & quòd vltra sibi consignata, & taxata stipendia plus aliquid quouis colore, neque exigere, neque recipere possit.

*Quæst. An
stabularij
carius ven-
dere possint
hordeum
quàm lega-
li præcio ta-
xatum est.
Taxa hor-
dei.*

PRÆTEREA dubitari ab aliquibus poterit, an stabularij hordeum in nut. m vendentes hospitijs ad sua, hospitia, & diuerforia declinantibus, pro suis iumentis possint illud illis diuendere maiori pretio, quàm taxæ, aut quàm sit communiter currens in foro illius populi. Neque, immeritò de hoc hic controuertimus. Tū, quia inhumanum videtur, & contra ius canonicum, quòd carius vendantur necessaria hospitijs, quàm oppidanis, & conciuibus. Tum, quia à taxa cōmuni pretij hordei præstituta per legem seruanda, non videntur fore exceptādi stabularij, nisi per eam expressè sint excepti.

Dictum 1.

IGITVR expedituri quæstionē, dicimus primò, quòd in casu, quo taxa hordei legalis non esset: si iuxta taxam sibi assuetam præfigi particulari per ministrum iustitiæ ad hoc habentem authoritatem (quæ taxa particularis Hispanicè, *avanzel* vocatur) venderent hospitijs, dum talis taxa modicum excederet pretium commune, quo hordeum venditur (sic minutim, vt ipsi vendunt) in populo, non esset il-

lis crimini tribuendum. Tum, quia cū hoc fiat authoritate iustitiæ præsumitur dolus abesse iuxta regulam iuris 24. scilicet, quòd qui mandata facit iudicis, dolo facere non v̄t. Tū, quia suæ industriae & obligationi habendi in suis diuerforijs aliunde comporta tum hordeum pro hospitijs iumētis, vt illud inueniant in promptu, & ad manum ne diuagentur per vicos, & plateas illud quaritandum cum dispendio bestiarum, quæ statim vt exonerantur in diuerforio hordei appetunt pabulum, quia id illis conceditur in recopilatione noua. Secus autem esset in hoc casu, si talis iustitiæ officarius consociens taxam contemplatione stabularij, vel ab illo muneribus subornatus plus æquo, vel aliter auget pretium.

SECUNDO dicimus: quòd vbi taxa pragmaticæ pro faneca hordei esset introducta, si stabularij non habito respectu ad illam, hordei modios pluris diuenderent, quàm valerēt ad rationem taxæ, non viderentur liberi à culpa & restitutione, nisi in tribus casibus. Primò, quando expressè exciperentur à custodia taxæ per ipsam legem taxæ. Secundò, quando vsus communis scitus, & dissimulatus per rectores generales, & gubernatores prouinciarum transgressionem taxæ legalis hordei in stabularijs non punientes, induxisset contrariū. Tertio, quando iuxta pragmaticam tales stabularij aliunde ex alijs oppidanis, vbi eius suppeteret copia, pro prouisione hospitijs ne desit in suis diuerforijs, illud suis expensis ad sua diuerforia im portarunt. Nam in his tribus casibus possent aliquid moderatum plus accipere, quàm desinisset pragmaticæ taxa. Non tamen ad hoc (vt prædiximus ex mente Barto. in lege si publicanus. §. final. ff. de publico.) Sufficeret tolerantia particularium iudicum vniuscuiusque oppidi. Sed iam in recopilat. legum conceditur eis aliquid plus accipere.

VTRVM contractus in fraudem taxæ initus censendus sit ille contractus, quo quis reipublicæ sui oppidi

Dictum 2.

*Contractus
in fraudē
taxæ.*

*Quæst. de
ca*

ea lege, & pacto mutuauit quingentos aureos, vt infumerentur in triticum diuendum in pane cocto ad expensas, & lucrum ipsius mutantis. Quæstio est, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus consocientia, quæstione 106. Respondendum est ergo iuxta mentem eius, id quidem contra pragmaticam taxæ tritici fuisse intentatum singulari vafricie, quæ ipse mutuator, scilicet Petrus videns se non tutè posse emere triticum ad diuendum id in pane cocto in locis illis finitimis pretio superexcedenti taxam: quia non erat ex officio pistor electus, cui id est licitum, quod cæteris est vetitum, iuxta pragmaticam, has rethnas excogitauit (vt manu aliena efficeret, quod propria conficere non erat datum,) scilicet mutuare senatui populi suam pecuniam cum condicione prædicta.

Resp.

QVIA talis neque ratione mutui, neque ratione lucri cessantis, quia neque tale lucrum intendebatur, neque de eo mutans senatui facit mentionem, neque ratione alicuius contractus societatis mixti cum conductione, & locatione operarum (quia nihil huiusmodi in mentionem tunc illis venit) neque de hoc actum est, neque conditiones ad hoc prærequiritæ intercessere, quarum vna est, quod periculum, & lucrum æqualiter cedat socijs æquales sortes ponentibus, & quarum alia est, quòd iustitia, & equitas seruetur in pretio exponentis labores, & expensas) potuit lucrum id reportare. Quocirca conuincitur per illam vafriciem commissam contra pragmaticam taxæ tritici molitus fuisse id lucri expiscari. Quare licet sic mutuado insigni beneficio profectus sit populum: non tamen euadit labem vsuræ, si ratione huius mutui, & impensi beneficij illud velit referre lucrum.

*Quæst. De
Senatorib.
p̄ia viciua
lium taxā-
ribus.*

IAM verò, quia de taxa pretij cæptum est agi, illa quæstio & ab hoc loco non est extranea, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus consocientia quæstione 82. Ea scilicet est, Instruct. Negot.

vrūm culpæ sit dandum, quòd sit à senatoribus populorum. Hi namque carius taxant panem, & vinum à se, & à conuicinis sui populi diuendum, quam venderetur ab hæc vicinaria asportantibus aliunde à foris ex alijs populis, si tempore, quo sua in suo populo prius veneunt, permitterentur ea importare, & diuendere. Quæritur ergo, an id fiat licitè. Breuiter ergo dicendum esse videtur, hoc non apparere illicitum, si ex eo, quod sic fiat, maius est emolumentum commune, quòd inde redundat in populum, quàm sit id detrimenti, quòd inde capiunt pauperes populi, aliàs secus. Circa quæstionem consulendos ait Corduba ibi Gabrieleum in quarta distinctione 15. q. 10. nota septima & dubio secundo, & Syluest. tit. emptio q. quia ra, quæstione sexta & quæstione nona, & quæsti. 10. 11. 12. & iuramentum quarta quæstione secunda in fine, & Nauar. in Sum. cap. 23. num. 92. Et quia quæstio dependet ex facto, exacta examinatione discernendum venit hoc factum, an magis vergat in commodum commune populi, quam in detrimentum pauperum, populi: quòd si adhuc in ancipiti esset res, tunc consuetudo introducta prævaleret. Sicq; fertur respondisse Doctor Metinæ Complutensis.

Resp.

PRÆTEREA, licet quæstio hæc ad deceptionem, quæ contingit in emptione circa merces viciatas reduci posset, sed, quia agitur de extenuatione legitimi ponderis auri, vel argenti ratione mixturæ extraneæ materiæ in rebus fabrefactis ex auro, & argento, vt in vasis argenteis, vel aureis, & quia pondus auri, & argenti quædam veluti taxa est eius, & illius quantitatis veluti mētura: ideo ad hunc locum eam aduocasse non erit prorsus alienum. Quæritur ergo, an aurifices licitè ad auri pondus vendant eam ligam, seu mixturam alterius metalli, siue materiæ, quam auro immiscant ad compactiones, seu iuncturas operis sui consociendas. Nam videtur id eis nequaquam licere, quia integrè sui operis mercedem

*Quæst.
De aurifici-
bus.*

Arg.

F acci-

Difum. 1.

accipientes mixturam illam non subtrahunt à pondere vasis aurei, vel argentei à se confecti. Quæstio est, cuius meminit Corduba in suo tractatu de casibus conscientia. quaestione 80. Quocirca iuxta mentem eius dicendum videtur ad hoc, quod si sine fraude huiusmodi argentarij solum immiscerent alterius materiae ligamentum pro iuncturis vasis conglutinandis iuxta suam artem necessarium, possunt sui laboris integram recipere mercedem, non computando pondus ligae, vel mixtae materiae alterius in sui laboris stipendio, propter apparentes rationes. Quia dum ad hunc usum parum miscetur alterius metalli inferioris iuxta artem, dum est necessarium, id in partem pretij iusti ipsi argentarijs videtur impendi secundum communem aestimationem. Tum, quia in cæteris artificialibus mixturis, aut confectioibus id accidit esse licitum. Nam faber ferrarius in ferruminatione, & compactione ferri cum ferro solitus est immiscere puluerem arenae: & pharmacopola in confectioibus medicinalibus interdum necessario immiscet aquam naturalem, aliasve materias ferè nullius pretij, vt melius fiat earum temperamentum, & sic in concoctione vini, quo commodius fiat, aliquid aquae solet superinfundi: caldarum quoque artifices ad iuncturas conficiendas, vel ad temperamentum operis sui, ferrum soliti sunt coniungere: & tamen hi has mixturas necessarias facientes, pro his mixturis nihil demunt de solito pretio.

Difum. 2.

DICITVR autem secundo, quod tales argentarij si plus extraneae materiae, aut metalli inferioris immiscerent in suis operibus argenteis, vel aureis, quam secundum regulam suae artis sit opus miscere: tunc id non caret culpa mortali, nisi modica admixta materia à culpa excusetur, & sicut non sunt liberi in hoc casu à culpa: ita neque à restitutione.

Corol.

EX quo inferitur ibi corollariè à Corduba, quod si verum est, quod refertur, scilicet aliquos argentarios so-

litos esse cum pondere 7. regalium argenti immiscere in iuncturis operis conficiendi pondus trium argenteorum, vel eo plus in aere, vel in alia extranea materia ad ligaturam, si huiusmodi artifices nihil demunt hac de causa de pretio sui laboris, vel si nihil remittunt de alijs sibi soluendo pretio, genus est fallaciae, in quo, neque etiam tacite, sicut neque in vitium occultum ab eumentibus talia consentitur: & quia potissimè ubi interuenit opus aureum, non modicum ex hoc detrimentum obuenire solet: idè cum notabilis quantitas venditioni exponitur, tenentur argentarij, vel patefacere pondus extraneae mixturae, vel id subducere à pretio facturae, alioquin culpa mortali non caret, neque liberabuntur à restitutione ultra iustum accepti.

De macellario qui pretio taxa carnes deterioris vendit, de defraudantibus infideles in taxa ponderis vel mensura: an domini vilioris gallinas à vasallis emere possint: an vectigalia emens in summa taxa ea exigere possit: an ultra taxam stipendiari possit senator iturus ad curiam.

CAPVT XX.

PRÆTEREA, ne aliqua quaestio, quae ad materiam taxae, vel ponderis rerum venalium attinet, de qua iam ex magna parte egimus, praetereatur, opera pretium fore duximus, & hic alias minores quaestiones ad hanc materiam alludentes sub breuitate transcurrere. Expedienda ergo venit hic primò illa quaestio, cuius meminit Cord. in tractat. de cast. conscient. quaestione nona, ubi de macellario agit, qui cum populo conuenit de exhibendo populo in macello carnes arietum castratorum venales pro certa pretij taxa. De quo quaerit an si sub eadem pretij taxa intermiscet morticinas carnes, vel carnes arietum inca-

Respon.

incastratorum, in macello suppeditat, reus ob hoc fiat alicuius restitutionis. Cui quaestioni, quia non magnam facessit difficultatem, prompta est responsio affirmatiua, scilicet, quod is restitutionis obligatione tenetur. Neque enim debuit castratos arietes, quorum non tanti aestimantur carnes in macello diuendere eo pretio taxa, qua castratorum carnes subministrare populo pollicitus est. Imò, si hinc aliquid nocementi circa salutem popularium subcreuisset in populo, & id damni reparare teneretur. Ultra restitutionem, quam tenetur facere, eo quod carnes incastratorum minus valentes pretio taxa pro castratis facta vendidit. Sicut neque à restitutione immunis est, qui mixtum aquae vinum, vel id quod est vitiosum pro sano, & incorrupto diuendit. Igitur damnum hinc passis restituendum est à macellario, si quibus debetur, & quantum innotescere possit, quod si id constare nequeat, pauperibus populi restituendum erit: & quo securus conscientiae suae securitati magis consulat pro eo, de quo adhuc remanet incertus compositionis bullam assumat. Pro quo facit Syluest. titu. emp. q. 19. 20. Medina Complutensis de restitution. q. 34. Sotus de iustit. & iur. libro 6. quaest. 3. articu. 2. Nauar. in Sum. capi. 23. nu. 87. 88.

PORRO huc aliquo modo accedere videtur: & illa quaestio, vtrum contractus emptionis venditionisve inuendo cum infidelibus, liceat eos in taxa numeri, aut ponderis, vel mensurae circumuenire. Huius quoque quaestioni meminit Corduba in tractatu de casibus consc. quaestione 96. Igitur respondetur primò, non licere Christianicis negotiantibus cum infidelibus, eos in numero, pondere, mensura, taxaque pretij mercium, quas illis vendunt, decipere. Non enim hoc contingeret fieri sine peccato, neque sine restitutionis noxa: siue tales Paganum hanc fraudem, passi de his essent, qui in recognitionem alicuius subiectionis, aut foederis principibus Christianis tributa praestarent, siue de his,

Quaest.

In venditione an liceat infideles circumuenire.

Resp.

Difum. 1.

qui terras Christianorum à se occupatas incolunt, siue non. Et idem prorsus dicendum est de manifestatione mercium, quas illud ad infideles venales transueherent. Non enim possunt eas causa defraudandi principes infideles in debitis sibi vectigalibus Christianicis occultare. Quia quamuis terras quae olim fuere Christianorum inuaserint, tamen earum dominium non ad singulares mercatores cum huiusmodi infidelibus negotiatis attinet: sed ad dispositionem eorum Christianorum principum, quibus eas recuperandi terras cura incumbit, spectat. Quare, nisi huiusmodi principum, aut Papae interueniente autoritate publica non licet mercatoribus hac ratione occultando merces, suis debitis tributis defraudare, praesertim eos infideles principes, qui in alicuius subiectionis professione (vt praediximus) aliqui tributis, parias, Hispanicè dicti pendunt principibus Christianis, quia iam cum autoritate, seu ratificatione talium Christianorum principum eas leges vectigalium videntur edidisse. Cæterum infideles siue sint soluentes tributa recognitionis nobis, siue non, siue terrarum nostrarum praecoccupatores sint, aut non, in pondere, & mensura, & taxa non posse licite defraudari à nobis, ideo diximus, iuxta responsum Medinae Complutensis, quia suae particulari industriae, & labori debetur pretium iustum taxae, quod siue pro suis mercibus recipiunt, siue quod pro mercibus emptis à mercatoribus Christianis eis impendunt. Quocirca in taxa, numero pondere, & mensura, infideles hi in demens sunt seruandi.

SECVNDO & vltimò dicimus, quod si infideles de eo numero sint, qui neque nobis infesti sunt, neque terras Christianorum inuaserunt, hos neque autoritate, cuiusvis principis Christiani, neque autoritate Papae possumus in suis tributis defraudare: quia neque dominio suarum rerum priuare. Ita Sotus in 4. sen. ita Victoria in relectione de Indis. ita Corduba in suo quaestionario lib. 1. q. 57.

Quæst. INSVPER non parùm huic ma-
Vtrum vas teriæ coheret & illa quæstio, vtrum
falli teneant vassalli teneantur vendere dominis
tur videri suis gallinas, capreolos, certo pretio
virtualia taxæ à dominis præfixo minori, quã
dominis pre par erat: sicut Garcia lib. 1. de Contra-
ratio ab ipsis ct. c. 13. pag. 372. refert vsu sic venire in
dominis ta Valentia regno, vbi tali pretio has
xato mino- merces coguntur diuendere vassalli
ri, quã par prædicta. Subterfugere autem videtur
erat. Garcia ibi super hoc suam edicere sen-
Subterfu- tentiam. Solum etenim hanc coactio-
giu Garcia. nem, qua coguntur ad istam taxam di-
 uendere prædicta, an iusta sit, vel iniu-
 sta, examinandam relinquit his, qui-
 bus magis constat de origine, vnde ob-
 ligatio vendendi dominis prædicta
 tam infimo pretio ortum traxit. Nã
 ait, rem esse, quæ apud se, sicut & apud
 alios suspitione laborat. Quocirca
 consulendum esse ait Fr. Antonium
 Cordub. in tract. de casib. conscient. q.
 114. vbi in dubium reuocat vtrum do-
 mini ex suis populis gallinas sibi pro
 sua mensa assumere possint venales
 infra medietatem iusti pretij, cum sic
 eas à vassallis emisse ab immemoriali
 sit in vsu.

Dicium 1. IGITUR iuxta mentem Cordu-
 bæ ibi, cui accedimus, quia cordatè lo-
 quitur, dicimus ad quæstionem primò,
 quod si talè vsum tam vili pretio
 emendi gallinas fundarunt domini
 in solo contractu emptionis, vel vendi-
 tionis, liquet hoc, & contra iusticiã
 esse, & obligatione restituendi eos ten-
 eri. Sed quia forte talis vsus ex con-
 tractu mixto & emptione, & vendi-
 tione, & ex remissione debiti tributi
 initium habuit, ideò distinctione est
 opus. Dicimus ergo secundò, quod si
 vassalli ea iura, & reditus, quæ secun-
 dum leges dominis sunt debita, iusti-
 cianter implent ea iura, illis integrè
 soluendo, tunc talis contractus suè
 tantum simpliciter cõtractus emptionis,
 & venditionis sit, suè mixtus esse
 dicatur, iniusticia non caret: quare de
 factum pretij iusti gallinarum restitue-
 re domini tenentur iuxta temporum,
 quo eas recepere, & recipiunt valo-
 rem. Et huius refectionis pretij facien-
 di prompta est ratio: quia si meram

emptionem, & venditionem ibi in-
 teruenire dicamus, notabilis quoque
 ibi in pretio gallinarum interfuit de-
 fraudatio. Si autem mixtum prædictũ
 contractum ibi conflatum esse inter
 dominos, & vassallos dicamus adhuc
 titulo tributi, vel seruitij debiti remis-
 si, talis defectus pretij iusti gallinarũ
 non potest iustificari. Quia postquam
 (vt ita esse præmissimus) vassalli om-
 nia iusta onera, & tributa debita do-
 minis exactè adimplent ea illis solu-
 do, conuincuntur domini in emptione
 prædicta gallinarum id subtraxisse
 à debito pretio pro illis, quo minoris
 eas emerunt à vassallis. Non autem ad
 id persuadendum cõiectura deest pro-
 babilis. Nam quantum coniectare li-
 cet antiquis temporibus, videtur gal-
 linæ in illo pretio vili, scilicet 10. di-
 pondiorum venales constitisse, tunc-
 que verisimile est dominum cum vas-
 fallis conuenisse de exhibendis sibi gal-
 lina venalibus pro tali pretio ad suã
 mensam: cumque post hoc earum cre-
 uerit pretium, proportionabiliter au-
 xisse earum pretiũ credibile est. Cum
 ergo nunc gallinæ in pretio iam acce-
 derint: sequitur etiam à domino vas-
 fallorum necessariò augendum esse
 pretiũ: sicut necessariò à vassallis eas
 vendentibus diminuendũ erat, si nũc
 in pretio descendissent. Accedit ad
 hoc, & aliud non mediocri indicium,
 & id quidem est fama, communisque
 æstimatio, quæ apud omnes habetur,
 scilicet, reditus, iuraque solita præsta-
 ri à vassallis ad illud augmentũ nunc
 peruenisse, quale hæctenus non fuit,
 & ultra quam par esset: accedente
 præsertim illa obligatione maiori,
 qua astringit dominus subditorũ in-
 digentij suppeditas ferre. Nam ceteris
 paribus magis suis, quàm alienis tene-
 tur conferre elemosinã, quocirca ex-
 pediret, ne ad rigorem sua tributa à
 subditis exigeret. Neq; talis dominus
 in hac emptione gallinarum tã tenui
 pretio, & vili, titulo præscriptionis se-
 turari potest, cum iniusta præscriptio
 fuerit, neque bona fide suffulta.

PRÆTEREA tertio dicimus, *Tertium dõ*
 quod si redditus, & iura q̄ dominus *Sum.*
 de

de facto à suis subditis exigit, minora
 sint, quàm sint ea tributa, & iura de-
 bita, quæ iuxta leges posset ab eis exi-
 gere: tunc eam quotam, quam re-
 mittit de debitis sibi tributis, potest
 à pretio iusto gallinarum à se solu-
 endo demere, iuxta quotam partis
 remissa tributorum, de gallinarum
 sibi venditarum pretio communiter
 currenti aliquid subtrahedo vassallis.
 Non enim in hoc casu dominus mi-
 noris sic emendo, delinquit, aut vlli
 restitutioni subijcitur, cum cõtractus
 mixtus emptionis, & venditionis ex
 vna parte, & ex relaxatione debiti ser-
 uitiij, aut tributi intercesserit ex alia.
 In hanc sententiam consentiunt Do-
 ctiores, sic referente Gabriele in 4. di-
 stin. 15. q. 5. concl. 2. & 3. & 4.

Quæst. QVIA de taxa rerum venalium
An domini sermonem iniurimus, non multum
qui subdito præposterè, & hic hæc ascita est quæ-
rũ vectiga- stio, scilicet, an domini, qui pretio, vel
lia dono à dono, vel aliter obtinuerunt à rege
rege accepe suorum populorum vectigalia, ea exi-
rũt ad rigo- gere possint ad perpendicularum taxæ,
rã taxa pos- id est, ex decem vnum, vt præscri-
sint exige- bit lex, cum rex neque modo, neque
re. tempore, quo vectigalia contulit,
Sent. Cordu- vel vendidit ita in summo rigore
duba. exigat, aut exegerit. At quia Corduba,
 in tractatu de casibus conscientie quæ-
 stio. 115. & Sotus de Iustit. & iur. libro
 3. quæstion. 6. circa hanc quæstionem
 discordes sunt, præmittam hic senten-
 tiam Cordubæ, dicturus tandem meã
 (si quidquam valet) sententiam. Igitur
 Corduba eius est sententiã, scilicet,
 quod qui emptione, vel quocunque
 alio titulo hæc vectigalia pene iure
 obtinuerunt à rege, perinde ac
 ea iura obtinet rex ad summum,
 scilicet, ex decem vnum exigendo, pos-
 sunt ea percipere, dum hanc taxam
 non transcendant. Neque obstat
 (inquit) quod rex indulgentior sit in
 suis vectigalibus exigendis: quia in
 sua vnusquisque est moderator, &
 arbiter intra limites iustitiæ, & dum
 speciali lege non prohibetur. Neque
 obstat (ait) contra hoc indulgentia,
 qua rex indulsit regno per aliqua cur-
 ricula annorum, ne vectigalia ad sum-
 mum ascendant, vel in summo exigan-
 tur: quia hæc indulgentia non vergit
 in præiudicium aliorum dominorũ,
 quibus ista vectigalia sunt debita. Sic-
 que in facta contingentiã latam fuis-
 se sententiam in regali consilio asse-
 uerat Corduba.

AT verò licet contra sententiam
 autoritate regij consilij munitam
 mihi hic obloqui non sit cordi: sed
 res est, quæ (vt in 2. parte tomi primi
 mei Instructor. capit. 38. dixi) scrupu-
 lo non caret, quatenus attinet ad con-
 scientiam, tum propter egregiam au-
 thoritatem Soti tenentis cõtrarium, tum
 propter rationes valde æquitas. *Senten. Soti*
 consonas, quæ pro eo facere videtur. *Lex quare-*
 Primò, quia lex eatenus obligat, qua- *mus obli-*
 tenus est vsu recepta: at lex ista vectiga- *gat.*
 lium sic est vsu recepta, vt quota hæc
 non ad summum exigatur, sed infra
 summum se solet. Rex cum regno
 componere, vt remissior fiat pensio,
 ac tolerabilior: quia vt bene ait So-
 tus, licet decima sit consignata, ta-
 men nisi vrgens necessitas, regni il-
 lud postulare, nimis graue esset tri-
 butum hoc ad rigorem exigere. Vnde
 vsus rigorem huius quotæ vecti-
 galium temperans non videtur esse
 tam indulgentia regia, quàm vsus
 admissus à rege vt modificans, & in-
 terpretans legem. Nam & Victoria
 dixisse fertur, quod aliquod tributum
 contingit esse iustum, si solvatur secun-
 dum consuetudinem: quod tamen
 esset iniustum si solueretur secundum
 rigorem, & exemplificat in vectigali-
 bus, id est, *alcavalas*. Idèd cum Rex
 non plus iuris in tales emptores iu-
 rium transfulerit, quàm ipse rationa-
 biliter haberet, neque voluit transfer-
 re, cuius argumentum est: quia si Rex
 cum ea vendidit, ad summum exigen-
 da ea esse censeret, non tam mode-
 rato pretio, sed auctiori, & cariori
 illa vendidisset. Sequitur ergo in
 conscientia, huiusmodi iurium, id
 est, vectigalium emptores, vel aliter
 ea à rege affectos non posse illa ad
 summum, id est, ad quotam ex decem
 vnum exigere, & multo minus, qui
 ea non pleno iure obtinuerunt à rege,
 F 3 sed

sed tantum vt eorum collectores. In quo vltimo nobiscum cōcordat Corduba. Alias verò satis efficaces rationes, quas in gratiam Soti in nostro Instructorio, loco citato attuli, consulto hic missas facio, consulēs breuitati. Imò sic iuxta nostram sentētiam definitur in Recōpila. noua, de quo in fra rursus.

Quaest. An ultra taxā obseruanda taxa, & illa quāstio pertinet salarij plura veniant solueda pro curatoribus Reipub.

INSUPER & ad materiam de obseruanda taxa, & illa quāstio pertinet salarij plura veniant solueda pro curatoribus Reipub. nere videtur, scilicet, si perstante lege regni decernente senatori ciuitatis eunti ad Curiam ad negotia ciuitatis procuranda, non ampliora salaria fore suppeditanda, quā duodecim argenteorum pro singulis diebus, si vnus dumtaxat Senator adfit, qui idoneus sit ad hoc munus magni momenti obeundum, qui tamen, quia non tā prospera valetudine gaudet ad id muneris pro republica subeundum, compelli non potest, neque eo stipendio duodecim argenteorum, quod profano sufficeret, ipse quia valetudinaris est, sustentari potest, an huic plus ceteris in hac functione bonum commune reipublicae promoturo plus stipendij, quā legis taxa assignat, possit ad senatu ciuitatis impendi. Quāstio est, cuius Corduba meminit in tractatu de casibus conscientiae, quāstio. 81. A qua breuiter nos excutientes, ad mentem eius dicimus; posse quidem pro hoc senatorem hunc tam strenuum prae ceteris ad negotia reipublicae in Curia gerenda maiori stipendio, quā taxa sit ad id muneris a senatu ad curiam delegari: tū quia id in maius emolumentum cedit ciuitatis, quam si pro duplo pretio alijs personis id negotij esset mandatū. Neque ad hoc obstitit taxa legis, quae intelligenda venit de senatore, cui etiam inuito id muneris imponi potest: quia illud suscipere tenetur, qualis non est senator hic non tanta valetudine fruens: quare hic pro maiori stipendio se conducere ad id poterit, sicut & alius particularis, & priuatus.

INSUPER in praedicto casu ad euitandas lites pretium maius taxae, quod huic praestatur a senatoribus im-

bibi potest sine restitutionis noxa in alijs reipublicae sumptibus. Hoc autē licere conceditur, dum mendacia ab sint, & dum, si super hoc cōsultus fuit Rex, ad sic faciendum licentiam senatoribus non denegauerit: quia tunc, sicut & in omnibus casibus vbi constat intentio legislatoris seruanda est, *Notas.*

Vtrum correctores ciuitatum praeter salarium taxatum possint accipere assessorias. Taxatio arbitris commissa an sit seruanda. Taxationes rerum dotalium quando vilioris taxantur, vergunt in detrimentum creditorum mariti interdum.

CAPVT XXI.

V cetera, quae ad materiam de taxis attinet, prosequamur, & hic haec quāstio interserenda videt, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiae, quāstio. 110. scilicet: Vtrum correctores ciuitatum, populorumque gubernatores, ultra salarium sibi praetaxatum assessorias quoque sibi vendicare possint. *Quaest.*

VIDE V R. autem quāstio haec non adeo patens propter rationes, quae nituntur in contrā. Nam primo obstat assessorijs assumendis a iudicibus, scilicet, quod habetur ca. cum ab omni specie mali, de vita, & honestate cleric. & in l. lex iusta. ff. ad legem Iuliam. repetun. & in c. statutum. §. nisi forsan. in verbo moderatas. vbi dicitur, quod iudex ordinarius, & suus de legatus non possunt accipere expensas a partibus. Et gloss. in d. c. cum ab omni, in verbo propter expensas. ait, quod iudex delegatus ab ordinario, debet habere expensas a delegante. Ex quibus locis licet arguere assessorias (quae sunt veluti expensae pro inuisendis processibus a iudicibus ad sententiam proferendam eis collatae a partibus) ab ipsis non fore assumendas.

ITEM secundo, peculiares regni leges assessorias sibi praecipere iudices prohibent iuxta l. 3. titulo 16. de

Corre-

Cap. XXI. An Gubernato. ultra taxam salar. assessor. &c. 87

Corregidores, in Ordinatione regali; libro 2. vbi interdicitur correctores stipendiatos assessorias sibi assumere. Et l. 10. tit. 15. praetoribus ordinarijs praecipitur, quod dum eis consignata sunt salaria, eas assessorias non recipiant: sicut neque iuri periti praetores eas exigere possunt. Idemque profusus cauetur titu. 26. de correctoribus, vbi indicitur poena restitutionis in quadruplum.

Argum. 3. **DEINDE** tertio, edictum regium taxae, aranzel Hispanice nuncupatum, id vetuisse videtur, postquam ibi consignat stipendia iudicibus exoluenda pro actibus iudicialibus, & sententijs, vbi nihil meminit rex de assessorijs assumendis a iudicibus: Imò quamcumque consuetudinem recipiendi ultra ibi illis consignata stipendia reprobatur.

Conclus. **IGITUR** responsuri ad quāstionem statuimus hanc conclusionem: Indices gubernatoresque non sufficienter stipendiati in recompensam iusti sibi debiti salarij possunt sibi applicare assessorias, id est, quinque dipodia pro singulis folijs criminalis processus, & tria dipodia pro singulis folijs processus civilis. Haec est Cordubae loco citato. Quae ratione hac naturali fulcitur, quae dicitur stipendium sufficiens consignandum esse reipublicae ministro: est namque de bonis reipublicae decenter alendus, iuxta doctrinam Diui Thomae in secunda quodlibet. art. 8. & 22. & q. 63. & habetur in athen. vt iudices sine quo suffragio. in principi. & facit text. in capite militare. 23. q. 1. & Archidiaconus in ca. non sane 14. q. 5. nu. 6.

ACCEDIT, & alia ratio, scilicet, quod regni leges hoc ipsum decernunt: sicut videre licet in regalibus Ordinationibus lib. 2. titulo de *Corregidores*. l. 7. vbi cauetur, correctoribus ex proprijs bonis magistratus ciuitatis, id est, del. confesso fore consignanda stipendia, quod si haec bona defint per contributionem inter particulares distribuenda, & ab vno quoque iuxta normam iustitiae distributivae eis consignanda & soluenda, prouiden-

da fore eis stipendia. **EX** quo sequitur, illam permissionem, consuetudinemque recipiendi assessorias in aliquibus populis Duci del. Infantazgo, tanta antiquitate polentem, cessisse in partem decentis stipendij, quod gubernatori impeditur, aut impendendum de iure est. Quod conijcere ex eo licet, quod habita ratione aestimationis assessoriarum, aliorumque actorum iudicialium, totum hinc resultans stipendium ad quodam triginta millia dipondiorum reduci constat: quod ferme tantundem est ac stipendium, quod illi impenditur a Duce praedicto. Vnde verisimile videtur, neque probabili caret praesumptione inter ipsum Ducem, eiusque terrae populos conuenisse, de tribuendis gubernatori a Duce triginta mille dipondijs, & de eodem gubernatori assessorijs, & alijs actibus iudicialibus persoluendis a populis, quae alijs triginta mille dipondijs aequivalent, & eatenus sic conuenisse inter subditos, & dominum, quatenus gubernatori decens sufficiensque salarium pro more non deesset.

IAM verò ad primam obiectionem in contra desumptam ex legibus, & doctoribus ibi citatis, contendem iustitiam administrandam esse gratis, dicitur, quod tales leges, & doctores partim loquuntur de iudicibus ecclesiasticis obtinentibus beneficia ecclesiastica, & partim de iudicibus secularibus decenter stipendiatis a republica, vel ab illius domino. De quo consulendus est Florentinus tertia parte Summ. titulo nono, capit. secundo. §. octauo, & nono. & Syluester titu. iudex. l. 9. io. & Adrianus in to. quodlibet to. art. 1.

AD eam verò obstantiam, quae in legibus regni fundabatur, respondetur, quod tales leges de assessorijs non recipiendis, vbi non sunt in obseruatione, neque in memoria, aut neque in usu sunt receptae, ad suam custodiam nullam obligationem inducunt iuxta caput in istis. §. leges. dist. 4. & communiter Doctores in c. 1. de regna & pace, & pro vt tradit Gregorius Lopez

in libro 16. titulo primo Partit. prima concludens rege sciente legem vsu non recipi à populo, neque compellente ad eius obseruantiam, cum possit sine inconuenienti ad eius custodiam cogere, si sic vsu recepta non sit, caret obligandi vi: quia vilus est tunc Rex in eius non obseruantiam consensisse. Consentit Syluester titulo lex. quaestione sexta, estque communis Doctorum assertio. Secundò respondetur, quod etiam si donemus leges huiusmodi regni fuisse olim vsu receptas, iam per contrariam consuetudinem sic potuerunt annullari, vt desierint iam obligare, iuxta legem, de quibus. ff. de legib. & in capitu. final. de consuetu. & in l. 6. titu. secunda parte prima. Maximeque eis derogatur per immemoriam consuetudinem contrariam, quippe quæ vim habet priuilegij iuxta capitulum super quibusdam. de Verborum significatione, & in l. hoc iure. §. ductus. ff. de aqua pluui. arcend. & in l. sexta titulo tertio libro tertio. Ordina. tega. Quare cum nulla memoria hominum vigeat in contrarium de huiusmodi assessoris non soluendis in illis Ducis populis, sequitur leges de assessoris non ferendis ibi vim non obtinere. In huius confirmationem videto Speculatorem in titulo, declaratio. §. si verò ordinarius.

CONSVETUDO ergo potest valere circa assessoria: quocirca per talem consuetudinem fiet licitum quod alias esset illicitum: contra ius tantum humanum, vt habetur in Authen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. sic igitur verbo, sciat enim. & in Authen. de sanctissimis Episcopis. §. si quis autem. verbo, pro consuetudinibus Diuus Augustinus sanet c. non sanè. 14. q. Consulto Syluestrum, verbo consuetudo. q. 6.

TERTIO respondetur ad obstantiam, quod leges regni expressè interdicentes assessoria intra suos proprios terminos, id est, tantum de his personis, quæ eas ibi recipere prohibentur, sunt accipiendæ: quales sunt correctores, id est, Corregidores iam à magistratu ciuitatis stipendiati, &

prætores ordinarij consignata salaria habentes, insuper, & prætores ordinarij in iure periti etiam si salarijs careant. Correctoribus autem stipendium consignari à populis lex sanxit (vt supra meminimus.) Gubernator autem in suis populis præfectus à Duce, neque Corrector est salariatus, neque de numero prædictorum, vnde à legibus illis excluditur: quia neque etiam prætor est ordinarius, quia tantum est iudex delegatus, iuxta glossam in Clem. & si principalis. de rescriptis. & Alexandrum in rubrica. ff. de officio eius, cui est mandata iurisdictio, quam Gregorius Lopez citans læctatur. in l. 2. titu. 4. par. 3.

DENIQUE cum ius naturale dicet ministris iustitiæ dignum stipendium esse præstandum, infertur hinc prædictas leges de iudicibus sufficienter stipendiatis fore intelligendas, non verò de iudicibus insufficienter stipendiatis, quibus vsu receptum est subueniri per assessoriarum contributionem.

INSUPER quoniam de taxatione rerum venalium incidit hic sermo, & in traditione dotis taxatæ suo pretio, quoddam veluti genus emptionis tacitè interuenit: ideo & quaestio hæc, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiarum non præposterè hic collocatur: habetur autem ab ipso ibi. quaestione 130. Ea nempe est in casu, quo focer & gener inter se pacti sunt de consignandis duobus arbitratoribus ad æstimandum, & taxandum pretia suppellectilium dotialium cum animo, qui affuit genero sibi secreto recompenfandi, si in tali taxatione damno affectus esset, an talis gener sentiens se prægrauatum ab arbitratoribus in taxa pretio valde aucto, possit sibi secreto id detrimenti restaurare.

IGITUR ad quaestionem primò occurrit dicendum, quod in casu, quo in animo habuit gener acquiescendi arbitratorum taxationi, si notabiliter in taxa læsus non fuit, neque manifestè, quidquid à se causa recompen-

pensationis secreto acceptum est restituum focero est, Quòd si hic animus ei defuit, scilicet parendi arbitratoribus in taxa, non absuit ipse à culpa mortali, quia fictio interfuit ex parte sua in re notabili iuxta mentem Soti, de iustit. & iur. libro octauo quaestio secunda articulo. 1. ad 1. argumen. & iuxta Nauarrum in sum. ca. 18. num. 3. & Syluest. verb. pactum, quaestio. 4. sicque communis est sententia doctorum.

Varia sententia. CETERVM quidquid sit de peccato, de restitutione restat agendum. At verò, quia hic doctores variant in sententijs præmissis, hic eorum varijs sententijs, quid sit tenendum in hac parte à nobis edicendum erit. Igitur Sotus vbi supra, & Nauarrus vbi supra, numero tertio, & quarto, eius sunt sententiæ, vt existiment, quod pacta non liberalia, neque merè simplicia, sed onerosa, & ex vtraque parte contrahentium constata, vt verbi gratia, do, vt des, facio, vt facias: solida sunt faciendæ, etiam si interfuerit fictio, absueritque animus ea implendi ad eaque se, obligandi in eorum altero. Quocirca iuxta mentem ipsorum ne sic decipiens ex sua fraude reportet commodum (quod contra æquitatem est) tenetur stari promissioni, & pacto. Quod si hoc verum est ex hac eorum sententia elicitur generum prædictum, quia stare taxationi arbitratorum pollicitus est, quod præ stare non potest, nisi restituat focero, quod iam in recompenfationem sibi adaucti pretii accepit, ad talem restitutionem faciendam obligati manere. Quamuis secus accidat in liberalibus, & simplicibus promissionibus, & contractibus. Nam in his auctoribus Syluestro, & Nauarro, vbi supra, iuxta Diuum Thomam secunda secunda quaestione 110. articulo tertio, licet peccatum in animo non se obligandi, neque implendi promissum, interuenit propter fictionem, tamen sic eludens alteram partem obligatione restituendi ei quidquam regulariter caret, nisi ex tali fictione aliquid detrimenti alia pars sit passa.

VERVM non desunt Doctores alij: qui Scot. & Metinæ Complutenfi subscribentes in hoc casu autumant, generum hunc liberum manere à restitutione suo focero faciendâ propter recompenfam dictam sibi secreto à se de bonis foceri factam, si nihil plus acceperit eo pretio iusto, quo suppellectilia illa forent taxanda: quia pactum de parendo taxationi arbitratorum sic accipiendum fuit, vt tantum ligaret in casu, quo æqua fieret taxatio, & non aliter, licet gener in hoc non se explicuerit causa offensiois tollendi, & inimicitias, & inconuenientia alia inde oriunda cauendi.

TANDEM, quo ad punctum quaestiois faciamus satis, cum Corduba dicendum esse duximus, quod quia de facto non constat tale pretium taxationis suppellectilium dotialium fuisse manifestè iniustum, licet genero videatur esse iniustum, tamen ex affectu in propria causa, quia deceptio teneri potest, interdum in recompenfam à genero acceptorum bonorum est focero restituendum, vel pars eorum, dum gener omnino certus non est in tota quota à se pro recompenfatione sibi faciendâ accepta fuisse prægrauatum. Placet hoc Metinæ Complutenfi, eiusque studioso discipulo Cordubæ.

PORRO consideratione hic dignum est, huiusmodi taxationes dotium, quæ ultra dimidium iusti pretii sunt, & admittuntur in gratiam sponfarum, interdum in detrimentum creditorum maritorum cedere, præsertim, quando mariti creditoribus soluendo non sunt: Quia cum bona dotalia priuilegiata sint, dum viri ad inopiam vergunt, opponentes se vxores in iudicio pro suis dotibus in damnum creditorum habentium posteriores hypothecas etiam expressas, vel habentium anteriores tacitas plus sibi debito recuperant, & extorquet, quòd certè periculo & scrupulo conscientiarum non caret.

Resp. 2.

Quaest. An gener ab arbitro vi taxa grauatus possit secreto sibi id damni restaurare.

Resp. 3.

Dictum 1.

De pretio communi: et de quaestione ardua, scilicet, quomodo sit taxandum pretium mercium, qua communiter non inueniunt pretium de presenti. Et de pretio cocci in noua Hispania coniunctim vendenti, ad creditum.

CAPVT XXII.

RORRO postquam de pretio legali, quae nobis occurrere dicenda discussa reliquimus, iam de pretio communi, quod res in foro communi ueneunt, nobis differendum venit. In qua materia illa primò ardua quaestio obuiat, quae à multis praesertim in noua Hispania controuersa est, scilicet, quomodo sint taxanda pretia mercium arbitrio bonorum uirorum, quae non inueniunt pretium de praesenti: cuiusmodi sunt merces, quae uenduntur in magna copia coniunctim tempore aduentus classis in noua Hispania. Cuius quaestionis meminit Mercatus in suo libro de Contractibus. Quam & si in secunda parte primi tomi nostri Instructorij suis numeris absoluius, eam tamen hic, ubi suum genuinum obtinet locum, dissimulare nequaquam potuimus: quam propterea ad has conclusiones redigimus sicut & ibi.

Quaestio. Quo taxanda sint rerum pretia arbitrio boni uiri.

Concl. 1.

PRIMA conclusio fit: In tota fere Hispania bene potest regulari pretium ad creditum per pretium de praesenti, etiam si in magna copia ad creditum merces ueneant. Haec conclusio est Mercati de contractibus. Cuius rationem affert hanc: Quia mercatores in Hispania, licet exponant merces in magna copia uendendas ad creditum, uendunt tamen eas merces praetaxando quamlibet speciem earum seorsum pretio, quo de praesenti ueneunt, quia tale pretium de praesenti reperitur communiter: ergo earum mercium constitutum, & in magna copia, in Hispania uenditarum pretium ad creditum regulari potest per pretium de praesenti inuentum.

Ex quo corollarie sequitur quod tales uendentes in Hispania etiam in

magna copia, non possunt praetermissio pretio de praesenti aestimare aliud pretium ad creditum: sed pretium repperitum communiter de praesenti debent obseruare etiam uendentes ad creditum.

SECVNDA conclusio, quae est etiam Mercati loco ubi supra citat. Mercatores nouae Hispaniae non possunt uendere mercem in magna quantitate ad creditum pretio, quo uenditur de praesenti. Pater: Quia merces, quae uenduntur in noua Hispania de praesenti numerata pecunia, sunt merces, quae uenduntur minutim à minoribus mercatoribus reuenditoribus, qui eas emerunt in magna copia ad creditum à grossioribus mercatoribus, ut reuendendo eas minutim aliquid lucrarentur: sed iniustum prorsus est, quae uenduntur in magna quantitate coniunctim, aequali, & tam magno pretio ueneant, sicut uenduntur pro minutim uenales: quia mercatores, uendentes in magna copia coniunctim pretium solent, & debent aliquantum extenuare, quod uendentes minutim merito augent, quia magis laborant, & immorantur in uendendo minutim merces, ergo iniquum esset, si mercatores grossiores in noua Hispania eodem pretio, quo merces minutim uenditae ueneunt, prorsus merces uendentes coniunctim in magna copia, ad creditum uellent uendere: quia acciperetur nunc ab ipsis plus iusto pretio.

Concl. 2.

Concl. 3.

TERTIA conclusio, illud est iustum pretium mercium in globo, & coniunctim in magna copia uenditarum in noua Hispania, si ad creditum ibi tempore aduentus classis uendantur, quod ualent tempore applicationis classis ad portum: licet tale pretium tunc de praesenti ibi non inueniatur. Ita Mercatus libr. 1. cap. 13. fol. 54. & sequentibus de contractibus: & pater quia tunc mercatores attentis his circumstantijs, utrum adueniat magna classis asportans magnam uim mercium, uel modica classis paruam copiam mercium transuehens, considerat etiam, utrum in breui sperentur

aliae

aliae naues, uel classis, pensato etiam utrum intra urbes nouae Hispaniae magna copia illarum mercium adhuc in uendita suppetat, uel magna sit talium mercium indigentia, solent taxare pretium augentes, uel minuentes illud iuxta has considerationes: Quo tunc sic taxato, & aestimato pretio, eodem soliti sunt uendere merces in globo in magna copia coniunctim ad creditum intra tres terminos solutionis intra annum. Quo circa istud est iustum pretium etiam ad creditum. Haec conclusio patet, quia si inueniretur pecunia de praesenti, quae emeretur ad numeratum de praesenti, istud met pretium sic taxatum his habitis rationibus censeretur iustum pro uenditione, si solueretur de praesenti. Neque militat contra hanc conclusionem, quod si solueretur sibi pretium, de praesenti minori pretio mercatores merces darent, quam sit pretium, quo ad creditum uendunt, quia (ut secuti auctorem Diuum Thomam diximus) non ideo minoris darent: quia magis non ualent, sed quia accipientur de pretium de praesenti exponendo, quae illud statim negotiationi illam iacturam minoris pretij accepti sibi resarcirent.

Probatio.

Concl. 4.

QUARTA conclusio in grauissimam incidunt usurae labem mercatores: qui in noua Hispania in magna quantitate coniunctim uendentes ad creditum, uendunt maiori pretio quam sit pretium globorum mercium, id est, de las gargacomes: quod tempore aduentus classis iustum esse aestimatum est communiter inter mercatores, & taxatum attentis praedictis rationibus, uerbi gratia, quando tempore aduentus classis pretium iustum esse taxatur ad 65. pro centum, & ad tres solutiones, ut communiter fit per annum in noua Hispania, tunc si mercator, quia ad maiores dilationis terminos emptores sibi uendi petunt ad creditum, ideo maioris dilationis gratia pretium ad octuaginta pro centum auget, & tanto magis auget, quanto maiorem dilationem emptor petierit: si autem dubio usurae culpa non caret, quo

circa restitutioni huius actionis pretij manet obnoxius: & hoc est quod uitio uertunt, & ut usurarium contra actum execrantur doctores, quando uident ratione maioris dilationis temporis istud pretium augeri. Ita Mercatus loco supra citato, & in secunda parte tomi 1. nostri Instruct. c. 5. 14. ubi diffusius hanc materiam pertractauimus.

PRÆTEREA praecedenti quaestioni finitima est illa quaestio, quae circa commercium cocci de la grana uulgariter dicti uersatur in noua Hispania. Quaritur ergo an ille contractus ta celebris in noua Hispania, & praesertim in ciuitate Angelorum eiusdem nouae Hispaniae, licitus sit, ubi copia cocci uenditur ad creditum pretio, quod non inuenitur de praesenti: quia communiter tale pretium pro cocco uendito in magna copia non inuenitur inter Hispanos de praesenti, quam uis uerum sit, quod minutim pretio praesenti minoris huiusmodi merces soliti sint mercari ab Indis in Indorum populis: dum illuc, causa emendi illas, pergunt. Verum quia & quaestio nem hanc, cum latius à nobis fuerit agitata in secunda parte tomi primi, nostri Instructorij, necessitas materij, & series doctrinae (quia hic suum proprium uendicat locum) cogit huc iterum inculcare: breuitate consulendi gratia multa illic dicta fusius relecantes: haec praedocumenta responsionis quaestionis subferimus primò.

Quaestio. De pretio cocci uenditi ad creditum.

Documentum 1.

PRIMUM praedocumentum fit: quod apud nos est probabile, quamuis apud alios non uacare periculo existimetur, scilicet, quando uenduntur merces in magna copia coniunctim: neque sic tales merces inueniunt pretium communiter de praesenti: pretium iustum earum erit, quod communiter inuenitur pecunia credita. Itaque si paucissimi sint, aut nulli, qui numerata pecunia emant: atque ideo in magna copia coniunctim tales merces sic de praesenti uendi non possunt, habebunt ualorem, qui communiter currit ad creditum. Hoc documentum fuit Victoria: qui fertur cum consultus esset

esset à Burgenfibus Mercatoribus sic respondisse. Cuius rationem subiungit hanc, scilicet: quia vendi in magna copia merces coniunctum est prorsus necessarium reipublica, quo deinde à grossioribus mercatoribus in magna quantitate emptis à nauibus eas de longè asportantibus, in minuto emere post volentibus prouideatur. Ergo si sic in magna copia non inueniunt pretium de præfenti: pretio, quod cõmuniter inuenitur pro eis ad creditũ, possunt vendi. Sed iam hoc documentum, vt diximus de mente Mercati parum deseruit in Hispania: quia mercatores ibi etiam vendentes in magna copia eas solent, & possunt taxare merces seorsum pretio, quo qualibet species earum de præfenti veneunt; atque ideo, quia tale pretium inuenitur de præfenti per illud in Hispania se regulare debent aliquod minus pretium taxando pro eo quod in magna copia, & coniunctum vendunt, & hoc est verius.

2 SECVNDVM prædocumentũ est. Quando sunt plures ementes: qui volunt numerata pecunia emere in magna copia, & ipsi mercatores causa augendi pretium nolunt sic vendere: sed malunt contrahere ad creditum, tunc non erit aliud pretium ad creditum, quàm pretium commune quod verisimiliter curreret: si vèderetur ad numeratum. Hoc assertum est etiam Victoria, & patet: quia hæc licentia taxandi pretium etiam ad creditũ, quando non inuenitur de præfenti solum habet locum, quando non occurrunt aliqui, qui volentes emere ad numeratum offerant de præfenti pretium communiter, licet vnus, aut alius tantum velit vilissimo pretio sic de præfenti numerata pecunia emere, quia vna hirundo non facit ver.

3 TERTIVM prædocumentum sit, qui minutim maiori pretio vendunt merces pecunia credita, quàm numerata de præfenti, nulla excusatione suam prætexere possunt vsuram palliatam, est Victoria, & patet, quia euidentissimum est argumentum: quod illud plus accipiunt ratione dilationis tem-

poris his præmissis.

STATVITVR conclusio respon *Concl.* sua ad quõnem, si loquamur de mercimonio cocci, id est, de la grana, vbi in magna copia coniunctum vèditur Hispanis incolis nouæ Hispaniæ: dũ cesset monopolium, & dũ nihil exigatur à venditoribus ratione lucri cessantis, tunc pretiũ iustum huius mercimonij erit, quod cõter tempore, quo traditur cocci merx currit, ad creditum inter mercatores timorata conscientia, nisi sint emptores plures, qui numerata pecunia velint emere de præfenti: quia si tunc ipsi venditores gratia augendi pretiũ, malunt vendere ad creditum propter necessitatẽ eorum, qui emunt pro onerandis nauibus remeantibus in Hispaniã, non eis licebit propter hoc aliõ, quàm de præfenti oblato vendere pretio. Hæc conclusio habet fautores Theologos nouæ Hispaniæ: & licet conclusio hæc hic asserta, nõ careat difficultate, tamen nõ ideo venit dãnanda, si aliæ fraudes non immiscèantur: quia vñ habere fulcimentum in documẽto illo Victoria supra dicto. scilicet quod merces in magna copia quæ cõter sic in magna copia vèditæ non inueniunt emptores ad numeratum, per pretium cõe currens ad creditum vendi possunt: quia tunc p præfens pretium cum non inueniatur ad numeratũ (vt supponimus) de pretio earũ ad creditum iudicari nõ potest.

Vtrum res immutata carius possit vendi quàm empta est. An liceat negotiari reuendendo triticum emptum de lucro cessante, & de eius quatuor cõditionibus. Et an possit prætendi ab iniurè contrahẽtibz, vel ab vltro inuẽtibz contractus.

CAPVT XXIII.

De merce immutata. *Quæst.* E pretio communi reum exorfi sermonẽ: iam de casibus in quibus pretium hoc possit augeri, aut diminui licitè, vel non operosius est nunc à nobis inquirendum, quò circa ab hac quæstione scitu digna

gnæ exordientes, quærimus primò, vtrum mercator rem, quam emit non immutatam possit carius vèdere, quæstio est, cuius meminit D. Thom. 2.2. q. 77. articu. 4. vbi quærit, vtrum liceat negotiando aliquid carius vendere, quàm emere.

Argum. 1. E T ne ab argumentis Diui Thomæ secedamus, arguitur sic primò ex autoritate Diui Chrysofomi super illud Matthæi vigesimo primo, dicentis: Quicumque rem comparat, vt integram, & immutatam vendendo lucretur, illè est mercator, qui de templo eicitur. Et idem dicit Cassiodorus super illud Psalmi, Quoniam non cognoui litteraturam, nullus autem de templo eicitur, nisi propter aliquod peccatum: ergo si quis sic negotietur quod rem, quam comparat integram, & immutatam carius vendit, quàm emit, id nequaquam agit sine peccato.

Confirmat. I N S V P E R, & id confirmatur, quia contra iustitiam planè est rem emere aut vendere plusquam valeat: Sed ille, qui negotiando carius vendit, quàm emerit, necesse est quod vilius emerit, quàm valeat, vel carius iusto valore eam vendat: ergo fieri sine peccato non accidit. Igitur præsupposita Diui Thomæ doctrina in corpore articuli. scilicet quod duplex sit rerum commutatio. Vna quidem quasi naturalis & necessaria, scilicet, per quam fit commutatio rei ad rem, vel rerum, & denariorum, propter necessitatẽ vitæ, quæ ideo laudabilis est: quia vnde eam prouidentiam spectat, quæ de rebus necessarijs ad vitam domui, vel ciuitati prouidendum est. Alia verò commutationis species est, vel denariorum ad denarios, vel quarumcunque rerum ad denarios, non propter res necessarias vitæ, sed propter quæstum captandum: quæ secundum Philosophum propriè negotiatio dicitur, quæ secundum se considerata, quandam turpitudinem continet, quatenus in sua ratione neque finem honestum, neque necessarium lucrum includit, quod negotiatio-

nis est finis. Sed neque de sua ratione vitiosa est, aut virtuti contraria, quippe quæ ad finem honestum, id est, ad lucrum destinatum ad aliquem finem necessarium, vel honestum referri potest, scilicet, dum negotiationi insititur ab aliquo ad domus suæ sustentationem, vel ad indigentium subuentionem, vel ad publicam vtilitatem, ne, scilicet, res necessaria ad vitam, & reipublicæ propriæ desint, dum lucrum non expectat quasi finem, sed quasi stipendium sui laboris. Iam respondere ad quæstionem est opus.

S I T igitur prima conclusio, licitè potest quis rem in melius mutata carius vendere, quàm emit. Hæc est Diui Thomæ in loco vbi supra in solutione ad primum: quæ quia intelligenda est de mutata re in melius (vt sonat) ideo antequam probetur, modos huius mutationis in melius, qui quatuor solent esse, operè pretium erit hic præmemorasse. Prima ergo rei emptæ mutatio potest esse quantum ad substantiam, quantitatem, & qualitatem, verbi gratia, mutatio, quo ad substantiam est, vt cum vinum per corruptionem in acetum vertitur. Quantum autem ad quantitatem mutatio fit, cum vitulus fit bos, vel pul- lus in gallinam euadit. Quod ad qualitatem autem, mutatio dupliciter fit, scilicet, vel naturaliter, vel artificialiter: naturaliter autem, vt cum vna per exiccationem fiunt passæ aridæ, vel cera pallida. Artificialiter vero fit, vt cum vestis reparatur cum dissuta esset. Secundus mutationis modus est in melius per translationem, vt cum res empta in vno loco transfertur ad alium, vbi creditur magis valitura. Tertius autem mutationis modus est, quo ad tempus: vt cum res empta in vno tempore venditur, in alio tempore vbi auctior est eius valor. Quartus verò mutationis modus est, quando forma vendendi, & emendi variatur: vt cum merces, quæ coniunctum in magna copia erant, & veluti in globo emptæ, minutim postea vèdunt, vt à tabernarijs vina, à pigmen-

Quatuor modos mutationis in melius. Mutat. s.

2
3
4

pigmentarijs pigmenta, & à reuendi toribus aliæ merces. Similiter mutatur forma emptionis, & venditionis in modo vendendi, & emendi diuerso, vt, verbi gratia, res publicæ subhastatione veneunt, quæ priuatim, & se cretè antea emptæ fuerant.

Probatio.

NVNC autem post hæc licet satis pateat conclusio, probatur tamen ex ratione Diui Thomæ, quia si emptor rei eam sic in melius mutatam carius vendat, videtur præmium sui laboris accipere: ergo non peccat contra iustitiam commutatiuam, immò neque contra aliam virtutem, sibi finem præstituat honestum, si rem in aliquo melioratam, vel in pretio immutatam, & auctam secundum diuersitatem loci, vel temporis, vel propter periculum, cui se exposuit transferendo rem de loco ad locum emptor pluris eam vendat, quam emerit.

Quæst. an i. mutacione res vilius empta carius vendi possit. Conclus.

CÆTERVM quia ista conclusio extra controuersiam est, ad id puncti perueniamus, cuius difficultas magis premit, scilicet, an tunc res vilioris empta pluris vendi possit, quando prædictarum mutationum nulla præcessit.

SIT igitur ad hoc responsua secunda conclusio, non obstantè Diui Chrysofomi sententia, non est illicitum rem semel emptam pluris vendere, quam sit empta, etiam si nulla prædictarum mutationum mutacione mutata vendatur: dum tamen pretiū, quo pluris venditur latitudinem iusti pretij non excedat, verbi gratia, si aliquis rem emisisset pretio infimo, & eandem medio pretio, vel supremo diuenderet, non idcirco aliqua culpa esset notandus. Cuius conclusionis in præputu est ratio: quia omnia ista pretia infima, media, suprema, seu rigida: dum communiter inueniuntur de presenti iusta, & licita esse censentur, aliunde tamen hoc posset sibi vitio verti, scilicet, propter speciem mali, quam præ se fert ista venditio, dum debitus non apponitur finis: qua de causa tamen Diuus Chrysofomus, quam Cassiodorus eam videntur damnare.

CONSVLE Syluestrum, qui emptio. 2. culpæ tribuit factum eorum, qui ex consultò vilioris emunt, vt ita tim carioris vendant, eos tamen hac culpa non notat, qui cum hoc fine minoris non emerint, merces à casu pluris eas vendiderunt.

QVIA verò huiusmodi negotiationes, scilicet, emendi minoris ad reuendum maioris in reipublicæ dānum solent verti, contra huiusmodi reuenditores annonæ sunt leges latæ, propterea autem quod leges hæc ab aliquibus nihil fiunt, libuit hic illa tria, quæ in tractatu de casibus conscientia, quæstione 83. Corduba inquirunt, dubia discutienda proponere, scilicet. Primò, an ingenua puella, quæ aliunde non habet, vnde propriæ vitæ sustentationi prospiciat, nisi cum tercentis aureis, quos duntaxat habet negotietur, possit eos in triticum infumere, ad illud cum aliquo lucro reuendum.

SECVNDO, an qui ex suis mensuris, vel redditibus triticum ultra sibi, & suæ familiæ necessarium in horreo suo reconditum habet, possit hoc pretio distrahere, rursusque omne triticum suæ domus victui necessarium pretio sibi comparare.

ITEM. tertio, an qui pro debitis sibi pecunijs recuperat triticum pretio tunc currenti, possit sine violatione legis illud postea diuendere pretio tunc in foro inuento.

AD primum dubium cum Corduba videtur dicendum talem puellam non effugere posse culpam: si talem negotiationem exercent. Nam tenerur ipsa, sicut & ceteri eas non violare leges iustas, quæ pro bono communi reipublicæ promulgatæ sunt, & quæ huiusmodi sunt, vt earum transgressio in eius notabile vergeret detrimentum: si ab omnibus non custodiretur, quò circa puella hæc inducenda est, vt, hac ommissa, illam negotiatiorem exercent, quæ vetita lege non est.

AD dubium autem secundum respondemus regulariter tale factum carere peccato: quia is, qui in casu proponitur, propriè ad reuendum nõ emit.

emit. Non enim legi, aut menti eius obuiat suum triticum ex sua messe, vel prouentu collectum vendidisse, & suę sustentationi necessarium postea emitte: neque id paratur damnum reipublicæ, quod exemptione tritici ad reuendum solitum est oriri.

Quæst.

IDEMQVE videtur dicendum ad tertium propositum dubium, & quia argumenta in contra ex auctoritate D. Chrysofomi, ex prædictis conclusionibus manent diluta, ideo de his sit satis.

An rone lucri cessantis possit augeri pretium.

QVONIAM de pretio rerum iam disputationem suscepimus, hic omnes modos venari nos oportet, quibus ultra pretium cõmuniter currentis liceat res vendendo, vel emendo aliquid plus accipere, vel infra illud minus dare, & quia inter causas, quæ ad hoc conferre possunt, potissima est causa, quæ obtenditur, scilicet, damni emergentis, & lucri cessantis, de his hic aptè incidit sermo: sed quia in secunda parte tomi primi nostri Instrutorij conscientia latius, quam alij in materia de usura, hanc materiam de lucro cessante, & damno emergenti profecuti sumus: illuc remittentes lectorem, ne interim tamen hic ab aliquo notitia huius materiæ maneat ieiunus, vtq; ordinis doctrinæ hic pertractandæ non desimus, præmissa definitione tam lucri cessantis, quam damni emergentis, vtriusque materiæ sub breuitate possibili rursus repetemus: quia materia hæc potissima est, & celeberrima omnium, quæ in hac materia emptionis, & venditionis pertractari solent, quippe quæ negotiantibus pallium, & velamen solet præbere, ad sua prætentata lucra iustificanda, damnaque excusanda: quæ materia minus illis est nota, vt probè ait Garcia in libro 1. de Contractibus cap. 10. quanto magis in ore eorum est vulgaris.

IGITUR ad tollendam eorum deceptionem, qui vtrumque interesse tam damni emergentis, quam lucri cessantis confundunt, in vnum præmittimus duplicem differentiam inter vtrumque, tradituri definitionem

vtriusque. Differunt autè primò, quia lucrum cessans consistit in actione, non enim nisi aliquid agendo lucratur. Damnum verò emergens consistit in passione, siquidem patiendò aliquid detrimenti, damno afficimur. Secundo verò discriminantur in eo, quòd damnum propriè quis patitur in eo, quod iam antea erat, suum lucrum autem nobis cessare non dicitur in iam nostro, & à nobis acquisito, sed in eo, quod per nos venit acquirendum auctore D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 4.

LVC RV M cessans definitur esse lucrum illud, quod cum quis possit, & vellet mediante aliqua negotiatione, vel industria assequi, idèõ omittit lucrari: quia in fauorem alicuius aliquid facit, vel quia præpeditur iniuste, sub illis particulis possit, & vellet, intelligitur spes probabilis lucrandi, ad lucrum cessans prætendendum prærequisita. Nam nemo est, qui velit aliquid adipisci, qui illud assequendi spe non teneatur: quæ si spe illud assequendi non caret, impossibile sibi illud esse non reputat. Item etiam sub illa particula, possit, intelligitur, quòd licitè, & iure possit, nam in moralibus id possumus, quod de iure possumus, neque enim si quis ad ysuras de facto sua pecunia possit lucrari aliquid: quia eam ad preces alicuius ei mutuat: possit obtinere lucrum cessans, quia licet de facto sic possit lucrari: sed non de iure. Igitur ad lucrum cessans potentia, & voluntas negotiandi, & lucrandi simul requiruntur.

PRÆMISSA iam definitione lucri cessantis de conditionibus ad eius recompensam exigendam prærequisitis edisserere est opus. Quatuor ergo sunt conditiones, quæ ab huiusmodi lucri recompensam exigendam necessariò concurrunt, si licitè exigenda sit. Prima autem conditio est, vt hoc lucrum realiter, & verè cesset, at verè cessare non potest, nisi hæc tria si mul adsint: Primò quod eam expetès recompensam, & possit & probabiliter speret. Secundo, & absoluta voluntate paratus sit lucrari. Tertio, vt loco lucri

Differètia damni emergentis et lucri cessantis.

Definitio lucri cessantis.

De conditio nibus ad lucrum cessantis.

lucri vna via cessantis tantumdem lucri ei alia via non succedat. Nam si negotiaturus hac pecunia, quam mutuat, quia eam mutuat, iam quasi exeditus à labore negotiandi vacat alijs officijs, & occupationibus: vnde tantumdem lucri reportat, vel aliter, tunc ius exigendi lucrum cessans non habet.

2 SECVNDA autem conditio est, quod id negotij, quod petens hoc interesse agit gratia, & causa alterius, verè causa impediens sit à lucro sperato probabiliter: quia verè causa est, quæ impedimentum præstat negotiatio ni, vt si quia mutuat pecuniam verè expositam negotiatio ni, vel ad hoc paratissimam, hæc mutuatio ad preces mutuatarij facta in causa est amittendi lucrum ex prædicta negotiatio ne probabiliter speratum.

3 TERTIA autem conditio præ requisita est, quod recompensaturus lucrum cessans verè in causa sit, quod recompensandus de hoc lucro aliquid agat propter quod à sua negotiatio ne, vel industria adhibenda præpeditus maneat: quod tunc contingit, quã do hæc duo ad hanc tertiam conditionem præ requisita adfunt simul: primo quod de tali lucro recompensandus à sua negotiatio ne non desinat sua sponte: sed quod causa alterius, & gratia complacendi ei suam negotiatio nem intermiserit: secundò, quod recompensandus de hoc interesse nulla lege teneatur eum quæstum intermittere, quem facere parabat cum iactura sua, causa alterius. Nam si alteri debito iustitiæ, aut charitatis subuenire tenebatur non licitè à tali lucrum cessans expetit, quia pro ei subueniendo à negotiatio ne fructifera destitit.

QVARTA denique conditio ad hoc præ requisita est, quod ille, qui iure hoc lucrum cessans recompensaturus est, præmonitus sit à principio de tali lucro cessanti soluendo.

Quest. an extra vim lucrum cessans exigens ab eo, qui per vim, aut violentiam ab hoc lucro ac-

quirendo præpeditus est: tamen an extra violentiæ huius casum licitè lucrum cessans expeti possit, in controuersia est apud illos. Conradus namque in libro de Contractibus quæst. 3. Syluester quoque vsura. 1. q. 19. & Caic. 2. 2. q. 78. arti. 2. & in summa vsura, membr. 2. & Adrianus q. de vsura, quibus tandem accedit Nauarrus in sum. c. 17. nu. 211. & in commentario de vsura num. 44. alijsque doctores, egregia autoritate

Varia sententia.

pollentes, asserunt lucrum cessans etiam à principio posse licitè obtendi, quamuis nulla vis, aut violentia, aut metus interuenierit. At Sotus lib. 6. de iust. & iur. licet istorum opinionè non improbabilem reputer, in illam tamè magis inclinat, scilicet, quod seclusa violentia, vel metu vt si sic expetens hoc interesse, à principio non cogatur impedimentum sui quæstus in re tractum, à principio interesse hoc lucri cessantis expetere licitè nequit, quod nititur ibi probare Scotus: primo, quia hoc interesse exigere nequit, nisi à negotio sibi lucroso impeditus, at impeditus tantum is dicitur: qui inuoluntarie id negotij intermittit, intermittit autem, nemo inuoluntarie aliqd, quod sine vi, metu, aut ignorantia omittit, quia hæc tria tantum auctore Arist. 3. Ethicorum, iuxta interpretationem D. Th. 1. 2. q. 6. inuoluntarium causant: ergo nisi aliquo istorum trium modorum inuoluntarius cessarit, quis à negotio non potest expetere lucrum cessans.

Arg. 1.

ET confirmatur autoritate Caietani, affirmantis spontaneum cessatorem: qui voluntariè cessat à negotio non posse expetere lucrum cessans: at spontaneus censetur esse, qui vi, metu non cogitur, ergo non potest lucrum huiusmodi expetere.

Confirmat.

SECUNDO arguitur, quia si lucrum cessans, verbi gratia, mercenario, q. sponte impedit à suis operibus, resarciendum veniret: sequitur quod ei conduplicandum esset lucrum, quod æquitas non compatitur, sequela autem patet, quia iam sic mercenarius hic restituendus esset in lucro sibi cessante, & quia cessaret ab hoc opere, vacando

Arg. 2.

vacando alteri operi posset aliud lucrum reportare: ergo duplo esset cumulandum.

MVLTA hic nobis dicenda suppetent de hac materia, nisi illam loco allegato copiosius disputassemus: ideo hæc hic sub breuitate sufficiat repetere per hæc assera. Primum quod lucrum cessans iuste petit, qui mutuat cogitur: quia tunc propriè inuoluntarie illam sibi iacturam, lucrum cessantis.

Assertum.

2 SECVNDVM assertum sit, iuste à principio in pactum quis deducit lucrum cessans: si post præfixum tempus solutionis pecuniæ mutuatæ, quia sibi non soluitur sibi cesset, dum verè negotiaturus erat, & probabiliter lucraturus: dum tamen illam ultra terminum solutionis dilationem sponte causa huius lucri non patitur sed inuitus. Sed & tertium assertum sit, lucrum cessans eum, qui non coactè mutuat posse à principio in pactum deducere. Probabile est: est enim iam veluti opinio communis, idque locum habet dum absoluta voluntate aliàs negotiari erat paratus, & motiuo non proprio: sed alieno motus, & charitate proximi adactus, vt ei subueniat mutuatando à negotiatio ne lucri factiua dimouet pecuniam, &

Ratio Soti.

animum: quod hæc ratio Soti corroborat, scilicet quoniam illa pecunia sic negotiatio ni exposita, & industria negotiandi mancipata non æstimatur secundum se, sed cum illo lucro, quia vt fructifera est, sicut granum terræ, iam mandatum, iam non tantum secundum se, sed vt fructiferum est, in potentia consideratur: ergo si mutuatarius sciens, & volens, vult cum illo onere, illam pecuniam mutuat accipere, potest mutuatans de illo lucro cessante sibi reddendi pacisci. Item confirmatur ex ratione D. Tho. 2. 2. quæstio. 77. artic. 1. vbi ait, quod licet res secundum se considerata pretio communi sit æstimanda: tamen considerata per accidens, id est, in ordine ad extraordinarium damnum: quod eam vendens non proprio motiuo, sed ad petitionem alterius eam Instruct. Negot.

vendendo incurrit, licitè pro ea accipit aliquid ultra commune pretium: quia licet tunc accipiat pro illa plusquam secundum se valeat: non tamen pro ea recipit aliquid plusquam valeat habenti eam. Ex qua doctrina D. Thomæ rectè intulit Garcia sumi fundamentum lucri cessantis exigendi: cum ergo res negotiatio ni addicta plus, vt sic valeat paranti negotiari: sequitur eam mutuatando, pro ea possit licitè plus exigere, id est, lucrum cessans, si cessat ratione mutui: quia alteri negotio interim non dat operam, vt hoc restauret damnum.

Fundamentum lucri cessant.

QVARTVM assertum sit, lucrum cessans licet possit cum limitationibus prædictis à principio taxari, deductis deducendis arbitrio boni viri: sed non potest à principio de presentia recipi secundum sententiam Merinae Complutensis, & Nauarri: quia illud quod de presentia soluitur à ratione lucri cessantis subducitur, tum quia potest negotiatio ni, tum quia à quota mutuatæ, ex qua sperabatur per negotiatio nem, lucrum, quota quæ in solutione lucri cessantis à principio est mutuantis impena, & soluta est detracta, ergo saltem de illa tulisse non potuit lucrum cessans.

Ad 1. arg.

A. D. primum, iam tandem argumentum respondetur, distinguendo illam partem minoris, scilicet, intermittit nemo inuoluntariè aliquid, quod sine vi, metu omittit, si loquamur de inuoluntario ab extrinseco principio causatum per retinentiam voluntatis, cui infertur vis, aut quæ nollet nisi ignorantia deciperetur, quod propriè dicitur inuoluntarium concedo. Si autem loquamur de inuoluntario largo modo pro eo ad quod non tã ex nobis, aut ex proprio motiuo, quàm ex voluntate alterius, aut ex arbitrio alieno mouemur, sic nego, quod nemo inuoluntariè ad hoc sine vi, aut metu possit moueri, immò inuoluntariè isto modo dicor agere contra ad preces alterius me incitatis confirmum, quod antea conceperam propositum contrarium, reuocando illud. G ad

Inuoluntaria
riū duplex.

ad instantiam alterius, cum illud malim sequi, ago: licet vi non cogar: tunc namque inuoluntariè id dicor agere: quia non à me motus: sed aliunde à charitate debita proximo moueor: & quasi impellor. Primum autem inuoluntarium, metus, vel violentia, aut ignorantia causat. Secundum verò, inuoluntarium ab amicitia, vel charitate causabile est. Inuoluntarium autem hoc secundum sufficit tunc, vt à negotiando dicatur impeditus, vt lucrum cessans exposcere possit, quod tunc contingit, quando interueniens amicitia, vel charitas in causa fuit, vt mutuans omittere negotiationem, quam aliàs omittere noller, licet simpliciter velit: est namque inuoluntarium hoc inuoluntarium secundum quid, licet sit voluntarium simpliciter, sicut proiectione mercium in mare ingruente tempestate, authore Aristotele, mixta est ex voluntario simpliciter, quia simpliciter vult naufragus merces in mare proijcere, & ex inuoluntario secundum quid, quia aliàs noller proijcere.

Ad confirmacionem.

AD confirmationem desumptum ex autoritate Caietani: quia, si simili æquiuocatione laborat: simili distinctione ad eam soluendam nobis vtendum est: quia Caietanus loquitur de voluntario, vt opponitur inuoluntario in secunda significatione sumpta, quod tunc contingit sic voluntariè à negotiatione desistere: quando à nullo rogatus, vel requisitus, vel coactus & ad nullius instantiam negotiari præmitteret: tunc palam est, quod omni iure ferendi lucrum cessans careret, secus si ad instantiam alterius nolens aliàs à negotiatione recedere, ab ea reuocaretur, quia tunc inuoluntariè secundo modo saltem impediretur.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum respondetur negando sequelam, quia in casu probationis, si impeditus talis mercenarius à suis operibus pro aliquo tempore liber relinquitur ab impeditore, vt alteri operæ locatus vacet, ex quo sibi lucrum, quod cum alio erat lucraturus (si non esset præpeditus)

sibi resarciret, tunc aliud lucrum cessans exigere prohibetur: quia tunc tantum sibi illud accipere licitè licet, quādo ad hoc impeditus aliunde laborando recuperare nequit, sic etiam repetimus hic, quod antea nos dixisse meminimus, scilicet, non licere mutuati pecunias inde lucrum cessans sperare: quando esto istam pecuniam, qua negotiaturus est mutuet, in alijs functionibus, & ministerijs est occupatus, vnde tantundem lucrui, aut plusquam ex negotiatione, quam aliàs gessisset, reportabit.

Quota lucri cessantis quomodo taxanda disceptaria cum Garcia. An labores necessarii sint à lucro cessante deducendi, de pacto triplici lucri cessantis. Et an post Extratrag. Pij V. liceat à principio de eo conuenire, & recompensa istius lucri quando sit accipienda.

CAPVT XXIIII.

ORRO quoniam in capitulo præcedenti, & si paucis hæc materiam de lucro cessante attingere nobis in animo fuit: nequiuimus tamen eam absoluere: hic rursus reliqua ad hanc materiam attinentia percurrere decreuimus, inquirentes primò, quota pro lucro cessante soluenda: qualiter æstimanda veniat. At quia authore Garcia libro primo de contractibus capitulo secundo, pagina 319. ad arbitrandum de quota ferenda pro lucro cessante tria animauertenda occurrunt. Primum, an determinatè de quantitate lucri cessantis liquere possit, an non. Secundum si esto quantitas, hæc certa possit esse, an de eius certitudine à principio consistit, an non. Tertium, vtrum spes sit certa, vel non assequendi certam quantitatem lucri, vel incertam: Ideo iuxta hanc distinctionem per dicta diximus respondendum.

PRIMO, quando tam quota lucri cessantis aliàs acquirèda, cum spes eam acquirendi esset incerta, tunc recompensa illius maior, vel minor ex bono-

Triā aduertenda pro quota lucri cess.

Dictum 1.

Cap. XXIIII. De aduertend. in taxa lucri. cessant.

bonorum virorum sit arbitrio, eatenus, quatenus quantitas hæc, eiusque affectionis spes magis, vel minus fuerit certa, quemadmodum sic damnum grani in agro fati iuxta spem maiorem, vel minorem tanti, vel minoris fructus percipiendi arbitrio boni viri magis, vel minus recompensandum venit.

IDEM prorsus dicendum est de casu, in quo de certitudine quota lucro paranda non constaret: licet de aliqui quæstus parte certa spes arriueret, vt venator, vbi abundant feras syluestres, venaturus certus est: quod sit aliquas feras venaturus: sed numerum earum ignorat. Huic enim si præpeditus iniuste esset à venatione, arbitrio boni viri his præfatis magis, vel minus esset recompensandum pro hoc sibi lucro cessante venationis. Item ex eodem arbitrio boni viri sumèda est æstimatio illius lucri cessantis, cuius quantitas esset certa: sed spes eam assequendi certitudine careret, vt mercenario impedito consistere potest aliquando de quota diarij quam posset lucrari, cum in certitudine qua laborat, an præ infirmitate impotens fiet ad laborandum. Cuius arbitrarie æstimationis stante alecta harum incertitudinum, vel vtraque, est ratio, quam D. Thomas 2. 2. quæstion. 62. articulo 4. asfert, quia in his casibus hæc lucri cessantia sunt multipliciter impedita: quia impotentia, qua ratione id, quod est in potètia, minoris æstimatur, quàm si esset in actu. Cum autem hic in potentia loquimur esse lucrum, de potentia propinqua, vbi in virtute continetur, non de remota intelligimus.

SECVNDO dicitur, quod quando vtraque adesset, vel adesse potest certitudo tam de quota certa lucri cessantis, quàm etiam de certa spe eam obtinendi: quia nihil occurrit, quod impedito esse possit, tunc totius quotæ cessantis lucri recompensa expectari potest. Quemadmodum videre est, in mercenarij exemplo: qui prohibitus esset à diario certo, scilicet triū argenteorum citra dubium à se lu-

crando, posset illud in integrum exigere. Item in casu quo quis suas merces tanti certo erat venditurus, si sibi in hoc illicitè obstitit aliquis ab illo tantundem expostulare potest. Neque huic nostræ secundæ assertioni suadamentum in doctrina Diui Thomæ deest loco citato. Quia res in actu æqualiter recompensanda venit, quàmuis res, quæ tantum est in virtute ex æquo non sit recompensanda: at rem habere in spe omnino certa, & eam in actu possidere æquiuolentia, sunt quantum ad ius obtinendi eam, ergo lucrum cessans, vtroque modo omnino certum demptis expensis ex æquo recompensandum venit: sed an deducendi ab illo sint labores, postea est differendum.

POSTQUAM de quota recompensanda pro lucro cessante dictum est, de his, quæ ab huiusmodi recompensa lucri cessantis deducenda sunt, disquirendum à nobis hic est, verum in hac parte vnum est certum, & aliud de quo meritò possumus dubitare. Hoc primum extra controuersiam est omnibus scilicet, quod expensæ in hoc lucro cessante aliàs faciendæ in his recompensandis lucri cessantis sunt deducendæ, pro his enim expensis recompensatio exigenda non est. Si quidem ea ratione ab his expensis faciendis quilibet euadit, qua ratione à negotiatione lucrum sibi allatura præpeditur. Quod autem in dubium vertitur, id est, an labores necessarii ad lucri aliàs cessantis affectionem perinde sint deducendi à recompensa lucri cessantis, sicut expensæ faciendæ. Nam Garcia in primo libro de contractibus, capite vndecimo, ait, non exigendos esse labores in hac recompensa, hæc ductus ratione, scilicet quod labor, & quæstus ex labore partus pro eodem computantur: quatenus attinet ad iacturam, & lucrum. Nam per laborem paratur lucrum, quod citra laborem non contingeret: quemadmodum & semen virtualiter est fructus inde pululans. Vnde sicut ad amissionem seminis sequitur amissio fructus inde

Quæst.

An à lucro cessante deducend. labor.

Arg. 1. Garcia.

nascituri, & è contra ad amissionem fructus sequitur amissio seminis: perinde ad amissionem laborum interuenientium in negotiatione consequitur iactura lucri, & contra.

Arg. 2.

SECUNDO id hac suadet ratione, scilicet quia si à recompensa pro lucro cessante faciendâ aliquid ratione laborum, à quibus mutuans liberatus est non negotiando, cum sua pectunia: sed eam mutuando: detrahendum esset: perinde esset ac illud à lucro detraxisse, quod à ratione (inquit) dissonum esse videtur, quia impediri aliquem à suo labore: perinde est, ac si impediretur à suo quasi: unde sicut impediens tenetur recompenfare lucrum, eademmet recompensatione tenetur recompenfare, & de facto recompenfat & labores.

Arg. 3.

TERTIO arguitur in gratiam Garciae argumento Victoriae contra Maiorem in 4. distin. 15. quæstion. decima nona. Sic quia fingamus labores eius, cui cessat lucrum tercentum vale re aureos, & propterea lucraturus erat illam lucrum summam, scilicet alios tercentum aureos, quia sui labores tantum merebantur: ergo si eximendi sunt labores nihil illi cessanti à lucro dabitur. Et confirmatur, quia mercenario lucrato diario duorum argenteorum, si prohibitus est aliquo die laborare (esto à labore ob id sit ociatus) ab prohibente, & impediente duo sunt recompenfandi argentei: ergo quia à labore est leuatus, non est ei aliquid adimendum.

Confirm.

In contra.

SED in contrarium est, quia secundum omnes, immo etiam secundum Garcia in illo capite vnde cimo, pagina 353. seruaturus suas merces ad tempus: quo maiorem æstimationem obtinebunt, licet ad instantiam emptorum eas vendendo de presenti possit se seruare indemnem, eo maiori pretio quam de presenti veneunt: diuidendo, tamen hoc non ei licet, nisi deductis inde expensis, periculis, & laboribus, de quibus nunc agimus: ergo similiter à recompensa lucri cessantis, non solum summa

correspondens periculis, & expensis: sed etiam correspondens liberationi æstimabili pretio, qua ab huiusmodi laboribus releuatus est, sic recompenfandus, detrahenda est tanto minus pro hoc lucro cessante, ei soluendo. Nam nulla videtur disparitatis ratio. Nam neque illa, quam ibi assignat Garcia omnino facit stas: profectione quæstio est anceps, de qua breuissimè meminimus in secunda parte, tom. primi nostri Instructor. capite 62. Sed quia quæstio hæc videtur in æquiuoco laborare, eam enotare præmissa distinctione conabimur.

PRIMA est distinctio assignata à Garcia in fine illius capituli vnde decimi, per quam se putat omnem tollere ambiguitatem: sed (nisi ipse fallor) ille per illam distinctionem non totam difficultatem euacuat. Distinguit etenim de laboribus ad negotiationem lucrosam concurrentibus. Nam alij, inquit, sunt labores necessarij ad lucrum captandum, quippe qui negotiationi ipsi ita hærent intrinsecè: vt sine illis exerceri non possint, sicut sunt labores emendi, vendendi, venandi, piscandi, fodiendi, metendi, & his similes: alij verò sunt labores antecedentes, & extrinseci, contractui, & negotiationi lucrosæ, cuiusmodi sunt longa assumpta itinera de loco ad locum causa negotiandi, emendi, vel vendendi: quia absque ideo dicuntur extrinseci: quia absque illis celebrari potest lucrosus contractus. Postquam distinctionem subiungit de laboribus intrinsecis, & sine quibus negotiatio exerceri non potest intellexisse, quod antea dixerat, scilicet, labores non esse deducendos à recompensa faciendâ pro lucro cessante: non autem de laboribus antecedentibus. Nam hi certè deducendi sunt. Nam ab his releuari est quasi à damnis eripi: quæ ad suam reparationem non obligant, nisi cum realiter incurrunt, aut subeunda sunt. Hæc autem Garciae doctrina tantum abest, vt quæstionem illucideret, vt moraliter, & regulariter loquendo, iuxta eam oppositum quam ipse conclu-

Distinctio Garcia.

Doctrina Garcia.

concludit sit inferendum, nempe quod cum regulariter institutores, & mercatores celebres, & grossi suam artem negociandi sine his antecedentibus laboribus itinerum, & diuagationum, quibus diuersa loca adeunt siue gratia emendi, siue vendendi merces, siue contrahendi, vel eas pretio distrahendi, siue debita recuperandi exercere non possint, moraliter loquendo, moraliter, & vt in plurimum tales labores, quos vocat antecedentes à tali recompensa lucri cessantis deducendi non essent, sicut secundum ipsum, neque labores intrinseci.

Conclus. Autor.

IGITUR vt media via incedamus: statuimus conclusionem, scilicet, qui recompenfandus est de lucro cessante: pro quo acquirendo per multum ten poris, plurimos frequentesque labores tam intrinsecos, quam antecedentes erat subiturus, æquius est, vt pro hac reuelatione ab huiusmodi laboribus, arbitrio boni viri aliquid de recompensa lucri cessantis sibi faciendâ demat. Hæc est communis & Victoriae, licet videatur contra Sotum. Notanter hic diximus arbitrio boni viri, quia non sumus hic eius sententiæ, quam per sua argumenta videtur impugnare Garcia, scilicet, quod omnes labores intrinseci sint deducendi, sed aliquid minus arbitrio boni viri erit soluendum pro reuelatione, qua recompenfandus est exoneratus, & reuelatus ab illis. Hæc autem conclusio probatur ratione Victoriae. Nam si negotiator aliquis per totum annum non sine multis exhaustis laboribus negotiaturus erat, & lucraturus centum aureos, vellet meritò quiescere per totum annum ab his laboribus contentus tantum lucro 80. aureorum. Sicut operarius cuius diarium diurnum duo sunt argentei, licet in vno quoque horum dierum pro cessatione à labore vnum tantum argenteum recipere: tamen si lucraretur per annum centum aureos, quotidie operi insudando maluisset per totum Instruct. Negot.

Probatio.

tum à toto anni labore feriari, si pro hac cessatione rependerentur 80. aurei. Habendus ergo est respectus ad labores, non tamen sic, vt omnes labores intrinseci: qui etiam possunt durare per totum annum vendendo minimum, vel hinc, vel hinc ex diuersis locis congregando merces, easque emendo deducantur à recompensa lucri cessantis faciendâ: sed taliter quod per reuelationem, qua sic recompenfandus venit reuelatus à laboribus aliis à se assumendis arbitrio boni viri aliquid minus accipiat.

IAM ex supradictis argumenta in contra excogitata à Garcia constat parum contra nostram hanc sententiam militare: quia esto conuincant tales intrinsecos labores non omnino deducendos esse à recompensa lucri cessantis, non tamè probat, quod pro releuatione, qua sic recompenfandus ab his laboribus releuatur, ab impediendo non possit ei minus rependi innitendo æquitati. Nam hoc æquitas, & ratio suadet, non in illo casu, vbi proponitur mercenarius vno vel duobus tantum diebus à suo labore impeditus: sed quando per totum annum ociatus esset. Quia per totum annum esset à suis operibus impeditus: propterea quod ratio æquitatis (vt prædiximus in probatione conclusionis ex mente Victoriae) facit pro vno casu, quod non facit pro alio.

Solutio arg. Garcia.

Recompensa lucri cessantis.

INSUPER quia hæc quæstio veluti connexa est cum superiori, hic inferenda fuit, scilicet, quando lucri cessantis recompensa recipienda sit, an à principio contractus, an post, scilicet tempore, quo tale lucrum, si non cessasset, obuenturum erat: at verò quoniam ius lucrum cessans recipiendi, præsertim vbi non interfuit vis, aut metus in pacto fundatur: antequam ad quæstionem istam respõdeatur, oportet præmitti prænotamentum cum Garcia l. 1. de Contractibus cap. 2. scilicet, quod pactum lucrum cessans recompenfandi tripliciter potest iniri à principio contractus. Primum dum sit pactum, vt tale lucrum arbitrio boni viri eo valore reficiatur, quem valet: quantum solum est in potentia: quod

Quæst. Quando lucri cessantis recompensa recipienda.

Pactum lucri cessantis triplex.

tunc habet locum quando de quota lucricessantis quanta foret, constare non potest. Secundo, paciscendo à principio quod tanta, vel tanta summa de terminatè rependatur pro lucro cessante: quod tunc contingit habere locum, quando iam à principio pro certo compertum habetur, quantum futurum esset lucrum, quod cessat, sicut id liquere posset in lucro ab opificibus acquirendo. Tertio dum stipulatio fit à principio de tanta reponenda summa pro lucro cessante: quanta obuentura erat in fine negotiationis si non cessaret: quod maximè contingere potest in casu quo post peruentum aliam similem certo innotescere potest: quanta esset illa quantitas, quæ isti passo impedimentum aliàs obuentura esset, quia antea id certò sciri non poterat, & tamen per lucrum partum ab alijs simili contractu negotiantibus intelligi id postea potuit.

Quæst.

CÆTERVM in dubium alicui venire potest: vtrum post editionem Extrauagantis illius quæ incipit in eâ: cuius autor fuit Pius V. anno 1571. liceat conuenire à principio, vel ante terminum solutionis super interesse verisimili lucricessantis vel non. Neque hic dubitandi ratio deest: quia id videtur Pius V. vetuisse in cambijs: cū ergo eadem ratio militet in mutuo, & in alijs contractibus, videtur neque in mutuo, neque in alijs contractibus licere à principio sic conuenire, & confirmatur: quia id videtur prohibuisse in cambijs, vt ipse ibi ait ad tollendas fraudes generatorum: sed mille fraudes in mutuo alijsque contractibus foret interuenire, ergo hæc prohibitio Pij V. locum habebit in mutuo, alijsque contractibus.

Dicitur 1.

VERVM his nihil obstantibus ad hoc per hæc dicta fieri satis putamus, quod id pro contractanti ab omnibus habetur, scilicet non posse recipi interesse cessantis lucricessantis, prius quam constet quod recepturus illud verisimiliter lucratus fuisset: qua ratione dicimus ad paciscendum de lucro cessante spe probabilem requiri in mutuante, vel contrahente de tali lucro: scilicet, quod

verisimiliter illud lucricessantis ex negotiatione, si negotiatus fuisset vt animo destinaret, accedit: Nauarrus in sum. capi. 17. num. 212. vbi ait id in cambijs vetuisse Pium V. scilicet ne sine tali verisimili spe reciperetur aliquid lucricessantis: sed aliquid plus ibi vetuisse videtur.

PRÆTEREA secundò addimus de iure communi esse licitum conuenire à principio, vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimile vt certum quid solvatur: vnde Metina C. de restitutione fol. 132. ausus est affirmare soluendum esse interesse verisimile à principio conuentu, licet in fine appareat nullum obuenturum fuisse, cui scribit Sor. libro 6. quaestio. 1. arti. 3. de iustitia & iur. hæc sententia est Nauarri in Sum. cap. 17. numer. vltimo in expositione extrauagantis Pij V.

DEINDE tertio ad quaestionem præambulam, vtrum à principio contractus de lucro cessante verisimiliter aliàs futuro pacisci liceat, respondeamus cum Nauarro loco citato quod licet antea ex iure communi liceret: sed iam post extrauag. Pij V. in cambijs loquendo, dumtaxat quoad forum exterius non licet: sed in cambijs in foro interiori non esset illicitum: quando debita esset de tali lucro futuro moralis certitudo, quia Extrauagans hæc (vt innuit) quoad hoc in præsumptione fundatur: at præsumptio cessat in foro conscientie iuxta caput tua, & capit. 15. qui de sponfalibus. cum eis annota. Sed an id sit in mutuo, quod in cambijs, cum dubitari posset, Nauarrus inquit, quod licet disputando vtraque pars defendi possit: tamen iuri magis consona est pars negatiua: quia in hoc extrauagans hæc de cambijs, quia est velut lex exorbitans à iure communi, non est extendenda ad lucrum cessans in mutuo: neque in conscientia, neque quatenus attinet ad forum exterius, sicut neque extendenda est ad interesse proneniens ex alijs: quia hoc licet interesse in pactu deducere ex iure antiquo: à iure autem antiquo non est recedendum plusquam

quam exprimitur l. præcipimus. C. de appellationibus.

Quæst.

IAM non immemores principalis quaestionis ecce iam reuertimur ad illam, & quando quaritur recompensa lucricessantis: quando sit recipienda responderetur, primò quod aliud iudicium ferendum est in hac parte, quando huiusmodi interesse consideratur vt omnino certum, & quasi in actu, & vt nullo modo moraliter impedibile, prout est veluti in potentia, & vt in via in sola spe habitum aliud iudicium proferendum est de illo. Sicut verbi gratia, aliter mercenarij diarium prout est in potentia impedibile, & aliter pro est iam certum, & veluti in actu consideratur. Lucrum igitur seu interesse consideratum, veluti in actu, id est, prout est omnino certum, & nullo modo impedibile: quia maioris est æstimationis, quam cum consideratur in potentia impedibile, idem maiorem exigit recompensam.

Concl. 1.

HIS præiactis fundamentis statuitur prima conclusio: quando lucrum cessans integrè recompensandum venit: quia de eius quota, & summa certa, & quod citra vllum periculum erat aliàs obuentura certitudo moralis habetur à principio, non potest à principio cum de eo resciendo celebratur contractus eius recompensa recipi. Hæc est Nauarri in sum. cap. 17. num. 212. & in commentario de vltimis nu. 38. cuius prius Metina Complutensis meminerat in quaestione de restitutione, quibus vltimò accessit Garcia in illo capi. 11. & probatur duplici ratione Metina: quia si ad instantiam mutuatarij mutuans pro lucro sibi cessante, ex certum à se mutuandis viginti sibi statim dari anticipatè postulet: iam non mutat, nisi octuaginta, igitur de lucro tantum obuenturo, sibi ex octuaginta, quia tantum de facto octuaginta manent penes mutuatarium, recompensam exposcere potest: at illa recompensa anticipatè sumpta, scilicet viginti maior est ea, quæ correspondet lucro cessanti ex mutatione octuaginta, vt potè quæ correspondet lucro ces-

Ratio.

santis ex mutatione centum. Ergo non potest aliquid anticipatè recipi, quia iam illud subduceretur à mutua sorte, & in tali parte non impediretur mutuans à mutuatario.

SECUNDO etiam patet, quia mutuans alias negotiaturus, & lucraturus (si non esset impeditus à sua negotiatione) non statim percepturus erat lucrum, sic etiam licet impedito sibi fuerit mutuatarius, non habet ius recipiendi statim anticipatè à principio interesse cessans antequam adueniat tempus, in quo illud percepturus erat si negotiatus esset. Hæc conclusio intelligitur etiam in casu quo non determinatè sciretur à principio summa lucricessantis ex tali negotiatione reportanda, quia cum hæc à principio non possit determinatè constare, neque determinatè à principio recipi posset.

DEINDE, quia difficultatem nobis ingerit quædam secunda conclusio, quam Garcia libro 1. de Contract. capit. 11. pag. 339. statuit, ea nempe est, quod quando lucrum cessans pro parte, prout in potentia, & in virtute possidet consideratur, & in spe sola, tunc eius recompensa ab initio contractus recipi potest: idem de ea imminet nobis disputatio, an vera sit. Ratio de ea ambienda ea est, scilicet, quod nullus hactenus, neque Metina, neque Nauarrus huius distinctionis meminit, scilicet, quod quando tale lucrum cessans consideratur, vt certum, & prout in actu non potest à principio recipi: secus si consideretur, vt in spe, & in potentia sola habitum, sed absolute negarunt lucricessantis recompensam à principio posse recipi. Igitur loco secundæ huius conclusionis Garcia subiicimus nos hic & aliam, quæ sit suo ordine secunda.

SECUNDA conclusio, licet ista conclusio Garcia apparetur, ac subinde non sit contemnenda, sed conformior est rationi sua opposita, scilicet, quod neque recompensa lucricessantis, etiam si tale lucrum, vt habitum tantum in spe, & in potentia consideretur: est recipienda anticipatè

Quæst. An cessantis lucricessantis recipi potest in principio.

Conclus. 2.

Prob. à principio contractus. Hæc conclusio patet, tum, quia licet verum sit, vt Garcia ait, tale lucrum sic in potentia consideratum esse iam, vt sic in spe præsens: sed non inde sequitur, quod mutuarius inuitus possit cogi, ad statim recompenſandum lucrum cessans etiam in potentia, quod post annum, verbi gratia, & non antea erat à mutuantem habendum, tum etiam patet arguendo ad hominem, quia secundum Garciam, idem lucrum cessans, prout consideratur, vt certum: & in actu non est statim ab initio contractus recompenſandum, quia si mutuarius etiam impeditus non fuisset, sed fuisset negotiatus, tale lucrum ex tali negotiatione non erat relaturus statim, sed post annum, verbi gratia: sed lucrum, vt in potentia consideratum non erat percipiendum ab aliis negotiaturo, nisi post annum, ergo non est obligandus mutuarius ad illud antea reparandum, scilicet à principio.

TVM, quia (vt diximus antea) hæc quota lucri cessantis anticipatè sic soluta subduceretur à quota mutuata: quare quoad illam mutuans non impediretur à lucro cessante. Tum etiã, quia iuxta Diuum Thomam hæc recompenſatio fit pro damno, quod consideratur in hoc, quod de pecunia non lucratur, ita 2.2.q.78.art.2.in solut. ad 1. sed damnum non est soluendum antequam sit incursum: quia antequam sit incursum nihil habetur minus de eo, quod debet haberi, & quando debet haberi, sed ante finem anni (vt supponimus id lucri non erat habendum: ergo neque ante id temporis est soluendum) nisi Garcia fiat esse quandam venditionem, qua venditur illud lucrum in potentia pro pecunia præsentem, sicut granum in potentia frugiferum, quia terræ est mandatum, vel mandandum, pecunia statim numerata (licet minoris) vendi solet. Sed certè hæc mera esset fictio venditionis contra Garciam, tum, quia non intenditur à contractantibus, scilicet, à mutuantem, & à mutuuario venditio aliqua; aut emptio, sed sola mutuatio pecuniæ ex-

ponendæ negotiationi, & vitatio iacturæ lucri cessantis, tum, quia non est eadem ratio de grano seminato, quia illud cum possit esse merces est vendibile: at pecunia acquirenda per negotiationem, quæ consideratur à Garcia, vt lucrum in potentia, quia non est propriè merx: sed pretium mercium, non est propriè vendibilis, neque venditio eius intenditur, sed neque D. Thomas 2.2. quæst. 62. art. 4. ab hac nostra sententia dissentit, dum ait, quod dum aufertur ab aliquo, quod in potentia habebat, & cuius habendi in via erat tale damnum, non oportet recompenſationem in minus in hoc casu faciendam esse doceat, sed ad eam statim faciendam ante tempus actualis incurſionis damni non astringit.

Quid si postea apparuerit lucrum non cessasse, & quid si solum iactura lucri cessantis postea pro parte acciderit: & operarius impeditus à labore, an ratione stipendij vel lucri cessantis possit exigere aliquid si constat postea, quod nullum secutum est ei damnum discipratum cum Garcia.

CAPVT XXV.

RORRO, quoniam vtrumque inconueniens, scilicet, in longum protrahere capitulum, & quæstionum connexarum succidere sibi vitare hic nequiuimus, consultius hic esse duximus quæstionis materiæque membra dissecuisse, quam prolixiori capitulo lectorem molestia affecisse. Nunc igitur accessorie ad supradictas quæstiones, & hic nobis inquirendum superest, id quod antea transcursum tetigimus, scilicet, an accedente tempore, quo recompenſa lucri cessantis faciendæ est, si apparuerit nullum lucrum cessasse, quia nullum lucrum in simili negotiatione occupatis tandem obuenit, tunc recompenſatio habeat locum, id est, pro cuius quæstionis intelligentiã

Quæst. An si accedere tempore recompenſa lucri cessantis, apparet nullum lucrum cessasse recompenſatio locum habero dictum.

Cap. XXV. De Recompensa lucri cessantis, &c. 105

tia notatu priusest opus. Primò, quòd illud supra assertum à nobis ex sententia Metinæ, C. de restitutione, fol. 132. & ex mente Soti, libro sexto quæstionum prima art. 3. de iust. & iure. Vbi soluedum esse interesse verisimile à principio conuentum diximus, licet in fine appareat nullum fuisse obuenturum, intelligendum esse esse verum, quando ex pacto præcedenti arbitrio boni viri non totum lucrum speratum, sed aliquid minus propter pericula, quæ habet annexa pro eo recompenſatur, quia hoc pacto iuste inuito uterque contractantium æquali se alex, & periculo lucrandi perpendi que exponit. Nam lucrum speratum poterat æqualiter crescere, & decrescere, ergo etiam, si appareret postea talis spes fuisse frustranea: soluendum nihilominus erit ex conuentione præcedenti signatum.

SECUNDO dicimus, quòd quòd quòd, quia ab initio constaret de certa summa lucri cessantis certò obtinenda, propterea de tota illa recompenſanda esset conuentum, aut quòd in conuentionem venit ab principio: quòd tãta recompenſa pro lucro cessante solueretur, quanta iactura lucri cessantis in fine videretur ex euentu fuisse facta, tunc si appropinquante tempore successus sperati experientia doceret nihil lucri cessasse, quia nihil lucri in simili causa obuenit: tunc non haberet locum recompenſa lucri cessantis, neque tunc soluendum esset, quoniam qui sic conuenit æquali sortis se subdidit, quòd reficiatur, sibi totum lucrum cessans ad summum, vel quòd nihil sibi refarciatur, si nulla successerit lucri cessantis iactura. Hinc Garcia corollariè infert, quòd in prædictis casibus si accidisset non totius lucri cessantis, quòd putarat mutuas, subisse se iacturam, sed solum partis: tunc illa pars soluenda est, & nihil ultra, quòd & exemplo operarij, cuius diarium diurnum quatuor argentei sunt, confirmat. Qui si pactum inisset cum præpediente se ab suis quotidianis operis de toto illo diario, quo quotidie præpeditur sibi soluendo, &

fortè fortuna ingruens pluuia per totum diem stillans, sibi oblitit, quo minus laboraret aliquo die, iã tunc illo die recompenſandi sibi de suo diario ius non esset, quia cū à principio de toto suo diario, sibi recompenſando conuenit, certa innixus fide, & spe id effecit, nempe credens certò, sine obiectione alio se esse laboraturum, ergo reflante fortuna experientia edoctus de contrario euentu impletionem conuentionis non potest expetere.

PRÆTEREA, quid veritatis contineat illud assertum Garcia indagandum est, qui loco citato, scilicet, lib. 1. cap. 11. pag. 344. & sequen. ait aliud esse, quòd operarius recompenſam postulet sola ratione lucri cessantis, & longè esse differens, quòd petat illam nomine debiti, sibi stipendij pro suo opere, & ministerio: ex quo infert, quòd quando recompenſam exposceret ratione salarij semper posset illa efflagitare, & recipere quandiu alterius seruitio incumberet, etiam si experientia postea doceret nullum damnum ex impeditioe, qua aliàs fuit prohibitus laborare in alijs ministerijs, fuisse sibi secutum, quòd tunc inquit contingeret quando ratione amicitia, vel alio speciali nomine non statuisset illa seruitia, & operas impendere gratis, nisi lucrum aliàs sibi suarum operarum cessaret. Secus autem est (inquit) si ratione amicitia, vel alio singulari respectu motus, mercedem sui ministerij non peteret, sed gratis ministraret, si hinc à suo lucro aliàs à se acquirendo non præoccuparetur: quia si ex tali præoccupatione nihil damni, sibi aliàs, circa lucrum cessans experientia teste, patet, postea esse illatum: tunc nihil recompenſæ exposcere potest.

DICO igitur, quòd licet verisimilis videatur ista assertio Garcia: tamen quia videtur eam fundasse in præsumptione orta ex amicitia, vel aliter. Amicus autem in necessitate propria magis præsumitur esse quate sibi, quàm alteri, iuxta axioma commune, egomet sum proximus idè de facto, & moraliter loquendo in casu quo

Quæstio. Sent. Garcia examinatur.

Sententia auctoris.

quo operarius egenus est: dum de sua mente non constat, non est præsumendus, dum fuit impeditus aliàs a suo lucro, propter præstandas impediendi suas operas, illas illi voluisse præstare gratis: quare, quia in hoc cessat præsumptio præsupposita à Garcia, etiam si aliàs ex euentu constaret nihil aliàs fore lucraturum, licet ratione lucri cessantis nihil expetere tunc posset, sed bene ratione suarum operarum, quas præstitit, quia necessitate oppressus illas condonasse non est visus. Secus si esset diues taliter, quòd quia minus indiget, & amicus erat, præsumendum esset, quòd gratis suas operas voluit alteri largiri ratione amicitiae, quia tunc in hoc casu nihil expetere potest, neque ratione suarum operarum, quia gratis eas contulit amico, neque ratione lucri cessantis, quia ex euentu iam constitit, quòd nihil esset lucraturus.

De damno emergente. & de iure pro eo recompenfam exigendi. & de tribus conditionibus eius interesse iustificantiibus, quòd istius damni, quomodo taxanda sit, & quo tempore sit recipienda, & de triplici pacto de damno emergente recompendando.

CAPVT XXVI.

OSTQVAM de lucro cessante disputatio nem finiimus, quia disputatio quoque de dano emergente illi confinis est, & in multis cum illa conueniens, eam hic breuiter expedire aggredimur à definitione eius initiū lumens. Damnum igitur emergens est, quòd quis incurrit, vel incurrendi periculo se exponit causa faciendi aliquid, quòd periculum nullatenus subiret, si ab eo faciendo desisteret. Hæc autem est eius definitio quid rei. Definitionem verò eius quid nominis est, quòd damnum emergens, est damnum, quasi se exerens, & in lucem prodians, cum antea esset absconditum.

Definitio Hoc etenim significat emergere, scilicet ex abscondito præsertim aquæ in

lucem, & in conspectum adstantium prodire: vnde damna multum rara, & ab oculis, & consideratione hominū valde remota, quæ semper quasi latentia sunt damna emergentia propriè dici non possunt. Sed ea damna, quæ non solum passibilia sunt: sed etiam incurtu facilia, quæ meritò & formidari, & caueri solent, propriè emergentia damna dicuntur.

NVNC in summa explicanda est illa quæstio scilicet quando alicuius est recompenfam pro damno, sibi emergenti postulandi. Respondetur, quòd tunc ius suppetit alicui hanc recompenfam damni emergentis expetendi, quando quis causā alterius subdit damnum, vel illud patiendi periculo se subdit. Rationem huius si quis desideret, ea nempe est, scilicet, quia nemo regulariter cum suo proprio dispendio, commodo alieno prospicere tenetur, ergo quando causā emolumentum alieni patitur damnum in proprijs, vel tali periculo se subijcit, ius indemnitate, quo se feruet indemnem expetere talem recompenfam concedit. Hæc Diui Thomæ sententia est 2. 2. quæstio. 77. articulo primo, & quæstione 78. articulo 2. ad 1.

SVBINDE animaduersione dignæ sunt conditiones illæ, quæ recompenfam damni emergentis ex parte eam petentis solent iustificare. Igitur tres sunt conditiones præcipuæ, quæ ad hoc præexiguntur. Nam si quæ sunt alia, ad has reducuntur. Prima igitur est, quòd id quod in gratiam, & fauorem alterius fit, ab aliquo verè & non fictitiè, & ex natura sua, & non ex culpa facientis taliter est causā damni, quòd aliter damnum nullatenus accideret. Dicitur signanter verè, & non fictitiè, quia propter non veram, sed fictam causam damni eius recompenfam exigere non potest. Dicitur ex natura sua: quia talis causā est mutatio pecuniæ, qua imminens ruina domus erat reparanda, quando aliter talis reparatio mutuantium non erat facile possibilis. Secus si aliter erat sibi possibilis: quia amicus ad hanc reparationem tantandem pecuniæ offerebat spontaneus, quam

Quæst.
Quando alicuius est recompenfam pro damno emergente postulandi.

Conditiones tres iustificantes exemptionē dāni.

quàm siuè ex malitia, siuè ex negligentia renuit accipere: quia iam tunc non ex natura rei, sed ex culpa sua talis mutatio pecuniæ à se facta fuit causatiua illius damni. Diximus, quòd taliter fit causā damni, quòd alias non esset subsecutum, hoc est dictum, quòd sit causā, sine qua non iuxta modum loquendi philosophorum: & iuxta Syluestrum in Rola Aurea in casu 16. respondendo ad 2. ubi sic hanc conditionem primā interpretatus est. Exempli causā, si aliàs mercator id subiturus erat damnum, sine spe aliter id euitandi, quia dano afficitur suas merces vendendo ad creditum, & non penuria de præsentibus, sibi numerata: quòd vitaret, si emptores de præsentibus occurrerent, qui non adiunt: non potest tunc etiam si ad petitionem alterius ad creditum ei suas merces vendat: illius damni exposcere recompenfam, quòd quia vendit tunc ad creditum patitur: quia licet damnum inde subeat: sed non ab isto emptore ad creditum causatum cum à penuria ementium de præsentibus, quia tales non inueniebantur, fuerit occasionatum, quòd si causā illius damni iste emptor ad creditum non fuit, obligatione hoc damnum reficiendi caret. Secus autem esset, si inuentis emptoribus de præsentibus ad instantiam alterius, venderet ei ad creditum cum damno sibi accidente ex venditione tali ad creditum, quia tunc ad instantiam ementis ad creditum vendens, posset pacisci de tali reficiendo sibi damno; postquam in hoc casu emptor illius est causā.

SECUNDA conditio requisita ad ius damni emergentis expetendi est, quòd id damni expetens, id damnum lubeat ea ratione, quia scilicet, in fauorem alterius, à quo id expetit aliquid agit, siuè id precibus efflagitatus, siuè charitate adductus, siuè violètia, vel metu adactus id agat. Quæ qui dem conditio primò efflagitat, ut taliter respectu, & contemplatione alterius id agat, quòd aliter id damni expetens non faceret: quia secus esset si aliàs id facturus erat, etiam si ad petitionem alterius faciat, quia tunc repa-

rationem damni expetendi caret iure. Sicut, verbi gratia, si ego iturus erā ad Curiam Romanam, causā illic mea peragendi negotia, quòd facere non poteram, sine periculo piratarum, vel raptorum per mare, vel per terrā grauantium, tunc si quis me locasset ad id peragendum iter sua negotia Romæ gerendi gratia, non liceret mihi, ultra debitum pro meo labore stipendium, recompenfam pro illo periculo seu damno emergenti, cui me expono postulare, sicut neque expetere possum damnum, quòd ex venditione ad instantiam ementis patior, quādo aliàs etiam spòte, & nullo rogatu alterius, sed meā tantum prospiciendi necessitati causā rem huiusmodi eram venditurus. Secundò, hæc secunda conditio requirit, ut is qui in fauorem alicuius aliquid agit, cuius gratia subiturus est damnum, ad id agendum cum tali iactura, siue damno, non teneatur ex aliqua obligatione iustitiæ, vel charitatis. Nam si obligatione charitatis ad id teneatur, sicut auctore D. Tho. 2. 2. q. 32. art. 6. diues de necessarijs ad statum tenetur extremè indigentis subuenire, tunc sicut pauper astrictus non manet ad id refarciendum damnum, sic neque tali fauore affectus. Sicut miles cum militare lege iustitiæ tenetur, licet militia munus obire non possit, sine periculo vitæ: non tamen ob id huius periculi, vel damni recompenfam ultra stipendium sibi debitum exposcere potest.

TERTIA conditio, ad damnum emergens exigendum requisita est ad monitio, qua præmoneri opus est refecturum damnum ab illud passuro, ut ante consensum in contractum: qui reparaturus est damnum: an cum tali grauamine, sibi expediat acceptare contractum, vel non, secum possit deliberrare. Nā aliàs accidere posset ipsum, cum tali grauamine talem contractum nolle acceptasse. At hæc conditio obferuatu intelligitur necessaria, dumtaxat in casu, quo quis cum dano suo aliquid præstat in fauorem alterius precibus allectus, vel inductus charitate. Secus autem esset, si metu, vel violentia

lencia adactus esset, ad id operis in fa-
uorem alterius conferendum, quia
tunc tali præmonitione nequaquam
opus esset. Manet etenim vim, vel me-
tum inferens ad inde subsecutum al-
teri damnum resarciendum (etiam si
præmonitus fuerit de hoc damno) a-
strictus, & restitutioni damni manet
obligatus. Cuius potissima ratio est,
siqua hic vis, vel metus inculsor cõtra
voluntatem damnum passi illius datu-
ni fuit autor. Vnde in hoc casu præmo-
nitum fuisse non fuit necesse. Hanc
quoque præmonitionem à principio
contractus præmitti necesse esse duxi-
mus ad ius lucri cessantis expetendi,
quæ tamen eodem modo in lucro ces-
sante exigendo habet locum, scilicet,
quando ad meras preces alterius, siue
aliter, sine interueniente metu, vi, vel
dolo, lucrum cessat. Nam in hoc casu
præmonitio de lucro cessante, vt post
ea in conscientia sit debitum præmis-
sum, necessaria est. Secus autem est, dũ
ex parte impediens lucrum cessans
dolus, vis, metus, interuenere: quæ lu-
craturo impedimento fuere, si talia
obstantia lucro, scilicet, metus, vel
vis, illata fuerint contra iustitiam.

Ratio.

Ratio.

Obiectio.

NEQVE contra hanc conditio-
nem eodem sensu acceptam, tam in
damno emergente, quam in lucro ces-
sante præualet illa obiectio, qua quis
objicere possit sic arguendo contra e-
ius rationem & differentiam, scilicet,
quod etiam, qui non metu, vel vi co-
gendo, sed solum precibus instat apud
alium, vt sibi mutuet, verè obstat lu-
cro acquirendo, vel sic est realis causa
damni, si quod mutuanti emergerit,
sicut qui vi, vel metu mutuari cogit:
ergo sicut iste sic cogens etiã non præ-
monitus de damno, & lucro, ad illud
resarciendum in conscientia manet
obnoxius: sic etiam & precibus tan-
tum instans, postquam verè est causa
damni inde emergentis, aut lucri ces-
santis etiam si præmonitus non fue-
rit, in conscientia reparandi obliga-
tionem induit.

Solutio.

QVIA respondetur, disparem esse
rationem de utroque. Nam qui so-
lis precibus adductus in gratiam alte-

rius aliquid agit, nullam pro damno
sibi emergenti, aut lucro cessante, à
principio expetendo recompensam,
neque de ea præmonendo in contractu
inito, visus est in talia detrimenta cõ-
sensisse. Quare alter ab his rescindendis
damnis, dum ea passurus de eorum
reparatione, sibi faciendus à principio
præmonendo in contractu nõ cavit,
liber manet. Cæterum, quando quis
per violentiam, vel metum autor est
damni in id nullatenus, qui patitur
damnum consentire videtur, vnde sine
alia præua monitione violentus
illator damni ad illud resarciendum
astrictus in conscientia manet.

LIQVET autem ex prædictis pri-
mò à principio ineundi contractus
obligationem persoluendi lucrum ces-
sans, aut damnum emergens notificã
dam esse alteri contrahenti, quò ad il-
lius recompensam maneat astrictus
in conscientia.

Nota.

PORRO dubitari à quibusdam
hic posset, an qui in mora est soluendi
debitum, post moram hanc obnoxius
fiat ad rescindendum damnum ex tunc
emergens, aut lucrum cessans. Sed pla-
na est solutio dubij, quia respondetur
negatiuè. Non enim tenetur ad repa-
rationem damni, vel lucri cessantis,
nisi post præuam monitionem de il-
lo factam, & adiunctam protestatio-
nem, qua creditor protestetur se nol-
le dilationem vltra concedere: nisi dã
num sibi exinde emerfurum, aut lu-
crum cessaturum recompensetur. Ar-
gum. in l. si ex legati causa ff. de Verb.
oblig. vbi habetur, quod vbi dies non
est apposta obligationi requiritur ad
monitio, ergo vbi à principio nõ præ-
cessit admonitio, neque protestatio
de damno requiritur, vt fiat saltem
post solutionis moram, vt ex tunc
non soluens teneatur de damno dein
ceps emergente, aut de lucro cessante.
Hoc & sentire videtur Panormitan.
in cap. licet Heli. de Simo. & de accu-
sat. capitu. 2.

Quæst.
De quota
que p emer
gẽte damno
recompẽsan
da est.
Resp.

PRÆTEREA non præter pro-
positum hic accidit examinare, quæ-
nam sit habenda ratio in taxando
quotam in recompensam emergentis
damni.

Quæst.

Distum 1.

damni. Sed quia taxa hæc regulanda
ad instar taxæ quotæ soluendæ pro lu-
cro cessante, breuiter hoc expedien-
tes. Primò dicimus, quod quando in-
notescit, vel innotescere potest, quan-
ta sit determinatè damni quantitas
ex vna parte, & ex alia etiam parte,
pro certo habetur tale damnum obu-
enturum, neque aliquo modo fore
euitabile: tunc tanta recompensa
pro damno exigi licitè potest quan-
tum damnum ipsum in se est. Nam
damnum ita determinatè, & certè
pro constanti habitum, veluti, iam in
præsenti esse censetur, quapropter nõ
minori recompensa remetendum ve-
nit, ei, qui illud est subiturus, quàm si
illud de præsentia ad instantiam alte-
rius pateretur, ita Garcia libro pri-
mo de contractibus cap. 11. folio 329.

SECUNDO dicimus, quod in
tribus casibus arbitrio boni, & pru-
dentis viri libranda venit, & mode-
randa quota illa, quæ pro damno e-
mergenti recompensanda est: primò
quando de quantitate damni formi-
dati nihil certi habetur, neque deter-
minatè talis damni quota sub sciẽtia
cadere potest, quãuis absque vilo du-
bio compertum sit tale damnum esse
obuenturum: nam tunc non in inte-
grum: sed iuxta maiorem, vel minore
probabilitatem: qua speratur minus,
vel maius futurum damnum, pro eo
magis, vel minus ad æstimatione boni
viri erit recompensandum. Secun-
dò, quando è conuerso damni quanti-
tas determinata pro certo cum con-
stat, euentus tamen ipsius damni om-
nino certus non est: sed dubius aliqua
liter. Nam tunc vir bonus, ac prudẽs
iuxta maiorem, vel minorem certitu-
dinem, vel incertitudinem euentus
damni, magis, vel minus pro eo repẽ-
dendum arbitrabitur. Sicut, verbi
gratia, quata sit iactura damni, id est,
captiuitatis, cui se exponit ad instan-
tiam alterius nauigaturus mare ple-
num grassantibus Turcis, aut Mauris,
fatis innotescere potest: licet de pro-
babilitate maiore, vel minore pericu-
li, cui se objicit, satis liquere non pos-
sit. Huius potissima ratio est, quia vt

ait Garcia loco citato, capite 11. &
colligitur ex Distõ Thoma 2. 2. quæstio-
ne 62. artic. 4. Res, quæ in potentia so-
lum habentur, & virtualiter tantum
possidentur, tanti maioris, vel mino-
ris pensi, & æstimationis sunt apud
homines, quantò in maiori vel mino-
ri sunt potentia, vel quanto hæc ea-
rum potentia magis, vel minus pro-
pinqua est actui: ergo pari ratione
cum damnum, cuius periculũ timetur
tantum in potentia, & in virtute ha-
beatur, recompensandum magis, vel
minus venit, quãto eius potentia ma-
gis, vel minus propinqua est actui, id
est, quantò certius est, vel minus cer-
tum, quod huiusmodi damnum obuẽ-
turum sit in actu, vnde corollariè in-
fertur eò maiorem recompensam ex-
petere posse pro periculo nauigandi
eum, qui ad instantiam alterius tali pe-
riculo se objicit, quò maius ex hac na-
uigatione, sibi imminet periculum.

Distum 3.

TERTIO arbitrio boni viri pe-
sanda venit quotæ recompensanda
pro damno emergente: quando tam
in certitudine, quantitate damni,
quàm etiam quantitate periculi labo-
ratur. Quia tunc tanto maius, vel mi-
nus rependendũ est pro hoc damno,
quanto maior, vel minor certitudo,
vel incertitudo habetur de vtraque
quantitate, scilicet, periculi incurren-
di in damnum, & ipsius dani. Hoc aut
eadem ratione, quæ pro secundo est
allata firmatur, scilicet, de potentia
remotiori, vel magis propinqua.

Nota.

ADHÆC cum Garcia illo c. 11.
hic aduertere libuit omnia, quæ de ta-
xatione, & æstimatione, tam damni
emergentis, quàm lucri cessantis ar-
bitrio boni viri facienda diximus, ve-
ra esse intelligenda sunt, quando præ-
dictæ quantitates æstimatio sit à prin-
cipio contractus antequam in præ-
senti imminet tempus, quo damni
iactura, vel lucri cessantis dispendium
subeundum est: quia iam hoc impen-
dente tempore nihil plus, aut minus
pro hoc lucro, aut damno recompen-
sandum est, quàm in re iam apparet
contigisse.

ADHVC ne quid scitu necessariũ
missum

Quaest. quā do emergentis damni recompensatio facienda est.

Sent. Garciae, & au- zoris.

Triplex pars est de damno emergenti.

missum faciamus, si quis sciscitetur, scilicet, quando emergentis damni recompensatio sit facienda, id est, quo tempore: Respondemus, quod quia pari passu in hoc quaesito currunt, tam lucrum cessans, quam damnum emergens, dicendum est de damno emergenti, sicut de lucro cessante supra diximus, scilicet, quod quando damnum emergens in integrum recompensandum venit, tunc licite eius recompensatio à principio contractus exigi non potest, sed spectandum est tempus, quo damnum realiter iam imminet. Sed de damno cum non in totum, sed in potentia consideratum, & in parte recompensandum venit, licite posse statim à principio contractus exigi, & accipi eius recompensatio, insinuat Garcia lib. 1. de contract. cap. 11. fol. 342. Verum (vt antea diximus) de recompensatio lucris cessantis licet apparetur sit, ac proinde non contemnenda ista Garciae sententia: sed conformior est rationi, quod recompensatio damni etiam in potentia considerati ante eius euentum realem eam ex pacto ab initio inito debens non est cogendus eam soluere, quia, verbi gratia, ante finem anni (vt supponimus) illud damnum non erat realiter incurrendum: ergo antequam realiter sit incursum: nihilominus debet creditor de eo, quod debet habere, & quando debet habere: ac per consequens debitor ante id temporis, statim ab initio contractus, scilicet mutuacionis, vel vendicionis ex natura horum contractuum causantium damnum emergens, non astringitur ad id damnum persolendum: sed de hoc cum plura sint à nobis supra dicta, superaddimus tandem, quod ex peculiari alio ex parte debitoris damni voluntario pacto, quo ad statim soluendum damnum non integrum, sed in parte: quia incertum & in potentia erat, se voluit obligare manebit ante damni realem euentum obligatus, aliàs non: quia ex eo, quod in potentia consideretur damnum, non statim à principio primo pro tunc debetur.

IN SVPER est animaduersio

opus, scilicet, tripliciter iniri posse pactum de damno emergenti recompen- sando, primò dum conuenitur inter partes, quod quia consideratur tantum sicut res in potentia, tantum arbitrio boni viri sic aestimatum non integrum, sed in parte soluatur, in quo casu quado partes sic volunt, non est expectandus successus damni. Secundo, quando, quia à principio constat certo de quantitate damni, ab initio conuentio fit inter partes de reco- ficiendo toto damno signando, tunc eius quantitatem, in quo casu damni recompensatio differenda est, vsque ad actuale euentum damni. Tertio, quando conuenit inter contrahentes de tanta damni recompensatio facienda, quanta tempore euentus damni appa- ruerit fuisse secuta: quae quidem con- uentio tunc locum habet, quando alio quo futuro tempore determinate non notescere potest, quantum damni sit passus, qui à sua negotiacione est praepeditus: in quo etiam tertio casu, quia attendendus est euentus rei, vsque ad hunc euentum, solutio damni est spectanda. Sicut & in casu secundo.

Nota.

ATQVE etiam in vtroque casu tam secundo, quam tertio, si tempore successus damni appropinquante compertum fuerit nihil damni contrahentem fuisse passum: tunc iam iure exigendi recompensatio damni carebit: quia qui sic conuentionem in- it, aequali aequali se exponit, vt vel reficiatur sibi totum damnum, si totum illud eum postea pati contingat, vel quod nihil sibi pro eo refarciatur, si totum illud damnum euaserit. Hinc corollariè inferitur, quod si neque in his duobus casibus, scilicet secundo, & tertio inuentus fuerit totum damnum incurrisse, aut euasisse: sed partem pro ea dumtaxat parte, quam passus est damni, manet restitutioni obnoxius, & non tenetur ad amplius, sicut neque mercenarius conueniens de sibi soluendis quatuor argenteis pro suo diario, si praepeditus pluuia per totum diem desistit laborare, exigendi huiusmodi stipendium non habet

Corol.

bet ius, quia cum sic pactus est, spe certa ductus laborandi per totum diem id fecit: si ergo experientia teste, spe hac frustratus est, non pactio tali, sed potius euentui rei standum est illi.

An vendens ad creditum augere possit pretium propter periculum illud recuperandi, aut propter expensas verisimiles, an liceat illud augere per impositionem gabella, id est, si sit: an Medici & Aduocati pro libito possint pretium exigere: vel integrum aduocatus ante litis consummationem possit accipere: vel quando non fuit in culpa omittendi causam.

CAPVT XXVII.

VONIAM de pretio rerum sermonem nobis habentibus operæ pretium fuit eos etiam modos inquirere, quibus ultra pretium communiter currens liceat res emendo, vel vendendo, aliquid plus accipere: ideò de lucris cessantibus, aut damni emergentis materia, meminisse hic (quoniam ratione vtriusque contingit licite aliquid plus posse exigi) necesse habuimus. Hac ergo utcumque absoluta materia, en reuertitur ad veluti interruptam de pretio rerum disputacionem complendam. At verò affinis & hæc quaestio supradictis de lucro cessante, & damno emergenti accedit, scilicet, an spectata solutio, id est, ad creditum vendens suas merces augere possit pretium propter periculum, quod contingere potest, eò quod debitor earum potest fieri inops, & impotens ad soluendum pretium, vel tradendam mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere. Quaestio hæc negotium nobis hic facefferet, nisi in 2. part. primi tomi nostri Instructorij conscientiae, cap. 70. de vsura. ex parte Soti de Iust. & iur. lib. 6. q. 4. artic. 1. negantis ratione huiusmodi periculi pretium licite posse augeri, aut aliquid ultra sortem

recipi aduersum Metinam Complutensem. C. de rebus restit. q. 39. affirmatiuam partem tuentem disputacionem susceperimus, vbi non solum eum impugnauimus: sed etiam expugnauimus, quapropter ad locum citatum in nostro Instructorio remittimus lectorem. hic addentes cum Nauarr. in Summ. Lat. cap. 23. num. 81. quod licet hæc sententia affirmatiua Metinae loco citato, neuose fuerit confutata à Soto, tamen (vt apparet Nauarro) neuosius confutari potest, eò quod est noua, & contra omnes alios Theologos, & Canonistas: & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum per caput in ciuitate, de vsuris, per quod inquit Nauarrus soluantur omnia argumenta Metinae, cum ex illo inferatur Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa non magis conferre ad augendum pretium, quam si ad aliquid dandum ultra sortem mutuanti, vt causa huius dationis iustificatrices assummerentur: lex ergo ipsa naturalis & diuina, quibus prohibentur vsurae, distat non esse consideranda pericula in mutuo ad pretium augendum.

PRÆTEREA subiude inquire- re hic consentaneum est, an quando verisimiliter timentur expensae in recuperando pretium mercium ad creditum venalium, possit hac ratione venditor augere aliquid ultra pretium mercium. Et videtur id non esse illicitum, quia licet sic per hanc viam se seruare indemnem. Huic quaestioni facit satis Sotus de Iustit. & iur. lib. 6. quaest. 4. artic. 1. Respondet ergo, quod quatenus ad expensas res attinet non est dubium, quin quidquid debiti recuperandi causa creditor dispendit, possit à debitore exigere. At multò tutius, dum creditor hominis infidelitatem timet, nihil ei mutuari, aut ad creditum vendere, vel dum mutuat, aut sic vendit spectare solutio terminum, an forte, sine ullis expensis solutio fiat. Nam expensarum anticipata conuentiones vix suspicionem vsurae carent: nihilominus tamen, dum omnis fraus absit, si probabilibus coniecturis

Quaest. an quando verisimiliter timentur periculum, licet carius vendere ad creditum. Argum. Resp.

Sent. Soti.

vis timentur futura in recuperando debitum expensa, nempe, quia debitor ab urbe creditoris loco distat: ab iniustitia procul abest de expensis, & laboribus creditorem cum debitore tale pactum inire, constitutumque pretium pro sumptibus, & laboribus recipere, etiam si nullus postea contingat facere. Nam etiam si esset plura expensurus, non posset amplius, quam

set, autor. fuit conuentione firmatum accipere. Sed profecto licet Sotus hic aequitati niti videatur, res est, quæ non caret scâdalo coram iudicibus, & vulgo, si casu, quo sine expensis est, sibi debitum satisfactum, eas expensas conaretur recuperare, etiam si conuentione fuissent antea firmata: quia ab omni specie mali, & scandali abstinendum est. Hac igitur de causa, Nauarrus in Sum. Lat. cap. 23. num. 84. cuius sententia utpotè tutior sequenda videtur in hac parte, limitatiùs loquitur dicens, quòd quamuis venditori liceat solutione spectata diuendere eatenus pretium postea soluendum augendo, quatenus existimat in eo postea recuperando se plus expensurum: tamen auctore Maiore (cui ipse subscribit) sic tradente in 4. distinet. 15. quaest. 40. art. 7. id tantum ei licet. Dummodo proponat id à debitore non exigere: si absque sumptibus præstituto die debiti mercium soluerit. Verum tamen, quia neque hæc sententia Maioris, & Nauarrici sic moderata Syluest. in Ros. Aur. casu 6. tuta videtur hac ratione, scilicet, quia venditor potest mutare voluntatem, aut sui propositi obliuisci, aut interire, & sic emptor totum cogere soluere: Nauarrus probè ait, quòd occurri potest omni periculo, si venditor schedam subscriptam tradat emptori: qua committat se tantum de pretio se dimisurum illi si præfixo termino, sine expensis soluerit debitum mercium, quàm iusto pretio addidit. Imò in tali scheda, ut expressio remissionis causæ nõ fiat oportet, ne in foro exteriori præsumatur usurarius, & sic cum his limitationibus, quia tuta est, tenenda est sententia Nauarrici, licet alias non videatur carere periculo: quia vix expensa-

rum anticipatæ conuentiones suspensione visuræ carent. Vide de hoc infra limitatiùs cap. 37.

INSUPER consequens est, & Quæst. An illa dubitatio an per impositionem gabellarum sifas Hispanicè nuncupatarum, quæ hodie imponuntur in vino, & in carnibus in macello venalibus, & in similibus liceat augere horum virtualium pretium. Ad quàm facilis est solutio, nam si regia auctoritate fiat licita, erit impositio illarum, dum sit moderata, & dummodo pro utilitate, vel necessitate publica reipublice fiat. At non est iusta quando iltius gabellæ, id est, sifas imponendæ licentia impetratur à Rege solum pro bono proprio senatorum reipublice, iniquaque fieret illius exactio: si cessante causa communi pro qua imponeretur adhuc perduraret, & quòd à republica, quæ subest suo regi, sine regia facultate talis gabella, id est, sifas imponi non possit, videtur colligi ex cap. super quibusdam, de verborum significatione. At licet secundum Syluestrum verbo immunitas l. q. 22. Ecclesia, vel clerici non teneantur ad huiusmodi gabellas, id est sifas, quæ imponuntur in vino, & in carnibus, & similibus secundum Panormitanum cap. non minus, de imminut. eccles. & tenet Bald. in l. placet. C. de sacrosanct. eccles. Tamen si gabella fuisset imposita pro oneribus, ad quæ tenetur ecclesia: tenetur tunc ad talem gabellam, quia tunc succedit loco onerum, ut voluit Butr. in l. ad instructio-

nes. INSUPER, quoniam de pretio rerum disputatio hic habetur, de medicis, & aduocatis ambigi, an pro libito exigere possint operarum sui officij pretium. Ad quam quaestionem responderetur primò, iuxta sententiam Victorie in suis scholijs super 2. 2. D. Tho. & iuxta doctrinam D. Tho. 2. 2. q. 71. art. 4. Quod medicis, & aduocatis non licet immoderatum petere pretium pro suis functionibus, nam licet non sit contra iustitiam pro his officijs recompensationem accipere: quia pro eo, quòd quis alteri de iusti-

Quæst. An propter gabellas impositas liceat carius ven dere.

Solutio.

Quæst. de pretio medici vel aduocati exigendo.

Dictum 1.

ria non debet, eam potest recipere: tamen quia pro necessarijs ad vitam, qualia sunt medicari, vel pro alio patrociniari non est licitum exigere, nisi quòd iustum est, & rationale: idè aduocato pro suo patrocinio pretiù non quantumcunque vult exigere debet, sed pensatis conditionibus personarum, & negotiorum, & laborum, quos affumit, & iuxta consuetudinem rationabilem non tyrannicam. Sed rationabilem patriæ oportet, quòd stipendium exigat. Idemq; dicendum est de medico medicante, aliàs ad restitutionem tenebitur.

Dictum 2. SECVNDODICO, quòd secundum Diuum Augustinum, iudices iudicium, vendere non debent, quia iam habent constituta stipendia à regibus, vel à republica. Sed neque testes pretium pro testimonio licitè possunt accipere: licet pretium laboris, & itineris pro testificando assumpti licitum sit eis accipere. Cæterùm de accepto pretio pro testimonio an sit restituendum, si quærat aliquis, dicendum cen. eo, quòd sit absolutè restituendum, quia veritas in testimonio asserta inuendibilis suapte natura est, ut magister meus dicebat: quamuis refutare, nolim opinionem Cordubæ in tractatu de casibus conscientie afferentis, quòd tale pretium licet malè acceptum, non est restituendum, dum id accipiens ad tale testimonium ferendum non tenebatur. Secus est, si ad tale testimonium ferendum tenebatur, præsertim ex iustitia.

Dictum 3. PRÆTEREA, de aduocatis iterum dicimus tertio cum D. Tho. quòd quamuis vsus scientiæ iuris, quia sit opere corporali, & quia principaliter hic venditum est corporale ab aduocato vendi possit: tamen iure ciuili in aliquibus eorum functionibus moderata sunt determinata stipendia. Nam primò aduocato, seu procuratori non licet facere pactum de quota litis, neque etiam de certa quantitate, vel re cum hac conditione si vincat. l. si qui. C. de postu. est enim eadem ratio sicut de quota litis promissione,

quæ idè prohibita est, ne per fas, vel nefas ad Victoriam causæ quis contendat, ut promissi compos fiat. Licet tamen ei pro mercede promittere quid certum, siuè quantitatem, vel rem, siuè vincat, siuè non. Sed an ultra hoc aliqua munera recipere aduocatus possit merito hic aliquis hæsitare poterit, nihilominus dicitur, quòd licet ultra suam mercedem aduocatus aliquid paruuli munusculi sibi promissi accipiat, non illicitè facit. Neque contra iura, quia in hoc ratio prohibitionis cessat. Nam & in Recompilatione noua legum titu. de aduocatis, conceditur eis in modica quantitate comedibilia posse recipere, sed de hoc latius & limitatiùs in opusculo hic adiecto.

SED an ante finitam aduocati integra stipendia possint recipere, an non, quia in dubium verti potest respondetur: quòd quando ipsis intercedentibus, & mediantibus in componendo partes, ut arbitris, vel aliter mediando transactio litis, vel compositio super litem sit inter partes: siuè integrum ex pacto conuentum possunt recipere stipendium etiam ante finitam litem, ut decernitur in Recompilatione noua legum titulo allegato. Si tamen ipsi aduocati in ipsa transactioe non interuenerint, neque in conciliando, concordandoq; partes mediauerint: tunc pro rata tantum temporis, quo patrocinati sunt debitum ab eis est recipiendum salarium, id est tres partes ex quatuor post publicationem probationum. An eam verò si sine ipsis mediantibus concordauerint partes medietatem tantum sui salarij accipiant, ita in pragmaticis. l. 54. c. 14. At verò aduocati recipientes stipendia, & salaria, strenas, id est, albricias Hispanicè dictas lege Hispaniæ accipere prohibentur: sicut tales stipendiati, neque pensionem pro informando recipere possunt, eisque ibi in dicta Recompilatione prohibetur, ne pro vna petitione soluta in lite, in qua non sunt salariati ultra duos argenteos accipiant, & ubi fuerit res alicuius momenti, vel

Quæst. an ante litè finitam integre stipendia liceat aduocato recipere.

studij taxabitur à iudice. Insuper si litigator promittat centum suo aduocato, si vincat: si verò non vincat 50. secundum Speculatorem, pacta in hoc casu seruanda sunt. Aduocatus autem deserens causam ex causa, quã potuit prius præuidere, suã imperitiã impuratur. Si autem deserat ex causa noua, & repentina, vt quia cliẽtulus aliquid confessus est contra seipsum, habebit nihilominus salarium. ff. de va. mul. penul. §. fin.

Quest. an. aduocatus retinere possit inceptam cum non sua culpa desistit prosequi. AT verò hic decisione dignus est casus, de quo sum rogatus Mexici dicere, aduocatus, qui non fuit in culpa in non prosequendo causam: sed cum incepisset eam prosequi, ideo ab eius prosecutione desistit, quia eius cliẽtulus eam causam deserere voluit, an tunc aduocatus retinere possit totum stipendium, quod pro patrocinando in tota causa, vsque ad eius consummationem acceperat. Et prima quidẽ facie apparet, quòd quia in hoc casu lis non est terminata inter partes per concordiam extra iudicium per aduocatum conciliatam, & compositam inter partes: ideo solum debeat habere de salario, vel de promisso secundum proportionem litis de æquitate (vt dixeramus.) Verum tamen, quia hic in puncto huius casus non est finita lis, neque in iudicio, neque per transactionem, vel aliam compositionem inter partes, sed solum, quia cliẽtulus eam deserens prosequi nõ voluit. Ideò dicendum videtur: quòd nihil salarij recepti restituere teneatur ad instar operarij, qui locauit operas suas alteri, neque stat per ipsum, quin soluat operas: sed per conductorem, qui (etiam si impediatur eius conductor casu fortuito) recipere potest suam mercedem: & eam ei conductor soluere tenetur, maximè si sua culpa locator operum, id est, operarius est impeditus: quod & absolute, & sine distinctione esse verum affirmat Nauarrus: quia est casus definitus, §. cum quidam. ff. Locat. l. Sic & in præsentis casu, vbi culpa cliẽtuli deserentis causam, eius aduocatus operas patrocinandi locatas non compleuit

cum paratus esset complere. Imò si aduocatus moriatur, non repetetur salarium ab eius hæredibus, lege i. ff. de va. & extraord. cog. & idem de quocunque habente officium publicum, laboribus. §. de illo, ff. de usufr. nisi consuetudo obstat, sed peculiari lege Hispaniã, l. 9. tit. 8. in Part. 5. cauetur, quòd hæredes aduocati ante finem litis mortui tantum pro rata patrocinij exhibitio recuperent salarium.

PORRO aduocatus salariatus de publico, non potest aliquid accipere à litigantibus: sicut, nec medicus ab infirmis: quamuis à sanis possit accipere, secundum Panorm. cap. 1. de post. post Innocentium: quia talia salaria sunt constituta pro litigantibus, & infirmis.

PRÆTEREA vltimò non erit ab re hic notasse: quòd quia auctore Corduba in tractatu de casibus, q. 78. quando requiritur scientia, & patientia principis: tunc sufficit scientia, & patientia præsidum generalium prouinciarum, secundum Bartolum in l. si publicanus. §. si. ff. de Publica. & Cardin. & Imol. & Panorm. c. contingat. de Foro compet. hinc infertur, quòd in taxa; quã imponitur per legem aduocatis de non accipiendo pro vna petitione soluta super lite, in qua non sunt salariati vltra duos argenteos, & similibus scientia & patientia consilij regalis non punientis aliquos huius taxã transgressores, quando sine inconuenienti, & sine scandalo potest eos punire: videtur eos à taxã obseruatione excusare, nisi princeps manifestè constando oppositum iuberet, vel vellent nihilominus taxam obseruari.

Nota Bal.

An rex & Domini temporales imminuta pretia operarijs possint soluere pro operis, vel suis subditis pro gallinis, vel pro edificijs publicis construendis, pro seruijs per sonarum & iumentorum: de casu mercatorum accipientium ab inferioribus ex 10. vnum de casu Cordub. de mediatore emente à macellario etc. & an empor licitè minuit pretiũ, quia sibi statim non datur possessio.

CAPVT XXVIII.

Quest. an. rex vel domini temporales possint emere vidualia imminuto pretio.

VITA de pretio rerum cum dixerimus adhuc, quia inexhausta est materia; multa supersunt dicenda: & primò, an rex vel eius iudices possint pro suis vsibus vidualia, vel alia necessaria emere absque integra iusti pretij compensatione. Et quidem primò loquendo de rege in ambiguo hanc questionem videtur posuisse Nauarrus dum in additionibus dixit, quòd adhuc erat difficultas in saluando regem: quando agricolis sibi inferuentibus, vel alijs laborantibus in proprio eius seruitio stipendium debitum non exsoluit, quanto magis saluandi non sunt à culpa, & restitutione, si æconomi regis id laboris faciãt subire agricolas, vel alios operarios pro alijs, integro illis non perfoluto pretio? ita ibi Nauarrus. Sed iam in suo Manuali Latino huic quaestioni, quatenus attinet ad regem, vel principem responderet cap. 25. num. 7. quòd peccat mortaliter rex, vel monarcha: qui adigit subditos suos ad id non obligatos, quia scilicet alias integrè tributa sibi debita perfoluunt; ad edificandum sibi domus, & agros eius colendos, vineas fodiendas, & ad alia similia facienda sine integra sui laboris compensatione, citatque in huius gratiam D. Antoninum p. 3. tit. 3. c. 4. §. 4. vbi subdit idem D. Antoninus bis peccare principem, qui diebus festis ad hoc eos cogit.

Ser. Nau.

SECVNDO ad quaestionem dicimus, quòd licet rex, & alij temporales domini, & ministri reipublicæ, quibus id muneris incumbit pretiũ,

& taxam præstitueri possint vidualibus necessarijs pro sustentatione reipublicæ: tamen dominos temporales (quod & communiter fit præsertim Valentia regno) cogere subditos ad vendenda oua pro pretio de vndinero, & ad vendendum hinnulum caprã pro vno argenteo, & gallinam pro modico, cum res hæ magis valeant, res est suspitione laborans, vt ait Garcia lib. 1. de contractibus cap. 13. pag. 372. & 373. Nam in suspitione incidunt apud Garciam, immo apud alios (vt ipse ait) & quòd res sit iniuritate non carens: & quòd causa, & prætextu emendi suã mensã necessaria viliori pretio taxam imponentes tam vile prætaxauerint pretium causantes causa prospiciendo bono communi reipublicæ sic taxasse: cum tamen hoc eos non excuset coram Deo. Nam iuxta axiomã iuris, nemo cum iactura alterius locupletari debet: ac perinde neque ipsi domini temporales, neque eorum reipublicæ locupletes cum iactura aliorum, qui sua per iniquam, & nimio viliorẽ taxam coguntur dinendere, fieri debent. Huius sententiã videtur esse Syluester, qui verbo dominium quaest. 5. vbi agit de his in quibus delinquere possunt domini temporales, & §. 4. ait similiter delinquent si cogunt subditos ad vendendum quando pretium est vile, aut ad emendum quando est carum: ergo neque etiam crimine iniustitiæ carent, si multo viliori pretio, quàm equitas dicitur, taxat prædicta cibaria.

Confirma.

PRÆTEREA in confirmationem prædictorum allegari potest, quòd Recopilatione noua legum Hispaniæ cautum est, scilicet, quòd solum regi, & reginã, & suis filijs permittitur habere officialem, gallinero Hispanicè dictum, ad gallinas emendas rationabili pretio, ecce rationabili pretio lex decernit emendas: quia si æquitatem iustitiæ ostendens: ergo contra legem, & cõtra æquitatem iustitiæ est viliori pretio dominos temporales cibaria sibi velle emere: aut huius gratia, cum iactura subditorum ea vendentium, pretio valde tenui, &

plusquam æquū est vili ea prætaxare: quia iam ex mente Cordubæ diximus (prout ipse ait) in tractatu de casibus conscientiarum. quæst. 114. gallinas non licitè emi à dominis temporalibus minori pretio, quàm pro tempore valent inter vassallos: nisi in alio recompensent. Cui sententiæ videtur fauere Syluester verbo dominum, vbi supra, vbi ait, similiter delinquere dominos temporales: si à vassallis, vel alijs iudicibus exigunt indebita seruitia personarum, vel iumentorum, & mercedem non soluunt, vel in alio nõ recompensant. Vnde neque iudicibus, licet emere pro suo victu cibaria, nisi pro rationabili pretio, id est, pro rationabili pretio, quo alijs ea emunt.

Vnde adificanda publica

INSUPER licet l. 20. tit. 32. in tercia Partit. cautum sit & stabilitum, arces, pontes, frata viarum, & ædificia publica ædificanda esse, vel reparanda ex proprijs prouentibus, & redditibus ciuitatum, & populorum suorum, si tales prouentus suppetant, quòd si tales prouentus non supersint, aut nõ suffecerint adhuc tunc contribuendum esse à conciuibus, vel oppidanis ad huiusmodi ædificationem, vel reparationem, vsque ad sufficientes impensas, lex ipsa decernit, à quibus declarat non immunes esse equites, neque ingenuos, neque pupillos, neque viduas: tamen si ex eisdem oppidis, p huiusmodi ministerio assumerentur operarij manuales, tanto minoris pro laborando in his operibus communibus in casu, quo impensis omnium in eis laborandum esset, possent conducì, quantò si personaliter in tali opere communi non laborassent, pro eo ab ipsis, iuxta iustitiæ distributiua rationem, pro sua rata contribuendum esset: nam hoc iustitiæ distributiua æquitas suadet.

PORRO autore Gabriele in 4. dist. 15. q. 6. art. 5. iudex agnoscens superiorem peccat, si accipit, plusquam cera valet, & labor sigilli signandi. Verumtamen Nauarrus in Sum. Lat. cap. 25. num. 25. ait dictum hoc Gabrielis non seruari: neque verum esse, vbi est lex, aut consuetudo, quæ contrarium

statuit, argum. cap. fin. de consuet. cap. ad Apostolicam de regul.

IAM quæstio scitu digna hic nobis fit obuia. Cuius Corduba meminit in suo tractatu de casibus conscientiarum, q. 86. quæ interferenda hic fuisse mihi visa fuit, quatenus ad pretiū rerum, de quo hic agimus attinet. Quæritur ergo, an licitum sit ille cõtractus, vbi mercatores alicuius oppidi sumptibus mittunt ad nundinias pro emendis pannis lineis, quorum subeunt periculum. Quas quidè pannorum linearum merces, cum ià suis cum sumptibus, & suo periculo è nundinis importauerint in domos suas, accedunt alijs tenuiores, & modicæ facultatis mercatores, qui venditores dicuntur, quibus sic eadè merces vendunt, vt si eas merces emere velint, sint soluturi (quia sic est ab ipsis lege, & consuetudine receptum) ex decem vnum, expectantque, vt tales merces minutim, à tenuioribus prædictis mercatoribus eas à se ementibus reuedantur: sicque paulatim de tempore in tempus illis soluantur: hoc autem pretio se contentos esse volunt, scilicet, vt accipiant ex decem vnum, siuè numerata pecunia, siuè expectata solutione eas merces minutioribus mercatoribus diendant. Vnde iam vsu euenit, vt postquam de hoc vsu constat: ipsimet tenuiores mercatores accepta pecunia à mercatoribus grossioribus, ad horum grossiorum impensas & periculum proficiantur ad nundinas eas merces meliores, & viliori pretio, quo possint empturi, quippe q. pro eis soluturi sunt grossioribus pretium, quo comparata fuerint, & ultra hoc ex decem vnum vice lueri.

HVNC casum licitum esse loco citato fatetur Corduba cum eo grano salis, scilicet, si exigere ex decem vnū iustum sit pensatis periculis, & laboribus, & cæteris ad hoc pensandis. Nam si hæc rationabiliter pensanda non pensentur: tum iniustitia, tum vfura palliata posset immisceri. Igitur ex contingencia facti decisio casus de pender. Nam si pretium prædictum, scilicet ex decem vnum communi ex-

De cõtractibus mercatorum.

timatione virorum timorata conscientia, & prudentiam iustum esse, censetur, iustus quoque consensus est talis contractus, auctore Metina Cõpluteni sic respondente. Verumtamè & Cordubæ, & mihi videtur ex decem vnum exigere immodicum, & cedens esse lucrum pro tam modico labore, & pro tam breui tempore assumpto. Nam cum mercatores inferiores, seu tenuiores, qui diuantur per oppida, vel villas eas merces venditori minutim, lucrum quoque suū sint reportaturi, inde fit, vt vtriusque quæstus grauamen respublica sit passura, vel id grauaminis minutim eas ementes sint subdituri, quod in præiudicium prædictorum cedit: quatenus lucrum priorum mercatorum immodicum est, & excedens.

Quæst.

ACCEDIT & alia quæstio, cuius etsi meminisse recordamur in tomo 1. nostri Instructorij: sicut & meminimus antedecentis: tamen causa seruandi ordinis, & quia ad hunc locum attinere videtur, eam sub silentio hic præterire nolimus: ea nempe est, an licitum sit contractus, vbi verbi gratia dicitur, Petrus conuenisse cum Ioanne de emendis per Ioannè à macellarijs terræ prope astantibus 400. sagiminis, id est, de sebo, pondera, ea conditione: vt pro quolibet pondere, id est, arroba, tali, lucrum duorum argenteorum super impenderet, superaddita quinque conditione de emendis per Ioannem 400. ponderibus sagiminis, & non in minori numero, & de non ascendendo in pretio cuiuscumque ponderis à Ioanne emendo ultra decem argenteos, accedente quoque pacto q. si ex his 400. ponderibus aliqua emerit pro 12. argenteis Ioannes, tunc Petrus pro sic ad 12. arg. emptis singulis 14. argen. su pererogaret, quod si minori pretio ex his 400. aliqua pondera emerit quàm essent 12. argentei, pro his in singulo quoque pendere lucrum duorum argenteorum, & dimi. liij superimpenderet. Igitur hæc omnia pondera sagiminis, id est, de sebo, Ioannes à macellarijs terræ, & ab alijs circumstanti-

tibus comparauit, conueniens cū eis de sibi tradendo omni sagimine in macellis per discursum anni obueniētis, quòd sic in his temporibus quibus Ioannes illud reciperet à macellarijs, & in ea quantitate redderet illud Petro. Factum est autem vt inducū Petri Ioannes à macellarijs anticipata pecunia, & pignore ante traditionem harum mercium dato, eas comparauerit: cū subesset probabilis fides sagimen tempore traditionis plus valiturum, quàm sexto Sancti Ioannis, vbi cum macellarijs fuit inita conuentio, valebat.

IGITUR quia libenter assentimus doctoribus cū sana, & vera protulerint dogmata, & quia Corduba in tractatu de casibus conscientiarum q. 87. eam quæstionē proponens eruditè resoluit, nec pilo tenus ab eo decedentes, dicimus primò hic duos intermisceri contractus. Nā contractus vnus, & distinctus est, quem Ioannes cum macellarijs iniuit. Si igitur Ioannes à macellarijs emit pecunia anticipatè soluta minori pretio quàm sagimen tempore traditionis sperabatur valiturum: quia vfura fuit palliata, macellarijs damnū passis restituere tenetur Ioannes, eandemque obligationē sibi superinduxit Petrus, si suo vsu huiusmodi contractū vsurariū cum macellarijs cõflauit Ioannes: quia tunc Petrus, & causa inducūta fuit vsuræ, & particeps in lucro vsurario: quare vnusquisque eorum de parte sibi obtingēti ex tali lucro restituenda tenetur. Vno autem non restituente partē sibi contingentem, alter manet ad restituendū in solidum alitricus. Secus est si Petrus nõ induxit Ioannè ad prædictam vsuram, neque eius animi fuit vt Ioannes, sic vsurariè cõtraheret, ignarusque fuit vsuræ commissæ, quia si quolibet pondus non pretio maiori quàm 12. argenteorum emi pactus est, solum id fecit ad cauendam fraudem, ne Ioannes fingeret pluri sibi constare. Nam in hoc casu Petrus ab illa restitutione liber manet, Ioannes autē si quid vsurariè contraxit cum macellarijs, ad id tantum tenebitur illis.

Resp. Duplex in hoc casu cõtractus.

Secundus
contractus.

resarciendum secundus contractus: aliàs minimè. Secundus autem cōtractus hic consideratur, scilicet, quem Ioannes inuit cum Petro. Circa hunc igitur contractum dicimus secundò. Dupliciter Ioannem potuisse sic contraxisse cum Petro vno modo, vt Ioannes pro singulis ponderibus, quæ pro Petro, & nomine Petri tanquàm eius negotij sollicitator emisisset pro sua industria, sollicitudine, & labore hanc mercem inter macellarios queritandi, & ab eis emendi duos argenteos, vel duos, & dimidium à Petro recipe ret: & si sic cōuentione firmatum est inter illos, tunc siue Ioannes ea pondera iuste, vel iniuste à macellarijs emerit, talis contractus iniustitia caret, respectu Petri, & Ioannis, si stipendium illud duorum argenteorum impensum Ioanni iustum esse ceseamus, quod arbitrio bonorum, & prudentum negotiatorum extimandum relinquimus, maximè sciente Petro qd pro eo ministerio, & labore mereatur Ioannes, amobusque sic vltro de tali stipendio duorum argenteorum conuenientibus iustum est censendū.

SECVNDO modo sic contraxisse inter se Petrum & Ioannem accidere potuit, scilicet, vt Ioannes id negotij non nomine Petri, neque vt eius sollicitator gerat, sed tantum nomine proprio, & non nomine Petri comparans; pro 12. argenteis singula pondera à macellarijs, eadem Petro, siue alteri pro 14. argenteis liberè vendat taliter, quòd nihil mutuationis temporis, vel loci, vel formæ mercii interuenierit, vel aliquid à Ioanne laboris sit assumptum pro harum mercium custodia. Nam iuxta hanc normam contractus, non videtur Ioannes illos duos argenteos in singulis ponderibus fuisse licitè lucratus autore Syluest. tit. emprio. quaestione 10. quibus sic assertis subscribunt Doctores communiter, qui in hoc casu loquuntur, dum lambant contractum: non autem in primo modo contrahendi, scilicet, vbi Ioannes, vt factor Petri obligatus sic negotiatur, vt prædictum est, quòd prenotandum cen-

set Corduba ad decidendos alios per plures similes casus.

TANDEM quari hic posset, vtrum emptor ratione possessionis statim sibi non traditæ possit minuere pretium. Sed quia de hoc meminimus nos prædixisse breuiter ex mente Nauarri in Sum. Lat. c. 23. nu. 84. dicimus, quòd licet actuali emptione emere minoris prædium aliquod ea conditione, vt venditor per tot annos obtineat possessionem eius, & fructus, quam si emptor statim post emptionem actualè eius adepturus esset possessione, & fructus autore Maiore in 4. dist. 15. q. 40. art. 7. pro qua Nauarrus citat textum in cap. cum Ioannes, de fide instrum. signanter post actualem venditionem dicitur, quia si solum fuit pactum de tali prædio vendendo post tot annos, scilicet post decem, tunc non licet minoris emere, quam tempore perficiendæ venditionis sit valiturum, eò quòd vsque ad illos 10. annos dominus prædij, & possessionem illius, & fructus esset percepturus, quia esset plusquam palliata vsura: quia tunc ratione anticipatæ solutionis emptionis nondum factæ, sed faciendæ: quæ verè mutuam est vellèt minoris prædium sibi vendi, quam valeret tempore perficiendi contractus.

An legale pretium sit seruandum dum emitur subhastatione rei vendita, vbi explicatur sententia Garcia, quale sit pretium iustum rerum qua subhastatione venduntur, tutor hic commissam fraudem quomodo resarciatur, & de fraudibus commissis subhastatione ex parte emptorum & venditorum: & quomodo sic damnum illatum per fraudes hic accidentes est restituendum.

CAPVT XXIX.

DHVC nobis agentibus de pretio rerum operpretium est hic prænotasse: quod, qui cum impositione census minoris iusto aliàs pretio pro cōstruendis domibus solū suæ terree vendunt, possunt hac ratione apponere

Quæst. An venditor ratione possessionis sibi tradita possit minuere pretium.

Quæstio.
De pretio rerum subhastatione venalium.

Argum.

Incontra.

ponere conditionem: ne vendatur tale solum census sine sua licentia: nec diuidatur: quia id oneris, quod emptoribus soli imponunt, & libertatem hanc licitè emunt minuendo de pretio, sed quamuis hoc extenuatione pretij videatur iustificari: sed quid in hoc casu sit tenendum, suo loco, id est, in materia de censibus dicemus iuxta Extrauagantis Pij V. decretum: quare hic interim nihil duximus definiendum.

PRÆTEREA de pretio rerum sermonem protrahentes: quia varius vendendi modus variat, & pretium rerum illud augendo, vel minuendo dicere, iam nos oportet de pretio rerum subhastatione venalium: quia, modus hic subhastatione vendendi specialem rationem pretij videtur exigere. Primò igitur difficultate plena hic est obuia quæstio, an legale legitimumque pretium per iudicem, vel rempublicam aliàs præstiturum in hoc modo vendendi subhastatione merces necessario seruandum sit. At verò Garcia libro primò de contractibus capite 21. pag. 572. audacter asseruit in rebus subhastatione venalibus: sicut pretium naturale, quod est communiter currens necessario non est obseruandum, ita neque pretium earum aliàs legitimum per iudices, aut rempublicam constitutum: quia aliàs nihil, aut partum de mercibus subhastatione expositis emerentur, si iustum earum pretium ex modo subhastatione vendendi non aliter sumeretur, quam aliàs siue legitimo suo pretio, aut naturali communiter currenti extra hastationem venditæ valerent.

IN oppositum est, quia si rerum venalium subhastatione positum precium legale: si quod alias habent præfixum non est necessario ibi seruandum. Sequitur, quòd tempore famis, & caritatis annonæ possit, qui abundat frumento in republica illud exponendo subhastatione, vendere illud vltra pretium eius legale, id est, vltra pragmaticæ taxam, quia certè tempore penuriæ, vt suæ subueniant fami-

lia, non deerunt plures emptores, qui subhastatione positum triticum illud adaugeant, vltra pretium taxæ legale, neque de hoc est dubitandum, quòd tamen absurdum est concessu, quia via aperiretur violandi taxam, scandalumque publicum id facti ingereretur. Secundò sequeretur, quòd iura census carentia periculo, & omnino sana, eò quòd subhastatione, venalitati essent exposita: iiceret ea minoris emere: quam eorum pretium est legale, id est, minoris, quam quatuordecim pro mille: quòd tamen non est concessu facile.

NE igitur hanc assertionem Garcia duram, & dubiam videamur omnino explodere, & damnare: oportet eam sano modo, & sensu intelligere, & explicare iuxta sensum pragmaticæ taxantis pretium tritici, & pragmaticæ taxantis pretium censuum redimibilium, quia diuerso fine posita sunt, illa ne in pretio tritici vltra taxam vendendo illud ascendatur à vendente. Hæc autem, ne pretium taxæ censuum extenuetur ab censuum redimibile ementibus minoris emendo. Igitur, quando Garcia asserit pretium legitimum taxæ non esse necessario seruandum: quando res venduntur subhastatione, id est, *en almoneda*, intellegendus venit taliter, quòd quando merces sunt taxatæ eo fine, ne à venditoribus pretium supra taxam augetur, vt triticum, & vinum & annona hoc fine taxantur: tunc si triticum, vel frumenta, sic taxata subhastatione vendenda ponantur: non est necessarium, quòd ab emptoribus pretio taxæ emanent, & non minoris: quia certè sic possunt minoris emi, sed pretium taxæ à venditoribus frumenti etiam subhastatione, ita necessario est seruandum, vt supra tale pretium non ascendat. Sicque è contrariò, quando venalia eo fine sunt taxata, ne ab eorum emptoribus in pretio descendatur, cuius modo sunt iura census, quæ hoc fine taxantur, tunc etiam si vendantur subhastatione, & voce publici præconis, si sana satis sint iura, & certa periculum re-

Sent. Garcia explicatus.

cuperatūque facilia non est tutum asserere, quod minori pretio, quam eorum perscribit taxa, possint emi: sed augere pretium emptor census supra taxam non ita vetatur. Non igitur Garcia clarè loquitur, nec omnino sanè.

Quaest. NVNC verò secundò indagandū venit, quale sit pretium iustum rerum venalium: quæ subhastatione venduntur, ad quam quæstionem dicimus. Primò, illud esse iustum pretiū rerum subhastatione venalium, quod medietatem iusti pretij non excedit, neque ab ea in minus deficit, quod valerent tales res si alio modo, quam subhastatione venderentur. Cuius ratio potissima est, quia id censetur esse iustum pretium in hoc modo subhastatione vendendi, quod legibus non reprobatur: at leges solum id pretij reprobant, quod prædictam medietatem excedit, vel ab ea deficit, ergo tale pretium in modo vendendi subhastatione extimandum est iustum esse, quod iustitiæ vsus confirmasse videtur: dum interdum possessiones pupillorum venditas per tutores subhastatione, in posterum suis antiquis dominis restitui videmus, & pupillorum instantiam huiusmodi venditiones reuocari, eò quod minoris medietate iusti pretij fuisse venditas allegatur, & probatur.

Dicitur 2. SECVNDO dicimus, quod si quis quærat an in rebus subhastatione venalibus inueniatur illa latitudo graduum pretij, scilicet, maximi, infimi, & medij, nouerit certè inueniri, verbi gratia, si prædium subhastatione veniat, cum extra hastationem aliter venditum valeat ceterum aureos iuxta suum iustum valorem: tunc in subhastatione pretium eius medium esset tota quantitas centum aureorū: infimum autem eius pretium tunc esset 50. aurei: quippe quod ex medietate medij pretij constat. Supremum autem pretium tunc esset 150. aurei, ut pote quod supra 100. aureos eius centenarij medietatem ultra contineret: quæ omnia rei venalis, prout venditur subhastatione iusta esse censentur,

vbi notat Garcia, quod cum gradus extremi in pretio naturali parum distent ab extremis: tamen in pretio subhastatione gradus extremi tantum distant à medio pretio, quantum medietas ipsius medij pretij complectitur, ut in exemplo posito videre est, ita Corduba de casib. conf. quaest. 8. & Mercatus in Sum. de contract. lib. 2. cap. 12. & Frater Iosephus in sua Summa, de Floribus Theologiæ, materiæ de venditione, & Garcia libro 1. de contract. capite 21. qui ibi duo corollaria infert. Primum, quod iniustum pretium erit etiam in rebus subhastatione venalibus: si à venditoribus excedatur etiam per auctionem, accipièdo ultra pretium supremum, quod supra dicto modo ibi signauimus: vel si emptores deficient à soluendo infimo pretio, ut supra considerato. Secundum autem eius corollarium est, scilicet venditionem subhastatione factam tunc ad instantiam venditoris reuocari posse, quando res ibi minoris medietate iusti pretij subhastatione veniunt. Si autem ibi maioris medietate iusti pretij vendita subhastatione res sit: ad instantiam emptoris reuocari secundum leges debet, dum de superaccepto pretio emptori non satis fit.

Quaestio. Quomodo resarcendum est dānum quod ementibus vendentes alieno nomine subhastatione veniunt. PRÆTEREA illi difficultati, cuius locis citatis meminere Mercatus, & Corduba facere satis necesse est, scilicet, qualiter resarcire possint damnum illatum emptoribus subhastatione ementibus, venditores illi, qui non nomine proprio, sed nomine alieno ibi res vendidere, cuiusmodi sunt tutores, ac testamentarij, qui bona pupillorum, seu bona defunctorum subhastatione, & sub voce publica præconis venalitati exponere solent: intercessitque dolus in excessu pretij ultra medietatem, sine culpa, tamen eorum, quia in isto sensu loquimur. Coarctamur autem huic dubitationi respondere, quia videtur iniustum, quod isti sine culpa (ut supponimus) cum sint in hoc facto: de suis proprijs facultatibus cogantur resarcire damnum, quod ementibus alie-

no nomine vendentes subhastatione intulere, quod vitare nequiere, sed nec adhuc (ut supponimus) possunt, quia leges his, quorum nomine vendiderunt illa bona subhastatione, inde omnem pecuniam pretiorum restituantem adiudicant: Ergo si restitutio est facienda, cum de alieno eam facere non possunt, eam de proprio facere, ut apparet, coguntur.

Triplex cōsiliū respēctū tūtorū. IGITUR ne de proprio sine culpa sua cogantur ex soluere, quod alieno nomine ab ipsis gestum est, prædicti doctores, quo id euadant damni, tria consulunt, aut quatuor. Primum, quod dum liquido non constat de excessu ultra medietatem iusti pretij, aut de defectu infra medietatem, nihil solliciti sint de aliquo damno resarcionem, quia tunc extra hanc obligationem sunt omnes. Si autem constat de tali excessu in pretio clare, & patenter: tunc vno istorum modorū sine suo incommodo reparare poterunt id damni emptoribus illud passis, primò requirendo iudicem de excessu pretij, quod sui decreti autoritate illud reducat ad rectitudinem, & æqualitatem: qua debita diligentia, & adhibita, si renuerit iudex super hoc suum præstare officium, iam ex tunc huiusmodi alieno nomine venditores immunes fiunt ab obligatione vltra, postquam propria autoritate sine decreto iudicis id doli, & damni resarcire non possunt sine decreto iudicis.

2. SECVNDO modo satisfecisse videbuntur: si eosdem emptores, qui sic in pretio sunt decepti, admonitos esse curauerint de damno sibi illato in excessu pretij ab ipsis soluto, ut pro tempore reclamantes de damno sic accepto restitutionem à iudice postulent.

3. TERTIO modo in hoc casu suæ obligationi facient satis: si contingat, quod idem emptor, qui in vna emptione superimpedit ultra iustum pretium in alia emptione rei eiusdem domini, id est pupilli vel defuncti, tantum minus de pretio infimo soluit, quantum in alia emptione supra

maximum, & supremum exoluerat: taliter quod excessus iusti pretij, & eius defectus sic ad æqualitatem redigerentur: sic Magister Mercatus libro 2. de contract. cap. 12.

PORRO quoniam in rebus, quæ subhastatione venalitati exponuntur, quod iniuste augeant, vel minuunt pretium tam emptores, quam venditores singuli varias fraudes pro se ipsis moliantur, & has fraudes hic patefacere non ab re erit. Nam primò venditor subhastatione res vendens multipliciter fraudulentiam committit, vel rei ibi venditæ vitia celandò, cum sint occulta: quod quidem fraudis genus omni ferè venditioni commune esse contingit. Secundò dum venditor subornat personas, quæ sine animo emedi tamquam emptores in re ibi venali dicant, & licitatores sint: quatenus talibus appositis licitatoribus, emptores per quandam competentiam, & veluti æmulationem rei subhastatione expositæ magis adaugeant pretium, quam esset augendum aliàs, si sine his licitatorum fictorum suppositionibus ibi res venderetur. De hoc autem fallaciæ genere meminit Cicero in 3. lib. de Officijs, vbi sic ait, *non licitatorum venditor, neque qui contra se licitetur emptor apponet*, hos autem dolos (ut ait Garcia) machinari sunt soliti venditores, cum nomine proprio subhastatione suas proprias res venditant. Cæterum si nomine alieno ibi res diuendant, sicut euenit curatoribus decreto iudicis subhastatione vendentibus res suorum pupillorum, tunc tales aliud fallaciæ genus comminisci solent: solent namque eo tempore res eas subhastatione vendēdas exponere, quo paucioribus emptoribus apparentibus, propter paucitatem emptorum, & prætensoium vilis ibi emanatur à suis cognatis, familiaribus, vel amicis, quibus cum iactura suorum pupillorum volunt consilere, ut vilis emanent illa bona, quam aliàs venderentur.

Fraudes ex parte venditorum.

SIMILE quoque genus fallaciæ contingit inter testamentarios, qui subhastatione vendentes bona de-

suā

functorū soliti sunt submittere alios pro seipsis emptores: qui sic submissi, licet proprio nomine, & pro seipsis licitari ibi se simulent, tamen nomine testamentariorum illa bona subhastatione posita emunt. Itaque ipsi testamentarij cum sint illorum bonorum venditores per hos supposititios licitatores fiunt eorum bonorum emptores, cuius gratia, quo illa bona minoris, sibi consentit ante tempus legitimum, atque opportunum, praconis proclamationes abbreviari, & compleri volunt, & ante competentiam volentium, & potentium ibi competere consummatā, finiri curant, quod sine iactura dominorum illorum bonorum non contingit, & quia sic accelerari proclamationes contra leges concedentes, terminos largiores ad competencies mercatorum admittendas contra legem est.

Fraudes ex parte emptorum subhastatione.

- 1 IN SVPER ex parte emptorum in rebus expositis subhastatione fraudes annecti accidit etiam. Primò, dū conuenit inter competitores, ne in tali emptione ascendat in pretio, nisi vsque ad tantam determinatam quantitatem dumtaxat, quod certum genus monopolij est. Secundò, dum submittunt licitatores, qui sine animo emendi, sed solo animo in competitio- nibus remissè se habendi, ibi in au- ctionibus, id est, *en las almonedas*, licitè- tur, vt citò sine imposito competendi concertationi, minori pretio ipsi em- ptores, & competitores sibi compa- rent res subhastatione venales, quòd illicitum ostendit esse Cicero, dum lo- co supra citato dixit, nec qui contra se licitetur emptor, apponat. Tertiò, dum minis, vel precibus, vel aliter im- pedimento essent emptoribus, ne lici- tarentur, vel à licitando desisterent, cum parati animo essent licitari ad suam experiendam fortunam, circa af- secutionem rei ibi venditæ.

ADHÆC, quoniam supradicti omnes fraudes restitutione dignas commiserunt, venditores de superadauc- to suis fraudibus excessiuo pretio tenentur, sicut & vendentes nomine al- ieno de defectu pretij fiunt obnoxij:

insup & emptores ad defectum pretij sua culpa diminuti supplendum man- nent astricti: idèd inquisitum hic opus est, quantum ab his restituendum sit: nam de hoc parum apud doctores co- uenit. Nam Mercatus in suo libro de Contract. libr. 1. cap. 8. fol. 32. in simili casu restituendum esse ait omne illud, quod moraliter creditur magis, vel minus valituras esse merces, si frau- des hæc abfuisset, quod intellectu & extimatu (inquit) non est difficile: si di- scursus negotij pensetur, & copia vel inopia emptorum, & indigentia illa- rum mercium, & cōtentia maior, vel minor, quæ aliàs futura erat, in lici- tando, vel augendo pretium.

GARCIA verò in libr. 1. de con- tractibus cap. 21. circa hoc hanc regu- lam autumat esse seruandam. Quam- putat rationi consonam, scilicet, tan- tum ab his fore restituendum quantū his interuenientibus fraudibus exce- sum est à pretio medio mediante in- ter maximum pretium, & infimum, vel ab eo defecisse contigit, verbi gra- tia, vt si demus medium pretium fuisse decem, & venditorem suis fraudib. eius augmentum caussasse taliter, vt attingeret ad 12. vel 14. vel 15. restitu- endum est id in quo excessit decem. Em- ptore autem suis fraudibus causante vt minoris, quam decem res à se sit empta: quia pro octo, vel sex, vel quin- que eam sibi subhastatione compara- uit, ab ipso restituendum erit omne reliquum vsque dum decem attingat. Hanc verò regulam ed commendatū, & obseruatū dignam existimat Gar- cia: quia, inquit, iustitiæ, & æquitati proximum est hanc proportionè ser- uare: Siquidem regula alia statui ne- quit, quæ consultior sit ex omni par- te omnibus. Hæc Garcia.

VERVNTAMEN sic quòd in hac parte censeo dicere quid prodest, arbitror sententiam Mercati potius esse seruandam, vbi difficile non fue- rit ex prædictis coniecturis, & accidē- tibus arbitrio bonorum expertorum que virorum collegisse quantum fue- rit illatum damni super excedendo pretium aliàs futurum, vel ab eo defi- ciendo,

Sent. Mercatus.

Sent. Garcia.

Sent. Anto- nis.

ciendo, si autem non facile sit id con- iectare, regulam Garcia puto esse am- plexandam, semper in huiusmodi arbi- tramentis potius huiusmodi fraudu- lentos grauando, quam damnum pas- sos defraudando: dederunt enim hu- iusmodi fraudulentem emptores operā rei illicitæ.

De exemplis venditionis varia, de documē- tis Victor. circa pretia, & an liceat ratio- ne poena augere pretium, & de triplici poena, & de coniecturis poenæ usuraria, poenam an solutus sit, vel interesse de- bitor morosus ex impotentia, & de alijs curiosis & necess.

CAPVT XXX.

Exempla vñ- ditionis varia.

RORRO, quia ex mo- do vario vendendi pre- tia rerum varietate for- tiri diximus, nunc exem- pla, quibus id demōstre- tur, subiiciemus, & primò, Syluestro autore, in Aurea Ros. ca. 15. cui subscri- bunt omnes, immunes non sunt à cul- pa mortali, qui deliberatione plena per contractum emptionis, siue per al- lium notabiliter minoris iusto pretio sibi comparare contendunt, aut aliquid vendere, aut per contractum alium aliquid à se distrahere, aut dare iusto pretio rigoroso notabiliter ca- rius. Secus est si inaduertenter id al- quis desideraret, aut ageret. Neque cul- pæ tribuendum est, autore Nauarro ca- pi. 23. nume. 87. si quis non vult emere res in officina spectantes emptores, quia carioris constant, sed mauult e- mere ab vtro offerentibus se vendito- ribus, & rogantibus cum suis merci- bus, quia oblata vtrò vilescunt, qua- re excusandos à culpa esse censet, qui à discendentibus malum emere libros, aut subhastatione expositos emere li- bros defunctorum, quia viliori pre- tio iuste tunc veniunt, & emuntur, quam sit pretium iustum, quod in offi- cina venditi expectando emptores, ex modo vendendi valent. Sicut etiam non vitio vertendum est, sed prudentiæ humanæ ascribendum, si quis occa-

sionem attendat emendi, sibi necessa- ria ad cultum suæ personæ, vel ad or- natum suæ domus in auctio nibus, vel à proxenetis quærentibus emptores mercium, quæ sibi ad vendendum sunt commissa, quæ ex hoc vendendi modo minoris solent emi, quia & mi- noris aestimari. Hinc fit, vt non impru- denter expectetur ab aliquibus nun- dinarum finis, quo ibi iam decrescēte numero emptorum, vilioris sibi com- parent ibi merces.

IAM & hic annectere libet, quæ Documenta de pretio rerum doctissimus magister Victoria in suis Scholis super 2. Diui Tho. q. 77. de emptione, anno 1535. di- ctavit breuiter, quæ veluti quædam fun- damenta sunt, quæ ad hanc materiam viam aperiunt.

PRIMUM est, scilicet, quòd quia pretia in rebus non ex natura ipsarū rerum, sed secundum aestimationē ho- minum constituuntur: hinc fit, vt res, quæ semper sunt venales, semperq; in- ueniunt suos emptores, & venditores ad eas emendum, vel vendendum pa- ratos, cuiusmodi sunt panis, vinum, & oleum vendi debeant, & emi pretio pro tunc currenti expensarum, & la- borum nulla consideratione habita. Quod de pretio naturali Victoriam dixisse intellige. Nam de legali statim subdit, scilicet, quod si pretium est sta- tutū per leges, id censetur iustum, qua- propter non licet illud excedere, nisi ita manifestè iniustum sit, quod pro- culdubio omnibus patenter constat ef- se iniquum, vel nisi obstat contraria consuetudo, scilicet, scita, & tolerata, neque puniita per potentes legis trans- gressores, quando id sine scandalo, & sine inconuenienti facere possunt, pu- nire: vt ex mente Cordubæ supra dixi- mus, nam sic intelligendum est hoc Vi- ctoriæ assertum.

SECVNDO ait, quod quia mer- ces vtroneæ vilescunt: quod, scilicet, quando ita vtroneæ sint ex modo, & loco vendendi consideratur: idèd ma- lè à quibusdam negatur reuēditores, qui *regatores* Hispanicè dicuntur, qui in loco communi, & in magna copia coniunctim emunt ad reuendendum

mini-

minutum, non posse postea particulatim, & minutim vendendo, pluris vendere. Quod quidem Victoriam dicitur, ut sine detrimento reipublicæ contingat fieri intelligendum, est: dum taliter illæ merces iam ad forum importatæ superflue in foro, eod quod coniunctim volentes eas emere pro suarum domorum necessitatibus suppleendis iam inde sibi prouiderunt. Nam tunc isti reuenditori minutim, coniunctim, & in magna copia ementes ad reuendendum, ne pro tempore desit annonæ in foro pro volentibus quotidie eam minutim emere, non malè agunt, immò sic prospiciunt indigentia populi.

3 TERTIO ait, quod res, quæ non inueniuntur apud multos venditores, vt triticum tempore inualescentis famis, secluso pretio legali, tunc non sunt æstimandæ communi æstimatione ementium, cum subsit paucitas venditorum. Nam tunc potest plus pretij exigere à venditoribus, non quidem tantum, quantum ipsi venditores pro libito exigere voluerunt, sed iuxta rationabilem considerationem sumptuum, & laborum, & necessitatis instantis, & iuxta illa, quæ bene subnotauit Conradus de contractibus. q. 56.

4 QUARTO Victoria subiungit, quod quando suppetit copia magna venditorum: subest tamen raritas, magna emptorum: quia vix vnus, aut alter apparet emptor, aut certè inueniuntur valde pauci: tunc & si à raris emptoribus vilioris possint emi merces: non tamen ita tenui pretio, vt irrationabile sic eos emisse videatur, itaque in his arbitrio boni viri eos acquiescere oportet potius, quam pro libito extenuare pretium.

5 QUINTO Victoria subiicit, quod necessitas priuata ipsius ementis: quia valde indiget re, licet non licitè adaugeat pretium rei, tamen necessitas, & indigentia communis in re publica illius rei licitè adaugeat pretium rei. Ita vt liceat eam pluris vendere: non tamen ultra pretium rigidum communiter currens: sicut ne-

que vltra hoc pretium licet eam pluris vendere, eod quod emptor eam rem valde diligat, aut ea maximè indigeat.

SEXTO tandem concludit Victoria, quod potius laudi quam culpæ tribuendum est alicui, si charitate quadam communi reipublicæ affectus, quatenus bono eius communi consulat vilioris velit vendere, quo ceteri venditores moderatius in vendendo se gerant.

PORRO de pretio rerum nobis agentibus, operæ pretium est & hic illam agitare quæstionem, vtum in contractu venditionis ad creditum, vel in alio simili, vltra pretium principale ratione poenæ conuentionalis in termino præsignato non soluentebus impositæ, liceat alicui plus recipere. Ne ergo causa æquiuocationis nominis poenæ allucinemur, triplicem speciem poenæ prænotasse est opus: scilicet, poenæ legalis, id est, quam indicit lex: & poenæ iudicialis quam iudices in particularibus negotijs soliti sunt imponere: & poenæ conuentionalis, quæ ex conuentione partium in contractibus, vel compromissionibus ex mutuo consensu solèt adnecti. Præterea quia conuentionalis hæc poenæ, vel in vitiationem iacturæ propriæ, vel incommodum alterius, scilicet, alicuius hospitalis, vel pauperis à partibus solita est imponi: nos specialiter hic de ea poena loquimur, quæ duplici respectu apponi potest, scilicet, vel causa vitandi iacturam lucri cessantis, aut damni emergentis, vel ad propriam parandam securitatem: quatenus debitor metu poenæ sollicitus magis fiat ad solutionem præstandam in termino.

HIS præmissis quoniam poenæ conuentionalis hæc tam licitè, quam illicitè imponi potest, vt ergo illicitè impositam à licitè imposita separemus: hic de illicitè imposita loquentes nostram sic statuimus assertionem. Primam, scilicet vsuram labem, reftituitio-nique obligationem contraheret ille, qui quatenus suam palliare vsuram sub prætextu poenæ, poenam contra-

Quæst. Vtrum in uenditione ad creditum in poenam non solutionis in termino præsignato liceat alicui plus accipere vltra præcipale. Triplex species poenæ.

Affertio 1.

Quæst. quomodo immo-tescere possit alicuius animo palliandi vsuram poenam contra sibi appostuisse.

hui venditionis ad creditum à se factam, debitore non soluente sibi in tempore poenam adiecit, eamque neque exigere, neque executioni mandare licitè potest. At quoniam de hac nostra assertione nullatenus ambigitur, ab eius probatione supersedemus.

SED si signa inquirat aliquis, quibus in notescere possit alicuius animo palliandi vsuram, poenam contractui venditionis adhibuisse, primò legat Nauarrum in sum. Lat. cap. 17. nu. 215. & Palacium super sum. Caiet. verbo vsur. cap. 2. & Conradum, in libro de contra. quæstione 31. concl. 3. & Syluestrum verbo poena quæst. 25. §. 7. & Nauarrum etiam in sum. c. 23. nu. 68. & Scotum in 4. distinct. 15. qu. 2. qui de his apponendis poenis agunt, & præsertim Conradus, & Scotus, & Syluester vsura 1. quæstione 28. asserunt tunc colligi causam palliandi vsuram, poenam apponi, quando appositor illius animo caruit hac via recompenfandi sibi damnum inde emergens, aut lucri cessans, aut metu poenæ adigendi debitore ad soluendum in tempore, sed solum animo sub nomine poenæ palliandi lucrum, id fecit.

Quæstio. Indicia paritularia.

PORRO quia indicia prædicta generalia sunt, indicia particularia, quibus innotescat animus palliandi vsuram per appositionem poenæ forte desiderabit lector. Hæc autem particularia colliguntur indicia ex prædictis doctoribus, & præsertim ex Nauar. in sum. c. 17. nu. 215. primò quando appositor poenæ mauult debitore poenam incurrere: quam tempore debito sibi solui c. suua l. si pacto quo poenam C. de pact. Secundò quando à principio dum mutuo, vel vendendo ad creditum apposuit creditor poenam: nisi intra statutum tempus debitor solueret ei, iam credit debitorum, ad id temporis soluendum debitum futurum esse impotentem secundum, Scot. & communem.

Quæst. An poena apponi possit ratione lucri cessantis.

AT iam de appositione licita poenæ in contractu nobis dicturis restat inquirendum, an ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, si in tem-

pore non soluat, poena possit apponi, pro hoc sit secunda assertio: quando poena (quæ potius in hoc casu dicitur recompenfata) apponitur in recompenfationem propter moram solutionis non præfixo tempore factæ damni subsecuti, aut lucri cessantis: tunc licitè apponitur, dum ea moderatione apponatur, vt non excedat damni aut lucri cessantis quantitatem: quæ probabiliter futura speratur, patet autem assertio hæc quod primam suam partem ex iure naturali ex quo licet unicuique se seruare indemnem: ergo licet creditori in casu nostræ assertio-nis ad suam indemnitatem seruandam, hanc adiungere poenam. Secunda autem eius pars hinc illucescit: quia si poena tunc locum obtinet recompenfæ pro interesse creditoris recompenfando, sequitur poena hæc maior esse non possit, quam illius interesse recompenfæ futura esset.

Affertio 2.

Quæstio.

PORRO pro pleniori intelligentia prædictæ assertio-nis, & hoc dubium hic consequenter accedit exponendum, scilicet. Quid si euentus rei postea docuerit experimentaliter, plus damni esse subsecutum ex plus debito tempore dilata solutione, quam sit interesse poenæ, vel plus esse interesse poenæ à principio impositæ, quam iactura iam præfens. Respondetur ergo, quod dupliciter potuit de hac poena à principio conuenire inter partes: vno modo absolute apponendo poenam nihil admiscendo de sortium contractu: & tunc ait Garcia libro 1. de contract. cap. 12. pag. 362. 363. in casu, quo iam experientia teste, realiter minor iactura successit, quam esset poena apposta, tota poena tunc exigenda non venit, quæ fuit à principio apposta: sed ea dumtaxat exigenda est illius poenæ pars, quanta ad reficiendum damnum accidens necessaria fuerit, & nihil vltra, immo secundum Nauarum loco citato, non euaderet restitutionis, & culpæ reatum, qui in hoc casu, vel simili persoluta iam parte debiti in tempore, totam poenam exigeret: quado obligatio est diuisibilis c. suam. cum gloss. & communi de Po-

Sententia Garcia.

nitentia. Si autem sic conuenit inter partes vt tanta poena arbitrio boni viri moderata solueretur, & nihil maius, aut minus in casu quolibet, quod postea euentus rei ostenderet iacturam damni fuisse ipsa poena à principio imposita siue maiorem, siue minorē, exponendo se incertā aleā: tunc in quocunq; euentu, siue plus, vel minus euenisset damni, eam posset exigere poenam: quoniam ibi attexitur contractus sortium, vbi contrahentium vterque aequali sorti lucrandi, & perdendi se obijcit: quod & confirmat Sot. cum eadem forma poena posse apponi, & recipi astruit, dum verisimiles timentur futuræ expensæ in recuperando debitum.

Corol. HINC iam corollarie sequitur, quod casu, quo creditor iure expetendi pro suo interesse recompensari careret: quia conditiones requisitæ ad interesse hoc expetendum desunt, poena indicta contractui expeti tunc non posset, sicut neque pro interesse hoc recompensari.

Quæst. PORRO de hoc dubio, de quo magis controuertitur inter doctores, & hic à nobis differendum est, scilicet vtrum in casu, quo nulla verisimiliter timetur lucri cessantis, aut damni emergentis iactura ea sola ratione, vt sibi debitum in termino præfixo soluatur, & non differatur, poena aliqua possit communire contractum, circa hoc oppositæ versantur opiniones: vna scilicet, negatiua Scoti in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. vbi videtur negatiua pro parte sentire, cui Albornocius in libro de contractibus subscribere videtur, & altera affirmatiua Nauarri in sum. cap. 23. num. 68. quam tenuerat antea Conradus in lib. de contractibus. q. 31. conc. 3. & Sylu. poena q. 25. §. 7. At certè licet opinio negatiua non destituta sit aliquali apparentia, quia ista poena tantum imposita, si non soluatur in tempore, pro solo metu, & periculo non recuperandi debitum in præfixo termino, videtur imponi moraliter loquendo: at verò pro huiusmodi periculo, vel metu aliquid posse exigere neruose consultasse

Sotum lib. 6. de iust. & iur. q. 4. art. 1. contra Metinam in C. de rebus rest. q. 39. ait Nau. in sum. c. 23. num. 81. & adijcit neruosiùs consultari, eo quod sit noua opinio, & contra omnes canonicas asserere, quod pro periculo, vel metu recuperandi debitum liceat aliquid vltra debitum accipere, quia ecclesia (inquit) declarauit id esse illicitum per c. in ciuitate, de vsuris, ergo cessante metu alicuius interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, non licet talem poenam apponere.

HIS nihilominus non obstantibus, quoniam durissimum esset nunc celeberrimum, & generalem vsum in omnibus fere instrumentis contractuum huiusmodi poenas apponendi explodere: inquirendum est hic nobis, quomodo id fieri liceat. Quare huius rei gratia hæc hic statuimus assertionem, scilicet, potest creditor etiam in casu, quo iactura lucri cessantis aut damni emergentis verisimiliter non timeretur poena aliqua circumuallare contractum, vt per eam ad obseruationem contractus debitor cogatur. Hæc probabilior est, quæ quidem non satis firmè illa ratione probabatur, quæ illo c. 12. in lib. 1. de contract. contendit eam Garcia probare, scilicet, quia etiam cessante alio damno carere pecuniæ suæ possessione pro tempore dilationis vltra terminum solutionis, damnum sufficiens est, pro quo possit exigi poena: sed certè iste Garcia non videt, quàm præbeat ansam vsuris, non dico ex assertione hic à me posita, quàm etiam ipse tenet, sed ex ratione, quam pro probatione eius adducit: quia, si cessante sibi interesse alio vero, & reali, creditur ea sola ratione, quia non soluitur sibi in tempore prædituto interesse poenæ velit accipere: quis non videat, quod si pro damno solo, quo in tempore debito priuatus est possessione suæ pecuniæ, velit illud interesse poenæ accipere, quod iam sola ratione dilationis temporis, quo sibi non soluitur, velit accipere illud, quod planè sic consideratum lucrum vsurarium erit,

erit, licet palliatum nomine poenæ. Igitur nostræ prædictæ assertionis ratio legitima est, quam Nauarrus in sum. cap. vigesimotertio, numero 68. adducit, scilicet, quia licitum est tum per adhibitionem poenarum cogere ad obseruationem contractuum: tum etiam eisdem poenis morosos, & culpabiles debitores punire, sicut etiam per poenas ad legum obseruationem solent homines astringi.

Ad 1. arg. solut. 1.

IAM ad argumentum, in contra gratiam Scoti, & Albornocij confictum respondetur, primò, quod est differentia: nam creditor qui mutuando, aut vendendo ad creditum sola ratione metus, & periculi adauget pretium, cum sit formale hic aut virtuale mutuum, & istud periculum, & metus, vt quid de per se consequens, & veluti accessorium, quod sequitur naturam principalis ad tale mutuum consequatur: sequitur quod sicut pro mutuo (quia suapte natura gratuita datio est, quoad vsum pecuniæ mutuata) aliquid vltra sortem exigere non potest: ita neque pro hoc periculo, aut metu recuperandi debitum, vt pote mutuo accessorio, vt in nostro Instructorio, materia de vsura nos dixisse meminimus. At verò dum poena iuxta nostræ assertionis normam imponitur, non pro periculo, aut metu recuperandi debitum: quasi ista sint appetibilia pretio imponitur, sed vt dictum est causa cogendi debitorem ad obseruantiam contractus, ad eiusque puniendam culpabilem moram.

Solut. 2.

DEINDE secunda differentia est, quia ista poena nulla incurfa mora soluendi non venit soluenda: immò secundum Nauarrum in sum. capite vigesimotertio, numero 68. honestos viros non decet poenam accipere, nisi quando ob interesse accipiunt fratritas 12. quæstio 2. secunda: quamuis de rigore iuris exigere possit. At verò pretium adaugtum pro metu, & periculo recuperandi debitum, eum sit vsurarium semper prætenditur, & expetitur ab his qui de eo con-

ueniunt, & siue debitum postea suo tempore soluatur, siue non, conueniunt à principio de tali pretio vltra sortem recipiendo, quod absque labe vsuræ non fit.

PRÆTEREA quid veritatis habeat corollarium illud quod Garcia illo c. 12. infert pag. 362. nunc discutendum venit, sic enim ait, ex hac conclusione, scilicet, tertia consequitur, quod dum debitor in mora fuerit soluendi, potest creditor, & poenam cõuentionalem à principio indictam exigere: tum etiam interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, si quod ex mora solutione contigerit. Dicimus autem quod licet Garcia hoc autoritate Caietani in sum. verbo vsura cap. 2. in fine confirmet, tamen non desinat esse rigidum Corollarium, & Caietanus quidem quæ ipse citat potius videtur hoc assertum saluare ab vsura, quàm à rigore, quia inquit, vtrumque excrementum tam poenæ impositæ, quàm lucri cessantis expetere vsura non est: quia non ex mutuo, sed ex mora accipitur. Igitur licet istud corollarium stando in rigore non refutemus: malumus tamen & sequi, & consulere æquitatē: quam loco citato in sum. c. 23. nu. 68. insinuat Nauarrus, dicens viros honestos non decere poenam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, capite suam. de poenit. & cap. fraternitas, 12. quæst. 2. quamuis de rigore iuris exigere possit, hæc Nauarrus: ergo secundum ipsum multo minus deceret post acceptam recompensam damni aut lucri cessantis ex mora, propter eandem moram velle exigere poenam: tum quia mitiores in poenis esse debemus, & satis punitus esse videtur de culpa suæ moræ per solutionem damni aut lucri cessantis: tum quia (vt inquit Caietanus) vtrumque excrementum tam poenæ impositæ, quàm lucri cessantis: ex culpa moræ prouenit: quapropter eadem vnaque culpa non videtur ex æquitate hac duplici recompensari, scilicet, & pro poena & lucro cessante vel damno emergente esse plectenda.

Nota.

PRÆTEREA, auctore Syluestro vsura 1. q. 28. poena quæ apponitur solum, vt debitor soluat, exigi potest sine vsura etiam, si excedat interesse debitum: quia interest publicæ vtilitatis, vt pacta seruentur, at secus est, vt loco citato ait benè Garcia, si poena non vt sic, sed pro recompensa interesse amissi à creditore exigatur, quia tunc interesse, quod postea ex mora apparet, amissum excedere non debet. Tandem hæc cõuentionalis poena, licet dicatur imposita causa cogendi debitorem ad soluendum in tempore, tamen secundum Syluestrũ ubi supra, præsumitur in foro exteriori in fraudem vsuræ esse apposita. Primum, si creditor alias consuevit fenerari. Secundò secundum aliquos: si poena excedat interesse. Tertio, quando per singulos annos, vel menses dicitur comitti. Authen. ad hæc. C. de vsur. vide reliquas præsumptiones, quas ibi refert Syluester, quas consultiõ missas facio, quia magis spectant ad forum exterius.

Nota.

Quæst.

TANDEM hic consequenter inuestigatu opus est, an, qui ex impotentia morosus fuit in soluendo debitum, perinde obnoxius maneat ad soluendum impositam poenam, ac si voluntariè, & non ex impotentia in termino soluere omisisset.

Propositi.

IGITUR (vt clariùs procedamus) prima circa hæc quæstionem sit propositio, poena; quæ imponitur in recompensationem lucri cessantis, aut damni emergentis (quæ potius dicitur recompensa quàm poena) non minus in conscientia soluenda est à debitore omittente soluere in tempore debito ex impotentia, quàm si non ex impotentia, sed ex mora voluntaria talem debiti solutionem distulisset. Cuius potissima ratio est: quia hæc poena non tam ad puniendam culpam moræ, quàm ad recompensandum interesse posita est à principio in contractu, quò securus fieret de non amittendo interesse damni, aut lucri cessantis, si ex mora sibi contingeret, à quo impotentia soluendi in tempore non excusat: quia etiam nulla præcedente culpa

pa interesse debetur, sicut & principale debitum, vbi præcessit, vt in præsentis monitio, & protesta- tio de illo lucro recompensando. Ita Metina Complutensis, in libro primo de contract. capit. 12. pagina 364. suffragatur Garcia, quapropter non satis resolutè loquutus fuisse videtur frater Iosephus in suis floribus, dum finelimitatione ait, quod qui sine culpa fuit in mora, quia fortuito casu perijt eius substantia, vel sine culpa sua sibi surrepta est: non tenetur resarcire damnum inde subortum, scilicet, ex dilata ob eam causam solutione. Neque valet ratio, qua addit hoc absolute affirmare, dicens, quod ideo ille debitor morosus sine culpa ad interesse non tenetur: quia in isto casu fortuito non fuit causa damni, licet fuerit occasio, non (inquam) valet: quia pari ratione probaret, quod neque in isto casu fortuito emptor ad creditum teneretur exsoluere pretium principale, quia per ipsum non fuit data causa damni, sed occasio, quia per casum sic contigit absque culpa. Nam satis est, dederit ante causam damno per petitionem mutui, aut mercium ad creditum auertendo: creditorem ab euitione damni: sub hoc pacto acceptando merces, & lucri cessantis solutionem, si contingeret. Igitur si dictum hoc fratris Iosephi aliquid veritatis habet, est, quando in contractu mutuationis, vel venditionis ad creditum de tali lucro, aut damno emergente soluendo non est conuentum. Nam tum si casu fortuito, vel aliter sine culpa sua esset in mora soluendi à principio non requisitus, & admonitus non teneretur de interesse. Secus igitur in nostro casu, in quo à principio de hoc interesse soluendo etiam in casu fortuito conuentum esse præsumimus, nam tunc etiam si ex impotentia inculpabili mora soluendi, & ex illa damnum euenerit, soluendum erit.

Sententia fratris Iosephi limitatur.

Quid

Quid si debitor non soluit in termino ex impotentia: & de duplici impotentia. Et an poena conuentionalis ante iudicis mandatum ad sui solutionem obliget in conscientia, & quod non est punctualiter exigenda.

CAPVT XXXI.

Quæst.

IN E capitulo prolixitate & rædio afficeretur lector, coacti sumus quæstiones inter se alias coherentes subsecrare. Quapropter & in hoc capitulo instamus inquirere, an quando poena à principio non in recompensam alicuius interesse constituta est, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur: tunc si casu fortuito, vel alias citra culpam suam, in mora soluendi postea fuerit, debitor teneatur ad hanc poenam.

Responsio.

DICENDVM est ergo cum Syluestro verbo vsura. 1. quæst. 28. quod si creditor non soluit in termino ex impotentia, vel sine culpa, poena exigi non potest sine vsura, quia ubi non est culpa non debet esse poena. C. de poen. l. fancimus, & conuequenter exigeretur ratione excrementi: quæ vsuram facit. c. si feneraueris. 14. q. 3. immo quando etiam partem soluit, non potest exigi tota poena secundum intellectum Syluestri verbo poena. §. 29. id est, quando secundum Panor. in capit. sua. de poenit. obligatio est diuidua. At secundum Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig. proprie dicitur diuidua, quando solutio partis tantum valet respectu partis sicut solutio totius respectu totius obligationis. Exempli gratia, si promisi tibi scribere Biblia, & Decretum, & scripsi Biblia tantum, quia Biblia integra, quatenus ad suam propriam commoditatem considerata, tantum utilitatis affert, si sola reddatur, quàm si reddatur cum Decreto diuidua est: diuidua verò obligatio esset, vt si promisi tibi scribere Bibliam, & scripsi tantum 4. eius quatermos, qui quasi per se nihil valent sine

Obligatio diuidua & indiuidua.

Instruct. Negot.

omnibus alijs. Vide etiam glo. in d. cap. suam, quæ addit hæc esse vera in poena, quæ committitur in non dando, vel in faciendo, secus quando debet aliquis aliquid recipere, putà hereditatem, vel legatum, si sic fecerit, vel soluerit: quia nisi totum fecerit non habebit intelligere, nec totum, nec partem hereditatis, vel legati. vt in l. Mæuium. & l. cum fundus. ff. de cond. & demon. & de hoc plenius in leg. si seruus. ff. si quis cauf.

VNDE adhuc etiam patet, quod ubi fuit impotentia inculpabilis soluendi, non sit infligenda apposita poena, quia tunc non censetur fuisse in mora. Nam secundum gloss. cap. mora. de regul. iur. & D. Antoninum in prima part. titul. 20. cap. 1. §. mora. & Syluestrum verbo Mora quæst. 1. vt aliquis dicatur esse in Mora opus est, vt sibi non desit soluendi facultas, & quia vt superaddit ibi Syluester. qu. 4. mora, & culpa verè æquiuales sunt. Igitur solum ille debitor obnoxius manet poenæ soluendæ, qui ex culpa non soluit: non autem, qui ex sola impotentia, consentit Nauarrus in sum. c. 17. num. 215.

POST hanc resolutionem communem doctorum Garcia lib. 1. de contract. c. 12. pag. 366. & p. 367. satis peracutè subnotauit distinctionem, per quam facit satis assertioni prædictæ Syluestri dicentis, quod mora, & culpa æquipollentes sint, & quia satisfacit huic argumento a se posito, scilicet, quia poena hæc solita est poni in fauorem creditoris, qua constituitur in securitate recuperandi debitum tempore debito, at idè inconuenièsequitur creditor, si debitor ex impotentia soluere prætermittat. Quam si id facere ex culpa sua, vel negligentia omittat: ergo ex qualibet causa in tempore soluendo non fuerit, sibi subeunda est poena à principio constituta, si qui voluntariè se tali poenæ atrinxit. Distinctio autem eius est circa impotentiam soluendi in termino, quia dupliciter (inquit) potuit debitor in hanc incidisse, & venisse impotentiam, vno modo propter eius negligentiam, &

Argum.

I & scul.

Duplex im-
potentia.

& culpam, alio modo absque illa. Si igitur ceciderit in illam impotentiam ex culpa sua, obnoxius erit exsoluenda poena, & hoc conuincit argumentum supra formatum. Si autem citra culpam suam impotens ad soluendum fuerit in tempore restitutionis, poena reus nequaquam erit, iuxta sententiam Syluestri dicentis, qd mora, & culpa in hoc casu equiparatur, postq morosus non dicitur debitor, si culpa caruerit ex sua parte.

Sent. Garcia modera-
tur ab au-
tore.

VERVNA MENTEN licet ingenio fa fuerit praedicta distinctio Garciae, & authoritate Soti, & Cordubae fundata, qui aiunt, quod quando debitor iuste rem accepit, & sine culpa ea perdidit, facilius, si pauper est, pro roganda est illi restitutio: nihilominus explicacionis maioris gratia adhuc hac moderatione in hoc casu uti opus est, scilicet quod cum Garcia ait impotentiam soluendi: quae accidit ex culpa, non excusare a poena soluenda, intelligendum est de culpa, quae tali impotentiae causam dedit: quia moraliter ad talem impotentiam inducendam erat ex se ordinata, vel, si prauiusa est, talem impotentiam posse causare: Secus autem est, si occasionaliter tantum, & veluti quodam fortuito casu, & praeter intentionem ex illa culpa impotentia soluendi in tempore accidit. Sicut in simili Nauarrus in capit. vigesimo septimo, num. 237. cum Soto contra Syluestrum ait, quod versans campanam, vel illicite caedes arborem adhibita diligentia, licet ex ista illicita versione campanae, ut supponimus, & ex ista casione culpabili arboris, quia aliena erat, subsecuta fuerit occasionaliter occisio hominis, non ideo incurrit irregularitatem, quia isti non dabant operam rei illicitae per se ordinatae ad occisionem, sed casualiter ex tali opera culpabili mors praeter intentionem accidit, sic & in casu, quo ex culpa per se non ordinata ad talem impotentiam causandam, neque prauiuso euentu impotentiae talis impotentia soluendi in tempore accidit, non inducit reatum soluendi poenam, secus est,

si ex culpa per se ordinata, vel prauiuso euentu, neque adhibita diligentia talis impotentia soluendi in tempore accidat.

Quaest.

PRÆTEREA veluti affinis est praecedentibus, & quaestio haec, scilicet, an poena conuentionalis: quae adhibita est in contractu, causa cogendi debitorem ad soluendum in tempore, ante iudicis mandatum, sit in conscientia soluenda. Ad quam respō suri primò ex mente Nauarri in sum. cap. 23. numero 64. dicimus, id est, quod non tenetur quis in foro conscientiae manifestare rem in commissum cecidisse, sicut neque verè donas emphyteusim, tenetur in foro conscientiae laudemum soluere, sed neque in foro exteriori donans ad id laudemij soluendum venit cogendus, vt late probat Iaso. in l. 2. C. de iur. emph. vendens autem ad illud soluendum in vtroque foro videtur astrictus, eò quod tunc laudemium pars pretij censetur esse. Hac enim ratione emphyteusim videtur minori pretio emptori addicta. Vnde argumentum sumitur hic laudemium, non vt poena accipi, sed potius vt interesse, quod in vtroque foro debitum est iuxta l. 3. ff. de eo quod cer. loc. & leg. 1. C. de sent. quae pro eo quod inte. prof. & iuxta gloss. capit. conquestus. de vsur.

Dictum 1.

Dictum 2.

SECUNDO dicimus, quod licet in casu, quo contractus locum habet, poena appositae ex conuentione committitur ex sola contradictione facti, qua alter contradicit, & reclamat: quamquam contradictio non habuerit iuris effectum, vt testatur Pan. capit. Raynaldus. de test. tamen hoc nihilominus non obstant nunc mihi applaudit sententia Nauarri in sum. cap. 23. num. 67. & 68. qui deserens oppositam sententiam Felin. in capitulo de constitut. numero 43. & Deci. ibidem num. 2. quae sibi antea placuerat, quae ait nunc multò displicere sibi, hac statuit veriore, scilicet, quòd poena conuentionalis, quam partes in suis contractibus adhibent, in conscientia non est statim, vt incurritur

tur exsoluenda ante mandatum iudicis, quando vt poena pro culpa mora est imposita, & non vt satisfactio pro interesse, at in huius gratiam plures coaceruant rationes. 1. quia, nemo quamlibet iustus, aut timorata conscientiae eam poenam soluit nisi coactus. 2. quia magnum negotium faceret confessarijs, & durum videretur, si ab eis neganda esset passim absolutio penitentibus plurimis frequenter has penas incurrentibus, neque firmum propositum ante sententiam iudicis eas restituendi, gerentibus. 3. quia, (vt diximus) probos non decet viros hanc poenam accipere nisi quando in recompensam sui interesse eam exigunt, cap. suam de poenit. & cap. fraternitas. 12. quaestione 2. quamuis de rigore exigi possit. 4. quia non est ea partis imponentis intentio, vt poenam impositam a se si debitor incurrat, statim vltro eam offerat: quia solum quò ad obseruationem, contractus partes cogantur, haec poena solent imponi. 5. denique, quia ista sententia non solum bonorum, & malorum est communis animi conceptio: sed etiam consuetudine interpretatrice sic receptum est vsu. Quapropter opposita sententia Felin. & Deci. solum locum habere videtur in penis illis, quae ad recompensationem interesse sunt adhibita: sic auctore Nauarro sensit Anchar. recept. in cap. peccatum de reg. iur. lib. 6. num. 10. Hac enim poena, licet vt poena accipiatur ex parte soluentis, sed ex parte creditoris potius eius interesse est recompensa (prout fatentur omnes iuxta sententiam gloss. recept. vltima cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. hanc igitur, qui incurrit (vt praediximus) ad eam exsoluendam tenetur in conscientia pro toto interesse, vel saltem pro tanta eius parte quam tam accipere creditoris, cui debetur interest, quòd & copiose tradunt textus, & gloss. & doctores in leg. 1. C. de de sentent. quae pro eo quod inter prof.

Nota.

SVBINDE concludimus quod mora soluendi culpabilis, quae ius facit creditori exigendi conuentiona-

lem poenam in foro exteriori a debitore in termino praefixo non solueate, non est punctualiter attendenda, neque statim in nunc iam completi termini suffocandi sunt debitores, neque in foro exteriori statim poenae exsoluendae censendi sunt esse rei: sed quantum post istud nunc completi termini cum eis pie fit agendum, neque sint adigendi ob paruam moram ad luendam poenam arbitrio bonorum virorum, vel potius arbitrio, & prudentiae ipsius iudicis relinquatur iuxta mentem Nau.

An ratione pacti adiecti de retrovendendo minuat pretium, & quid sit hoc pactum, & quando est fictum, & quomodo est triplex. Et qua modicitas pretij hic impignorationem arguit: de alienatione contractibus vsurarijs sub pablatione huius pacti.

CAPVT XXXII.

ARIOS modos, quibus pretia augeri, aut diminui possunt perscrutantibus nobis occurrit hic illa quaestio, scilicet, an ratione pacti adhibiti a venditore de retro sibi vendenda ab emptore re, quam ei vendit, quia ea care re perpetuo non vult: teneatur venditor aliquid minuere de pretio. At quauis de hac quaestione supra dixisse nos meminimus, tamen, quia multa super sunt dicenda, quae illic fuere omissa, hic responsuri ad eam, aliqua cum Garcia in lib. 1. de contract. cap. 20. notatu necessaria praemittimus. Primò, quod contractus hic dupliciter potest iniri: vno modo fictè, vt exempli gratia, non desunt quidam, qui copiam pecuniae mutuando, in pignus mutui fundum, seu possessionem accipiunt interim, dum mutuum manet insolutum, quò autem sibi vitio, aut notae vsurae in populo non detur, quòd fructus fundi suscipiunt, vt ex pignore non computando eos in sortem quandam per vafriciem comminiscuntur venditionem illis factam de illo

Quaestio.
An ratione
pacti adhi-
biti a ven-
ditore de re
etro venden-
do teneatur
venditor ali-
quid vende-
re.

Notab. 8.

fundo cum pacto de retrouendendo illud, cum nihil minus inter eos defuerit quam animus vendendi, aut emendi quidem: sed mera fuerit fictio excogitata ad sub nomine venditionis coelandam commissam vsuram: Qui quidem fictionis modus cap. ad nostram de emptione & venditione & nota vsuræ præfigitur, & reprobat. Aliquando autem contractus hic de retrouendendo sincerè, & verè citra fictionem inter partes celebratur cum vero animo hinc vendendi, illinc emendi iusto interueniente pretio, atque sub hac forma contractus hic de retrouendendo non damnatur.

SECUNDO notatu est opus, quod quia contractus de retrouendendo, ideo fit, quia venditor sua re perpetuo carere non vult, quia sibi maximo detrimento perpetua carentia illius est, vel quia res valde sibi pretiosa est, & rara: sicut lapis pretiosus regi, duplici ex necessitate potest adigi ad eam cum pacto de retro sibi vendendo, vendendum: tum ad instantiam alicuius tertij, vel amici, vt ei subueniat: tum viginti necessitate prioræ prouidendi causa, quam aliter supplere non potest: ideo cum pacto isto & spe recuperandi suam rem eam vendit.

Quæstio. Qualiter dicitur licet contractum cum pacto de retrouendendo animo vendendi fuisse factum. *Comest.* SI autem quis querat qualiter coiectare licebit contractum cum pacto de retrouendendo non fictè: sed vero animo vendendi fuisse factum: dicimus, id sic conijcere licebit ex dictis: nam primò quando venditor necessitate oppressus aliter sibi subuenire non potest, nisi venalem exhibedo rem suam: argumentum est non fictè tunc, sed animo vendendi rem suam sic vendidisse. Secundo etiam verè, & non fictè vendidisse censendus est ille, qui precibus impulsus emptoris quatenus necessitati emptoris subueniat emptori vendit rem suam: quam non aliter quam titulo emptionis emptor vult accipere.

Quæstio. IN SVPER ne de pacto de retrouendendo loquentes, in eius nominis significatione hallucinemur,

præquirendum est primò, pactum de retrouendendo quid sit. Respondetur ergo pactum de retrouendendo esse pactum illud, quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quando cumque venditor voluerit, vel intra certum tempus, quod cum illicitum non sit, pretium diminiuit, in cuius gratiam citat Nauarrus in sum. cap. 17. numero 747. cap. cum Ioannes de fide instrum. & l. fundi partem ff. de contrahend. empt. & l. si fundum l. si à te C. de pactis inter empt. & vend. & Leuit. 25. Hoc tenet Innoc. Host. And. Panorm. & communiter canonistæ in cap. ad nostram, de empt. & legistæ in dict. leg. si fundum, & Cepol. de simul. contract. cas. 2. & omnes theologi in quarta distinctione 15.

HINC corollariè sequitur, quod si vera emptio sit, & non vt simulatio contractus hic sit, vbi admiscetur pactum hoc de retrouendendo, sed ita fiat vt saltem emptor verè, & principaliter intendat emere, tunc non tenetur emptor restituere fructus interrim perceptos nisi à tempore in quo in mora esse incipit non recipiendi pretium illius loco, & tempore congruis oblatum l. secunda C. de pact. inter empt. & vend. & gloss. recept. & cap. illius verb. percept. de pignor. ita Nauar.

PRÆTEREA secundò corollariè sequitur, quod si vera fuit emptio, quæ tunc præsumitur talis, quando iusto pretio fuit facta, & res cum tali pacto de retrouendendo emptæ periculo emptoris mansit subiecta: tunc iustè potest statim dum non redimitur, locare eam emptor venditori honesta pensione iuxta l. fundi partem ff. de contra. emp. & dicto capite cum Ioannes, de fide instrum, quia cum tunc emptor licitè faciat fructus suos, vt expressè definitur l. si fundum C. de pact. inter empt. & vend. nam cum per emptionem res facta sit sua, iustè capit fructus ex re sua: sequitur vt eius fructus æqua pensione locare venditori possit.

DEINDE ex prædictis sequitur, quod

quod contractus vsurarius est mixtus cum pacto de retro emendo, & vsu receptus: inter aliquos emere in Autumno mille oues obligatis venditoribus vsque ad Maium, vt eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant, & postquam emptor totam foeturam perceperit, reuendit easdem venditoribus, qui eas sibi vendiderant. Plures inquit Sotus iniquitates hic committuntur, nam si iste emptor obligat vendentes illas mille oues, vt easdem eodem pretio redimant, mutuum esse conuincitur talis emptio ouium, mutuum (inquam) pretij, quod pro illis persoluit, postquam sic reddendum est illi in redemptione ouium, & cum simul, cum hoc obliget earum venditores, vt earum periculum subeant, signum est, quod non eas emptor emit: quia si emisisset emptori, & non venditoribus perire debuissent, neque pro periculo, earumque custodia emptor soluit venditoribus, nisi quid tenue, & modicum. Igitur vsura est: quia ratione mutui resultantis ex pacto de retro emendo aliquid percipit extra sortem.

IDEIUS confirmat frater Iosephus in suis floribus, dum ait, mutuum esse palliatum, vnde emergit vsura, si emptor dicat: ecce res, quam mihi vēdis cum pacto, vt tibi eam reuedam, siquidem sum eam tibi reuenditurus: quia tu ita poscis, tuo periculo interrim maneat: ita vt si ante tuam redemptionem perierit, tenearis mihi pretium pro ea datum soluere, & interrim mihi eius solues fructus. Vsura (inquam) hic pullulat: nam saluo capitali, idest, pretio pro ea dato saluo, interim percipit fructus eius.

PORRO secundum Nauarrum sum. Lat. cap. 17. num. 229. cui suffragatur Sotus de iust. & iur. contractus pessimus est, & peiori nota vsuræ notandus: si quis prædia, vel pecora emit ab eo, quem credit ea non habere, & statim certa pensione eadem illi locat, vnde peccat quidem cum obligatione restituendi pensionem, quadà ex re, quæ non erat coepit argument. l. 1. & totius tituli ff. de conduct. Sic Instruct. Negot.

etiam peccati, vsuræ, & restitutionis reus est ille: qui dato pretio fictos boues emit, quos pro tempore, pro certa pensione locat idem ficto venditori eis carenti. Secus autem inquit Nau. esset, si emptor hic probabiliter credebat venditorem eos boues, vel pecora, vel prædia habere: & bona fide emit. Nam tunc non tenetur restituere etiam post cognitam veritatem, id quod ex tali pensione rei non existentis bona fide emptæ, & locatæ venditori insumpsit. Imò neque id, quod non insumpsit: si quando rei veritate si ab isto venditore ficto deceptus non esset, neque ea emere rogatus, emisisset alia prædia, vel pecora vera, sicut intendebat, quia tunc pro suo interesse illam pensionem potest retinere, ita Angelus verbo vsura l. §. 71. Syluest. vsura 2. q. 6. Maior in §. dist. 15. q. 46. columna quarta.

ADHÆC vt omnes thecnas, quæ in contractibus de retrouendendo latere possunt retegantur, dicimus cum Nauarro fraude non carere: si quis vendat prædia non facta cum pacto, vt sibi ab emptore reuendantur intra annum, & solitus est (vt plurimi faciunt) paulò ante messem solutis impensis ea redimere, quare ad propulsandas has fraudes lege Nauarræ cautum est, vt, qui non redemerit facta illa ante Pascha, non possit redimere nisi post messem.

DEINDE & hæc regula præ oculis est habenda in hac materia, scilicet, quod licet pactum hoc de retrouendendo ex sua natura semper in vtilitatem vendentis cedat, & non in commodum emptoris, tamen pecunia æstimabile est hoc pactum, quod cum multiplicibus conditionibus possit fieri (quæ conditiones interdum in vtilitatem venditoris inclinant, aliquando magis in vtilitatem emptoris propendunt) ideo quando contractus cum pacto de retrouendendo talibus circumstantijs, & conditionibus est circumuallatus, quod sit circumstantionatus magis vergit in venditoris fauorem, quam emptoris: tunc proportionaliter diminuendum

Fraus venditoris.

est de pretio, quatenus sic recompensatio aliquis fiat emptori. Ceterum si redundarit hic contractus magis in fauorem emptoris, quam venditoris, pretium tunc ea proportione augendum est, quatenus venditori sic etiam fiat satis. Itaque taliter contractus hic est celebrandus ut pretium commensuraretur conditionibus in eo appositis.

Quest. AT verò si sciscitari addat aliquis, scilicet, quando innotescere

Pañum de retrouendē do triplex.

poterit contractum hunc de retrouendendo propter adhibitas conditiones magis in fauorem vnus contractantis esse, quam alterius, respondeamus iuxta Nauarr. in sum. Lat. cap. 17. nu. 248. mentem, trifariam huiusmodi pactum de retrouendendo iniri posse. Primò sic, quod res vendita semper, & in quocumque tempore pro libito venditoris à venditore redimi possit nulla limitatione adiecta, & tunc certè pactum hoc in venditoris fauorem inflectitur. Secundò cum conuenit inter partes, ne res vendita ante tantum temporis redimi possit, ante scilicet annum vnum, vel duo, vel tres, vel plures: hoc tamen elapso termino, quod bene redimi possit, & hoc quidem pactum in emptoris vertitur fauorem. Ad sic autem paciscendum non deest interdum rationabilis causa, qualis est, si emptor causa meliorandi possessione emptam, vel aliquid elaborandi in ea potiri sine metu eam amittendi pro aliquo certo tempore velit, vel si causa fruendi ea pro determinato tempore, ira cuperet. Tertio modo, cum conuentio fit sic, quòd intra tot annos duos, scilicet, vel tres, res vendita redimi possit: non tamen postea. Hoc autem pactum cum in fauorem vnus, vel alterius contractantis redundare possit: tunc maximè in fauorem emptoris cederet: quando ipse quia per se tantum temporis, & non ante se posse rem emptam meliorare, cupit se securum fieri de non auferenda sibi rem emptam, quando ea meliorare parat, idèoque hanc conditionem apponit. Quarto modo sic conuenire contingit inter

partes, scilicet, ut res vendita non nisi annuatim redimi possit, ea videlicet lege, ut si emptor in anni principio rem sic emptam possidere incipiat, tunc per totum illum annum, redimi nequaquam valeat, nisi in fine illius anni præcedentis, & ante initium anni sequentis. Pactum autem hoc præcludit viam omnibus his fraudibus, quas aduersum emptorem venditor moliri posset, ut si fraudulenter obtenderet tempore messis, vel collectionis fructuum fundum redimere, scilicet, quando plus emolumenti ex eo sibi parat. Omnia autem pacta hæc licet auctore Nauarro, cui subscribit Garcia vbi supra: dummodo iustum pretium seruetur illud extenuando, vel augendo iuxta naturam, & circumstantias contractus, secundum quod magis pro emptore, vel venditore faciunt, iuxta regulam supra positam.

Quæst. an ratione adiuncti pacti à venditore emptor possit rem minoris emere quam valet.

INSVPER quia præcipua difficultate non caret discernere, scilicet, quanam sint conditiones, quæ ad iustitiam huius contractus emptoris cum pacto de retrouendendo concurrere debeant, idè id examinatum hic opus est. Et primò queritur an in contractu de retrouendendo ratione huius adiuncti pacti à venditore emptor possit rem minoris emere, quam valet.

AT videtur idè rem minoris emere non licere: quia secundum Caietanum 2.2. quæst. 77. artic. 1. penes finem, commentum res valens mille vendita cum pacto de retrouendendo non definit valere mille, quia simul cum tali pacto censetur valere mille, non quidem absolute, sed ipsi venditori, cui graue est carere prouentibus illius rei pro toto eo tempore, quo sibi carendum est illarum etiam, quia ut ipse Caietanus ibi ait, si quis possessionem valentem mille pro octingentis, cum pacto de retrouendendo emeret, usurarius censeretur, ergo ratione pacti de retrouendendo non est res minoris, quam aliàs valeat emenda.

ITEM Metina in sua summ. de Instructione Confessoris. §. de empt. & vend. penes finem fol. 144 pag. 2. sic ait, quòd si quis emat oliuetum mi-

noris, quam valet, ea conditione ut intra tres, vel quatuor annos à vendente, cui eum interim locat, redimatur, duplici ratione iniustitia non caret. Primò, quia res emitur minoris, quam valet. Secundò, quia usura est palliata obligare venditorem ad redimendum, & interim percepisse locationis pensionem: ergo videtur sentire Metina, quòd ratione pacti de retrouendendo non fit res minoris emenda, quam aliàs valet. In contrarium est auctoritas Nauarri, qui in summ. Lat. c. 27. num. 86. & cap. 27. num. 247. ait, quòd pactum, quo emptor promittit reuere rem emptam venditori, quando cunque voluerit, vel intra certum tempus, non solum est licitum, sed etiam diminuit de pretio. C. cum Ioannes, de fide instrument. & iuxta supra allegata iura, cum quid esset pactum de retrouendendo definiuimus. Imò illo cap. 27. num. 86. superaddit tale pactum quartam partem, vel amplioris pretij diminuere. arg. extra. 1. & 2. de empt. quatenus probant annuum censum duo decim emi posse iuste centum cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret 200. & amplius, ergo secundum Nauarrum res emptam cum isto pacto licite potest minoris, quam aliàs valet, emi, vides quam intricatior sit quæstio, quam vt breuiter expediri possit.

Resp. IGITUR quoniam aliter nobis loquendum est stando in foro exteriori, vbi præsumptiue interdum iuxta leges fundatas in præsumptione proceditur, & aliter in foro conscientia, vbi veritati astatur, & præsumptioni non datur locus: ideo loquendo primò de hac quæstione, quatenus attinet ad forum exterius, dicimus, quòd extra cap. ad nostram, de empt. & vendit. definitur sic expressè, scilicet, si in venditione opponitur pactum de recuperanda re post certum tempus, modico constituto pretio, præsumitur pignus, & non venditio: ecce quomodo in iustitia esse præsumitur, quando fit modico constituto pretio.

Quæst. SED iam ex prædictis implica-

rius exurgit dubium, quòdnam in foro exteriori dicatur modicum pretium, quòd præsumptionem pignorationis, & non verè venditionis inducit. Respondetur autem, Primò quòd Caietanus 2.2. quæst. 77. art. 1. in commento. penes finem videtur significare, quòd cunque pretium notabiliter modicum hanc inducere præsumptionem. Nam sic ait, consuetudo, quam vim iuris habet, efficit, vt pro nihilo habeantur hæc pacta de retrouendendo in contractibus, & hoc ad obuiandum fraudibus usurarum, vnde subiungit exemplum, quòd si quis agrum valentem mille, venderet octingentis, cum istis pactis de retrouendendo mutuum esse potius, quam venditio fuisse putaretur. Accedit Syluester, qui verbo usura. 2. qu. 15. dicto 3. ait quòd hoc præsumitur in foro exteriori: quando pretium est modicum, intellige, inquit, ultra dimidium, id est, etiam si non sit citra dimidium, sed sit ultra dimidium, & facit l. quamuis. §. si cum essent. ff. ad velle: accedit ad hæc, quòd talis præsumitur contractus extra cap. ad nostram, de empt. & vend. vbi pignoratium, & non venditio præsumitur contractus ille de retrouendendo, vbi datus est valor, qui vix dimidium iusti pretij contingebat: ergo vt contractus in foro exteriori præsumatur iniustus, non requiritur, tam modicum in eo constitutum sit pretium, vt citra medietatem contineatur. Nam in casu c. ad nostram. cum vix contingeret medietatem non infra medietatem manifestè continebatur, & tamen hoc non obstante contractus mandatur rescindi, & oliueta sic vendita restitui. At oppositum (ni fallor) insinuat Nauarrus in sum. cap. 23. nu. 86. quamuis obscure loquatur: dum ibi sic ait: Admonemus, quòd pactum de retrouendendo multum deminuit de pretio, & consequenter leges, quæ loquuntur ultra dimidiam, vel quartam partem pretij debere intelligi de dimidia, vel quarta parte pretij per tale pactum diminuti: frequenter enim tale pactum quartam partem pretij (in-

Quòdnam in foro exteriori dicatur modicum pretium.
Respon.
Sententia Caieta.

Ser. Nav.

quit) vel ampliore diminuit gar. extrau. 1. & 2. de empt. Hæc Nauarrus. vbi videtur significare hunc contractum non fore in exteriori foro rescindendum: nisi cum tam modico pretio constituto celebratus fuerit quod medietatem pretij iuste ob pactum prædictum diminuti non attingerit: Sed quia hæc quæstio potius pertinet ad causidicos, sicut & præsumptionis fraudum in his contractibus perscrutari, ideo consuetudini inter eos receptæ, quæ interpretatrix est legis, standum cenfeo, & de his præsumptionibus, qui velit consulat Syluestrum loco citato.

SI autem loquamur in foro conscientie, dicimus, quod hæc quæstio adeo in controuersia fuit, vt Syluester verbo vsura. 2. quæst. 15. dicitur de hac quæstione in hæc verba in forma proruperit, *in hac quæstione inquit, frequenter sum pro veritate fatigatus propter quosdam Confessores tenentes contra suos, & aliorum Doctores: quo sine autem, ipsi viderint, & tamen veritas (inquit) est clara ex ratione, & auctoritate. intelligendo tamen semper, quod emptio fiat iusto pretio cum alijs requisitis, & similiter locatio, & etiam datio ad libellum: quæ quidem sententia Syluestri, quia eam ibi latè probat, & quia supra, cum, quid esset pactum de retrouendendo, declararem, cum Nauarro, & Syluestro ex pluribus locis iuris probatam reliquimus, & esse communem iuristarum vtriusque iuris, & Theologorum diximus, non est, cur in conscientia cum suis requisitis licere dubitemus, neque in probando, quod in conscientia contractus cum pacto de retrouendendo factus sit licitus immoremur. Neque obstat caput ad nostram. de empt. quia ibi reprobat contractus ratione doli non ratione pacti de retrouendendo, sibi, vt patet intuenti non pactum de retrouendendo sibi, si illud exposcat venditor licitum est. Non autem licet pacti, quo emptor obligat venditorem ad redimendum post fructus perceptos, & hinc patet solutio ad argumeta: sed de hoc postea latius dicem.*

Quod d contractus cum pacto de retrouendendo debet fieri iusto pretio, & cum conditionibus requisitis, de quibus hic: an res sic emptæ possit locari, an eodem pretio redimi debeat, an minoris eam emens faciat sibi fructus & de alijs.

CAPVT XXXIII.

DE prolixitate tædio afficeremus lectorè: quæ ad eandem materiam pertinebant dubia ad distinctum capitulum transferre cogimur. Cùm ergo duo notanda ex approbatione contractus cum pacto de retrouendendo ex doctrina prædicta Syluestri & communi collegerimus, scilicet, quod primò talis contractus, vt licitus sit, fieri debet, tum iusto pretio, tum secundo cum requisitis conditionibus, iam & hæc duo inquirenda veniunt, scilicet, quænam sint, & quot istæ conditiones requisitæ necessariò ad iustificationem huius contractus. Secundo quodnam, aut quantum est iustum pretium, quod in hoc contractu est obseruandum.

CIRCA autem primam quæstionem, quia aliqui quatuor aut plures conditiones necessariò requisitas ad iustitiam huius contractus esse asserunt, & hoc præexaminasse operæpretium est. Quare primò quaritur, vtrum requiratur animus verus contrahendi emptionem, & venditionem. Cui quæstioni, facit satis Nauarrus in summ. capit. decimoséptimo nu. 247. vbi docet istum verum animum saltem emendi esse necessariò requisitum. Nam ait, quod cum ad iustitiam huius contractus concurrere debeant aliqua. Primò requiritur, vt simulatio saltem ex parte emptoris absit, ita vt emptor verè & principaliter intendat emere, cui suffragatur Syluester verbo vsura. 2. q. 15. dicto 3.

SECUNDO queritur, an illa conditio sit necessariò hic requisita scilicet, qd emptor faciat illud pactum de retrouendendo eo solo, vt placeat venditori, & quod malit, ne redimatur,

Quæstio 1. Vtrum requiratur animus verus contrahendi emptionem et venditionem.

Quæst. 2.

tur, & quod non emeret, si putaret esse redimendum. Ad hanc quæstionem Syluester loco citato illo dicto 3, faciens satis ostendit hanc conditionem esse necessariam, scilicet, quod emptor non velit rem redimi. Nam ait sic ibi, si autem quis vellet non rem sibi manere, sed redimi: & sic crederet venditorem non redempturum, non emeret, vsura est venditione palliata. Hæc Syluester. At verò Nauarrus loco citato contrariæ sententiæ est, quia inquit, non est iuridicum. Nam nullo iure, vel ratione, apparet, quod ista conditio sit requisita: tum quia contingit non raro aliquem posse verè rem aliquam emere cum pacto retrouendendi, quod eius pretium minuit, qui tamen absque isto pacto, quia sufficienti pecunia caret, ad eam emendam esset impotens, quia sine isto pacto res pluris valet lege fundi partem. ff. de contrahen. empt. & capitulo cum Ioannes cum eis adnot. quare ergo, vt tunc possit eam emere, pretio sibi possibili non licebit eam emere velle cum pacto de retrouendendo? Tum secundo quia plures qui alias nolentes, res aliquas emere, persuasum importuno amicorum eas emerunt, quas quia rursus opus habebant vendere, cum pacto de retrouendendo ab amicis emerunt verè, sed sperantes eas redimendas, quas alioquin non emerent.

Sententia auoris.

AT verò inter tã perplexa quid sit dicendum, non satis occurrit: dico ergo quod opinio Syluestri est vniuersaliter verior, & tutior, tũ quia præcidit ansam palliatis vsuris, tũ quia moraliter loquendo velle rem sibi redimi est vel le re nõ sibi manere, sed reuerti ad dominum, quod per se, & moraliter loquendo, sine restitutione pecuniæ datæ ab emptore pro ea re nõ fit. Hoc aut equiuenter mutuũ illius pecuniæ fuit, & cũ interim percipiat fructus, vt bene dixit Syluester, vsura palliata est. An verò conditio hæc requisita secundũ Syluestri, & alios, patiat exceptionem pp speciales rones in his duobus casibus adductis exëplariter à Nauarro aliorũ sit iudicare. Arbitror tũ in primo casu Nauarri, quia necessitas, & defe-

ctus pecuniæ cõpellit emptorè ad volendum cũ tali pacto retrouendendi amere, & quia in secundo importunitas amicorũ ad emendum re, qua emptor non indiget, emptorè pertrahit, posse tales emptores ab vsura palliata excusari: quia voluntate, vt sibi redimeretur à venditore, non caruit, dũ aliàs verè emere in animo habuit, sed de hoc satis, sicq; censemus limitandum, quod in nostro primo tomo Instructor. in secunda parte à nobis est dictum.

PRÆTEREA an conditio hæc (vt alij dicunt) sit necessaria. sine pacto fiat, qd vltra certum tæpus id redimi non possit. Respondetur id quidem licere, sicut antea diximus: quia pactum hoc in fauorem vnus, vel alterius potest redundare: & præsertim in fauorem emptoris: qn sic securum se fieri cupit de non aufereda se possessione, quando eam meliorare parat secundum Garciam. Ita sentit Nauarrus vbi supra, vbi perspicuum esse ait hoc: quia planum est posse fieri pactum de retrouendendo intra solum vnum annum, duos, tres aut plures, quod nihil aliud est in re quam pactum, ne vltra illa tempora præfinita redimatur. Hoc autem regulariter ait Nauarrus esse verum, sed non in omni casu: quia in emptione census hoc non liceret post extrauagantem Pij V. super censibus: quod sicut est nouum, ita singulariter est notandum.

PRÆTEREA scitu opus, an conditio hæc scilicet, apposta ab alijs nepe quod emptor, cum tali pacto de retrouendendo ad vsuras dare solitus non sit, & videtur, quod sit necessaria: quia aliàs iste ad vsuram dare solitus præsumeretur solitum facere, argum. l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædilit. edict. dico nihilominus, quod in conscientia non est necessaria, vbi cessat omnis præsumptio ad quam in foro exteriori adiuumento esse posset ista conditio, capite tua. de sponfal.

INSUPER inquit est opus: vt rum ista conditio sit necessaria, scilicet, quod non fiat pactum, vt ante quinquennium, verbi gratia, à venditore

Sent. auctoris.

Quæst. 3.

Quæst.

Quæst. 4.

ditore redimi non possit, bene autem postea. Ad hoc affirmatiue respondet Syluester loco citato illo 3. dicto, quod licet secundum Ioannem And. in d.c. ad nostram de empti. in Nouel. & Hostiensem in foro contentioso in fraudem præsumitur poni ista conditio, tamen in rei veritate non est illicitum pactum, si fiat bona fide, ut quia vult facere aliqua temporalia melioramenta, quorum effectu ipse vult frui. Nauarrus autem huiusmodi pactum licitum esse affirmat, tamen pluris esse soluendum ab emptore, quando hoc pactum apponit, ibi insinuat, quam si cum pacto redimere, quando libuerit venditori redimere, quando libuerit venditori emendo, quia hoc in fauorem est venditoris, illud autem, scilicet, non ante quinquenium in fauorem emptoris regulariter vertitur, nunquam tamen utroque isto pacto vel altero eorum emendo tantum pretium est soluendum, quantum, si absque aliquo pacto venderetur, valeret.

ADDE quod Nauarro loco citato cap. 17. num. 248. non placet dictum Maioris in 4. dist. 15. q. 43. afferentis, quod venditor grauatur emptorem pacto, quando voluerit, redimendi, nisi consentiat, ut emptor aliquid capiat ratione sui interesse. Quia inquit Nauarrus iste vendit sic vitur iure suo, sic cum isto pacto vendendo. Qui autem iure suo vitur, nemini facit iniuriam ca. cum ecclesia, de elect. & L. iniuriarum §. 1. ff. de iniur. satis ergo est, ut si quia venditor pactum de retrouendo apponit, diminuat de pretio: at contra fraudatores vendentes prædica non lata cum pacto redimendi in tra annum, qui solent redimere paulo ante messum solutis impensis, cautus est (ut prædiximus lege Nauarræ) ut qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post messem. De coniecturis ad præsumendum in foro exteriori disputare prætermittimus: quia nobis solum est cordi de solo foro conscientie disputare.

De retrou. NOLVMVS hic præterisse mentionem de contractu locationis adiecto emptioni cum pacto de retrouen-

dendo, scilicet, an liceat possessionem emere cum pacto de retrouendo, locando eam venditori pro certo affectu, id est, pensione. Dicimus autem ad questionem breuiter cum Syluestro vsura 2. q. 15. dicto 2. Primò quod non est dubium id licere: dum tamen fiat sine fraude: quia rem suam, quam iste verè emi potest sicut alteri: ita & isti, puta venditori locare salus supra dictis. Effet tamen secundum Syluester, illicitum, si ex pacto commodum, vel incommodum pertineret ad venditorem, excepto commodo fructuum rei, seu possessionis à se conductæ, quia est contra naturam emptionis, cum rei emptæ commodum, vel incommodum pertineat ad emptorem. Illud ff. de peri. & com. rei vendi. nisi pensio pro locatione rei, quam soluit venditor esset ita modica, quod venditor hinc releuaretur in eo, in quo grauatur contra naturam contractus.

SECVNDO dicimus, quod tunc esset illicitum cum isto pacto de retrouendo, emere & statim venditori rem emptam locare: quando venditor non se posset quando vellet, ab huiusmodi conductione liberare, quia talis obligatio cum sit estimabilis pretio, vendicat partem pretij iuxta d. l. fundi partem, & cum emptor solum iustum pretium rei soluat, sic supra iustum rei pretium habebit istam obligationem venditor, qua obligaretur ab huiusmodi conductione venditor non discedere. Idem autem contingeret, si vellet emptor, quod venditor obligaret se ad conducendum, nisi pro hac obligatione in aliquo alleuaretur conductor, id est, venditor.

NOTA autem secundum Syluestrum, quod in hoc casu, ubi in contractu emptionis cum pacto de retrouendo: deceptio emptoris fraude, contingeret esse infra dimidium iusti pretij, ubi rescindendus venit contractus in foro exteriori, eo quod emptor neque dimidium iusti pretij soluit: quia contractus non tenet: tenet emptor restituere fructus, pro rata diminutionis pretij, ita verbo vsura 2. q. 15. dicto 4. insinuat Syluester, addit tamen con-

tra

tra alios, quod dum tenet contractus quia ex parte emptoris non intercessit deceptio infra dimidium iusti pretij: tunc non tenetur emptor ad fructus pro rata diminutionis pretij restituendo: sed solum tenetur de residuo pretij & interesse, si quod passus est venditor ratione illius residui sibi non soluti, quia si tunc contractus tenet, res emptæ est emptoris, igitur fructus de re sua perceptos non obligatur, neque pro rata soluere.

SE D nihilominus ex ultimo respondendum ad hoc, quod in casu, ubi dolus non dedit causam contractui venditionis, quia alias venditor parabat possessionem vendere, eamque erat venditurus, si solum interuenit deceptio in contractu emptionis: quia emptor prædium emit infra dimidium iusti pretij, quia cum valeret centum emit illud pro quadraginta, ex mente Metinæ Complutensis inuitendo maiori æquitate non tenetur in hoc casu emptor restituere fructus pro rata diminutionis iusti pretij contra Iosephum, & contra Conradum, & Syluestrum hic: sed satis est tantum suplesse pretium, & interesse ex diminutione iusti pretij non soluti amissum rescirere, quod & patet. Nam contractus hic non est ipso facto inualidus, sed venit per iudicem rescindendus, ergo antequam per iudicem rescindatur, satis est, sic sine restitutione fructuum satisfecisse. Secus esset quando deceptio dedit causam contractui venditionis: quia alias non erat paratus vendere, neque vendidisset, nisi deceptus fuisset, quia tunc ipso iure est nullus contractus sicut emptor tenetur restituere rem sic emptam, ita & fructus eius, si erat fructifera, sicut venditio bonorum Ecclesiarum, aut pupilli quando sine debita solemnitate fit: quia tunc tam Ecclesia, quam pupillus recuperabunt sua bona cum fructibus perceptis ab emptore, reddito emptori suo pretio: emptor tamen habebit actionem contra venditorem ad interesse tam damni emergentis, quam lucri cessantis, si ex tali emptione euenierit. Ita Metina Complutens. de restitut. de re-

bus per usuram acquisitis q. vlti. licet in conscientia in his contractibus ipso iure nullis, ubi affuit bona fides, & ignorantia inuincibilis excusans, satis fit restituere fructus perstantes: non autem sic excusatus tenetur ad restituendos fructus durante bona fide consumptos: nisi in eo tantum, in quo ex tali consumptione euasit locupletior. Sed de his satis.

IA M ad questionem aliam promissam expediendam accingimur, scilicet, quale, vel quantum sit pretium iustum in hoc contractu cum pacto de retrouendo. Nam etsi Nauarrus in sum. c. 23. nume. 86. dixerit frequenter tale pactum quartam partem, vel ampliosem pretij diminueret, tamen hoc non totam exhaurit difficultatem. Igitur questionis explicanda gratia eo conueniendus est oculus, an venditio cum tali pacto celebrata in fauorem venditoris solum retorqueatur, vel in emptoris fauorem. Tunc autem in fauorem venditoris cederet hæc venditio, quando venditoris interesset, & rem suam vendere, & cum tali pacto eam vendidisset, magisque in rem suam id esset, quam in rem emptoris, sicut accideret sic esse, quando sic vltro rogans suam exponeret venalem possessionem, emptorque rogatus eam emeret.

INTERDVM autem è contractus talis venditio cum prædicto pacto magis cedit in utilitatem emptoris, quam venditoris: quando scilicet venditor alias nolens rem suam distrahere, solum importunis emptoris precibus impulsus, quod emptoris necessitati magis propiceret, quam propria, quia potius damnum patitur eam vendendo, quam cum tali pacto venderet.

HIS præmissis iuxta Garcia mentem respondentes ad questionem, has statuimus propositiones. Prima igitur propositio fit. Quando venditio inita cum pacto redimendi rem venditam in venditoris rem, & utilitas est, ad instantiamque suam, & non emptoris fit, tunc eius pretium iustum tantum erit, quantum res ipsa absolute valeret,

R. 0210

Quæst.

Respon.
Distum. 1.Quæst.
Resp.

Distum 2.

Variant
Doctores.

Quæst.

Distinctio
fauoris.

Propositi. 1.

valeret, si sine tali pacto venundaretur, à tali absoluto pretio præcindendo primò eam quotam, qua prædictum pactum dignum est æstimari, tanto ergo minoris tunc venditio conficienda venit: quantum hoc pactum valet pecunia appretiatum. Hæc conclusio patet, quia pactum de retrouendendo suapte natura in commodum venditoris, & non emptoris vergit. Cum ergo huiusmodi pactum de retrouendendo æstimabile pretio sit, ratio iustitiæ exigit, vt venditor, qui tum vendendo in rem suam facit, tum per pactum de retro sibi vendendo indemnem se seruat cum damno emptoris; hac ratione tantum de iusto pretio aliàs sibi debito diminuat, quantum prædictum pactum dignum est æstimatu.

SECUNDA propositio, prædicta venditio cum dicto pacto de retrouendendo: quando ad instantiam emptoris fit, & in commodum eius cum aliquali detrimento venditoris rogati: quia illa pecunia pretij non eget, & interim quasi inuoluntariè vendens prouentibus rei à se venditæ caret, tunc ob pactum de retrouendendo per se positum nõ tenetur aliquid remittere de pretio, quod valeret res, si absolute, & sine isto pacto à se venderetur. Hanc videtur insinuare Caietanus 2.2.q.77.arti.1. penes finem, & ratio huius conclusionis est non illa subobscura, quam adducit Garcia: sed illa clara, quam insinuat Caietanus, scilicet, quia tunc ratione dani, quod ex tali venditione incurrit vendens, tanti sibi valet etiam cum illo pacto vendita, quanti valeret, si absolute sine illo pacto venderetur, imò forte magis sibi valet res. At dices fortè, quod tunc venditor per pactum de retrouendendo, quod abijcit, id damni, refarcit. Respondetur quod cum venditor inuoluntarius duplex in commodum ex tali venditione ad instantiam emptoris facta incurrat: alteri, quia prouentibus rei suæ interim priuatur: alterum autem de amissione rei suæ perpetua, cum per pactum de retrouendendo sibi à se positam secun-

dum incommodum reparauerit, primum incommodum adhuc reparatũ non manet: quare nihil mirum, si huius incommodi sibi reparandi gratia nihil demat de pretio aliàs iusto, etiam si apposuerit de retrouendendo pactum.

DEINDE illa quoque se vltimo offert enodanda quæstio, vtrum redemptio rei venditæ cum pacto de retrouendendo minori pretio ex parte redimētis fieri possit, vel an maiori pretio, quam emptio facta est, reuendi possit ab emptore. Ratio autem dubitandi est, quia vt arguit Syluester verbo, vsura. 2. q. 15. dict. 5. dominus Leui. 25. In hoc casu retrouenditionis iubet fructus computari in fortem, ac per consequens redimi poterat minori pretio, quam emptio est: quia computatis in pretio fructibus perceptis, minus pretij restat pro redemptione soluendum. Dicimus ergo ad quæstionem primò cum Nauarro in sum. cap. 17. num. 248. quòd non liceat à principio pactum adijcere, quod res sic vendita maiori pretio sit postea redimenda, quam vendita primò fuit, quia vsu euenire potest, vt causa alicuius circumstantiæ pretium variantis, postea accidentis, maioris, vel minoris veniret redimenda, vel forte inuariatis rebus æquali pretio. Pari quoque ratione neque liceret pacisci, vt minoris redimeretur postea: quia posset ex aliquo accidenti ascēdisse in pretio. Imò Garcia non videtur consentaneum ratio ni asserere, sicut aliqui asserunt, quod res eodem præcisè pretio, hoc est æquali pretio primæ venditionis redimenda sit, eò quod hæc adiecta conditio, seu obligatio efficeret vt contractus hic magis appareret mutuuum, quam venditio, & emptio, siquidem in mutuo eadem reddenda est quæritas mutuata: sicut in obligatione hac. Tum etiam, quia hæc vera est emptio, emptio autem pretio iusto, quod res valet emptionis tempore fieri debet, at tali tempore vsu euenire potest, vt quia res iam meliorata est, vel deteriorata pluris, vel minoris valeat.

IGITUR resolutorie puto cum Garcia

Resolut.

Garcia dicendum, quod sicut quando res primo vendita est, pretio iusto, consideratis tunc presentibus circumstantijs vendita est: Sic etiam redemptio eius tempore, redemptio facienda est eo iusto pretio, quod tunc pensatis concurrentibus circumstantijs res valet. Eatenusque hæc ratio ineunda est, vt si tempore redemptionis ratione deteriorationis contingat valere, minoris redimatur: si autem tunc ratione melliorationis aucta sit res in pretio: maioris redimatur: si autem nulla persistat variatio in eodem pretio perseuerauit, eodem redimatur, licet venditio primò facta fuerit cum pacto de retrouendendo, & redemptio sine alio distincto pacto de tertia reuenditione fiat: sed absolute, quia sic venditor à principio, vt absolute sibi reuenderetur hac ratione diminuto pretio pactus est, quod rationabilius dictum esse puto, quam illud quod dixisse me memini in tomo 1. & 2. parte nostri Instructoris. Quod maioris sit redimenda, quam cum primo, cum pacto de retrouendendo, fuit vendita, eò quod cum pacto fuit vendita primò: & reuendita absolute sine alio pacto fuisse præsupponitur.

Carol.

EX prædictis concluditur illud asserum fratris Iosephi in suis Floribus verum esse, scilicet, quod si contractus fuerit sub hac forma factus, vt tanti redimatur res, quanti valuerit tempore redemptionis, non erit illicitus, quandoquidem, & iuxta naturam contractus redemptionis id fit, & vtriusque conditio in certo relinquitur.

Carol.

PRÆTEREA ex prædictis sequitur, quod licet emens cū pacto, ne possit res empta ante quinquenniũ redimi, videatur se constituere in tuto, & ab aliquibus præsumatur, quod iste velit saltem percipere fructus illorum annorum loco vsurum, qua ratione sibi persuaserunt istum contractũ fore reprobandum: tamen si adsit bona fides, & intentio emendi, & simul cum hoc iustum pretium soluatur, dicimus cum Nauarro, & fratre Iosepho contractum hunc non fore reprobandum: quia iniuria non fit venditori cū

emptor iuste rem emat, & iusto pretio, & ex re sua possit fructus reportare, & eam venditori locare, dum periculum illius penes se maneat.

SVPEREST nunc explicare, quomodo Metina in sua Instruct. §. de empt. & vend. penes finem, fol. 144. pagin. 2. in duobus casibus ibi à se politis nobis non aduerfetur, quia nos iustificamus venditionem cum pacto de retrouendendo, & emptionem cū pacto de redimendo: quando vendens hanc obligationem (quia sua interest, scilicet, & quod emptor teneatur reuendere, & quod ipse vbi voluerit, quod idem est, possit rem redimere) emptori imponit, & ideo iusto pretio quod res valet cum isto pacto diminuente pretium eam vendit. At vt perspicuum est intuitu tale pactum damnat Metina, quando istud pactum se tenet ex parte temporis per quod intendit obligare venditorem, vt rem post perceptos ab emptore fructus redimat etiam nolens, quod planè cum vsura est coniunctum, etiam si iusto pretio rem talem emat. Ita Metina in instructioe confessorum. §. 23. de vsuris fol. 134. pagi. 2. sicut vsura esset si emens censum obligaret vendentem post pensiones censuales perceptas ad eum redimendum, igitur sicut iustum pretium, & libertas manens in vendente censum ad eum nusquam redimendum, si nolit redimere iustificat contractum, emptionis census, & obligatio, qua vendens eum, obligaretur ad reum redimendum, eum damnaret, sic iustum pretium, quod arbitrio boni viri librandum venit, & facultas relicta vendenti possessionem ad eam non redimendum, si nolit, iustificat contractum, hunc de retrouendendo: in quo licet venditori diminuto pretio obligare emptorem, vt eam reuendat, non tamen sic licet emptori obligare venditorem, vt post perceptos ab emptore aliquos fructus eam redimat, tantumque abest, vt hoc sit licitum, vt quod minus est, secundum Syluestrum non liceat, scilicet, sic contrahere, si emptor velit possessionem redimi,

aeque

Ratio.

Quæst.

Argum.

Dist. 1.

neque sibi remanere, nisi fortè in duobus casibus Nauarri, vbi concurreret etiam voluntas venditoris volens ad eam sibi reuendendum obligare emptorem, qua id sua interest.

TANDEM rem venditam cum pacto de retrovendendo, cum ritè facta venditione fiat e mentis, posse ab ipso locari venditori. Iam diximus, neque secundum Garciam hoc præberet occasionem scandali, nisi forte dū multum diminueretur de pretio taliter, quod mutuum præsumeretur.

AD argumentum ex Leuitico à Syluestro adductum, dupliciter ipse ibi loco citato respōdet: primò quod ista iussio fuit iudicialis, pertinens ad præcepta iudicialia, & consequenter non obligat, nisi denuo statuatur, vt patet per S. Tho. 1. 2. q. 103. Secundò respondet, quod hoc fuit speciale in terra promissionis, vbi voluit Dominus fructus computari in sortem non absolute, sed proportionaliter, vide ibi Syluestrum.

AD eius secundum argumentum vbi sic arguit in hoc contractu venditor cum multoties habeat intentione pignori, caret intentione vendendi: ergo contractus non est licitus ex parte e mentis, responsum accipito ipse Syluestri, scilicet, quod talis venditor cum pacto de retrovendendo simpliciter, vult vendere, licet secundum quod, id est, si aliter facere posset, nollet vendere. Sed quidquid sit de sua intentione sufficit, quod dicat se velle vendere, & emptori non constet de opposito probabiliter: quia ad contractum simulatum esse oportet concurrere animum vtriusque, scilicet e mentis, & vendentis, vt in l. emptione. C. plus valet. quod agi. imo secundum Barto. C. pro. de iure hoc sufficit etiam, si emptor sciret venditorem fingere licet, non in conscientia. Imo secundum alios quos sufficit in conscientia (vt dixit Nauarrus) emptor verè, & realiter emere intendat, si autem emptor intendet mutuare super pignore, proculdubio esset vfura: & tandem hæc occurrere dicenda de hac perplexa materia.

De stocholis, & barocholis, an liceant aduertuntur Confessores: de barocholis alij: Hispānicè baratas dicitis. De mercatoribus rogi, vel alijs potentibus mutuum, illud dantibus in mercibus pro militibus.

CAPVT XXXIIII.

INTER indagandū varios casus, in quibus pretia rerum, diuersificari solent, & isto suo ordine occurrit de stocholis, barocholis, mobatras Hispānicè nuncupatis, vt cum indigenti pecunia venditur res, vel merx, vt statim ab eodem venditore minori pretio reematur.

ET videtur quòd modus hic contrahendi non omnino alienus sit ab æquitate, & iustitia: quia merces expectantes emptores auctiori pretio solent iustè vendi quàm merces eosdem quærentes, & vtrorūque, quæ vt Caietanus tradit 2. 2. q. 77. art. 1. penes principium sic vtrò oblata merces (vt in Prouerbio dicitur) vilescunt pro tertia parte, ergo ab iniustitia videtur abesse: si merces suas expectantes emptores, neque vltro oblatas pluris vendant, & postea ab emptoribus eas vltro offerentibus eas reemant vilioris. Nam & hoc alij facere licitè possunt, ergo videtur ipsi venditores non sint peioris conditionis esse censendi: quantum ad merces à se venditas sic reemendum.

IN contrarium est, quod contractus hic confessim vt auditur factus opprobrio datur, & atro calculo notatur: eo quod contra communem hominum consensum sit, imo legibus regni Castellæ videtur reprobari: quia talibus legibus lib. 5. titu. 11. sub grauibus poenis interdicitur, ne idem venditor minoris reemant rem, quam ad creditum maioris vendidit.

ITEM etiam quia contractus hic ad mutuum cum vfura reduci videtur: quia æquipollenter, hoc est mutuassee venditorem, quod vendit ad creditum reddendum cum lucro magno.

vt verbi gratia, si mercator venderet amphoram olei singulam ad creditum pro 14. argenteis, & post eam reemeret ab emptore regalibus 12. pecunia statim numerata, hoc tantundem esset ac si illos 12. argenteos mutuassee: vt postea pro singulis illis 12. argenteis redderentur singuli 14. argentei.

Variat Doctores. *Sct. Naon.* *Mobatras.* *Quasi.* *Argum.* *In contrarium.* *Sct. Mercati.* *Sent. autoris.*

CIRCA hanc igitur quæstionem doctores omnes non omnino conueniunt, nam Nauarrus in sum. ca. 23. nu. 92. & Mercatus lib. 2. de contractibus cap. 21. in hoc aequaliter dissentire videntur. Nauarrus enim cum duabus limitationibus videtur eum approbare, scilicet, dum, venditor eam redimat non minori pretio, quàm sit pretium iustum infimum, respectu pretij iusti rigorosi, cum vtrumque de presenti inueniretur tempore, quo mercator res, vel mercem talem vendidit, quia tunc sic tam venditio, quàm reemptio fieret iusto pretio, licet venditio facta fuisset pretio iusto rigoroso, & reemptio pretio infimo iusto tamen. Et secundo, dum cesset scandalum, quia contractus hic aliqualem habet apparentiam mali, cui scandalo, inquit Nauarrus, obuiaretur, si aliqua personæ prudentes in testes accerferentur, quatenus id videntes tam de rectitudine contractus, quàm etiam de charitate ibi interueniente circa subuentionem emptoris testificarentur publice, & opus pium, meritoriumque esse censet sic isto infimo pretio iusto numerata pecunia statim emptori indigenti, & idè ad creditum e menti ab eo rem reemere, eò quòd forte non esset res perua, sed valde difficilis tantundem pretij inuenisse apud alios emptores.

MERCATVS autem prædictum contractum absolute reprobat, non solum quatenus est scandalum præseferens, sed quia etiam iniustus contractus est propter rationes supra allatas. CIRCA prædictam quæstionem dicitur nobis quid sit tenendum videtur Primò dicendum, quod licet opinio Nauarri, speculatiuè loquendo, cum his duabus à se appositis limitationibus sit vera, tamen si practicè lo-

matur, & vt executioni mandanda plena periculis conscientia est, præterquam quod cum tanta cautela exerceri nequit, quin aliqua occasio scandali maneat. Veruntamen quia opinio inter extremas media vicinior esse solet veritati, ideo illa opinio Syluestri, quæ per distinctionem via media indit vfura. 2. q. 4. speculatiuè loquendo proximior veritati est. Nam has duas opiniones componere videtur sic, quia si mercator eo animo, scilicet, reemendi suas merces diuendit, alioquin non eas diuenditurus, nisi minoris eadem se redempturum esse speraret, tunc contractus est illicitus iuxta sententiam Syluestri, atque in hoc sensu vera est opinio Mercati, quia tunc contractus hic est mutuum coniunctum cum lucro vfurario: nam sub nomine emptionis, & venditionis fictæ latet (veluti sub herba anguis) mutuum cum vfura palliatum, vt probat argumentum Mercati supra allatum. Si autem sincera candidaque mente sine animo minoris redimendi, suas venundauit ad creditum merces, & post hoc fortè fortuna, qui eas comparauerat emptor rogans, vt eas emeret, eidem venditori obtulit venales, quia alium emptorem non habuit obuium, aut eum quæritandi labore noluit grauari, si numerata de presenti pecunia minoris eas redimeret, eo scilicet pretio, quo alius vltro oblatas iusto emeret, non esset iniustus contractus, sed neque illicitus, si scandalum cauere- tur, locumque haberet in hoc casu sententia supradicta Nauarri, E. Ioannes de la Penna cathedraticus olim Salmanticensis cum Syluestro sub eius distinctione dicitur tenuisse, quibus accessit Garcia in libro 1. de cont. cap. 22. fol. 597.

TANDEM cautos esse cupimus confessores ad deterrendum mercatores ab huiusmodi contractibus, quia frequenter eos faciunt cum mala fide, & cum scandalo, quapropter ante factum tales contractus consulendi sunt ne fiant. Imò, quia sequitur scandalum compellendi sunt, ne eos faciant, ita Metina in sua Instructione confessorum.

Resolut.

rum. §. 23. de vsuris, fol. 136. Attamen post factum obseruatis his conditionibus. Prima, quod vendens ad creditum, primo iusto pretio reperto communiter de presenti, merces ad creditum vendiderit. Secunda, quod sanas, & non vitiofas merces vendiderit. Tertia, quod sine intentione eas minoris redimendi vendiderit, tolerari potest hic contractus, si minori pretio, iusto tamen, & vltro neis mercibus cōuenienti, postea rogatus venditor idē reemat: admonet autem hunc Mercator, vt si redempturus sit his conditionibus obseruatis (vt quatenus vitetur scandalum, ne sic redimendo minoris, fenerator censeatur) nō redimat eas, nisi postquam emptor eas iam exposuerit venales. Sed ego non sum satis certus, an sic satis tollatur scandalum, sed quia Garcia loco allegato in postremo mercato videtur accedere, dicens, quod si idem veditor eas merces iam a se venditas reperisset in foro, vel officina aliqua iam expositas venditioni non esset damnandus, si iusto pretio eas emat, licet minori, quam eas vendiderit, ideo non ausim eorum assertum reprobare: dum tantum intelligatur verum esse in casu quod merces illæ postea repertæ venalitati expositæ in officina, vel foro cōmuni ex modo vendendi, quia ibi veluti subhastatione sunt, & vltro neq̄ offerantur rogatis emptoribus viluerūt in pretio infra pretium infimū, quod valebant, dum expectabant emptores, quia tunc minoris, quam fuit dictum pretium infimum etiam ab earum primo venditore rursus (seruatis supradictis conditionibus) emi poterunt sine obligatione alicuius restitutionis, alias si ex tali modo vendendi, vel aliter rationabiliter non sit diminutum pretium, minoris infimo pretio, rursus easdem immutatas emere non poterit, sicut neque aliter.

Notaada.
Quæst.
Baratas.

PRÆTEREA, & hic de alio modo secundo barocholorum, id est, baratas Hispanicè dictorum agendum nobis occurrat. Queritur ergo, vtrum contractus sit licitus, qui videtur iam vltro receptus, vbi verbi gratia, indigēs

pecunijs, vel pro soluendis debitis, vel pro necessarijs ad vitā humanā emendis, vel pro lusibus exercendis, vel pro negotiatione infimū emēdis, à mercatore præd uite magnam copiam pannorū altiori pretio ad creditū emit, quā rursus, quo pro his vsibus sibi pecunia suppetat, per proxenetas curat eā exponere venalem, si velit idem, qui vendidit, vel alius eandem pecunia numerata emere, quamque contingit multo minoris emi ab his, qui rogantur emere, qui sic descendunt consulo in pretio, quia vident præ necessitate, qua premitur, qui hanc copiam pannorum à se ad creditum præemptam, sic per proxenetas exposuit ad numeratum vendendam, quouis etiam tenui pretio eam copiam pannorū necessario esse distracturum.

Respon.

RESPONDETVR, quod licet contractus hic carius scilicet emendo ad creditum rem & ad creditum eam accipiendo à mercatoribus, eamque rursus vilius vendendo pro pecunia numerata exercitus in ruinam, & præcipitium illustrium, & prædiuitum familiarum fuerit inuentus, vt experientia testatur: tamen non tātā apparentiam mali præferebat, sicut ille, de quo iam disputatum est primò, vbi eadem merx ab eodem venditore minoris reemebatur, nam in hoc contractu nō reemitur ab eodē, sed ab alio.

IGITVR resolutoriè dicimus primò, loquendo de se, contractus hic non est illicitus: patet, nam ex forma modoque vendendi sic variari potest pretium rei, vt res, quæ expectādo emptores valet 10. vltro oblata sic vilescat, vt iuste ematur 8. imò secundum Caietanum, & axioma cōmune merces vltro nea pro tertia parte solēt vilescere. Ergo de se non est illicitus hic contractus, vbi ex modo vendendi aliter venditur res à mercatore, & aliter ab eius emptore: si maioris cum vendita sit à mercatore, minoris eam emerint alij ab eius emptore, dummodo vtrunque seruetur æquitas pretij, licet diuersa iuxta diuersum modum vendendi.

SECUNDO dicimus, quod

ex

ex parte mercatoris in istis barocholis potest interuenire duplex iniustitia, primò si sic indigenti pecunijs, & clementi ad reuendendum merces vendat vitiofas. Secundò, si quia eas ad creditum, eas reuendituro vendit ad augeat pretium supra pretium, rigorosum, iustum, communiter de presenti inuentum.

Dicitur.

TERTIO dicimus, quod ex parte emptorum ementium, tales merces à misero reuenditore, qui eas ad creditum pro suis indigentibus suppeditis præmerat à mercatoribus: sæpe numero hæc iniustitia accidit, scilicet, quod sic eas emendo diminuunt pretium plusquam ratio, iniustitiaque dicitur, eò quod videant miserum illum necessitate eas vendendi adactum esse. Tunc autem hæc iniustitia grauius committi solet, quando reuenditiones hæc, & emptiones in angulis secretò fieri contingunt, idque frequenter, eò quod tales mercium reuenditores nolunt indigentiam suam in publicum efferri. Hanc occasionem consequuti emptores, qui parant eas emere (quia pauci occurrunt emptores, eò quod secretò, & non in publico exponuntur venales) in pretio illum defraudant minoris eas emendo, quam emerentur etiam vltro oblata, si per proxenetas in publico alias venundarentur, quæ quidem defraudatio restitutionis obligationem inducit, vide Garciam & Mercatum, ita bene differentes.

Quæst.

PRÆTEREA prædictis coheret quæstio hæc scilicet, an Mercator cum indigente pecunia, & à se mutuo eam petente possit conuenire, sic dicens, nolo mutuare, quia non sum mutuando. En suppetunt mihi merces, emito illas iusto pretio, præstolaborque solutionem, interim vendens eas, indeque tua necessitati prospicere poteris. Dicitur ergo, quod contractus hic non est vitiosus magistro Frat. Ioanni de la Penna esse vsurarius. Patet, quia hic non interuenit mutuatō, sed venditio iusto pretio facta, quapropter nulla inuenit vsuræ palliatō ex facto, sed

Instru. Negot.

neque ex intentione, vnde sic posset facere, cum indigenti amico mercator hic.

SED quid, si talis mercator rogatus mutuare, cum bene possit mutuare, quia suppetit, sibi ad hoc pecunia, malit prædictum contractum venditionis inire, an sic faciendum fiat vltro rarius. Dicimus ergo, quod licet talis mercator secundum Sotum, forte contra charitatem faciat sic nolendo mutuare, sed potius vendendo merces suas ad creditum indigenti, & petenti mutuum in casu, quo mutuare potuisset: si tamen iusto pretio expectata solutione merces eas vendiderit, non ideo vsurarius erit. Etiam si easdem emens, vt suæ indigentis confuleret, statim minoris, quam emerit, vendiderit eas offerendo, quia id est, quia merces vltro nea oblata, vel subhastatione positæ vilescunt.

AT si adiciat aliquis hic replicare, quod si prædicta assertio Frat. Ioannis à Penna vera est, sequitur iam non tantopere criminari esse dandum, quod mercatores locupletes soliti sunt facere cum rege: dum pro soluendo militibus pecunia indiget: cum quo conueniunt, vt mutuum accipiat rex in mercibus, vt ex mercibus postea diuenditis à ministris regis satis fiat militibus. Videtur namque contractus hic (licet sonet mutuum) venditio mercium: sicut secundum Nauarrum, si quis dicat, accipe nunc pecuniam hanc pro tuis vsibus, solueque eam tempore messis in tritico à te colligendo, licet sonet mutuum, tamen re vera est emptio tritici anticipata solutione.

VERVM his non obstantibus pro responsione ad quæstionem statuitur prima conclusio. Mercator quia ratione mutui, id est, quia mutuat alicui egenti pecunias, obligat illum ad accipiendas merces, quas nequit postea diuendere mutuatarius, aut si vendat, minori pretio vendet, aut non nisi cum labore, & occupatione suæ personæ vsuram cōmittit. Hęc conclusio est patens, quia ratione mutui mercator mutuas superinducit in mu-

K suata-

Quæst. an melius videri adere dicit, an vero disto modo dare suo.

Resp.

Obiectio.

Concl. 5.

tuatarium hanc obligationem estimabilem pretio, scilicet, accipiendi mutuum in mercibus. Quia regulariter hoc in detrimentum mutuatarij vertitur: & quia inde sic mutuans reportat ex mutuo commodum temporale, quia exoneratur mercator ab onere vendendi tales merces alijs, in quo labor, & tempus expenditur.

Concl. 1.

SECVNDA conclusio, illi mercatores, seu cambiatores diuites, qui obligatione ciuili se obligauerunt regi, & reipublicæ ad mutuandum quotiescunq; peterent, & indigerent, pro ista obligatione possunt absque vltura exigere aliquid vltra sortem iuxta valorem istius obligationis, & non amplius. Patet, quia hæc obligatio est ciuilis & æstimabilis pretio, sicut obligatio, qua fideiussor se obligat pro alio in fideiussione, & assicurator in assicuracione. Ergo sicut secundum doctores pro istis obligationibus fideiussoribus, assicurandis, licet aliquid accipere, ita etiam pro obligatione mutuarij non semel, sed sæpè, quoties rex, vel reipublica petierit, & indigerit, quia ista obligatio non est per se adiuncta mutuo, sed per accidens ei adiungitur, sicut obligatio celebrandi per annum per accidens adiungitur sacro, atque ideo sicut ista obligatio potest vendi, ita & illa obligatio mutuarij. Aliàs quando ista obligatio ciuili aliquis regi, vel reipublicæ mutuarij non est obligatus, etiam si milites mutuet, non potest accipere aliquid vltra sortem, nisi sibi gratis detur: & ratione gratitudinis principaliter, & non ratione mutui, patetq; ex definitione vsuræ.

Concl. 3.

TERTIA conclusio, corollaria Soti, non excusantur à peccato vsuræ mercatores, qui paciscuntur cum rege, & indigente pecunia pro soluendo militibus, vt accipiat mutuum in mercibus, vt ex mercibus postea diuenditis à ministris regis faciscuntur militibus. Patet, quia hic multæ iniquitates intuitu mutui innectunt. Primò, quia illi mercatores exonerantur sic ratio ne mutui ab onere vendendi illas grauantur regem eodem onere. Secundò,

Ratio.

quia illæ merces in magna copia regi traditæ coniunctim, si sic in magna copia venundarentur, minus valerent, quàm si minutim, eas venderent. Ipsi autem nihil minuunt de valore, quo minutatim eas essent vendituri: si eas regi non mutuassent. Tertio, quia eodem pretio, quo illæ merces acceptæ sunt intuitu mutui facti regi, à rege statim traduntur militibus pro suis stipendijs soluendis, quas cum milites necesse habeant pretio distrahere: cogunt eas vendere pretio longè minori illo, quo sunt illis militibus in solutionem traditæ, quia vix inueniunt emptores, qui non minuant, vel tertiam iusti pretij partem.

An pretium ad creditum regulandum sit per pretium de presenti, & pretium ad creditum, dum non inuenitur de presenti qualiter taxatur in Hispania, & qualiter in noua Hispania. Et assertio Victoria, circa primum rerum, qua communiter non inueniunt pretium de presenti modificatur. Et regula illa generalis intelligitur, dum sit idem modus vendendi.

CAPVT XXXV.

VONIAM perfissimus in omnibus illis inquirendis modis, quibus iuste, vel iniuste solet pretium variari, ià primò hic disputaturis de pretio venditionis expectata solutione, vel emptionis eadem solutione anticipata: opere pretij est prænosse; an pretia venditionis ad creditum, vel emptionis anticipato pretio factæ regulanda sint per pretia iusta emptionis, & venditionis de presenti ad numeratum, vt iusta pretia esse censentur.

AT arguitur pro parte negatiua. Primò nam videtur, quod non, quia quædam sunt merces, quæ aliter, quàm ad creditum venundari nequeunt, cuiusmodi sunt merces maritimæ, id est, transuectæ per maria, quæ adeo in magna copia, & summa importari solent

Quæst.

Argum. 1.

in nauibus à mercatoribus, vt regulariter pecunia numerata venundari nequeant, ergo harum mercium venditarum ad creditum pretium non erit illud, quo venundarentur in magna copia coniunctim ad numeratum, ac per consequens venditio ad creditum non est semper per venditionem de presenti, quoad pretium regulanda.

Arg. 2.

SECVNDO arguitur, quia ipsa iustitiæ ratio exposcit, ne tanti veniant merces in magna copia coniunctim venales, quanti veniunt minutim venditæ: quia minutim venditæ maiori pretio constare solent, quàm si coniunctim, & in magna summa venundarentur. At harum mercium in magna copia coniunctimque venalium pretium ad numeratum non est aliud inuenibile, nisi pretium pro minuto venalium, quod eis veditis in magna copia coniunctim non cõpetit, ergo iustum pretium venditionis mercium ad creditum non venit ad æquandum, vel regulandum iuxta pretium iustum venditionis earum ad numeratum.

Regula obseruanda.

HIS nihilominus non obstantibus statuitur, hæc regula summè obseruanda digna, scilicet, cum triplex sit modus emendi, & vendendi, scilicet ad numeratum, vel ad creditum, vel anticipata solutione, potissima regula ad examinandam, discernendamque iustitiam, & rectitudinem vtriusque emptionis, & venditionis anticipata solutione, vel ad creditum celebratæ, est emptio, & venditio numerata pecunia de presenti facta. Hæc regula probatur à Garcia libro primo de contractibus, cap. 23. pag. 604. & pag. 605. quia huic venditioni, & emptioni celebratæ numerata statim pecunia de presenti competit potissimè ipsissima definitio, tam emptionis, quàm venditionis, eiusq; explicatio. Nam cum vera natura emptionis, & venditionis sit cõstitutata in rei venalis pro pretio distractione, & in traditione vnius pro altero, solum in hoc genere emptionis, & venditionis de presenti ad numeratum vtriusque, scilicet pretij, & rei venalis traditio est reperibilis. In venditione autem ad credi-

Probatio.

tum tantum de presenti fit traditio mercis, & in emptione anticipata solutione solum de presenti irriteruenit traditio pretij: cum ergo autore Philosopho primum, & potissimum in vnoquoque genere mensura sit aliorum eodem genere participantium, fit sanè, vt reliqui vendendi modi per emptionem, & venditionem factas de presenti mensurandi sint: quatenus ad eorum rectitudinem, & iustitiam attinet.

IAM soluturi argumenta proposita, solutio primi nos labore grauet nisi superius, iam de hoc puncto dixissemus. Consulto ergo à nobis predicta in primo tomo, & in secunda eius parte nostri Instructorij Conscientiæ, capi. 64. vbi à nobis differitur de quaestione illa ardua, scilicet, quomodo sint taxanda pretia mercium, quæ regulariter non inueniunt pretij de presenti. Igitur ad argumentum, quia varia hic, & variè sentiunt doctores eorum recensitis primò sententijs, quid æquius in hac parte sit dicendum, coniectare licebit.

Ad 1. arg.

AD HOC argumentum respondens Sorus de iustit. & iur. libro sexto casum argumenti exceptionem esse, cõcedit supradictæ regulæ, cum enim (inquit) tunc merces illæ maritimæ in magna copia traiectæ, & coniunctim venditæ ad numeratum venundari nequeant, fit sanè, vt earum pretium ad creditum ex pretio ad numeratum desumi non debeat. Nauarrus autem in suo Manual. capit. 23. numero 82. contrariæ sententiæ est, scilicet, quod nulla subest ratio, cur regula generalis præstituta in hoc casu patiatur exceptionem. Nam si pretia harum mercium de presenti inueniri non possunt, hoc non obstat: possunt etenim negotiatores arbitrari, licet non in puncto indiuisibili pretium infimum, & medium, & rigidum, quo iure, & rationabiliter possent vendi supposito casu, quo statim ad numeratum venundarentur, illudque esset tunc iustum ad creditum pretium: & quamuis ista opinio Nauarri cui loco citato, vt securiori accedit

Variat Sorus, & Nauarrus.

Placet s̄t. Garcia fit tutior: tamen sententia Mercati libro primo de contractibus, capitulo 13. cuius supra meminimus, & etiam in tomo 1. & 2. parte capi. 64. pag. 1506. placet, ubi differentiam assignat inter merces, quæ in regnis Hispaniæ coniunctim in magna copia venduntur ad creditum, & inter eas, quæ in noua Hispania sic venduntur expectata solutione in aduentu classis. Nam in Hispania licet mercatores Hispania exponant merces in magna copia vendendas ad creditum, vendunt tamen eas merces prætaxado quamlibet speciem earum seorsum pretio, quo de presenti veneunt, quia tale pretium de presenti reperitur communiter, atque idem tales vendentes in Hispania in magna copia, & ad creditum non possunt prætermisso pretio de presenti æstimare aliud ad creditum, sed pretium repertum communiter de presenti debent obseruare in magna copia coniunctim vendentes ad creditum.

Quale fit in noua Hispania. IN noua autem Hispania Indiarum illud est iustum pretium mercium in globo, & coniunctim venditarum in magna copia ad creditum, quod valent tempore applicationis classis ad portum, licet tale pretium non inueniatur de presenti, nam istud pretium taxatur rationabiliter attentis circumstantijs, scilicet, an magna classis aduentauerit portans illarum mercium paruum, vel magnam copiam, aut secus: et considerato, etiam vtrum in breui sperentur aliæ naues, vel classis: pensato etiam vtrum intra vrbes nouæ Hispaniæ magna copia illarum mercium adhuc inuendita suppetat, vel magna sit talium mercium indigentia, quibus pensatis solet iuxta has considerationes minui, vel augeri pretium, quare istud est iustum pretium ad creditum, quod excedere, maioris dilationis gratiaque augere, vsuræ crimine non caret. Minutum autem pretium, id est, rerum minutim venditarum in noua Hispania ad pecuniam numeratam, quod inuenitur de presenti, non potest esse omnino iustum pretium rerum & mer-

cium coniunctim, & in magna copia ibi vendibilium ad creditum, quia sic vendunt minutim minores mercatores merces ad creditum emptas prius in globo, & coniunctim a grossioribus mercato causa reuendendi, & lucrandi. Non est autem iustum, vt merces, quæ venundantur in magna quantitate coniunctim, tam æquali, & magno pretio veneant, sicut venduntur pro minutim venales.

SI autem (vt à Burgenfibus consulsus fertur respondiisse Victoria) talis casus daretur, vbi mercium tanta esset copia, vt pretium communiter de presenti non inueniret, iustum pretium earum tunc esset, quod communiter inuenitur pecunia credita: sed quia hæc assertio Victoriæ prorsus periculo non caret, quamuis eam probabilem in nostro Instructorio, primo tomo, parte secunda, esse asseruimus, sed in Hispania secundum Mercatores, propter allatam rationem non habere locum: dicimus imò tunc pretium, quod communiter inueniretur ad pecuniam creditam, censendum esset iniquum: si id pretij excederet, quod licet non inueniatur de presenti ad numeratum de facto: tamen rationabiliter & de æquitate attentis circumstantijs negotiorum esset iustum esse de presenti extimandum, & obseruandum. Nam non est obseruandum, neque iustum æstimandum pretium tenuissimum, quod in hoc casu semel tantum vnus, vel alter inuenitur de presenti dare: quia sicut vna hirundo non facit ver, ita neque hic casus facit iustum pretium. Secus autem esset (quia non caret vsura) si cum multi sint, qui velint emere ad numeratum in magna copia, ipsi mercatores malunt sic vendere ad creditum, quò augeant pretium.

QVARE ad argumentum respondendo in forma nullam exceptionem à regula admittendam dicimus, intelligendo eam in hoc sensu, scilicet, quod venditio ad creditum semper est per venditionem de presenti regulanda, per venditionem (inquam)

Assertio Victoria mori dicitur.

(quam) de presenti, quando de facto talis venditio de presenti communiter inuenitur, aut si sic communiter de facto non inueniatur, per eam venditionem, quæ iusta foret in pretio æstimanda attentis negotiationum presentibus, & debitis circumstantijs, si contingeret fieri de presenti & ad numeratum.

EX quo corollarie consequitur primo, quod mercatores grossi vendentes in magna summa coniunctim semper suas merces, siue vendiderint eas ad creditum, siue ad numeratum non possunt maioris eas vendere, ad creditum eas vendendo, quam ad numeratum.

SECUNDO, quod minuti mercatores, quia suus proprius modus est vendendi minutim, sic minutim vendendo maiori pretio licet possunt vendere tam ad creditum, quam ad numeratum, quam grossiores mercatores in magna copia coniunctim vendendo, licet tales sic minutim vendentes vtroque modo, tam ad numeratum, quam ad creditum idem pretium obseruare teneantur.

AD secundum verò argumentum respondetur, quod non militat contra regulam, quia regula, quæ dicitur, quod venditio ad creditum quoad pretium iustum regulanda est, per venditionem de presenti intelligitur: dum idem modus vendendi, scilicet, minutim, vel coniunctim vtroque, scilicet tam vendendo ad creditum, quam ad numeratum, obseruetur, quod in casu argumenti non seruatur, quia vendere in magna copia coniunctim, & vendere in minori summa minutim, modi sunt vendendi diuersi inducentes licet varietatem in pretio (vt prædiximus) in fine solutionis i. argumen. Vnde consequitur, quod seruat eodem modo vendendi, venditio, quæ ad numeratum certo pretio celebrata foret licita, eadem ad creditum pro eodem pretio facta licita erit. Vnde recte nos dixisse memento, quod mercatores grossiores semper coniunctim in magna summa vendentes, siue ad creditum, Instruct. Negot.

siue ad numeratum sic vendant, eodem pretio vendere sic tenentur. Sed minuti mercatores minutim vendentes, licet ad creditum, & ad numeratum eodem pretio vendere teneantur, sed maiori pretio vtroque modo vendere possunt minutim vendendo, quam grossi in copia magna coniunctim vendunt.

An ratione anticipata solutionis liceat minuire pretium, & ratione dilata solutionis illud augere, vt contendunt mercatores, late disputatur. De vsuræ quædam mercatorum, respondetur per quatuor conclusiones. Opinio Contraria exploratur, respondendo ad argumenta: apparet vana fundamenta mercatorum: & traditur bona doctrina, & admonetur circa hoc Confessores.

CAPVT XXXVI.

CESSIMVS ad illa celebrè quaest. quæ licet in 2. par. tom. 1. nostri Instructorij cõscientiæ late disputata fuerit, tamen ordo materij, eius mentionem præterisse non sustinet, an ratione anticipatæ solutionis liceat diminuire pretium, vel ratione dilata solutionis illud augere.

PRO parte aut affirmatiua arguitur primo, qui re fructifera, puta fundum, vel vinea vendit ad creditum, potest licet sibi accipere interesse pretij, quoad creditum vedit interim, dum solutio pretij sibi differit. Ergo vendens ad creditum cã prolata solutionis, poterit rone huius interesse maioris vendere, quam si ad numeratum venderet, cõsequenter vñ nota ex paritate ronis, et antecedens probatur ex lege, curabit. C. de act. emp. & ved. vbi decernit emptor rei fructiferæ eiusdẽ pretij non soluentẽ statim, vt eam comparauit teneri ad soluendum vsuram, hoc est interesse pro pretio credito proportionaliter ad rei emptæ fructuum quantitatem: & hoc pro toto tempore, quousque fructifera vendita permanerit insoluta. Quod quidem argumentum dẽ

Quaest. An ratione anticipata solutionis liceat diminuire pretium. Argum. 5.

fuisse Achilles Doctoris Couarruizæ, in tomo secundo, suarum variarum resolutionum, lib. 3. cap. 4.

Confirm.

E T confirmatur eiusdem Couarruizæ ratione, quia inter vendentem, & ementem debet æqualitas seruari, si quidem emptiones, & venditiones, quæ actus iustitiæ commutatiuæ sunt, hanc æqualitatem exposcunt. Hæc autem æqualitas impossibilis obseruatu est aliter, nisi emptor interesse pretij crediti rescire, & teneatur. Effet etenim magna inæqualitas alioquin, si emptor frueretur rei emptæ fructibus, & interim venditor eiusdem rei careret pretio, & prouentu illius. Ergo iustitia ipsa commutatiua efflagitat, vt in recompenfam fructuum, quibus interim, dum non soluit, potitur emptor, & eis priuatur venditor, emptor interesse crediti pretij venditori, interim dum nõ soluit, rependat.

Arg. 2.

SECVNDO arguitur, quia videtur, quod hoc non sit omnino abominandum, quia aliàs durissimum videtur damnare plerisque mercatorum, sic pro maiori pretio ad creditum vendentium, essetque intollerabile reprobare contractum alioquin reipublicæ vtilem tam frequentem, & celebrem, vsuque receptum, & quia aliàs, si hoc non liceret, cessarent pro magna parte, vel in totum negotiatiōnes, & nundinæ.

Arg. 3.

TERTIO arguitur, quia videtur, quod talis contractus ratione lucri cessantis possit sustineri, quia mercator vendens ad creditum, quia expectat solutionem ad instantiam emptoris nolentis statim soluere, desinit lucrari cum pecunia, quàm alius emptor pro eisdem mercibus, sibi numeraret: ergo hac ratione potest pluri vendere ad creditum.

Arg. 4.

QVARTO arguitur, quia a moroso debitore, & petente a me dilationem, possim exigere lucrum cessans, si ex dilatione mihi cesset. Sed ex dilatione, quia emptor ad creditum non statim soluit, sequitur lucrum cessans, ergo potest venditor illud exigere.

E T confirmatur, quia si mercator vendens ad creditum pro decem venderet merces, sicut valent de presenti, & si postquam emptor soluit ista decem, peteret à venditore ista decem sibi mutuari, posset tunc venditor pro illis decem mutuatius ratione lucri cessantis, quia negotiaturus erat cum eis, petere vltra decem tria. Sed dilatio solutionis est veluti mutuatio pretij, quod statim aliàs erat soluendum, quia merces statim sunt traditæ: ergo si ex tunc merces incipiunt esse vtilis emptori, etiam ex tunc pretium debet esse vtile venditori, ergo quia virtualiter mutuat pretium, quo statim deberet vti, & cum eo negotiari, potest vltra iustum pretium de presenti, quod mutuat, & concedit aliquid venditor ad creditum accipere.

Confirm.

Arg. 5.

QVINTO arguitur, quia ita est iam vsu receptum inter magnates, vt etiam in præfixo termino ementes ad creditum non soluant, quod in damnnum cedit mercatorum eis vendentium ad creditum, ergo postquam mercatores hoc præuolunt eatenus magnatibus vendendo ad creditum, posunt augere pretium quatenus se feruent indemnes.

Arg. 6.

SEXTO arguitur, qui ad creditum vendit, recuperandi pretium se periculo exponit: ergo quo se feruet indemnem & periculo suo respiciat, poterit aliquantulum augere pretium.

Arg. 7.

SEPTIMO arguitur contra illos, qui solum concedunt venditorem ad creditum posse augere pretium, vsque ad pretium rigorosum & supremum. Demus ita esse, quod iam perfecta, consummataque emptione, pro pretio infimo, vbi venditor insinuat se vendere de presenti, crediditque statim numerandum sibi esse pretium, si tunc instaret emptor, vt vsque ad certum quid temporis solutionis pretij dilatio sibi concederetur, non posset iam in hoc casu petere venditor pretium supremum, ergo veritati non consonat asserere re ad creditum venale supremo, & rigido pretio posse vendi, etiam in casu, quo ad

numeratum statim diuenderetur infimo pretio. Consequentia videtur nota, & probabitur: sed interim probatur antecedens. Quia in casu, & præsuppositione antecedentis concedere, & differre solutionem pretij, cum sit mutuum expretium, pro ea dilatiōne expetere pretium supremum, pro quo res de facto non erat aliàs vendenda: sed pro infimo est expetere lucrum ratione mutui, quod non careret manifesta vsura, ergo non licet. Consequentia autem patet, quia post consummationem venditionis concedere dilatiōnem solutionis est mutuum expretium, sicut à principio vendendo ad creditum interuenit mutuum tacitum: ergo sicut non licet post consummatam venditionem cum intentione statim accipiendi pecuniam numeratam, ob dilatiōnem concessam, postea ad instantiam emptoris expetere pretium summum pro re, quæ aliàs non erat vendenda, nisi pretio infimo de facto, ita nec à principio in hoc casu, ob dilatiōnem rigidum pretium exigere licebit, neque in casu dilatiōnis id licebit expetere ob alium respectum.

Argum. 8.

OCTAVO arguitur, quia merx, quod plures inuenit emptores, eò magis crescit iuste in pretio, quia copia emptorum adauget mercis pretium: sicut raritas emptorum illud minuit. At ex quò mercatores vident ad creditum, maior occurrit copia emptorum, ergo auctiori possunt vendere ad creditum, quàm de presenti.

Arg. 9.

NONO arguitur, si postquam, res puta vinea, aut possessio empta est pecunia numerata, atque soluta, venditor eam emptori statim nõ traderet, posset tunc emptor licite expetere interesse in recompenfam fructuum vineæ, quibus interim ipse priuatur, & venditor fruiat. Ergo pari ratione vendens rem fructiferam ad creditum in teresse exigere potest in recompenfam fructuum, quibus non peroluta pecunia potitur emptor: nam de vtroque eadem videtur currere ratio.

Concl. 1.

Ad principia PROPTER aliqua argumenta horum 9. quæ nos hic causa explicandæ

magis materiæ fategi mus adducere, (vt refert Syluester titulo vsura 2. §. 1.) quidam Raphael Parnafius hanc consuetudinem mercatorum vendentium pluri ad creditum, quàm numerata pecunia approbavit. Sed tamen opinio istius est falsa, & periculosa, & contra communem doctrinam sacrorum canonum, & doctorum, vt tradit Syluester, cui subscribit F. Antonius Cordubensis, in tracta. de casibus conscientiæ q. 84. vbi hanc eandem excitat questionem.

IGITUR iam expedituri questionem primam statuimus conclusionem. Prima conclusio resoluitur quæstionis. Nullis cuiusvis status personis, siue sint mercatores ex officio, siue nõ, licitum est eò, quòd vendant ad creditum, plus accipere, quàm sit iustum pretium, quod valent merces numerata pecunia venditæ tempore traditionis earum, vel assignationis de presenti, id est, dictu vsura est, si res quæ valet centum pretio presenti, quia venditur ad creditum, vendatur pro centum, & aliquid amplius. Hæc conclusio est. D. Anton. Ange. Syluestri, Conradi, Metinæ Nauarri in Summi. Lat. capit. 17. numero 243. & 245. Est Soti, de iustit. & iur. libro 6. quæstio. 4. artic. 1. ad 4. est Cordubæ loco citato, & Diui Thomæ Opuscul. 67. & 2. 2. quæstione 77. artic. 1. & quæstio. 78. arti. 2. Cuius verba inibi in forma sunt hæc. Si quis carius vendit iusto pretio, vt de pecunia soluenda expectet emptorem, manifestè vsura committitur, quia huiusmodi expectatio pretij soluendi habet rationem mutui. Vnde quidquid vltra iustum pretium pro huiusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui. Similiter si quis emat vilius, eò quòd pecuniam ante soluit. Est insuper conclusio prædicta etiam Caietani secunda quæstione 78. articulo 2. & eadem videtur esse determinatio Innocentij III. in capit. in ciuitate extra de vsuris, est denique sententia communis. Probatur autem hæc conclusio. Primò,

Ratio 1.

quia merx, siue numeretur statim eius pretium, siue in futurum expe-

ctetur, non idèd fit maioris valoris: ergo quia venditur ad creditum, non potest augeri eius pretium, sed est vendenda pretio, quòd valet de præfenti, & non pretio & æstimatione mercatorum, qui propter eorum cupiditatem insatiabilem aliter merces taxant, dum vendunt ad creditum.

*Vas facies
mercatorū
notanda.*

VBI prænotanda venit aliquorum mercatorum versutia, qui, quia quod nostra conclusio damnat, damnabile reputant, id criminis se subterfugere putant, eo quòd in animi præparatione sunt ad eodem pretio, quo vendunt ad creditum, vende re etiam de præfenti ad numeratum, & non minori, atque idèd soliti sunt dicere mercatores hi emptoribus, en merces hæc tanti vobis debent ad creditum constare emptæ, quanti, si eas à nobis numerata pecunia emeritis, signantque subinde eis excessiuum pretium, multoque maius iusto, quatenus hoc modo ad creditum vendant merces maiori pretio, quam numerata pecunia vendi deberent. Sicque vsu conuenit, vt emptor hoc audiens malit ad creditum, quam numerata pecunia emere, etiam illo excessiuo pretio sciens eodem pretio emendas esse ad creditum, quo ad numeratum.

Ratio. 2.

SECVNDO probatur cõclusio, quia rei venditæ pretium illud est iustum, quod valet, & communiter inuenitur in tempore illo, quo perficitur venditio, sed illa perficitur tempore præfenti, quo traditur merx, ergo pretiū augeri non potest, plusquam de præfenti merx tradita valet, eò quòd vendatur ad creditum.

Ratio 3.

ITEM tertio patet ex ratione D. Tho. quia solutio expectata reducitur ad mutuum, ratione autem mutui lucrū expectari non potest, ergo neque ratione venditionis ad creditum lucrum, id est, augmentum pretij expectari non potest.

Ratio 4.

ITEM quarto probatur ratione Soti efficacissimè conclusio, quia nulla lex, vel respublica benè instituta præscripsit aliud maius pretium pro mercibus venditis ad creditum, quam pro venditis de præfenti numerata pecu-

nia: ergo signum est euidentis non licere ratione expectatæ solutionis carius vendere, quam de præfenti.

SECVNDA conclusio, licitè potest aliquis merces suas maiori pretio diuendere ad creditum, quam de facto aliàs de præfenti iuste eas vendidisset, sed non licet sic ad creditum maiori pretio vendere, quamquam de iure, & iuste de præfenti vendi debuissent, verbi gratia, liceret eas vendere ad creditum pretio riguroso, & supremo de præfenti communiter inuenito, quamuis de facto eas aliàs numerata pecunia non vendidisset, nisi infimo, vel pio, vel medio pretio. Conclusio hæc est omnium doctorum cõmuniter, cuius assertor est D. Thomas, opusc. 67. Responsum ad lectorem Florent. est D. Antonini in 2. parte titulo primo capit. 8. §. 3. & 4. est quoque Syluestri vsur. 2. q. 1. §. 4. Ratio huius conclusionis illi innititur regulæ, scilicet quòd *venditio ad numeratum mensura est, atque exemplar aliorum moderum vendendi* (vt supra diximus) si ergo venditio de præfenti ad numeratum censetur esse iusta etiam pretio iusto riguroso, & supremo. Sic etiam ad creditum celebrata eodem rigido, & supremo pretio censenda est esse iusta, siquidem sic non venditur ad creditum maiori pretio, quam de iure ad numeratum potuisset vendi, licet de facto ad numeratum proprio pretio fuisset perfecta venditio. Secus tamen esset, si talis venditio facta ad creditum, excederet limites iusti pretij, hoc est rigidi.

HINC sequitur corollarium, scilicet, quòd quando pretium mercium per legem, aut rempublicam est prætaxatum: siquidem tunc pretium iustum consistit in indiuisibili carens gradibus rigidi, medij, & infimi, non possunt merces ad creditum pluris vendi, quam ad numeratum.

TERTIA conclusio, Mercator, qui aliter quam ad creditum suas merces diuendere non potest: quia nullus emptor inuenitur de præfenti, qui ad numeratum velit eas emere, non potest in recõpensam lucri cessantis, aut damni,

damni, sibi emergentis: quia sic eas vendit pluris eas vendere hac ratione augendo pretium. Hæc Syluestri vsur. 2. q. 1. §. 1. & 5. Cuius conclusionis duplex occurrit ratio, tum, quia emptor (vt est euidentis) non est causa vera amissionis illius interesse lucri cessantis, aut incurrendi damnum emergens, siquidem (vt supponimus) omnis emptor empturus erat ad creditum, cum nullus occurreret, qui vel let emere ad numeratum. Vnde tunc emptor ad creditum impedimento non fuit venditori, quòd minus venderet ad numeratum. Tum secundo, quia tunc venditor spe lucrandi, vel formidati damni vitandi caret, postquam emptores ad emendum numerata pecunia de præfenti ei desunt. Igitur tali spe frustratus non est per emptorem ad creditum, quòd tamen necessario præquirebatur ad lucri cessantis, vel damni emergentis recõpensam capiendam.

Concl. 4.

QUARTA conclusio, in hoc casu particulari, scilicet, cum iam Mercator aliquis re vera paratus erat vendere merces euenit eas, vel ementibus eas in magna copia pecunia numerata, quam solutionis pecuniam, iam pro certo destinarat ad emendas frugiferas merces, ex quibus probabiliter lucrum sperabat, si ad instantiam amici, vt ei beneficiat, desistit ab hoc contractu, vt ei tales merces ad creditum vendat: licitè potest cum tali amico de hoc lucro cessante, sibi soluen do pacisci. Hæc est Nauarri, & Fratris Iosephi in suis Floribus, quæ intelligitur esse vera: dum non expetat totum lucrum, quia poterat fortè impediri, & propter alias rationes in materia de lucro cessante prætaxatas, & probatur, quia hic verè cessat lucrum verisimile, & probabile, cuius cessatio nis fuit causa sola venditio ad creditum.

Nota.

PERPENDITO autem hic lector cordate, quòd hæc conclusio ex consulo maiori moderamine, & cū grano salis hic asserta est à nobis, quòd aditum vsuris præcluderemus ista. Quarta conclusio, est asserta à Gar-

cia lib. 1. de Contract. cap. 23. pagina 608. & 609. Vbi generaliter asserens, quòd ratione lucri cessantis, aut damni emergentis ex venditione ad creditum pluris iusto pretio merces licitè vendi possint exemplificare, hoc statim in mercatore potente vendere merces suas statim numerata pecunia, & sic volente vendere, & non aliter ad infumendam eam in merces frugiferas, vel ad euitandum sibi damnum, quem asserit ad petitionem alicuius, si vendat ad creditum posse hac de causa in recõpensam inter esse augere pretiū. Sed quia adhuc latere solet anguis in herba, & solet ini quitas mercatorū passim metiri sibi.

QUINTA statuitur conclusio regulariter mercatores huius temporis, qui non ita timorata conscientia sunt, volunt excusare suos contractus vsurarios mutuatiõne pecuniarum suarum, & venditionis mercium suarum ad creditum sub titulo lucri cessantis, quare hæc excusatio non est regulariter admittenda à confessorijs, tum quia parati sunt regulariter vendere etiam ad creditum, prout commodius possunt, tū, quia non inueniunt tot emptores de præfenti soluentes, qua de causa vendunt & ad creditum, vnde iste, qui emit ad creditum non est causa, quòd venditor impediatur à lucro, tum, quia ad sic vendendum ad creditum non tam mouentur à charitate debita proximo, quam ex propria utilitate, propter quam malunt vendere ad creditum augendo pretium, quam pecunia statim sibi numerata aliter negotiando lucrari, tum quia secundum Metinam cuius est hæc quinta conclusio in sua instructione confessor. fol. 133. de vsuris. §. 23. mercatores, qui pecuniam mutant aut suarum mercium, quas vendunt ad creditum expectant pretium, si pecunia mutuata, vel pecunia pretij numerati penes illos mansisset: forte non eam exponerent negotiationi: sed eam pro sustentanda familia, vel in alios vsus distraxissent: tum quia non semper est sibi in promptu negotiatio, aut lucrum, vt ipsi imaginatur.

Concl. 5.

*Admonitio
tur confessor.
fores.*

tum quia huiusmodi negotiatores numquam suam pecuniam mutuarēt, aut suas merces ad creditum venderent, nisi causa lucri inde reportandi, & quia aliunde non tam certa spes ardet lucris, ideo malunt suam pecuniam mutuari, vel suas merces ad creditum vendere pro interesse lucri, tū quia alia pecunia solet remanere apud eos, qua possunt negotiari, si velint, propter has rationes puto verum esse, quod Mercatus lib. de contractibus asseuerat, scilicet, aliās praterquam in casu 4. conclusionis indulgere mercatoribus, vt ratione lucri cessantis maior pretio vendant ad creditum, quam ad numeratum, monstruosum est.

In iustitia mercatorii.

HINC autem videre est, quanta cum iniustitia coniunctum sit, quod quidam negotiatores moluntur facere, qui cum aliter reparare nequeant pretium, quo suā merces sibi consistere vendendo de presenti eas computatis expensis, & laboribus in eis emendis exhaustis, & pretio pro eis impenso, tunc ad creditum tanto pretio eas diuendunt, quanto opus est ad prædictorum recompensationem, hoc licitum esse sub hoc colore prætextentes. Quæ quidem deceptio tam magna est, quam est ordinaria, scilicet, sibi ipsis mercatores persuadere se numquam debere damna pati, aut iacturam, sed semper ex suis mercibus lucra reportare: cum ex aduerso reos eos in hoc esse natura suæ artis negotiandi declarat: quæ utriusque alex, & forti tam perdendi, quam lucrandi subiectior est, quam quælibet alia ars in mundo vfurecepta, ortuque in nitens. Vnde pro confesso est apud doctores omnes Mercatores iam animo paratos ad statim de presenti vendendam merces suas teneri ad eas vendendas pretio communi currenti: dñi alii non subest legis pretium, aut taxa, & hoc sine iacturam inde sint subituri, siue lucrum relaturi (vt prædiximus) sed an ratione expensarum in recuperando creditum mercium pretium possit pretium augeri, iam ad hoc diximus ex mente Soti, vix hoc

Nota.

labe vfuræ carere, vnde cautè in hæc parte iuxta documenta prædicta superius Soti, & Nauarri est ambulandum.

SEXTA conclusio, neque etiam licet vendere aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo, quod valebit, vsque ad illud tempus. Hæc est Hostiens. in Summ. de vfur. §. an aliquo, est Nauarri Sum. Lat. cap. 17. n. 243. Vbi ait de hoc copiosè differuisse se super capit. in ciuitate de vfur. & tandem conclusisse non esse vfurarium pactū, vt sibi soluatur pretium medium inter minimum, & maximum medians, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus, in quod ille seruaturus erat, valeret, siue eius pretium cresceret, siue decresceret. Patet conclusio, qua in casu conclusionis venditor se magis poneret in tuto, non autem in casu Nauarri, vbi pactum initur de soluendo sibi huiusmodi pretio, quam sic erat seruaturus.

Conclusio.

IAM ad argumenta (quia singula suas speciales præ se ferunt difficultates) nobis sigillatim superest respondendum: ad primi argumenti solutionem prænotandum est, cum Garcia lib. 1. de contract. cap. 23. pag. 620. scilicet, quod licet de numero iuristarum aliqui fuerint, qui prorsus negauerint venditorem posse licitè interesse sibi assumere ex pretio rei fructiferæ ad creditum venditæ, nisi in recompensam damni emergentis, aut lucri cessantis: non tamen & alij Iuristæ desuere, qui licere concesserint, inter quos doctor Couarruias potissimè adnumeratur, quippe qui cum celebrior sit inter alios præ sua egregia autoritate, magis autoritate propria, quam vllis efficacibus rationibus, aut principijs fidem, & autoritatem huic tam falsæ sententiæ conciliauit. Inualuit autem hæc eius falsæ opinio, eò quod utilitati propriæ, & cupiditati humanæ blanditur, atque adeo inter non paucos vfur receptus est, non sine magno stipendio relictu dinis secundum leges diuinas, & naturales in contractibus seruandæ.

Ad arg. 1.

Opinio Couarruiæ periculo subiacet.

contra quas leges humanæ non prævalent, neque præualere debent. Addit autem Garcia ibi neminem Theologorum se reperisse, cui probata fuerit, aut placens talis doctrina, nisi Summam Anglicam, quippe quæ merito pro hoc capitur a Syluestro vfura. 2. quæst. 11. vbi huius contractum, tanquam vfurarium fugillat. Igitur Couarruiæ opinio non est recepta, à quibus recepta est, vt Theologorum opinio, quorum est legum diuinarū, & naturalium rationem habere in foro conscientiæ: sed vt opinio Iuristarum, quorum studium potissimum est de consulendis legibus ciuilibus, & humanis, quatenus attinet ad exterius forum. Cum igitur in gratiam illius nullus allegaret Theologus, qui potuerit allegari, nisi solum Iuristæ ciuiles, & canonistæ, & inter eos impius Carolus Molineus hæreticus, fit sanè hinc argumentum de suspitione, qua talis opinio falsa venit notanda.

Ad 1. arg. inform.

IGITUR quia de hac opinione prolixior nos manet postea disputatio, interim breuiter ad argumentum in forma responderetur, negando antecedens. Nam secundum Syluestr. vfura. 2. quæst. 2. lex illa curabit, non intelligitur de actuali venditione facta, vbi iam traditum est dominium rei venditæ emptori, in quo sensu assumitur antecedens argumenti, vt intentum probet, sed intelligitur de venditione conditionata, & in potentia, quia ista venditio conditionata, & in potentia non est vendere nunc actualiter, sed tantum nunc spondere, & obligare me venditurum tali pretio intra annum, quare in primo casu, rei à me venditæ apud me non manet dominium sicut in secundo manet, & sic Bal. videtur intelligere illam legem curabit: quæ quidem intelligentia videtur probari per h. in initio. C. de pact. int. empt. & vendi. vnde negatur, quod vendens vineam actuali venditione, id est, in qua actualiter in emptorem transfert illius dominium, possit loqui fructuum: quia sibi differtur pre-

tium accipere interesse, quia illi fructus non sunt sui, sed emptoris, cuius est iam tam dominium rei venditæ, quam periculum: Sed neque ratione dilationis, id est, priuationis, quæ se priuat illo pretio, & vfus eius per expectatum tempus potest seclusa ratione veri damni emergentis, aut lucri cessantis de aliquo in resoluendo ultra pretium pacisci: quoniam priuatio illius pretij per illud tēporis, quia dilatio solutionis pretij est, virtualiter mutuum est, & priuatio vfus pretij, consequitur vt accessorium, quod sapit naturam principalis, ad istud mutuum virtuale pretij, ergo neque pro priuatione ista ad tempus, qua vendens vineam ad creditum manet priuatus pretio, & vfus talis pretij, potest aliquod interesse expetere, neque hac ratione eius pretium plus iusto augere.

Ad confirm.

AD confirmationem distinguitur maxima ibi pro antecedenti assumpta quoad maiorē, vbi dicitur, quod in contractibus emptionis, & venditionis debet seruari æqualitas inter venditorem, & emptorem, quia si loquamur de æqualitate constituenda inter pretium, & rem venditam, ita quod quantitas pretij attingat valorem eius, sic prorsus necessariam esse obseruatu hanc æqualitatem in his contractibus (cum actus sint iniustitiæ commutatiuæ) fatemur libenter, quia hæc est communis animi conceptio, si autem loquamur de æqualitate statuenda inter emptorem, & venditorem, vt maxima assumpta sonat, quæ in eo consistit, vt vterque eorum æqualis conditionis sit, sic rursus distinguimus, quia cum æqualitas hæc dupliciter possit attendi, primò respectu earum rerum, quæ his contractibus essentialiter attinent, secundo respectu earum rerum, quæ eis non essentialiter pertinent, quia sine eis interdum possunt consistere. Dico si loquamur de æqualitate considerata respectu rerum ad hos contractus essentialiter attinentium, quales sunt, vt in contractu venditionis venditor transferat eis, & dominium rei venditæ in em-

Duplicis æqualitas in contractibus.

ptorem, & in contractu emptionis, ut emptor transferat ius, vel dominium pretij in venditorem, hac enim essentialia sunt: non autem ad essentialiam horum contractuum spectat traditio statim actualis, & presentanea possessionis rei venditæ, aut possessionis pretij. Si quidem passim videre est, tam emptiones, quam venditiones tam firmiter celebrari, ut irrevocabiles fiant, in quibus ex vna parte non statim traditur pretium, ut cum ad creditum venditur, & ex alia parte rei venditæ non traditur statim possessio, ut cum anticipata pecunia emuntur fructus terræ nascituri in anno sequenti, vel animalium foetus nondum nati: si, inquam, de hac æqualitate respectu essentialium loquamur, eam necessariò observandum esse inter contrahentes libenter agnoscimus. Est enim prorsus necessarium, ut in hoc emptor, & venditor æqualis sint conditionis: ita ut sicut venditor in venditione actuali statim transfert ius, & dominium rei venditæ in emptorem, ita & emptor statim ex sua etiam parte transferat ius vel dominium pretij in venditorem. Sed quid? nunquid quò ad traditionem actualem possessionis rei venditæ, pretij debent esse æquales: respondetur, quòd etiam quoad hoc etiam, & secundum conditiones suæ naturæ convenientes, æquali conditione uterque contrahentium debet gaudere, nisi ex voluntate contrahentium ibi admisceatur alius còtractus, sicut re vera in venditione ad creditum admisceatur virtualis, & voluntaria mutuatio pretij ex parte venditoris, & in emptione anticipata solutione facta admisceatur voluntaria, & virtualis mutuatio pretij illius anticipati ex parte emptoris: voluntariam dico, quia possent sic non contrahere. Igitur supposito, quòd sic contrahere volunt, dico, quòd licet illa essentialis predicta æqualitas sit semper inter emptorem, & venditorem servanda, sed non hæc alia extra essentialia conveniens, nisi quando per se cõ-

trahitur, sine admixtione contractus mutui. Nam si voluntariè contractus mutui admisceatur: quid mirum, si causet hanc inæqualitatem inter contrahentes cum virtuali admixto mutuo, cum de natura mutui sit imparè conditionem in mutantem, & mutuatarium inducere, eum melior sit conditio recipientis mutuum, quam mutuanti dantis in æstimatione humana.

EX qua solutione corollarè sequitur admiratione esse dignum, quòd & valde loco supra citato admiratur Garcia, scilicet, quòd propter tam debile fundamentum tæque nullius momenti, opinionis contrariæ Covarruviaz domini iuristæ amplexati sunt doctrinam saluti conscientiarum nullatenus tutam, eam tam futili, & tam falso principio, tamque perperam intellecto fulciendo.

AD secundum argumentum negatur, consuetudinem, quæ inolevit inter mercatores, excusare posse contractum usurarium, qualis est vendere pluris ad creditum, quam ad numeratum, quia usura est intrinsecè mala, sicut neque consuetudo fornicandi inualefcens fornicationem potest facere licitam, cum sit intrinsecè mala.

AD tertium argumentum iam propter rationes allatas, dicimus, quòd ratione lucris cessantis regulariter loquendo, quia hic non habet locum, non potest ad creditum vendens plus recipere, quia re vera non cessat sibi lucrum, sicut fortè posset cessare, si illud pretium acciperet de presententi, quo aliàs pararet negotiari, & illud ad preces petentis mutuareret.

AD quartum argumentum respondetur, quòd neque etiam à moroso debitore potest peti lucrum, quando ratio lucris cessantis cessaret, scilicet, quia cum tali pecunia creditor non erat negotiaturus: Sic quia hic cessat ratio lucris cessantis propter rationes allegatas, non potest illud lucrum ad creditum vendens exigere.

AD confirmationem quarti argumenti respondetur. Primo, quòd non est

Cens.

Ad 3. arg.

Ad 3. arg.

Ad 4. arg.

Ad 5. arg.

est omnino par ratio de venditore pretium iam receptum mutuantem, & de differente, vel concedente dilationem pretij. Nam qui iam receperunt mutuat pretium, iam habebat ad manum, quo posset, si vellet negotiari, & lucrari, & credibile est cum eo vellet negotiari. At qui vendit ad creditum, non sic habet in promptu pretium illud, quo cum possit negotiari, etiam si velit. Secundo dicimus regulariter loquendo propter 7. allatas rationes in quinta conclusione in gratiam Metinæ, mercatores huius temporis volunt excusare suos contractus usurarios mutuationis pecuniarum suarum sub titulo lucris cessantis, quare hanc excusationem regulariter non esse admittendam à confessorijs diximus.

NEQUE obstat obiectio in confirmatione adiecta, scilicet, quòd merces statim traditæ, statim ex tunc incipiunt esse vitales emptori, ergo pretium etiam statim deberet esse vitale venditori: quia si merces sunt vitales, ex tunc venditionis emptori est, quia iam est ipsarum translatum dominium, sicut & periculum in ipsum, at pretium creditum: & expectatù per mutuationem voluntariam, & virtualem, quæ venditor volens vendere ad creditum illud emptori mutuavit, translatum est gratis in dominium emptoris, ergo etiam eiusdem pretij usus, quo poterat uti, & lucrari vendens eo negotiando, si statim sibi solueretur. Neque enim hic secundum theologos usus distinguitur à dominio in pecunia pretij, quocirca concessio ad tempus per mutuum virtuale pretij emptori, necesse est venditor gratis eo usu, quo eo poterat uti negotiando, se priuet: si nulla vera subsistat ratio lucris cessantis, cuius regulariter in hoc casu solè deficit necessitas conditiones, unde in hoc stat omne periculum.

AD quintum argumentum de magnatibus, qui in tempore præfixo non sunt soliti solvere, quòd nisi recõpescatur maiori pretio, in grave damnum mercatorum vertitur. Respondetur primo, quòd ratione istius pericu-

li, & metus, utrum magnates in præfixo termino solvent, vel non, non possunt mercatores augere pretij: quia esset mutuum virtuale cum lucro, aut ergo apponant pactum, de damno soluendo, si ex dilatione solutionis post terminum ipsis mercatoribus inuitis vere contingat, aut assumant pignus, vel accipiant à magnatibus fidei iussorem, vel eis ad creditum non vendant secundum Sotnam, & Fratrem Ioann. de Penitentia.

CIRCA solutionem huius argumenti 5. notato hæc documenta quæ frater Ioannes de la Penitètia in suis scriptis fertur tradidisse. Primo quòd magnates tenentur restituere mercatoribus lucrum cessans etiam non admoniti: quando idèd cessabit lucrum, quia eis in præfixo tempore non soluerunt. Secundo ait se credere, huiusmodi magnates ab hoc lucro cessante mercatoribus soluendo excusari, quia mercatores bene norunt eos non soluturos statim tempore, & communi ter carius soliti sunt merces eis ad creditum vendere.

TERTIO addit, quòd his nihilominus non obstantibus tenerentur restituere mercatoribus lucrum eis verè cessans, si per multum temporis magnates solutionem differret. Hoc est certum, quatuor arbitramur non tute negotiari huiusmodi mercatores, non ignaros huius eventus, scilicet, quòd in termino præfixo non est eis soluendum, si vendentes ad creditum magnatibus, idèd adaugeant pretium, quia tunc per illud temporis voluntariè, & proprii interesse motiuo magis, quam charitate subveniendi magnatibus, quorum sanguinem, & substantiam sic paulatim exugunt, videntur expectare pretium, quòd est illud virtualiter mutuare, quare non videtur hic concurrere ratio lucris cessantis ad sic augendum pretium.

AD sextum argumentum dicimus, sæpè sæpius nos cum Soto, & cum Navarro, & cum cõmuni opinione tenentes refutasse illud antecèdes contra Metinam Complutensem, scilicet, quòd ratione periculi ven-

Nota vna documenta.

Ad 6. arg.

Quæstio. Emptor & venditor an sint æquales quoad traditionem actualem rei venditæ.

Extrinsicæ æqualitas quando nõ servanda.

dentibus ad creditum liceat aliquid plus accipere: tum quia ista pericula non sunt tam ordinaria: tum quia cautione, vel fidei iussione accepta, vel ipsa solutione postea facta tolluntur: tum quia accessoria sunt ad mutuum virtuale concrediti pretij: vnde sicut pretium concreditis est gratis per illud expectationis tempus emptori: sic & illud periculum subeundum est gratis: quia accessorium sequitur naturam principalis.

Different.

NEQUE est eadem ratio de fidei iussione, vel asecuratione, vel debitis litigiosis, & incertis præseferentibus periculum, neque de pecunia exposita negotiationi in contractu societatis, quæ exposita cum periculo est fructifera: & aliàs non, quæ sunt argumenta Metinæ Complutensis hic perscriptæ proposita, quia in his non est mutuum virtuale, quare pericula in his contenta, quia per se sumuntur, id est, non vt consequentia ad mutuum formale, vel virtuale, id est per se sunt estimabilia pretio, & vt ait Sotus pecunia exposita in societate non ratione periculi, cui exponitur, est lucrifactiua, quia quod exponatur ibi periculo est tantum causa, sine qua non: sed ipsa expositio, qua negotiationi exponitur potissima causa est, quod fructum lucri parere possit, sed neque lucrum cessans, sic consequitur ad mutuum, vt sicut mutuandum est gratis, sic etiam lucrum cessans remittendum sit gratis: quia lucrum cessans præcessit in potentia lucrandi cum pecunia mutuata, si non mutuetur: quæ quidem potentia præcessit mutuum, ecce vnum soluentes argum. 6. quam succinctè soluta reliquimus omnia argumenta Metinæ Complut. contraria, vnde non potest sibi prætexere indemnitate vendens ad creditum, vt auget pretium, sicut neque mutuas hanc indemnitate prætexere potest, vt ratione mutui capiat interesse, scilicet vt se indemnem seruet à recuperandi mutuum metu, & periculo.

Ad 7. arg.

AD septimum argumentum dicitur multum differre solutionem pretij prorogare vendentem post con-

summatam venditionem cum conuentione facta statim numerandi pretium, vel eam prorogasse à principio quando venditio ad creditum: inita est, quia cum à principio in ipsa actuali venditione conuentum est de expectanda solutione pretij, ista conuentionio fuit ipsius venditionis pactio: & veluti pars eius: & sic vt pars eius gaudet conditionibus debitis venditioni, cuius vna lex & conditio est, quod sicut potest pro pretio infimo fieri, ita quoque pro riguroso, & supremo. Quando verò post conflata venditionem hac lege numerandi pretium, conuenit inter partes de concedenda dilatione pretij, iam hæc dilatio pretij, quia non vt pars contractus venditionis, sed vt quid distinctum per se sumitur, censetur esse mutuum: cuius ratione cum sit infimum pretium, quod mutuatur, non licet pro eo expetere lucrum, hoc est supremum pretium, id enim esset vltima.

QVOD si replicaueris, quod etiam, quando à principio venditur ad creditum res summo pretio, quæ vendenda erat infimo, est virtuale mutuum pretij ibi contentum, quod quidem in causa est maius sumendi pretium, quam reciperetur, si res numerata pecunia aliàs venderetur, quod ad vltimam videretur accedere. Respondemus, quod hic mutuatio virtualis non est totalis causa exigendi pretium rigorosum, & altius: imò non est propriè causa, sed occasio, seu causa sine qua non exigeretur, sed supposito quod exigitur potissima causa istius exactionis est, vt iusta sit censenda, quod illud pretium rigorosum est iustum in illa venditione ad creditum, cuius pars est ipsa prorogatio solutionis pretij, quæ quoddam mutuum est tacitum, atque ideo vnum licet, sed alterum non licet.

Ad 8. arg.

AD octauum argumentum dicimus, quod copia mercatorum volentium emere ad creditum, quia ad statim soluendum pecunia carent, non auget de per se pretium mercium, sed copia mercatorum ementium pecunia

nia numerata est, quæ iuste auget pretium mercium, quia arguit copiam pecuniæ præsentem.

Ad 9. arg.

AD nonum & vltimum argumentum respondetur, concessio antecedente, negando consequentiam. Nam disparitas rationis est clara: quia emens vineam statim pecunia numerata, statim eam vineam facit suam, atque per consequens, fructus eius: ergo si non tradatur statim, potest licite in recompensam fructuum de re sua à se percipiendorum exigere interesse: dum venditor eam non sibi tradit, sed eius fructibus fruitor, Nam hoc est propriè rei suæ fructus locare venditori pro pretio, quod licitum quidem est, at verò in casu consequentis, si vendens ad creditum interesse exigeret in recompensam fructuum possessionis à se venditæ, quibus non persoluta pecunia potitur emptor, exigeret recompensam de re non sua. Nam illi fructus non sunt sibi debiti, sed emptori, quia de re per venditionem facta propria emptoris, & cuius iam subit periculum percipiuntur, quare eos fructus emptori pro interesse locare venditor ad creditum non poterit.

Replica.

QVOD si institeris inquirendo, cum liceat ementi pecunia numerata possessionem accipere interesse pro fructibus rei à se emptæ, quia eis caret, cum sint sibi debiti, & eis potitur interim venditor, quare non licebit pari ratione vendenti ad creditum interesse capere pro prouentu pretij, quo gaudet emptor, & quo interim priuatur venditor cum sit sibi debitum:

Solutio

Garcia.

ab hac autem obiectione facile se expedit Garcia loco citato, cap. 23. pag. 640. dicens disparem esse de vno, & altero rationem, quia res fructifera ad creditum empta potest pro aliquo interesse locari eidem venditori, quia locabilis est: at pecunia pretij concreta, & soluenda non potest locari, sed solum mutuari: pro mutuo autem expetere interesse prorsus illicitum est, at certè licet hæc solutio sufficiens sit, sed breuius ad mentem D. Thomæ soluitur, si dicamus pro vsu vineæ em-

*Solutio au-
thorita.*

ptæ ad creditum posse expetere emptorem interesse, eò quod vinca de se res fructifera sit, non autem sic venditor em ad creditum pro vsu pretij interim concessio emptori ad creditum ementi, quia illud pretium pecuniale ex se non habet vltimum fructum. Et tandem hæc habuimus dicenda de tam proluxa, celebri, & necessaria scitu materia: parcat lector, si dum studuimus omnes rechnas mercatorum detegere, in re prorsus necessaria facti sumus molesti, & graues.

*An ratione periculi, vel expensarum ex-
professo liceat plus accipere: rursus la-
re disputatur contra Metin. Complut.
& an recompensa damnorum ob nouas
dilationes concessas facienda sit à debi-
toribus decoquentibus. Quæstio scitu
necessaria.*

C A P V T XXXVII.

AM hanc quæstionem, etsi multoties voluimus præterire, tum, quia in solutionibus, & expeditionibus aliquorum argumentorum, & difficultatum, eius memineramus (quamuis transcursum) tum, quia in 2. parte nostri primi tomi Instructorij Conscientiæ in materia de vsura, cap. 70. eam suis numeris absolutam reliquimus, tamen nunc ex consultò, vt ordinem debitum materiæ huic seruaremus, & quia fortassè aliquid nouum, vel clarius dicemus ex professo agitandam rursus duximus.

QVÆRITVR ergo an ratione periculi, cui se exponit venditor ad creditum, possit augere pretium. In hac autem quæstione singulariter de- certat Metinæ contra omnes in materia de restitut. quæstione 38. pro parte affirmatiua, quam tuetur. Cuius argumenta ad tria sunt reducibilia.

NAM primò sic arguit, quia alicuius mercis asecurator pro ea asecuranda, eò quod in se sulcipit omnia formidabilia pericula, potest lici-

*Quæstio Me-
ratione pe-
riculi, cui
exponitur
venditor ad
creditum
licet ca-
rrius vendi-
re.
Arg. 1. Me-
tina.*

tè aliquid capere interesse: ergo ob eandem causam venditor ad creditum augere poterit licitè pretium.

Argum. 2. SECUNDO arguit sic, quilibet alius tertius, eò quod fide iubet eadè in se assumendo pericula, potest ali-quod interesse capere, ergo simili rati-one venditor ad creditum, eò quod debiti recuperandi in se recipit peri-cula, & damna, poterit in recompen-sam huius, pari ratione debiti inter-esse pretium aliquantum augere: ip-se enim in hoc casu etiam, pro his pe-riculis fideiussor accedit.

Argum. 3. PRÆTEREA tertio sic instat arguendo, si quis locaret equum, què, quia timeret nimis diuexandum, de-fatigandumque vsque ad mortem, nollet eum absolutè concedere: pos-set pacificè cum conductore, vt eius equi subiret periculum, & vt eius pre-tiù reddat si fortè in itinere pereat. Ergo pari ratione vendens ad credi-tum, poterit hæc pericula, & damna, dum timentur, probabiliter ea impone-re super emptorem, ac per conse-quens, quia emptor tenetur ea subire, quater as venditor liberat eum ab his damnis & periculis, ea in se suscipien-do aliquantisper pretium augere.

Arg. 4. DEINDE quartò arguitur, quia pecunia in societate exposita ratione periculi, cum quo exponitur apta nata est parere interesse, & lucrum, ergo pari ratione res vendita ad creditum ratione periculi, cum quo exponitur perdendi eam, & eius pretium, apta nata erit parere fructum, ac interesse, ac per consequens licitè augere pre-tium potest.

Arg. 5. ITEM si venditi ad creditum ad instantiam alterius licet conuenire de lucro cessante, si verè cesset, vt se feruet indemnem: sed verè hæc damna, & pericula probabiliter futura imminet vendenti ad creditum, ergo vt ab his se feruet indemnem, quia de iure naturali vniciquè conceditur se immunem à periculis, & damnis cus-todire, in horum damnorum, & peri-culorum recompenfam pretium auge-re licebit.

Arg. 6. ADDE sextò, quod debita pericu-

losa, vellitigiosa minoris emi solent licitè, quia eorum emptor ea iura, & debita recuperandi subit periculum: ergo è conuerso pari ratione, vendi possunt maioris merces ad creditum, eò quod venditor earum, recuperandi pretium subit periculum, ac per consequens poterit augere pretium hac de causa.

QVÆSTIO hæc quatenus eius *Dist. 1.* veritas magis clarescat, aliquibus præ *damworth.* distinctionibus opus habet. Igitur quia id queritur, vtrum ratione dam-norum, & periculorum vendenti ad creditum liceat augere pretium, præ-notanda est prima distinctio damnorum, nam alia sunt damna, quæ timentur propter expensas futuras, & labores assumendos, in recuperando pretium: & alia sunt damna veluti intrinseca, scilicet anxietas, & metus torquens venditoris animum ex parua securitate, aut ex dubio recuperandi debitum, quo interim angitur.

SECUNDA distinctio sit, quod *Dist. 2.* duplicia veniunt in mutuantibus, vel *damworth.* vendentibus ad creditum consideranda damna, quedam quæ ob culpam mutuatarij, aut ementis ad creditum, à vendente ad creditum, vel à mutuante incurruntur, quæ provenire sunt solita, vel ex negatione debiti, aut ex dilatione solutionis, aut expensis in recuperando debitum factis, aut ex laboribus in hoc exhaustis. Alia autem sunt damna hic contingentia citra culpam emptoris ad creditum, aut mutuatarij, cuiusmodi sunt, si venditor suarum mercium habens iam statim pecuniam sibi numerandam ad manum, qua statim negotiari, & lucrari, aut damna emergentia sibi vitare parabat, si ad instantiam amici venderet eas ei ad creditum, cù sic haberet promptam pecuniam, si eas vellet vendere ad numeratum. Nos autem non loquimur de huiusmodi damnis hic, nam pro his posse expeti recompenfam est planum: loquimur ergo de primis damnis culpa emptoris, aut mutuatarij incurrendis.

TERTIA distinctio est, hæc *Dist. 3.* nam duplici ratione timeri possunt, vel

vel quia possibilia, euentu sunt, aut quia facilia sunt; & veluti euidencia, & in procinctu parata, si tantum autem considerentur damna hæc, vt possibilia, sic ante eorum contingentiam pro eis recompenfatio recipiens da non est, neque prærendenda.

HIS autem præmissis, si loquamur de damnis incurrendis à creditoribus propter expensas faciendas in debitorum recuperatione, an in recompenfam eorum, vbi probabiliter timentur, possit augeri pretium à vendente ad creditum, controuertitur à doctoribus, nam Sotus de iustitia & iure in materia de vsura sentit expensarum anticipatas conuentiones vix vsuræ labe vacare, nihilominus concedit, vbi sine fraude bonis coniecturis probabilibus timentur expensæ, nempe dum debitor ab vrbe venditoris ad creditum distat, nullam iniquitatem esse de huiusmodi expensis, & laboribus, sibi soluendis pactum inire, vel pro his certum constituere pretium fore soluendum etià à principio, sicque constitutum pretium recipere, etiam si postea nullas expensas fieri contingat: nam etiam si creditor postea esset plura expensurus (inquit Sotus) non ideò posset amplius recipere, quàm fuit conuentione à principio firmatum.

Sent. Sylu. SYLVESTER autem in Rosa Aurea casu 16. in responsione ad 4. argum. & in Summ. vsura. 2. quæst. 5. penes finem, ad aucter aßeuerat venditorem ad creditum augere pretium in recompenfam expensarum, quas facturus est in recuperando illud, rem esse tum periculosam, tum etiam demonis esse laqueum. Nam etsi concipiat animum remittendi illud incrementum pretij, si sine expensis tempore solutionis contingat debitum solui: tamen accidere potest, vel mutatio propositi in ipso, vel iusti pretij obliuio, vel more ipsa creditoris præoccupans interim, emptore manente cum obligatione soluendi excessum in debitum pretij.

Sent. Nau. AT verò Nauarrus (vt antea prædiximus) quòd causa seruandi ordi-
Instruct. Negot.

nis iterum repetimus in Summ. c. 23. num. 84. contra Syluestrum tenet æfirmans, vendetem ad creditum posse licitè, tantò magis augere pretium aliàs iustum, quantò in recuperando hoc pretio maiores expensæ probabiliter creduntur futurae, dum tamen adsit animus venditori remittendi emptori illum pretij excessum in casu, quo sibi postea solui sine expensis à se factis contingeret. Neque huic sententiæ obstat ratio in contra ducta à Syluestro, inquit Nauarrus, quia inconuenientia à Syluestro obiecta hoc facile remedio tolluntur, nempe si venditor schedam cautionis emptori præstet, qua se astringat ad eam quotam, quam iusto pretio adauget remittendam emptori, si empor citra expensas præfixo termino soluerit debitum, quod citra mentionem causæ remissionis huius caueri debet, ne contractus in foro exteriori vsurarius præsumatur.

IAM inter opiniones has quid *Sent. Aus.* nos sentiamus, si roget lector, dicimus, quod inter omnes tres, opinio Syluestri est tutissima, & licet opinio nem Soti non ausim damnare, propter tanti viri auctoritatem, sed tamen sententiam Nauarri, quippe quæ limitatio est quàm sententia Soti, & quia præsentaneum remedium præbet inconuenientijs à Syluestro obiectis, tutè teneri potest, quia securior est, quàm sententia Soti, ac proinde magis amplectenda: vide, sup. qu. 27. fol. 84.

HIS autem expeditis ad principalem quæstionem responsuri statuimus primam conclusionem, scilicet, ratione metus, quem concipit venditor intra se de recuperando debito, aut non etiam si talis metus sit probabilis, non potest licitè quicquam ultra fortem debiti percipere. Hæc conclusio est Soti libro 6. de iust. quæstione quarta articulo primo: est Conradi de contractibus: est Nauarr. in sum. Lat. capite 17. numero 243. patet autem tum quia talis metus non est propriè appetiabilis, quia ne propriè vendibilis, tum quia sponte mutando

aut vendēdo ad creditum mutuator, vel venditor acceptat illum, tum quia mutuatarius, vel debitor non tenetur aliter leuare ab illo metu, vel illum re compensare, quā soluendo forte de bitam, sic enim facit satis. Item quia si sine praua pactione de soluendo sibi aliquid pro isto metu, postea isto metu venditor ad creditum, vel mutuator multum anxietur, non ideo pro tali metu teneretur ei soluere mutuatarius aliquid ultra fortem, quia metus non est pretio aestimabilis, ut intra animum continetur tantum: ergo neque etiam tenebitur ultra fortem soluere, etiam si praecesserit pactum de soluendo aliquid ultra fortem pro illo.

*Garcia 100-
2119.* QVO CIRCA non omnino caute videtur fuisse locutus Garcia in hac parte, dum ait in libro 1. de contract. capit. 23. pag. 656. creditorem habere ius conueniendi, ut etiam displicentiae, id est, ut de *fabrimientos* (ut ipse ait) quas passurus est culpa debitoris in debiti recuperatione, sibi recompensetur, quod planè falsum est, si displicentia per se sine alio damno subsequito sumatur. Nam secundum Merinam in sua instructione §. 18. fol. 119. qui cum muliere adultera praesertim spontanea commissetur, magnā displicentiam infert marito adulterij non ignaro. Imò, quod pluris faciendum est, iniustum actum perpetrat cū aliena sic coeundo: sed nō ideo actus iste adulterij est talis, qui obligationem restitutionis solutus sit inducere, nisi quando ex adulterio aliud dānum fuisset subsecutum. Nō enim omnis iniustitia obligationem restituendi habet comitem, sicut est ista, & baptizare puerum inuito parente auctore Diuo Thoma, iniustitia est contra patrem pueri commissa, pro quibus tamen aliquid recompensare in vltimo non est.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, mutuās, vel vendens ad creditum hoc iure gaudet, ut licite conuenire possit de relarciendis sibi damnis ob recuperationem debiti culpa debitoris postea incurrendis, scilicet de laboribus, &

expensis recompensandis. Hæc conclusio est Syluestri vsura seunda quaestione prima §. 5. in fine, vbi ait, quod si creditor fecit expensas per viam iuris, sibi recompenset. Hæc est autem via iuridica, scilicet, pacisci à principio de huiusmodi damnis expensarum, & laborum si contingant. Patet autem conclusio ex duplici ratione, tum, quia ius inest creditori se seruandi indemnem, & liberum à periculo, ne beneficiendo, mala patiat: hoc autem ius consequitur de huiusmodi damnis, sibi reparandis à principio paciscendo. Tum secundo, quia debitor recipiens pecuniam, vel merces ad credentiam hanc in se obligationem assumit restituendi pretium citra vllas expensas, vel labores creditoris: ergo potest conuenire creditor de huiusmodi damnis, sibi reficiendis.

TER TIA conclusio, qui mutuatur, vel ad creditum vendit, si probabilia metuat damna, licite potest pro illis damnis, & periculis, si forte postea contingant resarciendis expolcere, & assecuratorem, vel fideiussorem. Hæc autem conclusio patet, quia contrahens ius habet se immunem seruandi à periculo, & indemnem mutuando, vel ad creditum vendendo: igitur ius sibi inest, si res in discrimine sita sit hac via circa damna, hanc sibi parare securitatem, ne ea postea patiat.

QVARTA conclusio, licet ut in tertia conclusione conclusum est, licitum sit damnorum, & periculorum probabiliū dantibus ad credentiam suas pecunias, vel merces expetere, securitatem: nullatenus, tamen eis licet pro his periculis via recompensationis, imo neque via securitatis augere pretium. Hæc autem conclusio est Conradi libro de contractibus quaestione 59. Corol. 1. & 2. est Soti; libro sexto, de iust. & iur. quaestione quarta, articulo primo, in solut. ad 2. arg. est D. Antonini 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 2. Est etiam Garcia loco supra allegato, qui hanc conclusionem extendit ad alia damna scilicet expensarum,

arum, & laborum, & merito eam sic extendit. Nam rationes eius id etiam probant: probatur autem quoad primam partem præter rationes, quas attulimus in nostro instructorij loco citato, scilicet, quod via recompensationis id pretij augere non liceat, patet.

Probatio. Nam si moraliter securus est ab his periculis damnisque incurrendis, nullum subest sibi ius huius prætextu augendi pretium: si autem probabili opinione tenetur de huiusmodi damnis euenturis, præter quam quod tunc augendo pretium hac de causa imprudenter suam prodit obligando ad soluendum maius eum, quem probabiliter timet non fore soluendo minus (hoc enim perinde est, ac si quis seruo oneris baiulo, qui probabiliter creditur viribus impar ad onus minus, onus grauius, & maius imponere contendat, ut certius maiori oneri succumbat, sibi etiam nocius est, atque contrarius. Nam ea recompensationis via, qua sua putat redimere damna, magis se in illa præcipitat. Nam si inopi, aut impotenti ad soluendum concedit merces auctori pretio, quia talis est: quia se exponit periculo amittendi 10. quod erat iustum pretium: sic se magis exponit discrimini amittendi 12. quod est pretium à se actum. Nam quid quæso facilius est inopia laboranti soluere 10. aut quod plus est, scilicet 12. ergo maiorem causam ei subministrat augendo pretium, non soluendi sine damnis creditori. Si autem parum fido emptori, & non ita conscientia sano merces auctori pretio, eò quod talis est, concedit, iam his si causam auctoris pretij rescierit, hinc assumet ansam creditor maiora inferendi damna, quā aliàs illaturus esset, daret etenim, quoniam deinceps non tantopere ea damna vitare curabit, immo ab inferendis maioribus parum cauebit, sciens se per duos, scilicet, argenteos adiectos supra decem, quos soluturus est ultra iustum pretium quod erat 10. regalia, ab omnibus damnis, siue minoribus siue maioribus à se aliàs soluendis liberari, quod

si demus causam aucti sibi pretij ignorasse: & ideo hanc occasionem per ignorantiam esse sublatam: at perstat alia occasio maiora damna inferre apta nata, quæ est supra memorata.

SECVNDO patet conclusio, 2. *Probatio.* quoad prædictam partem primam, quia si loquamur de periculis, cum illa sint accessoria ad virtuale mutuum pretij mercium, aut illa sunt gratis subeunda, sicut & ipsum mutuum suapte natura gratuitum est, aut certe non per auctorem pretij, quæ medium ad hoc ordinatum non est, sed potius iniquum, & aduersum (ut probatum est) sed per cautionem assecurationis assumptam hæc pericula tollenda veniunt. Si autem loquamur de alijs damnis, scilicet expensarum, & laborum quod neque ratione horum liceat augere pretium, patet; quia cum hæc damna sint infecta, & vitabilia sint per debitoris diligentiam, non sunt huiusmodi auctione pretij absolute posita à principio recompensanda: nam iniquum est etiam perstando in sententia Nauarri eo fine, augere pretium pro his damnis, ut siue eueniant postea, siue non, illud augmentum soluat, sicut augentes pretium præterdunt: non enim Nauarrus hoc absolute concessit, quod & refutabat Syluester, sed cum duplici limitatione adhibita, id est, ut fieret eum animo remittendi excessum pretij, si contingeret postea, ut solutio sine prædictis damnis fieret, & secundo cum præstatione schedæ continētis istam conditionalem remissionem, tacita tamen causa eius ad in foro exteriori subterfugendam poenam.

SED iam, quoad secundam eius partem probatur ista quarta conclusio, scilicet, quod neque via, aut ratione securitatis vendentibus ad creditum, liceat augere pretium hac via cauendo, ne talia sibi inferantur damna: patet, nam cap. nauiganti, extra de vsur. decernitur, scilicet, quod si is qui nauigati, vel eunti ad nundinas mutuatur pecunias, aliquid ultra fortem petit, eo quod in se pecunia à se mu-

tuata periculum suscipit, vsurarius est. Ergo pari ratione vsurarius erit vendens ad creditum, si ratione periculi, quia illud in se suscipit, adaugeat pretium, nam hic quoque dilatio solutionis pretij ad mutuum reducitur mutuumque virtuale est.

a. Prob. SECUNDO probatur, quia quod via assicurationis assumitur, tanquam pignus assumitur, nam pignoribus acceptis solita sunt cauere pericula: pignus autem vendicandi sibi in recompensam damnorum ius pignoratius non habet antequam ipsa damna contingant: ergo venditori ad creditum hac via securitatis ius non suppetit augendi pretium, cum intentione tale pretij crementum (siue accidat in posterum damna siue non) vendicandi sibi, quasi statim absolutè esset suum.

Ad 1. m. 2. AT iam nunc superest ad argumenta respondisse. Ad primum igitur argumentum, concessio antecedenti, negatur consequentia propter disparitatem rationis inter vtrumque interuenientem. Nam contractus fideiussionis, aut assicurationis sunt pretio æstimabiles, quando eis non admisceatur mutuum formale, aut virtuale: sed per se sumuntur, unde in illis nulla atexitur ratio vsuræ: quia assicurator tantum, aut fideiussor tantum, nihil ante dat quod oporteat sibi reddi, sicut dat mutuans, aut ad creditum vendens: quare pro fideiussione, aut assicuratione per se sumpta, id est, facta à tertio licet aliquid accipere, non autem, pro assicuratione facta à mutuante, vel vendente ad creditum, qua rei mutuata, vel vendita à se ad creditum, in se vult suscipere periculum: quia hic est mutuum in re mutuata formale, seu expressum: in re autem ad creditum vendita est implicitum, & virtuale: consequitur, quod quia illud periculum est, quid consequens, & veluti accessorium ad mutuum, idèo gratis est subeundum, id est, nullo ob hoc aucto pretio, sicut gratis est mutuandum.

a. Solutio. SECUNDO respondetur aliter, & melius, quod licet creditor rei,

quam tradit ad credentiam, possit expetere securitatem, sed illius ubi interuenientis periculi nequit ipse esse assicurator: sed ad hoc alius est ab ipso petendus tertius in assicuratorem, non enim fungi potest officio assicuratoris, vel fideiussoris ad sua sibi assicuranda pericula, & damna propter multas rationes, quas allegat Garcia lib. 2. de contract. c. 15. pag. 459. tū quia assicurator se tenet ex parte debitoris. Sicut etiam fideiussor, quia debitoris obligationem in se suscipit, ac subinde venditor ad creditum pretij sibi debiti assicurator nequit existere, quia assicurator ex parte creditoris astaret. tunc, quod planè assicurationis contractus, eiusque naturæ repugnat, tum quia sicut agere, & pati respectu eiusdem, autore Arist. est impossibile: ita etiam creditorem securitatem præstare, & eam in se recipere in eodem negotio simul, & semel, res est prorsus incompatibilis, quia præstare est agere, & recipere est pati, que sumuntur respectu eius datum, quia assicurator est, qui in se pericula suscipit, & assicuratus dicitur ille, qui ab eisdem periculis liber manet: impossibile est autem, quod idemmet periculis subiectus maneat, & ab eisdem simul liber, ergo impossibile est, quod venditor ad creditum sibi debiti pretij assicurator accedat. Si autem se sui debiti assicuratorem sibi met exhibere non potest, alius verò tertius id potest, nihil mirum, si concedendo antecedens, scilicet, quod alius tertius pro pretio assicurator esse possit: negemus consequentiam non admittendo verum esse consequens, scilicet, quòd, quia sibi debiti pretij assicuratorem se sibi præbet, augere possit pretium.

Ad 2. m. 2. AD secundum argumentum dicimus non alia ipsum egere solutione, quam qua reddita est ad primum, quia idem contendebat probare, quod primum licet sub alio schemate verborum.

Ad 3. m. 2. AD tertium argumentum aliter respondet Sotus, aliter Garcia. Sotus namque concedendo antecedens, idèo

ideo negat consequentiam quia equus locatus est domini eum locantis, unde dum probabiliter timetur periculum mortis, aut defatigationis eius propter dolum, aut latam culpam conductoris, potest pacisci, vt sibi detur aliquid pro periculo equi sui, se seruet indemnem circa rem suam: at verò per venditionem ad creditum dominium rei venditæ transfertur, & per credentiam pretij, quæ mutuum est virtuale, dominium pretij remanet apud emptorem, licet cum obligatione illud restituendi, accedente termino idèo pacisci nequit, vt detur sibi aliquid pro periculo pretij quod adhuc ante terminum solutionis non est suum.

a. Solutio. AT secunda solutio Garciae conuenientior videtur, ubi ait, quod ex illo antecedenti solum inferre licet, quod sicut cum illo timore probabiliter locanti suum equum solum licet pacisci de damnis suis equi rescindendis ab eius conductore (quod licet non exprimat Garcia, intelligendum est, quando illa damna ex dolo, vel culpa lata, vel leui, non verò leuissima conductoris contingerent) ita licet vendenti ad creditum de securitate præstanda conuenire, aut de eorum damnorum post eorum contingentiam, reparatione, non verò quod hac de causa absolutè liceat ei augere pretiū.

SI autem replicetur in contra, quod quia quilibet est dominus rerum suarum, videtur, quod integrum sibi ius sit sua damna remittendi pro aliquo sibi repenso pretio, sicut ea potest gratiosè condonare, ergo & vendenti ad creditum id similiter licebit. Ad hoc dicendum potè, quod quia de viro prudenti non est tam perperam præsumendum, vt pro recompensandis tantis, & tam probabilibus damnis velit paulo adaucto pretio contentari (vt prædictum est) vrget argumentum violentæ quasi præsumptionis, quod ad palliandas vsuras id machinatus sit, & fecerit, qua aliunde de debito aliàs sibi nihil intendit perdere.

Ad confir. AD confirmationem autem nega Instruct. Negot.

tur, quòd venditor ad creditum, quia emptor tenebatur illa pericula subire & damna, quod quatenus liberat eum venditor ab his, idèo possit augere pretium, quia eum sic liberare est se assicuratorem sui debiti præstare, quod fieri posse iam supra negauimus. Item quia non liberat eum absolutè, cum intendat recuperare sortem auctorem pretij, & pro damnis etiam si non contingat.

Replicatio. AT sic replicatur: liberare emptorem à solutione damnorum, licet nõ liberet eum à solutione principalis sortis debiti, est æstimabile pretio, ergo licet pro hac liberatione augere pretium.

Replicatio. SED adhuc vrgetius sic premimus, quia vendens ad creditum ius habet expetendi assicuratorem, vel fideiussorem à debitore pro his sibi rescindendis damnis, si contingant postea, sed assicurator, vel fideiussor assignatus à debitore poterat pro hac assicuratione, vel fideiussione aliquid pretij recipere, ergo quia vendens ad creditum releuat illum ab isto onere dandi assicuratorem, vel fideiussorem, poterit aliquid accipere ultra sortem postquam sic æquiualens beneficium confert emptori, sicut pro pretio poterat conferre alius assicurator, vel fideiussor.

r. Solutio. AT etsi istæ replicæ sint apparentes: quia tamen, si, quod prætendunt probarent, magna & lata via aperiretur vsuris, idèo summo opere conandum est nobis ad earum solutionem, quæ ex dictis venit sumenda: dicimus ergo quod venditor ad creditum hæc libertatem, quia liberat emptorem à damnorum solutione, si quæ postea ipsi inferat, ob auctum pretium si concedit, conuincitur eam concedere, aut ob auctum pretium: sicut ob interesse palliatæ vsuræ ob mutuum virtuale pretij, quæ vsura non vacat, aut ob recompensam damnorum, vel ob securitatem, ne fiant talia damna, quorum vtrumque, & fecerit, qua aliunde de debito aliàs sibi nihil intendit perdere.

sufficiens ibi probatum: has ibi con-
sule rationes.

*Ad 2. repli-
cam.*

AD secundam autem replicam di-
cimus, quod licet æquivalens benefi-
cium videatur conferre venditor ad
credendum reuelando emptorem ab
onere præstandi sibi affecuratore pre-
tio ad hoc locabilem, ac si alius affecu-
rator conductus ad hoc pretio, id mu-
neris, siue officij affecurandi obisset,
tamen duplici nomine ipse venditor
ad pretium creditum, id efficere ne-
quit, tum quia huiusmodi affecuratio-
nes per fideiussores factas regulariter
gratis, & ratione amicitia fieri vsu
venit: tum etiam (quia vt repetere to-
ties piget) ipsemet venditor non po-
test esse affecurator danorum sibi in
posterum debitorum: quia si respectu
illorum est creditor, respectu illorum
non potest esse sibi affecurator: quia
neque sibi debitor: quia affecura-
tor se tenet ex parte debitoris, & qua
si vna persona cum debitore compu-
tatur.

Ad 4. arg.

AD quartum argumentum respõ-
detur cum Soto negando antecedens,
scilicet, quod ratione periculi, cui ex-
ponitur pecunia in contractu societa-
tis aliquid lucri recipi possit, sed ideo
licitè inde lucrum reportatur, scili-
cet, quia exponitur negotiationi,
quia si exposita negotiationi apta na-
ta est parere fructum, & aliàs non. Pe-
riculum autem, cum quo exponitur
negotiatione, solum se habet, vt cau-
sa sine qua non, illa pecunia sic expo-
sita non fructificaret. Item quia pecu-
nia in societate manet sua, id est, po-
nentis eam: vnde de re sua potest de-
metere lucrum: sed pretium concre-
ditum non est creditoris, dum sic vir-
tualiter mutuatum manet: ergo de
illo, vt de re sua lucrum comparare
sibi non potest.

Ad 5. arg.

AD quintum argumentum conce-
ditur, quod vendenti ad creditum li-
ceret pacisci de lucro cessante, si verè
cessaret, vt se seruet in indemnem: sed
regulariter, vt dictum est ex mente Me-
tinae Salmanticensis, non cessat sic vé-
dentibus tale lucrum: quare regula-
riter non est eis tale lucrum conce-

dendum. Nam & si fateantur, quod
quia de sua re pecuniam nuic habere
non possunt, patiuntur damnum nisi
auctiori pretio eam vendant ad cre-
ditum: non est æquum secundum
Syluestri verbo vsuris 2. §. 5. vt em-
ptores faciant eos indemnes ex quo
propter emptores non patiuntur
damnum. Non enim tenetur quis
de damno, quando ei causam non
dat.

SECUNDO concessio antecede-
nti in casu, quo ad instantiam alte-
rius mutuando lucrum verè cessaret:
Respondetur negando consequentiã,
scilicet, quod liceat vendenti ad cre-
ditum ab damnis laborum, & expen-
sarum indemnitate postulare, hac
de causa augendo pretium, nisi fortè
iuxta mentem Nauarri animum ha-
beat remittendi illud augmentum: si
hæc damna non obuenerint, & sta-
tim exhibita emptori de hac remissio-
ne sibi faciendã scheid: verum per cau-
tionem acceptam fideiussoriam suã
indemnitate est consulendum. Nam
illam sententiam Soti de constituen-
do pretio pro sumptibus, & labori-
bus probabiliter futuris in recuperan-
do debitum, quod possit licitè recipi
etiam, licet non omnino improba-
bimus, tamen vt suspectam in foro
exteriori, & vsuris palliandis sic
occasionem subministrantem non tu-
tam esse iudicabimus, præsertim in
eo, quod ait tale pretium fore solu-
endum, etiam si illa damna non succes-
sisse contingeret postea. Vnde per au-
ctionem pretij indemnitate absolu-
tè parare non licet, sed bene per fide-
iussionem.

AD sextum argumentum concessio
antecedenti negatur consequen-
tia. Primò quia debita periculosa in
se minus valent: quia, quia vendit
non affecurat illa, sed tantum vendit
ius, & actionem qualemcumque habet
ad illa. At verò mutuata pecunia,
& pretium speratum non in se
minus valent, quia mutuataris,
aut debitor cum suis bonis habitis,
& habendis manet obnoxius ad
debita soluenda tanquam eorum af-
secu-

securator respectu creditoris.

Solutio 2.

SECUNDO soluitur, quia de-
bitor, dum merces sibi creditas sol-
uit periculum istud, & metum tollit.
At venditor debiti periculosi, si illud
recuperare, emptor postea nequit à
tertio debitore, istud periculum non
soluit, aut tollit: quia neque ad id ma-
fit obnoxius, quia vt ab obligatione
tollendi periculum liber maneret, il-
lud debitum periculosum, minoris
vendidit.

*Quæst. an
recompensa
ob nouas di-
lationes fa-
cienda sit.*

*Resp.
Dicitur 1.*

IAM si quæ sunt difficultates alia
per ea, quæ dicta sunt, videntur subla-
tæ, vide reliqua in nostro Instructo-
rio, tomo primo, parte secunda,
verumtamen quia hæc quæstio poterit
hic meritò desiderari, scilicet, de
recompensa damnorum ob nouas di-
lationes concessas debitoribus deco-
quentibus, an sit faciendã, quaritur
quid iuris de hoc. Respondeo dicen-
dum cum Mercato libro primo capi-
tulo 12. fol. 53. Primò quod, qui sunt sol-
uendo etiam cum aliquo suo labore,
& detrimento, si fingant se decoxisse
substantiam, vel si facultates suas oc-
cultent, ad sacrum locum fugiendi:
tenentur tum ad sortem principa-
lem, tum ad omnia damna, & dispen-
dia inde creditoribus contingentiã
restituenda. Nam ad restituendum
tenebantur, etiam si ex hoc redige-
rentur ad aliquam indigentiam, præ-
sertim si eadem laborabant sui cre-
ditores, etiam si ex hac fictione dece-
pti creditores nouam prorogationem
concesserint eis spontè se proro-
gare dicentes.

Dicitur 2.

SECUNDO dicimus cum eo-
dem, quod qui præimpotentia non
est soluendo in termino, tunc talis
licitè huiusmodi noua termini pro-
rogatione sibi concessa fruitur, ne-
que tunc vllius satisfactionis ob hoc
est debitor: sed capitali illo exiguo si-
bi remanente negotiari, & inde si-
bi quæstum parare potest, vnde fiat
soluendo postea forti debita. C. qui
bona ced. po. l. 1. per totum titulum,
& l. 15. qui. ff. de ces. bon. & l. si deli-
ctores, ff. de re iudic. §. sunt qui id
quod facere. Sed quid si cum impo-

tens esset ad soluendum totum, ali-
qua debiti quota sibi remissa est, qua-
tenus reliquam in nouo solutionis
termino indulto persolueret.

AD HOC autem tertio dicimus, *Dicitur 3.*
quod licet in hoc casu remissionis
prædictæ quotæ, non satis, clarescit
quid sit dicendum: sed securius &
probabilius asseritur, totam sortem
debiti in solidum fore soluendam ab
eo, cum (quia fortè perueniet ad pin-
guiorem fortunam) iam fuerit solu-
endo: quia remissio illa quotæ, non est
condensã fuisse mera liberalitas, aut
donatio, sed quidam modus conde-
scendendi, & conuiuendi necessita-
ti debitoris præsentis. Faciunt ad hoc
leges citatæ supra C. qui bona ced.
pos. quæ ob cessionem, & renuntia-
tionem generalem bonorum, in re-
medium decoquentium, & perditio-
rum indultam non ad eò liberos eos
remanere permittunt, quin astric-
ta ad ea debita in solidum, & integrè
soluenda manèant, si contigerit eos
in posterum peruenire, ad pingui-
orem (vt aiunt) fortunam. Sed etsi,
vt prædictum est, securius sit tenere
cum Mercato, etsi rigidus loquatur:
tamen in aliquo casu, tam apparen-
tes atque probabiles ex accidentibus
circumstantijs collectæ, possunt esse
præsumptiones de libera illius quo-
tæ, donatione tunc facta misero: vt
etiam, si præter spem redierit ad se-
cundiorum, latiorumque fortu-
nam, postea in conscientia
ad quotam sibi sic re-
missam restituenda non sit
adigen-
dus.

Emptor an quia anticipatē emi, possit minuere pretium, latē disputatur. Res futura prout est impotens, an determinato pretio praemi possit disputatur contra Albornoꝝium. Res futura dupliciter emuntur, sicut dupliciter consideratur pretium rei futura aequaliter taxandum: Et de quodam casu contingente in noua Hispania, item anticipata solutio dupliciter initur.

CAPVT XXXVIII.

Quaest. An propter anticipatā solutionem liceat minuere pretium.

A

AM ipsa series, & procedendi ordo exigit, ut sicut de venditione ad creditum, an ratione illius liceat augere pretium dixi, sic etiam de emptione anticipata solutiōe facta an ratione illius emptori liceat pretium minuere, differamus.

Arg. 1.

ET arguitur primo, res, quae anticipata solutiōe emuntur, regulariter futū non in actu, sed in potentia, & subiectae periculis, cuiusmodi sunt foetus animalium gignēdi, & fructus terrae nascituri: sed res emptae prout sunt in potentia, subiectaeque periculis minoris solent consistere, ergo licitum erit eas minoris emere, quam res, quae iam (quia iam sunt in actu) periculo carent.

Arg. 2.

SECUNDO arguitur, non licet mutuo dare pecuniam eo pacto ut postea sic eam danti restituatur in oleo, vino, vel tritico, vel huiuscemodi mercibus pretio, quo tempore traditionis valebunt: quia esset ratione mutui imponere graua men appetibile pretio mutuatario restituēdi mutuo datam pecuniā in mercibus. Sed anticipata pecunia emere merces pretio earum tempore traditionis currenti perinde est ac mutuo dare pecuniā, ut reddatur in mercibus: quia secundum D. Thomam & omnes doctores illa anticipata pecunia est implicitum mutuum: ergo anticipata pecunia nō licet emere merces pretio earum traditionis currenti, quia ratione mutui impliciti graua men aestimabile pretio imponeretur recipienti eam,

ut eam pecuniam restitueret in mercibus, quod vsura non vacare videtur.

ET confirmatur, nulli licet mutuo dare pecunias ea obligatione, ut mutuatarius, qui operarius est, in operibus conductitijs eam soluat. Sicut neque mutuo, ut merces mutuatarius ab officina mutuantis emat, ergo neque emptor poterit offerre venditori anticipatam pecuniam pro emendis mercibus pretio tempore traditionis earum currenti: patet consequentia, quia etiam in anticipata solutiōe interuenit virtuale mutuum, ratione cuius non licet obligare ut reddatur anticipata pecunia in mercibus & tali pretio traditionis earum tempore currenti.

Arg. 3.

ITEM tertio arguitur, quando res emitur anticipata pecunia in summo pretio: quo de facto non esset forte vendenda, est virtuale mutuum illius anticipati pretij, & tamen hoc mutuum, id est, anticipatum pretium in causa est eas merces minoris emendi, quam traditionis tempore venderentur, quia (ut suppono) pretio summo, & rigorofo venderentur: & non in summo nisi implicitē anticipata pecunia mutuareretur, ergo vsura est anticipata solutiōe emere pretio minori, id est, in summo, quia ratione mutui virtualis hic minoris fit emptio.

Arg. 4.

QUARTO arguitur, si quis bona fide putans, non statim anticipatē sibi esse soluendum, venderet maximo pretio, quod communiter curret tempore traditionis, fururas merces, tunc si quia emptor se declarat potenter ad statim soluendum, & quia anticipatē offert solutiōem, vellet iam merces in infimo pretio, esset vsura, quia ratione mutui, id est, pretij statim anticipatē oblatis pretium maximum commutat sibi in infimum: ergo neque etiam à principio licebit emere pretio infimo anticipatē soluto merces, quae diuendi postea poterant maximo, & de facto maximo erant venundandae, quia vtrouque interuenit implicitum mutuum anticipatē pecuniae cuius causa minoris, id est, in summo pretio emere contendit.

QVIN-

Arg. 5.

QUINTO arguitur, si iam bona fide iure supremo, & maximo pretio emit rem statim sibi tradendam: venditorque post hoc vellet, & peteret eius rei venditae per interstitium, aliquod temporis possessio nem penes se remanere, iam emptor causa dilationis à se concessa venditori, ut possit differre traditionem possessionis, nō potest conuenire cum venditore, ut non teneatur ei soluere pretium maximum: sed tantum infimum pro re sic emptā à principio pro pretio maximo: ergo neque à principio licebit anticipata solutiōe emere pretio infimo rem, vel possessionem, in quam, si statim manumissus esset emptor: licitē maximo pretio sibi constaret, neque in summo sibi tunc venderetur, patet consequentia ex paritate rationis, quia in vtroque casu ratione mutui impliciti, id est, dilationis diminueretur pretium inter partes, scilicet, quantum res emptā venditori veluti con creditur, dum eius traditio statim emptori faciēda per aliquod tempus differtur.

Confirm.

PRÆTEREA confirmatur ex auctoritate Diui Thomae 2. 2. q. 78. art. 2. ad 7. ubi asserit esse vsuram, si propterea quod emitur res anticipata pecunia, ematur minoris pretio iusto: ergo cum maximum pretium iustum fit: non licet, quia anticipata pecunia soluitur minoris, id est, in summo pretio rem emere.

Res in potētia an pretio determi netur.

QUIA quaestio hae implicatior est, neque adeo est patens, ut omnes doctores in vno conueniant, libuit mihi iuxta difficultatum ordinem, quem praefereunt argumenta obiecta, quod lucidius in ea procedamus, ei subalterna dubia specialia mouere, quare quod primi argumenti difficultati primo faciamus satis.

Arg. 1. Alborno.

QUÆRITVR vtrum res futura, si ematur prout est in potentia, & prout de se spem magis, vel minus certam praebet: tunc pretio specialiter determinato emi possit licitē. Hanc quaestio nem aliquatiter difficilem reddunt argumenta hae, quorum primum est Albornoꝝij in lib. 2. de contract. tit. 16.

ubi sic arguit pretium rerum futurarū nondum existentium æquiuale debet earum valori, sicut contingit in rebus consistentibus, in quibus earum pretium earum commensuratur valori. At rerum futurarum ante earū praesentiam valor determinatē consistere non potest, quantum futurus sit, si quidem ante earum existentiam, earum conditiones, & qualitates, ex quibus earum valorem metimur, satis nobis innotescere non possunt: ergo res, ut res sunt in potentia nondum existentes, pretio specialiter determinato quod ad certam qualitatem, ut sic emi nullatenus possunt.

Arg. 2.

SECUNDO arguit Albornoꝝius sic, qui sic merces prout sunt in potentia, & nondum adhuc existentes certo pretio ante praetaxato à se emit anticipata pecunia, venditoremque astringit ad sibi tradendas postea merces pura lanam, vel oleum, vel triticum in certo pondere, numero, vel mensura, sic emendo se ponit in tuto, quia totum periculum venditorē sibi re facit, si quidem annus in fructibus fertilis eueniat, siue sterilis: venditor ut ad id obnoxius compelli potest ad quotam vini, olei, vel tritici in numero, pondere vel mensura, determinatā iam à principio soluendam: ergo non est licitus contractus hic ubi merces pro ut tantum sunt in potentia certo determinato quae pretio anticipata solutiōe emuntur ea conuentione, ut in certo pondere, numero & mensura reddantur. Non enim hic æquali alea, & periculo se contrahentes exponunt.

PRO huius ergo resolutione quaestio hae praenotanda venit distinctio, scilicet, quod res, quae in futurum expectantur, dupliciter contingit esse venales, & emibiles, vno modo prout in potentia sunt, & veluti iam in virtute, & in spe habentur magis, vel minus certae, sicut si quis futuri anni triticum emeret prout est tantum nunc in herba considera tutum. Secundō possunt emi prout tales fructus pura, vinum, oleum, triticum tempore collectionis eorum, contingit esse.

HAC

Res futura dupliciter est venalis.

Concl. 1.

HAC præmissa distinctione flaturur prima conclusio resolutiua huius primæ specialis quæstionis, conclusio autem hæc est. Quando res futura emitur, prout in potentia est, & quatenus in expectatione magis vel minus certa est, tunc emi potest, & debet pretio determinatè tempore emptionis inter partes præstituto. Hæc conclusio patet primò ex exemplo quotidiano. Nam sic fructus, & redditus episcopatum, aliarumque dignitatum (vt ait Garcia) pretio certo, determinatèque constituto solent conducti, & locari.

SECUNDO probatur, quod res futura, vt in potentia sic possit vendi, quia si sic quatenus est in potentia consideretur, sic iam est aliquo modo præsens non quidem in actu, sed in potentia, & virtute, & aliquatenus ex tunc possideri potest non quidem in re: sed in spe de tali re habita, ac per consequens arbitrio boni viri prætaxari determinatè potest pretium eius, sicut pretium fructuum episcopatum sic taxantur.

QVOD autem sic taxandum sit, patet, quia tunc prædefinendum est pretium rei venalis: quando eius perficitur, concluditurque venditio: postquam sic vsu receptum est fieri. At venditio rei futuræ tunc perficitur quando prout est in potentia venditur, & quatenus expectationi substat: tunc etenim illius dñum aut ius in emptorem transfertur, ab eoque ex tunc veluti propria possidetur, nam ex tunc emptori perit: si pereat, & si benè res cedat, in lucrum eius cedit, ergo tunc tempore emptionis eius prætaxari debet pretium.

Concl. 2.

SECUNDA conclusio. Si res futura emuntur non quatenus in spe, & in potentia sunt: sed secundum suam existentiam in futuro, respiciendo tempus, quo sperantur futuræ, anticipata pecunia tanto pretio comparari possunt, quato tempore traditionis sunt valitura. Hæc autem conclusio probatur, nam rerum pretium correspondentem habet valori, quem valent tempore, quo earum concluditur, perficitur

Probatio.

que venditio: venditio autem rerum futurarum (dum prout in re, & in seipsis futuræ sunt procedit) tunc perficitur da venit: quando res ipsa realem iam existentiam adeptæ in emptoris manus quoad possessionem sunt peruenturæ: ergo tanto pretio anticipato comparari poterunt, quantum valoris tunc obtinebunt. Sic autem triticum, vinum, oleum & aliæ huiusmodi merces emi solent pecunia anticipata, veluti loco pignoris emptionis suo tempore perficiendæ præoblata. Quod planè tunc contingit sic fieri: quando à principio non celebratur perfecta emptio, & venditio, per quam statim dominium, & periculum rerum futurarum sic venalium transferuntur in emptorem: sed tantum inchoatiuè quædam inchoatur emptio, & venditio imperfecta, id est, promissio eas in futurum emendi, & vendendi, cum scilicet iam peruenerint ad maturitatem, & esse existentia; & tunc celebrandi earum venditionis, & emptionis perfectum contractum per translationem dominij, & periculi earum in emptorem, tunc autem sic imperfectè contraxisse partes constat: quando de mente vtriusque contrahentis fuit, in periculo, & dominio talium futurarum mercium remanent interrim ante traditionem earum apud earum venditorem.

HIC præterea libet adnotasse cum Garcia, quod cum iuxta modum huius secundæ conclusionis emuntur sic res futuræ, signandum est tempus, quo in mercium futurarum possessionem manumittendus est emptor, scilicet talis, vel tali die, & mensis certi, anni, alioquin magna pateret occasio litibus, & fraudibus.

IN SVPER & animaduersione, opus est, quod quando præsignatio temporis hac moderatione adiecta fuerit facta, scilicet, cum obligatione soluendi pretium, quod per talem mensem Augusti, vel per 15. dies illius mensis currerit, talis obligatio, vel pactio intelligenda venit de pretio, quod in toto illo limitato tempore magis durauerit, quippe, quod communius, & genera-

Nota 1.

Nota 2.

generalius pretium, id sit quamuis, si satis meminimus, secundum Nauarrum in hoc casu, quo præsignato tempore vnius mensis, vel 15. dierum, diuersa pretia communiter per id temporis inueniri contingeret, quod contrahentes sic æqualis sortis alæ se exponant, non supremum, aut infimum de pretijs tunc inuentis est soluendum, quod & æquitatis ratio suadere videretur, vtraque autem hæc intelligentia talis limitati temporis pretij est bona, illa prima Garcia, & hæc secunda Nauarri, nisi quod hæc Nauarri æqualitati contractus magis consonat, vtraque tamen locum habere poterit, nisi aliter expressè conuenissent à principio.

Concl. 3.

TERTIA conclusio quando res futura, id est, foetus animalium edendi, vel fructus terræ nascitur inueneuntur secundum valorem, quem tempore traditionis sunt valituri, benè possunt statim à principio prætaxato à contrahentibus pretio emi, dummodo talem inter se præstituant pretij taxam: quod per eam æquali sorti perdedi, & lucrandi se exponant.

HÆC autem conclusio iuris non caret fundamento, nam in c. nauiganti, extra de vsuris, non censetur vsurarius contractus, cum quidam piper, seu cinnamomum, seu alias merces comparant, quæ tunc, id est, tempore venditionis ultra 5. libras non valent, & promittunt illis, à quibus illas merces accipiunt, se sex libras statuto termino soluturos, imò neque venditores in hoc casu peccatum incurrere declarat, dummodo dubium sit merces illas plus minusve solutionis tempore valituras. Ecce vbi non damnatur contractus vbi statuto pretio antea, etiam minori, quam sint valitura merces tempore earum traditionis præemuntur, dum tempore contractus in dubio erat, vtrum tempore traditionis hoc prædefinito pretio magis, vel minus essent valitura.

Ratio.

PATET etiam ratione conclusio. Nam contractus sortium hic admixtus, per quem æquali alæ perdedi, & lucrandi contrahendo se exponunt partes, iustificat nostram con-

clusionem: sicut contractus hic sortium solitus est iustificare contractum positionum, id est, de las apuestas Hispanicè dictum.

CÆTERVM pretium hoc quomodò arbitrio boni viri prætaxandum sit, quatenus in æqualem sortem iacturæ, & lucris sic contrahentibus cedat indagandum hic nobis perstat. Ad hoc ergo pretium aliquo modo attingendum, cum multa sint attendenda: perpendendum tamen est primò, quantum probabiliter futurum esse credatur supremum pretium, ad quod res tempore traditionis ascendet, consideratis omnibus negotijs, circumstantijs, coniecturis, quæ probabilius menti occurrentibus, quibus etiam pensatis, & in finem pretium, ad quod tunc peruenire poterit arbitrandum venit, tuncque hac habita consideratione pretium quod intermedians inter hæc extrema pro iusto pretio in hoc genere contractus præassumendum est, & signandum, hæc etiam habita ratione, quod si aliquod horum extremorum probabilius, verisimiliusque credatur mediū pretium probabiliori: proximus pro iusto pretio præfixatur. Sicut, verbi gratia, si demus pretium supremum esse vndeçim argenteorum futurum, & infimum nouem, tunc mediū, scilicet, decem argenteorum erit pretium iustum huius contractus. Hoc autem significare voluit caput nauiganti, vbi ostendit dubium de valore maiori, vel minori tempore receptionis mercium in causa esse, ne emens anticipata pecunia minori pretio, quam de præsentibus valebant, vsurarius non sit censendus.

SED scire quispiam cupiet, quid si sic anticipata pecunia parans emere magis appellit mentem ad credendum merces potius valituras magis, quam minus, quam sit id pretij, quod anticipatè soluit, an tunc habeat locū definitio cap. nauiganti, extra de vsur. Responderetur sanè, tunc proprie non habere locum: nam habet locum in dubio, at dubius proprie quis non dicitur esse, vbi magis in vnam partem inclinat quam in alteram.

Quæst.

Pretij futurum quam liter taxandum.

Quæst. de pretio futuro taxando.

Resp.

ADDE commédatione dignum esse, quod & Panor. in d. ca. nauiganti subnotauit, scilicet, quod ad arbitrandum, an merx sic valebit tempore receptionis, habenda est ratio de cōmuni opinione, & cursu regionis: & de eo, quod frequentius contingit. Nam & si res empta aliquoties tempore eius receptionis visa fuerit minoris valuisse, quàm cum empta est: si tamē vt in plurimum magis contingit valere, non ideo à communi præsumptione discedendum est, scilicet, quia præsumentur magis fore valitura: quia respiciendum est, ad id, quod frequentius contingit, & non ad id quod rarius, talique bilance res considerata venit, vt emptor non taliter se constituat in tuto, vt venditorem iacturæ periculo obijciat.

Coroll.

Casu cōiugentia.

HINC iam corollariē sequitur, quam satis consentanea fuerit rationi responsio illa, qua respondi ad dubiū, de quo in ciuitate Angelorum nouæ Hispaniæ sum dicere rogatus, in quo proponebatur, quendam conuenisse cum agricola quodam, vt præsoluta pecunia sibi venderet omne triticum tempore messis à se colligendum singulas mensuras, quæ Hispanicè dicuntur *hanegas*, ad numerum septem argenteorum, cum in alijs annis hoc solitū est fuisse pretium medium inter supremum, & infimum tempore messis currentis: vbi messis erat irrigua: contigit tamen illo anno, quo sic contractus est inicus: cum propter ingruentem in firmitatem communem, & veluti pestem inter Indos, quorum ministerio colebantur messes grassantem, parum seminis fuisse terræ mandatum, tum hac de causā ab herbis malis non potuisse satis repurgari: quæ quidem causæ illo anno penuriam talem frumenti inuexerunt, vt faneca in valore, ad viginti argenteos ascenderet tempore messis: quid iuris esset de hoc contractu, sum edicere efflagitatus, quia fratres cuiusdam insignis ordinis & cœ nobis hunc contractum iustum fuisse pronunciauerant, sed reuera ea ratione eum damnabilem esse asseuerari, quia anima quæ sit circumstantijs, scilicet

cet, grassantis infirmitatis inter Indos colonos, quæ iam tempore contractus imminēbant, penuriæ frumenti causatiū, ipse emptor, quo ad lucrum suum se posuit in tuto: qua quoque de causa emptor delatus ad consilium regium Mexicanum damnatus est, & ea quoque causa: quod præmendo anticipatē triticum ad reuendendum fecisset contra pragmaticam: Quod adeo verum est, vt magister Ioannes à Penna Cathedralicus olim Salmanticensis infra scriptis, quæ nomine illius circumferuntur, aulius sit affirmare, quod etiam in casu, quo sic contractus se exposuissent æquali periculo: si casu inopinato fieret magna iactura: cogereur fortasse emptor ad aliquid resarciendum venditori tali iactura affecto: quia de extraordinarijs, & valde exorbitantibus casibus non videtur fuisse à principio contractus cogitatum.

PRÆTEREA admonitos hic se volumus lectores de periculo sic contractus, scilicet emendo pretio presentis, & tunc æstimato tempore contractus, res futuras, prout sunt in potentia, aut prout in tempore futuro contingent esse, propter eas difficultates, & pericula, quæ in taxando ante earum subsistentiam merces subesse solent: quare tutius est tales conuentiones nō ad pretium factum, sed ad pretium tempore traditionis earum faciendum fieri. Nam & hoc Gregorius IX. in fine illius capituli in ciuitate, sic consulit, dum ait ciues tui saluti suæ bene consulerent, si à tali contractu cessarent: cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeunt occultari.

IAM ad argumenta responsuri, ad primum dicitur, quod merces futuras anticipata solutione emens dupliciter sic eas potest emere: vno modo prout sunt in potentia, subeundo statim earum periculum, & acquirendo ius ad illas, quod est eas emere emptione perfecta, & sic quia ratione periculi minus valent emptori, in quem statim transfertur periculum, minoris emptor anticipata solutione potest

Admonit.

Ad 1. arg.

Merces futura vt in potentia & in subsistentia considerantur.

est emere, quàm tempore receptionis valeret, non tamen minoris, quàm arbitrio boni viri valent, vt in potentia considerata, & iam emptoris ex tunc subiectæ periculis, à quibus se statim eximit venditor, quare neque tanto pretio, quanto extimantur valitura tempore traditionis, potest eas vendere sic eas vendendo. Alio modo potest eas emere, pro vt tales merces postea futurae sunt in subsistentia emptione quadam imperfecta: qua non statim in emptorem earum dominium, vel ius transfertur, neque periculum, sed tantum conuenit inter partes de perficienda emptione, & venditione in tempore futuro, quando tales merces iam subsistent: & tunc licet tempore huius conuentionis in periculo sunt, quia tamē non subsunt periculo emptoris, ideo emptori iure caret, diminuendi pretium, quod tempore traditionis hæc merces valebunt: neque ante traditionem earum præfigere licet pretium: nisi imperfectè contrahentes æquali sorti se exponant lucrandi & perdendi. Igitur ad argumentum in forma negatur, quod in secundo contractu merces sint periculosæ respectu promittentis eas emere: dum subsisterint postea, & sibi tradentur, quia tunc citra periculum sibi tradentur: & concedo, quod in primo casu venditæ, vt in potentia, perfecta venditione, quia cum periculo emptoris emuntur, minoris licebit anticipatē emere, quàm æstimantur valitura tempore receptionis.

Ad 1. arg. 2. quæst.

AD argumentum primum primæ specialis quæstionis, respondetur quod si contractus, vbi anticipata solutione res futuræ vt futuræ sunt emuntur: per se sumatur, tunc bene concluditur argumentum non posse prætaxari determinatum pretium: neque ad pretium statim factum talem emptionem posse fieri; si tamen contractus hic sumatur, vt associatus cum contractu sortium, sic nō probat argumentum, quod pretio arbitrio boni viri, iuxta normam prædictam determinatè prætaxato si fiat, non sit licitus, si in præ-

dicta taxatione æquali forti iacturæ, & lucri partes exponantur.

NEQUE obstat vbi admiscetur contractus sortium res taxandæ secundum suas qualitates, conditiones, & substantias præsentis non existant: Nam hoc non obstantè determinatè pretio pensatis circumstantijs arbitrio boni viri prætaxari possunt æquali forti exponendo contrahentes. Imo contractus sortium excluditur ne locum habere possit, vbi præsentia rerū, & scientia earum indicant valorem præsentem. Nam sortium contractus non respicit ex sua natura res præsentis, & extantes: quarum iam habetur notitia, sed tantum rerum futurarum: quarum ignorantur conditiones, & qualitates, & euentus, & sic patet solutio ad 1. argum. Albornotij.

AD secundum argum. Albornotij respondetur, quod si consideretur prædictus contractus, quatenus etiam associat sibi sortium contractum, hinc non se ponit emptor anticipatè pecunia, & prætaxato pretio emendo in tuto: quia sic pretium prætaxandum est, vt supponimus, vt æquali alexæ iacturæ, & quæstus contrahentes maneant expositi. Si autem talis contractus, quatenus emptionis, & venditionis contractus est celebratur, cum bifariam possit celebrari, scilicet, primo modo anticipatæ solutionis causa obligando venditorem, vt siuè multū siuè parum colligat vini, tritici, vel olei tot determinatè mensuras, & non minus tempore collectionis tradat, tunc licet sic contrahendo non omnimoda interueniat inæqualitas: quia sicut emptori venditor tot mensuras vini, vel olei suo tempore ex vi contractus reddere tenetur, etiam si tot mensuras collegisse non contingat: sic etiam emptor ad tantum pretij rependendum manet strictus, quantum harum mercium valor valebit earum receptionis tempore: tamen quia inficiari non possumus, quin ista obligatio persoluendi tot mensuras, etiā si tot non colligantur extra naturam sit contractus emptionis, ideo si ratione anticipatæ solutionis hac obliga-

Responso ad obiectiones.

Ad 2. argum. Alborn.

Anticipata solutio dupliciter in-

tionem oneraret venditorem proculdubio, cum talis obligatio pecunia æstimetur, venditore sic grauato, emptor manifestam labem vsuræ non euaderet nisi ad hanc relaxandam iniquitatem emptor pretium augetur in ea quota, quæ tali obligationi æquiualeat: sicque in periculo contrahentes æquipararentur, ita Garcia, cuius responsionem adhuc sic libet limitare, scilicet, esse veram, scilicet, quod ratio ne recompenfandi hanc obligationem impositam venditori, augendum sit pretium, nisi ad instantiam venditoris anticipata pecunia emens damnū ex ista anticipata solutione pateretur aliunde, quod per istam obligationem re significata venditori videretur restaurari.

SI autem secundo modo contrahatur, id est, sub hac conditione, vt venditor tot determinatè mensuras tritici ei soluat, hac etiam adiecta conditione, si tot collegerit, quæ ad tot soluedas suffecerint alias non: tunc negamus certè totum periculum subire venditorem, imo æquali tunc se periculo obijciunt, & oneri: nam si venditor obligationem induit tot determinatè mensuras emptori mensurandi, si et collegerit: ita emptor obligationem in se suscipit tantumdem pretij soluedi, quantum res empta iuxta mensuras recipiendas inuenta fuerit tempore receptionis valere.

Ad liceat obligare mutuatarium, vt mutuum reddat in mercibus, vel in prestatione operarum, vel vt veniat ad emendum à sua officina, vel vt soluat in auro. Respondetur per quinque conclusiones, & soluantur argumenta in contra.

CAPVT XXXIX.

Quæst. an licet mutuarium obligare, vt mutuum reddat in mercibus.

RORRO argumentum illud secundum principalem questionis motum, hanc specialem questionem nobis hinc excitat, scilicet, vt mutuarium obligetur, vt eandem pecuniam reddat non

in se ipsa, & in specie: sed in oleo, vel vino, vel tritico, vel, si sit mutuarius, operarius eam rependat in laboribus diurnis. Et quidem, quæstio est: quæ non mediocrem præ se fert difficultatem: quare quò eius innotescat difficultatis vis.

PRO parte negatiua primò sic arguitur. Si aliquis alteri pecunias dedisset mutuo ea obligatione mutuatarium deuinciendo, vt à sua officina merces emeret: vel in suo molendino moliturus veniret: proculdubio contractus hic vsuræ nota notaretur: ergo similiter non est sine nota vsuræ contractus ille, quo quis ad mutuam pecuniam in mercibus, vel laboribus sui officij diurnis persoluendam, cogeret mutuatarium.

SECUNDO arguitur: quia de ratione mutui est, vt res mutuo data eademmet in specie restituatur: ergo illicitum prorsus erit in mutuatarium hanc obligationem reddendi pecuniam mutuam iure, quæ alterius specie sit, superinducere.

TERTIO arguitur, quia accedere potest, quod mutuarius, qui ea conuentione mutuo pecunias accipit, vt eas in mercibus reddat, his mercibus careat, in quibus restituere astringitur pecuniam sibi mutuam, & quod mercenarius non sit, qui in laboribus diurnis obligatur restituere pecuniam mutuum, ergo obligare eum tunc vt mutuum pecuniam in prædictis mercibus, vel operis diuinis reddat, non est res, quæ prorsus caret culpa.

QUARTO arguitur, illicitum factum videretur, si quis hinc ad annu mutuasset triticum, vt in fine anni in pecunijs restitueretur, eò quod ex tali mutuo lucrum sibi parat: si contingat triticum maioris esse valoris tempore eius restitutionis in pecunia, quam tempore mutationis eius: ergo pari ratione illicitum planè erit mutuisse pecunias, eo fine, vt in mercibus, vel diurnis operis restituatur: patet consequentia, quia vtrobique talis imponitur obligatio æstimabilis pretio ratione mutui in casu antecedentis ratione

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4.

tionem mutuati tritici: in casu autè consequentis ratione, & mutui implicati, imò vtrobique interuenit mutuum illic, vt in venditionis contractu ad creditum, hic vt in emptione anticipata solutione facta.

PROPTER prædicta argumenta cõmuniter inter doctores, & summissas ea opinio recepta est, qua opinantur cum prædicta obligatione mutuariæ cum vsura coniunctum esse. Huius opinionis videtur esse magister Sotus inter modernos de iusti. & iur. libr. 6. q. 1. arti. 2. Mercatus etiam libro de vsuris ca. 7. eam tenere videtur Nauarrus quoque in sum. capi. 17. nu. 220. cum Pano. c. si. de vsuris, exemplificat quæ eam etiam in mutatione facta, vt mutuarius laboret in prædio mutantis, vel vt molat in molendino mutantis. At Syluester verbo vsura. 1. q. 7. & 8. licet teneat eam in casu mutationis cum obligatione, ad eundem ad suam officinam, vel molendinum, vel furnum, vel apothecam. Quia dicit eam esse opinionem S. Thomæ: tamen in casu, quo Dominus prædij mutuatur cum obligatione, vt colonus iusto pretio eius prædij cum colar oppositam videtur sequi: quia inquit mutuatio cum ista obligatione non fit ad reportandum lucrum: sed ad euitandum dampnum, id est, defectum culturæ. Hoc autem iniustum non est, sicut neque gratia vitandi dampni mutuarie mutuari res perituras sibi, & non mutuario. Vide Palatium super sum. Caieta. verbo vsur. cap. 1.

CONTRARIAM opinionem tenuere supplementum. Sum. Angelica, Summa Rosella (prout refert loco citato Syluester) quibus accedit Adrianus q. de vsur. & Albornozius. libr. de contract. tit. 6. & titu. 16. quibus tandem subscribit Garcia in 1. lib. de contract. c. 24. pag. 703.

IGITUR in quæstione tam perplexa, ne confusio pariat obicuratè placet casus, quos interdum sub hac quæstione contentos confundunt aliqui doctores, segregare separatim ad singulos per singulas distinctas conclusiones respondendo: quia alius ca-

sus est mutuarie cum obligatione, vt res mutuata reddatur in mercibus, alius autem si mutuetur cum obligatione, vt suas operas postea præstet colonus, alius autem est cum obligatione, vt mutuarius empturus veniat ad officinam mutantis, vel molendi gratia eius molendinum adeat, his præstitutis.

PRI MA suo ordine statuit conclusio, non est vsura tempore charitatis annona triticum æstimatum pretio, quo tunc venditur mutuarie cum pacto, vt tempore solutionis reddatur triticum pretio, quo tunc valebit, hæc autem conclusio est Nauarri in sum. ca. 17. numer. 225. cuius rationem esse ait, quia in effectu non est mutui, sed est vendere triticum, & dilatione solutionis concedere, iuxta omnium mentem in d. ca. in ciuitate de vsur. est D. Antonini par. 2. c. 7. §. 13. nisi prohibita esset huiusmodi tritici anticipata emptio, vt est prohibita per leges Castellæ tritici anticipata emptio ad reuendendum, & etiam pro sua domo nisi pretio, quo viginti dies ante viginti post sacrum diem sanctæ Mariæ Septembris valebit in metropoli loco vbi emit l. 13. & l. 14. legum Madritij, anno 1528.

SECUNDA conclusio, si is, à quo mutuo petuntur pecuniam, eas pecunias dare renuit: nisi sub conditione, vt sibi reddantur in mercibus, nõ propterea vsurarius est, aut illicitè agit. Hæc conclusio est Adriani, & Albornozij locis citatis, quibus suffragatur Garcia loco allegato, quæ vt ab sit à suspitione vsuræ, intelligenda est esse vera cum his duabus limitationibus, scilicet, primò quòd ab sit intentio mutuandi, sed potius intentio adfit emendi merces, sicque perenti illas pecunias mutuo explicetur: ne scandalo agitatus putet se ratione mutui, quod petit, tali opprimi obligatione reddendi pecuniam mutuam in mercibus: secundo cum limitatione vt recipies pecunias sic huiusmodi conditionis persona sit, quæ eas merces paratas habet, & venales volentibus eas emere. Nam si huiusmodi, mercibus sic venales

Concl. 1.

Concl. 2.

Variat Doctores.

Distinctio casuum.

libus careret, contractus emptionis si-
 cum iniret potius, quam verum, quip-
 pe qui tunc in contractum mutui cum
 obligatione imposita mutuatario eum
 expensis suis emendi merces, quibus
 cum pro pecunia sibi mutuata satisfac-
 ceret mutuanti, resolveretur. Sicq; li-
 mitata conclusio hæc consentanea ra-
 tioni magis videtur: ac proinde pro-
 batur, quia hæc forma contractus re-
 ducitur ad quandam contractum em-
 ptionis anticipata solutione factam,
 qui non est illicitus: quia in em-
 ptione consueverunt pecunia anticipata dari.

SECVNDO patet, quia in con-
 tractibus, vt rectum iudicium de eorum
 iustitia sumatur, & vt quales sint iudi-
 centur, non est eorum nomen, quæ
 illis interdum ex errore imponuntur
 habenda ratio, sed ad naturam eorum
 conficiendam mentis conijciendus
 est oculus. Cum igitur contractus hic
 (quid quid eius nomen sonet) proprie-
 ratem emptionis anticipata pecunia
 factæ, & eius naturam exprimat: fit sa-
 nè, vt contractus emptionis anticipata
 pecunia factæ sit, ac subinde licitus.

Reffidetur
 obiectiomi.

NEQVE enim obstat, quod eam
 pecuniam recipiens, eam mutuo pe-
 tit volens eam nomine mutui, & nõ
 titulo emptionis à principio recipere:
 quia non ideo eius anticipata da-
 tio & receptio erit mutuum: sed po-
 tius erit anticipata solutione emptio
 mercium. Inest etenim ius, & libertas
 vnicuique suam alteri pecuniam dan-
 di, vel titulo mutui, vel titulo pretij
 anticipati emptionis mercium, neq;
 hoc iure priuatur, aut facultate: eò qd
 indigens pecunia eam petat sibi mu-
 tuari, vnde eo ipso quod dans pecu-
 niam petenti mutuum illam pecuniam
 ea conditione, & non alia vult illi an-
 ticipatè numerare, vt restituat sibi in
 mercibus, satis indicat non via mu-
 tui, sed anticipati pretij emptionis
 mercis illam relinquere, quare si eam
 recipiens cum hac conditione eam ac-
 ceptat: non est, cur conqueratur se ra-
 tione mutui se illa conditione grana-
 ri. Nam & si quatenus datur pecunia
 anticipata, videatur pecunia mutuari

tacitè non tamen hoc obstat, quia nõ
 mutuum intenditur, sed contractus
 emptionis mercium futuro tempore
 tradendarum.

TERTIA conclusio, qui petenti
 à se mutuo pecuniam, ratione mutui
 non vult illi illam dare, sed vt pretiũ
 eo pacto, vt eam accipiens in suo præ-
 dio labore illo pretio locando ope-
 ras, non videtur quicquam illic tum
 agere. Secus est, si rationi mutui reci-
 pientem mutuum, vt in suo prædio la-
 borares, mutuanus velle obligare. Hæc
 autem conclusio est Adriani Alborno-
 zij, & eorum sectatoris Garcia locis
 vbi supra; quæ vt tuta sit eisdem dua-
 bus limitationibus, quibus & secunda
 conclusio fuit moderata, venit mode-
 randa, scilicet, vt absit primò intentio
 mutuandi; & sola sit intentio antici-
 pata pecunia, illius accipientis pecu-
 niam conducere operas pro suo colen-
 do postea prædio: secundò nõ fictus
 sit conductionis operarũ contractus,
 & ideo resoluat in mutuum cũ obli-
 gatione onerosa, necesse est quod rece-
 ptor seu datarius talis pecunia talis
 sit qui solitus sit locare alijs suas ope-
 ras, & ad hoc sit paratus: & licet hæc
 conclusio absolutè sumpta sit contra
 Sotum, vbi supra: tamen, sic modifica-
 ta non respueretur à Soto. Quæ qui-
 dem eisdem rationibus, quibus secun-
 da iustulata est, manet probata: quoad
 eius primam partem, quia locationis
 est contractus anticipata pecunia, si
 eius natura potius, quam superficies
 introinspiciatur. Quoad secundam par-
 tem, scilicet, quod ratione mutui id
 non liceat est omnium, & Pan. ca. fi. de
 vsuris, est Nauarri in sum. ca. 7. numer.
 220. & probatur, quia ratione mutui
 obligationem æstimabilem pretio colen-
 di agrum mutuatario imponit,
 quam obrem secundum Caieta. verbo
 vsura casu 8. tenetur eum ab hac obli-
 gatione liberare, & pro illa iudicio
 boni viri satisfacere, quam satisfactio-
 nem cum alijs pretium iustum cultu-
 ræ prædij mercenario soluerit, qui
 fuit mutuatarius, tribuendam esse pau-
 peribus Syluester verbo vsura. i. que. 7.
 ait, quia iam mercenarius, qui mutua-

arius

arius fuit pro labore suum iustum pre-
 tium (vt supponimus) reportauit: hæc
 est contra Mercatum de contract. c. 7.
 de vsura palliata.

QUARTA conclusio rationi mu-
 tui astringere mutuatarium vt de mu-
 tuantis apotheca merces emat, vel in
 eius furno panes coquat, aut in eius
 molendino molat, vsuram manifestam
 implicat, etiam si quis sic mutuet, sci-
 licet, donec mutuatarius in suo mol-
 endino molat. Hæc autem conclusio est
 comunis opinio (vt ait Syluester ver-
 bo vsur. i. q. 7.) est Veruec. Lau. de rid.
 Roden. Io. de Lig. Io. Cal. capi. fina. eo.
 titu. Panormit. in dicto cap. fina. quam
 sequitur etiam summa Pis. & Archi. &
 est de mente S. Thomæ. & est eadem ra-
 tio de eo, qui ideo mercenario vende-
 ret merces ad creditum, vt mercena-
 rius in suo fundo laboraret, quamuis
 conductus iusto pretio. Hæc conclusio
 est Syluestri vbi supra: est tamen con-
 tra supplementum, & summam Ange-
 licam, & Roselam, & probatur, quia
 mutuans recipit vltra mutuum com-
 moditatem, seu vtilitatem concurren-
 di ad suum molendinum, vel officina-
 m, & obligationem ad hoc, quæ
 mensurabilis est pretio: ergo id facti
 non vacat vsura, & intelligitur hæc
 conclusio esse vera vniuersaliter contra
 exceptionem Syluestri verbo vsura. i.
 q. 8. dicentis, quod non est vsura mu-
 tuare colono etiam de nouo condu-
 cendo pecuniam, vt colat agrum, quã-
 do mutuatur ad solum vitandum
 damnum emergens sine culpa mu-
 tuantis ex defectu cultura: sed secus
 sentire videtur, si mutualetur colono
 gratia lucri captandi: sed dico quia
 vitare damnum in hoc casu, virtualiter
 lucrari est, quia id quasi lucrum
 reputamus, quò aliàs amittere debe-
 bamus, quia resartio iacturæ futuræ in
 lucrum videtur cedere, & quia talis
 obligatio colendi agrum istius mu-
 tuantis potius quam alterius onerosa
 est mutuatario: quia priuatur ratione
 mutui libertate suas operas locandi
 alijs amicis, vel bene sibi affectis suis
 operis ad culturam indigentibus, &
 quia obligatio hæc civilis est, ac pro in-

Instruct. Negot.

de æstimabilis pretio, ideo hanc excep-
 tionem Syluestri, tãquam parum tu-
 tam respuo, quia sua ratio, qua ibi vsur.
 i. q. 15. eam probat, eam securam non
 reddit, quia in casu, quo quis mutuat
 10. aureos, quos videt apud se perituro-
 ros licet vitet damnum, tamen id fit
 sine damno mutuatarij (vt supponi-
 mus) & sine aliqua alia onerosa civili
 obligatione extrinseca contractui, qui
 fit mutui, imposita mutuatario, quòd
 non contingit in præfenti casu, quod
 non est par ratio, licet autem, si non
 via mutui, vt procedit ista. 4. conclu-
 sio, sed tãquam anticipatum pretium
 locationis operarum (vt 3. conclusio
 procedit, pecuniam anticipatam vel-
 let dare, & non aliter.

QUINTA conclusio ab vsuræ la-
 be liber non est, qui pecuniam argen-
 team mutuat, vt aurea ei soluatur: se-
 cus esset si via venditionis & emptionis
 vel permutationis conueniretur, vt
 pro pecunia argentea redderetur
 aurea, hæc autem conclusio est Hostiè.
 in summa de vsur. §. an aliquo sub fi-
 nem. est Nauarri. in summa cap. 17. nu-
 mer. 226. probatur autem prima pars,
 quia ratione mutui principaliter, &
 immediatè non licet aliquod lucrum
 velle captare, aut aliqua obligatione
 onerosa, & civili mutuatarium velle
 grauare, sicut fit mutuando pecuniam
 argenteam, vt pro ea reddatur au-
 rea. Secunda autem pars probatur,
 quia authore Caietano in summa
 verbo vsura. notabili 2. casu 3. bene po-
 test quis vendendo, vel permutando
 pecuniam argenteam pro aurea, vel
 auream pro argentea aliquod lucrum
 moderatum accipere, quia non ex mu-
 tuo, sed ex emptione, vel venditione,
 vel permutatione accipitur, sicut et-
 iam ex commodatione pecuniæ, vt
 detur, vel ad ostentationem diuitiarum
 quò quis negotiator fidem, &
 æstimariõnem sibi patet, vel ob alium
 finem, quia ad huiusmodi fines iuxta
 l. tertia §. fina. & l. sequen. ff. commod.
 & trad. pecunia commodari potest,
 & lucrum potest reportari iuxta men-
 tem Scot. in quarta distinctione nam
 pecuniam sic commodare nõ est eana

M mutua-

mutuare: quia mutuata propriè pecunia etiam in casu fortuito in periculum transit mutuatarij: sed pecunia sic commodata manet, quò ad periculum apud accommodantem, nisi dolo, vel lata culpa, vel leui commoda tarij pereat.

Ad 1. arg. IAM superest ad argumenta in principio istius specialis quæstionis obiecta respondere. Igitur ad 1. concessio antecedenti, scilicet, quod casus antecedentis vsuram contineat: quia tunc contractui mutui adiungitur obligatio ad eandem suam molendinum, vel officinam causâ emendi, vel molendi, quæ quidem obligatio mutuo extrinseca effideo adiuncta mutuatio ni vsuram inducit, distinguitur consequens, si ratione mutui, scilicet, quia mutuatur verè, & mutuare principaliter intendit, velit mutuum sibi in mercibus, & operis diurnis reddi, vt præterdit argumentum vsura planè esset, si autem (quidquid sit de vocabulis) solum dans pecuniam merces futuras, vel operas diurnas emere intenderet, vel conducere illò anticipato pretio, & non mutuare, hoc que petenti antea mutuum significaret, vt sic acceptaret, sanè tunc, quia contractus non est mutui: sed emptionis mercium, & conductionis operum anticipato pretio cum limitatione suprâ dictâ initus à culpa abesset.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum negatur minor, quæ subsumentia erat, scilicet, quod hoc sit mutuum, sed est contractus emptionis mercium, vel locationis operum anticipato pretio, vnde hac ratione bene potest quis numerare, & statim alteri pecuniam suam, vt eam rependat via emptionis in mercibus, vel via locationis in cultura agrorum: quia in emptione dantur pecuniæ pro mercibus, & in conductione, & locatione operarum dantur vt merces pro labore.

Ad 3. arg. AD tertium argument. respondetur quod in casu, quo ea conditione recipiens pecuniam pro mercibus, mercibus caret, vel eam recipiens pro cultura agrorum, huius officij ignarus

est: contractus emptionis, vel locationis confictus esse conuincitur: quare tunc licitus non est, quia ad contractum mutui reducitur.

AD quartum argumentum conceditur antecedens, scilicet quod non licet mutuare triticum, vt in fine anni in pecunijs restituatur, quia contractus hic æquiualeat contractum venditionis tritici ad creditum pretium, quo circa illicitum prorius est aliud exigere pretium, quam valet de præfenti triticum, cum ab emptore recipitur, nisi admiscendo contractum fortium, scilicet, æquali dubio se exponendo circa valorem maiorem, vel minorem tritici, quem obtinebit tempore solutionis pretij, id est, dum æqualiter dubitaretur, an iste valor futurus, aut maior, aut minor æquè futurus esset, quam valor tempore traditionis tritici nunc in præfenti valet, vel nisi triticum illud erat seruaturus ad tempus maioris pretij, & ad instantiam illud mutuatum petentis sic petenti de hoc lucro cessante admonito illud mutaret, vel nisi, vt ait Nauarrus, in sum. c. 17. num. 225. (vt meminimus suprâ) tempore caritatis annonæ triticum æstimatum pretio, quo tunc veditur, mutuaretur cum pacto, vt sic istud æstimatum pretium post solvatur, vel tempore solutionis reddatur triticum pretio, quo tunc valebit, quia in effectu est vendere triticum, & dilationem solutionis cõcedere iuxta omnium mentes in d. ca. 1. a ciuitate. de vsur. At negatur consequentia, quod Solutio a lior. arg. perinde licitum non sit pecunias anticipatas non vt merum mutuum: sed vt pretium, vt in mercibus, vel operis conductionis soluantur, ante cõferre: & sic manent diluta argumenta ad principalem quæstionem pertinentia l. 1. & 2. & eius confirmatio, quæ de emptione mercium, & locatione operum anticipata solutione loquuntur, quibus contractibus constat non esse extrinsecam obligationem soluendi operas, & merces, sicut constat esse extrinsecam obligationem molendi in molendino mutuantis ipsi contractui mutuatio nis: quapropter nihil mirum, si dare pecu-

pecuniam, vt in mercibus, vel laboribus diurnis solvatur, vsura careat: & dare eam mutuo, vt mutuatarius in molendino mutuantis molat, vsura non careat.

An anticipatè emens possit emere merces in infimo pretio, quo tempore traditionis valebunt. late disputatur: & respondetur per sex conclusiones: soluantur argumenta per distinctionem, præsertim venditionis perfectæ, & imperfectæ, subnotantur duo asserta Albornozij.

CAPVT XL.

An liceat infimo pretio emere merces anticipatè,

QVONIAM quæstio de emptione ob anticipatam solutionem minoris celebrata, singulares difficultates sub se continebat, quibus vna tantum quæstione facere satis, tum sine confusione, tum sine prolixitate nequiuimus, eam quæstionem sublecauimus, in quædam alias specialiores quæstiones ei veluti subalternas, iuxta seriem argumentorum à principio propositorum. Iam igitur iuxta hunc ordinem quæstio hæc alia sequitur, quæ correspondet tertio, & quarto, & quinto argumento in principio capituli adductis, ea nempe est, an ratione anticipatæ solutionis, vel anticipatæ soluendo merces, liceat eas minoris, id est, infimo pretio, quo tempore traditionis earum valebunt, emere, at quia pro parte. negatiua iâ argumenta prædicta 3. & 4. & 5. attulimus, superest (vt quæstio hæc vtrinque controuertatur) pro parte quoque affirmatiua hæc argumenta subiiciamus.

Arg. 1.

PRIMO arguitur sic vendere, & emere de præfenti infimo pretio iniustum non est, cum infimum pretium iustum quoque sit: ergo obligare venditorem vt quia anticipatè sibi soluitur, infimo pretio vendat, à culpa abesse videtur, non enim obligatur ad illicitum.

Arg. 2.

SECUNDO arguitur, concredere solutionem rei venditæ, neque eam statim exposcere, reducitur etiam ad mutuum sicut emere anticipata pecunia, vbi est mutuum implicitum: sed

vendere ad creditum merces concredendo, & expectando solutionem pretio supremo non datur culpe, non obstante hoc mutuo pretij implicito, ergo neque culpandus est ille contractus, vbi quis anticipata pecunia emens pretio infimo emit merces, quæ aliàs maximo pretio tempore traditionis earum venderentur.

TERCIO arguitur, & primum argumentum confirmatur, quia illud genus venditionis, in quo realiter in præfenti tam rei venalis, quam eius pretij fit traditio, exemplar est rectum, per quod reliqui contractus, scilicet, vendendi ad creditum, & anticipata solutione emendi regulandi quantum ad suam iustitiam veniunt: sed contractus venditionis ad numeratum, & statim tradita re factus etiam infimo pretio inuento de præfenti, vt iustus ab omnibus approbatur: ergo etiam contractus emptionis ad anticipatam solutionem & infimo pretio celebras non est reprobandus.

QVAMVIS argumenta hæc specialia difficultatem tangant, scilicet, an emptio anticipata solutione, & infimo pretio facta sit licita: tamen ad eam specialiter responduri, conclusiones etiam, quibus à quæstione generaliter positam, qua quæritur vtrum ratione anticipatæ solutionis liceat minoris emere, respondeamus, præmittimus: ne quid hic prætermittatur quod merito desideretur.

SIT igitur prima conclusio (vt à facilioribus exordiamur) si quis emat vilius iusto pretio, eò quod pecuniam ante soluit, manifestè vsura committitur hæc est D. Thomæ: 2. 2. quæstion. 78. arti. 2. ad 7. & est receptissima, & patet ex eius ratione, quia ista anticipata solutio pecuniæ habet rationem mutui, vnde quicquid propter huiusmodi anticipatam solutionem minus iusto pretio soluitur, quasi pretium mutui retinetur ab emptore. ergo sic minoris iusto emendo committitur vsura. Hinc fit, vt magnates vsuræ labem contrahant, dum anticipatum soluentes pretium colonos suis colendis agris minoris iusto conducunt.

Concl. 2.

SECUNDA conclusio, si ex emptione, qua quis emit anticipata solutione, sibi emergit damnum, aut cessat lucrum, & ad instantiam vendentis, sic emat veditore de hoc damno, aut lucro cessante admonito licite, potest tanto minoris coparare sibi merces, quanti damnum hoc, vel lucrum cessans merito esset estimandum. Hæc conclusio patet, quia licet sic indemnem se seruare, vt si aliquis alias sua pecunia ruituram reparaturus domum, aut negotiaturus, & questum facturus eam ad preces venditoris in pretium futurarum mercium erogaret.

Concl. 3.

TERCIA conclusio, si is, cui opus est, aut cuius interest, etiam anticipata solutione emere merces lucris cessantis, aut damni emergentis, recompensam exigat, eod quod anticipatè soluit merces, usurarius esse conuincitur. Hæc conclusio, quæ est Garcie vbi supra, inde patet: quia in hoc casu venditor quatenus accipit solutionem anticipatam, non præstat causam: vt emptor anticipata solutione emat, ac per consequens, neq; causam damni, aut lucris cessantis inde causati dedisse videtur.

Concl. 4.

QUARTA conclusio, emptione perfecta, quæ scilicet periculum rei emptæ, & eius ius statim transit in emptorem, bene potest res anticipata solutione infimo pretio currenti emi, etiam si pretio supremo emptæ alias foret ab emptore si ei statim tradere. Hæc autem conclusio intelligitur esse vera loquendo de perfecta emptione anticipata solutione facta, vt ipsamet conclusio id exprimit & intelligitur (ni fallor) vera in casu, quo, vbi gratia, fundus, vel ager, cuius pretium infimum nunc est centum aurei, & medium est centum & quinque, supremum autem centum & decem, ematur anticipata pecunia tradendus in fine anni, & ematur emptione perfecta, ita quod statim soluta anticipata pecunia emptor dominus eius fiat: tunc illum sic anticipata pecunia emens poterit licite infimo pretio, id est, centum aureis emere, licet alias fundus hic (si statim traderetur emptori) pretio supremo, hoc est, cen-

tum, & decem aureis venderetur, hæc autem conclusio patet, quia vtrumque pretium tam infimum, quam supremum est iustum, & intra limites iusti pretij continetur: ergo si emptio cum traditione præsentanea rei emptæ facta ad numeratum tali pretio infimo celebrata iusta est, erit quoque iusta emptio perfecta anticipata solutione, facta etiam si infimo pretio fuerit inita. Nam & si in hoc casu solvatur pretium pro re minus, quam alias pro ea de facto solueretur: non tamen soluitur pro ea minus, quam de iure pro ea posse erogari. Corollarie hinc sequitur hanc nostram, tertiam conclusionem locum non habere in emptione mercium, quarum pretium quia taxatum est per rempublicam indiuisibile, est carens gradibus infimi, medij, & supremi pretij, quia tunc anticipata solutione emens has merces minoris, quam præscribit earum taxa, eas emere non potest.

Concl. 5.

QUINTA conclusio quædo quis emendo anticipata solutione imperfecta emptione, id est, nunc promissa fieri in futuro, & in futuro celebranda emerit merces infimo pretio, quo tunc tempore perficiendæ emptionis futuro valeret, usurarius contractus certe esset. Conclusio autem hæc ratione claret, nam cum anticipatam pecuniæ solutionem erogare nihil aliud sit, quam eam pecuniam vsq; ad tempus venditionis perficiendæ mutuare, iam hoc esset ratione istius mutui constringere venditorem ad res suas distrahendum minori pretio, quam vellet, & posset alias vendere, quia posset alias eas vendere pretio supremo.

Concl. 6.

SECUNDA conclusio, licet (vt dictum est supra) res futura vendita secundum valore, quæ habitura est ipsius venditionis tempore, vendi possit pretio antea arbitrio boni viri taxato, cum æquali vtriusq; contrahentis periculo, si quis tamen emptor, quia solutionem ante erogat, viliori pretio emere eam contenderet, quam merito æqualis periculi contrahentium habita ratione esset taxandum, ab usura nota liber non esset.

At. Hæc autem conclusio hac ratione patet, tum quia sic vterq; contrahentium æquali periculo non subiceretur, tum quia sic etiam ratione mutui in anticipata solutione impliciti contenti lucrum sibi pararet.

AT iam nunc ad dissoluenda argumenta in contra adducta accedamus, & à solutione eorum, quæ pro parte affirmatiua astant, exordiamur.

Ad 1. arg.

AD primum igitur argumentum responderetur, licet emere, & vendere pretio infimo licitum sit, tamen causa obligandi venditorem, vt sic infimo pretio vendat ei mutuas pecunias dare prorsus illicitum est. Sicut te in meo molendino molere res est, quæ culpa caret, tamen, quod ratione mutui ad id te obligem, res est, quæ usuræ culpa non vacat, quia priuatur ratione mutui mutuatarius libertate, qua antea potiebatur, vbi sibi liberet molendi. Sic neque mihi licitum est ratione mutui præclufi in anticipata, quam soluo, solutione priuare te facultate, qua gaudes vendendi etiam pretio, medio, & supremo, te constringendo, vt in postero vendas pretio infimo. Nam hoc non est de præfenti perfecta emptione infimo pretio emere, sed ratione mutui, cui æquiualeat anticipata solutio, quam tibi tribuo, obligare te quadam emptione imperfecta, vt in futuro certo tempore rem tuam infimo pretio, quo tunc valebit, mihi vendas, quod sapit manifestam usuram.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum responderetur, vtrumque contractum longe inter se differre, non enim de vtroque par est ratio: quia mutuum inclusum in pretij concretiti expectata solutione: quando ad creditum venditur, est ipsius venditionis pars, quippe quod illius sit pactum, quo circa ipsius venditionis, cui adiungitur velut pars, sequitur naturam, conditionem, & legem eius, quæ talis est, vt possit fieri pretio supremo iuste. Licet etiam pretio infimo posset sic contrahi. At verò mutuum in anticipata solutione pretij implicitum cum sit aliquid veluti per se sumptum, quippe

quod venditionis, & emptionis postea celebrandæ (cum eam antestet, & veluti pignus, & præambulum ad eam ordinetur) pars non est: sed quid extrinsecum ab illo tempore, & antecedens illam si hac ratione aliquid lucri captaretur: non alia ratione reciperetur, quam mutui ratione, quod à culpa non abest, vnde longe etiam interest inter emptionem anticipatam iam conclusam, & consummatam, quantum ad translationem dominij, & periculi, in emptorè, licet res sic emptæ anticipata solutione in futuro sit tradenda, & inter emptionem imperfectam, per quam conuenit de præfenti inter partes de postea contrahenda perfecta venditione, quia in iam perfecta venditione licet mutuum in anticipata solutione inclusum, occasio sit vendendi pretio infimo, & tali pretio emendi; tamen principalis causa huius ipsamet est natura venditionis, cui annectitur pactum de anticipanda solutione vt pars eius. Nam natura venditionis exposcit, vt etiam pretio infimo fieri possit. At in emptione imperfecta, quia mutuum implicitum in anticipata ibi interueniente solutione non est perfectæ venditionis actualis pars, eod quod talis venditio actu non sit, sed in futuro sit complenda: & perficienda, sed est tantum via ad illam: sequitur quod solum sit mutuum: ac subinde, quod illicitum sit tunc vt infimo pretio res postea vendatur eonuenire: quia tunc ratione istius mutui anticipatæ solutionis videtur rem minoris emere, quam posset eam venditor alias tunc in futuro vendere.

Veditio iam perfecta & perfecta.

INSUPER ad confirmationem idem dicendum apparet, conceditur namque antecedens, quod contractus venditionis ad numeratum, & tradita re maximo pretio initus sit licitus, imò & emptio perfecta infimo pretio anticipata solutione celebrata iusta iudicatur, quia ipsa anticipata solutio pars actualis eius est: sed negatur consequentia. Quatenus id esse licitum contrahenti emptione imperfecta, & solutione anticipata, scilicet, emere infimo pretio contendit.

Ad confir.

*Ad argum.
obiecta in
cap. ad 1.*

CÆTERVM nunc ad argu-
menta obiecta in capit. pro parte ne-
gatiua dissoluenda accedentes ad pri-
mum, quod illic est tertium in ordi-
ne dicimus distinguendo minorem,
quæ assumit in emptione anticipata
solutione facta, mutuum ibi implici-
tum, id est, anticipatum pretiū in cau-
sa esse eas merces minori, id est, infimo
pretio emendi, quæ aliās summo
pretio tempore traditionis venderen-
tur: quia si loquamur de emptione p-
fecta in qua infimo pretio sic emere
conceditur: quia anticipata solutio
est eius pars sequens eius natura: tunc
non est respiciendum ad pretium in-
fimum tempore traditionis futurum,
sed ad pretium infimum currens tem-
pore, quo anticipata solutione perfici-
tur emptio: quia cum tunc rei emptæ
transferatur dñum pretio iusto tunc
currenti emi sic potest: at cum pretiū
infimū tunc currens iustū sit, fit sanē,
vt infimo isto pretio sic emi possit,
quare negatur minor in isto sēu, qua
tenus assumit, quod mutuum ibi im-
plicitum, id est, anticipata solutio in
causa sit infimo pretio emendi, quia
solum (vt prædiximus) est occasio, sed
potissima causa emptio est ipsa p-
fecta, quæ licitè etiam infimo pretio fie-
ri potest. At si loquamur de emptione
imperfecta, in hoc sensu concedimus
maiorē, scilicet quod ipsa anticipa-
ta solutio, quod est implicitū mutuū,
in causa sit infimo pretio emēdi: qua-
re istum contractum in quinta cōclu-
sione damnauimus. At qui isto modo
distinguendum est consequens, quia
æquiuocum est, nam si intelligatur de
emptione perfecta, concedemus illud,
si autem intelligatur de emptione im-
perfecta id est, nunc tantum promissa
fieri, & conuentā, & in futuro perfici-
enda, sic negatur consequens.

Ad 2. Arg.

AD secundum argumentum pro
parte negatiua quod in præcedenti ca-
pit. est quartum ordine, respondemus
præmissa distinctione, scilicet, res an-
ticipata solutione emptæ in duplici
sunt differentia: quædam solum mu-
tuabiles, quippe quæ solo vsu consu-
muntur, vt triticum, vinum, o-

leum: quædam autem sunt locabi-
les, & non mutabiles; quippe quæ
non ipso vsu consumuntur, cuiusmo-
di est domus, vinea vel prædium, &
similia. Igitur distinguitur anteceden-
s, si res sic emptæ sunt primi gene-
ris, id est, solum mutuabiles, & non
locabiles, vt vinum, triticum, oleum,
tunc conceditur antecedens, quod ef-
set vsura huiusmodi res iam bona fi-
de maximo pretio ad creditum em-
ptas velle emptorem post hoc, quia
statim offert pretium, infimo pretio
soluere: & negatur in hoc sensu se-
quentia. Nam in casu antecedentis
sic intellecti recipitur lucrum ratio-
ne mutui, id est, solutionis postea ob-
lata, quæ distincta est & separata, ab
emptione iam summo pretio facta,
quia iam secuta est post. At verò in ca-
su consequentis lucrum, quod repor-
tat emptor emendo anticipata solu-
tione, & emptione perfecta infimo pre-
tio, parat sibi principaliter ex ipsa p-
fecta emptione, quæ ex se infimo etiā
pretio iure fieri potest, & non causa
mutui inclusi in expectatione mercis
postea tradendæ, & ideo non est ea-
dem ratio de vtroque.

SECUNDO iuxta secundum *Secunda s-*
membrum distinctionis sic soluius *lutio.*
argumentum dicentes, quod si res
fictæ sunt secundi generis, scilicet
locabiles, tunc negatur anteceden-
s, scilicet, quod post factam em-
ptionem vineæ, vel prædij alto pretio
non possit offerendo solutionem præ-
sentaneam post hoc emptor conueni-
re, vt quia venditor vineæ, vel præ-
dij empti retinet possessionem ad tem-
pus, iam non supremo pretio conuen-
to iam à principio, sed infimo, imò
minori infimo teneatur eam soluere
ei emptor: & tanto minori quanto
magis locatio eiusdem rei mereba-
tur, siquidem venditoris emptorem re-
tentionem vineæ, aut domus tunc
pro interesse indulgere ad tempus ni-
hil aliud esset, quàm eam venditori lo-
care: quia tunc non ratione mutui,
sed ratione locationis pretium ante
conuentum emptor diminuere vide-
tur, quapropter quod in consequenti

inse-

*Solutio Car-
cia exami-
nanti.*

inferrebat falsum est, scilicet, quod
non liceat anticipata solutione, &
emptione perfecta statim transferen-
ti dominiū rei emere infimo pretio,
res etiam vsu consumptibiles, & etiā
minori pretio, quàm infimo res loca-
biles, & fructiferas: dum earum reten-
tio per tēpus aliquod conceditur ven-
ditori, quia vtrouique nō ratione mu-
tui impliciti, sed in primo casu ratio-
ne venditionis perfecta, & in secun-
do casu ratione locationis id dimi-
nuere de pretio supremo videtur ver-
um, & si cum hac solutione libr. 1. de
contractibus capit. 24. fol. 697. Garcia
transeat, sed hæc solutio non transit
sine difficultate in casu, quo anticipa-
to pretio rigoroso emit emptor cum
pacto, vt sibi tradatur post annum res
empta, id est, vinea interim fructife-
ra, quia tunc si concedatur pro pretio
rigoroso à venditore potuisse vendi,
postquam emptor in puncto, quo per-
fecit emptionem (nam de perfecta em-
ptione loquimur) consensit in reten-
tionem vineæ, vt à venditore retine-
retur per annum nullo pro hoc ab eo
expetito interesse, visus est vinea per
id anni tempus gratis accommodaf-
se, & non locasse venditori, quare nō
videt isto in casu, postea emptor pos-
sit conuenire, vt quia consenserat an-
tea in illam retentionem annualē, vi-
neæ venditor de pretio illo rigoroso
antea conueno aliquid remittēs pre-
tio infimo, aut minori sit contentus,
nisi forte negemus, quod supposuera-
mus, scilicet, illud pretiū rigorosum,
tunc fuisse iustum. Non enim videtur
fuisse iustum, si Nauarro credamus,
qui in summa ca. 23. nu. 84. insinuat in-
iustum esse, dum ait, quod potest emptor
licitè, minoris emere prædium aliqd,
sive vineam cū pacto, vt venditor per
aliquod tempus fructus eius percipiat
secundum Maior. in 4. dist. 15. q. 40. ar-
ti. 7. & iuxta textum ca. cum Ioannes,
de fide instrum. ergo si potest emptor
tunc licitè minoris emere id ei ita li-
cet, quia illud minus pretium iustum
est ratione retentionis vineæ, & fru-
ctuum eius factæ à venditore per an-
num, si autem istud minus pretiū tunc

iustum est, illud rigorosum pretiū, pro
quo fuit conuentum à principio, iniu-
stum fuit, ergo ad redimendam suam
vexationem, quam passus est emptor:
dum vendita est sibi vinea rigoroso
pretio, quò cum pacto annualis reten-
tionis, iustè non poterat sibi vendi,
poterit fortè anticipatè, id est, ante si-
nem anni post conuentionem factam
à principio in rigoroso pretio, conue-
nire, vt non illud rigorosum sed infi-
mum, imò minus emptor venditori
soluat & multo magis in casu argu-
menti id licebit, quando sic bona fide
contractum est, quod emptor credidit
possessionem vineæ statim sibi confi-
gnandam, si postea venditor petat an-
nalem, vel biennale illius retentionē.

Ad 3. arg.
AD tertium argumentum quod in
præcedenti capi. est quintum ordine,
iam constat, quid sit dicendum: quia
distinguitur antecedens (sicut supra di-
stinximus) quia in rebus venalibus, lo-
cabilibus, sic summo pretio emptis lo-
cum habere non videtur, neque ve-
rum antecedens, scilicet vbi assumi-
tur quod ratione retentionis rei post
ea concessæ non liceat conuenire, vt
minus rigoroso pretio ante conueto
soluatur: quia illa retentio concessa
quædam locatio vineæ est ratione cui-
us diminui pretiū iustè potest, quod
antea erat conuentum, sed id anteceden-
s habet, verum in rebus mutuabili-
bus in vino, oleo, tritico, scilicet, qd
ratione retentionis harum rerum ve-
nditori concessæ præcisè, non licet di-
minuere de pretio ante in conuentione
signato: quare negatur consequen-
tia, qua inferitur, quod neque à princi-
pio licebit anticipata solutione emere
pretio infimo, si loquamur de em-
ptione perfecta propter rationem iā
dictam, scilicet. Si autem consequens
intelligatur de emptione imperfecta,
conceditur libenter, quod non licet,
quia tum in imperfecta emptione an-
ticipata solutio habet vicē mutui per-
se sumpti, sed de hoc, quia plura dixi-
mus, piget iam ea pluries inculcare.

PRÆTEREA ex omnibus su-
pradictis conclusionibus, & argumen-
torum solutionibus corollarè collig-

M 4 gitur:

Corol.

gitur: peracutè satis Garcia libro 1. de contract. c. 24. pag. 689. subnotasse quædam æquiuoca, vel minus propriè asserta, quæ in quibusdam propositionibus Albornozij loco citato continentur, Quorum primum est, quod si cut in venditione ad creditum implicitè mutuatur pretium emptori: sic in emptione anticipata solutione mutuatur res sic emptor: quia retentio eius venditori interim conceditur, & non mutuatur, inquit, hic pretij, eum illud statim anticipatè soluatur. In quo dupliciter Albornozius videtur defecisse. Primò in eo, quod sine distinctione ait rem emptam in anticipata solutione facta emptione mutuari, cum sæpè sic emantur res: quæ propriè mutuari nõ possunt, vt sunt vineæ, domus, vel prædium, licet hæc possint cõmodato dari. Secundò in eo deficit, scilicet, quod in emptione anticipata solutione facta mutuum se tenere non ex parte præsoluti pretij (vt sentit D. Thom. 2. 2. q. 78. artic. 2. ad 7.) ait, sed tenere se ex parte rei emptæ, cuius retentionem emptor venditori concedit sine vlla distinctione asseuerat. Secundum est, quod est analogia, & proportio quædam inter venditionem ad creditum, & in ter anticipata solutione emptionem, quam ait in hoc consistere, quod fitur in venditione ad creditum aliud est, quod traditur, & aliud est, quod conceditur, ita in emptione anticipata solutione contracta. In quo etiam Albornozius deficit, non enim distinguit, an emptio anticipata in pretio, perfecta, aut imperfecta, hanc analogiam cum venditione ad creditum obseruet.

Asserti 1. Albornoz. subnotatur.

Asserti 2.

Duplex emptio anticipata, perfecta, & non perfecta.

sponsalia perfectum matrimonium non sunt, sed quædam promissiones, quibus partes se obligatione quadam astringunt ad perficiendum in futurum matrimonium, dicendum est; quod Albornozij primum assertum, vt sit verum, intelligendum est de emptione anticipata solutione facta, & quæ est emptio perfecta, & vbi emuntur res propriè mutuabiles, vt vinum, oleum, triticum, in hac (inquam) emptione dum differtur traditio mercium harum, mutuatur implicitè, sicut in venditione ad creditum perfecta implicitè mutuatur pretium à venditore. Si autem loquamur de emptione, qua anticipata solutione emuntur res: quæ non sunt propriè mutuabiles, quia non ipso vsu consumuntur: sunt tamen accommodabiles, tunc etiam de perfecta emptione loquendo nonnulla differentia est inter venditionem ad creditum, & inter emptionem anticipata solutione factam, quia in emptione ad creditum pretium, quia capax est mutuationis propriæ, implicitè mutuatur. At in emptione anticipata solutione facta, vbi emuntur vineæ, oliueta, prædia, domus, quia hæc res non sunt capaces mutuationis propriæ, etiam in emptione perfecta non dicuntur propriè mutuari, sed cõmodato concedi, dū earum differtur traditio.

Dictum Albornozij 1. quo i sensu est verum.

PORRO prædicta omnia vera sunt, loquendo de emptione perfecta anticipata solutione facta. Nam si de imperfecta sic facta loquamur, falsum est etiam secundum assertum Albornozij, scilicet, quod sit analogia inter vendit onem ad creditum & emptionem imperfectam anticipata solutione factam, quia sicut in illa venditione conceditur pretium, ita hic in ista emptione conceduntur merces venditori, & patet manifestè, quod hæc analogia non sit vera, quia in emptione hac imperfecta, dum mercium emptio perfecta non sit, merces non sunt emptoris, quia suo periculo non substant, neque earum adeptus est proprietatè, ergo nullo modo potest eas cõcedere emptor, vt potè nõ suas,

Asserti 2. eius quo accipiendum.

suas, neque per viam mutui, neque commodati. At verò in venditione perfecta ad creditum, cum pretij soluenti illud implicitè concedere, & mutuare.

Collectio.

COLLIGITVR ergo ex prædictis nihil aliud esse in hac imperfecta emptione præsoluere pecuniam, quam eam venditori mutuare, vsque ad id temporis, in quo perficienda est actu emptio, quatenus pecunia sic anticipatè data pretij, vices tunc subeat in toto, vel in parte cum perficitur emptio. Quocirca liquet satis, quod dum Diuus Thomas asseruit anticipatas pecunias ad emendam rem erogare ad mutuum reduci, non loquutus fuit de emptione iam perfecta & consummata: sed de imperfecta, qua solum conuentum est inter partes de emptione perfecta in posterum contrahenda.

Ad confr.

AD confirmationem tandem post vltimum argumentum in capitulo præcedenti obiectam ex autoritate D. Thomæ, dicitur verba D. Thomæ verissima esse, quæ ibi allegantur, & contra nostras conclusiones non militare: quia ibi loquitur de pretio minori iusto, vbi ait vsuram committi, si, quia anticipatur solutio, res minoris, quam sit pretium iustum, ematur: at nos dicimus carere vsura, si emptio perfecta anticipata pecunia facta infimo pretio fiat, quia in sumum pretium intra limites iusti pretij computatur.

Nota.

NOTA tandem, quod hæc omnia, quæ de emptione perfecta, & imperfecta prænotauimus, fundamentum habere videntur in Syluestro, verbo vsura, secund. questione 11. nam ibi emptionem, quam nos vocamus perfectam, vocat ipse absolutam, & quæ imperfectam vocamus, vocat ipse conditionatam. Imò Caietanus & hanc distinctionem emptionis perfectæ, & imperfectæ anticipata solutione factæ insinuare videtur, licet subofcuriis verbis, 2. 2. quæst. 78. art. 2. in fine Commentij, vbi ait anticipatam solutionem dupliciter considera-

ri posse: vno modo, vt pars emptio- nis, & hoc non contingit, nisi cum emptio est perfecta taliter, quod licet non tradatur statim res emptæ: eius tamen dominium, & periculum trajicitur in emptorem, & pretij dominium in venditorem (vt sæpè diximus) alio autem modo ait, considerari posse, sicut actio distincta, & hoc contingit in emptione imperfecta postea perficienda.

Vbi celebris quaestio lanarum aibus prefatus, quam in nostro Instructorio examinatur, respondendo ad de nouo obiecta per Garcia: referuntur pericula in præemptione lanarum, & an lana aduecta Flandria possint plurim vendi ad creditum, & an emptæ ante biennium maiori pretio reuendi possint ante traditionem earum. respondetur ad argumenta Metina.

CAPVT XLI.

PORRO ad materiam hanc de emptione anticipata solutione facta spectare videtur celebris illa, & difficilis quaestio de lanis anticipata solutione pro viliori pretio emptis.

Quæst. de emptione lanarum anticipata solutione.

IGITVR licet de hac quaestione abundè satis disputantes, nostram sententiam prætulerimus: tamen vt ordo procedendi hic seruetur, ne aliquid hic attinens ad materiam venditionis, & emptionis desideraretur, tum vt nobis obiectio nibus nunc de nouo nobis innotescen tibus à Garcia in suo lib. 1. de contractibus, cap. 24. pag. 15. oppositis responderemus, ope rapretium eius iterum hic meminisse duximus.

Varia de hoc.

IGITVR quamuis in hac quaestione in tomo 1. & part. 2. cap. 65. nostri Instructorij Conscientiæ partem tenere negatiuam, Nauarrum in Sum. cap. 23. num. 82. Metinam Compluentem de rebus restituedis, circa causam sextam, & Metinam Salmanticensem in sua Instructioe §. 23. de vsuris, fol. 134. pag. 2. palam dixerimus:

nunc superaddimus doctorem Sarauiam lib. de instructione mercatorum fol. 39. supradictis adhærescere. Contrariam autem, id est, affirmatiuam partem, secutus est Victoria, imò aiunt Burgenfes non solum à Victoria, sed etiam, à doctoribus Parisiensibus; quos consulere hanc accepisse partem affirmatiuam. Subscripsit ei Sotus lib. de iustit. & iur. quaest. 4. artic. 1. ad 4. & tandem Corduba tractatu de casibus conscientiarum q. 85. ei accessit, quam potissimis rationibus, & probationibus muniuit, post omnes hos Garcia in lib. 1. de contract. loco supra allegato, ubi rationes pro parte affirmatiua excogitatas à Corduba enuerare conatur negatiuam conformiorem esse rationi, & magis esse probabilem ait.

Arg. 1. AT primò eliciendæ veritatis causa arguitur pro parte negatiua argumento, quo eam ibi probat Garcia, scilicet, quia rei venalis illud est pretium iustum, quod tempore perficiendæ venditionis communiter currit: perficitur autem tunc venditio, quando res emptori traditur. Igitur pretium lanarum anticipatè emptarum illud erit iustum, quod tempore receptionis earum valeant, non autem erit iustum illud, quo ante traditionem earum vilioris emuntur.

Arg. 2. SECVNDO arguitur clariùs argumento Metinæ Salmaticensis loco citato, quia emere anticipata solutione lanas decem argenteis pro singulis earum ponderibus recipiendis tempore, quo solent constare duodecim, perinde est, ac si quis mensè Ianuarij mutuariet 10. argenteos, vt mensè Maij pro eisdem reciperet 12. sed hoc est euidentissima vsura, ergo contractus lanarum, vsura non caret.

Confirm. ET confirmatur confirmatione eiusdem Metinæ, quia si in emptione anticipata lanarum hic iustificatur contractus: nullatenus apparet, quomodo non sit iustificandus in alijs mercimonijs grossis, cuiusmodi sunt alia mercimonia, quæ in magna copia præmi solent, quod prorsus est absurdum concessu.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia hæc copia lanarum non emitur anticipata pecunia, quatenus sunt in potentia lanæ istæ, aut quatenus in eo imperfecto statu sunt, quem solent habere fruges ante maturitatem, quod ex eo satis liquet, quia præemptores earum, earum non subeunt periculum, sicut contingit frugum periculum subire emptores, cum eas præmunt, vt sunt in potentia, sed præemuntur lanæ, secundum eum statum consideratæ, in quo tempore receptionis earum erunt, ergo secundum pretium, quod tempore receptionis & traditionis earum obtinebunt, emendæ sunt anticipata pecunia, & non viliori anticipato.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia licet (vt bene probant Sotus & Corduba) istæ lanarum merces commodè emi non possint, nisi anticipata solutione: tamen hoc non obstante, sicut vsu euēnit in rebus alijs anticipatè emptis potest taxa pretij in futurum discernenda ad tempus receptionis lanarum reseruari, ergo quia commodè emi non possint, nisi anticipata pecunia, non ideo pretio minori anticipato, quàm valeat, tempore receptionis, emi licite possunt.

Arg. 5. QVINTO arguitur, quia si liceret minoris lanas anticipata pecunia emere, id idem esset, scilicet, quia istæ lanarum merces vltro offeruntur venales à pastoribus rogantibus, vt emptores eas, sic anticipata pecunia præemant. Et merces vltro neque vilescunt, sed ista causa cum non verè persistat, cum communiter etiam accidat emptores lanarum et contrariò rogantes (quæ id ex re sua est) præuenire pastores, vt sic anticipatè vendant, sequitur hac ratione allagata à Victoria, & ab alijs, scilicet ratione vltro neque oblationis lanarum, minoris non licere eas præemere, quia fundantur in falsa causa, id est, non subsistente realiter.

IGITUR post tot argumenta difficilem esse quaestionem præarguentia, iam si nostram super hac quaestione sententiam exquirat lector, per hanc

hanc conclusionem ducimus respondendum. Conclusio autem sit talis, licet non sit vsquequaque certum, tamen probabiliter dicitur, quod licitum est emere lanas in magna copia anticipataque solutione ad transuehendas eas in Flandriam, vel extra Hispaniæ regnum minori aliquantulo pretio, quàm de facto valent tempore traditionis: dummodo non imponent emptores alia grauamina executioni mandanda, scilicet, quòd etià si præ impotentia ex casu contingenti aliquo orta nõ tradiderint tot conuentione firmata lanarum pondera, pastores ipsi teneantur, empta si fuerint aliunde ab emptoribus maiori pretio, quàm sit conuentum, excessum hunc pretij emptoribus soluere: nam tunc hac adiecta moderatio ne tolerabilior fit hæc conclusio, quæ vt probabilis hic defenditur, cum sentiamus oppositam, scilicet Nauarri & vtriusque Metinæ, & Garcia, & Sarauiaz esse tutiorem, ac proinde iuxta illam consulere debere Theologum ante factam (vt fertur docuisse Magister Frater Ioannes à Penitentiaria cathedra ticus olim Salmaticensis. Hæc autem conclusio, antequàm probetur exemplificatur, secundum Cordubam, Sotum, Victoriam, & alios viros doctos, quos affirmat Metina in sua instructione eam defendere, Verbi gratia, si tempore traditionis, & receptionis lanarum valituræ sunt ipsæ lanæ 12. argenteis, si anticipata solutione per sex menses ante emantur, vel tempore, quo in Hispania solet anticipari solutio, hoc est tempore Sancti Michaelis, vel tempore carnis priuij, & pro eis soluuntur 10. argentei licitum inquam est.) Iam ergo hæc rationibus apparere esse probabilis:

Prob. 1.

PRIMO probatur, quia si istæ merces lanarum non sic ab omnibus emptoribus communiter anticipata pecunia in magna copia emeretur ante earum traditionem, profectò cum accederet tempus traditionis, non plus valerent, quàm pretium anticipatè solutum, id est, non plusquam 30. Et ratio est plana, quia si lanæ non

essent pecunia anticipata empta in magna copia, tunc tempore traditionis magna suppeteret pastoribus copia lanarum vendenda: sed magna copia, & exuberantia mercium præsens, facit eas decrescere in pretio: ergo iuste tunc tempore traditionis minus valerent, quia ratione copiarum in valore descenderent.

Respondetur redarg. QVOD si quis hanc rationem velit redarguere, sic dicendo in contra, scilicet, quòd copia lanæ, quæ tempore traditionis non erat antea vendita, magis tempore traditionis inuenitur valere: ergo idem censendum est de omni copia lanæ, scilicet, quòd si ante non esset vendita, pretio maiori tunc valeret, quia responderi potest, quòd si lana restans, & non anticipatè vendita tempore traditionis magis valet, est, quia maior copia est anticipatè vendita, quia si omnis lana restaret vendenda, præ tanta copia vilesceret.

Prob. 2. SECVNDO probatur speciali ratione conuenienti huic lanarum commercio, quia merces, quæ tempore traditionis earum communiter minus vtilis sunt emptoribus, minus etiam tunc valere solent: sed merces lanarum tunc tempore traditionis minus vtilis essent emptoribus, nisi eas antè anticipata pecunia emissent. Siquidem si eas nõ præmissent, commodo tempore post traditionem in Flandriam, vel alias extra regnum causa quaestus transmittere nauigijs impedirentur, quia si non præmissent, cum tunc in eis emendis præoccupandi essent: simul, & semel in cura adhibenda vt purgantur, lauentur, beneficiantur, in saccis reponantur (quæ omnia præuenire necesse est, vt lanæ possint transuehi in nauibus in Italiam, vt lucro ementibus possint sic esse) tunc nequaquam possent occupari: ergo possunt eas aliquantulo minori pretio præemere. Quia hac ratione alias tempore traditionis sic pro tunc empta, quia minus vtilis communiter valerent, quàm facta præemptione earum valent. Neque hanc secundam probatio-

nem, neque primam Garcia, et si contemdat nervos, sufficienter impugnat, aut soluit, quia efficaces rationes sunt, si vera est in qua fundantur, relatio.

Prob. 3. TERTIO probatur, quia licet minoris emerere debita litigiosa, & periculosa, quia eò quòd periculis subiecta sunt ementi, & suscipienti eorum periculum minus valent: sicut etiam, licet minoris emerere fructus terræ antequam peruenierint ad maturitatem, quia periculis substant, quæ subiturus est præemptor eorum; sed harum lanarum præemptores (si verum est, quòd loco citato refert

Pericula in præemptio- ne lanarum.

Corduba) in earum præemptione varia subeunt pericula: Tum, quia pastores quatenus maiorem copiam pecuniae sibi præaccipiant, plura pondera lanarum spondent, quam sint postea soluendo, tum, quia enim tot pondera postea soluendo non sint; pecuniam præacceptam postea morosè, aut difficultèr soluiunt, aut nunquam. Tum, quia grassari potest morbus, & mors in gregem ouium, quo casu, qui præemit, iacturam patitur. nam eam patiendi sic præmitendo se subdit fortis. Tum, quia pastores cum iam solutionem præceperint, lanam fordiam, sudoreque infectam rependunt, quod quidem in emptorem detrimentum vertitur, quam fraudem nequam aduersus emptores molirentur pastores, nisi pretium anticipatè percipissent. Ergo si hæc debita lanarum tot modis contingit ipsis præemptoribus esse periculosa: poterunt eas lanas hac ratione aliquantulo minori præmere.

Responsum obsequium.

NEQVE hoc est incidere in opinionem reprobam Metinæ Complutensis asserentis, quod ratione periculi mutuanti, aut vendenti ad creditum, licet augere sortè debiti, quia licet hoc ita insinuare videatur Nauarrus in Summa Lat. cap. 23. num. 81. & 82. Tamen differentia est, quia iuxta sententiam Metinæ falsam, id licet (vt ipse exemplificat) etiam quando debita non sunt ex se periculosa recuperari, sed fore timentur, quæ nos nega-

uimus: at vero in casu lanarum præemptoria pericula, quæ ex culpa pastorum, possunt contingere, debita lanarum ex se periculosa sunt, eò quòd greges ouium ex magna parte interire possunt, & emptores tunc à sua spe, & lucro munere defraudati: tum, quia, & ex crescentia malæ herbarum contingenti lana illis soluenda, vepribus & tribulis respersior, ac proinde deterior esse potest. Adde etiam, & hanc differentiam, quòd mutans, ac vendens ad creditum, qui ratione periculi contendunt augere sortem, contendunt etiam suum debitum integre recuperare. At præemptores isti lanarum (vt supponimus in conclusione) licet suam pecuniam tecupere intendunt in casu, quo pastores, sine culpa sua propter interitum ouium impotes facti sunt ad soluenda tot promissa pondera: tamen in hoc casu non obtinent id interesse expetere, cuius iacturam ex correspondentiæ tot ponderum promissorum lanarum deficienti patienter: quod si hæc ratio per se non sufficienter probat, certè negari non potest, quin aliquantulo administratur duabus primis antea positis rationibus, quæ eam apparentius probant.

Prob. 4. QUARTO probatur, quia si merces lanarum anticipata pecunia non præmerentur, si intra mensem à tonsione ouium non emerentur, deinceps cum præparari non possent ad transmittendas eas nauigijs extra regnum, cum magna iactura pastorum vsque ad alium annum, apud ipsos permanerent. Quamobrem huius vitandæ iacturæ gratia has lanarum merces viliori pretio à se extrudere satagerent, postquam solito pretio eas vendere non possent, non ergo (si non præmerentur) tempore receptionis lanæ inemptæ maioris essent pretij; quam quando anticipatè præmeruntur, neque quòd traditionis tempore maioris constarent, liquere potest: dum anticipatè emendi necessarius inualuit usus, imò oppositum probabilibus fati coniecturis futurum esse colligitur.

QUIN-

Prob. 5. QUINTO probatur, quia genus hoc contractus præemptionis lanarum aliquantulo minori pretio præsoluto ad prædictum finem, tum communiter est in republica vsu receptus, neque cõstat manifestè esse illicitum, aut vsurarium, tum etiam reipublicæ est emolumento, & vsui: hos autem tales contractus humanos non damnandos esse Diuus Thomas in quod lib. 9. artic. 15. & Gerson. de vita spiritali, lect. 4. corollar. 11. & 13. testificantur, ergo postquam toleratur propter dictas rationes pars affirmatiua, non est opinio improbabilis, neque enim est clarè (vt falso autumat Garcia) contra leges emptionis iustificantes, aut damnantes.

Quæst. PRÆTEREA, ne aliquid sit quod in materia hac desideretur, quæstiuncula hæc cum præcedenti proxima sit, eius quoque hic meminisse, non erit ab re. Quaritur ergo, vtrum huiusmodi mereatores lanarum transiherentes eas in Italiam, vel Flandriam, possint ibi Flandriæ aut Italiae pluris eas vendere ad creditum, quam de præsentis. Et videtur certè id nullatenus licere, quia doctores reclamant, & negant, quòd liceat pluris vendere merces ad creditum quam de præsentis, quando inuenitur pretium communiter de præsentis, neque hic vigent rationes, aut causæ allatæ in superiori conclusione, vt possit contractus hic iustificari. Respondet nihilominus Cord. vbi supra ad hanc quæstionem, quòd licet contractus hic positus in quæstione non possit aperte iustificari: non tamen etiam diffinitiuè, tanquam illicitus potest condemnari, quia inquit licet non assertiuè, possit aliquo modo iustificari: nam allegat Sotum lib. 5. de iustit. quæst. 4. art. 1. & q. 84. videre hunc contractum iustificare.

Responf. Cordub.

Sent. autoris.

SE D certè opinio hæc, & sententia vix aut nullatenus potest sustineri, nisi cum limitatione Victorie, scilicet, quando copia lanarum in Italiam, vel Flandriam allata in nauibus ex Hispania tanta esset, quòd communiter lanæ non inuenirent ibi pre-

tium de præsentis, nisi fortè in raro casu, cum quis necessitate debitorum, oppressus cum talibus mercibus rogaret pro vili sibi dato pretio distrahendoeas, quia vna hirundo non facit ver. Hoc non obstante tunc pretio ad creditum pensatis pensandis arbitrio boni viri, pretio ad creditum iustè æstimato vendi possunt, licet non inueniatur de præsentis, quia scilicet defunt emptores, qui numerata pecunia emere velint: nam cum ista limitatione Victorie fortè tolerari potest, neque ego illam post factum auderem damnare.

Quæst. an liceat emere lanas anticipata solutione per biennium. IN SVPER ad postremam quæstiunculam hæc vt respondeamus, necesse est, scilicet, vtrum liceat emere lanas pecunia anticipata per biennium, vel triennium ante earum traditionem, & eodem loco ante earum traditionem reuendere eas alijs intra prouinciam auctiori pretio, quam emptores emerint anticipata pecunia. Respondetur autem summam perspicuum esse talem contractum, & iniustitiam præferre, & obligationè restitutionis inducere. Nam supposito, quòd iusto pretio lanæ anticipata pecunia sunt primò emptæ, si earum emptores eas alijs ante earum receptionem maiori, quam emerint pretio reuendant eodem loco, palam est secundis emptoribus reuendendo, & plus pretij exigendo, eis istos reuenditores iniuriam irrogare: quòd si de mus his eas lanas iustè auctiori pretio sic reuendisse, sequitur proculdubio eas minori pretio non iustè antea anticipata pecunia emisse iniustitiamque contra factores commississe: vnde vtrinque hoc factum conuincit eos iniustitiæ crimine.

EX prædictis vltimò concluditur, neque etiam pastoribus esse licitum lanas suas ad creditum maiori pretio vendere, quam valeant tempore, traditionis earum, quia hoc esset ratione dilationis temporis plus recipere, ita Corduba.

Ad argum. in contra. RESPONDENDVM iam tandem superest ad argumenta in contrapartem posita: sunt etenim non

Distinctio. parum difficilia, nisi soluantur. Ad primum igitur duplici ratione dicimus eius maiorem esse distinguendam, vbi sic assumitur, quod rei venalis illud sit iustum pretium, quod tempore perficiendę venditionis, & emptio nis, id est, tempore traditionis, & receptionis eius currit. Primum, quia si intelligatur de re venali, quę cum anticipatę præmitur nulli ex se est subiecta periculo, conceditur maior: si autem intelligatur de re venali ex se periculosa, negatur, quod si anticipatę ematur: vt sic ex se subiecta periculis est, pretium eius sit, quod currit tempore traditionis. Quia illud pretium communiter currens tempore traditionis deseruit pro rebus extra periculum iam constitutis, & non periculosis, & non pro rebus, quę ex se periculose sunt, vt verbi gratia, debita periculosa ex se, difficiliusque recuperatu, & litigiosa non est æquum, vt tanto pretio præamantur, quanto debita eiusdem summa, quę extra periculum sunt, & citra litigium constituta sunt tempore traditionis, tunc tempore receptionis constare solent. At emptio lanarum, vt prædiximus ex se subiecta est periculis duplici nomine iam ante in tertia probatione insinuato.

2. Solutio. SECUNDO aliter distinguimus eandem maiorem primi argumenti, quia si pretium tempore receptionis lanarum magis tunc auctum, & communiter tunc currens fuit occasionalitatum, id est, occasionaliter causatum ex tanta præemptione lanarum, & in tanta copia anticipato pretio venditarum: negamus tunc illud pretium auctum tempore receptionis currens a præemptioibus, vt iustum esse soluedum, quia, vt prædictum est, nisi sic præemptę fuissent in tam magna copia, magna copia vendenda suppetere: magna autem copia mercium eas viles reddit, ac per consequens vilioris præ tanta copia venundarentur, & iusto pretio vilioris emerentur. Si autem pretium non sic contingat augeri ex prædicta præemptione, cõcedimus pretium tempore traditionis mer-

merciũ currens esse, vt iustũ seruandũ. AD secundum argumentum Metinę Salmanticen. negatur maior, scilicet, quod perinde sit emere anticipatę lanas decem argenteis tempore traditionis valutaris duodecim, sicut mutuare decem, vt reddantur duodecim, quia anticipata solutio, quę est implicitum mutuum, non est causa minuendi pretium immediata, sed causa est magna copia lanarum, quę si præempta non esset restaret vendenda, ac per consequens vilioris, constaret, quã tempore traditionis modica, quę suppetit pro tunc vendenda quantitas, valet. Secundõ respondetur, negãdo etiam maiorem, quia cum mercimonium lanarum prædictis rationibus sit ex se periculofum, ac per consequens minus valens, dum earum lanarum solutio differtur, quod est mutuum implicitum, non dantur implicitẽ 10. vt 12. soluantur. Neque valet replica Garcia, scilicet, quod non mutuat præemptor implicitẽ lanas, quia adhuc eas non fecit suas, sed implicitẽ mutuat pretium anticipatẽ solutũ, id est 10. argenteos pro lanis post valentibus 12. quia potest responderi, quod est emptio ista actualis, & rei veluti in potentia ex se subiecta periculis, quia si intereat grex in toto, vel parte, vel lana contingat deterior esse, licet præemptor non subisset periculo perdendi pretium, subest periculo perdendi lanam præemptam, si grex moriatur, vnde non ratione impliciti mutui, sed quia res ex se periculosa minoris valet, minoris emitur. Vnde ad secundam obiectionem Metinę negatur, quod ista ratio, quę concurrir in minoris præemendo lanas, currat in ceteris grossioribus mercibus, vt possint minoris anticipatę emi, quia non substant his periculis, aut expensis, aut preparatorijs beneficijs, vt emporibus possint esse emolumento, & vsui, neque persistant causę prædictę in eis, vide Syluestrum verbo vsura 2. quæst. 1. vbi tradit rem tradendam in futurum, quę subest periculis, & expensis (quia talibus qualitatibus affecta est) minus valere.

AD

Ad 3. arg. AD tertium argumentum ex immediate prædictis patet solutio, quia negatur antecedens, quia non emuntur lanę omnino consideratę secundum statum, in quo tempore receptionis earum erunt, quia erunt iam extra periculum, & sic extra periculum considerantur: at cum sic præamuntur cum periculis prædictis emuntur, quare sic venditę meritõ minoris anticipatę comparantur.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum negatur, quod quando lanę sic præamuntur, commode possit pretium anticipatẽ solutum reseruari, vt taxetur in futurum, tum quia difficulter pastores, & præemptores conuenirent in pretio taxando post, dum pastores in pretio augendo, & præemptores in eo diminuendo contra niterentur: & sic in casum abiret contractus antea factus: tum, quia pastores, quo minore quantitate lanarum recompenfarent pecuniam præacceptam abscondentes lanarum abundantiam, & fingentes penuriam, contenderent pretium fore augendum, millẽque aduersus præemptores ordirentur technas: tum, quia pastores vellent pretium taxare ad duodecim, sicut taxant modicam copiam, quę eis restat vendenda: quod tamen non est æquum, cum isti mercatores non absque prædictis periculis præamant, quod tantum pretij rependant.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum respondetur, quod non ea ratione, qua prædictę merces lanarum vltro offeruntur a pastoribus aliquantulo minori pretio præemi possunt, quamquam si hæc causa subsisteret, iustificaret contractũ, sed causę potissimę sunt, quas inter probandam conclusionem adduximus, quę si persistant a parte rei (vt Corduba refert) probabilem eam esse conficiunt. Soluimus, & si non demonstratiue argumenta opposita ab alijs, & a Garcia, sufficienter tamen, ne aduersum opinionem probabilem viderentur concludere.

De casibus, quibus quis potest cogi ad vendendum, vel emendum: notantur in hoc aliqui visitatores de duplici violentia in venditione. An pretium iniustum per tyrannidem dominorum, vel mercatorum fraudem communitur intrusum sit seruandum à reliquis, & quale erit tunc pretium iustum: de monopolijs, de annonæ accumulatoribus: de obrimentibus à rege priuilegia Flandchorum: de absconditoribus mercium, & de alijs.

CAPVT XLII.

NONIAM supra plures esse venditionis proprietates docuimus, inter quas vna de pretio iusto seruado erat, cum de hac latẽ egerimus: nunc de ea proprietate in statagendum, quę exigit, vt venditio voluntaria sit, & non coacta. At verõ cum tripliciter contingat venditio, nã inuoluntariam fieri, sicut & aliquid aliud, scilicet vel per violentiã, vel per deceptionem, & fraudem, aut ignorantiam, nunc primõ de venditione inuoluntaria per violentiam, & metum differere aggrediemur.

QVÆRITVR ergo, an iudex vel reipublicę gubernator possit licitẽ cogere aliquem ad aliquid emendum, vel vendendum, & in quibus casibus hac coactione vti possit. Respondetur breuiter ne in re clara multum immoremur, posse iudices tempore famis compellere diuites, non solum, vt vendant alimenta graui fame oppressis, sed etiam vt gratis donent extrema fame laborantibus, & non habentibus pretium, aut aliquid, quo sit emendo. Patet, quia præter æquitatem iustitię est, quod homines passim moriantur, cum sint alimenta in reipublica, quia princeps ex officio tenetur conferuare vitam suorum ciuium, & leges ciuiles in istis necessitatibus præcipiunt bona reipublica distribui. ff. ad l. Rhod. de iactu. l. 11. §. cum in eadem, in fine, & communicanda esse cibaria tempore

neccitatis leges canonicæ indicunt distinct. 47. cap. sicut: vide ibi gloss. & Syluest. verbo elemosyna, q.vlt. & Panorm. cap. si quis extra de furtis.

Coroll. EX quo sequitur corollarie, quod si rex aut princeps tempore famis per censuras ad hoc impetratas ab episcopis dioecesum, vel per suos ministros iuramento accepto constringeret frumenta, quæ recondita habent ciues populorum propalar, vnusquisque teneretur totum id frumentum, quod in horreo habet pandere, nisi probabiliter timeret frumenti partem etiam vitæ suæ, & familiæ sustentandæ necessariam fore, sibi auferendam: nam tunc hanc dumtaxat posset occultare.

Regula generalis: PRÆTEREA sit regula generalis, cum rem exponere venalem, aut eam emere ad bonum commune necessario attinet, iudex aut gubernator reipublica potest cogere ad eam emendam, vel vendendam. Hac enim de causa videre est, quomodo debitores cogantur suas res pretio distrahere, quo creditoribus debita sint soluendo, propter hoc etiam annonæ, & victualium cocacuatorum coguntur ea venalia exponere quatenus necessitati subueniatur, & inopia talium mercium tollatur.

Casus qui- bus potest qui cogi ad vend. vel emend. PRÆTEREA ob eandem rem suas ædes, vel ædificia coguntur non nulli ciues vendere, dum ibi pro tutamine ciuitatis, aut pro bono eius publico expedit ibi arcem, vel ædificium publicum construi. Imò ob causam communis boni, secundum Garciam lib. 1. de contractibus, cap. 13. pag. 369. Senatores populorum ingruente necessitate vrgenti famis, licite possunt cogere populares, & ciues, vt suum argentum, & aurum exponant venale, quo inde paretur pecunia qua triticum ad subueniendum fami feruienti in populos emi possit, quod tamen non sic concedendum est senatoribus licitum esse facere, sine facultate regis, aut principis ad hoc prius obtenta, nisi difficilis esset pro hac facultate impetranda recursum ad regem, vel principem, & interim periculum esset in mora. Quæ quidem causa videtur excusare senatores po-

pulorum insularum ad hoc cogentes pro subueniendo sic vrgenti necessitati.

Alij casus similes. PORRO etiam non raro populorum oppidani, & ciues licite coguntur nonnullas res emere. Nam vt videre est coguntur emere triticum, quando ciuitas, vel populus magnam summam tritici pro prouidendo terræ aliunde importari curauit, & postea inter vicinos eam distribuit. Similiter cum armis sunt destituti populi reipublicæ ea comparare solent, posteaque inter singulos popularium ea distribuendo, singulos omnes ea emere cogunt. Cæterum accidit, vt sicut Cayphas sub prætextu, quod expe- diret vnum hominem mori pro populo, machinatus est mortem Domini nostri Iesu Christi, ita sæpe magnates, vel aliqua superioritate pollentes solent tyrannidem in populares moliri, & vexationes in exangues exercere, & in pusillos, & hoc sub prætextu boni communis. Hinc eorum quidam parum potentium agros, vel prædialia causa boni communis (cum potius respiciat ad quæstum proprium, & amicorum) venundati cogunt (vt refert Garcia.) Imò (vt Albornozius narrat) qui abstinentiores deberent esse à malo, quippe, qui vstratores sunt dioecesum grauius censuris res superfluas, neque ecclesijs necessarias economis ecclesiarum præcipiunt, vt emant, quo sibi familiaribus eas venales asportantibus consulant.

Violentia duplex in venditione. IN SVPER, cum violentia dupliciter inferri possit, quatenus ad contractum venditionis. Primò, dum compellitur vendere, qui alias volebat suam rem distrahere. Secundò, dum non in ipsa venditione, quia paratus erat vendere, sed in summa pretij patitur violentiam, quia cum vellet maiori pretio vendere rem suam minori eam vendere cogitur. Queritur nunc de secunda violentia, vtrum si aliquis dominus tyrannicè, sine rationabili causa statuat pretia iniusta, vel si propter aliquam malitiam, vel malam consuetudinem, vel fraudem minorantium, vel augmentum com-

munitia

munem æstimationem fraudulenter pretium communiter currens non sit iustum, an illo pretio communi curreti compellendi iust vendere suas merces venditores in conscientia, vel si non isto, quali tunc pretio eas vendere teneantur.

Conclus. IGITUR ad quæstionem statuitur responsiua conclusio, quando propter tyrannidem dominorum aperte, & sine rationabili causa statuentium iniusta pretia, vel propter alia culpabilia impedimenta iusti pretij alias communiter curreti impeditus est curius pretij alias iusti futuri, non sunt compellendi venditores in conscientia vendere illo pretio, quod communiter curreti ad numeratum. Hac conclusio est Syluestri verbo, vltura, 2. quæst. 1. dicto 1. & 2. est Lauren. de iudol. est Archid. & Gerardo. probatur autem, quia maleficijs non est indulgendum. n. de re ven. in fundo. & de cogna. spirit. capit. 11. ergo ratio dicit, quod propter malicia impedietium iustum pretium ob suum quatum alij, qui bona fide negotiantur, illo iniusto pretio, & iniuste introductio communiter curreti ad numeratum merces suas in conscientia vendere non cogantur.

Coroll. HINC corollarie sequitur, quod non solum quando dominus tyrannicè sine rationabili causa statuit pretia iniusta: sed etiam in casu, quo aliqui mercatores pecuniosi vendunt res suas ad terminum, vt plus lucrentur, unde accidit vt boni, & hinc mei cautores non possint consequenter vendere merces suas iusto pretio ad numeratum: & in casu (prout aliquibus videtur) in quo propter paucitatem pecuniarum mala consuetudo inualuit, quod poenè omnes vendant ad tempus, ex qua consuetudine vtrouenit, vt sic ad numeratum non inueniatur illud pretium, quod cessante tali mala consuetudine esset iustum, & communiter currens, & in omnibus (inquam) his tribus casibus, quia non est pretium iustum, quod habet communis æstimatio ad numeratum: seruandum non est neque ad sui cultum Instruct. Negot.

diam obligat in conscientia.

Quæst. Dicitur 1. SED si requiratur quale tunc illis persistens causis iniuste impeditus iusti pretij pretium iustum sit, ac proinde obseruandum. Respondetur cum Syluestro loco citato, & cum Archid. quem in huius gratiam allegat, quod illud esset iustum pretium, & obseruatum in conscientia necessarium, quo res distraheretur, si talia media violenta, vel fraudulenta, vel iniuste impediencia curium iusti alias pretij ceterarent vel abessent, & hoc videtur esse illud quo solui potest materia rei, & manufactura ac labores rationabiliter facti: ita scilicet quod prudens mercator, aut artifex moderatum lucrum arbitrio bonorum virorum reportet. Secus esset si propter aliam irreprehensibilem causam, puta ex abundantia mercium, vel huiusmodi, pretium ad numeratum sic vileceret, quod mercator sic vendendo iacturam pateretur: quia tunc illud non posset excedere pretium, quia negotiatio nis alea est.

SECVNDO adijcimus cum Syluestro ibi vltura 2. quæst. 1. dicto tertio, quod si quis vendat ad tempus vltra pretium currens ad extorquendum pretium, quod curreti, si prædicta impedimenta reprehensibilia non essent: non peccat, si non respiciat ad tempus, sed ad rationabile lucrum, patet, quia tunc sine iniuria alicuius suæ vexationem iniustam redimit.

TERTIO causa seruandi ordinis, quod supra nos dixisse meminimus, hic repetimus cum Soto, quod quando domini populorum, vel seruatores manifeste, & sine rationabili causa pretia rerum iniusta constituunt, & taxarent, in conscientia venditores secluso scandalo non tenerentur seruare illa. Secus si res esset in dubio, quia tunc tenerentur stare taxæ, vel abstinere à vendendis his mercibus, dum vendere eas in conscientia propter mandatum iudicis exigente id necessitate reipublicæ non tenerentur.

Quæst. PORRO, quoniam de emptio ne inuoluntaria coepimus differere. N Cùm

Cum vno autem modo inuoluntaria dicatur per violentiam: & violentia quædam tacita interueniat in monopolij. Quaritur primò, in quibus casibus hæc monopolia committi contingat. Secundo, an omnino sint illicita, vel in aliquo casu licent.

Definitio
monopol.

IGITUR monopolij definitionem supponentes, scilicet, quod *monopolium est quadam concordia, qua venditores conueniunt inter se, ut omnes vno precio vendant, & non minori aliquis eorum vendere possit, vel concordia, qua emptores inter se coherent, conuenientes in non emendo merces, nisi tanto pretio, & non maiori, ex qua quidem conuentione, quasi conscripti manent ad tanto pretio emendum vel vendendum*, dicimus hæc monopolia multipliciter patrari. Primò, nanque ea ineunt mercatores,

Monopol.
varia.

- 1 quatenus vendere suas merces maiori pretio possint, & alienas minori
- 2 emere. Secundo artifices hæc monopolia constant: dum inter se inuicem itatiunt de non distrahendis rebus suæ artis peritia fabricatis, nisi pro
- 3 tanto pretio. Tertio hæc monopolia concinant conductores reddituum, qui cum sint addicendi auctius pretium offerentibus: ipsi in eam sententiam vnanimis conspirant, scilicet, de non augendo pretium, nisi vsque ad
- 4 certam summam. Quarto similia monopolia moliuntur, qui in auctionibus, & subhastationibus, sibi ipsis inuicem spondent. Vt vnus, vel duo tantum eorum licitentur, vt de medio sic exclusa emulatione, & competentia, quæ in tali modo vendendi intercedere solet: ipsi minoris, sibi comparant res, quam alias vendi possent.

DEINDE subnectitur hic affinis quæstioncula, scilicet promissa. An monopolia hæc sint ipso iure, & civili prohibita, vel in omni casu illicita. Respondetur autem, quod monopolia damnantur. C. de monopol. l. vnica. Vnde, quia tales monopoliorum autores contra iustitiam, & boni reipublicæ ea machinantur, tanquam rei mortalis criminis, qui poena exilij, & amissione bonorum, etiam secundum leges ciuiles veniunt multati. di. è ciui

tatibus exterminandi essent.

AD secundam autem partem quæstionis dicendum est cum Soto, Garcia lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 378. quod cum monopolia tanquam illicita in vtroque foro reprobentur, in foro conscientie in hoc dumtaxat casu censentur licita, scilicet, quando emptores inter se conuenient de non emendo, nisi tanto pretio iusto tamè, causa infringendi venditores: qui conspirauerant in augendo pretium plus iusto, vt ad pretium iustum descendant, quia tunc sicut clauo clauus truditur, sic vno monopolio, licet excludere aliud monopolium iniquum, quo emptio, & venditio redigatur in suo pretio ad iustitiæ æqualitatem.

PRÆTEREA, quia illa hic quæ si se exerit difficultas, scilicet, pro incommodis illatis contra iustitiam in his monopolij quantum recompensationis sit faciendum? Dicimus hoc punctualiter non posse attingi, sed arbitrio, & prudentiæ bonorum virorum, & in hoc expertorum relinquendum esse arbitramur, vt ipsi dum avaritiæ vitio expertes sint, arbitrentur quantum creuerit pretium, vel diminutum fuerit ab eo, quod communiter alias inueniretur, nisi ea intercessisset monopoliorum tacita violentia.

ADHÆC de violentia tacita, quam in emptionibus & venditionibus inferre solent coaceruatores mercium alias *Agabellatores* est aliquibus nuncupati operæpretium ab agere. Nam huiusmodi homines nociui interdum sunt in republica, quippe qui annonam, & victualia vndique sibi pretio comparant, quo alijs deficietibus, horum venditoribus liberum sit eis pretio, quo velint ea diuendere. Quaritur ergo de his, an semper sic congerendo annonam peccent, an vero in aliquo casu sint excusandi? Dicendum est autem primò ad quæstionem, quod dupliciter à culpa abesset huiusmodi victualia ad reuendendum comparare reuenditores, regatones nuncupatos, vel alios mercatores. Primò, quando eo elapso tempore, quod

Quæst.

Cogestores
annonæ du
pliciter ex
cusantur.
lex

lex signat, vel ratio dicat, in quo iam populares de annona venali, sibi & suæ domui sufficienter providere poterunt, reliquam annonam pretio compararent referuandam in maioris indigentia tempus, quo tunc reipublicæ penuria subueniatur. Nam id facti tantum abest, vt reipublice sit de trimento sum, vt reipublicæ commo- do maxime conferat, quod & illius Sancti Patriarchæ Iosephi venditi in Agypto Genes. 41. videtur exemplo confirmari, qui pro tempore famis referuandam magnam congeffit fructuum terræ vim, & copiam.

SECVNDO & id facti tunc careret culpa, quando aliquis omnem copiam huiusmodi annonæ coniunctim ab aliquo mercatore emerit in casu, quo huiusmodi merci dominus non aliter, quàm in magna copia, & coniunctim eam vendere vellet, neq; adesset alius præter ipsum, qui sic coniunctim, & in magna copia eam comparare posset. Patet, quia in huiusmodi collectione mercium hi coaceruatores earum, in his duobus casibus funguntur officio veluti depositariorum ad eas custodiendas merces in necessitatis tempus, quod in bonum commune reipublicæ cedit, quamuis inficiari non possumus plerumq; hos magis sui proprij quæstus gratia, quàm animo consulendi bono reipublicæ ad has accumulandas merces adduci. Quare ne id, quod in reipublicæ bonum verti potest, eis vertatur in peccatum, tenentur annonam sic reconditam pro indigentia tempore, cum indigentia se prodit huiusmodi, propalare, easque manifestare merces, quod si facere prætermittent, & inde ex annonæ occultatione carioris vèdi contingeret in reatum incidere restituendi incrementum pretij, quod hac de causa accidisset vltra iustum, præstitere etenim causam pretij vltra iustum augendi propter eam, quam intulerunt violentiam carioris emendi, eo quod annonam huius gratia, ne reipublicæ desset præemptam venalem publicè non exposuerunt, sed absconderunt: de his

namque & frumenti reconditoribus Prouerbiorum 11. dicitur, qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, venditio autem super caput vendentium.

POST QVAM recta perfante intentione, & secluso scádalo duobus prædictis modis prædictos annonæ accumulatores, à peccato sic accumulando immunes esse explicuimus, iam nunc quibus modis in vnum congerendo, victualia peccatos ostendendum venit. Sunt igitur in crimine. Primò, si sic præueniant annonam, vel merces, quod alijs ciuibus sibi, & suis domibus prouidendi inde copiam non faciunt, quin potius sic præcipiunt alimenta, & eo animo, vt ipsis solis vendentibus, de eorum manu accepturi alimoniam ad eos reliqui ex populo supplices cogantur confugere.

SIMILITER simili criminis nota damnantur præsertim hi, qui perfante statuto, vel lege prohibente reuenditores hos emere, nisi post certam horam quatenus interim popularibus sibi ipsis prouidendi, & comparandi inde annonam necessariam tempus suppetat antequam annonam ad manus reuenditorum perueniat: nihilominus de lege, vel statuto nihil curantes merces victualium præoccupant. Tenentur igitur hi etiam id reparare damni, quod subsecutum est ex plus iusto hac de causa aucto pretio, vide Nau. in sum. cap. 23. num. 91. & Innocen. cap. primo, ne cleric. & Anto. 2. par. tit. 1. cap. 23. §. 16. Tertio quando maiori pretio vendunt quàm valeret, si iniuste non coaceruarent.

PORRO quoniam sub nomine coaceruantium merces ad reuendendum contineri possunt & illi, qui priuilegio potiuntur concedente eis solis aliquod mercimonij, vel aliqua victualia in suis officinis venalia habendi eaque vendendi. Iam de his nunc etiam quaritur an tali priuilegio licitè possint gaudere, nam neque de hoc dubitando ratio deest, cum appareat id in pernicio reipublice verigere.

Quibus mo-
dis isti pec-
cent.

Quæstio.

A Dhanc autem quæstionem dicitur primò, tale priuilegium si in rem reipublicæ sit: licitum iustumque esse non esse negandum, eo que posse potiri licitè in conscientia eum, cui indulgum est concedimus. Secus esset si è re reipublicæ non esset, sed potius in eius redundaret incommodum, quo circa iuxta mentem Roselæ verbo emptio. §. 23. Nauarrus c. 23. in summa nu. 92. criminis grauis reum esse asseuerat illum, qui à principe priuilegiū impetrat, ne certi generis merces ab alio, quam ipso vendantur in populi damnium notabile.

Quæst. an sit crimen mortale obtinere à rege, ut vnus solus vendat lineos vel laneos pannos.

AT quæret aliquis, vtrum culpæ mortali tribuendum sit, si quis à rege obtinere contendat priuilegium, vt ipse solus, vel ipse cum assumpto alio sibi socio lineos pannos, vel laneos, vel alias similes merces vendat & ratio dubitandi est, quia hoc videtur damnasse Palatius super summam Caieta. verbo emptio. In contrarium est, quod vsus communis inoleuit vt vnus solum in pistorem, qui panem coctum diuendat præponatur in populo, vel vnus, qui vt ipse vna vendiderit, statuat à reipublicæ senatoribus in caponem: ergo si illi potuerunt à rei publicæ senatoribus ad hæc officia soli destinari: ergo id ipsum potuerunt vnus à rege licitè petere. Respondetur ergo cum Nauarro & Roselæ locis citatis, quod cum constat esse in bonum publicum, licet principi, aut gubernatori obligare ad id aliquos statuendo, vt soli deputati ab eis talia, aut talia, pretio moderato minuitur venditent, puta vinum, oleum, & cætera, ac perinde, licet tunc ad hæc officia præfectis ea acceptare, præsertim in oppidulis, & villis, vbi nisi ad hæc vendenda deputetur aliquis, sit vt apud neminem populi hæc inueniantur venalia, ac subinde nullibi his victualibus indigentibus suppetat copia emendi, aut comparandi sibi victum. Vnde hæc quoque ratione stabularij certi solent designari, ne desint, qui externos receperit hospitio. Insuper & ingeniarijs, & bonarum artium inuentoribus, librorum quoque autoribus,

Resp.

et impressoribus, vt ipsi per aliqua curricula annorum soli libros, vel opera noua suæ artis vendant, priuilegia donari solent, quatenus expensas factas inde refarciant, & nonnullam suorum laborum vtilium operum inuentores mercedem accipiant. Cum autem Palatius culpæ mortali tribuit eorum factum, qui pannos lineos, aut laneos vendendi ipsis solis concedi facultatem à rege impetrare contendunt, id idè est, quia in perniciem incommodumque reipublicæ, & causa solius proprii quæstus hæc priuilegia obtinere moluntur regulariter. quapropter in casu, quo cum iactura reipublicæ id concessum esset priuilegium à rege, eo potiri ipsi soli vendentes nequirent, imò, vt Metina in sua Instructioe ait §. 25. fol. 143. isti ad se solos reducentes omnes merces vendendas exemplo regis, & dominorum idem facientium in conscientia se tutari non possunt, quia neque regi, neque dominis ius subest hæc monopola faciendi, siquidem sunt communiter in detrimentum, & perniciem reipublicæ, vnde præter peccatum rei sunt huiusmodi damni restituendi.

PRÆTEREA in monopolij quoque crimen incidunt (vt refert Mercatus in libro primo de contract. c. 14.) in regionibus Indiarum Mexici, & Lima mercatores Hispanici, qui reconditam habentes in arnarijs, & apothecis magnam vim vini, & copiam pannorum, huiusmodi mercium penuria sinunt ciuitatem laborare eas subtrahentes, & occultantes eo animo, vt ascendant in pretio pro libito. Tenentur enim postquam mercatorum officio funguntur, eaq; de causa ad eas Indiarum regiones merces has detulere venales, eas exponere vendendas, & tunc maximè cum tunc vendendo dispendium non patiuntur, sed lucrum sibi parant. Non enim præstolandū est eis quouique pro suo arbitrato fati superque lucrentur, quia hæc cupiditas immoderata longe à ratione abest.

ADDIT quoque & ibi Mercatus e mercat-

Monopolij rei mercatorum.

Abcondito res mercium.

mercatori, qui tam carè emisset pannos, vt iacturam subiret, si valore pro tunc currenti veneant, ius inesset reseruadi eos ad id usque temporis quo panni tanti valeant, quod suum capita le possit saluare. Sed quia rarò id accidit, regula generalis, quam ratio dicitur, est obseruanda: vt ostendente se penuria exteriori harum mercium eas vendendas probant, neque eas occultent causa immoderatè augendi pretium. At verò licet non eis in fit obligationis necessitas omnes merces vno die simul, & semel pretio distrahendi, quia fortè cunctanter eam speciem mercis, cuius inopia laboratur, possunt venundare, vt omnibus pretijs possint gaudere, tamen necessitas eis indicitur, vt statim penuria prodita omnes pedetentim sic in vendendo procedant, vt neq; copia mercium statim deficiat, neque penuria in die vno augeatur repente ad summum: sed discursò temporis merces indigentia reipublicæ subseruiant, quod si conuenerit inter mercatores de huiusmodi non exponendis venalitati mercibus, quo pretium crescat, monopolium est obligationem restituendi excessum, in quo hac de causa pretium excessit secum ferès, sed merces non necessaria pro libito possunt in aliud tempus reseruari vendenda.

Quæstio.

PRÆTER hæc tandem dubitationi, quam Metina loco citato exsuscitat, faciendum est satis, vbi quærit an si Salmanticenses negotiatores omnem tritici copiam ementes ad se reduxissent vnanimique concordia 15. vel 16. argenteis venundarent illud, & exteri suum triticum in Salmanticam importantes eodem pretio illud diuendant, teneantur id, quod propter monopolium prius constatum à negotiatoribus vltra iustū accipere, restituere.

Sententia Metina.

RESPONDET autem Metina, quod exteri hi possunt bona fide eos excusare: quia huius monopolij neque auctores fuere, neque eius consocij fuere, pretio illo communi 15. aut 16. argenteorum suum venundare triticum. Secus verò esset, inquit Metina. Instruct. Negot.

tina, si ante venditionem eiusdem monopolij non ignari fuerunt: quia tunc, cum constaret eis de fraude, & pretio violenter introducto & à culpa, & à restitutione tali pretio vendentes non essent immunes.

AT certè Metina huic quæstioni non omnino facit satis. Nam adhuc hæret animus dubitans sic, quid si exteri, dum tali pretio vendidere, eos monopolium antea concinnatum lauit, an nihilominus comperta post venditionem veritate, illius excessus pretij ex monopolio causati restituendi sint obnoxij. Neque verò hoc, ita est planum. Videtur namque Metina hic sentire, licet non apertè istos tunc ad id excessus pretij restituendum aut teneri, ait enim illos monopolij auctores obligatione teneri restituendi tam quod ipsi, quam quod exteri illi sua causa vltra iustum: aliàs futurum pretium perceperunt. Sed & Frater Ioannes de la Peña in scriptis, que illius nomine circumferuntur hoc insinuasse videtur, dum loquens de cambijs, ait, quod cambiatores, qui ex pacto corradant pecunias, vt ipsi pro libito cambient, ad totum illud restituendum tenentur, in quo excreuit pretium sui causa: cæteros autem, qui huius pacti & monopolij conuentiones non fuere, liberos esse à restitutione videtur asserere, quamuis, quo potuerint, cambierint pretio.

AT nihilominus dicendum esse cenfeo, hos externos cum competerint postea gratia monopolij constati ab alijs se pluris iusto pretio vendidisse teneri illud plus restituere. Neque bona fides eos excusat quin depræhensa postea veritate, teneantur id, quod superstat, aut id in quo facti sunt locupletiores in hac parte restituere duplici ratione. Tum, quia abundantia mercium illarum erat præsens, quæ iustè pretium extenuabat. Ergo monopolium, vt potè iniustum, non valuit illud pretium excrefcens efficere iustum.

TVM secundò, quia secundum Syluest. vsura 2. §. 2. qu. 1. quando adest fraus, vel alia impedimenta iusti pre-

tij adfunt, iustum pretium non est illud quod est communiter currens, sed illud, quo res distraheretur secundum Arch. si talis fraus abesset. Ergo si illud non fuit iustum pretium, quippe quod ex monopolio fuit causatum, tenentur exteri hi illud pro suis mercibus in parte, qua excessit acceptum restituere. Insuper mercatores piscari recentis in locis maritimis eiusdem criminis monopolij & restitutionis participes efficiuntur, dum piscatore suum iactum recentium piscium parante vendere, ipsi inter se conspirat de eo piscato non emendo: quatenus piscator videns alias suum piscatum corruptum ire, extenuet pretium vilioris vendendo, tuncque ipsi illud minoris emunt, tenentur enim piscatori, id quod intulere resarcire damnum, ita Metina ibi.

De venditione an reddatur iniusta propter defectum rei vendita: de defectu rei triplici: fraudes venditorum & emptorum recensentur. Vtrum inuoluntarium viciet annullatque contractum, de duplici circa hoc distinctione, vtrum res aequè bona ad finem, sed alterius qualitatis postea possit suo pretio vendi pro alia qua petitur, ut vinum Alexinum pro sancti Martini vino. Vide conclusionem 4. propter. q.

CAPVT XLIII.

DVM conditiones venditionis, & emptio- nis scrutaremur: vna conditio potissima nobis occurrit, scilicet, quod voluntaria debeat esse, cum autem voluntarium de medio tollat tam violentia, qua ignorantia, expedita iam quaest. de empt. & vend. inuoluntaria per violentiam tacitam contingentem in monopolij, vel alias expressam iam ad discedendum de emptio- ne vel vend. inuoluntaria, per ignorantiam accingimur, at verò quoniam defectus rei ignoratus emptio- nem inuoluntariam reddit. Quæritur primò cum

D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. an venditio reddatur iniusta, & illicita propter defectum rei vendita.

ET præter argumenta D. Tho. arguitur primò pro parte negatiua, scilicet, quod non sit illicita, quia si emptor empturus vinum, Alexinum vinum peteret, & sibi vinum Salmantinum æquè bonum, & pretiosum venderetur, contingeret tunc defectus in qualitate rei, quia alterius qualitatis esset vinum Alexinum quam Salmantinum: ergo defectus venditæ rei ignoratus non semper illicitam efficit venditionem, consequentia liquet probatione; ista patet, quia in hoc casu emptor nullum subit, ut supponimus damnum, ex quo iniusta & illicita solita est euenire venditio, ergo in hoc casu iniusta non erit.

SECVNDÒ arguitur vendere rem proficuum emptori, & pretio iusto non est illicitum, ut si medico indigenti equo ad inuisendos infirmos, equus nõ adeo fortis, sed debilis pedibus vendatur: qui ad eum finem vsui esse potest, non tamen ad longum iter. & tamen patitur hunc defectum occultum, ergo defectus in qualitate rei non deprauat venditionem ipsius.

TERTIÒ arguitur, matrimonium est quidam contractus, & tamen defectus causans inuoluntarium illud non reddit illicitum: non enim defectus integritatis, aut diuitiarum officit foeminae. Quo minus licitè possit contrahere matrimonium cum viro credente eam esse incorruptam, & diuitem, qui eam alias nollet ducere: ergo neque contractus venditionis ob defectum rei vendita occultum redderetur illicitus.

DEINDE quartò arguitur, cum quis credens se emere imaginem diui Petri, emeret imaginem D. Pauli, vel si putans se emere descriptionem Indiarum, Asiae descriptionem emisset: tunc contingeret defectus in qualitate rei, & tamen iste defectus neque venditionem vitaret, aut illicitam redderet, ergo non semper defectus qualitatis rei eius venditionem illicitam efficit.

191-

Defectus rei triplex.

IGITVR responsuris ad questio- nem præmittere distinctionem tri- membrem D. Thomæ est opus, defectus rei vendita, aut eius vitium tri- fariam contingere potest, primo modo in substantia ipsius rei, ut si acetum pro vino, aut argenteum deauratum pro auro venderetur. Secundò in qua- titate defectus in venditione contingit, qui in defectu ponderis, aut numeri, aut mensuræ solet consistere, ut si numerus, aut mensura minor ven- daretur pro maiori. Ad defectum autem quantitatis refertur, defectus integritatis rei vendita, ut cum liber di- minutus folijs pro integro exponere- tur venalis. Tertio, defectus rei venditæ accidit in eius qualitate, sicut si triticum putidum aut petridum pro sano, aut sincero venderetur, aut si iu- mentum claudum pro forti, & incolu- mi vendendum exponeretur. Ad de- fectum autem hunc qualitatis defe- ctus reducitur ille, ubi res, aut mer- ces vnus regionis, aut patriæ pro re- bus, aut mercibus alterius prouinciæ, aut terræ solent supponi venales, ut vinum Salmantinum pro Alexino, & panni Toletani pro Segobien- sibus. Similiter cum opera fabrilis, ut cultel- li, & cætera fabrefacta per vnum arti- ficem non tantæ notæ, subduntur ve- nalia pro operibus alterius insignifi- mi artificis nomen eius mentita.

Conclus.

HIS præstitutis prima statuitur conclusio, quæ est D. Thom. ubi su- præ, quando aliqua res vitiosa ali- quem, scilicet, defectum in substantia, vel in quantitate, vel in qualitate pa- riens scienter, aduertenterque vendi- tur ab aliquo; eo ipso venditio efficitur illicita. Hæc autè conclusio patet, nam quoad permutationem speciei, & substantiæ dicitur contra quosdam Isaia. i. Argentum tuum versum est in scoriã, vinum tuum mixtum est aqua, quod enim permixtum est pati- tur defectum quantum ad speciem, & de permutatione quantitatis Deut. 25. dicitur, non habebis in sacculo di- uersa pondera maius, & minus. Abo- minatur enim Dominus eum, qui fa- cit hæc & aduersatur omnem iniusti-

tiam. Hæc autem conclusio de frau- de actiua ex parte venditoris scienter immixta est accipienda, ut exprimit D. Thomas. Nam fraus, vel potius de- ceptio, vel ignorantia passiva est qua emptor seductus à se ipso, & nullate- nus à venditore putans se emere copiam verborum, emeret enchiridionem ad copiam, & sic venditio non esset illicita, neque enim venditor de- ceptioni dedit causam.

AT verò quoniam deceptionem ex parte venditoris concinnatam il- licitam efficere venditionem conclu- sio hæc asserit: iam captiones & tech- nas, quibus venditores vafri solent aduersus simplices emptores coar- mari, quis hic valeat enarrare: nam alij venditorum subticent vitium rei ven- nalis, casu quo illud tenentur manife- stare: alij mendacijs, & adiectione iuramentorum magnificiendo mer- cem eamq; commendando vltra quã pars est, & alij defectus rei identidem diminuendo verbis, & alij etiam iura- mento affirmando mendaciter mer- ces pluri sibi constare, pluriq; eas comparasse, in varias captiones, & fraudes emptores pertrahunt. Solent enim, & alij mentiri, dicendo, opera quæ venalia habent alterius regionis vel artificis, cuius valde commenda- ta sunt opera esse cum alterius regio- nis vel artificis sint nõ tãti nominis.

SED quot modis quoque empto- res venditoribus verba dare, & impo- nere soleant verbis, prælongum esset referre. Nam alij pretiositatem mer- cium verbis obscurantes, quo vilioris emant deprimunt, vel earum virtutes egregialque qualitates pessima nota taxant. Iuxta illud Prouerbi. 2. malum est, malum est, dicit omnis emptor. Alij mendacijs, vel iuramentis persua- dere nituntur venditoribus eandem mercem æquè bonam, vel melio- rem pro minori pretio sibi fuisse obla- tam. Contra hos omnes concla- mat scriptura Sacra Prouerb. 21. di- cens. Qui congregat thesauros lingua mendacij vanus & excors est, & im- pingetur ad laqueos mortis. Tandem si de innumeris technarum, & frau-

N 4 dum

dum generibus, quæ ipso facto venditores improbi machinari solent, scilicet, vestes pannosas inuertendo, iumentorum pilos albos denigrando, corij nigri commissuram eorum dorfis exulceratis subtiliter apponendo, eorum dentes, si vetera sint, quatenus iuniora apparent collimando: dicendum esset sigillatim, quis esset tandem dicendi finis.

Conclus.

SECUNDA conclusio D. Thomæ cum prædictis modis siue vendendo ex parte venditoris, siue emendo ex parte emptoris committitur fallacia præter iniustitiæ peccatum, quod tunc incurritur, in obligationem restituendi inciditur, patet, quia si scilicet fraudes has sint moliti formaliter contra iustitiam peccarunt: ergo restituendi obligatione tenentur hi: imo verò (vt ait hic D. Thomas) si aliquis horum defectuum existentium in re vendita venditores ipsos latuerit, licet excusati ignorantia non peccauerint, neque formaliter, id est, ex intentione contra iustitiam egerint, tamen quia materialiter contra iustitiam negotium gestum est: tenentur cum ad eorum peruenerint notitiâ, damnum recompenfare emptoribus.

CÆTERVM est adnotasse, ne quis in hac parte hæset hic à quibusdam dubitari, ex qua parte venditio fraude intercedente facta illicita efficiatur.

Quest.

QVÆRITVR ergo vnde venditioni rei vitiosæ malicia inhæreat, an quatenus venditio rei vitiosæ est reddens inuoluntariam eius emptionem, mala, & illicita sit, an verò quia tanto pretio veneat, quanto, quæ sana est, & incorrupta constare solet: videtur autem primum argumentum in fronte quæstionis positum hoc arguere, scilicet, ratione inuoluntarij tantum, aut causa fãudis tantum, venditionem non fieri illicitam, non enim videtur fuisse illicitum, quæretum vinum S. Martini Candiense, vinum æquè pretiosum, & bonum vèdidisse. In contrarium est auctoritas Metinæ Salmanticensis in sua instr. §. 25. qui licet fateatur Doctores graues hanc

venditionem, neque culpæ aut restitutionis nota damnare, ipse tamen hac ratione ductus sentit contrariû. Probabilius esse, nempe quod quia tali fraude contractus initus est, vt defuerit emptori voluntas, tum emendi vinum Candiense, tum transferendi pretij dominium pro illo non valuit, quocirca cõtractus, inquit, est nullus.

IGITVR vt merito huius quæstionis veritatem enodandi nos hic scilicet prouinciam intelligatur: scire quoque opus est iam hic inter doctores variari. Nam Victoria insinuauit inuoluntarium nunquam vitari contractum, si pretium iustum adfit, & mendacium desit. Metina autem (vt prædiximus, contrariæ sententiæ adhæret, nos nihilominus respondemus primò primæ propositæ difficultati: secundò, & huic secundæ responsuri præmonemus lectorem, aliud esse agere de culpa venditionis illicita, tantum, & aliud est de eius nullitate pertractare. Nam multa quidem primò non licent, quæ tamen facta tenent. Igitur loquendo solum de culpa, quæ venditioni deficienti in quantitate, vel qualitate, vel substantia rei inest, dicitur per conclusionem.

PRINCIPALIS hæc statuitur conclusio, consentaneum est magis rationi naturali, & doctrinæ D. Thomæ conformius asserere venditionem rei defectum vllum illorum trium patientis, ideo culpam contrahere, & illicitam esse, quia venditio inuoluntaria sit ex parte emptoris, quia cõtra eius est voluntatem, hæc est Conradi, qu. 57. Syluestri emptio quæstione 2. est tamen contra Sotum lib. 6. de iustit. & iur. quæst. 3. artic. 2. insinuantem eam ratione esse illicitam, quia distrahitur pro tanto pretio, ac si omni defectu careret, Garcia tandem cum Conrado, & Syluestro tenet lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 389. Intelligitur autem conclusio esse vera, quando cum scientia alicuius defectus rei vendita à venditore venditio fuit contracta.

PATET autem conclusio hæc, quia ideò illicita est, quia fraudulenta, (vt expressè docet Diuus Thomas)

quæ

*Variant de
ctores.*

Conclus.

Probatio.

quatenus autem fraudulenta est, inuoluntarium cõstituit emptionem, fraus etenim impedimento est, quominus res sit voluntaria fraudem, passio, ac subinde quatenus illa veditio emptori inuoluntaria est illicita quia emptor non tenebatur consentire, vt feret, licet aliquando de iure post factum teneatur, quando damnum inde nullum patitur tunc ad tollendas lites eam tenerare. Patet autem quoad secundam partem, scilicet, quòd talis conclusio doctrinæ D. Thomæ conformior sit, quia inquit, quod in omnibus talibus, scilicet, defectibus sit cõtra iustitiam, & quod ignorantia illorum defectuum excusat à peccato, et de pretio, scilicet, quòd diminutio pretij tunc à culpa excuset, nihil meminit, ergo huius venditionis malitia, non ex eo, quod tanto pretio res vitiosa vendatur, sicut & sana assumitur. Sed ex occultatione defectuum causante inuoluntarium.

Probatio.

Corol.

VNDE corollariè sequitur, quod & Metina loco vbi supra approbare videtur, scilicet, quòd quamuis pretium diminueretur à venditore iuxta exigentiam valoris rei cum suo vitio vedita: non ideo venditio culpa caret. Nam & vitium rei venditæ semper inhærens venditionem ex parte emptoris inuoluntariam in toto, vel in parte efficeret.

Quæstio.

An inuoluntarium vitiet contractum.

Diff. 1.

IAM secundæ quæstioni satisfacere nos oportet, in qua quærebatur, vitium inuoluntarium vitiet, annullatque contractum etiam si emptor nihil damni inde patiat, vt Victoria videbatur insinuare. Huius rei gratia præmittendas duco has distinctiones. Prima ergo sit: dupliciter intelligi potest inuoluntarium vitari posse contractum, vno modo quo ad culpam constituendo eum illicitum & culpabile, alio modo quoad eius nullitatem causando. Secunda verò distinctio sit deceptio interueniens in venditione vitii rei pro alia, & potest esse actiua, cum scilicet, positiuè venditor verbo suo, aut factò culpabili in causa est deceptionis illius, aut potest esse tãtum passiuæ, vt verbi gratia, cum ego nihil fingens, neque supponens, vnum pro

alio vendo, scilicet vinum Alaxinum pro Alaxino, si alius tunc nihil me in terrogans accedit empturus vinum S. Martini, & emit Alaxinum putans esse S. Martini vinum, deceptio est passiuæ, neque enim à me decipitur, sed à seipso his suppositis.

Concl. 5.

SIT prima conclusio, si loquamur quoad culpam, & deceptionem actiuam, sic etiam si nihil intererat damni iustoque pretio vendatur res vitiosa: nihilominus ex tali deceptione, quando redditur emptio inuoluntaria venditio resultat culpabilis, & illicita. Hæc conclusio est Metinæ loco citato, & Armillæ verbo, emptio. §. 16. vbi ait, quod vendens vnam rem pro alia æquè bonam ad finem, ad quem emitur, vt medicinam, si non excedit iustum pretium, licet non teneatur ad restitutionem: peccat tamen non seruando fidem. Videtur autem hæc conclusio esse contra Garcia, quia loco allegato, aut tenet cõtrarium, aut certe deficit in hoc, quòd sine distinctione, aut confusè loquitur. Probatur verò cõclusio, quia qui positiuè decipit, verbo aut factò, debitam fidelitatem violat, violasse autem fidelitatem culpa non vacat.

Concl. 2.

SECUNDA conclusio etiam interueniente deceptione actiua ex parte venditoris, scilicet, quia interrogatus ab emptore, an venale haberet vinum sancti Martini mentitus est, si vinum Candiense æquè bonum, & pretiosum emptori aliàs inuoluntario, & non empturo vendidit, non fuit talis venditio mortaliter illicita. Hæc conclusio est Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 3. art. 2. vbi in vniuersum concludit, quod si res venalis cum suo vitio sit vsui emptori, & citra periculum, pretioque iusto ob vitium, quippe in minuto veneat, etiam si per mendacium venditor decipiat emptorem, non est contractus, qui notandus sit culpa mortali. Patet autem conclusio hæc, quia tunc tale mendacium, neque talis deceptio quamuis actiua non est, perniciosum mendacium, neque si huiusmodi esset, intulisset detrimentum in re graui.

T E R -

Concl. 3.

TERTIA conclusio, si loquamur de deceptione actiua ex parte venditoris, quatenus pertinet ad nullitatem contractus (prout agimus) in foro conscientiae saltem, si caupo vendens Vinum Candienſe æque bonum, ac pretiosum, ac sancti Martini vinum, etiã si interrogatus sit, & mentitus fuerit esse sancti Martini: nihilominus si sic decipiens emptorem aliã nõ empturum, ei Vinum Candienſe pro sancti Martini vino vendiderit: non ideo irritanda erit sub mortali venditio. Hęc autem conclusio est Soti loco citato quam approbare videtur Palacius verbo, empti. super Sum. Caiet. Hanc videtur tenuisse Armilla, hęc tandem videtur fuisse de mente Victoriz, est tamẽ contra Metinam, vbi supra. Et patet primò ratione Victoriz, quia si quis duxerit vxorem, quia mentita est se habere ad manum tria millia aureorum adducenda in dotem, quam aliã nõ duxisset valet contractus matrimonij, quia potestatem sui corporis dedit mulier per quam vni esse poterat ad finem matrimonij, sed etiam (vt supponimus) res venalis, quamuis sua affecta vitio, vni esse potest ad finem cui destinatur ab emptore, ergo non obstante predicta deceptione, solidus persistit contractus.

Probat. 2.

SECUNDO etiam probatur, quia vt apparet affirmat Garcia, ista venditio licet non fuerit voluntaria de facto: est tamen voluntaria de iure, quia postquam nihil emptor inde subit damni, rationi consonum est, vt emptor eam teneatur approbare. Item tertio probatur ex ratione D. Thomæ 2. 2. q. 77. ar. 3. in corpore arti. vbi ait, quod si vni rei, & si non competat venditori conueniens sit aliis: si venditor pp huiusmodi vitium subtrahat, quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitiũ rei, ne yltioris quã oportet emptor velit emere. Ergo si nõ tenetur in hoc casu manifestare: ergo non obstante, quod mentitus est, postquam non perniciosẽ est mentitus, valida erit venditio, quia non est contra iustitiam. Sicut a simili in casu quo quis crimen

verẽ a se perpetratum negauit coram iudice ab ipso non iuridicẽ interrogatus, quia omnino occultum erat & mentitus est dicens, se illud non fecisse, cum verẽ fecerit, licet peccauerit sic peierando, & mentiendõ: non tamen tenetur suam confessionem retractare: quia cum non teneretur suũ prode crimea, nihil contra iustitiam molitus est: ergo neque venditio istius mentientis se vendere vinum sancti Martini & loco eius supponentis æquẽ bonum, & pretiosum non est sub peccato mortali retractanda, quia si mentitus est, nihil in facto contra iustitiam in re graui gestum est. Et confirmatur, quia & si appareat inuoluntarius emere vinũ Candienſe, & quod aliã de facto illud non esset empturus nisi sic deceptus fuisset per mendacium: tamen non illud emit inuoluntarius omnino, aut simpliciter quia si emptor vinum sancti Martini contemderat emere, id erat, quia illud melius esse Candienſi putabat, ergo si a parte rei compertam habuisset veritatem, quod Candienſe æque bonum esset, præsumendum est illud emisse: præterea ratione D. Thomæ in solutione ad 1. art. 2. q. 77. adhuc fulcitur, quia inquit ibi, quod si per alchimiam fieret aurum verum, nõ esset illicitum illud pro vero vendere: ergo neque esset de se illicita venditio æquẽ boni vini pro alio, quod si de se illicita non est, neque ex se venit retractanda, quod si retractanda veniret esset ratione mendacij, sed mendacium illud (vt supponimus) non fuit perniciosum mortaliter, ergo non est necessario retractanda sub culpa mortali: hęc autem conclusio, quã vt probabilis hic defenditur (vt tuta sit) duplici limitatione eget. Nam aliã auctore Palaciorum esset plena periculo: prima limitatio est, quod a parte rei, res quã pro alia venditur æquẽ bona & pretiosa, atque accommodata ad finem certo sit. Secunda autem quod hoc pro certo venditori innoſcat, licet hęc cõclusio sit probabilis, pro concordia sit alia.

QUARTA conclusio, licet prædicta tertia conclusio sit probabilis, ut

Confirmat.

Ratio ex D. Tho.

Limitatio conclusi. 3.

Concl. 4.

sic

Probat. 1.

sic limitata est: tamen probabilior est opinio Metinæ in casu, quo probabiliter crederetur etiam comperta æquali bonitate vtriusque vini aut mercis emptorem ægrè valde laurum istam deceptionem maximè per mendaciũ sibi intentatam, petiturumque retractationem venditionis, si sciret, aut eam esse petiturum probabiliter dubitaret. Hęc conclusio patet primò, quia cum hic dolus daretur ca. usam contractui siquidẽ (vt supponimus) aliã non esset empturus, sed reclamaturus in foro exteriori secundum ius (vt cõmuniter affirmant iuristæ) retractaretur contractus: ergo etiam in conscientia cum idem sit ius fori, & ius poli, vbi sententia non fundatur in falsa præsumptione, venit retractandus. Secundò patet, quia perinde causat inuoluntarium coactio, sicut deceptio, sed si venditor apertè cogeret emptorem renuentem emere suas merces æque bonas, cum emptor illas nullatenus emere vellet, sed potius merces alterius patriæ, quas (licet fallatur) extimat meliores, venditio propter coactionem esset reuocanda, quia ex inuoluntario principio processit: ergo etiam si venditor decipiat emptorem aliã non empturum, maximè si decipiat per mendacium venditio, vt potè inuoluntaria emptori erit in conscientia nulla, & adhuc clarius confirmatur, si quis cogeret alterum tradere sibi pecuniam pro re illi proficua omnino, quam tamen nollet comparare, venditio esset non solum illicita, sed annullanda: vel certè nulla, quia pretij dominium non transfuit, aut transferre noluit, ergo si quis præsertim mendaciter deciperet aliã nolentem emere rem sibi vtilem, venditio esset retractanda, quia per deceptionem in necessitate pertrahitur emedi quod aliã non nisi inuitus emeret.

Confirmat.

Concl. 5.

QUINTA conclusio, quando deceptio est tantum passiva, scilicet, cum mercator suas merces nihil simulans exposuerat venales, putã pannos Toletanos pro Toletanis vendens: si quis nihil rogans credens esse pãnos Segobieses, p Segobiesibus iusto pretio, quo

valeret Toletani eos emit, nõ erit reuocanda venditio, etiã si aliã non emisset, si Toletanos esse scisset. Hęc autem conclusio patet. Quia hic emptor nõ deceptione actiua decipitur ab emptore, sed a se ipso decipitur deceptione quadã passiva, non inferente ei notabile damnum, quia rem proficuum emit pretioque iusto, ergo nulla subest ratio, quare ista venditio sit reuocanda: patet etiam secundò, quia vt insinuat D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 3. in sol. ad 3. quamuis nullus alteri teneatur dicere, aut possit dicere falsitatem, nemo tamen tenetur dicere veritatem propter suum factum, nisi ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, vel bonorum temporalium: sed in præsentiarum tale periculum, & detrimentum emptori non imminet, ergo non est necesse in casu conclusionis quod venditor procuratorem se gerat emptoris, qualitatem pannorum, an sint Toletani, vel non explicando, tenet ergo, & valida est, sine huiusmodi explicatione venditio.

Ad 1. arg.

AD PRIMUM igitur argumentum dicitur iuxta conclusiones positas distinguendo antecedens, quod si vinũ Alaxinum est certum æqualis esse bonitatis, & pretij, sicut sancti Martini vinum, si deceptione actiua decipiendõ illud venditor veniat pro vino sancti Martini ratione deceptionis illicita est emptio. Secus si deceptio fuit tantum passiva, qua se ipsum decipit emptor, & de validitate, vel nullitate huius contractus iam diximus.

Ad 2. arg.

AD SECUNDUM argumentum idẽtidem responderetur distinguendo antecedens, scilicet, quod vendere licet rem vitiosam pretio iusto quo valet cum suo vitio, si tamen ad finem cuius gratia emitur ab emptore sit vsui, vt equus non aded fortis ad longum iter, quia lentus est & debilis, si vendatur medico indigenti eo ad inuifendos infirmos, non illicita erit venditio, si vendens taceat, non interrogatus, si autem interrogatus taceat vel mentiatur, illicita planè erit, sed de nullitate, vel validitate

tate huius contractus dictum est, & dicitur infra.

Ad 3. ARG. AD tertium argumentum respondetur, quod si mulier matrimonio locanda viro expressè verbis & re, se diuitem, & virginem esse fingeret, decipiendum virum aliàs eam non ducturum, licet cōtractus matrimonij (quia sacramentum est fraudibus eius finē non impediētibz non impedibile) tunc solidè fiat, tamen ratione deceptionis actiue illicitus fuit, secus si vir à se ipso tātūm deceptus cum illa contraxisset.

Ad 4. ARG. AD quartum argumentum dicitur, perinde quod in casu, quo quis emit imaginem diui Pauli putans esse diui Petri, si deceptus sit à se ipso tantūm, & non à venditore, venditio non fuit illicita: quia non interfuit deceptio actiua. Non enim culpa venditoris emptor deceptus est, sed sua, vnde hæc culpa sibi tantūm accepta ferenda est.

An deceptio reparationem exigens, exigat rescissionem contractus, de regula iuristarum, de tribus indicijs emptiois inuoluntaria, & nulla, de alia regula solenni iuristarum, & de eius ratione. Fraus artificum recensetur, an validus contractus possit reuocari, de arboribus dupliciter data, & quod consuetudo est attendenda: an damnum recompenſandum sit à decipiente ex ignorantia causatum & de intelligentia legum Partita.

CAPVT XLIIII.

DERQVIRENTIBVS nobis de illa conditione venditionis, scilicet, quod voluntaria debeat esse, quoniam defectus rei incognitus eam inuoluntaria reddit, operæpretium fuit inuestigare, an deceptiones circa hos defectus, quia inuoluntariam venditionem causant, illicitam perinde eam efficiant: verum quia D. Thom. ait in secunda conclusione illius articuli 2.2. q. 77. quod venditor in omnibus talibus defectibus iniustam venditionem faciēdo etiam

ad restitutionem tenetur, restitutio autem interdum sine reuocatione contractus venditionis cum fieri nequeat, indagandum nobis hic obiter occurrat, scilicet quando reparatio seu restitutio nascens ex deceptione interueniente, in venditionis contractu cum ipsius contractus reuocatione necessaria faciēda sit, scilicet, reddendo pretium emptori, & rem emptam venditori. Iuristæ autem hic suam celeberrimam statunt regulam, scilicet, quod tunc reparatio hæc per recessionem contractus venit cōplenda: quando dolus dedit causam contractui, tunc autem dolum dedisse causam contractui asserunt, quando si dolus aliàs abfuisse, contractus initus non fuisset. Cuius regulæ potissimam rationē assignare possumus; quia tunc, cum aliàs renuisset emptor emere, venditio omnino inuoluntaria esset, quippe cui consensus alicuius cōtrahentium, vel amborum deesset, deficiente hoc prædicto consensu, verus contractus stare nequit.

Regula iuristarū.

VERVM iam desiderabit aliquis signa illa, quibus in vniuersum innoscere possit, quando emptio ratione deceptionis & doli inuoluntaria fuerit, ac per consequens hinc dedisse dolum causam contractui colligatur. Accipe igitur tria indicia, probabilia hæc quæ Garcia lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 395. subindicat. Primum igitur indicium est, quod emptor omnino inuoluntarius rem emerit, quado statim fraude detecta reclamans renittitur, neque approbat venditionē: quia talis est dolus, qui si à principio illum non latuisset, rem quidem huiusmodi non emisset.

Quest.

Tria indicia emptiois inuoluntariae & nulla.

SECVDVM indicium est autem, quod inuoluntarius omnino emptor emerit rem: quando res à se comparata sic interueniente dolo, nulli sibi est vsui, neque ad illum finem, à se præsumsum accommodat, itaque ad alium finem illam nequaquam emisset.

TERTIVM signum denique huius omnino inuoluntariæ emptiois accipito, scilicet, quado tempore emptioem

Cap. XLIIII. An decept, reparat. exigens, exig. recit &c. 205

ptionem contrahendi emptor proteſtatus est, aut notum fecit venditori se ad talem vsus finem specialem, emere eam rem, neque alia ratione, eam emere velle.

Corol. 1.

HINC corollarie primò sequitur emptioem inuoluntariam omnino esse, ac perinde rescindendam illius rustici, qui pro filio suo contendens emere artem grammaticæ, deceptus à Bibliopola tradente sibi librum historiarum fabulosum, & significante illum esse librum, quem rusticus peteret, illum emisisset.

Corol. 2.

SECVDNO sequitur perinde esse omnino inuoluntariam, ac proinde retractandam emptioem illius, qui parans emere equum validum ad vehendam rhedā, id est, coebe, ad eumque finem tantum se velle emere equum validum robustumque, venditori significans ab ipso deceptus, inualidum equum, & ad eum vsum ineptum pretio emisisset. Neque refert (vt bene subnotauit Conradus quæſtione 7. dicto 3. & Syluestr. verbo, culpa quæſtione septima) quod quatenus attinet ad reuocationem huius contractus, huius fraudis auctor fuerit ipse venditor, aut quilibet alius tertius mediator, seu proxeneta.

Regula celeberrima iuristarū.

SECVND A Regula solennissima iuristarū est negatiua, scilicet quod quando dolus solum est incidens in contractum, itaque non dat causam contractui: tunc doli auctor non est cōstringendus ad retractationem contractus, sed solum ad reparationem damni, si reparabile sit; alioquin, si deceptus sic, per reſarcionem damni indemnis seruari non possit: contractus reuocandus est. Cuius quidem regulæ plana est ratio, quia tunc, cum dolus contractui causam non dederit, inuoluntarius omnino non fuit ex omni parte, sed ex ea tantum parte, qua emptor passus est damnum. Quocirca recompenſato semel damno contractus constituetur voluntarius, vt verbi gratia, exemplificari potest in casu, quo emptor calceos ex corio solido, forti que pe-

Ratio regulæ de.

tit à cerdone, ipse autem calceos conficiens ex corio deteriori, eos pretio immo dico diuendit, satis est, si cerdo emptori excessum pretij cōpenset.

Illatio r. fraudis.

HINC iam videre est quanta pœna sint digni artifices illi, qui eodem pretio venales exponunt res à se fabricatas eiusdem speciei, siue sint meliores, siue deteriores indifferenter, quod facere nequeunt citra culpam, & restitutionis noxam.

PRÆTEREA, ex prædictis collige venditionē rei, cuius aliqua pars deest, vt libri, cui deest folium, dū illa pars resarcibilis est, non esse in nihilū redigendam: cum sat sit id resarcire dāni, aliàs secus. Sicut neq; etiam retractandus est ille cōtractus, cui dolus dedit causam, si emptor denuò approbauerit eum, quia iuxta regulā iuris sciētiæ, & volenti non fit iniuria. Tunc autem consensu saltem tacito, atque interpretatiuo nouo videtur contractū approbasse: quando deprehensa iam fraude nō reclamans re sic empta emptor vtitur, vt re propria facta iā sua. Si autem iam comperta fallacia emptor reclamasset rem emptam veluti inde posito tantum retinens non vt suam: vel esto nō reclamasset casu, quo liberè præ meum reclamare non videret, si eam non vt propriam, aut vt eius dominus, sed tantum, vt depositarius penes se haberet non censendus est talem approbasse emptioem neq; ei nouum præstitisse consensum.

Nota.

AT quatenus ad forum contentioſum attinet, emptori decepto consignatum est tempus, intra quod dumtaxat reclamandi facultas cōceditur de quo consulto iura, immo etiam si à principio sanum apparuerit animal venditum, si statim post venditionem in breui morbus in eo appareat, quia talis morbus præsumitur præfuisse, reclamandi emptori facultas datur, doli enim præponderat vt in litem si obſterix. ff. ad l. Aquil.

IGITVR reſolutoriè tandem dicimus primò venditionem reuocandam esse: cum omnino inuoluntariam fuisse constiterit, siue per ignorantiam, siue per dolum, siue per ignorantiam

Dictum r. reſolutorium.

rantiam talem esse acciderit, dummodo primò planum sit huiusmodi violentiam, vel fraudem aut ignorantiam interuenisse, quæ satis fuerit ad omnino inuoluntarium constituendum, & emptorem.

Diſtum 2. SECVNDO, dummodo & si sic primò omnino inuoluntarius fuerit, nouum consensum approbationis non præstiterit, per quem solutus est ratificari contractus à principio omnino inuoluntarius, & irritus, sicut matrimonia, & vota à principio non voluntaria consensu nouo expresso, vel interpretatiuo, hoc est non reclamante, solita sunt ratificari, & consolidari, dum iam ex tum pro coniugibus se gerunt, aut pro religiosis professis tacitis.

Quæst. QVONIAM venditionem cum fuit omnino inuoluntaria, reuocandam esse diximus, nisi denuo per emptorē fuerit approbata, nunc præoccupat nos illa difficultas ad hanc materiam attinens, scilicet, vtrum postquam validè contracta est emptio, & venditio reuocari possit, subest autem dubitandi ratio, nam passim videtur esse quomodo venditiones reuocentur amissa arrha, quæ solita est dari in securitatem, vel in signum emptionis, postquam huius rei gratia est iam data, vel ubi scriptura non intercesserit.

Diſtum 1. IGITUR ad quæstionem dicimus primò, quod licet vsu euenire possit, quod præ ignorantia contrahentium à principio contrahatur emptio, & venditio inualidè, & quod eius postea comperito defectu contractus reuocetur, & infringatur, tamen in foro conscientie non satis apparet, quomodo quæ à principio fuit valida, & firma venditio, sine consensu alicuius partis possit rescindi, & infirmari in posterum.

Diſtum 2. SECVNDO dicimus ad punctum difficultatis, quod validè à principio contracta venditio (quatenus attinet ad forum exterius) in vno dumtaxat casu rescinditur, scilicet, quando deceptio intercessit in pretio ultra medietatem iusti valoris, tuncque per decretum iudicis, & non aliàs venit rescin-

denda. Igitur in electione repositum est emptoris, cum emendo deceptio in fra medietatem iusti pretij soluendo, aut pretium recipere, & rem restituere, aut supplere iustum pretium extra de empt. & vend. ca. cum causa. Hoc est iuridicum.

TERTIO dicimus, vt ratio dubitandi à principio posita soluat, scilicet, quod de arrha reali emptionis, & venditionis habetur ff. de contrahen. emptio. l. quod sepe in principio. Hæc autem arrha duplici nomine in contractu emptionis interuenire potest, ad firmandum contractum vno modo nomine pagamenti, scilicet, vt pars pretij, & hoc nomine data iam arrha à tali contractu recedere non licet: quia cum pars pretij sit iam soluta, res non est integra C. quòd libro ab empt. d. l. vnica. Secundo modo solet dari arrha in contractu venditionis nomine tantum arrha; id est vt pignus, si autem hoc nomine tantum datur, tunc ille, qui dedit, perdet arrham, si per eum fiat quod contractus non sequatur, si autem per recipientem arrham steterit, restituet in duplum in poenam (vt cenſeo) inst. de emptio. & vend. §. in his, quare in hoc casu dans arrham nomine arrha à contractu recedere non prohibetur, quia venditio sub conditione tacita inita esse intelligitur, videlicet, quòd vel venditio non reuocetur, vel quòd si dator arrha eius reuocationis causa extiterit, arrham amittat.

QVARTO adijcimus cum Garcia lib. 1. de contract. capit. 13. pag. 404. quod si vsus attendatur, iam more receptum est, vt arrha duplici nomine firmetur, scilicet, & pignoris, & pretij datur, quod confirmat Syluester verbo arrha q. 2. quod autem Garcia ibi superaddit, scilicet, quòd cum sic arrha & nomine arrha, & nomine partis pretij datur, dator illius recedere potest à contractu, & contra Syluestrum loco citato est, & contra ius citatum. C. quando li. ab empt. d. l. vnica & contra eius rationem, scilicet quia cum pars pretij iam est soluta, res non est integra. Si tamen consuetudo quotidiana

Diſtum 3.

Arrha in contractu dupliciter datur.

Diſtum 4.

Consuetudo attendenda. diana inoleuit (vt ipse ait) quod amittendo arrham illius dator à contractu recedere possit, tunc consuetudine interpretante ius vel ei derogante, istam venditionem ei reuocare licet, aliàs non.

Diſtum 5. QVINTO dicimus de scriptura interueniente in contractu venditionis, quòd quando conuenitur, vt non valeat contractus antequam scriptura sit facta: tunc quia scriptura ad conditionem apposita contractui redicitur, si scriptura confirmatiua emptionis non sequatur, venditio in casum abiret, nunquam enim fieret firma scriptura conditione deficiente. C. de proba. l. cum res. Si autem à principio simpliciter contrahatur, & post probationem fiat inde scriptura: ita quod scriptura non est adiecta, vt conditio pertinet ad contractum, sed solum adiecta est, vt quid accessorium solum attinens ad maiorem contractus soliditatem, tunc etiam ipsa scriptura non subsecuta, venditio ante inita in suo robore taliter permaneret, vt ab ea pars altera earum in vita recedere non posset ff. de pigno. l. contrahitur.

POSTQVAM de venditione inuoluntaria per violentiam, fraudem, vel dolum dictum est, nunc de inuoluntaria per ignorantiam venditione dicendum est. De hac igitur ignorantia D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. ait, quòd si venditore ignorante aliquid prædictorum defectuum in re vendita fuerit: venditor quidem non peccat, quia facit iniustum materialiter, & non formaliter, id est, non ex intentione: non tamen eius operatio est iniusta, tenetur tamen, cum ad eius noticiam peruenit, damnum recompensare emptori. Et quod dictum est, inquit de venditore, intelligendum est ex parte emptoris. Contingit enim quandoque venditorem credere, rem suam esse minus pretiosam, quantum ad speciem, sicut si quis vendat aurum loco aurichalci, & emptor si id cognoscat iniuste emit, & ad restitutionem tenetur, & eadem ratio est de defectu quantitatis, & qualitatis. Hæc D. Thom.

CÆTERVM restitutio hæc quomodo faciendâ sit, D. Thom. non meminit ibi. Ideò quaeritur vtrum, qui non scienter, neque ex consulto, sed præ sua ignorantia in causa fuit deceptio, quam passus est alius, retractandi contractum obligatione teneatur. Sotus autem absolute talem ad rescissionem contractus teneri affirmat.

VERVM dicendum esse cum Garcia distinguente lib. 1. de contract. ca. 13. pag. 40. existimo. Primò, quod cum ignorantia affectata scientia æquiualens sit. Perinde etenim est per ignorantiam affectatam causam dedisse deceptio alteri, quam si data opera illum decepisset. Vnde cum præ sua affectata ignorantia aliquis alterum contrahendo nolens decipere tandem de cepit, non aliter sibi tunc restituendum est id damni, si accidit, quam si ex industria passum damnum decepisset. Imò etiam si vnus contrahentium neque scienter, neque ignoranter fuit causa deceptio, si tamen, deceptio interuenit talis: quæ causa fuit emendandi, quia aliàs emptor non erat re-empturus, in foro exteriori, si emptor passus à seipso tantum deceptionem voluerit, ad ipsius petitionem rescindenda est emptio, ita l. 57. titu. 5. Partita 5. Sed hanc legem, ne contraria videatur alijs legibus, arbitrator intelligendam esse, quando aliter damnum esset irreparabile ex deceptione ista passiva causatum, nisi retractaretur contractus, quia aliàs satis esset dicto damno aliter recompensasse.

IGITUR secundo dicimus, quod quando aliquis præ ignorantia non affectata, qua laborabat, causa fuit deceptio alterum contrahentem, si damnum inde subsecutum decepto compensari non potest citra rescissionem contractus, tunc rescindendus est. Sicut si sic mancipium incurabili morbo laborans à venditore id ignorante venditum esset, quia aliter reparari nequiret damnum, retractanda esset illius venditio. Secus autem esset, si huiusmodi damnum aliter, quam per rescissionem contractus reparabile esset, vt si res in quantitate deficiens ex

Quæst.

Diſtum 1.

Ignorantia duplex.

Diſtum 2.

igno-

ignorantia hac eſſet, vendita, ſufficeret in ſuo robore manente contractu defectum quantitatis ſuppleuiſſe.

Intelligētia legum partita.

1

H I N C iam patet, quomodo ſint intelligendæ aliquæ leges Partitæ, & primò lex illa 14. titu. 22. partita tertia, vbi ſancitur, quòd licet inualida ſit venditio illius, qui ignorans molendinum, quod vendit, eſſe dirutum, vel domum, quam diſtrahit pretio, eſſe combuſtam, ea diuendit, cum totaliter, vel pro maiori parte perditum inſent: tamen ſi hæc tantum pro minore parte periſſent, venditio ſolida maneret, dempto de pretio, quod hac de cauſa minus valeret, quia hæc loquitur in caſu, quo damnum, incurſum ex hac ignorantia per diminutionem pretij factam, poſtea a venditore poſſet reparari illa parte pretij remiſſa, reſciendo damnum pro minori parte, combuſtas ædes, vel molendinum dirutum vendendo pluris commiſſum.

2

S I M I L I T E R lex illa ſexageſima tertia, qua ſtabilitur venditor, qui ignoranter vendidit ægrum, herbas nociuas ibi paſcendis beſtibus procreantem, teneri ad reſtituendum acceptum pretium, licet non ad ſubiecuta damna, qua perinde iſtam venditionem reuocandam eſſe, inſinuatur, intelligenda eſt in conſcientia eſſe vera, quando damnum iſtud tantum per venditionis reſciſſionem, & non aliter eſt euitabile.

3

I T E M & illa lex 6. 4. diſtans, quòd licet venditio, in qua venditor ſcienter vendidit ſeruum furem, aut fugitiuum, aut occulto morbo laborantem, inualida ſit: tamen firma manet hac emptio, ſi venditor ignoranter huiusmodi ſeruum vendidit: dum modo de pretio ſibi ſoluto, aut ſoluendo eam quotam reſtituat, vel remittat, qua ratione huius vitij minus valebat, planè intelligenda venit in conſcientia, in caſu, quo ſic per eum, qui ignoranter vendidit illum ſer-

uum parte illa pretij remiſſa ſufficienter reſtauraretur emptoris damnum, aliàs ſecus.

I T E M lex illa 66. vbi cauetur, quòd ſi quis pretio comparafſet equum, vel mulam, vel iumentum aliquod aliquibus vitij infectum, de quibus vitij non eſſet, certioratus per venditorem, poteſt huiusmodi emptor intra ſex menſes rem ſic emptam venditori reſtituere, iumque pretium recuperare etiam inuito venditore: hoc ideo ſtatuit, quia præſumitur tunc ſcienter rem vitioſam vendidiſſe. At quòd ſuperaddit iſta lex, ſcilicet, quòd ſi emptor hic intra prædictos ſex menſes reſciſſionem venditionis non petierit, firma maneat venditio: dum damnum reſarciatur, ſi illud emptor intra ſex alios menſes poſt ſex primos petierit, hoc ideo decernit primò, vt lites aliàs ſuccidantur, tum etiam, quia intra illos ſex menſes emptor vitia illa deprehendiſſe præſumitur, illamque venditionem approbaſſe: dum apparet per tantum interſitium ſex menſium in iudicio non reclamafſe. Si autem à principio conuentum eſſet inter partes, vt iumentum ab emptore pro nullo illius vitio, poſtea reſutari poſſet: quocunque poſtea apparenti rata maneret venditio, dum quatenus attinet ad conſcientiam pretium non abſolutè acceptum: ſed, quòd valet res illa cum iuis vitij, ab emptore exigatur, & non plus, & credat emptor illa vitia poſſe habere, cum illique ſe velle illam emere. Secus ſi venditor, quò rem incredibilem faceret, emptori tot vitia cumlaret, narrando vt perſuaderet emptori ea per modum ioci narrare, & non per modum veritatis.

Vendi-

Venditor an vitium rei detegere teneatur, de vitio patenti, vel secreto diſtinctio. De triplici vitio occulto, periculoſo, detrimentoſo, & inutili reſpondetur per tres concluſ. de duplici caſu, in quo eſt vitium detegendum, præmonitio, quando eſt neceſſaria in venditione, & quando faciendæ, vitia de iure & de facto irritantia contractum ſtatim detegenda, ſoluiuntur argumenta in contra.

CAPVT XLV.

Quæſtio an venditor vitium rei vitioſæ detegere teneatur.

VM de venditione inuoluntaria fermo à nobis ceptus ſit, cumque inuoluntariam venditionem deceptio inducere ſit ſolita, nunc vtum ad excluſendam hanc deceptioem, vt contractus, voluntarius ineat, venditor vitium rei vendita detegere teneatur, perquirendum nobis eſt, cum D. Thoma ſecunda ſecunda quæſt. 77. articulo tertio, nam non deſunt argumenta apparatus pro parte negatiua.

Arg. 1.

A R G V I T V R, ergo primò, quia cum venditor emptori inuito non obrudat mercem vitioſam, quinimò copiam illi faciat pro ſuo arbitratu cognoscendi, iudicandi, an bona ſit, & ſibi expediens: non venditori non reuelanti vitium; ſed emptori non accuratè perueſtiganti conditiones rei venalis culpæ, dandum eſt: ſi decipiat emptor, neque enim vicem emptoris in hoc venditorem gerere oportet.

Arg. 2.

S E C V N D O arguitur, quia certè ſtultitiæ argueretur, qui in operatione ſibi utili, & impeditiua ſui damni ſibi ipſi obicem poneret: Sed ſi quis vitium rei à ſe vendendæ panderet, ſibi ipſi impedimento eſſet, quò minus rem ſuam poſſet vendere: nam perinde eſſet vt Tul. libr. de offici. inducit quendam dicentem, ac ſi præco iuſti domini prædiceret, domum peſtilentem vendo, quò quid abiurdius? ergo venditor rei vendita proſalare vitia non teneatur.

Arg. 3.

T E R T I O arguitur, quia ſi venditor exponere vitium rei vendita te Inſtruct. Negot.

reretur emptori id eſſet emptori dāna, & pericula inde obuentionia vitæ di cauſa, ſed interdum aliter, quam reuelando vitia hæc ſunt euitabilia dāna, ſcilicet, diminuendo de pretio, & poſt venditionem contractam admonendo emptorem (vt caueat periculum) ſcilicet, quòd equus venditus ſolitus eſt impingere calceos.

Arg. 4.

Q V A R T O arguitur, quia ſi quando emptori ex emptio rei vitioſæ periculum, aut detrimentum imminet, tenetur venditor ei rei vendita patefacere vitium: id certè eſt, quia alias inuoluntaria contraheretur emptio. Sed tunc etiam conſtitit, comperitoque de damnum, aut periculum vitio non ingerenti, veriſimile eſt quòd ad huc emptor nollet eam emere etià diminuto pretio, & quòd adhuc inuoluntaria illi eſſet emptio, & tamen in hoc caſu inuoluntaria, quæ probabiliter præſumitur emptio ad detegendum vitium emptori venditorem non cogit, ſi dimittat aliquid de pretio, ergo neque etiam venditio rei vitioſæ detrimentoſæ, aut periculoſæ etiam ſi ſit inuoluntaria, dum per remiſſionem aliquotæ partis pretij ſufficienter recompenſetur id damni, non alitringit in conſcientia venditorem ad vitium rei vendita, etiam ſi detrimentoſum ſit prodendum.

Arg. 5.

P R Æ T E R E A quintò confirmatur, quia ſicut homo non tenetur cuiſlibet conſilium dare, aut veritatem dicere de his, quæ ſpectant ad virtutem, quamuis nulli debeat dicere falſitatē, ita non tenentur homines cuiſlibet in rebus pertinentibus ad temporalia conſulere, aut veritatem reuelare: ergo multominus tenetur venditor vitia rei vendita dicere quaſi conſilium dando emptori.

Arg. 6.

S E X T O arguitur mercator conſcius mercium iam aduentantium ad portum non tenetur reuelare aduentum earum, ne ſuæ merces vileſcant: ergo neque etiam mercator tenetur vitium ſuarum mercium iudicare, ne plus iuſto vileſcant, quòd in ſuum cederet detrimentum.

P R Æ M I S S I S igitur quibuſdam diſtinctio-

functionibus, quæ ex prædicto articulo tertio D. Thomæ eliciuntur, incumbendum nobis statim est ad veritatem quæstionis eruendam, conclusiones Diui Thomæ statuendo, & eas ilucidando. Prima igitur distinctio est, vitium rei venalis duplex esse contingit, aliud enim est publicum, & omnium oculis patulum. Aliud autem ex sua natura est ita occultum, vt emptori facile deprehensum non sit. Signanter verò occultum ex sua natura diximus. Nam potest etiam vñ euenire vt è contra vitium aliquod ex se patens sit, & veluti iniustum sit emptori, vel quia caligat oculis, vel quia ex incuria non aduertit id, quod omnes animaduertunt.

Vitia rei

SECUNDA autem distinctio est, scilicet, vitia occulta in triplici esse differentia. Quædam enim sunt detrimentosa, vt quando merces semi corrosæ sunt, aut detrita, aut parum duraturæ, aut pretio superexcedenti vendita, aut quia in via sunt corruptionis, vt Vinum tendens in acetum. Alia autem sunt vitia periculosa, vt vitium ruinosa domus minantis periculum, cibus noxius, periculū mortis afferens, iumentum subito calcis feriens calcitrando. Alia denique sunt vitia, quæ sic in sciunt rem venalem, vt nullius sit momenti prorsus ad eum vñ, cui destinatur ab emptore, cuiusmodi est cæcitas æqui, qui eum totaliter ineptum efficit ad iter agendum, cuius gratia solum ab emptore emitur, licet cisternæ, vel pistrino, circumferendis vñ esse possit.

Concl. 1.

HIS præmissis conclusiones Diui Thomæ subijciamus, quarum prima est, dum vitia rei venalis detrimentosa sunt, aut periculosa, aut penitus eā inutilem ad finem intentum ab emptore efficiantia, & simul cum hoc occulta sunt, tenetur venditor ea emptori patefacere, alioquin talis venditio à reatu culpæ, & restitutionis venditorem non liberabit. Hęc autem conclusio, quæ Diui Thomæ est, tantum abest, vt dissidat ab alijs conclusionibus, scilicet, prima & tertia,

ex tribus, quas Syluester, verbo emptio, quæst. 20. statuit, vt certè contra alios, qui in hoc falluntur (vt bene ait Garcia) ipsius istæ sint probatiuæ, & declaratiuæ: quapropter probatur primò, per primam conclusionem Syluestri, sic in forma continentem, scilicet, illa vitia necessariò sunt reuelanda, quorum si conscius fuisset emptor rem sic deprauatam vitij, nullatenus pretio comparasset: hæc Syluester in sua prima conclusione. Sed cum vitia rei venalis damnoosa sunt, aut periculosa, aut prorsus reddentia rem inutilem, eam tunc emptor nullatenus comparasset pretio: ergo dum ista subsunt vitia, necessariò sunt à venditore reuelanda. Tertia verò illa conclusio Syluestri coincidit cum ista prima Diui Thomæ conclusione. Probatur 2. ex ratione Diui Thomæ, quia quamuis non semper tenetur aliquis opitulari, aut consulere alteri: tamen abstinere à damno inferendo semper vnusquisque tenetur, sed qui damnoosa, aut periculosa, aut inutilia prorsus vendit, nisi hæc vitia occulta patefaciat, occasionem damni & periculi emptori dat: ergo talis venditio est illicita, non carens culpa, & restitutionis reatu. Nam iuxta regulam iuris, qui causam damni dat, damnum dedisse videtur.

Tertia Syluest. coincidit cū ista.

SECUNDA conclusio D. Thomæ est, si vitium rei venditæ in proptulo est, omnibusque patens, tunc si venditor tantumdem remittat de pretio, quantum res venalis considerata eam tali vitio noscitur misus valere, nulla obligatione detegendi eius vitium tenetur. Hęc autem conclusio probatur, quia tunc nulla præbetur occasio periculi, aut damni à venditore, si taceat vitium: quia ipsummet vitium cum patulum sit omnibus seipsum publicè prodit, aut certè vt pote conspicuum manifestatione non habet opus: quòd si istes, quid si id vitij, quod quia palam est, ab omnibus aduertitur, ab emptore non aduertatur? Respondetur sanè tunc eam inaduertentiam non culpæ venditoris esse assignandam, sed potius incuria

Concl. 2.

Responsio ad obiectionē.

riæ & culpæ emptoris fore ascribendam, nam & tunc meritò venditor, & sibi persuadere, & præsumere potest, quod emptor sciens, & spontaneus rem illam licet vitiosam, velit sibi emere.

Concl. 3.

TERTIA conclusio, si vitium rei venalis huiusmodi sit, vt in causa non sit, quòd res venalis inutilis sit emptori, licet ea de causa inutilis sit venditori, tunc si venditor tantum descendat in pretio, quantum res venalis ratione vitij iuste vilescit, nulla obligatione cogitur illud occultum vitium patefacere. Hęc autem conclusio exposcit primò, vt quia res venalis vitiosa vñ esse potest emptori, & non venditori & è contra, vt æquus cæcus, qui vñ esse potest hortulano ad circumferendam rotam cisternæ, & non equiti ad equitandum, exposcit (inquam) vt vñ sit, & utilis emptori. Secundò, quod remissio, seu diminutio pretij, quæ ratione vitij est faciendæ, non arbitrio venditoris (quæ præ auaritia suspicius solet esse iudex venditor in hac causa) fiat, sed arbitrio bonorum virorum expertorum, & prudentium: hæc autem conclusio Diui Thomæ per secundam conclusionem, quam loco citato statuit Syluester & illucidatur, & probatur 1. quia quando vitia rei venalis sunt talia, quæ licet aliquatenus emptorem inuoluntarium reddunt, vt non tam libenter eam rem emat, non tamen adeò inuoluntarium, aut omnino repugnantem eum constituunt, quin adhuc non prætermittet eam emere, tunc si inde nihil damni aut periculi emptori immineret, quia præ quantitate pretij res sibi utilis est & frugifera, non tenetur eius coram emptore traducere vitium. Ita dicitur conclusio 2. Syluestri, sed quando est res vitiosa proficua emptori, & descenditur in eius pretio, præsumendum est, quod emptor licet comperta veritate vitij non tam libenter eam emeret, nihilominus tamen, quia præ pretij modicitate vñ sibi futuram esse videret, eam non ommitteret emere, ergo sic diminuendo pretium non tene-

Concl. 2. Syluest. illud citat hæc.

retur propalare rei vitium.

SECUNDO probatur, quia vnusquisque suo consulere potest commodo, citra tamen detrimentum tertij: sed in casu istius conclusionis venditor suo prospicit commodo tacendo vitium, quia vitat sic damnum, quia si vitium resciat emptor, eique manifestetur, plusquam par esset, vellet extenuare pretium, tacendo quoque vitium nihil molitur in emptoris damnum, quia res vendita pro pretij diminuti moderatione emptori utilitatem, & emolumentum affert: ergo nulla ratione tunc in conscientia cogitur detegere vitium.

Probatio. 2.

PRÆTEREA ex omnibus prædictis, & assertis tam à D. Tho. quam à Syluestro, licet sub alijs terminis cū illo in sententia conuenienti, sequitur duplici in casu venditorem astrin- gi ad vitium rei venditæ detegendum. Primò quando alias ex occultatione vitij emptio omnino inuoluntaria procederet: tum etenim vitium reuelari eatenus opus esset, quatenus emptio fieret voluntaria. Quid autem hic per emptorem inuoluntariam; quippe quæ propter vitium occulta, tum reuocata est, intelligamus, si roget aliquis, nouerit planè per huiusmodi emptorem omnino inuoluntariam reuocatiuam contractus ad mentem Syluestri, & Garcia intelligendam esse eam emptionem, quæ tã de facto quàm de iure, vt inuoluntaria sit accidit, neque enim emptio, quæ de solo facto inuoluntaria est, annullanda est.

Coroll.

Casu duplex, in quo vitium est detegendum.

Casus 1.

SECUNDOVS aut casus, in quo necessario vitia rei venditæ reuelanda sunt, est vbi sic detrimentosa, vel periculosa esse contingeret, vt nullatenus alia via, quàm manifestando hæc vitia rescircari damna, aut pericula, quæ inferuntur, possent: nam si damna talia essent, quæ solum in excessu pretij consistunt: tunc quia per diminutionem pretij restaurabilia sunt, ea manifestari opus non esset, authore D. Tho.

Satis fit dubio.

Casus 2.

IGITUR sicut in casu primo vitij reuelatio, ideo necessaria est, vt emptio tam de facto, quàm de iure volun-

taria fiat, ita in hoc secundo casu necessaria est vitij reuelatio, vt emptor liberetur à damno, quando aliter à damno eripi non posset, nisi per vitij declarationem.

Corol.

Præmonitio necessaria in venditione. HINC sequitur corollarie veram illam esse Caietani doctrinam in commento huius articuli S. Thomæ traditam, vbi ait venditorem teneri ad præmonendum emptorem de duobus, quando rem vitiosam ei vendit. Primum de vitio, quo affecta est. Secundò de quota pretij, quam ei minuit prædicti defectus causa, quæ quidem Caietani sententia locum etiam habet, imò potissimè locum habere videtur vbi emptio: quia non esset omnino inuoluntaria, quippe quia non esset inuoluntaria de iure, sed tantum de facto, non esset rescindenda: quia damnum quod tantum accidere posset in pretij excessu, iam esset reparatum per diminutionem eius.

Quando præmonitio facienda.

SED quando ista præmonitio facienda sit, an ante emptionem, & venditionem, an post, statim est à nobis dicendum. Interim tamen sententiam hanc Caietani declarantes dicimus duplici ratione de duobus præmissis emptorem à venditore esse monendum necessariò, tum vt emptor certus effectus de vitio rei à damno inde sibi possibili possit cauere cauendo, verbi gratia, impetuosas recalcitrationes multæ iam emptæ, tum etiam vt si emptor venditurus sit eam alteri, ne præ ignorantia occasionem sumat vendendi eam alteri maiori pretio, quam par est, quia hoc esset ignoranti emptori dare occasionem inferendi damnum alteri.

Quæst. quæ de venditor detegere vitia rei venditæ teneatur. PORRO ex prædictis fit concin-

Respons.

nus transitus ad quæstionem hanc, qua nunc querimus scilicet, quando venditor, qui cum obligatione detegendi vitia, vitiosas merces vendit: earum vitia pandere teneatur ante celebrationem contractus venditionis, an verò post eius consummationem. Respondetur ergo per distinctionem. Nam si vitia ea sint, quæ emptionem vt pote omnino inuoluntariam tam de iure, quam de facto sint irrita-

tura, idque præcognoscit venditor tunc quia inualida venditio est, tenetur ante inuendam venditionem ea vitia patefacere. Nam si detectio hæc horum vitiorum venditionem non præiret, dolus culpabilis in præiudicium notabile emptoris à venditore committeretur. Item quia cum non præmissa manifestatione horum vitiorum contraheretur, tunc in ipsa venditionis contractione præiudiciū emptori inferri contingeret, igitur vt emptor ab hoc malo præseruetur, necessario est præmonendus & certiorandus de his vitij ante finitionem contractus.

SI autem vitia ea non id generis essent, quæ occultata inuoluntariam omnino, ac perinde reuocandam efficerent emptionem, tunc satis esset ea vitia post initam, & conclusam venditionem detegere, cuius potissima ratio est, quia cum manifestatio vitiorum hæc tantum pro consulendo emptoris damnis his, & periculis exigatur necessariò, quæ subire posset emptor post emptam, & traditam sibi rem, cumque ab his præiudicijs liberari possit emptor per monitionem, & notitiam horum defectuum, aduenientem sibi post venditionis completionem, sequitur, quod ante venditionem hæc manifestatio defectuum, aut vitiorum rei venditæ necessario facienda non fuit.

AD primum iam argumentum in contra positum, cum sit D. Thom. per eius solutionem fit satis, respondet etenim, quod iudicium non potest fieri nisi de re manifesta: vnusquisque enim iudicat, secundum quod cognoscit, vt dicitur in primo Ethico. vnde si vitia rei, quæ vendenda proponitur, sunt occulta, nisi per venditorem manifestentur, non sufficienter committitur emptori iudicium. Secus autem esset si essent vitia manifesta.

AD secundum argumentum, respondet Diuus Thomas, quod non oportet aliquem per præconem vitium rei venditæ pronunciare, quia si prædiceret vitium, exterrerentur emptores ab emendo: dum ignora-

Vitia de iure & de facto irritantia statim detegenda.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

rent alias conditiones rei in quantum est bona, & vitiosa: sed singulariter est dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui potest simul omnes conditiones ad inuicem comparare bonas, & malas, nihil enim prohibet rem in aliquo vitiosam in multis alijs vitilem esse.

Ad 3. arg.

AD tertium argumentum distinguitur, quia si vitia occulta eiusmodi sint, vt propter ea ea emptio non existat omnino inuoluntaria de iure, & de facto, sed valida sit, & non reuocanda, tunc conceditur intentum argumentum, scilicet quod non sint reuelanda ante inchoatam venditionem, neque dum contrahitur, licet ex mente Caietani duplici de causa post conclusam emptionem sunt indicanda, tum ad iam diminutum pretium causa vitij emptori ostendendum, ne rei ignarus plus iusto pretio ea postea alteri velit vendere, tum vt caueat periculum, si periculum vitabile tamen inde sibi impendat. Si autem vitia talia sint, ob quæ emptio sit nulla, quia omnino de iure, & de facto est inuoluntaria, ac proinde reuocanda, tunc negatur, quod non sint ante & post reuelanda.

Ad 4. arg.

AD quartum argumentum respondetur, quod est differentia (vt dictum est) inter emptionem rei vitiosæ omnino inuoluntariam, id est, de iure, & de facto inuoluntariam, qualis esset dum res empta esset inutilis prorsus emptori: aut periculosa periculo, aliter irreparabili, quam per venditionis retractationem: quia tunc (vt diximus) vitia rei essent ante emptionem nuncianda, & est differentia inter emptionem rei vitiosæ, quæ licet sit inuoluntaria, sed non omnino inuoluntaria, quia licet de facto sit inuoluntaria, sed non de iure, quæ proinde non est annullanda, quia tunc satis est eius vitia post consummationem contractus patefacere propter duplicem rationem à Caietano præactam.

Ad 5. arg.

AD quintum argumentum quod Diui Thomæ 3. est, eius solutionem ac commodamus dicentes, quod quamuis homo non teneatur simpliciter Instruere Negot.

omni homini dicere veritatem de his, quæ pertinent ad virtutes: tenetur tamen in casu illo de his dicere veritatem: quando ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, nisi diceret veritatem, & sic est in proposito.

AD sextum argumentum, quod est 4. D. Tho. respondetur ex eius sententia, quod vitium rei facit rem in præsentem esse minoris valoris: in casu autem, quo merces aduentantes non applicuere ad portum, & merces iam venditioni expositæ in portu, vel ciuitatibus proximis non sunt in præsentem minoris valoris: sed solum in futuro: dum magna copia mercium aduentantium applicuerit portui: tunc minoris valoris fore creduntur, ergo venditor, qui in hoc casu vendit rem secundum pretium, quod inuenit, non videtur contra iustitiam facere, si quod futurum est, non exponat, si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret, abundantioris esset virtutis, quamuis ad hoc non videatur teneri ex iustitiæ debito. Neque ex hoc quod si emptoribus innotesceret aduentus copiarum mercium, nollent has præsentem tantum emere merces, sequitur eas minoris valere. Nam sicut copia mercium eiusdem speciei, dum absens in alio loco est, neque ad hunc locum transuecta non facit merces in hoc loco venales minoris valere, quæ valent, ita merces absentes, & quæ in futurum expectantur, non reddunt iure vitiosiores, quæ in hoc loco interim veniunt, expectarent quidem, qui non de præsentem egerent, aduentum futurarum mercium, quo minoris eas sibi mercarentur: at qui eis in præsentem egerent, non renuerent eas pretio maiori nunc currenti emere, quia id pretij est iustum: dum maior copia mercium, quæ expectatur, non est præsentem.

Ad 6. arg.

An in aliquo casu excusetur venditor à detectione defectus rei venalis. Et simul ab eius pretij diminutione. Respondetur per 3. conclus. vitium venditor de vitijs non interrogatus teneatur sua sponte illa manifestare, quod abundantia ab eis ignorata non minuit pretium, sed bene si sit praesens, et ignoretur ab emptoribus, contra Conradum de cautionibus translientibus iniustam taxam senatoris, et de pistore eam violante.

CAPVT XLVI.

Quaest.

PRORRO quoniam iam extra controuersiam asseruimus, vitium rei occultum detegendum esse, cum venditio aliàs reuocanda venit, aut cum vt periculum caueatur, tali manifestatione est opus, etiam si de pretio rei, ratione vitij, sit aliquid detractum. Nunc subinde scitu nobis opus est, an aliqui casus sint, in quibus ad neutrum venditor teneatur, scilicet, neque ad prodendum rei venalis defectum, neque, ad eius pretium minuendum, & quidem quò veritas quaestionis illucescat.

Arg. 1.

PRIMO arguitur, quia si aliquis daretur casus, in quo nihil reuelandum esset ementi, nec quocquam ei subtrahendum esset de pretio esset casus argumenti 4. D. Thomae 2. 2. q. 77. artic. 3. vbi sciret venditor multos in proximo aduenturos insitiores, qui magnam vim, & copiam earum mercium, quas ipse in praesentiarum venales habet importat, sed in isto casu non licet non reuelare aduentum mercium, & simul non minuere pretium, ergo id nullatenus videtur licere, consequentia videtur nota cum maiori, quae est sententia D. Thomae. Minor autè probatur ratione Conradi lib. de cotrac. q. 72. qua impugnat doctrinam D. Thomae in solutione ad 4. arg. praedicta q. 77. & art. 3. quia sic arguit, & probat minorem, si praesentia abundantia mercium, quae reuera nunc in hac vrbe suppeteret, viliori pretio venundarentur, id ignoratibus aliquibus peregrinis emptoribus, quia exteri sunt, & viato-

res, non posset eis venditor eas merces carius vendere, quam de facto valeret, licet isti emptores, quia pretij ignari plus persoluerent, ergo neque mercatori in casu D. Thomae scienti abundantiam mercium nondum praesentium, sed futurarum non licebit vendere nunc pretio praesentium ignorantia, in hac vrbe currenti: patet consequentia, quia sicut ignorantia exterorum emptorum, qua laborauerunt circa copiam mercium non est causa iusta augendi eis pretium, sic neque ignorantia emptorum ignorantiam, aduenturam magnam copiam mercium non est causa iusta ad augendum eis magis pretium, quam realiter curreret, si illa ignorantia ab eis abesset, quia certè si scirent, pretium realiter visceret.

Arg. 2.

SECVNDO arguitur, si aliquis pro comperto haberet, quod argentei, qui modo constant 34. dipondia, post mensum minuendi essent ad valorem 25. dipondiorum, non ideò si illos commutaret pro alia moneta, vel aliter contractu oneroso distrahere: teneatur istud secretum reuelare, sed neque pretium eorum extenuare: ergo neque etiam rem vitiosam vendens non tenebitur ad detegendum vitium, neque etiam ad aliquid subtrahendum de pretio.

Arg. 3.

TERTIO arguitur, si mihi soli constaret in proximo tempore, id est, non longe post hoc librum, qui modo penes me est ab inquisitoribus prohibendum esse, liceret nihilominus pretio eò illum distrahere, quomodo eò muniter valet citra obligationem detegendi emptori damnium, vel periculum, quod ex tali emptione posset subire: ergo idem profus videtur concedendum de vendente rem occulte vitiosam, scilicet, quod ad nihil reuelandum, vel restituendum teneatur.

Ad 4. arg.

QVARTO arguitur, licet ei, qui oppressus grauiamini monopolij, aut iniqui gubernatoris non potest vendere sua vina, vel frumenta pretio maiori, quod iuste valent curtare mensuram, quò se feruet indemnem, quia (vt supponimus) quantitas, quam tradit iustissi-

Cap. XLVI. De casib. excusat. à detegend.

iustissimè valet illud, quod recipit pretium, & tamen hic committitur vitium in quantitate: ergo datur casus in quo neque detegere vitium, neque quicquam de pretio venditor demerere teneatur.

Confirmat.

ET confirmatur, quia habens vinum venale optimum, cuius amphora iustissimè valet decem; quando populus, si crederet non esse Rhenense, non tantum pretij daret: posset licet, & si non sit illius vineti tacendo vendere decem, imò hac de causa vt ista. 10. quae sunt iustum pretium non amitteret: posset illud aqua miscere, vt seruaret se indemnem, quia reuera tantum valet, & tamen est error, & vitium in substantia, vbi nihil diminuitur de pretio, ergo datur casus, in quo venditor non tenetur ad prodendum vitium rei, neque ad eius pretium minuendum. Pro quaestione autem resoluti one statuantur sequentes conclusiones.

Concl. 1.

PRIMA igitur conclusio sit: quando venditor, qui est conscius copiam mercium in proximo importandam, rogatur ab emptore, quid nouerit de tali aduentu futuro mercium: tenetur non inficias ire, sed fateri veritatem. Hæc conclusio maximè verum habet, quando nullus est alius à quo possit discere, aut sciscitari veritatem, veritas huius conclusionis multipliciter persuaetur: tum quia aliàs emptor inuoluntarius praesentes merces emeret. Nam praesumitur sua indemnitati consulendi gratia interrogare, quia parabat praestolari merces, si in proximo aduentarent, quò non tam carè eas sibi compararet, tum quia quando emptor interrogat venditorem de tali aduentu futuro mercium, videtur venditori suam concedere causam, eius fidelitati se committendo: unde vitio infidelitatis esset ei: tribuendum, si non reuelaret, sed sileret. Nam etiam in occultatione aliorum vitiorum fallax fraudulentusque reputaretur venditor ille, qui rogatus ab emptore de vitijs rei venalis occultis subterfugeret veritatem dicere, tum quia contra charitatem est non subuenire alicui consulendo, cum possit consilium, cum non sup-

petit alius, qui ei consilium praebeat, maximè cum consultor id sine graui suo detrimento efficere possit, ergo contra charitatem est saltem, si venditor conscius aduentus futuri mercium, rogatus ab emptore subterfugiat veritatem dicere, quia tenetur tunc veritatem facti narrare. An verò contra iustitiam sit & delictum restitutioni obnoxium venditorem veritatem dicere rogatum tacuisse, praesens à nobis postea dicendum venit.

Concl. 2.

SECVNDA conclusio, mercator conscius aduentus copiam mercium in futurum, si etiam non rogatus inopia oppressis, vendat pannorum copia cariori pretio iusto, quo valent, nihil eis nunciando, aut de pretio demendo, licet secundum D. Thomam nihil molietur contra debitum iustitiae, tamen contra debitum charitatis aliquo modo ageret, patet quia licet D. Thomas dicat tunc monuisse emptores de copia mercium futura abundantioris esse virtutis, quasi id monuisse opus tantum supererogationis fuisse, insinuet: tamen id intelligitur, si non rogatus vendens non indigentibus rem eis non celaret, nam si egenis venderet eis aperiendo veritatem, non solum id secreti intinendo opus supererogationis & consilij faceret, sed opus charitatis obligantis. Secundo patet, quia tunc subterfugendo mercator cum ab egenis nimis emptoribus eam auferat opem, quam illis fortè tenebatur praestare eis subueniendo, contra charitatem videtur facere: & fortè contingeret aliquando in hoc deliquisse mortaliter.

Concl. 3.

TERTIA conclusio, tunc venditor conscius abundantiam mercium futurarum: dum rogatus ab emptore de hoc euentu consulto tacuit, ne secretum veniret in publicum cum magna suarum mercium iactura & damno: tenetur detrahere aliquid de earum pretio, quando aliàs emptor non erat eas paratus emere: neque eas emisisset, sed futuras merces viliori pretio venales expectasset, nisi aliàs emptor eas emere importunè esset instigatus ab venditore. Ratio autem huius conclusio-

Ratio.

his plana est, nam venditor illius damni author esset, quod emptor tunc pareretur emendo ad instantiam venditoris, & cum cautela ipsius cariori pretio merces, quas postea præ abundantia vilius comparasset: & patet secundò, quia non fuit citra fraudulentiam detrimentosam non solum interrogatum tacuisse, sed etiam non paratum emere ad emendum importunè pertraxisse, ergo id detrimenti refarciendum est emptori aliquid subtrahendo de pretio tunc communiter currenti, pro vt ratio æquitatis, & damni accepti suadebit fore recompendandum.

Questio an venditor sua sponte teneatur manifestare vitia rei vendita.
I AM ex prædictis, quasi corollarie sequitur, quid succinctè ad illam questionem, quam hic expressè, & in terminis ponimus dicendum sit: ubi queritur, vtrum venditor, de vitijs nõ interrogatus, teneatur sua sponte manifestare ea que patefacere, & præter illa, quæ dicta sunt, quasi iam sparsim dicta epilogantes dicimus.

Disputum 1.
PRIMO, quod in casu, quo citra dubium esset vitia rei ita esse detrimetosa, vel periculosa, vel ob quæ res venalis inutilis esset fini emptoris etiã non interrogata patefacienda sunt, quia aliàs detrimentosa, & inuoluntaria esset emptio, & retractanda.

Disputum 2.
SECUNDO dicimus dum vitia occulta prædicto modo non sunt periculosa, neque damnoisa, neque talia, vt ob ea fiat res inutilis emptori, non tenetur venditor expandere emptori, si ab emptore non sit ea dicere rogatus. Nam si de his sciscitatus sit emptor tenebitur ei venditor, dum alium non suppetit, qui eum de his admone re possit, ei detegere veritatem.

Disputum 3.
TERTIO superaddimus, si emptor aliquid peteret ad emendum, nihil sciscitando de eius qualitate sincera, vel vitiosa esset an non: quia id tale, quale sibi offertur vult emere persuasus à se ipso tantum, id omni vitio carere: tunc venditor non constringitur in conscientia eius detegere vitia, nisi ita sint periculosa, detrimetosa (vt diximus) vel rei præpeditentia vitium, sed talia sint, quæ extenuato pre-

tio maneret recompenfatam damni, quia vitia illa impeditentia vsum prodenda sunt, vt rescindatur contractus: non autem vitia non damnoisa, vel non periculosa aut vsum non impeditentia, quia in his sufficit pretij diminutione remeteri iacturã (vt diximus).

QVARTO dicimus, quod quia emptor dupliciter potest percunctari de vitijs rei venalis. Vno modo expressè in generali sciscitando, an venalis bona sit, omni que vitio libera. Alio verò modo tacitè inquirendo, an accommodata sit ad talem vsum, vel non: sequitur venditorum, dum de vitijs interrogatur, adeò clarè distincte que teneri reuelare vitia, vt in eorum plenam notitiam emptor peruenire possit: quia ad vitandam emptionem inuoluntariam damnumque emptoris, quando per diminutionem pretij tolli non potest, tali distincta manifestatione vitiorum est opus, vnde patet quam inculanda est illorum mercatorum vafrities, & proxenatarum, & fraus: qui venditori rem, vtputat equum, mille vitia falsa ei imponunt, cœcum, claudum, tardum, recalcitratorem, falsum esse protestantes: quatenus emptor persuasus id esse mendacium fide indignum carere omnino aliquo vitio credat, cum tamen aliquibus non careat: qua ratione, qua emptor sic obcoecatur, ne vitia plenè intelligere valeat, dolus est hic, qui neque à culpa, & restitutione liberat.

AD primum igitur argumentum Conradi contra S. Thomam, respondemus. Primò, negando abundantiam mercium futuram minuire pretium earum, quæ in præsentem venduntur: sicut neque abundantia mercium absentium, & in alio loco existentium, hoc pretio non minuit, neque enim si in præsentem egerent emptores mercibus præsentibus pretio, quo in præsentem valent eas emere renuerunt, licet si eis in præsentem non opus haberent: eas emere detractarent: & ad probationem consequentiæ dicimus multum inesse discriminis inter casum D. Thomæ, & inter casum, quod ad probandum contrarium assumit Conradus, quia in casu

Abundantia præsens ignota.
casu Conradi abundantia iam est prærens, licet ignorata ab emptoribus peregrinis, & exteris, & sic venditor istius abundantia præsentis non ignarus propter ignorantiam peregrinorum non potest eis vendere carius, at in casu Diui Thomæ abundantia mercium, adhuc est absens, & futura, cuius rei gratia in causa esse non potest, vt merces nunc in præsentem minoris valeant: quando earum penuria subest, vnde nulla iniuria venditor afficit emptorem, si non interrogatus taceat, & vendat ei merces pretio cariore, quo de præsentem valent, neque est eadem ratio de alijs vitijs periculosissimis damnoisis vsum rei impeditentibus, quia hæc vitia iam in præsentem adsunt, suntque rei venali in hærentia, & veluti intrinsicca, in mercibus autem, quæ venduntur de præsentem pretio, quo valent, nullum intrinsicum vitium futurarum mercium aduentus, quò in præsentem minoris valeant, vnde iuste pretio de præsentem re tacita vendi possunt.

Ad 2. arg.
AD secundum argumentum respondetur, identidem hos, quibus suppetere numi argentei, posse eos distrahere tempore, quo magis valent, idque efficere quidem possent tum sine pretij eorum diminutione: tum etiam sine decremento valoris eorum futuri manifestatione: quando nihil de hoc interrogarentur, neque egenis eos contractu oneroso erogarent: quia tunc tacendo eis parare damnum contra charitatem saltem esset, contra egenos sic se gerendo.

Ad 3. arg.
AD tertium argumentum, dicimus non nihil esse discriminis, inter huius argumenti casum, & alios: nam veteri non solet liber aliquis, nisi propter aliquam, quam in se habet intrinsicè in hærentem, malitiam, licet enim in futurum vetandus sit, sed iam vetationis eius præsens adest causa, quam secum liber præ se fert, vt regulariter contingit, quocirca regulariter quoque venditor conscius huius euentus prohibitionis libri tenetur, vel secretum hoc emptorem non celare, vel certè tanto magis pretium extenuare, quanto ratione huius periculi minus uale-

ret. Secus est si non ratione defectus libri, sed alia extrinseca ratione prohibendus esset, quod certè raro usu potest euenire, ut liber carens vitio prohibito tantum prohibentibus uetetur.

AD quartum argumentum, quod est Soti de iustis, & iur. libr. 6. q. 3. art. 2. & ad eius confirmationem respondeatur cum eodem. Primò quòd argumentum hoc, & eius confirmatio non militat, ubi pretium est legitimum, putà lege positum, quia tunc nulla esse potest, uel arbitratio contra ius: sed si militat est, ubi pretium non consistit in diuisibili. Secundò nolimus cauponibus atque alijs, seu alterius generis uenditoribus ansam præbere, imposturas machinandi: Sunt etenim hi ini qui suarum mercium extimatores, quippe quæ suas merces plus, quam par est, magni faciunt, quare. Tertio, iudices non censemus, ad uim horum argumentorum fore sic arctandos: quin poena legali eos possint plectere, qui in mensura, uel in substantia leges ipsas uendendo uiolant, uerum tamen id quod solum attinet ad forum conscientia, & ius naturæ attendentes, si tres adsint istæ conditiones, scilicet, quod periculum, & damnum cauere: & merx pro modo pretij emptori frugem, aut utilitatem afferret non uenditori, qui aliàs sincerus, & candidus esset, tribuendum esset crimini, si, ut se indemnem seruaret, huiusmodi occultationibus uteretur. Naturalia namque iura de æqualitate seruanda in mensura, & substantia rei sic accipienda sunt esse obseruatu necessaria, scilicet, quando aliàs plus iusto uenditur res, uel quando merces ad usum mentis nihil conferunt: non autem licet mendosè uitium rei uelle contingere, licet illis tribus conditionibus obseruatis mendacium perniciosum esse non esset censendum, quippe quod iustitiam commutatam non uiolaret.

Ad 4. arg.

Disputum 4.

Ad 1. arg.

Ad 3. arg.

An venditor interrogatus de vitio rei, vel de aduentu mercium verum respondeat, vel etiam non interrogatus teneatur id detegere, & responderetur per 6. dicta, & de casu ubi defectus non est rescindendus secundum Sotum, & de obligatione venditoris: & an teneatur de evictio- ne, & an si rem alienam bona fide à se emptam bona fide iterum vendiderit ad aliquid secundo emptori, aut domino rei teneatur.

CAPVT XLVII.

Quæst. An interro- gatus vendi- tor de vitio rei teneatur verū respo- dere?

RÆTEREA quia non fecisse satis huic materiae iudicemur: nisi quaestio- nem illam præinsinuatam expeditam exhiberemus, scilicet, an interrogatus venditor de vitio occulto rei venalis, aut de aduentu in proximo futuro copiae mercium obligatione iustitiae inducente restitutione, veritatem aperire teneatur, an solum contra charitatem tunc silendo agat, aut contra fidelitatem tunc mentiendo delinquat tantum, quaestio est, quæ nisi extricetur, posset doctrinam hæc tenus traditam inturbare, quæ quod melius explicetur.

Arg. 1. ARGVITVR primò, nam obligatione iustitiae non tenetur aliquis subire incommodum, vt vitet alienum dispendium: sed si venditor interrogatus de vitio occulto detegeret illud, quia res sua plus iusto vilesceret, viliori que pretio, quam par esset emptor vellet eam emere cum incommodo suo bono, & commodo emptoris confuleret, ergo etiam interrogatus vi iustitiae non tenetur vitium detegere.

Confirmat. ET confirmatur, quia vi iustitiae non tenetur aliquis se alterius gerere procuratorem, aut consiliarium, etià si non occurrat alius, qui consilietur, quando ex facto suo non imminet alteri damnum, sed venditor ex facto suo vendendo rem vitiosam præ pretij quantitate vilem emptori non infert danum emptori (vt supponitur:) ergo vi iustitiae etiam interrogatus de vitio, non tenetur depromere illud,

nam hoc esset alterius se exhibere præmonitorem, & consiliarium.

SECUNDO arguitur, quòd etià *Arg. 2.* si interrogatus fileat, & respondere tergiueretur, imò si tunc causa celandi vitium mentiatur, quod iniustitiae vitio non sit notandus, quia cum rem vilem vendit venditor, quamvis occultè vitiosam, non tenetur vi iustitiae eius vitium propalare, sed medicium superadditum, cum non sit perniciosum, est tantum contra veritatis virtutem, & non contra iustitiam, ergo tunc quamvis sit interrogatus mentiendo tantum peccat contra virtutem veritatis, & non contra iustitiam. Igitur breuiter expedituri quaestione respondemus per hæc dicta.

DICIMVS ergo primò, quod si vitia sint ita detrimetosa, vel periculosa, vel inutilem efficientia rem venalem omnino taliter quod venditio sit necessario reuocanda, vt pote omnino inuoluntaria, tunc etiam non interrogatus, & etiam ante inchoatam venditionem non solum obligatione charitatis, sed obligatione charitatis, & restitutionis tenetur venditor hæc vitia manifesta facere, patet, quia alias euidentem causam damni dat.

PRÆTEREA secundò dicimus, quod si vitia occulta sint vitiosam emptoris non inperdentia, neque ita damnosa sint aut periculosa, vt omnino inuoluntaria, sit emptori ipsa emptio, ac proinde non sit rescindenda: non tenetur venditor siue sit interrogatus, vel non de illis, vi iustitiae ante inchoatam venditionem nec in tempore contrahendi illa vitia detegere, si præ qualitate vitij demat: de pretio patet, quia cum damnum ex facto suo venditor emptori non inferat: non tenetur vi iustitiae tunc temporis ea vitia etiam interrogatus reuelare, sed potest silentio rem celare, & contra iustitiam nihil tunc moliretur.

A DHÆC tertio dicimus cum *Dictum 3.* Caietano, quod vitia occulta, neque damnosa, aut ita periculosa, aut sic impeditua vltus rei venalis, quod necessaria afferant obligatione rescindendi contractum, licet non ante contractum sed

fed benè post contractum vi iustitiae venditor etiam interrogatus, vel non interrogatus, tenetur patefacere, tum vt emptor caueat periculum, quando periculosa res esset, vt equus recalci- trans, tum vt emptori innotescat ratione occulti vitij sibi diminutum fuisse pretium, ne maiori pretio, quam emerit, præ hac ignorantia alteri reuè- dere pareat: patet, nam quando hæc dāna, verisimiliter timerentur, si non ea reuelaret detegendo vitia saltem post initium contractum, si ea euenirent, quia ex facto contingerent, emptori ea teneretur reparare, ergo argumentum est euident, quod etiam non interrogatus, vt caueretur, id periculi & damni saltem post consummationem contractus tenebatur ea vitia in dicare venditor.

Dictum 4. DEINDE quartò adijcimus, quod si vitia non ita sint damnosa, aut periculosa, vt emptio necessario rescindenda sit; aut si non sint talia, quæ defraudent emptorem ab rei emptæ vltu, si interrogatus de eis venditor mentitus fuit, si causa vitij de pretio detraxit, licet sic per mendacium contrahendo deliquit contra veritatem, sed contra iustitiam non peccauit: tenetur tamen post contractum ad cauenda prædicta pericula, vel dāna, quæ aduertit Caietanus, quæ nos retulimus in tertio dicto, etiam non rogatus, vi iustitiae ea vitia nota emptori facere, primam partem huius quarti dicti probamus (nam secundam iam in tertio dicto fuit probata) quia auctore Soto loco supra citato tale mendacium, si alio qui prædicto modo, scilicet, detrahendo, de pretio seruetur iustitiam, non est mendacium perniciosum, ergo in dicto casu mentiendo siue interrogatus, siue non, violauit commutatum iustitiam.

Dictum 5. PRÆTER hæc quintò dicimus in casu, quo venditor copiae mercium post aduenturæ conscius est, & interrogatus dum est ab emptore, duplici casu peccat contra iustitiam vendendo, & non reuelando mercium aduentum. Primò, quando mentitur affirmādo nullas merces fore in proximo vē-

turas in casu, quo emptor, si rescisset veritatem, has tam carè merces non emisset, quia paratus erat vilioris ex mercibus aduenturis postea emere: patet, quia etiam si non esset interrogatus, hoc eius mendacium tunc perniciosum esset, ergo peccat sic mentiendo non solum contra veritatem, sed contra iustitiam. Secundò contra iustitiam delinqueret venditor etiam, qui interrogatus de aduentu futuro mercium, licet non mentiretur, callidè tamen negans responsonem, & quasi obsurdescens ad interrogationem sibi factam, & eam quadam astuta dissimulatione præteriens, (alias si non subtriceret veritatem) non emptum induceret ad præsentis merces emendas, qui parabat venturas vilioris emere: patet, quia licet priuatus, cui ex officio non conuenit manifestare etiam interrogatus detegere obligatione iustitiae furem extra iudicium, dum iuridicè ibi interrogatus non est, non tenetur, tamen si aliquid positiuè ageret, vnde sequeretur furtum, vt si astutè blandis sermonibus amoueret à custodia suæ domus, quòd copia fieret, & facultas latroni furandi, certè ex iustitia furtum commissum restituere teneretur, ita certè iste, qui ita se gerit interrogatus: quia positiuè agit, vnde damnum sequatur inducendo (præterquam, quod tacet veritatem) ad emendum carè paratum ex venturis merces vilioris emere, tenetur ex iustitia id damni reparare.

Dictum 6. IN SVPER superaddimus sextò, quod etiam si non sit expressè interrogatus venditor: tenetur obligatione iustitiae, & sub obligatione rescindendi cōtractum detegere vitium rei venalis, quando venditor in generali suam palam faceret intentionem dicens, se non velle emere talem rem, si vitio redderit eam inutilem: ad talem finem sit deprauata, vel quado in speciali nominaret vitium, dicens rem illam, si tali vitio sit affecta, emendi se non habere animum, vt verbi gratia, si equus sit effrenis, aut recalciurator. Igitur si innotescat venditori, siue ipso emptore id testante, siue aliunde quod

quod emptor omnino caret voluntate emendi rem, si tali certo vitio sit contaminata, obligatione iustitiæ tenetur id vitij à principio contractus manifestare: patet, quia contra iustitiã est omnino inuoluntarium emptorem cogere ad emendas merces sinceras, & sanas, ergo etiam erit contra iustitiam vitiosas merces fraudulenter obtrudere emptori vitium, ignorantem, quando ex ore ipsius, vel aliunde liquet ipsum omnino nolle emere omninoque inuoluntariè eam emere ré cum illo vitio.

Ad arg. I.

IGITUR ad primum argumentum respondetur verum esse non debere, quempiam subire incommodum, vt vitet detrimentum alienum cœteris paribus, si tamen quis ex facto suo inducit iniuriam, aut damnum, tenetur ipse potius id dānum pati, quàm illud alteri inferre, vt verbi gratia, quando negotiator subit damnum, si non vendat merces tanti, quanti sibi constiterunt, potius tenetur istud subire damnum, quam maioris, quam de præsentem valent, causa suum vitandi damnum eas vendere, quia sic suo facto iniuriam seu damnum inferret emptori: sic quia quando venditor interrogatur de vitio occulto, suo facto vendendo rem sine vitij apertione, iniuriam infert ignorantem & inuoluntario emptori, quia dum interrogat de vitio tacitè, significat se rem cum tali vitio omnino nolle emere, ideo contra iustitiam am facit vendendo, & diffimulando, vel tacendo vitium, etiam si subtraheret de pretio, quia sicut fit iniustitia in hac parte adigendo ad emendum per violentiam, sic pertrahendo aliàs omnino inuoluntarium per fraudem taciturnitatis ad emendum, sicut contingit fieri, cum de vitio interrogat emptor, & venditor fileat.

Ad Confir.

AD confirmationem dicitur, quod licet non teneatur aliquis obligatione iustitiæ alteri consilium præbere, præsertim, quando ex facto suo non officit alteri, tamen negatur, quod quando rogat emptor de vitio rei aliàs nullatenus eam empturus, si veritas patefieret sibi, quod damnum non pa-

tiatur ex tali venditione, quia pertrahitur ignorans & interpretatiuè, & tacitè inuitus ad transferendum dominium suæ pecuniæ pro re occultè vitiosa, quod contra iustitiam commutatiuam est etiam, si emptori aliquid de pretio aliàs debitor: si sana res esset, adimatur: quia vitiosa est, & non sana.

AD secundum argumentum iuxta duplicem opinionem, vnam Soti, & aliam Metinæ in sua instructione, quam supra sustinimus, dupliciter respondendum venit, quia secundum opinionem Soti, quam vt probabilè in iuri dupliciter limitatā defensauimus, quæ dicitur, quod dum res est vsui emptori, neque damnosa, aut periculosa, dum subtrahatur de pretio æquiuale ter pro ratione occulti vitij non est mendacium perniciosum, distinguendum est, scilicet, non esse mendacium perniciosum, quia si cum venditor à principio interrogatus ab emptore de vitio occulto mentitus est, non factis constitit ei certo rem illam esse ac commodam ad finem emptoris, aut si est id sibi certo constitit, non tamen sibi constitit, an sufficienter detraheret de pretio pro ratione vitij, aut si de his factis certus mentitus est cum intentione non detegendi post contractum vitium, verbi gratia, equi infidi & recalcitrantis ad cautionem huius periculi, & cum intentione non detegendi diminutionem pretij causa vitij occulti factam, ne pluris reuendatur statim alteri ab ignorante emptore, tunc certè negatur cōtra Sotam non fuisse perniciosum, quia certè his extantibus præiudicium tale mendacium quantum de se est præparauit emptori decepto: si autem hæc omnia venditori constituerunt, & cū intentione postea detegendi, vt cauerentur hæc damna, vel ne acciderent prouidendi, mentitus est, cōcedo mendacium tale perniciosum non fuisse. At secundum opinionem Metinæ, quam probabiliorè esse reputauimus, dicitur in casu, quo venditor interrogatus tacuit vitium, vel etiam interrogatus, vel non interrogatus menti-

Ad 2 arg. Solutio iuxta Sotum.

Solutio iuxta opi. Metinæ.

tus est, imò etiam secundum Metinam in casu quo non rogatus solum tacuisset, si probabiliter credebatur, quod postea comperta veritate vitij occulti rei venditæ etiam, si ob id non sit sibi inutilis, ægrè esset laturus sibi per mendacium fuisse impositum, & quod petiturus esset retractionem contractus, mendacium sanè fuit perniciosum, quia per illud effectum est, vt emptor omnino inuoluntarius traheretur in venditorem pretij dominium, secus autem esset, si id probabiliter non crederetur, aut non ab venditore probabiliter dubitaretur, & sic aequaliter in his opinionibus Sotus & Metina reducuntur ad concordiam, & idem videtur dicendum, quando vitium erat patens: & quia emptor non aduertit de illo interrogat de illo, & sibi imponitur.

Quæst. an semper venditor teneatur restituere detrimentum fraudulenter.

PORRO iam quia inter cæteras obligationes venditoris vna potissima est detrimentum, quod per fraudem in pondere, numero, & mensura venditori intulit recompensandi obligatio, vel obligatio restituendi pretij iusti non obseruati excessum. Quæritur an semper venditor hac obligatio ne teneatur.

DICENDVM est ergo, quod licet regulariter venditor sic defraudans ab hac obligatione non sit liber, tamen aliquis casus potest accidere, in quo venditor ad rescindendum defectum ponderis, aut mensuræ obnoxius non maneret, quemadmodum esset casus ille, in quo venditor iniuste compulsus esset ad vendendum res suas minoris iusto pretio, tunc etenim si in eorum æquiualentia mensuram curaret, aut pondera, qua valentiæ res, quas minoris iusto iniuste cogitur vendere, à restitutione in conscientia immunis esset. Non enim legibus iustitiæ commutatiuæ sic faciendū venditor tunc cōtrauenisset, quod tamen, vt ab omni absit culpa, necessario exiguntur tria hæc. Primò, quod contra iustitiam venditor vendere sit coactus res suas minori pretio, quàm æquitas iustitiæ exige-

Casus ubi defectus non est rescindendus.

bat. Secunda, quòd hoc ita sit constans, & certum, vt omne procul sit dubium, quia aliàs non sine periculo defraudandi in sua iustitia emptorem, id facti patraisset venditor. Tertia, quod caueat venditor, ne respiciens emptor sibi restituat iterum, illud minus quòd emendo à coacto venditore detrahit de pretio, quod tamen venditor sic coactus vendere, iam recompensauerat sibi decurtando mensuras, vel pondera, id autem facti de taliter cum limitationibus his curtandis mensuris in casu nunc præfato licet permittitur secundum Sotum, in conscientia tamen in foro exteriori per gubernatores est animaduertendum, & ob propulsendas occasiones fraudum non est impunè relinquendum.

OBLIGATIO, qua tenetur venditor emptori alia est, qua scilicet, tenetur in iudicio defendere rem à se venditam, quando ibi aduersus emptorem mouetur lis supra illam, prout cautum est capitulo si venditori de emptione, & venditi. obligatio autem de euictione inde oritur, scilicet, quod venditio, quia per eam transfertur dominium rei venditæ, debet esse de re propria, vnde consequitur teneri venditorem tutari emptorem in dominio, & possessione rei, quam ei vendidit, idemque dicendum est, quando res vendita in foro exteriori, quod fuerit furtiua, al legatur.

VENDITOR igitur tenetur emptori de euictione secundum Panormitanum ca. si venditori de empti. & vend. nisi in his casibus. Primò, quando emptor post litem contestatam non denunciavit venditori, vt eum defenderet. l. emptor. C. de euicti. licet venditor sciret litem motam. Secundo, quando emptor citatus contumaciter absuit tempore sententiæ, quia per contumaciam suam videtur condemnatus in d. l. emptor, vel si absente venditore non appellauit. l. eremus. ff. de euictione. Tertio, quando per iniuriam fuit lata sententia contra emptorem,

Obligatio venditoris.

De euictio.

ptorem, quia iniuria, quæ fit emptori non contingit venditori, vel sic per violentiam auferatur extra iudicialiter. l. si per imprudentiam. ff. de euiction. Quartò si emptor compromisit & contrariam sententiam reportauit. Quintò quando emptor potuit vscapere, & non vsu caput. Sextò, quando scienter rem alienam emit, nisi specialiter sibi de euictione cauerit. l. si fundum. C. de euiction. Septimò si aliquid casuale sibi contingat. capit. ad nostram de rebus ecclesiasticis. non alien. Si autem fiat pactum, quòd non teneatur de euictione. nihilominus re euicta tenetur ad pretium, vt in l. ex empto, in fin. de actio. empt. & venditio. ff. intellige. quando pactum sit in genere. Secus si persona specificatur, vel causa vna secundum Ludo. Ro.

IN casibus autem, in quibus quis de euictione tenetur pro re euicta, & damnus ob hanc causam datus, satisfacere tenetur: quia proprijs laboribus, & expensis rem venditam in iudicio venditor defendere tenetur, quòd si hoc facere renuerit, aut facere non potuerit, tenebitur nihilominus illius emptori restituere pretium: si emptor ea in iudicio spoliatus fuerit. vide de hoc Syluestrum verbo emptio, quaestione 25. & iuristas super capit. si venditori de emptione & venditione.

Quaest. an bona fide emens à latrone, teneatur aliquid domino red dere.
DENIQUE hic tanquam afinis illa attextenda erat quaestio, nisi supra esset iam agitata, scilicet, an bona fide vendens rem, quam bona quoque fide ignoranter emit à latrone: teneatur domino rei aut emptori aliquid restituere, si apparuerit esse aliena. At vt seruetur ordo, dicimus cum Soto de iustit. & cum Metina in sua instructione, quòd talis bona fidei emptor rei à latrone, quando iam ea bona fide vendidit, non tenetur domino rei apparenti aliquid restituere, nisi ex ea venditione factus sit ditor: quia in eo tantum tenebitur.

Sententia Soti. SED an emptorem teneatur indemnem seruare vrgentior est quaestio,

ad hoc respondet primò Sotus, id in quo omnes cum eo conueniunt, scilicet, quòd si emptor non compareret, neque metus est, quòd ab illo res illa sit exigenda, tunc & si rescuerit postea rem esse alienam, quam bona fide ei vendidit, ad nullam restitutionem ei tenetur. Sed quid si postea compareat dominus, qui eam exigit? Iam in hoc puncto variant doctores. Nam Sotus ait teneri suum emptorem indemnem seruare, quia non transfudit in eum dominium, sed iure restituendi periclitatur.

NAVARRVS autem in summ. *Sententia Nauar.* Lat. capi. 17. numero septimo & octauo, & contra Sotum tenens ait, emptori tunc istum venditorem facere satis, si cedat ei actionem de euictione contra primum illius rei alienæ venditorem iuxta l. in creditore. ff. de euict. Nauarro subscribit Pedraca in sua summula, quibus aperte accedit Metina in sua instructio. fol. 161. si eam bona fide emit, & vendit. Secus esset, inquit Metina, si eam vendit sic, quando sibi fuit donata.

EGO autem componens eos dico, quòd tenenda est opinio Nauarri in casu, quo illam actionem cedere emptori, emptori prodesset, quia iurperites, id est fur, qui primò eam vendidit à quo emptor secundus per actionem sibi datam recuperauit pretium, alioquin si frustranea esset talis cessio actionis, aut quia primus venditor rei alienæ mortuus est, aut quia egenus est, neque est iam soluendo, mitior opinio est Soti, aut equior, scilicet, vt indemnem tunc seruet emptorem suum, aut certè rationabilius erit, si tunc, vt in demnitate vtriusque aequaliter consulatur dimidiam iam accepti pretij restituat, & reliquam retineat partem.

An

An emptor valoris rei non ignarus eius de valoris ignarum venditorem de eo admonere teneatur, & an teneatur distinet de hoc valore emptor venditorem edocere. Et an venditor ignarus si roget de valore rei uenalis sub obligatione iustitia, & restitutionis teneatur ei emptor respondere, & de diuersa ratione exemplorum, et de ignorantia negatiua, & priuatiua: hac secunda est tollenda, non prima.

CAPVT XLVIII.

Quaest. Quo venditor ignarus emptorē instruere teneatur.

POSTQVAM de obligationibus venditoris peregitur, de obligationibus quoque emptoris, vt disseramus exposcit ipsa procedendi series & ratio. Inter has autem obligationes, quia primum locum tenet obligatio illa, qua venditor in conscientia affringitur ad praemonendum venditorem de valore rei, quam vendit, quando valor rei venditæ venditorem latet, emptorem autem non latet, ideò hoc inquit hic prius opus est, an venditorem ignarum ualoris rei, quam exponit venalem emptor eius ualoris non ignarus de hoc edocere teneatur, & quò magis rei ueritas patens fiat, argumentis aggrediamur impugnare partem affirmatiuam.

Ad arg. 1. ARGVITVR ergo primò, quia si venditor tenetur commonere facere emptorem de pretio rei, aut de eius occulto vitio, id ideo est, quia cū venales suas exponendo res ad emendum inuitet emptores, occasione eis praberet erroris, si eos de praedictis commonitos esse non curaret: at emptor venditori nullam occasionem erroris offert, vt patet cū venditor lapilli pretiosi, quem putat esse vitrum, obuius sit lapidario rei illius gnaro, qui optimè caller gemmae illius pretium, nunquid si pretio, quo eum vendit venditor, emat, occasionem erroris illi prabet, certè videtur quòd non: iam prius illo errore erat detentus, ergo non tenetur emptor venditorem in hoc casu praemonere.

SECVNDO arguitur, quia si quis per peritiam suæ artis, vel aliter comperisset in fundo alterius auri, vel argenti fodinam, uel Iaspidis, uel alterius lapidis pretiosi uenam delitefcere, posset illo calato secreto, cum domino fundi contractum emptionis illius fundi inire. Nam & Christus Dominus Matthæi cap. 13. tantū abest ut emptorem agri, ubi thesaurus absconditus erat, uicio dederit, ut egregiè commendauerit huiusmodi agri secretum emptorem, statuens eum nobis in imitationis exemplum: ergo cū Christus Dominus, ut legale, & licitū hoc exemplum recenteat, sequitur emptorem nequaquam iure cogi ad ualorem rei uenditori detegendum, & idem posset confirmari exemptione domus, ubi esset thesaurus absconditus.

Ad 3. arg. TERTIO arguitur, quia si quis peritus in cognitione herbarum, herbariarum, quem nuncupamas, obuius habens in foro agricolam uenditorem herbarum fasciculos ad iumentorum pastum, ualentes singulos uiginti dipondia, si inter fasciculum unum intermixtam esse herbam medicinalem agnosceret, ualentem ultra duos argenteos, nunquid culpandus esset, si id ministerij tacens fasciculum illum ordinario emeret pretio, id est, uiginti dipondijs: apparet, quòd non.

ET idem argumentum posset fieri de emente pretio ordinario fasciculum lignorum ad coquendas ollas: in quo deprehendisset lignum aliquod pretiosius inter alia communia contenti, quòd multo magis ualeret, haud dubium, quin licitè tacès pretio communi illud posset emere: ergo nullo iure cogitur emptor ualorem maiorem rei uenditori ignaro exponere.

Arg. in contra. IN oppositum est, quia si quis gemmarum acerrum uenderet, inter quas praignorantia uenditoris aliqua gemma incognita multo altioris ualoris subesset: quæ ipsa per se sola totum reliquum acerrum gemmarum precelleret ualore: haud dubium quin in hoc casu teneretur emptor admonitum esse de hoc maiori ualore gemmae uendi-

venditorem curare, ergo sic etiam in casibus de fasciculo herbarum, aut lignorum iam positis, & in reliquis ad monendus esse videtur venditor ignarus ab emptore perito de pretio rei venalis, quam emere parat.

Notamen. RESPONSVRIS ad quaestionem, operæpretium est prænotasse, quod cum, vt ex definitione venditionis patet, voluntaria debeat esse: voluntaria autem, vt fit, fieri nequit: si valor rei venalis ipsum lateat venditorem. Nam ignorantia afferre solet secum inuoluntarium: sequitur vnum de duobus præeligendum esse emptori, aut monere venditorem valoris rei ignarum, si ipse emptor eius conscius sit, aut certè pro ea tantum pretij erogare, quantum in rei veritate nouit eam valere. At verò cum res venalis (quia in indiuisibili non consistit pretium eius) rigido, & infimo, & medio pretio vendi possit: satius erit & tutius in hoc casu, quod emptor de hoc pretio ignarum venditorem monitum incurreret, ne præ ignorantia venditori vendendi rem suam pro pretio rigido, si liberit facultas subtrahatur, his præstituitis.

Concl. 1. PRIMA statuitur conclusio non solum lege charitatis, sed etiam lege iustitiæ tenetur emptor non rogatus, quando rem emere constituit, venditorem inscium valoris rei admonere de valore illius, hæc est D. Thomæ 2. 2. q. 77. art. 2. est Soti de iust. & iur. libr. 6. q. 3. art. 2. probatur autem quia licet alij, qui non parant rem emere: teneantur lege sola charitatis, & sub mortali culpa monere ignarum venditorem, quando ex ignorantia valoris vendens passurus est grauissimam iacturam: tamen qui emere rem constituit: quia alias venditor incius valoris pro minori pretio, quam reuera valet, in uoluntariè dii trahit rem suam, tenetur vi iustitiæ, & sub culpæ, restitutionisq; reatu veritatum, illum admonere.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, quando valor rei, vel vitium rei, vtrumq; tam emptorem, quam venditorem latet, si vendendo, & emendo pro pretij ra-

tione æquali fortunæ se exponunt, nõ erit iniusta talis emptio & venditio. Hæc autem cõclusio est Metinæ in sua Instruc. §. 25. fol. 142. & patet, quia pro rei qualitate, & pretij moderatione æquali periculo se exponunt.

EX prædictis corollarie, sequitur *Carol.* quod si à seipso deceptus venditor putas mulam suam non esse sanam, tamen verè à morbo sit libera eam viliori pretio exponeret vendendam, si aliquis veritatis, & incolumitatis eis conscius eam minoris, quam valet, vellet emere, nõ absque iniustitiæ, & restitutionis reatu, id faceret, est autem corollarium hoc Metinæ loco vbi supra.

PRÆTEREA, quia dupliciter potest emptor valoris rei conscius, venditorem huius rei inscium de hoc edocere, vno modo distinctè exponendo ei valorem rei, alio autem modo in confuso, & in generali dicendo magis certè valet res tua, sed ego pro isto tibi à me oblato pretio volo eam habere tuta conscientia, quaeritur, an emptor sic in confuso se explicando contra scrupulum minoris, quam re vera res valet, eam sibi mercari possit. Iam in hac quaestione non satis conueniunt doctores. Nam Caietanus in sua formula, verbo emptio. licitè hoc fieri posse concedit. Nam ait, quod emptor conscius valoris pretiosi lapidis à venditore ignorante posset eum lapidem minoris, quam valet, comparare præmissa procellatione, quod magis valet, & quod quia citra scrupulum, & cum tuta conscientia vult illum post emptionem retinere, vult pro eo erogare aurum ea lege, vt si maioris valoris sit, illi condonet reliquum pretij gratis. Huic autem sententiæ (ni fallor) accederet Metina, qui in sua Instruc. §. 31. ca. 4. de resti. fol. 168. pag. 2. in casu difficiliore sic ait, quod si quis explorator thesauri illum esse in agro Petri cõperisset, renunciafferq; id Petro, Petrus autem id nihili pèdens in iocum, & risum id vertit. Potest tunc suffodiendo thesaurum, sibi licitè vendicare illum, ergo à fortiori emptor, qui sic protestatus est (vt Caietanus proponit) tuta conscientia rem minore

Quaestio.

Variant Doctores. Sententia Caietani.

Sct. Palac.

ris potest emere, quia iuxta regulam iuris scienti, & volenti nõ fit iniuria. DOCTOR PALACIUS super Caietani summam scribens, asseuerat hanc Domini Caietani sententiam modica probabilitate esse sufful tam. Nam si tunc eam venditor pro tam modico pretio etiam sic in confuso admonitus impedit, id est in causa, quia ignorantia valoris rei suæ laborat, neque satis eum aduertit, edocendos, est ergo tunc auctore Palacio venditor incius tã patenter, vt intelligat liquido re suam venalem longè excellere in valore pretiũ, quod pro ea confertur. Huic Palacij sententiæ videtur Pan. accedere in ca. plerique. de immu. Ecclesia. nu. 28.

Sent. Aut.

AT inter tam varias sententias, ne nihil dicamus: quia Caietanus in hoc casu (prout ratio quoque docet) non nisi gratia donationis, aut gratuita remissionis, id minus, quod emptor sic protestatus soluit de iusto valore illũ posse retinere concedit, idè quod veritas huius quaestionis facilius se exerat, perpendendæ sunt præsumptiones probabiles gratuita donationis, quas ius canonicum quoq; perpendit capite si & quaestiones. extra de simonia. Vbi circa verba textus huius in accipiendis, vel dandis muneribus, donationibusque faciendis, dicimus tria esse maxime attendenda, scilicet, personæ dantis munus, & accipientis qualitatem, quantitatem donationis, muneris, vel remissionis, donationis tempus, & quid, & quantum, & à quo & cui, an pauperi vel diuiti, & an à paupere, vel à diuite. Si his igitur expensis præsumptionibus probabiliter præsumi possit, quod ille venditor ignarus valoris sic monitus gratis donat, aut remittit reliquũ pretij, aut quia parum est, quod magis, valebat sua res, aut quia, cũ sit diues amico, aut consanguineo ementi censetur libenter, quod amplius valere potest res vendita velle condonare, & remittere: tunc vera est sententia Caietani; alioquin, quando ista non concurrunt probabiles præsumptiones, scilicet, quod gratis reliquũ Instruc. Nego.

pretij, quia magni pens est, velit donare ignarus venditor, & in confuso admonitus: & cum res est in dubio, an gratis remittat, vel non tutior est, & verior Palacij, & Panor. contraria sententia.

ADHÆC vt præmuniamus fundamenta ad argumeta in fronte quaestionis posita dissoluenda, primum fundamentum sit, scilicet, quod valor rei dupliciter potest accipi, vno modo, vt competit rei ex sua natura: qui valor est ordinarius, vt verbi gratia, valor, qui competit domui, vt utilis habitationi humanae, & qui competit agro in ordine ad fructus ferendos, id est, vt fertilis est. Alio autem modo, vt accidentarius valor est: quippe qui accidit rei, id est agro, vel domui, fortuitò, id est, ratione alicuius thesauri, vel argenti fodinæ ibi latentis.

SECVNDVM fundamentũ sit, scilicet, quod res eadem differenter à diuersis aestimari solet, prout consideratur, vt conferens ad diuersos effectus, & fines, sicut eadem herba aestimatur ab aliquo tantum in ordine ad esum, vt gustui sapit: eademque aestimatur ab alijs: vt conducens ad vsus alios, scilicet, vel quatenus medicinalis est, aut quatenus odorifera est arridens olfactui, idem de ligno, quatenus aptum est ad nutriendum ignem, vel ad succimentum domus, vel vt ex eo fabre fiat aliquid.

EX quo sequitur corollarie eandem rem posse aestimari, appreciarique vno modo, & vno pretio à venditore, & ab emptore, & alia ratione, & intuitu posse appreciari, & aestimari aliter, & maiori pretio.

TERTIVM fundamentum sit, scilicet, quod venditor duplici potest laborare ignorantia. Nam cum duplex sit ignorantia, alia negatiua, alia autem priuatiua, tunc ignorantia negatiua dicitur laborare venditor, quado taliter est ignarus alicuius rei, quod caret iure eam rem scienti, id est, sciendi mysterij thesauri absconditi in suo agro, vt vendat agrum, eumque ordinario pretio vendenda re possit. Tunc autem dicitur laborare igno-

Fundam. 1.

2.

3. *De ignorantia negatiua & priuatiua.*

P igno-

ignorantia priuatiua, quando venditor aliquid ignorat, cuius notitiam habendi ius habebat, iureque eam habere debebat: quatenus venditio iusta licitaque contraheretur, qualis esset ignorantia valoris lapidis pretiosi venalis.

HINC licet capere intelligētiam ad argumenta soluenda in principio posita, dum interim hanc breuē expediāmus quaestiunculam postremā.

QVÆRITVR ergo vltimò, si, quia ad mercatoris aures rumor generalis peruenit, suas merces certæ speciei pluris valere, quàm ipse putauerat, sciscitetur ab emptore valorem earum, an tunc in speciali eum emptor quanti valeant edocere teneatur. Et ne in re iam ex parte expedita immoremur, dicimus breuiter, quòd si à non empturo id roget, solum teneatur illum docere veritatē: dum nō occurrat, aut suppetit alius, qui doceat: si autem animo paratus sit emere, ab eodem emptore obligatione iustitiæ constringitur, dum pretium æquiualens non soluit, ipse emptor venditorem interrogantem in speciali. Dū alius eum hoc non edocere, quia aliàs fraudem perniciosam pateretur venditor, cuius causam præbuisset venditori ignaro emptor valoris cōsciū, quod manifestam continet iniustitiam: & hoc potissimè habet locum dum emptor de valore interrogatur: nam et si non interrogaretur, an edocere de valore incium venditorem emptor teneretur, & qua obligatione an iustitiæ, an charitatis, in prima iam cōclusionē ex mente D. Thomæ, & Caietani expeditum reliquimus.

Ad 1. arg. I A M ad primum argumentum, quod est Soti respondetur ex mente eius negando, quod tacita veritate valoris, si in illo casu emptor minoris iusto rem emat, occasionem suum errorem antea conceptum perducendi ad effectum minoris iusto ignoranter vendendo venditori non dedit: præterquam, quod sic per taciturnitatē: silenter emendo ad rem suam distrahendū pretio minori iusto venditorem inuoluntarium pertraxit.

A D secundum argumentum concessis exemplis adductis in antecedenti de licita emptio domus vel agri non reuelato mysterio de thesauro, vel argenti, vel auri mina ibi latente, distinguitur consequens, quod inferitur, scilicet, quòd non cogitur vllò iure emptor ad valorem rei detegendum: quia si intelligatur de valore ordinario competentis rei venalis ex sua natura, & ex ea parte, sub qua sub venditione cadit, & sub ea ratione, sub qua venditor eam vendere intendit, sic negatur, quòd iure non cogatur venditori ignaro emptor non ignarus hunc valorem detegere, scilicet, valorem domus in ordine ad habitationem in ea, & valorem agri in ordine ad fructus ferendos, & valorem fasciculi foeni ad pastum animalium. Si autem loquamur de valore non ita ordinario, sed accidentali, & contingenti, vt de valore domus, vel agri ratione thesauri inibi absconditi, vel argenti fodine ibi latentis, concedo consequens, & huiusmodi valorem emptor nullo iure cogitur detegere, quia non exponitur venalis domus, vel ager ordinariè propter thesaurum, vel minerale intra contentum: sed propter habitationem, vel agriculturam, ex qua speratur fructus, ideoque respondemus diuersam esse rationem exemplorum positorum in antecedenti, scilicet agri continentis intra viscera argenti mineralis, vel domus intra suum solū cōtegentis thesaurum, vel fasciculi foeni intra se claudentis pretiosiorē herbam, quia pretium harum rerū ex sola expeditur superficie secundum Sotū, vel secundum Metinam non emuntur, propter virtutem intra latentem, sed extra apparentem, & iam ordinariè notam: aliæ verò res expenduntur secundum id quod sunt in venditione, dum exponuntur venales, ideo nō licet emptori earum cēlare valorem, quòd vilioris eas sibi comparat.

A D tertium argumentum ferè eadem solutionē, qua responsum est ad secundum, sit satis, concedendo exemplum in antecedenti contenta, & ipsum antecedens, quia hic cogitur emptor

Ad 2. arg.

Diuersa rō exempl.

Ad 3. arg.

ptor nullam admiscet fraudem, quia non tenetur eas res emere. si fasciculi foeni, aut lignorum secundum estimationem particularem, quam ratione alicuius priuati cōmodi, quod inde, si bi sua priuata ars, & peritia conciliat de eis habet, sed secundum, quod hæc solent à venditore aestimari, & venditari. Neque. n. hic quantum ad voluntatem, & propositum vendentis spectat, interuenit ignorantia, nouit etenim probè valorem ignorum, & herbarum: quatenus sit sub ea ratione, qua hæc aestimat, & diuendit, & sub venditione cadunt. Quapropter nulla obligationis necessitate vrgetur emptor venditori secretum valoris rei, quoad valorem accidentalem attinet, referre. Nam valor hic, sibi cedit inutilem priuatam, neque enim omnibus est communis. Hoc autem est, quod D. Thom. 2. 2. q. 77. artic. primo, docuit, dum ait, si aliquis multum iuuetur ex re alterius, quam accipit, ille verò, qui vendit non damnicatur carendo re illa, nō debet eam superuendere, quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed ex conditione ementis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum. Venditor ergo dum mina abscondita in domo sua, vel agro, vel herba, vel lignum maioris pretij latens in fasciculo, quem vendit, ipsum latet, iure caret ad ista, licet potentia non careat ad utilitatem capiendam ex tali thesauro, vel mina, quia potentia non caret: dum ager est suus ad acquirendum ius thesauri sub latentis in illo, quia potest peruenire ad notitiam illius. Quæ quidem potentia statim, vt venditor ignorans pretio distrahatur agrum, transmittitur in emptorem.

Ignorantia negatiua et priuatiua. P R Æ T E R E A tandem dicitur ignorantia tantum esse negatiua, & non priuatiua, illa, quæ dominus agri, vel dominus fasciculi continentis vnum lignum, vel herbam maioris aestimationis inter alia laborat, quia in ordine ad contrahendam licitam venditionem, & emptionem maioris notitiæ non eget, neque debet habere, quare em-

ptor rei ignarus nō cogitur iure vllò illum de pretio illo accidentali commone.

A D argumentum autem postremum in contrarium de aceruulo gemmarum, in quo inter alias continetur vna valde pretiosior in triplo, quam omnes aliæ simul sumptæ. Respondetur, diuersam longè de hoc casu, atque de casibus suprapositis esse rationem, quia fasciculum lignorum, vel foeni vendens, iuxta intentionem à se preconceptam iure caret vendendi fasciculum hunc maiori pretio, quàm sic consideratus ad finem communem noscitur valere, cuius communis pretij ignorantia non tenetur. Quare non est necessario admodum de alia ignorantia, qua ignorat aliquid pretiosius, putà herbam, vel lignum magis valens in illis fasciculis comprehendere, quia ignorantia hæc cum sit negatiua tantum, & non priuatiua (quia iure caret, vt sibi ab emptore auferatur) non necessario venit per emptorem tollenda. At verò, qui aceruulum gemmarum cumulatiuè exponit venalem, quatenus pretiosæ sunt, eas gemmas vendundare parat: & secundum Metinam, vbi supra, secundum proprias virtutes, quas habent, eas contendit exponere venales. Ergo ne fraudi tribuatur emptio, ignarus venditor de gemma ibi contenta in aceruulo longe pluris valenti necessario in conscientia ab emptore perito est edocendus: nam ignorantia hæc priuatiua est, quia venditor iure, vt sibi huius notitia detur, non caret. At verò secundum Mercatum libro primo de contractibus, capite octauo, si aliquis lapis ultra pretium commune, quod iuxta suam quantitatem, & splendorem habet, aliqua vigeret speciali virtute ad emendanda oculorum vitia, vel ad obfistendum fluxui sanguinis, vel illiacam passionem propellendam, qua quidem speciali virtute alij lapides suæ speciei carerent, nihil scrupuli esset, si a perito, & conscio huius specialis virtutis, ea tacita pretio communi emeretur, quia negatiua, hæc est ignorantia

Ad arg. in contra.

Diuersa rō casuum.

rantia venditoris, ac per consequens non est necessario tollenda.

VLTIMO, quia ad obligationē emptoris attinet iustum impendisse pro re à se empta pretium; animaduertendum est, hac obligatione adeò astringi emptorem, vt ab ea nusquam releuari possit: nisi in casu, quo pro certo exploratum haberet in qualitate, vel in mensura rei emptæ passum se fuisse fraudem, & damnnum, & iuxta quotam accepti damni de pretio alias iusto soluendo à se recompenfandi sibi gratia, aliquid demeret minus soluendo.

An ab emptore sciente pretium rei venditor possit plusquam valet exigere, vel emptor venditori id valoris scienti possit minus pretij conferre. Et an sola cupiditate ludendi scienter minoris distrahenti rem suam sit aliquid ultra restituendum. Et an non tam perito in ludo cognoscenti excessum collusoris, quo cum ludat, et perdit perditum sit resarciendum, curiosa disputatio inter vtrumque Mezinam ex vna parte, et Alcozerum, et Garciam ex alia, et de nolitione conditionata.

CAPVT XLIX.

Quest. an ab emptore sciente rei pretium venditor possit plusquam valet exigere.

QVONIAM etsi prolixitatis nos argui nolumus: tñ nihil omissum, quod ad materiam venditionis spectet, esse volumus: ideo, quo omnes quæstiones ad hanc materiam attinentes exhauriamus: cæteræ etiam quæstiones, & quæstionculæ sunt à nobis percurrente. Quæritur ergo primò, an venditori cognoscenti valorē relicte possit emptor pro ea minus, quam valet impendere pretium, & è contra si emptor satis nouit pretium cõe rei, quæ emit, si ipse sponte, aut venditore exigente, plus pretij, quàm cõiter valet pro ea venditori soluat, aut venditor tutè, id sibi retinere possit.

VIDETVR ergo hæc licitè posse fieri: nam secundum regulam iuris scienti, & volenti non fit iniuria, er-

go si venditori scienti emptor soluit minus, aut si venditori exigenti maius, quam sit commune pretium, emptor communis pretij non ignarus plus soluit, nulla videtur interuenire hic iniuria.

SECVNDO pro hac parte arguitur, quia cum imperitus ludendi, ludit cum perito in arte ludi, cuius optimè habet perspectum excessum peritiæ in arte ludendi, aut si ista superexcedens peritia illum latet, admonetur à peritissimo collusore de illa, non tenetur iste peritissimus collusor, quod ab imperito lucratur, ei restituere: quia imperitus hic illius excessus manifesti ignarus non fuit, vel quia de eo commonefactus fuit, ergo pari ratione, quando emptor conscius est communis pretij, si plusquam valet res, impendit pro illa, aut si venditor non conscius pretij minus recipit pro illa, non videntur aliqua restitutionis obligatione implicari.

ET confirmatur, quia cum in contractu venditionis intercedit ignorantia valoris rei venalis ex parte venditoris, vel emptoris, ideo necessario tollenda est, vt voluntarius fiat contractus: sed in prædictis casibus: quia ablata ignorantia est, non præsumitur inuoluntarius contractus, cum scienter, & sine vi, vel metu contrahatur: ergo nulla interuenit restitutionis obligatio vtrinque, quando vtrinque ex parte venditoris, & emptoris legitima habetur notitia rei venalis valoris, si plus, aut minus, quam sit pretium cõe pro re soluat, aut recipiatur.

IN oppositum est, quia cum in his contractibus venditionis, & emptionis, vbi scientibus emptore, & venditore pretium commune mercium, plus pretio communi, aut minus soluitur, aut recipitur, intercedat inæqualitas pretij, non videntur posse hi contractus iustificari, nisi admixta donatione facta ab venditore, diminuti, sibi soluti pretij, aut facta ab emptore, aucti plus iusto pretij, quæ quidem donatio non videtur concurrere, quia si admittenda esset presumpcia huius donationis multas vendi-

venditiones, & emptiones, quæ passim ratione inæqualitatis pretij damnamus, non damnaremus.

CONCLUS. 1. IGITVR quò quæstioni fiat satis, statuitur prima conclusio. Donatio facta ab emptore, vel à venditore scientibus etiam rei venalis commune pretium, circa inæqualitatem pretij interuenientem in ipso contractu, dum contrahitur, si tunc fuerit facta, non excusat à restitutione diminutionis, vel excessus pretij. Hæc autem conclusio est Nauarri in summa, capi. 23. numer. 88. quam probat, quia dum talis donatio emptoris, vel venditoris fit in ipso contractu, præsumitur non esse facta voluntate libera: sed necessitate coacta, sicut donatio, quam facit aliquis creditor de sibi debito debitori procuranti, sibi aliquod beneficium Ecclesiasticum non præsumitur esse donatio gratuita, licet secus sit, quando post datum, vel procuratum sibi beneficium, creditor causa gratitudinis debitori, qui procurauit, debitum donat, aut remittit, quia tunc debitor à restitutione manet liber. Sic in proposito in ipso actuali contractu emptionis facta donatio, vel remissio delectus, vel excessus cõis pretij non censetur libera: nisi post initum venditionis contractum cessante necessitate denuo fieret.

SECVNDO autem probatur, quia secundum ius non præsumitur donatio, sed mutuum, vel depositum, si dixerò Petro, tolle hanc pecuniam, quia nemo præsumitur suam abijcere, de renunciatione cap. super hoc. ergo neque qui vedens suas merces eas multo minoris communi pretio diuendit sciens, & prudens non præsumitur reliquum emptori donare, neque velle, quod sibi tunc deberetur abijcere, licet verum sit, quod citius solemus donare debitam pecuniam, quàm iam in marsupio retentam, sed præsumitur necessitate vendendi & expediendi merces, id non tam vltro neque velle de pretio aliàs iusto remittere, vel relaxare,

CONCLUS. 2. SECVNDA conclusio, licet prædicta conclusio regulariter vera sit, Instruct. Negot.

quia regulariter non sine necessitate venditor vendit, tamen si venditor talis persona sit, quippe quæ diues sit, & non indigens, quæ illam quotà pretij, quam sciens remittit potest donare, & solitus donare, si spontè absque vi, & metu, & graui necessitate præsertim emptori, sibi amico noto, vel familiari remittit illam, tunc rone donationis admixtæ emptor minus communi pretio soluens immunis manet à restitutione. Hæc autem conclusio est etiam Nauarri in Sum. c. 23. nu. 83. quæ dicit esse ex mente Pet. de Anch. in ca. peccatum. de reg. iur. lib. 6. nu. 22. & patet arg. l. quisquis. C. de resc. vend. adit. c. l. quod quis sciens. ff. de condi. ind. Hanc etiam conclusionem esse de mente Salic. patet, in super, quia in hoc casu conclusionis locum habet regula iuris, scilicet, scienti, & volenti non fit iniuria.

PRÆTEREA, quia notitia huius quæstionis prædictæ affinis non parum adiumenti ad alias passim occurrentes difficultates in alijs materijs discernendas afferre potest, liber eam hic præflius examinandam in medium producere. Est autem quæstio, si quis non necessitate alia coactus, quàm sola libidine ludendi, aut scortationibus vacandi rem suam distrahit pretio minori, quàm valeat sciens magis valere, sed volens illam illo pretio dare, quoad prædicta sibi pecunia suppetat, an tunc emptor, sic minoris illam emens à restitutione liber maneat.

AT videtur certè, quòd tunc à restitutione immunis euadat, tunc primò, si quis ex cupiditate cæca emit re, quam optimè scit, sibi esse inutilem, patitur damnnum, & tamen quia sciens, & volens vult illud subire, venditor ad nihil ei tenetur: ergo è conuerso videtur pari ratione, quòd emptor minoris iusto emens rem illam non necessitate, sed libidine ludendi, sibi à venditore venditam à restitutione excusabitur, quia etiam venditor sciens, & volens id damni vult perpeti & subire.

TVM secundò, quia qui libidine, Arg. 2. P 3 &

& amore mulierculæ captus, ut ea fruatur, plusquam illa meretur, ei mercedis dat (quia illa carius se uendit, quam aliæ sui similes) ex quadam nimis cæca affectione dat: & tamen illa non tenetur istum excessum restituere, ergo neque qui ex cæca libidine uendit minoris res suas, uasa argentea, aut indumenta serica (ut inde inpetat sibi pecunia ad ludendum) obligationem inducet in emptore aliquid, sibi ultra restituendi.

Arg. 3.

TVM tertio, quia si imperitus ludendi, propter captandam recreationem uelit sciens, & uolens ludere cum eo, quem certo nouit esse in ea arte ludendi se peritior, & cupiditate ludendi allectus cum illo longè se peritior uelit ludere: tunc ille longè peritior iuste ex ludo lucrum reportabit, quia sciens, & uolens non tam peritus ille cum peritior uoluit ex cupiditate ludere, ergo quia uenditor iste sciens, & uolens ex cupiditate ludendi, ut haberet pecunias ad lusum, uoluit suam minoris uenundare re, emptor ei ad nihil restituendum tenebitur.

Necessitas
coactionis
& suppositi-
onis.

IGITVR dicimus ad quaestionem, quod licet nonnulla differentia sit, quando uenditor mouetur ad distrahendum pretio rem necessitate famis, uerbi gratia, adactus: quia hæc necessitas uidetur esse, ut necessitas coactionis. Et quando ad hoc mouetur libidine ludendi, quæ uidetur esse necessitas non coactionis, sed tantum necessitas suppositionis: quia supposito, quod eligit ludere ad captandam uoluptatem, & ad lusum pecunias indiget, uult rem suam minoris distrahere, alias non distracturus tam uili pretio, quia necessitas coactionis magis tollit uoluntarium & liberum, quam necessitas ex suppositione, id est, ex supposita libidine alicuius finis, scilicet, ludendi: tamen quia autore D. Tho. 1.2. q. 24. art. 3. Passio qualis est etiam cupiditas ludendi, quando est antecedens impedit iudicium rationis, quod requiritur ad libertatem, & diminuit libertatem, ut non tam liberè prodeat homo in actum procedentem ex antecedente

te passione, ideo dicendum est, quod licet non coactus necessitate coactionis: sed ex cupidine ludendi uelit minoris, quam ualent distrahere quis res suas. Hinc non colligitur, quod uoluntariè, id, quod minus accipit, de pretio donet.

Conclusio.

STATUITVR ergo conclusio responsiua ad quaestionem. Prima quædo quis cupidine ludendi, aut luxu inferuendi sciens & uolens minori pretio quam ualèt, distrahit res suas: nisi interueniat libera donatio: aut gratuita remissio illius, quod minus iusto soluitur: emptor non manet liber à restitutione. Patet, quia stando solum in lege, & ratione emptionis, & venditionis (quia actus sunt commutatiuæ iustitiæ) necessariò æqualitas est seruanda. Quapropter si nõ seruetur: illa in æqualitas per restitutionem quotæ demptæ à iusto pretio reparanda uenit.

Concl. 2.

SECUNDA conclusio, quando quis ex cupidine ludendi, aut scortationibus se dedendi, quod ad hæc pecuniæ sibi non desint, res suas minoris, quam ualent, distrahit, quamuis in ipso venditionis contractu dicat se id quod minus sibi soluitur, gratis se remittere, & donare, non censenda est in conscientia omninò libera donatio: ac per consequens illa pars subtrahita à iusto pretio restituenda uenit uenditori, nisi probabiles præsumptiones concurrant persuadentes liberam esse donationem, & gratuitam remissionem: quales quidem præsumptiones possent esse, quando alias ipse uenditor solet esse nimis liberalis, & largus. Quippe qui etiam extra contractum venditionis solitus est in simili quantitate donare præsertim notis, familiaribus, uel amicis, uel quia non est tanta quantitas, quam remittit, uel illius non sit libera præsumenda remissio attentis tribus, quæ ius in muneribus, & donationibus solet expendere.

Probatio.

PROBATVR hæc conclusio, quæ est summè conformis iuri de Symonia, c. 8. si quaestiones, ubi sic admonetur in forma, scilicet, quod in accipien-

pien-

piendis, uel dandis muneribus tria sunt maximè attendenda, personæ, scilicet, dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus, qualitas personarum, ut à quo, & cui uidelicet, an à paupere diuiti, uel è conuerio, huc à diuite locupletati datu fuerit: estimatio muneris, & donationis tempus, si magis, uel minoris pretij res data exitat, & an in instanti necessitate sua, an alio tempore conferatur. Ergo si lus circumspicitur circumstantijs (quia per exteriora præsumitur de interioribus de præsumptionibus, ca. 2. & 3. & quia alias inscrutabile est cor hominis) probabilis iudicatur præsumptio uoluntariæ omninò donationis, & remissionis, deponendus est scrupulus de restitutione facienda. Vide Nauarrum in Sum. cap. 17. num. 209. & de hoc diximus supra.

NEQVE obstat prima ratio, quæ afferbatur in contra, quia qui cupiditate cæca emit rem sibi inutrem: si alijs inuicem sit utilis, nullam patitur inæqualitatis iniuriam, si eam uero emit pretio communi, at qui ex cupiditate ludendi sciens minoris uendit rem suam iniuicem patitur nolens, quia non pretio communi, quo ualeat, soluitur sibi res sua.

Ad 2. arg.

NEQVE obstat obiectio secunda, quia huiusmodi perditis foemina copiam sui corporis facientibus nullum currit commune pretium pro mercede: nisi fortè sint prostituta iam in lupanari, sed quod promiserit eis pro mercede se cum eis se commiscens (nisi prodigiosa fuerit promissio) eis post copulam tenetur dare, ita Victor. Imò quod solita sunt extorquere precibus ab amafijs, si non per dolum, uel fraudem extorqueant, mentientes se esse uirgines, aut non nisi cum vno, & nobili rem habere, non tenentur restituere, etiam si alia admisceant mendacia communia, dicentes eorum amore flagrare, in cordeque eos inculptos habere, ita Sotus de iust. & iur. Cui addo (ut supra in primo tomo nostri Instructorij) meminisse dixisse preces harum foeminarum, adeo posse uehementer esse molestas & continuas. Ut

quia vim quandam tunc misero, & ex cæcato amanti, & tantum donare repugnanti inferre uidentur, obligationem inducant restituendi immodica munera ab eis, sic extorta, quando alias minimè uellent eis tam prodigè donare, quia tunc non tam liberè censentur donare, cum sint amore fascinati ex vna parte, & ex alia id donet, ut tam magnam vim molestiæ & importunitatis continuæ euadant. Ceterum pro alijs rebus, præsertim uictui necessarijs, & uenalibus, commune currit pretium, de quo non licet emptori aliquid detrahare. Ideo non est omnimoda similitudo inter pretia harum rerum, & pretia foeminarum suorum corporum pro mercede copiam facientium.

Ad 3. arg.

NEQVE obstat obiectio tertia, quando obijcitur, quod quando non tam peritus ludit cum longè peritissimo, cuius certo nouit excessum. Videtur id, quod pedit, uelle donare. Quia distinguitur hic secundum Garciam lib. 2. de contract. in materia de ludo, cap. 19. pag. 584. & pag. 585. Nam si non est tam certus peritiæ maioris excessus, ut peritior se in lucrando, & non perdat tuto constituat: tunc lucrando a restitutionis lucri obligatione liber posset euadere, sicut etiam secundum Metinam Complutensem, de restitutione. q. 22. qui ita peritior in ludo est in re ueritate, ut tutus sit de lucro: tamen hæc maior peritiæ, aut securitas lucri ipsum latet, quia cum ignoto sibi collusore se exponit ad ludendum, si hac peritante ignorantia de securitate lucri, & maiori peritiæ ludendi aliquid lucri fecit, ad id restituendum minimè obnoxius esset, quia æquali se exposuit sorti perdati, & lucradi, quia sicut incertus fortè fortuna obuuium habuit collusorem imperitior rem, sic potuit obuuium habere collusorem multò se peritior in ludo, & perdere. Si autem quando quis, uel peritiæ naturali, uel artificiali, certo excedit alium collusorem, talis excessus tam proculdubio conscius, ut certo nouerit se perditurum, illumque peritior citra dubium lucraturum: tunc

Peritiæ cog-
nita ex-
cessus.

iste peritior, sic excedens nulla obligatione restituendi, quod fuerit lucratus tenebitur: si id lucrari non tanti valoris fuerit: sed modici. Secus si magnæ quantitatis esset, aut esset magni pensu iuxta probabilem valdè sententiam Alcozeri, c. 19. de lud: quam amplectitur prædicto loco Garcia. At licet in

Ser. utriusq; Metina probabilis.

Ser. Alcozeri & Garcia valdè probabilis.

tomos primo nostri Instructorij Conscientiæ par. 2. cap. 35. pag. 262. oppositam sententiam, quam tenet Metina Complutensis, cui accedit etiam Metina Salmanticensis in sua Instructio. §. 28. de ludis, fol. 151: quibus suffragatur Nauarrus in Sum. c. 19. num. 18. vt probabiliorè defensauimus: tū pp autoritatè doctorū eā tenentiu, tum èt p ropter eorū rationes: nunc tamè cū prædicta limitatione hanc Alcozeri, & Garcia opinionem valdè probabilem esse censemus, nō propter eorum rationem, quia parui momenti est, & potius contra eos inuertitur. Quia licet cupiditas ludendi, quæ secundum ipsos excæcare solet, impellat parum peritum in arte ludi ad ludendum: sed quia cupiditas hæc cupiditatem ludendi comitè habet regulariter, non tantum allicit ad ludendum, quātum etiam metus perdendi deterret imperitum à ludendo cum collusore, cuius certè iam excessum peritiæ perspectū habet: præsertim si non desint alij, sibi imperitia compares: quibus cū possit, sine certa iactura ludendo oblectari.

Ratio huius opinionis.

IGITVR potissima ratio opinionis Garcia & Alcozeri, hæc est, scilicet, quia istud lucrum (si attendamus legem æqualitatis ludi) ratione ludi peritissimus ille ab imperito sibi noto capere non potest, cum equalitas non feruetur: ergo si titulo ludi id lucrari nequit adquirere, non est assignabilis alius titulus, quo licitè possit illud sibi vendicare: nisi titulo donationis, aut muneris potius, propterea quod collusor, secum ludèdo, sibi inseruit, quod vel ex tali ludo animi aliqualem recreationem capiat, aut quo eum peritissimo ludendo adducat ludere, & maiorem peritiam ludendi adipiscatur: sed causæ hæc non sunt tantæ momenti, vt ita liberè, & sine aliqua no-

Nobis ad animata.

litione conditionata præsumendus sit (nisi incompotus sit mentis) quod tantam largitatem, qua nusquam in alios solitus est vt etiam ludendo, nunc cum isto collusore velit exerce- re: ergo si peritissimus hic magnum ex ludo hoc lucrum sibi parauit, restituendum est, vt potè non tam liberè, sibi donatum: secus si modicum inde reportauerit lucrum, quia tunc prædictis rationibus persuadere sibi potest, sibi gratis esse donatum. Quod si contenderis aliquos adèd cupidine ludendi obcæcari, & transuersos agi, vt ad hunc notissimum excessum, quo eos anteit collusor peritissimus non aduertant: tanto magis in his habebit locum Alcozeri, & Garcia opinio.

Ser. Aut.

IGITVR resolutoriè iam tandem dicimus, quod sicut opinio vtriusque Metinæ non est damnanda, ita opinio Garcia, & Alcozeri est cōsulenda, imò & necessariè est tenenda, quando iuxta prædictas probabiles præsumptiones iuris præsumitur non liberè donasse in ludo tam immodicam quantitatem lucrum collusori peritissimo, siuè, quia pauper erat, qui donauit, siuè quia suæ familie, vxori, aut filijs, aut creditoribus sic donando non satis prospiciebat: siuè, quia tam prodigas donationes facere nō cōsueuerat. Secus est, si in hoc casu modicū qd in ludo perdidit, quia tunc gratia id largitus esse est cōsensus pp aliquè remunerationem ob dictas cas.

Ad 1. arg.

AD primum igitur argumentum in principio quæstionis positum negatur, quod venditori cognoscenti valorem rei licitè possit emptor minus pretium, quam ipsa valet pro ea erogare. Et ad regulam iuris in sexto regul. 27. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus, respondetur, quod intelligitur regula de sciente, & consentiente liberè, & sine nollitione conditionata, quæ rationabiliter stet in contrarium, præsertim si loquamur in foro conscientia (vt hic loquimur) vbi vt docet Nauarrus in summa c. 17. nu. 4. ex mente Adriani in 4. de restit. q. 2. col. 4. vers. ex quibus etiam foro conscientia loquendo

transa-

transactio, & donatio non valet: quoties non sunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inualidandum eas requirit, iuxta ea quæ leguntur, & notantur in l. interpositas. C. de transact. & l. metus. 1. & 2. ff. quod met. caus.

Arg. 2.

AD secundum argumentum, quod in antecedenti assumebat, quod peritissimus ludendi notus iam imperito collusori: si ab eo aliquid lucretur, post sit retinere: iam abundè per prædicta factum est satis, vbi, quia si id licitè retinere potest, via donationis tantum retinere posse in modica quantitate concessimus, ideo ad præsumptiones donationis remuneratoriæ, quas ius canonicum loco citato præfuit hic lectorem.

Ad confir.

AD confirmationem negatur minor, scilicet, quod ablata ignorantia, non sit inuoluntarius contractus, quia licet sit in casu argumenti voluntarius, quoad alienationem rei per venditionem, sed non est simpliciter voluntarius, quoad remissionem partis pretij aliàs iusti, quia secundum Nauarrum in summa, ca. 23. nu. 88. nec donatio emptoris facta in emptione non est præsumenda facta esse voluntate, sed necessitate coacta emendi, sibi necessaria, aut placita: nisi postea necessitate cessante liberè ratificaretur.

An si venditor ignarus valoris rei, & certioratus de valore, & rogatus remittere de pretio remittat de illo aliquid, valida sit ista remissio late disputatur, quia variant hic doctores & lex de thesauris qualiter sit accipienda, sententia Soti modificatur, & quando sit vera, vide hoc capitulum, quia traditur doctrina necessaria conferens ad multa extricanda dubia.

CAPVT L.

Quest.

DE venditionis, & emptio- nis contractu, quatenus inuoluntarius accidit esse differentes, & hanc scientu dignam quæstionem, & ad cogni-

tionem aliorum casuum plurimum conferentem hic adijcimus: conu- ntertere scilicet, an in casu, quo venditor valoris rei venalis est ignarus, admittetur tamen ab emptore de eius valore, eius valoris non ignaro ipseque venditor non satis persuasus tanti valere, dat illam pro minori pretio emptori roganti, vt reliquam de pretio sibi remittat, an valida sit remissio, & videtur, quod valida sit. Primò, quia iam est certioratus venditor de pretio maiori, quo valet res sua ab ipso emptore: & nihilominus minoris illi voluit vendere, ergo valida fuit illa partis iusti pretij remissio.

Arg. 2.

ITEM secundò arguitur ex regula 27. in sexto scienti, & consentienti, & ex eius glossa, quia quando venditor vendit aliquam rem, debet prædicere emptori onera ordinaria illius rei: & tamen si emptor erat informatus domum, quam emit, debere seruitutem domui alterius vicini, scilicet seruitutem stillicidij recipiendi, est valida venditio, non obstante, quod emptor agat ad diminutionem pretij postea, quia iam prius erat informatus, ergo quia iam venditor fuit informatus de valore maiori rei venalis, si minoris eam rem vèdat, valida erit remissio illius, quod minus pro ea soluitur ab emptore.

Arg. 3.

ITEM tertio arguitur ex sententia Metinæ in sua instructione capitulo quarto de restitutione folio 168. si suffossor thesauri conscius de thesauro latenti in agro alieno certior fecit, quantum ex se est dominum agri de ea re, qui tamen nolens id credere, irritit eam tanquam inuè- torem fabulæ, autore Metina, potest tunc suffodere, & totum sibi in conscientia suffossium vendicare thesaurum, ergo etiam emptor certiorato à se venditore de maiori pretio, quo res valent, poterit eam recipere pro minori, quia videtur eadem ratio.

Arg. 4.

ITEM quarto arguitur ex sententia eiusdem Metinæ in sua instructio. §. 28. de ludis pag. 151. dicentis, quod si non tam peritus ludèdi admonitus

à lon-

à longe peritissimo de excessu suæ peritiæ, & rogatus acceptare conditionem, qua inter ipsos colludentes seruetur æqualitas, si ipsa non acceptata, vt proteruus pergat ludere, & pdit, id lucri peritissimum ille autore Metina restituere non tenetur. Præiustitia. n. id lucri non tam peritus peritissimo largire voluit videtur: eigo pari ratione, quia admonitus de maiori valore rei suæ venditor eam minoris di-
 strahere voluit, præiustitia, vel præiustitia voluit reliquum pretij remittere, ac per consequens illud non erit restituendum. m.

Arg. 5.

INSUPER quintò arguitur ex mente D. Tho. in addi. q. 46. art. 2. ad 4. allegantis opinionem aliorum, quam ibi non reprobat, qui dehorauit mulierem sub specie matrimonij, non tenetur eam ducere, imò neque de nuptijs ei prouideret: si sponsus sit multo melioris conditionis, aut aliquod signum fraudis euidenter tuerit. Quia præsumi potest (inquit D. Tho.) quod sponsa non fuerit decepta: sed decipi finxit: ergo si qui ostendit signum euidentis fraudis, non tenetur aliquod recompensare puellæ violatæ sub specie matrimonij, neque etiam potiori iure tenebitur, qui detecta ignorantia edocuit venditorem de valore rei, ei quicquid restituere de pretio, quo minoris eam emit. Nam euidentis signum dedit emptor, sic admonens, quod nollet eum decipere.

Arg. 6.

ITEM sextò arguitur, si foemina pudica, atque honesta accepisset donum ab eam amante causa alliciendi eam ad turpes amplexus, & copulam, intelligensque ea de causa, sibi verbi gratia, quadraginta aureos dari, si statim plañe esset protectata ei se nunquam rei nefariæ præbituram consensum, quia illum à deceptione, qua tenebatur, curauit auertere, si non reperierit aureos: potest ipsa (vt videtur) tuta conscientia retinere: Ergo à simili, quando admonitus de valore maiori rei venditor minoris emptori admonenti voluit vendere eam, emptor à restitutione liber erit.

Confir.

ITEM confirmatur, quia si quis

putas falsò aliquem esse filium suum, quem ex concubina, vel ex vaga suscepisset, si admonitus de veritate fidem nolens adhibere veritati: sed adhuc falso credens esse iuum hæredem (sicut antea decreuerat) eum pergit constituere (cù legitimis hæredibus careat) iste falso putatus filius licite in conscientia potest acceptare testamentum, & adire hæreditatem (vt videtur) quia ipse causam doli, aut deceptionis non dedit, imò amouere eam curauit (vt supponimus), ergo videtur à simili si emptor, postquam amouere curauit errorem venditoris, circa rei venalis valorem, venditor adhuc credens falso suam rem non tanti valoris esse, velit illam emptori minoris vendere, possit tamen pro minori pretio emptam, siue scrupulo alicuius restitutionis possidere.

Arg. incõtr.

IN oppositum est, quòd ista venditio, qua venditor res pro minori pretio ab venditore admonito per emptorem de maiori, quo valebat valore, cui tamen adhibere noluit fidem, scilicet, quòd pluris valeret, fundatur in deceptione passiuæ, quam venditor à se patitur, ergo non est iustificiter voluntaria ad transferendum dominium, neque etiam donatio, aut remissio partis iusti pretij fundata, in hac tali deceptione erit iustificiter voluntaria, vt valida sit in conscientia: neque enim voluntarium fundatum in deceptione, ad transferendum dominium sufficit in contractibus. Profectò quæstio hæc non est adeò perua, quin in controuersia sit apud doctores. Nam Garcia lib. 2. de contractib. c. 19. de ludo pag. 574. & cap. 18. pag. 552. propter hoc argumentum incontra videtur tenere, quòd venditor adhuc certi oratus, vel admonitus de maiori valore rei venalis, quia tanti valore sibi non persuaderet: si minoris eam vendit, emptor adhuc obligatione restituendi, id quod dimiuit de pretio tenetur. Thomistæ autem vt Sotus, & Metina Salmanticensis, imò ipse D. Thom. in addi. locis citatis contrariæ sententiæ videtur esse. Igitur vt iam quæstionem ipsam suis numeris abioluamus

uamus media via, iuxta mentem D. Tho. incidentes has conclusiones subijciamus.

Concl. 1.

PRIMA conclusio statuitur in generali, quando in donationibus, vel in contractibus, in quibus aliàs dominium solet transmitti in contrahentium alterum, interuenit ex parte trãferentis dominium deceptio passiuæ, qua à se adhuc decipitur, quia alteri parti deceptionem hanc tollenti, & se veritate docenti acquiescere noluit, aut assentire, cum iure, & rationabiliter assentire deberet ei, & fidem adhibere, si adhuc incredulus in tali deceptione perseverans voluit donare aliquid, aut remittere parti se de veritate docenti, aut in contractu in illud voluit transferre rei dominium, probabiliter & multum ad mentem D. Tho. sustineri potest, quòd istud non sit restituendum ab accipiente. Secus in casu, vbi iure, & rationabiliter non debebat credere se docenti de veritate, quia oppositum poterat etiam apparere, vel verisimiliter credi.

Probat. 1.

PROBATVR hæc conclusio, quia sicut cum quis inaduerterter intulit iacturam in famam proximi narrando gesta illius tantundem est, ac si aduertisset, & hoc est, quia (vt est axioma Caietani) tunc redit actus in naturam suæ formæ, quia si non aduertit tenebatur aduertere: ita si venditor, cum deberet assentire, vel donator deberet adhibere fidem alteri se certiorum reddedi de veritate, ne falleretur: noluit veritati acquiescere, hoc perinde est, ac si credidisset moraliter loquendo: sed si credidisset veritati de qua fuit edoctus, & nihilominus donaret: donarius licite sibi donatum retineret: ergo similiter in huius conclusionis casu præsentis.

2.

PRÆTEREA probatur, si ego cum prius decepsem, aliquem putam Petrum, laboravi sufficienter illi dissuadere, quòd antea falsò ei suaseram: si ipse tamen dissuaderi non vult, & falsitati prius à se conceptæ pergat esse credulus, & ex tali credulitate damnum subit: videtur à resarciendo illi illud damnus, iam ego siam immunis:

ergo à simili, si postquam donarius, aut cõtrahens alter abstulit deceptionem: si nihilominus ei aliquid donare, vel de pretio remittere aliquid velit venditor, vel donator, liber à restitutione erit donarius, vel emptor.

3.

TERTIO patet, quasi à posteriori ex sententia D. Tho. dicentis in additionibus, q. 46. art. 2. ad 4. quòd sponsus non tenetur ducere puellam, quam sub specie matrimonij deflorauit, si aliquod signum fraudis euidentis ei ostenderit: quia probabiliter præsumi potest, quòd sponsa non fuerit decepta, sed decipi finxerit: ergo cum emptor ipsi venditori tam sufficiens signum valoris maioris rei dat, vt merito venditor veritati sibi manifestatæ refragari non possit, aut debeat: si non credat adhuc, & minoris velit vendere rem suam, quidquid ipse faciat, aut dicat præsumendum est probabiliter non esse deceptum, sed quòd decipi se finxerit, ac per consequens tutus emptor à restitutione manebit, sicut & tutus manet à satisfactioe ille, qui per signa fraudis, quæ ostendit puellæ, eius, quantum in se est, abstulit deceptionem.

Moderatio
Concl. 1.

NE autem conclusio hæc antea à nobis assertis cõclusionibus repugnare videatur, accipienda est cum ea moderatione, & salis grano, quo supra asseruimus ex sententia Nauarri in sum. c. 23. nu. 88. donationem, aut remissionem partis pretij factam in emptione vel venditione præsumendum non esse, esse liberam omnino: sed necessitate coacta emendi, vel vendendi rem: nisi præsumptiones probabiles ibi à iure signatæ concurrentes ostenderint fieri liberæ.

Conclus. 2.

SECUNDA conclusio (quæ vt regula est generalis, ad multas hinc decidendas quæstiones confert) hæc sit: quando aliquis venditor ita laborat ignorantia valoris rei suæ venalis, vt etiam per suas ab emptore pluris valore, quam ipse putat, adhuc fidem ei adhibere renuens minoris, quam valet, emptor eidem vendit, si aliàs casu quo credidisset emptori prædicet si, bi pluris valere, minoris nihilominus eam

eam liberè vendidisset, tutus erit emptor in conscientia, etiam si tunc venditor suafu emptoris adduci non potuit, vt pluris valere crederet, & ideo minoris eam voluit vendere ei.

Probat. 1.

HÆC autem conclusio magnum habet fulcimentum in doctrina Diui Thom. 1. 2. q. 6. art. 8. quia vt vbi docet D. Thom.) ignorantia concomitans, quæ est de eo, quod agitur, quod tamen si sciretur, nihilominus ageretur, non facit inuoluntarium (vt philosophus dicit) quia non causat aliquid, quod sit repugnans voluntati, sed tantum facit non voluntarium, quia non potest esse actu volitum, quod ignotum est. At certè quando venditor etiam si credidisset rem suam, magis valere, liberè tamen amico, vel familiari, vel alteri minoris eam nihilominus vendidisset, interuenit (vt claret) ignorantia concomitans: ergo illa venditio rei pro minori, tunc inuoluntaria non fuit: quare scrupulum, aut obligationem restituendi nõ inijcit emptori.

2 SECVNDO patet, quia id, quod sub ratihabitione rationabili accipitur, licitè accipitur & retinetur: sed quando venditor non credidit magis valere rem suam, & tamen eam minoris vendidit, taliter in animo affectus, quod si credidisset, & rescisset magis valere, eam nihilominus minoris vendidisset illud; quod minus soluitur, ab emptore retinetur ab eo, quasi sub ratihabitione, quia si certo credidisset venditor magis valere rem suam, nihilominus ratam haberet remissionem, quia (vt supponimus) minoris eam vendidisset, ergo licitè, id, quod minus soluitur, ab emptore retinetur.

3 PRÆTEREA tertio probatur, quia ignorantia eatenus causat inuoluntarium, quatenus impedit consensum, sed cum aliàs si rescisset rem suam magis valere, minoris tamen eam liberè tali emptori vendidisset (etiam si nunc persuasus ab emptore de veritate plus valere non credat) non impedit talis ignorãtia, & incredulitas consensum, quia ea ignorantia ablata

(vt supponimus) consentiret in minoris pretij liberam receptionem, ergo remissio illius, quod minus soluitur non est inuoluntaria aut inualida; ac per consequens emptorem à restitutione liberat in hoc casu.

IA M iuxta doctrinam conclusionum harum argumenta à principio allata dissoluentes, quædam cum moderatione, admittemus, quædam nihil contra veritatem, conficere demonstrabimus.

AD primum igitur argumentum respondetur iuxta primam conclusionem, quam cõfirmat regula iuris 31. addita glo. de dicente, quod si taliter sit certioratus venditor rei de valore rei, quod iam in effectu certus sit, vel subaudi, secundum gloss. taliter quod de eo certus esse debeat: non poterit in foro exteriori agere contra emptorem, à quo fuit certioratus actione ex vendito, vt restituat illi partem pretij, quanto magis esset rem, venditurus, si in effectu certiorari fidem adhibendo emptori afferenti magis valere voluisset. At verò in foro conscientie etiam si in effectu per emptoris monitionem persuasus certo fuisset de maiori valore suæ rei, si eam minoris emptori vendidisset secundum Nauarrum, quia, inualida, esset illius, quod minus soluitur, remissio: ideo restituendum illud esset venditori, nisi præsumptiones iuris extarent probabiles, quæ eam remissionem omnino fuisse liberam, & non necessitate vendendi rem, fuisse factam arguerent.

AD secundum argumentum idem respondemus, quod & ad primum in casu, quo emptor certus erat, aut certus esse debuit de seruitute, quam debebat domui alterius vicini domus, quam ipse parabat emere distinguendo, sicut ibi distinximus aliter in foro exteriori, & aliter in foro interiori, iuxta sententiam Nauarri loquentes, quibus superaddimus, quod emptor ignorabat talem seruitutem potest agere actione ex empto, etiam si venditor sciens seruitutem, vel vitium rei, dixit se nolle teneri nomine seruitutum,

Soluuntur argum.

Ad 1. arg.

Ad 3. arg.

Ad 2. arg.

tutum, vel vitiorum: hoc enim generale pactum non trahitur ad illa, quæ venditor sciuit, ff. de act. emp. & vend. l. si res. §. venditori, si ita gloss. ca. eum qui certus. de regul. iuris in 6. ex quo colligitur idem dicendum esse de emptore saltem in conscientia, scilicet, quod si sciuerit rem esse maioris valoris venditore id ignorante non satisfacit, si apponat pactum, quo asserat nolle se teneri de maiori pretio rei, imò fortè neq; in foro exteriori, cum emptio facta fuit, infra dimidiũ iusti pretij illum iuuabit hoc pactum.

IA M ad tertium argumentum in sententia Metinæ Salmanticensis fundatum respondemus, quod cum suffossore, & repertore thesauri, qui licentiam petit à domino agri ad illum effodiendum, qui tamen à domino agri eius rei incredulo tanquam ridiculus, & siphophanta abijcitur, & non est tam rigidè agendum, sicut cum emptore pretij rei non inficio, qui ideo rem minoris emit, quia venditor ab eo animaduersus de maiori valore rei, id credere noluit. Nam secundum Mercatum suffossor thesauri etiã data opera id faciens, non tenetur in conscientia, ante condemnationem, domino agri restituere quicquam: quia secundum ipsum lex illa de restituendo thesauro domino agri, ab eo, qui de industria, in agro alieno quæritabat illum, poenalis lex est; tum etiam quia licet lex ista secundum Victoriam, & alios obligat ante condemnationem in conscientia, tamen nõ in casu, quo iam iste repertor thesauri fecit, quod in se est domino agri renelando secretum, & ab ipso suffodiendi illum postulando licentiam, quia tunc non reputatur fur, neque est furtum illum capere, cum non sit propriè aliquis eius thesauri dñs, cui fiat furtum, vt habetur l. falsus. ff. de furtis, & quia in casu, quo à casu quis reperit thesaurum forsitan ad seruandam pacem, iubetur à lege domino agri impartiri dimidiam partem secundum Sot. de iust. lib. 4. q. 3. artic. 3. quam partem videtur remisisse, cum noluit credere cum petenti sibi

Lex de thesauro quælibet accipienda.

licentiam effodiendi illum; iuxta leges de thesauro debuisse credere: aut certè, quia hac petita licentia non reputatur fur, tot' effossus thesaurus iure sibi accrescit. Quapropter non est eadem ratio de emptore, vbi minoris venditor etiam sciens vendit ei, quia non præsumitur id remittere, sed ex necessitate vendendi, minoris inuoluntariè vèdere, nisi præsumptiones probabiles extant in contrarium.

AD 4. argumentum èt innitens in autoritate eiusdem Metinæ dicimus, distinguendo antecedens (quod est eius assertum) iuxta conclusiones posttas, quia si his non tam peritus ludendi, qui fuit admonitus à principio à suo collussore de excessu in arte ludendi, & noluit id credere, iure, & merito, & rationabiliter debebat id credere, tunc uerũ est assertũ Metinæ, quod hic assumptũ est, pro antecedenti, quia tunc cum deberet credere, quia, qui illi de hoc excessu monuerat valdè reclusus, & veridicus reputabatur, & tãti nominis esse in arte ludendi publicè èt ab ipso imperito collussore dignoscabatur, vt plures alios peritiores, & peritissimos in arte ludendi constaret passim vicisse. Sux culpæ perinde hoc attribuendum est, ac si sciens, & certò credens excessum, ludere voluisset, & hoc est quod Metina ait, quod tunc alius peritissimus collussor licitè sibi vendicat lucrum, quia iste imperitus præ stultitia, quia cum deberet credere non credidit, voluit illud lucri dare, hoc autem, vt probabile admitimus. Vide de hoc in materia de ludo, vbi limatius loquimur. Si autem non ita constabat excessus, vt meritò, vel iure dicenti, sibi superiore, & multò magis se esse in tali genere ludendi credere debuisset, maxime quia præ quadã iactantia solent falso, & inaniter aliqui collussorum gloriari de excessu in arte ludendi, quo sæpè carèt, etiam si in rei veritate de notabili, & certo in se excessu monitus fuerit inferior in pericia ludèdi, neq; credere voluerit, non ideo inest ius in cõscientia illi peritissimo tale lucrum sibi applicandi, nisi forsitan iuxta nostrã sequa.

Ad 4. arg.

Distin.

secundam conclusionem tam modica quantitas esset lucri, vt etiam si excessum talem certo credidisset, eam nihilominus (quia sic erat genium hominis) causa captatæ recreationis in usu, vel causa maioris partæ peritiæ ex tali ludo cum tam celebri in arte ludendi collusore præsumi probabiliter posset, quòd collusori illi peritissimo causa remunerationis donasset, quia tunc ignorantia illa esset concomitans non causans inuoluntarium. De consequenti etiam quomodo distinguendum sit in solutionibus 1. & 2. argumentorum penes finem dictum est.

Ad 5. arg.

A D quintum argumentum fundatum in autoritate D. Thomæ respondetur, concedendo antecedens, quod est eius assertum, quia illa cum euidentia viderit signa fraudis, & nulla coacta rationabili necessitate consentiendi stupro voluit constuprari, liberè videtur in sui deflorationem consensisse. At verò venditor etiam probè gnarus valoris maioris suæ rei, & si minoris eam vendat: non videtur in defraudationem minoris pretii sic soluti consentire: quia necessitate rationabili vendendi rem suam videtur minoris eam vendidisse, quia non potuit iusto pretio vendidisse: quare non præsumitur liberè minoris vendidisse. Nisi præsumptiones probabiles sint, quæ pro donatione, aut remissione libera illius, quod minus soluitur, faciant (vt diximus ex mente Nauarri.)

Ad 6. arg.

A D sextum argumentum respondemus distinguendo casum, qui pro antecedenti assumitur, quia si mulier illa, cui causa alliciendi ad concubitum illicitum eam amore eius captus, 40. aureos contulit, quæ protestata est 40. dictos aureos sibi danti in illicitam rem, quam de ipsa sperat ipse non præbituram consensum sit tati nominis, & famæ, vt merito temerarius, & infamis inter prudentes etiam sæculi extimetur esse, qui tale quid, & à tam egregia honestate dotata foemina obtinere sperauerit pecunijs, aut ad id aspirauerit, tunc quia credere iure, & me-

Distinguitur antecessus.

rito, & rationabiliter, debebat illam non consensuram, perinde iuxta nostram primam conclusionem est, ac si credidisset illam nunquam fore consensuram. quare ista tunc licitè retinent, maximè post talem protestationem danti factam, iuxta mentem Metinæ Salmanticensis & Hugonis de Celso in suo repertorio legum regnorum Castellæ verbo paga. versic. 41. & quia tunc censendus est præ stultitia sua (sicut in simili dixit Metina) voluisse ille femina illos largiri aureos. Si autem illa non tanti nominis erat, neque tantæ constantiæ constabat esse, vt neque prima vice sollicitata muneribus, sed neque iterum, atque iterum lacescita, seu potius allecta precibus, & largitionibus consensura speraretur: tunc licet aliquo modo illicitè, quantum attinet ad conscientiam, id crediderit & sperauerit, quia tamè more vulgi, & more humano loquendo id consensus non erat omnino incredibile, neque insperabile non præstaruram foeminam, & tali homini cum esset ipsa etiam non tantæ notæ dicendum esse puto ipsam teneri ad 40. aureos sibi datos in conscientia restituendos, etiam si semel in principio protestata ei fuerit non consensuram ei, donec iterum, & si opus fuerit iterum tam sufficienter id protestata fuerit ei, quod tunc arbitrio expertorum temerarius, & vesanus extimetur à femina sic repulsam passus, si credat aliquid se obrenturum ab ea: & in hoc casu assentirentur mihi Nauarrus, & Metina Complutensis, & frater Iosephus in suis floribus, qui in pari causa turpitudinis, non sublecura causa, datum in conscientia danti ante completionem causæ turpis restituendum esse censent. Ita in conscientia, sed quid in foro exteriori, & qualiter in hoc casu veniat iudicandum, vide in Hugone de Celso loco supra allegato, & hic limitatius hanc resoluimus questionem, quam in tomo 1. nostri Instructorij eam resoluimus.

Concordantur doctoribus.

A D confirmationem, cuius antecedens videtur innixum autoritati Soti respondetur, quod licet Sotus de iusti.

Ad confir.

iussit. & iur. libr. 4. q. 7. arti. 2. insinuat, quod si aliquis Petro, verbi gratia, legasset centum credens Petrum esse filium suum, sua tamen leuitate deceptus, vel ab alio citra culpam Petri, posset Petrus illa optimo iure possidere, tamen hæc sententia Soti moderatione, & explicatione eget. Nam si talis legans centum sua leuitate deceptus est à seipso, vel ab alio ad credendum, Petrum esse filium suum taliter, quòd propter euidentiam indicia, & argumentastantia in contrarium credere debuit Petrum non esse filium suum, tunc quia iuxta nostram primam conclusionem perinde est debuisset credere non esse filium suum, & credere non esse suum, quantum attinet ad mores, quia reddit actus in naturam suæ formæ: & quia si credidisset non esse suum, & nihilominus legasset ei illa centum, validum esset in conscientia tale legatum, ita & nunc, quia licet institutio, qua ego instituo in hæredem Titium, dicendo instituo Titium fratrem meum, cum optimè sciam eum non esse fratrem, licet vt fratrem diligam, non valet. l. nemo. §. 1. ff. de her. instit. sed hoc tamen secundum Syluestrum verbo conditio. q. 7. intelligendum est in foro causarum, quasi aliud esset in foro conscientiæ: si sciens, aut credens, aut credere merito debens non esse suum filium, suum hæredem, aut legatarium reliquisset, quare in hoc sensu vera est sententia Soti, & multo magis est vera, quando ab eodem Petro legatario aduonitus est, quod ipse non esset filius eius, quia magis hoc debuit stantibus prædictis argumentis credere, scilicet non esse suum, quare suæ leuitati id imputandū, putans Sotus, & Metina, & quod præstultitia, id Petro deceptionem tollenti voluerit legare. Secus autem est, si verisimili errore adductus Petro illa centum legauit, credens esse suum filium, aliàs non ei legaturus, quia tunc si propter apparentes rationes in contra non debuit non credere esse suum, quia leuitati non est imputanda ista credulitas, licet falsa, qua credit esse suum & propterea ei illa centum lega-

Sententia Soti modificatur.

Sententia Soti qm. uado uerba.

bit, inuolidum videtur in conscientia legatum, vt potè ex errore iusto, & verisimili procedens, & hic limitatus (ni fallimur) loquimur in hoc casu, quam in primo tomo nostri Instructorij parte 2. c. 28. loquuti fuimus. Et ad consequentiam dicimus esse negandam, quia licet venditor satis resciat rem suam magis valere, tamen inuoluntarius, secundum quid illam minoris vendit, iuxta mentem Nauarri nisi appareant probabiles præsumptiones de contrario.

An contractus ex metu constati validi sint in conscientia, & statuitur regula generalis & an validus sit contractus venditionis aut ludi, quem quis lacescit importunitatibus contrahit, & de quaestione cognitu necessaria scilicet, an rari ficetur contractus venditionis vel ludi metu, vel ut à principio imitus per hoc quod coactus antea iam inde uult capere lucrum, late disputatur contra Garciam.

CAPVT LI.

AGENTES de emptio ne, & venditione, quate- *Quæst. an contractus ex metu ini- ti sint ualidi in conscientia.*

stus emptionis, & venditionis ex metu constati validi sint in conscientia, & in foro interiori tolerandi. Igitur in hac parte breuiter nos expedientes pro resolutione quaestionis huius, & similiuna illam libenter amplectimur sententiam Nauarri, cuius meminit in summa Latina cap. 17. numer. 29. & cap. 22. nu. 51. quæ in duobus consistit punctis.

PRIMO autem loquendo de foro exteriori metus requisitus in hoc foro ad rescindendum contractus ex metu exercitos debet esse metus iustus, & cadens in virum constantem iuxta l. metum. ff. quod met. caus. hunc autem iustum metum cadentemq; in virum constantem non abs re, & sine causa tam canones, quam leges respiciunt

quærit

eiunt ad irritandos contractus in foro suo exteriori, quoniam si ibi ob leuem metum actuum daretur rescissio, iam omnes actus contractuum patenter calumniae, & obnoxij essent petitioni rescissionis, quae certe rempublica litibus in numeris vexaret, hoc autem proculdubio contra mentis iuris est, ut habetur in l. properandum. C. de iudici. & capit. finem litibus. de dolo & contuma.

I M O Sotus in quarto, in secundo tomo, distin. 29. q. 1. art. 3. ai, quod iam more, & usu alij contractus praeter votum, & matrimonium quocumque metu notabili facti fuerint rescinduntur: superadijicimus autem nos hic, quod quia iuramentum metu extortum est obligatorum secundum veriorum & communiorum opinionem, ut colligitur aperte ex cap. si verum. de iureiur. idem sine praua relaxatione iuramenti, non potest quis contrauenire contractui, cui ex metu iurauit non contrauenire contra Hugo. de Cels. in suo repertorio cap. vender. versic. 44. alias contractus ex metu factus, quia alias non fieret, irritus est, secus est, si fieret: sed non tam paruo pretio, quia tunc satis est supplere pretium.

P R A E T E R E A, attingendo punctum quaestionis, & loquendo in foro conscientiae, regulam generalem subijcimus, scilicet, quod ad reddendum actum inefficacem, & inualidum coram Deo sufficit quicquid timor, etiam si leuis sit, & qui non attingat metum grauem, & cadentem in virum constantem, modo sit causa, sine qua non, saltem principalis, id est, quando est timor, licet minor, talis tamen, ut sic fuerit causa actus, vel contractus, vel consensus, vel dati, vel accepti, quod sine ipso ista de facto non euenissent.

Reg. Nam. Haec autem regula est Nauarri, quam in locis supra allegatis desumpisse se fateatur ex mente Hofi. Io. Andr. in ca. verum. de iure iuran. & ex assertis ab Adriano in 4. de restit. cap. aggredior. ver. ex quibus omnibus. & ex Soto de iust. & iur. lib. 4. art. 4. ad 2. illius probationem efficacem esse hanc putat, scilicet, quia leges, quae inter vtrumque me-

tum, scilicet, grauem, & cadentem in virum constantem, & inter non tam grauem metum, differentiam statuunt, in praesumptione fundantur: praesumunt etenim metum grauem, & cadentem in virum constantem esse causam actus, alium verum non. Lex autem, quae praesumptioni innititur, coram Deo locum non habet, si veritas rei ei non coexistat, ca. is qui. & cap. tua. de spon. salibus.

H I N C Nauarrus c. 22. nu. 51. duo corollaria infert. Primum, quod metus reuerentialis annullat votum puellae vouentis religionem, etiam quoad forum exterius, quod gloss. sing. c. praesens. 20. q. 3. notat ex illo capit. quod tamen nunc quatenus attinet ad forum exterius, definire hic non contendimus.

S E C V N D V M, non obligari ad preces horarias, & ad abstinendum à bellis filium, cuiusdam maximi principis, qui maximo reuerentiali metu patris, infantis, & patris regis dionatum accepit, visum iri alicui erudito. Nauarro autem proculdubio videtur casum hunc iustam praeseferre causam dispensandi, pensatis hic concurrentibus circumstantiis.

V E R V M nobis de his quatenus attinet ad forum exterius, non est animus agere, sed quatenus attinet ad conscientiam. In hoc autem conscientiae foro, cum autore Soto metus leuis etiam iniurius sit, suapte natura iure venit contractus etiam ex leui metu in ius in conscientia rescindendus, in foro saltem conscientiae, in quo omnis iniuria venit iure naturali resarcienda: inefficacem ergo etiam metus leuis reddit contractum, quando causa fuit, sine qua non, saltem principalis illius.

P O R R O non abhorre ab hoc loco haec quaestio videtur, an sicut contractus est ex metu, & violentia etiam leui praecedens taliter, quod alias non fuisset in ius in conscientia, est nullus, sic etiam nullus sit contractus emptionis, vel venditionis, aut ludi, ubi aliquis ad emendum, vel vendendum, vel ludendum inuitus pertrahitur im-

portunitatibus laceffitus, & conuictis, tal ter quod praepudore, & suffusione vultus, ne vt vilis & miser abijciatur, statuit emere, vel vendere, vel ludere, alias nihil horum facturus videtur: namque talis contractus validus est. Nam si hic ad contrahendum, vel ludendum per tractus virtute illius contractus, aut ludi aliquid sibi licite acquirere parat, fit consequens, vt velit iam contractum huiusmodi, & alteri contrahenti, aut ludenti valere ad licite per ipsum acquisitum retinendum, alias aequalitas, quam in hoc suapte natura exigit contractus, non seruetur: argumentum autem hoc proculdubio non parum vrget.

I A M in hac quaestione non satis liquet, quid sit dicendum, quoniam doctores non conueniunt in vno. Sotus namque secutus Syluestrum, Caietanum, & Metinam, tenent sic per importunitatem, & incursionem pudoris, aut per exprobrationis modum pertrahentem ad contrahendum, vel ludendum, teneri ad restitutionem. Archidiaconus autem & Conarruuias atque Nauarrus in suo Manuali cap. 19. numer. 13. eiusdem sunt cum praedictis sententiae hac ducti ratione, scilicet, quia huiusmodi importunitates, seu exprobrationes genus quoddam violentiae praesferunt, quorum sententia magis ad mentem D. Thomae accedere videtur, qui 2. 2. q. 32. arti. 7. in solu. ad 2. ait, quod qui ex cupiditate lucrandi trahit alium ad ludendum, ex diuino iure ad restitutionem tenetur.

Variat doctores.

Ser. Garc.

G A R C I A autem in 2. lib. de contractibus capit. 19. nu. 592. contrariam opinionem quam asserit approbare Alcozerum, magis consentaneam, rationi esse iudicat praeter argumentum supra allatum, etiam adducens in probationem, scilicet, quod contractus donationis, vel venditionis ex similibus importunitatibus procedentes validi sunt restitutionis; quod expertes, sed certe hoc non est aliquid probare, sed principium petere.

N E igitur aliorum varias sententias in medium proferentes nostram taceamus, arbitror hanc licitem sic per hanc distinctionem componendam.

Concordatur per auctorem.

Nam quia auctore Philosopho, actus actiuorum sunt iuxta passua disposita, dupliciter se possunt habere huiusmodi importunitates, & exprobrationes, quibus conantur aliqui alios pertrahere ad contrahendum contractum, vel ad ludendum, vno modo taliter, quod veluti impertinenter se habet ad sic pertractum, quia licet iste tunc ludere, aut contrahere renuebat: tamen talis animi, & genij erat, quod alias probabiliter praesumendum, erat liberè contraxisse, vel iussisse, quia alias ab contrahendo, vel ludendo non tanto pere abhorrebat, & huiusmodi importunitatibus, & exprobrationibus nihil percellabatur animo, quia eas quasi iocosas vilipendebat, & in iocum vertebat, cum alias solitus esset contrahere, vel ludere: & in hoc casu vera est opinio Garciae, & Alcozeri. Alio modo huiusmodi importunitates, incursiones ruboris, & exprobrationes taliter se possunt habere ad sic pertractum ad ludendum, vel contrahendum, quod re vera inuitum, & omnino inuoluntarium, & alias non iustum, aut contractuum pertrahunt efficaciter ad ludendum: vel contrahendum, quod tunc praesumi probabiliter potest, quando, vel quia angustia erat cerebri maxime huiusmodi importunitatibus, vel exprobrationibus offendeatur, vel quando ita valde, sibi placebat de opinione liberalis, & magnifici, quod has in se iactatas exprobrationes adeo aegre ferebat, vt eas vitandi sola causa (cum alias summè contrahere, aut ludere detrectaret) creditur iussisse, aut contraxisse.

Importunitates duplices.

Quae sententia conformior D. Tho.

I N hoc autem casu vera est opposita sententia Soti, Syluestri, Caietani, & Metinae, Archidiaconi, & Conarruuias, & Nauarri, quia est etiam conformior menti Diui Thomae, & quidem patet, tum, quia in hoc casu importunitates haec & exprobrationes, respectu huius quendam violentiam inferre videntur. Tum, quia iuxta regulam generalem causa potissima sunt,

Q sine

fine qua aliàs non contraheretur, aut luderetur, unde inuoluntarium omnino in conscientia videtur facere contractum emptionis, aut donationis, ac per consequens inuoluntarium. Huius autem sententiæ videtur esse Armilla, verbo coactio. §. 6. ubi sic ait: metus leuis, vel tantum probabilis non excusat, nec rescindit, vel annullat, ut notat Panormitan. in capitu. veniens de sponsalibus el. 2. tamen quoad conscientiam, considerandæ essent circumstantiæ rerum, & contractuum.

PORRO argumenti allati à Garcia solutio nobis, & hanc quæstionem agitandi hic ingerit necessitatem, scilicet, utrum qui coactus vel vi à principio pertractus est ad contrahendum, vel ludendum, si iam dum contrahit, vel ludit animo suo statuit ex ludo accipere sibi lucrum, vel ex emptione acquirere rem emptam, & fructus eius, aut ex venditione coacta sibi parere emolumentum pretij recipiendi, iam ex hoc ipso ratificet contractum antea per vim, & coactionem inceptum.

Arg. 1. PRO parte autem affirmatiua primo facere videtur, quia iste, qui à principio inuitus accessit ad ludendum, vel contrahendum, eo ipso, quod iam paratus ex vi ante sibi illata ad ludendum, vel contrahendum decernit ex tali ludo, vel contractu accipere sibi lucrum, aut rei, vel pretij dominium, videtur consentire in ludi, vel emptio nis, & venditionis contractus, eiusque leges, & conditiones, scilicet, per dendum, & lucrandi, & æqualitatis: ergo videtur per istum consensum illum contractum ratificasse.

Arg. 2. SECVNDO, pro eadem parte affirmatiua arguitur, quia ut habetur extra de sponsa. & matr. cap. ad id matrimonium per vim contractum cohabitatione spontanea conualescit, hocque quotidie allegatur, & hoc ideo visu euenit, quia cohabitatio spontanea postea subsecuta, arguit subsequenter consensum ratificantem matrimonium antea per vim contractum. Sed iam voluntas spontanea ad-

ueniens lucrandi ex ludo, vel acquirendi rem ex contractu, qui ab initio fuit coactus, arguit etiam consensum subsequenter ratificantem contractum antea coactum, ergo per consensum in lucrum, vel dominium obueniens ex tali contractu, videtur talis contractus ratificari. Garcia propter primum hic allatum argumentum lib. 2. de contract. c. 19. pag. 595. tenet absolute partem affirmatiuam, igitur à clarioribus incipiendo quæstionem enodemus oportet.

DICIMVS ergo primo, quod absolute loquendo non considerando, quod vi tractus ad ludendum, vel contrahendum vult iam inde aliquid lucri siue pretij sibi acquirere; sed considerando potius, quod neque vellet ludere, sed neque lucrum cum periculo perdendi; tunc, nisi superueniat alia noua causa, vel ratio, quæ nouum gignat consensum liberum, per quem ratificetur antea coactè inceptus contractus, semper irritus in conscientia manet. Secus autem est, si postea ex noua emergente causa, vel ex noua oblata ratione, contractus iam fiat voluntarius, qui antea fuerat coactus, quia tunc ex noua ratione, vel causa progenitus spontaneus consensus illum ratificauit, ut videre est, in spontaneo in casu, quo quis primo metu cadenti in virum constantem matrimonium contraxit, dum alia non se offert causa, quæ de nouo ad liberè consentiendum eius afficiat voluntatem, semper censetur perseuerare inuitus, & contractus adhuc manet irritus. Si tamen postea accedat tertius, qui mille aureos hic inuito offerat, si spontè acceptet Mariam, quam antea sic coactè duxerat, & gratia tantæ dotis libenter faciat: iam per hunc subsequenter consensum matrimon. ante coactum manet ratificatum, quia noua se obtulit causa.

SECVNDO dico, loquendo de ludo, ad quem quis primo inuitus est tractus, quod non ex eo, quod postea decernat lucrum, sibi hinc parare, a parte conuincitur nouum, & liberum

ad

ad ludendum præstare consensum contra Garciam, idque duas ob causas sic iudicandum est, scilicet, vi primo tractum nouum, & liberum præstare consensum non velle (nisi alia occurrat noua, & sufficiens causa, quæ illum gignat.) Tum, quia si secundum unam opinionem communiorem intelligeret se non licitè posse lucrari, sicut neque perdere, dum inuitus ludit, magis hinc ad ludendum inuoluntarius redderetur, quia ipse est tunc consensus alias inuitus in ludo perseuerare. Tum quia secundum aliam opinionem, quam Canus in suis scriptis, & Nauarrus in suo manuali capi. 19. nume. 12. autumant esse probabilem, scilicet, verum est, quod vi tractus ad ludum (licet non possit perdere) potest licitè lucrari à collusore vi illum trahente, quia ipse non impedit lucrum, sicut sibi impedimentum præstat licitè lucrandi, qui illum ad ludum inuitum trahit. Tum quia sicut utens falsis cartis in ludo non potest licitè lucrari, quia iusto lucro impedimentum obijcit, at bene potest ab eo licitè lucrari eius collusor sincerè ludens, quia lucro iusto obicem non opponit, ita & in casu hoc. Tum quia, ut iniubi asseuerat Nauar. capitu. si qua de rebus 12. quæstio. 2. & §. pupillus insti. de inuti. stipul. probant contractum cum pupillo, aut Ecclesia factum valere in alterius præiudicium, quamuis in eorum non valeat. Tum quia iniuriam pati potest, qui eam facere non potest, iuxta lillud. ff. de iniur. translata in cap. illud. 15. quæst. 1. Sic & in casu, quod si hoc (inquam) verum est, & hanc opinionem probabilem esse intelligeret, qui vi tractus est ad ludum, non opus esse sibi iudicaret nouum & liberum præstare ludo consensum, eò quod velit iam licitè lucrari, quia iuxta istam probabilem opinionem, sine isto de nouo adhibito consensu potest licitè lucrari adhuc perseuerans inuitus, ac per consequens non est consensus contra Garciam, quod per hoc, quod velit lucrari, velit lucrari, velit ludum ratificare, sic ut eius collusor valeat ab eo lucrari licitè,

quia ut regulariter contingit ideo, quis inuitus ad ludendum trahitur, quia metuit perdere, & renuit alteri lucrum impendere, quod plane etiam facit ad solutionem secundum communiorem opinionem datam.

TERTIO dico, loquendo de contractu venditionis, quod non eo ipso solum, quod coactus vendens (supposito quod cogitur vendere) velit accipere pretium pro re sua postea, coarguitur velle contractum venditionis ratificare, ita vt cogens ad vendendum sibi maneat dominus rei venalis, sicut puella vi graui coacta profiteri solenniter, per hoc (quod supposito quod cogitur profiteri) vult suam tradere monasterio dotem pro vitæ alimentis, non est censendum eam velle ratificare professionis votum antea coactè emissum, neque absolute illius dotis dominium in monasterium voluisse transferre: patet autem hoc tertium dictum contra Garciam, quia ad validandum contractum, ita vt per eum transferatur dominium, requiritur absolutus, & directus liber consensus: at iste consensus (si rectè eum expendamus) non est absolutus, sed conditionatus, quia facit hunc sensum, absolute nolo vendere, neque rei meæ pro pretio transferre dominium, sed si vis mihi inferatur, vel postquam ad id cogor, volo: hic autem sensus consensum tantum conditionalem importat, non directum sed indirectum, & per coactionem præuiam inflexum in translationem dominij rei venalis in coactionis auctorem: ergo non est satis idoneus consensus ad ratificandum venditionis contractum à principio irritum, utpote vi contractum.

AD probationem autem istius hic assumpti principij. quod talis cõditio nalis, & indirectus consensus, utpote ex coactione præuia originè ducens, quippe qui eam coactionem vinq; virtualiter, & indirectè participat, nõ sit sufficiens ad ratificandum contractum aliàs irritum, facit cõis opi. Pan. Prepos. & aliorum multorum, & Nau. in sum.

Q 2 C. 22.

Opinio Cani & Nau.

Dicimvs.

Dicimvs.

Exemplum puella contracta.

Matrimonium metu graui et cõ summarè sit validum.

cap. 22. numero 51. contra Hostiē. qui habet matrimonium metu mortis contractum, & metu quoque mortis consummatum non esse matrimonium validum, quia sic vt consensus in matrimonio non fuit satis liber ad cōtrahendum, ita neque consensus indrectus per quandam consequentiam resultans ex copula ex eodem metu mortis orta, non est satis liber (licet aliqui Thomistæ cum Soto subtimidè putent oppositum probabile, quando voluit à principio coactus postea accedere affectu maritali, quò fornicationis vitare peccatum) ergo pari ratione comprobatum, manet quod cōsensus tradendi dominium rei, & accipiendi pretium virtute prioris coactionis manens, vt regulariter accidit, dum noua de nouo liberè, & absolute consentiendi non se offert causa, non est sufficiens ad ratificandum contractum, quia non est satis liber, sed (vt dictum est) est conditionalis, & ex suppositione prioris vis illatæ coexistit. At si noua se offerat causa & sufficiens liberè consentiendi contractui prædicto, iam per istum nouum consensum, vel denuo fiet, vel ratificabitur contractus.

Ad 2. arg. Igitur ad primum argumentum quoniam iam ex prædictis eius patet solutio, dicimus breuiter, quod licet vi primo coactus ludere, vel contrahere, velit postea lucrari, tamen sicut non consentit in ludum liberè, ita non consentit in leges ludi, vel contractus, nisi conditionato, & coacto quodam consensu virtualiter, & implicitè, qui non satis est ad transferendum dominium, & hoc regulariter, vnde per ipsum non ratificatur contractus, vnde non intendit absolute lucrari, neque perdere: sed supposito quod cogitur quasi ad redimendam suam vexationem ex suppositione acceptat ludum, si sibi obuenerit, postquam etiam, si perdere contingeret inuitus erat à se perditum soluturus. Quæ omnia non arguunt consensum liberum. Peccaret autem hic à principio coactè vendens, si ablata coactione: quæ tolleretur, si red-

deretur sibi res sua, vellet adhuc retinere pretium, non autem peccat retinendo pretium, quando per redditionem rei suæ sibi factam, coactio, qua coactus est eam vendere, non aufertur.

Ad 2. arg. Ad secundum argumentum respondetur, quod extra de Sponsal. & matr. c. ad id ideo mulierem primo coactam per cohabitationem spontaneam matrimonium coactum ratificasse decernitur, quia secundum glossam, cum suppeteret illi copia fugiendi à domo mariti, noluit fugere, sed tanto tempore cum illo voluit commorari, iudicatur subinde liberè postea consensisse. Secus autem iudicaretur, si statim fugisset, aut reclamasset: rat verò contrahere coactus, qui ex venditione, qua cogitur vendere, subintendit recipere pretium, illudque retinere, non ideo videtur liberè in conscientia ratificare venditionem illam, etiam si habeat pretium pro suo contra Garciam, quando adhuc vellet reddi sibi rem suam, & restituere pretium, quia tandiu censetur esse inuitus: secus est, quando iam sic retinet pretium pro suo, quod nollet illud restituere, neque recipere, vel rehabere rem venditam, etiam si vltro sibi offerretur, quia tunc signum esset, quod eam venditionem ratificasset, alias non.

Nota. HINC iam patet quid dicendum sit de emente & animo soluendi non habente, quia hic nisi mutet animum, & nouum animum soluendi concipiat: neque rem emptam, neque fructus eius bona conscientia retinere potest. Est enim venditio, & emptio distractio, & contractio rei pro pretio statim soluto, vel facta fide soluendi, quæ quidem fides ficta, & sine animo soluendi, non debet esse, quia fides humana ficta non est fides.

Quest. SIMILITER non est intellectu facile, quid dicendum sit de emente ad creditum, qui tamen credit certo se non fore soluendo, an valida sit emptio, qua rem emit, quia aliquibus videtur fuisse de mente Victorix, & talis

Variet. Doctores. talis emptio non tenet, sicut neque assicuratio, qua quis cum postea non sit soluendo, si nauis pereat, eam assecurat. Sicut neque acquisitio lucris ex ludo tenet ab eo facta, qui nihil in ludo est potens perdere: aliquibus autem videtur, quòd sit valida, quia talis potest pro debito incarcerari, & quia veniens ad pinguiorem fortunam à soluendo non excusatur, & quamuis his responderi hic posset, quòd ratione delicti, quia cum non esset futurus soluendo, emit, posset carceri mancipari: & ratione damni veniens ad pinguiorem fortunam teneretur restituere: non tamen ex eo quod emptio in conscientia fuisset valida.

Sent. Ant.

T A M E N vt has opiniones ad aliquam resolutionem redigamus: dicimus, quòd probabilius apparet, quòd talis emptio fuerit valida; præsertim quando res empta fuit res immobilis, vel non ipso vtu consumptibilis, quia licet alias emptor non esset soluendo eam, postea, dum eam emit, potuit concipere animum eam vendendi, si tempore solutionis non haberet, vnde solueret, & quia, si tunc extaret, restituenda esset, vel vendenda, vt eius pretium restitueretur lege secunda ff. quibus caus. pignor. vel hypoth. cont. per argumentum à fortiori. Et idem dicendum est forte, quando empta est res vtu consumptibilis ab eo, quem constat non fore soluendo, quia dominium talis rei videtur acquirere, quidquid sit de culpa: quia accipit rem, quam vendendo potest acquirere, vnde postea soluat. Et quia obligata manet eius persona semper, quod habuerit vnde soluere possit. At de assicuratione nauis, & de ludi casibus aliquis est dispar ratio non conueniens contractui emptiois hic proposito, vt consideranti patebit: de quo postea infra plura dicemus.

Instruct. Negot.

Quæst. an qui iurauit contractui non contraire possit implorare officium iudicis, & de quadam deceptione an contractus cum aliis impotente restituere creditoribus sit validus: proponitur regula Soti de aduertendis in emptione, si non fuere animaduersa: fructus rei vendite, quomodo partiendi, aut cui applicandi: & de venditione facta sub conditione tali, quænam includantur in edificijs venditis, vide ibi iuridica dogmata.

CAPVT LII.

Quæst. an qui iurauit non contraire contractui possit implorare officium iudicis ad equitatem contractui statuendam. DHVC quoniam (vt dictum est) deceptio in uoluntariam reddit emptionem, & venditionem, queritur, an si à principio aliquis contrahentium iureiurando se atrinxit ratione allegatæ deceptionis contractui non contraire: hoc nihilominus non obstante, possit implorare officium iudicis ad æqualitatem in contractu statuendam, vel ad rescindendum contractum. Ad hanc autem quoniam sic duximus breuiter respondere dicentes primo, quod qui iurauit stare contractui, & non contraire illi ratione deceptionis: si deceptio postea interuenerit in eo, ex proposito in conscientia potest petere reductionem contractus ad æqualitatem, vel vt rescindatur casu, quo iure ratione deceptionis est irritus, vel irritandus. Patet hoc quia dolus futurus non potest, neque expressè, neque sub generalitate verborum tacitò renunciari. ff. de pac. l. si vnus §. illud nulla, & hoc sequuntur communiter DD. Dicitur autem dolus ex proposito, quando scienter, per fraudem, gratiam, seu odium aliquis alterum grauat, & sic iuramentum non valet.

Diſt. 1. *Diſt. 2.* SECUNDO dicimus, quod si non affuit deceptio in contractu ex proposito, & scienter, qui dolus dicitur, si iurauit se non contrauenturum contractui ratione alicuius interuenientis erroris, nihilominus distinguendum videtur: nam si tantus est error, quod excipit mentem iurantem; puta, quia cessante isto errore nullo modo

Q. 3 con-

contraxisset, vel se obligasset: tunc nõ ligat iuramentum, & potest contraenire nulla obstante absolute, ita Syluest. iuram. 4. q. 8. & probat, quia, quõ error dat causam pacto, aut contractui, quõd tunc contingeret, quando alias non fieret, excluditur voluntas. l. i. ff. de dol. & iuramentum non obligat ultra intentionem iurantis, de iure. cap. veniens. Neque iuramentum extenditur ad illa, de quibus non est cogitatum eo. quinquaginta. Si autem talis non interueniret error, qui toller intentionem contrahentis, & iurantis, qui sic iurauit, quia validum videtur esse iuramentum eius, tenetur non contraenire contractui, & sic limitandum venit cap. 2. de pact. lic. vi. f. quõd non procedat, quando error dat causam contractui, & hoc procedit in foro conscientie. Nam in foro exteriori an audietur maior si iurauit se non venire contra venditionem: quando postea intelligit se deceptum ultra medietatem iusti pretij difficultat glo. super c. cum causa, de empti. & vend. vbi ait se credere, quõd non audietur maior, sed bene audietur minor, vide ibi. Nam Pan. in c. cum causa, videtur tenere contrarium, qui ait, quõd qui iurauit non contraenire venditioni alicui, & inuenit se deceptum ultra dimidium, potest petere absoluteionem à iuramento, & potest agere contra emptorem, & sic poterit audiri. Imo etiam in conscientia censemus hoc documentum Panormitani de absoluteione à iuramento prius petenda à prelato obseruandum esse ad cautelam, quandoque in dubio res est, an obliget, vel non, antequam agatur contra id, quõd tali iuramento fuit firmatum.

¶ PORRO quia in disputationem deceptionis interuenientis in venditione, quatenus eam facit inuoluntariam, incidimus, non erit abs re & de hac deceptione meminisse, vbi Petrus fingit literas, quibus continetur, quõd hoc anno non est oleum in Alcarientiensi prouincia, vel in Alxarania Hispanensi, & eas projicit, vt inueniantur, inuenit autem eas Ioannes, & credens

esse verum, omne oleum, quõd ibi reperit, comparat sperans multum lucrari, tamen multum tandem perdit. Ad hoc igitur dicitur primò contra fratrem charitatem egisse Petrum, si sic intendebat decipere Ioannem mercatorem, vel alium; neque vlla super ratio excusandi illum à culpa mortali, verumtamen quia Ioannes leuiter motus est propter tales literas ad emendum huiusmodi oleum, ided sibi imputandum venit danum; non autem tenetur ei id damni, quõd subiit restituere Petrus, quia nisi leuis corde fuisset ad credendum sufficiens causa damni sibi data non fuit. Quamuis non damnarem confessorè obligantem Petrum ad soluendum, vel resarciendum aliquid Ioanni: pro hac deceptione licet non in integrum, sed considerato ex vna parte, quõd Ioannes leuiter voluit decipi, & considerato ex alia parte, quõd aliqualis causa deceptionis data est ei, præsertim si multum & persuasibiles, & veri similes rationes in illis literis proiectis ex industria continebantur. Nam & hoc fundamentum habet in doctrina Soti, qui in 4. sententia asserit, loquens de puella, quæ sub specie matrimonij decepta est, & violata, scilicet quõd a sic decipiente arbitrio boni viri aliqualis compensatio facienda est ei pefato ex vna parte damno ipsius puellæ, & ex altera parte, quõd censetur sua sponte voluisse se decipi, quando ex verbis decipientis ipsa facile poterat deprehendere fallaciam, vel ex bonis coniecturis, sic & in hoc casu.

ADDIMVS secundò, quõd si Paulus inueniat literas apertas, vel laceratas missas Antonio, continentes, quõd in tali loco est penuria olei, & quõd quarat emere, &c. Si Martinus his lectis festinat emere. Antequam emat Antonius nihil malè agit, imò prudenter fecisse censendus est. Vnde ad nihil pro hoc facto tenetur, huic sententia suffragatur Arch. Flor.

ACCEDIT ad receptiones, quæ in contractu venditionis, & emptio nis interuenire solent, & illa deceptio, quõd quis nõ habes, nisi bona aliena, aut

Distum 1.

Distum 2.

Contractus cum impotentia.

aut licitè acquisita obnoxia tamen priorum debitorum restitutioni vult emere vsu consumptibilia: quæ certum est ab ipso consumenda fore: vnde fit impotens. De hoc igitur ex mente Soti de iust. & iur. diximus, quõd venditio facta à tali valida est secundum ius naturæ, quia per eam pretium recipit, vnde soluendo esse possit: nisi vendat rem in se, & in specie alienam, aut nisi fiat in fraudem. Si autem talis emat vsu consumptibilia præsertim si perflua ex pecunia in se aliena non habens alias vnde soluendo sit, irritus est contractus. Si autem ex licitè acquisitis obnoxii tamen restitutioni prædicta emat ab sciente eum impotentem, inde fieri ad creditoribus soluendum, irrita quoque est talis emptio, & sibi correlatiua venditio: teneret autem secundum Nauarrum ex parte vendentis ignorantis impotentiam, inde soluendi creditoribus, inde contrahi, validaque esset prædictorum venditio, quia in hoc casu vltimo, neque ratione rei acceptæ, neque ratione iniusta acceptionis venditor aliquid restituere teneretur, sicut neque etiã teneretur, si aliquid non vsu consumptibile vendidisset.

Reg. Soti.

ITAQUE ad irritandum contractus huiusmodi, secundum Sotum eo coniiciendus est oculus, an horum, qui creduntur non alia bona possidere, quàm illicitè acquisita, inde ex his contractibus substantia sic minor fiat quàm, quæ debitis soluendis sufficiat.

Quæst. de inaduertentis in venditionis et emptio nis contractu.

POSTQVAM de deceptionibus contingentibus in contractu venditionis non nihil dictum est, superest, & de inaduertentis, quæ interdum in eo accidit aliquid adijcere, an quando verbi gratia tam celeriter contrahentes contraxere venditionem, & emptioem, quõd non aduerterunt, neque meminere de collectione fructuum, vel de perceptione pensionum, vel reddituum rei venditæ, & emptæ illius anni: tunc fructus, redditus, vel pensiones pro illo anno obueniant venditori, an emptori? Quæstio nis autem huius meminit Mercatus

de contractibus libro 1. cap. 10. folio 42. quam latè disputatam esse asserit inter doctores, sed adhuc intricatam esse ait valde præ multitudinem opinionum.

NOS igitur hanc difficultatè perscrutare hic conantes dicimus primò, quõd si in ipso contractu contrahentes meminere & cõuenere, cui eorum illius anni redditus, seu pensiones, aut fructus cedere deberent, in conscientia, tunc eorum conventioni standum est, tuncq; iuxta legis sanctionem obuenient illi, pro quo conuentum est. Vnusquisque ergo contrahentium sibi prospiciat, vt iuxta id, quõd magis, vel minus sibi subtrahitur de pensionibus, vel de fructibus illius anni, pretium magis vel minus minuat, vel auget, sicque statuetur æqualitas.

SI autem nihil à principio de hoc conuentum est, tunc in hoc casu, quia sine distinctione distinctè resolui nequit quæstio, hanc præmittimus distinctionem, scilicet in duplici sunt differentia possessiones, & iura, quæ sic emuntur, quædam, quæ quotidie videtur aliquam portiunculam redditus, vel pensionis cuiuslibet diei anni correspondentem reddere: quemadmodum sunt iura census, & tributa, & locabiles domus, & tandem possessiones omnes illæ, quarum fructus, & redditus non dependent ex temperie, & pluuia cæli videntur esse huiusmodi.

DE his igitur primò loquendo dicimus, quõd redditus, & pensiones harum rerum, dum hæ res emuntur, & venduntur, & si in ipso contractu de his redditibus, & pensionibus illius anni, cui obuenire debeant, nulla facta est mentio: sic diuidi debent, vt omnes redditus contingentes tempore illius anni ante instans consummationis venditionis, & traditionis rei, obueniant primo domino, id est, venditori, & reliqui redditus post hoc instans cadentes, vel contingentes cedant secundo domino, id est, emptori etiam si præsoluti & prærecuperati fuerint tales redditus, siue nõ. Vt verbi gratia, si mense Augusti venundan-

Distum 1.

Distum 2.

Distinct.

Fructus quomodo partendi.

tur ædes, quæ ducentis aureis erant locatæ nulla habita mentione de locationis pensione, tunc centum, & viginti aurei ex eis ducentis contingunt venditori, & reliqui octuaginta tantum obueniunt emptori etiam, si à principio anni venditor eos iam recuperasset, siuè venditor illac vique nihil recuperasset. Hæc forma partitionis seruanda est. Similiter quoque dicendum est, si emitur prius constitutus census tempore mensis Iunij, vel eodem mense transfertur de vno in alium nulla facta mentione de eius anni pensionibus: sicque transferatur medietas pensionis annualis huius census cedet primo censuario, etiam si quotam tertiam illius annualis pensionis non receperit. Huius rationem solidam, & euidentem, si quis desideret hæc est. Quoniam res domino suo, si fructifera est, fructus & redditus reddere habet pro tempore, quo eius est: at census siuè iura, siuè domus ab eo tempore sunt emptoris, quo consummatur eorum emptio per dominij traditionem, ergo ex tunc tantum debent fructificare emptori, & fructus, & redditus anteriores erunt venditoris. Dum aliter tempore contractus inter eos non conuenit. Hæc est autem ratio valde legalis. Tunc autem quantum ad hoc attinet, potest dici venditio, & emptio consummata, quando emptor propriè hæc res mea est, quia tanti eam emi dicere potest.

Fructus rei venditæ cui applicandi.

ALIÆ autem sunt res venales fructiferae, quarum fructus anticipatis indigent interdum expensis, & in certo tempore anni suos fructus reddunt. Quocirca tunc suo domino præstant emolumentum, cuiusmodi sunt vineæ, oliueta, sata prædia. Nam vineæ Septembris, & Octobris tempore suos reddunt fructus, oliueta tempore huius mensis, sata autem tempore Iunij, & Augusti. Quando autem bona hæc certo anni tempore fructificantia venduntur nulla facta mentione de fructibus illius anni, si venditio consummata est ante vindemiam, & mensuram, aut fructuum collectionem: tunc

expensæ factæ erunt eius, qui ea beneficiando excoluit: fructus autem eorum ementi solum, vel terram eorum cedent. Si autem intermedio collectionis tempore venditio consummata est, quidquid tunc demessum, vel collectum iam fuerit, venditori obuenit, quidquid autem fructus in palmitibus, vel in spicis, vel in arboribus nondum collectum manet, ad emptorem pertinet. Idem autem prorsus iudicium est de his possessionibus, quando proprijs sumptibus à domino eas vendenti non subfodiebantur, aut colebantur, sed alijs colonis locabantur, quia si ante collectionem fructuum à domino suo pretio distrahantur, etiam si pensionem locationis illius anni recuperauerit, ad emptorem talis pensio pertinebit: neque enim pensio hæc penditur, nisi pro fructu, scilicet pro herba, vel pro lana, vel pro tritico, &c. Ideo illius debet esse, & ad illum pertinere, cuius fuerit possessio collectionis tempore, quia tunc & pro tunc hæc bona proficiunt, & sua emolumenta præstant. E contrario verò si post messem, vel & collectionem fructuum ea vendiderit: quamuis nihil recuperauerit de pensione à colonis, tota pensio illius anni ad venditorem hunc pertinet.

Quæst. de venditione conditionali.

SED quid si non consummatur venditio: sed signato certo pretio venditor rei fructiferae cum emptore contrahat conditionaliter, scilicet vendendo ei eam rem ea conditione, & lege, quòd intra certum tempus inuenerit venditor alium emptorem, qui pluris eam velit emere, potest fit eam illi emptori plus pretij erogati vendere, an tunc fructus interim percepti à primo emptore, secundo emptori sint restituendi. Ad hæc quæstionem Hugo de Celso in suo repertorio legum verbo venta. vers. 46. allegans legem 40. part. 5. titu. 5. ait, seclusa fraude hunc contractum, sic sub ista conditione posse iniri, posseque tunc primum emptorem, erogato illo, quod secundus emptor in pretio adauget retinere, sibi rem emptam, alioquin nolentem augere sic pretium teneri

neri eam restituere cum fructibus ex ea collectis.

Sept. aucto.

QVÆ quidem definitio, vt in foro conscientia teneat: absitque fraus. Supponendum est: quòd quia ista venditio est conditionalis, non est consummata, ac per consequens sicut absolute non tribuit dominium rei statim primo emptori: ita neque ei absolute tribuit statim fructus: quare ratio exigit (vt æqualitas seruetur) vt periculum rei emptor sic conditionaliter sibi non attineat, sed venditori, & sic in conscientia contractus hic sustineri potest, aliàs non, quia non videtur seruari æqualitas.

Quæst. an venditæ edi bus tacite intelligatur edibus contenta.

PORRO prædictis quæstionibus affine est, & hoc dubium, scilicet, vtrum venditis ædibus, vel possessionibus non facta mentione, de alijs rebus in eis contentis, censeantur hæc res inclusæ in tali contractu venditionis. Respondetur autem, quia quæstio est iuridica, eam hic in medium producimus, quòd etiam iuristis morem geramus: dicimusque, quòd quando domus, vel possessiones venundantur sic indistincte, omnes res ad eas pertinentes, vel eis annexæ intra talem venditionem includuntur, cuiusmodi sunt putei, canales, aquæ ductus, cæteræque res seruitio, & vsui domus attinentes, siuè intra, siuè extra contineantur, insuper & lapides, & lateres, & saxa & ligna ex eadem domo extracta. Si autem hæc fuissent aliunde empta, vel importata, in eademque domo reposita ad ædificationem in eadem venditione non intelliguntur comprehensa. Hortuli autem flosrum, hidriaeque sub solo domus in fossa, & collocatæ, & tandem res omnes mobiles in eadem domo repositæ ad perpetuo ibi manendum sub eadem venditione intelliguntur contentæ, si nulla facta fuit exceptio. Vasa verò magna lignea ad retinenda vina, cubas Hispanicè nuncupata, vasa quoque terrea ad hos vsus præparata, cinas appellata: quæ sub terra in fossa, aut recondita non sunt, aut intra solum fixa intra venditionem domus non continentur. Similiter tor-

Vide invidiosa dogmata.

Vasa.

Torchilina.

cularia, vel molendina pro molendis oleis, vel subterranea cum hidrijs in rure, vel in vinea, vel in oliueto existètia, dum hæc venduntur, nisi exprimat in contractu, in venditione, tali non computantur. Licet autem fontes intra domum venditam contetæ in eadem venditione videantur comprehensæ: nisi aliud explicetur: tamen pisces ibi enutriti, & nati ad venditorem pertinent: & idem est dicendum, si ibi aliqua sint reptaacula animalium *albuheras* Hispanicè dicta, quia hæc ad emptorem domus pertinebunt. Animalia autem, quæ ibi in his mansiunculis, vel receptaculis procreantur, venditoris erunt par. 5. titu. 5. l. 28. & l. 29. & l. 30. & l. 31.

NOTA autem, quòd qui plantauerit arbores, vel vineas in fundo alieno, quem postea nesciens esse fundum alienum, pretio sibi illum comparauit, vel alio titulo acquisiuit, si dominus possessionis cõpente, quòd eas arbores, vel vineas plantaret, plantationi non contradixit, huiusmodi plantator retinere sibi potest terram, cum arboribus, & vineis, ibi confectis, & is, à quo fundum comparauit in penam duplum domino agri, vel fundi soluere iubetur. l. 1. titu. 4. & l. 3. Fori legum.

An deceptus in emptione, vel venditione possit sibi secreto recompensare, & quid de proxeneta vendente pluris rem, quàm pretium sibi signatum sit. Animaduertuntur hic confessores. De casu Corduba circa recompensationem, & cum plura sunt debita solutum indeterminatè, in quo debito est computandum, & an datum sine expressione creditori computandum sit in debito de contrahentibus relatis in alterius arbitrium, & factis cum monasterijs.

CAPVT LIII.

AM in materia emptionis, vel venditionis, quam factis copiosè pertractabimus veluti recessui canètib; nobis visum est, hic aliquas quæstiones

Quaest. an qui in venditione decipitur possit sibi aliquid retinere.
Respons. curas directè, vel indirectè ad hanc materiam pertinentius breuiter percurrere. Quare primò quaritur, vtrum qui deceptum se videt postea in cōtractu emptionis, vel venditionis possit via recompensationis aliquid retinere, vel accipere. Respondetur, quòd si deceptum se videt vltra mediocritatem iusti pretij, & hoc est liquidum, & via iustitiæ id nequit recuperare, haud dubium est quin seruatis alijs conditionibus iustæ recompensationis possit sibi secretò recompensare. Sed quando deceptio non fuit tam exorbitans, vt vltra dimidium iusti pretij processerit, sed infra, tunc magis vrget dubium. Nihilominus dicendum est, qd si liquido constiterit de certa quantitate, in qua deceptus est, in ea tantum, si bi secretò recompensare poterit, postquam via iustitiæ id recuperare non potest, seruatis tamen alijs conditionibus iustæ compensationis, scilicet, vt caueatur scandalum, & quod causa damni hinc alteri non detur, & quod cautela adhibeatur, ne deceptor respiciens iterum restituat ex ignorantia recompensationis factæ. Sed quia, qui se causantur deceptos sæpè in hoc casu ex proprio affectu falluntur facilliter: & quia sæpè sæpius nequit manifestè constare, vtrum deceptus fuerit, vel non in pretio iusto, secundum Metinam Complutensem, & F. Antonium Cordubensem tractatu de casibus conscientiæ, q. 130. non est regulariter à confessoribus his compensationibus secretis in hoc casu cōnuendum, aut consentiendum: sed diligenti examinatione talis compensatio libranda est, & praesertim requiritur, sit de liquido, vt in conscientia tolerari debeat, vide Cordubam loco citato, & in eodem tractatu etiam q. 11.

Animadu. uer. d. a cōfessorum.

Quaest.

DEINDE quaritur, an proxeneta, vel licitator quilibet alius, qui ad vendendum accipit rem certo pretio, sibi signato per dominum, an si pluris contingat illam vendere, possit illud plus sibi retinere.

Resp.

Dicitur 1. Ad hanc aem questionem cum Nasserio in Sum. q. 27. nu. 97. responde mus primò, quòd qui absolutè nullo

signato pretio aliquid ad vendendum accipit iuxta Angelum verbo emptio. §. 23. partem pretij retinere non potest, nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto illud sibi applicaret. Imò si gratis se venditurum promissit, non potest postea ex pretio rei venditæ aliquid pro stipendio accipere: sicut neque qui ex charitate, & gratis voluit alere supposititium infantulum, non potest pro eius nutritione aliquid exposcere ab eius parentibus. Arg. c. non sanè. 14. q. 5. si autem proxeneta, qui suscepit illud, vendendum tradit illud contubernali, qui quia rogatus fuit à proxeneta, vt illud venderet, eius vices in vendendo gessit gratis, pretiumque venditionis proxeneta contulit: poterit licitè proxeneta inde ex pretio pro stipendio laboris insumpti in vendendo aliquid sibi accipere, ac si ipse illum laborem subisset, quando gratia ipsius proxeneta eius contubernalis subijt laborem vendendi, quia in alijs æquiualentibus operibus proxeneta solitus erat id laboris recompensare contubernali huic.

SICVT secundum Cordubam in tractatu de casibus conscientiæ, q. 99. qui gessit negotium alterius, sibi commissum, sine suis expensis, & laboribus, quia verbi gratia, p̄ amicos suos curiales contemplatione illius gratis sollicitates negotium gratis obtinuit, scilicet dispensationem papalem, vel priuilegium regium pro alio, poterit licitè expensas fieri solitas pro hac obtentione expetere, licet ipse ratione supradicta nullas fecerit: quia licet gratis ea obtinuerit per mediatores amicos: sed non fit sine obligatione si milem imperdendi laborem, & solitudinem gratis pro amicis cum se oc casu obtulerit. Imò non solum poterit eas expensas petere. Sed etiam si aliàs amicitia sit abrumpenda, vel alia timeantur inconuenientia, inde sequenda, poterit pro his sibi recompensare: nisi ille, pro quo ea priuilegia sic obtinuit sic impetranti in alijs officijs, obsequijs, vel beneficijs solueret huiusmodi pro se negotium gestum, ita

ita Metina de resti. q. 3. in duodecima causa, causa liberante à restitutione, fol. 24. & quaestione 11. folio 43. & loquimur hic in foro conscientiæ, quia in foro iudiciali sæpè compensationi non est locus.

Dicitur 2. SED iam ad punctum quaestionis redeuntes, secundò dicimus, qui pro certo pretio iam sibi praesignato aliquid vendendum accepit, & vendit illud pluris, quàm sit pretium sibi signatum, illud plus, nisi exceperit pretium rigorosum, retinere sibi poterit, quando expressè, aut tacitè agitur, vt id sibi retineat, vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum, & notabiliter non excederet stipendium, & tunc hac limitatione hæc sententia intelligitur vera esse. Diximus notanter, nisi exceperit pretium rigorosum, talis enim excessus autore Angelo, vbi supra emptori restituendus est.

QUANDO verò non est actum expressè, vel tacitè, scilicet, quòd illud plus sibi accipiat talis pro suo stipendio, & munere vendendi, vt cum, verbi gratia, quis famulo suo aliàs stipendiato, vel amico gratis id facturo tradit aliquid vendendum certo pretio, vel proxeneta signato sibi iam stipendio, tunc si pluris illud vendat appropriare sibi illud plus nequaquam poterit, & in hoc sensu contraria sententia est vera, quam tenet S. Ant. 3. parte titu. 8. cap. 1. §. 4. & Ioan. Tabien. & Ias. in §. actiones. in tit. de actio. & etiam Maior. in 4. dist. 15. q. 41. Si autem proxeneta sua industria illud, quod suscepit vendendum pretiosius reddidit, cū ad id nulla esset obligatio astrictus, excessum sibi retinere potest, id est, illud plus, in quo id vendidit, quia sua industria pretiosius reddidit, vt Gabriel tradit in 4. dist. quaest. 10. artic. 3. dubio 4.

PRÆTEREA si proxeneta, vel alius suo iusto stipendio nō cōtentus rei domino significauit ineniri neminem, qui pro illa re plus quàm centum dare velit, accepta que facultate à domino eam eo pretio diuendendi, eam centum & viginti vendidit retinendo sibi viginti, autore Caietano, verbo

proxeneta, peccat cum obligatione restituendi, quia secundum Victoriam sic ut & res ita totus valor, & pretium eius, quòd veluti fructus eius est, aut pro ipsamet re computatur potius, totum est domini.

DEINDE quaritur, vt iuristis aliquid hic concedamus: an aliquis emptor, qui pro duabus possessionibus, quas seorsum diuersis temporibus ab eodem venditore emit, mansit debitor, si soluerit postea aliquid venditori non exprimentum pro quo debito id soluat, an pro debito vnus possessionis, aut alterius, pro quo nam debito illa pars solutionis computanda venit? Respondetur posse creditorem eam partem solutam computare in partem solutionis debiti illius, qd statim signauerit dicendo se pro illo illam recipere: nisi debitor, antequam ab eodem loco discedat, id contradicat: nam si id contradixerit debitor, id, quod soluit, sibi reddendum est, aut indebito à se signato venit computandum. Si autem debitor aliquid soluit, & dum soluit non signauit pro quo debito soluit, neque creditor, dū eam solutionem recepit, id signauit: tunc si debitum aliquod eorum fuerit magis aggrauatum, vel priuilegiatum, pro solutione eius computabitur, aliàs si debita æqualia fuerint, diuidetur per omnia ea debita, quæ debitor recognouerit, super quibus lis mota non fuerit, neque contentio. l. 10. & l. 8. tit. 20. Fori.

AT vt omnia affinia dubia exauriamus, quaritur, quid si emptor ad creditum, qui debitor est pretij, aut si quibus alterius debiti debitor suo creditori, cui debitor erat, aliquid dederit in solutionem debiti computandum sit à suo creditore. Respondetur ergo, quòd aliter iudicandum est stando in foro exteriori, & aliter in foro conscientiæ. Nam in foro exteriori, dum aliud non fuit expressum, aut praesumptiones probabiles non extiterint in contrarium, in compensationem debiti censetur dedisse. Et pro hoc facit l. 15. tit. 6. lib. 3. Fori vbi statuitur, quòd si quis institutus fuerit hæres

Quaest.

Respons.

Quaestio de emptore ad creditum.
Respons.
In fo. ext.

res per suum debitorem in totum: si adierit, acceptaueritque hæreditatem in totum, amittit sibi à testatore debitum, etsi in parte institutus sit hæres, pro ea parte agnoscendo, & acceptando hæreditatem censendus est debitum amittere, quia præsumit ius in recompensationem debiti, tunc illum hæredem instituisse. Si tamen debitor suum creditorem non eo animo, scilicet compensandi creditori debitum hæreditate, vel legato relicto hæredé, vel legatarium reliquit, quod tunc præsumitur: quando creditor hic legatarius, vel hæres relictus cognatus erat testatoris, & illius erat futurus hæres solus, aut cum alijs: tunc quia non præsumitur in debiti compensatione creditorem instituisse hæredem, aut legatarium potest creditor hic, & suum seorsum recuperasse debitum, & postea cum alijs sibi cohæredibus reliquum bonorum diuidere potest.

*In foro con-
scientia.*

LOQUENDO autem in foro conscientia, quando debitor suo creditori gratis, & liberaliter aliquid donauit, nihil meminendo de debito, quod ei debebat, etiam si in tali habituali dispositione tantum dispositus, quod si meminisset, nõ gratis: sed pro debito, & in solutionem eius dedisset, illud donasset secundum Fratrem Martinum de Ledesma in 4. sententia rum adhuc obnoxius ad debitum in conscientia soluendum manet, quia illud sic donatum non computatur in solutionem debiti. Secus autem esset, etsi non actualiter habuit intentione compensandi debitum, per id à se suo creditori datum (quia actualiter non aduertit ei debitum se debere) si habuit tunc intentionem saltem virtua lem, quia antea in animo suo debito hic sic statuerat intra se dicens, si aliquid creditori dederò, volo in recompensatione debiti dare, quia tunc in solutionem debiti computabitur, quia in hoc casu habet verum sententia Baltanasi in summa Summula, quæ alias non habet verum, nisi in foro exteriori. Sicut etiam, qui tantum intuitu deuotionis, & per viam operis supererogationis audiuit missam die festiuo

*Ignorauerit
audiens mis-
sam die de
præcepto.*

de præcepto, ignorans esse diem de præcepto audiendi missam, secundum eundem Fratrem Martinum de Ledesma intra eundem diem (si aduertit hoc, etsi suppetit copia) tenetur aliam audire missam ad adimplendum præceptum, neque enim per illam primam missam ex deuotione tantum auditam adimpleuit præceptum, quæ quidem sententia Ledesma non leue fundamentum habet in doctrina S. Thoma 1. 2. q. 100. ar. 9. vbi ait, quod actus virtutis, qui cadit sub præcepto, præsertim quatenus attinet ad legem diuinam scienter, & ex electione fieri debet. Nam quod facit aliquis ignorans per accidens facit, quam tamen Ledesma sententiam sic libuit limitare, sicut illam Baltanasi limitabimus, vt intelligatur esse vera, scilicet, quod tenetur audire aliam missam causa implendi præceptum, nisi antea sic intentionem habuisset, quod per quamcumque missam auditam (si occurreret præceptum de audienda missa à se in animaduersum, vel ignoratum) vellet, & intenderet illud implere: quia tunc virtute istius intentionis præcedentis, per illam missam auditam ex deuotione, etiam implet præceptum, quia tunc ex intentione virtuali adimpleret illud saluo aliorum meliori, & feriori iudicio.

PRÆTEREA iam quasi postremam manum huic materiae adhibentes gratia iuristarum adijcimus perquirere cum Syluestro, verbo, contractus, quæst. vltima, vtrum valeat contractus emptionis, vel venditionis collatus in alterius arbitrium? Respondetur autem ex mente eius breuiter dicendo, quod non: si persona in cuius arbitrium committitur est incerta. l. si merces. ff. loc. nisi in casu quando similiter fuit commissum in arbitrium boni viri, quia tunc intelligitur in arbitrium iudicis. l. vir bonus. ff. iudic. sol. Si autem persona, cui committitur certa sit, siue substantialia, siue accidentalia ei committantur, valeat contractus, si ille voluerit arbitrari. l. seruum filij. §. eum qui. ff. de legat. primo.

*Quæst. an
valeat contra-
ctus emptionis
collatus
in alterius
arbitrium.
Resp.*

QVA-

QVÆRITVR insuper, vtrum emens modico reddito à ciuitate angustata bello, & demum facta pace lucratur decem, pro vno, sit iniustus, vel vsurarius. At dicimus, quod ratio ne dubij, cui sic emens se exposuit, nõ videtur fuisse iniustus, aut vsurarius, sicq; tenet Hostiensis, & Archid. quos sequitur Syluester vsura 2. quæstion. 3. argumen. l. cum hæreditate, & l. sequen. ff. de hæred. vel actio. ven. consulant tamen, vt inde largas faciat elemosynas.

Respons.

Quæst.

TANDEM quæritur, quid de isto casu venditionis, vbi vendit quis bladum alteri dandum tempore messis pro viginti, cum tamen secundum æstimationem communem sit valiturum quindecim solum: sed deinde venit caritas, & penuria, & emptor illud vendit pro viginti quinque. Quæritur, vtrum primus venditor teneatur emptori in aliquo, & videtur, quod non, quia ille emptor non est passus damnum, sed lucratus est, nihilominus tamen. Respondetur Syluester verbo vsura 2. quæstion. 9. secutus Asten. post Mo. Quod tenetur ei de quinque, siue sit propter ratione Asten. quia inquit, si emptor non fuit damnificatus fuit per euentum rei, id est, penuriæ bladi siue sit propter rationem Syluestri, quæ verior est, scilicet, quia fuit emptor in quinque damnificatus, quia emit pluris, quam valeat in termino secundum æstimationem boni viri, ex parte tamen istius venditoris, inquit Syluester, quæ licet iniustitiam dignam restitutione videat, sed vsuram non videt.

Quæstio.

Respons.

QVÆRITVR, vltimò, an sit contractus emptionis licitus quando aliqui dant monasterio, vel Ecclesiæ certam quantitatem pecuniæ, vt ab eis accipiant certas possessiones tenendas toto tempore vitæ ipsorum, ita quod post mortem ipsorum redeant ad Ecclesias? Respondetur autem, quod licet Rayn. & Goff. hunc contractum iudicant esse vsurarium: eo quod homines multum sperarent viuere, & sic amplius percipere de prouentibus, quam esset pecunia data, & sic so-

la spe cõtraherent vsuram. Nihilominus tamen Richard. in 2. quodl. q. 2. quem refert, & sequitur Sum. Ang. dicit esse licitum contractum, modo seruetur æqualitas iuris naturalis. Et probatur ratione Hostiensis tenentis esse licitum, quem sequitur summa Rossella. quia est contractus emptionis ratione incertitudinis æqualitatem seruans. C. eo. l. 2. sed nos (nisi fallimur) contractum hunc ad contractum conductionis fructuum illius possessionis per totam vitam pretio anticipato datæ pecuniæ reducimus, quia ista pecunia (vt supponimus) nunquam est redhibenda in vita, sed neq; post mortem est ab eius hæredibus reddentibus. prædictam possessionem monasterio, vel Ecclesiæ repetenda, quare benè cõcludit Syluester. verbo, vsura, 2. q. 13. nõ potest hic esse mutuum, neque vsuram, postquam dans pecuniam nõ potest eam quouis tempore repetere.

Quæst.

SED quid de illo casu, quem loco supra allegato, refert Syluester. scilicet, vbi aliqui dant centum monasterio recepturi in vita sua annuatim sexdecim hoc pacto, quod monasterium ad libitum possit reddere centum, & liberari ab annua solutione, & ob hoc monasterium obligat bona sua. Respondetur autem circa hoc versari opiniones duas. Prima est Lauren. de Ridol. damnantis hunc contractum, propterea quod hic in hoc contractu redditus non constituitur in re, neque in eo ad rem habetur respectus: sed ad personam, licet bona monasterij obligentur. Vnde non est venditio iuris: sed pecuniæ inuendibilis, imò (inquit) verius est contractus inominatus, do, vt facias, in quo videtur interuenire fraus maximè attenta maximi lucri quantitate, & pacto de concessa facultate monasterio redimendi pensionem istam annualem illorum sexdecim restituendo centum. Syluester autem contractum hunc ab vsura excusat, propterea quod in eo non interuenit mutuum, neque enim dans ille centum monasterio, illa vsquam repetere potest: est ergo, vt ipse scit, contractus hic emptio iuris singulis annis sexde-

Respons.

*Variar de
Hores.*

sexdecim exigendi continens iniustitiā, quia celebrata est pretio iniusto. *Sent. Aut.* NOS autem dicimus contractum hunc reduci ad censum personalem postquam non est institutus in aliqua hypotheca speciali & reali. Quare post proprium motum Pij quinti damnantis census personales, non videtur tollerandus propter autoritatem tanti Pontificis, & rationes in materiis de censibus allegandas: at Garcia in materia de censibus censum vitalitium personalem non prohiberi, putat per extrauagantem Pij V. quod an ita sit, postea suo loco examinabitur: nam prædictus contractus census personalis vitalitius videtur. Putamus autem omnes casus materiæ venditionis hic retulisse. Ex quibus si aliqui in forma desunt, possint elucidari: explicit ergo materia de emptione & venditio. Deo gratias.

De censu, quid sit, & de censu consignatiuo & reservatiuo, & distinguitur consignatiuus in realem & personalem: & an licitè ematur census personalis late disputatur, quia variati doctores. De tribus difficultatibus hic occurrētibz, scilicet census personalis, an sit iure natura prohibitus, secundo an extantibus extrauagantibus sit permitendus: tertio, utrum census vitalitius personalis possit esse. Vbi notatur, quod res emitur, dum ius plenum eius emitur, de neruo disputatiōis. De differentia obligatiōnis in contractibus, & quod possessio census non est proprie pignus, & de tribus contractibus implicatis in censu redimibili, vide hic curiosa & iuridica.

CAPVT LIIII.

De censibus.

NON abs re post copiosam de materia emptionis, & venditionis disputationem, de materia censuum agere aggredimur. Reducitur enim (vt communis animi conceptio est) contractus census ad contractum emptionis & venditionis. At verò quoniam contractus hic in re publi-

ca valde vsu receptus est, hanc materiam præsius discutiendam suscipimus.

IGITVR (vt more scientifico à definitione nominis auspicemur) census à censendo deriuatur, nam (vt habetur l. forma. ff. de censibus) facultates ciuium recensabantur, vt pro sua quisque facultate tributum penderet. Hinc secundò deinde originem duxit, vt peculiariter tributum significet, quod pro capite soluitur, quod tunc vsu euenit: dum princeps decernit capita personarum ad catalogi numerum reduci, quatenus quàm late pateat eius imperium, habeat perspectum: De hoc autem Christus Dominus rogatus est, an liceret censum dari Cæsari. Huius rei gratia superbiæ notatus David penas luit, quippe qui populum numerauit vt 2. Reg. 24. traditur. Tertio autem census facultas, & substantia vniuscuiusque dicitur, & patrimonij æstimatio: Nunc autè nomen census in ea significatione vsurpamus, vt nihil aliud, quàm pensionem, quam quis super bonis, aut persona constituit, significet, aut (prout malunt alij) accipitur hic, vt significet ius percipiendi pensionem, siuè in fructibus, siuè in pecunia, vel in re vtilitate allatura.

PRÆTEREA; notatu opus est, censum bifariam constitui, vno modo, vt sit reservatiuus: alio modo, vt sit consignatiuus. Reservatiuus autem est, quando quis rem suam alteri confert reservato sibi iure quotannis recipiendi partem aliquam: cuius meminit lex fin. C. de rer. permut. Vbi quisque permittit mille alteri donare cum reservatione sibi facta annui, seu menstrui census. De huiusmodi quoque censu meminit glo. sup. cap. constitutus de relig. domb. vbi optimè explicat differentiam inter censum hunc & emphiteusim. Discrimen namque est, quia cum quis in emphiteusim confert alteri prædium suum: quia hic non transfertur dominium directum, sed tantum vtile, etsi non soluitur pensio, prædium redit ad ipsum directum dominium. At verò quando quis alte-

ri sua

Census cōsignatiuus & reservatiuus.

ri sua bona dat, sub censuali pensione, quia rei dominium transmittit in alterum, quantumcumque tempore sit in mora soluendi pensionem: ius prædij non amittit: debet tamen pensionem. Hunc autem reservatiuum censum non esse multum in vsu tradit Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 5. art. vbi agit de censibus. Mercatus autem de contractibus. libr. 2. cap. 15. fol. 127. asserit hoc genus census reservatiui valde esse vsu receptum inter ecclesiasticos, sæpè enim vsu euenit canonicatum, vel prestimoniale beneficium, vel similem præbendam in alium resignari cum retentione; qua resignans retinet sibi ius recipiendi aliquotam pensionem ex fructibus, quæ quidem consuetudo adeò inoleuit, vt raro quis solitus sit beneficium sine retentione alicuius pensionis resignare, sed quia disputatio hæc ad materiam de Symonia potius pertinet, ad illum locum eam remittendam ducimus. Consignatiuus autem census est, dum quis retentis suis bonis, eorumque vsu cōsignat alteri certam pensionem, quam obligatur singulis mensibus, aut annis soluere.

ADHÆC Conradus hunc censum multifariam diuidit de contractibus. q. 72. Nam ex parte fundamenti, in quo constituitur, diuiditur in realem, vt pote qui in re constituitur, & in personalem, quippe qui constituitur in personam. At etià ex parte rei, quæ recipitur, alius census est fructuarius, dum fructus terræ recipiuntur, vel alij: alter verò est pecuniarius, vt cum pecunia recipitur. Pecuniarius autem iste census est, qui magis in vsu versatur: deinde alter est certus, putà cum taxati sunt fructus, seu pecunia: & alter incertus, dum non definit nisi quota, putà vt tertia pars, vel alia fructuum censuario pèdatur. Mox alter est census perpetuus, & alter est temporalis: item alter est pro certo annorum tempore, & alter pro incerto, puta pro tota vita, qui vitalitius solet appellari. Ac tandem alius est redimibilis, atque alter irredimibilis, de quorum singulis hic agitan de censibus, quæ occurrerint difficultates.

Reservatiuus.

Diuisio cōsignatiuus.

PORRO quoniam potissima diuisio, qua diuiditur census consignatiuus est illa, qua in censum personalem, & censum realem secatur, idè ab ea inchoandum nobis est. At quamuis disputatiōnem à censu reali doctores exordiri assueverint, nos tamè hic à censu personali consultò sumendum principium duximus, hac potissimè ducti ratione, quod sicut in naturalibus prius est ordine steriles, & non tam salubres herbas extirpasse, quàm salutare, & proficuas inferere, ita & hic fatius erit prius ea fundameta parum stabilia, quibus census personalis ab aliquibus firmatur, radicatus conuellerè, vt post hoc, quam sint fundamenta solida ea, quibus Martinus V. Extrauaganti Regimini, de emptione & venditione, & Calixtus III. capit. secundo Regimini, eod. titulo & Pius V. Extrauaganti cum onus, censum realem redimibilem stabilierunt, innotescat.

QVÆRITVR ergo an iniuste quisque emere possit personalem censum, non supra aliquam specialem hypothecam, in quo fundetur constitutum: sed supra personam. At verò, quoniam Conradus de contractibus. quæstio. 74. & q. 75. & Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæstione 5. articulo. 1. tenent partem affirmatiuam, quam suo iudicio rationibus satis firmis se putant probare, eorum argumenta, vt præmittamus oportet.

PRIMO autem sic arguitur, potest persona se gratis obligare ad mensuram, vel annuam pecuniæ solutionem gratuito alteri conferens ius eam petendi etiam, si tale ius conferens bonis temporalibus careat: nam idem ius sæpè socer genero confert suam tantum personam obligans, ergo poterit ius idem alteri vendere.

ET confirmatur, quia si non liceret ius exigendi censualem pensionem constitutum supra solam personam alteri vendere, esset propter mutuum implicitum. f. quia emptor conferetur pretium mutuari, sed re vera non mutuat, postquam non retinet ius repetendi illud, sed illo emit ius illud, quod habet

Arg. 1.

Census realis & personalis.

habet rationem mercis, ergo licet illud vendere.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, potest aliquis se obstringere ad persolvendum quotannis mercenario aliquotam pecuniam partem pro operis suis, sed ista obligatio est pecunia aestimabilis, ergo poterit vendi, cum enim Medicis, chirurgis, barbitonsoribus, aduocatis, iuristis quotannis certa salaria, consignata sint pro obligatione, qua tenentur ad sua exhibenda ministeria, cur non poterit supra personam suam aliquam pensionem quotannis consignare aliquis pro pretio pecuniario, sibi anticipatè soluto, sicut pro prædictis ministerijs consignare potuit, quæ quidem consignatio & obligatio fundata esset super personam, & non super bona.

Arg. 3. TERTIO arguitur, potest census personalis principis lege constitui, ut patet 2. Nehemix 10. Vbi Hebraei statuerunt super se tertiam partem sicli, seu annum censum personalem, quæ ratione in aliquibus ecclesijs vsu receptum est exigi decimas personales capit. Apostolica, de decimis, potest subinde cum facultatibus, tum etiã in recognitionem dominij censum exigere annualem, imò ratione delicti reus ad annum tributum persolvendum cogi potest: quare ergo non poterit sua sponte quisque tale ius super se vendere.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia intergrum ius vnicuique inest obligatione suarum operarum diuendendi, neque enim prohibetur est aliquo iure alicui obligationem super se inducere corporalia seruitia præstandi per annum: quid ergo vetat ne pari iure valeat, sibi imponere obligationem persoluedi personalem censum?

ET confirmatur, quia cum homo sua sponte se possit in seruitutem obligare, imò & filium suum in necessitate possit pretio distrahere, eumque et supra mancipium suum, sicut super reliquis possessiones possit constituere censum, quid ergo prohibet, ut supra personam suam licitè nequeat diuendere pecuniarium ius.

Arg. 5. QVINTO arguitur, quia quicumque realis census habet annexam personalem obligationem: ergo ipsi et pereuntibus rebus obligatio ipsa permanet in persona, quæ ex forma contractus (ut patet) ait se & sua bona obligare, neque enim res dicuntur obligari, nisi metaphorice, sed dominus, qui in iudicio cogitur, ipse est, qui propriè obligatur: ergo res censui obligata sunt: instar pignoris, quod tradit dominus principaliter se obligans: sed (ut cauetur l. seruo. C. de pig.) disparente pignore, non idèo creditori extinguitur exigendi debitum ius: ergo adhuc pereuntibus rebus perseuerat census personalis, quod si perseuerat sine rebus obligatis, quare non concedemus à principio potuisse institui, sine rebus hypotheca locum habentibus.

Arg. 6. ET præterea sexto arguitur, quia si ad constitutionem census requirentur bona realia, super quæ fundatur census, id idèo esset, quia ipsa bona realia, aut eorum fructus pretio, quo emitur census, emerentur: sed ista per contractum census, neque venditur, neque emuntur; quia illorum bonorum in emptorem census non transfertur dominium, cum apud venditorem census maneat, & ea diuendere possit: sed neque eorum bonorum, & possessionum fructus venduntur, quia si pereunt venditori census pereunt, nõ emptori, qui siue pereant, siue nõ, suam recuperaturus est annualem pecuniariam pensionem: ergo cum non ipsa, neque eorum fructus emantur, sed ius exigendi pensionem sequitur, quod census, sine ipsis bonis realibus, et fructiferis fundantibus censum possit institui: qui quidem census est personalis.

Variat Doctores. PROPTER hæc argumenta Solutus inter modernos amplexatus est affirmatiuam partem, quam diximus tenuisse Conradum loco citato, hanc etiam ait Nauarrus commentario resolutorio de vsuris. nume. 90. tenuisse Molineum de Gomer. nu. 22. qui commendans suum Philippum Melantho omni commendatione indignum, & vitu-

vituperio dignum, opinionem negatiuam communem superstitionem esse asserit. At verò tenet negatiuam Ioannes de Lignano sup. cap. in ciuitate de vsur. & Abb. in dispu. 5. & Summa Angelica verbo vsu. & S. Ant. in 2. part. titu. 1. capi. 8. §. 10. imò & Syluestrum in hanc partem negatiuam magis inclinare verbo vsura 2. §. 12. fateatur Sotus loco supra allegato, quia ait ibi Syluester, quod cum census statuitur super domum, quæ non locatur nisi quinque, non potest census constitui maior. Hanc tenere Innoc. Host. Io. Andria. Anch. Ant. Card. Pan. Ioan. de Anania in vna part. in ca. in ciuita. de vsu. Panorm. in disputatio. 5. col. pen. Summa angelica verbo, vsu. §. 78. Bartholomeus Cassaneus in catalogo part. 12. consider. 99. Laurentius de Rodul. in cap. consuluit. de vsu. 2. parte. quæst. 12. & tandem Nauarrus commeto supra dicto eam mordicus defendens asserit esse opinionem quasi omnium. At verò Garcia lib. de contract. par. 2. c. 4. pagi. 103. nititur eos ad concordiam reducere, dicens opinionem affirmatiuam Soti tenere verum solum in censu vitalitio, & negatiuam Nauarri, & communem habere locum, & tenere verum in censu redimibili.

Difficultates tres.

1 TRIA ergo hic difficultatum genera (ni fallor) in quibus parum distinctè procedere, præsertim iuris vtriusque doctores antiqui, sunt hic suo ordine discutienda. Primum est vtrum census personalis iure naturali sit prohibitus vt iniustus, aut vsurarius. Secundum autem est, vtrum extantibus prædictis definitionibus Martini. V. & Calixt. III. & Pij V. de creatione censuum, in conscientia, vel in foro exteriori permittendum sit, censum personalem i. supra meram personam, posse creari. Tertium autem est, vtrum vitalitius census, supra personam solum possit tam de iure naturali, quam de iure positiuo canonico, aut ciuili constitui.

Quæst. Sens. Med.

CIRCA primum difficultatis punctum non me latet Merinam Salmanticensem in sua instructi. conf. §. 26. de censibus fol. 147. insinuare censum Infruct. Negot.

suum personalem constitutum, supra personam, & non supra certam rem fructiferam, non esse de iure naturali neque diuino prohibitum, quia, inquit, omnes conditiones, quæ ponuntur ad iustificandum censum redimibile excepta vltima, scilicet, quod liberus in sit venditori non redimendi illud, nisi si velit, non sunt de iure naturali, aut diuino requisita, sed solum de iure positiuo talem obligationem secum asserunt, vt si quis emedo censum eas præterierit, & mortaliter delinquat, & nullius momenti, & effectus contractum conficiat, cum autem vna conditio, & prima (vt ipse refert ibi) sit census creetur super ædibus, vel vineis, vel prædijs, vel super re immobili, & non super personam, palam colligitur ex ipsius verbis, ipsum sensisse censum personalem non esse iure naturali prohibitum. Idem tenent aperte, qui partem tuentur affirmatiuam. Verumtamen, quia eos non tam ad mentem extrauagantium prædictarum, & præsertim Pij quinti, neque tam ad mentem Sancti Thomæ, vt colligitur ex eius doctrina, & principijs, vident loqui, idèo statuenda vtriusque difficultatis decisio conclusio.

EST autem conclusio non parum probabilis, scilicet, quod omnis census personalis supra nullam certam rem fructiferam: sed supra solam personam fundatus, vbi verisimiliter certa spes est, quod pensiones soluendæ non solum adæquabunt: sed notabiliter excedet principale pretiũ pro eo à principio solutũ, est iure naturæ prohibitus: & præ se fert speciem vsuræ. Hæc autè conclusio multipliciter probatur. Sed primò ex autoritate Martini, & Calixti Pontifici, qui vt effugeret vsuram, de qua tales contractus census poterant notari alias, solum reales census, supra rebus immobilibus fructiferis institutos, cum cæteris conditionibus iuridicos, & licitos esse declararunt.

Concl. 1.

Probat.

2 SECVNDO probatur ex autoritate Pij V. qui in extrauaganti, cum onus. Data Romæ anno 1564. 14. Kalend. Feb. Declarans suorum antecessorum mentem, scilicet Martini. V.

R & Ca-

& Calix. III. ait innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari census contractus, qui nedum non continentur intra limites à suis antecessoribus Martino, & Calixto eisdem contractibus statutos, verum etiam, quod deterius est (inquit) contrarijs omnino passionibus, legum etiam diuinarum contemptum præ se ferunt. Si ergo contrariæ pactiones ad eas, quas Martini, & Calixti præfixerunt in creatione census (Pio V. sic hic declarante) legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt: & inter eas est pactio, qua paciscitur emptor census, ut eum vendens statuatur illud supra suam personam, & non super rebus immobilibus, & fructiferis. Sequitur, quod census personalis, quippe qui legum etiam diuinarum manifestum præ se fert contemptum lege diuina, id est, naturali, quæ sic etiam dicitur, quia est ab autore Deo sic prohibitus.

3 TERTIO iam probatur, quod nostra conclusio sit de mente Diui Tho. quia ut docet ipse 2.2. quæstio. 78. artic. 1. vendere vsum rei vsum consumptibilis, ut puta vini, pecuniæ, tritici est manifestè iniustum, & vsurarium, sed census personalis constituitur super vsum pecuniæ seorsum, quam tradit emptor census, neque enim (ut concedit Sotus) emptor census personalis emit possessionem, aut fructus, sed neque personam hominis liberi constituentis supra se censum, ergo relinquitur, quod pro vsum suæ pecuniæ, quam venditori census tradit, velit interesse quasi eius vsum pro illis pensionibus sibi dandis quotannis vendendo, & anticipatè dando illam pecuniam cum spe certæ recuperandi illam, & aliquid amplius, si redimatur census, vel si non redimatur per totam vitam, cum spe certa recuperandi illam in pensionibus per totos annos persoluendis, quæ simul sumptæ adæquent summam pretij ante datam, & aliquid amplius, quod quis non videat esse vsuram.

4 ET quarto probatur argumento, etiam ipsius Soti, quod validius con-

tra se vrgere ait, quod contendit soluere, sed tamen (ut demonstrabimus) eius solutio vim argumenti non enervat, si ego tibi mille porrigerem aureos, teque grauarem, ut de eius vsum quotannis certum mihi quidpiam solueres, vsuram committerem eò quod vsum pecuniæ seorsum vendere iuxta Doctrinam D. Thomæ, sed sic fit in census personalis impositione, ergo talis contractus vsura nõ vacat. Neque prima, neque secunda solutio Soti ad hoc argumentum vilius est momenti.

NAM soluit primò negando constituitur censum super vsum pecuniæ esse vsuram, nisi saluo capitali fiat cum obligatione restituendi pretiũ, nam tunc esset mutuum, sed nos dicimus arguendo ad hominem, quod cum est certa spes, ut regulariter contingit, & ita supponimus, quod redimendus sit census, & sic per redemptionem census sit emptor census suum capitale, & aliquid amplius, scilicet, pensiones illuc vsque perceptas recuperare, vel si nolit venditor illud redimere, tot pensiones sit recuperaturus, quæ exuperent capitale pretij, sit virtualiter cum obligatione restituendi pretium, & aliquid amplius, quia hoc totum recuperaturus est in annualibus pensionibus, ergo est mutuum implicitum ibi contra Sotum. Neque fit (ut ipse putat) sine obligatione restituendi pretium, quia restituitur paulatim in pensionibus, quod tantundem est, dum non interuenit aliqua vera emptio, ac si restitueretur in se ipso: neque enim obstat rationi mutui, quod restituitur successiue, & per partes. At verò quoniã Sotus forte timuit, ne solutio hæc omnibus satisfaceret, sicut re vera non satisfacit, recurrit ad secundam: & ne concedat esse mutuum, negat talem emptorem census personalis vendere vsum pecuniæ, quam tradit in pretium, sed potius inquit tali pretio emit ius petendi recipiendique à persona talem pensionem, quæ quidem solutio Soti dupliciter impugnatur, & expugnatur primò, quia in hoc cen-

Solutiones Soti redduntur.

Res emitur diu ius eius emitur.

su personali, qui emit ius, quotannis exigendi quotam pecuniæ, emit re vera ipsam pecuniam, ut statim apertè probabimus, sed pecunia non est vendibilis secundum Aristot. 5. Polit. capit. 6. quia inuenta est, ut sit pretium rerum, non ut ipsa vendatur: ergo si pecunia non est vendibilis, ergo neque emibilis, ac per consequens ius exigendi pecuniæ quotam per se sumptum sine adminiculo, & fundamento alterius contractus, vel rei, quæ ematur, vel vendatur non est vendibile, sicut neque ipsa pecunia vendibilis est, si autem probauerimus, quod, qui ius exigendi pecuniam emit, ipsam pecuniam emat, iam totum negotium confectum erit contra Sotum, quod tamen probare in promptu est, & facile, quia sicut, qui emit ius recipiendi possessionem ut suam, ipsam principaliter possessionem dicitur emere, sic quando ego librum vendo, siue ille sit præsens, vel absens, quod principaliter ego vendo, & alter emit non est, ius illum librum possidendi, sed ipse liber, & possessio eius (ut propria) est, quæ principaliter emitur. Nam & ad hoc spectat ius illum possidendi, & acquirendi ut via ad terminum. Sic omnino in præsentiarum ius exigendi, & recipiendi quotannis aliquotam partem pecuniæ pro pretio præsoluto, non est, quod principaliter emitur, sed potius annuatim recuperanda pecunia census: quia ad pecuniam hanc censualem quotannis vendendam ordinatur hoc ius tãquam ad finem, quare iuxta regulam dialecticorum, propter quod vnum quodque tale est illud magis, si istud ius exigendi quotannis aliquotam partem pecuniæ propter ipsam pecuniam emitur, pecunia est, quæ principaliter emitur, & sic patet, quod si ipsa pecunia non est vendibilis, ergo neque ipsum ius eam exigendi per se sumptum.

Obiect.

AT si contra hoc instet aliquis, quod simul, & semel potest quis emere iura recuperandi debita pecuniaria ut passim fit, dum venduntur chirographa debitorum: ergo secundum regulam dialecticorum magis vendi-

tur pecunia debita: ergo pecunia est vendibilis, & etiam ius eam exigendi.

RESPONDETVR, quòd D. Satisfact. Thomas 2.2. quæstio 78. artic. 1. non negat, quod sicut vinum & triticum, & cætera vsum consumptibilia possunt propriè vendi vno simplici pretio, & non accipiendi duplex pretium, vnu pro ipsis & aliud pro vsum ipsorum: ita non possit pecunia, non quidem propriè vendi, sed dari pro alia pecunia non computando valorem ipsius, & valorem vsum eius seorsum: sicut vsum euenit in censu personali, vbi certa est spes, quòd magis (licet annuatim per multos annos) sit recipiendum, quam capitale datum, quia in hoc casu non propriè, neque impropriè venditur, sed mutuatur. At vbi ius ad pecuniam debitam (quamuis venditur impropriè) emitur, datur quantum valet ipsa pecunia debita considerata cum periculo eam recuperandi, aut sine illo, & ultra hunc valorem pecuniæ debitæ, quando sic sicut per chirographum venditur, nihil ultra accipitur pro vsum ipsius: sicut accipitur in personali censu, quando cum su prædicta spe certa, & verisimili emitur. Itaque quando dicimus, quod pecunia, & per consequens ius ad illam non est propriè, neque impropriè aliquid vendibile: intelligitur sic, ut per illam lucrum prætendatur, quia censeretur accipi pro eius vsum, quod est vsura, sicut contingit in censu personali, vbi talis spes lucri moraliter, & verisimiliter est certa ob prædictas rationes.

QVINTO arguitur, quia secundum Diuum Thomam 2.2. quæsti. 78. artic. 3. pecunia non habet vsum fructum, sicut neque cætera alia, quorum vsum est eorum consumptio, sicut vinum, & triticum: ergo non potest fructificare per se, nisi exposita negotiationi subitendo periculo eam exponentis. At verò dum pro censu personali quotannis recuperando traditur, non exponitur negotiationi cum periculo exponentis, quia illius periculum subit censuarius, sicut pecuniæ mutuatæ periculum subit mutua-

R 2 tarius:

tarius: ergo usura est, inde velle referre fructum lucri, sicut contendit accipere, qui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, censum personalem alteri imponit: neque hoc alicuius solutionis subterfugium habet, nisi dicatur, vel quod ratione periculi, quia census personalis, ut potest non fundatur in hypotheca speciali periculosus est recuperatu, possit plus in pensionibus annuis recuperari, quod est reincidente in opinionem Metinæ Complutensis ab omnibus explosam, qui asseruit ratione recuperandi possit licite mutuatore, vel venditorem ad creditum plus aliquid exigere, vel coarctantur fautores census personalis ad hoc argumentum dicere, quod est emptio iuris talis contractus, quod abunde supra impugnamus.

PRÆTEREA adhuc etiam sexto arguimus probando, quod si in censu isto personali sit emptio iuris, quod illa sit nomine tenus emptio, & potius sit mutuatio usuraria: quia qui emit possessiones, & animalia ab eis, qui illis carent, eaque istis fictis venditoribus pro annuis pensionibus locat, est usurarius (ut communiter asseritur) & tradit Angelus verbo usura 1. §. 7. Maior in 4. distinction. 15. 9. 46. & Syluest. verbo usura 2. q. 6. Non autem esset usurarius, si licite posset emere, & ius recipiendi illas annuas pensiones non subsistentibus prædictis possessionibus, & animalibus, quia censerebatur contrahere velle eo modo, quo magis licite potest: ac si iste, non existentibus prædictis possessionibus, & animalibus, licet intendat emere ius illas pensiones annuas recipiendi, nihilominus est usurarius, ergo similiter usurarius, qui nullis existentibus bonis immobilibus, & fructiferis, in quibus fundetur census, super solam personam alterius pecunia data, impones ius ab eo recipiendi annuas pensiones, eas recipit, aut verisimiliter eas recepturus est pro tot annos ita, ut exuperent capitale, quod à principio dedit.

ADEO autem argumentum hoc est efficax, ut nulla contra illud sit ter-

giuerfatio, nisi sola hæc, quæ tamen (ut patet) nihil valet, scilicet, quod sit differentia inter vtrumque casum, quia scilicet, qui emit boues fictos, vel animalia ficta, & ea locat interim venditori, pro annuis pensionibus, in annuis pensionibus recipit aliquid interesse præter pretium, quod pro illis à principio dedit, & propterea est usura, sed in censu personali licet recipiat pensiones annuas, tamen dat pretium nullatenus sibi restituendum. Sed dicimus, quod hæc differentia est nulla, & in hoc stat totus nervus disputationis, quia cum census personalis creatur cum certa, & verisimili spe, moraliter loquendo, ut regulariter contingit, aut multoties contingere potest, quod recuperavit emptor census personalis tot annuas pensiones, quæ non solum adæquent, sed etiam superent capitale à se datum, non datur capitale pretium, ut non restituendum, quia restituendum venit in pensionibus, tandem adæquantibus ipsum, & etiam excedentibus, si simul post acceptionem earum considerentur, quod est mutuum cum lucro, ubi pecunia per se sumpta, & mutuat fructificat, quod non contingit in censu reali fundato in re fructifera, ubi (ut ostendimus) interuenit aliqua implicita saltem venditio & emptio realis, quæ ius tribuit ad percipiendos fructus, & annuales pensiones etiã excedentes summam pretij dati. Neque enim obstat, quod ex re emptæ, id est, ex possessione plures colligantur fructus, & plures valentes per tot annos, quam valuerit pretium pro ea datum.

OMITTO autem, & alias probationes, quas cumulare hic possem, ne prolixitatis arguar, & quæ efficaciores sunt, quæ hic sunt allatæ. Quia tamen canonistæ probationes Nauarri magni faciunt, sicut & cetera documenta eius & meritò, idem sub breuitate fuit animus eas hic perstringere. Quia primò allegat in reprobationem census personalis, quod in nulla Republica Christiana, neque etiam in Romana tam politica, saltem postquam Christiana effecta est, fuerit vlt-

Nervus disputationis.

Prob. Nau.

I

rece-

- 2 receptus. Secundo, quia iure sancitum est, ne homo liber detur in pignus, aut imponatur super eum ius reale in capite. secundo de pigno. l. ob æs alienum. C. de action. & obligat. & l. 2. C. quæ res pigno. obliga. Tertio, quia imponere census super personas est reuerti ad duritiem antiquam, & barbarorum. Quarto, quia quamuis rationes assertorum census personalis aliquæ asserantur: non tamen præsumptionem usurariam, & fraudulentam, scilicet ad palliandum usuras, qua iste contractus apud homines male audit, sufficienter tollent. Nam ad tollendam præsumptionem usuræ, quam conceperant aliqui aduersus census redimibiles, & reales, opus fuit summorum Pontificum declaratione, & approbatione. Quinto quia opinio defensorum, census personalis obstruit ianuam petentibus gratuitum mutuum, quia respondebitur eis, si indigentis, accipite super personas vestras pendendi censum onus. Sexto, quia aperit ianuam ad palliandas infinitas usuras, si sine poena sub tali prætextu possent pecuniam ad censum personalem dare. Septimò sternit viam ad maiores usuras exigendas, quam humanæ leges permittebant, quia sub prætextu, quod census constitutus super personam, præsertim industriæ expertem, & indigentem, est parum securus, emptores eius exigerent vnum pro 6.
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8

Ad 1. arg.

AD primum argumentum concedimus quod gratis, & titulo promissionis, & donationis gratuita. imò etiam ratione obligationis, quam focer inducit super generum sustentantem Instruct. Negot.

di onera matrimonij, possit quis se obligare ad annuum pensionem, quia hinc nullum resultat mutuum virtuale cum lucro. At vero negatur consequentia si loquamur de censu personali, quia cum est cum verisimili spe recipiendi tot pensiones annuas, quæ excedat capitale, vel cum certa spe, quod erit hoc, vel redimetur, iam inde (ut efficaciter demonstratum est) resultat mutuum cum lucro, quod est usura.

AD secundum autem argumentum conceditur antecedens, quod possit quis consignare supra personam suam obligationem soluendi annua salaria medicis, patronis, mercenariis, quia hoc nihil aliud est, quam contractu reali, & licito conductionis, eorum annuales operas, quas locant annualibus pensionibus conducere, quod nihil implicat mutui cum lucro ex aliqua contrahentium parte. At verò negatur consequentia, quia in censu personali cum prædicta spe infituro, licet non ex parte accipientis capitale, bene tamen ex parte dantis illud pro pensionibus excedentibus tandem capitale, resultat mutuum cum lucro, quia nullus est ibi realis contractus licitus, saltem implicitus, qui illum lucrum pariat, sed pecunia ipsa (quod monstruosum est) solum illud parit.

AD tertium argumentum concedimus antecedens, quod tam princeps, quam ecclesia potuit iusta ex causa tributa exigere personalia, quia hic nullus immineatur contractus implicitè continens mutuum cum lucro, quia illa tributa fluunt pro sustentatione reipublicæ, aut ecclesiæ exigentur, aut pro sustentatione suorum ministrorum, ubi nihil iniustitiæ hic immiscetur. At verò negatur consequentia, quia in censu personali, dum creans censum pro consignatis sibi quotannis pensionibus soluit pretium virtualiter, seu implicitè sub nomine emptionis mutuat à principio illud pretium redhibendum tandem in pensionibus illud excedentibus verisimiliter: quare illud cum spe verisimili lucri.

Ad 2. arg.

Ad 3. arg.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum concedo antecedens, quod potest quis su per se inducere obligationem corporalia seruitia præstandi tam gratis se obligando per promissionem gratuitam, quam etiam per contractum licitum, & onerosum: negatur tamen cõsequencia ista, scilicet, quod pari ratione imponere possit sibi obligationem soluendi personalem censum, taliter, quod valida sit talis obligatio ex natura talis contractus, id est impositionis census personalis, quia cum illa stante verisimili prædicta spe instituitur, ex natura sua est mutatio cum lucro. At licitè aliquis validè potest alia via sua obligare bona: sed nõ via mutui potest validè obligare se ad vsuram soluendam, quia hanc obligationem excludit natura contractus mutui, qui ex natura sua debet esse gratuitus, præterquam, quod secundò adijcimus, scilicet, quod sicut vsurario mutuatarius ratione mutui nõquam vellet soluere vsuras, sic neque iste super cuius personam creatur census personalis pro pretio sibi dato, quod re vera est mutuum palliatum, ratione istius mutui palliati volent soluere, neque obligare se ad soluendum vsuram excedentium pensioni: si gratis vellet sibi mutuare personalis census impositor.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum respondetur, quod census realis habet annexam obligationem personalem non absolutè, neque in omne tempus, sed quamdiu durat hypotheca specialis, id est, possessio, supra quam fundatus est census, ut Pius V. in sua Extrauagã. declarat, ubi ait quod re in totum, vel pro parte preempta: aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, pro rata, vel in totum census realis debet extinguui. Vnde negatur consequentia, quod ipsis possessionibus, super quas fundatur census personalis pereuntibus obligatio personalis illum soluendi perseveret, quia id iniquum esset, si cut iniquitate non careret, si quis ex re à se emptã, & venditori locata post interemptionem rei vellet pensiones locationis accipere, & ad id, quod in

argumento assumitur, scilicet, quod res non propriè obligantur: sed dominus principaliter est, qui obligatur, & quod res se habent ad instar pignoris in hoc contractu census realis negatur, quia in hoc hallucinatus est Sotus, quia inter cõtractus reales, & personales, hæc est differentia, quia in personales principaliter obligatur persona, & secundario eius bona ratione & obligatione personæ. E contrario autem in realibus accidit, in quibus res ipsæ principaliter obligantur, & persona secundario ratione rerum, quod euidenter patet in censu fundato super domum, quia si iste esset personalis contractus, si per venditionis contractum in alium dominum migraret domus, adhuc persona obnoxia maneret. Hoc autem non ita vsu euenit, sed potius cum domo ipsa trãsit obligatio soluendi censum in emptorem: quia transit cum suo onere, & venditor illius manet liber. Igitur census nõ est cõtractus personalis, & realis, & idcirco in ipso non manet obligata principaliter psona, & quod ibi assumitur. Secundò .f. quod res obligatæ in censu reali se habeant ad instar pignoris distinguitur, quia si Sotus loquitur de bonis, super quibus census situatur, licet iuristæ ea bona uocent hypothecam specialem: tamè propriè nõ se habent ad instar pignoris, quia vel ipsa bona sunt, quæ emuntur secundum aliquos contra Sotum, vel sunt principaliter obligata, quia, ut principaliter obligentur, fat est, quod eorum fructus principaliter maneat obligati pro pensionibus, ut ipsa dicatur principaliter obligari. Si autem loquatur Sotus de alijs bonis minus principaliter obligatis in hoc contractu, concedimus se habere ad instar pignoris, & quando ex hac cõcessione, & ex l. seruo. C. de pignoribus dictante, quod disparente pignore non extinguitur ius persoluendi debitum: in ferre vult Sotus, quod in censibus realibus, extinctis possessionibus etiam, adhuc ad persoluendum debitum manet obligata persona, negatur illatio, quia lex illa, sicut etiam lex pignus. C. de

Differètia obligationũ in cõtractibus.

Possessio cõsus non est pignus pro priè.

de pign. actione loquuntur, de pignoribus secundario annexis contractibus personalibus, & non loquuntur de pignoribus secundario annexis cõtractibus realibus, nisi in casu, quo res principaliter obligata, in qua principaliter fundatur ipse cõtractus realis maneret. Nam si ipsa maneret etiã pereuntibus alijs pignoribus, ius exigendi debitum non extingueretur. Secus est, si ipsa peti, ut si obligo, & impignoro bona mea ad soluendas pensiones domus mihi locatæ, si ipsa domus inundatione fluminis pereat, et manetibus bonis alijs impignoratis, tibi de pensionibus deinceps soluendis non tenebor.

Ad 6. arg. AD sextum & vltimum argumentum respondemus interim, id quod explicatius sumus postea dicturi, quod dupliciter circa hoc autumant doctores: nam aliqui eorum sentiunt in cõtractu census realis emi possessionem ipsam, supra quam fundatur census ab emptore census, rursusque ab eo locari eidem venditori pro annuis pensionibus, sicq; negamus, quod si pereat, non pereat ementi censum, quia extincta illa extinguitur, & perit illi census. Neque obstat, quod possessio illa empta maneat apud venditorẽ census, quia manet apud illum virtute prædicti locationis contractus, quo si bi locatur possessio prius empta cum pacto de retrouendendo. Neque obstat, quod ipse venditor census, apud quem manet locata, potest eam vendere: quia ista locatio, & conductio possessionis (quia est quidam contractus emphiteuticus) præbet facultatẽ venditori census, ut tanquam dominus vtilis possessionis subiectæ censui possit eam alteri cum eodem onere diuere. At secundum alios doctores in hoc contractu census realis, & redimibilis implicatur tres contractus: primus contractus est emptionis fructus possessionis: secundus, redemptio, qua pensione pecuniaria annuali veditor census redimit hunc fructum: tertius est contractus sortium, quo sortiuntur, ut siuè abundantiores fructus, siuè tenuiores possessio ferat, recomp-

Tres cõtractus in censu.

sando fertilitatem quorundam annorum cum fertilitate aliorum, veditor census moderatam pensionem annuam, & pecuniariam soluat, quod illicitum nequaquam est. Nam si periculum fructuum hic apud primò eos videntem manet, id est, apud venditorẽ census, id est, virtute contractus redemptiois ibi impliciti, quo eos veditor census redimit pensionibus pecuniarijs quas pro fructibus se obligat quotannis soluere, sed hoc postea latius explicabitur.

An extantibus tribus his extrauagantibus Martini, Calixti & Pij V. census personalis in vtroque foro sit permitendus: de censu vitalitio & perpetuo, & an de censu temporario possit lucrum ex peti, curiosus examinatur, quia variã doctores, proponitur distinctio. Exemplificatur census vitalitius, de quo queritur, an iure aliquo sit prohibitus: qui licere dicitur quatenus contractui sortium immititur, & dum est redimibilis an maiori, vel minori redimi possit: emptio ad vitam de se non esse mala dicitur.

CAPVT LV.

AM postquam primam *Quæst. de censu personalis.* expeditimus difficultatem, superest nunc secundam, & tertiam explicare, & quidem secunda, quæ proponit, vtrum extantibus illis tribus extrauagantibus de creatione census Martini V. & Calixti III. & Pij V. in conscientia, vel in foro exteriori permittendum sit census personalem, id est, supra meram personam posse creari, iam satis illucidata manet ex præcedenti quaestione, vbi abundè commonstrauimus cõsensus personalem, qui cum certa mora liter spe creatur recipiendi plus in pensionibus, quam sit pretium à principio pro eo datum esse implicitum mutuum, cum lucro.

EX quo sequitur iure naturæ esse prohibitum, ac propterea in vtroque foro nusquam esse tolerandum. At secundò dicimus, quod etiam stando in

iure positiuo, extantibus illis tribus extraneis, & præsertim vltima Pij V. etiam in conscientia census personalis, quamuis sit constitutus super personam industriam, & frugiferam, quia persona non est bonum fructiferum ex sua natura sed ex sola industria, & voluntate libera contra Metinam Compluten. non est tolerandus, quia Metina in sua instruct. loco citato. §. 26. de censibus fol. 147. qui videtur tenere censum personalem non esse prohibitum iure naturali, asserit nihilominus istam conditionem, scilicet, quod census statuatur supra rem fructiferam, & non supra personam si cut & alias quatuor, quas ibi adnumerat, quia sunt de iure positiuo ita obligare, vt contraveniens mortaliter delinquat, & contractus irritus fiat, & nullius effectus. Idemque confirmat Nauarrus commento de vsuris numero 93. dicens, quod licet constitueretur census supra personam non esset prohibitum iure naturali, aut diuino, tamen quia lex humana iusta illud vetat, non esset permittendum sic creare super personas tantum censum.

P O R R O tertia difficultas de censu vitalitio personali, id est, constituto supra solam personam proponebat, vtrum iure naturali, aut iure canonico, aut civili sit prohibitus taliter, vt nulla ratione possit sic constitui. At videtur, quod sit prohibitus iure naturali, quia videtur fieri, & institui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale, quia aliàs stultus videretur, qui sine tali spe contraheret.

S E C V N D O arguitur, in isto contractu non seruat equalitas aliquando, ergo tunc saltem erit iure naturæ prohibitus. Antecedens patet, quia aliquando licet tribuit aliquis alteri mille aureos ea conditione, vt durante vita eos dantis, danti rependat datarius viginti aureos, vel viginti quinque: & tamen hic non seruat proportio inter sortem principalem, & pensionem. Item quia aliqua do (vt quotidie fieri videre est) con-

fert bona sua aliquis monasterio eo pacto, vt dum superstes fuerit in vita, a monasterio alatur. Quæ quidem bona, quia interdum valde superexcedentia sunt, vt pote continentia plura millia aureorum, nullam proportionem equalitatis seruant, cum pensione alimentorum annuatim reddenda per totam vitam: ergo non seruat equalitas.

I T E M tertio arguitur in isto contractu vitalitio fundato super personam pecunia sortis principalis in pretium data per se, & in nulla re fundata lucrum parit in pensionibus, & in pensionibus aliquando excedentibus summam sortis principalis a principio pro tali censu data: ergo tunc, quia est implicitum mutuum cum lucro, erit contractus prohibitus iure naturali.

I N contrarium, quia dicitur de hoc contractu, quod sit in aliquibus partibus communiter approbatus, & multum in vsu receptus, vt ait Garcia 2. part. de contractibus, capi. 5. pag. 156.

I G I T V R antequam questionem hanc dissoluamus, ne in æquiuoco laboremus, nonnulla præuia fundamenta præiaciamus oportet. Primo autem præmittenda est distinctio hæc, scilicet, quod census hic vitalitius, qui ideo dicitur talis, quia suapte natura temporarius est ad differentiam alterius census, cui est contra ex sua natura non repugnat esse perpetuum: hic (inquam) census dupliciter solet institui: vno modo, dum cum certo prædefinito que tempore instituitur, vt eum alicui conferuntur centum aurei eo pacto, vt per decennium quotannis, decem aureorum pensionem persoluat: sed quia ex hoc censu potius paratur dispendium, quam lucrum, non est in vsu. Aliter autem temporarius hic census, & qui propriè dicitur vitalitius solet creari per certum tempus verum indeterminate, vt cum per vitam vnius, vel multorum creatur duraturus.

H I S suppositis, de primo censu temporario cum tempore certo, & deter-

Arg. 3.

Arg. in contraria.

Census vitæ
litius & g-
peruus.

Quas. in cæ su temporali an possit aliquid expeti ultra principale.

Variat de Hores.

Sent. Nau. & Meti. et Garc.

Sent. Soti.

Distinct.

determinato tempore, instituto indagandum est nobis, an aliquid lucriferi ultra capitale, possit expeti: nam sine spe lucri cum frustra crearetur, vsu nusquam reciperetur, vt potè inutilis, & frustraneus. At quidem in hac questione non satis conueniunt doctores: qui de ea meminere. Nam Richardus, questione octaua, concedit posse emi temporalem pecuniarumque censum certi temporis minori pretio, quam sit pensionum summa, vt nonaginta aureis possunt (inquit) emi decem in censum vsque ad decennium, quod tamen moderatur post dicendo, hoc licere ratione lucri cessantis, quando emptor mallet non emere, quam emere, sed rogatu venditoris emit. Partim quoque huic affirmatiuæ accedere videtur Nauarrus commento de vsur. numer. 78. Vbi ait, quod si pro pensione decem aureorum per annum, pro quindecim annis conferantur centum aurei, licet suspitionis notam hoc præferat, nihilominus, si arbitrio bonorum virorum pretium sit iustum, licita erit talis emptio, neque præsumptioni subiaceat, quod facta fuerit ad palliandum vsuras. In cuius gratiam citat Conradum de contract. questione. 79. & 80. Metina quoque in sua instruct. §. 26. de censibus huic sententiæ affirmatiuæ videtur applaudere, licet limitatius loquatur dicens, scilicet, quod pro octo millibus dipondiorum datis non potest dans expetere duo millia dipondiorum quotannis vsque ad octo tantum annos: licere tamen ait, si in fine octo annorum, mille dipondia ultra octo millia accepta, in annualibus pensionibus tantum reportaret, & hoc licere ait in recompensam illius obligationis, qua subit recuperandi suas pecunias minutatim, quia obligatio hæc vendibilis est æstimabilisque pecunia: Garcia autem loco citato 2. par. de contract. §. pag. 155. ait doctrinam prædictam Metinæ non sibi displicere. Sotus autem de iust. & iur. lib. 6. quest. 5. articulo 2. contrarium tenet.

I G I T V R pro resolutione qua-

stionis distinguendum est, nam huiusmodi temporalis census certi, & determinati temporis, id est, solutionis pensionum tantum per decennium potest dupliciter institui: primo supra solam personam, qua ratione eum inter personales census computamus: alio modo potest creari supra possessionem decennio duraturam tantum, his suppositis responderetur ad questionem per conclusiones.

P R I M A conclusio, si census iste temporarius certi, & determinati temporis, scilicet, per decennium constituitur supra personam principaliter, licet secundario obligetur alia bona, quando summa in pensionibus per decennium recuperanda exuperat pretium a principio datum, vt quando datis modo nonaginta aureis aliquis emit decem aureos quotannis per decennium sibi reddendos, illicitus ex se est contractus, si nihil aliud attendatur. Hæc est contra Conradum loco vbi supra, & contra Metinam Complutensem, q. antepen. de censib. dicentem in rigore hunc contractum non esse damnandum. Hæc autem conclusio est Soti vbi supra de iust. & iur. lib. 6. q. 5. art. 2. fuit magistri Fr. Ioannis à Penna in suis scriptis, probatur autem euidenti ratione, quia si quis ius petendi in pecunia ceterum emit, nonaginta statim datis in pretium, si illa centum in nullo versantur dubio: (hoc enim supponimus, videlicet, quod neque timeantur expensæ, neque labores, neque vllum existat periculum) citra dubium fatendum est esse mutuum cum lucro, ergo ex se talis contractus est illicitus.

C O N F I R M A T autem Sotus hanc conclusionem exemplo, quia si nonaginta nunc aliquis daret cui obligatione, vt post decennium redhiberentur illi simul centum, si quida esset vsura, ergo etiam est vsura dare nunc nonaginta cum obligatione, quotannis per decennium soluantur decem, quia in fine decennij resultat recuperata (licet annuatim) summa centum. Nā quid refert (inquit Sotus) ad vitan-

Conclus. 1.

Probas.

Confirmat.

vitandam vsuram, quod illa centū soluantur per partes quotānis, vel simul in fine decenniij.

Conclus. 2. SECUNDA conclusio, loquendo de censu temporalis certi, & determinati temporis personali, id est, constituto principaliter supra personam, & non supra certam rem fructiferam immobilem, vt videtur loqui Metina Salmanticensis, & Conradus, & Metina Complutensis, licet eorum opinio nem limitatam cum limitatione Metinae in sua instructione, scilicet, quod solum dās octo millia pro mille, quotānis per octo annos recuperandis, pro obligatione recuperandi illa octo millia per partes possit modicum vltra, id est, vnum mille vltra accipere, non autem damnare, sed neque affirmare audeo in foro conscientiae, aut exteriori.

Ratio. QVIA pari ratione probaretur, quod si quis daret duo millia aureorum per decennium quotānis redhibenda in pensionibus, & vltra in fine decenniij vellet accipere ducentos aureos, quia redhiberet illa duo millia aureorum per partes, nihil illicitum committeret, at iste certe notam vsurariam incurreret, in super, & male au daret apud omnes, verum tamen loquendo proportionaliter ex ratione, & exemplo Metinae sequitur, & hoc licere, quod tamen valde offenderet tū probos, & timoratos viros, tum etiā ipsos praelatos, & iudices, qui in foro exteriori esse hunc contractum census realis approbati per iura negarent, sed contractum vsurarium esse iudicarent, in quo mutuata essent duo millia pro duobus millibus, & ducentis tandem rehabendis completē in fine decenniij.

Confirmatio. DEINDE confirmatur, quia ex hac opinione Metinae ansa daretur contra sanctiones extrauagantium Martini, Calixti, & praesertim Pij. V. imponendi census personalis, dum impositores allegarent se vltra fortē recuperatam in pensionibus, aliā velle accipere propter obligationē, qua à principio se obligarunt capitale à principio datum recuperare per par-

Ratio.

tes. Sequeret et ex opinione Metinae, quod ille, qui habens in arca centū aureos, ex quibus pro suo victu quolibet mense anni insumpturus esset decem, posset cum aliquo sic conuenire, accipe hos centum aureos, quos ego referuabam pro meo annuali victu, & pro eis quolibet mense istius anni mihi solues decem, & pro obligatione recuperandi hos centum aureos per partes, quia vendibilis, & aestimabilis pretio est, dabis mihi vltra quatuor aut quinque aureos, aut sex. Profecto rari essent, aut nulli, qui hoc nisi valde egerrimē concederent, imo omnes refugerent concedere.

Admonitio. PROFUGEMVS ergo à foro conscientiae illas opiniones, quae occasionem possunt ministrare vsu vsuris: Nam ratio Metinae non est tanti momenti est, vt non sufficienter soluat, si dicamus, quod in hoc contractu, quia implicitum est mutuum, talis obligatio recuperandi capitale per partes non est aestimabilis pretio, sicut neque in mutuo, quia gratuitus contractus est, non licet vendere, neque aestimare pretio obligationē, quae se mutuator obligat ad non recuperandum mutuata sortem pecuniae, nisi post decennium, ita non licet aestimare pretio, aut vendere obligationem recuperandi capitale per partes. Quia hoc reduceretur ad maiorem, vel minorem dilationem temporis, quae quidem dilatio temporis, scilicet, quae paulatim soluat capitale gratis concedenda est, sicut & ipsum mutuum, aut certē, si illam non vult gratis subire obligationem consequentem ad tale mutuum, non det mutuum.

Concl. 3. TERTIA conclusio, si quis capitale valens nonaginta aureos imponeret supra fructus vineae, vel domus percipiendos per decennium, aut si his nonaginta aureis possessionē emeret decennio duraturam, quae singulis annis prolatura esset fructus decē aureorum, tunc si sic in dubio se exponeret minus, vel magis quam capitale valet percipiendi, si euentus prosperē succedat, plusquam capitale valet percipere licitē posset. Haec autē conclusio

clusio est Soti vbi supra, & fratris Magistri Ioannis à Pēna, & credo in hoc sensu Nauarrus loco citato, licet non se explicet: eam approbat, licet citet Conradum, quia aliās Nauarrus census constitutos super personam tantū abhorret, & damnat. Patet autem conclusio, quia hic cum fructus sint in dubio, verē cognoscitur emptionis ratio, quae non ideo vitiosa ostenditur esse quod fructus tractu temporis superaturi sint pretium, & quia cū iste census sit realis fundat us supra possessionem fructiferam, quia ibi non obligatur persona pereuntibus fructibus, vel quia esto fructus non pereant, tamen quia possunt esse sicut vberiores: ita etiam tenuiores, quam capitale pro eis datum anticipatē, nulla videtur committi iniustitia, si fortuna fauente plus percipiat in fructibus, quā sit pretium ante datum, quando equa li se exposuit alea.

Quaest. TANDEM de vltimo puncto difficultatis, id est, de censu vitalitio durante per vitam constituto super personam, an iure naturali, aut canonico, aut ciuili sit prohibitus relinquatur hic differendum. Antequam questionem absoluaemus, naturam istius contractus prius rimari, & speculari oportet, & quomodo celebretur. Celebratur autem contractus hic sic, dat aliquis alteri centum aureos nusquam à se redhibendos obligatione altringendo eum, vt superstitē vita alicuius aliquotam pensionem, sibi rependat quotānis, istius autem census venditor ad praestandam securitatem de pensionibus quotānis fideliter à se soluendis bona sua sub hac obligatione submittit. Quia ergo (vt statim dicturi sumus) contractus hic sortium contractui innititur, quia emptor illius exponit se vtrique sorti, scilicet, lucrā di, & percipiendi pensiones tandem excedentes capitale datum, si multū diuturna fuerit vita, aut perdendi si citō praerepta fuerit vita supra quam constituitur, idēō summē cauendum est in hoc contractu (in hoc enim sita est principaliter restructio eius) vt taliter contrahatur, quod arbitrio pru-

dentium seruetur talis proportio inter sortem principalem, & pensiones percipiendas, vt vterque contrahentium aequali alea, & sorti perdendi, & lucrandi subdatur.

Census vitalitio nō est mutuum. QVANTVM attinet ad naturā huius contractus ommissis opinionibus dicentium esse mutuum, quod certe non est, quia fors data non repetitur, & dicentium esse emptionem iuris exigendi pensionem pecuniariam, quod merito ante reiecit loquendo in censu personali, tandem esse contractum in nominatum explicatum perdo, vt des, potissimē innixum in contractu sortium dicimus, nam hic non est perfecta cambitio, quia hic aequalitas requisita inter pecunias cambiatas non exigitur, sed neque est locatio, vbi aliquid accipitur pro vsu rei non ipso vsu consumptibilis, neque verō est emptio, quia pecunia proprie neque emitur, neque venditur.

CVM autem hic quatuor concurrant, id est, fors principalis data: secunda pensiones persoluedae: tertia vita ipsa, in cuius duratione tantū sunt pensiones soluendae: quarta bona hypothecata, & obligata ad pensiones soluendas tantum, non autem hypothecata principaliter, vt sub quibus fundetur vitalitius census, quia sic principaliter non fundatur nisi supra personam, quippe quae hic principaliter obligatur, quantum ad primum, & secundum, id est, quantum ad sortem, & pensiones dicitur, quod possunt esse pecuniariae, vel aequivalentes pecunijs, vt cum quis sua bona tribuit monasterio, vt sibi per vitam suā à monasterio alimenta subministrantur: vbi tam fors, quae nunquam redhibenda est, quam pensiones alimentorum res sunt non pecunia his suppositis.

Concl. 1. SIT prima conclusio, iste contractus vitalitij census personalis ex se non est iure naturali prohibitus, si ita contrahatur, quod vterque contrahentium aequali sorti se exponat recipiendi, & soluendi magis, vel minus, quam sit capitale pro censu datum. Haec autem conclusio est contra D. Antonium

ninum 2. par. titu. 1. cap. 8. §. 10. & contra Laurentium de Ridol. & contra Phil. Decium præsumunt eum esse vsurarium de commer. quæ. 68. Hanc Garcia loco vbi supra, ait esse communiter approbatam. Hanc quoque emptionem census vitalitij communiter approbari secundum Innoc. & communem capl. in ciuitate, & secundum Panormitan. in disputa. ratio. quinta ait Nauarrus comment. de vsur. num. 78. sed vereor censum vitalitium, qui communiter approbatur, non esse hunc personalem, de quo in hac conclusione loquimur, sed esse realem fundatum super specialem hypothecam realem.

Probat.

SED nihilominus probatur nostra conclusio, quia contractus hic non proprie in emptione alicuius realis consistit, vt debeat fundari in re, neque consistit in mutuo implicito cum verisimili spe redhibendi capitale cum lucro in pensionibus certo moraliter excessuris tandem capitale recipiendis, ratione cuius contractum personalis census cum hac certa spe in initium reprobabimus, sed potissime consistit in contractu sortium, in quo contrahentes se exponunt æquali sorti, iacturæ & lucris, qui contractus sortium iure naturæ non est prohibitus, quippe qui ex se est licitus, licet secundum Syluest. vsura. 2. q. 12. dicto 5. ratione alicuius circumstantiæ, scilicet optandi mortem emptoris possit accidere, vt non sit tutus hic vitalitius, & sortibus principaliter innitens census personalis. Sed, an sit prohibitus iure positiuo canonico, aut ciuili, restat de clarandum.

Concl. 2.

STATVITVR secunda conclusio, census vitalitij personales: qui instituantur communiter de facto, sunt iniusti, & præsumptionem præ se ferunt vsuræ eo modo, quo celebrantur. Hæc autem conclusio est Garcia loco citato, quoad primam partem de contractu. 2. par. cap. 5. pag. 165. quam probat, quia pensiones sunt adeo excedentes communiter, vt contrahentes æquali aleæ perdedi & lucrandi nequeant manere subiecti. Est etenim commu-

Probatio.

ne huius vitalitij census pretium currens vnum pro septem, vel tria pro viginti & vno, vbi certè communiter prædicta proportio capitalis dati cum pensionibus percipiendis, & cum duratione vitæ maiori, vel minori, secundum naturalem cursum, supra quam census imponitur, non seruatur, quare non potest non esse contractus iniustus, & pretium iniustum, vbi venditor census grauat magis, quia magis exponitur periculo iacturæ, quam lucris. Quoad secundam partem, patet, ex autoritate Phil. Decij consil. 123. & ex autoritate Nauar. comment. de vsur. nu. 78. & patet ratione, quia ablata ista æquali sorte lucris, & iacturæ, cui se exponere hic debent contrahentes, quæ ratione iniusti pretij non seruantur, resultare solet mutuum cum lucro, quia plus tandem rehabitetur in pensionibus, quam fit summa capitalis dati: ergo contractus est, qui (prout à parte rei fit) præsumptionem præ se fert vsuræ, præter quam quod secundum Roden. & Syluest. verbo vsura. 2. dicto 5. hic contractus census vitalitij non est tutus, quia in eo includitur pactum inducens votum captandæ mortis, quod pactum non valet. C. de pactis. l. pact. & ff. de verborum. obliga. l. stipulatio: tum quia est contra bonos mores, qua ratione promissio præbendæ non vacatis prohibetur de con. præb. c. 2. lib. 6. Addit tamen Syluester ibi quod quia hoc non est prohibitum de se, scilicet, emere, aut vendere ad vitam, non erit mortale, quia non inuenitur prohibitum, si debita circumstantia seruatur. Aliter vsufructus nunquam posset constitui, qui finitur morte, inquit. de vsufruct. §. finitur. Vnde concludit, quod, si quis constituat alicui certam pensionem ad vitam pro certo pretio, non videtur illicitum, quod nos libenter ei annuimus, quando contrahentes æquali sorti iacturæ, & lucris se exponerent, quia tunc esset licitum ex se, licet non tam tutum ratione occasionis captandi mortem, vnde secundum Syluest. emere, vel vendere ad vitam venditoris census magis liceret, quia hic tale votum captandæ mortis inter-

Prob.

Empio ad vitam de se non est mala.

interuenire non potest, sed hoc, quod addit Syluester, nihil facit contra hanc nostram secundam conclusionem, vbi hunc contractum in se, & cum æqualitate sortis, qua fieri debet non damnamus, sed tantum contractus, qui de facto communiter fiunt sine hac æqualitate sortis vtriusque contrahentis danamus, si ita est. Quare, contrahens hic suæ conscientiam consulat seruando hanc æqualitatem.

Concl. 3.

TERTIA conclusio stando in iure positiuo siue canonico, siue ciuili contractus hic vitalitij census personalis, etiam si fiat cum conditione, quod à venditore possit redimi, quando voluerit, si iam (vt fertur) in multis locis consuetudo eum contrahendi seruata æquali sorte iacturæ, & lucris partium inoleuit, cum iam ista consuetudo fuerit scita, & tolerata à Papa, non erit iure positiuo illicitus, hæc autem conclusio patet ex D. Thoma. 12. questione 97. articulo tertio in solutione ad 3. dicente, quod consuetudo tolerata per principem, vel per rem publicam habentem potestatem condendi legem, obrinet vim legis, in quantum per eos toleratur, vnde hæc consuetudo tolerata ratio sufficiens videtur esse, vt alij in regionibus, vbi adhuc non inoleuit, sic possint contrahere sine peccato, videntes in re, quæ de se non est prohibita à Papa tolerari. Nam tunc signum esset, quod vitalitius hic census personalis non est comprehensus sub illis censibus, qui in exerauaganti Pij V. iubentur non in persona, sed in re fructifera fundari, eò quod hic census vitalitij iustitia aliunde, id est, per contractum sortium, in quo potissime fundatur, videtur saluari, vel quod si illic comprehenderetur, iam consuetudo tali comprehensioni derogasset. Signanter autem diximus etiam si cum conditione vt possit redimi à venditore instituat, quia conditio hæc (si) adijciatur, non videtur eum reddere illicitum, si ex censu partium addatur, & dummodo addita ista redemptionis con-

Prob.

Census vitalitius instituitur sorti id licet.

ditione id pretium soluatur pro eo, quod contrahentes in æquali statu iacturæ, & lucris constituit, siue instituitur per vnam vitam, siue plures simul, vel successiue sumptas, tunc aut successiue sumerentur vitæ, vt diu crearetur per vitam alicuius, & sui filij, & nepotis nasciturorū, simul autem sumerentur vitæ, vt cum crearetur per vitam Petri, & Ioannis, & Francisci adhuc uiuentium, & tunc censetur institui per vitam istorum trium, quæ diuturnior fuerit, iā superest argumentis in principio positus fecisse satis.

Ad 1. arg.

A D primum argumentum negatur, quod contractus hic census vitalitij (si fiat eo modo, quem eius exigit iustitia) fiat cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale: quia sorti æquali iacturæ, & lucris in nititur; neque stultus videtur, qui sine certa spe lucris sic contrahit, sicut neque stulti sunt, qui in contractu sortium, fortunæ se committunt.

Ad 2. arg.

A D secundum argumentum, quando in eo assumitur, quod in hoc contractu aliquando non seruatur æqualitas, responderetur, quod ex natura contractus huius æqualitas hæc semper est seruanda, scilicet, vt contrahentes æquali aleæ perdedi, & lucrandi se subdant: Si autem in casibus in hoc argumento prædictis hæc æqualitas non seruetur, dum exuberantia bona confert quis monasterio, vt ab eo per suam tantum vitam alatur, id idè est secundum Garcia, quia admiscetur in isto censu vitalitio gratia liberalitatis, & donationis, quia ultra pretium iustum, quod superfluit, piè donatur monasterio. At ego mallem hunc contractum, contractum donationis, cum grauiam præbendi alimenta donanti per vitam appellare: quam contractum census, prout est Garcia appellat, sed parum refert, sic vel aliter dicere.

Ad 3. arg.

A D tertium argumentum, quando assumitur, quod pecunia hic in censu vitalitio in pretium data cum in nulla re fructifera fundetur, parit ex se fructum, responderetur, tum quod fructum certum, id est, lucrum.

lucrum certum non parit, sed incertum, tum, quod si aliquando forte fortuna hoc lucrum, quod de se est incertum parit, non est ratione mutui, quia illa pecunia nunquam in se, vel in pensionibus integraliter, vel cum lucro est certò redhibenda, sed fors & fortuna à principio dubia illud lucrum aliquando affert, sicut aliquando etiam iacturam, neque enim bona, quæ in hoc contractu obligantur, vt specialis hypotheca obligantur, sicut fit in censu reali; sed neque obligantur ad aliquam securitatem lucri parandam, sed tantum ad parandam securitatem soluendi pensiones, quæ soluendæ sunt, quamdiu vita durarit. Neque in hoc interuenit iniustitia, sicut certè interuenire: si pro censu vitalitio à sene, vel valetudinario pro sua vita illum emente, æquale pretium sicut ab adolescente, vel à sano, & robusto exigeretur, vel si emens, per cuius vitam census esset duraturus, quò minor pretio eum emeret, fingeret se hominè valetudinarium, & morbidum.

Quaest. censu vitalitii quo pretio redimendus.
Respons. TANDEM & in dubium hic reuocari potest. An census hic vitalitius personalis, quando cum pacto, quod à venditore redimi possit, celebratur, maiori, vel minori, si æquali pretio sit redimendus. Respondetur autem ad hoc, quod quia contractus hic vitalitij census ex sua natura exigit, vt contrahentes æquali lucri, & iacturæ subijciantur forti, hinc sequitur nullatenus licere hunc contractum à principio eo pacto inire, vt à venditore redimi valeat, vt tamen omne pretium à principio sibi datum integrè reddat, quia cum huiusmodi pactum sit veluti pactum de retrouendendo, cum minus tunc superfit de vita, minus tunc nocetur valiturus, ac propterea minoris est redimendus.

An census realis redimibilis sit licitus, ex plurim eius de opinione Albornozij. In hoc censu ius exigendi pensionem emanatur, quare pensio hic in pecunia, & non in fructibus soluitur. In hoc censu multa consideranda, quæ non seruantur. Notatur dictū Garcia, scilicet, quod hic indeterminatè emuntur fructus. Quomodo pecunia emi possit, & an possessio census æquivalere debeat pensionibus, & de differentia census ab emphyteo si in tribus.

CAPVT LVI.

OSTQVAM iā quaestio nibus tam de censu personali, & de censu vitalitio fecimus satis, iā nunc quaestio nem de censu reali redimibili aggredimur expedire. Igitur an sit licitus. Primò in quaestio nem vertimus pro parte negatiua hæc primò obijciendo argumenta.

ARGVITVR primò sic, vt in aliquo contractu interueniat iniustitia, & absit iniustitia, in commune bonum vtriusque contrahentis debet talis contractus equè inclinare: sed contractus hic non æquè inclinatur in bonum vtriusque partis: quia venditori relinquitur hic facultas redimendi censum, quod in commodum ipsius cedit, nõ autem conceditur facultas emptori ad cogendum venditorem, vt eum redimat, quod in grauiam illius vergit, ergo contractus hic iniustus est.

SECVNDÒ arguitur, quia si contractus hic legitimus esset, posset legitime, (quia contractus de retrouendendo videtur esse) has conditiones, quas alij contractus de retrouendendo admittunt, & ipse admittere, scilicet, vt venditor neque ad ante certum tempus censum redimere: neque minutim per partes redimere, vel quod ei eum redimere ante præfixum terminum non insit facultas, quo elapso tempore perpetuus perseveret, hæc autem omnia grauiamina tum iniustitia præ se ferre videntur, tum etiam extrauagantibus Martini, Calixti, & Pij V. videntur contraire, ergo contractus hic non

Quaest. an census realis redimibilis sit licitus.

Arg. 1.

Arg. 2.

non videtur licitus & legitimus.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia contractus hic si esset licitus, reduceretur ad aliquem contractum licitum, scilicet, ad contractum emptionis, & venditionis, cuius imaginem gerit, at talis contractus non est, quia pecunia (quia inuendibilis est) non venditur, sed neque possessio, supra quam fundatur, quia apud venditorem manet, & secū dum aliquos doctores, non est necesse quod pretium, vel pensiones adæquet, ergo videtur contractus incognitus, & illicitus esse.

Arg. 4. ITEM quartò, si iste contractus esset, licitus esset, quia speciem venditionis gerit: at verò venditio non videtur esse, quia in venditione potest concedi pretium, & emi ad creditum, quod vetante extrauaganti Pij V. in hoc contractu fieri non potest, ergo est contractus incognitus, neque patet, qua ratione sit licitus.

Arg. 5.

PRÆTEREA quintò arguitur, si contractus hic esset contractus licitus, quippe qui contractus esset emptionis, & venditionis, sequitur quod aliqua possessio suo æstimata pretio posset dari in pretium census. Nam & possessio dotalis dum datur æstimata pretio, emptitia esse videtur. si inter. C. de iur. do. & quasi pecunia est, quod datur iam pecunia æstimatum. consequens autem extrauaganti Pij V. cap. cum onus, est prohibitum, quia ibi prohibetur, ne talis census creetur, nisi verè in pecunia numerata, ergo iste contractus non est contractus emptionis, & venditionis licitus.

Arg. 6.

INSUPER arguitur sextò, quia si contractus hic esset licitus, hoc ideo esset, quia esset contractus emphyteuticus: qui dicitur esse medius inter locatorem, & venditorem, nam illius imaginem gerit. nam emptor census videtur emere possessionem, supra quam datur census: & rursus per locatorem illius, vt dominus directus retinens dominium directum, videtur transferre in venditorem census dominium vtile pro pensionibus annuibus recipiendis, sed non est contractus emphyteuticus, quia in rei emphi

teuticæ alienatione iure exigitur laudemium. l. fi. C. de iure emphite. At in contractu hoc extrauaganti prædicta Pij V. ita decernente laudemium exigere prohibetur, ergo non apparet, qua ratione licitus contractus sit.

INCONTRARIVM est, quia hic contractus approbatus est à summis pontificibus Martino V. extrauaganti Regimini de empt. & vend. & à Calixto III. ca. Regimini 2. eo. tit. cum conditionibus ibi appositis: ergo plusquam temerarium est hunc contractum in ea forma, qua ibi approbatur reprobare.

IGITVR constituto quomodo fiat, & ad quem contractum reducatur, reliqua ad huius contractus materiam pertinentia differemus. Exercentur autem contractus hic sic. Aliquis, putà Antonius, cui superpetit possessiones, quia nummis indiget, conuenit cum Francisco in pecunia locuplete, desideranteque ex ea pecunia iura, & redditus sibi comparare, vt super prædictis possessionibus annuos census emat numerata statim pecunia Antonio, pro qua obligationem soluendi annuas pensiones subit Antonius cum pacto, vt cum libuerit reddendo Francisco pretium acceptum, possit se ab onere soluendi quotannis censum liberare. Qui quidem census redimibilis solet vocari.

CIRCA autem secundam quaestio nem, scilicet, ad quem contractum census hic redimibilis reducatur, quia in varias secedunt doctores sententias, respondemus contra opinantes esse mutuum cum lucro, quod reuera falluntur, quia non est contractus mutui pecuniarij, quia mutuum repeti potest, in hoc autem facultas omnino repetendi capitale tollitur, tum quia si contractus hic mutuum esset cum lucro, quod vsura certè est: nunquam Martinus V. Calixtus V. extrauaganti 1. & 2. hunc contractum approbassent. Neque enim obstat, quod pensiones per lapsum temporis excedere solent principalem sortem, etenim & in venditione fructus rei venditæ temporis discurrit pretium pro

Arg. inodr.

Exemplū census redimibilis.

Quaestio. Censu redimibilis ad quæ contrahenti reuocatur.
Respons.

id est 2. ea impensum exsuperare solent. Secundò dicimus, quod huiusmodi contractus non est contractus locationis, quia pretium census cum sit pecunia, locari non potest. Sed neque contractus permutationis dici potest, quia cum in permutatione seruetur aequalitas, hic non seruetur, quia pensiones annuales tam diuturnas contingit esse, vt exsuperent fortem in pretiũ a principio datam. Tertio dicimus, ex prædictis inferri, quod si contractus hic nihil prædictorum sit à sufficienti diuisione necessariò reducendus sit ad emptionis, & venditionis contractum.

Quæst. Opinio Albornozij. PRÆTEREA quoniam contractum hunc ad contractum emptionis & venditionis reduci asseruimus contractamur rem, quæ hic venditur, & emitur assignare. Albornozius autem in libro 3. de contractibus titu. 2. quoniam hunc census redimibilis contractum ad duos existimat reduci contractus, scilicet, ad contractum emptionis, & locationis, ex quibus componitur iuxta sententiam illius, ideo secundum illum res hic empta pretio sortis possessio ipsa est fructifera, supra quam, vt supra specialem hypothecam census fundatur. Pensio autem, quam quotannis impensurus est venditor illius possessionis, pretium locationis est, pro quo ab emptore possessio prædicta mansit locata eius venditori. Imaginatur enim Albornozius emptorem census possessionem illam emere illo pretio cum pacto tamen de retrouendendo, qui quidem contractus esse emptionis videtur: imaginatur rursus emptorem per emptionem possessionis eius dominium adeptum, eisdem venditori pro pretio pensionis annualis locare, qui contractus est emphyteuticus. Hæc autem forma opinandi Albornozij (tantum abest, vt sit refutanda) vt multi eam reputent ingeniosam, & subtilem, & defensabilem, neque enim obstat, quod possessio, super quam fundatur census, maioris æstimationis sit, quam pretium pro ea solatur, quia iuxta hanc opinionem non est concedendum, quod tota tunc

ematur, sed illa pars dumtaxat eius, quæ correspondet pretio, atque ideo ex hac parte emptio possessionis iniusta non erit. Neque obstat secundò emptioni, quòd possessio talis penes venditorem maneat, quia id non fit virtute emptionis, sed virtute subsequētis contractus locationis, quia eadem venditori locatur. Neque obstat tertio, quod venditor census possit eiusdem possessionis vendere dominium vitile, quod in ea sibi vendicauit per contractum emphyteuticum, nam contractus emphyteuticus possessionem emphyteuticam alteri vendendi emphyteuticæ non tollit facultatem.

HIS tamen non obstantibus communis opinio tenenda est, quod res empta, & vendita in hoc contractu est ius exigendi, & recipiendi quotannis pensionem vt suam, quam tenet Sotus de iust. & iur. lib. 6. & Nauarrus in commentario de vsur. numer. 77. & Conradus de contract. q. 75. Syluester quoque vsura. 2. q. 1. 2. iura insuper civilia & canonica hoc insinuant dum licere emere annuos redditus super possessionem fructiferam concedunt, neque enim possunt emi sine iure exigendi, & percipiendi illos, authent. vt ij obligat. se hab. per. res. min. §. quoniam autem, vbi admonentur minorum curatores, redditus illis emere annuos. Ad hæc & in Hispania regno extat lex Tauri 68. id concedens, insuper & extrauagantes Martini V. & Calixti, quarum prima, quæ est Martini, fuit edita anno 1423. posterior verò Calixti fuit edita anno 1455. hæc iura emere licitum esse sanxere, nihil distinguendo inter fructuarios, & pecuniarios. Probat autem Sotus vbi supra, quod isti fructus pecuniarij & iura percipiendi illos hic licitè emantur, quia si potest fructuarius census constitui, & fructus æstimabiles sunt pecunia, nihil prohibet: quominus possit, & pecuniarus census constitui, quam probationem Soti prolatat Garcia loco citato explicando diffuse, quomodo id licitè fiat, philosophatur namque iste pensionem pecuniariam, cuius ius hic emitur (licet sit formaliter pecuniaria)

Satisfit obiectioni.

Ius exigendi emitur.

Probatio Soti.

ria) tamen æquiualeuter esse fructuariam, quia loco fructuariæ pensionis succedit. Neque enim (inquit emens) hunc census aliud agit, quàm emere possessionis fructus supra, quam imponit census: nam si hos non emeret fructus, frustra Pius V. in sua extrauaganti sanxisset, vt census hi non super personam, sed super rem immobilem & fructiferam crearentur. Verumtamen, quia pensio hæc fructuaria multum Variabilis esset iuxta sterilitatem, vel fertilitatem annorum, philosophatur vltra, hac ratione, vt rei emptæ, & pretij seruetur proportio, permutari solitam esse hic implicitè pensionem fructuariam in pecuniariam, quia hoc cum accidentale sit non tollit rationem emptionis, sicut si ego emissem, à te tuæ possessionis annuos fructus iusto pretio, rursusque tu eos æstimatos pecunia redimeres pensionem pecuniaria annua, non tolleretur ratio emptionis primæ, quin fuerit emptio.

NAM cum obijcitur, quod pecunia, vel pensio pecuniaria emi non potest, distinguendum est, nam pecunia, vt numisma est, & pretium rerum, conceditur, quod propriè emi, & vendi non potest: si autem sumatur in quantum æquiualeuter est fructus cuius loco successit negatur. Ex quibus omnibus palam fit hic virtualiter duos constari contractus. Primus est, quo fructus annuales possessionis ab emptore census emuntur sorte præsoluta: & secundus est, quo fructus rursus annua pensione redimuntur à census venditore: & quia pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur.

SI autem quis sciscitetur quare cum ex natura huius contractus soluendi essent fructus, consuetudò inoleuit, vt in pecunia soluerentur? Sicut aliquibus municipalibus legibus cauetur, vt in pecunia soluantur. Imò in repertorio pragmaticarum l. 2. libr. 6. titulo tertio stabilitur, tum vt census fructiferi in oleo, tritico, & alijs similibus instituti in pecunia soluantur reduciendo eos ad summ. 14. pro vno in Instruēt. Negot.

Satisfit obiectioni.

Quæst. Censuræ in pecunia soluat.

pensione, tum vt in posterum non creetur census nisi de pecunia quotannis soluenda. Respondetur autem, id sic meritò cautum fuisse scilicet ad propulsandum omnis imposturæ, & fraudis genus, quod aliàs in fructibus persolueno pensiones possent contingere, quod non ita accidit eas in pecunia soluendo. Nam si in fructibus soluerentur, aliquando pensio excederet respectu fortis principalis, scilicet, quando fructus plures æstimarentur, tunc pensio respectu capitalis dati tenuis esset, quando ipsi fructus vilescerent, quæ quidem variatio inconueniens esse videtur sorte principali inuariata, quo ad substantiam semper manente. Nam aliquando fructus valerent decem aureos, aliquando præterquam, quòd vix possent taxari iustum pretium in creatione census instituti in tritico, quin in damnũ pauperum vergeret, quia pretia rerum semper crescunt. Si autem pensio census in pecunia instituitur, semper vniformitatem seruat cum sorte principali, nulla contingente diminutione, vel excrecentia. Vnde fit redditudo huius contractus, quæ in tali vniformitate, & proportione consistit, facilius sit obseruatu, si pensio sit pecuniaria.

VT autem experiamur aliquantè, quid veritatis habeat, scilicet, quòd emanatur in hoc censu fructus possessionis, supra quam census fundatur, & quòd pensio pecuniaria succedit loco pensionis fructuariæ, quæ aliàs soluenda foret, arguit cõtra primũ sic, quia difficile est intellectu, quò hic emanat fructus. Nam si virtute huius contractus emerentur fructus, sequeretur, quod illo anno, vel tpe, quo possessio censui subiecta fructum nullum non ferret: non foret soluenda pensio, quod tamen non seruetur.

VERVM ad hoc sufficiens hoc esse responsum puta, scilicet, quod sicut in contractu emphyteutico emphyteuta ad quotannis soluendam pensionem fructuum obnoxius manet, etiam si possessio emphyteutica aliquo anno fructus non tulerit. Sic

Arg. 1.

Respons.

S. & in

& in hoc census redimibilis contractu pendenda est quotannis pensio pecuniaria, etiam si possessio supposita censui aliquo anno non produxerit fructus, etiam si pensio ipsa pecuniaria sit æquialenter fructuaria. Cuius ratio potissima est (vt ait Garcia) quia in similibus contractibus immiscetur contractus fortium, vel fortunæ, sicut vsu euenire solet in emptione piscatis, quod piscator in tribus, vel quatuor iactibus retis explicari posset, si ex nullo iactu quicquam caperet: nihilominus, si appreciatus esset quilibet retis iactus pondere vno libræ piscati, vel in monetæ quota cuiuslibet libræ correspondente, iam tunc perspicuum est, quod piscator huiusmodi pro pretio sibi ante tributo teneretur, vel libram piscati pro singulis retis iactibus, etiam si nihil piscium cepisset, vendere, vel eam quotam, in qua quodlibet pondus libræ fuit æstimatum, solvere. Sic etiam pari forma in hoc contractu census opinamur, quod etiam si pensio pecuniaria æquialeat fructuariæ, censalista etiam si aliquibus annis ex tali possessione nihil demat fructus, ab obligatione tamē quotannis soluendi pensionem pecuniariam æquivalentem fructuariæ non liberatur.

Arg. 2.

SECVNDO contra idem assertum arguitur, scilicet, quod in hoc contractu census redimibilis, res empta non sint fructus, quia in contractu emptionis consummato res empta substat periculo emptoris. At verò fructus possessionis suppositæ censui, venditoris census substant periculo, quippe qui suè inde colligat, vel non colligat fructus ad persoluendam pensionem astrictus manet: ergo res empta in hoc contractu non sunt fructus rei suppositæ censui. Nam & in contractu emphiteutico, vbi res empta sunt fructus; ea ratione emphiteuta, quippe qui eorum est emptor eorum, subit periculum, & non venditor ipse.

Solutio 1.

VERVM argumentum hoc duplicem recipit solutionem, quarum, quæ magis difficultatem argumenti

exhaurit, hæc est scilicet, quod fructus hi non absolute considerati, sed quatenus pecunia sunt æstimati, & prætaxati, vt in pecunia soluantur, periculo venditoris census, & non ipsius censuarij manent, quemadmodum dos dum æstimata datur, quia per hoc fit emptitia damnum eius, & lucrum, & fructus cedunt marito eam ementi ex præsumptione iuris ff. de iure do. l. ple. rumque. Sic & in hoc contractu. Nam æstimatio hæc, & prætaxatio fructuum in pecunia (vt præinsinuat est) æquialenter quædam emptio est, qua venditor census tenentur emere, seu potius redimere pensiones fructuarias: quas supra possessionem subditam censui vendidit spondens pensiones singulas pecuniarias pro singulis fructuarijs, quas erat aliàs persurus, se quotannis soluturum, cuius redemptionis fructuum gratia tales fructus, siuè pereant, siuè ad maturitatem perueniant periculo venditoris, census, quippe qui eos statim ceteris redimisse, substant, accedente etiam (vt prædiximus) contractu fortium ibi intermixto, ratione cuius etiam venditor census illorum fructuum periculum subit.

SED si hoc verum est, multa certè veniunt consideranda, & obseruanda ad iustificationem huius contractus, quæ à parte rei (vt credo) contra Garciam de facto non considerantur, neque obseruantur, nam huius contractus fortis, qui ibi deberet admisceri nulla videtur haberi ratio, quando fors data non exuperat valorem possessionis, quæ fructus æquivalentes pensionibus pecuniarijs redderet, vt videre est clarè in regula, quam aliqui doctores tradiderunt ad præcognoscendum pretium iustum huius census, quantum Conradus libr. de contract. q. 82. penes 3. conclusionem præsignauit, quam tum etiam Garcia de contractibus part. 2. cap. 4. pag. 131. acceptat, vt non malam, quæ quidem regula dictat illud esse pretium iustum huius census, quod sufficiens esset ad eam possessionem comparandam, quæ fructus tanti valoris redderet quanti

Multa cõsideranda hic.

esset pensio pecuniaria singulis annis soluenda, cultura deductis sumptibus & laboribus, quod sic exemplificat ibi Garcia, scilicet, vt si centum aureis possem ego emere vineam, domum, vel prædium, ex quo quotannis possem reportare 5. vel 7. aureos redditus reparationis, & culturae expensis, & laboribus demptis, illi centum aurei reputantur, tunc pretium iustum ad comparandum super possessionem, vel domum quinque, vel septem aureos census quotannis soluendo: quia (inquiunt) cum contractus hic sit emptio fructuum, pretium eius debet æquialere possessioni quotannis reddenti fructus æquivalentes pensionibus pecuniarijs: vbi vides, quod non habeatur ratio contractus fortis, cum iuxta istam regulam, & exemplum eius nihil addat emens pecuniariis census, aut nihil detrahat, eò quod vendens primò fructus, quorum loco succedunt quotannis pensiones pecuniariæ certæ, subit periculum illius fortis anni, vbi nullos contingeret progigni fructus. Ratione autem huius periculi neque augendo pretium, vel minuendo pensiones pecuniarias emptor census nullam æqualitatis proportionem seruat. In hoc autem versatur magnum iniustitiæ periculum, nisi hoc respiciatur.

Solutio 2.

SECVNDO solui solet prædictum argumentum secundum distinguendo de emptione fructuum anticipatè facta: nam si determinatè, & specificè emantur tam quantum ad quantitatem, speciem, & substantiam, scilicet ex certa præsignataque possessione conducta percipiendi, sic fructus empti periculo emptoris, seu potius conductoris manent subiecti, sicut quando contractu emphiteutico emuntur fructus possessionis emphiteuticæ ab emphiteuta, suo periculo substant, quia specificè, & determinatè ex possessione emphiteutica à domino eius directo censetur eos emere.

SI autem indeterminatè emantur fructus nascituri, scilicet, tritici, vel olei, &c. non prædefiniendo ex quo

agro, vel possessione, an ex hoc agro, vel illo sint soluendi, sed solum præsignando quantitatem certam, tunc ante traditionem semper substat periculo venditoris, & non emptoris, & huius iuridica ratio est, quia cum venditur in genere indeterminato, vel venditur certum de incertis, scilicet, possessionibus, aut fundis, quia sic genus perire non potest. ff. ad l. Falci. l. in ratione. §. verum nunquam. tunc periculum rei sic emptæ spectat ad emptorem, vide Sylu. emptio, q. 2. d. 4. & sic inquit Garcia, videntur indeterminatè emi fructus census, quare nihil obstat, quod eorum periculum nõ ad emptorem census, sed ad venditorem spectent.

SED certè fallitur Garcia, dū ait, Decipitur quod sic hic indeterminatè videntur emi fructus census, quia si hoc verum esset, quid opus esset tanta cautela, quanta vtitur Pius V. in sua extrauag. cum onus. dum statuit hos census, seu annuos redditus non posse creari, cõstituiue nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis signis designata sit: & rursum, quod non solum re in totum, vel pro parte preempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, ad ratam census perire vult: sed et vlt posse pro eodè pretio extinguere, si fructus in genere, & indeterminatè, & non ex illa possessione subiecta censui emuntur? meritò ergo hac explosa solutione hic non habet locum solutio prima tenenda est, nisi malueris tenere modum dicendi supra dictum Albornozij, qui planior est, licet non tam cõsonus sit phrasi, & modo loquendi, quem seruat iura in materia hac, vt est videre in prædictis extrauagatibus. Iam prout opus fuit nostra absoluta quaestione, tantum supersunt argumenta in fronte quaestionis obiecta dissoluenda breuiter.

AD primum autem argumentum respondetur ex mente Soti loco vbi supra negando minorem, scilicet, quod contractus hic non equè inclinet in commodum vtriusque contrahentis, quia huiusmodi contractus census,

redimibilis si ritè legitimeque fiat, immunitis est ab omni iniustitia. Nam si aliqua iniustitia hic committeretur, esset vel propter venditoris grauenam: & hoc non, cum in rem sua sit illa liberatis conditio, scilicet, quod possit, si velit, censum redimere, & cogi non possit ad redimendum, vel esset propter emptoris ligamen, quo obligatur ad illum censum venditori reuendendum, & hoc nequaquam, quia hoc ligamen, seu grauenam sibi recopè satur attenuatione pretij, in quantum minus pretij soluit pro censu redimibili, quam alias solueret iuste pro censu perpetuo, & irredimibili; quia quota illa, quæ à pretio census perpetui subtrahitur pro obligatione, qua emptor censum reuendere cogitur, sibi remittitur, aut conceditur. Secundò autem soluitur argumentum assignando discrimen inter emptorem, & venditorem. Nam si facultas in emptore maneret, vt quoties ipse vellet, teneretur venditor reddere pretium, manifesta illic esset ratio mutui, atque adeò quicquid in censu emptor recepisset, esset vsurariu. Quòd autem in solo venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptio, quia potest ipse nunquam redimere.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respondetur, quod forsitan stando in iure naturali, solum, non sit illicitum emere censum cum pacto retrouendendi constituto tempore tam illo ante, quod non sit venditori redimendi facultas, quam illo citra, quod si non redimatur, nulla fiat reliqua ultra redimendi facultas, sed census maneat perpetuus, si tamen emptor census, quia aggrauat venditorem his pactis, ne possit redimere (quando voluerit) censum ipsum pro ratione istius grauenamnis (quod subire venditorem æstimabile est pretio) arbitrio boni viri aliquid emptor census adaugeat in pretio licet, huius sententiæ est Sotus de iusti. & iur. lib. 5. quaestio. 5. ar. 3. addens (licet in hoc casu pretium esset minus iusto) in tali contractu non interuenire viuram, bene tamen iniusti-

tiam, quæ vsuram saperet. At verò quidquid sit de hoc, iam ad argumentum dicendum est cum Metina in sua instruct. §. 26. fol. 147. & cum Garcia de contract. par. 2. cap. 4. pag. 141. quod omnia pacta hæc, & similia iure positio uo prohibita sunt, & præsertim in extrauaganti Pij V. postquam ibi fancitur, vt facultas subfit venditori censum hunc vbi, & quando liberit redimendi, & census sub alia forma credos Pius Quintus ibi foeneratitios iudicat, quamobrem contrauenientem peccare mortaliter censet Metina, & contractum esse inualidum, & nullius effectus, vtpote, quia vendicandum est à fisco quidquid contra mandata apostolica dari hic, vel remitti, aut dimitti contingat. Illi autem difficultati, an census hic redimi possit per partes hic non facimus satis, quia peculiari indagatone post faciendā indiget.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum iuxta duplicem modum dicendi, duplex adaptatur solutio. Nam iuxta sententiam Albornozi res empta pretio capitalis in hoc contractu est res ipsa fructifera supposita censui, & pensio, quæ quotannis soluitur à venditore census pretium est locationis, pro quo ab eius emptore quasi per contractum emphyteuticum mansit locata eius venditori. Neque obstat, quod ratione adiuncti contractus emphyteutici res fructifera apud venditorem maneat, & quod veluti emphyteuta eius dominium vtile possit alteri vendere, & quod periculum fructuum subeat, tenendo autem opinionem communem asserentem, quod ipsæ pensiones annuales, & ius exigendi illas emuntur, dicimus, quod pecunia, vt pecunia est, propriè non emitur, aut venditur, vt per se considerata, at verò negatur, quod si sumatur pecunia in quantum æquivalenter est fructus, cuius loco successit, vendi non possit. Ad id, quod in argumento adijcitur, scilicet, quod secundum doctores aliquos non est necesse, quod possessio fructifera pretium census, & pensio annua lem in valore adæquet taliter, quod

ferat

Possessio an æquivalere debeat pensionibus.

ferat fructus quotannis æquivalentes pensioni annuæ, secundum Sotum ita est, at nos cum Mercato de censibus, & secundum Nauarr. Comment. de vsura. numero 86. eius sumus sententiæ, quod hypothecalis possessio specialiter subiecta censui æquivalere debet, imò aliquantulum excedere pensionem censualem super eam impostam, tum quia nemo emit censum supra possessionem, quam non intelligat tantum redditus posse reddere, tum quia secundum Siluest. verbo viura 2. quaest. 12. dicto 4. vbi eiusdem videtur esse sententiæ, citans Ioannem de Lig. & secundum Maiorem in 4. distin. 15. quaestio. 46. & Angelum verbo viura. 1. §. 4. qui emit possessiones fictas, vel non tantum fructus reddentes, easque locat venditoribus vsurarius reputatur: quod proculdubio hic in hoc census contractu contingeret, si possessio subiecta censui pensioni æquivalentes fructus non redderet, tum vt secundum Mercatum si moraliter loquendo, valor possessionis decrescat, ex ea possit recuperare censuarius census pensiones, etiam si venditor census obierit, vel aliter non sit soluendo, oportet possessionem aliquantulum in valore excedere, magis quam deficere.

Ad 4. arg.

AD quartum argumentum conceditur censum hunc pertinere ad contractum emptio, & venditionis, & quando obijcitur, quod in venditione potest concedi pretium, respondetur, quod census hic non potest emi ad creditum, sed numerata pecunia contra Sotum, tum quia extrauagans Pij Quinti non nisi in pecunia numerata institui decernit: tum etiã in foro conscientiæ loquendo secundum Nauarrum Commento de vsuris nu. 85. integrè solutio pretij à principio fiat oportet: quia non est præsumendum ab emptore census, quod venditor census, qui oppressus necessitate super possessionem suam censum vendidit, velit concedere pretium, licet se concedere velle fateatur: sicut neque vsurarius credere debet, mutuata ratio necessitate adacto ad petendum Instruct. Negot.

sub vsuris, quod gratis velit vsuras dare, licet ipse mutuararius ita fateatur, tum quia in foro exteriori præsumetur mutuum cum vsura census ille, in quo solutio integra indigenti venditori census non fieret, quia præ ista indigentia præsumeretur minus iusto pretio, pro censu dare arg. cap. de plus peti. §. plus autem. inf. de actio.

Ad 5. arg.

AD quintum argumentum, concessio, quod contractus hic census redimibilis pertinet ad contractum emptio, & concessio insuper, quod stando in natura istius contractus posset aliqua possessio domus, vel locale suo pretio prius æstimata in pretium emptio census dari: negamus, quod stando in dispositione iuris positui, cui nunc est standum, in pretium emendi census aliquid possit dari etiam pecunia æstimatum, nisi sola pecunia tunc temporis coram notario, & testibus numerata, nisi forte legitima consuetudine introductum esset, hos census etiam alijs rebus, pecunia prius æstimatis emi. Alias cum iuste cautum sit iure, tum ad succindè das fraudes, tum ad obuiandum facilitati imponendi hæc onera census super bona ciuium, quod in magnâ oppressionem reipublicæ vergit, quod non nisi in pecunia numerata presentibus testibus, ac notario, & in actu celebratio instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque pretio huiusmodi census institui debeat, non est permittendum, neque in conscientia neque in foro exteriori aliter eum institui, quia lex hoc cauens iusta est, & in conscientia obligans.

Ad 6. arg. Differt census ab emphiteusi.

AD sextum argumentum, dicitur, quod licet secundum Albornozi hic secundario immisceatur contractus emphyteutici, quædam imago, tamen quia contractus hic census redimibilis ab emphyteutico differt: argumentum hoc petit per hanc differentiam, quæ consistit. Primò in hoc, quia in emphyteusi res empta sunt fructus, quia emphyteuta per dominium vtile possessionis emphyteuticæ, quod emit, videtur hos fructus emisse. At emptor census licet emerit

rit fructus possessionis suppositæ censui, tamen ratione contractus redemptionis virtualiter intermixti, quo venditor pensionibus annualibus redimit fructus, res empta in fructibus non recipitur, sed in pecunia succedenti loco fructuum.

2 SECVNDO differunt, quia in emphyteusi res empta per hunc contractum, id est fructus manet penes emptorem, verum in hoc contractu census res empta penes venditorem census manet, id est, annualis empta manet apud ipsum, cum obligatione tamen eam quotannis suo tempore emptori census soluendi.

TERTIO differunt ex parte pretij, quia in contractu emphyteutico pensio ipsa quotannis soluenda, quæ hac ratione ex dispositione aliquarum legum in pecunijs est soluenda, est pretium fructuum, seu dominij vtilis possessionis emphyteuticæ, quod illic emitur. Cæterum in contractu census fors principalis vicem habet pretij, cuius rei gratia stabiliuit ius, vt non nisi in pecunia numerata soluatur.

AT si velis rationem, quam hoc argumentum videtur exigere, scilicet, cur iura l. final. C. de iure emphyteut. decernunt laudemium esse soluendum, quando res emphyteutica transit ad alium emphyteutam, & quare in contractu census extrauagans Pij V. cum onus decernit rem ipsam fructiferam censui suppositam semper liberè, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei tam inter viuos, quam in vltima voluntate posse alienari: dicimus (licet alia rationes possint alijs occurrere) quod ea nobis videtur esse hæc, quia in emphyteusi dominus directus rei emphyteuticæ manet eius dominus proprietarius, quia non vendit nisi dominium eius vtile, ac proinde tanquam de re propria, dum alienatur, potest recipere laudemium tanquam partem pretij. At censuarius in contractu census non censetur esse dominus proprietarius possessionis subie-

Ratio.

ctæ censui, quasi prius sua fuisset, & retinendo proprietatem dominium eius vtile vendidisset, vnde in alienatione illius de re propria non potest accipere laudemium, quod opinioni Alborno zij non fauet, tamen extrauagans Pij V. huic rationi fauet, scilicet, quod non sit propria emptoris census possessio ipsa infinuans.

Vbi continetur tenor extrauagantis Pij Quinti super creationem census redimibilis: vicia, qua cauenda in institutione huius census. De conditionibus sex huius census, & quomodo circa illas variant doctores. De 1. conditione, quod res supponatur fructifera, & de 2. conditione, quod ipsa sola obligata maneat, an possit exigi hypotheca excedens, vel aliquid vltra illam: de 4. causis, ob quas potest pretendi fidei iussio, vel pignora hic: de censibus Valentia, ubi de quatuor in quatuor annos expetitur noua specialis hypotheca sub pœna: ubi subnotatur opinio Garcia: hypotheca speciales duæ non petenda.

CAPVT LVII.

DE QVONIAM de conditionibus, quibus cum contractus hic census redimibilis celebrari debet, sumus acturi, operæpretium duximus hic extrauagantem Pij Quinti de censibus creandis in propria forma, & tenore præmittere. Nam & si extrauagantibus Martini V. & Calixti III. Doctores excipiant conditiones obseruandas in hoc contractu, vt celebrari iustè, & licitè queat, tamen extrauaganti Pij Quinti cum onus, clarius tanquam expressiori exemplari sibi videtur eas colligere.

PiVS

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

QUONIAM onus Apostolica seruitutis obuentis, cognouimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari cœsum contractus, qui nedum non continentur intra limites à nostris antecessoribus eidem contractibus statutos, verum etiam, quod deterius est, contrarijs omnino pactio nibus propter ardentem auaritia stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt, non potuimus animarum (pro vt tenemur) saluti consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfaciennes, tam graui morbo, latiferoq; veneno salutari antidoto non mœderi. Hac igitur nostra constitutione statuimus censum, seu annuum redditum creari constitutivè nullo modo posse: nisi in re immobili, aut qua pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & qua nominatim certis finibus designata sit. Kur sum nisi verè in pecunia numerata presentibus testibus ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto, integro, iustoq; pretio, solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam, quia volumus rem ipsam semper, & liberè, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda sit, volumus dominum census alijs omnibus præferri, eiq; denuntiari conditiones, quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari. Pacta continentia morosum census debitorem tenere ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas,

aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam penam cadere, ex toto irrita sint, & nulla. Imò & censum augeri, & nouum creari, super eadem, vel alia re, in fauorem eiusdem, aut per sona per eum supposita pro censibus temporis, vel præteriti, vel futuri, omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia solutiones operum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremo census omnes in futurum creandos, non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extinguì, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili, imò centum, & plurimum annorum præscriptione, non obstantibus aliquibus punctis directè vel indirectè talem facultatem auferentibus, quibuscunque verbis, aut clausulis concepta sint. Cum verò traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari, cui pretium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & ubi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exgatur. Volumus nihilominus, quancumque redditus extinguì posse, præuia tamen semper denunciatia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idq; obseruari mandamus, etiam quod pluries, ac pluries denunciarum fuisset, nec unquam effectus secutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam remitti posse omnino prohibemus contra eum sibi sub alia forma post hæc celebrandos fœderatios iudicamus. Et ita illis propterea non obstantibus quicquid, vel expressè, vel tacitè contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fisco volumus posse vè dicari. Hanc autem salutiferam sanctionem

ne dum in censu nouiter creando, verum et in creato quocumque tempore alienando modo post publicationem constitutionis creatus sit perpetuo, & in omnibus seruari volumus, declarantes pretium semel censui constitutum nunquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitates, seu aliud accidens, neque quoad vltimo contrahentes minui vel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos, non extendamus, illos tamen omnes in quos sub alia forma perueniunt census hortamur in Domino singulos contractus censuum bonorum religioforum subijciant, & animarum salutem consulant: non obstantibus, &c. dat Roma Anno 1568. 14. Kal. Feb.

Antequam conditiones illas, quas ad contrahendum licite contractum census redimibilis concurrere debere iudicant doctores, ex tribus illis extrauagantibus, & expressius ex illa Pij V. elicientes proponamus, quas communiter doctores reducunt ad septimum. Et Miranda in summa conciliorum, & Metina in sua instructione §. 26. fo. 147. reducerunt ad 6. & Nauarrus commento de vsur. nu. 79. ad 8. reduxit conditiones, operepretium esse ducimus, quoniam extrauagantem Pij V. hic, vt quoddam exemplar subiecimus, hic illa prenotare vicia, quæ Pius V. in sua

Vicia cauenda in institutione census.

1 extrauaganti, cum onus cauenda esse dixit ad eas fraudes, & abusus propulsandos, quos hominum auaritia in contrahendo hunc contractum inuenerat. Nam primo solutiones pensionum anticipatas fieri, aut in pactu deduci prohibentur.

2 SECVNDO vetantur conventiones directe vel indirecte obligantes venditorem census ad casus fortuitos, qui ex natura contractus alias ad illos non tenentur, quales essent conventiones, quibus hic obligaretur, vt pereunte re fructifera subiecta censui aliquo casu fortuito, adhuc censuario suo solueret annuales pensiones.

3 TERTIO interdicitur fieri ibi pactum auferens, aut restringens facultatem venditoris census alienandi per venditionem, vel aliter possessionem censui suppositam, quia sibi con-

fertur facultas, vt rem ipsam semper, & liberè tam inter viuos, quam in vltima voluntate possit alienare, dummodo censuarius, id est, dominus census præmoneatur, vt si velit eam emere, omnibus alijs præferatur.

4 QVARTO interdicitur, vt ibi res supposita censui vendenda fuerit laudemium, seu quinquagesima, aut alterius quantitas, vel res domino censis soluatur, quia hoc hic prohibetur, cum aliàs in contractu emphyteutico hæc solita sint solui. Quinto prohibentur pacta continentia morosum debitorem teneri ad interesse lucris cessantis, vel ad cambium, seu ad certas expensas, vel salaria, vel ad subeundam poenam amissionis rei censui subiectæ, vel alicuius rei alterius. Sexto prohibetur traditione pretij redditus non posse extinguui, nisi per bimestre ante id denunciatur, cui pretium dandum erit, quæ omnia ad eliminandos abusus, quos induxerat cupiditas, sic cautata sunt.

HIS præmissis nunc nobis instat negotium præmissas conditiones requisitas ad licite celebrandos redimibiles census septem secundum alios, aut octo secundum Nauarrum sigilla tim examinandi, quo pacto sint necessariæ secundum sententias doctorum. Si tamè prius obiectioni Petri de Ancharano, & aliorum responderimus. Ancharanus namque in disputatione illa solemni, quæ incipit, Antiquis & modernis temporibus cuius Ioan. Andr. in c. in ciuitate de vsur. late meminit, asserit emptionem census de nouo constituendi, ideo esse illicitam, quia cum videatur emi antequam sit à parte rei, sub prætextu emptionis palliatur mutuum. Cui quia non tantum communis vsus, & opinio communis secundum Nauarrum commode vsuris numer. 77. obuiat, sed etiam extrauagantes Martini Calixt. & Pij V. videntur aduersari, qui concedunt cum illis conditionibus posse denuo pro pretio creari: non est multum immorandum, quia etiam licite emuntur fructus nascituri: qui tempore emptionis adhuc non extant, quæ em-

ptio

ptio simpliciter potest fieri sine palliatione mutui & vsuræ, sic & in præsentem emptio census de nouo ratione emptionis instituti.

Variat doctores circa conditiones censuum.

IGITUR doctores variant inter has conditiones vt necessarias admittendas, nam Sorus de iusti. & iure libro sexto quæstione quinta artic. 1. nullam harum conditionum necessariam esse asserit, exceptis his duabus, scilicet, de iusto pretio soluendo, & quod venditor census ad redimendum census non maneat astrictus, Metina autem in sua instruct. loco citato has conditiones omnes, excepta illa, quod venditor census ad redimendum illum obligatus non maneat non esse necessarias de iure naturali aut diuino, sed solum de iure positivo asseuerat.

Sens. Met.

VERVM nec defuit aliquis nostris temporibus, qui & hanc conditionem, quod non obligetur venditor redimere census non esse necessariam de iure naturali, dummodo augeatur pretium census apparenter sic sibi visus est probare, hac ratione, quia ista conditio est fauorabilis venditori census (vt apparet) & onerosa emptori, ergo æstimabilis est pretio, ac per consequens augendo pro illa pretium eam conditionem fauorabilem venditori, & sibi grauem tollere potest emendo illo adaucto pretio licentiam reuendendi venditori census, & sic suam recuperandi pecuniam, quod & confirmabat hac adiecta ratione, quia alius tertius posset dato pretio venditori census ab eo emere hanc obligationem, vt maneat obligatus venditor hic redimere talem census, ergo & ipsemet emptor census adaucto pretio eandem obligationem emere licite poterit, per quam emptionem tollitur conditio hæc.

Respons.

SE D nihilominus propter sophismata in nulla materia, neque in moralibus quæstionibus est discendum à via regia, & à terminis antiquis, quos posuerunt nobis patres nostri Pontifices summi. Nam responsio est in promptu, quod etiam adaucto

pretio: si contractus celebretur cum obligatione, vt venditor census quando voluerit eius emptor restituito pretio redimat census suapte natura est virtuale mutuum cum lucro, & ad lucrum per mutuum assequendum tendit. Nam esto concederemus, quod tertius hanc obligationem redimendi census ab venditore eius posset emere, vt talis venditor cum redimere maneret obligatus, tamen nullatenus est concedendum, quod etiam adaucto pretio, emptor eiusdem census eandem obligationem à suo venditore possit emere, quia si cum illo tertius alius si contrahat, non videtur esse virtualiter mutuum cum lucro, nisi ille tertius intuitu emptoris census, vt amicus eius ad hoc subornatus sic contraheret. At verò si sic contrahat emptor census etiam si hac ratione adaugeat pretium, tadem (quia latet anguis in herba) resultat inde mutuum tendens ad lucrum, quia destrunt se mutuo contractus isti conuersi finaliter in mutuum palliarum pariens vsuram. Hinc iam coniectare licet, quid sit dicendum, si reciproca apponatur conditio, vt sicut venditori census facultas subest redimendi, ita venditori eum redimendi obligatio subsit, quando eius emptori eum reuendere libuerit. Vide circa hoc solutionem primi argumenti ex mente Soti, quod proposuimus in principio capituli præcedentis.

ALII autem autumant, quod excepta illa conditione, quod venditor census non maneat obligatus ad illum redimendum, reliquæ conditiones possunt tolli à contractu census hoc obseruato, quod quia cum harum conditionum aliqua sint magis in fauore venditoris census: aliqua vero magis in fauorem emptoris cedat, si hæc conditiones subtrahantur ab hoc contractu, quæ magis in fauorem emptoris erant, sicut, quod census statuatur non in persona, sed in re fructifera, & quod eius valor adæquet pretium, & eius fructus adæquet pensionem, pro subtractione sui fauoris maioris, qui in obseruatione harum conditionum

Opinio que rursus.

tionum confiltebat, emptor possit aliquid subtrahere de pretio, & veditor hac de causa debeat pretium extenuare, & non tantum pretij petere. Et è conuerso si illæ conditiones à contractu tollantur, quæ magis spectant ad fauorem venditoris census, scilicet, quod possit redimere censum vbi, & quando sibi libitum fuerit, & quod perempta re, aut inutili facta, extingatur census, & similes, pro harum conditionum subtractione, in quibus maior fauor venditoris census situs erat, maius sibi pro tali censu ab emptore soluatur pretium, & auctius, arbitrio boni viri. Quia inquit iij Sumos Pontifices solum definisse, quod contractus census cum forma ab ipsis præscripta, & sub conditionibus ab ipsis ibi approbatis esset licitus, sed nõ statuisse regulam generalem, quia sic hunc confirmauerint solum, quod cæteros in alia forma creatos reprobaerint, aut facultatem istas conditiones mutuandi, & alias apponendi abstulerint. Sed certè negari non potest, quod eorum hæc assertio nullatenus tuta sit scientijs contrahentium aliter, quam iura pontificia perscribunt, præsertim post editam extrauagantem cum onus. Pij V. vbi census in alia forma creatos iudicat foeneraticios, & contemptum legum diuinarum præ se ferre, igitur cordatius in hac parte loquuntur Metina in sua instructione §. 26. de censibus fol. 147. & Nauarrus commento de vsura à nume. 83. & præsertim numer. 87. & Garcia de contractibus 2. par. capi. 4. à fol. 97. & seq.

AGREDIA MVR ergo iam conditiones census redimibilis instituendi ex extrauagantibus illorum trium summorum Pontificum Calixti III. Martini V. & Pij V. elicitas proponere, & earum intelligentiam, & rationem, ex quibuslibet optimis doctoribus magis ad mentem prædictorum Pontificum loquentibus indazare.

IGITVR de prima conditione census redimibilis quæritur, quænam sit, & quomodo sit intelligenda: re-

spondetur autem, quod in hac prima conditione continetur, quod venditor census assignaturus est rem aliquam immobilem de sui natura fructiferam, quæ nominatim certis finibus designata sit, super quam constituendus sit census, quæ quidem conditio tria merito notanda continere videtur. Primum est, quod census hic constituitur super rem immobilem, quod ad excludendum censum personalem dictum esse putat Nauarrus, qui supra personam ab aliquibus constituebatur. Igitur, quia de censu reali hic agitur, qui veluti accidens in re reali, firma, & solida subiectatur, oportuit præsignare primò rem immobilem censui subijciendam, rem (inquam) immobilem, tum quia huius contractus natura pro posse sui perpetuitate intendit, & conseruationem, quam nisi in re immobili subiectetur, obtinere non potest, tum quia cum hi redditus annuales emanant, res mobiles sunt ineptæ ad huiusmodi redditus reddendos, quare necesse fuit super re immobili eos apta nata ferre constituerentur. Secundum, quod res talis sit de sui natura fructifera: ex qua particula colligunt aliqui neque in persona in dultriosa, & per suam artem lucri fructifera, id est ferifera, posse constitui hunc censum contra Metinam Complut.

HINC etiam colligunt alij rem in hoc censu emptam esse fructus rei censui suppositæ, quorum loco per viam cuiusdam redemptionis succedunt pecuniariæ pensiones. Nam si fructus hi non emerentur in hoc contractu, frustranea videretur hæc dispositio, scilicet, quod constitutus census super re fructifera fieret: tertiu, quod talis res immobilis, & fructifera sit suis finibus designata, quæ quidè particula, quod sit suis finibus designata, eò spectat, vt fors æqualitatis inter contrahentes in hoc contractu (prout natura eius exposcit) seruetur, etenim si census supra re certa, & suis terminis designata non constitueretur, sed tam latè posset constitui, vt super omnibus bonis venditoris, quæ plura essent,

Res immobilis fructifera subijcienda censui.
Ratio.

Collectio.

1

2

Prædicta opinio nõ cessare videtur.

Quæst. 1. Conditio census.

sent, & valde superexcedentia in valore posset imponi: iam cum sic imponens censum, id est, emptor, vltra quæ par est, securus omnino fiat, vel certè securior delucro ex perpetuitate census & rerum ei subiectarum obuenturo sit, vt periculi fors æqua inter contrahentes non seruetur, præterquam, quod in iustitia graui non caret tot bona, & tant opere excedentia, vt hypothecam specialem velle emptorem census censui multo inferioris sortis supponi, quia intolerabile grauamen venditoris census vergit: cum per hoc tot bona eius multo viliora fiat, quippe quæ non ita libera manent.

2. condit. census.

SED de secunda conditione suo ordine dicendum venit, hac autem secunda conditione continetur, scilicet, quod sola res illa fructifera supposita censui soluendis pensionibus obnoxia, seu obligata maneat, non autè bona venditoris alia, ea tamen lege, vt ea extincta, vel destructa, persona venditoris immunis maneat à pensionum annualium solutione. Hanc autem conditionem necessariam esse ducit Nauarrus vbi supra, quam duplici ratione sibi videtur probare, tū quia si venditoris persona, & reliqua eius bona præter possessionem suppositam censui, solutioni pensionum obligata manerent, iam realis census emptio non esset, de qua agimus modò, sed esset emptio census personalis, de quo modò sermonem non facimus, vel esset consignatio pignoris, & capitale datum assecrandi quædam obligatio simul cum obligatione assecrandi pensiones, sub cuius titulo vsura in animo concepta prætegitur, tū quia contra naturam, & rationem venditionis, & emptionis est venditorem sese, suaque bona perpetua obligatione astringere ad assecurationem rei venditæ, etiam si ipsam perire cõtingat. Nam natura contractus exigit, vt res emptæ post traditionem non venditori sed emptori pereat. Nam & si obligari venditorem ad euictionem rei suppositæ censui quandiu perduraret iustum sit: sed quòd illa perempta, seu pereunte adhuc obligetur ad sol-

uendos eius fructus res est, quæ ab iniustitia magna non abest, sicut patet in exemplo cuiuslibet venditionis rei, in qua de iure naturali, canonico, & ciuili assecurator existit venditor, quod res, quam pretio distrahit, esset sua, & quòd eam potuerit distrahere, non tamen ea pereunte sine culpa sua ad eius fructus, quos allatura erat, restitutos, vel deinceps soluendos, obligari potest. Tum, quia in hoc contractu solum fructus, loco quorū reditus census pecuniarij pendunt, sunt, qui empti manent, qui sunt fructus rei fructiferae suppositæ censui, quapropter ipsa sola obligatio pendendi pensiones subiecta manere debet, vt specialis hypotheca, non autem sic cætera alia venditoris census bona.

IAM ex hac secunda conditione nonnulla emergunt dubia: primū est cuius meminimus supra, & cuius meminere Nauarrus nume. 86. & Mercatus opusculo secundo de contra. capi. vltimo de censibus fol. 129. si vtrū possit exigi pro hypotheca speciali census res fructifera maiores fructus ferens, quàm sit census, qui supra ipsam creatur. Sed iam affirmatiuè tenuimus cum ipsis, dummodo non multum, scilicet, in duplo, vel triplo excedat pensiones, & non cum ea conditione exigatur, vt supra eam in eo, quod notabiliter magis valet nõ possit imponi alius census, patet. Quia ad moralem securitatem (quia persona potest esse non soluendo pensiones, vel venditor interceptus morte deficere, & ipsa possessio legaliter, & moraliter in pretio extenuari potest) nõ inconuenit si specialis hypotheca aliquantulo maioris valoris, quàm si fors data, vel pensio recipienda exigatur, quatenus opus esset ad constituendam inter contrahentes æqualis periculi sortem.

PVLVLVAT etiam ex hac secunda conditione alia scitu digna, & necessaria cognitui dubitatio, scilicet, cuius meminit Garcia penes tertiam conditionem, an citra culpam emptor census in hoc contractu præter specialem hypothecam, fideiussores, vel alias impi-

Quæst.

Resp.

Quæstio.

impignorationes bonorum ad eiusdem census securitatem exigere possunt. Subest namque hic dubitandi ratio, tum quia inoleuit consuetudo contractandi venditorem census, ut etiam alia bona sua obliget ad census pensionem soluendam, quæ quidem bona, dum huic obligationi supponuntur, videntur induere rationem pignoris, quod proprio nomine solet appellari hypotheca, tum quia in idiplum alii qui emptores census ultra hypothecam fideiussores assumunt. Vide Albornozium lib. 3. de contract. tit. 2. igitur quod distinctius ad id dubij respondeamus distinctione præmissa duæ conclusiones statuentur.

Dist. not.

DISTINCTIO igitur fit quatuor de causis: fideiussio, vel pignora in hoc contractu secundum nostram considerationem exigere possunt. Primo ad parandam securitatem, ut in casu, quo res supposita censui pereat, si deiussores, vel alia pignora census solutioni maneant obligata.

SECUNDO, ut emptor casu, quo venditor non fit soluendo, vel in mora fit soluendi census, censuarius se possit conuertere ad fideiussores, vel pignora.

TERTIO ad parandam indemnitate, & securitatem emptori, & censuario, in casu, quo res supposita censui inueniretur esse aliena, vel alio casu grauata.

ITEM quarto, ad consulendum indemnitati emptoris, si præter prædicta damna, alia damna merito timerentur ex eo, quod illa possessio in habilis, & non satis libera ad substantandum nouo censui reperiretur, quando alijs prioribus prægrauata appareret his suppositis.

Conclus. 1.

PRIMA statuitur conclusio, in hoc redimibilis census contractu fideiussores, vel pignora licite exigere non possunt ab census emptore, causa rem fructiferam suppositam censui assecurandi taliter, quod illa pereunte, vel inutili facta, emptor census ad fideiussores, vel ad pignora, quæ essent bona hypothecata habere possit recursum: conclusio autem hæc est Nauarri in il

lo commento, de usura. numero 83. & probatur, quia contra naturam contractus emptionis, & venditionis est (ut prædiximus) quod se & sua bona subdat venditor obligationi perpetuo assecurandi rem venditam, & fructus eius: etiam si iam ipsa ierit perditum, quia post traditionem res emptæ emptori, & non venditori perire debet, toto titulo ff. & C. de peric. & commod. rei venditi. & quia aliud est per exactionem, fideiussionis, & pignorum emptorem velle parare sibi securitatem de euictione rei censui subiectæ, si ab ipso euincatur, quia hoc licitum est toto tit. de euict. ff. C. & ca. ff. de empt. Hæc est Garcia, quam eadem ratione probat; quia iniustum est, inquit, quod venditori rei, virtute contractus venditionis obligatione, teneatur assecurandi durationem, & conseruationem rei venditæ, puta equi plusquam eius subsistentia durauerit. Sic neque in hoc contractu census licitum est ad perpetuam rem fructiferam, vel fructus eius emptor etiam casu, quo perierint, pignora, & fideiussores emptorem exigere.

NOTANTER autem dictum est, inquit Garcia, virtute contractus venditionis, quia virtute alterius contractus, id est, assecurationis, sicut obligari potest venditor aucto pretio ad assecurandam rem venditam, eiusque incolumitatem per aliquod tempus, ita & ad præstanda pignora, & fideiussores, pro hac securitate potest arctari. Sed tunc tanto maior debet esse auctio pretij, quanto diuturnior fuerit hæc assecuratio: vnde emptor, qui perpetuam securitatem rei emptæ exigeret ingens pretium esset impensurus. Cæterum ad hanc perpetuam securitatem hypothecæ suppositæ censui, cum ipsa suapte natura ita perpetua non est, liceat in censu irredimibili exigere, prout Garcia sua ratione videtur velle concludere, alibi suo loco speculandum nobis est. Na hic Garcia non tutè loquitur.

VNDE corollarie hinc ex hac conclusione prima inferre licet, quam iniusta

iusta sit consuetudo, quæ hodie quotidie in creatione census inoleuit, dum emptor census grauare solitus est venditorem census ad alia sua bona pro securitate perpetuitatis rei, supra quæ constituitur census obligandum, coarctando, quod planè factum prædictæ extrauagantes damnant, dum solam eam possessionem, quæ fundat censum tali obligatione affectam manere volunt, ut ipsa pereunte census soluendi obligatio simul pereat.

Conclus. 2.

SECUNDA conclusio huius contractus natura perpena, non est res vitio, aut iniustitiæ attribuenda, imo res cum iustitia coniuncta, prorsus est, si ab emptore census præter hypothecam specialem exigantur fideiussores, & pignora eo nomine, ut securus fiat, tum de pensione sibi fideliter suo tempore soluenda, tum de immunitate, qua possessio supposita censui immunis est ab euictione, & quod libera sit ab alterius census onere, tam de indemnitate ab illis damnis, quæ sibi imminerent: si contingeret hæc tria aliter se habere: patet hæc conclusio, quæ est etiam Nauarri, & Garcia toto titulo de euictio. ff. C. fin. de emptio. & eius in promptu est ratio: tum quia sic suæ indemnitati prospicit censuarius, tum quia cautiones has fideiussorum, & pignorum his de causis exigendo nihil molitur contra naturam contractus huius sensus, neque enim per hoc venditor census aliquam obligationem cogere subire, quam non induceret se cum natura contractus.

Quæst. de consuetudine Valentina.

HVIC loco affine est dubium illud, cuius meminit Garcia 2. parte de contractibus, capit. 4. pagin. 119. Vbi narrat vsu inductum fuisse Valentia, emptores horum censuum solitos esse eorum venditores ea obligatione infringere, ut intra quatuor annos teneantur præstare aliam specialem hypothecam signando aliam rem fructiferam, supra quam census fundetur, qua non præstita facultas deinde subit emptoribus repetendi, atque recuperandi sortem principalem solutam in pretium census. Huic autem

consuetudini iniquæ locum dedit experientia illa, qua emptores censuum postea videbant se deceptos, & damnis affectos, dum ex euentu rei tandem cognoscebant priores hypothecas speciales suppositas censui alijs prioribus oneribus censuum fuisse grauatas, quæ ut cauerent damna, cum prædicta conditione, ceperunt contractus census inire eo animo, ut intra prædictos quatuor annos posset fallacia detegi, si forte talis hypotheca addicta censui alijs præcedentibus oneribus præoccupata esset. Sed iam vsus iniquus inuexit, ut etiam si luce clarius constet hypothecam, quæ supponitur censui ab alio censu, seu onere liberam esse nihilominus cum prædicto pacto contrahunt.

IGITUR ad casum aliter quam Garcia ibi responderet, respondendum, neque. n. omnino iuri Pontificio consona est eius responsio: dicimus ergo primò, quod quæ possessio fructifera, quæ supponitur censui ex se omnino secura est, pro constantique habetur esse talem, ita ut nulla labore suspitione in contrarium, sit pariterque in valore æquiualens, atque sufficiens, ut fors tanti census super eam statuatur, illicitum tunc prorsus est aliam obligationem specialem, hoc est hypothecam specialem, expetere intra prædictos quatuor annos, quia esset duas speciales hypothecas, & obligationes petere, quarum vnaqueque per se esset sufficiens, quod iustitiæ ipsi aduersatur. Sed an casu, quo citra dubium res non est. san hæc specialis hypotheca prægrauata fuerit alijs oneribus, vel non, licita sit hæc impositio obligationis, ut intra quadriennium sub obligatione reddendi capitalis alia specialis hypotheca præstetur, hic dubium prædictum videtur locum habere. Nam vtrinque premit ratio dubitandi, pro affirmatiua, quia licet sic emptori census suæ indemnitati consulere, & pro negatiua, quia id videtur Pius V. in sua extrauaganti, cum onus prohibuisset, ut infra dicemus.

AD quæstionem ergo, Garcia ubi supra

supra audacter asseuerat in casu, quo res supposita censui realiter, & verè non est tuta seclusa omni-fictione, & palliatione posse emptorem census in tra certum tempus, puta quadrienniū, expetere aliam specialem hypothecā: adijcit tamen, quod si intra id tempus palam fieret hypothecam priorē ab omni onere liberam esse, non licetē contenderet emptor aliam specialem sibi præstari, si quidem cessauit causa, quæ eam expetendi ius, sibi tribuebat. Addit Garcia 2. quod si transacto prædicto tempore adhuc dubium perseverat circa priorē hypothecā, scilicet, quod sit parum secura, & firma: tunc venditorem aliam specialem non præstantem compellere emptor potest, vt sibi reddat venditor census capitales, quod sub illa licita conditione solui ante sibi in pretium: cum hac tamen aduertentia, & cautela, quam summè necessariam commendatu, & obseruatu Garcia ibi esse dicit, scilicet, quod emptor cētus in hoc casu ab eo tempore, quo iam suum capitale repetere, atque recuperare determinatè deliberauerit, nullatenus pensiones census, nisi eas computando in sortem recipere potest. Cuius rationem esse subiungit, quia ex tunc contractus census in mutuum conuertitur, quo circa inde iam vltra sortem lucrum captari non potest, nisi in duobus duntaxat casibus, primò coram notario renunciando, & cedendo iuri, quod sibi inerat ad repetendum pretium, quia iam per hoc contractus rediret ad naturam census, quia sic coram notario prædicto iuri cedendo in vtroque foro constare potest facultate repetendi capitale manere priuatum, quod inquit mutato animo alias, nisi coram notario renunciaffet, repetere posset, vel secundò nisi ratione lucri sibi cessantis, aut damni emergentis in casu, quo ad hoc vtrumque interesset ferendum: hic conditiones omnes requisitæ concurrerent. Hæc autem omnia antè dicta fuerint à Garcia, examinare, hic curandum nobis est.

Sent. Ant. RESOLVTORIE igitur, quia

iam prolixæ quæstionis expeditionē: spectat lector, dicimus breuiter primò, quod etiam stando in iure naturali solo, suspecta de vsura haberetur ista impositio obligationis, etiam in dubio non tam firmæ hypothecæ, scilicet, quod intra quadriennium sub obligatione restituendi pretium census acceptum, teneatur venditor aliā specialem hypothecam submittere cētui. Et patet, quia iam multi possent contingere casus in quibus venditor, vel quia noller, vel non posset aliam securiorem specialem præsignare hypothecam, cogeretur restituere ex vi huius contractus, capitale cum lucro, id est, cum pensionibus intra id quadriennium solutis cētuario, quod perinde esset, ac si quis mille aureis emisset domum cum conditione, quod si intra quinquennium partes aliquas eius ruinosas non reficeret venditor, suum pretium redhiberet intègrè emptor simul cum vsura, id est, cum vsu domus, qua per quinquennium (vt supponimus) vsus est interim, quod planè sapit vsuram, & tamen hoc licetè aperitè indicat Garcia, dum ibi ait, quod postquam emptor obfirmabit se in hoc casu repetere pretium, nullos deinceps redditus, nisi computando eos in sortem recipere potest, quasi antea cōptos pro certo ducat emptorem etiam recuperato illa de causa pretio non teneri ad restituendum census venditori, hoc dico ad vsuræ tollendas occasiones.

SECUNDO dico, quod & si cōcedamus rationem prædictam impositionem istam intra quadriennium aliam assignandi specialem hypothecam, quæ subisset censui sub obligatione alias restituendi pretium, non satis persuadere stando in solo iure naturali de vsura suspectam esse, tamen stando in iure Pontificio negari non potest contra Garciam, qui hoc non satis aduertit, quin à Pio Quinto in sua extrauaganti, cum onus, sit aperitè talis impositio obligationis assignandi aliam hypothecam sub obligatione alias reddendi pretium census, sit reprobata, & vt fœneratitia iudicata.

Ecce

Sent. Garc. contra ex- tra. Pij V.

Ecce enim verba ipsa in forma, quib. eam contra Garciam Pius V. ibi reprobat, subiicimus tibi lector, scilicet, Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus, contractulq; sub alia forma post hac celebrandos fœneratitios iudicamus, casum autem prædictum, quem hic excipit tantum Papa, intellige esse non hunc, de quo nunc agitur, sed casus tantum exceptus est ille, de quo prædixerat, scilicet, quod post denuntiam factam emptori à venditore de traditione pretij pro redditu extinguendo à se, intra annum, possit et ab inuito venditore pretium repeti, & hoc ideo hic excipitur, quia est multum conforme regulæ iuris dicenti. f. quod semel placuit amplius displicere non potest, quia ergo denunciando id emptori placuit venditori redimere cētum, nihil mirum, si intra annum cogi possit venditor ad illum redimendum.

Vsus Valentia non tolerandus.

EX omnibus ergo supradictis, liquet in neutro foro assertionem hæc Garcia, & vsus Valentia fore tolerandum, nisi quis temerè putet sanctionem tam sanctam, & iustam tanti Pontificis Pij V. non fore auscultandam. Quod si quis obiecerit in cōtra, quod licet emptori census se indemnem seruare, quomodo ergo in hoc casu se seruabit indemnè, nisi repetendo pretiū, si tali possessione reperta alijs cētibus grauata, alia secura firmaque specialis hypotheca sibi non assignatur.

RESPONDETVR, quod plana via est ad se indemnem seruandū, scilicet non contrahere nisi liquido prius comperto, quod specialis hypotheca supponenda censui ab alijs oneribus sit omnino libera, aut secundò aliam exigendo cautionem, quæ neq; præferat speciem vsuræ, neque contraria sit formæ prescriptæ à Martino V. & Calixto III. & Pio V. circa constitutionem censuum.

CONCLVDAMVS ergo tandem ab emptore census duas speciales hypothecas (cum vna earum per se est sufficiens ad fundandum censum)

exigi non posse ad finem magis perpetuandi censum, cum neque ad hunc finem hypothecas alias generales omnium bonorum expetere non liceat, ergo multò minus plures speciales exigere licebit, cum per speciales hypothecas magis perpetuetur census, quam per generales. Neque enim in contractibus, vbi contractus fortium solitus est inuolui, sicut in hoc contractu census aliquis contrahentium certus manere debet de lucro, altero contrahente certo manente de sua iactura, & damno. At taliter contingeret in contractu census, vbi obligaretur venditor duas supponere censui hypothecas speciales singulas sufficientes, aut si vltra sufficientem specialem exigeretur ad maiorem perpetuitatem census, alias generales, vt apponeret. Nam tunc venditor certus fieret de sua iactura, scilicet, quod præ impotentia redimendi censum sua bona per multum temporis forent grauata pendendi census obligatione, sicque fieret, vt emptor census indubius esset de multis pensionibus, & multo tempore percipiendis ex suis pecunijs datis ad census, quod impares eos in cōditione faceret. At naturæ huius contractus refragatur id facti.

Hypotheca speciales dua non petenda.

De conditione tertia census, de competenti pretio, & quod sit tale, & an census antiqui possint minoris emi, quàm taxat lex, & an aucto pretio per pragmaticam sint pretio pragm. vel antiquo redimendi, & quid si ante pragmaticam non erat solutum pretium, an rex per nouam pragmaticam census iam minoris creato reducere ad viginti pro vno, & an maiori pretio quàm taxa vendi possint. Regula pro pretio census, in pretio census perpetui varianti doctores.

CAPVT LVIII.

RÆTEREA vltra nobis progredientibus tertia cōditio iuxta ordinem, quæ seruat Nauarius in eas adnumerando, occurrit, scilicet, quòd pretium impensum pro emptione

Condit. 3. census.

ptione huius census sit competens. Hanc autem conditionem exprimit extrauagans 2. de emptione & venditione: est autem conditio hæc necessaria etiam in foro conscientia non ad hoc, vt contractus in hoc foro non præsumatur vsurarius, quia talis non præsumitur in conscientia, quando vera intentio emendi & vendendi censum affuit, sed ad hoc, vt in conscientia iniustus contractus non habeatur, & obnoxius esse restitutioni non iudicetur. Item etiam, vt in foro exteriori contractus vsurarius esse nõ præsumatur. Nam modicitas pretij adiuncta cum pacto de retrovendendo præsumptionem præfert emptionis vsuraria, vt patet c. ad nostram extrau. de empr. & vend.

Quest. Preterea c. sus. CIRCA hanc autem tertiam conditionem rursus restat indagandum, quodnam sit competens pretium, nam illa extrauagans 2. Calixti solum in genere ait secundum qualitatem temporis debere esse competens pretium census. Vt autem hic suo ordine distincte procedamus à pretio legali, quod præcipuum, & indiuisibile pretium est, exordiendo, dicimus primo, quod in Recompilatione noua legum Castellæ, libr. 3. sancitur pretium huius census redimibilis sic computandum esse, vt sorti 14. millium dipondiorum mille dipondia quotannis in pensione respondeant, in repertorio pragmaticarum lib. 6. l. 2. titu. 3. Censui antea in oleo, & tritico, & in alijs creati ad pensiones pecuniarias computando 14. pro vno redacti sunt cum inhibitione, ne de cætero instituerentur, nisi pecuniarij census, & hoc propter varietatem, quæ alias contingeret in soluedo pensiones frugum.

Distum 2. SECVNDÒ dicimus, quod vbi per legem taxatum est pretium census, illud seruandum est. Vnde secundum leges regni Castellæ aethore Metina in sua instruct. §. 26. fol. 176. minoris quàm 14. millia pro mille annuæ pensionis census redimibilis emi non potest. Quod & confirmat Garcia 2. part. de contrac. c. 4. pag. 129. Sed iam hinc pululant alia dubia.

QVORVM primum est, an census antiqui possint minoris emi, quæ taxat lex noua, scilicet computando 14. pro vno. Et quidem Nauar. in additionibus §. 6. ait census antiquos fortè minoris emi posse, quam taxat lex noua, quamuis census nondum impositi, sed de nouo imponendi minoris secundum ipsum emi non possint, cuius discriminis assignat rationem, quia lex noua eo respicit, vt impedimento sit facilitati nouos instituendi census passim, quod in nocumentum reipublicæ vertitur, quod cessat in antiquorum emptione. Ad hoc autè dicimus tertio, quod quidquid alij sentiant de hac sententia Nauarri, nos tamen malumus adhærescere sententiæ Metinæ in sua instructione, vbi supra dicentis, quod census dum satis firmus sit minoris emi non potest, quàm lex regni prescribit, sic & nos tam de antiquis censibus, quàm de nouo creatis loquendo dicimus, dum satis firmi sint, & stabiles, sicut & noui, qui de nouo solent dari, non esse minoris emendos, quàm præstituit legis taxa, quia lex indefinitè loquitur, & quia vbi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, & quia iustitiæ ratio hoc suadet: vt res æque bona, & sana æquali pretio, & non minori, quàm bona ematur. Secus autem esset, si secluso scandalo, quia census antiquus minus stabilis, aut firmus esset, scilicet, quia super hypotheca vili, & parum firma fundatus est, minoris emeretur.

ALIVD ab hoc loco non multum alienum occurrit dubium, scilicet, si modo censuum redimibilium pretij noua pragmatica rex auget ad viginti pro vno, vel ad decem, & octo pro vno pensionis annuæ, an tunc census antiqui minori pretio, puta ad quatuordecim pro vno constitui minori illo antiquo pretio, quo constituti sunt possent licitè redimi, aut maiori pretio, scilicet, pretio adaucto à rege rursus alijs vendi, aut minoris illo pretio adaucto ab alijs emptoribus emi. Ad primam partem dubij dicimus, quod licet stando in conditionibus solum

Quest. an census anti qui possint minoris emi, quæ taxat lex noua.

S. Nauar. S. Met.

Quest. an census anti qui minoris, vel maioris redimi possint pro ut taxati sunt à Rege.

Resp.

solum contractus emptionis cum pacto de retrovendendo, quia ibi communiter dicitur, aut certè si non communiter, tamen rationabiliter dicitur, quod si res empta creuerit in pretio, maiori pretio eidem reuendi possit, quàm empta fuerit, sic hic in censu redimibili, vbi tale pactum includitur: dici posset tamen, quia extrauagans Pij Quinti cum onus stat in contractuum, quæ sic decernit in forma, scilicet, postremo census omnes in futurum, creandos volumus posse pro eodem pretio extingui non obstante etiam longissimi temporis, ac immemorabili, imo centum, & plurius annorum præscriptione, nullo modo lex regia, etiam si expressè conderet, vt antiqui census ad quatuordecim pro vno creati aucto illo pretio, scilicet, viginti, vel octodecim redimerentur, contra extrauagantem, & hæc eius sanctionem, scilicet, quod eodem pretio possit redimi, quo fuit creatus census, posset præualere, postquam extrauagans hæc etiam excludit omnem præscriptionem, quæ solet obtinere contra legem, sed quid si census redimibilis emptus rursus alteri sit maiori pretio ab emptore venditus, responderet stando in l. de retrovendendo maiori pretio illo, quo rursus à censuario venditus est redimendus, nisi extrauagans Pij Quinti, quæ huic obuiat, sit vltimo accepta, quia certè pretio eodem extinguendum esse decernit, neque posse vsquam pretium censui semel constitutum augeri, vel minui, nec quoad vltimo contrahentes. Circa verò secundum questionis punctum videtur dicendum, quod cum census hi antiqui venditionis, & emptionis nomine habeantur, & cū res empta si creuerit in pretio legali maiori, illo pretio legali vendi potest, ita & census antiqui: nam si in pretio legali per pragmaticam decrederent, minoris essent vendendi, ergo è conuerso si creuerint, maiori pretio poterunt vendi.

SI tamen ante pragmaticæ augmentis pretium editionem, atque promulgationem, contractus venditionis instruct. Negot.

census antiqui pretio legali tunc currenti initus esset, neque tunc solutum esset pretium, videtur magis virgere dubium an pretium tempore contractus currentis, quod minus erat solutum sit, an verò pretium legale post auctum. Et ratio specialis dubitandi hic instat, quia contractus hic census antiqui venditionis eo videtur fuisse inualidus, quia, vt supponimus, nõ numerata pecunia iuxta sanctionem extrauag. Pij V. fuit initus, sed pecunia credita, ergo si fuit inualidus, nisi post pragmaticam augmentem pretium de nouo celebraretur numerata & presentibus pecunia, validus non erit: quod si tunc post pragmaticam tantum validè contrahitur, pretio adaucto à pragmatica talis census antiquus est emendus & non minori.

IN contrarium est quia constitutio pragmatica, sicut & qualibet alia (nisi exprimat) tantum respicit futura, & non præterita, extrau. capitu. cognoscentes. de constitutionibus, & quia ille contractus, quo census antiquus iam institutus emptus est non numerata pecunia, videtur fuisse validus, quia extrauagans Pij V. (si eius verba exactè expendantur) solum inualidat contractus non numerata pecunia, quando denuò instituuntur census celebratos, non autem emptionem censuum antiquorum iam numerata pecunia institutorum, etiam si post eorum institutionem à censuario eos alij non numerata pecunia comparauerint, ideo iuxta has rationes in contra puto non esse præcipiendam sententiam, sed dicendum esse, in casu dubij, non obstante noua promulgatione pragmaticæ augmentis pretium, pretium legale minus tempore contractus currentis esse soluendum, nisi potens ex officio contradicere contradicat, quia hoc videtur iuridicum, scilicet, quod solutio fiat secundum pretium, quod tempore contractus debiti currebat, vt communiter tenent legistæ, in l. Paulus, & l. in minorum. ff. de solu. At illud rursus repetitum dubium, scilicet, an census antiqui, cum pragmatica censum adauctis

Obiectio in contrarium.

Sent. Ant.

T post

post pretium, minoris, quam noua taxa dicitur, emi possint, iam fecimus supra satis, dum Nauarri super hoc sententia in additionibus iudicauimus, & etiam nostram cum limitatione.

Quaest.
An rex pro mulgare poterit nouam pragmaticam, qua statuat non solum, vt census de nouo creandi, sed etiam iam antiquitus instituti, & fundati reducantur ad 20. pro vno vel 18. pro vno. At quidem id dubij rationes, quae vtrunque se obijciant, non tam facile soluti efficiunt. Nam concilium Tridentinum decernit, quod Generales ordinum, Abbates, & Episcopi possint pro uidere, quod magis expediat in suis capitulis, quando est magnus numerus missarum, & parua elemosina, vt tradit Nauarrus in additionibus, ergo pari ratione poterit princeps, vel rex cum pro ratione temporum magna pensio est census respectu fortis reducere censum antiquum ad conueniens pretium, & pensionem, maxime cum secunda extrauagans de emptioe & venditione tradat conueniens, & competens debere esse pretium census secundum temporis qualitatem.

Arg. in contr.
In oppositum est, quod nemo priuari debet iure suo sine culpa capit. conquerente, de restitutione in spoliato. ergo antiqui censuarij non sunt per nouam pragmaticam priuandi iure suo pro sorte minori data recipiendi antiquam pensionem census, quae maior erat. Respondetur ergo, quod princeps, vel rex iure id facere non potest, nisi caueat detrimentum, quod antiqui emptores censuum bona fide, & ignoranter contrahentes incurrerent, si talis pragmatica promulgaretur. Nam iuxta canonem capit. cognoscentes de constitutio. detrimentum ante prohibitionem non debent ignorantes incurrere, quod eos postmodum vetitos dignum est sustinere, maxime hac accedente ratione, scilicet, quod quia census contractus contrahendo partes, emptiois fructuum contractum videntur conficere adiu-

Ratio.

cto contractu fortis, & redemptione implicita fructuum, non est æquum, vt si talis census fortuna propicia in lucrum cessit, ideo tali lucro sit censuarius antiquus per pragmaticam nouam priuandus, cum è contra si fortuna aduersa fuisset, talem aduersam sortem sustinere debuisset, sicut vsu euenire solet in emente contractu emphyteutico, vel conducente possessionem fructiferam, pro cuius fructibus, & si pereant, pensionem annuam tenetur soluere emphyteuta, quippe qui si excedant in valore pensionem, tales fructus aliquo anno, non ideo pensionem maiorem soluendi subit obligationem.

HOC ita affirmamus nisi, causa communis conseruationis reipublicae, quia valde oppressa esset censibus antiquis, & modernis, in pari pretio & tenui valde statuitur, persuaderet principi talem pragmaticam emulgare. Nam etiam citra culpam, dum modo ad sit causa iuris suo priuari quis potest capit. quoniam frequenter. si vero lite non contestandum modo caueatur, vt cum iactura emptorum antiquorum censuum eorum venditores per nouam hanc pragmaticam non locupletentur.

PRÆTEREA ne quid intactum relinquamus, & huic dubitatiuncula faciamus satis oportet, scilicet, census isti redimibiles postquam, si firmi sunt minoris quam 14. pro vno emi non possunt extante predicta pragmatica regia, an maiori pretio vendi possint, quam sit istud pretium, quod lex noua præsignat. Huic autem dubitationi respondet Metina in sua instructione loco citato, quod quando census redimibilis emitur maiori pretio, quam sit 14. pro vno, non est pretium, quod emi tunc erit pretium ordinarium, vt communiter currit. Etenim sicut extante taxa tritici licet eius pretium vendens ultra pragmaticam taxam augere non possit, tamen ementes minoris illud emere possunt, si minoris veniat in foro, ita & census siue antiquus sit, siue de nouo instituat, dum redimibi-

Limitatio.

Quaest. an census carius vendi possint quàm regis pragmatica fuerit statutum.
Resp.

Garcia.

lis, licet minoris quam ad rationem 14. pro vno, si firmus sit, emi non possit sub restitutionis obligatione; tamè maiori pretio venundari potest, si maiori sic veniat ordinariè: accedit Garcia, qui loco citato ait, quod quando pensio census empta modica fuerit, tanto ipsa emptio magis licita, & iusta erit, quantoque maior fuerit pensio, tanto magis laborabit nota iniustitiæ. Vnde ex parte ementis iustior est census emptus soluendo octodecim pro vno pensiois, quam si solueretur 14. pro vno.

HINC Metina vbi supra respondens cuidam interrogationi concludit, quòd si quis emit censum valentem viginti mille pro eo mille pensionis soluendo pro eo pretium 18. millium tantum, illicitè emit, non enim seruat æqualitatem, si census est satis firmus. Secus autem esset si talis census parum firmus esset, difficilisque recuperatur, quales ordinariè sunt census regij, quia tunc licebit eos minoris emere secluso scádalo, & nota vsuræ, qua forte in foro exteriori talis emptor inureretur, sed in conscientia licet, quia viginti millia tali subiecta periculo vix 18. millia valent.

Quaest. quòd sint taxanda pretia censuum, vbi nulla est legalis taxa.
Resp.

PORRO quia pretium legale pragmaticæ scilicet, quatuordecim, pro vno vbi pragmatica viget seruandum esse diximus, nunc dicendum superest, quomodo taxandum sit pretium census redimibilis, vbi nulla extat taxa legalis. Respondetur, quod vbi taxa legalis non fuerit præfixa, in taxatione pretij census redimibilis modus talis adhibendus est, vt non committatur iniustitia, tantoque (vt prædiximus) magis aberit ab iniustitia emptio census, quanto auctius fuerit prædestinatum pretium, quantoque minor fuerit pensio respectu pretij, tanto iustior ex parte ementis reputabitur contractus, quia graue onus videtur hoc onus census, quo manent bona grauata.

Regula pro vj census.

REGVLA ad discernendum, quando pretium census iustum erit, statui solet à quibusdam doctoribus, cuius regulæ meminit Conradus li-

bro de contract. quaestione 82. penes tertiam conclusionem. Ea nempe regula est, scilicet, quod tantumdem pretij impendendum est pro emptioe census, quantum necessarium est ad comparandum fundum, vel possessionem, quæ tantumdem reddat fructus, vel redditus seclusis expensis, & laboribus eius cultura & cura. Iuxta hanc ergo regulam, si centum, & viginti aureis quis possessionem emere possit, quæ deductis expensis, & laboribus eius reparationis, & cultura, afferret quotannis septem aureorum redditus, tum hi centum & viginti aurei sufficiens esset summa, & iusta ad emendum censum annum septem aureorum. Hanc verò acceptat & probat Garcia loco citato prout iacet, sed mihi videtur (vt fidelior regula sit) pensandum quoque esse, quod etiam demptis expensis, & laboribus fructus aliquibus in annis poterant deficere, vel esse valde tenues, cum ergo pensio pecuniaria annualis, quæ eorum loco succedit, certa sit, & regularis, oportet in tali estimatione eam cum incertitudine fructuum adæquare, ita vt propter hanc incertitudinem fructuum aliquantulum extenuetur pensio pecuniaria. Hac igitur habita ratione regula hæc videtur in quadam æquitate fundari, scilicet, quia contractus census quædam emptio est, ideo pretium eius æquiualens esse oportet possessioni, cuius fructus pensatis pensandis & deductis deducendis æquiualeant pensioni pecuniariæ quotannis soluendæ.

Quaest. quid de censu irre dimibili in dicandum.

PRÆTEREA de pretio census perpetui, & irredimibilis, si quidem lege hæctenus non est æstimatum, quomodo æstimandum sit, nunc quoque venit à nobis edifferendum. Nam hic contractus licitus est, quippe qui à suspicione vsuræ, si legitime fiat, magis procul abest, quam contractus census redimibilis. Quia igitur perpetuus census peracta re, aut destructa, supra quam fundatur, ex natura contractus, qui est emptio fructuum rei illius extinguere debet: oportet secundum Mercatum de contract. opu. de censibus, & camb. capit. vi-

timo folio 128. Vt constituitur super possessionibus perpetuo duraturis, vt sunt pecorum pascua, iura perpetua, & fundi, quorum solum, & situs certum est, quod perseverabit perpetuo ultra quartam generationem, & usque ad centesimam. Igitur pro constanti est pro censu irredimibili, & perpetuo maius pretium impendendum esse, quam pro non perpetuo, sed redimibili. Augenda etenim est in censu perpetuo fors principalis. Nam perpetuitas eius res est estimabilis pretio, cumque hæc conditio perpetuitatis in damnum venditoris vendentis censum irredimibilem vergat, quippe qui perpetuo sine spe leuaminis manet grauatus, ratio ipsa iustitiæ exigit, vt id grauamen auktionem pretij repararet. Sicut è contrario in censu redimibili, quia includit pactum de retrouendendo, quod minuit pretium, si quidem ista conditio, quod reuendere eum teneatur emptor, in eius redundat incommodum, huius incommodi, & damni reficiendi gratia extenuandum est pretium.

Quæst. quæ SED si quæras quantum pretium pro perpetuo, & irredimibili censu emendo sit iustum dare, dicimus tandem, quod si esset lege stabilitum, id esset seruandum quando autem circa pretium hoc nihil prædefiniuit lex, Doctores varij varia pretia, vt iusta in hac parte præsignant. Nam Metina in sua instruct. loco citato iustum pretium census perpetui esse insinuat, si triginta millia, vel quadraginta millia dipondia conferantur in pretium pro pensione mille dipondiorum annua, & perpetua super pascuis, vel olinetis. Sotus autem de iusti. libro 6. quæstio. 5. articulo. 3. insinuat iustum pretium perpetui census esse, si supra pretium census redimibilis paulo plusquam quarta pars addatur, nam istud adhibet exemplum, Verbi gratia valent decem perpetui floreni ducatis ducentis: ob illud autem vinculum iterato vendendi, minuitur, vt emantur redimibiliter, id est, cum pacto de retrouendendo, non plurius, quam centum quadraginta florenis. Metina au-

Variam de 6. quæstio. 5. articulo. 3. insinuat iustum pretium perpetui census esse, si supra pretium census redimibilis paulo plusquam quarta pars addatur, nam istud adhibet exemplum, Verbi gratia valent decem perpetui floreni ducatis ducentis: ob illud autem vinculum iterato vendendi, minuitur, vt emantur redimibiliter, id est, cum pacto de retrouendendo, non plurius, quam centum quadraginta florenis. Metina au-

tem Complutensis de contr. materia de censibus duplum pretium existimat esse conferendum pro censu perpetuo, quam pro redimibili: veruntamen de pretio perpetuo censuum nihil aliud dicere possumus, quã quod tandem Sotus ibi ait, scilicet, quod non solum quantitas census estimari debet, verum stabilitas, ac firmitas rerum super quibus constituitur. Quare iura super castra, & perpetua pascua, & prædia, maioris sunt pretij. Quæ utique ratione non potest lege vnium in vniuersum pretium constitui, sed illud est iustum, quo publicitus sine vi, & dolo venduntur, tametsi contingere possit, vt vrgens pauperum necessitas eos cogat viliori iusto vendere. De pretio autem temporalis census licet iam non sit in vfu superius dictum est, scilicet non debere pensiones simul sumptas ipso pretio maiores esse.

De conditio. 4. scilicet, de solutione pretij statim faciendâ, an sit necessaria: Et de 5. condit. id est, de facultate redimendi, & an redimi possit per partem cum nihil comentum sit à principio de intel. ligentia extrauag. super hoc, an possit redimi omni tempore, de triplici pactione hic prohibita.

CAPVT LIX.

PORRO suo ordine accedit examinanda 4. conditio requisita ad constitutionem census redimibilis. Ea nempe est, vt statim pretium census integrè soluatur innumerata pecunia presentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius, recepto integro iustoque pretio. Circa primam particulam huius conditionis, quæ deducitur ex extrauaganti cum onus Fij Quinti aduersum nobis habemus Sorum de iustiti. & in re libro sexto, quæstione 5. articulo primo, qui aduersus Miradam in sua summula conciliorum inter conditio-

nes requisitas ad constitutionem census, hanc

Cond. 4. vt statim integre soluantur pretij.

Quæst. in hac conditio sit necessaria.

Sen. Naua. auscultanda.

VERVM TAMEN sententiam Nauarri, quam supra retulimus, quæ in illo commento de vsura, nume. 85. continetur, magis auscultandam fore censemus, quam etiam videtur approbare Metina in sua instructio. folio 146. conditione 2. vbi ait, quod non est licitum creditori, cui debentur centum aurei, de his exigere censum, dum sibi non soluuntur, quia ipse non soluit pretium census pecunia numerata, quia eadem (vt nobis videtur) ratio est proportionabiliter de toto non statim soluto pretio, & de parte non statim soluta, sed concredita a venditore, quia pro illa parte contractus census non tenebit, sicut si nihil de presenti solutum esset, profus esset irritus in toto, saluo aliorum meliori iudicio. Sententiæ etiam Nauarri & Metinæ, & nostræ accedit Garcia secunda parte de contract. capit. 4. conditio. 5. pagina 136. vbi affirmat tempore celebrationis contractus numerandam esse omnem pecuniam pretij simul coram notario, & testibus, quã legem ideo latam esse ait, vt facilitati imponendi tam graua onera censuum, quæ tributariam solita sunt efficere rempublicam, obfisteretur. Quis enim (inquit) dubitat, si liceret alias res, quàm presentes pecunias subministrare loco pretij, vel si liceret expectata parte solutionis pretij census emere, quin summa facilitas suppeteret ad eos passim imponendos, quæ quidem facilitas in perniciem populorum vergeret. Vnde subiungit, quod postquam lex hæc tantum ad utilitatem, & accommodum boni communis

Finis legis.

hanc vt secundam colligentem ait, quod ista particula istius quartæ conditionis, quam Miranda secundo adnumeravit loco, scilicet, quod statim tempore contractus integrum soluatur pretium, nullam, præfert probabilitatem, tum quia licet in narratione bullæ id quoque ponatur, non tamen in approbatione tanquam necessarium constituitur, tum quia nihil (inquit) vetat, quo minus veluti in cæteris contractibus, venditor census valeat partem pretij credere.

nis confert, obligationem ad sui obseruantiam inducit, quod antea affirmaret Nauarrus illo comm. & numero 85. & duabus rationibus confirmaret, dicens esse necessariam etiam in foro conscientie. Tum, quia persuasibile non est venditorem census, qui pæ, qui necessitate adactus, onere census suam possessionem grauatur, velle concedere pretium totum, aut partem eius, sicut testatur Diuus Thomas secunda secundæ quæstione 78. articulo primo ad 7. loquens de mutuario, quod, qui coactus necessitate accipit mutuum sub vsuris, etiam si fatcatur se velle dare vsuras, nihilominus non simpliciter voluntariè dat, sed cum quadam necessitate in quantum indiget accipere pecuniã mutuo, sic & hic venditor census si expectat partem pretij soluendi non simpliciter voluntariè expectat, sed in quantum indiget ad sui subuentiõnem ad censum accipere. Tum quia, qui à principio non integrum pretium soluit vendenti ei præ necessitate, supra bona sua censum, videtur pretium minus iusto soluere argu. cap. 1. de plus per. & institui. de actio. §. plus autem, tum quia secundum eundem Nauarr. in foro exteriori præsumeretur venditionem census factam ab indigente expectata solutione partis pretij, ex parte emptoris aliquam continere simulatam mutationem partis solutæ pro lucro propter maximam similitudinem, quam gerit contractus census redimibilis cum mutuo cum vsura, quando præcipuæ conditiones eius non seruatur. Igitur his pensatis rationibus non censemus eas adeo esse despicibiles, & contemnendas, vt nostræ sententiæ, quæ (vt diximus) est Naua. Metinæ, & Garcia, nullam concilient probabilitatem, qua carere putauit Sotus, accedente maximè autoritate Pontificum, qui contra Sorum cum in narratione bullæ, id posuerint, propter dictas rationes in approbatione etiam tanquam necessarium obseruatu costituisse videntur. Neque rationes Soti in contra tanti sunt pensati, vt sufficienter per allatas probationes, & maximè

Ratio. Na.

Instruct. Negot.

per illam ex sententia D. Tho. elicita non fuerit repulsa.

Notab.

PRÆTEREA licet circa illam particulam istius quartæ conditionis, scilicet, quod solutio pretij fiat pecunia numerata in solutione cuiusdam argumenti meminimus, supra aliqua dixisse, tamen hic ne ordo prætermittatur, duo notanda diximus. Primo, quod iuxta extrauagantem cum onus. Pij V. est solutio pretij faciendâ in pecunia de præfenti numerata, tñ quia extrauagans id decernit, tñ quia contractus census est emptio, & emptio secundam naturam contractus solita est fieri pecunijs. Nam si res pro re daretur, & non pecunia pro re, potius esset contractus permutacionis, quam emptiois tum, quia ad profugandas fraudes, quæ aduersus contractum hunc solent excogitari iura voluere inter pensionem sortemq; principalem quandam proportionem seruari, quæ aliâs in censu seruari nõ possent, nisi eius pensio, & fors principalis in pecunia solueretur, ideoque, vt in tertio libro Recompilationis sancitum est census iam institui non possunt, nisi de pecunia soluenda, & in repertorio pragmaticarum libr. 6. tit. 3. l. 2. stabilitum est, quod census antea in tritico, & oleo instituti reducantur ad pensiones pecuniarias ad quatuordecim pro vno. Secundo notandum, duximus circa illam particulam coram notario, & testibus, & in actu celebrationis instrumenti, quod ideo Pius quintus hac solemnitate testium, & notarij, &c. voluit celebrari contractum census, & solui pretium ad obtinendum facilitati hæc plus quam plumbea onera censuum imponendi, quæ res publicas, & personas ciuium alioquin liberar veluti misera quadam seruitute opprimunt: dum eorum bona sunt tributaria, quia his obnoxia censibus, & tributis sunt. Vide pie lector, & hinc conijce extrauagas Pij V. quam digna sit obseruatu, vt ore, quæ tantum bono communi consilium.

Quæst. an societas in census pre-

mus, sed ne hic in suo proprio loco eius solutio desit, breuiter illud perstringimus, & soluius, scilicet, possessio aliqua, vel iocale, licet non sic ab solute sumpta, possint in pretium census dari, an suo pretio, & pecunia æstimata, quia tunc pecuniæ vices agunt, in censu pretium possint impendi. Respondetur autem, quod licet stando in iure naturali, stando que in sola natura contractus id rationi, & iustitiæ non repugnaret, stante tamen iure positiuo disponente, quod pretium census numerata pecunia coram notario, &c. soluatur, palam est in realia etiam pecunia æstimata, quia numerabilis non est pecunia, quæ numerari possit coram notario, pretium census non posse solui. Et vbi extrauagans in vsu recepta est, nullus esse iudicabitur talis contractus, si in realia etiam æstimata pecunia fiat. Imo dico, quod quia consultissima hæc dispositio est, vbi non est recepta vsu, in hac parte deberet recipi, & prælati, & gubernatores reipublice eius obseruationi deberent inuigilare.

QUOD si quis roget, an pensio annui census in alijs fructibus, scilicet, in tritico, oleo, vino solui nõ possit, iam insinuauimus, quod stando in sola natura contractus, quia emptio fructuum licita est, nulla est in hoc repugnantia, quo minus fieri possit, sicut alicubi sic fieri cernere est, scilicet in aliquibus regionibus, tamen iuxta leges regni Castellæ ordinariè vsu receptum est pensiones census in pecunia solui ad succidendas fraudes, & thecnas.

HINC iam non solum ex hac conditione imo ex ipsis verbis Extrauagantis Pij V. duo digna notatu corollaria colligere est, primum, quod Primogenitus (vt exemplificat Metina in sua instructione, vbi supra) qui debitor est magnæ summæ dotis matris, scilicet, octo millium aureorum, si hos aureos non sit soluendo: dum in mora est soluendi, non potest super bonis suis matri consignare censum. At sic tamen possit conuenire cum matre dicens, ego non sum soluendo

tibi possint impendi. Ratio.

Quæst. an pensio annua solui possit in fructibus.

Corol. 1.

tibi nunc, ò domina, tuam dotem, impertiam tamen tibi quotannis, quod tibi alius pro censu præstaturus erat, sed hoc ego à matre securè admitti posse intelligo, si in promptu erat ad eos infundendos in censum, & ad manum habebat, cui eos ad censum daret.

Corol. 2.

SECUNDVM Corollarium est, quod infert Garcia illicitum prorsus esse hunc contractum, quem inuexit census, vbi quis emens possessionem: cũ totum eius pretium, vel partem eius statim non sit soluendo, super eam soluit censum pro parte pretij nondum soluta, donec creditori soluatur. Suffragatur Garcia Metina in sua instr. qui ambo pariter & si via census sic contrahi posse negent, tum quia extrauagans Pij V. vetat, ne contractus census nisi pecunia numerata instituat, tum quia talis consuetudo ex falso fundamento processit, nempe ex l. curabit. C. de actio. empt. & vend. male intellecta, & perperam glossata à doctores Couarruias in 2. tomo variarum. resolutio num libr. 3. cap. 4. cuius opinionem supra in materia de veditioe nos confutauimus, & dicit se confutasse Garcia 1. part. cap. 23. in responsione ad 3. argumentum tamen vterque tam Metina, quam Garcia via damni emergentis, aut lucris cessantis (si conditiones omnes requisitæ ad hanc recompensam exigendam cõcurrant) fatetur creditorem à moroso in soluendo debitore, vel à moroso in soluendo emptore posse interesse accipere vltra debitam sortem, cessante autem hac ratione damni emergentis, aut lucris cessantis, quia expectatio solutionis pretij quoddam mutuum implicitum est, non licet vendenti ad creditum interesse velle expetere.

Nota.

TANDEM aduertendum est, quod quamuis ex hac conditione, scilicet, quod numerata pecunia debeat institui census, satis eliciebatur non posse licitè institui census pecunijs debitis ex pensionibus iam excursis, quia tales pecuniæ non ita sunt præsentis, vt numerari coram notario, & testibus queant, tamen Pius V. ne vllus subter-

fugij pateret locus, expressis verbis id vetuit dicens, imo & censum augeri, & nouum creari super eadem, vel alia re in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus.

DEINDE suo ordine sequitur, *Conditio 5. tria cõmet.*

quinta conditio census redimibilis, in qua continetur, quod venditor census gaudeat facultate redimendi censum, vel in toto, vel in parte, vbi voluerit pro suo arbitrio, circa quam conditionem, quia tria continet, id est, facultatem redimendi censum concessum venditori: 2. quod per partes, vel in toto: 3. quod vbi voluerit. Circa primum perpendendum, est nõ non esse de natura contractus census in communi, quod fiat cum facultate concessa venditori redimendi censum: neque id esse necessarium aliàs omnis census irredimibilis, & perpetuus, qui aucto pretio celebratur negata tali facultate redimendi, esset sua natura reprobatius, quem tamen vsus accipiat, & comprobatur: igitur ista facultas redimendi censum in duobus casibus necesse maneat apud venditorem census, primò quando venditor census si ne isto pacto de retro sibi vendendo venditionis census non vult inire contractum: secundò quando emptor census tantum commune pretium census redimibilis pro censu emptioe confert, neque pretium sufficiens pro irredimibili confert. Sed neque est contra naturam contractus census ista conditio. Nam cum contractus census ad contractum veditiois reducatur, fit subinde sanè, vt sicut contractus veditiois iniri potest cũ pacto de retrouendo, sic etiam contractus census cũ eodem pacto celebrari possit. Quare non sine maturo valde consilio, neque sine contemplatione boni communis, sed gratia in suam libertatem redigendi aliquando bona ciuium tantis census tributis mancipata, & grauata, vt aliquando ad suam libertatè possent aspirare tantopere oppressi ciues per sanctè in dixit lex, vt venditores censuum sua bona supposita censui

à tali subiectione possent redimere:& tam graue onus abijcere.

Quaest. an census vel in totum, vel per partes redimi possit.

CIRCA verò huius quintæ conditionis secundam particulam, quod redimi census hic possit in totum, vel per partes, doctores variè loquuntur. Sotus namque de iustit. & iur. libro 6. quaestio. 5. articu. 3. conclusio. 4. sentit defectum huius conditionis, scilicet, quod per partes etiam possit census redimi non præ se ferre specimen vsuræ: sed solum iniustitiæ. Nam, conditio opposita, scilicet, quod totus census redimatur, si voluerit venditor redimere, alleuiat obligationem emptoris de retrouendendo: qua de causa dignus sit census maioris pretij. Nauarrus autem in supradicto commento numero 85. & conditione 5. contra Sotum tenet, asserens defectum huius conditionis, scilicet, quod possit census redimi per partes, non solum non tam iniustitiæ, sed etiam non tam vsuræ prætexere: quia dum contrahitur cum opposita conditione, scilicet, quod non per partes, sed simul redimatur à venditore census totus, si velit redimere, datur pretium minus iusto. At verò pretium minus iusto in contractu de retrouendendo, qualis contractus istius census est, præsumptionem vsuræ inducit in foro exteriori. c. ad nostram de emp. & vend.

Arg. 1.

VT autem iniustitiam istius conditionis, scilicet, quod possit redimi per partes examinemus, arguitur pro parte negatiua argumeto Soti, quod ista conditio non sit iniusta, patet; nam, vergit in magnum, & euidentis detrimentum emptoris censui. Nam si ille emptor mille ducatis emisset septuaginta in centum, & ille venditor census possit dando singulos ducatos sortium, singulos ducatos sortis dare in censum redimere quoties vellet: quis non videat quantum dispendij emptori census hinc imminet. Nam possit ille pecunia illa prædium emere, quo aleretur. Si autem tam minutatim pretium reciperet: id facere non possit. Confirmatur etiam narratio iustitiæ exigi, vt sicut in emptione census totum pretium fuit simul solu-

Confirma.

tum, ita in redemptione census totum simul reddatur.

tum, ita in redemptione census totum simul reddatur.

SECUNDO arguitur, quia in reliquis contractibus initis cum pacto de retrouendendo cum res sic empta à venditore redimitur, non redimitur per partes, sed simul tota: ergo & in censu redimibili, cum sit contractus de retrouendendo non per partes, sed tota simul fieri debet census redemptio.

Arg. 2.

IN CONTRARIUM est auctoritas extrauagantium, vbi hæc approbatur conditio. Incontrarium quoque est: quia venditores huius census, vt in plurimum indigentia laborant, quæ eos compellit hæc grauiam censuum onera super bona sua, quibus indigent ad victum imponere: ergo cum indigentia sua eos imponentes reddat ad redimendum totum censum simul: si membratim & per partes redimere census eis non liceat: iam tunc irredimibiles fient, & perpetui, quod in magnum præiudicium venditorum vertitur, præsertim cum pretio minori non competenti censibus perpetuis, sed redimibilibus vendiderint eos.

Arg. incōtr.

PRO decisione quaestiois præmissæ distinctione cuius meminit Garcia loco vbi supra, quid in hac quaestione consentaneum magis sit iuri & rationi, ex varijs doctorum grauium sententijs excerptum hic per conclusiones digestum dabimus. Distinctio autem trimembris hæc est, scilicet, pactum de facultate redimendi censum trifariam annecti potest huic contractui. i. modo conueniendo, quod redimi possit nihil explicando in contractu, an totus simul sit redimendus, an per partes. Secundo modo, quando contrahitur cum pacto, quod redimi possit indifferenter totus simul, aut per partes, prout maluerit census venditor, nihil specificè prædefiniendo de quotis partium, per quas est redimendus. Tertio modo, dum inter contrahentes conuenit non solum, quod possit redimi simul in totum, vel per partes iuxta electionem venditoris, sed etiam præsignatur partes quoad quotam, per quas est redimendus scilicet-

Distinctio trimembris.

1
2
3

scilicet, quod per partes quinquagenas redimatur, vel quod si non redimatur in totum simul, quod non possit redimi per quotas, aut partes minoris tali aut tanta summa.

Propo. 1.

IGITUR à clarioribus incipiendo, sit prima propositio, licitum est censum hunc redimibilem redimere per partes, tum etiam leges hanc redemptionem census per partes licite & non sine causa iusta approbant. Hæc autem propositio patet, quia cum genus hoc censuum importabile sit onus, quo bona venditoris sic veluti capita manent: consentaneum rationi fuit, vt facultas fieret venditori respirandi aliquando à tam grauisimo onere, illud à se excutiendo, & redimendo eo modo, quo commodius possit per totum simul, aut per partes.

Conclus. 2.

SECUNDA conclusio emptor census, dum illum emit, licite eam conditionem apponere potest: vt si membratim, & non totum simul venditor redimere velit, illi per tales quotas, & non minores redimere possit. Hæc autem conclusio patet, quia venditor census ex hac appositione conditionis, nullum incommodum contra ius patitur: si pretium, quod totum recipit simul, si velit postea redimere censum, astringat reddere per partes non ita minutas, sed tantæ summa. Et quia emptor census sic paciscendo suæ consulit indemnitati, dum sic caueret studet damnum, quod aliàs subiret: si tantum minutatim pretium reciperet: unde prædium sibi comparare non posset, vel aliquid aliud, quo saluo se alere posset, quæ quidem conclusio videtur de mente Soti postquam probatio illius elicitur ex verbis eius, & quia iuri hoc non repugnat aperte.

Conclus. 3.

TERTIA conclusio secundum aliquos viros doctos, & pios huius temporis, si census redimibiles emptores emant à sic pauperibus, & indigentibus, quibus moraliter certò credi potest, quod nulla vsquam præ sua indigentia superaret facultas eos redimendi simul, non licite eos emat, nisi apponatur conditio, quod per partes mediocres illos redimere possint,

vel nisi emendo augeant pretium. Hæc autem conclusio videtur fuisse fratris Ioannis de la Penna cathedra tici olim Salmanticensis, quam tamè conclusionem videtur non admittere Sotus de iust. & iure libro 6. quaestio. 5. articulo. 3. in probatione 4. conclusio- nis hæc motus ratione, scilicet, quod quia, vel ille pauper sit, vel census magnus contractum non mutat, sed probatur nunc nostra conclusio inuertendo contra Sotum eius rationem: quia eo ipso, quod cum sic pauperibus, & indigentibus contrahitur, si totus simul census redimendum sit, conditio paupertatis & indigentia ipsorum mutat contractum, quia ex redimibilis census contractu, facit moraliter loquendo, præ impotentia moraliter perpetua eum in totum simul redimendi, irredimibilem: redditque de facto, & à parte rei perpetuum, ergo ista conditio paupertatis, & indigentia eorum, cum quibus contrahitur, non ita accidentaria est, aut extra re (vt ait Sotus) vt non sit attendenda: quantum ad hoc, quod hi pauperes astringi non debent ad redimendum in totum simul, nisi aucto pretio census.

Proba. 1.

Proba. 2.

Secundò probatur supposito, quod contractus census est actus iustitiæ commutatiuæ, quippe qui ad contractum venditionis reducitur, quocirca æqualitate inter contrahentes habet importare, tunc sic arguitur, si aliqua circumstantia intercedat in hoc contractu, quæ tollat æqualitatem inter partes, facienda est recompensa inducens æqualitatem augendo, vel minuendo pretium secundum, quod ratio iustitiæ suadet, & hoc nisi aliqua remissio libera, vel donatio accedat: sed in hoc contractu ista circumstantia paupertatis, & indigentia tantæ vendentium censum, vt moraliter nunquam illud posse totum simul redimere speretur: inter contrahentes hanc inferunt æqualitatem, quia in causa est moraliter loquendo, quod census irredimibilis fiat, & perpetuus, quod in magnum emolumentum emptorum cedit, & in magnum venditorum dampnum vergit: ergo vel non est, tollenda istis libertas redi-

redimendi census per partes medio-
cris, vel augendum est pretium, quia
hic ex parte venditorum indigentium
contra Garciam nulla præsumi debet
voluntaria, & libera remissio, aut do-
natio pretij maioris, quod illis debetur.
Confirmatur insuper, quia si isti
pauperes, & indigentes vendentes cẽ-
sum super bonis suis, quæ parum illis
emolumentum subministrant ultra id,
quo indigent ad victum & vestitum,
obligassent se ad nusquam talem cẽ-
sum redimendum, quia censum perpe-
tuum tunc venderent, ratione istius
obligationis deberent plus pretij re-
cipere, sed isti præ sua duratura indi-
gentia, quia redimere censum nunquã
poterunt, in re tantumdem præstant
emolumentum emptoribus cum iactura
sua, quantum si verbo, & scriptura ad
nusquam redimendum se astrinxis-
sent, ergo relinquendi sunt liberi, vt
redimant per partes, vel augendum,
est eis pretium, vt sic contractus redu-
catur ad debitam æqualitatem. Occur-
runt autem, & menti rationes alię hu-
ius conclusionis probatiuæ, sed ex cõ-
sultõ consulentes breuitati missas faci-
mus, licet essent satis iuridicæ.

Concl. 4.

QVARTA conclusio, quando
venditores censuum ea sufficientia bo-
norum propriorum potiuntur, vt mo-
raliter ad redimendum cẽsum totum
simul potentes fore credantur, non
videtur necesse esse plus augere pre-
tium, etiam si ab emptoribus obligen-
tur ad non redimendum per partes,
sed totum simul censum. Hæc autem
conclusio videtur esse contra Sotum
de iust. & iur. lib. 6. q. 5. arti. 3. conclusio
4. & contra Nauarrum commentario
de vsura, numer. 85. quorum sententia
contraria haberet locum si refringe-
retur ad casum in 3. conclusio. conclu-
sum, quando contraherentur cũ præ
sua indigentia, & impotentia verissi-
militè nusquam censum totum simul
redempturis. Nostra autem hæc quar-
ta conclusio est Garcie quæ licet sen-
tentiam Soti, & Nauarri non videatur
refutare, sicut neque nos omnino
refutamus, tamen in hæc nostram magis
videtur inclinare, quam non tam

efficaciter videtur probare, quia so-
lum ait, quando in hoc voluntariè
consentit venditor, non augendum
esse, pretium, etiam si facultas redi-
mendi per partes sibi adimatur; dum
sibi fiat copia redimendi totum cen-
sum simul.

VERVM à nobis probatur primo, *Propo.*
quia hæc nostra conclusio vide-
tur confirmata vsu (ni fallor) dum in
multis scripturis, dum contrahitur,
apponitur ista clausula, scilicet, vt nõ
possit redimi, nisi simul & semel to-
tus, imo (si fides adhibenda est Garcia
alleganti experientiam, & vsu) census
non sunt soliti redimi per partes,
nisi de hoc pactum fuit à principio,
sed simul in totum redimuntur, & ta-
men non augetur pretium, sed solum
soluitur pretium legale, scilicet, qua-
tuordecim millia pro vno mille: ergo
vera est nostra conclusio hæc 4. quæ
hoc ipsum dicit. Et secundo patet, *Prob. 2.*
quia nihil præ se ferre videtur illicitum,
aut iniustum, si pretium, quod si-
mul, & semel emptor census soluit in
totum, nolit admittere, quod sibi red-
datur (si venditor voluerit illud red-
dere) nisi in totum simul: & non
membratim.

TERTIO probatur, quia census *Prob. 3.*
redimibilis contractus est quidã con-
tractus venditionis includens pactum
de retrouendendo. At verò in contra-
ctu venditionis cum pacto de retro-
uendendo, cum pactum executioni
mandatur, scilicet, quando reuẽditur,
non redhibetur à primo emptore pre-
tium reuenditionis per partes, sed in
totum simul, neque hoc iniustum re-
putatur, etiam si ordinarium pretium,
quod valet res vendita cum tali pacto
non augeatur, ergo ordinarium,
& legale pretium census redimibilis
non est necesse augeri, eò quod redi-
mendi per partes facultas adimatur,
dum facultas eum totum simul redi-
mendi venditori census relinquatur.

INSUPER inquisitione res digna
est, an quando census contractus
celebratur, si nulla fiat mentio in fa-
cultate, quæ conceditur venditori re-
dimendi, an per partes, aut in totum
simul *Quæst. an possit redimi per partes. Arg. simul*

simul redimendus si facultas sit reli-
cta venditori redimendi per partes,
videtur autem, quod dñi nihil de hoc
conuenitum est inter partes propter
argumenta facta à principio redimen-
dus sit census in totum simul. In con-
trarium autem videtur esse, quod ex-
trauagantes, prout verba sonant, faci-
unt facultatem venditori in totum,
vel per partes redimendi censum. Di-
cendum est ergo cum Garcia, quod
cum huius difficultas intelligentia
potissimè ex interpretatione illorum
verborum dependeat. Equod census
hic redimi per partes possit, verba hæc
in duplici sensu accipi possunt. Pri-
mò, vt sit sensus istorum verborum
extrauagantium, quod venditor cen-
sus redimendi censum per partes fa-
cultate potiatur, iuxta quem sensum,
si verus, & legitimus esset, redimendus
esset census per partes, etiam si huius
expressa mentio prætermissa esset in
contractu, quia ad hoc satis esset co-
pia, quam sic redimendi fecissent ex-
trauagantes. Secundo, vt illorum ver-
borum sensus sit, scilicet, huius con-
tractus naturæ non repugnare redi-
mi posse per partes, huiusque pacti ca-
pacem esse si de eo partes inter se con-
uenerint à principio, ex quo sensu in-
ferre non licet posse postea venditorẽ
censum per partes redimere censum; nisi
de hoc in actu celebrationis contra-
ctus actum fuerit. Ex his verò sensibus
priorem tanquam illegitimum reiicit
Garcia, eo quod contrarius sit con-
suetudini, quæ interpretatrix solet esse
legum, accedente etiam experientia
docente nunquam huiusmodi census
redimi per partes, nisi de hoc tempo-
re ineundi contractus interuenerit sti-
pulatio, quam Garcia sententiam du-
plici nomine video approbare, tum
quia experientia, & vsu confirmatur,
tum quia extrauagans cum onus Pij
V. quæ limitatis de conditionibus re-
quisitis ad constitutionem census re-
dimibilis pertractat huius conditionis,
quod possit redimi census per par-
tes non meminit, neque eam, vt ne-
cessariam indixit.

Arg. incõ.

Sensus duplex extrauag.

Sen. Garc. approbatur.

Ad 1. arg.

IGITUR ad primum argumen-

tum pro parte negatiua allatũ respo-
dendo solum probare concedimus,
quod ubi non præcesserit pactum de
censu redimendo per partes, redimen-
dus sit totus simul, hoc autem non
tollit, quin iuxta naturam suam sit ca-
pax, vt possit redimi per partes, si
de hoc à principio inter partes con-
uenerit.

AD confirmationem responde- *Ad Confir.*
tur, quod licet ratio iustitiæ videatur
à prima facie exigere, vt sicut totum
simul pretium in emptione census solui-
tur, totum et simul in redemptione red-
hibeatur, tamen ex consultis ratio-
nibus, si velit emptor census hanc ac-
ceptare conditionem, vt per partes re-
dimatur, sibi non fit iniuria, tũ quia
extrauagantes venditori census hanc
apponendi conditionem, vel non appo-
nendi optionem faciunt, vt suæ in-
demnitati consulat, ne forte, si nõ sit
redimendo in totum, & non conue-
niat de redimendo per partes, census
perpetuus, & redimibilis exinde fiat:
tum quia emptor census, cum non tan-
ta necessitate coactus illum censum e-
mat, non præsumitur, quod in volun-
tarius talem conditionem acceptet,
quocirca iuxta regulam iuris, scienti,
& volenti non videtur fieri iniuria,
tum quia tanta est oppressio, quod cõ-
tractus census venditori cẽsum assert,
vt merito (sicut Metina & Garcia au-
toribus) tanto minus est de iniustitia
contractus suspectus: quanto auctius
pro censu hoc soluitur pretium, ita
magis abest ab iniustitia, & à magna
oppressione, quanto venditori maior
sit gratia, scilicet, vt per partes illum
redimere possit.

Ad 2. arg.

AD secundum verò argumentum *Ad 2. arg.*
respondetur non nihil esse discrimi-
nis inter contractum census, etiam si
sit cum pacto de retrouendendo, &
inter alios contractus simili pacto ini-
tos, in quo discrimine fundatur dis-
positio extrauagantium permittenti-
um, seu disponentium, quod per par-
tes hic census possit redimi, si de hoc
conuenitum sit à principio iuxta glos-
sam assignatam, & legitimũ sensum. Ratio dis-
criminis est, quia in
contra-

contracta census inuenire est certam, proportionem inter pretiū, quippe, quod fors principalis est, & inter ipsam pensionem census, quatenus cui libet quotæ seu parti pretij proportionabilis alia pars pensionis correspondere liquido potest: sicut si imaginemur super domum institutum esse censum, cuius fors principalis fuit cētum aurei, & pensio correspondens fuit 5. pro 100. planum est cui libet quotæ 20. aureorum capitalis pretij, correspondet vnum in pensione, & sic proportionabiliter in alijs censibus. At verò si pro 100. aureis vina, vel domus venderetur, & emeretur cum pacto de retrovendendo, nulla pars domus, vel vineæ ita proportionabiliter, & determinatè responderet partibus pretij, ex quo liquet censum hunc per partes posse redimi ad censum prædictū, non autem ita commodè alias venditiones cum simili pacto initas.

Quæst. an particula (vbi voluerit) necessaria sit in conditione census. Sen. Sor.

CIRCA illam particulam quintæ conditionis, vbi indulgetur venditori, quod possit redimere censum, vbi voluerit, dubium quoque oritur vtrū talis particula necessaria sit obseruata. Nam Sotus, de iust. & iur. lib. 6. q. 5. artic. 3. tertiam conclusionem statuit contra hanc particulam, quæ in forma est, hæc licitum etiam est, neq; vsuræ saporem habet census emere cū pacto de retrovendendo constituto tempore tam illo ante, quod non sit venditori redimendi facultas, quàm illo citra, quod si non redimatur, nulla fiat reliqua vltra redimendi facultas, sed census maneat perpetuus: fatetur autem Sotus imò defendit contra Mirandam hanc suam conclusionem eisdem extrauagantibus Martini, & Calixti non esse damnatam, quia illa particula in contra. quod venditori vbi voluerit, redimendi suppetat facultas, licet fuerit in narratione extrauagantium præinserta, non tamen vt necessaria ad cauendam vsurā est admissa. Nam quò minor est in venditore redimendi facultas, minor est effigies mutui, quia maior est ratio emptionis: probat autem suam conclusionem, quia potuit emptor perpetuū

emendo censum, facultatem omnino redimendi auferre venditori, ergo potest facultas illa ei concedi pro eo tempore, quo inter ipsum, atque venditorem conuenerit, dum tamē, quia ista conditio, quod non ante tale tempus redimatur, vel neque post, si tempore præfixo redemptus non fuerit, quia in aliquale leuamen emptoris cedit, & in aliquale grauamen venditoris vergit, pretium ea ratione aliquale ter augeatur. Veruntamen, quod supra meminimus causa ordinis seruandi repetentes dicimus. s. quod quamuis conclusio Soti non sit ex se contra ius naturale, & diuinum, est tamen contra ius positiuum, præsertim contra extrauagantem, cum onus Pij V. vbi sic dicitur: Volumus etiam census pro eodem pretio posse extinguī non obstante longissimi tps, &c. & nō obstatibus aliquib. pactis directè, vel indirectè talem facultatem auferentibus, ita fatetur Metina in sua instructione, post vltimam conditionem, quæ iuxta ordinem, quem seruat, et hæc, scilicet, quod redimere censum non obligetur intra tantum tempus, sed quando voluerit venditor, post hoc autem subiungit, quod excepta hac vltima conditione, quatenus continet, quod nō possit obligari venditor ad redimendum censum, omnes aliæ conditiones non sunt de iure naturæ, neque diuino, verum sunt de iure positiuo obligante ad mortale, si oppositum fiat, & inualidante contractum, sed de hoc, supra dicta sunt plura.

Sent. Ant.

QVIBVS ad maiorem intelligentiam huius quintæ conditionis, & particula illius in ea contentæ. s. quod facultas insit venditori census eum redimendi, quādo voluerit, addimus tria genera pactio num per hanc particulam vetari. Primò prohibetur pactio arctans venditorem ad non redimendum ante tantum temporis. Secundò, interdū pactio astringens ad redimendum intra tantū tempus, taliter, quod si intra id spacium temporis nō redimatur, deinde fiat irredimibilis, & perpetuus. Tertiò vetatur pactio, qua conuenit cum venditore emptor

Triplex pactio hic prohibita.

ne possit venditor censum redimere, nisi annuatim in principio anni, hæc omnia & similia pacta vetita esse, liquet, siquidem cauetur venditorem eum posse redimere, quando voluerit, & postquam est in eius optione, & libertate tempus redimendi, ita Garcia 2. part. de contractibus capi. 4. pag. 143.

De conditione sexta, scilicet, quod venditor census ad eum redimendum astrictus non maneat, an de iure naturali sit requisita. Et de condit. septima, scilicet, quod destructa re extinguatur census: quaritur an in vtrōque foro sit necessaria, & an hac conditio septima in censu perpetuo sit necessaria. De conditione octaua, consona rationi, scilicet, quod possessio reddat æquales fructus pensioni, dubia per extrauag. definita hac, qua extrauagans in pena commissi & alijs contrariatur legi Castella.

CAPVT LX.

De condit. 6. census.

RAM suo ordine, quem feruat Nauarrus sexta se offert conditio, quæ super omnes est necessaria, & de iure naturali est requisita, quippe quæ tollit rationē mutui, ac per consequens tollit rationem vsuræ, ea nempe est, scilicet, quod venditor census ad redimendum censum astrictus non maneat, & hoc est dictū, quod nequaquam fas est censum emere cum pacto retroemendi, putā obligando venditorem, vt eundem redimat eodē pretio, vel minori, nisi fructibus in fortem computatis, ita vt nihilo plus emptor recipiat, quàm tribuit, hæc est conditio extrauagantiū Martini, & Calixti, quæ quamuis illic non haberetur, est per se ipsam manifesta. Nam proculdubio vbi eunquē traditur pecunia, vel res qualibet vsu consumptibilis cum pacto eandem, rursus, vel eius valorem recipiendi, & aliquid vltra fortem, illic vsuræ vel patet, vel latet. Si quis ergo mille ducatis censum emit, qui illi quotannis quinquaginta reddit,

venditorem cogens, vt iterum eum redimat, tutum reddit capitale suum, quod idcirco reuera mutuat, & vltra fortem recipit rei fructus. Hæc ergo est radix vsuræ in huiusmodi contractibus.

Nota

DIXERIM cū accipitur aliquid vltra fortem ex pacto, quia nihil vetat rem emere sic cum venditore conueniendo, vt si tibi ementi infra certum terminum displicuerit, rescindatur contractus dummodo perceptos fructus in fortem annumeres. Nam auctore Soto lex regni hoc etiā sanxit. Secus autem esset, si optio redimendi non in emptore census, sed in venditore maneret, quia tunc nisi aliud in iniustitia adesset, nihil esset iniquitatis in tali contractu, quia tūc feruaretur conditio extrauagantiū Martini, & Calixti.

Ad arg.

IAM verò supra argumenta, quæ contra istam sextam conditionem cōficta sunt, dissoluimus, non enim valet argumentum hoc, scilicet, illa conditio, quod emptor census non possit repetere suam pecuniam est fauorabilis venditori, & onerosa emptori: ergo emptor augendo pretium, sicut & alius tertius sic augendo, poterit eam tollere à contractu, quia negamus consequentiam, nam cū alio tertio non interuenit mutuum. At verò cum isto emptore hac de causa, scilicet, tollendi hanc conditionem augente pretium, & sic contrahente resultat mutuum fortis, quam mutuat cum lucro. Vnde destruentes se tunc hi contractus pariunt hanc malam filiam, scilicet vsuram. Hinc conijce, quid sit dicendum, quando integra manet vtrique tam venditori, quam emptori reciproce pretium posse redere, & pretium posse repetere, quia etiam contractus hic implicat mutuum cum vsura.

Cond. 7. destructa hypotheca specialiter extinguitur census.

PRÆTEREA occurrit iam septima conditio, scilicet, quod destructa hypotheca specialiter extinguitur census, ab aliquibus dubitatum est, an sit necessaria, tamen præmittendū

est primò iam liquido hanc conditionem septimam contineri, & mandatum esse feruari in extrauaganti cum onus Pij V. vbi sic in forma habetur. Postremò census omnes in futurum creandos non solum in re totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extinguì non obstantem. Iam nunc pro necessitate huius septimæ conditionis indaganda, arguitur pro parte negativa, quòd non sit necessaria omnino. Et primò sic, quia si omnino esset necessaria, esset expressè cõtenta in textibus illarum duarum extrauagantium Martini, & Calixti. Nam eius, quòd erat necessarium ad constitutionem census redimibilis meminere, at verò expressè ibi ista conditio, scilicet, quòd perempta re, supra quam fundatur census, pereat, & census in illis extrauagantibus non habetur, quia ibi tantum expressè interdicitur facultas repetendi pretium etiam perempta tali re, nõ tamen expressè tollitur facultas exigendi pensionem perempta ea re, ergo hæc conditio non est omnino necessaria, quia si esset, auctores harum extrauagantium eius meminissent.

Arg. 1. Quæst.

Arg. 2.

SECVNDO arguitur argumentum Soti, quia institutione huius census redimibilis non solum manet obligata censualibus pensionibus persoluentis possessio ipsa, quæ est hypotheca specialis, supra quam instituitur census, sed etiam ipsa venditoris census persona, imò & alia eius bona solita sunt ad hoc obligari, & obligata manere; ergo extincta hypotheca specialis census, non extinguuntur census. Antecedens patet ex forma introducta contrahendi hunc contractum, & probatur consequentia l. seruo. C. de pig. vbi sancitur, quòd disparente pigore, nõ ideo creditori extinguuntur ius exigendi debitum.

Arg. 3.

TERTIO arguitur, quia in constitutione census, virtualiter emuntur fructus, quorum loco per viam redemptionis fructuum succedunt pensiones

pecuniariæ, quibus redimuntur, vt prædictum est, sed quando ex possessione specialiter supposita census non demerentur fructus etiam ex casu fortuito, & sine culpa in aliquo anno, nihilominus non liberaretur census venditor à persolueda pensione pecuniaria illo anno, ergo pari ratione re illa fructifera perempta, aut omnino inutili facta non extinguetur census, neque ab eo soluendo immunitas fiet eius venditor, quia eadem videtur ratio de pensione annuali sterili manente re illo anno, & de omnibus pensionibus percipiendis, postquam perijt, aut omnino inutilis est facta possessio.

Arg. 4.

QUARTO arguitur contra illam particulam conditionis 7. scilicet, quòd perempta, & destructa pro parte, aut inutili facta possessione fructifera census subiecta pro rata, extinguatur, & pensio, quia in contractu conductionis fructuum per plures annos, conductor eorum obnoxii. fit ad omnem pensionem integrè exsoluendam, etiã si ex possessione conducta aliquo anno integros non referat fructus, sed tantum partem illorum: ergo pari ratione infructifera, vel inutili in parte facta possessione supposita censui, nihilominus integrè erit persolueda pensio, neque enim apparet aliqua discriminis ratio.

Arg. incõt.

IN contrarium est prædicta extrauagans Pij V. cum onus. quæ insinuat hanc septimam conditionem esse necessariam.

SIT igitur ad quæstionem responsua conclusio hæc septima conditio, scilicet, quòd census omnes creandi re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, ad ratam debent perire, est conditio necessaria in vtroque foro tam in foro conscientia, quàm in foro exteriori, hæc est contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 5. arti. 1. penes finem: est tamen Nauarri, Metinæ in sua instructione, & Garcia locis citatis, patet, quia expressè in illa extrauaganti cum onus, continetur non obstantibus quibuscunque. At etiam, vt in respon-

Prob. 1.

sionè ad primum argumentum ostendimus Martinus, & Calixtus in suis extrauagantibus regimini eam tantquam pro constanti præsuppositam non expressere. Probaturque non inefficacibus rationibus. Primò, quia vt Nauarrus in commento de vira ait num. 87. census constitutus supra possessionem fructiferam habet se respectu illius, sicut accidens respectu sui subiecti, at verò accidens huiusmodi est naturæ, vt corrupto suo subiecto corporali totaliter, totaliter & ipsum corrumpatur, & corrupto pro parte, pro ea parte quoque corrumpatur, ergo pari ratione extincta totaliter possessione, totaliter debet extinguì, et census, & extincta pro parte, pro parte etiam debet census finire.

SECVNDO probatur, quia si verum est, quòd in hoc contractu venduntur fructus rei censui suppositæ, qui redimuntur pecuniaria pensione à venditore census (alioquin sine causa apponeretur à Pio V. quòd census non creetur, nisi supra rem fructiferam) cum contra naturam cõtractus emptionis, & venditionis fit, quòd venditor obligationem subeat conferuandi rem emptam, & eam perpetuò assecurandi cum fructibus eius etiam si casu fortuito pereat, quia secundum ius, toto tit. ff. & C. de pericu. & commo. rei vend. res emptam post traditionem ipsius emptori eius, & non venditori perire debet, sequitur, quòd cõtra ius fit, & contra conscientiam, quæ perempta possessione supposita censui, quæ in contractu census emitur propter fructus, aut eius fructus emuntur, pensiones, quæ loco fructuum succedunt, iam deinceps exigantur. Quia hoc perinde esset iniquum, ac si quis emptor equi post eius traditionem si bi factam contenderet, vt ex vi cõtractus emptionis venditor equi etiam ipso equo moriente perpetuò locatio nis eius pensiones exolueret, sed & de hoc supra, cum an duæ speciales hypothecæ in constitutione census possent exigì differebamus, plura nos dixisse meminimus, quare nihil est, quòd in his amplius immoremur, sed

solum argumentis propositis faciamus satis.

Ad 1. arg.

AD primum argumentum respondemus, primò ex mente Nauarri illo commento numer. 80. quòd si Martinus, & Calixtus huius septimæ conditionis expressè non meminere, huius causa non fuit, quia non censerent eam esse necessariam, sed quia hoc non esse in dubio, sed extra contouersiam esse existimarunt videntes, quòd sicut cemento, in quo innititur paries sublato de medio, fieri nõ potest, quin simul ipse ruat paries, sic fieri nõ poterat, quin eueris dirutisq; possessionibus, in quibus veluti in fundamento innitebatur census, pariter & ipse census periret, argum. capi. cum cessante causa debeat cessare effectus, de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patrona. Quia verò id solum in dubium reuocabatur, vtrum consumptis possessionibus, quia census quoque finis imponebatur, capitale restituentum esset, ad id dubij Pontifices respondere, dicentes nõ fore ab emptoribus redhibendum.

TVM secundò, quia extrauagantes prima, & secunda de emption. frustra intendissent id dubij, de quo maxime quærebatur. san consumpta re ab emptore redhibendum esset pretium census declarare, nisi præsupponeretur, vt cõstitutissimum, & certum peremptæ destructæque possessionis census iam esse finitum, neque fore pendendum à tempore destructionis. Nã si adhuc post perditam, aut inutilem redditam possessionem, census persoluedus esset, quænam ratio tunc dubitandi occurrebat, vt bene arguit Nauarrus, an pretium esset redhibendum, si perseueraret causa, ob quam à principio datum est, scilicet, pensio census.

Nosa.

SECVNDO adijcimus, quòd quæ rationes supradictæ non concluderent hanc septimam conditionem esse in vtroque foro necessariam, satis esset ad eam in vtroque foro obseruandam Pium V. in sua extrauagante tam eam strictè voluisse obseruari non obstantibus quibuscunque.

AD

Ad 2. arg.

AD secundum verò argumentum ex parte Soti allatum iam supra respondimus, sed & nunc iterum respondemus personam, & alia bona vendentis censum redimibilem super speciale possessione ab ipso signata constitutibilem ab emptore census non posse obligari licet ad afferendam, & perpetuandam solutionem pensionis post specialis hypothecam, in quo fundatur consummationem, & extinctionem propter multas convincentes rationes superius allatas. Fatemur tamen obligationem persone vendentis censum, sicut & aliorum eius bonorum secundario licet posse assumi ab emptore census, veluti in fideiussionem, & securitatem tantum, quod fideliter sibi soluentur pensiones census, dum specialis hypotheca supposita censui perdurauerit, non autem post eius interitum, aut consumptionem, sed quia de his plura supra diximus, ad solutionem argumenti sufficit hæc pauca repetuisse. Nam iuxta hanc distinctionem interpretandum est ius. l. seruo. C. de pign. ubi cauetur, quod disparente pignore, non ideo creditori extinguitur ius exigendi debitum. Quia intelligitur lex loqui in contractibus personalibus, ubi persona personaliter, & principaliter obligatur, & secundario ratione obligationis persone obligantur alia eius bona, ibi enim premissis bonis, quæ vices pignoris subibant, creditori adhuc non extinguitur ius exigendi debitum, quia adhuc persona, quæ principaliter solutioni erat obnoxia, est superstes.

Nota.

AT verò in censu redimibili, quia emptio est census realis, persona vendentis, & alia eius bona excepta hypotheca speciali subiecta censui, principaliter, & absolute, & in omni casu non obligantur, nisi ad pensiones solvendas dumtaxat durante hypotheca, vel de eius evictione si ab alio euincatur: non autem post eius extinctionem, aut eversionem.

Ad 3. arg.

AD tertium argumentum respondetur, non nihil esse discriminis inter id, quod in isto tertio argumento

assumitur, & inter id quod concluditur, quia quædam alii quibus annis pereunt in totum, vel in partem fructus possessionis censui suppositæ, ipsa adhuc possessio inextincta perseverat, quæ radix, ac fundamentum est obligationis soluendi pensionem, & in potentia, virtuteque fructificandi manet, atque idcirco soluendi pensionem non extinguitur obligatio. Cæterum quando res specialiter supposita censui perit, perit pariter & obligationis pendendi censum fundamentum, & sic pereunt fructus non per annum, sed in perpetuum.

AD quartum argumentum solutio consistit in assignanda disparitate inter contractum census redimibilis, & inter contractum conductionis fructuum, quam assignat Garcia de contract. 2. par. cap. 4. pag. 127. est igitur differentia, quia in contractu conductionis fructuum, pars fructuum, quæ quotannis pro tempore conductionis demeritur, est veluti fundamentum in quo firmatur obligatio totam soluendi pensionem, siquidem obligatione se deinceps conductor ex soluendi integram pensionem pro integrè sibi vendicandis fructibus, quos quotannis tulerit possessio conductæ, siue prospere res cedat, siue aliter, & sic vendicando sibi omnes fructus maximè quando iactura, & sterilitas unius anni recompensatur cum fertilitate alterius, manet attritus ad soluendam pensionem. Nam etsi illi modici fructus, qui aliquo sterili anno colliguntur, sint veluti pars respectu fructuum, quos alijs annis possessio conductæ proferebat, aut producere poterat: tamen si conferantur ad fructus tali sterili anno perceptos, non sunt pars fructuum illius anni: sed aliquid totum: & sic verum non habet, si dicatur, quod pro parte fructuum soluitur tota pensio, imo pro omnibus illo anno collectis, siue tenues sint, siue vberes, soluitur.

VERVM in censu redimibili, Rõ bona.

quia obligatio ipsa pendendi censum quotannis sita est in possessione specialiter subdita censui veluti accidens in

in suo inhærens subiecto, hinc sequatur, quod sicut accidens corporale extensum per subiectum corrupta parte subiecti, & ipsum pro parte corrumpitur: ita eversa, & extincta in parte possessione in ea proportionem extinguitur pensio à principio consignata in creatione census. Vtraque igitur obligatio in contractu conductionis, & census secundum Garciam fundantur in totalitate. Nam in contractu conductionis obligatio soluendi pensionem in totalitate, quam habebunt fructus, siue sint vberes, siue modici fulcimentum habet. At verò in contractu census obligatio pensionis soluendæ in totalitate, & integritate possessionis subiectæ censui solidatur, & firmatur, quæ tempore creationis census super eam præstatur, quæ quidem integritas, & totalitas, cum sit vna numero, si extenuetur in ea proportione extenuanda pensio census erit.

Duplex realis.

Quest. an hæc septima conditio sit necessaria in censu irredimibili.

Sent. Sot.

PRÆTEREA inquisitione opus est, an in censu perpetuo, & irredimibili hæc septima conditio observata necessaria sit, scilicet, quod extincta in toto, vel in parte possessionis subiectæ censui pro rata extingatur sensus. Igitur alicui videbitur forsitan conditionem hanc in censu perpetuo non esse prærequiritam, eo quod de ratione census irredimibilis est perpetuitas. Huiusque sententiæ videtur esse Sotus, qui de iustitia & iure, libro sexto, ait quæst. 5. art. 1. penes finem, id neque in censu redimibili esse observatum necessarium, neque in bullis id esse cautum, scilicet, quod si res, super quibus constitutus est census, perierint, emptor cogi deinceps nequeat ad soluendum censum. Quare consequenter in articulo secundo, ad secundum argumentum respondet per distinctionem, quod quando perpetuus census super bonis incertis constituitur, scilicet super his, quæ homo possidet, possessurumve est: tum obligatio ad hæredes venditoris census permeat, siue in bona, quæ tunc venditor habebat succedant, siue illis interemptis in alia, quoniam omnia illa sunt eidem instruct. Negot.

solutioni obnoxia, & ideo hæredes tunc ipsi sibi videant: dum hæreditatem acceptant. Nam qui censum vendidit, potuit sua præsentia futuraque bona illo innodare vinculo. Quando verò census constituitur in hanc rem consignatam non propter perpetuam, qualia sunt ædificia: neque alia hypotheca contractus firmatur, non propter census perpetuus census, sed tantum quantum res duratura est: & persona, quæ vendit, fuerit superstes. Nam illa personalis obligatio, non succedit in hæredes: nisi ratione illius signatæ rei. Hæc Sotus ait in forma. Unde inficiari non possumus eius sententiæ fuisse, scilicet, quod premissa hypotheca speciali census perpetui, quia obligatur, inquit, & persona ad persolvendum censum, venditor maneat attritus, quidquid sit de hæredibus, in quoniam distinxit, maneat, inquam, ad hoc obligari, dum fuerit superstes, non hoc ex doctrina Soti mihi videor colligere. Cæterum haud dubium est, quin etiam in censibus perpetuis hæc septima conditio necessaria sit observanda, tum, quia de mente Navarrai commento de vfura. nu. 87. hoc videtur esse, qui inibi ait omnem emptionem census etiam antiquorum aliquam speciem vfuræ præferre, nisi hac conditione, & alijs honestetur. Neque census noui, qui de nouo creantur etiam si sint perpetui cum pacto eos non redimendi instituti ab hac mala specie vfuræ absint, nisi hac septima conditione, & alijs à iure, & à summis Pontificibus positis circumuallentur. Tum propter plures rationes haud contemnendas, quibus aduersus Sotum confutabimus census personales institutos super meram personam, & non supra rem, qua perempta, pariter & ipsæ pensiones census extinguuntur, de hoc plura à nobis dicta sunt supra, quare hic nihil iterum inculcadum esse diximus.

Sent. Anst. vis.

Quæstio. Condit. 2.

DEINDE iam tandem de octava, & vltima conditione redimibilis census agendum venit, scilicet, an sit necessaria: nempe est, scilicet, quod possessio fructifera, supra quam institutus est census, tantumdem redditus

tus reddat, quanta est quota pensio-
nis quotannis soluenda, quæ quidem
conditio sub alijs verbis, quæ in idem
redeunt explicari solet, scilicet, quod
possessio supponenda censui tantæ æ-
stimationis sit, quanta sit fors prin-
cipalis pretij. Hæc autem conditio
multum consentanea rationi & æqui-
tati esse videtur. Nam cum contra-
ctus hic emptio quædam fructuum sit
illius rei: quæ supponitur censui,
ratio ipsa exigit, vt quod contractus
iustus sit, res ipsa tantum reddituum,
aut fructuum ferat regulariter, quan-
tum licitum est proportionabiliter
respondere forti principali. Ete-
nim iuxta valorem rei, fructus, aut
redditus afferre solet. Quocirca si
vineæ, domus, non plusquam quin-
quaginta aureis æstimaretur, super eâ
constitui fors aureorum centum non
posset. Nam præsumptioni iuris re-
pugnaret posse possessionem tantum
valentem quinquaginta, fructus fer-
re: nisi iuxta quinquaginta aureos,
quos valet. Cum ergo pensio census
loco fructuum emptorum succedat,
consequens sit rem supponendam cê-
sui tantum fructuum afferre oportere,
quanti pensio quotannis soluenda
fuerit valoris.

*Conditio 8.
Conservatio
rationi.*

*Quæst. an
conditio ne-
cessario ad
cõstitutionem
census con-
currat.
Obiectio.
Resp.*

I A M hæc conditio, an tantum
quoad commodius esse, aut necessa-
rio absolute ad constitutionem cen-
sus requiratur, dicendum venit. Fue-
runt autem nonnulli, qui hanc con-
ditionem octavo duplici nomine re-
futandam, vt superfluum esse, aut u-
nant: Tum, quia ex prædictis extra-
uagantibus elici non videtur: tum e-
tiam, quia magis in fauorem emen-
tis census inclinare videtur, quam
venditoris. Siquidem iuxta secundam
conditionem relinquendo emptori
cum suo censu possessionem liber eua-
dit. Nihilominus necessariam eam esse
existimamus, tum ad æqualitatem
contractus seruandam (vt prædixi-
mus) tum quia omnis emptor sic suæ
indemnitati solet consulere, nullatenus
suprà possessionem emendo cen-
sum, nisi intellexerit tantum pensio esse,
vt censum possit reddere: tum, quia

autore Nauarro in huius rei gratiam
allegante Angelum verbo vsura. 1. §.
7. & Maiorem in quarta distinctione
15. quæstione 46. & Syluestrum verbo
vsura secunda quæstione septima, qui
emit possessiones, vel animalia, qui-
bus venditores carêt, vel ultra quam
habent, eisdemque venditoribus lo-
cat, vsurariam rem exercet, cui ab-
similis non est emptor census, qui eum
suprà nullam possessionem, aut minus
redditus, aut fructus, quam sit pensio
census, afferentem constituit, vt supra
nos dixisse meminimus.

E X prædictis tandem cum Garcia
de contractibus 2. part. capit. 4. pagin.
112. hoc inferimus corollarium, scili-
cet, quod si possessionis alicuius æsti-
matio 400. aureis constat, talis posses-
sio quatuor censibus supponi potest
quorum fortes principales singula se-
oriam centum aureorum sint. Siqui-
dem tunc pensiones eorum omnium,
redditus, vel fructus eiusdem posses-
sionis non excederent in valore.

E X quo etiam secundum hoc quo
que corollarium licet elicere, scilicet
possessionem æstimatam centum
aureis, & nihil plus valentem iam gra-
uatam censu, cuius capitale fuit cen-
tum aurei, alio censu grauari non pos-
se quantumcumque minimo. Sunt ete-
nim iam fructus eius præempti per con-
stitutionem primi census: atque idem
citra iniustitiæ notam alteri venun-
dari nequeunt.

D E M V M perpendendum est iam
per decretum extrauagantis. cap. cum
onus Pij V. circa hanc materiam cen-
sus dubia hæc iam cessasse, cum fue-
rint ibi aperte definita: primum est,
an emptor census pro eo, quod con-
ferebat potestatem alienandi hypo-
thecam census venditori valerit lau-
demium, vel aliquid tãquam partem
pretij recipere, sicut in emphyteusi cõ-
tingit. Vnde iam per prædictam extra-
uagantem pars negatiua, cui accesserat
olim Sotus loco, vbi supra est de-
finita, scilicet, quod laudemium solu-
endum non sit, quia diuersa est ratio, se-
cundum Sotum de iust. & iur. libr. 6. q.

Corol. 1.

Corol. 2.

*Dubia iam
definita per
extrauagantem.*

§. 216

¶ art. 2. in census hypothecæ alienatio-
ne: & in alienatione emphyteuticæ
possessionis, quia possessio hæc quan-
tum ad proprietatem, pertinet ad do-
minum directum. At si credendum
est Soto, possessio, quæ est hypotheca
specialis census non pertinet, quoad
proprietatem, ad emptorem census,
& in hoc sibi videtur fauere extra-
uagantis definitio. Illud etiam dubium,
an bona venditoris census, dum am-
plissima sunt: possit emptor census ad
maiorem cautelam sic in pignora si-
bi addicere, vt nullatenus venditor
census ea possit diuendere, neque vlla
ratione de illis disponere, aut illa im-
pignorare alteri, quod tanquam im-
portabile onus ibi reprobauerat So-
tus, definitum supra manet, dñ duas
speciales hypothecas singulas per se
sufficientes ab emptore census pro v-
no eodemque censu exigi licite non
posse definiuimus.

*2. An em-
ptor possit
oia bona ve-
nditoris in pi-
gnora censu
addicere.*

P R Æ T E R E A & illud du-
bium cuius partem affirmatiuam am-
plexatus fuerat Sotus allegans ibi le-
ge Tauri. 68. esse approbatam, scilicet,
quod qui vno vel duobus annis non
soluerit censum, eisdem obligatis pos-
sionibus spoliatur, iam manet per
extrauagantem Pij V. dilutū ait, quod
pacta continentia morosum census
debitorem teneri ad interesse luci
cessantis, aut rem censui subiectam,
seu aliquam eius partem amittere, aut
aliud ius ex eodem contractu, siue a-
liunde acquisitum perdere, aut in ali-
quam poenam cadere ex toto irrita
sint, & nulla. Quare hinc videtur an-
nullata illa lex Tauri 68. à Soto allega-
ta, & lex. r. titulo 15. Recompilationis
nouæ legum, titul. de censibus, tribu-
tis, & hypothec. vbi cauetur, quod ex-
cutioni mandentur poenæ appositæ
in contractibus census etiam, si gra-
ues fuerint, poenam quoque commisi
ibi adiectam affectui manda-
ri lex sancit. Quare censum istam
sanctionem Pij Quinti in hac parte
recipiendam esse, & vbi recepta est, le-
ges prædictæ Hispaniæ non habere lo-
cum. Nam vt nimis rigidas eas non
approbauerat Nauarrus in additioni

*Extrava-
gans Pij V.
hic cõtraria
tur legibus
regni.*

bus addens in regno Nauarræ tempo-
ratum, & correctum esse ius ciuile,
sic scilicet, vt si poena commissi oppo-
sita fuerit in censu, qui morosus fuit
in soluendo non perdat hæreditatē,
sed vendatur hæreditas ad recuperan-
das nondum solutas pensiones: &
principale, & reliquum pretij reddi-
tur domino hæreditatis, sed hæc cor-
rectio iuris, quæ obseruatur, Nauarræ
non videtur sine difficultate transi-
re. Vnde Metina Complutensis rigi-
dam extimauit esse poenam commissi
in censibus.

V N D E admonitus esse volo om-
nes, qui de conditionibus, quibus
creandi sunt census, sunt præbituri cõ-
siliū, vt iuxta Pontificum Martini,
Calixti, & Pij V. præscriptam formã
potius, quam secundum iura ciuilia, si
in aliquo huic præscriptæ formæ ad-
uerferentur, institui census consulant.
Nã ea potestate sunt donati adeo sum-
mi Pontifices, vt in rebus dubijs spe-
ctantibus ad salutem animarum leges
ferre possint, quæ in cõscientia ad sui
custodiam habeant obligare: neque
de hoc est dubitandum.

I N perpetuis autem censibus, vt
perpetuo durare possint prædiximus
ex mente Mercati, quod hypothecas
speciales eis suppositas perpetuas esse
oportet, vt paucua pecorum aut pos-
siones nullo occurssu temporum va-
stabilis sunt isto modo perpetuæ.

A N I M A D V E R S I O N E de-
num est opus in l. 65. legum Matriti-
tij, anno 1528. conditarum sancitur,
vt qui super domus, vel possessiones
iam alijs censibus, vel tributis graua-
tas nouum censum imponere parant:
teneantur antequam eas nouo censui
supponant, eos census, atque tributa,
quibus illucis que grauatæ sint omni-
no patefacere, quod nisi fecerint hac
plectuntur poena, vt receptum
sic pro censu nouo in du-
plum soluere te-
neantur.

Monicio.

Nota.

An contractus societatis sit licitus: definitio huius contractus, & qui sic contrahere possint? De societate omnium bonorum, an in hac societate pro maleficio vnus teneatur alij: & quomodo cognoscatur hac societas, & de societate generali omnis quaestus, & de societate certa rei, & quando finitur. De societate ad longum inter fratres quando censetur contracta, & de multis casibus huc attinentibus.

CAP. LXI.

Quaest. an contractus societatis sit licitus.

PORRO post contractum census, de contractu societatis, qui vsu frequentissimus est, iam hic incidit disputatio, quo igitur naturam huius contractus rimemur, pro more scholastico pro parte negatiua argumenta praeciamus.

Argum. 1. ARGVITVR ergo primò, quòd contractus hic non sit omnino licitus, non enim in eo seruatür aequalitas, quæ in contractibus semper intercedere habet. Nam iuxta institut. de societate. §. de illa definitur, quorundam opera ita pretiosa esse, vt iustam sit conditione meliori in societatem admitti. Hoc autem citra inaequalitatem non fit, vt apparet. Neque enim æquum videtur, vt alter periculum subeat millium, aut decem millium dactorum: alter verò, qui ponit operas, nulli periculo perdendi pecuniam se exponat, maxime cum ex commoditate ipsius pecuniæ lucrum reportare intendat, & lucri partem recipiat. Tum quia perinde iniustitia carere non videtur, vt in casu, quo nihil lucri sit partum, qui ponit operas, earum iacturam subit, qui verò pecunias contulit ab iactura omni suæ pecuniæ sit liber.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quia in isto contractu, capitale pecuniæ expositum ab vno tantum si perdatür, illius iactura non est communis vtrique socio, sed tantum est propria deponentis: sed hoc est, tunc contra naturam societatis. Nam socijs damna, & lucra debent esse communia: tum, quia cum

ex pecunia, & industria conficitur vnũ totum, quod æqualiter perditur. Videtur contra iustitiam, quòd perditio pecuniæ sit tantum propria eam deponentis. Tum quia videtur esse contra l. si id quod. §. item Celsus. ff. pro socio, vbi dicitur, quòd si pecunia post collationem euenit, vt periret (quod non fieret, nisi societas comunicata esset) vtrique debet perire, ergo contractus societatis, vbi iactura pecuniæ si pereat, tantum pertinet ad eam exponentem, non videtur esse licitus.

TERTIO arguitur, quia societas, vbi quis ponit pecuniam, & alter confert suas operas, si iustitia consentanea foret, sequeretur in distributio ne lucri tanto maiorem quotam lucri vendicandam fore à conferente in societatem pecuniam: quanto sua pecunia valore antecellit alterius socij operas, quòd tamen ex eo apparet falsum, quòd si decem millia aureorum cum opera, & sollicitudine vnus hominis veniant comparanda: tunc totum ferè lucrum exponenti tantam summam pecuniæ esset assignandum, cum tamen tunc sibi suum capitale saluum maneat, altero socio suarum operarum dispendium patiente, quòd videtur iniquum: ergo talis societas ab æquitate discordat.

IN contrarium est cap. per vestras de donation. inter vir. & vxor. vbi Innocentius III. contractum societatis approbat.

QVIA ordine scientifico procedere oportet illum, qui scientiam alicuius rei tradere parat, & quia ad ordinem scientificum spectat per obiecti definitionem eiusque diuisionem difficultates circa illud emergentes explicare, ideò à definitione contractus societatis inchoandū hic nobis est.

EST igitur autore Cicerone societas duorum, plurimumvè conuentio contracta ob commodiorem vsum, & vberioremq. quaestum. Ex qua quidē definitio est, & ex nomine ipso societatis colligitur socios illos censeri, qui in vnā coeunt negotiationem, vt suis quisque pecunijs, seu operis, seu expensis participes lucri fiat, ad quod facit l. si non fuerit.

Arg. 3.

In contr.

Defi. soc.

Quaest. Respon.

Donare prohibiti.

fuerit. §. plerumque. ff. pro socio. Socius autem in ordine ad societatem est, inter quem, & alium, vel alios contracta est societas. Si autem quaerat quis, quinam sint, qui societatem contrahere possunt. Respondetur iuxta sententiam omnium: quod hi sunt, qui se possunt aliqua obligatione attingere, & contractus inire. Donare autem & contrahere prohibentur, secundum Syluestrum donation. i. impositis mentis.

SECVNDO prodigus, cui datus est curator, vel alienatio interdicta, vt l. is cui. ff. de verb. obli.

TERTIO minor 25. annis nisi ratum haberit post completum 25. annum vt C. si maior fac. ratum hab. l. vltim. nisi cum auctoritate tutoris, aut curatoris donet, vt l. pupillus. de acquir. rer. do. item prohibetur filius familias, nisi sit in dignitate, vel nisi filius sit senatoris, vel alterius dignitatis, & pater dederit ei liberam administrationem peculij: nisi ei specialiter pater donare denegauerint.

Quartò, neque seruus, neque religiosus donare potest, neque similes carentes proprio. Quintò, neque vxor. Sextò, neque is, cui per legem est alienatio interdicta, sicut est interdicta hæreticis, & criminis læsæ maiestatis patroribus. C. ad l. Iulia. ma. l. vltim. C. de hæreti. primò Manicheos, & finaliter is, cuius bona sunt ipso iure confiscata, & capitalis criminis patror, cuius bona sunt publicanda, quia licet iste donare possit ante cõdemnationem, non tamen post, ff. de donat. l. post contractum. Septimò, neque dominus rei. Octauò, neque is, qui non est soluendo creditoribus, vide Syluestrum. Igitur ea ratione, qua isti omnes prohibentur donare, ea ratione prohibentur contrahere societatem in his in quibus interdicuntur. Ceteri autem omnes habentes rei dominium, vel proprietatem, qui iure donare non prohibentur, contrahere quoque societatem possunt.

HIS autem praestitutis, cum societas contrahi possit, circa omnia bona, & circa aliquam negotiationem, Instruct. Negot.

& circa vnā rem, cõtrahitur autem per consensum ff. pro soc. l. qui admittitur, iam de eius diuisione subsequenter agere operæpretium est, dicitur ergo, vt elicitur ex notatis per Barto. & Bal. in l. si patruus. C. communia vtri. iudi. & per eundem Bal. in additio. ad Barto. de duobus fratribus, quòd triplex est societas Nam prima est societas omnium bonorum, in qua communicantur omnia acquisita ex quacunque causa, scilicet, laborando, vel negotiando, vel ex domo, aut legato, vel hereditate, vel huiusmodi, & acquisita ex damno illato suo corpori, vel suis filijs, in qua etiam communicantur omnia licitè acquisita quocunque titulo, vel causa argu. à contrario sensu. in l. cum duobus. ff. pro soci. non autem acquisita illicitè. Communicatur in super in hac societate omnia debita illicita, & omnia damna, quæ intulit iudex condemnando iniuste.

SED quid stando in hac societate, si aliquis socius ratione maleficii mulctatus esset iuste per iudicem in aliqua pœna, an reliqui socij contribuere teneantur, quia dubitari ab aliquo poterit, respondetur, quod si socijs scientibus, & acceptantibus pro communi vtilitate aliquis sociorum in hac societate communicantium maleficio molitus est, tunc, quia est commune, sicut in lucro, sic & in damno omnes communicabunt, alios in damnis cõdemnationem, quæ illata sunt iuste per iudicem non hic communicant. l. cum duobus. §. ibi dum. ff. pro socio. Sed quid, si in hac societate socij participarunt ignoranter lucrum iniustum. Ad hoc dicitur, quòd tunc socius aufert illud: & satisfacet l. si igitur. ff. pro socio. & sic solus soluet cõdemnationem etiam, si essent socij omnium bonorum secundum Spec.

HIC autem communicantur omnia bona habita, & quocunque modo licitè habenda, & non quæ iniuste habentur.

PRÆTEREA inquisitione hic opus est, scilicet, quando cognoscetur omnium bonorum contracta esse

Diuisio societatis. Societ. 1.

Quaest. an se vnus sociorum multis propter crimē plectatur reliqui debeant contribuere. Resp.

Quaest.

Quomodo omnium bonorum contra hatur societas. societatem. Respondetur breuiter societatem omnium bonorum nunquam contrahi, nisi expressè agatur inter socios, quòd sint socij omnium bonorù ff. pro socio. l. 3. §. cum specialiter. & l. coiri. prædicta autem expressio, vel distinctio, an possit fieri solis actibus in controuersia est, quibusdam asserentibus posse fieri, verbis, vel actibus indifferenter, alijs autem affirmantibus non posse fieri, nisi verbis, quod videtur sentire glossa in dicta lege coiri, quæ habet in verbo distinctum, id est, expressè dictum, quod fiebat omnium bonorum. Mihi verò illa sententia Syluestri peculium secundo, quaestione 9. quinamata, prædictos doctores concordantis magis probatur, vbi ait posse iniri hanc societatem omnium bonorum principaliter verbis, & secundariò effectibus. Nam & Bartolus in l. Titium. ff. de adminic. & peric. tut. in §. altero. regulam tradit, per quam innotescere possit, quamnam societas contrahatur, an scilicet omnium bonorum, vel vnus negotiationis, aut simpliciter allegans multa iura ad eam probandam.

Regula. REGVLA autem hæc est; scilicet, quòd actus nostri voluntarij non extenduntur ultra ea quæ geruntur. Si igitur ex actibus gestis apparet expressè contractam esse societatem omnium bonorum hoc sufficere, aliàs nisi verbis exprimat non intelligitur contracta societas omnium bonorum: nisi eorum, quæ acta gesta repræsentant tantum.

Societ. 2. SECVNDA autem societas est, scilicet generalis societas omnis questus, & lucri simpliciter. sed et si adijciatur ff. pro socio. In hac autem communia sunt omnia, quæ parantur ex questu, id est, ex solertia, industriae alterius: dum exercentur mercantia & similia. Hic etiam communicantur danna, quæ ex societate, sicut ex causa proxima, possunt oriri. Non autem hic sunt communia ea, quæ proueniunt ex officijs, vel meritis personæ, qualia sunt, quæ simpliciter, vel causa mortis donantur: vel hæreditas, vel legatum obueniens, neque salaria aduocatio-

nis, tabellionatus, vel familiarum: neque debita alterius: nisi quæ sunt causa questus, vel societatis. Nam etiam si in hac societate secunda socius contraxerit aliquod aliud debitum licite, scilicet ad locandam matrimonio filiam, vel ad in studio intertenendum filium, vel ad militiam exercendam non fit commune.

Quæst. Generalis societas omnis questus quando iniritur. Resp. SIMILITER dubitari hic contingit, scilicet, quando hæc secunda societas intelligitur contracta. Dicitur autem, quòd hæc societas tunc intelligitur esse contracta, quando contrahitur sine distinctione, vt in l. coiri. ff. pro socio. At in actibus difformibus, & habentibus varietatem contracta societas, etiam sine expressione verborum, præsumitur esse contracta societas generalis, & simpliciter in qua lucra tantum personalia veniunt communicanda. Neque in hac generali societate contracta pensatur, an vnus plus, alius minus lucratur: sed æqualiter secundum Baldum omnia ex omni questu etiam ex negotijs, & actibus difformibus parto prouenientia sunt partienda. l. si socius pro filia. ff. pro socio, quia hæc dicitur generalis societas, & simpliciter, quando est societas omnis questus, si actus sunt difformes. Nam si actus & negotiationes, quibus socij communicant, sunt vniformes, neque diuersæ, non erit societas generalis, neque simpliciter, sed tertia quæ dicitur certæ rei de qua dicitur statim. At certæ mercantia tantum societas contracta esse intelligitur ex gestis, non enim actus nostri voluntarij extenduntur, ultra ea, quæ geruntur ff. de itin. actuque priua. l. i. §. Viuianus.

Societ. 3. TERTIA societas dicitur societas certæ rei, scilicet, quando consociantur ad viuendum ad vnum panem, & ad vnum vinum, vel ad certam negotiationem, vel lucra, quæ consequuntur licet in diuersis negotiationibus, vel operibus ex quibus lucrum sibi pariunt, quamuis, aliquando alter operam exhibeat, alter pecuniam conferat, aliquando vtrumque. Ex actibus igitur, & gestis, quando verbis non

fuit.

fuit expressum, quamnam societas fuerit contracta, an generalis, & simpliciter, aut certæ rei deprehendatur, qualis illa fuerit, in quam conuenerint. Nam iuxta axioma prædictum Bartol. actus nostri voluntarij non extenduntur ultra ea, quæ geruntur.

Quæst. qzò intelligatur iura esse societas vt communia sint ad lucra. Dicitur 1. PRÆTEREA, quia quotidiana inter cognatos, fratres, vel familiares simul conuenientes solent hinc suboriri dubia, in quibus opus est, quo pacto intelligi poterit inter hos prædictos simul commorantes constat esse societatem, ita vt omnia lucra sint communicanda. Dicimus ergo primò ex sententia Bartol. l. paruus. C. communia vtriusque iudicij, quod si nullus eorum negotietur, non intelligitur inter eos contracta societas, licet hæreditatem paternam, & maternam, & simul teneat indiuisam tecum duobus ff. pro socio. §. si frater. Baldus autem cum Ioanne de Arena, ac Richardus, & Oldrad. discipulis eius non in hoc omnino assentiens Bartolom. in additionibus prædicta, & in d. l. si paruus facit exceptionem, scilicet, quòd ita fit, vt Bartol. ait: nisi in casu, in quo ex actibus posset apparere affectus socialis, vt inter nobiles aliquando contingit, qui cum non faciant quaesturias mercantias: tamen aliquando conferunt omnia dona, salaria, & dotes. Quæ quidem exceptio Baldi est rationalis, Nam nemo in sciari potest hos actus esse sociales: Ex quibus coniectare licet communicandi talia eos intentione non caruisse: nisi fortè sint bona Castrensia, aut quasi Castrensia, quæ quoniam bona priuilegiata sunt, etiam si deputata sint in communem utilitatem: non censendus est, qui ea deputauit voluisse ea communicare: quia propter horum bonorum priuilegiij præsumptio iuris forte stabit in contrarium: vel nisi licet modo non negotientur præcesserunt tamen actus ex quibus intelligitur tantum contracta societas simpliciter, id est, omnis questus tantum. Vide infra a capite sequenti, quaestione secundæ, corollario 3. ibi concordantur Bartol. & Bald.

SECVNDO dicimus cum eodem Bartol. quòd si altero negotiante, alter à negotiatione vacat, societas inter eos esse contracta, nequaquam potest intelligi. Nam si tunc qui negotiatur, alteri aliquid ex lucro confert, magis videtur illud donare, quam ratione societatis impartire, vt ff. pro socio. l. 5. Ab hac tamen sententia rationabiliter dissentit Baldus in casu, quo is qui non negotiatur omnia obuenientia sibi, putat ex redditibus præbendæ confert in communi, & sic faciunt hinc inde similiter: tunc enim contrahitur societas. Nam talis præsupponitur mens, qualis ex actibus colligi potest argum. l. duo fratres. ff. de acquirend. hæredit. Atque perinde secundum Baldum præsumitur contracta societas, si vnus exercetur in vna mercantia, vel arte, & alter se exercet in altera, vt in aduocatis, & tabellionibus: quia lucrorum communicatio societatis est contractio, vel inchoatio. Perinde quoque contracta societas esse videtur secundum ipsum quando vnus curam gereret domus, & alius esset aduocatus: vel alter lucraretur, & poneret in domo, sed quia hæc omnia innituntur præsumptionibus. Dicimus in conscientia ad discernendum, an fuerit contractus societas, & qualis, quia in conscientia, vbi apparet veritas, cessat omnis præsumptio in contrarium, idè eorum intentionibus, quas habuerunt in actibus gestis standum esse.

DICIMVS tertio, quòd si vterque negotiationi intendit simulque communicat ad inuicem lucrum, intelligitur contracta societas: si ambo sunt capaces contrahendæ societatis. Secus si alter esset pupillus: quia hoc non posset expressè. ff. pro socio. l. & in conductionibus: ergo neque tacite. ff. loc. l. qui ad certum, & si actus sunt vniformes, societas solù restringitur ad questus venientes ex eis. Sed in actibus in se difformibus, & habentibus varietatem præsumitur societas generaliter contracta. At (vt diximus) in conscientia omnis ista præsumptio cessat, dum de veritate, & in-

V 4 tentio-

tentione constare potest.

Quaest. qno principio aut finis societatis intel ligatur. PRÆTEREA de tempore, quo initium datur, aut finis imponitur societati, scitu opus est, quale sit. Dicitur ergo, quod si verbis sit actum de tempore, stabitur conuentioni: si verò verbalis conuentio, non intercessit de hoc inter socios, standum erit actibus. Barto. enim in d.l. Titium. ff. de ad mini. & peri. tut. sentit ab eo, tempore incipere societatem, quo socij comunicare coeperint, & ab eo, ex quo desierint communicare, dissolutum esse. ff. pro socio. l. vti que, si tamen alter tam desijt communicare, & non renuiciauit societati: seruandum est, quod dicitur in l. actione. ff. eo. vbi dicitur, quod societas distrahitur stipulatione, aut iudicio animo nouandi. Item bonis à creditoribus venditis, & post alicuius socij mortem.

Quaest. an iure societatis contra rit, an iure societatis debitum contra rit ab vno fratri sit soluendū de fratri sit de iudic. tale debitum non esse soluendum de communi, nisi contractum sit ratione communis utilitatis, vel societatis, & in communem utilitatem versum. Probatio autem huius contra henti tale debitum incumbit, vt de communi soluatur. argum. l. omnis. ff. pro socio. Sed quid si non probauerit, diceatur tunc per eum esse soluendum absque grauiamine alterius lege non debet. ff. pro socio. l. iura societatis: sed neque dos soluenda est de communi, nisi versa sit in communem utilitatem, & idem de condemnatione soluta per vnum.

Quaest. an ADHÆC inquirere pergimus, an propter speciem societatis, quam gerit hoc factum, scilicet, quod vnus ex fratribus cum pecunia hereditaria mercantiam exercendo inde retulit lucrum, id lucri sit cum alijs fratribus comunicandum. Dicimus ergo primo, quod si id lucri fecit nomine proprio, neque tutor aliorum fratrum sit, non venit cum fratribus comunicandum. Secus autem esset, si fecit nomine communi: huius sententia est Bal. l. si patruus. C. com. vtri. iud. & pa-

ter. l. Titium, & Mæuium. §. alterum. ff. de admi. tut.

SECUNDO dicitur, quod si qui id lucri fecit frater, tutor, vel curator aliorum fratrum erat: etiam si proprio suo nomine fecerit, lucrum sic à se partum ex prima negotiatione negotiando cum bonis communibus: fratribus communicare tenetur, quia illa mercantia, quasi empta de communi, accedente, quod erat tutor, erat communis. Ceterum si aliquod aliud sibi comparauit lucrum de pecunia emptionum iteratarum, & nomine proprio, erit suum, neque fratribus venit comunicandum. Patet hoc dictum ex gloss. in dicta lege si patruus, & ratione quoque patet, quia pecunia redacta ex mercantijs communibus non est communis. Vnde corollarie sequitur idem esse dicendum de pecunia minoris, aut ecclesie negotiante, vt in l. si proponis. C. de rei vendi.

SED si insisterit aliquis: quale iudicium sit ferendum, quando non licet, quo nomine cum pecunia hereditaria fecerit lucrum, an communi an proprio. Ad hoc dicitur tertio, quod tunc si continuauit negotium solitum cum alio fratre mortuo exerceri, super viuentibus filius fratribus in diuisam substantiam possidentibus, sic videtur communi nomine fecisse ductum. argumen. lege nam ca. seruus. ff. de neg. gest. §. si viuo. Si verò negotiationem insolitam exercuerit: sic praesumetur, quod nomine proprio fecerit, nisi ex libro rationum aliud apparuerit: huic dicto tertio assentit Bartol. in dicta lege patruus. Cui accedit primo, quod in casu, quo in dubium vertitur, quo nomine emerit: si emptor erat tutor, in dubio praesumetur, quod emerit nomine communi, quod & approbatur, à multis argumen. lege post mortem. ff. quando ex fac. tuto. Cui etiam secundo additur, quod eo casu, quo communi pecunia, & communi nomine negotiatur, quantum lucrum est commune, eatenus & damnum debet esse commune, & hoc si aggressus est solira negotia

dictum 2.

Quaest. qd si incertum quo nomine lucrum id factum sit. dictum 3.

discretè operando: secus est si insolita: quia tunc sibi imputet damnum; ita Bal. & suffragatur Bar. in l. Titium. ff. de admi. tut. & patet l. si negotia. ff. de neg. gest.

Quaest. an empti ex pecunia coi sit comune. Resp.

PRÆTER hæc licet quaestionem hanc in materia de venditione: expeditam esse meminerimus: nihilominus, quia aliquo loco, & huic loco affinis esse videtur, & hic desiderari poterat, rursus eam hic perstringimus. Queritur ergo, an quasi ex quodam iure societatis emptum ex pecunia communi, vel redacta ex rebus communibus sit comunicandum. Dicitur ergo, quod licet ex parte quaestio hæc ex praecedentibus illucescat pro maxima sui parte: tamen quantum in forma pateat responsio, respondemus primo, quod si aliquid est emptum, sic nomine communi commune est alteri: si illud habeat ratum, patet lege si ego. ff. de negot. gestis. Secundo dicitur, quod si emens aliquid ex pecunia communi, in qua pupillus, vel minor pariceps, erat tutor, aut curator eius erat: res empta efficitur communis: etiam si proprio nomine suo eam comparauerit. Patet lege secunda. ff. quando ex fac. tut. Si autem ex pecunia communi proprio nomine aliquis rem aliquam mercatus sit, qui partem in tali pecunia alicuius minoris vendicantis tutor non sit: propriam sibi talem rem emptam facit; & non communem, perinde ac si ex pecunia propria, & proprio nomine eam emisset. Patet l. filij ff. de solu.

Quaest. qd agendū, an incertū an communi pecunia, an privata res empta fuerit. A.T. verò, quoniam cauidici in dijs multum praesumptionibus vtuntur, eis morem gerere cupientes pergimus inquirere: quid fiet, quando in dubio res versatur, an propria pecunia, aut communi, rem emerit; & an proprio nomine eam emerit, aut communi. Dicendum ergo est, quo ad primam quaestiois partem, quod in dubio quantum attinet ad forum exterioris praesumitur ex propria pecunia emisse. l. si defunctus. C. de arbit. tut. neque ibi ad coniecturas confugiendum est, cuius conditionis fuerit

artifex, vel non. Si verò confiterit emisse pecunia communi, si quo nomine, an proprio, an communi eam mercatus sit, res in ambiguo est: tunc nomine proprio eam emisse in foro exteriori praesumitur. l. magis. ff. de solut. In conscientia verò non admittitur praesumptio in contrarium, vbi veritas pateat. Sic igitur hanc quaestionem, & precedentem videtur esse, idem modus soluendi.

IAM ad primum argumentum respondet Sotus esse nonnullos, qui respondeant, vbi nihil lucri accreuit, non debere, qui operas posuit, illas perdere; sed aliquid ex sorte fore ei tribuendum: nihilominus ipse respondet, quod, quemadmodum si capitalis iactura fiat, totum amittere debet, qui illud posuit, ita viceversa, si saluo capitali, nihil lucri accrescat, totum capitale esse illius qui illud posuit, & alterum debere suas operas perdere: quia hæc fuit pactionis vis, vt alter subiret capitalis periculum, alter verò operarum. Verum etsi hæc solutio communis sit: sed certè (ni fallor) non videtur totam difficultatem inæqualitatis, quam obijcit argumentum euacuare: quare aliter sit satis argumento, & fortè melius, & magis ad mentem Syluestri, & Caietani dicendo, quod certè in hoc contractu intercedit æqualitas. Nam sicut ponens operas: si lucrum non sequatur, amittit operas, & indelucrum subsecuturum, nam istas operas si locarentur aliquid valebant: & expositæ periculo negotiationis maioris valoris sperabantur fore, & vtrumque amittit in casu, quo fit iactura lucri, qui ponit operas: ita similiter, qui pecuniam ponit, casu quo lucri iactura, & pecuniae amissio fiat, totum amittit, & in casu, quo nihil lucri parum est, licet sibi sua fors redhibetur: tamen, sicut alius suarum operarum usum, & commoditatem amittit: sic istæ pecuniae expositor lucro non facto suæ pecuniae amittit commoditatem, & usum. Nam etsi vsus pecuniae, quia per se sumpta pecunia in fructuosa est, ab eius valore, & dñio non

Ad 1. art.

Solut. 2.

Vbi res pecunia, vt negotiationis exposita fructuosa non

non distinguatur: tamen vsus pecuniæ, vt exposita est negotiationi in societate, propter spem lucri, valoris distincti est, & fructiferus est: qui tamen tunc amittitur: qui corresponsionem habet ad omissionem operari. Quod autem pereunte opera eam exponentis propter defectum lucri, exponenti pecuniam, ea si non pereat, salua sibi maneat natura harum rerum est in causa. Nam pecuniæ suapte natura res permanentes sunt, vnde non mirum est, si dum in societate in se, vel in specie manent salua à domino suo redhibeantur. At operæ adhibita in societate res sunt suapte natura successiuæ, & transeunt, vnde si defectu lucri pereant, haud dissonum est ab earum natura, quod nihil post se relinquētis lucri, earum expositori pereant.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respōdetur negando, quod sit contra naturam societatis, quod iactura pecuniæ si pereat sit propria eam exponentis, ita vt pro eius amissione ponens operas nihil sibi refundere teneatur. Nam æqualitas, quæ etiam est de natura istius contractus societatis in hoc feruatur, quod sicut pereunte pecunia, tota eam exponenti perit: ita pereuntibus operibus defectu lucri, talia opera in solidum ea adhibenti pereant. Et ad hunc sensum intelligendum est illud aliquorum dictum, quod in ista societate ex pecunia, & industria id constat, quod æqualiter perdat, scilicet, quod sicut expositor pecuniæ se exponit periculo eam perdendi, sic expositor operarum eas perdendi periculosè subdat: neque quicquam contra hoc probat, id quod ex l. si id qd. §. idem Celsus pro socio, quia non facit ad propositum, quod ibi concludit, scilicet, quod pecunia debet vtriq; socio perire, quia ibi lex loquitur in casu, quo vterque socius exposuit pecuniam: vt patet ex tenore legis, nam inquit, si pecuniam contulisset ad mercem emendam, &c. At nos in præsentiarum loquimur: dum alter in societate tantum confert pecuniam, & alius tantum exhibet operas.

TERTII argumenti nunc intermittimus solutionem, quæ instructio nem exigit, & modum, quo distributio lucri facienda sit inter socium pecuniam tantum conferentem: & inter socium operas exhibentem, quia hanc materiam suo loco commodius referuamus.

De societate præsumpta inter fratres, & cum indiuisa est hereditas in societate simpliciter communicanda sunt lucra ex meritis per sonarum prouenientia, & quid si frater de suis laboribus posuit pro communi victu, vel pro communi patrimonio reparando, & de viuentibus ad vnum panem an de communi possint filia dotari, & an lucrum uxoris alterius fratris sit communicandum in diuisione, quomodo diuidenda sint bona, & lucra in casu &c. & fructus.

C A P V T LXII.

IN ANCIANA disputatione de contractu societatis prosequendo, operæpretiū est, in eam abioluendo iuxta diuisionis contractus societatis membra procedere, & quia sermones in vniuersali, authore D. Thoma, minus profunt, quod vtilius procedamus ad particulares casus descendere cogimur. Quæritur ergo (quoniam de societate præsumpta coepimus edisserere, & inter fratres sæpe tacita inita esse societas præsumitur) si maior ex duobus fratribus nomine communi administravit bona minoris, an sic sit contracta societas ita, quod frater minor teneatur approbare gesta per maiorem nomine communi facta. Respōdetur autem breuiter, quod in hoc casu reliquus frater minor gesta vtiliter per fratrem maiorem approbare tenetur, gesta autem damnosè rata habere non tenetur, imo omnia damna illata communi patrimonio per maiorem dolo, vel lata culpa, ipse maior administrans suæ culpæ accepta ferēs minori pro rata emendare tenetur. Ita Ros. in quodam consilio quod incipit,

Ad 3. arg.

Quæst. si maior fratrum bona minoris administravit an præsumatur societas.
Resp.

Quæst.

Resp.

Quæst. an habentes hereditatem indiuisam lucrum ex officio

incipit, In omnipotentis, & quoad vtiliter gesta patet. ff. de neg. gest. l. Pomponius, quo ad damna illata refarcienda patet ff. ar. l. hæredes. §. non tantum. & §. item culpæ. & l. puto. §. sed & si dolo & l. in communi diuidendo & l. si is cum quo. & l. in hoc iudiciū, & l. communis seruus. ff. communi. diuid. Sed quia tantum definitum reliquimus, quod vtiliter gestum per fratrem maiorem per minorem fore approbandum in casu quætionis, nunc ad quætionis punctum, scilicet, vtrū iure societatis lucrum reportatū per prædictum maiorem ex pecunia communi sit communicandum, respondeatur ex sententia eiusdem Ros. loco allegato, quod certè tale lucrum est communicandum, si talem pecuniam communem maior frater communi nomine administravit, etiam si minor non approbet damna illata communioni, neque sentit damnus emergēs dolo, vel culpa minoris: patet hoc ff. pro soc. l. socius socio.

SE D. nunquid tale damnus non poterit maior qui illud intulit communioni, compensare cum excessiuo lucro, quod administrando attulit communioni? Respondetur, quod hoc nõ obstante damnus illud maior administrans, sibi ascribere debet, suæque tribuere culpæ. Est enim casus ff. pro socio. l. non ob eum. cum l. seq. Dicimus secundò, quod maior dum tutor minoris non fuit, si proprio nomine pecuniam communem administravit, si bi soli lucrum inde quæsiuit, est enim casus in §. si vnus ex socijs. l. si vnus. ff. pro soc. & patet in l. si patruus C. com. vtri. iud. Sed restat dicendum, si minor hinc passus est dispendium quid iuris tunc. Respondetur bene posse minorem in hoc casu agere contra maiorem, quanti sua interest hanc pecuniam communi nomine non fuisse administratam, iuxta gloss. l. si vnus ff. pro soc.

PRÆTEREA secundò. quæritur, vtrum frater habens cum fratre hereditatem indiuisam: & societate simpliciter, id est, omnis questus lucrum ex officijs publicis, vel meritis

personæ obueniens in commune conferre teneatur? Respondetur dicendū esse huiusmodi lucrum in hoc casu commune non fieri. Huius sententiæ assertor est Paul. in quodam consilio, quod incipit in causa vertente, quod maximè verum habet in lucris quæstis ex officio, & meritis personæ. At patet primò per l. cum duobus §. si fratres. ff. pro soc. vbi si fratres tenuerunt hereditatem paternam indiuisam, vt emolumentum, ac damnus in his communiter sentiretur, quod aliunde quæsiunt in commune non redigitur, quia si videatur contracta societas in bonis patrimonialibus, nõ autem in lucris aliunde obueniens.

P A T E T secundò, quia in his speciale est, quod quantumcunque coeat societas simpliciter etiam expressè, non intelligitur contracta: nisi in prouenientibus ex questu, seu indultia personali: vt sunt quæ acquiruntur exercendo mercimonia, & similia, non autem in prouenientibus ex meritis personæ.

H I N C sequitur corollariè, primò, quod in societate contracta simpliciter, id est, ratione omnis questus, hereditas, vel legata, seu donationes, quæ vni ex socijs deferuntur non veniunt in commune, vt patet l. coiri. c. i. §. sequenti. ff. pro socio.

SE Q V I T V R corollariè secundò, quod salaria, & delata ratione officij, vtpote quæ potius ex merito personæ, quàm ex questu, seu opera socij dimanant, non sūt lucra communia in hac societate simpliciter, nisi ex pacto expresso hoc fuerit conuentum. Ita sentit Spec. titu. de iudi. §. sequitur. vers. quid si alter pro hoc facit. l. cum muneris ff. de num. & ho. & quod no. in l. r. ff. si mens. sal. mo. di. Addit tamè Specul. ibi, quod si vnus ex fratribus remotus est ab officio propter sufficientiam suam, & in locum eius alter substitutus est non debet salariū esse commune: sed proprium fratris substituti.

T E R T I O sequitur corollariè secundum Bartolum in d. l. si patruus, quod si nemo ex fratribus habentibus

scijs deferre debeant in commune.
Resp.

Coroll. 1.

Coroll. 2.

Coroll. 3.

in communi negotiatur, non fit contracta societas in bonis aliunde quaesitis, & licet hic videantur iurista Bald. dissentire à Bart. tamen dicunt ex eis aliqui Baldum suum dictum aperto iure non probare. Sed nos potius dicimus eos ad concordiam reducere, vt Syluester peculium 2. q. 20. facit ita vt Bart. intelligatur loqui tantum de societate simpliciter, quæ quia communicationem negotiorum lucrorum non excedit: idè secundum ipsum vbi nullus eorum negotiatur, non potest intelligi contracta societas simpliciter, quæ innititur in quæstibus ex negotiatione pronouentibus. At Bald. si verum dicit, intelligendus est loqui non de societate ista simpliciter, cuius lucrum procedit ex negotiatione quaesitum: sed de societate, quæ constat ex alijs actibus, scilicet, ex collatione salariorum, & donorum & dotium in communi. Igitur dum ex actibus precedentibus gestis apparet, quod contracta sit societas simpliciter, quæ tantum de se habet se extendere ad lucra ex quaesitu: tunc si aliquis sociorum acquirat aliquid castrense, vel quasi castrense, vel aliquid proueniens potius ex meritis personæ, quam ex quaesitu, vt hæreditas legata, donationes, salaria ratione officij, etiam si aliquis socius in communem utilitatem hæc deputauerit, non idè censendus est in hac societate simpliciter quaesitura ea voluisse communicare.

Probatur.

PATET hoc à simili, quia quidquid solus expendit de suo in re communi potest in eius rei diuisione repetere iuxta l. in hoc iudicium. ff. communi. di. ergo etiam prædicta sit deputata in utilitatem communem potest repetere. Probatur id etiam à contrario casu, quia si ex bonis communibus dotatur filia vnus fratris, debet in diuisione bonorum computari in portione contingenti ipsi fratri, vt no. Spec. in d. s. sequitur. in versicu. quid si vnus: & idem in alijs expensis factis pro utilitate vnus dumtaxat ibidem. Ad hæc maxime procedunt vt sentit Barto. in d. l. si pater in lucris quaesitis post mortem fratris re-

manentibus ex eo filijs impuberibus, cum quibus neque societas contracta esse dici potest, sed neque præsumenda est donatio, præsertim si is, qui lucrum parauit filiorum expers non erat, quia longè abest à verisimili, quod quis velit tollere à suis, vt impendat alienis.

PRÆTEREA tertio queritur, *Quæstio si* vtrum si post mortem patris duo fratres simul commorentur, & vnus de fructibus laborum suorum, vel de alijs fructibus laboris conuulit, an in diuisione hæreditatis repetere, an verò ratione societatis fructuum sit commune, dicimus ergo ad quaestionem: primo, quod fructus extantes erunt fratribus eos ponentes: nisi contracta sit societas in eis, ita Bald. in l. cum duobus. ff. pro soc. 2. dicitur, quod si tales fructus sunt consumpti, tunc si inter eos erat contracta societas conuulendi, quia ad vnum panem, & vinum vebant, illos in diuisione repetere non poterit, quia societatis iure intelligitur consumpti, & non ratione fraternitatis, vel cohabitatis, sed communis mensæ secundum ea, duo fratres, de frat. de nouo bene inuesti. in v. s. fe. & secundum Bald. ibi, quod facit pro fratribus, quorum alter maior est in familia. Tertio dicitur, quod si inter eos non erat societas conuulendi, putà, quia vnus erat minor cum quo contrahi societas non poterat l. & in conductionibus. ff. pro soc. vel alter erat furiosus, aut prodigus, cui erat interdicta administratio, aut Monachus, & similes, tunc expensæ non imputantur inter fratres, quæ sunt factæ pro alimentis: nisi protestetur, quod non intendit donare l. Nefennius. ff. de neg. gest. vel nisi in casu, quo redditus, & fructus communes sufficientes erant ad alimenta, & quia voluit eos conseruare: quo melius venderentur, idè pro victu communi supposuit aliquid de fructibus proprijs, quia tunc eos repetere in diuisione. Sicut etiam eos repetere poterit quando naturaliter charitate non tenebatur alimentaria argum. l. fina. ff. de peti. hæredita. & etiam,

2

3

etiam,

etiam, quando, qui expensas fecit, erat pauperior, non præsumitur eas donare. Hoc autem confirmat Bal. in l. si paterno C. de neg. gest. qui tenet de rusticis, quorum vnus multa posuit in domo pro alimentis, quod potest petere ea quando in filijs alterius fratris alimentatis non erant operæ aliquales correspondentes alimentis, quia communiter rustici sunt pauperes, quorum oculus est percellus, vt testatur glo. in l. illicitas. ff. de offic. præf. Quare cum superfluis careant, donare non præsumuntur. Vnde repetere possunt hæc alimenta præstita quando inter eos non fuit inita societas conuulendi, ita in foro exteriori: sed credimus in foro conscientie vbi cessat præsumptio, & vbi non ratione societatis conuulendi facta fuere hæc alimenta communia, & gratia donandi non fuere pro communi victu supposita, restituentur sunt, & ab ea deputante repeti possunt.

Quæst. si vnus lucra pro colendis agris impenderit lucra sua illa possit repetere.

Resp.

INSUPER & quarto queritur, si alter duorum fratrum contulit lucra sua pro communi patrimonio reparando, vel pro communibus possessionibus colendis boues comparauit, an repetere ista possit. Respondet Baldus, quod repetere potest lucrum, quod pro his contulit: quando sic erat proprium suum, quod comunicare illud non tenebatur, ratione communis patrimonij, vel cuiuscunque societatis ita Bal. per tex. in l. lex duobus. ff. de neg. gest. quia solum communia sunt communicanda, alias non, vide Bald. in d. l. filix.

Quæst. an si vnus fratrum laboribus lucrum in coefferre, si ex eodem pane viuunt.

Distum.

ADHÆC quinto ulterius pergimus in quaerere de fratribus habentibus paternam hæreditatem, indiuisam, qui viuunt ad vnum panem, & vnum vinum, nulla alia contracta societate, si vnus ex industria persona lucratur, quippe qui est artifex, vel nauticam exercet artem, vel similibus nauat operam, an tale lucrum, quod sibi inde parauit ratione societatis ad commune redigere teneatur. Igitur ad quaestionem responsuri præmittimus primo, quod si inter prædictos contracta esset societas simpliciter, tunc

quia in hac societate, & communicantur lucra venientia ex industria, licet hic non fiant communia emolumenta, obuenientia, ex meritis, ideo tale lucrum, & communicandum esset. Sed quia quaestio præcedit in casu, quo nulla societas contracta est inter eos, propterea, secundò ad quaestionem dicitur, quod tale lucrum, quia aduentitium est, etiam quoad proprietatem superstitis patris, competat tali filio sua arte, & illud acquirant, neque post mortem patris venit communicandum, cum alijs fratribus, quod intellige, si lucrum, illud pater permisit, quasi non indigens labore, & industria filij in re domestica. Dicitur tertio, quod alij fratres commorantes domi, si expensas fecerint circa patrimonium pro quaerendis, vel colligendis, aut conseruandis fructibus, frater, qui fuit absens, non participabit partem fructuum, nisi contribuatur pro expensis. Dicitur quarto, quod si alij fratres personaliter laborauerunt in hæreditate, & in re communi pro dictis fructibus, tunc salaria sua ad arbitrium boni viri taxanda deducant ex illis fructibus. Sicut etiam si laborem impenderit, aut expensas pro conseruatione patrimonij id totum deducant in diuisione, nisi, vt dictum est, conflata esset inter eos societas simpliciter.

ADHVC sextò inquirendum est, *Quæst. an in societate omnium bonorum vnus frater possit filias suas dotare de communibus bonis.* in societate omnium bonorum vnus frater possit filias dotare ex communibus bonis. Resp.

ADHVC septimo inquirendum est, *Quæst. an vnus frater possit filiam suam dotare de communibus bonis.* in societate omnium bonorum vnus frater possit filiam suam dotare de communibus bonis. Resp.

hac

hac societate tenetur frater contribuere fratri militanti, aut filiam matrimonio locanti. Si autem solum esset contracta societas simpliciter, id est, omnis quæstus dumtaxat, tunc non possit filias de communi dotare.

Cetero.

HINC sequitur corollarie, quod si vnus fratrum dotauit filiam alterius ipso patre sciente, & tolerante in casu, quo inter eos est contracta societas omnium bonorum, pater id sciens, & tacens tenetur contribuere sicut etiam, qui donauit. Si verò non sint socij omnium bonorum, qui dotauit dotem repetere potest, quia vtiliter gessit negotium fratris eius dotando filiam. Neque obstat, quod extraneus dotando filiam alterius donare videtur, iuxta l. ex morte. C. de pac. conu. quia hoc verum est, quando solus hoc facit: secus si faceret simul cum patre, vt consuluit Bal. in consilio, quod incipit factum tale.

Quæst. an hæreditas legitimam contingens trāsire possit ad spurium.

IN SVPER ex vi societatis omnium bonorum hæreditas aliàs contingens solum legitimam an possit trāsire etiam ad filium spurium, scitu digna quæstio est, cui facit satis Bal. in l. i. C. pro soc. concludens, quod si frater legitimus, & spurium in vita patris contrahunt societatem omnium bonorum, moriente patre hæreditas etiam trāsibit ad spurium, non quidem vi successionis, vel relicti, sed iure societatis, quod pro cautela obseruauit is, qui spurium velit succedere in hæreditatem cum legitimo. Exhortetur ergo in vita sua eos, vt bonorum omnium inter se expressè ineant societatem.

Quæst. an lucrum vxoris alterius fratris sit sociandum.

QVIA contingibile est etiam & hoc dubium, necesse est etiam à nobis dissoluatur, scilicet, vtrum lucrum vxoris alterius fratris communicandum sit in diuisione. Respondetur ergo primo, quod si talis vxor in eisdem operibus se exercet, sicut homines in laborando: habitura est partem lucri, quod tunc diuidendum est in capita sicut dicendum est de filijs. Ita Bal. in l. si vxorem. C. de cond. in ser. & do. & vba. in l. cum duobus. ff. pro soc.

SECUNDO dicitur, quod si ta-

lis vxor exercet aliquam artem, vel mercantiam, vel est obstetrix, aut chirurgica, & tunc si omnia lucra reponerat in communi, & similiter vir contracta videtur esse societas, nam societatem cum viro vxor contrahere potest auctore Bald. in d. l. si vxor: & si lucra erunt communia, imo in regno Castellæ ex peculiari lege huius regni, omnia lucra durante matrimonio parta inter virum, & vxorē fiunt communia. Quare in regno hoc non licet vxori separatim habere lucrum. In alijs autem regnis vbi hæc peculiaris non viget lex, sed ius civile commune seruatur, si vxor tale lucrum tenebat separatim, vel ex alijs coniecturis apparet, quod neque cum viro, & fratribus viri societatem inter se habentibus societatem contrahere volebat: tunc de operibus communibus, quæ fiunt à mulieribus in domo secundum qualitatem personæ: vt sternere lectisteria, in coquina præparare comestibilia, & huiusmodi lucrum sibi vindicare non potest. Nam hæc operari in domo tenetur vbi alimenta recipit, ita gloss. l. sicut. ff. de oper. lib. & Bal. in l. Cajo Scio in fin. ff. de ali. lega. & Ang. in l. i. C. de legi. hære. & in l. si cut dotem. ff. soluto matri. imo si ipsa desisteret à talibus obsequialibus ministerijs propter exercendam artem etiam si ministeria hæc parua essent æstimationis, pars lucri exercitiæ ab ipsa artis deberet communicari viro, & alijs fratribus secundum iudiciū boni viri, nisi excusata esset à præstando hæc ministeria in tali domo, propterea, quod alimenta aliunde haberet iure legati secundum Baldum, & Ang. vbi supra.

TERTIO dicitur, quod licet extra regnum Castellæ, vbi viget ius commune civile, si vltra talia obsequialia ministeria, vxor exercendo aliquam artem lucratur, possit illud tanquam proprium retinere, & communicare illud non cogatur: tamē in regno Castellæ, quia durante matrimonio lucra sunt communia inter virū & vxorem (vt prædiximus) hæc lucra vxor sibi retinere non poterit, sed viro suo commu-

communicare cogatur, ac per consequens alijs fratribus viri, si ipsa, & suus vir cum ipsis contraxerint societatem simpliciter omnis quæstus. Et idem dicendum esse videtur de filiabus alterius fratris, excepto, quod acquirerent patri, & illud lucrum erit eis aduentium.

Quæst. quò bona inter fratres sine diuidenda mortuo patre.

DE INDE quia omnia hic exhaurienda sunt dubia, quæ ad hanc materiam sunt attentia, ne illa aliunde lector mendicare cogatur, nunc quaritur. Quomodo debeant diuidi bona, & lucra in casu, quo Petrus migravit à vita superstitibus quatuor filijs masculis æqualiter ei succedentibus, altero eorum, Paulo scilicet, habente duos filios aptos ad labores exercendos, lucraque faciēda, & post mortem patris sine diuisione laborauerunt communicantes inuicem bona, & lucra vsque ad mortem eius, qui duos filios habebat, id est, Pauli, quomodo ergo hic fiet diuisio, an iure societatis. Nam videtur hic contracta societas.

Disum 1.

QVÆSTIONEM igitur absoluturi dicimus primò, quòd si loquatur de bonis alijs à fructibus ex possessionibus prouenientibus, si diuisio horum bonorum fieri habuisset tempore mortis Petri quatuor filij eius æqualiter ei successuri erant ab intestato secundum stirpes. l. inter filios. C. famil. etc. ex testamento verò secundum voluntatem patris testantis succedent excepta legitima, qua defraudandi non sunt. §. disponat. auth. de nup. col. 43.

SECUNDO dicimus ex sententia Bald. in l. si paruus. C. communia vtrius. iudi. quod si diuidenda essent bona post mortem Petri, viuentibus tamen omnibus quatuor filijs eius, ab eo tempore, quo ceperunt communicare bona, & lucra, intelliguntur tacite societatem contraxisse, & ab illo tempore citra quoad bona inde quæsitæ, siue post mortem Petri diuisio faciēda est in capita, id est, in quatuor personas fratrum filiorum Petri, est namque hoc de natura societatis, vt in capita diuisio quæstorum fiat. l. si

non fuerint. ff. pro Soc.

CÆTERVM duo filij paruuli laborantes æqualem portionem cum suo patre non obtinebunt, quia super sitte patre eorum, cum nulla bona communicauerint sicut pater suus comunicauit, non censentur in societate esse adnumerati, nihilominus sua salaria inde accipient: quæ verisimiliter sibi comparassent, si tempore illo societatis alijs inseruissent: & quia suas personas hi duo filij Pauli communicauerunt circa negotia communia, ipsa ratio iustitiæ dicitur, quod inde sua salaria accipiant, quæ per duos homines eligendos per iudicem erunt taxanda.

TERTIO dicimus, quod si mortuo Paulo diuisio sit faciēda, quia prima societas eo mortuo distracta est, & dissoluta iuxta l. adeo. ff. pro socio si filij eius duo non contraxerint de nouo societatem cum suis patruis, patre Paulo mortuo fiet diuisio, sicut eo viuentē fieret: ita, quòd isti filij tū partem patris, tum sua salaria percipient. Verum si aliquo tempore societatem contraxerunt cum patruis suis, tunc de bonis à tempore contractæ societatis acquisitis diuisio faciēda est in capita, id est, in persona filiorum Pauli etiam, & non in stirpes: de bonis verò Petri, & Pauli debet fieri diuisio in stirpes, & non in capita referuatis duobus filijs Pauli salarijs.

SED qualiter diuidendi sint fructus pendentes ex possessionibus, quas tenent ad coloniam: dicitur ad hoc quartò ex sententia Bart. in suo consilio incipiente Titiarellus, & Bal. in additio. ad Bar. de duo. frat. quòd si boues ad culturam erant communes, prius deductis expensis, diuisio fieri debet in capita, & non in stirpes. Nam hic perpendendum venit fructus trifariam percipi posse. Primo modo ratione operarum exhibitarum à personis. Secundò ratione agriculturæ cui applicati sunt boues. Tertio ratione expensarum pro messoribus, & simili bus, & pro semine. Igitur deducenda est omnis impensa, quæ si facta est æquali proportione à fratribus, & ne-

Quæst. quò diuidendi fructus pendentes.

potibus, æquali portione redibit ad vnumquemque: quia omni casu talis impensa deducenda est, l. fundus. ff. fa. etc. Secundò autem, sicut boues sunt communes, ita quòd ratione eorum percipitur pro ea parte communicandum est, pro qua & boues sunt communes, quia ratione communis acquiritur dominis pro ea portione, pro qua dominium obtinent. ff. de acquir. rer. do. l. per seruum in fin. Tertio residui fructus diuidendi sunt in capita, ita vt cuilibet sua contingat portio tã patris, quã nepotibus ratione in ita societatis. Societas enim operantium in societate capita spectat d. l. si non fuerint.

TANDEM Bar. l. in eos. ff. de tute. ait fratrem gubernantem bona communia cum fratribus paruis: non posse petere salarium, sicut tutor petere potest, assignabitur tamen illi secundũ Ludo. certa fructuum portio, licet salarium petere non possit. Aduertendum est etiam secundum Bald. in tracta. de duob. frat. Quòd si dentur duo fratres, quorum alter duos habet filios laborates possessionem communem, alius verò nullum, diuisio fiet æqualiter in capita operantium, quia hæc societas respicit capita eorum, qui operas ponunt.

ADDDIT Paul. in l. illud. C. de colla. q. si sint duo fratres, quorum vnus est solus nihil operans, si alius habens multos filios bona gubernat, tunc ille, qui est solus in diuisione, petere non potest fructus consumptos à filiis fratribus, scilicet, pro suo victu (vt puto.)

ADVERTENDVM denique est, quod lucrum alterius fratris in dubio præsumitur de patrimonio patris esse, aut de communi, si sit homo nullius exercitij. Sicut alias vxor præsumitur habere in dubio de bonis mariti. At verò si artifex sit, & benè lucratur, non præsumitur illud habere de communi, nisi expressè proberetur. C. arbit. tutel. lege si defunctus.

De diuisione societatis multiplici: an sit societas, aut locationis contractus, vbi vnus ponit pecuniam & alius industriam. Soluuntur argumenta Garciae de quomodo hic seruetur æqualitas de tribus conditionibus, societas, scilicet, quod negotiatio sit licita: secundum quod pecunia stet periculo: tertium, quòd seruetur æqualitas, quod lucrum in societate magis est industria de documento Mercati de damnis, qua inferuntur socijs Indiarum.

CAPVT LXIII.

AM præterea, quæ dicta *Duplex societas.* sunt ad vltiora, quæ de materia societatis disputanda sunt viam iterantes, præmittimus cum So

to de iusti. & iur. libr. 6. q. 6. ar. 1. duplex esse societatis genus, vnum, scilicet, dũ multi mercatores vnum cumulũ suarum pecuniarum ita coaceruat, quod ministros, pecuniam, operas, & expensas in negociando habet communes. Hoc autem negotiationis genus solane est multumque in oleum infingnissimos mercatores Burgenfes, & Genuenses, Brugenfes, Londinenfes, & reliquos. De quo societatis genere nulla oritur controuerfia. Nam vnusquisque eorum sua pecunia negotiatur, quæ suo stat periculo, expensarum quoque apud eos habetur ratio pro rata suæ cuiusque fortis, pro qua etiam rata lucri inter eos fit distributio. Alterum verò societatis genus est, vbi vnus pecuniam ponit, alius verò industriam, & operas, vt habetur l. societatem. ff. pro Soc. vel industriam cum ali qua parte pecuniæ.

AT verò contractum societatis huius secundi generis solent aliqui in tria membra subdiuidere, primò quòd vnus in societate pecuniã confert, alius autem suam industriam, & laborem exhibet. Sicut non raro vsu euenire solet, quando, quia vnus abundat numis, & industria caret, & alius quia industria est præditus, pecuniã tamen est expers, ideo contractum incant societatis, quo mutuo sibi sunt adiument.

to. Secundum membrum est quando vnus eorum pecuniam confert, alius autem pecuniam etiam confers labores adhibet, sicut vsu euenire solet inter ingenuos, & equites, & inter industrios mercatores. Tertio, quando vterque socius est industrius, & diues, & vtrinque coita societate subministrantur pecunia & industria.

Quæst.

IAM verò quoniam naturam contractum rimari primò oportet, quæritur de hoc primo membro, scilicet, quando in societate vnus solam pecuniam applicat, alius verò tantum industriam, & laborem exponit, an contractus hic sapiat naturam contractus societatis aut locationis. Ratio dubitandi autem est, licet videatur quæstio de nomine, quia Garciae 2. parte de contractibus ca. 17. pag. 525. quamuis fateatur contractum societatis communiter nominari à doctõribus, tamen contendit esse contractum non societatis, sed locationis industriæ, & operarum, additque hanc suã opinionem esse conformem sententia Angeli de Perusio approbatæ per Syluest. societas. 1. quæst. 1. quia ait esse contractum locationis, idemque in sinuare Nauarrum in summa capi. 17. num. 251. probat autem suam sententiam multipliciter, tum quia contractui societatis repugnat inæqualitas, scilicet, quod si non sit lucrum pecuniæ salua ponenti eam, sit reddenda, & quòd operæ exhibenti eas pereant, ergo talis contractus, non est contractus societatis, sed locationis operarum.

Sen. Garcia.

Arg. 1.

TVM secundum, quia non repugnat contractui locationis operarum pactum de amittendo salarium eis debitum, si tales operæ locatæ fructus speratos non attulerint, vt vsu euenit in hoc contractu, ergo est contractus locationis, & non societatis. Tum tertio, quia si aliquid obstarer, quo minus esset contractus, locationis esset, quia hic pereunt operæ eas subministranti, at in contractu locationis non pereunt, quia siuè lucrum ex eis reportetur, siuè non, certum Instruct. Negot.

stipendium pro eis est exsoluendum. Sed hoc non obstat, vt patet exemplo. Nam si grex ouium pascendus traditus sit pastori pro parte fructuum, & foetuum, constitutissimum est contractum hunc esse contractum locationis, vbi pastor pascendi locat operas pro parte fructuum, & foetuum in de sibi obuentura, & tamen si talis grex nihil foetuum procreasset, aut fructuum protulisset, grex incolumis manens suo domino saluus maneret, at labores pastoris tunc pastori perirer, ergo hoc non obstat, quin sit contractus locationis.

4

TVM etiam quartò Garciae hoc confirmat alio adhibito exemplo, vt verbi gratia, si nobilis eques agricolæ agrum suum colendum pro medietate fructuum inde colligendorum daret, perspicuum est contractum hunc solum esse contractum locationis, vbi agricola pro medietate fructuum tanquam pro pretio locat suas operas, & solam quandam hic in teruenire apparentiam societatis etiam, si pereuntibus fructibus, saluo agro manente suo domino, agricola suarum operarum sit iactura passurus, ergo pari ratione contractus, vbi pro negotiatione exponuntur hinc pecuniæ, illinc solæ operæ, erit contractus locationis operarum, & non societatis.

Quæst. de nomine. Conclus.

IGITVR ad quæstionem, quamuis quæstio sit de nomine, puto respondendum esse per hanc conclusionem. Verè est contractus societatis, & licitus, in quo vnus pecuniam confert & alter operam. Hęc conclusio est communi vsu recepta, & communiter hic contractus nomen societatis sibi vendicat. Conclusio est primum iuris pontificij cap. per vestras de dona. inter vir. & vxor. deinde & iuris Casarej, institut. de societa. per totum & ff. pro soc. & singulariter. C. pro soci. l. societatem. vbi dicitur societatem vno pecuniam conferente, alio operam dante, posse contrahi, magis obtinuit, & patet ab euentu, quia hic sociantur in iactura & lucro, ergo est contractus societatis, & probatur quoad

Prob.

secundam partem, scilicet, quod sit contractus hic licitus, quia cum negotiatio sit licita, nihil refert, an dominus pecuniæ negotietur sua pecunia, an vero alteri eam committat, qui suo nomine cum ea negotiationem exerceat, dummodo eam ponens eius periculum subeat, & sub eius dominio maneat.

Prob.

ET patet etiam, quod ex parte exponentis operas contractus societatis dicendus sit & licitus. Quia ut glossa in l. societatem. C. pro soc. docet, sæpe opera alicuius pro pecunia valet, ut in litu. eod. §. 2. ergo sicut qui confert pecuniam sub suo periculo, licite contractum societatis inicit, sic qui confert operas sub suo periculo. Igitur ne in re clara immoremur super eis, ut ad argumenta in contra posita à Garcia respondeamus. Nam in primis dum suam sententiam vult tueri auctoritate Angeli de Perusio approbati, ut ipse inquit, per Syluest. frustra hoc intendit. Nam neque Angelus de Perusio (prout ibi approbatur à Syluest.) quicquam in gratiam Garcia loquitur, sed neque Nauarrus loco citato pro se allegatus multum sibi fauet. Quia solum ait posse defendi huiusmodi societates potius esse locationes cum salario incerto, quam societates, quod tamen, quia contra modum loquendi vtriusque iuris, & doctorum est, velle oppositum defendere, magis est proteruire, quam quicquam conficere. Et Sylue. soci. 1. q. 3. cum Angelo tenet, quod ubi certa est merces, est locatio, alias est societas.

Ad 1. arg. Garcia.

AD primum igitur Garciae argumentum negamus huic contractui societatis, ubi quis pecuniam confert, alius vero subministrat operas, æqualitatis rationem repugnare. Imò æqualitatis proportio seruatur (ut supra diximus) non propter rationem, quam assert Conradus lib. de contract. quæ. 89. concl. 6. in fine, ubi ait, quod hic interuenit æqualitas, quia sicut pecunia in societatem collata, dum non perditur, manet salua suo domino: ita persona ponentis industriam, & laborem, quippe, quæ ex sua parte est fors principa-

lis posita, dum operæ pereunt, manet sibi salua. Sed contra rationem Conradi est, quod ipsa potius in æqualitatem contractus huius, quam æqualitatem probat. Quia hinc probaretur, quod amissa sorte conferentis pecuniam, fors principalis præstantis operas, quæ, auctore Conrado, est sua persona, semper sibi integra maneret & salua maneret, dum sua persona maneret incolu mis, quod tamen est dictum ridiculū. Seruatur igitur hic æqualitas, quia exponens pecuniam negotiationi in societate, suæ pecuniæ vsum, & commoditatem cum periculo amissionis tam pecuniæ, quam vsum eius exponit. Ratione autem huius expositionis talis vsum est sibi fructiferus. At vero alius solum vsum suarum operarum suppediat. Vnde nihil mirum, si in hoc sit melioris conditionis collator pecuniæ: ut dum non perit, sit sibi salua reddenda, quia etiam tunc non immunis euadit ab æquali iactura. Quia sicut præstator operum, suorum operū perdidit vsum, ita pecuniæ collator suæ pecuniæ perdidit commoditatem, & vsum, qui poterat esse fructiferus ex negotiatione, cui exposita erat pecunia cum suo periculo.

ITEM in hoc contractu seruatur iustitia formalis: & formalis æqualitas, sicut in cambijs, ubi cambitur pecunia ab vno loco in aliud locum, habito respectu copię vnius loci, & inopię alterius, nulla habita ratione temporis. Quia hic seruatur natura contractus, ut secundum ipsam nullus cambientium minus habeat, quam debet habere. Ita & in hoc contractu societatis, ubi vnus confert operam, alius pecuniam, etiam si pecunia dum non perit, salua suo domino maneat, formalis intercedit æqualitas, quia hoc exigit natura contractus, & nullus eorum obseruata lege huius contractus, habet de eo minus, quam debet habere, hæc sunt de mente Caieta. & Sylu.

AD secundam Garciae obiectionem, seu argumentum, respondetur, quod stando in rigore, & in proprietate vocabulorum repugnat contractui locatio-

Seruatur hic æqualitas.

Iustitia formalis hic seruatur.

Ad 2. arg.

cationis operarum pactum de amittendo salarium eis debitum, si tales operæ locatæ fructum non attulerint, quia locatis operas proprium est eas pro certo, & saluo sibi stipendio locare: neque enim locator operum ex natura locationis earum habet subire periculum: at vero in hoc contractu societatis, qui eas operas ponit ex natura societatis earum patitur periculum, quia associantur in lucro, & in periculo. Non enim merus locator operum ex natura locationis tantum stipendij erat reportaturus, quantum ex societate ista sperat lucrum, si negotiationis alea bene cedat. Imo hac ratione sæpe sapius malunt isti contrahentes inter se contractum societatis potiusquam locationis operarum inire, quia collator pecuniæ intelligit planè conducentius esse sibi adhibere sociū in negotiatione suæ pecuniæ, quam conductum ministrum, qui magis oculos solet adijcere ad certū sibi reddendum stipendium siuè lucreretur, siuè non, quam ad curam, quam alias deberet gerere, cum salua sibi perstet semper sua merces. At qui socius est, quia particeps futurus est lucri, quod maius ex maiori cura paratur, sollicitior solet esse instando negotiationi, & quia præstator operum præoptat societatem ineundo lucrari plus, licet cum periculo, quam modicum via locationis sine illo.

Ad 3. & 4. arg. Garciae.

AD tertiam, & quartam Garciae obiectiones, & ad exempla, quæ obijcit dicimus, quod in casibus illis, dum sic contrahitur inter dominum gregis alicui pastoris pascendum, tradentem gregem pro parte foetuum, & inter ipsum pastorem, & inter nobilem agricolæ tradentem agrum pro medietate fructuum si obuenerint, & inter ipsum agricolam, id, quod inde speratur lucrum ab agricola, & a pastore non speratur, ut certum stipendium locationis suarum operarum, quia sic minus deberent percipere, sed quia speratur, ut pars lucri periculo subiecta suæ industriae, & operæ correspondens ex lucro societatis obuenturo, idè talis contractus non

est dicendus propriè contractus locationis, sed proprius est contractus societatis. quod si Garcia largo modo velit eum contractum locationis appellare propter aliquam ibi similitudinem interuenientem, nihil moror, neque renitar, si dicat, quòd aliquo modo regulandus est contractus hic per contractum locationis, quantum ad æstimationem operarum, iuxta illud quod glossa ait in l. societatem. C. pro soc. quòd sæpe opera alicuius pro pecunia valet. Nam æstimatio illarum operarum, id est, valor earum, si locarentur, est fors principalis, quæ hic ponitur ab altero contrahentium, & iuxta maiorem, vel minorem æstimationem earum arbitrio petitorum faciendam, ex lucro communi obuentero proportionabiliter capturus est partem: quæ speratur fore maior, quàm stipendium, quod operæ locatæ mereantur, propterea, quod periculo exponitur ob inaius lucrum.

POST QUAM contractum societatis licitum esse comprobauimus, iam non erit abs re illas condiciones, quas ad suam rectitudinem exigit, ad numerare. Igitur secundum Syl. societas. 1. q. 1. & Caiet. in Sum. & supr. 2. 2. q. 78. ar. 3. ad 5. & Nauar. in Sum. c. 17. num. 251. ad iustitiam huius contractus tria requiruntur.

PRIMO, quod ars, vel negotiatio sit licita, id est, non iniusta: aut vsu raria; de don. int. vir. & vxo. ca. per vestras. Notanter dicitur, quod requiritur ars, vel negotiatio. Vnde corollarie infert Medina in sua Instruct. §. 27. fol. 147. quod si quis conferret alteri mille aureos, qui peritiam negociandi careret, neque negotiationi insisteret eo pacto, ut id lucri, sibi repederet, quod relaturus erat ex negotiatione, si eos negotiationi exposuisset, quia deest ei hæc prima conditio, contractus societatis non est, sed mera vsura: est enim re vera illos mille aureos velle mutuare, & cum lucro eos postea reportare.

SIGNANTER quoque secundum eundem Metinam dicitur, quod requiritur, negotiatio sit licita. Vnde infert corollarie non esse con-

Cōditiones societatis tres.

Nota.

tractam societatis licitum, si quis pecuniam committat alteri: ut ea negotietur in cambijs his quæ vsus hinc temporibus nostris inuexit, vel si eam conferat creditor assueto plura vendere ad creditum maiori pretio, quam ad numeratum.

SECUNDA autem requisita conditio est, quod pecunia in societate exposita stet periculo ponentis, secundum Diuum Thomam 2. 2. questio 78. artic. 3. ad 5. quia secundum eundem manet sub dominio deponentis: atque idem ex æquitate, & lucro, & iactura ad eum spectat. An vero ratione contractus assicurationis possit saluo sibi capitali lucrum ex negotiatione captare, statim discernendum à nobis venit.

3 TERTIA conditio est, quod æquitas seruetur in omnibus, sic quod damna, & lucra sint communia, quod intelligendum est proportionabiliter, ita ut qui plus posuit pecuniæ, vel operæ, plus habeat de lucro. Si non fuerint, & liquid enim. ff. pro soc. in quo statur arbitrio boni viri: quod in hac actione sequendum est. l. in propositione. ff. pro socio unde ista æquitate non seruata, societas iniqua est, & Leonina in d. l. si non fuerint in fi. Vnde Mercatus de contract. capi. 9. de societationibus, pagi. 33. libro primo cenet ab eis qui ineunt societatem cum cognatis pauperibus, vel alijs personis indigentibus, quibus conferunt pecunias, quibus cum negotientur, seruandam esse magis ad perpendiculum istam societatis æqualitatem, ne indigentibus, cum quibus indulgentiores, & liberaliores deberent esse, debitum lucrum suis laboribus expositis correspondens subtrahentes se gerant iniustos & tyrannos.

Inuenitur Mercatus Hispanus. QVARE non immeritò Mercatus ibi inuenitur contra quendam Hispanensem, qui cum quodam inope, sed valde strenuo, ac industrio viro sic tyrannicè gessit, ut conuenerit cum illo demittendo eum ad Indicas regiones cum bis mille aureis insumptis in merces illuc transuehendas pro quarta parte lucri earum mercium ea

lege, ut nihil aliud exigeret lucri, aut stipendij pro alijs mercibus, quæ sibi committerentur ad transuehendas eas in nauibus & illic in prouincijs Indiarum diuendendas, cum destinasset centum mille ultra illa duo millia in mercibus illi commissa, in naui eadem reponenda concedere illius industriæ, ut illis partibus diuenderentur, pro qua industria & ingenti labore adhibendo nihil lucri illi inopi, & tam industrio augebat, cum tamen præ inopia illam iniquam conditionem, & tyrannicam inuoluntarius acceptauerit: constat hanc societatem fuisse Leoninam. Neque considerauit: hanc Leoninam societatem iniens, quod hic summe adnotandum venit circa hanc tertiam conditionem (prout notat Mercatus) quod in tractu negotiationis prolixo diuturnoque plus industria, & labor estimada aliquando veniunt, quam pecunia contra extimationem falsam dantium pecuniam in societatem exercentibus pecuniæ negotiationem, inst. de socie. §. de illa. sape vnus ex socijs diligentia tantum præstat, quantum pecuniæ ab alijs collata. l. societa. ff. pro soc. iustificatur huic assertioni Mercati sententiæ communis theologorum, & philosophorum moralium: qui magis lucrum, & emolumentum negotiationis attribuunt ingenio & industriæ negotiantis, quam pecuniæ, cuius nos & ipsa experientia commonefacit: dñ passim videre est, quosdam parua forte pecuniæ incipientes negotiari in breui ditescere, alios vero alijs pecuniosos, & diuites, quia expertes industriæ, & vecordes sunt negotiationi insistenti in magna pauperiem fuisse delapsos. Non enim pecunia in arca parit, nam de se sterilis est, sed industria negotiationis, & labor eam efficit fructiferam, & fructuandam.

PRÆTEREA quia de conditionibus iustificandis huic contractum societatis agimus: illud documentum Mercati vbi supra, hic commendatione dignum est, scilicet, quod quando à conferentibus pecuniâ in societate exponentibus operas aliquæ

Lucrum in socie. magis est industrie.

Dama, que inferuntur socijs Indiarum.

Documenta.

aliquæ conditiones graues præsertim indigentibus imponuntur, taliter inter eos conueniat opus est, quod iuxta grauamina conditionum, quibus grauat operas, recompensa sibi fiat de lucro. Soler namque conditionibus his grauari, scilicet, quod extra societatem nullam aliam negotiationem exercere, aut sortem habere, neque alij rei operam nauare possit. Neque enim huiusmodi grauaminum impositores iustam causam ea non re compensandi habent, quod causentur scientibus, & sic volentibus acceptare iniuriam non fieri. Aut desinant sic indigetes & præ penuria illas iniquas condiciones admittentes opprimere, & eorum sudore, & laboribus locuple tari, aut se beneficos exhibeant eis, quos assumunt in socios egenos, alijs industrios, saltem æqualitatem iustitiam in contractu societatis cum eis seruando.

ITEM ad hanc tertiam conditionem attinet, quod sicut partienda sunt lucra, ita refarcienda sunt damna, quæ sua culpa socius socio infert, cuiusmodi sunt, quæ Mercatus vbi supra narrat, & passim. Hispanenses socij correspondentes hæc damna molliunt aduersum confocios mittentes sibi argentum, & aurum ex regionibus Indiarum, quo illud in merces transmittendas ad illos in classi illuc nauigatura insumant, quod soliti sunt insumere, vel alia debita peculiaribus sol uendo, vel pro alijs locis Indiarum aliam expeditionem mercium faciendos, sicq; defraudant confocios missores auri, & argenti, nullas in destinato tempore eis merces mittendo, vel certè deteriores, aut cariores merces illis mittit, quippe quas ad creditum hac ratione Hispaniæ maioris emunt, vel ea genera mercium, quæ perebatur à socijs insularis, quorum inopia illic laborabatur, hac de causa non mittit: sed alia, quibus minus lucri illic comparatur. Cumque passim nocumenta hæc socij Hispanenses suis confocijs insularis patenter inferant, mirum est dictum, quàm parum hæc animaduertere curèt, & ac si res hac penitus san

Instruct. Negot.

ta sit, sic se immunes ab omni culpa, & restitutione esse sentiunt.

QVONIAM de refarciendis damnis illatis societati, quatenus attinet ad hanc tertiam conditionem inceptus est sermo: nunc quoque & de hac questione dicendum venit, scilicet, vtrum damnum personæ ponentis operas sit commune, & communicandum: ut si aliquis sociorum tutando pecuniam à latronibus percussus est, fecitve expensas, aliquæve perdidit, quæ secum non tulisset, nisi comuni nomine fuisset profectus ad negotiandum.

DICENDVM est autem, quod tale damnum est communicandum, estque de communi soluendum socio illud passo: quando damnum illud est extrinsecum, & proueniens ratione societatis, quod limitandum est, etiã quantum ad damnum, cuius societas est causa immediata, non autem, cuius est occasio remota. Hoc assertum expressè habetur. l. cum duobus. §. quidam sagariam. ff. pro socio. quod Bal. l. i. C. pro soc. sic limitauit. Signanter dictum est, si fuerit damnum proueniens ratione societatis. Nam secundum summarium Bart. in dicta l. cum duobus. damna, & lucra contemplatione societatis obueniunt sunt communicanda. Secus si contemplatione personæ obuenerint, licet societas fuerit occasio: ut si verbi gratia, abfui propter societatem: & consanguineus meus concedens testamentum me abfente instituit heredem extraneum, quod non fecisset, si aduissem dicta l. socium. Hoc damnum licet fuerit ex societate occasionatum, quia tamen non est à societate immediatè causatum, non conuenit de communi soluendum, sicut etiam lucrum personæ, licet sit ab societate occasionatum, diu ratione societatis non obuenerit, non est in commune deferendum, ut verbi gratia, si propter societatem ad iui principem, & ei gratias exiti, ideoque ab eo donatus sum Castro, non contemplatione societatis, sed meæ personæ tantum ei complacentis, illud non est cõicandum, neque cum socijs diuidendum, ita in l. socium §. socius. ff. pro

Quæst. an damnum per sona ponentis operas sit cõe.

Resp.

Nota.

Nota.

Soc. Sed etiam notanter diximus, quādo damnum istud est extrinsecum. Nā si sit damnum intrinsecum, scilicet, ipsius capitalis, quid peribit, si sine culpa socij cum eo negotiantis perijt, aliter dicendum est: De quo rursus incidit sermo.

An cuncta pecunia ab vno exposita in societate reputanda sit pro principali sorte: nam dissentit hic Sotus à reliquis, statuitur hic regula lucida Caiet. si pecunia pereat, cui debeat perire. An liceat conuenire ut ponens operas partis pecunie iacturam subeat. In dubio intelligitur contracta societas secundum consuetudinem regionis: an sit contra aequalitatem, quod hic ponens pecuniam minus accipiat lucri, quam par sit, non consecuto lucro an capitale pecunia sit partendum? Et in dubio pecunia à principio communicata non praesumitur.

CAPVT LXIII.

QUONIAM tertia conditio id exigit, ut dāna, & lucra in societate sint cōia proportionabiliter, iuxta valorem eius, vnusquisq; socius in societatem confert, & quia ista lucrorum, & damnorum communio & partitio exigit cognitionem summe, qua vnusquisque sociorum in societate, vt fortem principalem contribuit. Iam quaritur, an cuncta pecunia, quā quis in societate exponit, reputanda sit pro principali sorte. Sotus namq; de iustitia & iure libro sexto quaestione 6. articulo. 1. opinatur non totam pecuniam in societate expositam reputandam esse pro sorte principali, neq; habendam esse rationem quantitatis pecuniae, quam quis in societatem cōfert: sed periculum, cui exponitur, esse attendendum, scilicet, quanti constet, & aestimetur eius affectio. Nā pretium inquit, quo affecturaretur est, quod tantum in sortem principalem, cui correspondens sit quantitas lucri, confertur à ponente pecuniam. Quod probat multipliciter. Primò, quā aliās,

si quis in societate cōferret 10. millia aureorum, nusquā industria alicuius socij eò attingeret, vt in valore par esset tanta aureorum summa, quod tñ contra legem inlit. de socie. §. de illa; vbi habetur quorūdam opera, ita pretiosa esse, vt iustum sit condicione meliori in societatem admitti. Secundò id probat. s. quod valor ille non sit totus censendus ad percipiendum lucrum, quoniam qui pecuniam sic ponit non illam expendit, neque alteri tribuit postquam est item sibi redhibēda: sed tantum exponit eam periculo: ergo solum aestimandum est quantum valet periculum pecuniae. Insuper confirmari potest, quia ratio, quare illa pecunia est fructifera, est quia exponitur negotiationi cum periculo, ergo iuxta quantitatem, & aestimationem periculi illius expectandum est lucrum: & non iuxta totam ipsius. Patet cōsequētia à simili, quia si ratio cōfaciendi est calor, iuxta quantitatem caloris sequetur maior, vel minor calefactio: ergo à simili iuxta quantitatem periculi (si periculum, cui exponitur in negotiatione est ratio, & causa lucri) sequetur ponenti pecuniam correspondens quantitas lucri. Item ultimo confirmatur, quia si talis pecunia, prout est exposita periculo negotiationis, sicut aliud debitum periculosum venderetur, ratione periculi, post negotiationem ab ea praesente recuperanda si domino suo forte mansisset salua, & fecisset perisset, tunc profecto multo minoris aestimaretur: & emeretur: ergo illa pecunia sic cum periculo negotiationi exposita, non est aestimanda in ordine ad lucrum quantum in se seorsum considerata valet: sed quantum, vt est periculo exposita, valet.

IGITUR pro constanti intelligentia quaestiois statuitur contra Sotum certa conclusio. Non est habenda ratio in societate tantum valoris periculi pecuniae expositae negotiationi, sed quantitatis & valoris ipsius pecuniae: itaque hic tota pecunia exposita pro sorte principali, in societate collata esse censetur, & non tantum pretium

tium affectationis periculi illius, verbi gratia, si in societatem conferatur duo millia aureorum ab vno sociorum, quā ducentis aureis, sibi à tertio iusto pretio affecturarentur, ille socius non est censendus ponere pro sorte (vt ait Sotus) illos ducentos pretium affectationis aureos tatum: sed duo millia aureorum pro sua principali sorte censetur contulisse. Hæc conclusio est Nauarri in summa c. 17. nu. 251. videtur esse Metinæ in sua instruct. §. 25. in tertia societatis cōditiōe, vbi ait lucrum resultans ex negotiatione in societate ad vnum cumulum redigendum esse, indeque proportionabiliter diuidendum esse, iuxta id, quod singuli sociorum contulerunt, subiungit quæ exemplum, in quo simul cum Caiet. hanc nostram conclusionem videtur approbare. Nam ait, quod si vnus mille aureos conferat infumens in merces, aliusque suos labores subministrat ad transuehendas eas merces ad insulas per mare, ibique vendēdas, qui labores pro mille alijs aureis cōputantur, si alius suam sollicitudinem, & industriam hic exhibeat: quæ quingentis aureis tantum aestimantur, si ex hac negotiatione lucrum quingentorum aureorum est relatum, qui mille aureos in pecunia contulerat ducentos aureos inde ex lucro hoc reportabit, qui verò labores æquivalentes mille aureis præstauit totidem ducentos aureos, sibi accipiet: qui verò industriam tantum æquipolentem quingentis aureis contulit, centum tantum dimidium respectu aliorum pro sua sorte in societatem contulit. Hinc autem tanquam admirabilem regulam dilucidamque Caietani commendat ibi Metina, vt potè tanto autore dignam, vbi videre est Caietanum, & Metinam rationem non habere valoris affectationis capitalis, id est, pecuniae collatae in societatem: sed aestimationis ipsius pecuniae in ordine ad diuisionem lucri. Hæc etiam nostra conclusio est Garcie de contract. 2. par. ca. 17. pag. 501. probat autem multipliciter eam Nauarrus, id est, quia sic habe-

tur in l. si non fuerit. ff. pro soc. & in it. de soc. §. de illa. Tum quia hoc, quod Sotus in contra afferit, est nouum cōmētum & nullibi apud negotiatores vsu receperunt. Tum, quia securior, & clarior est regula ad statnēdum æqualitatem in societate inter socios dicere id negotij ad iudicium peritorum esse remittendum, qui aestimato prius pretio pecuniae collatae cum hac conditiōe expressa, vel tacita, scilicet, quod pecunia nulla iacturam passa in primis domino suo sit restituenda, qui contulit illam, simul etiam aestiment pretium industriæ, & laboris ex parte ea exponentium, ea quoque adiuncta conditiōe expressa, vel tacita, scilicet, quod, nisi lucrum obuenerit, eas operas, & industriam socij adhibentes, nihil pro eis sint percepturi, quia illis tunc pereunt.

PROBATUR etiam, quia exponens summam pecuniae in societate ex tota illa, siue modica sit, siue magna, lucrum reportare in animo habet, nam aliā frustra exponeret totam, si ex tota lucrum referre non pararet: ergo tota illa summa, vt fors capitalis, ex qua tota lucrum intenditur negotiationi exponitur.

ET confirmatur, quia si non in tota illa pecunia negotiationi exponitur: ergo aliqua eius pars negotiationi non esset exposita: ergo pars non exposita esset tantum mutuata socio, quare ex ea lucrum sperari non posset: ergo tota exponitur, si de tota expeditur lucrum. Merito ergo opinio contraria Soti reprobata est à Nauarro, & præter rationem est dicere, quod mille aurei negotiationi cum periculo eorum iacturæ expositi in ordine ad societatem, & lucrum, non aestimantur plusquam valor affectationis eorum, quia certè si in negotiatione perissent, eorum affectator non centum, quod erat iustum (vt supponimus) pretium affectationis eorum, sed totidem mille aureos eorum domino iuste cogere exsoluere. Neq; obstat aliquid in contrarium, vt in solutionibus argumentorum magis patebit.

AD PRIMUM igitur argumentum Soti.

4 incon-

Arg. 2.

Confr. 2.

Exemplum conclus.

Confr. 3.

Regula lucida Caiet.

Conclus.

Prob.

Ad 1. arg.

Quæst. an omnes pecunia in societate posita sit reputanda in principali. San. Soti.

Arg. 1.

incontra dicitur, satis est aliquando, licet non semper, æstimatio laboris, & industriæ possit non solum adæquare, sed etiam excedere æstimationem pecuniæ negotiationi expositæ, etiam si plura millia aureorum exponatur, vt dicta lex verificari possit: Sicut vsu enenire possit in casu, quo quis valde industrius socius tantum multa similia aureorum Hispaniæ insumpta in merces ad Indostan huc huc, ibique vendendi curam in se susciperet. Nam tunc nihil mirum si industria, & labor diuturnus & periculosus istius nõ solum exæquet: sed etiam excedat valorem summæ aureorum expositæ. Dixit enim rectè Mercator loco vbi supra, labores, pericula, industriam, qualitatēque personæ socij hæc obeuntis eo magis esse æstimanda, quo hæc fuerint maiora. Vnde cum mercibus socij nauigantes ad Indos parum pecuniæ, aut nihil in talem societate soliti sunt conferre: & tamen non immeritò propter prædictas rationes magnum cumulum lucri referunt.

Ad 2. arg. A D secundum Soti argumentum responderetur, quod licet tota illa pecunia, quæ in societatem confertur, si salua esse contingat, domino sit redhibenda: tamen quia non pars eius, sed tota exponitur periculo, ideo meritò ex tota illa expectandum est lucrum, & non ex valore tantum, quem valet eius periculum, & propter rationes prædictas.

Ad confir. A D confirmationem verò primâ dicitur, quod propriè loquendo ratio, ob quâ illa pecunia fit fructifera, est, quia exponitur negotiationi, & periculum, cui exponitur, non est propriè causa, & ratio lucri, sed causa, sine qua non, domino suo lucrari non possit, sicut applicatio ignis ad stupam non est causa, aut ratio formalis inflammationis eius, sed tantum causa, sine qua non, sic & in præsentia. Secundò dicimus, quod sicut ignis, si totus secundum suam totam extensionis quantitatem principio passiuo applicetur, secundum se totum, vt sic extensus, & applicitus concurrat, sic tota summa pecuniæ negotiationi exposita, pericu-

lo iacturæ obiecta, quia secundum se totam tali periculo, & negotiationi subditur, secundum se totam sit fors principalis in societate, & sit causa lucri, & non solum, vt periculum eius æstimatur.

A D vltimam confirmationem respōdetur, quod pecunia subiecta negotiationi in societate potest considerari dupliciter: vno modo, vt periculo iacturæ exposita est, tantum sine spe, percipiendi ex ea aliud lucrum præter eam, & si sic veniret, minoris emeretur: sicut cætera debita, periculosa, eo solum, quod periculosa sint, minoris emi solent. At verò si talis pecunia consideretur, vt in potentia propinqua, & in virtute est lucrificatiua, quia exposita negotiationi licet cum suo periculo, sic non minoris veniret, neque minoris emeretur: sicut neque minoris granum tritici iâ satum emitur, quia licet subdatur periculo: tamen istud periculum cum spe colligendi fructus non solum recompen-satur, sed cumulatur per emolumētum ex fructu speratum. Sic & in præsentiarū, & licet possit esse aliqua differentia: sed satis est hæc similitudo ad acquiescendum huic solutioni in moralibus, & ideo consideranda est hic pecunia, non vt cum periculo suo tantum valet, sed etiâ, vt sic fructifera est: quare tandem æstimanda est, quantum in se valet: quia id, quod ratione periculi à valore eius ex vna parte detrahitur, ex alia parte ratione spe lucri, cum qua coniuncta est, sibi additur.

CIRCA illâ tertiâ conditionem, quæ dicitur in cōtractu societatis æquitatem esse seruandam in omnibus iam multa emergūt dubia, quorum primū est, an pecunia si pereat, soli eā cōferenti: & non socio præstanti solas operas debeat perire? Respōdetur ergo, quod licet in hac re multa & varia dixerint: tamen verius est de iure, & in cōscientia, quod totum capitale pecuniæ, siue pereat ante operas, siue post, si iactura eius in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat, soli conferenti illud perit. Hæc assertio est Bald. in l. i. C. pro soc. est de mente

D. Tho-

Ad confir. vltim.

Quæst. an pecunia periens soli ponentis i perent.

Resp.

D. Thomæ 2. 2. quæst. 78. vbi ait, quod committens pecuniam mercatori, vel artifici non transfert dominium illius sicut in mutuo: sed remanet eius, ergo sentit, quod iactura eius domini debet esse propria, si pereat, est etiam de mente Bart. in dict. l. i. est Syluestri societates, quæst. 6. est Angeli, est Nauarri in sum. c. 17. n. 252. & 253.

Probat. QV A M probat Nauarrus, quia si alicuius partis pecuniæ posita ab alio iacturam solas conferens operas deberet subire, profecto illa pars iam esset constituta extra periculum: ac per consequens esset socio tantum mutua cum intentione inde referendi lucrum, quod non vacat vsura. Item, quia in fine societatis tota pecunia fortis, si salua remaneat, est socio eius collatori reddenda: ergo non facta fuit communis: ergo nullius partis eius præstans tantum operas tenetur iacturam subire, cum ad se neque in parte attineat.

Probat. T V M, quia postquam adhibens operam, si non subit lucrum in fine, nullam partem illius pecuniæ vendere potest, non licet pacisci, vt subministrator operum, & industriæ aliquam partem dimidiam, aut tertiam, aut quartam soluat. Quod & confirmat Sotus vbi supra contra alios, qui in hoc ait esse deceptos, dicens non posse licitè quempiam in societate ponere mille eo pacto, vt tantum quinta partis periculum subeat, quintamque partem pariter recipiat lucri. Nam cum alius subeat periculum aliarum

Conf.

quatuor partium, illa ratione meretur, secundum Sotum alias quatuor partes lucri, atque adeo pro industria nihil reciperet. Tum quia non est dupli onere grauadus vnus socius plus quam alius, si ergo ponēs operas grauatur onere perdendi operas in casu, quo non sequatur lucrum, sicut grauatur pecuniæ collator onere amittendi pecuniam, casu, quo eius sequitur iactura: ergo præstator operum socius non est opprimendus alio nouo superaddito grauamine, scilicet, quod partis pecuniæ, si pereat, periculum subeat, præsertim cum labor, & indu-

stria aliqui in tantū excellere possint, vt merito ea adhibenti ex lucro duæ partes tertiæ contingere debeant.

ET patet vltimò, quia si totius suæ fortis pecuniariæ collator illius periculum subeat, sicut operum subministrator socius suorum operū periculum sustinet: seruatur æqualitas, & aliàs non: ergo iactura tota pecuniæ debet esse propria eam ponentis. Consequentia est nota, & antecedens patet, quia iuxta mentē horum doctorum hanc assertionem tenentium ex vna parte hic ponitur comoditas pecuniæ potiusquam ipsa pecunia, nisi detur æstimata secundum Syluest. & ex alia parte ponitur comoditas operum, & sic fit æqualitas etiâ si pecunia maneat propria ipsius deponentis, quia sicut vnus, si non subsequatur lucrum, perdit vsum suæ pecuniæ, sic & alius vsum suorum operum: & è cōtra: ergo si pecunia manet propria ipsius deponentis, sic & propria debet esse sibi, si pereat eius iactura, vt in omnibus æqualitas obseruetur. Neque hoc est cōtra id, quod supra diximus, scilicet, quod tota pecunia censetur exposita, quia verum est, quod tota exponitur, non quoad proprietatem eius, quia propria manet ipsius deponentis: sed exponitur tota negotiationi, quantum ad eius commoditatem, & vsum: at periculo exponitur quoad eius etiam proprietatem, neque enim si pereat, collator eius tantum perdet commoditatem, & vsum: sed etiam proprietatem illius.

SE D consequens ad prædictum exurgit dubium, an aliquando liceat deducere in pactum, quod ponens solas operas partem iacturæ pecuniæ subeat, si perierit. Neque tam facilis hæc quæstio est, vt non possit controverti. Nam gloss. 14. quæstione 3. in capit. plerique, & Panormitanus in capit. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. hoc in pactum deducere licitū esse putant. At verò S. Bernar. eis aduersatur hac ratione inductus, scilicet, quia si capitale pro parte sit securum, ibi pro parte resultat mutuum, ex quo cum speretur lucrum, labet vsura.

Prob. vlt.

Quæst. an deducere licet in pactum ut ponens operas partem iacturæ pecuniæ subeat.

Vfuræ totus commaculatur contra-ctus.

Respons.

NIHILOMINVS tamen cum Syluestro loco vbi supra responde- mus, quod simpliciter non licet tale pactum contractui societatis miscere propter rationem Sanct. Bern. quæ id conuincit, & propter rationes in præcedenti quæstione allatas. Liceret tamen in casu, quo pecunia conferretur cum pacto, quod communis esset, & communiter inter socios sicut lucrum diuideretur, apponere pactum, vt socius alter collator operum partis illius periculum in se susciperet, quod Nauarrus in Sum. cap. 17. num. 254. ait esse sententiam omnium, quæ tenet etiam Syluest. societas. 1. cap. 6. Vnde ait Angelus inferre, quod si ex pacto, aut ex consuetudine periculum capitalis aliquando erat commune, communiter debet diuidi inter eos: quod tamen intelligendum est esse verum ad hunc sensum, scilicet, quod toto tempore societatis capitale sit commune, vnde in fine diuiditur, si superest, & consequenter si perit, quilibet suam medietatem perdit. Non autem ad istum sensum, scilicet, quasi si pereat, socius vnam medietatem restituat ei, qui posuit, quia ista pars esset secura, & consequenter esset pro parte mutuum.

Nota.

ADDITIONE tamen ibi Syluester, quod si non apparet, quomodo sit contracta societas, intelligitur contracta secundum consuetudinem regionis: & inter mercatores secundum consuetudinem mercatorum. ff. de ædil. edic. l. quod si nolit. §. qui assidua, sed certè hisce nostris temporibus malè audiret (vt putò) apud omnes socius ille, qui pecuniam conferens deduceret in pactum, quod socius eius medietatis illius subiret periculum, nisi expressè adderet, quod fieret communis, quia nota vsuræ inde inureretur inter vulgares etiam, si apud se secretò in animo concepisset, quod pecunia fieret communis, ita quod in fine, si capitale superesset, diuideretur secundum quod totum, vel pars eius remaneret, iuxta gloss. l. 4. quæstione 3. cap. plerim-

que, quia de hoc apud vulgares non constaret.

INSUPER circa tertiam conditionem de æqualitate seruanda in societate, an sit contra eam, si collator pecuniæ minus lucri, quàm pars sit, accipiat ex ipsa societate, iam nunc quæritur. Respondet autem Nauarrus in Summa cap. 17. num. 251. rem esse suspicionem vsuræ, & iniustitiæ carentem, si conferens in societatem pecuniam, dum donare potest minus lucri, quàm par est, accipiat, per quod multas societates iustificari ait, quas aliqui prælocupletes cum suis consanguineis, aut affinibus, aut famulis amicis modicæ experientiæ, & industriæ conciliant, quo eis honorem, fidem, & diuitias comparent, qui conferendo eis in societatem magnam copiam, & vim pecuniæ solum ad rependam dimidiam, aut tertiam, aut quartam lucri partem eos obligatione astringunt.

VERVNTAMEN nobis videtur, quod in hac parte extra exemplum adductum à Nauarro, vbi abundantia diuitiarum conferentis, sic in societatem pecuniam simul & necessitudo, & amicitia intercedens arguunt voluntariam donationem, & liberalitatem, quam sic erga suos exercere volunt, in alijs casibus non est tam latè loquendum, prout hic loquitur Nauarrus, quia sunt nonnulli, qui etsi pecunia ociosa eis suppetat in arca: tamen ignari sunt, & ignari: & omnes industriæ negotiandi prorsus expertes, qui quasi necessitate constricti, ne sua pecunia ab lucro vacet, eam alicui fido, & industrio in societate committunt. Non igitur censendi sunt isti maximè cum ex ignorantia, & ex prædicta necessitate periculo negotiationis exponunt pecuniam, cum tam cupidi sint eam augendi, quod eius periculo non parcent, quod velint multum minus lucri, quam par est, recipere, & quod reliquum est socio donare: pedetentim igitur hic procedendum est, & grano discretionis est vtendum ad speculandum, an adsint causæ, quæ voluntariam donationem

Quæst. de
tertia socie-
tatis condi-
tione.
Senz. Nau.

Senz. Ana.

tionem residui probabiliter arguant.

Quæst. an non securo lucro ponens operas omnino defraudetur.

Obiectio.

PORRO circa istam tertiam conditionem de æqualitate seruanda in contractu societatis, vbi vnus confert pecuniam, alius verò operas. Quæritur vtrum requiratur, quod non securo lucro (ne suis operis eas in societate adhibens omnino maneat defraudatus) capitale pecuniæ si superest saluum, inter eos dispartiat: & videtur quod sic. Nam aliàs non apparet hic quomodo seruetur æqualitas, si nullam iacturam dominus pecuniæ patiat cum operarum subministrato earum dispendium sit passus.

IGITUR Conradus de contract. quæst. 83. conclus. 2. corol. 2. hac ratione fortè persuasus in hoc casu ad statuendam æqualitatem inter socios, capitali pecuniæ manens saluum dispartendum esse inter eos ait. Sed hæc opinio meritò & ab scholis, & ab vsu explosa est. Nam secundum Caietanum in sum. & Sotum de iustit. & iur. li. 6. quæstio. 6. artic. 1. & Nauar. capit. 17. in Summ. nume. 252. opposita opinio est vera, & patet intit. titul. de societ. & ex gloss. l. societatem. C. pro soc.

vbi dicitur capitale manens saluum non esse communicandum, & diuidendum cum alio socio ponente operas: sed illud deponenti esse restituendum. At patet à similibus, quia etiam in contractu locationis res locata si incolumis maneat, reddenda est locanti, sicut etiam grex concreditus pastori pro pretio, id est, pro parte fructuum, & foetuum, vt ab ipso pascatur, si nihil fructus, aut foetus succresceret: sed tantum grex maneret saluus: non obstante, quod labores pastoris tunc perissent, grex superstes domino suo totaliter esset restituendus: sic in præsentiarum, totum capitale pecuniæ manens domino suo totaliter est reponendum. Quia secundum mentem D. Th. loco citato sic censetur posuisse pecuniam in societate: vt tota sua maneret, nisi ab initio contractus sic suam pecuniam daret in societatem, vt communis fieret statim, non vt sua maneret: & licet in dubio, dum non apparet, an ab initio fuerit communi-

Probat.

cata pecunia, an sua propria deponentis maneat ab aliquibus allegantibus l. 1. §. fin. ff. pro soc. præsumatur communicata: tamen (vt gloss. l. societatem. C. pro soc. insinuat) consuetudo inualuit quod in dubio pecunia communicata esse non præsumatur, hoc que sentire videtur Nauarr. vbi supra num. 253. vbi asserit, quod tunc pecunia perit vtrique socio, quando collata est cum pacto, vt communis esset, & communiter inter illos, sicut lucrum diuideretur, quasi insinuet, vbi abest hoc pactum, non præsumi fuisse communicatam. Neque obstat, quod Syluest. societas. 1. quæst. 6. ait, scilicet, quod si fiat pactum, quod periculum sit commune, etiam si non exprimitur, subintelligitur fuisse pactum tacitum de capitali communicando, & diuidendo in fine societatis, & è contrario intit. pro soc. §. illud. quia pactum factum de damno intelligitur etiam de lucro, non (inquam) obstat, quia id verum habet solum in foro exteriori, vbi consuetudo regionum inducit præsumptionem contrariam.

AT verò ad rationem Conradi diximus, quod iterum repetimus satis seruari æqualitatem etiam, si tota pecunia nullo habito lucro mansit salua si sub domino reddatur, quia non manet adhuc sine iactura, quia sicut alius operas perdidit, sic & iste suæ pecuniæ commoditatem, & vsuum, quem in negotiatione habere poterat, perdidit.

EX prædictis corollariè sequitur, quod neque etiam ad statuendam æqualitatem inter socios, quorum vnus exhibet operas, alius autem pecunias in casu, quo reportatum sit lucrum ex societate, in quam alter contulit centum: & alter negotia gessit, & de lucro acquisita sunt ducenta, requiritur, vt alij perperam dicunt, quod ponens operas inde ex lucro prius pro suis operibus extrahat centum: sicut ponens centum pro sua sorte, prius ex prædicto lucro debet (quæ sua fors fuit) extrahere centum. Ita Syluest. verbo societas. 2. quæst. 20. quod & probat, quia hoc, nullo iure cauetur diuino, canonico, vel ciuili, tum, quia qui

Cōsuetudo
qualis hic.

Ad obiect.
Conradi.

Corol. 1.

qui ponit operas tantum nihil proprie ponit consistens in capitali, vel forte, id est, aliquid permanens non ponit. Opera enim hominis nihil aliud est, quam officium diurnum l. i. ff. de oper. lib. quin potius opera hominis nihil aliud dicitur esse, quam fructus hominis, vt l. 3. & seq. ff. de oper. seru. solum gestor, ergo negotiationis fructum suæ personæ, id est, operas impendit, qui quidem fructus correspondet commoditati illorum centum, aut fructui illorum centum, iuxta l. cum duobus. §. in coeunda. ff. pro socio.

*Fit satis ob
iectioni.*

NEQVE obstat, quod dicitur, scilicet, quod opera alicuius pro pecunia valet, vt inst. pro socio. §. 2. quia intelligitur pro pecunia valet, id est, pro vsu fructu, vel quasi pro commoditate, & vsu pecuniæ in negotiatione valet, id est, pro eius vsu ponitur, quasi ei correspondens. Vnde fors per manens proprie non est, vt pro ea ex lucro ducentorum, centum sit prius extrahenda: tum, quia si ponens operam deberet ipse extrahere ante diuisionem alia centum, is, qui ponit pecuniam, nihil lucraretur, nisi lucrum esset ultra centum pro centenario, quod tamen rarissimè vsu venit. Vnde fermè semper aliquid de forte amitteret, licet reuera aliquid lucri partum esset.

An liceat saluo capitali per tres contractus societate initos lucrum reportare. variant hic Doctores: glossa Nauarri apparet non tam consona textui, per vestras, de donat. inter vir & vxor. de intelligentia Papa, referuntur sententia Thomistarum, exponitur forma contractus. Statuitur sententia auctoris cum triplici limitatione: quia quia non attenditur, res est periculosa, contractus insuper Italia non est securus, neque in assuratione transfertur dominium.

CAP. LXV.

*Quæst. an
liceat pone-
re pecuniã
in societate
saluo capitali
principalis.*

RORRO circa illam secundam conditionem requisitam in contractu societatis, scilicet, quod pecunia in societate posita stet periculo ponentis, quia grauissimum dubium

instabat, ad hunc locum consultò illud remisimus. Queritur ergo, vtrum licitum sit pecuniam in societatem exponere, saluo capitali præsertim tres ineundo contractus cum eodem socio. At quia quæstio hæc duas complectitur partes: prima namque est vtrum absolute saluo capitali inire societatem liceat: secunda vtrum via affecurationis fortis cum eodem socio sic licitum sit contrahere: à prima quæstione, quia nullatenus est in ambiguo breuiter nos expedituri pro parte affirmatiua arguimus primò sic ex capit. per vestras de donat. inter vir. & vxor. vbi permittitur, vt maritus dotalem pecuniam apud mercato-rem collocet, vt eius lucro viuat, quod fieri non potest, nisi saluum sit capitale. Si quidem dos semper vxori debet salua persistere.

Ad 1. arg.

SECUNDO arguitur, potest, qui amplam pecuniam in societate ponit pacisci cum socijs, vt non ipse totum eius periculum subeat, sed ipsi partem, ergo eadem ratione potest inter eos conuenire, vt alij periculum subeant, ipse verò tantum pecuniam conferat.

Ad 2. arg.

TERTIO arguitur, quia ponens pecuniam duplici periculo subitare non debet, sed ex natura contractus societatis, quia collator pecuniæ committit pecuniam socio cum ea negotiatur, illa pecunia substat periculo apud socium, qui fugere potest, aut de ficere, aut infideliter negotium gere- re: ergo non est subdenda periculo alteri: sed ratione istius periculi poterit collator illius citra periculum eam amittendi in negotiatione ex ea lucrum reportare.

Ad 3. arg.

QUARTO arguitur ex §. de illa. inst. pro soc. vbi dicitur valere pactum, quod alter non sentiat de damno, sed de lucro, ergo fieri potest pactum, vt collator pecuniæ non patiatur damnum iacturæ capitalis. Et confirmatur, quia ponens operas posset pacisci, vt ipsis pereuntibus, sibi aliquid soluatur, quod est eas facere saluas: ergo sic et posset expositor pecuniæ ex pacto facere saluam pecuniã.

IN

IN CONTRARIUM, quia tale pactum de percipiendo lucro, saluo capitali, est contra sententiam Theologorum, & contra naturam societatis, quæ est fraternitas. De cuius natura est, quod partes sint æquales.

Conclusio.

QUESTIO hæc licet controuerfa sit inter Doctores iuridicos, tamen, quia parè præ se fert ambiguitas, vnica hac cõclusionem expeditur scilicet, non est licitus ille contractus, vbi quis sic pecuniã confert, vt nulli se exponat periculo: sed alter tenetur quomodocumque cedat negotiationi alea, eundè seruare indènem. Ratioque huius conclusionis est perua, quoniã hæc nõ est societas, sed verum mutuum, quod si mutuum non esse dixeris, eò quod eam pecuniam exponens eius dñs manet: est tamè cõtra naturã societatis, quod quis velit lucrum pecunia sua manente salua, quia secundum D. Th. quod pecunia exponatur periculo in negotiatione, est causa, sine qua non est fructifera, vel lucri allatiua. Tum quia si res manet propria deponētis, contra iustitiam est socium grauari, & obligari one eam asscurandi, nullo si bi collato pretio (vt nunc loquimur) quia est illum duplici onere grauari, & onere amittendi suas operas, & onere capitale persoluendi, si pareat.

Ad 1. arg.

AD PRIMVM igitur argumentum suat, qui respondeant concedentes in dicto capitulo indulgeri marito, vt possit dotem saluo capitali apud mercatorem ponere, vt eius lucro matrimonij onera sustineat, sicut genero permittitur, vt fructus pignoris extra sortem suscipiat. Idemque aiunt de bonis pupilli, inter quos est Ioan. And. & alij Doctores capit. per vestras, de don. inter vir. & vxor. quod in fauorè pupillorum, viduarum, & ecclesiarum posse fieri concedunt. Quod tamen hæc ratione posse fieri refuseans Nauar. quia esset usura in fauorem etiam pupillorum, cum sit contrarius naturæ in foro conscientie, & ecclesiæ non permittitur, ait posse fieri cum asscuratiõne, & lucri incerti pro certo redemptione. Sotus autem lib. 6. de iur. & iur. q. 6. art. 2. assertu

*Variis Do-
ctores.*

hoc absolute, vt improbabilissimum, & pestilentissimum assertum reprobat. Quia esse vsurarium illud censet, & nulla ratione, vt potè contra ius naturæ, & diuinum esse dispensabile ait, vt expressè habetur c. super eo. de vsu. neque pro redimenda captiui vita, neque esse simile de pignore, cuius fructus iure censetur socii tribuere, dum dotem non soluit. Igitur capitulum illud, vt sentit Sotus, tantum declarat, quomodo maritus possit ex fructibus dotis viuere, nempe si illam apud tutum mercatorem collocat iure communi societatis, purã vt capitalis periculo sit expositus, ni fallimur autem, expositionem Soti hanc illius capituli per vestram, magis esse textui consonam, & menti pontificis, quam illam Nauarri in Sum. cap. 17. nu. 256. arbitramur, tum quia si dotem in illo casu mercatori posse committi decernit Papa, id est, hoc sine vt in forma exprimit textus, vt de parte honesti lucri dictus vir onera matrimonij possit sustentare. At itando in glossa Nauarri, & verbis textus, conferendo glossam verbis prædictis, finis, id est sustentatio onerum matrimonij commodè sic non potest stare. Quia secundum sententiam hanc via asscuratiõnis capitalis, & redemptionis lucri incerti pro certo, modicum est lucrum, quod deductis partibus, quas pro his impendit contio mercatori, maritus ex modica dot. (nam de modica loquitur textus) possit reportare: quomodo ergo ex modica dote exposita negotiationi poterunt onera matrimonij sustentari, ex cuius paruo lucro, quia parua fors est auctore Nauarri, vix quarta partem maritus accipere potest: quod autè textus loquitur de modica dote, patet ex verbis eius. Nã sic ait, loquens de marito, scilicet, cum satis posset ei modicum crediti dotis, cui creditum est corpus vxoris. Si ergo modica des etiam via communi societatis, exposita negotiationi cum suo periculo, paruum lucrum vix sufficiens ad sustentationem matrimonij assert, quomodo potuit sibi persuadere Papa, quod via Nauarri, id est,

*Sent. auto-
ris.*

*Glossa
Nau. non
tam conso-
nat textui.*

*Intelligen-
tia Papa.*

via

via affecurationis capitalis, & redemptio lucris (vbi ex ingenti forte & modicissimum est lucrum) ex modica forte dotis posset salua dote vir reportare lucrum ad onera matrimonij sustinenda omnia, cum id modicissimum lucrum vix foret sufficere ad emendum ligna tantum & aquam. In tellexit ergo ibi Papa talem dotem, modicam committendam esse mercatori non salua dote neque via extraordinaria Nauarri, sed via communi societatis, id est, cum periculo illius, quo auctius esset lucrum in de proueniens, quo posset maritus commodè onera matrimonij sustentare. Neque putauit Papa hac via inferre se iniuriam vxori in sua dote, quia loquitur ibi in textu de viro paupere, qui secundum glossam, quia pauper erat, solam cautionem iuratoriam, quia alia non habebat ad manum tenebatur vxori dare. At per solam cautionem datam à viro paupere dos vxoris non manebat securior apud ipsum, cum esset pauper, & ignauus ad negotiandum, quam apud fidum, & industriū mercatorem, quia pauper ille vir illa erat verisimiliter consumpturus.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentū respondet Sotus concedendo posse quempiā decem millia verbi gratia aureorum in societate conferre eo pacto, vt non subeat periculum nisi sex, aut octo millium. Verumtamen tunc non potest ex lucro recipere: nisi illam præcisè partem, quæ illi pecuniæ respondet, cuius ipse periculum subit: nam reliqua censetur socijs mutuari, quippe qui suo periculo illa suscipiunt, atque adeò pars illa lucris, quæ periculo partis mutuatæ respondet, illorum est, qui eidem sese submiserunt discrimini.

Ad 3. arg.

AD tertium argumentum respondet ex mente Syluestri verbo societatis 1. q. 2. allegans super hoc Archid. quod non excusatur ab usura, qui solum ob periculum, cui pecunia substat apud confocium negotiantem, quia potest fugere parumque fidus esse, idè sperat inde non lubeundo alia pericula fortuita negotiationis capta re lucrum. Quia etiam mutuator dum

mutuat, subit istud periculum, scilicet quod mutuarius potest fugere: & infidus esse: & tamen vt probatum est supra in alio tomo 2. parte materia de usura. secundum omnes contra Metinam Còplutensem ratione istius periculi non licet potest expetere lucrum, vt patet expressè cap. nauiganti de usuris, & quia conferens pecuniam non intendit subire periculum socij infidi, & parum securi, quia si talem eum fore sciret, aut dubitare, non poneret pecuniam suam apud illum, imo etiam si in animo habuisset huic soli se subdere periculo, vt lucrum inde referret, sibi non suffragaretur: ergo negandum est, quod duplici se subdat periculo, taliter quod ratione primi, scilicet quia infidus esse potest socius hac sola ratione lucrum ex negotiatione sibi parare possit.

Ad 4. arg.

AD quartum argumentum desumptum ex §. de illa inst. pro foc. vbi dicitur valere pactum, quod alter non sentiat de damno. Sed de lucro, respondetur, quod secundum Syluest. foc. 1. q. 2. allegantem in hoc Ioann. Cal. hoc non debet intelligi de capitali, quia semper debet subitari periculo, sed de damnis, & lucris alijs contingentibus, dum non perit capitale. Vel secundo responderi potest, quod istud ius procedit tantum, quantum ad ponentem operam, qui licet pacisci potest, quod non sentiat damnum in capitali alterius socij, cum sentiat damnum in opera, quæ contraponitur pecuniæ, imo opera, & industria (vt ibi dicit textus) potest esse tanta, quod valeat pactum, vt ipse lucretur duas partes, & tertiam habeat, qui pecuniam contulit.

EXPEDITA iam prima parte questionis de secunda agendum nobis occurrit. Nam etsi conclusum sit, quod ratione societatis, saluo capitali lucrum sperari non possit, an ratione contractus affecurationis id fieri liceat adhuc inquirendum venit. Atque certè in hanc sententiam ierunt omnes doctores, scilicet quod alia via, scilicet ratione contractus affecurationis initi cum tertio licet saluo capi-

capitali ex societate reportare lucrū, quia id contractus societatis naturæ non repugnat, sicut neque naturæ contractus emptionis aduersari videtur, si quis equi à se prius empti vitam securam sibi fieri per tertium ei ideo collato pretio curaret. Sed an tam fors, quam lucrum in societate sicut per tertium alium, ita per eundem socium, cui confert sortem sibi affecurari possit, id est, de quo maximè ambigitur, & concertatur inter doctores. Nam Ioannes Maior in 4. dist. 15. q. 48. & 49. affirmatiuum tenet absolute, cui accedit Nauarrus in sum. c. 17. num. 254. & nu. 255. cum limitatione tamen modici lucris hac via experendi. His quoque subscribit in sua instr. §. 27. Metina, suffragatur quoque eis & Garcia in 2. parte de contractibus cap. 17. fol. seu pag. 508. contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. absolute negantem posse fieri, & contra Caiet. opus. 17. resp. q. 11. distinguendum, & partim istum contractum affecurationis capitalis cum socio factū approbantem, & partim reprobantem. Reprobat eum, si cum eodem socio fiat simul, & pro eodem instanti, quo inter eos coit contractus societatis: quia tunc inquit est palliatum mutuum. Approbat autem si contractus affecurationis cum eodem socio fiat post contractum societatis absolute, & præcisè sine vlla obligatione imposita socio affecurandi factum, quam etiam distinctionem Caiet. ibi etiam reprobat Sotus. Igitur quò quæstionis veritas magis illucescat, more scolastico eam pro parte negatiua Soti arguendo controuertamus.

Arg. 1.

ARGVITVR primò, quia ex affecuratione capitalis facta per socium resultat mutuum, ratione cuius usura est sperare lucrum: ergo nullatenus licet affecurationis contractum inire cum socio, quo affecuret sortem. Consequentia est nota, & probatur antecedens. Quia sicut periculum in mutuo est apud accipientem pecuniam, ex hoc enim cognoscitur esse mutuum: sic etiam per contractum huiusmodi affecurationis periculum pariter ma-

net apud socium accipientem pecuniam: ergo erit etiam mutuum, postquam conuenit huic factò conditio mutui.

Arg. 2.

SECUNDO arguitur, quia hic per securitatem capitalis, quam præstat socius, dominium pecuniæ capitalis transmittitur in socium: sicut contingit in mutuo, quod ex eo maximè fit patens: quia ex eo puncto, quo socius de securitate sortis præstitit cautionem: dummodo sortem, & conuentum lucrum paratus sit soluere, adeò illa fors est in manu socij eam sic accipientis, vt possit pro libito, vt donare, ita & alienare, profunderi, & in alios vsus distrahere, sicut accidit in pecunia mutuata: ergo sic ratione affecurati, per socium factæ vel saluo capitali recipere lucrum est perinde, ac si quis ratione mutui palliati velit percipere usuram.

Arg. 3.

TERTIO arguitur argumento Soti, quod videtur dissimulare Nauarrus. Quia in contractibus, vbi res taxato pretio alteri traditur, in quoscunque vsus tradatur, censetur venditio: vt patet in dote, quæ licet detur in vsus matrimoniales: & cum obligatione sustentandi onera matrimonij: si datur suo pretio æstimata, alienari potest à viro, quia est sua, & emptitia quam emit credito pretio l. si inter. C. de iur. do. & gloss. ibi: ergo cum pecunia taxatum habeat pretiū, & taxato detur pretio, vt puta quod ipsa eadem salua restituitur, iam socius fit dominus illius, licet detur cum obligatione negotiandi: sicut vir in casu prædicto ita interpretante. l. si inter iam dicta sit dominus dotis, licet detur dos cum obligatione sustentandi cum ea onera matrimonij, ac per consequens poterit socius eam pecuniam expendere in quoscunque sibi libuerit vsus, dum sortem saluam reddat: quæ omnia arguunt talem contractum esse palliatum mutuum sortis cum lucro: ac proinde non esse licitum.

Arg. 4.

QUARTO arguitur argumento Albornozi lib. 1. de contractibus tit. 14. vbi fauet Soto hac ratione, quia socius

focius tenetur curare de securitate pecuniæ: ne scilicet sua culpa pereat, sed nullus pro eo, ad quod tenetur, & quod ad se attinet de se præstare, potest licite interesse expetere: ergo neque focius potest pretium affecuratiōnis recipere: quia ratione societatis tenetur talem sortem custodire: & quatenus non pereat inuigilare: ergo talis contractus affecuratiōnis à socio fieri non potest: sed neque virtute illius ponens sortem illa salua, non potest inde lucrum sibi comparare.

Arg. 5. QUINTO arguitur argumento secundo eiusdem Albornozij, vbi supra: quia de re indeterminata non potest determinata, & certa securitas præstari: ergo tertius contractus de affecuratiōne sperati lucri (cum illud sit lucrum indeterminatum) fieri non potest, ac per consequens ratio ne affecuratiōnis capitalis, & affecuratiōnis lucri in ita cum socio, non potest ponens pecuniam aliquid lucri salua sorte accipere.

Arg. in contrarium. IN contrarium, quia prout Nannarus vbi supra, ait sibi relatum fuisse in multis locis Gallia, & in aliquibus Italia partibus, & montibus videtur contrarium seruari, scilicet, quod Ecclesiam, vidue, & pupilli more antiquo conferbant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor secura pro centum in suam sustentationem lucrarentur: quæ consuetudo nullo modo defendi potest, nisi dicendo, quod exordium sumpsit ab hoc societatis modo, qui sit cum securitate, & redemptione lucri prædictis, quæ tamen consuetudo non videtur damnanda: ergo neque iste contractus est damnandus, scilicet, quod ratione affecuratiōnis sortis salua sorte aliquid lucri accipitur.

Referuntur sententia Thomistarum. P O R R O antequam nostram sententiam in quaestione certè valde perplexa edicere aggrediamur, libet primò sententias nostrorum Thomistarum enarrare. Neque enim omnes omnino in hac quaestione conueniunt, licet plerique illorum securius, quam ceteri doctores loquantur. At vt incipiamus ab antiquioribus, Syluester

egregius Thomista pariterque in iure peritissimus, verbo, societas q. 2. hunc contractum affecuratiōnis capitalis, & lucri etiam cum eodem socio esse licitum ait, Caietanus gloria Thomistarum opuscul. 16. respon. quaest. 2. partim illum reprobat, partim illum approbat. Nam approbat illum, si fiat cum eodem socio successiuè post contractum societatis absolutè, & sine obligatione affecurandi sortem imposita socio prius initum. Reprobat autem eum, si simul vt coit societas, cum ista obligatione affecurandi contrahitur. Sotus autem omnino, &

Sotus. mordicitus affecuerat non licere, quia est mutuum palliatum cum lucro. *Barth. F. mus.* Bartholomæus Fumus Thomista in sua summa armilla verbo societas §. 6. sequitur affirmatiuam, allegans Syluestrum, quem ait sibi concordare. *Victoria.* Victoria Thomista tam benè meritis cathedraticus primarius Theologiae olim Salmanticae, & introductor distincti styli scholastici legendi Theologia in Hispania, in scholijs à se dictatis super 2. 2. S. Thomæ anno domini 1335. fatetur primò hanc fuisse opinionem Maioris, scilicet, affirmatiuam, quod poterat sic contrahi: & addidisse Maiorem eius assertorem hunc contractum, quia similis est contractui usurario non debere fieri publicè, sed secreto. Secundò ibi narrat Victoria hanc opinionem Maioris in suis diebus, dum Parisijs versaretur fuisse opinionem communem: sed tamen esse opinionem contrariam iuristis concedit (vt insinuat Syluest. Societ. 1. §. 7.) & tandem concludit ibi Victoria, quod licet non audeat condemnare ad restitutionem sic contrahentes (quia sunt hinc inde opiniones) si bona fide contrahant: tamen ait rem, sibi esse satis dubiam, & talem contractum valde esse periculosum, vt potè qui parum differat ab usura, quippe qui etiam viam aperit latè ad multas vsuras. Nam illa differentia, quod lucrum accipitur via affecuratiōnis, & non mutui differentia Metaphysica est, non realis, quia inde exurgit mutuum palliatum cum lucro. Deinde

de Fr. Ioannes à Peña præclarus Thomista, & olim Salmanticae sacrae Theologiae Cathedraticus primarius in dictatis à se in scholis, asseruit opinionem negatiuam Soti moraliter, & practicè esse sequendam, & præcipuè ante factum consulendum esse, ne sic contrahatur, quia illi contractus videntur se interimere, & manere mutuum cum lucro, quod est usura, fateatur tamen opinionem Caietani, scilicet, quod liceat, si successiuè fiant illi contractus, esse veram speculatiuè loquendo, & post factum esse tolerandam.

Metin. METINA autem Salmanticensis licet inter hos Thomistas penultimus, tamen etiam egregius meritis, vt potè qui primarius Theologiae Salmanticae fuit Cathedraticus dignissimus in sua Instructiōne §. 27. tenet sine distinctione, quod etiam cum eodem socio licet inire contractum affecuratiōnis capitalis, & venditiōnis lucri incerti pro certo, sicque saluo capitali aliquid lucri reportare, quia id lucri non ratione contractus societatis percipitur: sed ratione aliorum duorum contractuum ibi interuenientium, scilicet, affecuratiōnis & venditiōnis. *Garcia.* Garcia autem vltimus & merito commendandus inter hos hic egregios relatos Thomistas assentiens opinioni Nauarri, & Ioannis Maioris, & Syluestri contra Sotum ait in secunda parte, de contract. cap. 17. vindandas esse rationes harum, quas ipse omittens contendit hanc affirmatiuam partem distincto modo probare.

P O R R O inter tam varias sententias quid sit dicendum vix occurrit. Verum antequam pro ingenij mei tenuitate aliquid dicam, postquam hic meam sententiam dicere cogor, formam contractus, de quo quaeritur hic, vt innotescat præmittere oportet. Verbi gratia, vt proponit Metina in sua Instructiōne, aliquis coita societate cum alio socio mille aureos in piscatum insumpsit: qui accedens ad tertium sic eum alloquitur, quanti mihi hanc mercem securam facies? Con-

uenit tandem inter ambos, vt pro centum aureis securitatem pro piscati illius mercimonio præstet. Post hoc autem cum altero tertio sic pacificatur dicens, *emito à me piscati mercimonium hoc, quod iam sic mihi securum pro centum talis efficit.* Placet huic tertio sic illud affecuratum emere, soluitque pro illo, illi mille & ducentos aureos pro parte, quæ huic socio, qui contulit mille aureos prædictos, contingebat, vnde consecurum est, vt præsolutis centum aureis pro affecuratiōne, saluo capitali reportat sibi ultra capitale lucrum aliorum centum aureorum. Hos contractus, si celebratos cum alijs à socijs nemo doctorum est, qui condemnet: sed an cum eodem socio, quo cum coita est societas sic hos contractus simul, & semel formaliter, & explicitè aut virtualiter, & implicite aut successiuè inire liceat, id est, quod inter doctores in controuersiam venit: explicitè autem celebrare hos contractus est expressè verba eos nominando contrahere seorsum: at vero implicite, & æquiuocaliter eos contrahere est non sigillatim eos contrahere, sed sub vna forma, verbi gratia vt exemplificat Nauarrus, vt si quis negotiator publicè protestaretur separatim ad accipiendum pecuniam à quocunque volente illam conferre in societatem cum pacto de affecuratiōne sortis ad rationem 4. pro 100. & lucri certi, scilicet, 4. pro 12. incerti lucri, ita quod ex lucro incerto verisimili, scilicet, 12. venturo ex centum expositis in negotiatiōne societatis, accipiat pro affecuratiōne sortis 4. & quatuor pro certificando lucro, & consequenter non teneatur reddere nisi 4. & postea alius sciens hanc protestationem confert ei centum, dicens, ego confero tibi centum in societatem negotiatiōnis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam, vel implicite sic contrahere erit, si quis dixerit accipe centum in societatem, & dabis mihi certum lucrum, scilicet, quatuor vt fieri consuevit.

Contractus explicite celebrati. I A M nunc nostram mentem declarare in-

*Auctoris
sententia.*

re incipiamus, præmittimus ergo primò quod contractus hic assicurationis capitalis cum eodem negotiationis socio etiam successiue factus, & etiam factus ad instantiam socij est videndus, quippe qui in publico in regionibus, vbi non est vsu receptus, ingenerat scàdalum, quia præfert speciem vsuræ, vnde eius opinionis assertor Maioris (prout Victoria retulit) asserit hunc contractum, quia similis est contractui vsurario non debere fieri publicè, sed secretò, tum quia autore Victoria viam aperit multis vsuris, tum, quia est contra sententiam iuristarum, qui in foro exteriori talè contractum, vt iniquum reprobant. Quod & confirmat Nauarrus commento de vsuris, nu. 35. vbi affirmat in foro exteriori contractum hunc præsumptionem præ se ferre maioris mali, quando simul cum contractu societatis fit, insinuans per hoc, similiter quando successiue fit præsumptionem mali, licet non tanti in eodem foro exteriori ingenerare. Hoc autem & comprobatur Mercator de contract. lib. 1. cap. 9. fol. 37. vbi superaddit, quod etiam si talis contractus sincerè, & liberè fiat, nullus est doctorum, qui eum non reprobet, saltem propter malam eius speciem, & vsuræ, quam habet a parentiam, & quia præsumitur malus animus, quando contractum hunc assicurationis capitalis sui cū licitè possit facere cum tertio, molitur eum facere cum suo in negotiatione socio. Vnde videtur contractus hic tãquam male agens odire lucem exteriorem. At verò concedente hoc Soto licet contractus societatis, & assicurationis capitalis non possit fieri cum eodem socio, quia cum socio non potest fieri contractus de seruando capitali: tamen potest fieri cum socio conuentio de quantitate aliqua lucris assicuranda: & hoc de' assicuracione lucris concedunt omnes, vt inquit Nauarrus vbi supra.

*Notamen
vltimum.*

TANDEM vltimò notaueris, quod licet malam semper speciem referat: sed magis proditur eius mala effigies cum eodem instanti contractus assicu-

rationis coincidit cùm societas coitur, quàm cùm successiue postea fit, & magis cùm implicite contrahitur, quàm cùm explicitè, & magis cùm fit ad instantiam conferentis pecuniam, quàm cùm fit ad instantiam ponentis operas.

IGITUR iam ad questionem *Conclus.*

vnica conclusione hac responderetur, scilicet, secluso scandalo, quod contractus hic assicurationis capitalis cum socio apertus natus est generare in regionibus, vbi non est vsu receptus, esse non videtur ita illicitus, vt in conscientia nõ possit tolerari saltem post factum cum limitationibus, & conditionibus sequentibus, & non absolute. Quarum prima est, quod per expositionem pecuniarum, quam exponit negotiationi, velit obligare socium illam recipientem ad negotiandum, cum illa, quia aliàs non ex negotiatione, sed ex mutuo suæ pecuniarum censeretur vellè lucrum, vnde conuinceretur tunc non contractum societatis coiri, sed mutui, ex quo lucrum sibi acquireret, quare hæc conditio, quippe que potissima est maximè obseruata est necessaria. Secunda autem conditio est, quod non multum: sed per exiguum lucrum velit reportare: vt 4. pro 100. quod videtur fuisse receptum (vt ait Nauarrus) in vsu antiquo. Tertia conditio, vt talis contractus assicurationis capitalis fiat ad instantiam alterius socij ponentis operas taliter, quod hic socius voluntarius hunc contractum contrahat. Quia aliàs ratione pecuniarum sibi collatarum ad negotiandum videretur adactus ad assicurandum, ac per consequens tunc ratione virtualis mutui videretur ad illam obligationem assicurandi capitale fuisse coactus. Igitur cum his conditionibus potest licitè fieri ex se contractus prædictus cū socio, siue in eodem tempore cum contractu societatis, siue successiue: & non solum formaliter, & explicitè: sed etiam implicite: & æquialenter, vt ait Nauarrus. Hæc conclusio est Maioris in 4. distin. 15. quæst. 49. est Nauarri in Sum. cap. 17. numer. 255. & commento de vsuris, numer. 33.

*Triplex
limitatio.*

nu. 33. est Syluest. verbo societas q. 2. est Metina in instruct. §. 27. est Garcia in 2. part. de contract. cap. 17. sed neque Victoria, & frater Ioannes de la Peña, neque Caietanus ausi sunt hanc conclusionem omnino damnare. Cū igitur hæc conclusio sit ex diametro contra Sotum, nescio tamen an cum his limitationibus à nobis hic positis, ei subscriberet, nam iam per primam conditionem eius infringitur potissima ratio, qua nebetur in contrarium. Probatur autem nunc primò ratione Nauarri, qui (vt ipse ait) nouè inducit c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. ad hoc probandum: quia ibi decernit Papa, dum vir redigitur ad inopiam licitè posse dotem vxoris ponere apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucris honesti sustentet onera matrimonij, quod fieri poterat, non tamen, nisi dote salua. Nam dos transiret in mercatorem cū hoc onere, vt esset salua. Nam cum hoc onere concedita est marito, & res dictante hoc iure, transit cum suo onere. Sed hæc ratio Nauarri, quia innititur in dubia glossa textus (vt antea in solutione cuiusdam argumenti insinuauimus) parum ei suffragatur: secundò probat eam ex vsu recepto in multis Galliarum locis, & Italiæ partibus, & montibus (vt fertur) vbi ecclesiæ, & viduæ, & pupilli more antiquo conferunt suas pecunias mercatoribus, quò quatuor secura pro centum in suam sustentationem lucentur. Neque habet hic locum glossa seu intelligentia, quam Ioannes Andr. & nonnulli alij doctores super cap. per vestras insinuant, scilicet, quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, atque pupillorum id potuit Papa licitè concedere, vt posset fieri, quia intellectus hic non est verus. Nam cum hoc sit vsura, quæ etiam ad redimendos captiuos non est dispensabilis cap. super eo. de vsuris, sequitur tantum societatis titulo accedente contractu securitatis, & redemptionis prædictæ id facti licitè excusari possit.

Ratio 1.

SED præter hanc probationem, quæ solum innititur coniecturis, &

etiam illarum prouinciarum Galliarum, & Italiæ vsui, probatur ratione, quia omnis iniustitia commissa in contractibus, pecunia, & pretio pro ea in recompensam dato potest reparari, vt verbi gratia, si quis mutuet pecuniam mutuatario, vt mutuarius in molendino mutuantis suum omne molat triticum, & si pro hac obligatione molendi ibi in suo molendino, quam mutuans mutuatario imposuit, aliquid in recompensam illi remittat de sorte mutuata, sufficienter refarcitur per hoc obligatio prædicta, ergo etiam iniustitia, quæ aliàs committitur in societate propter grauamen impostum socio reddendi saluam sortem, quia est recompensabilis, pretio tolli potest pro hoc impenso pretio, vel luci portione remissa, tunc restat si ista iniustitia, & inæqualitas post initum contractum tolli potest remenso pro ea pretio: ergo etiam à principio dū contracta est societas cum contractu assicurationis obligante ad assicuracionem capitalis, iniustitia, seu inæqualitas istius grauaminis consentiente socio remenso illi pretio, vel portione iusta lucris illi remissa tolli potuit, sic autem fit, quando (prout dicitur conclusio) conuenit inter partes: ergo est licitus ex se contractus. Hæc ratio prima est, quæ est etiam Garcia. At verò quòd etiam assicuracionis lucris contractum cum suo socio expones pecuniam inire possit, clarius est, quàm probatione indigeat. Nam si in piscatione socij possunt singuli à singulis emere partem lucris sibi obuenturam, quare non poterit socius lucris partem maiorem speratam, licet incertam, vendere pro minore parte sibi certo sibi tribuenda illa minori certa parte contentus.

Ratio 2.

SECUNDO probatur, quia si sic contrahere non liceret, esset quia ex contractu assicuracionis capitalis adiuncto resultaret implicitem mutuum (vt Sotus asseuerat) sed certè mutuum non pullular ex tali contractu, quia de ratione mutui est, quod ex meo fiat tuum id, quod tibi mutuo, vnde consequitur quod tanquam de re per

mutuū facta tua possis pro libito negotiari, & nō negotiari cum ea, vel eā pecuniam mutuo acceptam, vtpotē tuam ludere, vel in alios placentes vsus distrahere, quod certē non contingit, vbi pecunia iuxta primam limitationem, & conditionem, cum obligatione, vt negotietur cum ea lucrum, quod vendit, est conferenda in societatem, & non sine illa: ergo non est ibi mutuū palliatum.

Ratio 3. TERTIO, quia si non liceret, esset quia ratione societatis saluo capitali expeteretur licrum, at, vt benē ait Metina in sua instructione, non ratione societatis tantum expetit istud modicum lucrum: sed ratione contractus afsecurationis, pro quo soluit partem lucri, & ratione venditionis lucri verisimilis incerti quoad quotam, pro minori certō tamen sibi soluendo.

Nota vni-de. AT verō quod summē notatu opus est, aduertito lector, scilicet, quōd quoniam conditiones prædictæ tres, quæ veluti limitationes nostræ huius conclusionis adhibentur parum curatur, & obseruantur, res est intolerabilis, plēnæque periculis talis contractus.

Contractus Italia non securus. PORRO talis etiam contractus Italia (vt fertur vtitatus) vbi pro certa quantitate pecuniæ, quæ salua postea reddenda est, quam quis ibi tradit hospiti suo, ab eo recipit sustentationis alimenta salua sibi sua sorte, illicitus est contractus, quandoquidem prædictæ conditiones non obseruantur: neque attenduntur, & insuper pecunia si tributa est perexigua summa, & alimonia, quæ inde ea salua sumitur, reputatur magnum lucrum respectu sortis, & per has conditiones hic commemoratas argumentorum, quæ Victoria, & Sotus aduersus prædictam conclusionem excogitarunt: quæ in principio fuere posita, manet vis eneruata: sed tamen ne eorum solutionem videamur subterfugere, ad singula respondetur in forma.

Ad 1. arg. AD primum argumentum respondetur ex mente Nauarri in commento de vsuris, negando antecedens, scilicet,

licet, quōd ex afsecuratione capitalis facta per focium resultet mutuū. Nam per mutuū (vt nomen sonat, quia est de meo facere tuum) transfertur dominium. At verō per afsecurationis contractum, vt capitale sit saluum initium cum socio, non necessariō transfertur dominium. Quod multipliciter ibi contendit probare Nauarrus: primō quia Gregorius IX. capit. 1. de commo. expresse ait commodationem mulæ ad certos vsus cum pacto, vt commodatarius eius substat periculo, etiam si casu sortuito pereat, illius mulæ non transferre per hoc in commodatarium, eius dominium; idēque insinuatur l. 1. C. commodatum, quia secundum eundem Gregor. IX. in cap. fin. deposit. & iuxta l. 1. §. si conueniat. ff. eod. depositi dominium, eō quōd depositarius præstet securitatem, illius, non transfertur in depositarium.

Afsecurationem trāsfert dominium.

TVM, quia secundum eundem Gregor. in dict. cap. 1. & indict. cap. fin. culpa, & mora communiter rei debitæ restituendæ periculum in morosum, & culpabilem debitorem illius transfert, non tamen per hoc eius transfert in debitorem dominium: tum quia contra ius est asserere, quod commodatum, vel commissum alteri ad certos vsus, quemadmodum committitur pecunia in societate ad vsum negotiationis, & non ad alium, eō ipso, quōd præstita cautione de eius securitate suscipitur in alios vsus verti possit, quinimo id facta reputatur veluti furtum. §. placuit. instit. de obligat. quæ ex delicto nasc. cum l. qui vas. verare. ff. de furt. aut præsentē. C. de fideiussor. tum quia morosus detentor rei, eō quod ex mora iam subit eius periculum, non potest vti tali re in omnes placentes sibi vsus.

TVM quia pignus & fideiussio datur ad maiorem securitatem non liberant aliquem ab obligatione, quæ se obligat, quia ista inducta sunt ad augendum, & ideō non operantur diminutionem. l. lega. inutiliter. ff. de adm.

admi. Tum quia cum res transfertur cum onere vendi ea ad certum finem non potest verti in quoscunque vsus, vt exemplificat Nauarrus in primogenituris. l. foemina. C. de secund. nup. ergo neque fors collata in societatem ad vsum negotiationis non est contra voluntatem eam exponentis in alios vsus conuertenda. l. 1. & l. legatu. ff. de adm. rer. ad ciui. Igitur constat ex dictis, quod collatio sortis in societatem cum afsecuratione illius initam, cum socio non est mutuū contra Sotum, siquidem (vt ex prædictis patet) eam recipiens non potest vertere in alios vsus, quemadmodum pecuniæ mutuataris stando in sola ratione, mutui potest pecuniam mutuam e contrario vertere in quoscunque voluerit vsus. Vnde negatur, quod solum periculum manens apud recipientem fortem causet mutuū.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respondetur, quod ex solutione primi manet solutum, quia negatur, quod præstitam securitatem a socio recipiente capitale de eo, in eū capitalis transferatur dominium, quia negatur quod assumitur ad hoc probandum, scilicet, quod receptor capitalis possit pro libito illa forte in alios vsus vti, quōd si cū tali facultate sibi daretur, & non cum obligatione negotiandi, iam tunc factemur, quod tunc mutuū esset, ac proinde lucrum expectare esset vsura.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum, quod aliqualem apparentiam præ se ferre videtur, propterea quod in iure videtur fundari, respondetur, quod dos aestimata tradita viro secundū ius præsumitur emi a viro, & esse emptitia, quia est res vendibilis, præsumitur in quā tunc emi, nisi fieret aestimatio ad sciendum quantum res dotalis deterior esset facta soluto matrimonio. l. si inter. C. de iur. do. & in dubio præsumitur primō dotata vt gloss. ibi. At pecunia, quæ confertur in fortem societatis, licet taxationem sui valoris secum deferat, tamē quia propriē nō est res vendibilis, sed potius est pretium venditionis, & rerū venalium, ideō illa pecunia per coitam societate, & af-

securationem illius factam a socio, nō censetur esse vendita credito pretio, quare per afsecurationem non transmittitur in socium afsecurantem eius dominium. Quare non resultat inde mutuū, neque vsurarium est lucrum inde expectatum, sc̄cus est si sciens, & volens dominus pecuniæ non negotiatur illam daret, quia iam cum nulla intercederet inter eos societas, mutuū esset, & ex mutuo vellet lucrum reportare saluo capitali.

Ad 4. arg.

AD quartum argumentum Albornozij respondetur, quod duplicia sunt damna, quædam quæ non sine culpa socij solent euenire, & hæc socius gerens negotium mercantiæ tenetur virtute societatis subire, si sua culpa contingant. Quare pro his vitandis afsecurationis pretiū nequit accipere. Alia autem sunt damna extrinseca contingentia sine culpa socij negotiantis, & horum pericula non tenetur socius subire: & ad afsecuranda hæc pericula, & damna, vt si euenerint, ea subeat socius negotiationis infitor, cum eo contractus afsecurationis iniri potest, cuiusmodi sunt damna contingentia ex fortuitis casibus, ex incurfu latronū, qui solent grassari, vt in itinere Valentia ad Barchinonam, vel ex procellarum contingentia, quibus aliàs substat capitale periculis, nisi afsecurerur: & de his secundis periculis nostra hæc intelligitur conclusio.

Ad 5. arg.

AD quintum, & vltimum argumentum Albornozij respondetur, quōd licet lucrum indeterminate afsecurari non possit, benē tamen reducendo illud ad certam, determinatamque quantitatem, sicut cæteræ afsecurantur merces. Vnde sicut legandum est semper in specie, quia aliàs legatum esset derisorium, nisi esset specificatum, & determinatum l. quod in rerum. ff. de legatis. 1. §. si quis autem. sic etiam lucrum futurum, licet sit in se indeterminatum, vt vendi possit incertum pro minore lucro certo, illud lucrum incertum arbitrio boni viri reducendum est ad aliquam verisimilem summam: & tunc talis lucri con-

iam, quod erat in se indeterminatum, ut determinatum per arbitrium boni viri venditur.

Expositio casus societatis Romæ celebrati, & an licitus sit, an liceat conferre pecuniam mercatori cum pacto, ut lucretur, ut alia similes apud alios exposita, an liceat contractus hic, scilicet, si quis det Mexici 100. ut in Hispania recipiat 50. si perierint. & si non recipiat 120. an liceat alicui pro pretio accepto assureare pecuniam, quam accipiat transnebendam ultra mare. De diuisione in societate facienda post eam, societas quadrupliciter finitur. Quomodo expensa vitæ hic sunt deducenda. Vtrum liceat conficere instrumentum de saluo capitali sola intentione, ut eius caueatur amissio: de quadam societate intera cum nauis piscaturis, an liceat.

CAP. LXVI.

Quæst. de societate Romæ visitata.

RAM per conditiones supra assignatas ad contractum societatis attinentes examinandus venit casus ille, siue contractus, qui sub nomine societatis alibi, & sæpissimè Romæ est vsu receptus, cuius meminit Sotus lib. 6. de Iur. & iur. quæst. 6. ar. 2. & cuius sic exprimit formam. Habet. v.g. Petrus officium, siue scriptor sit, siue aliter palatio seruiat, contingit nummis egere, conuenit mercator em, aut quemuis alium, qui illi tribuit centum aureos ducentos, pro quibus Petrus in suo officio decem aureos, aut duodecim consignat, ea tamen lege, ut si intra semestre tempus mercator ille, qui pecuniam illi numerauit, ab hac luce migrauerit, capitalis iacturam faciat, neque suis hæredibus Petrus restituere teneatur. Si autem post sex menses vita superstes fuerit, protestatur debitori se nolle amplius in societate remanere, ideoque eum admonet, ut nisi statim soluerit inde ratione moræ soluturus sit: eandem statutas vsuras. At verò licet contractus hic nomine contractus societatis sit, donatus tamen, quia non

omnino notus est contractus, ut de eo innoscat, qualis sit, explorandū est nobis ad qualem nominatum, & notum nobis contractum possit reduci, utrum ad contractum census, vel societatis, vel fortium, vel ad alium. Et quidē ut à primo exordiamur, ad rationem empti census reduci non potest, quia emens censum in perpetuum se priuat capitali collato in pretium census, si venditor census, aut eius hæredes nolint illum redimere, quod tamen ita hic non contingit, quin verò integrum manet capitale tribuenti illud suum capitale repetere, sicut reuera repetit. Quapropter contractus hic non contractus census, sed societatis appellari consuevit. Sed an nomen societatis illi appositum sit, & parum illi conueniens: videndum nunc est, dicendum est (quidquid fingant talis contractus autores, quò nomen societatis illi quadret) quòd à societatis contractu contractus hic diffusus est omnino. Nam in hoc à lege societatis discrepare videtur, quòd ille non subit capitalis periculum, sicut vsu receptum est in societatibus, & sicut natura societatis exposcit. Non enim se exponit periculo si negotiatione peccat capitale, sed tantum illi periculo se obijcit, scilicet si morte ante sex menses præoccupatus fuerit, &c. Igitur quia mixtus contractus esse videtur ex ea parte, qua inter ipsos conuenit, quòd quia se exponit collator illorum ceterum periculo capitale hoc perdendi, si intra semestre tempus mortem obierit, accipiat sex, prorsus iniquum non est, quia innititur contractui solito fortium. Nam sic in alijs fortuitis fieri est in vsu. At verò ex ea parte, qua in tali contractu continetur, quòd post lapsum sex mensium ratione moræ recipiat singulis annis duodecim, in fraudem vsuræ videtur moliri. Tum quia ab principio illa mora præuisa est, quocirca in fraudemurui videtur concessa. Tum præsertim, quia ratione moræ, nisi intercesserit damnum emergens, supra capitale aliquid recipi non potest, sicut neque intuitu lucri cessantis, nisi huiusmodi.

Contractus mixtus.

modi pecunia licita negotiationi fuisset exposita.

Senz. ult.

VLTIMO tandem cum Soto dicendum ducimus, vix huiusmodi contractus approbari posse, nisi sub forma planè societatis, ita ut capitale subsistet periculo, ut si velit suscipere decimam partem lucri officij, qui cum illud ementi constiterit mille, reddit quòtannis lucri censum, periculo exponat illa, quæ in societatem collata sunt centum, aut nisi sub forma census, ita ut super illud officium, quod veluti res immobilis, & fructifera est, constituat census capitalis ducatorum centum, qui quòtannis reddat pensionem æquiualentem ad rationem vnius pro quatuordecim, sed hoc de censu hic non desinimus.

QVONIAM iuxta axioma D. Thomæ in prologo super 22. sermones morales vniuersales minus sunt vtiles, eò quòd actiones in particulari bus sunt, ideo, quo vsui magis sit nostra hæc moralis tradita doctrina, non ab re esse duximus: si ad varios casus particulares in hac materia descendere remus, licet non ad omnes: quia id prope infiniti esset operis, cum prope infiniti sint.

Quæst. an liceat mercatori conferre pecuniam cum clausula, ut recipiens respondeat de damno pro lucro.

Respons.

QUÆRITVR ergo, vtrū liceat alicui conferre mercatori centum aureos hac conditione, ut accipiens illos obnoxius maneat ad respondendum eos conferenti de lucro, & de dano, secundum quòd alij similes centum aurei apud alium mercatorē expositi negotiationi cum periculo eos exponentis afferent lucri, aut iacturæ: cum tamen iste accipiat eos centum aureos non ad negotiandum, sed in sua necessitate expendendos eos. Respondetur planè, quòd quia pecunia hæc non datur per modum depositi, quia si per modum depositi, daretur, neque deponens inde reportare lucrū, neque depositarius eā exponere posset: sed tantum custodire teneretur, & quia neque etiā confertur in societatem, quia si sic tribueretur, tribueretur cum pacto eam fideliter exponendi in mercatibus, quòd hic non fit: concluditur ergo, quod data fuit per modum mutui cum expectatione

lucri, quod non est sine vsura, quia pecunia ex se non est lucrosa 88. diff. eticiens, ita Syluester societas 1. q. 15. in huius rei gratiam allegans Archid. Innoc. & Ioan. Andr. de vsur. cap. fin.

SECUNDO dicimus, quòd quædam aliqui Doctores asserunt contractum hunc esse licitum, glossandi sunt, non quòd ratione societatis sit licitus: sed ratione lucri cessantis, si ibi interueniat, quod tunc contingit verè interuenire, quando dans illa centum, ea daturus certè erat mercatori: sed ad instantiam amici dedit ea illi pro suis supplendis necessitatibus, & dummodo secundum Hostiensem pericula, & expensas in se recipiat, & secundum istum Syluestrum loco vbi supra contra Nauarrum, dum non intendat principaliter magis per hanc viam, quam per negotiationem lucrari. Et tertio dum non contrahatur pactum ad semper, sed ad tempus rationabile, scilicet, quo negotiationi intendendum erat, cui alias exponi parabatur in societate. Et quarto, dum non teneatur necessitate præcepti gratis mutare accipienti. Et tandem quinto dum accipiat istud lucrum tanquam interesse lucri cessantis, & non aliter, & concurrant denique omnes conditiones iustificantes lucrum cessans.

Distum 2.

DEINDE quæritur, an liceat alicui ex pecunia, quæ in societate confert mercatori, capitali istius pecuniæ substante periculo casus fortuiti, expetere aliquod certum, & securum lucrum.

Quæst. an liceat expetere securum lucrum.

RESPONDETVR absque dubio, licet aliquibus id videatur illicitum ex parte mercatoris (socij), quia sic videtur emere totum lucrum futurum ex pecunia, mediante aliqua parte lucri secura, & certa correspondente suo labori, tamen secundum Syluestrum & Gerard. Odo. vtrinque sic contrahere est licitum, quia postquam capitale stat periculo domini capitalis illud lucrum futurum licet incertum. Quia est verisimile sibi aliquid valet, poterit illud vendere socio, & socius mercator poterit illud emere licitè secundum estimationem boni viri eo modo, quo sic fructus venturi ex agro emi & vendi possunt, & vendi solent.

Respons.

*Quaestio fre
quens.*

PRÆTEREA quaeritur vtrum societatis licitæ speciem præ se ferat contractus hic, vbi quis in noua Hispania, vel Perusij confert mercatori centum hoc pacto, vt in Hispania recipiat 50. si perierint in mari, & si nõ perierint, recipiat 120. Respondetur breuiter iuxta sententiam Silu. societas q. 16. pro hoc allegantem Hostienf. & Ray. esse vsurarium contractum, tum quia vult partem capitalis, scilicet illa 50. esse sibi saluam, tum quia si mercator ista centum in merces infumpserit, iste vult lucrum ex re non sua cum eam mutuo dederit pecuniã. Quod ex eo patet, quia non cum sui periculo in negotiationem, & in merces infumendam contulit. Si igitur in de emptæ sunt merces, sunt mercatoris ementis, in cuius dominium per mutuum palliatum constat illam pecuniam transisse, vsura ergo est inde velle percipere lucrum: si autem mercator illa centum in merces non expendit, dans quoque iniquus conuincitur esse, vult etenim lucrum, quod mercator non fecit.

Questio. IN SVPER consequitur & alia quaestio, scilicet, vtrum vsuræ labe contractus hic (qui videtur contractus societatis esse) infectus sit, in quo, quis recipit pecuniam vltra mare vehendam, & ibi reddendam pro certo pretio, & videtur certe, quod non liceat eam vehenti aliquid plus pro affectione eius recipere, quam opus & labor transuehendi eam vltra mare meretur, & patet, quia cap. nauiganti, de vsur. decernitur, quod non licet alicui, eò quod fortis, quam mutuat nauiganti, aut eunti ad nundinas periculum in se suscipit, aliquid vltra sortem recipere, ergo neque etiam (vt æqualitatis par sit ratio) licebit accipienti talem pecuniam trans mare vehendam aliquid vltra pretium laboris transuectionis, quod est veluti fors à se posita accipere, etiam si illius in se suscipit periculum.

Dictum 7. NIHILO MINVS tamen dicimus cum Innocent, ca. fi. de vsur. & cum Hostien. & cum Syriuef. societas a. quaest. 17. talem contractum, vitio

vsuræ non fore notandum, siquidem licet ex vi contractum, vitio vsuræ nõ fore notandum, siquidem licet ex vi contractus locationis suarum operarum ad transuehendam illam pecuniam, teneatur illam custodire, & assurecurare, ne suo dolo, vel lata culpa, vel leui, licet non leuissima pereat: nõ tamen tenetur à casibus fortuitis insultus latronum, & incurfus procellarum dominum illius pecuniæ indemnem seruare. Quare pro hac indemnitatem: & securitate, si transuector pecuniæ ad instantiam domini velit eam præstare, poterit vltra pretium transuectionis aliquid accipere. Neque est eadem ratio de mutuante eunti ad nundinas, vel nauiganti, & assurecurante sortem, quam illis mutuo tradit. Quia receptum hic vltra sortem secundum Hostien. cap. fin. de vsuris, vel realiter, vel ex præsumptione iuris directè mutuum concernit, & ratione mutui expeditur, cum ad solam instantiam suam sua sponte solum causa palliandi vsuram periculum pecuniæ subit: & lucrum præsentium principaliter ratione mutui magis quam assurancectionis: quæ ex mutuo est consecuta, interditur, seu cõsequitur, quod tamẽ non contingit in casu, quo transuector pecuniæ periculum illius in se suscipit.

SECVNDO dicimus cum Innocentio, non esse contractum ab vsura liberum, si quis pro eo, quod tradit alteri pecuniam ad portandum & negotiandum cum ea extra regnum. nullo contracta legitimo societatis cum illo inito veller aliquid lucri vltra sortem percipere, quia cum per hoc non eam exponat in societate cum sui periculo: sed solum eam dedit transportandam, vt ibi transportator suo nomine, cum ea negotiaretur, & fuit eam mutuare, ex hoc mutuo non potest lucrum sibi parare. Nam alias pecuniæ mansuræ sibi in arca, mansuræ (inquam) neque exponendæ negotiationi nullus futurus erat fructus, neque per transuectionem, vel negotiationem alterius deteriorata est in vsu, quia sibi in æquiualentem pecuniam restituentia est.

POR-

*De societate
quoad eius
diuisionem.*

*Notamen
1.*

*Notamen
2.*

PORRO cum multa dixerimus ad tres illas condiciones contractus societatis pertinentia, iam de societate quoad eius diuisionem restat agendum. Nam iustitia in hac diuisione seruanda ad tertiam conditionem spectat. Quaeritur ergo, quomodo societas sit diuidenda, si nihil conuentum est expressè, vel tacitè, quia nulla est consuetudo, quæ circa hoc inoleuerit. Circa quam quaestionem prænotandum est primò cum Mercato lib. 1. cap. 9. de societ. quod quia partitio in societate faciendâ est iuxta sortes, vel operas collatas per socios, in societate generali omnium bonorum non est petendum quid præsentem tantum in societate conferatur, sed habenda est ratio omnium eorum bonorum, quæ in futurum sunt in spe habendi, quia in hac generali societate socij obligatione altringuntur ponendi omnia bona sibi ex questu obuientia, cuius rei gratia hic, & si à principio sortes collatae sint inæquales sub pacto à principio deduci potest, vt lucri partitio inter eos fiat æqualiter. Si quidem in obligatione conferendi in societatem, quidquid obuenerit sunt pares. Si autem coita societas sic nõ est generalis in omnibus bonis, sed particularis, habenda est ratio fortis, quam vnusquisque sociorum in societate confert, attento etiam, quod expositio operum locum sortitur fortis, sicut & pecunia, quando in societate negotiationis vtraque exponuntur periculo, & lucro.

SECVNDO animaduersione opus est eam solam summam vnusquemque sociorum exponere in societate, iacturæ periculo, quam realiter ponit. Vnde consequitur corollarie, quod etiam si quis sociorum pro societate inita contraxerit debita, vnde haberet sortem, quam conferret in illam, si tam malè negotiationis cederet alea, vt omnia capitalia talibus debitis soluendis necessaria essent, nihilominus alij socij ab his debitis soluendis essent immunes, nisi expresso pacto, & speciali ad debita hæc soluenda se altrinxissent in cõmuni pro bo-

no societatis communi, vel huius rei gratia ea debita contrahendi facultatem nomine societatis ei præbuisset.

ITEM quia de partitione lucri agimus in diuisione, in qua, & damna illata societati veniunt consideranda, ideo appendendum est 3. quod si quis sociorum societati damnum intulit, vel ex societatis cumulo deduxit aliquam quotam pro nuptijs filijs, vel filijs alijs socijs refundere tenetur id damnum, aut partis iacturæ lucri, quod societati ex hoc facto est cõsecutum, sicut etiam rescarciendâ sunt damna socij proueniendâ ex eo, quod alius socius (vt supra diximus) pecuniam, quæ sibi mittitur à socio Indiano infumenda, in merces in Hispania ad illum ad Indas regiones transuehendas in classi, in alios sibi peculiare vsus, & necessitates conuertit, vnde vsu venit vt nullas merces socij mittat, aut non in tempore, aut deterioriores, aut carioris pretio emptas, quæ eas ad creditum emit, aut aliò illas mittit, vnde socio non correspondet.

NUNC igitur ad quaestionem dicimus secundum Baldum in l. 1. C. pro socio, & Angel. quod si alter sociorum posuit, verbi gratia, centum, & alter operas posuit, & de lucro sibi acquisierunt ducenta, qui centum posuit primò, extrahet sua centum, & reliqua ducenta omnes diuident inter se, ita tamen vt qui plus societati contulerit pecuniæ operæ, vel industriæ arbitrio boni viri plus habeat de lucro l. si non fuerint & l. quid enim. ff. pro soc. Neque verum est assertum aliquorum dicentium, quod qui posuit operas prius extrahatur est alia centum pro suis operis, nam id (vt supra diximus) nullo iure cauetur.

SECVNDO clarius adhuc procedentes in hac parte dicimus, quod euentus societatis tribus modis contingere potest. Nam quandoque in fine inuenitur tantum capitale sine lucro. Quandoque autem succedit damnum capitalis in toto, vel in parte, quandoque verò contingit inueniri capitale cum lucro. Si igitur capitale in totum vel in partem remansit. do-

mino suo est redhibendum, conferes autem operas earum iacturam subibit. Si verò ultra capitale seruatum lucrum partum est, æquis est diuidendum portionibus, si tamen capitale, & industria æquiualeant, quod vir prudens, & practicus omnibus societatibus perpenfis circumstantijs estimabit.

Distm. 3.

TERTIO dicimus, quod vir prudentia, & experientia prædictus animaduersam & præ oculis inter arbitrandum in hac parte habere debet illam iuris decisionem §. de illa. instit. de societat. vbi sancitur posse alterum sociorum lucri quidem duas partes suscipere, damni verò nisi tertiam, quod quidem Mutius condemnabat propter iniquitatem, quam prima facie, id facti præferebat, sed tandem serui Sulpitij vicit sententia, ex qua concluditur verbi gratia, quod si qs sociorum bis centum aureorum contulit in societatem, & alter centum, qui tamen totum gerit negotium sua industria, & sagacitate exercens negotiationem, cuius industria, sagacitas, labor iuxta ætimationem prudentium, & expertorum æquiualem faciant tercentum aureorum, tunc primus quidem, quia bis centum exposuit, tertia parte lucri potietur. Secundus verò, quia summa, quam contulit, ut potè quæ ex centum expositis in pecunia ex valore industriae, & operarum, quæ pro trecentis alijs computatur, resultat, summa quatuor centum aureorum est, quæ in duplo se habet ad bis centum, duas tertias partes de lucro, iure sibi vèdicare poterit, quia re vera computando etiam pro forte operas duplam exposuit fortem. Cæterum loquendo de iactura fortis, si pereat. Sic distante prædicto iure è contrario accidit, hic postremus namque, qui in pecunijs contulit centum, in pecunijs centum tantum amittet, cum re vera plus amittat, cum etiam applicuerit suas operas, quarum simul iacturam patitur, cum i. bis centum aureorum, quos tantum exposuit, dispendium subeat.

Quæstio.

EX prædictis corollariè infert Mercatus vbi supra, quid dicendum sit ad

illud dubium, de quo finistrum iudicium proferebatur, dum ventilaretur in Hispalensibus gradibus. Referebatur autem sic casus, quod, scilicet, duo in vnam coiere societatem, cuius capitale vtrinque conflatum bis millia continebat, vnus namque eorum mille & quingentos aureos in societate summisit, alter verò quingentos duntaxat erogabit subministrans etiam industriam, & operas: cumque schedulam societatis confecerit, nihil aliud expressere, quam quod contractum societatis inibant, vbi pro rata essent lucraturi, & perdituri: euenit autem, ut postquam in negotiatione valde deludatum est, tercentorum aureorum sint iacturam passi. In dubiū igitur reuocatum est qualiter iactura hac, & pro qua parte vnquemque contingebat. Igitur in hanc sententiam iere arbitri ut iactura hac inter vtrumque diuideretur, & benè quidem, sed ne error contingeret in diuisione hac, ætimatione erant opera, & industria, ut valoris horum habitæ taxatione coniunctæque cum quingentis aureis, quos exposuit, si mille, & quingenti summam conficerent, & lucrum obuenerit, æqualiter diuideretur. Veruntamen quodam iacturæ, quæ accidit tercentorum, iuris obseruata sanctione, in hoc casu expositor tantum quingentorum simul cum industria, & operis æquiualentibus mille, quartam partem iacturæ illorum tercentorum amissorum aureorum subiturus est, licet non tantum hanc iacturam patiat, sed industriae, & operarum, quæ longe maior erat. Nam in navigatione diurna, & periculosa pro societatis negotiatione assuptas magis ætimator labor, & industria, quæ pecuniæ fors ab altero socio collata.

PRÆTEREA iam quasi ad calcem huius materiæ peruenientes, de sine societatis quando scilicet, finiatur, inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit. Primò renuntiatione, dum ex presè societas renuntiat l. societas ff. pro socie. §. voluntate.

SECUNDO, societas distrahit morte,

Casus expositio.

Respons.

Quæst. quædo finiatur societas.

1.

2.

morte, eadem scilicet, morte naturali secundum glo. ibi.

TERTIO dissoluitur societas morte ciuili, id est, maxima, aut media capitis diminutione.

QUARTO ex egestate incidente, vt si quis ex socijs cesserit bonis, vt insit. eodem §. Item. Quintò societas finitur propter publicationem bonorum alicuius socij, vt in l. actione §. publicatione. ff. pro soc. Sextò finem habet ex conuentione, id est, finito tempore, quo conuentum est. Septimò dirimitur consuetudine, si de tempore nihil conuentum est. l. quod si nolit §. qui assidua ff. de æd. edic.

Quæst.

An pereunte pecunia ad quid reueatur collocas operas.

Resp.

IAM consequenter, quia affine est dubiū præcedenti quæstioni illud huc accersimus, scilicet, quid si Petrus societate contraxit cum Paulo vsque ad quinquennium, ita, quod Petrus mille, Paulusque operas poneret, & casu ante quinquennium mille perierunt. Respond. q. hic accidit alius modus, quo finitur societas, scilicet, quando totum capitale ante constitutum tempore perijt, patet ex glo. in d. l. si non fuerint, & in l. c. pro soc. & Ang. Vnde cõsequitur, quod Petrus non est cogendus iterum aliud capitale ponere, siue periculum fuerit cõe, siue non, quia finita est societas. Tum etiam, quia solum videretur actum deponendo semel capitale, & nõ pluries, vt ff. pro soc. l. si socius pro filia. §. nec si prior. Secundò dicimus, quod idem est, si non perierit ex toto, quod in societate positum est, sed parum est restans, & Paulus renuit ponere operam, vel re suam cum re socij, quæ parua est, ita Bald. in l. pro socio, quia æquitas fouetur lita autem in prin. ff. de adm. tut.

Quæst. quò deducenda expensa à socio obeunte negotiationem.

QUONIAM in societate expensæ factæ sunt deducendæ, iam id quæritur quomodo expensæ victus à socio obeunte negotiationem sint deducendæ. Respondetur aut de corpore societatis habendas esse expensas à socio impendente operas, quæ proficiunt causa societatis, & huius ratio est, quia lucrum intelligitur deductis expensis illud. C. de codic. & l. Mutius. ff. pro soc. ita Bal. & Iac. de Are. & Cy.

l. i. pro soci. Sed qualiter expensæ istæ sunt deducendæ, an absolutæ omnes factæ, an exceptis, quas domi fecisset, id in controuersiam vertitur. Baldus enim ait tales impensas non absolute deducendas esse, sed exceptis, quas fecisset domi ita sup. l. i. pro soc. nu. 9. At verò Saly. referente Nauar. in sum. ca. 17. nu. 283. contrarium iudicat esse verius. Ita Saly. in d. l. i. col. 3. Nauarrus tamen ibi eos nititur ad aliquale concordiam reducere, tamen tam subobscure loquitur ibi, vt, quid velit dicere, sit diuinandum. Dicendum est ergo cum Syluestro, quod ab impensis à socio factis deducendæ sunt, quas domi fecisset arg. l. sed & si. ff. de per. her. §. quod autem. quare sequenda est in hoc limitatio hæc Bald. in l. Mutius. ff. pro soci. vel nisi consuetudo secudum Ang. aliter habeat, quæ seruari debet, nisi contineant apertam iniquitatem, quia actu videtur, quod est consuetum. ff. de edili. edic. l. quod si nolit. §. qui assidua.

Sent. aut.

Quæst. an liceat dare pecuniã in societate cõ pacto saluo principali.

ADHVC quæritur vtrum liceat dare pecuniam in societatem cum pacto, & instrumento de saluo capitali, licet hoc eo solo fiat animo, nõ vt capitale sit saluum, sed vt socius cauens amissionem capitalis magis fideliter gerat negotiationis officium, prout ipsum decet. Respondetur igitur ad hoc breuiter, quod talis simulatio non caret culpa mortali, tum quia simulatio est pernitiõsa vergens in ipsius infamiam, & scandalum ingenerans. 2. 2. q. 2. c. 1. tum quia periculosa est. Potest enim voluntatem subeundi periculum capitalis, quam solum interius in animo gerit mutare, & sic repetere capitale. Possunt quoque hæredes eius, si ipsum discedere ab intestato contingat, id ipsum capitale virtute instrumenti prædicti sibi vendicare, & exigere, quæ omnia cum in damnum proximi, & scandalum commune, & infamiam propriam cedat, fieri non debet, quod si iam sic factum est, vt caueatur periculum, eius intentio manifestanda est, delendumque est instrumentum. Quare auctore Nauarro qui verè coram Deo in societate ad lucrum, & damnum

damnum pecuniam contulit, si a socio publicam mutui, aut depositi scripturam recepit, mortali crimine ob dictas rationes se implicuit, quare sub eodem mortali crimine talis scriptura rescindenda est, si animus ad sit participandi lucrum. At verò si contra intentionem conferentis verè pecuniam in societate negotiator socius, quo suo sic confuleret honori, scriptura mutui, aut depositi cõcessit a culpa mortali illam accepisse abeslet, dummodo talis pecuniam collator scripturam prædictam, quam citius fieri comode poterit, delere curet, & aliam societatis mercatori volenti accipere, dare. Insuper & talis pecuniam in veram societatem cõferens potest tũ pignora exigere pro securitate restituenda sibi fortis, si in negotiatione iacturam non fuerit passa, tum etiam ius inest illi paciscendi cum socio, ne hac, vel illa mercantia, neque tali, aut tali tempore, aut loco, neq; cum hoc, vel illo homine exerceat negotiationem, quæ quidem omnia sic in pacto comprehensa, si non seruauerit, si ob horum violationem aliquid damni in societate acciderit, id socio non obferuati ea acceptum ferri debet, quare id totũ ipse reparabit; eo, quod contra pactum fecerit, iuxta sententiam D. Ant. 2. parte tit. c. 7. §. 38.

IA M quoque & contractus hic, quia contractus societatis prætextur esse, hic quoque examinandus venit. An licita sit hæc conuentio, quæ cum nautis nauigaturis in mare longinquum ad piscandum, & carètibus ad id comæatu, & alijs necessarijs, fit in qua aliquis aliquam illis in societatem pecuniam contribuit sub ea conditione, vel cõditionibus, primò vt successus nauigationis sublet nauatarum periculo. Secundò cum pacto, vt ex lucro tantam referat partè, quanta singulis nautis obuenerit. Tertio, vt ex contingentè lucro illi sua prædicta pecunia redhibeatur, quod si nullum successerit lucrum, vel adeò modicum contigerit esse, vt ex illo integrè sua fors refundi non possit, tunc vnusquisq; naturà pro rata sua eã illi per-

soluat, nautis nihil reportatibus sibi. AD quæstionem igitur respondeatur ob plures rationes huiusmodi contractum esse licitum. Ita glò. memora bilis in l. i. c. pro soc. & Balibi num. 6. colligitur ex doctrina D. Tho. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad 5. & cõmentarius eius ibi.

AT probatur, quia auctore Baldo d. nu. 6. qui pecuniam in societatem collatæ particeps non est, neque ad aliquam partem eius soluendam, si in negotiatione perierit, tenetur. Cum ergo iste nautis suam pecuniam communem non fecerit, nullo iure nauas potest facere eiusdem pecuniam iacturæ participes.

SECUNDO patet, quia hic vult esse socius totius lucri in omni euentu cõtingentis, at iacturæ socius tantũ in vno casu vult esse. In casu quo à nautis nihil lucri fuerit partum.

TERTIO eius iniquitas inde est perspecta, quod contra omnes, & contra glò. præcipua autoritate pollentem, & vñ vigentem in l. si fuerit. ff. pro soci. suã sortè principalè sibi tutã in oĩ euentu manere cõtrõdit, licet credit Nauarrus eũ hæc conditionè adijcere posse, vt casu, quo tota pecunia aut eius pars amitteretur, nautæ solueret eã partè, quam de ea impenderent in impensas, quas domi facerent.

De quintuplici traditione animalium. De multis quæstionibus circa traditionem animalium. De septem conclusionibus, quibus multi casus in hac materia deciduntur. Et de consuetudine lona hic seruanda circa animalia minuta. quatuor statuuntur conclusiones. De casu noua Hispania. De locazione ouium cum obligatione ex fecibus rescicendi numerum cũ noua limitatione auctoris. De duobus contractibus v. s. uarijs. statuitur duplex regula pro societate, in dubio iuxta asuetam iudicandum.

CAPVT LXVII.

CESSIMVS iam tandem ad materiam de societate in animalibus pertractandam, quæ quidem societates multum est vsu recepta. Verũ

Traditio animalium quintuplex.

est

Resp.

Resp.

Ratio.

3

Quæst. de societate cum nautis piscantibus.

est tamen, quòd multipliciter soleat hæc animantia tradi. Vno modo per modum locationis absolutæ. Secundo modo per modum locationis modificatæ. Tertio per modum mutui secundum aliquos, ad est, æstimata, & firma, & certa in omni euentu, sed est verius per modum venditionis, quia æstimatio, & si non semper faciat venditionem, facit tamen in hoc casu, sic tradente Bart. in l. si vt certo. ff. commo. Quarto traduntur hæc animalia dominio penitus translatò in accipientem, sic quod per melioratam postmodum communicentur, & sic non est societas, sed cõtractus innominatus, scilicet, do, vt facias. Quintò traduntur animalia per modum contrahendæ societatis expressæ, vt quando dantur, vt sint cõia, & sic coit societas, vt l. si tibi areq. ff. de præscrip. verb.

Quæst. an possint dari animalia per modum locationis.

Resp.

Satis sit obiectio.

PORRO iuxta prædictam distinctionem subijcenda sunt dubia, & quæstiones, quare primò quæritur, an possint animalia dari primo modo per modum locationis, aut cõductionis, puta quia conducitur animal rusticum, vel opera eius scustodia, aut cum traduntur equæ, vt foecundentur ab equo alterius, vel huiusmodi, aut cum quis conducit vsum animalium, vt potiarur ouium lacte aut lana. Respondetur igitur primò, quod, cum contractus hi sint locationis, omnes hic obiectæ dubitationes secundum ea, quæ spectant ad naturam contractus locationis dissoluendæ sunt. Erat igitur qui libet horum contractuum licitus, si merces sit moderata, quæ arbitrio homini viri libranda est, vt iusta sit, & congruens iuxta l. si in lege. ff. de locat.

SED postet quis hic hæsitare, an licitum sit hic etiam pacisci, quod damnum, & lucri rei locatæ sit commune. Dicitur ergo ad hoc id patri apponere licitum esse. Non autem liceret locatori conuenire, quod damnum sit solum conductoris, nisi conductor esset in culpa leui eius damni, de qua tenentur contrahentes in contractibus ad gratiam, & vtilitatem vtriusq; contrahentis spectantibus, non tamen si esset in culpa leuissima iuxta tradita

in materia locationis.

PERPENDENDVM est etiã, quod si absit fraus vsurarum, & dum credatur secundum Veruec. quod conditio conductoris nõ fit deterior per hoc, licet pacisci, quod conductor rei locatæ periculum in se suscipiat, rem esse pro hoc illi iusto assecurationis pretio, aut de locationis pensione quota aliqua sibi hac ratione remissa. Verũ tñ ne in foro exteriori in fraudem vsurarum intetatum credatur, aut præsumatur, oportet ne contractum huc assecurationis rei locatæ sineat, qui ad vsuras affluens fuit dare.

Nota.

Ad dubium ultimum.

ULTIMO, & ad vltimum dubium respondemus contra summam Angelicam dicentem, quod cum dantur animalia, vt eorum masculi fecundent foeminas, vel vt foeminae in coitu ad imprægnationem masculis submitrantur, est contractus innominatus, & verius dicitur, quòd est quidam contractus locationis, & conductionis ad illum vsum, quia perinde est dare tauurum, vt quis eo vtatur ad foecundationem vaccarum, & cum locatur, vt eo quis vtatur ad iter.

QVÆRITVR deinde de cõtractu illo, quo dantur animalia secundo modo, scilicet, per modum prædictæ locationis modificatæ, verbi gratia, vt cum traduntur oues alicui putà monasterio sub annua pensione exigua, tamen putà duorum solidorum pro singulis, cum tamen reddat quatuor, aut quinque, vt exemplificat Sylu. sed hoc pacto, quod etiam si intereant, nihilominus dicta pensio soluatur toto tempore vitæ tradentis perinde, ac si vitæ essent, post mortè verò eius omnes sint monasterij.

Quæst. an dari possint animalia per modum locationis.

Resp.

RESPONDETVR ergo ex mente Syluestri verbo societ. 2. q. 3. quod secundum Ioan. de Lig. licitus est huiusmodi contractus, quia contractus est locationis, quæ modificata est cũ his conditionibus. Nam & si locator earum ouium etiam ipsis pereuntibus pensionem exigat, dum superflus fuerit in vita, tamen quia illa pensio adeò exigua est, & modificata, vt hoc grauem, quod monasterio imponitur, vt

ipfis

ipsis ouibus intereuntibus adhuc per totam vitam suam salua sibi sit illa pensio sibi soluenda, videatur resarcire per aliam partem, quam remittit, cum duplo ea, quam petiuit, maiore partem potuisset exegisse, videtur licere maxime tam fauorabili adiecto pacto. sicut post mortem ipsius locatoris ouium omnes sint monasterij. Adeoque fixus est hic contractus eodē Ioā. de Lig. authore, vt si euenerit mortalitas ouium, ecclesia vel monasterium non possit petere restitutionem, nisi cum tradite sunt oues, iam essent morbidæ, vel aliqua contagione contaminatæ, & monasterium id vitij non aduertisset. ff. de mino. §. verum. quamuis verum sit, quod si solus Abbas, vel cellarius præstitit contractui huic consensum, si in prædicto contractu non intercessit consensus, conuentus non tenetur monasterium tali stare contractui, extra. de po. ca. 1. At si conuentus cum abbate consensum præbuit contractum, quamuis retractare non possit, tamen si postea pestis, aut morbus sic sauerit in gregem, quod deualtauerit eum, Holtiensis ita consensente, in hoc casu, qui tradidit sic oues ne cum iactura monasterij videatur velle locupletari, sustinere debet partem damni, sed hoc magis procedit via consilij, quam de rigore iustitiæ, propter rationes præmissas.

Quæst. an dari possit per modum mutui. PRÆTEREA quæritur quid sit tertio modo per modum mutui, aut verius per modum veditiois ad creditum dentur animalia, vtpote quando dantur æstimata, & firma aut certa in omni euentu. Nam hæc æstimatio emptione introducit iuxta l. plerumque. ff. de iur. dot. an tunc sit licitus contractus. Respondetur autē primò, quod licitus est hic contractus secundum Sylue. societ. q. 4. Allegantem Ang. & Veruec. dummodo totum lucrum, & damnus sit animalia accipientium. Neque enim ea sic æstimata, & certa in omni euentu dans aliud sperare ultra pretium eorum poterit. Quidquid enim ultra hoc exigere, vtpote accedens forti esset vsura de vsu. c. consuluit.

Dictum 1.

SECVNDO dicimus, quod in casu, quo is qui sic recepit animalia, in omni euentu æstimata fructum accepit ex animalibus emptis, si postea contraxerit moram in soluendo pretium, posset iam ex tunc inuoluntarius patiens moram ob interesse lucri cessantis, quod amittit, vel damni, quod sibi emergit, recipere fructus vsq; ad huius interesse recompensam non computando eos in sortem. l. curauit. C. de act. empt. quod etiam locum habet de iure canonico, & in foro conscientie, quod & glo. docet ca. conquestus. de vsu.

TERTIO dicimus, quod si talia animalia darentur, æstimata quidem, sed non certa, ita quod eorum pretium non semper danti esset certum, & securum, & saluum, tunc talis animalium traditio neque mutuum esset, neque veditio ad creditum, sed societas quædam esset, puta, si darentur æstimata, non vt æstimatio reddatur, si perierint casu fortuito, sed solum vt soluantur, si culpa accipientis perierint, & in hoc casu tanquam ex re sua cum suo periculo exposita societatis contractui, poterit reportare iustam partem lucri, si obuenerit his, qui ea sic dedit.

AD HÆC quoniam de similibus in dubio per similia iudicandum est, & hoc dubium hic proposuisse non est ab re, vt per hoc de similibus iudicemus. si quid si animalia dentur quarto modo, id est, per contractum innominatum. s. do, vt facias ex quo actio oritur præscriptis verbis siue in factum. ff. de præscrip. ver. l. si tibi areæ, verbi gratia, quando animalia traduntur dominio penitus translato in accipientem, sic quod per eum meliorata postmodum communicentur.

AD quæstionem ergo dicimus primò, quod contractus hic dicitur contractus innominatus, quia societas dici non potest, quia in societate capitale positum, ponentis illud manet præcipuum, & non trāsferuntur dominium eius in accipientem absolute, vnde non hic contrahitur societas absolute, sed tantum societas contrahitur conditionaliter, scilicet, si sequatur meliora-

Quæst. an dari possit, per contractum innominatum.

Dictum 1.

mentum, vnde eo secuto iudicabitur, vt de societate, quia si melioramentum sequatur, pretium eorum animalium, si vendantur, erit commune iuxta d. l. si tibi areæ. Nam & hic fructus similiter debet esse communis. l. si pascenda. C. de pac. commune quoque hic periculum sicut utilitas erit. l. Mutius. ff. pro foc.

Dictum 2.

SECVNDO dicimus, quod in prædicto casu si melioramentum non sequatur, res integra restituenda est danti. Patet, quia tunc animalia hæc causa meliorationis data esse videntur, at data ob causam, causa non subsecuta, quia tunc sine causa videtur accepta, restituenda sunt, si manent. ff. de condic. caus. d. at. & caus. non seq. Si autem perierint citra culpam, ex qua possessores bonæ fidei secundum iura tenentur, vel citra istam culpam illa animalia fuerint deteriorata, recipiens ea non tenebitur ad hæc damna, dummodo sine culpa sua, aut suorum ad se pertinentium fuerint comissa, quia hac culpa cessante possessor bonæ fidei, qualis est hic recipiens animalia, non tenetur, nisi in quantum factus est locupletior, siue ex re principali, siue ex fructibus iuxta l. vtrum. ff. de per. hære. & sic deberet etiam restituere fructus animalium, si sine culpa perierint, solum in quantum est inde factus locupletior. Si autem malæ fidei possessor fuit, quia in culpa fuit non seruandi conuenta, absolute eos restituere tenetur.

TERTIO dicimus, quod in casu, quo dominium horum animalium non fuerit in totum translatum in accipientem, si sequitur est melioramentum, quia tunc censetur societas hinc coita esse per regulas contractus societatis de eo iudicabitur. At si animalia dantur in æstimata, totum hoc erit fors, & capitale, ea animalia tradentis, si autē detur, æstimata tunc quia dominium pro parte remanet apud tradentem, & tacite, pro alia parte ratione communionis dominium illorum animalium manet apud recipientem ea, cui communicantur, quæ etiam pars etiam sine traditione trās-

fertur iuxta l. 1. §. in societate. ff. pro focio, ideo periculum casus fortuiti est tunc commune iuxta l. cum duobus. §. damna. ff. pro foc. quod quidem periculum non esset commune, quando data sunt in æstimata sine intentione ea faciendi communia.

Quæst. Triplex patet in societatibus animalium.

PORRO nunc de contractu, in quo animalia traduntur per modum societatis agendum est: pro intelligentia autem dicendorum præmittere dū est, quod triplex pactum interuenire solitum est in his societatibus animalium. 1. circa ipsum animal. 2. circa fructus. 3. circa tempus hæc præmissa distinctione: quæritur primò, vtrum si animal in æstimatum datum fuerit in societatem, an illud dans pacisci possit, quod periculum sit recipientis & non dantis. Respondetur autem, quod sicut in hoc casu secundum Angel. pacisci non potest, quin in fine societatis illud animal, si saluum maneat, sit præcipuum ponentis, ita pacisci non potest, vt periculum illius animalis in æstimati dati sit alterius, quam dantis, quia regulariter periculum ad ipsum pertinet ita Bal. l. si pascenda. C. de pactis & Ange. Hoc autem dictum limitat Syl. societas. 2. q. 6. q. 1. habet verum nisi tradens in alio grauaretur, puta, quia recipiens nolle teneri de interitu animalis, etiam ex sua culpa morietis nisi pro parte, quia grauatus in vno est releuandus in alio iuxta l. secundum naturam. ff. de regu. iur. sed quia hoc punctum iam atinet ad assicuracionem capitalis cum eodem socio, de quo plura diximus supra, hic nullo censuimus superaddendum esse verbum.

Resp.

Quæst. de fine et pensione animalium.

PRÆTEREA secundò quæritur, pacta de foetu, & pensione animalium, & circa tempus, quomodo debent iniiri. Respondetur autem summam, quod pacta hæc de foetibus, & pensionibus animalium fieri debent iuxta æquam consuetudinem arbitrio boni viri: consuetudo quoque in pactis de tempore obseruanda est. Nam animalia in vno anno complent, vt porci, alicia in quatuor annis, vel quinque. Quæ verò consuetudo ignoratur, arbitramen-

mentum hominis in hoc experti sequendum erit. At si nullum pactum à principio contractus interuenerit cōsuetudini, sequenti innitenti adstandū erit, quia id actum videtur, quod consuetū est. quòd si nolit, ff. de edj. edic.

Quaest. an dare licent DEINDE quaeritur, & de hoc cōtractu, cuius meminit Nauar. c. 17. nu. cū pacto ut 261. an licitus sit, scilicet, an licitum lucra sint

fit tradere animalia in societatem alteri, eo pacto, vt lucrum fiat commune, & dum ea recipiens nihil ex lucro sibi vendicat antequam pretium eorū domino remetatur, & postea sint cōmunia. Responderur autem secundum Nauar. ibi & iuxta mentem D. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 39. conciliantis ibi contrarias opiniones fouentes, quod talis contractus est licitus, dummodo ea animalia, quae ante sortem recuperatam perierint, non recipiēti, sed domino eorum pereant.

Multi modi societatum. PORRO ne singula sigillatim, persequamur, quid liciti, aut quid illiciti in multis modis societatem animalium contineatur, decursu per has conclusiones corollarias ad praedicta, quibus nonnullis dubijs erit satisfactum, sic procedemus.

Concl. 1. PRIMA conclusio, si aliquis, puta Pet. det Paulo vitulum & vitulum nutriendos ad annum ea lege, vt tūc eis diuenditis Petrus suum accipiat capitale, & lucrum diuidatur, licitus est contractus, dummodo Petrus, qui hac animalia dat, eorum in se sustineat periculum fortuitum, & dummodo Paulus ea suscipiens ad aliquid supplendū non teneatur, si animalia hac minoris vendantur, quam fuerint empta, probatur, quia hac adiecta conditione capitale non manet saluum Petro. Neque vnus videtur grauari magis, quam alius, est ergo licitus contractus.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, si aliquis duos det boues sub certa mensura tritici, id est, sub sextario frumenti singulo mense soluendo, est contractus locationis & licitus, si dans retineat in se periculum, & dummodo pensio locationis iuxta arbitrium boni viri sit iusta. Hac conclusio patet, quia conditiones omnes iustificantes contra-

ctum locationis hic ad iustificationē huius contractus coeunt.

Corol. HINC sequitur corollariē, quod dum modo intendat subire periculum fortuitum, est licitus contractus, etiā si velit accipientem astringere, vt substat periculo damni sua culpa aut suorum contingentis. Patet hoc, quia ad nihil eum obligat, ad quod ex natura contractus non teneatur. Secus autem esset, si dans accipientem veller periculo fortunae subesse etiam si hoc eo animo faceret, vt accipiens diligentior se exhiberet circa animalium custodiam, non verò eo animo, vt pateret periculum, quia contractus tūc esset ingenerans scandalum.

Concl. 3. TERTIA conclusio, si quis det duos aestimatos boues cum hac conditione, quòd arent sibi ad annum duo decim iugera terrae, & deinde vendatur, deducto quae prius capitali lucrum de bobus sit commune, vel secundum certas partes diuidatur, contractus est licitus, si tamen ea lege contrahatur, vt dans periculo bouum substat, & dū recompenset arbitrio boni viri accipienti operam exhibitam in cultura terrae, in quam satisfactionem cedit medietas lucri bouum. Quod si nullum tale lucrum suppetere cōtingat, teneatur dans recompenfare de sorte bouū expēsas factas arbitrio boni viri. Hec conclusio patet, quia cum periculum bouum stet apud dantem nulla subest suspicio vsuræ, sed neque iniustitia committi videtur, cum non grauetur hic vna pars magis, quam altera.

Concl. 4. QVARTA conclusio si quis duos boues aestimatos quidem, & expensis accipientis nutriendos contulerit ad laborem per annum ea lege, quod accipiens in fine anni reddat quartam partem lucri, & boues, vel aestimationem aut tantum minus ea, quantum est quarta pars damni, si damna superuenerint, illicitus est contractus. Patet conclusio, quia capitale est saluum pro parte. Non enim hic danti perit nisi pro quarta parte. Sequitur corollariē ex hac conclusione, quòd dummodo capitale dans nolit sibi reddi saluum si perierit in toto, vel in parte, si nolit subire

subire iacturam, damni emergentis consecuti ex culpa accipientis, vel damni casualis, nisi accipiens constantem de eo ei faceret notitiam, nihil iniustum hic committit.

Concl. 5. QUINTA conclusio non est licitus contractus cōtra alios, si quis det vacca estimatā cū foetu & fructu nutriendam & conseruandam expensis accipientis, sed periculo casuali datis eo pacto, vt de primis foetibus, & fructibus danti suum capitale redhibeatur, & quod reliquum est, diuidatur. Hac conclusio probatur, quia licet hic non intermiscetur vsura, eò quod capitale dantis suae fortunae stat periculo, tamen iniustitia non caret, quia soluto capitali, si omnia perirent, accipiens iacturam faceret expensarum, & operum: idèd melius censent alij hunc contractum non esse licitum.

Concl. 5. SEXTA conclusio, si quis contulit duas vaccas ad agriculturam sub eo pacto, quod de primis earum fructibus medietas pretij rependatur sibi & deinde fiant communes tam danti, quam accipienti, & similiter fructus, & sub hac adiecta conditione, quod accipiens det danti singulis annis sextarium frumenti, contractus est licitus. Patet, quia potius est contractus locationis, quam societatis, et locatio est iusta, dās enim vnā vaccam, quae sua est locat, quae arat, & fructificat pro fructu, & sextario frumenti, & loco pastus accipiens sibi acquirit foetum, imo etiam dans possit sibi vindicare, & foetum, si arbitrio boni viri vacca arando pactum lucraretur.

Concl. 7. SEPTIMA conclusio, si quis contulerit duos aestimatos boues, qui iuste possent locari sub pensione duodecim sextariorum frumenti, & locet sub pensione sextariorum octo, sub hac tamen lege, vt accipiens substat periculo terrae partibus bouum, contractus est licitus, si seruentur conditiones, quas supra diximus requiri ad iustificandum contractum asecurationis capitalis inuitum cum socio. Probat hanc conclusio. Hic quia pars capitalis licet sit salua: tamen eius iusta asecuratio empti est quatuor sextarijs, ita

Sylu. societas. 2. concl. 7. licet se remitrat etiam ad infra à se dicta q. 9. part. 2. vbi aliquantulum hanc conclusionem, quae etiam est sua inturbare videtur, seu potius limitare ad casum infra ponendum, scilicet, dum per hoc accipiens non perderet omnes suas operas longè plus valentes, quae quidem limitatio iusta videtur.

Cōsuetudo seruanda. PORRO hec de animabus grossis dicta sunt, quibus superaddimus, quòd circa tempus durantis societatis, vbi non est pactum de hoc, aut non est consuetudo (quae vbi abest pactum, seruanda est) societas durabit quinquennio, capitali, scilicet, itando periculo tradentis. Ita Angelus relatus à Syluestro societas. 2. q. 6. §. 3. Societas autem constata in animalibus minutis, si non appareat consuetudo, aut conuentio, secundum extrauagantia iura, quae Angelus dicit se reperisse in tra extraordinaria capitula feudorū, durat per triennium, sicut & grossorū animalium, per praedicta iura durat per quinquennium.

Circa dubia multa. PRÆTEREA quia multa occurrunt dubia circa animalia minuta, quorum singula percurrere penè infiniti esset operis, vt ex intelligentia multarum societatum in hac parte vsu receptorum coniectare liceat, quale iudicium ferendum sit in alijs, has libuit statuere conclusiones, quas Syluester ait esse corollarias ad praedicta, & dubiorum decisiuas.

Concl. 1. PRIMA conclusio, si quis confert in societatem viginti capita ouium, & alius totidem, vel decem, & si communicant omnia pericula, & damna, & lucra pro rata eorum, quae posuerunt, licita est societas. Patet quia seruatur in omnibus aequalitas, ex hoc autē sequitur corollariē, quod in hoc casu pactum iustum erit, si piscantur tales inter se, quod de foetibus capita mortua suppleantur, aut quod ex velleribus capita ouium emantur ad gregem augendum, quia id in utilitatem vtriusque cedit.

Concl. 2. SECVNDA conclusio, qui confert certa capita ouium aestimata ea conditione, vt ex primis fructibus, & foetibus

feribus totum capitale restituatur antequam accipies aliquam inde capiat vtilitatem. iniqua est hæc conditio. Hæc conclusio est Laur. de Rid. & Ioannis de Lig. & probatur, quia licet contractus hic non sit vsurarius, eo qd capitale non manet saluum, si omnes oues intereant, tamen ex prædicta conditione nimis grauatur accipiens ex eo, qd instaurato capitali ex foetibus si omnia capita ouium perirent, operas suas amitteret. Hinc sequitur corollariè, quod simile est, si conferens talia capita ouium rustico cum ipso pacificatur, qd antequam rusticus ex se tibus accipiat aliquid, ex foetibus restitatur omnia mortua. Patet, quia hoc est tradere quasi oues immortales, & quia nimis ex hoc videtur rusticus grauari, cum obijciatur periculo pendendi suas operas, cum tamen dans magis in tuto suum colloct capitale.

Concl. 3.

TERTIA conclusio, si conferens aliqua capita ouium rustico pastori sub eo pacto, quod ante omnia sibi reddatur medieta sortis, & deinde omnia sint communia tam capitale, quam pericula, & damna, licitus est contractus, dummodo in partitione non grauatur accipiens, hic ponit medieta rem capitalis, & opera. Hæc conclusio patet, quod ad primam partem. Quia perinde est, ac si mutualet ei medieta rem sortis, ergo ponit hic rusticus medieta capitalis, & operæ. Patet quoad secundam partem, quia sicut cum traditur animal inæstimatum cum terra, scilicet, cultiuanda ponens boues, & terram pacisci potest fructuum terræ parte maiori recipienda, cum rusticus tantum operas ponat, nisi opera & industria rustici magis æstimentur, quam fructus bouum, & terræ, quia tunc posset habere medium, & plus iuxta. l. si non fuerint. ff. pro socijs, sic in casu conclusionis, sed attendendum est, ne rusticus in partitione grauatur, quia habenda est hic ratio, quod ponit non solum operas, sed & medieta sortis, & iuxta hæc duo à se exposita ex lucro arbitrio boni viri pars lucri obuentura est.

Concl. 4.

QVARTA conclusio, si Petrus

confert in societatem decem, & Paulus ponit alia decem, & iterum Petrus confert alia decem contra operas, & expensas Pauli accipientis, si in fine æqualiter diuidant lucrum, iustus contractus erit. Patet quia hic in omnibus æqualitas seruatur, & in positione sortis, & in diuisione lucri.

SED iam tandem de illo contractu in frequenti vsu recepto in noua Hispania dicturus duplici de causa illum summatim perstringere satagā, tum quia in primo tomo nostri Instructorij, & in 2. eius par. c. 50. copiosius de eo egi, tum quia potius ad contractum locationis, quam societatis pertinere videtur, igitur in questione reuocatum est vtrum liceat locare oues, vel capras eo pacto, ac lege, vt conductor earum soluat tantam pensionem, & ultra hoc se obliget ad illum numerum ouium sibi locatarum fustetandum supplendumque, & reficiendum ex fructibus, & foetibus ouium si forte de illo numero aliqua interierint. Et quidem Metina in illa sua instruct. hunc contractum tanquam vsurarium videtur damnare.

Quæst. de contractu in Hist. vsta 10.

Sed Metin.

NOS autem loco allegato adieciimus hunc contractum non posse sustineri in conscientia nisi forte locans oues tantum remittat de valore pensionis pro locatione ouium soluende à conductore, quantum iuste aliàs posset plus exigere, ita quod talis pars sic remissa æquiualeat oneri, seu grauamini, quod conductor voluntariè se offert subire, scilicet, assicurandi numerum ouium sibi locatarum, earum periculum numerum ex foetibus sibi nascetibus supplendo: quia si sic fieret, nulla intercederet inæqualitas, neque volenti sic contrahere fieret iniuria, quia illa obligatio, qua grauatur conductor, & qua obligatur, ex foetibus nascetibus locatum numerum gregis reficere cum sit æstimabilis pretio rectè sibi recompensatur (vt supponimus) per extenuationem pretij iusti maioris, quod pro locatione tali poterat alias exigere iuste à locante, si id obligationis, & grauaminis conductori non imponeret, quam opinionem sic limitam

Sen. ant.

tam admiffimus contra Metinam, quā nunc rursus, vt non solum abfit ab vsura, limitamus cum Syluestro, verbo societas. 2. q. 9. conclus. 2. vt etiam abfit ab iniustitia, vt taliter fiat, quod restaurato capitali ex foetibus nascetibus tanta pars fructuum toto tempore conductionis considerato sibi fiat reliqua, vt pensionem, quam soluit, & operas, quas impendit, non cogatur conductor perdere, locator sic se ponente in statu magis tuto, & multo melioris conditionis: quod an ita fiat ipsi locatores ouium viderint. Nam aliàs contingere potest, quod instaurato capitali ouium, si omnes oues perirent, conductor earum perderet operas.

Limit. no. na.

PRÆTEREA si aliquis prætextu societatis velit contrahere contractum nunc inter aliquos vsu receptum, nouerit non esse contractum societatis, sed vsurarium, & nequissimum. Contractus autem hic sic initur, emit quis in autumno mille oues obligando venditores, vt vsque ad Maium eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant: & post quā totam foeturam percepit, reuendit easdem eisdem venditoribus, plures igitur hic committuntur auctore Soto iniquitates, nam si obligat eosdem venditores eas redimere, mutuum cum lucro est, quod est vsura. Tum etiam quia si obligat eos, vt periculum earum subeant, signum est, quod eas nequaquam emunt isti sic ementes. Nam si oues sibi perirent, sibi & non venditoribus deberent perire, tum quia pro periculo, & custodia non dant, nisi aliquid tenue pretium.

Contractus vsurarius frequens.

ITEM etiam qui confert in societatem oues, aut boues alicui, quos ab eo emit, cum tamen nullos venales haberet sub certa pensione, cum tamē probè noscat, aut credat illis bobus venalibus carere vsura est. & in foro exteriori in fraudem vsurarium id facti præsumitur intentatum. Patet, quia tantumdem emit auctore Metina in sua instructione, ac si pretium illorum bouum non persisterent apud eos vendentes mutuaret, vt cum lucro ultra sortem hanc pretij redderetur, quod manifestissima vsura non caret. Hinc

Contractus vsurarius.

sequitur corollariè, quod idem dicendum est de scienter ementibus fructus terrarum ab his, qui eas non habent, & ultra capitale, id est, pretiū pro eis datum, aliquid referentibus lucrum.

HINC corollariè secundo sequitur, quod Sotus ait verum esse, scilicet, quod contractus pessimus, & vsurarius est obligare rusticum consignando illi viginti aureos veluti pretium bouum, quos rusticus ille non habet, vt illos saluos, ac tutos, locatosque custodiat, soluatque pretium mēstruum locationis, cuius contractus vsuraria iniquitas hinc clarescit, quia in fine anni recepit viginti aureos quasi custoditos boues ultra pretium locationis, imò verò si tales verè emeret extantes apud rusticum, si eos eidem locaret cum pacto, vt eos redderet sanos, vsura esset secundum Metinam, quia esset mutuari eorum pretium, cum lucro.

Not. s.

PRÆTEREA, quia ad calcem huius materiae peruenimus, parcurrenda sunt cætera, ita vt si possibile sit, nihil explicatu necessarium prætereatur. Vnde nota, quod melius est ex ducentis aureis relictiis promissis quotannis dicendis emere censum perpetuum, aut certè si talis emi non possit, emere censum temporalem, potius quā in societate exponere negotiationi, quam uis si census emi eis non posset, & hoc licitè posset fieri per illos tres contractus, scilicet, societatis, & assicurationis capitalis, & venditionis lucri verisimilis pro certo, & cum limitationibus supra tactis, vt eorum lucro missæ dicantur. At quia hoc rarò fit sine scandalo, vbi non est in vsu contractus hic, ab eo illic contrahendo abstinendum esset cum eodem socio non eos contractus præsertim assicurationis contrahendo. Nam hic contractus assicurationis initus cum eodem socio solum suspectus est modis.

Not. 2.

INSUPER notandum est non carere vitio vsuræ, si quis vendat alicui pecunia credita merces valentes centum hac lege, vt emens alijs reuendat, & lucrum sit commune. Patet, nam si verè hic emit, sicut subit periculo,

ita sibi cedere debet totum lucrū mer-
cium cum peremptiones factę sint iā
suę, tum etiam quia illam partem lu-
cri ratione mutui accipit ultra fortē.
Nam illa vēditio pecunia credita mu-
tuo æquiualeat.

*Regula pro
societate.*

TANDEM, vt de reliquis con-
tractibus societatis, qui ex adiunctis
diuersis circumstantijs penē in infini-
tū variari possunt aliquale possit pro-
ferri iudicium, statuitur hic regula D.
Antonij 2. par. tit. 1. ca. 7. §. 39. in fine
illius, cuius meminit Nauar. in summ.
c. 17. nu. 261. ea nempe regula genera-
lis est, vt pote per quam omnes casus
deciduntur, scilicet, quod omnis so-
cietas circa animalia, in qua ponitur
pacta, quibus alicui sociorum arbitrio
expertorum damnum irrogatur, ab iu-
stitia deuiat, quippe quę est illicita. Si
cut etiam omnis alia societas, vbi e-
molumenta, & commoditates nō re-
spondent in partitione ex æquo par-
tibus in societatem contributis ini-
qua societas est.

Regula 2.

SECUNDA autem regula gene-
ralis ad prædictum finem deseruiens,
& quę explicatior est, cuius meminit
Syluester societas, 1. in principio, &
societas 2. q. 9. conclus. 5. hæc est, scilicet,
quod in omni contractu societatis
seruatis duobus nunquam interce-
det peccatum. Primum, quod capitale
non sit in toto, vel in parte pericu-
lo accipientis quantum ad casum for-
tuitum, nisi fortē vbi interueniret al-
lius contractus assicuracionis, de quo
an in hac parte liceat, plura ante dixi-

mus. Secundum, quod arbitrio boni
viri neutra pars notabiliter grauetur
plusquam alia omnibus circumstantijs
perpensis. Cuius regulę vnica (quę
fulcitur) hæc est ratio, quia in his con-
tractibus non potest esse peccatum,
nisi vsurę, vel iniustitię, quę auferun-
tur per illa duo. Si igitur hic sine frau-
de, & bona cū fide excusante aliquid
admissum fuerit contra iustitiam, à
culpa abest, quandiu bona fides, &
ignorantia inuincibilis perdurauerit,
quod limita ex mente Syluestri, esse
hoc ita, dum capitale stet periculo tra-
dentis, nam vix bona fides, aut igno-
rantia excusans reperitur in illo, qui
in societatem negotiationis, vnde ex-
petit lucrum, confert suam fortem pe-
cunię, & tamen vult sibi reseruari in
omni casu incolumem, & tutam.

DENIQUE supremam manum
huic materię imponentes dicimus cū
Syluestro, quod quando animalia tra-
duntur modo incognito iudicabitur
de tali contractu secundum, quod cō-
suetum est talia dari, & si de consuetu-
dine non constet præsumetur contra-
ctus innominatus. l. 2. ff. de præscripti.
verb. & sic censēbitur societas, & sic
iuxta ius, & regulas societatis erit re-
gulandus talis contractus. Aut saltem
fiet recompensatio sumptuum, & la-
boris, & hoc actione mandati ex quo
impositione Domini pascenda sulce-
pit. l. 1. ff. mandati, vel saltem actione
in factum, siue præscriptis verbis, di-
cta lege 2.

*Iuxta af-
sueti iudi-
candum.*

FINIS PRIMILIBRI.

TRACTATUS DE CONTRACTIBVS ET NEGOTIATIONIBVS

Liber Secundus.

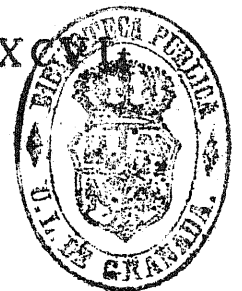
FRATRE LVDOVICO LOPEZ,
in sacra Theologia Magistro, Ordinis Prædicatorum,
huius Prouincię Hispanię, Authore.

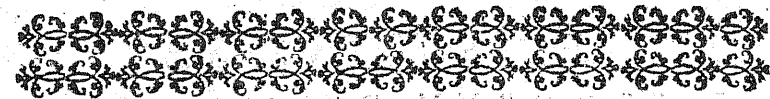

B R I X I A E,

Apud Societatem Brixiensem. M D X C

Superiorum permissu.

INSTRVCTORII NEGOTIANTIVM,

PER PATREM MAGISTRVM

FRATREM LVDOVICVM Lopez,

Sacræ Theologiæ professorem.

LIBER SECVNDVS.

*Tria difficilia in cambijs. Tenor Extrava-
gantis Pij Quinti de cambijs hic propo-
nitur. De definitione nominis cambiij.
De tribus formis permutationū, & quid
cambij ars. De diuisione cambiij
trimembri ex parte materia. De tripli-
ci cambio numismatis. De differenti-
a cambiij ab alijs contractibus. De differē-
tia cambiij à mutuo in quatuor: quo-
modo tempus tripliciter se habet in cam-
bio: cambium reale, & sicum quid?
& an reale requirat res cambiatas
presentes: glossa extravagantis Pij V.
quod intelligatur de his ubi tempore so-
lutionis non est, qui solutionem ibi fa-
ciat, id est, alibi.*

nem magnam, aliquorum contra-
ctuum, de quibus agit. Tum, quia
ferè inaccessibilis est modus omnis,
quo cambia celebrantur propter eas
varicies, & subtilitates, quas nostri
temporis mercatores annectūt. Tum
maximè, quia operosum negotium
est, & impar viribus nostris (nisi au-
xilium Dei maximum præsto sit) in-
ter tot, & tam varias in hac parte
Doctorum opiniones punctum veri-
tatis attingere, aut sententiam ve-
ram, solida suffultam ratione statuere.
Adsit igitur diuini numinis af-
flatus, quò rem incipientes distin-
ctè, & clarè procedendo eam perficiamus.
Verùm, vt in hac materia
regulam aliquam tutam, quam vt
exemplar, ad quod inspiciamus, præ-
oculis habeamus, libuit imprimis Ex-
trauagantem Pij Quinti, quam
de Cambijs edidit, hæc præ-
mittere, quæ sic
habet.

CAPVT PRIMVM.

*Tria hic
difficilia.*

MATERIAM cam-
biorum auspican-
tibus nobis tria
sunt, quæ nobis
magnam ingerunt
difficultatem. Pri-
mum, quod mate-
ria hæc valdè diffi-
cilis est explicatu, ita vt à rudioribus
vix intelligatur propter intricatio-

PIVS EPISCOPVS SERVVS
SERVORVM DEI AD PER-
petuam rei memoriam.

Extraha-
gās Pij V.
de cambijs.

Ne am pro nostro pa-
storali officio curam
diligenter incumbi-
mus, & in sã. Pri-
mum igitur damna-
mus ea omnia cam-
bia, qua sicca nomi-
nantur, & ita confin-
guntur, vt contrahentes ad certas mundi-
nas seu ad alia loca cambia celebrare simu-
lent, ad qua loca ij, qui pecuniam recipiunt,
litteras quidem suas cambiij tradunt, sed
non mittuntur, vel ita mittuntur, vt tran-
sacto tempore, vnde processerant, inanes re-
ferantur: aut etiam nullis huiusmodi lã-
teris traditis pecunia ibi denique cum interes-
se repositur, ubi tractatus fuerat celebra-
tus. Nam inter dantes, & recipientes vsque
à principio ita conuenerat, vel certè talis
intentio erat, neque qui squam est, qui in-
mundinis, aut locis supra dictis huiusmodi
lãteris receptis solutionem faciat. Cui malo
simile etiam illud est, cum pecunia, sine de-
positi, sine alio nomine ficti cambiij tradun-
tur, vt postea eodem in loco, vel alibi cum
lucro restituantur, sed & in ipsis cambijs,
qua re alia appellantur interdum (vt ad
nos prefertur) campiores prãstitutum solu-
tionis terminum lucro ex tacita, vel expre-
sa conditione recepto, seu tantummodo pro-
missio differunt. Quia omnia nos vsuraria
esse declaramus, & ne fiant distriãtius pro-
hibemus. Porro ad tollendas quoque in cam-
bijs quantum cum Deo possumus occasio-
nes peccandi, fraude scilicet fœderatorum sta-
tuimus, ne deinceps quisquam audeat, sine
à principio, sine alias certum, & determi-
natum interesse etiam in casu non solutio-
nis pacis neque reuera cãbia dicitur, quam
pro primis mundinis, vbi illa celebrantur,
vbi verò non celebrantur pro primis ter-
minis iuxta receptum locorum usum exer-
cere abusu illo prorsus reiecto cambia pro
secundis & deinceps mundinis, sine termi-
nis exercendi. Curandum autem erit in
terminis, ut ratio habeatur longinquitatis

& vicinitatis locorum in quibus solutio
destinatur, ne dum longiores praesigun-
tur, quam loca destinata solutionis deside-
rant fœderandi detur occasio. Datum Ro-
ma apud Sanctum Petrum anno incarnat.
Dominice millesimo quingentesimo septima-
gesimo primo. Kalend. Februar. Pontifi. no-
stri, Anno 6.

HIS prãmisis, vt scilicet scientifico
procedamus, primò à definitione qd
nominis initium fumentes dicimus
primum omnium nomen cambium,
Latinum esse. Nam cambire (si ad defi-
nitione, quid nominis respiciamus)
idem est, quod rem vnam pro alia cõ-
mutare. Nam autore Aristotele. 1. po-
li. cap. 6. & 7. tres permutacionum for-
mas temporum curriculo ordine suc-
creuisse constat: cœperunt enim homi-
nes res ipsas primum cambire, puta
vinum pro frumento, domum pro vi-
nea, vestem pro calceo, & cætera, quæ
quidem cambitio simplicitati naturæ
à suis primis exordijs consentanea
fuit: sed hac de causa hæc cãbitio fuit
minus sufficiens, eò, quod res omnes
in diuersa loca asportari, vt cambien-
tur, non possunt, sed neque in longa
tempora seruando seruari possunt. Cu-
ius causa secundum vsus euenit cam-
bium, vbi nummus inuentus est, quippe
qui rerum esse pretium, vt cum re-
bus ipsis cambiretur, qui quidem cam-
biendi modus, primò maximè affinis
est, illique omnino adminiculatur, &
taliter, quod hoc ad indigentiam vite
supplendam sufficere videbatur. Verù
post inuentionem nummorum, eam
scitum excitauit eorum cupiditas, vt
tertium excogitauerit cambiõrum mo-
dum, vt numisma, p numismate per-
mutaret, quæ quidè permutatio inde
originem duxit, quod pecunia pretio
fiorè, puta auream cum minoribus
pecunijs cõmutari necesse fuit, atq; na-
de in alios varios modos exten-
ta est.

IGI-

Defi. cãbij
Nota.

IGITUR cambium quatenus est
contractus distinctus ab alijs, est per-
mutatio vnus rei pro alia, quarum neu-
tra pretium alterius determinatè est. Dicitur
autem permutatio ad differentiam
aliquid datur. Signanter permutatio deter-
minatè est, ad differentiam contractuũ
emtionis, et locationis, in quibus ali-
quid intercedit, vt pretium rei locata,
aut empta, quod in permutacione
non contingit, vt si commutatur tunica
pro pallio, non est maior ratio,
vt vnum sit determinatè pretium ma-
gis, quam aliud.

Quid cam-
poris ars.

PRÆTEREA auctore Caieta-
no in Quolibeto de cambijs, est Cam-
poria ars, ars quadam negotiandi in com-
mutacione numismatum consistens, quæ
quidem ars & si à philosopho vitupe-
retur duplici nomine, tũ ratione ma-
terix, quia tantum circa numismata
versatur à proprio vsu nũmi deuians,
tum ratione finis, quia lucri gratia,
quæ sine caret honesto, solita est exerce-
ri. Si tamen ex parte camporis bono
fine honestetur, vt si propter sustentacione
familix, vel alio bono fine exer-
ceatur, licita erit.

PRÆTEREA post cambiij defi-
nitionem quatenus contractus est ab
alijs distinctus, nunc superest illud di-
uidere: in cuius diuisione multum va-
riari inter doctores contingit. Ve-
rum ex parte materix, id est, rerum
permutabilium aptè in tria vniuersa-
lia membra distribui potest, scilicet,
primò in cambium, vbi vnum nu-
misma pro alio numismate cambitur,
& secundo in cambium vbi cambitur
res naturalis pro alia naturali, vt e-
quus pro boue, aut res artificialis pro
alia artificiali, aut naturali, vt liber
pro libro, aut ager p domo: & tertio
in cãbium, vbi vsus vnus rei pro vsu
alterius rei cãbitur, vt si pro vsu equi
datur vsus bouis, aut cum vsu ædifi-
candi commutatur cum vsu agricultu-
ræ, vt si quia tu ædificas domum meã,
ego agrum tuum colo.

PORRO quia hic non de omni
cambio agimus, sed de eo tantũ, quod
Instruct. Negot. lib. 2.

inter numismata intercedit, quod at-
tinet ad primum prædictæ diuisionis
membrum, ideo istud primum mem-
brum adhuc dupliciter subsecamus.
Nam aut cambitur numisma præfens
pro numismate præfenti, sicut aureus
pro argenteis, & è contra, & tunc di-
citur cambium minutum, aut manua-
le, quia statim numerando de manu
ad manum cambitur. Aut cambitur
numisma præfens pro absente numis-
mate existente, scilicet in alio loco, &
tunc dicitur cambium per litteras, quia
qui suos nummos præfentes Matritij
numerat ad cambium pro Roma, lite-
ras accipit, virtute quarum eos possit
recuperare Roma. At verò dum cãbi-
tur numisma præfens pro absente nõ
in loco, sed in tempore, quia cãbium
siccum est, illud à cambio reali scerni-
mus, quia reale cambium nõ est, quia
pecuniarum mutuum verè est, solam
falsam quandam cambiij speciem præ-
se ferens, ideoque nomen cambiij sic-
ci illi adaptatur, quia veri cambiij vir-
tute expers est.

CÆTERVM, quia per differen-
tiam specialior habetur intelligentia
de natura vnus cuiusque rei, operã-
pretium erit hic assignare differentiã,
qua ite cambiij contractus à reliquis
contractibus scernitur. Sotus igitur
libro sexto de iust. & iure. quinquen. 8. *Differentia cambiij ab alijs contra-*
artic. 2. istum contractum sic à cæteris *actibus.*
discernit: nam primò ait differre à vé-
ditione, quia in venditione confide-
ratur pecunia, vt legale pretium, at ve-
rò in cambio non consideratur, neq;
sumitur pecunia, vt legale pretium est
alterius pecunix, quia non est maior
ratio, cur vna sit pretium alterius, quã
altera, nisi forte vt ait Sylu. vltura. 4. q.
7. d. 1. quando valor vnus pecunix est
maior, vel minor, quam valor legalis,
ratione suæ bonitatis, aut malitix, vt
quia vna pecunia defectiua est, aut ex
sua origine, aut attonfione, & decur-
tacione aut ratione periculi exbanni-
tionis, aut hmoi: quia tunc talis pecu-
nia ratione defectus, minus valēs rei
venalis locum habere potest, & alia le-
galis, quæ pro ea datur habebit locũ
pretij, sed tunc non erit cambium pe-

Tripliciter
cãbitur nu-
misma.

Differentia
cambiij ab
alijs contra-
actibus.

cunã pro pecunia, sed veditio, & em-
prio. Secundo differt cambium à com-
modatione, & locatione, quia in cam-
bio dominium transfertur, quod non
fit in istis, sed an in omni cambio sta-
tim transferatur dominium plenius
venit postea differendum.

TERTIO secundum eundem So-
tum, cambium differt à mutuo, quia in
mutuo transfertur mutuum simplici-
ter, hoc est, sine alicuius interesse in-
uitu principali. At in cambio nõ trã-
fertur dominium sic simpliciter, hoc
est, vt fors simplex restituatur, sed cum
lucro, s'enore, aut pretio.

INSUPER quia sæpè latet an-
guis in herba, & mutuum sæpè se inge-
rit personarum mentiens se esse cam-
bij contractum, plurimum refert, &
omnes alias differentias, quibus cam-
bium differt à mutuo, prænosse, ne in
hoc fallamur. Conradus igitur libro
de Contract. quæstion. 98. conclus. 1. &
quæ. 99. conclus. 2. has differentias tra-
dit, vnde eas exceperunt doctores mul-
ti. Sunt igitur (vt ipse docet) differen-
tiæ quatuor, quibus mutuum secerni-
tur à cambio.

QVARTVM vt prima, ita & potif-
sima est hæc, scilicet, vt res cambiata,
vel genere, vel specie, vel saltem nume-
ro differentes sint, quæ quidem dif-
ferentia adeo essentialis, & intima
est natura cambij, vt quanto res hu-
iusmodi differentia maiori distaue-
rint, tanto magis talis contractus ac-
cedet ad veriorem naturam cambij.
In mutuo autem è contrariò est eue-
nire. Nam res mutuo accepta ipsif-
sima (si esset possibile) esset restituenda.
Verùm quia, eandem numero re-
pendi, impossibile est, ideo in specie
eadem redditur. Cuius differentiæ mè-
minit S. Thomas in Opuscul. 73. ca. 13.
quæ quidem differentia ex fine tam mu-
tui, quam cambij innascitur, quia mu-
tuum datur gratis sine lucro, ideo
eadem res saltem in specie repositur,
sæcus in cambio, vbi res cum actio-
ne lucri intenditur, ideo exigitur, vt
sit altera aliquo modo. Nam res so-
lum omnino eadem data, & redhibi-
ta lucrum nullum secum refert.

SECVNDA autem, quæ inter
mutuum, cambiumque assignatur, dif-
ferentia hæc est, quod cambium non
manuale, sed per literas suapte natura
requirit locorum distantiam, vt res
ibi sitæ sic cambiari possint. At verò
mutuum suapte natura hanc loco-
rum distantiam non exigit, imò nisi
damni emergentis, vitandi gratia, aut
lucris cessantis reparandi causa, non li-
cet mutuare sub eo pacto, vt in alio
loco mutuum reddatur.

TERTIA verò differentia, ex par-
te temporis sumitur, mutuum enim
de se distantiam aliquam temporis
requirit, in qua mutuarius re mu-
tuata possit vti. At verò cambium hoc
interstitium temporis de se non exi-
git, potest enim cambium manuale sta-
tim vtrinque numerata pecunia confi-
ci, quò autem in temporis distantia
exerceatur cambium, id suæ naturæ ac-
cidentale est, propter distantiam loci
interuenientem in quo vtraque res câ-
bianda sita est.

QVARTA verò differentia inter
vtrumque assignatur, scilicet, quæ
ex parte materiæ vtriusque sumitur.
Nam mutuum consistit in rebus ipso
vsu consumptilibus in pondere, nume-
ro, aut mensura consistentibus, cu-
iusmodi sunt pecunia, frumentum, vi-
num, & oleum. Cambium verò indif-
ferenter consistit in his rebus, & in a-
lijs, nam non solum commutantur
hæc inter se, sed etiam non ipso vsu
consumptibilia, vt domus, & agri in-
ter se.

EX prædictis corollarè sequitur
Conradus de contract. q. 99. suppositio-
ne. 4. perperâ asseruisse, quod dñi in pec-
uniario cambio intercedit distantia
temporis inter dandum, & recipien-
dum pecuniam cambij à mutuo non
distingui. Nam & tunc, vt ex prædictis
differentijs clarescit, mutuum, & cam-
bium inueniuntur differre.

PRÆTERTEREA, quoniam in cam-
bio (vt diximus) per accidens admisce-
tur tempus, & obseruatio tēporis in
cambio ad mutuum reducitur inter-
dum, quod quidem mutuum solet vi-
tiare cambium & vsuræ labe illud affi-
cere,

Differ. 2.

Differ. 3.

Corol.

Tempus tri- cere, ideo ad hoc discernendum pla-
pliciter se cet hic illam doctrinam Syluestri vsu-
haber in cã ra. 4. q. 2. dicto 3. referre, scilicet, quod
bio. tempus medium inter dationem, &
receptionem in hoc contractu cambij
tripliciter se potest habere. Primò vt
necessario consequitur distantiam lo-
calem, secundum quam nihil nisi in
tempore moueri potest. Secundo vt in
eo tempore est rerum varietas, ita qd
in principio alicuius tēporis res vna
venalis, vel cambiabilis potest habere
vnum pretium, & in medio aliud, &
in fine aliud, propter rerum mutatio-
nes, & euentus. Tertio vt in tali tem-
pore pecunia campforis manet ocio-
sa ipsi campfori licet alteri tunc tem-
poris sit fructuosa.

Propos. 1.

HIS suppositis sit prima proposi-
tio, si campfor vult dare minorè sum-
mam pecuniæ pro recipienda alibi,
aut pro data hic recipere maiorem a-
libi ratione temporis primo modo
considerati, id est, vt necessario con-
sequitur distantiam localem, secun-
dum quam, nihil nisi in tempore mo-
ueri potest, sic non est ex se illicitum,
pater. Quia hoc non accipitur gratia
temporis, aut ratione temporis in se
ipso absolutè considerati, sed gratia
distantiæ localis etiam si tempus sit ali-
quantulum maius, quam hæc distan-
tia requirat, dum hinc non sumatur
ex isto maiori tempore causam augen-
di pretium: sed solum concedatur ad
debitum, & honestam commoditatē
restituendum secundum arbitrium bo-
norum virorum, quia non potest sta-
tim habitis literis semper reddere
summam. At licet ista propositio vera
sit, cautè tamen in hac parte est ambu-
landum, & non est propriè, quod ra-
tione temporis, sed ratione distantiæ
loci, alijs etiam consideratis plus acci-
piatur. At quia hinc sterni via ad mul-
tas vsuras solet, Pius V. in sua Extraua-
gati, in eam, de cambijs salubriter ad-
monet, dicens: *Curandum autem erit in
terminis, vt ratio habeatur longinquitatis,
& vicinitatis locorum, in quibus solutio
destinatur, ne dum longiores præfiguntur,
quam loca destinata solutionis desiderant
seruari detur occasio.*

SECVNDA propositio ratione
temporis secundo modo considerati,
id est, quatenus in eo tempore va-
rietas pretiorum potest accidere, sci-
licet, vt si aliud pretium in principio,
aliud in medio, & aliud in fine con-
tingat esse, aliquem dare minus, aut
recipere plus, non est ex se illicitum:
quia aliquando potest esse licitum. Pa-
ter, quia hoc non accipitur gratia
temporis, sed variationis rei in tēpo-
re, quo ad valorem, quæ aliquando
plus, aliquando minus valet. Sicut mar-
cha venalis Lugduni valet aliquando
plus, aliquando minus, secundum pen-
nuriam, & abundantiam venditorum,
vel emptorum.

Nota.

ADVERTENDVM autem est,
quod non censetur esse variatio pre-
tij iusta, quò ad hoc illa, quæ præue-
nit ex hoc solum, quod mercatores
existimant aliquid plus, aut minus va-
lere ex eo, quod citius illis redditur,
aut magis eius solutio retardatur, qua
si vtile sit, quod citius soluitur, & in-
utile, quod per maius tempus expe-
ctatur, vt videntur existimasse. Pau. de
Mo. in suo tractatu De causa. & Magi-
ster Raphael. de Porna in tract. De pag-
gis. Patet autem hoc ex duplici ratio-
ne. Tum, quia sic nunquam esset iniu-
stum soluere minus ratione anticipa-
tæ solutionis, quod reprobatum ab om-
nibus maximè à Diuo Thoma. Tum
etiam, quia hoc esset considerare otio-
sitate suæ pecuniæ ad magis lucrân-
dum, quæ consideratio ab omnibus
reprehenditur, nisi sit vestita alijs cir-
cūstantijs iustificancibus lucrum ces-
sans, de quo postea dicturi sumus, an
possit exigi in cambijs, neque licet ar-
guere, quod sicut res absens loco mi-
nus valet: ita res absens tempore ex se
fit minoris valoris, quâ præsens: quia
res absens loco pluribus expensis indi-
get, vt inde deferatur ad locum præ-
sentem, sed his expensis non indiget,
quæ est absens in tempore, sed de hoc
plura supersunt dicenda.

TERTIA propositio, si quis au-
tem velit minus dare, aut plus accipe-
re ratione temporis, tertio modo cõ-
siderati, id est, vt in eo pecunia cam-
foris

Differentia
cambij à mu-
tuo qua-
tuor.

psoris manet otiosa ipsi campfori, licet alteri, tunc temporis sit fructuosa, secundum omnes est vsura. patet: quia tunc verum intercedit mutuum, ratione cuius expetitur lucrum, exempli gratia, sicut si campfor cambit ad primas nundinas, & eis aduenientibus prolongat terminum ad secundas accepto alio lucro, quod & Pius V. in sua Extrauag. prædicta, utpote occasio natum ad peccatum, & vsurarum fraudes innectendas vetuit volens peccati, & fœnoris succinere occasiones. Licet secus existimet Syluester, quando communi æstimatione in secundis nundinis marcha esset plus valitura. At licet hoc ratione lucri cessantis concurrentibus conditionibus illud iustificantis in conscientia, aliàs, seclusa extrauaganti Pij V. postet tolerari, vt Syluester ait, sed extrate ista extrauaganti, cui refragari campfores nefas esset, non licet pro terminis cœcessis, seu prorogatis ad secundas, vel tertias nundinas lucrum velle expetere.

Cambium reale, & fictum quid.

DEINDE postquam differentiam, qua cambium a reliquis contractibus differt, assignauimus, iam vltra prædictam diuisionem, qua ex parte materiæ diuisum est, rursus cambium, quod auctore Nauarro in summa Lat. capit. 17. De camb. litera B. (vt à vulgo vsurparur) est omnis contractus pecuniæ pro pecunia non gratuitus, siue sit permutatio, siue emptio, siue contractus innominatus, scilicet, do, vt des, quod secundum Nauarrum, vi detur iuri magis cõsonum, & de quo explicatius postea sumus dicturi: cambium (inquam) sic acceptum in cambium reale, & fictum diuiditur: cambium autem reale dicitur secundum Theologos omnes, quod consistentiã veri cambij realem habet, vt cambium per literas & cambium minutum. Cambium autem fictum, vt Syluester vsura 4. q. 6. ait iuxta communem opinionem, & secundum, quod communiter est in vsu, est cambium non habens existentiam cambij, sed apparentiam ad instar arboris exsiccatæ, quæ humore vitali iam carens apparentiam arboris habet non existentiam. Est ergo cã

bium fictum iuxta hanc acceptionem, in qua etiam accipitur in extrauaganti Pij V. idem, quod cambium fictum; non enim habet propriam naturam cambij, sed mutui, & vsuræ. At verò secundum Laurentium à Nauarro in cõmento de Vsuris, & cambijs citatum, cambium fictum in alia acceptione minus communi sumptum est cãbium in quo campfor prius dat, quàm accipiat. Dicitur autem isto modo fictum, quia sine præuia acceptione dat campfor, quod tamen, vt sic acceptum auctore Syluestro licitè celebratur aliquando, quia tunc verum, & reale cãbium est differens genere ab eo cambio, in quo cãpfor prius recipit, quia in isto campfor semper primò dat, & deinde accipit.

SED iam ex præcedente cambij diuisione subnascitur dubium, scilicet, vtum fictum, id est, fictum cambium sit illud, quod pro tempore, quo celebratur, non habet res cambiatas quoad tempus præsentis. Quæstionem hanc nobis excitat controuersia, quæ in hac parte versatur inter Doctores: nã Syluester vsura 4. q. 9. §. 1. cui postea subseripsit Sotus lib. 6. de iur. & iur. q. 12. art. 1. & 2. ait propriè permutacionem fieri non posse, nisi numismata, quæ cambiantur sint iam realiter existentia, in diuersis locis, si sit cambium per literas, vel in eodem loco si sit cãbium minutum, & videtur hæc opinio non parum apparentibus innitirationibus.

Quæst.

TVM, quia aliàs magis videtur mutuum, quàm cambium, sicut cum emuntur ab agricola boues, quæ apud illum realiter non existunt, secundum omnes magis est mutuum palliatum, quàm emptio.

Obiect. 1.

TVM etiam, quia extrauagans Pij V. hanc cambiationem damnat, vbi nõ est quisquam, qui in nundinis, aut in locis, ad quæ cambitur per literas, literis receptis solutionem faciat: ergo cambitio, vbi res, quæ cãbitur, nõ extat, neque est, qui eius solutionem, possit facere, ficta, & ficta erit cãbitio. In oppositum est Nau. sum. Lat. c. 17. nu. 283. li-

Oppos.

cuius.

cuius opinio, vt veriori Garcia par. 2. de Contract. ca. 5. pag. 183. accedit.

Dictum 1. IGITVR respondentes ad quæstionem dicimus primò ad cãbium, quod ita est speciale, vt sit cãbium certæ rei numero ad certam rem num. requiritur vtraque sit extans in rerum natura.

Dictum 2. Secundo dicimus, res vna benè potest cambiri, & permutari pro alia distincta numero, genere, vel specie, licet ista res nõdum adhuc existat in rerum natura. patet: quia tam fructus, quàm in futurum expectantur, & foetus procreandi, quàm messes nascituræ postfunduntur, & vendi, impignorari, & promitti. l. nec empti. ff. de Contra. empt. & l. quæ nondum. ff. de Pign. ergo etiam poterunt permutari, sicut res futuræ passim anticipata pecunia emuntur. Neque enim ad permutacionem requiritur, vt res certa, & determinata numero pro alia sic certa, & determinata numero cãbientur, quæ si sic iam certæ, & determinatæ essent, necessario essent iam positæ in existentia reali, alioquin cãpfores Flandrenses, vel Metinenses nullum verum conficerent cambium, postquã nullos certos, & determinatos numero numos aureos, vel argenteos ad correspondendum huic cãbio, vel illi, destinatos habent.

Ad 1. obiect. IGITVR ad rationem primam in contra negatur, quod datio rei existentis pro adhuc non existente, sed futura sit mutuum, auctore Nauarro loco citato, si tot mensuras olei Hispali tibi mensurarem, quod mihi totidem Metinæ rependeres, vt cambium contractus hic diceretur, nequaquam necesse esset, vt ille rependa mensuræ tempore contrahendi iam extarët Metinæ, sed satis est tempore solutionis ad soluendum eas paratas habeas, & non antea. Et ad probationem in contra dicitur cum Syluestro vbi supra, quod non est simile de emente boues à paupere, quos nõ habet, quia ille neque est habiturus boues: iste autem (vt supponimus) licet modo actu non habeat pecunias ad correspondendum: habiturus est tamen tempore correspondens, quia satis est, si illam pecuniam restituendam alibi ha-

Dissimilit.

beat in fide amici, qui eam pro tunc ad correspondendum gratis mutuabit. Imò verò auctore Syluest. dum talis pro tempore solutionis, vel correspondens habeat rem venditam, vel permutatam, licet sine interesse persoluedo eam sibi mutuanti non habuerit eam, satis est ad æqualitatem absolutam iustitiæ talis cambij contra alios, quia hoc non vitiat permutacionem. Sicque glossanda est extrauagans Pij V. in illo loco. Damno enim non absolute omnia cambia, quæ tempore contrahendi correspondentes non habet, sed ea vbi in loco solutionis, & pro tempore solutionis non est, qui literis receptis solutionem faciat.

Glossa extrauag.

VNDE sequitur corollariè, quod si constat campfori, aut credit probabiliter campfor, quod nulla futura est correspondentia sibi in alio loco facienda, vel etiam si hoc sciat, paratus est nihilominus sic fictè cambire, fictum cambium est, est enim mutuum palliatum cum vsura.

Corol.

De duplici cambio, scilicet, minuto, & per literas: utrum cambium minutum liceat, de consideratione moneta: diuersa de vsu monetae duplici, de exercitio cambij duplici, an liceat pro cõsignatis in cãbio debitis aliquid exigere, de tribus exceptis casibus, de duplici expeditione literarum, quomodo taxandum salarium, consuetudo Gallie & Hispania non excusat hic de scitis imaginarijs, circa hoc sententiã vltima Nauar. est occasio nata.

CAPVT II.

QVONIAM quatenus ad præsentem materiã attinet, cambium supra in minutum cambium, & in cambium per literas, quod rursus in tres species subdividendum est, distribuimus, nunc de primo membro, id est, de cambio manuali, id est, minuto inquirendum est. At verò licet cambium minutum, utpote in republica necessarium, vt licitus contractus vsu receptus sit. Nihilominus quia pecu-

peculiāres in se claudit difficultates, vt de his plenior habeatur notitia more scholastico, hanc primò quæstionem pro vtraque controuertitur parte, scilicet vtrum minutum cambium sit licitum.

Quæstio. AT pro parte negatiua arguitur primò, numismata ad hoc publico signo ducuntur, vt sint iustum legitimumque rerum pretium: illud autem

Arg. 1. pretium, quod legitimum est, idem lege constitutum in indiuisibili consistens est: ergo si ducatus vndecim regalibus lege æstimatur, non licitè poterit pro pluribus argenteis commutari, sicut neque triticum taxatum pluris vendi.

Arg. 2. SECVNDÒ arguitur, si liceret pecuniam pro pecunia minutim præterendo inde lucrum cambiare: sequeretur, quòd hinc aperiretur via ad legitimam æstimationem numorū eliminandam. Nam si potest quis minutim aureum pro pluribus argenteis, aut argumentum pro pluribus dipondijs, quàm ex æstimatione legali valeant, commutare, licet etiam in venditionibus, dum vendit quis quia merces in dipondijs, sibi soluantur, & non in argenteis, vel aureis, plura dipondia, quàm valeat aureus, vel argenteus recipere; & è contra liceret in emptionibus, dum quis emit: quia soluit in aureo, quem posset pro pluribus regalibus, quàm vndecim commutare, ibi pro maiori pretio commutare illum, quòd esset euertere pretium legale.

Arg. 3. TERTIÒ arguitur, quia æstimatione, scilicet, monetæ in quantum moneta, & in quantum ex tali metallo constat, est eadem: non enim est distincta, quoniam Rex, siue Princeps in taxando nummos aureos, & eos æstimando ad valorem quoque, tam pretiosi metalli attendit: habitaque ratione eius pretiositatis valorem legalem ei indidit. Itaque tantumdem valoris obinet nunc aureus legalis, quantum haberet in ita sincera massa signo publico non cussa: ergo aureus in quantum ex tali constat metallo, non potest commutari pro pluribus argen-

teis, aut dipondijs, quàm est prætaxatus per legem.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia nulli mercatorum subest facultas augendi pretium mercium, quæ iam pretio suo legali sunt à republica æstimatæ, etiā si ad quoscumque vsus vendant prætaxatum vinum, vel oleum: ergo neque etiam licet nummorum legale pretium in ordine ad vsum exercendi cambia minuta, vel alia, augere. Vnde ergo, vel qua ratione hæc in cambijs prouenit extraordinaria licentia.

Arg. 5. QVINTO arguitur, quia si liceret cambio minuto, vel per literas cambiare monetam, scilicet, aureum ducatum pro pluribus argenteis aut dipondijs, quàm ex sua taxa legali valet, id esset tam propter penuriam, & raritatem aureæ monetæ, quàm argentæ aut æræ. Sed propter nullum defectum, aut penuriam generalem monetæ aureæ ducatus amittit suum valorem legalem, aut eum mutat; non enim tunc definit valere tot argenteos, vel tot dipondia sicut valebat tempore maioris abundantia, neque eius pretium legale, ideo crescit, vel decrescit licet fundetur in naturali: ergo non licet cambio minuto, vel per literas cambiare ducatum pro pluribus argenteis, vel dipondijs, quàm ex lege sua valet.

Confirm. ET confirmatur, quia valor est forma numismatis, & metallum ex quo cuditur, & conficitur, est eius materia immediata, prout sumitur sub tali publico signo, & figura: ergo si est duplex valor ducati, vnus, vt pretium est aliarum rerum, alius in ordine ad commutationes, prout cum alijs monetis commutatur: sequitur, quòd sint ponendi duo scuta, vel ducati formaliter distincti propter distinctos valores, licet materialiter ex parte figuræ, & metalli sint idem, at hoc est introducere ducatos imaginarios multum varios inter se in diuersis valoribus, quòd est ansam magnam præbere campioribus per suam imaginationem cupidam, & insatiabilem augendi, & fingendi diuersa cambiorum

rum pretia, vel vnū imaginarium Ideale, & Platonicum, nunquam inuentum in rerum natura, quo cambiant, quòd rursum palliamentum parat ad innumeras iniustitias, & vsuras, ergo si non est admittendus iste duplex valor, vtpotè monstruosus, & perniciosus in republica: non erit licitum commutare pecuniam neque minutim, neque per literas maiori valore, quàm ex sua æstimatione legali valet.

In contra. INCONTRARIVM est receptus vsus cambiendi minutim pecuniam auream, vel argentæam pro maiori pretio, quàm ex sua æstimatione legali valeat: qui quidem vsus neuroforo, aut exteriori, scilicet, aut interiori condemnatur.

Documenta. I. IGITVR antequam quæstionem hanc dissoluamus, nonnulla documenta scitu digna, & necessaria præmittimus oportet. Primum autem documentum est, cuius meminit Nauarrus in commentario de cambijs, num. 12. scilicet, quòd numisma potest bifaria considerari: vno modo, quatenus moneta est, hoc est, quatenus rerum venalium pretium est. Alio autem modo veluti metallum quoddam, aut prout quædam merx æstimatur, quæ ad plures conferre potest vsus, vel commutates. Si autem pecunia in prima consideratione accipiatur adhuc duos sortitur vsus, ad quos, vt moneta est, destinatur. Alius quidem est eius vsus principalis, dum, quatenus moneta est, assumitur, vt pretium rerum venalium: dum pro illis vt pretium earum soluitur, & vsus hic est ei, vt numisma in principali, quia competit ei in ordine ad finem, ad quem instituta principaliter est, quia instituta est principaliter, vt esset mensura valoris rerum venalium, vt tradit D. Thom. Opusculo septuagesimo tertio, capite decimo tertio, & vt sic accepta exercet hoc officium mensuræ, dum adaptatur rebus venalibus, vt earum pretium. Alius autem eius vsus est secundarius, secundum Diuum Thomam de Regimine princip. cap. 14. & Caietan. quodlib. de cambijs, scilicet ne-

Vsus monetæ duplex.

gotiari cum pecunia eam veluti mercem vendendo, emendo, cambiano, & ad ostentationem locando: qui quidem vsus ei etiam, vt pecunia est, congruit vt finis minus principalis eius, & secundarius, quia competit ei non vt merum metallum est: sed in quantum metallum est publico signo cussum. Sicut vi ga, qua mensuratur pannus vt lignum, & vt mensura, & vt merx potest considerari.

Docum. 2. SECVNDVM autem documentum est, scilicet, quòd pecunia in ea consideratione accepta quatenus ad suum vsum principalem instituta est, id est, quatenus mensuræ vices agens, accommodatur rebus appetitabilibus vt pretium, sic in indiuisibili consistit, neque enim, vt sic eius valor augeri, aut extenuari potest: nisi per auctoritatem regis, aut reipublicæ independentis. Cuius in promptu est ratio. Nam postquam est mensura, quippe quæ suapte natura inuariabilis est, in valore quoque hoc vt inuariabilis, & indiuisibilis sit necesse est. At verò si secundum eius vsum minus principalem, & secundarium consideretur, vt scilicet merx est, quæ emitur, & commutatur, & tertio modo accepta, vt metallum quoddam nudum est, sic his duobus modis in indiuisibili non consistit, quia sic in pretio augeri, & extenuari potest.

Exercitiū cambi duplex. PRÆMISSO quoque, quòd dupliciter potest exercere aliquis campioriam artem, vno modo ex officij obligatione, qua ad id tenetur. Alio autem modo ex spontanea functione, sine vlla interueniente obligatione adijcimus, quòd quia celebre est, solennique receptum vsu in omnibus contractibus, imò in ipsa quoque mutatione pecuniæ aliquid interesse posse expecti ratione lucri cessantis si verè cesset, aut ratione damni emergentis, si ex tali contractu emergat: idcirco hic id non agitur, an hac ratione à campfore lucrum licitè expectari possit his præiactis.

Conclus. 1. PRIMA præiactis conclusio, qui ex obligatione ciuili, & ex officio destinatus à republica fungitur publico

publico cambiatoris officio, ex tali cambiandi officio lucrura, sibi parare licite potest, si alias publico, sibi suppeditato stipendio ad id muneris non est astrictus. Hæc autem conclusio ad eod est peruia, vt vna simplici demonstratione morali eam probare sufficiat. Est namque obligatio hæc, qua se iste astringit ad cambiendum, sicut & ciuilib obligatio mutuandi omnibus, vel fideiubendi appreciabilis pretio, vt pote, quæ multis subiecta est curis, periculis & laboribus, scilicet, conquirendi. & congregandi pecunias varias (quibus possit deseruire communibus indigentium necessitatibus) numerosam copiam pecuniæ numerandi, vel attendendi quomodo numeretur, cum accipitur, à suo cambio, & vitata numismata interdum pro integris, & sinceris recipiendi, ergo pro obligatione ciuili, qua obnoxius factus est ad subeunda hæc onera, potest aliquid lucri reportare, nota ter est dictum, si non sit stipendiatus: nã si alias salarium ob hoc reciperet à republica, non posset ob hoc aliunde aliud lucrum conquirere.

Conclus. 2. SECVNDA conclusio, si aliquis non publicè à republica stipendiatus ad hoc, sed contractu particulari inuito cum his, & illis sigillatim mercatoribus super se induceret obligationem eorum in suo deposito, & custodia recipiendi pecuniam ad correspondendum inde, vel soluendum, quæ ibi depositantes consignauerint debita, & ad rationem reddendum, quibuscumque suo nomine destinatis ad eam exigendam, prout ipsi depositantes condixerint, licitè pro hoc aliquid iusti stipendi ab vnoquoque depositante recipere potest. Hæc est Nauarrus in commentario de cambijs, nu. 36. quam probat duplici ratione. Primo sic, quia id, quod per legem fit, per pactum fieri quoque potest, iuxta l. nõ impossibile. ff. de pact. & iuxta cap. contractus cum gloss. de regulis, lib. 6. Cui igitur per legem id fieri possit, sequitur, quod pacto speciali possit cum singulis depositantibus contractum prædictum inire talis depositarius. Se

cundò patet, quia est contractus iustus. Est enim ex parte campforis contractus locationis ad prædicta munia, & ad expedienda ratiocinia cum ipsis depositantibus, & singulis ab eis missis, & est conductionis adhæc munia ex parte depositantium certa mercede constituta. l. prima & secunda. ff. Locat. §. primo, institut. de locat. Sed iam, quia non quiescit cupiditas animi, aniam suspensere quidam huiusmodi campfores propter expeditionem literarum ad sua cambia destinatarum, accipiendi quinque pro mille, & soluendi chirographa ad se missa in pecunijs, vel detentis, aut contractis, aut vitiatis.

QVÆRITVR ergo, an prædictis campforibus depositarijs licitum sit, à quibuscumque consignata, sibi debita in suis cambijs soluenda deferentibus quinque pro mille exigere, aut aliquid plus, vel minus. Sicut Metina in sua instructione. §. 23. de cambijs depingit cambium adnumeratum, quod ait esse perniciosissimum, & frequenti vsu receptum, quod exercetur quidem sic: quidam rusticus dum mercatori magnam copiam frumenti vini, vel olei vendidit ducentis, verbi gratia, aureis, accipit ab ipso mercatore schedulam destinatam ad campforem, qui illos ducentos aureos, sibi soluat, qua exhibita campfori. Respondet campfor, amice, si vis literas ad talem mercatorem, quo tibi istud debitum soluat, en tibi eas literas statim expediens tradam. Ad si mauis eos tibi vt soluam, & numerem, statim soluturus es mihi octo pro centum pro meo labore: quæritur ergo, an contractus hic cambijs sit omnino iniuus. Nam Metina cum ibi omnino damnat, vt usurarium, pro quo videtur facere pragmatica 129. à Regibus Catholicis edita, quæ reuocatoria est pragmatica 127. editæ ab eisdem Regibus anno 1491. Hæc autem pragmatica 129. reuocando superiore sanxit: ne campfores possint in suo cambio consignata debita in numismate concassato, fracto, vt soluere: neque aliquid accipere sub poenis granibus

Quæst. An licitum sit campforibus depositarijs exigere quinque pro mille, &c. Sent. Meti.

ab his, qui per literas eis exhibitas, vel aliter aliquid debiti recuperauerint à cambio.

Ser. NAVA. AT verò Nauarrus non omnino huius factum improbat: sed in aliquo casu illud, vt licitum admittit.

Conclus. 3. SIT igitur huius resolutiua conclusio tertia, si omnes mercatores, vel multi conueniant inter se, & cum campforibus, ad quos suas literas pro solutione faciendâ remittunt, vel apud quos sua debita soluenda consignant: tunc isti campfores pro tali obligatione, & labore soluendi poterunt aliquid stipendij moderati accipere ab ipsis solis mercatoribus. Hæc est Soti, & videtur contra Caietanum. Huic conclusioni accedit Nauarrus in summa Latina, cap. 17. nu. 283. D. vbi ait credimus etiam priuatis licere accipere aliquid exiguum minus, quam campfori publico à republica constituto assignatur non sola ratione cambij, sed ratione alicuius interesse singularis, scilicet, quia laborem patitur & tedium, & alias incommoditates subit; & ab alijs emolumentis, & lucris excluditur: dum huic exercitio vacat, neque repugnat, quod legibus Hispaniæ prohibitum sit, ne aliquid ab aliquo minus campforis propria autoritate assumatur, quia hinc non colligitur priuatis, priuatum ne cambiant, esse interdictum, licet iustè veteri possit ex causis in l. expressis.

Probat. 1. PROBATUR autem hæc conclusio, quia inter mercatores sic conuenientes tolerari potest, quia ipsis volentibus sit, & in hoc æqua seruatur conditio eorum.

AT secundo patet, quia secundum Nauarrum licet campforibus inferuentibus reipublicæ, sicut & ceteris ministris reipublicæ iustum sui laboris stipendium percipere, licebit ergo his campforibus priuatis his mercatoribus ex pacto inferuentibus in prædictis, aliquid pro hac obligatione, & sui laboris, & occupationis pretio accipere ab eisdem mercatoribus.

Conclus. 4. DEINDE pro complemento sit conclusio quarta contra ius naturale,

diuinum, & humanum delinquit campfor ille: qui à priuatis personis, puta à rusticis, vel agricolis, vel alijs similibus recurrentibus ad ipsum cum literis ad suum cambium ex parte mercatorum directis pro obtinenda solutione debitorum, quæ mercatores illis debent, & consignant in cambio soluenda, aliquid pro expeditione harum literarum, & pro numeratione pecuniæ his soluendæ accipit. Hæc est Nauarrus in comm. de cambijs, numero 38. est Metinæ in sua instructione, fuit magistrus fratris Ioannis à Peña.

EXCIPIT tamen Nauarrus ibi ab hac conclusione aliquot casus. Primus est, quando mercator depositam habens suam pecuniam apud campforem adauxit pretium mercium soluendarum in cambio in ea summa, quæ exigenda est à rustico, vel à priuato creditore & venditore, quem pro solutione remittit ad cambium ea intentione, vt non grauetur rusticus, si ibi cogatur soluere, quod non ipse, sed potius mercator soluere tenebatur.

SECVNDVS est, & in idem redit, quando mercator in literis ad debitum à rustico, vel à priuato in cambio recuperandum eam adijcit summam, quam ipse pro numeratione tenebatur exolvere, ne à rustico exigatur, vt si mercator tantum debens centum, in literis ponit, vt soluantur rustico centum & quinque, vt sine suo detrimento illa quinque possint campfori pro ea summa, pro qua tenebatur ei mercator relinquere.

TERTIVS casus est, quando ipsa persona priuata eam summam vellet gratis condonare, & tamen, vt ipse Nauarrus fatetur, nunquam, aut raro accidit, quod gratis velit donare, sed id inuitus dat, ne ibi molestiam recuperando patiatur moram. Nam alias omnes malunt suam integrâ solutionem ibi obtinere. His exceptis casibus. Probatur nunc conclusio. Primo per regulam iuris, lib. 6. & l. qu. 4. per totam, cap. si habes. 24. quæst. 3. vbi de habetur, quod non debet aliquis alterius odio prægrauari: ergo neque rusticus,

Casus excepti à conclusione.

rusticus, neque priuata persona debet exsoluere in cambio, quod mercator exsoluere tenebatur, & patet ex argu. C. ne filius pro pat. per totum. Et patet ratione Nauarri, nam iniquum est, vt isti priuati soluant curam, quā campsores adhibuere in seruando pecuniam suorum debitorum, id est, mercatorum, vnde negat Nauarrus esse prouisionem extrauagantem (vt aliqui asserunt) vt possint in cambio quinque pro mille recipere campsores, atque hoc nullatenus se credere.

Quaestio. SED quia pergunt inquirere cam-
Quale est iustius cambium, an quod celebratur per solas literas, an quod fit ad visas literas: Dupliciter expediuntur litera.
psores, vel mercatores (vt Metina in sua Instruktionē ait) quale est iustius cambium, an quod celebratur per solas literas, aut quod fit ad visas literas. Pro cuius dubij intellectu perpendendum est huiusmodi literas confirmatius solutionis debitorum in cambijs dupliciter posse expediri, vno modo per solas literas, quibus visis campsores solitus est dicere eas sibi exhibenti, amice, virtute harum non teneor tibi statim numerare pecuniam: sed si vis literas, en eas tibi praebebo ad mercatorem quandam, nisi malis (vt in praesentiarum tibi pecunias numerem) meum mihi remunerari laborem. Alio autem modo expediuntur literae sub hac forma ad visas literas, quod vulgò dicitur, *de letra vista*, quibus statim campsores praesentatis, eas deferenti fit solutio in numerata pecunia. Inquiri igitur solet inter mercatores, quodnam horum cambiorum, iustius apparet. Respondet autem Metina ibi, quod si cambium ad visas literas, in quo, quia statim numeratur pecunia aliquid soluitur esset licitum, tunc iustius esset aliud cambium, scilicet per solas literas, vbi tandem, licet non de praesenti: sed per aliam ad alium mercatorem exhibitam schedulam, sine solutione alicuius interesse integra obtinetur debiti solutio. Verum, quia cambium istud ad literas visas, vbi quia statim numeratur pecunia priuato eas deferenti, aliquid ab eo exigitur, hodie est illicitum. Similiter etiam, & illicitum est aliud, quod fit per solas lite-

Respond.

ras. Quia licet in hoc nihil interesse alicuius soluat: tamen iniuria fit literarum harum delatori, quia in vtroque cambio statim tenetur campsores integram numerare pecuniam, & non quærere dilaciones ad excusandas iniquitates, idè tales campsores auctore Metina, vbi supra, cum accesserint ad confessionem cogendi sunt per confessorem, vt restituant id, quod hac ratione acceperint, cum quibusdamque illorum, perinde agendum censer, atque cum publicis vsurarijs.

PRÆTEREA, quia iuxta primam & secundam conclusionem, campsores publici praefecti à Republica: siue alij subseruientes aliquibus mercatoribus in recipiendo, deposita pecuniarum, eaque custodiendo, scribendo, numerando, eorum rationem reddendo, literas ad eos directas expediendo per pecuniam solutionem, ob hæc officia merentur stipendium & cum auctore Nauarro, vbi supra veram non fit, quod Sotus libro 7. de Iustitia & iure, quaest. 4. articulo 1. & alij dixerunt, scilicet, quòd in Hispaniæ Regnis fit statutum, quòd campsores, quando aliquibus numerata pecunia soluant, possint quinque pro vno quoque mille accipere, sequitur vt de eorum salario quantum futurum fit, & quale iam dicamus.

DICIMVS ergo primo, quòd vbi istud stipendium praetaxatum esset per Rempublicam, illud esset seruandum, neque ab eo esset excedendum. Secundo dicimus, quòd vbi talis Reipublicæ non extat taxa, salarium horum campsores erit, quod quilibet mercator apud eos deponens depositum pecuniam arbitrio boni viri dat, vel dare debet. Quod vt magis pateat, quomodo id fieri debeat, notatu opus est, campsores huiusmodi dupliciter pecuniam recipere, vno modo realiter statim numeratam pecuniam recipiendo. Alio modo schedulas aliorum cambiorum, acceptando, vel aliarum personarum literas, quibus in suo banco, vel spò-

Quaestio de Salario. Dicitur 1.

dent, vel consignant solutionem eorum debitorum, quæ per huiusmodi literas ibi remittunt, vt suo nomine soluantur. Sicut etiam dupliciter contingit huiusmodi campsores in suis cambijs aliquid soluere: vno modo ibi realiter numerando pecuniam, alio modo per schedulas remittendo solutionem ad alia cambia, vt ibi solutio fiat.

Salariū in hanc. IGITUR arbitrio boni viri (quoniam eius arbitrio relinquuntur decernenda: quæ iure manent indecisæ. ff. de iure deliber. l. 1. & cap. de causis, de offi. deleg.) debent taxari praedictorum salarijs, postquam de hoc in iure nihil est cautum, conuentione iusta non stante ex parte partium, per arbitramentum inquam expertorum, & bonorum virorum habita ratione de quantitate depositorum, & de duratione custodia eorum, & periculis eorum, & negotiorum circa illa gestorum. Neque excusat ab hoc salario iusto his campsores ibi deponentibus ibi sua deposita cum his oneribus soluendo consuetudo, quæ est in aliquibus partibus Galliarum, & Hispaniarum, non solum non agendi gratias mercatoribus ibi deponentibus sua deposita pecuniarum in cambijs: sed rependendi eidem mercatoribus sex vel septem pro centum in anno, pro eo quòd beneficio afficiunt ipsos campsores deponendo apud eos sua deposita, quia sic subministrant eidem campsores pecunias, quibus inter negotiando, & cambiando lucrarent. Quia certè hæc solutio sex, vel septem pro centum ex praedicta ratione facta ex parte deponentium mercatorum, qui eam recipiunt, manifesta vsura non caret, quia ex mutuo accipitur hoc interesse à deponentibus. Nam pecunia deposito commissa, si facultas fiat depositario ea vendendi, & negociandi cum ea, in mutuum conuertitur. Sed & illud quoque iniustitia non vacat, scilicet, defraudare ipsos depositarios campsores sua iusta mercede pro curis, & laboribus praedictis, quos subeunt, praesertim quando hæc deposita ea lege

eis committuntur: vt parati sint ea reddere cum primùm per deponetes reperita fuerint. Neque donatio mercedis debita, aut illius pensionis sex, vel septem, pro centum quotannis, quòd legitima, fit praesumendum est auctore Nauarro in summa Lat. c. 17. nu. 183. litera H. nisi fortè post custodiam, & depositum finitum facta sit, & non ante.

POST QUAM de campsores publicis ex officio, aut campsores depositarijs ex obligatione, & pacto, an aliquid mercedis hi possint accipere, & quantum, & à quibus abundè dictum est, iam tota controuersia doctorum ed tendit: vtrum priuata persona, quæ neque ex obligatione, aut ex officio cambire pecunias pro pecunijs tenentur, possint licite exercere cum lucro huiusmodi cambia praesertim minuta, si sponte ea exercere voluerint. Sotus de Iustit. & iure, q. 9. art. 1. & Metina in sua instr. & Nauarrus comment. de Cambijs, num. 19. & in summa, nu. 283. D. Hoc etiam personis priuatis concedunt. Albornozius lib. 3. de Contractibus, tit. 4. id eis negat, vt autem à clario-ribus incipiamus.

SIT prima conclusio ratione dani emergentis, aut lucris cessantis: bene licet etiam priuatis personis cambire monetam pro moneta cambio minuto, ex praedictis causis expetendo aliquod interesse supra pretium legale monetae, quam permutat. Hæc conclusio est Caieta. in Opus. de Camb. cap. 1. & 6. est Syluest. vsura 4. q. 3. & 4. & q. 7. §. 3. est Conradi de Contract. quaest. 9. conclu. 5. cui subscribit Garcia, de Contract. 2. par. cap. 7. pag. 197.

PROBATVR, quia in ceteris licitis contractibus, licet se seruare indemnem à lucro cessante, & à damno emergente: ergo etiam in cambio isto minuto, vbi multæ possunt interuenire causæ, quæ ad lucrum cessans vel ad damnum emergens reducuntur, scilicet, quia ista pecunia, quæ commutatur, est commutantis, qui rogatur eam commutare magis gratia, vel quia commodior ad seruandum, vel ad portandum,

Quaestio.

Variat Doctor.

Conclusio.

Prob.

tandum, vel ad emenda necessaria, vel quia magis aestimatur à suo domino, quia est, aut antiquior, aut curiosior, vt moneta aurea Turcarum, aut quia rarior: ergo rationibus prædictis, si commutetur ad petitionem alterius, potest expecti aliquod moderatum lucrum. Nam & D. Tho. huic conclusio ni suffragatur, qui 2.2.q.77. art. 1. ait, quòd potest aliquid vendi, plusquam valet secundum se, si plus valeat habenti. Ergo si ob aliquam harum rationum moneta plus valeat habenti, poterit eam commutare cum aliquo sui emolumento.

Quaestio. SED quid si commutanti, neque aliquod lucrum cesset ex commutatione, neque inde aliquod damnum ei emergat, an poterit, cum priuatus sit, commutare suam monetam pro alia plus accipiendi.

Arg. 1. AT videtur certè id nullatenus licere, quia secluso damno emergente, aut lucro cessante, pecunia, sicut neque alia merx legali pretio taxata nõ valet ultra legalem taxam. Sed in oppositum est, quia videre est passim esse vsu receptum ducatum pro duodecim argenteis & dimidio, aut pro tredecim commutari, coronam autè auream pro vndecim, & dimidio, quæ tamen aestimationem legalem præstitutam à rege superegreditur: nec verò id facti à confessoribus crimini datur.

Cum autem circa hoc difficultatis pñctum tres versentur opiniones, quid de vnaquaque sentiendum sit, dicendum est nobis. Prima igitur opinio est Metinæ, Mercati, & Alborno rii afferentium propter allatam rationem id non licere: Quia non vniciusque est liberum aestimationem præterire legalem.

Variante doctores.

Opinio 1. ALIA autem opinio media est, quæ est Caietani in opusculis, de cambijs, cap. 1. & 6. quæ est etiam magistri Soti, de Iustitia & iure, lib. 6. q. 9. cui etiam assentit Nauarrus cõment. de camb. num. 51. & 52. qui eius sunt sententiæ, quæ licet pecunia secundum suum vsu principalem, vt pretium rerum venalium est, non possit commutari, aut vendi pluris, quàm eius aesti-

matio legalis valeat, bene tamen considerata secundum eius vsu minus principalem, & secundarium, scilicet, vt merx quædam est, vel considerata, vt metallum quoddam est: nam sic pluris vendi, aut cambiari potest, quàm sit eius legalis taxa.

OPINIO autem tertia in alio extremo à prima sita est, scilicet, aliorum, qui asseuerant pecuniam èt secundum suum vsu principalem, id est, quatenus pretium rerum venalium est, posse commutari pro pecunia maioris pretij cum aliquo emolumento. Reiecta ergo prima opinione, vt pote quæ est contra communem vsuam, & contra communem opinionem. Ad quæstionem responderetur per subiectam conclusionem, quæ suo ordine secunda est, & per tertiam.

SECVNDA conclusio, probabilis est illa opinio tertia, scilicet, quòd pecunia assumpta secundum suum vsu primarium in ordine ad emptiones, & venditiones, id est, quatenus mensura est valoris mercium, possit licite dari, & commutari in solutione, verbi gratia, tritici, aut vini, aut olei, aut cæterarum mercium pro maiori pretio, quàm eius legalis aestimatio sit, cum his tamen limitationibus limitata, quas adiecit Garcia. 2. par. de tractibus & contractibus, cap. 7. pag. 207. & cum alijs, quas nos addimus, quatenus securius teneri possit.

PRIMA limitatio sit, quòd talis opinio est probabilis: dummodo etiam si venditori emptor mercium nolit, aut non possit soluere pretium mercium, nisi in numismate aureo, siue in alio possit numismate soluere, nullo casu cogat venditorem, vt in aurea moneta accipiat solutione eo sine, vt eam accipiat pro maiori valore, quàm sit eius valor legalis.

SECVNDA limitatio est, quòd si talis solutio in numismate aureo fiat, id fiat ad instantiam venditoris, & non ad instantiam emptoris. At tertia quoque limitatio, quam nos superaddimus est, quòd etiam ad instantiam venditoris in aurea moneta soluens eam in solutione pro maiori pretio

SECVNDA conclusio, probabilis est illa opinio tertia, scilicet, quòd pecunia assumpta secundum suum vsu primarium in ordine ad emptiones, & venditiones, id est, quatenus mensura est valoris mercium, possit licite dari, & commutari in solutione, verbi gratia, tritici, aut vini, aut olei, aut cæterarum mercium pro maiori pretio, quàm eius legalis aestimatio sit, cum his tamen limitationibus limitata, quas adiecit Garcia. 2. par. de tractibus & contractibus, cap. 7. pag. 207. & cum alijs, quas nos addimus, quatenus securius teneri possit.

PRIMA limitatio sit, quòd talis opinio est probabilis: dummodo etiam si venditori emptor mercium nolit, aut non possit soluere pretium mercium, nisi in numismate aureo, siue in alio possit numismate soluere, nullo casu cogat venditorem, vt in aurea moneta accipiat solutione eo sine, vt eam accipiat pro maiori valore, quàm sit eius valor legalis.

SECVNDA limitatio est, quòd si talis solutio in numismate aureo fiat, id fiat ad instantiam venditoris, & non ad instantiam emptoris. At tertia quoque limitatio, quam nos superaddimus est, quòd etiam ad instantiam venditoris in aurea moneta soluens eam in solutione pro maiori pretio

pretio non computet, quàm sit sua aestimatio legalis, quando eam pecuniam commutaturus non erat maiori pretio, quàm legali, quia de hoc nõ agebat: sed potius eam sic in alijs mercibus eam insumpturnus erat. Secus autem esset, si eam pluris commutare poterat, & de facto commutaturus sic erat, & in alia moneta area, siue inferiori soluere poterat, & ad instantiam venditoris ei soluit in aurea. Quia tum saltem ratione lucris cessantis erit vera hæc conclusio, licet, quòd ratione lucris cessantis licitum esset in cambijs minutis monetam auream pluris aestimare dictum sit in conclusione prima. Quibus tandem quartam, & ultimam limitationem apponimus, scilicet, hoc sic cum limitationibus liceret: dum cesset scandalum, vt id fieri videntes non scandalizentur, vt de re insolita, & noua, & speciem mali præ se ferente.

PROBATVR autem conclusio sic limitata. Quia tunc ratione lucris cessantis, sibi liceret pluris computare monetam auream. Tum, quia sicut merces ad instantiam emptoris venditæ plus valet, quàm si vltro essent oblata: ita & in hoc casu moneta aurea ad instantiam creditoris soluta plus videtur valere, quàm si vltro esset oblata.

QVOD & exemplo hoc nititur ostendere Garcia, verbi gratia, si ratio ne magnæ succrescentis penuriæ tritici, dissimulante rege, vsus in oleuisset vendendi triticum cariùs, quàm præfixit eius taxa: tunc si quis mihi deberet aureos centum, etiam si præter triticum nihil haberet, vnde mihi esset soluendo, cogi non possem ego ad solutionem sumendam in tritico cariori pretio aestimato, quàm dicitur taxa. Secus autem esset, si ego in centum aureorum solutionem impendi mihi triticum postularem. Nam tunc alius me alstringere posset ad computandum triticum in solutionem pretio communi prædicto currenti, licet auctius esset, quàm pretium taxæ, sic & in præfenti huius conclusionis casu sit limitatio.

Instruct. Negot. Lib. 2.

TERCIA conclusio opinio illa media, vt pote quæ distat ab extremis maiori pollet probabilitate, & consentanea rationi magis videtur, quæ dicitur, quòd pecunia, tū vt ex tali metallo constat, scilicet, prout aurea, vel argentea est, tum etiam, vt in suum secundarium (vt moneta est) venit vsu, quo vt merx pro merce: ita vna pecunia pro alia commutari potest, sic licite commutari potest maiori pretio aestimata, quàm eius aestimatio legalis valet: nõ tamen potest pluris sic estimari, quatenus vt moneta est, in suum assumitur vsu principalem, id est, in ordine ad emptionem, & venditionem rerum, vt pretium rerum venalium est, & confert ad soluenda chirographa, & debita. Hæc est Caietani in Opusc. de Cambijs, ca. 1. & 6. est Nauar. in comment. de Cambijs, num. 51. & 52. est Soti de Iustitia & iure, libro 6. quæstione 9. Hæc autem conclusio probatur ex communi practica, & vsu eam confirmante. Nã communi vsu receptum est etiam apud personas probatæ vitæ, & timorate conscientie: quæ citra scrupulum ambiunt duplonem pro viginti, & quinque regalibus, vel pro viginti, & sex, cum ex sua estimatione legali solum viginti duo regalia attingat, & ea non excedat: neque de hoc facto incusantur etiam à doctis Confessoribus. Secundò probatur ratione, nam sicut triticum cum magna eius superuenit abundantia non obstante eius maiori taxa, rationabiliter decrescit in valore, & è conuersò dum inassuetæ entis, & magna accidit penuria Rege, vel Principe rationabiliter dissimulante, rationabiliter quoque crescit in pretio, sic etiam moneta aurea, quando iuxta suum secundarium vsu assumitur, scilicet, vt merx commutabilis, aut vendibilis pro alia pecunia est, ex talis monetæ aureæ, vel argenteæ magna accidentente penuria, rationabiliter dissimulante Principe potest moneta aurea pro pluribus argenteis, & moneta argentea pro pluribus dipondijs areis, quàm eius estimatio legalis valeat, commutari:

Conclusio.

Prob. 1.

Prob. 2.

b tari:

tari: sicut nunc vsu euenit, qui quidē vsus cum sit generalis, excusat etiam commutantes ducatos aureos, & coronas aureas pro maiori pretio, quā præscribit legalis taxa. Iustificatur enim hoc ex vsu innascenti ex penuria huius monetæ, qui cum sit permissus, & toleratus à potente transgressores punire, videtur eos excusare, alias nō, quia lex taxæ eos obligat.

Coroll. HINC inferunt aliqui, vt Garcia vnum corollarium, scilicet, quod tempore vbi magna esset abundantia auri, monetæ aurea non posset pluris cambiari, quā est eius æstimatio legalis. Sed dicimus nihilominus, quoniam femper persant aliæ causæ, quibus moneta aurea commodior potest esse, & ad plures vtilitates conducēs, quā ærea, vel argentea, ideò regulariter, maximè id non vetat, sed permittente Principe, poterit monetæ aurea pluris cambiari, quā eius æstimatio legalis valet.

Nota. NON tamen auctore fratre Ioanne à Peña licitum est cambiare cambio manuali, & minuto monetam auream inferioris valoris pro moneta aurea superioris valoris, nisi fiat compensatio excessus, vt verbi gratia, non licet liberam auri in coronis cambiare pro libra auri in Castellansenibus ducatis, vel Cruciatibus Lusitanis, committitur enim iniustitia. Nam cum aurum coronarum impurius sit, & minus defecatum, quā aurum prædictorum ducatorum, & Cruciatorum, non tot constat gradibus, ac per consequens iniustitia non caret, sic commutare, sicut ab iniustitia nō abesset, sic equum non ita bonum pro valde bono citra recompensationem commutare.

Ad argumenta in principio posita. IAM superest, vt argumenta in principio allata dissoluamus. Ad primum argumentum, respondetur ex mente Nauarri comment. de Camb. num. 57. & 58. quod numisma prout est taxatum, id est, ordine ad finem suum principale, quatenus rerum venalium pretium est, sic in indiuisibili consistit: tamen taxatur per legem, vt eum valorem non excedat, neque

possit excedere rebus immutatis, & in eodem statu permanentibus, non autem taliter, quod interdiceret lex intenderit eius monetæ maiorem æstimationem, & valorem, si postea ratione eiusdem monetæ penuriæ contingeret magis æstimari & valere. *Solutio Natur.* At quamuis Nauarrus istam reputet securiorem solutionem, reliquas solutiones, & quam tradit Syluester respiciens, nescio tamen an hæc sua solutio totam exhauriat argumenti difficultatem, quia non videtur satis constans, neque multum verisimile, quod hoc in tempore maiori laboretur penuria numerorum aureorum, quā fuerit eorum abundantia, cum olim ceperunt cudi, & taxari, nisi dicamus, quod copia exterorum mercatorum, qui mille occultis modis in Hispania expiscantur nummos aureos, vt exportent eos extra Hispaniam, in Hispania hanc caritatem, & penuriam inuenerit, quod etiam dicere non tollit difficultatem, sed auget eam, scilicet, quia rex Hispaniæ, qui prætaxauit illam monetam auream, ad hoc non præstat consensum, vt pluris, quā taxa præfixit, cambiatur, vt extrahatur à Regno cū alijs (vt constat) sub grauibus poenis per suas leges vetuerit numisma aureum exportari extra regnum. Dicimus tamen, quod vndecumque venerit ista penuria illa stante in Hispania simul cum vsu inter Hispanos recepto sic cambiandi cum lucro in cambio minuto, acceptanda videtur ista solutio Nauarri, licet non careat aliqua difficultate.

QVARE solutio Syluestri verbo vsura 4. quæst. 3. licet à Nauarro tanquam insufficientis refutetur, quia, inquit, non reddit rationem diuersitatis: tamen non contemnenda videtur. Solut autem Syluester argumentum per hanc distinctionem dicens, scilicet, quod moneta fuit taxata non vt pretium sui, sed tantum vt pretium aliarum rerum. Et ratio huius diuersitatis est, quia in re perquam necessaria, qualis est venditio, & emptio rerum, ad tollendas deceptiones oportuit præstitui mensuram certam, in re autem

autē non ita necessaria, qualis est permutatio pecuniæ pro pecunia, vt merx est, quæ & sapè non tam ob necessitatem, quā ob hoc lucrum exercetur, non oportuit esse mensuram, præfixam propter singulares commutitates, quod vnum aurum, vt potest purius habet magis quā alterum.

Solutio 3. pro distinc. ADDE præterea his tertiam solutionem distinguendo, scilicet, quod pretium monetæ est prætaxatum ad effectum debita, & chirographa soluendi, & emptiones, & venditiones exercendi: non autem ad effectum, vt pro maiori pretio permutari non possit, quando illam pecuniam habenti ex ea aliqua commoditas specialis resultat iuxta supradictam doctrinam D. Thomæ.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respondetur negando ex concessione partis affirmatiuæ occasionem dari peruertendi monetæ pretium legale, quia solum in commutationibus pecuniæ id conceditur personis priuatis, dum ciuili lege interdictum non est. Nam in solutionibus debitorum, & in emptionibus, & venditionibus non licet transgredi pretium legale.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum negatur antecedens, quod æstimatio monetæ, in quantum moneta, & in quantum ex tali metallo constat, sit eadem. Non negamus nos, quod Princeps in taxando monetæ aureas, omnes earum attenderit vtilitates. Verum autem est, quod in æstimationem legalē eis assignando, vtilitates earum communes secundum speciem metalli per spectas habuit: non tamen particulares omnes. Aduertit autem tunc legislator specificas qualitates auri, vniuscuiusque monetæ, scilicet, earum auri pondus, sonitum, puritatem, virtutem ad effectus communes: non autem aduertit ad qualitates particulares, propter quas vna moneta aurea magis æstimatur, quā alia, vt quia huiusmodi aurum rutilantius est, vel splendidius, vel ad deaurandum accommodatius, vel quia est gratioris, aut grandioris formæ, vnde fit, vt magis alliciat oculos. Quare ratione ha-

rum qualitatum in ordine ad cambiam minuta solent magis æstimari.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum conceditur antecedens, quod mercatoribus non subest facultas augendi pretium mercium, quæ iam legalem æstimationem obtinent ex taxa reipublicæ, etiam si eas pro alijs permurent. Sed hoc verum est, dum abundantia illarum mercium, quæ suberat, dum prætaxatæ sunt, persevererit: alioquin magna succedente earum mercium penuria, non erit illicitum, si ex tam vrgenti ratione dissimulante rege pluris vendantur, quā earum æstimatio legalis permittebat. Pariter ergo concedendum videtur, quod dum pretium legale monetis est inditum, secundum præsentem abundantiam earum metalli est inditum, præsentibus quoque alijs circumstantijs perpenfis, quæ si postea varientur ex penuria metalli, vel aliter, nihil vetat, si eius valor in ordine ad commutationem pecuniarum pro pecunijs varietur dissimulante legislatore, neque contradicente.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum respondetur ex mente Nauarri in Comm. de cambijs, num. 54. licet vt ipse ait, appareat insolubile. Dicitur ergo, quod licet in tempore, in quo penuria pecuniarum laboratur in generali, ducatus aureus non plures argenteos valeat: neque argenteus plura dipondia, quā cum horum magna abundantia suppetit: tamen negari non potest, quin tempore generalis penuriæ, omnis pecunia pluris valeat in ordine ad emibilia: quia cæteris paribus plures res venales tunc vno numismate aureo, vel argenteo: emuntur, quā cum vtriusque huius numismatis maior suppetebat copia. Neque obiectio alicuius est momenti, quia obijcitur hoc accidere ex modica æstimatione mercium tunc contingenti, quia hæc rursus ortum habet ex maiori æstimatione, in quam ascendit pecunia propter eius generalem accidentem penuriam.

AD confirmationem, respondet *Ad consfr* Nauarrus in commento de Cambijs, numero 56. vbi negat necessitatem,

figēdiscuta, aut ducatos imaginarios mercatorū distinctos à popularibus ducatis, vel scutis : quia sine his imaginarijs scutis, vel ducatis potest distinctē fieri conuentio de pretio persoluendo in commutatione pro quolibet scuto, vel ducato vero & reali.

De scutis imaginarijs.

Imò necesse est, ne tales scuti imaginarij fingantur : quia aliàs, vt innuit Sotus lib. 7. de Iustitia & iur. quæst. 5. art. 1. circa finem, si fingantur, offertur occasio aliquibus mercatoribus mutuandi scuea realia eo fine, vt iuxta æstimationem scutorum imaginariorum soluantur. Quare quando populi est fabula, quod scuta, & ducati, quibus vtuntur mercatores ad cambiam sunt alterius pretij : & diuersi ab his, quibus emunt merces in nundinis : hoc non taliter est accipiendum, quasi in facultate mercatorum sit prohibitio augere eorum pretium : sed id ita intellige, quod talis campforum aureus cum accessione illa, quæ pro illo soluenda est, quando hinc, vel inde de loco ad locum cambitur, pluris valet. Vnde fatetur Nauarrus in summa, cap. 17. numero 283. litera N, penes finem, quod non omnes ducati cum auctuario suo, seu cum accessione lucri prædicta, quibus mercatores cambiam exercent, idem obtinent pretium, sed varium, scilicet maius, vel minus iuxta locorum diuersitatem, ad quæ, vel vnde destinantur, vel remittuntur soluendi. Quare nihil est, inquit Nauarrus, cur vt fictitij ducati sint reprobandi ab eis, quos in prædicto commento secutum se fuisse hic in summa testatur Nauarrus. Quare hic videtur mutasse sententiam, quæ quidem vltima sententia Nauarrī esto vera sit, sed inficiari non potest, quin (vt insinuaui Sotus, non sincere negotiantibus magna subsit occasio accepta delinquendi, dum mutuantes etiam lucro nullo cessante, aut non tanto, lucrum cum isto auctuario ficto contententur reportare.

Sententia vltima Nau. occasonata.

De triplici specie cambij per literas: differentia potissima inter has species est cognitū necessarissima: de differentijs inter se exemplificantur ha species, an cambiari possint numi smata eiu sdem specie licet non eiu sdem valoris in prima specie cambij exemplificatur moneta aurea, vel argentea, crescens in valore per pragmaticam, quo valore est restituenda, & quomodo in hoc sententia Soti est tutior exceptis quibusdam casibus, & de quadam differentia.

CAPVT III.

POSTquam de cambio manuali, siue minuto est disputatum, superest, vt de cambio per literas differamus, quæ quidem materia inter omnes materias de contractibus, vt pote intricatior maius scribentibus facefit negotium, & maiorem ingerit difficultatem, ac proinde peculiari ope diuini numinis ad hoc indigemus, quo recto ordine, & distincto procedentes viam ad tam difficilis materiæ intelligentiam aperiamus. Cambium autem hoc idèò cambium per literas dicitur, quia in eo vnus contrahentium pecuniam accipit, vel dat: alius verò literas præbet, virtute quarum reddenda venit in cambium pecuniæ primò data, vel receptæ.

PERPENDENDVM autem Cambij per literas tres species. est primò huius contractus tres assignari species, quæ licet in hac vniuocâ ratione conueniant accidentaliter, quod executioni mandantur per literas, tamen earum diuersa est natura. Quare cambium per literas, vt pote æquiuocum prius est diuidendum, quâ definitum. Est igitur prima eius species, dum propter necessitatem vtriusque cambientis, scilicet, quia, qui commoratur Valentia indiget sua pecunia, quam habet Hispali, vt hic, id est, Valentia, sibi tradatur: alius autem, qui Valentia abundat pecunia, ea indiget Hispali, vbi pecunia caret, cambiant inter se suas pecunias in diuersis locis, scilicet, Valentia & Hispali habi-

habitas, literasque tradit, qui eas pecunias habet absentes Hispali, vt pro acceptis Valentia Hispali eas deferentibus detur ibi habita pecunia. Secunda autem species cambiorum per literas est, cum quia aliquis necessitate premitur transferendi pecuniam suã ad alium locum: eam alteri confert, qui eam à loco ad locum transferat. Species 2. Tertia autem species cambiorum per literas est, quando cum aliquis, verbi gratia, Valentia pecunia indiget. Vbi ea caret, ibi sibi tribuitur ea conditione, vt eandem alibi, id est, Hispali reddere teneatur.

Differentia potissima inter has species cognitū necessarissima. INTER has autem cambiorum per literas species hæc differentia potissima interuenit: quæ valde notata est necessaria, quippe quæ singulari quodammodo ad huius materiæ, tam implexæ notitiam confert, scilicet quod primum cambium per literas in vtriusque vtilitatem cedit: quia propter vtriusque cambientis necessitatem concurrentem, quorum vnus hic, alter alibi indiget pecunia in hac prima specie cambiorum per literas cambitur pecunia pro pecunia. Sed in secunda specie cambiorum per literas, principaliter contrahitur in vtilitatem, & ob necessitatem suam pecuniam ad eam ad alium locum transferendum dantis. Reducitur namque contractus hic, vt postea latius dicitur ad contractum locationis: quo iste conducit operam alterius ad suam ad alium locum traducendam pecuniam. Contractus autem locationis in vtilitatem conducentis operas, quas locat alter, principaliter redundat. Quare sicut hac ratione ad instantiam ipsius debet, & solet fieri regulariter: & ita contractus hic huius secundæ speciei ad instantiam dantis prius suam pecuniam solet fieri. At in tertia specie cambiorum per literas contrahitur principaliter propter vtilitatem, & necessitatem hic recipientis pecuniam ad cambium, quocirca ad eius instantiam, & petitionem solet, & debet fieri.

Differentia horum cambiorum alia.

PRÆTEREA cambium secundæ speciei auctore Syluestro vsura 4. qu. 6. est, in quo campior prius recipit Instruct. Negot. Lib. 2.

pecuniam, siue hic, siue alibi, vt illam reddat, vbi prius dans illam recuperare habet necesse. In tertio autem genere cambij, qui pecunia hic, vel alibi indiget, eam prius recipit, vbi ea eget, vt eam campiori eam danti cambiatam alio in loco reddat: vt si recipiatur Hispali, vt reddibatur in cambio in nundinis Metinensibus. Igitur vt distinctè secunda species cambij per literas à tertia distinguatur, & abdit omnis confusio, primò coniciendus est oculus, vtrum egens alibi pecunia hic eam det, vt sibi alibi, vbi eget, detur: & sic erit secunda species cambij per literas, vel vtrum egens pecunia, vbi ea eget, prius recipiat ibi eam ad cambium, vt eam alibi cambiatam reddat: nam tunc contractus hic ad tertiam speciem cambiorum per literas pertinebit. Secundò, discernitur prima species cambiorum per literas à secunda specie: quia in prima specie necessario, & ex natura contractus requiritur, duæ sint in diuersis locis contitutæ monetæ, quarum vna cambitur pro alia. Nam cum sit cambium monetæ pro moneta, & cambium suapte natura distinctas res exigit numero, sic cambium primæ huius speciei pecunias saltem distinctas numero prærequirit in locis diuersis consistentes. Secunda autem species cambij id necessario non requirit: nam eodem numero pecunia, quæ in vno loco datur deferenda ad alium, potest reddi in alio.

Differentia inter 2. & 3. speciem discernitur

Differentia speciei primæ ab secunda.

Exemplificatur hæc species.

IGITUR resolutoriè teste Garcia de Contractibus. 2. part. c. 8. pa. 218. cambium per literas tribus speciebus continetur. Prima autem species est, vbi aliquis cambit monetam in aliquo loco à se habitam pro moneta, quam alius alibi habet. Secunda verò species huius cambij per literas est. Quando ego ipse hic prius numos numero, vt mihi alibi reddantur, vel eos alibi numero, vt mihi hic restituatur.

TERTIA autem species huius cambij per literas est, quando alius mihi prius hic numos tribuit, vt ego ipse alibi eos sibi reddam, vel alibi mihi eos contulit, quò ego hic eos cambiatos rependerem sibi.

De i. specie. Quasi. Pranos. I AM de prima specie cambiorum per literas aggressuri disputationem, an contractus hic cambij primæ speciei licitus sit in controuersiam adducimus præmittentes primò, quod quia cambium hoc contractui emptionis, & venditionis quodammodo subijcitur: ideo leges emptionis & venditionis pleræque seruari oportet in hoc contractu, videlicet de manifestando vitio pecuniæ, vel rei cambiata.

SECVNDò quod de euicta pecunia, vel re, cambiens teneatur. Tertio quòd inter res, vel pecunias permutatas seruetur æqualitas, quia cambium hoc actus iustitiæ commutatiuæ est, quæ æqualitatem proinde exigit.

Quasi. QVÆRITVR ergo primò, an permutari possit numisma, pro alio numismate eiusdem speciei, licet non sint eiusdem valoris ambo, id est, an liceat argenteos Castellanos, quos quis possidet Valentis ibi minus in minutis pecunijs commutare pro alijs eiusdem speciei in Catalonia existentibus, & ibi in minutis pecunijs plus valentibus.

Arg. 1. IGITVR pro parte affirmatiua arguitur primò, nam pecunia aurea dum mutuatur, si postea per nouam pragmaticam Regis crescat in pretio, reddenda est in maiori valore, quo valet iuxta sententiam Bart. in l. cum quid. ff. de Reb. cred. num. 7. l. l. cum aurum. ff. de Aur. & arg. & l. Paulus. ff. de Solut. nu. 6. & 10. qui communiter est receptus, scilicet per Bald. Alexad. & Ias. & ferè omnes alios in d. l. cum quid. Ergo etiam pecunia aurea commutata pro alia eiusdem speciei in alio loco existenti, & ibi plus valenti potest ibi recipi in maiori valore. Neque enim videtur vlla intercedere differentia: nam non est maior ratio, quæ pecunia aurea mutuata si in posteriori tempore creuerit in valore, reddenda sit in maiori valore, & quod pecunia aurea permutata, si in loco, vbi reddenda est, creuerit in pretio, in illo maiori pretio possit recuperari.

Confirm. ET confirmatur, quia nihil prohibet huiusmodi pecuniæ auream ab eo loco, vbi minus valet transmitti

ad eum locum vbi maioris est valoris, ibique eam cambire pretio, quo magis æstimatur ibi, sicut licitum est merces transuectas à loco vbi minus valent ad locum vbi magis æstimantur, vbi vendere pretio currenti licet sit maius: ergo pari ratione nulla superaddita recompensatione poterit numisma in vno loco minus valens cambiari pro alio, quod alibi magis valet.

SECVNDò arguitur, quia mensura tritici mutuari potest etiam si à mutuuario sic valente reddenda sit in tempore, vel in loco vbi magis valet: ergo à simili licebit pecuniam permutare etiam si in loco, vbi redhibenda est, in maiori pretio sit.

TERTIò arguitur, quia vsus communis à nemine vitio notatus videtur iustificare contractus, sed vsus hic est communiter receptus Valentis, neque ab aliquo reprobatus. Nam Valentis vbi permutantur argentei existentes Barchinonæ pro existentibus Valentis, vbi minus valet, & pro hoc minori valore nulla interuenit recompensatio: ergo potest commutari pecunia, pro pecunia alibi plus valente.

QVARTò arguitur, quia quamuis cambium istud primæ speciei per literas, fiat propter vtriusque contrahentis necessitatem: tamen accidere potest, vt aliquis horum contrahentium æquè indigentium tali permutatione, si prius rogatus ab alio dare hic sibi pecuniam, quam se offert soluere alibi, vbi magis valet, cum ista ignarus necessitatis alterius tantum vt suæ subueniat necessitati, roget, prius plane videtur: Rogatus iste possit permutare pecuniam cum illo maioris valoris interesse, quo alibi magis æstimatur, vbi restituenda est, quam æstimatur vbi datur. Quod & probat à simili Sotus de Iustitia & iure, lib. 6. q. 10. ar. 1. ex exemplo mulæ, quam vnus vnus expensis reportare in Salmanticam habet necesse, & alius huius necessitatis infcius: & suæ necessitatis conficius: quia indiget ea ad Salmanticam proficiscendum, eam ad iter conducit prius, nam proculdubio in hoc casu, quia

quia ille est primò rogatus, non obstante, quòd ex hoc suæ necessitati prospicit, poterit pro locatione mulæ percipere interesse à rogante.

Concl. 1. PRO illucidatione questionis statuitur prima conclusio, quando iuxta istam primam speciem cambij per literas, propter necessitatem vtriusque contrahentis cambiuntur pecuniæ in diuersis locis consistentes, scilicet Hispali, & Valentis, quia qui eam habet Valentis, pecunia indiget Hispali, & è contra, qui eam habet Hispali, ea opus habet Valentis: tunc & si pecunia hæc diuersis consistentes locis eiusdem sint speciei: si tamen pecuniæ vnus loci inferiores sint in valore, quam pecuniæ alterius loci, licet commutari non possunt: nisi recompensetur, id quod minus valet pecuniæ, quæ sunt inferiores valore, recompensetur (inquam) danti pecunias in alio loco maioris valoris. Vt exempli gratia, si argentei Castellanos consistentes Valentis, vbi minus valet, commutentur pro argenteis Castellansibus consistentibus Aragonis, & Catalonia vbi magis valet. Patet autem conclusio hæc, quia huiusmodi commutatio, seu cambitio pecuniarum est actus iustitiæ commutatiuæ: ergo sicut in cæteris permutationibus rerum, quia eiusdem iustitiæ commutatiuæ actus sunt, vbi est inæqualitas, facienda est recompensatio usque ad statuendam æqualitatem iustitiæ: ita & hic.

Obiectioni sit satis. NEQVE obstat illa opinio tam acceptata, quæ dicitur pecuniam præsentem in loco cæteris paribus maioris estimari, quam absentem à loco, licet præsens tempore non pluris æstimetur de se, quam à tempore præsentis absens. Quia in hoc cambio pecunia, quæ est in illo loco præsens, vbi huius cambij contrahitur contractus: & vbi contrahentes contrahunt, non reputatur præsens respectu domini ibi eam habentis, quia ibi ea pecunia non indiget: neque ibi est, sibi accommodata, imò indiget etiam expensis deportationis, vt eam ad illum possit traducere locum, vbi plus emolumentum cū

ea negociando sit allatura. Sed quid si in hoc cambio pecuniæ diuersis locis consistentes æquales essent in valore, an pro earum permutatione aliquid lucri expectari possit pro huius quoque difficultatis expeditione.

SECVNDA statuitur conclusio in ista prima specie cambij literarum, vbi propter necessitatem vtriusque contrahentis permutantur pecuniæ in diuersis locis existentes, si alias sint æquales in valore nullus permutantiū aliquod interesse ultra ab alio prætere dere potest, hæc est Mercati lib. de camb. cap. 2. est Garcia de Contractibus. 2. parte. cap. 9. pag. 269. est tamen contra Sotum, qui in lib. 6. de Iusti. & iure, quæst. 10. art. 1. ait, quod sicut in exemplo equi reportandi ad locum unde adductus est, qui primo præuenit alium rogando, siue ille prius roget alium, vt eum ad destinatum locum referat siue eum delaturus prius roget, vt sibi pro illo itinere conficiendo locetur aliquid interesse repensurus est alteri rogato, sic & in isto cambio, qui primo est ab alio rogatus permutare hoc secundum ipsum poterit percipere interesse, etiam si suæ referat istam permutationem pecuniæ facere.

PROBATAVR autem conclusio, quia hic est contractus veræ permutationis, & cambij, vbi cambitur moneta pro moneta eiusdem valoris. Unde præter seu contra iustitiam est ad lucrum hic spectare ob talem commutationem, vel illud aliquam partium velle, sicut si commutaretur liber existens Hispali pro simili, & eiusdem æstimationis existenti Valentis propter necessitatem vtriusque commutantis, tunc ex natura huius contractus interesse expectari non potest. Dicimus autem ex natura contractus, quia aliunde non repugnat, scilicet, ratione lucri cessantis, quod cessaret alicui eorum, vel damni quod alicui eorum emerget, sed iam tunc non staremus tantum intra casum.

SECVNDO patet, quia cum pecuniæ commutatae sint æquales in valore ex hac parte nihil ex vna parte magis, quam ex alia nisi violando iustitiam

tiam expeti potest, si autem hunc contractum consideramus ex parte commutantium pecunias in diuersis locis constitutas, cum æqualitas ex parte vtriusque intercedat, cumq; propter necessitatem mutuam vnus alteri, & è contra vicissim in virtualiter transferendo pecuniam, vbi quisque eorū ea eget inferuiat ex æquo, & æqualia in hoc, sibi inuicem præsentent officia, nullus occurrit iustus titulus, quo vnus ab alio pro hac permutacione lucrum velit sibi captare, at supersunt dissoluenda argumenta allata.

Ad 1. arg. I A M ad 1. argumentum iuxta sententiam Nauarri commentar. de cambijs, nu. 48. aliquo modo concordantis sententias diuersas in hoc Bart. in l. cum quid. ff. de Reb. cred. num. 7. & Soti lib. 6. de Iustit. & iur. q. 1. ar. 1. & lib. 7. qu. 5. art. 1. dicimus, quod si qui mutuauit pecuniam auream: quæ postea per pragmaticam in valore creuit eam seruaturus erat ad id temporis, vbi sic augenda fore in valore credebatur, tunc bene potest eam in illo auctiori pretio recuperare, sicut etiam in casu, quo eam mutuando mutuans expresit, vt tot, & tales, quales mutua bat monetæ aureas, sibi restituerentur postea, siue in pretio crescerent, vel decrescerent æquali aleæ perpendi, & lucrandi se exponendo. Sicut etiam in casu, quo post mutuationem tam cito creuerunt in pretio, quod mutuarius eas non insumperat: sed tunc in adacto pretio eas cum lucro suo insumpsit. Nam in his tribus casibus vera est sententia Bartol. communiter recepta, & sententia Syluestri vsu. 1. quæst. 14. scilicet, quod in auctiori pretio pecunia aurea mutuata recuperari possit maximè accedente ratione non contemnenda Bart. allegantis, quod premium monetæ in quantum monetæ magis fundatur in eius esse naturali, quam in eius esse artificiali, & quod res mutuata in eadem bonitate intrinseca restituenda est. Quamuis de tertio casu Nauarri non sit par certitudo, quia videtur, quod postquam illa pecunia aurea mutuata est, iam transierit statim in

Sent. Bart.
Syluest.

dominium mutuatarij, quò circa, & si statim post mutuationem ea adhuc non insumpta à mutuario eius, per pragmaticam creuerit pretium: & in pretio aucto post à mutuario insumpta sit, non videtur in auctiori illo pretio sit restituenda. Quia illud incrementum, & valoris mutuario, vt domino illius pecuniæ aureæ videtur acquiri. At licet tertius hic casus ex prædicta ratione non transeat, sine difficultate, sed tamen admitti potest propter autoritatem Bartoli communiter recepti, & propter eius rationes persistentes. Extra hos autem tres casus, Soti sententiam rutiorem reputat Nauarrius, scilicet, quod pecunia aurea mutuata, si creuerit in valore per pragmaticam: nihilominus in valore minori, quo valebat, dum mutuata est, restituatur: sed quia copiosius in 1. tom. & 2. eius parte in materia de vsura de hoc egimus, nihil hic addendum diximus nisi, quod ad solutionem huius primi argumenti conferebat. Igitur ad punctum argumenti specialius respondemus per differentiam, quam assignamus inter mutuum pecuniæ, & eius cambium. Quia in mutuo cuiuscumque rei vsu consumptibilis, res mutuata hoc dictante iure restituenda est in eadem substantia in specie. non tamen in numero eadem: sed in quantitate, & mensura eadem. Non tamen necessariò hic exigitur, quod res mutuata tantundem valoris obtineat, cum restituenda est, sicut habebat, cum mutuo tradita est. At verò natura cambij iure inter res permutandas omnem æqualitatem exposcit quoad earum valorem, licet differentes substantia, & specie sint, vnde si in instanti, quo res permutanda est, ante quàm per permutacionem translata sit dominium illius, cū antea esset æqualis valoris, tunc creuit in pretio, iam nõ poterit permutari cū alia minoris valoris, respectu illius existente, sine intercedente iusta recompensatione.

Ad confirmationem autem respondetur, quod ex hac confirmatione solum conficitur, quod pecunia iam delata.

Sent. Soti
tutior ex
tra casus
exceptos.

Solut. Soti
de vsu. &
iure lib.
questio. 12
art. 1.

Ad confir.

delata à loco vbi minoris æstimatur ad locum, vbi maiore æstimacione habet, poterit ibi permutari pro pretio pecuniæ inibi currenti, sed id ideo est, quia suis expensis iam ad locū, vbi magis valet, detulit, vel dominus deferri fecit, sed hinc non conuincitur, quod dominus dum suam pecuniam constitutam habet in loco vbi æstimatur minus, poterit eam cambire hac secunda specie cambij pro constituta in loco, vbi maiori præstat valore. At ratione lucri cessantis si paratus erat referre dominus suam pecuniam ad locum, vbi erat magis valitura, si ad instantiam alterius eam permutet deductis expensis in eam deferendo faciendis, poterit eam commutatio per ea magis, quàm æstimatur, vbi datur, accipere. Sicut, verbi gratia, qui delaturus erat merces à loco, vbi minus valet, ad locum vbi magis sunt valitura ratione lucri cessantis eius interuenientibus conditionibus, poterit ibi pro eis, plusquam valet, accipere, nõ tamen si eas non erat delaturus, & eas permutet pro alijs mercibus constitutis in loco vbi maioris sunt æstimacionis, sic in casu præsentis huius confirmationis.

Ad 2. arg. A D secundum argumentum negatur antecedens, quod mensura tritici possit mutuari ea lege, vt mutuatarius eam restituat in tempore, vel in alio loco vbi maioris æstimacionis sit futura. Verum est tamen loquendo de mutuo, quod mutuata mensura sine tali conditione si mutuatarius, cum liber esset, ad restituendum eam in tempore, vbi minus valet, eius solutionem prolatauit ad id temporis, in quo magis valet, quia tenetur eam restituere in eadem specie, bonitate & mensura, si malit eam tunc soluere in pecunijs, valore, quo tempore restitutionis valet mensura illa tritici mutuata restituenda est, non est tamen eadem ratio de permutacione, & de rebus permutatis, quæ in omnibus (vt diximus) exigunt æqualitatem valoris, licet differentes substantia sint.

Ad 3. arg. A D tertium argumentum, quod ratione vsus nititur iustificare cam-

bium inæqualis valoris pecuniarum in diuersis locis existentium: respondetur iuxta mentem Garcia, quod talis permutacio citra violationem iustitiæ fieri non potest, siue interueniente recompensatione, quæ reducat câbium ad æqualitatem, nisi amicabilem inter sic cambientes intercedat compositio, qua maioris æstimacionis pecuniam commutans sit contentus hac gratiam commutacionis, sine recompensa sibi facienda facere. Sicut iustitia commutatiua læditur, vbi citra taxam, dum taxatum est triticum emptum soluitur: si tamen dominus tritici hac gratia velit erga emptorem, vt, vt minoris, quàm taxa perferibit, illud emat, quia volenti non fit iniuria, iniuria formaliter non manet læsa: sic & allegari vsus nisi ex interuentione amicabilis conuentionis & donationis recompensæ debitæ iustificari non potest. An autem semper hac gratia & liberalitas donationis concurrant, ipsi contrahentes viderint, quia non videtur omninò res voluntaria.

Ad 4. arg. A D quartum argumentum respondetur, quod quamuis non nihil apparentiæ conciliet opinioni Soti exemplum equi reportandi ad locum, vnde profectus est: tamen re vera parum contra conclusiones propositas probat. Quia in his conclusionibus agimus de cambio, vbi vna res, vel moneta existens in vno loco cambitur pro alia existente in alio loco. Caterum in casu equi reducendi ad locum vnde venit, eadem res, quæ datur, & recipitur deducenda ad suum locum, nempe equus, est eadem numero res, quocirca dici non potest, quod hic cambiatur res pro re distincta, sicut vsu euenit in ista prima specie cambij, de qua nunc agimus. Quocirca in casu, vbi conuenitur de equo reducendo, non est cambium primæ istius speciei: sed potius reducitur ad cambium secundæ speciei per literas, quod quidam modus locacionis est, quia vel vnus locat Salmanticæ iterum illic reducendum equum, vel Salmanticam profecturus illum conducit, vt illic iter agat.

De diffarē
tia exempli
equi ab hoc
1. cambio.

agat. Exemplum autē esset simile huic primæ speciei cambij in quo cambitur res vnius loci pro re alterius loci, si verbi gratia, existens res Salmantica permutaretur pro alia distincta existente Hispali, sed tunc istud exemplum nihil contra nos probaret, sed pro nobis faceret.

De Natura cambij secundæ speciei per litteras an sit locationis contractus ponitur exemplum, an hic concedatur dominium pecuniæ transferenda, cambium hoc secundæ speciei dupliciter differt à mutuo. an istud cambium sit omnino licitum: differtia de pecuniæ & multa reportanda: de differentia inter necessitatem primi & secundi cambij, de officijs campforis, sententia Garcia examinatæ circa casum de transferentibus sine præstatione salarii nummos ex Medina ad Valentiam concessis sibi ad id tribus mensibus.

CAPVT IIII.

Quæst. 2. Specie cambij an sit contractus inominatus.

ABSOLVTA iam quæstione de prima specie cambij per litteras iam naturam cambij secundæ speciei per litteras euique restitudinem & iustitiam conuenit indagare. At primò de eius natura inquirendum est, an sit contractus innominatus, vt ait Nauarrus in comment. de cambijs numme. 21. vel an non sit proprie cambiū, sed contractus, qui reducitur ad contractum locationis, vt sentiunt Caiet. Opusc. de camb. c. 6. & Syluest. vsura. 4. q. 8. & Medina in sua instructioe cap. 23. de cambi. fol. 138. vt autem more solito, & scholastico procedamus, arguitur pro parte negatiua, scilicet, quod non reducatur ad contractum locationis, sed sit contractus innominatus.

Arg. 1. PRIMO sic arguitur, quia regulariter non est censendus talis contractus contrahi, qui non est in intentione contrahentium, sed contrahentes, quando contrahunt hoc secundæ speciei cambium, scilicet, conferendo suas

pecunias prius, vt deferantur ad locū, vbi eis indigent, & illic sibi tradatur, nihil minus cogitant, quam inire locationis contractum, ergo non est locationis contractus.

Arg. 2. SECVNDO sic arguitur in hac secunda specie cambij dum tributur pecunia redhibenda in alio loco vbi qui prius eam alibi dedit, ea indiget, transfertur huiusmodi pecuniæ dominium in accipientem. At verò in locationis contractu non transfertur dominium rei, ad quam aliò deferendam operam suam alius locat: ergo non est contractus locationis, neq; ad illum reducitur cambium hoc per litteras secundæ speciei.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quia in contractu locationis res locata manet sub periculo domini eam locantis, in hoc autem contractu cambij secundæ speciei pecunia prius collata vt in alio loco reddatur, substat periculo eā accipientis, ergo hoc cambium secundæ speciei, neque est contractus locationis, neque ad eum reducitur.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia in contractu locationis interueniunt labores, & opera, & expensæ, & interdum pericula, sed regulariter in hoc contractu hæc non accidunt, quia sine vllis laboribus, operibus, vel periculis pecuniam sibi in vno loco datam ad deferendam in alium locum alibi solunt campfores ex cumulo pecuniarum à se ipsis illic habito, ergo contractus hic contractus locationis non est.

In contra. INCONTRARIVM est auctoritas Caieta. Syluestri, & Medina: qui sunt supracitati.

Conclu. SIT igitur responsio conclusio contra dubium cambium istud per litteras secundæ speciei, vbi quis in vno loco suam pecuniam prius confert campfori, vt in alio loco, vbi ea indiget, à campfore sibi reddatur, non tam proprie est cambium, sicut cetera cabilia, sed potius reducitur ad contractum locationis. Hęc est Caietani, & Syluestri, & Medina locis supra citatis.

Prob. AT probatur primò secundū Garcia, qui etiam eiusdem est sententiæ,

ex

Exemplū. ex etymologia nominis, quo cābium istud vulgari nostro Hispanico nuncupatur. Dicitur enim, *Traspasso de dinero. & passage.* Probatūque ratione, quia cambium hoc similitudinem gerit cū illo contractu, vbi quis agafoni Hispanensi daret Hispali, vbi maior abundantia suppeteret tritici quatuor mēsuras tritici, quoispe agafō tres mēsuras Salmanticæ, vbi pluris valerent redderet eius ibi in scholis versanti filio. Nam sicut agafō in hoc casu, auctore Medina in sua Instructioe ratione locationis, qua se locauit ad illas mēsuras tritici ad Salmanticam deferendas, pro pretio sui laboris potuit sibi applicare vnam, tres tantum soluendo Salmanticæ, ita campfor ratione stipendij, quod meretur in traducendo illam pecuniam, reddendo alibi pecuniam potest aliquid minus soluere, vt si accepit, sic prius in Hispania centū, Romæ vt redderentur, potest Romæ reddere nonaginta; tum quia ratione penuriæ nummorum, quæ est Romæ, tantum valent Romæ. 90. sicut in Hispania. 100. tum, quia ratione suæ industriæ aliquid mercedis meretur. Tam tandem argumenta supra posita dissoluenda supersunt.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum Nauarri respondetur, quod licet hoc secundæ speciei cambium contrahentes non intendant contractum locationis inire, tamen quia quoad naturam contractus discernendam magis est sui obiecti, & speciei ratio habenda, quam intentionis contrahentiū. Quia natura contractus potius sumitur secundum essentialem, fixamque speciem, quam secundum accidentalem, quæ auctore Medina supr. 1. 2. dependet ex fine, & intentione operantis. Idèd cum cambium hoc de facto ex proprietatibus sibi cōuenientibus videatur magis ad contractum locationis accedere, ad contractum locationis reducendus est, quamuis contrahentes, quia has eius proprietates non penetrant, contractum talē formaliter non intendant.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum respondetur, quod quidquid sit de alijs

cambijs, tamen quantum attinet ad cambium per litteras huius speciei, neque per illud conceditur dominium, sed neque vetatur, quia impertinens est ad naturam contractus locationis, qua quis locat alium ad importandā alio suam pecuniam, quod permittat ei, & faciatque facultatem diffrahendi eam in alios vsus, dummodo ad eam transferendam conductus aliam similem in specie, & quantitate: licet non eadem numero, in loco destinato, ad quem erat transferenda, reddat. Quia alias hinc eodem argumento probaretur vnum falsum. scilicet: quod non esset contractus locationis ille, in quo quæ agafoni persoluta translationis mercede traderet certam pecuniæ summā tranfuehendā ex vno loco ad aliū, & cōcessa ei facultate dominij illius, infundendam in alios vsus dum similem in specie, & quantitate restituar. Hoc autē dicere videtur falsum, quia cum in hoc contractu locans operam ad eam transmittendam solum astringatur obligatione restituendi eam alibi non eadem numero, sed quantitate, & specie, impertinens est ad eius obligationem, quod sibi concedatur dominium illius, vel non, vnde licet regulariter rei commissæ alteri, vt alio transferantur, non concedatur dominium transferenti, nihil tamē prohibet in aliquo casu ex aliqua accidente circumstantia aliter fiat, quando sic vtrique contrahenti expedit, vt in delatione pecuniarum, ratione periculi pecuniæ, quod transfertur in delatorem, aliquid plus pro delatione pecuniæ soluatur, ratio ipsa exigit.

Ad obiect. IAM ad obiectionem, quæ vice alterius argumenti poterat opponi, qua obijci potest, scilicet, quod cambium hoc secundæ speciei, cum ei competat proprietas mutui, videtur, quod non sit contractus locationis, sed mutui: nam in hoc transferitur dominium rei, seu pecuniæ permutatæ, sicut in mutuo, reddendaque est eadem res in specie sicut in mutuo. Respondetur nihilominus duplici nomine differre à contractu mutui, tum quia in mutuo de per se requiritur aliqua distantia tempo-

Respond.

temporis inter rei mutuatae datione: & inter eius recuperatione, quia mutatur ad aliquem eius usum, quo usus est mutuatarius necessarius per aliquid quod interstitium temporis. At verò in hoc cambio non per se, sed per accidens admiscetur tempus, eò quòd res permutanda est in alio loco absens. Nam si ambæ res, vel pecuniæ permutandæ essent in eodem loco præfentes, quasi instanti illico possent sine multa distantia temporis permutari. Tum, quia in mutuo auctore Garcia sub intentione, & si nõ semper primaria, saltem secundaria, mutuantis cadit rei mutuatae transferre dominium, in hoc autem cambio per literas secundæ speciei, non cadit sub intentione dantis suas pecunias, vt aliò transferantur, earum cõcedere usum, vel dominium. Nihil enim de hoc cogitat, quia solum id curat, vt suæ pecuniæ aliò trãserantur, vbi eis indiget: quod sine concessione domini fieri potest, quare hoc dñtaxat ad eius pertinet intentionis finem de alijs imperinentibus nihil curans.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum respondetur, quòd ille conductus ad transferendam pecuniam in alium locum virtute huius contractus: non fit obnoxius ad eam pecuniam soluendam, si sine culpa sua perisset. Si autem huic contractui locationis, quo se locat, quis ad aliò traducendam pecuniam adiungatur contractus assicurationis, quòd fidem præstet de securitate pecuniæ, quam recepit, illius in se suscipiendo periculum: tunc virtute huius contractus assicurationis adiuncti, illius pecuniæ ipse delator subibit periculum, sicut agaso illius subiret periculum, si illius pecuniæ feret assicurator, simul & portitor, sua pro vtroque accepta mercede.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum respondetur, quòd duplici de causa, vt diximus, campfor, qui eam pecuniam recipit aliò transfuehendam, dignus est sua mercede, etiam si eam actualiter non transferat, dum in loco destinato eam receperat, quia hoc potissime cadit sub intentione eam dantis, scilicet, vt in

alio loco retribuatur, at de modo, quo id fieri possit, nihil curat: igitur licet talis pecunia realiter non transmittatur, tamen traducitur æquualiter, postquam in loco designato restituitur: tum etiam, quia licet tunc, quia actualiter non defert, cessat campfori pericula & labores, id tamen debetur suæ industriæ, quæ magis interdum æstimatur, quam labores. Non enim sine industria, imò neque sine præcedenti labore campfor in alio loco, vbi soluit, congegit pecuniam, qua cum soluit pecuniam, alibi receptam.

ACCEDIT & alia quæstio primæ affinis, quæ iam ex prædictis præptam habet solutionem, verù ne morem nostrum disputadi scholasticum missum faciamus, proposita quæstione, pro parte eius negatiua subiiciemus argumenta. Quæstio autem est, vtrum cambium, per literas huius secundæ speciei cum omnimoda relictidine & iustitia coniunctum sit.

ARGVITVR, ergo primò pro parte negatiua, quia non raro accidere potest in hoc cambio, vt hic qui recipit pecuniam ad traducendum eam aliò, putà ad Valentiam, recipitq; eam Metinæ, tantopere indiget tali pecunia Metinæ, quod ipse soluisset libenter eam Valentie, vt sibi daretur Metinæ, idq; rogasset ipse prius pro hoc interesse offerens, nisi præuentus esset, & primo rogatus recipere Metinæ, quòd retribueret eam Valentie, ergo saltem his accidentibus casibus à recipiente pecuniam, vt eam ad Valentiam transferat, non poterit recipi interesse. Nam contra omnem rationem videtur esse, vt pro eo expetatur quis interesse, quod sua maximè interest, vt fiat: quia est ex eodem facto duplex emolumentum sibi velle parare.

PRÆTEREA confirmatur, quia, vt dictum est, dum de prima specie cambij per literas ageremus, in prima hac specie cambij seruanda est æqualitas sine vllius interesse receptione, quando pecuniæ, quæ commutandæ sunt, existentes in diuersis locis sunt æquales valore: quia hoc cambium propter necessita-

Quæst.
Vtrum cambium 2. speciei sit cum õi iustitia coniunctum.
Arg. 1.

Confr.

cessitatem vtriusque contrahentis fit, quia vterque indiget sua pecunia in loco, quo ea caret: ergo si in prædictis casibus accidentibus vterque contrahentium pecunia sibi data in tali loco diuerso indiget: nam qui recipit eam Metinæ ad Valentiam indiget ea Metinæ, & qui recepturus est eam postea Valentie, indiget ea Valentie, sequitur, quod si sint æqualis valoris vtrouique, quod à neutro eorum possit interesse expeti.

Arg. 2.

SECVNDO arguitur, quia sicut cum eandem mulam huic sua interesse reducere ad locum, vnde asportauit, scilicet ad Salmanticam, & alteri etiam sua refert illam conducere, ad iter in Salmanticam agendum, qui primò est rogatus pro delatione mulæ, potest petere interesse, ita pari ratione dans suam pecuniam aliò traducendam, si primò sit rogatus ab eà recipiente, poterit licitè ab eo pro hoc recipere interesse: cuius tamen oppositum sit, quia semper eam recipiens ad transfuehendam, etiam si prius rogauerit dantem, vt daret, recipit interesse: ergo in hoc casu non erit iustum hoc cambium, quia contra rationem videtur.

Arg. 3.

TERTIO arguitur, quia in hoc cambio secundæ speciei per literas solum debetur stipendium pro translatione illius pecuniæ, quæ cum sit, verbi gratia, aurea, & parui ponderis, pro illius deportatione ad alium locum modica debetur merces transfuectori: & tamen nimium, & immodicum mercedis à campfore accipitur: ergo est iniustus contractus.

In contra.

IN CONTRARIVM est, quia vocatur contractus translationis pecuniæ, qui quidem contractus iustus communiter reputatur.

Conclu.

SIT igitur responsiua conclusio cambium per literas huius secundæ speciei, quod dicitur translationis cambium, in quo, verbi gratia, salarium translationis, ex vno loco ad alium, quando sic transfertur pecunia, delumi solet ex summa transfuehendæ pecuniæ, vt si alicui confertur hic centum aurei, transferent

di aliò cum obligatione, alibi reddendi nonaginta, quinque, vbi alij quinque, sibi retinet pro mercede suæ portationis portitor, vel campfor, qui eos deferendos suscipit, iustum cambium est. Hęc autem conclusio, quæ receptissima, est inter omnes, Patet, quia, hic, qui accipit hic pecuniam ad aliò eam transferendam, fungitur du licio officio estimabili pretio, scilicet locationis, qua suam operam locat ad transfuehendam pecuniam. Fungitur quoque officio assicuratoris, quia datæ sibi pecuniæ in se suscipit periculum, fidem faciens de ea securè in loco destinato, ad quem transmittitur reddenda: ergo pro hoc duplici officio, & obligatione, quam sumit, meretur aliquam mercedem iustam. Neque opus est in re clara immorari, sed tantum ad argumenta incontra pro parte negatiua obiecta respondere.

AD primum igitur argumentum respondetur, quòd non obitat, quod is, qui recipit pecuniam, iuxta hoc secundum genus cambij Meting, vt eam redderet Valentie, tantopere ea egeret Meting, quòd si rogatus eam recipere non fuisset, ipse ad recipendam, & deferendam, seu reddendam Valentie se obtulisset: quia re vera hic duplex exercet officium appreciabile pretio, tum ceu agasonis se locantis ad eam vehendam, tunc etiam assicuratoris eiusdem pecuniæ. Sicut, verbi gratia, indigentia, qua agaso Salmantinus Hispali indigeret pecunijs, non posset esse in causa, quòd etiam si ipse prius rogasset, quòd sibi Hispali darentur, spondens eas filio dantis se redditurum Salmanticæ, ideo non posset licitè suæ operæ locationis ad eas pecunias in Salmanticam deferendas accipere mercedem: quia semper est in usu, quòd ipse agaso accipiat mercedem, & interesse, etiam si ipse prius roget, & pecunijs indigeat. Nõ est autem in usu, vt eas pecunias deferendas dās vnquam pro hac accipiat interesse: nam agaso seu campfor, qui eas recepit, & eas alibi est redditurus ipse est, q. manet conductus ad eas defer-

Pgob.

Ad 1. arg.

dele-

Differētia de pecunia, & mula reportanda. deferendas. Neque enim est eadem ratio de pecunia, & mula reportanda, quia in mula est res, quę potest, & solet locari pro pretio conductori etiā reportaturo, licet minori pretio locetur huic. At pecunia nusquam isto modo est locabilis talem pecuniam conductoruro, taliter, quod eam conductorurus ad alium locum pro hoc soluat in teresse eam ad hunc finem danti. Vnde locatio pecunię pro pretio, vt alio deferatur, non potest se tenere ex parte eam dātis, quia hoc esset accipere pretium pro eo, quod dat eam alteri cū commodo suo, & cum labore, & periculo delatoris deferendam. At mula eam dans ad iter, benè locare ei potest etiam si sibi expediat reductio mulę ad locum, ad quem locatur. Igitur plana differētia inter vtrumque casum est, quia prius dans alio transuehendam pecuniam operas alterius ad deferendam suam pecuniam conducere potest, sed suam pecuniam ad hunc finem locare non potest. At qui reportandam alio dat mulam, illam locare potest, maximè si prius rogetur, & ad eam reducendam operas alterius conducere potest, maximè quando ignarus necessitatis alterius prius ipse, vt eam deferat, illum rogat.

Corol. EX hac argumenti solutione sequitur corollariè, quod in negotio tranſuehendi pecuniam hinc ad alium locum, ille solus habet ius accipiendi in teresse, qui eam recipit ad transferendum, ad idque obligatur: non autem qui ad hunc finem eam confert, quia eam recipiens, & non eam dans manet ad eam transmittendam conductorus, etiam si prius sit dare rogatus, vt patet in exemplo adducto agalonis prius rogantis.

Ad confir. AD confirmationem respondetur, quod etiam in casu, in quo tam dans Metinę ad traducendam suam pecuniam Valentiam, quam eam recipiens, vt transferat, equaliter indigeat tali receptione pecunię, ille Metinę, & dans Valentię: tamen propter rationē præctam in primo argumento, qui prius recipit, etiam si prius rogauerit: quia manet conductorus ad securè

eam transferendum, receptorus est interesse, & non alius, scilicet dans, qui ad hoc non manet astrictus. & ad difficultatem, quę in hac confirmatione insinuat, dicitur esse differentiam inter necessitatem, quę in prima specie cambij per literas consideratur ex parte vtriusque cambientis: & inter necessitatem, si quę accidit esse in vtraque parte contrahentium in hac secunda specie cambiorum per literas: quia in prima specie vtraque necessitas de per se concurrit, & equaliter attenditur utilitas, & necessitas vtriusque contrahentis: quia de per se in utilitatem vtriusque cedit tale cambium. At verò in hac secunda specie cambij principaliter, & de per se contrahitur propter necessitatem dātis: quia eget translatione suę pecunię, licet accidentaliter aliquando necessitas concurreret recipientis, qui indiget pecunia, vbi eam recipit: sed hoc est quid accidentale huic secunde speciei cambio, sicut accidit contractui, quo agaso conducitur ad transferendam pecuniam, quę ipse ea opus habeat in loco, vbi eam recipit. Ex hac autem natura distincta horum cambiorum primi & secundi, & ex eorum differētia sequitur, quod in primo: quia ex æquo principaliter propter necessitatem vtriusque contrahitur, à neutro licitè possit accipi interesse. In secundo autem, quia indantis pecuniam transferendam utilitatem principaliter, & de per se talis contractus cedit: ideò non ipse interesse ob hoc est expetiturus, sed potius recipienti pecuniam est interesse daturus. Igitur consideranda veniunt à timoratis conscientię viris, tum motuum, tum etiam necessitas, quibus ad hæc celebranda cambia mouentur, vt intelligant, quod nam horum cambiorum possint inire, vt hinc rursum perspectum habeant, quoniam eorum ex tali cambio ius accipiendi interesse habeat, quis verò non.

Ad 2. arg. AD secundam autem argumentum respondetur, quod iam ex lata assignata differentia antea inter vtrumque casum. scilicet mulę reportandę ad suum locum, & pecunię transmittendę, patet quid sit

Differētia inter necessitatem primi & secundi cambij.

Differētia vtriusque casus.

Ad 3. arg.

Fit satis obiectio.

Officia cambiorum.

fit dicendum. Non enim est par ratio vtriusque, vt in solutione primi argumenti abundè dictum est: quia mula locari suapte natura potest ab eam deferendam dante, & conduceri potest ab eam reducturo. At verò pecunia locari non potest à dante, neque conduceri, vt deferatur à recipiente, licet recipiens, ad hoc possit suas operas locare, & dans ad hoc operas recipientis conducere: ideò dans, & si rogatus sit pro delatione aliquod interesse, aut lucrari non potest recipere, quia ob dictam rationem iniustum esset à dante, pecuniam interesse prætendi sibi soluendū per recipientem.

AD tertium argumentum respondetur, quod quamuis considerata sola transuentione pecunię ex vno loco ad alium, propter exiguitatem ponderis eius pro ea tranſuehenda modicum stipendium esset erogandum: tamen si considerentur pericula, quę propter securitatem, quam præstat, in se suscipit delator, potest ob hoc auctius stipendium recipere, & tãtò maius, quãtò longius fuerit iter, periculaque maiora grassantium in via latronum, vel huiusmodi: semper tamen debet esse moderatū ratione, quod si vltra, quã par est, accipiatur stipendij, id nos nõ probamus.

NEQVE obstat, quod replicari possit, scilicet, quod adhuc immodicum stipendium sit, quod pro hac translatione pecunię exigitur, cum re vera absit iste labor, & periculum in translatione pecunię, quando celebratur contractus hic cum campfore, qui alibi, vbi redditurus est acceptam, habet iam pecuniam aliam citra omne periculum, & laborem paratam: vnde sine delatione pecunię receptę soluit, quia respondetur, quod nihilominus duplici nomine potest percipere moderatam mercedem, quã alius delator, & simul affecurator illius pro delatione, & affecuratione reali realiter mereretur: tum, quia iste campfor æquiualeter hac duo officia transuectoris, & affecuratoris præstat: tum, quia obligat se ad transferendum opus sanè ex sua natura laboriosum,

& periculosum, quod si campfor hoc æquiualeter facit citra suum laborem, & periculum, id suę industrię æstimaibili pretio tribuendum est: satis namque est officium, quod exhibet, sit laboriosum ex se, licet sibi laborem non faciat. Sicut, verbi gratia, potest aliquis aureos absque labore acquisitos, quippe sibi gratis collatos vendere, aut commutare, sumens pro illis id pretij, quod ex natura sua valent, sic & campfor potest in casu, præterquam quod si Syluestro vsura 4. quę. 8. §. 2. credimus nunquam prædictus campfor omnino liber est à laboribus & periculis, siue præcedentibus, vel sequentibus vno, vel alio modo contingentibus, vt si, verbi gratia, corresponderet alibi non responderet, neque solueret pecuniam, aut si eam solueret: sed non tam cito, neque in tempore, vel quia si fideliter suus corresponsor ad literas suas correspondit nomine illius soluendo: nihilominus ad rependendum huiusmodi beneficium, alio simili beneficio manet deuictus.

TANDEM in calce huius quaestionis, quo tenacius memoria inhaerere commendandum venit in hoc secundo genere cambij, quod si quis alio transferendam suam pecuniam tribuens ea ratione recipienti, & se locanti ad eam transferendam diminueret iustam mercedem, quod scilicet recipienti concedit longius tempus ad eam transferendum, puta mensem, cum breuius spacium ad id fat esset, rem iniustum, & dignam restitutione moliretur.

HINC patet, quod non est vsque quaque verum, quod Garcia in 2. part. de Contract. ca. 9. pag. 283. affirmat circa illam quaestionem, quam excitat, scilicet, vtum qui finitis nundinis Metinensibus mille aureos illic habet transferendos in Valentiam, quos campfori, vel mercatori offerit transferendos, qui tamen eos renuit recipere ad transferendum, nisi sibi ad id concedantur tres menses, si illos tres menses concedat, in tali casu possit manere liber à salario pro huiusmodi translatione, soluendo campfori, vel mercatori eos transfe-

Nota.

Quaestio à Garcia mota de transuehenda pecunia.

transfèrenti. Subiungit autem Garcia post præmissionem huius quæstionis, quod sic celebretur talis contractus si ne solutione salarij, est res iam vsu gētis bonæ notæ approbata, quocirca ab nota iniustitiæ abesse videtur, atq; idē ibi contendit per distinctionem respondens id facti in parte excusare. Igitur causa eliciendæ veritatis, quæstionem hanc more solito arguendo, pro vtraque parte controuertamus.

Argum.

PRO PARTE affirmatiua arguitur, quia iuxta regulam iuris in 6. reg. 27. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus, sed ille campfor, vel mercator transfaturus illos mille aureos spacio trium mensium ad id sibi indulto contentus, nihil amplius exigit: quia salarium sibi debitum, per spatium trium illorum mensium cum illis mille aureis negotian. 10. & sibi acquirendo lucrum sibi compensat: ergo illi non fit iniuria, si sibi salarium non solvatur, quia videtur illud remittere.

In contr.

IN CONTRARIVM est, quod huiusmodi campfor, vel mercator propter indultum sibi spatium maius triū, scilicet mensium videtur salarium remittere, aliās illud non remissurus: ergo dominus illorum centum aureorum illius dilationis temporis causa, quæ reducitur ad mutuum, in qua videtur mutuare illos, videtur reportare lucrum, id est, remissionem salarij aliās sibi non concedendam, quod planè factum, vt apparet, non caret vitio vsuræ.

Dictum 1. Garcia.

AD hanc autem quæstionem respondet Garcia, quod si mercator, vel campfor vltra concessionem illorum trium mensium, quam petit, cum breuiori tempore posset responderi ad visas literas, vltra hoc sibi suum vult impendi salarium translationis, & ratione illius maioris moræ, scilicet triū mensium non soluitur, vsura est patens, quod & argumento in contra sufficiēter manet probatum, atque in hoc benè ait Garcia.

Dictum eius 2

SECVNDO ait Garcia, quod si prædictus campfor, vel mercator contentus sola dilacione trium mensium

concessa sibi ad reddēdum prædictos aureos, nihil vltra exigit pro translationis illorum mercede, nihil iniustè committit dominus aureorum, si campfori hanc mercedem nō soluat: quia videtur campfor, eam gratis remittere, quod videtur probare, tum vsu bonorum virorum, tum ex prædicta regula iuris, scilicet, quia scienti, & consentienti campfori non fit iniuria, tit etiam exemplo agasonis, qui rogatus eosdem transfuchere aureos ex Merina ad Valentiam, qui si illam dilacionem trium mensium ad illos deferendum peteret, tantum sola illa contentus esse videtur, gratisque velle, & sine mercede illos transfuchere, sic inquit, & in præsentī casu. Sed certè istam, secundam assertionem Garcia, sicut non audeo omnino damnare, ita neque, vt omnino tutam approbare, sæpè etenim sub præsumptionibus donationum, & gratuitarum remissionem multæ vsurarum, & iniusta facta, tū per petrantur, tum prætequantur.

Sent. aut.

IGITVR tutius esse puto amputare occasiones vsurarum, & non tam largam licentiam dare, prout dat Garcia, sed cautelam esse hic adhibēdam, immiscendumque esse granum salis, & iuxta Nauarrum, qui in summa Latina, c. 23. nume. 88. ait, quod donatio facta in emptione non est præsumenda libera voluntate facta, nisi postea necessitate cessante extra emptionem facta fuerit, perinde hic dicendum diximus talem donationem, seu remissionem mercedis factam a campfore in ipso contrahendi actu, in quo conceduntur ei prædicti tres menses excedentes terminum requisitum, non esse censendam remissionem, seu donationem factam voluntate libera, sed ob necessitatem negociandi interim, in illis tribus mensibus dilacionis ad aliquid lucri cum illis mille aureis parandum, quod perinde videtur esse, ac si quis, quia mutuaret mille aureos per tres menses alteri ad negociandū, vellet ab illo remissionē debiti, quod illi debet obtinere, quod proculdubio esset manifesta vsura.

Sent. Garcia ubi verè.

IGITVR si sententia Garcia in aliquo

aliquo casu sustinenda est, primò in casu in præsumptionibus opus est ininiti, quia iam aliunde apertò claret, quod propter amicitiam pristinam, vel in recompensam aliorum beneficiorum similibus, quibus campfor affectus est a domino illorum mille aureorum voluit illos gratis in Valentiam transferre, vel in casu, quo post initum iam contractum, postque eos acceptos absolutè, sine conditione remittendi translationem mercedem, eā vltro campfor remitteret, vel in casu, quo apparet campfor illam dilacionē maiorem trium mensium peruiisse non sui commodi gratia, aut causa cū illis mille aureis interim in illis tribus mē sibus exercendi quæstus, sed causa sui cauendi tantum damnum, ne fortè non posset ante trāsmittere, & aliqua poena, aut culpa sibi imputaret: quod autem hac sola causa spaciū illud maius trium mensium campfores petant (ni fallor) non tam frequenter cōtingit, quare res est, quæ non sine periculo (nisi faueatur) geritur.

Ad argum. Garcia.

AD argumentum Garcia desumptum ex regula iuris, & ad exemplum, quo pariter suam assertionem comprobare contendit, respondetur, primò, quod regula sanè intellecta non facit pro sua sententia: quia intelligitur, quod scienti, & consentienti consensu omnino libero non habenti annexam noleitatē conditionalem, quæ est nolitio secundum quid, non fit iniuria, aliās absolute consentienti ob necessitatem, qui aliās cessante necessitate cōsentire nollet, verè potest inferri iniuria, atque sic videtur consentire campfor in remissionē salarij cum aliqua nolitione conditionata, qua aliās nollet, sicut accidit in mutuario accipiente mutuū, sub vsuris: quare extra exceptos illos tres casus non est campfor censendus in remissionem mercedis, tam liberum præstare consensum.

Ad exēplū agasonis.

RESPONDETVR, & ad exēplum agasonis, quod suam sententiā sufficienter non probat, quia assumit vnum non tam certum, neque sine distinctione, admittendum ad aliud Instruct. Negot. lib. 2.

probandum incertius: quia neque etiam agaso liberè condonare videtur remissionē suæ mercedis, sibi pro delatione illorum mille aureorum de bitæ, si apparet idē remittere illā, vt sibi concederentur illi tres mēses, quo interim cum illis posset exercere quæstum proprium.

De tertia specie cambij per literas, & ad quem contractum nominatum reducatur, an reducitur ad mutuum? istud genus cambij continet virtuale mutuum, mutuum in hoc tertio cambio tantum est præambulū: & an res mutuatæ, an in specie restituenta sit, & quod in virtuali mutuo non est necesse, quod idem in specie reddatur, varia damna hic cōtingentia ad quem spectant.

CAPVT V.

ICVT qui profundū latumque flumen transmeare aggreditur, quātō ad profundiora eius magis accedit, maiori labore, & difficultate

vrgetur, sic etiam in hoc cambi orum labyrintho, quo magis ad interiora pergimus, magis præ difficultate materiae deterremur. Accessimus autem ad tertiam speciem cambi orum per literas, quæ omnium specierum cambi orum est difficillima. Sed quo in re intricatiori minus intricatè procedamus: primò inquirēdū nobis, atq; indagandū est, hoc tertii genus cambij qualis contractus sit, vel ad qualē contractum ex nominatis reducatur. Ali quibus aut qō hæc superuacanea visa est, quia tantū inquit de eius iustitia, an iustus contractus sit scire est curandum. At nobis duplici nomine hanc quæstionem hic agitare visum est, tum quia hinc aliquis captatur eius iustitiæ intelligentia, tum quia scerendo istum contractum ab illis, qui bus cum parū, aut nihil conuenit, contractuum non nullas cogimur assignare differētiās & proprietates, & simul & semel inter se collatæ, atq; intellectæ

Quest. Tertium genus cambij qualis contractus.

ad clariorem notitiam huius libri, qui de materia contractuum peragit, non parum conferunt, ut igitur more solito, & scholastico procedamus.

Arg. 1. PRIMO arguitur, quia videtur huius generis cambium esse quidem contractus emptionis & venditionis: nam quando aliquis Metinæ pecuniā confert pro pecunia in recompensam sibi reddenda Hispali, videtur, illam emat eo modo, quo pecunia, ut merx emi potest, & quod pecunia pretolota Metinæ sit pretium, & quod Hispali in recompensam huius pretij reddenda pecunia sit merx, vel mercis vicem gerat: est ergo contractus emptionis.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quod pro ut aliquibus videtur huiusmodi tertium genus cambij reducendum, fit ad contractum locationis, quia si quādo datur à me prius pecunia alteri, quo eam alibi, ubi ea indigeo, reponat, est quidam locationis contractus pertinens (ut dictum est) ad secundum genus cambij: ergo pari ratione, quando alius suam pecuniam tribuit mihi, ut ego eam in alio loco, in quo ea opus habet, sibi reponam, erit etiā locationis contractus, neque enim videtur inter vtrumque contractum quantum ad hoc aliqua discrepantia rationis.

Arg. 3. TERTIO arguitur, quod prout aliquibus alijs videtur huius tertij generis cambium reducendum fit ad contractum mutationis: quia campforem impendere pecuniam alicui, quo eam sibi alibi reponat ad naturam mutui spectare videtur, quia perinde videtur campfor fecisse, ac si eos mutuo dedisset cum obligatione eos alio in loco restituendi: ergo deducitur ad contractum mutui.

Arg. 4. QVARTO arguitur, quia istud cambium tertij speciei, postquam nō videtur simplex, sed compositus contractus, esset reducendum non ad vnum, sed ad duos contractus, quod si reducendum esset ad duos contractus maxime ad istos, scilicet ad mutuū, & cambium: quia videtur anticipatē dari mutuo, ut postea in alio loco pecu-

nia mutuata cambiatur pro alia, sed ista reductio ad hos duos contractus, scilicet mutuū, & cambium fieri nō potest: ergo istud cambium est genus cuiusdam contractus veluti incogniti, & innominati: quod autem ad hos duos contractus, & præsertim ad mutuū reduci non possit, patet: tū quia si sic esset, non posset, ut communiter dicitur, contractui venditionis subalternari, quia mutuū, utpote species distincta à venditione ei non subalternatur, tum quia ibi in tali cambio pluribus rationibus mutuū non interuenit.

PRIMO, quia in mutuo interuenit de per se, & ex sua natura distantia temporis ad vtendum re mutuata, & ad reddendum. At verò in cambio hoc distantia hæc temporis per se non reperitur, sed solum distantia loci.

SECVNDO, quia in mutuo res mutuata restituenda est in eadē specie, ut si moneta aurea mutuata est, aurea est restituenda: in hoc autem cambio non sic, nam satis est si moneta in eadem quantitate valoris restituatur.

TERTIO, quia in mutuo mutua tarius subit pericula, & damna rei mutuata: in hoc autem cambio non recipiens, sed dans pecuniam subit eius damna, tum quia aliquando alibi sibi minus restituitur, ut cum iactura accidit esse in cambio: tum quia omnia pericula, & damna contingentia circa monetam datam sic ad cambium ab eo loco, ubi restituenda est vsquequo ad locum, ubi primo recepta est, reducatur, ad eam pecuniam primò dantem, pertinent.

QVARTO, quia in mutuo repeti potest res mutuata, quando mutuatori libuerit: non autem sic in hoc cambio, nisi in tempore præfixo ad solutionem.

QVINTO, quia in mutuo restituenda est res, ubi mutuata est. At verò in hoc cambio res ad cambium data, id est, pecunia in alio loco restituenda est, quā sit locus, ubi fuit primò data, & recepta, quæ omnes quinque aut sex rationes probant hmoi cambium tantum distare à mutuo, ut ad mutu-

Cambij 3. speciei non reducitur ad mutuū.

1

2

3

4

5

tuū, & cambium reduci non possit.

In contra.

SECVNDO in contrarium est, quia emptio anticipata solutione facta reducitur ad virtuale mutuū, & ad inde subsecutam emptionem, ergo pari ratione istud tertium genus cambij reducitur ad mutuū pecuniæ anticipatē datæ, & ad cambium ex ea in alio loco subsecutum.

Conclu.

SIT igitur i. concl. cōtinens duas partes. Cambium hoc tertij generis ad contractū venditionis reduci non potest, sed neque ad contractum locationis potest attingere. Prima pars huius conclusionis est contra Fabianum Genoues in tractatu de cambis cap. 5. & contra Syluestrum vsur. 4. q. 8. §. 1. af firmantes huiusmodi cābium esse contractum venditionis, vel ad eum reduci, sed secunda pars est contra alios existimantes reduci ad contractum locationis.

Prob. 1. partis.

PROBATAVR autem prima pars, quæ est etiam Soti, quia in contractū emptionis, & venditionis propriè loquendo, quod ex vna parte, scilicet, videntis traditur, est merx; quod autem ex alia parte, scilicet, ementis soluitur, est pretium. At verò in cambio cum vtriusque interueniat pecunia, nulla illarum signanter est pretium alterius, neque enim occurrit sufficiens ratio, ob quam vna pretium esse respectu alterius censenda sit potius quàm alia: ergo non contrahitur hic venditio propriè; nam nihil refert dixisse, quod pecunia, quæ vltimo soluitur, habet vicem pretij, quia hæc conditio, seu contingentia, quod vltimo soluta sit, non dat ei naturam pretij: cum, ut in emptione, & venditione anticipata solutione facta patet, in qua prius soluitur pretium, de natura emptionis, & venditionis nō sit, quod pretium vltimo soluitur, sed aliquando prius, aliquando lōge post traditionem mercis, ut videre est etiam in venditione ad creditum. Secundo prima pars conclusionis patet, quia quando aliquis Metinæ recipit pecunias ad cambium, si talis dicendus esset emere eas pecunia, in pretium erogando pecunias, quas redditurus

est in recompensam Hispali, sic pari ratione ei dicere licuisset cambiū minutum, vel manuale, in quo commutantur aurei pro argenteis, vel argentei pro dipondijs, esse cōtractum emptionis, & venditionis, & non cābij, postquam moneta minor in recompensam grossioris videtur dari, quod si hæc licentiā sic loquendi, & censendi fieret, iam contractus cambij cum contractū venditionis cōfundere, neque ab illo discriminaretur.

SECVNDA autem pars conclusionis sic patet, quia contractus locationis principaliter cædit in vtilitatē conductoris, qui eò spectat, ut vsum rei sibi locatæ emat. At verò cambiū hoc tertij generis non tam principaliter in rem, vel vtilitatem dantis primo pecunias fit, sed principaliter ad commodum inclinat recipientis eas, ad cuius instantiam, & preces fit, ideo que locationis, & conductionis non est contractus.

SECVNDA conclusio, propriè loquendo contractus hic cambij tertij generis, non debet dici compositus ex duobus generibus contractuum ex æquo, scilicet, ex mutuo, & cābio. Patet hæc conclusio, quæ videtur esse contra Garciam, quia in moralibus quando vnum est propter aliud ibi est tantū vnū (ut Arist. tradit) sed si hic pecunia data recipienti mutuatur, est pp cābium alibi celebrandum, in quo cābiata reddatur, ergo moraliter loquendo est ibi vnus contractus tantū cambij, Et confirmatur, quia in emptione anticipata solutione facta licet auctore D. Tho. interueniat virtuale mutuū pecuniæ anticipatē solutæ, sed non dī esse plures cōtractus, aut compositus ex pluribus contractibus, sed moraliter loquendo dicitur esse vnus contractus, quia illa pecunia anticipata datur in ordine ad consummandam emptionem. Ita in hoc cambio ubi datur anticipata pecunia, ut postea cambiatur alibi. Imo ad mentem, & doctrinam D. Tho. 1. 2. videtur alludere, si dicamus, quod in his specialibus modis vendendi ad creditum, & emendi anticipata pecunia, mutuū virtuale

Probatio 2. partis.

Concl.

Prob.

Confirm.

hic inclusum quendam ordinem veluti de per se non dicit ad finem emptio nis, & venditionis in ordine, ad quem illa pecunia datur ante, vel post: quare non sunt propriè ibi tale virtuale mutuum, & venditio constituenta vnam speciem, sicut accedere ad feminam causa explendæ libidinis vnam speciem constituit, & si etiam dare anticipatè pecuniam Metinæ, vt cambietur Hispali videtur vna species contractus, sed verius dicitur, quod ad hanc speciem tertiam & vnam cambij mutuum hoc non pertineat, vt constitutum speciei propriè cambij, sed vt præ requisitum ad constituendam talem speciem cambij.

Conclu. 3. TERTIA conclusio in hoc cambio tertie speciei virtualiter includitur mutuum, sed formaliter ibi includitur verum cambium, quo cambitur pecunia data pro alia alibi reddenda, subalternaturque aliquo modo cambium hoc venditioni. Hæc conclusio probatur à simili, quia sicut in emptione anticipata solutio facta licet virtualiter interueniat mutuum, tamè formalis ibi inuenitur ratio emptionis, & venditionis, quia anticipatè soluitur pecunia pro mercibus, ita in hoc tertie speciei cambio pecunia prius, scilicet, Hispali data pro cambio celebrando Metinæ interuenit veluti virtuale mutuum, quo veluti mutuat eam dans recipienti, animo scilicet, vt alibi reddita cambietur, & ibi interuenit ratio cambij formalis sicut illic venditionis. Sicut etiam patet exemplo si accommodaretur equus ad pergendum Valentiam, ibique reddendus esset, esset merus accommodationis contractus: si autem daretur ad iter agendum eo fine, & conuentione, vt ibi Valentia pro alio equo permutaretur, esset talis contractus virtualiter equi accommodatio, & formaliter illius pro alio permutatio.

Exemplum. PROBATUR item conclusio ex vulgari loquendi modo. Nam vulgariter dicitur, quod vnus dat, vel recipit pecunias ad cambium, verbi gratia est dictum, quod ideo campfor nū

mos Metinæ dat, & alius indigens Metinæ numis, ideo ibi eos recipit, vt iterum Romæ delatos ibi eos cambient, atque subinde fit, quod indigens eos quasi mutuo Metinæ præcipit à campfore, vt eos in effectu Romæ cambiet, ergo in effectu & formaliter ibi intenditur cambium, quia intenditur lucrum, & virtualiter tantum immiscetur mutuum.

SECVNDA autem pars conclusionis, scilicet, quod aliquo modo subalternetur venditioni patet, quia sub venditione continetur aliquo modo, scilicet, quatenus per regulam & naturam venditionis regulanda venit eius iustitia.

SICVT etiam venditionis ad creditum contractus regulatur quoad suam iustitiam per contractum venditionis de præsentem. Contractui autem emptio nis factæ anticipata solutio valde ad simile est cambium hoc tertij generis: quia sicut illa emptio fit pecunijs antè solutis, sic hic interuenit cambitio facta pecunijs ante impensis, tum quia sicut in illa emptione præcipiuntur nummi in vno loco, & tempore, vt per viam emptionis postea restituantur in mercibus, sic in hoc cambio præcipiuntur nummi in vno loco, vt per viam cambij restituantur in alio per cambitionem illorum, tum quia sicut in illa emptione anticipata pecunia facta, interuenit mutuum virtuale illius pecuniæ, quia præcipitur, ita in hoc cambio intercedit mutuum illius pecuniæ, quæ ante capitur, quod ibi concurrat non formaliter, sed virtualiter: quia tale mutuum non per se, neque explicitè intenditur, neque ex eo solum potest capari lucrum. Nam qui Valentia numeraret alteri via mutui centum argenteos ibi valentes viginti tres minores monetas dineros nuncupatas, Aragoniæ soluendos, vbi valent viginti quatuor, vnam magis, quam in Valentia, nõ possit sola ista via mutui pro singulis argenteis Castellanen sibus plures monetas minores percipere Aragoniæ, quam valent Valentia, neque enim posset pro singulis Arago-

*Probatum
2. pars.*

Aragoniæ recipere, sed tantum, sicut valebat Valentia. Secus autem esset, si dati essent illi centum argentei non via mutui, sed via cambij à Valentia in Aragoniam: quia tunc Aragoniæ, pro singulis posset percipere. Quia non ratione mutui cum ex mutuo non possit intendi lucrum: sed ratione cambij, quod principaliter intenditur illud vnum magis, quam valent Valentia, percipitur.

Corol.

COLLIGITVR autem ex prædictis corollariè, quod & ad perpendendas qualitates huius contractus: & ad eius rectitudinem, & iustitiam inuestigandam magis sunt attendendæ leges: & natura cambij, quam mutui. Nunc argumenta à principio obiecta suam solutionem exposulant.

*Soluuntur
arg.
Ad 1. arg.*

AD primum igitur argumentum per primam conclusionem, & eius probationem factum est satis, quia in venditione propriè sumpta semper ex vna parte interuenit pretium: in isto autem cambio non sic fit. Nam non est maior ratio, quod vna pecunia ex commutatis fit pretium alterius, quam è contra.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum quoque fit satis per secundam partem primæ conclusionis, per eiusque probationem. Nam contractus locationis, vbi quis locat operas, & alter eas conducit, ad instantiam, & propter necessitatem conducentis operas alterius, quarum vsu indiget, fit regulariter, & principaliter. At cambium hoc principaliter fit ad instantiam, & propter necessitatem recipientis pecuniam, ergo non est propriè contractus locationis, quo campfor eam pecuniam aliò trámissurus operas recipientis ad id conducit, vel recipiens eas locet.

Ad 3. arg.

AD tertium autem argumentum responderetur, quod quia in hoc cambij contractu numi conferuntur in vno loco, vt non qualitercunque, sed via cambij permutati restituantur in alio, quod tamen non sic fit quando tantum mutuantur in vno loco, vt restituantur in alio, ideo differre hoc cambium à mutuo planum est. Tum etiam, quia cum via sola mutui resti-

Instruct. Negot. lib. 2.

tuèdi dantur, ibi vnus celebratur, mutui contractus, ex quo, vt sæpe dictum lucrum sperare non licet, cæterum cum percipiuntur in vno loco ad cambiū complendum in alio, cum sit cambiū principaliter, mutuum admiscetur virtuale. Vnde negatur, quod reducatur hoc cambium ad contractum mutui principaliter.

Ad 4. arg.

AD quartum argumentum continens plures obiectiones responderetur suo ordine ad omnes, & primò ad primam dicitur, quod mutuum virtuale inclusum in hoc tertio genere cambij non impedit, quin ipsum cambiū principaliter ibi intentum subalternetur aliquomodo non ita propriè venditioni veræ, nec tanquam eius species, sed tanquam modus quidam contractus affinitatem habens talè cū venditione, ita quod per illam quodammodo quoad suam iustitiam est regulandus, sicut venditio anticipata solutio ne facta subalternatur venditioni de præsentem, vbi simul, & semel merx, & pretium de præsentem dantur, quamuis verior, & proprior hic inuenitur subalternatio, vnde negatur, quod si mutuum per se non subalternatur isto modo venditioni, quod cambium tale mutuum implicans, vt quid præuiū, isto largo modo venditionis contractui subalternari non possit.

AD secundam obiectionem contentam in hoc 4. argumento, qua probatur primo hoc tertium genus cambij non reduci ad contractum continentem mutuum virtuale, quia in hoc cambio non interuenit distantia temporis de per se, sicut inuenitur in mutuo, responderetur iuxta mentem D. Thomæ 2. 2. q. 78. de vsur. art. 2. ad 7. quod sicut in emptione anticipata solutio facta, ipsa anticipata solutio pecuniæ habet rationem mutui, & in venditione expectata solutio ipsa expectatio solutionis eodem D. Tho. auctore habet rationem mutui, quia ipsum pretium à venditore vsque ad tempus solutionis censetur mutuari emptori, ita in hoc tertio genere cambij ipsa anticipatè data pecunia à campfore recipienti eam ad cambiū

*Ad obiect.
4. arg.*

conficiendum in alio loco habet rationem mutui. Neque hoc negare censendi sunt Syluest. verbo vsura. 4. q. 8. & Caieta. Opulculo de cambijs cap. 5. tum quia sunt egregij Thomista non ignari doctrinae Diui Thomae supra dictae, ex qua concluditur, quod etiam in hoc tertio genere cambij pecunia à campfore ante data ad cambium pro alio loco habet rationem mutui. Nam cambium hoc proculdubio affine in hoc est (vt supra diximus) emptioni factae anticipata solutione, quia sicut hic pecunia ante datur pro emptione mercium per traditionem earum perficienda, sic in hoc datur ante pecunia recipienti pro cambio in alio loco perficiendo, tum quia Syluester loco allegato non de hoc tertio genere cambij, sed de alio locutus est, tum quia Caietanus loco allegato argumenta aliorum refert ad probandum non esse merum contractum formale mutui tantum, non tamen aperte negat hoc tertium genus cambij continere virtuale mutuum, quare non satis circumspectè Garcia contrariam sententiam, scilicet, quod in illo non contineatur virtuale mutuum illis impingit, quidquid sit de Fabiano Genoves, cuius argumenta illic Garcia accersit pro contraria sententia, quae etiam Caietanus ibi reulit. His praemis, ex quibus de mente D. Thomae esse collegimus, quod in hoc cambio contineatur virtuale mutuum, quasi quid prauium ad in alio loco perficiendum cambium.

Genus 3. cambi
bij continet
virtuale
mutuum.

Respo. obie-
cti 4. arg.

RESPONDETVR ad primam, seu secundam obstantiam positam in hoc quarto argumento sic in forma negando, quod ea parte, qua tertium hoc cambium includit virtuale mutuum, non includat etiam distantiam temporis de per se. At quia ista particula de per se aequiuoca est (quia aliquando de per se in moralibus est id, quod fit ex intentione, & propter se) sic non de per se inuenitur distantia temporis in hoc contractu cambij terrij generis, sicut neque isto modo inuenitur mutuum propter ipsummet mutuum, sed propter aliud, id est, pro-

pter cambium inde alibi conficiendum. At si per se accipiatur pro eo, quod est necessarium, siue simpliciter, siue ex suppositione, sic supposita natura huius tertiae speciei cambij per se requiritur, id est, necessario distantia temporis, supposito, quod ex natura particulari huius cambij requiritur distantia loci, quae nisi in tempore pertransfiri potest. Quamuis etiam concedere possimus, quod distantia temporis inuenitur in hoc cambio de per se non simpliciter per se primo, id est, non ratione omnium pretium eius, sed tantum ex ea parte, qua mutuum impliciter continet.

Satisfit obiectioni.

NEQVE obstat, quod contractui mutui primò & principaliter, conuenit distantia temporis, & contractui huic cambij distantia non temporis, sed loci conuenit primò, & principaliter, quia hoc non impedit, quin in eo contineatur mutuum virtuale. Quamuis istum modum loquendi Garciae non omnino proprie loquendo ausim approbare, ubi ait, quod hoc tertium genus cambij reducitur ad mutuum, & ad permutationem, quia asserere, quod reducitur ad mutuum virtuale, sic enim ipse illud vocat, non est assertio tam consona modo loquendi logico, tum quia non reducimus nisi posterius nota ad primò nota, & reductio rei proprium fit ad formaliter contentum in illa, quam ad id, quod virtualiter continetur in illa, sed in hoc nolim aduersum Garciae esse nimis, sicut neque in illo, quod ait, scilicet, quod mutuo incluso in hoc cambio distantia temporis conuenit de per se, & distantia loci conuenit illi, vt tale mutuum est, id est, vt species quadam mutui est contenta sub genere mutui, quia ea, quae exempli causa asseruntur non in omnibus quadrare necesse est, sed satis est eam rem aliquam explanare. Si ergo dicamus cum illo, quod cambium hoc reducitur ad mutuum, & ad permutationem, ac proinde sit mutuum & cambium, rectè nos extricabimus, ab illa obiectione, qua obijci posset, eidem contractui non posse diuersa per se conuenire qualia sunt distantia-

Per se accipitur diuersa simodè.

distantia loci, & distantia temporis, quia sicut homini conuenit esse sensibile quid, quatenus animal est, & per se eidem conuenit esse quid rationale, quatenus homo est, sic huic contractui conuenit distantia temporis de per se, quatenus mutuum includit, & conuenit ei distantia loci de per se, quatenus talis permutatio est in tali specie.

Mutui in hoc 3. cambio est praambulum.

SED facilius nos expediemus ab omni difficultate, si dixerimus vt supra. quod mutuum non concurrat ad constitutionem huius speciei cambij, vt genus, vel differentia illius, sed vt quid praerequisitum non necessarium simpliciter, sed ex suppositione, supposito, quod contrahentes prauium mutatione pecuniae volunt hunc contractum inire. Puto enim (ni fallor) si casus nomine suo, & sub periculo suo non mutuando daret pecuniam Metinae eam ibi non mutuo recipiendi, sed vt eam hinc à Metina in Valétiam deferret, vt ibi pro alia sua cambiretur esse cambium hoc eiusdem speciei cum hoc tertiae speciei cambio, & tamè hic nullum praecessit necessario prauium mutuum, ergo non necessario praerequiratur ad hoc genus tertium cambi, mutuetur pecunia, sed quod ante in vno loco detur, siue via mutui, siue non, vt in alio loco cambietur, quauis verum sit, quod regulariter & semper mutuum praecedit virtuale, tum quia eam recipiens hic Metinae ad cambium propter praesentem indigentiam, qua pecuniae vsu ibi indiget eam recipit, tum quia (vt dicemus) eam sub suo periculo recipit antequam cambietur in alio loco, quare isto modo loquendo, & soluendo obiectionem, non cogimur concedere, quod perperam Garcia concedere videtur capite 8. de Cambijs, pagina 253. in solutione ad primum, ubi insinuat, quod sicut homo non definit esse animal, licet esse sensibile primario sibi conueniat, quatenus est animal, & esse rationale ei primario conueniat, quatenus est homo, ita hoc cambium sit mutuum, licet primario sibi conueniat distantia temporis, vt mutuum est, & primario eidem conuenit distantia loci, quatenus est

tale cambium, quia certè non est eadem ratio. Nam animal respectu hominis genus est, quare simpliciter, & quidditatiuè praedicatur de homine dicendo, homo est animal, quia genus est totum potentiale respectu speciei, aut mutuum respectu speciei, aut mutuum respectu istius tertiae speciei cambi non est genus, neque est quid totum potentiale, sed potius se habet tamquam praambulum, & tanquam quid praerequisitum, & istud cambium includit illud mutuum, quippe, quod magis videtur accedere ad naturam partis integralis, de qua non praedicatur totum, sicut nec corpus praedicatur de manu. Haec enim est falsa propositio, manus est corpus, ita etià haec propositio videtur falsa hoc cambium tertiae speciei est mutuum, quia mutuum aliquo modo se habet tanquam pars integralis illius, id est, magis partis inegralis similitudinem gerit, quia non concedimus, quod proprie fit pars inegralis, alioquin alia pars integralis ei correspondens esset permutatio pecuniae receptae in vno loco facienda in alio loco, quae permutatio si res tantum integralis esset, versus hoc tertium genus cambij non praedicaretur de illa, sicut genus, id est, animal non praedicatur de parte integrali, id est, verbi gratia, de manu, quia haec est falsa, manus est animal. Ego autem non audeam dicere, quod talis permutatio cum illa connotatione. scilicet, quod sit permutatio pecuniae acceptae primo in alio loco pro existente in alio, non sit cambium tertiae huius speciei.

Diuerfa est ratio.

AD secundam obiectionem, seu obstantiam in 4. arg. propositam dicitur, quod verum est, quod in mutuo aliarum rerum vsu consumptibilium restituenda est res mutuata in eadem specie, sed in mutuo pecuniarum non videtur necessarium, quod eadem moneta aurea restituatur, nisi expressè de eo à principio fuerit conuentum, quia alias si soluat in argenteis, videtur talis mutui debito plenè esse satisfactum. Nà illa lex iuris ciuilibis. ff. de sol. l. Paulus, quam citat Caie. opus. de c. c. 3. ad probandum, quod res mutuata re-

Ad 2. obiectionem 4. argu.

Res mutua ea an i specie reddenda.

stituenda est in eadem specie, locū tantum habet in mutuo aliarum rerum vsu consumptibilem. præter pecuniā: at si quis contendat, quod etiam lex intelligitur in mutuo pecuniarum, id erit quando exprimitur, aut quando mutuatoris notabiliter interest suam pecuniam auream, quam mutuat in eadem specie recuperare, idq; verū est in his casibus in mutuo pecunię formalit: at illa non videtur habere locū lex in mutuo virtuali, quale est mutuum, quod in hoc præcluditur cambio tertię speciei, q̄ implicitē, & in virtute huius in tenti cambij fit, nisi enim hoc cambium celebrari intenderetur, non mutuetur pecunia, neque antea in alio loco daret. Sicut patet in emptio-
In virtuali mutuo non idem reddere dicitur.

ne anticipata pecuniā, vbi anticipatē soluta pecunia vim virtualis mutui habens non est restituenda in se ipsa, sed in mercibus, ita in hoc cambio pecunia anticipatē data in vno loco, quā vicem mutui virtualis habet, & mutuum virtuale est, non est restituenda ipsamet necessario, sed est alia, siue sit aurea, vel argentea, vel ærea alibi pro ea cambienda. Igitur de rigore mutui pecuniarij est, quod tantundem valoris reddatur, at quod sit in eadem pecuniā aurea vel argentea soluendum, pro accidens se habet, & hoc de explicito mutuo per se sumpto intelligitur. Nam de virtuali mutuo loquēdo, & ex fine operantis ad aliud ordinato aliter dicendum est, vt patet in supradicto exemplo.

Ad 9. obie. argu.

Ad tertiam obiectionem contentam in hoc quarto argumento respondetur, quod in huiusmodi cambio tertię speciei varia contingunt damna, & pericula, sed quedam eorum subire attinet ad recipientem ad cambium, & alia eorum suscipere spectat ad campforem dantem primò ad cambium. Nam illa pericula siue damna, quę contingere possunt circa pecuniam receptam ad cambium, antequā alibi pro ea permutata alia reddatur, si pereat per furtum, si deterioretur, aut decuratur, interim ad recipientem subire pertinet, sicut hæc subire pericula, & damna in mutuo ad mutuatariū spe-

Dana varia hic ad quem spectant.

stat, antequā mutuum restituatur, sed alia sunt dāna & pericula, quorum meminit argumentū, quę vel resultāt ex ipsa cambitione facta postea alibi, quę minus prosperē successit, quia vilia successere cambia, vel pericula illa, vel damna, quę contingere possunt circa pecuniam, postquam iam est in cambio alibi permutata, & reddita. Hęc autē omnia subire ad campforem prius pecuniam dantē attinet, sicut ad emptorem ementem prius data pecunia, solum attinent ea pericula, & damna, quę post redditam sibi pecuniam in mercibus, circa merces contingunt, aut ea dāna, quę incurrit in receptione mercū carioris pretij, quia carius valere eas contingit. Igitur recipiens ibi pericula, quę ad mutuatariū spectant, ibi subit, nō verò ea, quę spectat ad campforem subire in ipso cambio, vel post recuperationem pecunię cambitæ. Vnde negatur, quod pericula ratione mutui accepti pertinentia sibi non subeat recipiens ad cambium, nā illa, quę allegat ista tertia obiectione subire ad illum non pertinet.

Ad 4. obie. 4. argum.

Ad quartam obiectionem contentam in quarto argumento respondetur negando, quod ibi assumitur, scilicet, quod in mutuo res mutuata repeti possit cū mutuatori placuerit, quia si res mutuata est, sicut fieri consuevit pro aliquo signato tempore, nō licet eam mutuatori expetere ante tale tēpus. Nam in hoc, differt mutuum & cōmodatum à precario, quia secundum Pan. cap. 1. 2. & 3. de Precar. precarium randiu durat, & non magis, quā in is, qui concessit, patitur.

Ad 5. obie. 4. argum.

Ad quintam obiectionem, & vltimam contentam in quarto argumento respondetur dupliciter, primò modo negādo, prout negat Garcia, quod restituere pecuniam mutuo datam in vno loco, in alio loco variat naturam mutui, licet ordinarius vsus sit ibi restituere mutuum, vbi res accepta mutuo fuit. Non enim de essentia mutui est, quod restituatur in eodem loco, vbi acceptum est, nam planum est non degenerare contractus à ratione mutui, eò quod nūmi mutuo dati

Valen-

Valentię restituantur Hispali. Secundo responderetur, & fortē melius quod quidquid sit de mutuo explicito per se sumpto, tamen planum est mutuum implicitum & virtuale ad aliud ordinatum non esse, necessario restituendum in eodem loco, sicut est videre eum anticipatē datur pecunia in vno loco pro mercibus emēdis, in alio secundum D. Thom. ibi immiscetur mutuum implicitum, & virtuale, & tamen non est restituendum in loco, vbi acceptum est.

Cambium istud tertia speciei an licitum sit, & quod Albornozius damnat hęc contractum: duo similia proponuntur exempla, quibus iustitia huius cambij ostenditur, vulgare dictum, scilicet, quod mercatres parati sint dare pecuniam ad cambium quomodo intelligatur, & de quodam simili declarante iustitiam huius cambij, & declaratur quomodo cambium secundum & tertium non sunt contraria contra Albornozius.

Quæst. an cambium 3. speciei sit licitum.

POSTquam iam nos excusimus ab illa questione, vbi querebatur ad quem nominatum, contractum cambium, hoc tertię speciei reducatur, iam de eius iustificacione agendum est, scilicet, an iustus contractus sit, & licitus. Non enim ab omnibus approbatur, sed quibusdam eum contractum iustificantiibus, ab alijs damnantur, neque, qui approbant, in modo approbandi hoc cambium conueniunt, igitur eruenda veritatis delitescens causa, argumenta pro parte negatiua proponamus.

Variant doct.

Arg. 1.

ARGVITVR ergo primò: istud tertij generis cambium est quædam permutatio pecunię pro pecunia, sed in permutacione pecunię pro pecunia, vt patet in primo genere cambij per literas debet seruari æqualitas, ergo cambium hoc non est iustum neq; licitum, quippe, quod æqualitatem non seruat, quia in illo prius dans pecuniam ultra valorem pecunię datę postulat interesse.

Arg. 2.

SECUNDO arguitur, quia in

hoc contractu, qui primò recipit pecunias eas transfert cambiendas cum lucro eas dantis, quod dans recepturus est in alio loco, sed translatio hæc pecuniarum est æstimabilis pretio, in qua tamen eas pecunias primò recipiens defraudatur, scilicet, in debita sibi transmissionis pecuniarum mercede, ergo cambium hoc est iniustum ex parte campforis prius dantis pecunias ad cambium.

Arg. 3.

TERTIO arguitur, quia illicitus est contractus, in quo ratione mutui palliati intenditur lucrum, sed (vt superius probatum est) in hoc cambio immiscetur mutuum virtuale, ac palliatum, ratione cuius appetitur lucrum, ergo est contractus viuararius, quia ex pecunia mutuata, quę periculo recipientis aliò est delata, contendit lucrum accipere. Neque enim (vt antea diximus) immutat naturam mutui, quod soluitur in alia pecunia, & in alio loco.

Confirm.

ITEM confirmatur, quia secundum cambium est iustum, ergo istud tertium est malum, patet consequentia, quia contrariantur.

In contra.

IN contrarium est, quod Pius V in extrauaganti in eam, quam edidit super cambia, non absolutē dānat hoc cambium, sed tantum in casibus, in quibus perueritur, aut ob malas adiectas circumstantias vitiatur.

Albornozius damnat 3. genus cambij.

IGITVR quia exceptis his doctoribus, qui propter aliquam earum rationum, quę in argumentis supra positus præacta sunt, hoc cambium tertij generis damnarunt, & excepto Albornozio 3. lib. de Contract. qui tit. 4. propter argumentum à se excogitatum, & reputatum insolubile, quod loco confirmationis tertio argumento subiicimus, hoc cambium omninò reprobatur, ab alijs doctoribus solitū est approbari, & ab extrauaganti Pij V. non condēnatur, sed tantū eius abusus, q̄ ibi atro calculo notantur, idē p̄scrutari oportet causas iustificationis eius. Nā varia à diuersis doctoribus assignantur. At vt deueniamus tādē ad veram causam iustificationis huius tertię speciei cambij, prius excludamus.

mus eas causas, quas aliqui moderni doctores pro iustificatione huius cambij afferunt, quæ tamen ad punctum eius iustitiæ non omnino attingunt. Igitur ut separemus veram, & solidam causam, & rationem eius iustitiæ ab his, quæ ad eius iustitiam parum conferunt, has stabiliamus conclusiones.

Concl. 1. PRIMA conclusio non est idonea ratio ad iustificandum hoc cambium tertie speciei dicere, quod ideo in eo accipitur interesse à campfore, scilicet, quia dum indigenti pecunia Metinæ eam ibi impendit, liberat eum à periculis, expensis, & laboribus aspore tandi suam pecuniam, quam Valentia habet ad Metinam, ubi ea opus habebat, propter quod campfor iustè mercedem meretur. Hæc conclusio est contra licentiarum Christophorum de Villalon hac ratione contententem hoc cambium iustificare. Hanc tamen conclusionem, quam tenet Garcia, duplici ratione confirmat, tum quia neque campfor, neque quiuis alius potest interesse aliquod lucri velle capere pro liberando alio ab expensis, & laboribus, & eripiendo eum à periculis nisi huius gratia similibus laboribus, expensis, & periculis se subiciat, vel aliquid de se se præster, quod suapte natura de iustitia aliqua remuneratione, vel mercede sit dignum, at verò constat, quod in hoc cambio campfor nihil aliud de se exhibet, quàm alteri in hoc loco, scilicet, Metinæ conferre pecunias pro sua indigentia suppleta cum obligatione, tamè eas in alio loco restituendi, quod quidem beneficium suapte natura mercede, & interesse non est dignum, ut potest quod suapte natura est quoddam mutuum.

TVM quia recipiens pecunias Metinæ pro Lugduno ad cambium non semper Lugduni pecunias habet paratas, quas possit inde in Metinam pro subueniendo suæ necessitati deducere, licet spe teneatur eas pecunias Lugduni habendi earum restitutionis tempore, quare campfor, qui Metinæ tribuit pecunias ad cambium pro Lugduno, non est censendus verè pecu-

nias aliquas ex Lugduno in Metinam transferre.

SECUNDA conclusio non est *Concl. 2.* satis consentanea, aut sufficiens ratio ad iustificandum hoc cambium tertie speciei dicere, quod ideo est licitum etiam si cum interesse dantis ad cambium fiat, quia scilicet, dans sic pecuniam Metinæ recipienti eam ad cambium pro Lugduno obligationem, subit eam in Lugduno restitutum suis expensis laboribus, & periculis reducendi in Metinam, ubi ea campfor, qui primò dedit indiget, quia ibi sibi magis est proficua. Hæc conclusio est contra doctorem Sarauim in libro, cui titulum indidit: Instructio mercatorum in tract. de Cambijs penes finem cap. 4.

PROBATVR hæc conclusio quæ *Prob.* hæc ratio solum probat, quod si huiusmodi contractus esset purum mutuū ratione damni emergentis, scilicet, quia pecunia, quam mutuatur hic, restituenda est alibi, quæ restitutio aliquando non contingit sine damno, quod patitur mutuans in deducendo pecuniam mutuatam hic, & alibi solutam, posset mutuans, aliquod interesse ultra accipere, sicut locans mulam ad iter in Valentiam agendum, si ibi esset à conducente relinquenda, tunc ultra ordinarium pretium locationis mulæ locator aliquid plus posset accipere pro obligatione, quam subit suis expensis eam à Valentia ad suam domum reducendi. Hæc autem Sarauiz ratio non attingit eam iustitiam, quia iste contractus, quatenus cambium est, tertie speciei iustus est, ergo hæc ratio reddenda hic.

TERTIA ergo statuitur conclusio. Hoc cambium tertie speciei in quo primo Metinæ, scilicet, indigens pecunia ibi eam recipit ad cambium in Lugduno conficiendum, seclusis abusibus tum iustum est, tum etiam propriam suæ iustitiæ rationem habet. Hæc autem conclusio est Garcia in 2. p. de Contr. in mat. de camb. c. 9. pag. 291. Patet autem conclusio, quia si hoc cambium ex se iniustum esset, Pius V. in illa extrauaganti in eam, non

non solum eius cambii abusus damnasset, sicut de facto damnat, scilicet, quando abutendo huius cambij nomine, sub eius prætextu, & nomine sicca, & non realia confinguntur cambia, sed etiam illud damnasset, quod tamen non damnat, sed eius fictiones.

Pro. 2. par. SECUNDA autem conclusionis huius pars patet, quia in permutatione pecuniæ in vno loco valentis minus pro pecunia in alio loco pluris æstimata, dum deducta est ad locum ubi magis æstimatur, & ibi cambitur nulla interuenit iniquitas ex se, sed sic vsu euenit in isto tertio genere cambij, quia pecunia prius data, & recepta, ubi minoris æstimabatur, restituitur alibi iam permutata cum pecunia illius loci, ubi verè gratia, pluris æstimabatur, ergo est permutatio iusta.

Simile. PROBATVR autem seu magis explicatur exemplo probatio prima, quia simile est cambium hoc contractui illi ubi per meipsum, aut per alium sicut fit in hoc cambio meam pecuniam transferens ab eo loco, ubi minoris æstimatur ad locum, ubi maioris æstimationis est, ibi iam translatam eam permutarem cum alia iuxta æstimationem maiorem, quam ibi habet, in quo contractu etiam cum accessione lucri celebrato nulla est iniquitas, nam non sumitur lucrum ex mutuo, sed ex iusta cambitione. Sic & in isto tertij generis cambio vsu euenit. Et quidem etiam ad instar illius, qui potest planè sibi lucrum iustum parare, si pecunias suas ab eo loco, ubi merces cariiores habentur, ad id loci, ubi in viliori sūt pretio, asportando minori pecunia maiorem copiam mercium emat venditurus eas merces postea cum lucro alibi, ubi maioris æstimantur, sic etiam iste dat pecuniam transferehendam veluti ad locum ubi sibi magis in ordine ad cambium exercenda, valet, quare lucrum hinc sibi parare iustè potest. Hæc autè summatim, & in genere dicta sint. Nā in sequentibus ea principia, & fundamenta, quibus in hoc cambio, iustè

Simile. lucrum capi possit, referenda sunt latius, & distinctius, nunc ad argumenta supra allata dissoluenda accedamus.

AD primum argumentum respondetur, quod non est eadem ratio de primo genere cambij, & de hoc tertio genere cambij, quia in primo genere cambij, res permutata sunt in distinctis locis, quando concluditur earum cambium, ideo æqualitas ibi taliter seruanda est, quod nullus cambientium lucrum reportet. At verò in tertio genere cambij, quando ad eius peruenitur consummationem, iam cambiendæ moneta non sunt in differentibus locis constitutæ, sed in eodem loco, ubi perficiendum est cambium. Non enim perficitur, ubi prius moneta datur, sed ubi post commutata recipitur. Sicut si recipiens Metinæ aureos illos receptos deferat Lugdunum, ibique eos cambiat soluendo Domino eorum in argenteis, iam in de Domino eos prius danti lucrum succresceret in perceptione moneta plus valentis, quam valebat pecunia, quam prius dedit, ubi data est, & qui dem iustè hic lucrum hinc expetit, sicut etiam ex pecunia anticipatè data in vno loco ad comparandum merces in alio loco.

AD secundum argumentum negatur, quod contractus hic pertineat ad locationem, vel conductionem, quasi recipiens pecuniam primò in vno loco ad cambium perficiendum in alio, locet suas operas ad deferendam pecuniam ad locum cambij, quia ad id non se locat ad instantiam campforis prius dantis, quia fortè campfor non erat delaturus pecuniam, quam dat Metinæ ad cambium pro Lugduno in Lugdunum, quod si paratus erat deferre, sed non ad expensas suas, sicut parati sunt, qui conducere equos ad iter eos reducere ad suum Dominum, & locum, sed non semper ad expensas suas, sed ad expensas illius, qui querit equum ad iter agendum in illum locum, ad quem talis equus est reducendus, si se offerat talis equi reductor. Vnde quando vulgariter

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

gariter dicitur mercatores, seu cam-
Vulgare di- Etum quo- modo acci- piendum.
 piores paratos ad dandam suam pecu-
 niam ad cambium ex vno loco ad al-
 lium, non sic est accipiendum, scili-
 cet, quod sint parati ad deferendam
 eam suis expensis ad locum cambij,
 sed quod sint parati ad consentien-
 dum talis pecunie delationi ad expen-
 sas eorum, qui eam petere voluerint
 ad cambium, quod exemplo accom-
 modatissimo allato equi locabilis ad
 iter, & reducendi ad suum locum cla-
 rescit. Vnde sicut illa reportatio equi
 ad suum locum in præsignato casu nõ
 est ita æstimabilis pretio, vt tunc e-
 quum reportanti, quo is indigebat ad
 iter, quem bona fortuna fauente na-
 ctus est, sit aliquid mercedis pro eius
 reductione tribuendum. Sic in isto ter-
 tij generis cambij illa delatio pecu-
 niæ ad locum cambij facta per eum,
 qui eam pecuniam propter suam ne-
 cessitatem petierat, & receperat, non
 censetur sic esse æstimabilis pretio,
 vt iste recipiens de iustitia ob hoc mer-
 cede dignus sit.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum respon-
 detur, quod licet concedamus hoc ter-
 tium genus cambij virtuale includere
 mutuum: tamen negamus quod rati-
 one mutui, in eo lucrum, vel inter-
 esse exspectatur: quia ratione cambij
 ibi principaliter intenti lucrum sumi-
 tur à campfore, sicut emptor non ex
 anticipata solutione, quæ est virtua-
 le mutuum, sed ex ipsa emptione
 mercium iuste aliquando sibi parat
 lucrum.

Ad confir. AD confirmationem, quam Al-
 bornozius insolubile argumentum
 esse putauit, respondetur, quod tan-
 tum abest, vt contra non præualeat,
 vt certè non multum apparentiæ præ-
 seferat. Tum, quia negamus secundum
 genus, & tertium cambiorum per li-
 teras sibi inuicem contrariari, aut si-
 bi inuicem cõtradiçtorie, vt negatio
 repugnat affirmationi inter se repu-
 gnare: quia non sunt contradicçtorie,
 aut contrariè respectu eiusdem ista
 cambia sibi repugnantia, vt Albornozius
 autumat, sed tantum sunt inter
 se differentia, quia secundum cambij

ad locationis contractum attinet, aut
 verò tertij generis cambium quædam
 permutatio est. Sola igitur eorum dif-
 ferentia consideratur principaliter in
 hoc, quod si, verbi gratia, idem, scili-
 cet Petrus velit cambium inire secun-
 dum, id debet fieri principaliter ad
 suam instantiam, & ipse pecuniam
 suam alio transmittendam daturus
 est primò. Si autem idem Petrus tan-
 quam primò inchoans velit cambij
 tertium celebrare, celebrabitur ad in-
 stantiam suam, tamen & si in secundo
 cambio fuit primo pecuniam dans,
 iam si sic celebret tertium cambium
 ad suam instantiam, ibi erit primò pe-
 cunias recipiens, & non primo dans.
 Itaque idem, qui in secundo cambio
 primò dat, in tertij generis cambio,
 primò recipit, sicut qui in emptione
 mercium anticipata solutione, dum
 sic eas emit, primò dat pretium, si pos-
 tea postquam recuperauit merces em-
 ptas, rursus eas anticipata solutione
 (quia cum pretium statim recipiat, nõ
 statim eas emptori tradit) vendit, pri-
 mò recipit pretium. Ita accidit hæc
 cambia secunda & tertia celebranti.

IT A QVE hæc duo extrema, seu
 potius principia, scilicet, primò dans,
 & primò recipiens, ea cambia princi-
 paliter diuersificant, quæ non causant
 oppositionem propriè cum non acci-
 piantur respectu eiusdem, sicut reci-
 piens respectu Petri sibi dantis non
 opponitur danti respectu Pauli, cui ali-
 quid dat. Tum, quia & si considere-
 mus hæc duo cambia secundum, &
 tertium habere se sicut affirmationem,
 & negationem, quod tamen non
 concedimus, nihilominus propter di-
 uersa motiua, quæ ibi concurrunt con-
 tradicçtoria, aut contraria propriè nõ
 essent, sicut vesci carnibus, & non ve-
 sci carnibus verè affirmatio, & nega-
 tio sunt in genere naturæ: tamen si lo-
 quamur in genere moris, si sumantur
 cum diuersis motiuis, & respec-
 tibus in genere boni & mali mora-
 lis, sibi inuicem non opponuntur.
 Nam sicut vesci carnibus propter su-
 stentationem naturæ debilis bonum
 est, ita etiam non vesci carnibus pro-
 pter

*Differetia
 cambij 2.
 Et 3. per
 literas.*

pter compescendam lasciuam carnis
 bonum, & sanctum est, si contingeret
 ob diuersa motiua in his duobus cam-
 bij.

*De causis octo, ex quibus numi magis in
 vno loco, quàm in alio æstimanur. Et
 de causis, quibus in hoc tertio cambio lu-
 crum intenditur: de cambio Valentia,
 an licitum sit, differitur. Et an iustifi-
 cetur per rationem Garcia, Et proponitur
 sententia authoris circa hoc.*

CAPVT VII.

AM cum ad eas rimadas
 discutendasque causas,
 quibus in hoc tertio ge-
 nere cambij lucrum cap-
 tari possit, accingimur,
 in obstrusa magis difficultatum inuo-
 lucra immergimur. Intricatoria e-
 nim omnium, quæ in hac materia
 cambiorum occurrunt dubia, hæc pla-
 nè sunt, quæ disputanda supersunt.
 Cum ergo rationes hæ, quibus in
 isto tertio genere cambij lucrum au-
 cupari iuste quis possit, ex illis causis
 sumantur, quibus vna eademque pec-
 unia magis valet in vno loco, quàm
 in alio, causæ hæ primò sunt nobis
 peruestigandæ.

*Causa, qui-
 bus numi
 magis in
 vno loco,
 quàm alio
 æstimanur.*

NAVARRVS igitur in commé-
 tar. de Cambijs, num. 43. octo collig-
 git causas, ob quas numi etiam si sint
 æquales in suo naturali, id est, legali
 valore, soliti sunt pluris æstimari. Pri-
 mò, quia ex diuersis metallis constât.
 1 Secundò, quia & si eadem specie me-
 talli consent, non tamen eosdem gra-
 dus, id est, qualitates, obtinent. Ter-
 tiò, quia in figura, & pondere non
 adæquantur. Quarto, ratione diuer-
 sarum regionum, quibus numi hi con-
 sistunt. Quintò, ob alterius numisma-
 tis reprobationem, aut verisimilem
 metum, quod sit reprobandum, vel
 ob eorum ascensum, descensumve in va-
 lore. Sextò, diuersi temporis gratia.
 7 Septimò, ob huiusmodi numismatis
 8 abundantiam, vel penuriam. Octauò,
 præsentia vnus, & absentia alterius
 causa. At verò Garcia 2. par. de Con-
 tr. cap. 10. pag. 295. quatenus attinet

ad hoc genus tertium cambij, eas præ-
 signat causas, quare numisma vnum
 maiorem alio æstimationem, seu valo-
 rem potest obtinere in loco vno, quàm
 in alio, prætermisissis autem alijs, cau-
 sæ hæ sunt tres. Nam primò contingit
 vnum numisma maioris valoris
 esse in loco vno, quàm in alio: quia
 in vno loco, pretio suo naturali, id
 est, sibi ibi præfixo per legem antecel-
 lit numisma idem consistens in alio
 loco, sicut argenteus Castellanus
 præstat valore legali constitutus Cata-
 lunia, vel Aragonie, quàm dum
 constitutus est in Valentia. Contingit
 secundo, quod plus valet numisma in
 vno loco, quàm alio ratione præsen-
 tiæ, scilicet, quia dum est præfens, vt po-
 te commodior ad vsus necessarios
 magis valet, quàm dum est absens.
 Tertio, numisma sortitur maiorem
 valorem in vno loco, quàm in alio rati-
 one maioris æstimationis non natu-
 ralis, id est, legalis: sed maioris æsti-
 mationis accidentaliter, qua contin-
 git pluris inter campfores æstimari
 in vno loco, quàm in alio.

EX his autem causis contingit huic *Quibus cam-
 intendentes cambio lucrum conqui-
 sif in 3. câ-
 rere: neque enim (vt supra meminimus)
 bio lucrum
 intenditur.*
 (vt supra meminimus) prohibetur aliquis hoc genere
 cambij sibi lucrum parare ex æquali-
 tate, quam expostulat natura cambij,
 quod videtur esse quædam permuta-
 tio æqualis inter partes. Nam hanc
 æqualitatè primum genus cambij per
 literas maximè exposcit, eò quod
 dum perficitur, concluditur quæ cam-
 bium, res permutatæ sunt in distin-
 ctis locis. Verùm in cambio hoc ter-
 tij generis, quando peruenitur ad cõ-
 summationem contractus, numisma-
 ta cambienda iam tuac nõ sunt in di-
 stantibus locis, sed in eodem, in quo
 iam in æqualitate valoris conueniunt,
 atque idcirco propriè non dicitur ibi
 maius numisma pro minori, aut con-
 tra permutari. Accidit igitur iuste in
 hoc tertio genere cambij lucrum re-
 portari, eò quod iam numisma ad lo-
 cum importatum est, vbi pro maiori
 pretio cambiri potest, quàm in loco,
 vbi datum est, valebat. Sicut iuste
 sibi

sibi conquirere lucrum posset is, qui anticipare tradidisset pecuniam in vno loco ad emendas merces in alio loco, vbi vilioris veniunt. Nam hic non ratione mutui, sed ratione emptionis mercium perficiendæ in alio loco capiat lucrum. Sic etiam campfor hic qui dat ad cambium anticipat pecuniam ad instantiam recipientis in alio loco per viam cambij reddendam non ratione mutui, sed ratione permutacionis pecuniæ in alio loco factæ sibi parit lucrum iustè.

AT quoniam primam causam capiendi lucrum in cambijs diuersitatem valoris legalis, quem eadem moneta in diuersis locis habet, esse diximus, iam hinc dubium illud emergit, quod excitat Garcia in 2. par. de Contract. c. 10. pag. 300. scilicet, vtrum licitus sit contractus, quem vsus inuenit, vbi Valentia in minutis æreis pecunijs, *dimeros* nuncupatis, impenduntur alicui 2000. regalia Valentia singula ibi. 23. æra minuta, *dimeros* dicta, ad cambium Aragoniæ, vel Cathaluniæ finiendum: cumque Valentia collata fuerint tot æra minuta, quod ibi in 2000. regalibus computantur, quippe quæ quadraginta, & sex millia æra minuta, huiusmodi sunt, Cathaluniæ, vel Aragoniæ restituntur 2000. regalia, qui fuere non in argentea pecunia, sed in minutis illis æreis pecunijs accepta primò Valentia restituntur, inquam, in pecunia argentea, scilicet in 2000. regalibus argenteis singulis Valentibus 24. æra minuta, vel solum tur in ære minuto pro singulis regalibus remetiendo 24. æra minuta. Item an licitus sit contractus huic assimilis, vbi quis Valentia centum aureos ad cambium Olisipponæ celebrandū daret eosque centum aureos, id est, ducatos non in aureo, sed in argenteis numeraret Valentia, vbi, verbi gratia, singuli ducati vndecim argenteos valent, cum Olisipponæ huiusmodi ducati singuli tredecim valeant regalia, si & Olisipponæ in argenteis tot numero, quot valent ibi singuli ducati, argenteos reciperet, vel, quod idem est, si pro singulis ducatis 13. ar-

genteos reciperet, de his contractibus merito controuertitur, an licita cambia sint.

NAM neque ratione mutui virtualis ibi inclusi, neque ratione cambij ibi intenti lucrum, quod accipitur, licitè accipi videretur, quod non ratione mutui liceat, patet: quia non licet mutuare argenteos Castellanos valentes Valentia singulos 23. æra minuta ex tribus asibus constantia, vt totidem Cathaluniæ restituantur in se ipsis, vbi singuli argentei plura æra minuta valent, quia singuli valent æra minuta 24. quia iam ratione mutui reportaretur lucrum.

SED quod neque etiam ratione cambij liceat talis contractus, patet, quia quadraginta & sex millia æra minuta data Valentia ad cambium, quæ Valentia æquivalent duobus millibus Castellansibus argenteis si Cathaluniæ permutentur pro argenteis Castellansibus: quia ibi argentei Castellanses pluris æstimantur, non essent reddendi in hoc cambio nisi mille, & nouies centum, & decem, & sex argentei, & decem & sex æra minuta ultra: ergo qui Valentia argenteos duo millia in ære minuto prædicto tribueret, non licitè posset ex cambio Cathaluniæ consummato 2000. regalia in argento reportare: quia illa minuta æra Valentia æquivalentia 2000. argenteis, si delata fuissent in Cathaluniam, ibique pro argenteis cambirentur, duo millia regalia in argento in valore non adæquarent.

IN CONTRARIVM inquit Garcia est vsus, qui circa exercitium horum contractuum inualuit, nititur que hunc tueri contractum, & iustificare ex intentione contrahentium, quæ eò solum spectat, vt in his contractibus dentur, & recipiantur scuta ad cambium, siue in argenteis numis, vel æreis dentur, id parum reputatur inter contrahentes, quia id præter eorum intentionem est, & accidentale.

IGITUR ad questionem dicimus primò, in quo omnino conuenimus cum Garcia, scilicet, quod si quis

Argum.

Argum.

In contr.

Dictum 1.

ex

ex consulto Valentia, quia ibi minutis numis eget, minuta æra peteret ad cambium, & scuta, vel argenteos numos non peteret: quia his Valentia illi opus non erat, tunc non posset campfor, postquam præstitit consensum tali contractui, peteret tot regalia in loco cambij, quot valebant æra minuta, quæ consulit in Valentia, si in loco cambij, scilicet in Cathalunia pluris æstimantur argentei: hoc autem sufficenter probat argumentum supra positum.

SECUNDO dicimus, quod quando campfor Valentia facilliter nullum interesse soluendo posset illa æra minuta, *dimeros* nuncupata, pro scutis, aut argenteis in magna quantitate, & copia sufficienti commutare, & si paratus esset commutare pro scutis, aut argenteis Castellansibus in Valentia, quo talia scuta, vel argenteos Castellanses destinaret ad cambium pro Cathalunia, vel Aragonia: tunc si ad instantiam alicuius petentis ibi pecuniam ad cambium pro Aragonia, vel Cathalunia, ibi illa æra minuta pro cambio ad Aragoniam daret, concurrentibus alijs conditionibus iustificandis lucrum cessans, posset ea in scutis (si in scutis ea in Valentia erat sic commutaturus) recipere in cambio Aragonia, & sic etiam in argenteis Castellansibus posset in tali cambio Aragonia recipere illa æra minuta, prius Valentia ad cambium pro Aragonia data, quando in animo destinaret ea commutare pro argenteis Castellansibus sic Valentia, vt daret eos ad cambium pro Aragonia, posset, inquam, tot argenteos Castellanses Aragonia recipere, quot illa æra minuta valent Valentia, licet Aragonia non tot argenteos Castellanses valent. Et id est dicendum de secundo contractu in hoc casu, scilicet quando ducati, vbi valent tantum vndecim regalia, numerantur non in aureis ducatis, sed in argenteis pro cambio ad Lusitaniam, vbi tredecim singuli argenteos valent.

HOC autem secundum assertum probat sufficenter exemplum ibi ad-

ductum à Garcia, scilicet, quod si quis paratus esset emere decem aureis decem mensuras tritici mittendas ad locum, vbi viginti aureos valent, si alius quis eas decem mensuras tritici peteret ad cambium soluendas in alio loco vbi viginti aureos valere diximus, neque is, a quo petit, potest eas dare, quia eis caret, vel nondum eas emerat, si is, qui adhuc petit pecuniam, quæ illè decem mensuræ erant emendæ, scilicet, decem aureos, admonitus de lucro cessante illud soluere acceptat, potest qui huiusmodi decem aureos sic destinatos ad lucrum dat pro eis alibi recipere totidem mensuras tritici, scilicet. 10. vel loco illarum. 20. aureos, quos ibi valent, sic in presenti casu, quia vtrouique interuenit lucrum cessans, ex quo deducendi sunt labores, & expensæ.

TERTIO dicimus quod extra casum lucri cessantis non bene iustificatur hic contractus vsu receptus per rationem, quam adducit Garcia, scilicet, quod cum intentio principalis cambientium sit dare, & recipere ad cambium ducatos, præter intentionem eorum est, & accidentale, quod in auro vel in argenteis numis vel in greis dentur, & recipiantur, quia de hoc nihil curatur. Nam ratio hæc, licet forte posset iustificare huiusmodi contractum in casu, quo vna pars non magis grauaretur, quam alia, sed certè quia pars recipiens ad cambium videtur grauari maximè in casu, quo indigeret pecunia aurea, vel argentea ad aliò commodius transferendam, & ad ibi trālatam infumendam in merces, vel alios vsus, ad quos non possent conducere numismata græca, neque ibi facile commutari possent in numismata aurea vel argentea, nisi sit per estimationem legalem aureorum, vel argenteorum aliquid supererogando, tunc non liceret campfori numeranti Valentia 2000. argenteos in minutis greis numis eos vellet recuperare in cambio Cathaluniæ consummando, in argenteis numis plura æra minuta Valentibus, quia cum in celebrando contractum, intercedit ali-

Probat.

Dictum 3. contra Gar.

alicuius partis grauenam & damnum, non est præsumendum partem læsam ex intentione, & libenter velle illud subire.

Sent. autor. QUARTO dicimus quod forte melius, & rationabilius iustificatur prædictus contractus, si iustificandus est, ea ratione, de qua postea sumus disputaturi, scilicet, ratione præsentia, & absentia, nam æra minuta præsentia, quæ Valentia numeratur ad cambium pro Catalonia, ratione expensarum, & periculorum latronum grassantium in via magis valent (quia his expensis, & periculis caret) quam totidem æra minuta in cambio Catalonia consummando rehabitata, quæ cum expensis, atque periculis in Valentiam sunt reducenda. Hac ergo ratione, & quando ex aliquibus circumstantijs currentibus non magis graua retur vna pars contrahentium, quam alia, posset tolerari contractus iam vsu receptus.

De causa inducente maiorem æstimationem pecunia, quæ est præsentia in loco, probatur, quod hac maxima sit vera, scilicet, quod pecunia præsentis in loco magis valet quem absens à loco, & quod in campis scribis locum habeat, & probatur à simili contra Mercatum & Sotum, & quod hanc causam alia interdum concomitantur, & quod prædicta maxima intelligitur cæteris paribus, & quod satis est cambium hoc de se sit periculofum, ut patet exemplo equi intelligentia dicti allegati in contrarium exemplo accommodo, adiuncto alio exemplo ex Garcia ad explicationem huius cambij.

CAPVT VIII.

Quest. **P**ORRO de secunda causa inducente maiorem æstimationem pecuniæ, qui est eius præsentia in eo loco, vbi datur ad cambium, nunc nobis dispendendum est: quæ quoniam non ab omnibus acceptatur hic in disputationem reuocanda videtur præmissis primo, quod du-

plex hic absentia consideranda est: sicut etiam duplex præsentia, alia quidem temporis, alia autem loci: sicut pecunia post in futurum soluenda dicitur absens (respectu pecuniæ, quæ soluitur de præsentia) absentia temporis, quæ quidem absentia temporis secluso lucro cessante, aut damno emergente non caulat de se maiorem æstimationem in pecunia præsentia, quam in absenti. Alioquin omne mutuum cum lucro, vbi intercederet tempus ad illud soluendum, posset iustificari, quod est absurdum dictu, cum sit vsura. Absens autem absentia loci dicitur pecunia illa, quæ in alio loco remittitur ab eo in quo ego sum constitutus, constituta est, his suppositis.

ARGVITVR primò, pro parte negatiua sic argumento Soti, quia cæpsores nihil damni, aut periculi, aut laboris, aut expensarum subeunt in reducendo ad suam præsentiam pecuniam, quàm conferunt ad cambium, imo non raro illam cum lucro ad se reducunt: ergo non valet istis campforibus pecunia præsentis magis, quam absens.

SECVNDO arguitur, quia si ratione præsentia localis magis valet pecunia præsentis, quam absens, hinc sequeretur, quod toties, quoties quis præsentem numos erogaret alicui, qui eos absentes esset facturus, posset ab eo lucrum exigere, quod tamen non raro in contrariam vertitur aleam. Nam sæpe videre est eos, quia præsentem numos numerant eis, qui eos sunt absentaturi, pati iacturam. Nam centum aureos præsentem Catalonia numerantibus ad cambium pro Roma, aut Lugduño, Lugduni, aut Romæ non redduntur, nisi tantum nonaginta: ergo pecunia præsentis ratione præsentia non est maioris valoris, quam absens.

TERTIO arguitur argumento Mercati, quia mercatoribus, & campforibus magis valet pecunia absens, quam præsentis, quia ad vsum negotiationis magis confert absens pecunia, quam præsentis; quia in absentia cum negotiationi est ibi mancipata, lucrū illis

Absentia duplex hic consideranda.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

illis parit, quod parere nequaquam potest, dum domi est præsentis, & manet ociosa: neque transmittitur aliò adnegationem. Et confirmatur, quia non subsecuro damno non fit recompenfa, hic autem campfori, nullum sequitur damnum: ergo.

Arg. 4. QUARTO arguitur quia si ratione præsentia pecuniæ præsentem maiorem valorem assequuntur, quam absentes, sequitur, quod hinc omnis vsura iustificari posset. Si quidem mutuo dans pecuniam præsentem postquam ratione præsentia magis valet, quam pecunia pro ea rependenda, quæ, quia absens est, minoris valoris est, posset aliquid lucri ultra pecuniam mutuam recipere licite, quippe qui in recompenfam illius maioris valoris, quo valet magis pecunia, quam mutuam utpote præsentem, quamquam redhibenda est, quæ est absens, illud plus ultra pecuniam mutuam acciperet.

Arg. 5. QVINTO arguitur argumento difficiliore Garcia sic, quia aliquando parati sunt campfores ad transmittendam monetam, quam dant hic ad cambium pro Roma, quia sua interest eam monetam in Romam traducere, vbi perficiendum est cambium: ergo ratione absentia, scilicet quia eam recipiens monetam ad cambiū, eam facit absentem, non possunt campfores lucrum captare. Non enim in hoc casu, in quo ipsi campfores parati sunt ad suam monetam aliò transmittendam, tenentur ipsi recipientes ad cambium ad eam reducendam, sui expensis, aut periculo ad campforum præsentiam.

Confirm. ET confirmatur, si aliquis reciperet pecuniam transuehendam Venetias pro emptione librorum, ut inde Venetijs libros emeret, virtute huius contractus ad reportandum huiusmodi librorum ex Venetijs ad locum, vbi recepit pecuniam, non maneret atrictus. Quia mercatoris dantis illam pecuniam intererat, tum illam Venetias mittere pro ibi sibi emendis libris, tum librorum ibi emptos inde ad se reportare, ergo pa-

ri ratione cum campforis interest istam suam pecuniam mittere ad alium locum, ad celebrandum ibi cambium, eam recipiens non tenebitur postquam tanquam mercem iam permutatam reddidit in cambio, eam suis expensis reducere ad eiusdem campforis manum.

IN oppositum est autoritas celeberrimum doctorum scilicet Syluest. vsura. 4. quæst. 4. penes finem. & Caieta. Opusculo de cambijs, cap. 7. & Nauarri Comment. de cambijs num. 62. citantis ibi Calderinum Consil. 11. de vsuris, & Laurentium Rodolph. in ca. consuluuit. q. 1. par. 3. ut huius oppositæ sententiæ primos assertores, & Garcia 2. parte de contractibus capit. 10. pag. 309. qui omnes vnanimiter asseruerant pecuniam præsentem in loco plus valere, quam pecuniam à loco absentem, hancque sententiam tuentur contra Sotum lib. 6. de Iustitia & iure. q. 12. art. 2.

RESPONSVRI igitur ad questionem præmittimus notatu digna duo, scilicet primum, quod nos hic non agimus de rei, aut pecuniæ præsentia, & absentia in tempore, id est, quatenus est in tempore præsentis, vel futuro: sed solum agimus de rei, aut pecuniæ præsentia, aut absentia ratione diuersitatis locorum, in quibus sunt pecuniæ. Secundum autem est, quod duplici nomine pecunia præsentis, ut sic dicitur maiori valere aut præstare, quam absens, primò quatenus ut præsentis, est magis in promptu, & ad manum, ut possit inferuire in omnes vsus necessarios, quibus personæ opus fuerit ad quos vsus conferre non potest pecunia, dum est absens. Secundò, ratione expensarum, laborum, & periculorum, quæ subeunda sunt pro reportatione pecuniæ absentis ad locum, vbi fiat præses, & ad vsus necessarios, & placentes fiat accommodatior. Cuius rei gratia non abest à vero asserere pecuniam præsentem magis valere illi, cui attinet illam reducere à loco, vbi absens est ad locum, vbi præsentata magis in procinctu sit posita ad vsus necessarios. Si quidem

Argum. in contra.

Præmissa.

dum præfens talis pecunia est, à periculis, & expensis, & laboribus eam reducendi gratia subeundis eius præfentia liberat, eademque ratione pecunia absens minoris valoris censetur esse. Nam sicut auctore Syluestro loco supra citato, res distans considerata sub tali distantia minus valet, quam præfens, sic idem est dicendum de pecunia, quatenus deseruit ad necessarios usus.

Conclus. SIT igitur conclusio responsiva ad quæstionem, in hoc tertio genere cambij: campfor, quia pecuniam præfentem confert ad cambium, quam alibi in cambio recepturus est absentem, potest hac ratione, nisi aliunde impediatur eam cum lucro alibi recipere, id est, in loco cambij. Hæc autem conclusio supradictos Doctores Syluest. Caiet. Nau. Cald. Laur. Rodolph. & Garciam locis citatis fautores habet contra Sotum & Mercatum, quam ait Nauarrus esse iuridicam, cuius veritatem adeò commendat Garcia, vt asseueret, quòd si Sotus, & Mercatus eius veritatem penetrassent, nūquam eam negassent. Videtur insuper fundari in doctrina D. Thomæ, quare tanto magis securè eam amplector, quanto magis consonam esse doctri-
Ratio ex D. Thom.

næ, & principijs D. Thomæ esse video. Nam D. Thomas. 2. 2. q. 77. art. 1. tenet tanto magis alicui valere rem suam quanto magis læditur, si ea careat: sed dum alicui sua pecunia per alium eam recipientem fit absens, læditur quantum ad hoc, quod caret eius præfentia, qua sine expensis frui non poterit: ergo hæc de causa poterit in cambio, vbi eam absentem accipit cum aliqua accessione maioris valoris recipere, quia secundum D. Thomam ibi, si res plus valeat habenti, iniuria non fit eam petenti, si aliquid plusquam in se valeat, pro ea petatur ab eam habente: si ergo campforibus & mercatoribus, vt statim probabitur pecunia præfens illo duplici nomine, scilicet, quia ad usus necessarios est commodior & periculis, expensis, & laboribus caret, quibus absens pecunia, vt ad præfentiam domini reducatur in-

diger, magis valet: quare recipiens eam ad cambium, & absentem pecuniam facturum alibi que in cambio absentem pecuniam remansurus aliquid lucri pro hoc non rependet iuxta D. Thom. principia.

AT verò, quoniam conclusio hæc potissimè illi principio innititur, scilicet, quòd pecunia præfens in loco magis valeat, quam absens à loco, pro sufficienti probatione huius conclusionis duo probanda veniunt, primò quòd hæc maxima vera sit, scilicet quod pecunia præfens in loco magis valet, quam que absens est à loco: & secundò quòd hæc maxima adaptata campforibus, & mercatoribus in eis locum habet: probatur ergo primò quo ad primum, scilicet, quòd illa maxima vera sit. Quia omnes merces absentes à loco, vbi iniumentæ sunt, vel vendendæ minoris æstimantur, & minoris emuntur ab emptoribus, quam valent, vbi præfentialiter adductæ sunt expendendæ & vendendæ: quia cum periculis & laboribus, & expensis ad illum locum sunt deducendæ. Ergo à simili pecunia absens, quia cum periculis & expensis est importanda minus valet, quam præfens.

SECVNDò probatur, quia equus locandus ad iter, si est relinquendus absens à suo domino alibi, quia suis expensis, est reducendus, cariori pretio locabitur. Similiter si pecunia, que mutuo petitur est restituenda in remotiori, & absentiori loco, & sumptibus, & laboribus, & periculis mutuatoris est inde deducenda, vt mutuator se feruet indemnem, pro hoc recompensam potest expectere: ergo pari ratione pecunia, que recipitur ad cambium, cum sit præfens, & per cambium restituenda fit in absentia, & sic suapte natura in absentia posita minus valeat: quia suapte natura cum periculis, & expensis est reducenda ad campforis manum, fit vt talis pecunia, que præfens est, vt pote, que his sumptibus & periculis caret, magis sit æstimanda, quam absens.

QVO ad secundam partem, scilicet, quòd hæc maxima locum habeat in

Duo hic probanda.

Maxima probatur.

Simile.

Quod hic habet locum contra.

Sot. & Merc. Probat.

in campforibus, quia hoc Sotus, & Mercatus inficari videntur, probatur: quia si aliquid obfisteret, quo minus maxima hæc haberet locum in campforibus, id esset, quia habentes amicos, vel ministros, qui absentem hanc pecuniam nomine eorum in cambio recipiunt, ipsi liberi à periculis, & expensis eam ad se reducendi manet: sed hoc non impedit: tum, quia eorū officiales non gratis exhibent istud ministerium: sed neque amici id faciunt, nisi spe retributionis alicuius saltem gratuita. Tū, quia opus hoc reducendi pecuniam absentem ad præfentiam alicuius, res est, quæ implicat expensas, labores, & pericula, est estimabilis pretio. Tum, quia opus quod suapte natura æstimabile est pretio, quale est etiã reducere pecuniam absentem ad præfentiam illius, cui attinet, non amittit de se suam mercedem sibi correspondentem, eò quòd aliquando contingat ab aliquo fieri gratis. Non enim ea, quæ præter intentionem accidunt, sed natura rei in his inspicienda est, inquit Nauar. argumen. I. si quis nec causam. ff. de Rebus cred. cū ibi à Ias. not. vnde sicut nihil demeretur circa mercedem, sibi promissam conductus ad iter agendum in Hispaniam, ex eo, quòd in itinere inuenerit, qui expensas ei faceret: imò mercedem impenderet ei, vt in itinere affociaretur ab eo, ita neque campfor non fit indignus mercedis debita propter pecuniam absentem ad se reducendam, & propter eam in cambio recuperandam, eò quòd inuenerit amicos, & notos, qui gratis eam pecuniam, quæ dedit præfentem in cambio permutatam nomine illius recuperant in illius absentia, & mittunt ad illius præfentiam. Et hæc pro probatione sufficientiam ex dicendis etiã in solutionibus argumentorum conclusio hæc euadet magis firma.

Ad 1. arg.

AD Primum igitur argumentum Soti iam factum est satis ex prædictis probationibus, neque enim obstat eius obiectio, quia si campfores in recuperando suam pecuniam absentem, & in eam ad se reducendo periculis,

& laboribus, & expensis carent, id suæ industriae estimabili pretio est acceptum ferendum.

AD secundum argumentum Soti, dico concedendo sequelam Soti in casu, quo monetæ absentes, & præfentes non aliter differrent, quam ex earum absentia, & præfentia, neque alia causa intercederet, ex qua monetæ præfentes magis valerent, quam absentes, nisi earum præfentia, & absentia, quoad tunc toties quoties aliquis præfentes numos tribuere ad cambium, posset hac ratione expectere lucrū. Verum quia alia regulariter intercedunt et causa, quibus pecunia absens in alio loco maioris potest esse estimationis, scilicet, quia in alio loco vbi consideratur, vt absens maioræ obtinet valoris naturalem, id est, legale, vel, quia in ordine ad cambium per penuriam illius pecuniæ, vel per abundantiam eam ibi recipietum ad cambium, inter campfores magis estimatur, accidere potest, vt non obstantem, quod ceteris paribus pecunia præfens magis valet, campfor cambiendo alibi pecuniam, quam hic dat præfentem ad cambium perdat, vel nihil lucretur in cambio: itaque non illa intelligenda est maxima absolute, sed ceteris paribus sicut dicitur, quòd ceteris paribus mensura tritici præfens Matritij valet magis ibi existenti, quam illa, que est absens Toleti, si cetera aliis sint paria, id est, si aliis sint eiusdem bonitatis, & pretij equalis, tunc illa, que est præfens Matritij præstat valore, alias non semper est vera maxima, scilicet quòd res præfens valet magis, quam absens: nam si mensura tritici absens valeret alibi, vbi est quatuor, & præfens in isto loco valeret duo, tunc ratione præfentis ista, que est præfens, non plus valeret: imò neque aequaret absentem, si cum præfens valet alias duo, & absens valet quatuor, vno duntaxat potest asportari, & præfens effici. Pari ratione licet ducatus Meting præfens ratione præfentia, quia præfens est, magis valeat ex hac parte consideratus: tamen, quia ducatus Flandrensis multò plus antecedit

Ad 2. arg. Nota val.

Causa hæc & alia regulariter adsumt.

Maxima sic intelligenda.

Metinensem in pretio, quamuis absens sit ratione absentia, non tantum extenuatur in valore, quin respectu Metinensis presentis non maneat adhuc superior in pretio.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum, quod est Mercati, respondetur dupliciter. Primò, quòd ex natura rei, sicut iumentum abiens non est, tam in promptu ad ministerium, & vsus necessarios domini sui, dum relinquitur absens, quam cum est presentis, & ad manum domini: ita & pecunia absens non tantum utilitatis affert, quantum affert, dum est presentis. Secundò respondetur, quòd intelligenti asportatione suæ monetæ ad suam domum, ut sit penes se, & in potestate sua, non tantum valet moneta absens, quantum valet presentis: quia, qui huiusmodi est, semper opus habet absentem suam monetam, tandem reducere ad suam potestatem. At ne subterfugere videamur vim argumenti Mercati, ubi obijcit, quòd campforibus, & mercatoribus magis valet pecunia absens, quam presentis, quia ad vsum cambij, & negotiationis, cum est absens sua pecunia magis confert, respondetur in forma.

Solut. 2. Primò, quòd hoc non semper est verum, quia cum habent pecuniam presentem, quam dent ad cambium ex hac parte magis lucrantur ratione pecuniæ presentis, quæ non possunt facere in hoc tertio genere cambij cum pecunia absente. Secundò, ad retundendum omnem vim predictæ obijctionis respondetur, quòd licet in utilitatem campforum cedat sic dando ad cambium suam pecuniã facere absentem: tamen, quia gratia recipientis ad cambium principaliter fit, & ob illius instantiam, & suppleendam necessitatem: ideo ad expensas recipientis ad cambium iuste fit absens, & commutata, quia relinquitur absens: ideo pro hac absentia aliquod soluendi recipientis subijci obligationem. Nam hoc iuridicum apparet, pro hoc enim facit primum argumentum, quòd desumitur ex cap. Si aratum, §. præferendo, de Rescriptis, lib. 6. ubi definitur, quòd testis licet iuret pro vtraque parte: ta-

Satis fit obijctioni. Ad 2.

Facit pro hoc ius.

men à producente illum debet procurari, & recipere expensas, quas fecit veniendo, stando, redeundo. Vide, notata per Baldum, Panormitanum, & Felinum in capite primo, de Testamento. ut aduertit Nauarrus: ergo pari ratione hinc colligitur, quòd licet recipientis ad cambium suam, & campforis causam agat (sicut testis ab vna parte productus iurans pro vtraque parte, vtriusque partis videtur negotium gerere) quia ad sui instantiam fit absens pecunia, quam recipit ad cambium, solus ipse debet expensas subire. Secundò, pro hoc facit argumentum desumptum ex l. si quis ne causam. ff. de Rebus credit. ubi definitur, quòd si depositum fiat gratia recipientis, ad eum spectat periculum: ergo pari ratione, postquam in hoc tertio genere cambij gratia recipientis pecunia fit absens, ad illum spectabit subire, tunc expensas faciendas circa delationem illius pecuniæ ad locum cambij, cum illius periculum.

AD confirmationem autem tertij argumenti respondetur, quòd satis est aliquis contractus ex sua natura, sit periculosus, & damnum minitans, qualis est contractus hic, ubi campfor se obligat ad reducendam suam pecuniam, quam dat ad cambium ex loco cambij, ubi sibi relinquitur absens, ut etiam si non sequatur realiter damnum, possit pro hac obligatione aliquod expetere interesse. Sicut locans se ad iter agendum periculosum, ubi raptores grassantur, huius rei gratia maius potest expetere interesse, quòd & potest licite postea percipere, etiã si fauente Deo, seruatius incolumis nullum pertulerit damnum, quia satis est se periculoso negotio exposuisse: sic in presentis contractu tertij generis cambij, satis est ut campfor interesse expetere possit, quòd operilaborioso, & periculoso se obligat, scilicet ad suam pecuniam reducendam, quòd si id non sibi cedit in damnum, suæ industriae debetur. Nam neque sibi est in animo tali periculo se subijcere, nisi propter interesse. Et tandem secundò dicitur, quòd licet recompensatio pro damno regulariter non fiat nisi.

Prob.

Ad confir.

Exemplum.

nisi subsecuto damno: sed tamen ad captandum lucrum ex contractu satis est, contrahens se exponat periculo in currendi damnum, ut patet in exemplo supra apposito.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum, quòd est Mercati, negatur eius sequela, quia æquiuocatione quadam deceptus est, quia nos loquimur de pecunia presentis, vel absente quoad locum. At quidem distantia, & absentia rerum consistentium in diuersis locis solita est variare rerum, & pecuniarum valorem, pecuniæque valorem alium, & alium dare. At verò Mercatus deuias à proposito de distantia temporis, quæ non variat rem, neque eius valorem, argumentatur ad distantiam loci, quare propter diuersam rationem, quæ de absentia loci, & temporis est: nihil concludit eius argumentum, quòd con tendit probare, quòd hinc iustificarentur vsuræ.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum Garcia concedimus libenter, quòd contra nostram conclusionem non est, scilicet quòd quando paratus aliquis esset ad transferendum suam pecuniam suis sumptibus ad locum cambij, quò ibi cambiretur, siue hanc translationem ad suas expensas paratus esset facere per se, vel per alium, tunc is ratio ne absentia, scilicet, quia sua pecunia fit absens, non posset aliquod interesse percipere ab eo, qui eam pecuniã reciperet ad cambium, eò quòd in cambio reddit illi pecuniam absentem. Non enim tunc recipientis ad cambium in causa est absentia di pecuniam, siquidem eam ad cambium dans, tunc ex suis expensis eam absentem facere in animo constituerat, hocque appositum exemplum deparato mittere suam pecuniam ad alibi emendas mercas probat. Sed hoc nihil concludit contra nos in casu, in quo (ut supponimus) campfores, & mercatores, licet parati sint deferre suam pecuniam ad locum, ubi cambianda est: sed nullam per se ipsos, neque cum suis expensis, id destinarunt facere. Solum etenim parati sunt, si sint, qui eam ad cambium petant, eam illis conferre

Nihil cõcludit.

deferendam in locum cambij in eius dilationem tantum consentiendo eo fine, ut illis reddatur in cambio permutata, citra vllam intentionem eam ad locum cambij suis expensis transmittendi. Quando ergo campfores parati esse ad deferendum suam pecuniam ad locum cambij dicuntur, id non est ita accipiendum, quasi id suis expensis facere parati sint: sed ad expensas eorum, qui eam pecuniam petierint ad cambium. Quòd autem hoc eis facere licitum sit accommodatissimo exemplo iumentorum locabilium patet. Nam iumentorum horum domini licet sua iumenta dare pro itinere agendo conducentibus, & aliò deferentibus parati sint: sed non sunt parati, ut hoc suis expensis fiat, sed ut ad expensas ea conducentium in eis iter agatur, & taliter, quòd si à conducentibus in loco, quo pergunt, absentia sunt relinquenda, neque ad dominos per ipsos reducenda sint: huius absentia causa aliquod interesse solvere eis conductores teneantur, quòd certè iustitia non caret: sic & in hoc contingit cambio, ubi recipitur pecunia ad cambium, & in loco cambij relinquitur absens.

AD confirmationem quinti argumenti respondetur eodem modo, quòd certè solum probat mercatorem, qui ad expensas suas in animo constituerat suam pecuniam transmittere ab Hispali in Venetias pro Venetijs, sibi libris emendis, non posse ab petente eam pecuniam Hispali, ut reddat eam in libris Venetijs, expetere, ut eam suis expensis pecuniam in Venetias deferat, ibique libris ea pecunia emptos suo periculo, & sumptibus in Hispali reportet. Sicque similiter probat campforem paratum suis expensis suam pecuniam ad locum cambij mittere; ut ibi cambiatur, non posse eam ad cambium petentem obligare ad eam suis expensis deducendam, & reducendam: Quia tunc non est in causa eam absentem faciendi. Unde eam dans in hoc casu ad cambium, pro hac absentia interesse exigere non posset.

AT nos nostram conclusionem

d 3 veram

Intelligentia dicitur huius.

Exemplum.

Ad confir.

Conclusio vera.

veram esse defendimus in casu opposi-
to, & regulariter contingenti: vbi ca-
psiores non sunt parati suis expensis
suam pecuniam transmittere ad locum
cambij: sed expensis accipientium:
quia tunc pro absentia suae pecuniae
possunt exigere interesse pro eo, quod
se obligant ad eam suis expensis redu-
cendam ad se, cum ad hoc casu isto non
teneantur. Sicut si ego cum longè ab-
essem à proposito meam pecuniam
mittendi Venetias ab Hispani preli-
bris emendis Venetij, aliquis tunc
Hispani pecuniam à me peteret, vt il-
lam in libris Venetij mihi redderet,
quia merces librorum mihi reddit
absentes indigentes expensis, vt ad
me reducantur, has expensas iustius
obligatur ipse soluere, quam ego.
Neque enim opus officiosum, quod
ei praestiti, in meum retorquere dis-
pendium aequum est, sic in praesenti
tertij generis cambio, vbi campiores
suis expensis suas pecunias transmit-
tere ad locum cambij parati non sunt,
quandoquidem id in suum damnum
redundaret: si suis expensis ad cam-
bium darent suas pecunias easque suis
expensis ad se reducerent. Quod si
id eis in damnum non cedit, sed in
utilitatem tam dantium, quam reci-
pientium vertitur, id est, ex industria
campiorum: & ex eorum prouiden-
tia, tum aestimabili pretio, tum ex-
pensis ex sua natura constanti. Non
ergo industria, & prouidentia cam-
piorum alijs utilis: quae si in republi-
ca deficeret, pecunia in vno loco re-
cepta, & in alio reddita, si expensis
eam accipientis ad cambium reducen-
da esset ad manus dantis, recipiens
multò magis grauaretur ex hac redu-
ctione) debet ipsis campioribus esse
noxia: quia hoc dicitur. l. fin. C. de Al-
luu. sic inquiens, ne diligentes diligen-
tiam suam, sibi damnosam iudican-
tes intelligant, adiuncta glossa dicen-
te, cum labor est in damno, mortalis
crescit egestas. Non ergo obstat, quod
campior ipse velit pecuniam suam fieri
absentem, vt cambiatur, quia non
consentit in hanc absentiam gratiosè,
sed propter interesse, quia alias

nolet, sicut neque quis iumentum
suum deferri, & alibi relinqui permit-
teret inde à se deducendum, nisi pro-
pter interesse.

Si ergo Sotus, & Mercatus inficiari
non possunt, quod res absens dum an-
nexa habet pericula, & expensas mi-
noris, iccirco aestimatur, cum inter
campiores pecunia absens ex se an-
nexa pericula habeat, & expensas, cuius
rei gratia in absentia officiales suos
ad eam recipiendam in cambio con-
stituunt, negare non possunt pecu-
niam absentem minus valere, ac sub-
inde fieri coguntur ob hoc campio-
res posse sibi acquirere aliquod in-
teresse.

De varietate aestimationis accidentalis pecuniae, de duplici aestimatione pecuniae legali & naturali vt numisma est, & alia accidentali, & quod accidentalis aestimatio sumitur ex triplici causa; de indigentia pecuniae duplici, scilicet, particulari & generali, & de duplici abundantia particulari & generali conferentium ad cambium, de duplici periculo pecuniae minuente eius aestimationem, de vitulis lucri accipiendi ex cambijs, de concursu causarum lucri, & de concursu causarum ad paria cambium, solutio obiectionis Soti, & quomodo fit aequalitas in cambio hoc tertio, de differentia potissima cambij ex parte finis cambiorum.

CAPVT IX.

RÆTEREA quoniam
ex tribus causis, ob quas
pecunia maiorem valo-
rem fortitur in vno loco,
quam in alio, scilicet ob
diuersitatem valoris legalis, ob eius
absentiam, & praesentiam ob varie-
tatem aestimationis accidentalis cam-
piorum ex cambio hoc tertij generis
lucrum sibi demerere solent, cum
iam de duabus causis dixerimus, iam
de tertia causa, scilicet, de varie-
tate aestimationis accidentalis pecu-
niae disputationem exordimur con-
tra hanc causam argumenta haec obij-
cientes.

*Concluditur
contra Sot.
& Merc.*

Quaestio.

A R-

ARGVITVR primò, si pecunia
in diuersis locis variam aestimationem
accidentalem obtineret, & maiorem
in vno loco, quam in alio esset, vel
ratione abundantiae, vel penuriae ma-
ioris eius in vno loco, quam in alio,
vel ratione abundantiae, vel paucita-
tis recipientium, vel dantium ad cam-
bium, vel ratione maioris periculi,
scilicet, quia maiori periculo est subdi-
ta in vno loco, quam in alio, sed ob
nullam harum causarum diminuitur,
vel augetur eius aestimatio legalis, &
naturalis, quippe quae est infixa inhe-
ret, ergo alia aestimatio accidentalis
varia crescens, & decrescens legitime
inter mercatores vsu introduci
non potest. Nam legalis aestimatio po-
tiori priuilegio donata est, vt scili-
cet, minus sibi praedudicari, quam
alijs possit.

Arg. 2. SECVNDO arguitur, quod ra-
tione abundantiae, & penuriae vna
non magis valeat, quam alia, quia si
aliquis magna abundantia pecuniae
esset adductus, non hac ratione sua
pecunia minoris esset aestimationis,
aut vilioris pretij, quam pecunia alte-
rius pecuniae laborantis inopia. Ergo
veritati non consonat affirmare quod
ratione abundantiae, vel penuriae varie-
tur aestimatio accidentalis monere.

Arg. 3. TERTIO arguitur contra id ip-
sum, quia abundantia, vel penuria nu-
mismatis contingens circa diuersa
tempora non potest in causa esse, quod
numisma maiorem valorem obtineat
in vno tempore, quam in alio, quia si
huius causa esse posset, sequeretur mu-
tuanti copiam pecuniae tempore abun-
dantiae, minorem copiam pecuniae;
quam ipse mutuo dederit, fore resti-
tuendam, si tempore, quo laboratur
pecuniae penuria ei fiat restitutio. Ergo
neque etiam abundantia, & penuria
pecuniae reperta in diuersis locis
potest inducere maiorem, vel mino-
rem valorem accidentalem eiusdem
pecuniae.

Arg. 4. QVARTO arguitur contra istam
tertiam causam accipiendi interesse
in cambio, id est, ratione maioris va-
loris vnus pecuniae, quam alterius,

quia si haec causa esset vera, sequeretur
esse impossibile commutare numisma
ta eiusdem speciei, & inaequalis quan-
titaris cum aliqua accessione lucri ex
altera parte: consequens videretur fal-
sum, quia semper hic lucrum intendi-
tur ab aliquo cambientium. Probatur
autem sequela: quia ad differentiam
aliarum rerum vsu cõsumptibilem,
puta vini, olei, quarum pretium di-
stinguitur à sua quantitate, quantitas
numismatis non distinguitur à suo va-
lore loquendo de eius quantitate for-
mali, vt numisma est ergo ista numis-
mata si sunt eius speciei, & iam am-
bo posita in loco cambij: illa, quae mi-
noris est quantitaris, id est, valoris,
nam quantitas est eius valor formaliter
loquendo, quomodo poterit ibi
cambiri ibi cum illo numismate, quod
maioris est quantitaris formalis, id
est, maioris valoris. Nam cambio,
quae species est permutationis, requirit
aequalitatem, sicut & ipsa permuta-
tio. At quae quae aequalitas hic ser-
uatur, dum hic pecunia maioris va-
loris pro pecunia minoris aestimatio-
nis, & eiusdem speciei cambitur, & è
contra.

Arg. 5. QVINTO arguitur contra istam
tertiam causam, scilicet, quod ratio-
ne maioris, & minoris aestimationis,
quam pecunia obtinet in diuersis lo-
cis possit cum interesse cambiari, quia
pecunia aurea mutuata, in tempore
futuro post per pragmaticam crescens
in pretio tantum est restituenda iux-
ta aestimationem, quam tempore mu-
tuationis obtinebat, vt si valebat tunc
vndecim argenteos, vndecim argenteos
tunc restituendi, & non tredecim,
ad quos creuit per nouam taxam: si
ergo in hoc casu pecunia auctior effe-
cta in valore per pragmaticam non
est restituenda pro ea, quae cum esset
minoris valoris, fuit mutuo accepta:
ergo pari ratione non licebit recipere
in cambio pecuniam, quae in vno
loco est maioris aestimationis pro pecu-
nia: quae in alio loco data erat mi-
noris aestimationis.

Arg. 6. SEXTO arguitur, quod ratione
maioris aestimationis, vel minoris

d 4 non

non liceat cambire monetam minorem pro maiori. Quia pecunia dum muratur tempore, quo minori aestimatione accidentali valet, eo quod tempore restitutionis mutui creuerit in accidentali valore, non est restituenda cum accessione illius accidentalis valoris, in quo postea fuit aucta: ergo neque etiam in isto genere tertio cambij, quippe quod mutuum pecuniale implicat, licitum erit auctioris valoris accidentalis pecuniam recipere pro ea, quae tenuioris est pretij. Antecedens autem patet, quia centum aurei tempore abundantiae, in quo aestimatione accidentali minus aestimantur mutuati, eo quod tempore maioris penuriae eiusdem monetae magis aestimetur aestimatione accidentali, non sunt in minori numero restituedi.

Argum. 7. SEPTIMO arguitur, qui Valentiam mutualet centum argenteos Castellanos licite mutuatarium non obligaret eos restituere in Aragonia, vel in Catalonia, ubi vnum aes minutum singuli magis valet, quia hoc esset obligare mutuatarium, vt arguit Garcia, vt virtua iter centum aera minuta, dineros nuncupata, plusquam recepit exsolueret, quod non careret vlura, propter quam quod res mutuaeta, ubi mutuo accepta est, ubi restituenda est de iure: ergo pari ratione tribuens pecuniam ad cambium in vno loco pro alio loco licitum ob hoc expectere non potest licite, id est, ob distantiam locorum, siquidem dans pecuniam ad cambium ex loco ad locum perinde se habet, ac mutuator, qui mutuo dat pecuniam in vno loco, vt restituatur in alio.

Argum. 8. OCTAVO arguitur argumento Garciae, quia vlura est mutuo dare pecuniam Hispali obligando mutuatarium ad eam restituendum Vallisoleti, nam hinc mutuatarius ratione mutui manet grauatius aliqua obligatione appreciabili pretio, ad quam de iure non tenetur. Ergo si conferre nummos ad cambium pro loco aliquo, perinde est ac illos mutuaere reddendos alibi: Sequitur, quod eos dans astringere non possit recipientem, vt eos res

stituat in loco alio, quam ubi recepti fuerint maxime cum lucri accessione. IN CONTRARIUM est, quod cambium hoc, & ob hanc causam iustum esse censetur.

QUONIAM, quo firmiora esse ostenduntur principia, firmiores inde recte collectae sunt conclusiones, ideo quia principium iustificationis huius tertij generis cambij est maior aestimatio pecuniae in vno loco, quam in alio, & quia aestimatio pecuniae multipliciter accipitur (ne in aequiuoco laboremus) animaduertendum nobis hic in primis est, duplicem aestimationem pecuniae esse. Alia etenim pecuniae aestimatio est, quae ei (vt numisma est) est naturalis & fixa, quae est aestimatio legalis per legem eiusdem. Alia autem eius aestimatio ei conuenit accidentaliter, estque ei accidentalis, vt verbi gratia, quando ratione penuriae, vel abundantiae eius, quae accidit, vt maior sit in vno loco, vel tempore, quam in alio inter campsores, & mercatores in ordine ad cambium, pecunia eadem magis aestimatur in vno loco, vel tempore, quam in alio. Nam abundantia pecuniarum viliores efficit pecuniam. Sicut in regionibus Indiarum, quia maior copia auri, & argenti superpetit ibi commemorantibus, non tanti fit ibi pecunia aurea, vel argentea, sicut in Hispania: Neque enim diues tanti facit aureum, quando eo abundat, quanti illud pendit pauper, qui illius inopia laborat.

SECVNDO perpendendum venit hanc legalem, & quasi naturalem aestimationem pecuniae ex legis praerogatione habere originem: ideo enim aestimatio legalis dicitur, & absolute valor eius nuncupatur. At vero valor eius accidentalis aestimationis nomen sortitur. Maior autem haec accidentalis aestimatio ex triplici causa oritur habet inter negotiatores. Primo ex maiori penuria pecuniae. Secundo ex maiori copia, recipientium ad cambium. Tertio ratione minoris periculi, cui in aliquo loco existens coniuuncta est, ibi pecunia magis valet, quam in loco, ubi summo in periculo est constituta.

Argum. in contr.

Notam. 1.

Duplex aestimatio pecuniae.

Notam. 3.

Indigentia duplex.

Corol. Mercator.

Corol. 2.

Aestimatio ex 3. causis.

stituta. Hac enim de causa tempore belli pecunia existens in Flandria Antuerpiae minoris aestimationis habetur in ordine ad cambium, scilicet, ratione periculi magni, etiam si aliae causae extenuantes aestimationem pecuniae ibi defecissent. Nam periculum, cui subiacet res, rem vilescere facit, sic enim auctore Caiet. in Opus. de Camb. c. 7. pecunia collata in nauis patienti naufragium minoris aestimationis est, quam pecunia constituta alibi, ubi omnino esset a periculo libera.

TERCIO notasse oportet pretium est cum Mercato de Camb. ca. 7. solam illam generalem abundantiam, & penuriam pecuniae variare pretium, id est, aestimationem accidentalem, quae in toto populo reperitur communiter, vel generaliter inter campsores, & mercatores inuenitur. Caeterum abundantia, vel penuria pecuniae particularis, quae in vno vel duobus ciuibus ciuitatis, vel in duobus, vel tribus campsores, vel negotiatoribus reperitur tantum, non dicitur inducere maiorem, vel minorem aestimationem pecuniae: sed sola illa, quae omnibus, vel quasi omnibus mercatoribus & campsores, vel negotiatoribus ciuitatis communis est.

VNDE mercatus vnum corollarium infert, scilicet, quod potest quidem vsu euenire, vt ciuitas, quae abundantior in pecunia est, quoad eius mercatores attinet, sit tenuior quoad ciues tantum suos considerata, & contra, v.g. Hispalensis ciuitas considerata, quoad suos tantum ciues ditior in pecunia est, quam Metina, at si Metina considerata, quoad eius mercatores, qui locupletiores solent esse pecunijs, quam Hispalenses, sic vberior censetur esse in pecunia, quam Hispalis.

EX quo secundum infert Mercator corollarium, scilicet, quod ad pluris, vel minoris aestimandam pecuniam, in cambijs coniiciendus est oculus ad eam varietatem, seu mutationem, quam inter vniuersitates negotiantium solitum est inducere tempus. Neque enim quantum ad hoc attinet forum habenda est ratio prosperitatis,

vel inopiae ciuitatis, aut regni. Nam si solum ad prosperitatem, & abundantiam ciuitatis, vel Reip. respiciendum esset, nusquam contingeret ab Hispali in Metinam celebrari cambium, nisi cum iactura, eo quod Hispali Metinam vbertate numerum excessit, & est contra ob eandem rationem nunquam a Metina in Hispalim contingeret dari pecuniam ad cambium, sine alicuius lucri emolumento. Quod tamen vel ipsa experientia nos docet esse falsum. Nam passim cernere est, quomodo dantes Hispali ad cambium ad Metinam aliquando lucrum, aliquando iacturam inde referunt, aliquando inde lucri, & iacturae expertes euadunt iuxta varietatem, quam inuenit abundantia, vel penuria pro tempore inuenta in Hispalensibus gradibus, vel in nundinis, nec enim abundantia, vel penuria ciuitatis, quippe, quae inuariabilis manet, potis est hanc variationem causare. Circa vero secundam causam aucti vel diminuendi aestimationem pecuniae in cambijs notari oportet, quod c. 10. de camp. prenot. Garcia, pa. 337. quod abundantia & penuria conferentium pecunias ad cambium contingit dupliciter, vel vniuersaliter, vel particulariter. Vniuersaliter quidem tunc contingeret cum in vniuersa ciuitate plures, vel pauci inuenirentur, qui darent, & reciperent pecunias ad omne genus, & modum cambijs.

PARTICULARITER vero accideret, quando exempli gratia vnus tantum esset Olisipong, qui pecunias ibi numeraret pro cambio in Angliam vel in Hiberniam. Vtroque igitur modo fit, vt abundantia, vel raritas dantium, vel accipientium ad cambium inducat variam pecuniae aestimationem.

PRÆTEREA & circa tertiam causam augendi, vel minuendi aestimationem pecuniae in cambijs, quae est maius, vel minus periculum, cui pecunia subiacet, persandum est huiusmodi periculum contingere posse particulariter, respectu pecuniae vnus habentis inimicos inuadentes, vt contingit Cataloniae, nam hoc periculum esset tantum parti-

Nota circa 2. causam. De abundantia duplici.

Nota circa 3. causam.

Periculum duplex.

particulare contingens circa pecuniã vnius. Alio autem modo periculum hoc potest contingere, vt sit commune omnibus populi ciuibus, vel omnibus ciuitatis negotiatoribus. Quando ergo periculum est commune, tunc palam est pecuniam tali periculo expositam minoris esse æstimationis, quã si esset à tali periculo libera. Quando vero periculum est particulare, quidquid alij contraferant, periculum est etiam huiusmodi periculum, rei, cui imminet, extenuare valorem. Nã quis inficias ire poterit, quod res coniuncta periculo, hac ratione minoris emi possit, quã si esset extra periculum iam constituta, siue tale periculum fit vniuersale imminens omnibus, vel paucis, vel vni. Hoc autem dictum, putata de re, vel pecunia, quam semper committatur periculum quocunque migret. Hęc enim semper minoris æstimationis hoc nomine esse censetur. Nam si res illa, seu pecunia solum est in periculo constituta in manu domini sui, non autem in manu mea, si v.g. quia iam illi mutuo accepi, vel commodato illam mihi dedit, vbi iam constituta in manu mea euasit omne periculum non est licitum, tunc minoris eam æstimare, aut minoris emere, quã de se valet, quia cessauit causa, periculum, scilicet, ob quod minoris æstimabatur: nisi forte vltro mihi offerretur, eũ ea tantopere non indigerem, vel ob quicquam simile. His præmissis, quia argumenta in fronte quæstionis posita, quod in hoc tertio genere cambij ex nulla harum trium causa licitè captari possit, lucrum contēdebant iam pro difficultatis, quam ingerunt, expeditione.

Conclus.

STATVTI TVR hęc responsua cõclusio. s. propter has tres causas omnes, & singulas in cambio lucrum licitè percipi potest, quando aliqua illarum, vel omnes concurrerint. Causæ autem sunt hæc. s. absentia, & præsentia pecuniæ, secunda æstimatio diuersa legalis pecuniæ in diuersis locis constituta, tertio æstimatio accidentalis eius diuersa. In hac autem conclusio non omnes conueniunt. Nam quidam ti-

Variã hie doctores.

tulo absentia & præsentia ex cambio referri lucrum posse dixere, quidam autem maioris æstimationis legalis causa. Alij vero, vt Sot. & Merc. ratione maioris æstimationis accidentalis hoc fieri posse asseruere. In hac tamen conclusio mecum conuenit Garcia. Pro batur autem, quia omnes isti tres tituli, & singuli sunt iusti, ergo ob omnes vel singulos, prout concurrere eos cõtigerit, licebit lucrum capere ex cambio, quamuis verum sit, quod ob modicã absentiam, aut modicum, aut nihil lucrari expeti possit, & quod quanto absentia fuerit distantior, & magis subiecta periculis, & expensis, tanto magis ob hoc pecunia data ad cambiũ, quia præsens est, & citra periculum, æstimari poterit. Neque obstat argumentum Soti, quod si liceret rone absentia, & presentia pecuniæ in cambio aliquid lucrari, iam campfor duplex pretium posset referre ex cambio, vnum ratione deportationis pecuniæ ad locum cambij, & aliud ratione cambij, quod tamen concessum durum videtur, quia responderetur, quod in hoc tertio genere cambij, non ipse campfor, qui presentem pecuniam dat ad cambiũ est, qui ad cambiũ deportat eam: sed ipse, qui eam recipit æquiualeter eam defert ad locum absentem cambij: quia eam ibi commutatam soluit, & quia ibi, vt dictum est à recipiente relinquatur absens, indiget quæ expensis, vt ad manum campforis reportetur, ideo & hoc cambio vtroque nomine, scilicet, & ratione istius absentia, & ratione cambij interesse moderatum captari potest, sed ista obiectio argumenti Soti videtur habere verum in secundo genere cambij: quando verbi gratia, quis Metinæ prius numerauit centum aureos, sibi in eadem specie monetæ Romæ reddendos, si simul numerauit Metinæ, deditque ipsi campfori pretium translationis eorũ in Romam. Iam si daret illos centum aureos, nihil amplius posset exigere pro reditu eorum in eadem specie campfor ipse. Patet, quia postquam quis agasoni soluit pretium translationis vini ad locum, vbi magis valet, non potest

Tituli lucri accipiendi ex camb.

Fit satis obiectio Soti.

Obiectio Soti verificatur in 2. cambio.

test agaso ipse amplius quiddam exigere, quia illud vinum reddidit, vbi pluris æstimatur, sic & in isto secundo genere cambij in hoc casu, dum non admiscetur alius differens titulus, propter quem expolcere campfor posset amplius.

Conc. proba sur exẽplis.

IAM ergo suis exemplis planam facere oportet conclusionem, verbi gratia, sæpè accidit ex parte campforis concurrere duos titulos ad lucrandum, & vnum ad perdendum, tunc quod duplici via lucrabitur, & vna via dum taxat, perdet campfor. Vt videre est in casu, quo quis Hispali pecunias numeret eas, recipiendi ad cambiũ pro Roma, vbi aurei valoris legalis maioris essent, maiorique æstimatione accidere tali præstarent, sicut de facto Romæ præstant. Nam in hoc casu campfor duplici titulo lucrum sibi parabit vno tantum titulo perdet. Lucrabitur autem primo titulo, scilicet, quia campfor recuperaturus est pecuniam suã in loco vbi maiorem obtinet valorem naturalem, id est, legale, hoc est Romæ. Secundo vero titulo etiam lucrabitur ratione pecuniæ presentis, scilicet, quia cõfert pecuniam presentem ei, qui eam sibi redditurus est absentem. Veruntamen alio hoc vno titulo perderet, scilicet, quia Romæ pecunia aurea maioris æstimationis haberetur, quã haberetur Hispali, loquendo de æstimatione accidentali, qua de causa fieret, vtrum campfor Hispali maiorem copiam anreorum dedisset, minorem Romæ recuperaturus esset: cõcedamus ergo, quod campfor hic ratione duorum prædictorum titulorum concurrentium lucraturus erat tres argenteos in singulis aureis, scilicet, vnum ratione absentia, quia sua pecunia relinquatur absens Romæ & duos ratione cambij, quia Romæ æquiualeter sic delata, & quia ibi posita tantum valet sicut alia pecunia aurea existens Romæ, pro qua ibi committatur. Verum perderet, verbi gratia, ex his tribus argenteis vnum titulo alio, scilicet, eo quod pecunia aurea maioris æstimationis accidentalis est Romæ, quã Hispali. Nam ratio ipsa exigat,

vt campfor, qui Hispali suam pecuniã dedit, & eam suis expensis Romam non detulit, quantitatem integram, quã Hispali dedit Romæ, vbi maioris accidentalis æstimationis est, non recipiat, sicut ratio ipsa exigat, vt qui triticum Metinæ minus valens dat pro tritico Salmantica magis valenti tot mensuras integras non recipiat, quia sic consideratur vtrumque triticum, vt in diuersis locis existens, & non vt ad Salmanticam iam delatum, alioquin non seruaretur permutationis æqualitas, neque ista consideratio omninõ abstrahenda est ab hoc tertij generis cambio, postquam campfor suis expensis ab Hispali Romam suam pecuniam non defert, quia alias nimis grauaretur recipiens ad cambiũ in hoc casu, si quia pecunia aurea Romæ duplici nomine plus æstimatur, scilicet, propter æstimationem naturalem, & etiam propter æstimationem accidentalem (si præterquam, quod ratione absentia plus soluere tenetur) teneatur ratione vtriusque æstimationis plus aliud, & aliud interesse soluere. Satis etenim est, quod ad suam instantiam attinet recipiens ad cambiũ in hoc casu duplexonus subeat, & nõ triplum. Diximus notanter in hoc casu, quia nihil vetat, quod in alio casu, vbi variantur circumstantia. Sicut ait Garcia ratione omnium trium titulorum, simul aliquis contrahentium lucrari possit interesse reportare.

Conclusio causã in cri 2.

SECVNDO modo potest accidere, vt dans ad cambiũ possit duobus titulis lucrari, nullo aliis titulo perdendo: sicut est videre in casu, quo pecunia in duobus locis eiusdem æstimationis accidentalis esset: non tamẽ eiusdem æstimationis naturalis, hoc est, legalis, vel e contra: si in ambobus locis pecunia eiusdem valoris naturalis esset: non tamen eiusdem valoris accidentalis, & daretur ad cambiũ pecunia præsens pro absente, nam in hoc casu lucraretur titulo presentia & absentia, scilicet, quia dat pecuniam presentem, quæ reddenda est sibi absens, & etiam titulo maioris æstimationis accidentalis, vel maioris valo-

ris naturalis, id est, legalis, quem obtineret, moneta in loco, ubi permutata, reddenda est absens.

*Concur sus
vnius cau-
sa lucri.*

TERTIO auctore Garcia vsu euenire potest, ut campfor vno solo titulo lucrum ex cambio sic acquirere possit, puta in casu, quo pecunia eiusdem esset æstimationis accidentalis, atque eiusdem etiam æstimationis naturalis, id est, legalis in ambobus locis, ubi recipitur ad cambium, & ubi permutata, & absens reddenda est. Quia in hoc casu solo titulo absentia, & presentia, qui semper hic concurrunt lucrari potest, eò quòd pecuniam suam, quam dat presentem ad cambium, recepturus est absentem.

*Concur sus
aqualita-
tis.*

QUARTO potest accidere casus, ubi vterque, scilicet, tam campfor dās ad cambium, quam ab eo recipiēs ad cambium tantum vno titulo perdāt, quantum alio lucrantur titulo. Nihil etiam tertio titulo lucrando, neque perdendo, quare tunc cambium celebraretur inter ipsos media quadam, intercedente omnimoda æqualitate, quod vsu euenire potest in casu (vt explicat Garcia) in quo aliquis Hispali nummos ad cambium pro Roma daret, & numisma vtroque (vt supponimus) æquale esset in valore legali, dispar verò in æstimatione, hoc est, in valore accidentali, eò quòd re vera minoris æstimaretur sic Hispali, quā Romæ. Liquet autem in hoc casu, quod qui Hispali sic suam pecuniam ad cambium daret, lucraretur ea ratione, qua suam pecuniam presentem tribuit ei, qui eam redditurus est absentem, perderet tamen ea ratione, qua eam dāt Hispali, ubi minoris æstimatur æstimatione accidentali cum Romæ, ubi restituenda est, maiori accidentali æstimatione constet. Vnde fit consequens, vt Romæ non recepturus sit hac de causa tot aureos, quot contulit, quia magis ibi æstimatione accidentali æstimantur. Et est contrā, qui in hoc casu acciperet aureos ad cambium pro Roma lucraretur quidem ea ratione, qua restituendus est Romæ aureos, quos Hispali accepit. Quia cum Hispali nō tanti æstimatione accidentali æstima-

rentur, quanti æstimantur Romæ minori aureorum numero solueret tunc Romæ, quos acceperat ad cambiū Hispali pro Roma. Verum tamen perderet quidem iste quatenus pecuniam, quam recepit Hispali presentem in Roma reddit absentem.

QUINTO contingere poterit casus, in quo vnus, vel alter contrahentium possit ex omnibus simul tribus titulis, & causis lucrari, sicut verbi gratia, si aliquis pecuniam conferret Romæ ad cambium pro Hispali supposito, quòd valor naturalis pecuniæ maior esset Hispali, quā in Roma, iam tunc lucraretur. Primò, eò quòd pecuniam suam tribueret presentem ei, qui redditurus esset eam absentem. Lucraretur autem etiam secundò, eò quòd pecuniam suam tribueret pro Hispali, ubi quo ad valorem accidentalem (vt supponimus) esset minus æstimata, quia cum eam recuperaturus esset Hispali, ubi sic æstimaretur minus, hac de causa recepturus esset maiore pecuniæ quantitatem pro minori, quā dedit Romæ: lucraretur autem tertio eò quòd (vt supponimus) Hispali, ubi suam pecuniam recuperaturus esset, maioris esset valoris naturalis.

*Concur sus
omniū cau-
sarū lucri.*

HINC iam patet differentia, per quam soluitur argumentum Soti libr. 6. de iust. & iur. q. 12. artic. 2. cuius ipsi solutio non patuit, quando sic arguit in cambio, cum sit permutatio, vtrunque debet seruari æqualitas, quia permutatio est actus iustitiæ commutatiuæ, qui fieri potest, vt cum conferens Metinæ ducatum ad cambium pro Flandria recipiat 50. dipondia ultra, quæ cedunt sibi in lucrum, & alius qui Flandriæ ducatum confert ad cambiū pro Metina plura dipondia, scilicet 75. pro vnoquoque ducato in lucrum sibi possit reportare, qui ergo fieri potest, vt Flandria in Metinam cambiando dipondia 75. in quolibet ducato lucrificat: rursus è conuersò de Metina in Flandriam cambiando sic Metinæ dās ad cambium tantum quinquaginta dipondia in Flandria in lucrum sibi acquirat, nunquid non vna eademque distantia est ab Metina in Flandriam, quæ

*Ad arg. St.
ti.*

*Hic se tor-
sit iste do-
ctor.*

quæ est de Flandria in Metinam. Hic se torfit Sotus nullam adinueniens differentiam, aut solutionem. Nauarrus autem in commenta. de camb. numero 68. & 69. huius argumenti dissolutionem adinuenit, quam Sotus nō adinuenisse non est mirum, postquam aliqua principia negauit, per quæ erat dissolendum, quale est illud principium, scilicet, quod pecunia absens à loco minus valet, quā presentem in loco. Dicitur ergo vtrumque cambium ab iustitia, & æquitate non abesse, licet à Flandria in Metinam plus lucri reportetur, quā è conuersò, cambiando de Metina in Flandriam. Ratio autem in promptu est, quia qui confert ducatos Flandriæ ad cambium pro Metina duplici titulo, & causa lucrandi iure potitur. Nā potest lucrari partem illorum 75. dipondiorum, quos lucratur ea ratione, qua maioris æstimationis est Flandriæ ibi ducatus ad cambium pro Metina datus, quā Metinæ, & aliā partem illorum 75. dipondiorum lucrari potest ea ratione, seu titulo, quo Flandriæ dat pecuniam presentem, quam recepturus est absentem, id est, in Metina. At è conuersò, qui Metinæ numerat pecuniam ad cambium pro Flandria, solo vno titulo concurrente ibi lucrari potest, scilicet, ea tantum ratione, qua pecuniam Metinæ confert presentem, quæ sibi redhibenda est absens, id est, in Flandria, ratione cuius minus lucratur, quia tantum 50. dipondia pro vno quoque ducato lucratur. Idemque dicendum est, si mensuræ tritici dentur ad cambium de loco, ubi magis valent ad locum, ubi minus valent, vel è contrā.

Not.

QUOD autem dictum est à nobis hic de cambijs à Metina in Flandriam, dicendum est de cambijs ab Hispali in Romam, & ac de omnibus cambijs similibus, quæ celebrantur de ciuitatibus ubi numisma valet minus, & minoris æstimatur in ordine ad ciuitates, ubi magis æstimatur, vel è contrā de ciuitatibus, ubi magis æstimatur, ad alias, ubi minorem æstimationem obtinet.

NUNC ad argumenta facturi sumus ad primam, quoniam iam iterum supra responsum est copiosius, dicitur breuiter, quod taxatum est per regem pretium pecuniæ in quantum est pretium rerum, sed non, vt est merx in cambio: 2. secundum Syluestr. est taxatum numisma, vt est aliarum rerum pretium, non, tamen, vt est pretium sui: vel tertio dicitur, quod est taxatum ad vnum effectum, scilicet, in ordine ad venditiones, & ad debita soluenda, sed non, in ordine ad eius cambitiones: vel quarto dicitur, quod est taxatum, vt tantum valeat, & non magis manente eodem statu illius, secus est si postea ratione magne ingruitis illius penuriæ mutetur, presentim in ordine ad commutationes pecuniæ. Ita Syluester & Nauarrus in comment. de camb. numer. 57. & 58. nec tamen propter magnum numerum volentium accipere ad cambia sicca, vel iniusta est augendum pretium pecuniæ in cambijs.

AD secundum argumentum respondetur, concedimus, quod in casu, quo vnus vel duo homines in Republica negotiatores, vel non negotiatores abundarent magna copia numerorum, non idè illorum pecunia valerit minus, negamus tamen, quod abundantia communis reperta in multis campforibus communiter non inducat minorem æstimationem pecuniæ, sicut è contrā penuria pecuniæ communis, qua communiter laborarent, maiorem æstimationem pecuniæ in ordine ad cambia secum afferret.

AD tertium autem argumentum respondetur, quod in casu argumenti, in quo tempore abundantia mutata esset pecunia, quæ postea tempore succrescentis penuriæ soluitur, quia de ratione mutui est, quod in eadem quantitate soluitur, & quia quantitas numismatis, vt numisma est, est eius valor naturalis. id est, legalis per legem taxatus (vt prædictum est) idè non obstantem, quod post mutuationem, ratione maioris abundantia, vel penuriæ creuerit, vel decreuerit in æstimatione accidentali, idè valor legalis.

seti

Ad 2. arg.

Ad 3. arg.

feu naturalis, quem obtinebat pecunia, dum mutuata est, dum hic valor postea non est immutatus per legem, restituendus est, & nihil magis, aut minus. Dixi notanter, dum eius valor naturalis, hoc est legalis, non est immutatus per legem. Nam in casu, quo effectus immutatus quomodo esset restituenda, & in quo valore inter varias sententias Bar. & Soti per distinctiones, & limitationes cum Nauarro statuendo supra concordiam iam respondimus.

Fit satis obiecti. NON tamen huic obstat, quod penuria, vel abundantia communis pecunie contingens in tempore possit de facto inuicem maiorem, vel minorem estimationem accidentalem pecunie in ordine ad cambium. Quia est diuersa ratio de mutuo & cambio, quia de ratione mutui est, quod eadem res mutuata in eadem specie, & quantitate naturali restituatur: id autem non est de ratione cambij, ubi vna res pro alia aliquo modo, saltem ratione diuersitatis loci distincta permittitur. Nam hic estimationis etiam accidentalis maioris, vel minoris ratio est habenda.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum responderetur, quod cum numisma duos obtineat valores, id est, scilicet, legalem sibi inditum per legem a tempore sue emissionis, qui dicitur valor eius naturalis, & secundum accidentalem, eius extrinsecum, utpote maioris, vel minoris abundantie causa ei conuenientem, qui & propterea variatur: valor eius primus, scilicet naturalis non distinguitur ab pecunia (vt talis pecunia est) intrinsicam quantitate, & specie accidentalis, neque augeri potest, quin eius hęc quantitas augeatur, at quia valor eius secundum extrinsecum & accidentalem, cuiusmodi est valor ratione abundantie, & penurie, sibi competens variata abundantia, & penuria pecunie, & ipse variatur: hinc fit vt argumentum hoc quartum verè probet, quod & nos concedimus, scilicet, quod in cambio non possit seruari equalitas, quando fit inter numismata ma-

*Valor mi-
mi duplex
legalis et ac-
cidentalis.*

bium, si solum valor eorum naturalis & legalis attendatur, quia valor naturalis maior, & minor de se impossibile est, vt adqueantur. Non tamen probatur argumentum hoc, quod aliunde, scilicet, ratione valoris accidentalis, qui dicitur estimatio, qui & variari potest, non possit seruari equalitas, & fieri adaequatio arbitraria in cambijs. Nam ceterum aurei Romę dati isto modo equalitatem seruant cum ceterum, & viginti aureis datis Hispali, quantum ad estimationem accidentalem. Nam auctore Garcia inter numismata, & ceteras merces in hoc quaedam assimilatio interuenit. Nam quemadmodum contingere potest, vt merces inaequales sint in quantitate naturali, cum sint alioquin in estimatione, & valore pares. Sic etiam accidere potest, vt numismata, quę in valore naturali, & legali alioquin equalia non sunt, possint in estimatione accidentali adaequari.

Ad 5. arg. AD quintum argumentum responderetur concessio antecedenti, scilicet, quod pecunia mutuata, quę postea creuit in suo valore naturali per nouam taxationem pragmaticam non est restituenda cum accessione valoris eius in eo, in quo est auctus, nisi iuxta limitationes, quas ex mente Nauarri supra retulimus, negamus sanè eandem esse rationem de pecunia data ad cambium. Nam cambium hoc tertij generis non ratione mutui virtualis, quod includit, neque ratione distantie temporis in tali mutuo virtuali inclusæ adauget estimationem monetę, sed ipsa distantia loci, a qua, contractus hic habet, vt sit cambium est, quę inducit variam pecunie estimationem ob quam licet expetere id lucri, quod ratione solius mutui, aut temporis in eo inclusi expetere non liceret. Itaque negatur ista consequentia, non licet ratione distantie temporis, qualis consideratur in suo mutuo, accipere lucrum: ergo non licet ratione distantie loci, quę interuenit in cambio.

Ad 6. arg. AD sextum argumentum eodem modo responderetur concedendo, quod pecunia mutuata eo tempore, quo mi-

*Quo fit
qualitas in
cambio.*

*Differetia
cambij
mutui.*

nori pretio accidentali valebat in ordine ad cambium, etiam si postea creuerit in accidentali valore, non est restituenda cum aliqua auctione lucri, nisi fortè ratione lucri cessantis, & omnium conditionum illud iustificantiu simul concurrentium sic conuentum est mutationis tempore: tamen negatur, quod si data fuerit ad cambium, non possit cum accessione lucri reportari ratione distantie loci causantis variam pecunie estimationem, vt exempli gratia, ratione solius expressi mutui non possit quis Valentia mutuari Castellanenſes argenteos, ubi estimatur estimatione legali viginti tria æra minuta, *dineros* nuncupata, ea conditione, vt Cathalunia, ubi singuli valore legali valent viginti quatuor æra minuta pro singulis viginti quatuor æra minuta restituantur: tamen si ratione cambij, si ad cambium daretur, nihil prohiberet si pro singulis datis ad cambium in Valentia pro Cathalunia, sic viginti quatuor æra minuta in cambio restituerentur. Huius autem ratio patet, quia distantia loci hic annectitur naturę cambij, ratione cuius lucrum iuste comparari potest, dum arbitrio boni viri non sit excessuum.

Ad 7. arg. AD septimum argumentum concessio antecedenti, & negata consequentia negatur etiam probatio consequentie, scilicet, quod dans pecuniam ad cambium de loco ad locum perinde se habeat, ac mutuator, qui mutuodat pecuniam, vt restituatur in alio: quia licet cambium istud includat mutuum: tamen mutuum dupliciter fieri contingit: vno modo fit expressè sine ordine vllò, aut respectu ad alium contractum, quæstuosum: alio modo assumitur mutuum, vt præuim quoddam medium per intentionem dantis anticipatè pecuniam ordinatum ad alium contractum lucrifera, siue sit contractus locationis, siue emptionis anticipata solutione, siue cambij, siue alterius speciei contractus sit quæstuosus, ubi pro eo postea conficiendo, seu perficiendo anticipata soluitur pecunia tanquam pretium contractus postea

*Mutui fit
duplicitur.*

consummandi. Quado ergo mutuum expressè exercetur absque respectu, aut ordine ad quæstuosos contractus ratione talis expressi mutui non licet mutuatarium aliqua alia obligatione, alicuius interesse soluendi attingere ultra obligationem restituendi mutuo acceptam fortem. At verò quado mutuū, quod dicitur implicitum, assumitur, vt medium ad aliquem lucrifera contractum: quia tunc aliquis anticipatè dans pecuniam, per illum illum quæstuosum inire contractum decernit, potest lucrum sibi inde conquirere, non quidem ratione mutui ibi impliciti, sed virtute quæstuosi contractus, ad quem tanquam ad finem mutuum implicitum fuit destinatum.

Exemplū. SICVT si quis anticipatè daret pecuniam petenti eam pro sua indigentia præſenti supplenda ea conditione, vt tempore vindemie reddat eam in vino, vel in laboribus diurnis, si sit operarius, perspicuum est, licet hic præcedat virtuale mutuum, hic emptionem, & locationem anticipata solutione interuenire, ratione cuius potest obligare accipientem hac lege pecuniam ad persolendum vinum, vel operas operarij, quas conduxit. Sic etiam anticipatè dans pecuniam in vno loco ad conficiendum cambium in alio loco ratione intenti cambij lucrum licitè intendere potest.

Ad 8. arg. AD octauum argumentum responderetur, hoc argumentum verum assumere, verum tamen propter differentiam, quę est inter mutuum, & cambium nihil concludere: quia tantum concludit, quod nos libenter concedimus, scilicet, quod ratione tantum mutui expressi, cui non annectitur alius contractus, non potest pecunias mutuantis mutuatarium ea obligatione constringere, vt eas alio in loco restituat: tamen dans ad cambium non expressè mutuatur, neque id intendit: sed dare suas pecunias ad cambium pro alio loco: quare obligationem super recipientem eo sine pecunias, inducere potest restituendi eas in cambio in alio

alio loco. Huius enim animus non est mutare suam pecuniam, sed eam ad cambium dare, quod si anticipatē conferat pecunias, id est, quia sibi est cordi cum recipiente in illo loco, in alio loco cambium consummare: hoc enim sonat conferre pecunias ad cambium, id est, quod dantur non ad mutuum, sed ut cambiantur alibi.

De differentia cambiorum ex parte finis, de conditionibus tribus cambij tertij, cambiumq; istud tertium sit ad instantiam recipientis de fraude, & violentia hic intercedente, statuitur regula pro pretio cambiorum. Pretium commune hic iustum est, & quale hoc sit, illucidatur dicta regula: ab ea diuertunt campiores, quadrupliciter, insinuatur forma mala recambiorum.

CAPVT X.

POSTQVAM fundamenta, quibus huius tertij generis cambij iustitia innitur, discussa reliquimus, superest de eius, tum conditionibus, tum differentijs, quibus ab alijs cambijs fecernitur, edisserere. Primò autē exordium fumentes ab differentia, qua ab alijs differt rursus, quod obiter antea dixeramus latius, & in suo loco nunc repetimus, scilicet, quod potissima differentia horum trium generum cambiorum per literas, cuius principaliter habenda est ratio ad ritē, recteque celebrandum, aliquod genus cambij est, est differentia illa, quę desumitur ex parte finis, ad quem essentialiter, & ex sua natura quodlibet horum trium cambiorum est destinatum.

Differentia potissima cā est, quia primum genus cambij, in quo bij ex parte finis.

Finis 1. cā- ra destinatur ad pariter supplendas necessitates vtriusque contrahentis, ita quod non magis prospiciat necessitati vnus, quā alterius. Secundum autem genus cambij suapte natura si-

Finis 2.

bi prætuit pro fine subuenire necessitati dantis pecuniam cōtrahenti alteri, quia dantis eam interest, ut sibi reposita detur in alio loco: hac enim ratione contrahentes huiusmodi contraxere cambij contractum, aliās non contracturi, nisi hæc transpositio pecuniæ in alium locum eum ad hunc finem danti necessaria fuisset. Tertium autem genus cābij suapte natura proficopo habet necessitati recipientis ad cambium consulere, ad huncq; finem principaliter tendit, ut illius indigentia præsentī subueniatur, qui in vno loco recipit numeros ad cambium, ut reddantur in alio. Huic enim recipienti conuenit vtrumque, scilicet, rā recipere in vno loco numeros præsentē, quā eos in alio loco reddere, & absentes, sine quo motiuo cambium hoc non fuisset initum. Nam licet dās ad cambium in hoc tertio genere cambij alicuius lucri rationem ob oculos sibi proponat tanquam finem, hoc autem tanquam minus principale accidentale est huic cōtractui, utpote qui sine fide hoc exerceri posset, non tamen sine fine suo mouente principali ter. Nam finis hic intrinsecus, & naturalis ei est: finis autem ille dantis, utpote non ex parte contractus, sed tantum ex parte contrahentis, id est, dantis ad cambium se tenens extrinsecus finis est, & accidentalis respectu naturæ contractus. Itaque sicut finis principalis contractus in secundo genere cambij se tenet ex parte dantis pecuniam, ut alibi, quod illa indiget, sibi reponatur, & sic in tertio genere cambij per literas finis principalis se tenet ex parte recipientis pro sua præsentī indigentia supplenda, nihilque prohibet, ut secundo genere cambij quemadmodum accidit finis minus principalis ex parte recipientis aliquid lucri captandi, sic & huic tertio generi cambij etiam accidat finis secundarius alicuius inde conquirendi lucrum ex parte dantis ad cambium se tenens.

EX prædictis colligitur alia corollaria differentia, scilicet, quod primum genus cambij redundat ex æquo in vtrius-

Finis 3.

Differentia alia.

vtriusque contrahentis vtilitate, quocirca neuter contrahentium in hoc contractu iuste ab alio captare lucrum obtendere potest. Secundum autem genus cambij per literas, id est, transpositionis in emolumentum dantis pecuniam, ut alibi, ubi ea eget, reponatur principaliter cedit: cuius rei gratia in hoc cambio dans pecuniam recipienti rependere habet eius laboris mercedem, quem addit in eam pecuniam alibi reponendo. At verò tertium cambij genus principaliter in emolumentum recipientis ad cambium vertitur: qua de causa ipse obligatione rependendi lucrum in hoc cambio prius danti tenetur, quando causa aliqua ex prædictis augens, vel diminuens æstimationem, causat danti lucrum.

IAM ex prædictis differentijs exploratum habere quis poterit naturam cuiuscunque generis cambij, quam artem campiorum exercentes adeo refert perspectam habere, quo in timore Dei ambulent, & suæ consulant conscientia; ut absq; hac præuia notitia, & citra eius necessitatis impellentis ad celebrandum cambium considerationem non possint intelligere satis, quis contrahentium in cambio, quod celebratur, iure exigendi lucrum ab alio potiatur, quis vero non.

Conditio 3. camb. PRÆTEREA, sicut de venditionis contractu fuit dictum. si suas conditiones ad suam iustitiam exigere, quæ cōpetunt ei ex sua natura: ita & hoc tertium genus cābij suas sibi vendicat conditiones, quæ in genere loquedo sunt tres. Prima enim eius conditio est, quod sit verum. Secunda autem, quod sit voluntarium, & citra deceptionem. Tertia autem, quod sit iustum.

De 1. cōdit. QVANTVM verò ad primam eius conditionem, imò ad naturam eius spectat intelligimus, sic verum debere esse, ut non sit fictitium. Ad cuius veritatem primò attinet, ut pecunia, quæ in vno loco recipitur, repēdat commutata in alio. Nam si in eo prorsus loco, ubi ad cābium recepta est, restituenda esset, exueret naturam cambij, in naturam manifesti mutui conuerteretur. Si ergo cambium hoc Instruct. Negot. lib. 2.

est lucrifacium, quod mutuo nequaquam conuenit: & lucrum hoc ex diuersa æstimatione naturali, vel accidentali maiori, vel minori, quā pecunia habet, innascitur: & diuersa ista æstimatio ex diuersitate locorum, in quibus pecunia, quæ recipitur ad cambium in vno præsentialiter datur, & in alio absens restituitur, causatur, fit subinde, ut ad veritatem huius cambij sit necesse, ut pecunia in vno loco ad cambium recepta in alio loco absens existens commutata restituatur. Attinet insuper secundò ad veritatem huius cambij: ut ipsa receptio pecunię ad cābium non ad petitionē, & instantiam dantis fiat, sed ad instantiam & petitionē recipientis ad cambium fieri debet, cuius principaliter interest pecunias, quibus hic indiget, hic præsentialiter accipere: & et eas in alio loco repositas remetiri. Signanter diximus principaliter: nam non obstat, quin secundario & consecutiue in emolumentum dantis ad cambium fiat.

3. Cābium sit ad instantiam recipientis.

SECUNDA conditio huius cābij talem libertatem inter contrahentes exposcit: qualis in omni genere contractus requisita esse dignoscitur, scilicet, ut omni violentia expulsa, voluntarie, libereque contrahatur, ita ut omnis absit vis, & metus, & omnis deceptio: quæ inuoluntarium solet efficere contractum. Absit, inquam, hic violentia illa, quæ primò ab congerentibus vndique, & ad se corradentibus, & reducētibus omnem pecuniam calidè infertur: quia gabelladores solent compellari. Hanc autem vafri-
Fratus hæc absit. ciem ideo isti moliantur, quod pecunia ad se solos, vel ad pauciores campiores redacta pretia, emolumenta cambiorum, plusquam præscribit æquitas & supra modum earum creescant, quod perinde iniquum est machinari, sicut similis machinatio in mercatoribus congerentibus hoc sine merces omnes ad augendum earum pretium in republica iniquissima esset, & pernicioiosa reipublicæ.

Ad 2. cōdi. 3. camb.

ABSIT secundò necesse est violentia illa, quæ moliantur campiores inter se, dum conspirant in monopolio

Violentia absit.

lia ad praxanda; uagendaque pretia cambiorum, plusquam par esset, & plusquam excreuerent, si res alex for tunæ liberè relinqueretur.

ABSIT quoque tertio violentia illa, qua recipientes pecuniam ad cambium compelli soliti sunt ad eam in eo loco restituendam: ubi uerioris lucri spes arriidet campforibus. Oportet enim campfores dare ad cambiū, iuxta voluntatem petentium ad cambium, & ad ea loca, ad qua cambium petunt. Nam si Romæ quis nummos ad cambium pro Metina peteret, & tunc à campfore eos ad cambium pro Hispali, ubi uerbi gratia, auctius soluendum esset interesse, cogere tur recipere, id facti non abesset à quodam violentiæ genere, nisi campfor hoc ueræ excusationis colore se protegeret, scilicet, dicendo se non posse dare ad cambium pro Metina, aut alijs locis præter quam pro Hispali eo, quod solum Hispali officialem habet ministrum, qui eos nummos, ibi Hispali cõmutatos absentes recipiat. Cæterum si cum pererentur ad cambium pro Metina, & posset eos dare, causa maioris lucri nollet eos dare nisi pro Hispali, iam hic quædam effigies violentiæ, seu potius necessitatis tollentis uoluntarium uidetur interuenire.

*Tertia con
ditio. 3. cã-
bi.*

TERTIA uerò conditio huius cambij est, ut iustum sit taliter, quod iustitia in eo non uoletur, lucrum immodicum excessuumque aucupando per illud: sed potius iustitia in eo eatenus seruetur: quatenus curetur, ut pecunia, siue maior, siue minor in uno loco ad cambium collata æqualitatem seruet, quoad æstimationem cū ea pecunia, siue maior, siue minori, quæ in alio loco restituenda est.

ADHÆC sicut in contractu emptionis, & venditionis, dū de eo ageremus, regula à nobis præstituta est ad iustum rerum uenialium pretium, dū lege non est constitutum praxandū. Sic nunc pretia cambiorum, postquā non sunt lege prædefinita, regulam aliquam generalem oportet nos statuere, qua rectè possint taxari.

REGVLA autem hæc est, illud est pretium iustum cambiorum, quod exclusis omni vi, metu, violentia, & fraude sortiuntur cambia, dum statim exercentur ad uisas literas (ut more campforum loquamur) siue fiat cum dilatione solutionis ad duos, vel tres, vel plures menses à tempore receptionis ad cambium, siue recipiente, ad cambium graui tunc oppressi necessitate ad cambium petant, siue nõ, pretium communiter namque, tunc inter campfores ad literas uisas currens est pretium cambiorum iustum; & non maius, aut minus. Nam quemadmodum in venditionis & emptionis contractu illud censetur esse pretium iustum rei uenialis, quod communiter pecunia statim numerata pro ea soluitur, quod quidem pretium sicut ob dilationem solutionis augeri non potest, ita neque propter summā indigentiam, qua ea indiget emptor, neque propter maius emolumentū, quod, postquam ab eo empta fuerit, ei est allatura, exercecere non potest. Sic etiam in cambio ob prædictas causas, prædictum pretium ad literas uisas communiter currens in loco cambij excedi non potest. Sicut enim pretium communiter currens in venditione ad numeratum mensura uera est iusti pretij exigendi, & soluendum venditur ad creditum, sic pretium communiter currens in hoc cambio ad literas uisas, id est, eo tempore, quo præsentantur, aut debuerunt præsentari in alio loco, est methodus pretij iusti, quod non est excedendum, etiam si maior dilatio temporis concedatur in contractu cambij.

SI autem quis nosse desideret, quatum sit interesse, quod alibi ad literas uisas communiter soluitur, id ex literis & remissionibus uenientibus ex loco, ad quem cambitur, deprehendi potest, si simul habeatur ratio illius iacturæ, quam patitur, qui è contrario dat illic ad cambium ad hunc locum, ubi pecunia primo datur, & recipitur ad cambium, quia si illinc ad hunc locum cambiendo aliquid perditur, nonnullum argumentum est illic angu-

*Regula pre
tij cambio-
rum.*

*Pretium cõ-
mune iustū
& quale
hoc sit.*

Nota.

*Illucida-
tur regula.*

angustiore esse pecuniæ copiam, si- que utriusque plateæ status in notitiam uenit. Quo igitur regula supradicta lucidior fiat, fingamus casum, p- ut finxit Garcia de cambijs capit. 2. quod in præsentiarum cãbitur à Metina in Hispali seruata ratione duorum pro centum, qua quidem ratione, qui numeraret Metina centum ad cambium pro Hispali, reciperet Hispali nonaginta & octo, eo quod res pecuniaria in nundinis Metinensibus copiosior esset, & Hispali esset strictior. Hinc sanè colligere licebit pro tali præsentanti die pecuniam Hispali magis æstimari, quam in Metinæ nundinis, scilicet duo, vel ad summum tria pro centum. Ex quo rursus aperte confere- retur à Metina in Hispali non posse ad cambium dari, nisi cum excessu duorum vel trium pro centum, etiam si ad longiora spatia temporū, scilicet, ad nundinas proximas Octobris cambiretur, siue ad literas uisas: quia non est habenda ratio dilatio- nis maioris, neque æstimationis, quæ tempore solutionis pecunia habebit fortè maiorem, sed cum ea æstimatione, quam habet tempore, quo exhiben- tur literæ.

*Diuertitur
à regula 1.*

PRÆTEREA licet prædicta regula uerissima sit, & præ oculis habenda campforibus: ne in pretio cambiorum exigendo transgrediantur terminos eius: tamen ab eius rectitudine in obliquas iniustitiæ uias multipliciter solent campfores diuerrere. Primum propter indigentiam, qua opprimunt recipientes ad cambium plus iusto eis augendo pretium, quod ideo tunc campfores hanc tyrannidem audacius, & confidentius moluntur: quo petentes ad cambium ea tam uigentis necessitate contrictos uident, ut nulla ratione detrectaturi sint cambium, etiam si præter modum ascendatur in eius pretio. Unde fit, ut nequissimi campfores tunc pro modo, & mensura necessitatum, quibus petentes ad cambium uigentur, admetiantur & pretium, magis vel minus illud plus iusto augendo.

SECVNDO propter lucrū ma-

ius, quod recipientem ad cambium inde aucupaturum campfores autumant, augendo pretium plus iusto, à regula iusti pretij constitutua defle- ctunt, & quasi participes illius lucri, quod recipientes ad cambium, sibi ac- quisituri sunt, siue ubi recipiunt, siue ubi reddunt se exhibendo, uolunt colligere, ubi non seminauerunt.

TERTIO propter dilationem solutionis solent campfores à recto iusti pretij calle recedere, dum uerbi gratia, eo, quod præterogant solutionem ad tres, vel quatuor, vel plures menses, cum commode talis solutio possit fieri intra uiginti dies, habita ratione distantia loci, ad quem celebratur, & conceditur cambium, ipsi adaugent, pretium.

QUARTO campfores in recambijs, dum recambiant, soliti sunt prædictam regulam præterire pretium iustum cambiorum uiolando, etenim quo interesse cambij incrementum capiunt in usum induxere recambia. Exercentur autem recambia hæc sub hac forma. Nam campfor Metinensis Metinæ literas cambij ad Hispali con- fert: si autem literæ hæc in Hispali iam delatæ aliqua de causa, scilicet, vel quia ab Hispali abest ille, ad quem destinabantur: vel quia, & si ibi adesset acceptare eas noluit: vel, quia post acceptationem in tempore debito in soluendo defuit, suum non sortiuntur effectum: tunc uisū receptum est easdē assumere literas, easque ab Hispali in Metinam remittere cum eodem intercedente interesse, quo à Metina in Hispali à principio missæ sunt, vel forte auctiori, unde uisū euenit, ut qui primò recepit ad cambium Metinæ ad Hispali ad angustias duplex soluendi interesse redigatur, tum ob primū cambium à Metina in Hispali, tum ob recambium ad Hispali in Metinā, imo, quod nequius est, non solum recambiant literas pro forte principali, sed etiam pro ipso interesse: etenim si contulerint mille aureos Metinæ ad cambium pro Hispali incundo rationem duorum pro centum, qui omnes simul cõiunctim adnumerati con-

*Recambiorū
forma ma-
la.*

stant ex mille aureis & viginti, in prædictis casibus recambiant prædictos mille & viginti aureos simul adiungentes, forti principale ipsummet præterentem, seu intentum interesse. Cæterum de rationibus, quibus recambia hæc merito sunt per Pium V. reprobata, facturi sumus sermonem, cum ad eiusdem extrauagantem expositionem peruenire datum fuerit.

De triplici diuisione tertij cambij, cambia ad paria sunt duplicia, & cambiorum aequalitas quomodo consideratur, in hoc autem cambio tripliciter: empus assignatur, de cambio ad literas visas & de cambio ad præfixum terminum, & quando hic prolongatio termini abest ab usura vel non, de cambio tertio triplici ex parte termini, an cambium exerceri possit intra regnum, & præsertim tertium: quod consuetudo est attendenda, dum non est mala, an de nundinis ad nundinas cambij possit, de usu malo cambiendi cum magnatibus, an ratione cambij possit camp for expectare lucrum à rege, de cambijs factis initis cum rege, & de salubri consilio Nauarri.

CAPVT XI.

ANDEM absoluturi disputationem susceptam de hoc tertij generis cambio necessariū duximus, eo ordine distincto, quo

Garcia. 2. part. cap. 12. de cambijs tradit, diuisionem huius cambij subiungere. Nam cambium hoc tertij generis trifariam diuiditur, scilicet, primò ex parte lucri. Secundò ex parte temporis, in quo solutio faciendâ est. Tertio ex parte termini, vel loci vbi celebratur. At verò ex parte primi, id est, ex parte lucri cambia tripliciter exerceri contingit. Nam quædam exercentur cum lucro, quædam verò eum aliquali iactura, quædam verò, quæ dicuntur ad paria, sunt quæ ex parte vtriusque contrahentis contingunt esse sine iactura, & lucro: cambia autem hæc æqualia, atque ad paria exercita duplicia sunt: quædam, quæ in re

Tertium cambij tripliciter diuiditur.

Cambia æqualia duplicia.

quo ad hoc sunt paria, quædam verò sunt, quæ nomine tenus tantum æqualia dicuntur. Illa autem realiter paria dicuntur, in quibus moneta vtriusque loci non solum eiusdem speciei est: sed etiam eundem prorsus valorem obtinet. Sicut verbi gratia, si Aragoniæ tri buerentur ad cambium. 100. argentei pro Catalonia, quia vtrobique argentei sunt eiusdem speciei, & valoris. Imò cambia etiam ad paria dicuntur, quæ ex vtraque parte contrahentium, sine iactura & lucro exercentur, etiam si vtriusque loci moneta distinctam obtineant speciem.

CAMBIA verò nomine tenus ad paria tantum exercita dicuntur ea, vbi moneta in diuersis locis consistentes (cum sint eiusdem speciei) commutantur diuersum aliàs obtinentes valorem, veluti, si quis Valentia 100. argenteos Castellanenfes tribueret ad cambium pro eodem alijs Aragoniæ recipiendis. Nam licet vtrique argentei vtrobique eiusdem sint speciei: non tamen vtrobique sunt eiusdem valoris: siquidem argentei Castellanenfes Valentia 23. aureis minutis, dineros nuncupatis, æstimantur, Aragoniæ verò æstimatio eorum ad 24. æra minuta inclusiuè pertingit.

IAM ex prædictis palam fit, quæ cambia dicantur exerceri cum lucro, quæ verò cum iactura. Cum iactura, verbi gratia contrahitur cambium, quando Aragoniæ tribuuntur argentei Castellanenfes ad cambium redhibendi Valentia, vbi singuli vnum æs minutum valent minus. E contrario autem cum lucro contraheretur ex parte dantis, quando Valentia eosdem conferret campior ad cambium pro Aragonia, vbi redhibendi ibi plus valeret, sicut de facto valent.

NE verò aliquis huic aduersari doctinam, quam supra tradidimus, auro met, vbi diximus inter câbia, vt iusta sint, seruandâ fore æqualitatem iustitiæ inter monetas in cambio permutatas, iterum hanc difficultatem hic de medio collimus per hanc distinctionem, scilicet, quod pecuniæ permutabiles in cambio possunt considerari dupliciter,

Carol.

Satisfit difficultati.

Cambiorum æqualitas quomodo consideratur.

ter, vno modo quatenus in diuersis locis consistent, scilicet, qualia sunt loca, in quibus ad cambium dantur, & loca vbi rursus sunt restituenda iam permutata. Alio modo possunt considerari, vt iam consistunt in eo loco ambæ, vbi permutatio executioni mandanda est, percludendumque est cambium, si pecuniæ cambiendæ considerentur, quatenus in diuersis locis consistunt sub consideratione hac aliquando cambium dicitur esse æquale, & fieri ad paria, & aliquando dicitur esse inæquale, vt pote, quia exercitum est cum lucro, aut iactura iuxta contingentiam, qua contingit monetas aliquando esse pares in valore in vtroque loco, & aliquando contingit vnus loci monetam minoris æstimari in vno loco, & in alio præstantioris esse æstimationis. Cæterum si ambæ pecuniæ considerentur, quatenus iam sunt constitutæ in loco vbi perficiendum est cambium virtualiter, hoc est, prout iam sunt in loco, vbi restituenda est pecunia permutata in loco, semper eadem æqualitate valoris gaudent, vel gaudere iure debent, sub hac ergo ratione, & consideratione verum habet axioma commune, scilicet, quod moneta permutata semper debent esse æquales.

Tripliciter tempus hic signat Camb. ad literas visas.

Nota.

PORRO de diuisione secundæ ex ea, scilicet, parte, qua câbium respicit tempus præsignatum ad solutionem differendum restat. Nam tempus tripliciter præsignari contingit. scilicet, vel ad visas literas, vel ad præfixum terminum, vel ad solutionem in aliquibus nundinis. Si igitur ad visas literas celebratur cambium, tum sinceritatem suam antiquam retinet, tum ab omni usure nota abest. At à suspitione usure domino immune non est, si alteri fiat.

NON tamen prohibet aliquid, quod câbium ad literas visas fieri dicatur, etiam si nonnunquam octo dies, interdum duodecim, aut pauciores superaddatur. Nam hi dies, idè superadjici solent, quod soluturus non suffocetur, sed spacium respirandi habeat. Etenim quia, quod parum est, pro nihilo reputatur: idè ob super additionem

nem horum paucorum dierum, nomen & naturam cambij ad literas visas non amittit. Ad præfixum autem terminum cambium tunc celebrari dicitur, quando tres, vel quatuor menses, pro solutione faciendâ conceduntur. Solent autem termini hi solutionum triplici nomine præfixi, tum vt soluturus cambium commoditas suppetat soluendi, conquirendique, & parandi pecuniam ad solutionem. Nam multi recipiendum ad cambium sunt, qui si statim constringerentur, ad soluendum, esset eos fugillare, neque enim tunc possent esse soluendo, qui tamen sibi concessio aliquo interstitio mensium ad soluendum compotes fiunt. Sicut non potèti emere merces ad numeratum, idè dum venditur ei ad creditum, tempus aliquod ei prorogatur, quò commodius postea fit soluendo. Adde, quod interdum longiora hæc spacia ad solutionem conferuntur, eo quòd, qui pecuniam ad cambium tribuit, huiusmodi pecunia intra hæc longiora concessa spacia non indiget, ac proinde tempora solutionis sic prorogat.

DENIQUE & propter augendum interesse cambij ratio magis quàm longiora sunt tempora, quæ pro solutione faciendâ conceduntur, solent hæc tempora prolongari. Si igitur primo, & secundo intuitu prorogentur hæc solutionum tempora, tantum abest hæc prorogatio à labe usuræ, vt sit opus charitatis. Si verò tertio motiuo fiat, scilicet, intuitu auctoris lueri vitio usuræ id facti tribuitur, est enim ratione mutui virtualis, quod in concessa dilatione maioris temporis includitur velle lucrum captare.

PORRO postquam primò ad literas visas, & secundò ad certa longiora spacia temporum præfixa solutiones cambiorum assignari solere diximus, nunc superaddimus tertio, & ad nundinas solitas esse assignari, vel ad nundinas immediatas, & proximas, vel ad nundinas intercallatas. Ab horum autem nominum expositione, nunc superaddendum duximus, remittentes eam ad commodiorè

Câbium ad præfixum terminum.

Quando pro longario abest ab usura, vel non.

Instruēt. Negot. lib. 2.

locum, vbi de expositione extrauagantis Pij V. non nihil attingemus.

Cambium 3. trip. ex parte 36 termini.

QVONIAM cambium ex parte termini diuini supra insinuauimus, & haec diuisionem prosequentes, dicimus ex parte termini, ex quo, ad quod solitum est celebrari cambium, tripliciter hoc negotium geri, nam primo exercetur hoc cambium de loco ad locum intra idem regnum, vel extra. Secundo ex nundinis ad nundinas intra eundem populum, vel extra. Tertio ex nundinis ad alicuius ciuitatis, vel populi locum, vel e contra ex aliquo populo ad nundinas. Exercetur autem a loco ad locum intra regnum, vt cum sic cambitur ex Metina Campensi ad ciuitatem Burgenfem, vel ex Hispali ad Murciam, vel e contra. Extra vero regnum cambitur, vt cum de Roma ad Hispali innititur cambium, vel ex Hispali in Olisipponam. Exercitur autem cambium ex nundinis ad nundinas in eodem populo, vt dum cambitur ex nundinis, quae celebrantur in Metina Campensi mense Maij ad nundinas ibidem celebrandas mense Octobris. Innititur insuper cambium de nundinis ad nundinas, quae in diuersis locis peraguntur, vt dum cambitur a nundinis, quae in Metina Riuisfici celebrantur mense Septembris, ad eas, quae Vilalalonensi oppido tempore Quadragesimali peragi solent. Contrahitur quoque cambium de nundinis ad loca, vt verbi gratia, dum cambitur a nundinis Metinensibus mense Octobris in Metina Campensi contingentibus ad Olisipponam. Cambitur quoque e contrario de loco ad nundinas, vt cum cambitur a Roma ad nundinas Flaudrenses, quae mense Septembris ibi sunt celebres.

Quaest. Vtrum cambium exerceri possint ex loco ad locum intra idem regnum.

PORRO ex praedictis nonnulla emergunt digna scitu dubia. Nam primo in dubium vertitur, vtrum cambium exerceri possint ex loco ad locum intra idemmet regnum. Sunt etenim leges diuersorum regnorum, quae in hac parte difficultatem ingerunt, propterea, quod haec cambia, quae ex locis ad loca intra idemmet regnum exercentur, prohibent vt meminerit Na-

uarrus Comment. de cambijs, numer. 28. & Albornozius libro 3. de Contract. tit. 4. cap. 6. Mercatus quoque ca. 28. Igitur de omni genere cambiij responsum, loquendo primo de tertio genere cambiij, de quo ex professio hic agitur, dicimus primo, quod si solum in lege naturali & diuina, & canonica insistamus, haec cambia tertij generis non sunt illicita, quando intra idemmet regnum exercentur, licet per praedictas leges inueniantur prohibita, dum concurrant conditiones necessariae, scilicet, quod vera sint, & iusta, id est, iusto pretio celebrata, atque voluntaria. Huic primo nostro dicto suffragantur Nauarrus, & Mercatus, atque Garcia c. 13. de cambijs, tum quia eadem ratio, quae iustificat cambium hoc dum exercetur de loco intra regnum ad locum extra regnum, vt de Metina ad Romam, iustificat ipsudum fit de loco ad locum intra regnum, vt si fiat sincerè a Metina in Burgenfem ciuitatem, vel e contra tanto minori pretio quanto par est, vt sit minus propter maiorem distantiam minoresque expensas, & minora interuentia pericula. Sotus autem licet lib. 7. de iust. & iur. q. 3. arti. 2. sic referente Nauarro in Commem. nume. 28. asseruerit nihil lucri ex hoc tertio generis cambio percipi posse, quando de loco ad locum intra regnum cambitur, vt a Metina ad Hispali vel ad Toletum, tamen in eodem lib. 7. de iust. q. 6. ar. 1. re maturius inspecta retrahit sententiam astruens id licere, vbi melius sensisse videtur.

Dictum 1.

Dictum 2.

SECVNDO dicimus, quod stando in legibus humanis non temerè, neque absque apparenti ratione, haec cambia tertij generis exerceri intra loca eiusdem regni per leges humanas videtur interdictum, tum quia intra loca eiusdem regni non est diuersitas valoris legalis monetae, ratione cuius diuersitatis, lucrum speratur: tum quia sic cambiando intra loca eiusdem regni palliabantur vsurae.

Dictum 3.

TERTIO dicimus nunc de facto loquendo non obstantibus praedictis legibus humanis, iusti cambiij seruatis condi-

conditionibus licet cambire, & contrahere hoc cambium tertij generis etiam intra loca eiusdem regni cum spe alicuius lucri. Huic nostro tertio dicto subscribit Sotus ibi loco citato, Nauarrus commenta. de cambijs, nume. 28. Garcia 2. parte, de contract. ca. 12. tum quia secundum Nauar. praedictae leges cum foeculentum praesumptione palliat vsurae, limitandae videtur, vt solum intelligantur ea vetare cambia de loco ad locum intra regnum, vbi campfor prius dat, quam recipiat, & quamuis sic in isto tertio genere cambiij fiat, tamen si ita est, vt refert Garcia loco supra citato, quod istae leges legitime per contraria consuetudinem sunt abrogatae, non obstante earum prohibitione haec cambia licite exerceri poterunt intra loca eiusdem regni maxime accedente hac ratione Nauarri, scilicet, quod quando cambium est iustum de se attenda lege diuina & canonica, mutari non oportet, aut vetari, nisi ex euidenti profectu, vt patet l. 2. ff. de consti. princip. & ex D. Tho. 1. 2. q. 97. art. 2. At profectus hic in vetando haec cambia intra idem regnum non satis euidenter apparet, imò hinc paratur commodior via, qua causa praesentis indigentiae recipientes ad cambium possint sine maiori dispendio suae praesenti necessitati subuenire, prodesse tamen possent auctore, Nauarro leges haec ad examinanda ficta & commentitia cambia.

Consuetudo attendenda dum non est mala.

IGITUR idem dicendum de legibus moderatoriis pretii circa cambia, & de eadem lege prohibitiua, qua regia maiestas veruit totaliter cambia intra totam Hispaniam, hoc est, a Castella ad Aragoniam, Valentiam, vel Cataluniam, quia si leges haec non fuerunt vsu receptae, vel iam abierunt in desuetudinem, cum nec ex iure diuino, vel canonico nec ex se sint prohibita, sequitur, vt illicita non fore reprobanda, si alias conditiones iustificatiuae huius cambiij seruentur.

Dictum 4.

DICIMVS autem quarto, quod extra omnem controuersiam est primi, & secundi generis cambia intra

loca diuersa eiusdem regni exerceri posse cum aliquo interesse, & lucro, tum quia primi generis cambium, quod certè liberum magis esse a periculis, & fraudibus esse constat, non est cur exerceri intra loca eiusdem regni vetetur. Tum quia de secundo genere cambiij loquendo planum est non fore intra loca eiusdem regni reprobandum. Siquidem cambium hoc quoddam medium, & veluti instrumentum est transferendi numismata de loco ad locum. Vnde cum nihil minus periculi, & laboris imminet interdum in transfuehendo numisma ex loco ad locum intra idemmet regnum, quam de vno regno ad alterum regnum, vt in regno Cataluniae cernere est, vbi viae scatenit seditiosis hominibus vbi que grassantibus, & inuadentibus viatores, sequitur nihil illiciti continere lucrum ob transfuisionem numismata de loco ad locum eiusdem regni susceptum. Nam sicut agaloni, quo plus assumit periculi, & laboris in traducendo numisma ex vno loco ad alterum, eò magis auctorem mercedem exigere licet ita & campfori, & cuiumque transferenti monetam ab vno loco ad alium intra regnum licitum erit.

Quaest. An de nundinis ad nundinas hoc cambium intra idem regnum exerceri possit.

Dictum 1.

CIRCA diuisionem cambiij tertij generis ex parte terminorum, id est, locorum, ex eaque parte, qua de nundinis ad nundinas celebratur, insurgit dubitatio, an de nundinis ad nundinas cambium hoc exerceri possit. At quia iuxta distinctionem nundinarum, distinctae sese ingerunt hic difficultates, quia ad nundinas eiusdem populi, vel ad nundinas alterius populi, ex nundinis alicuius populi cambiiri contingit. singulas difficultates distincto ordine resoluemus: dicimus primo, quod securius est cambire de nundinis ad loca, vbi feriae non celebrantur pro tunc, vel in eo tempore, quod ibi nundinae celebrantur non debent, vel e contra ex aliis populis, & locis, vbi non celebrantur nundinae ad nundinas aliis in locis celebrandas. Haec assertio est Mercati in tracta. de Cambi. ca. 7. penes finem, cuius rationem affi-

gnat, quia ratione diuersæ æstimationis, quam in diuersis locis obrinet pecunia cambire licet ex vno loco ad alium cum spe lucri. At in locis respectu nundinarum, & in nundinis respectu locorum, vbi non exercentur nundinæ, aut pro tempore, quo non exercentur, aut non debent ibi exerceri, solum ibi reperiri diuersa æstimatio pecuniæ, ergo de locis, vbi non exercentur nundinæ ad nundinas, vel e contra è nundinis ad loca, vbi non exercentur nundinæ, aut pro tempore, quo non debent exerceri cambiō securè lucrum inde sperari potest.

Distum 2. SECVNDO dicimus cum Mercato in eodem loco, cui, vbi supra, sub scribit Garcia, quod res est plena periculo, & nullatenus secreta cambire de nundinis ad nundinas, etiam si in diuersis populis celebrentur. Cuius in proptu est ratio, scilicet, quia in omnibus nundinis ferè æqualis reperitur æstimatio pecuniæ, quia ibi fere æqualis est eius necessitas, & sic, vt in plurimum in nundinis æqualem obtinet æstimationem, si ergo æqualiter in nundinis æstimantur monetæ, cum sic vna non excedat in æstimatione aliam in diuersorum locorum nundinis, cumque centum in his nundinis paria sint cum centum in alijs nundinis, fit subinde cōsequens velit interesse tunc inde capere iniustitiæ præ se ferre euidentis specimen. Igitur si alius titulus verus ad caprandum in hoc cābio lucrum suppetere non potest, nisi varia æstimatio pecuniæ in nundinis, si hæc desit in diuersis nundinis, iam tunc non potest titulus fingi alius ad sperandum inde lucrum, nisi expectatio tēporis, qua interim per illud modicum tempus campfor expectat, vt recipiens ad cambium suæ indigentiæ præsentī subueniat.

Caro 2. CONSEQUITVR ergo communiter ex nundinis ad nundinas èt diuersorū populorū non esse cambiēdum nisi ad paria, postquā tunc desicit lucrandi ratio, quæ est inæqualis in diuersis locis numismatis æstimatio.

IGITVR licet cambire cum lucro in isto tertio genere cambi, ex nū-

dinis ad nundinas alterius loci euidentem malitiam non præ se ferat: tamē in conscientia omnes certè securitate carere videntur, quòd ergo hic potissimum (inquit) Mercato in hac parte prohibere contendimus, est, ne fiant cambia ex nundinis ad nundinas alterius populi, dū simul ambæ fiunt, quia tunc nō præsumitur maior æstimatio pecuniæ in vnis, quàm in alijs.

Distum 3. TERTIO dicimus, quod cambium exercitum ex nundinis ad nundinas eiusdem loci cum lucro est cambium illicitum, quippe, quod est cambium siccum, quia cum in eo distantia loci inter dandum & recipiendum pecuniam non intercedat, sed solo temporis distantia interueniat, cambium esse non potest, sed mutuum cum lucro. Vnde nullatenus est sustinendum, nisi fortè tale lucrum gratis concederetur, quod tamen non est præsumendum auctore Nauar. contra Garciam, quando tale lucrum tempore in eūdi contractum deduceretur in pactum, imò neque post, nisi coniecturè, & præsumptiones iuris probabiles arguentes gratiam & donationem liberam concurrerent, quia aliàs in dubio nemo ex iure præsumitur abijcere velle, quod suum est, præsertim in quantitate tenotabili donari non solita à tali.

Vsus malus cambi dī. IAM hinc explosus manet vsus ille, seu potius abusus cambiendi cum lucro ex nundinis ad nundinas intra eundem populum, qui apud mercatores inoleuit. Sic. n. magnates, equites, Duces, Comites atq; marchiones, alijq; similes optimates soliti sunt recipere ad cābiū ex nundinis Maij ad nundinas Octobris eiusdē anni; vel sequēti in eodē populo contingētēs, & sæpè sæpius ex nundinis Maij ad nundinas alterius Maij, quod patentiū cāporū arguit iniquitatem, cum illorum magnatum animum esse constet solum illa in cambio acceptam pecuniam in suos conuertere vsus necessarios illo in tempore, quod inter nundinas, & nundinas eiusdem loci interstat, vsq; quo aliter suę necessitati commodius prospicere possint, quod certè ab vsuræ & iniquitatis nota non abest.

POR-

Questio. PORRO consequentur ad prædicta illa quæstio dilucidanda venit, sci licet, Vtrum ratione cambi possint expetere lucrum campfores illi, seu mercatores, qui regi pro occurrentibus vrgentibus necessitatibus coguntur suppeditare magnam vim pecuniæ. Quæstio est, cuius meminit Nauar. in summa Latina, cap. 17. num. vlt. litera O. & videtur certè, quod saltem ratione interesse lucri cessantis aliquid possint superaccipere. Respondentes igitur ad quæstionem dicimus primo, quod mutuarè regibus sub vsu ris nullatenus licet, etiam si ipsi mercatores sub vsuris mutuarè cogantur, quia sub vsuris mutuarè proptius intrinsecè malum est, sicut mentiri cap. super eo. de vsuris. Id autem, quod intrinsecè malum est, & peccatum, etiam ob quæcumque mala cauenda, non est patrandum, iuxta illud capitula nec tolerabilius 32. quæst. 5.

Distum 2. SECVNDO dicimus, quod etiam ratione lucri cessantis etiam si cogantur à rege sibi mutuarè, nō possunt lucrum expetere illi, qui pecuniam, quam mutuant regi, non habent paratam ad exercendam negotiationem, vel ad redditus censulve, aut ad prædia comparandum iuxta definitionem Soti lib. 6. de iust. & iure, q. 1. art. 3.

Distum 3. TERTIO attingendo punctum quæstionis dicimus, quod ratione cambi sic magnam copiam pecuniæ pro instantibus necessitatibus præstantes regi lucrum sperare ab eo possent licitè non videntur, tum quia non est licitum contrahere cambium in vno loco ad ipsummet, vel in nundinas remotas & mediatas, puta secundas, & tertias. Tum quia reges cum accipiunt pecuniam, nunquam verè concipiunt in animo eam à seipsis fore soluendā in alijs locis distinctis, vbi alia habeatur æstimatio pecuniæ, quàm vbi accepta ab ipsis fuit, licet in suis literis aliud consingatur. Quare hæc cambia sic inita cum regibus, quasi commentitia resutantur. Tum quia auctore Nauarro (vt fertur) sub eo pacto conferuntur regibus pecuniæ, vt soluant

auxiliarium ea obseruata ratione, vt rependant vltra fortem 5. 8. aut 10. pro 100. in anno quolibet, hoc autem ad nullum genus cambi iusti pertinere videatur, tū quia si contractus hic ad aliquam causam iustificatam cambium reducendum esset maximè ad illa qua pecunia absens maior pro minori presentī permutatur, vel datur, quia (vt supra contra Sorum cum Caietano, & Nauarro def. ndimus) pecunia absens suapte natura minus æstimatur, quàm præsens in loco valet eam danti soluenda sibi in absentia. At quomodo cambium hoc, seu potius mutuum ad hanc causam possit reduci, vix intellectu, quis consequi poterit.

ULTIMO consilium Nauarri vtpote salubre acceptandum fore ducimus ab his viris, qui copia ingenti pecuniarum potentes, quibus non est animus cum ea negotiari, neque inde iura, redditus, census, aut possessiones mercari, vt sine vlla temporali accessione lucri deducta in pactum intuitu principali virtutis, & meriti prædictis regibus mutuent suam pecuniam cum intentione non acceptandi ab eis vllam remunerationem, nisi intellexerint illis fieri gratis, aut certè (quod consultius est, iusto valore à regibus iura censuum comparent cum retroemendi pacto, iura (inquam) constituta super redditibus publicis populorum, vel ciuitatum illis attinentiam. At verò quibus pecuniæ sunt in prociūtu constitutæ ad negotiandum præbetur consilium, vt maximè cum mutuarè coguntur, mutuent sub interesse verisimilitudinis cessantis illis conditionibus obseruatis.

Consilium Nauar. salubre.

Cam-

Cambium ficcum quid sit, de triplici fallacia in eo intercedenti, an liceat campforibus pro interesse sibi collato alibi in loco cambij assignare correspondentem, & an predictus correspondens signatus possit predictum cambium soluere nomine principalis campforis, sententia Garcia tenenda est hic, licet rationes eius & exempla non transeant sine difficultate.

CAPVT XII.

DORRO iam omnis generis cambij suis numeris absoluta materia de cambio nomine ficcum aliqua discutienda super sunt, eoque breuior de hoc nobis hic erit sermo, quod magis eius in supradictis materijs mentio a nobis est habita. Cambium ficcum (prout refert Nauarrus in Commentario de Cambijs,) secundum antiquos Bononienses, & Lauren. in qu. r. par. 3. cap. Consultuit, de Vfuris, dicitur illud: *in quo prius campfor dat, quam recipiat, & ea ratione ficcum dicitur, quia praecedit datio pecuniae sine praesenti receptione.* At vero nos in presentiarum aliter accipimus cambium ficcum, quatenus de eo in presentiarum nobis agendum est. Ergo cambium ficcum in hac acceptione (si iuxta definitionem quid nominis illud definiamus) *cambium est quoddam humore & reuerentia iustitia debite cambij carens, quae quidem definitio quid nominis licet aliquibus placet, tamen Garciae de cambijs, cap. 13. propterea merito non placet, quia ex tali definitione quid nominis sequeretur omne cambium illicitum, cui iustitia, & reuerentia deesset, ficcum cambium appellandum fore, quod est tum contra veritatem, tum contra nostram intentionem.*

IGITUR cambium ficcum in presentiarum secundum Nauarrum dicitur, quod est imaginarium, & fictitium, eo quod non est verum cambium, sed mutuum pecuniarum cum lucro sub nomine cambij personarum,

quod tunc contingit, quando distantia loci, quae necessaria erat ad veritatem cambij, conuertitur in distantiam solam temporis, dum pecunia ad cambium accepta in eodem redhibetur loco, ubi accepta est, licet non in eodem tempore, restituitur autem in eodem loco cum lucro. Hoc autem nihil aliud est, quam mutuum cum lucro, quod est vfura.

SOLENT autem triplici genere fallaciae contrahentes in hoc cambio ficcum vti. Nam solent primo recipientes ad cambium pecuniam, quod larua quadam, effigieque cambij contegant hunc contractum, ut cambium facientenus appareat, suas exhibere literas ad aliquem locum, puta ad Hispalim, vel Olisipponam, vel alid eas destinando, quibus insinuant ibi se soluturos receptam pecuniam, verumtamen quia ibi soluendo animo carent (non enim ibi soluendo sunt, cum ibi neque pecunia, neque officialis suppetat, qui eorum suppleat vices in soluendo) sed animo statuit, ubi recepit pecuniam eam reddere, qui sic primo eam a campfore recipit: ideo campfores ipsi, qui ad cambium contulere pecuniam affumentes has literas soliti sunt in capsa scriptorij seruare reconditas, vsque ad terminum impletionem, quo completo nomine officialium literas conficiunt alias, ubi officiales significant, quod cum non essent soluendo illud debitum, illud remittunt assumentem illud ad cambium ad rationem tanti pro centum, & sic sex mensium interstitio missionis, & remissionis literarum consistat, inter dum sic ad cambium recipientibus constat sibi cambium ficcum cum recambio ficto ad rationem viginti & quinque pro centum.

SECVNDò, alia fallacia huic cambio ficcum innecti solet, scilicet, quia campfor poenitudine ductus, quod eas literas ad locum, quo destinandae erant, non miserit, eas realiter illuc mittit, correspondentes suos admonendo, ut praemissis solemnitatibus literas eas recambient pretio cambiorum tunc ibi currenti.

TER-

Triplicis fallaciae hic.

Fallacia.

Fallacia. TERTIO, & si alius fallaciae modus huic cambio immiscetur, scilicet, quando aliqui campfores ne frustra predictum assumant laborem, si recipientes ad cambium illis significant se carere correspondentibus, despondent se illis eos duros: si tamen pro ministerio correspondendi ad rationem duorum pro centum rependant. Omnes igitur huiusmodi vafrieries, & thecae coram Deo, & hominibus detestabiles habentur auctore Mercato.

Quaestio. VERVM, quia Mercatus vitio quoque campforibus tribuit, quod ipse pro remenfo sibi interesse, his, quibus dant ad cambium correspondentes consignat, in dubium reuocari potest, sicut reuocat Garcia de Cambijs, cap. 13. an hoc vtpote illicitum sit culpa dandum.

IGITUR iuxta opinionem Garciae multorumque illi assentientium dicendum puto non fore imputandum culpa. Si campfor quando recipiens ab ipso ad cambium caret correspondente, & quaesiturus est illum, aliquod interesse exigit: quia ad suas expensas illi tribuit in loco perficiendi, & consumandi cambium correspondentem, quod certe hac claret ratione.

Ratio.

NAM tunc recipiens ad cambium ad aliquem locum ibi re vera opus habet postquam est absens, aliquo viro in loco, vbi consummandum est cambium, constituto, qui diligenter partes suas in correspondendo, & soluendo exsequatur, hoc autem mercede dignum est opus. Qui igitur id opus praestandi subit obligationem aliqua mercede est dignus, siue id correspondendi negotium, & solvendi per suos ibi constitutos officiales gerat campfor, siue per alium tertium geratur. Neque enim in hoc deterioris conditionis sit talis campfor. & illucidare contendit Garcia: si quis enim Metinae ad manum haberet pecuniam, & in promptu admittendam eam in Hispalim, ibique in pellibus taurinis, & caprinis infumendam, & alius eandem pecuniam Metinae ab

eo peteret, fidemque ei faceret eandem pecuniam, sicut ipse constituerat facere, se in praedictis mercibus, id est, in pellibus redditurum, quas tamen pelles, quia eis Hispali caret, esset Hispali quaesiturus ad expensas suas, quo ei, qui Metinae eam contulit pecuniam sub ea conditione, faceret satis, nunquid si talis pecuniae receptor careret Hispali officiali, aut amico, qui nomine suo huiusmodi pelles Hispali quaerat, quibus cum ibi pecuniam Metinae receptam exsolueret, non posset tunc is, qui eam pecuniam sic Metinae contulit pro eo, quod Hispali subit per se, vel per alios onus eas pelles quaeritandi aliquid mercedis accipere? Liqueret certe, vel hoc alio exemplo ei non esse illicitum. Nam citra culpam meam, verbi gratia, esset, si Petro indigente aliquo operario, qui pro diario laboraret in vinea sua, si quia illum operarium illi ad impensam meam in sua vinea laboraturum trado, aliquid mercedis exigere, sic etiam indubitacionis propositae casu id campfori liceret.

HANC autem Garciae, & aliorum sententiam eatenus admittimus, quatenus extra vllam fictionem (vt supponimus) correspondens sic designatus per campforem verè, & realiter gesturus est officium correspondentis nomine illius, qui prius recipit nummos ad cambium. Nam pro ficto correspondente, qui reuera suum non esset peracturus officium, qui eum designaret, nihil mercedis sibi exoptare posset.

PRÆTEREA cum munus hoc correspondendi duplicem implicet curam, tum quaeritandi pecuniam ad persolendum cambium, quod alter accepit, tum eam conquirendi, vel per viam mutui, vel cambij, quod quidem cambium assumendum est, vel ab alio tertio, vel ab eodemmet correspondente, inquirendum iam nobis hic est, an praedictus correspondens possit praedictum cambium soluere nomine principalis campforis, qui primo suas pecunias ad cambium dederat, & cum ipsismet pecunias istius, sicut poterat

Quaestio.

Cambium ficcum quid.

terat cum pecunijs aliunde quaesitis & ab alio tertio habitis illud exoluiffe.

Respon. AT quamuis alicui prima facie opinio affirmatiua posset videri apprensens, mihi tamen talis videtur, sed potius sententia negatiua, quam Garcia de Cambijs, cap. 13. sequitur, mihi probatur; tum quia si campfor principalis dans, primò ad cambium alicui cù suomet correspondere conueniret, vt de propria moneta ipsiusmet campforis alibi aliud solueret: iam non cambium verum iniretur, sed fictitium, quippè quod mutuum esset cù lucro, & non cambium. Dicitur enim cum de natura cambij ageremus, q̄ quemadmodum in contractu venditionis res, quæ vbi commutantur, differre debent, cuiusmodi sunt res venalis, & pretium eius, quarum vna ante venditionem pertinet ad venditorem, puta merx: alia attinet emptori, vt puta pretium soluendum, sic in contractu cambij ad naturam veram eius spectat distinctio numismatum, quorum vnum vnus esset contrahentis, alterum autem est alterius. Sicut enim nemo propriè rem suam dicitur emere: sed aliena res est, quæ emitur. Sic nemo dicitur cambire moneta vnã pro alia, si vtraq; sit sua, sed tunc dicitur propriè cambire vnã pro alia, quando cambit suam pro aliena. Non ergo, vt verum sic cambium, correspondens soluturus est nomine principalis campforis, qui primò dedit ad cambium, neque numis istius, sed cum numis aliunde quaesitis alioquin, si cùm principalis campforis pecunijs fiat solutio, iam cambiũ verteretur in mutuum. Sicut isto exemplo fit patens, si quis, verbi gratia, Metinæ pecuniam conferret alicui, quo eam Hispali in pellibus Taurinis, aut Caprinis exsolueret, si istius monetæ collator conueniret cum suo correspondente, Hispali existente, eiq̄ue significaret, vt cum pellibus iam Hispali suo nomine emptis, & non cù alijs aliunde emptis nomine alterius, pro pecunia à se collata satisfaceret, huiusmodi contractus emptio pro-

priè non esset, sed mutuum: quia nemo dicitur propriè emere, quod suum est proprium, ita neque cambire monetam pro moneta, quando vtraque est sua, ac sic esset in presenti casu. At quamuis ista sententia Garciae, & eius exempla, & rationes non transeant sine difficultate, propterea, quod ipso auctore, in hoc cambio tertij generis includitur mutuum virtuale pecuniæ anticipatæ datæ ad cambium, cuius dominium videtur iam translatum in recipientem, cuius argumentum est, quod ex tunc post receptionem stat suo periculo, id est, recipientis periculo: ergo cùm illa sit recipiendæ iam & non dantis, non colligi videtur, quod etiam si idemmet principalis campfor illam cum sua pecunia commutet, aut si pro ea correspondens ipse, eam sibi ex suis pecunijs soluat, quod idè cambiet suam pro sua, & non pro aliena, cùm certum sit quod illa pecunia per mutuum virtuale facta fuit aliena. Nihilominus tamen sententia Garciae tenenda videtur: nam difficultas hæc, & obiectio sua solutione non caret, quia sicut in emptione mercium in alio loco consistentium anticipata solutione facta, mutuum virtuale interuenit pecuniæ anticipatæ solutæ, quo pecunia illa videtur transferri statim in dominũ venditoris eam anticipatè recipientis: & nihilominus si talis emptor suis proprijs mercibus alibi constitutis pecuniam à se primo datam exsolueret sibi, non esset propriè emptio, ob rationem prædictam, quia tandem merces, & pecuniæ, pro quibus dantur, sunt eiudem domini in hoc sensu ampliatiuo sumendo hoc dictum, scilicet quòd pecuniæ sunt, vel suere domini mercium: quas cùm tradidisset anticipatè pro ab alio mercibus sibi tradendis: ipse sibi eas cù suis mercibus soluit. Sic in presenti cambij casu campfor diceretur in eodem sensu (si ipse ex sua pecunia corresponderet) dare suam pecuniam pro sua pecunia, maximè quia mutuum virtuale tunc videtur restitui sibi ibi, vt ibi cambietur cum suamet pecunia ex vtraque

Rationes et exempla Garcia non transeunt sine difficultate.

Sent. Garcia tenenda.

vtraque parte cambij sua, quod propriè non esset cambire, sed mutuaire. Præterea patet sententia hæc, & alia ratione, quia finis referentis ad cambium pro alio loco, est habere illam pecuniam, vel copiosiorē pecuniam in loco, quo consummandum est cambium, quod vsu euenire ei non potest, si ex proprijs pecunijs ipse campfor sibi alibi corresponderet. Neque valet argumentum, quod in contra posset fieri, sic scilicet alius tertius posset correspondere ex proprijs: ergo & campfori ipsi licebit correspondere sibi ex proprijs numis, neque enim videtur campfor in hoc casu esse peioris conditionis, quia in promptu est solutio, quia in alio tertio inuenire est pecuniam differentem, & alienam conuenientem cambio, vt pote quæ non est ipsius campforis, quam non est inuenire in casu, quo campfor alibi sibi correspondet ex proprijs factam à campfore, cambium vertere in mutuum.

Fit satisfactio.

Coroll.

EX quibus omnibus elicitur, quod neque ipse campfor per se ex proprijs pecunijs, neque eius correspondens ex proprijs pecunijs campforis, aut nomine campforis aliunde, acquisitis officio correspondens fungi potest: quia eadem ratio probat vtrumque reduci ad mutuum cum lucro quod falso cambium dicitur: bene tamen posset campfor ex alienis pecunijs nomine recipientis ad cambium conquisitis agere officium correspondens, quia iam esset distincta pecunia & aliena: & idem posset facere alius correspondens ex sua pecunia, vel aliunde nomine proprio acquisita propter rationem prædictam, quia cum talis pecunia non sit campforis, potest locum habere cambium, cùm iam pecunia alterius domini commutetur pro pecunia alterius domini, id est, quæ data erat ad cambium ab altero domino, id est, à campfore commutatur cum pecunia alia, quæ sibi redditur.

Quæstio.

PORRò hæsitare alicui hic continget, an correspondens facultas in sit (postquam pecuniam non nomine campforis, sed nomine proprio, aut

recipiendæ ad cambiũ conquisit pro correspondendo ad cambium) soluendi eam immediatè ipsi campfori, cui soluenda est, aut potius soluenda sit ipsi, qui recipit ad cambium, vt ipse campfori soluat. Respondetur planè parum referre, si campfori correspondens soluat, quia tunc campfor non ratione mutui, neque nomine proprio alibi conquisitam pecuniam quam si propriam recipit in solutionem cambij alibi consummati, sed nomine correspondens à se signati eam recipit, cùm antea non esset sua, neque ante receptionem, sed per receptionem fit propria campforis.

Respon.

EX prædictis corollarie sequuntur hæc notata digna. Primò, quod ipse campfor potest sibi correspondere, siue per seipsum, siue per correspondens rem ad instantiam recipiendæ ad cambium datum; dummodo nomine recipientis primò ad cambiũ pecunijs proprijs ipsius campforis, aut suo nomine primi campforis acquisitis non fiat correspondens, & solutio cambij.

Coroll. 1.

SECVNDò sequitur, quòd qui recipit ad cambium pecuniam pro alio loco, vbi tum pecunijs caret, speque eas ibi habendi, tum destitutus est, tũ etiam correspondens ibi sibi non suspexit, si cambium verum, & non fictitium, & fictitium inire velit, necesse habet ibi aliq̄ signare personam, qui suo nomine correspondens vices gerat in soluendo cambiũ, si ipsemet illum locum ad illud soluendũ adire nõ pot.

Coroll. 2.

SECVTIVTÒ tertio, quòd qui ad expensas suas substituerit correspondens, quia hoc opus mercede dignum est citra conscientie scrupulum, poterit pro hoc alicuius interesse percipere mercedem.

Coroll. 3.

SECVTIVTÒ quarto, quòd si solutio pecuniæ receptæ ad cambium in eodem loco, ac per consequens intuitu illius, quippe quæ fictitia est, aliq̄d percipi non pot, in quo sensu Garcia interpretatur Mercatũ, dum magnæ malitiæ, & vituperio tribuit, quod campfor ipse correspondens tribuit, & intellige ad correspondendum in eodem loco, vbi accipitur ad cambium.

Coroll. 4.

Pro intelligentia extrauagant. quaritur, quid ad veritatem requiratur, statuitur regula generalis contra Albornozium, & ad exercendum cambium, & qualis animus requiratur in dante, & quid de campfore non ignorante, quid accipiens ad cambium, alibi non est correspondendo, nisi accipiat mutuum. Pro intelligentia extrauag. examinatur, quæ nam dicantur prima nundina, de duplici assignatione temporis, de triplici causa concedendi longiores terminos, & ad distantiores tempore nundinas cambiando, quid auctius expecti possit, maxime ex abundantia petentium inde causata, vel ratione lucri cessantis, & quod consentio interesse determinati hic iam sit prohibita

CAPVT XIII.

Pro intelligentia extrauag.

AM veluti ad calcem huius materiæ cambiorum pertingentes, licet multa dicta sint, per quæ intelligentia extrauagantis Pij V. de cambijs captari potest: tamen adhuc nonnulla perstringendo, & Bullæ sententij adaptando adiungemus, quod lucidior ipse tenor extrauagantis fiat. Circa primum punctum extrauagantis perpendendum est auctore Nauarro in summa Latina, cap. 17. nu. ult. not. 6. de cambijs: quod vbi in extrauagante dicitur, *Damnatus ea omnia cambia, quæ sicca nominantur, & ita consinguntur, &c.* hic cambia sicca nominantur, quæ ficta, & simulata sunt. Vera autem cambia appellari, quæ realia sunt, licet vt supra retulimus Laurentio placuerit, ea cambia, vbi campfor prius dat, quam recipiat, sicca cambia appellare.

Quid ad veritatem cambij requiratur.

IGITUR quia iuxta mentem extrauagantis per cambia sicca hic damnata intelligimus cambia ficta: & per vera cambia intelligimus realia, illud etiam operæpretium est hic nosse, ad veritatem cambij realis illud imprimis requiri auctore Nauarro, quod campfor sciat, vel probabiliter credat eum, qui à se recipit pecunias ad cambium, esse soluendo, vbi soluendi fidem

præstitit, & quod literæ expediantur ad alium locum distantia remotum. Distantia namque loci est, quæ cambium huius tertij generis efficit esse verum cambium. Vnde cum duplex sit distantia, alia enim est distantia loci, alia verò est distantia temporis: multum refert nosse, quando cambiū refertur ex parte contrahentium ad distantiam loci, vt censetur esse verū cambium, quando verò ad distantiam temporis ob quam fit, vt desinat esse cambium, & vertatur in mutuum cum lucro. Igitur in gratiam huius statuitur regula.

REGVLA generalis sit, tunc distantia loci necessario intercessura in hoc tertio genere cambij reduci censetur ad distantiam temporis, qua inducit mutuum noxium cum lucro, ac per consequens usuram, quando recipienti ad cambium ad aliquem locum pecunia non suppetit in alio loco, qua possit ibi esse soluendo cambium. Quod hic accipiendum est (teste Garcia) hoc esse verum, quando in loco pro perficiendo cambio consignato recipiens alibi ad cambium caret non solum pecunia, sed & possibilitate habendi eam, vel animo querendi eam ibi pro soluenda pecunia alibi ad cambium recepta, quia destitutus est omni opinione, & spe tempore restitutionis cambij pro restitutione inueniendi pecuniam: hæc autem regula est contra Albornozium, in parte lib. 3. de Contractibus, tit. 4. qui suæ sententiæ utpote nouæ amore allectus, ac proinde deceptus contra communem opinionem asseuerat, quod si dans ad cambium ad aliquem locum in tali loco habet negotia gerenda, censetur inire contractum cambij ratione distantie loci, alias sibi si illic nihil incumbat agendum, censetur contrahere mutuum cum lucro ratione distantie temporis.

AT ideò deceptus est doctor iste, quia non introspectit naturam huius tertij generis cambij, neque discrimen, quod est inter tertij generis cambiū, & alia primi, & secundi generis cambia: satis aduertit, scilicet, quod primi generis cambium sit gratia vtriusque

Quæstio.

Regula generalis contra Albornozium.

Deceptio Albornozij

que contrahentis, sicut secundi generis cambium sit gratia dantis. At verò cambium tertij generis gratia recipientis ad cambium principaliter contrahitur. Vnde consequitur in hoc tertij generis cambio magis conijciendus est oculus ad recipientem, si illum interfit recipere ad cambium pro sua indigentia supplenda, & an si ipse petat, & an ad instantiam ipsius fiat quæ ad campforem dantem, scilicet, an taliter det cambium ad alium locum, quod negotia gerat in illo, quia satis est paratus sic recipere pecuniam, quam hic confert alibi cambiata.

Quæstio ad exercendum cambium qualis animus requiratur.

DEINDE si iam quis quærat ad exercendum cambium, qualis animus requiratur in dante. Responsum sibi tale is accipiat, scilicet, necesse esse dantem animo esse paratum ad recipiendum in alio loco, quod hoc in loco confert ad cambium, tum requiritur sibi innotescat recipientem ad cambium pro alio loco, rem sincerè gerere & verè ad cambium petere, sic vt contrarium non sit persuasus, sed fide sana credat recipientem ad cambium non accedere ad petendum ad cambium fucatum, & fictum: sed verè cambij contractum velle inire cum animo soluendi alibi pecuniam in cambio permutatam.

Quæstio.

PRÆTEREA in mentem venire aliquibus hoc dubium possit, scilicet, in campfor, qui probè nouit eum qui petit à se ad cambium pro alio loco, ibi non fore soluendo, vbi soluere pactus est: nisi ibi iterum ab alio accipiat ad cambium pro alio loco, aut ad soluendum ibi accipiat mutuum, sub vsuris, possit hac non obtante scientia cum petente cambij contractum inire. Nam hæc ratio in dubiū vertere videtur quæstionem, scilicet quod emens boues, quibus venditor caret, emptionem fictitiam exercet, ratione cuius nihil lucri potest obtinere, ergo pari ratione, qui ei dat pecuniam ad cambium, quem nouit alibi carere pecunia ad soluendum, non potest postquam fictitium inire cambium, aliquid licitè expectare lucrum.

AT verò his nihilominus non obstantibus dicendum est, cum Doctore Sarabia, & cum Garcia de contract. 2. par. cap. 13. illum citante, quod licet non liceat emere boues fictos à carente illis inde intendendo reportare lucrum: tamen bene licet campfori conferre Meting pecunias ad cambium in Flandriam, quamuis non ignoret recipientem ad cambium Flandriæ care re pecunia ad soluendum, neque ad hoc illam assecuturum citra interese: quia neque etiam in arte negotiandi tam emptori, quam venditori incumbit cura examinandi, an erogans pretium illud sibi parauit pro illo soluendo interesse, aut accipiendo illud mutuum sub vsuris, dum modo pretium iustum soluatur: & nihil ultra exigatur, sic in hoc genere cambij contingit, neque est eadem ratio de emente boues fictos cum lucro, quos (vt supponimus) venditor nunquam est traditurus ementi, quia eis caret, neque eos est empturus ad eos emptori tradendos, sed merum est commentum: & de dante ad cambium Meting ad Flandriam, quia licet recipiens ad cambiū careat pecunijs Flandriæ: tamen facultas sibi subest ibi conquirendi eas: & de facto ibi aliunde ad soluendum conquisiturus est eas, & sub tali fide, & spe non ficta sibi datur (vt supponitur) ad cambiū. Quare illa emptio fictitia bouum non licet, hoc autem cambium in hoc casu inire bene licet.

Circa extr.

DEINDE circa illam particulam extrauagantis, vbi dicitur: *Statuimus ne quis realia cambia aliter, quam pro primis nundinis vbi illa celebrantur, vbi verò non celebrantur pro primis terminis iuxta receptum locorum vsu audeat exercere, ab vsu illo prorsus reiecto cambia pro secundis, & deinceps nundinis sine terminis exercendi, notandum est valde, quod per primas nundinas iuxta sensum istius extrauagantis intelligitur illa, non quæ absolute sunt primæ, sed illæ, vique ad quas à tempore celebrationis cambij competens tempus interstat ad cambium soluendum quod quidem tempus trium mensium regulariter pro sufficienti reputatur.*

Coroll. EX quo aperte colligitur, quod si à tempore celebrationis cambij spatium octo, vel quindecim dierum instarent nundinas in loco, ubi cambium soluendum esset, si cambium ea conditione est celebratum, ut soluere in nundinis distantibus interstitium mensium, aut plurium, non diceretur cambium tunc celebratum esse ad intercallatas, vel mediatas nundinas, quia illæ nundinæ dicuntur immediatæ, & primæ, in quibus commode potest fieri solutio cambij, & non has præcedentes.

Assignatur tempus duppliciter. CVM igitur tempus præsignari ad soluendum cambium in nundinis dupliciter contingere possit, vno modo ad nundinas immediatas, alio modo ad mediatas, illas dicemus esse nundinas immediatas, quæ primæ sunt post peruentionem literarum cambij ad locum, ubi celebrandæ sunt nundinæ, dum fraus, vel dilatio temporis data opera concessa non intercedat. Inferitur ergo nundinas secundas mediatas, & intercallatas esse dicendas, quæ erunt post deportationem literarum cambij, vel post quàm commode potuerit reportari, itaque quantum spectat ad tempus licuit per illud, quia sufficiens erat commode soluisse cambium in nundinis præcedentibus.

Intelligentia extr. HIC igitur est intellectus verborum Pij. V. patet, dum in sua extrauaganti vetuit celebrari cambia, nisi ad primas nundinas, & non ad nundinas secundas, vel mediatas, quæ dicuntur nundinæ intercallatæ, neque ad vltiores temporis terminos, quam distantia loci prærequirat, hocque sic cauit, ut occasiones vsurarum cauerentur. Nam inde augendi interesse sumebatur ansa, quia solutionum tempora prorogabantur ad plures nundinas. Quando ergo dicitur soluendum esse cambium in nundinis, intelligitur in earum nundinarum pagamentis.

Nota. IN SVPER animaduersione est opus circa illam particulam contentam in prædicta extrauaganti, scilicet abusu illo prorsus reiecto câbia pro

secundis: & deinceps nundinis, sine terminis exercendi, scilicet quod longiores termini solutionum triplici de causa concedi solent. Primò, quo tempus subit recipienti ad cambium alibi conquirendi pecuniam, ut commo- dius possit esse soluendo. Secundò quia campfor intra illud temporis terminum sua pecunia non indiget, ideo solutionis prolatat terminum nullius interesse maioris intuitu: quòd autem hac duplici de causa termini cambiorum prolongentur res est tum iusta, tum etiam charitati consona.

Tertia autem de causa longiores termini solutionum præfigi solent, quatenus ex huiusmodi prolongatione interesse cambiorum augeatur. Ad tollendam ergo hac ratione augendi interesse occasionem, Pius V. vetuit, ut ubi in loco correspondentia ad câbium non celebrantur nundinæ: non nisi pro primis terminis câbia celebrentur. Nam interesse vellè captare ratione longioris temporis ad mutuum cum lucro reduci nemo est, qui ambigat. Qui autem intercallationem nundinarum, prolongationemque terminorum velit diffusius legere, consulat tum Sorum lib. 6. de Iust. & iure, quæst. 12. art. 2. & 5. tum etiam Mercatum in declaratione extrauagantis de cambijs.

Quæstio, an pro distantia locorum augetur licentia interesse.
Argum.
QVO pressius quæstionem agitando, veritas illucescat, inquirendum venit, vtrum ad distantiores tempore nundinas câbia ineundo auctius interesse expeti possit. Neque leuis hic se objicit ratio dubitandi vtrinque vrgens. Nam pro parte negatiua communis occurrit ratio, scilicet quòd lucrum eo nomine velle campforem sibi comparare, quòd longius proroget terminum ad soluendum cambium, res est manifesta vsura non vacans. In oppositum autem est, quod abundantia maior recipientium ad cambium licite adauget cambiorum pretium: sicut etiam maior abundantia emptorum pretium rerum venalium adaugere solet, & quidem iuste. At verò dum longiora solutionum tempora conceduntur in cambijs, plures

occur-

Sent. Caiet. & Met. Cò blut.

occurrunt, qui petant ad cambium eo, quod tunc longior tempore potiri sint pecunia ad cambium accipienda: ergo licite tunc non immediate ex maiori dilatione temporis, sed ex abundantia recipientium ad câbia inde causata licitum erit cambiorum augere pretia. Propter hoc argumentum allatum in oppositum Caietanus in Opuscul. de Cambijs, capite 7. sentire videtur, quod si distantia maior temporis: qua distant nundinæ, in quibus soluendum est cambium, immediata causa, est augendi interesse cambiorum, tunc manifesta committitur vsura: quia inde resultat mutuum cum lucro, at secus est si hæc maior distantia temporis augendi interesse cambiorum causa immediata non extiterit: licet sit augendi interesse occasi, ut puta longior terminorum prorogatio communitè concessa recipientibus ad câbia: quia causa est immediate inducens maiorem copiam recipientium ad câbia, subinde mediatè, & secundario, & occasionaliter augendi cambiorum pretium præstat ansam licite secundum Caietanus, cui subscribit Metina Complutensis, quia iuxta eorum mentem distantia maior, vel minor, qua tempore distant nundinæ, ad quas cambitur, est causa immediate inducens maiorem, vel minorem copiam petentium ad cambium. At maior, vel minor copia petentium ad cambium in causa est, quod pecunia in ordine ad câbia æstimationis maioris sit, vel minoris: æstimatio autè maior, vel minor pecuniæ proxima, & immediata causa est maius, vel minus, reportandi interesse, eo quod maior, vel minor distantia temporis est vsque ad nundinas, vel câbia sunt per soluenda: itaque non ipsa distantia temporis, & nundinarum distantium tempore causa est proxima, aut immediata augendi cambiorum pretia.

ent. Soti.

HIC autem Caietano & Metinæ aduersatur, Sotus lib. 6. de Iust. & iur. quæst. 12. artic. 5. ad 2. & quæst. 13. art. 2. asserens, quod quando abundantia petentium ad câbia ortum habet ex distantia temporis: iuxta quam, &

solutio prolatatur talis abundantia, quia ex mala radice, & causa originè ducit, nempe ex solutionis dilatione, non potest licitam præ se ferre rationem augendi interesse, aut pretium cambiorum, quia si radix mala est, & rami, & fructus inde prodeuntes malitiam exsugunt. Secus autem esset, si talis abundantia recipientium ad câbium seclusa violentia, & fraude, ex alijs causis iustis pullularet. Ceterum quoniam non latet nobis aliorum Doctorum hic proposuisse contrarias sententias, nisi vel eos conciliemus, vel sectori, quæ sit sequenda, in finemur, ideo respondetur per conclusionem:

Conclusio.
SIT igitur conclusio, abundantia petentium ad câbia, quæ oritur ex eo, quod longiora tempora indulgentur pro solutione, sicut accidit cum ad distantiores tempore nundinas câbia conceduntur, non iuste auget câbiorum interesse. In hac conclusione nobiscum consentit Garcia assentiens magis opinioni Soti. Conclusio autem primò patet, quia opinio opposita Caietani, & Metinæ campfores transuersos agit, & propensos ad innumeratas palliadas vsuras, quarum occasionibus submouendis Pius V. consultum iri curauit in sua extrauaganti, dum celebrari câbia vetuit, nisi primis nundinis, & pro primis terminis. Nam si licet ad distantiores tempore nundinas cambiando plus interesse accipere, quid necesse fuit Pii V. ad succidendas occasiones vsurarum id vetasse, tum quia si campfores monopolium constantes, vel omnem pecuniam ad numerum paucorum campforum congererent, sic paucitatis dâctium ad câbium, & multitudinis maioris ad cambium accipientium auctores essent: quia id à mala radice procedit non possent licite interesse, & pretia cambiorum augere. Ergo neque etiam in pretio cambiorum licet campforibus ascendere ex abundantia accipientium causata ex dilatione maiori temporis, quæ abundantiam accipientium ad cambium solet augere, quia hoc etiam à mala radice procedit.

Conclusio.

Probat.

Confirm.

CONFIRMAT hoc Nauarrus in comment. de Cambijs, nu. 59. vbi in hac parte commendans sententiã Soti asserit non licitè augeri æstimationem pecuniã in nundinis propter defectum, & penuriam numerum, quando penuria hac ex monopolio confiato à campforibus originem traxit, quia tacitè vel expressè causã augendi cambiorum pretia pro libito, omnem ad se, cum essent pauci, cõgessere pecuniam. arg. l. i. C. de Monop. Addit tamen hic vnum Nauarrus, scilicet, quòd in hoc casu, & tempore, alij mercatores, qui expertes fuere culpe, neque confortes fuerunt monopolij, possunt bona conscientia dare ad cambium augendo pretium iuxta caritatem ex monopolio inductam: nõ autem monopolij authoribus id conceditur, ait Nauarrus, quia fraus, & dolus nemini prodesse debent, cap. Ex tenore, de Rescript. & l. itaque fullo. ff. de Furt. Caterum hoc, quòd concedit Nauarrus expertes culpæ, & monopolij posse iuxta pretium ex monopolio auctum cambire sine grano salis iuxta sententiã Metine in sua instructione, §. 25. de Emption. non ausim eis concedere, quia si alij, qui auctores monopolij non fuere, ignorant per hanc viam, & fraudem auctum fuisse cambiorum pretium, possunt hac durante ignorantia excusante eos, bona fide cambire ad pretium, sic auctum iuxta sententiã Nauarri: non tamen si conscij fuerunt illius monopolij, ad illud pretium auctum cambire poterunt propter rationem eiusdem Metinæ, scilicet quia iam cõstitit eis de fraude, & de violentia, qua illud pretium violentum est, ac subinde iniustum, quo circa ad illud pretium eis hac stante scientia cambire non licuit.

Confirm.

CONFIRMATVR etiam, quia sicut non licet augere pretium mercium eas vendendo, & earum pretium concedendo ad longius tempus hoc prætextu, scilicet, quòd tunc merces pluris æstimantur: quia plures inueniuntur earum emptores, cum ad longius tempus creduntur: ita non li-

cet augere pretia cambiorum hoc intuitu, quòd plures inueniuntur petentes ad cambium, eò quòd ad longiori tempore distantes nundinas cambija soluenda conceduntur, patet consequentia. Quia perinde proportionabiliter se habent cambire ad literas visas ex vna parte, & ad terminum præfixum, vel ad nundinas ex alia. Sicut vendere pretio de præfenti, & numerata pecunia ex vna parte, & vendere ad creditum ex alia, quia sicut venditio ad pretium numeratum est regula per quam taxatur iustum pretium venditionis ad creditum: ita cambium ad literas visas est regula, per quam taxatur pretium iustum cambiorum, quæ celebratur ad terminos præfixos, vel ad nundinas certas. Sicut enim pretium emptionis, & venditionis ad creditum, vt iustum sit, excedere non debet pretium venditionis factæ præfenti pretio: ita pretium cambiorum ad nundinas, vel ad præfixum terminum, vt iustum sit, excedere non debet pretium cambiorum, quæ celebrantur ad literas visas: ergo sicut pretium in venditionibus ad creditum non est auctum, plusquam valet præfens pretium communiter currens, etiam si ex concessa mora solutionis plures ad emendum, confluent emptores: ita neque pretium cambiorum, quæ celebrantur ad nundinas, vel ad longiores terminos: ideò augendum est magis, quam sit pretium cambiorum ad literas visas, scilicet quia, propter maiorem temporis prorogationem plures accurrunt ad cambija petitores, & receptores. Et per ea, quæ dicta sunt, argumento in gratiam Caietani à principio factò manet factum.

PORRò postquam ratione maioris dilationis, aut ratione maioris copie accipientium ad cambium inde ortæ, interesse cambiorum augeri non posse definiuimus, superest nunc, & id dubij expedire, scilicet vtrum campfores ratione lucri cessantis possint aliquod capere interesse, eo quòd ad proximas, vel secundas, vel vltiores suam dantes petentibus pecuniam desinunt cambire. Est autè quæstio hæc

Prædicta
sit factis ar.
Caiet.

Quæstio.
Vtrum mer-
catores ra-
tione lucri
cessantis
possint ali-
quod capere
interesse.

non

Sunt. Soti.
Arg. l. i. C. 2.

non extra controuersiam, siquidem Sotus lib. 6. quæst. 10. art. 2. de Iustit. & iur. partem tuerit negatiuam, primò hac ratione scilicet, quia campfores nulla ratione possunt lucrum cessans expetere, etiam si millies rogati cambiant, tum quia sua spontè faciunt, tum præcipuè quòd à nulla alia cohibentur licita negotiatione cum solis cambijs, vt supponimus, expositam habeant pecuniam, tum quia extrauagans Pij V. repugnare videtur, vbi cauet, ne deinceps quisquam audeat, siue à principio, siue aliàs certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci: ergo neque interesse lucri cessantis cambiando ad secundas, vel ad vltiores nundinas licet pacisci, etiam si campfores causentur se ob id cessasse à pluribus cambijs ineundis ad primos terminos, vel ad primas nundinas. At Coronelles fratres Doctores Parisienses, quibus subscribit Nauarr. comment. de Cambijs, nu. 34. in affirmatiuam conuenere sententiam hac persuasi ratione, quòd licet campforibus se seruare indemnes: est autem perspicuum aliquando tales campfores pati iacturam lucri cessantis, ac subinde subire damnum ex cambitione, qua cambiunt ad secundas, vel tertias, vel distantiores tempore nundinas, eò quòd hac de causa plura prætermittunt celebrare cambija sibi lucrum patientia ad plures maximas nundinas, & primos terminos: ergo licebit tunc, quòd sic cambiunt ad distantiores nundinas, non quidem ratione maioris prolationis temporis, sed ratione lucri cessantis cambiorum pretia augere.

IGITVR præmissò primò, quòd sepè inculcauimus, scilicet quòd lucrum illud quòd sibi titulo cambij, vel recambij acupantur campfores à recipientibus ad cambium, propter prorogationem eis indultam, vique ad nundinas secundas vsurarium esse teste Nauarro in extrauagantis expositione iuxta cap. Consuluit. de Vltur. adijcimus secundò, quòd licet limitationem, quam quoad forum conscientia, subtrepide addidit Nauarrus nõ

Sunt. Coronelles.

Sunt. ANT.

audeamus omnino condemnare, vbi ait, quòd tale lucrum non esset vsurarium inuoluens, quando pro vero interesse, scilicet lucri cessantis accipitur à campforibus: sed tamen malum iam extante extrauagante Pij V. asserere, quòd in conscientiam sit licitum cambiando interesse lucri cessantis obtendere, siquidè extrauagans Pij V. id clarè per hæc interdicit verba: *Statuimus ne deinceps quisquam audeat, siue à principio, siue aliàs certum & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci.*

ITEM Metina Salmanticensis in hoc certè nobis assentiret, qui in instructione conf. §. 26. de censibus penes finem loquens de conditionibus: Censibus, ait, quòd licet multæ conditiones censuum non sint de iure naturali, & diuino: tamen sunt de iure positivo obligantes obligatione tali, quæ earum transgressores subdunt culpæ mortali: quia pari ratione idè diceret de statuto hoc, quo Pius V. statuit nullum interesse certum, aut determinatum paciscendum esse in cambijs, et in casu non solutionis, quia certè par est vtriusque ratio, Nam sicut multæ cõditiones cautæ sunt ad exterminandas vsurarias fraudes, sic & ista dispositio, ne de interesse certo lucri cessantis fiat pactum, tñ quia si lex est sancta, & prospiciens securitati conscientia: & à tãto pastore edita, quare in foro cõscientia non obligabit: si igitur eius transgressor in foro exteriori conuictus pœnas dabit, credo eas luet, non pp̄ solam causam, sed et propter incuriam culpam. Neque hæc legis dispositionem fundari solum in præsumptione auctimo contra Nauarrum, sed etiã istius obtentus lucri certi cessantis in cambijs esse in conscientia prohibitiuam. Vnde sententiam Nauarri quatenus insinuat in conscientia pro vero interesse lucri cessantis aliqd in cambijs posse recipi, non facile admiserim, nisi duplici limitatione mediãte, primo quòd hæc assertio Nauarri intelligatur, dum in cambijs de certo lucro cessante soluendo non fiat pactum iuxta dispositio-

Facit exte.

Facit Met.

Sunt. Nau.
in conscientia non ve-
ra nisi C. 2.
Limitatio.

nem extrauagantis. Nam tunc si sine prauio, vel intercedenti tali pacto cōtingat ex mora soluendi inuito campfori aliqua lucri cessantis aut damni emergentis iactura, non erit ei illicitum eius exposcere recompensam.

SECVNDO limitanda venit talis assertio Nauarri, quod sit vera, quando annectitur huius pactum, nō quoad uitationem culpe in conscientia, quod sit vera transgressio extrauagantis eam inducit, dum tale igitur pactum de certo lucro cessante soluendo in cambijs, sed quoad uitationē culpæ contra iustitiam in non restituendo illud interesse lucri cessantis etiam deducti in pactum, quando re vera pro vero interesse illud campfor cepit. Quia tunc licet deliquerit campfor contra iustitiam legalem dispositionem iustam extrauagantis violando, sed nihil molitus est contra iustitiam commutativam, cuius sola violatio obligationem inducit restituendi, quando re vera omnes conditiones iustificantes exactiōem lucri cessantis concurrerunt, quare tunc interesse sic acceptum, si non restituat, non ideō alicuius culpæ contra iustitiam commutativam reus erit.

Dictum. 2. SECVNDO ad quaestionem dicitur cum Nauarro, quod ante editiōnem huius extrauagantis Pij V. innitendo soli iuri eorūmuni non erat aliquo iure interdictum pacisci à principio, vel postea in cambijs ante solutionis tempus super interesse probabili, scilicet, vt certum quid solueretur.

Iam cōuenio interesse determinati prohibiti. Cuius sententiæ fuerit Metina in C. de restit. fol. 132. & Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæst. 1. art. 3. qui soluendum esse interesse, verisimile conuentione firmatum à principio dixere, licet in fine tandem pateat nullum interesse obuenturum fuisse: verum iam post istius extrauagantis promulgationē in materia cambiorum interdicta est talis alicuius certæ, & determinati interesse lucri cessantis conuentione, propter dispositionem extrauagantis, cuius intelligentiam limitatam per Nauarrum, quatenus attinet ad forum conscientiæ, nos rursus securius supra

moderati sumus.

TERTIO dicimus, quod licet auctore Nauarro in disputationem pro vtraque parte veri posset, vtrum dispositio hæc de non annectendo contractui cambiij pacto de aliquo certo lucro cessante soluendo, extendenda sit ad pactum simile, non annectendum contractui mutui, tamen cum illo tenenda esse videtur pars negatiua, vtpote quæ iustior videtur, propterea quod dispositio hæc exorbitans est in hoc à iure communi, quare restringenda est, non ad alios casus extendenda.

QUARTO dicimus cum Nauarro quod dum Pius V. hic celebrari cābia vetat, nisi quò ad proximas nundinas, vel primos terminos pro soluendis cambijs assignari solitos, ad interdicere ea ratione est intelligendum, ne cariora fiant cambia ad secundas, vel tertias nundinas exercita, quam ad primas, alioquin non videtur Pius V. prohibere, ne maior termini prorogatio concedatur debitori si sine vllō iniusto campforis fiat emolumento, quod videtur confirmari. I. quòd fauore. C. de leg. & cap. quod ob gratiam, de regul. iur. lib. 6. Sicut neque etiam hic Pius V. videtur vetare, vt prædiximus (dum vetat certum, interesse, & determinatum non deducatur in pactum), quod conditionaliter fiat conuentione, non quidem de certo interesse soluendo, sed de illo lucro cessante, quod ex mora solutionis obuenerit quidquid, vel quantum illud fuerit nihil in particulari determinando. Quia hoc pactum nihil aliud est quam iusta quedam protestatio suæ indemnitate, quam facit campfor suo debitori. Immo etiā non præcedente ista conditionali incerti lucri cessantis pacto, si ex culpa, & mora debitoris campfori nolenti interesse cessaret, posset illud expetere, quia de iure naturali est seruare indemnem.

Ex supradictis patet iam solutio quaestionis in principio propositæ, quia respondemus, quod non licet alicui mercatori, quia cohibetur

Dictum. 3.

Dictum. 4.

ab alia negotiatione, cambiando suā pecuniam sic expetere lucrum cessans, neque campfori licet illud exigere, cambiando ad nundinas mediatas, vel intercallatas sub eo nomine, & colore, quo omittit plura exercere, cambia ad primas nundinas, & primos solutionis terminos asuetos, ex quibus vberius sibi comparasset emolumentum, quia id est veritum per extrauagantem Pij V. quæ tamen quoad conscientiam attinet iuxta, glossam superius à nobis datam glossanda venit, quæ aliquantulum distat à glossa Nauarri.

An usus cambiendi receptus in Italia, & in alijs orbis partibus sit licitus, de forma usus huius cambi, de sententia Nauarri, & auctoritas circa hoc admonitio digna, examinantur hic quatuor conclusiones Soti, seu potius explicantur, regula Syluestri pro cambijs, admonentur campfores de periculis, quæ secum fert ars campforia.

CAPVT XIII.

QVAMVIS multa principia tradiderimus, multaque à nobis hic in materia cambiorū discussa sint dubia, per quæ, & reliqua omnia, quæ occurrere possent, possent faciliter definiri, tamen quia adhuc ostensis principijs, dum ad particularia dubia descendunt, quæ illis proponuntur, aliquos allucinari contingit, nonnulla, & si non omnia hic discutienda proponemus, per quæ lector, qui in his agitandis quaestionibus non est tam versatus, cetera possit coniectare & definire. Quaritur ergo primò an, ille usus cambiendi, qui in tota Italia expressè inoleuit, & in alijs quoque orbis partibus implicitè introductus est, sit licitus, exercetur autem sic, sunt quippe multi, quibus copia pecuniæ numeratæ suppetit, qui vel quia nolunt in arte mercandi exerceri, vel quia ad eam minus idoneos se existimant, vel quia alium commodiorem modum queritand;

victum non inueniunt, artem campforiam amplectuntur in hunc modum eam exercentes (vt refert Nauarrus in sum. Latin. cap. 17. de cambiij lit. L.) quod Genuæ, vel in Italia alio loco dant pro scuto marchæ, quo valet Lugduni. 67. soluendo ibi in proximis nundinis. 65. vel 66. plus vel minus pro vt fuerit prolixius, seu breuius tempus inter dationem, & solutionem, nunquam tamen dant. 67. quia tunc nihil lucrarentur, qui acceptis literis ab his, quibus dedere pecunias ad quosdam alios, qui illa scuta in illis nundinis sibi soluant vel suis factoribus, rursus illa scuta sibi soluta eisdem, vel alijs Genuæ soluenda, vel alibi in terminis ad solutionem asuetis conferunt soluenda cum auctuario certo, vel incerto, præsignando ab in hoc deputatis, & mox illa scuta soluta cum auctuario hoc conferunt eisdem, vel alijs restituenda in alijs nundinis proximis Lugduni restituendo, & soluendo pro singulis scutis marchæ. 65. vel 66. vt prædiximus. Simile quoque dubium huic annectit Nauarrus ibidem de his, qui in fine nundinarum Galliæ, Belgicæ, Hispaniæ certis temporibus celebratarum magna copia pecuniarum abundantes, quam nolunt in merces infundere eam eisdem, quibus antea tribuunt ad cambium, vel alijs ad cambium recipere volentibus eam pecuniam tradunt soluendam, vel in nundinis, vel in alijs ciuitatibus eiusdem regni, vel aliorum regnorum proximè obuenturus, recipiuntque eam ibi cum aliqua lucri certi vel incerti accessione, cumque in fine nundinarum aliarum perceperint per se, vel per suos institores quantitatem, quam antea contulerant ad cambium eam sic cum accessione lucri receptā rursus in fine nundinarum eisdem, vel alijs conferunt ad cambium in nundinis proximis, vel præstitutis terminis soluendam alio loco, sicque huiusmodi cambia frequentantes in fine nundinarum instaurant, res est, quæ ancipites potest tenere doctores: sicut fatetur Nauarrus, vbi supra,

Varia exercitia cambiiorum.

Quaestio. Forma usus cambi.

Quaestio an usus cambi Italorū sit licitus.

Solutio.

ipsum, & Emanuelem à Sa Societatis Iesu doctorem à se valde commendatum in solutione huius primi dubij substituisse ante aliquot menses, dum interrogati essent de eo à quodam Episcopo salutis animarum sui gregis cupidissimo. Neque enim facile est approbare contractus, qui effigiem mutui cum lucro præ se ferunt quod cap. in ciuitate, de vsuris ecclesia damnat, sed neque præcipitare sententiam oportet in damnanda ea arte, cui innumera multitudo Christianorum, alioquin morigeratorum ad transigendam vitam dat operam: neque enim (vt narrat Nauarrus) solum negotiatores, & campiores huic cambiendi sic officio vacant, sed quam plurimi alij, vel locupletes viri, tui optimates, & tam supremæ, quam infimæ notæ homines, etiam Ecclesiastici ab hac non abhorrent arte, vtuntur, enim ea suas pecunias committendo campforibus, vel mercatoribus prædicta cambia exercentibus eo animo, & pacto, vt suas nanciscantur partes incertas, vel certas lucri incerti prorata pecuniæ à se contributæ. Hos autem, qui quotannis confitentur, absoluunt, sacram suscipiunt Eucharistiam, & eorum confessores tam atro calculo scilicet damnationis velle notareres est, quæ non videtur carere nota temeritatis maximè, quia vt tradit Cald. quem citat Nauarrus, cambijs his cessantibus commercia cum exteris regnis interirent & propria commercia vniuscuiusque regionis tenuiora fierent.

Dictum. 1. IAM ad solutionem vtrumque dubij accedendo (nam quia de vtroque eadem est ratio, vtrumque eadem comprehendit solutio) dicimus: quod huiusmodi eãbia iustificare non possunt si sicca sint & ficticia, quæ quidem fictio vt absit, non sat est (vt prædiximus) ignorare an recipiens ad cambium alibi realiter, vel credito pecuniam habeat, sed requiritur saltem huius fidem probabilem habeat dans quia (vt allegat Nauarrus) ignorantia etiam facti eius, quod oportet scire non excusat. quest. 4. §. notandum

qualis est hæc, & de electione cap. in nouit. accedente glossa.

SECVNDO dicimus, quod perperam Nauarrus casum vtriusque dubij ait posse saluari per reductionem ad §. cambium, quod vocat ipse litera g. cambium ratione veri interesse damni emergentis: vel lucri cessantis, quod incurrit campfor cessando ab alio iusto cambio, quia solutio dubij debet adaptari casui, de quo dubitatur, & secundum circumstantias secundum quas, vel cū quibus proponitur (nam circumstantia vna sola interdū variat casum) debet questio solui. Cū ergo (vt Nauarrus proponit vtrumque casum) qui huiusmodi exercecent cambia nolint artic. mercandi intendere, neque pecuniam suam in prædia, vel iura fructifera infumere, sequitur quod illis titulus iste lucri cessantis sit fictitijs, & quod obtentu illius, captandi interesse ius in cambio non habent: male ergo hos casus contendit saluare reducendo eos ad cambium, quod ipse vocat quintū.

SED neque punctum veritatis attingit reducendo eos ad tertium cambium, quod ipse lit. E. definit esse cambium per literas, quibus virtualiter transfertur pecunia ex vno loco in alium quamlibet remotū: quia in hoc cambio translationis pecuniæ vt benè definiuit Garcia, qui suam volunt transferre pecuniam ad alium locum, prius eam campforibus transfaturis eam veluti transferendam conferunt, ac indubitationis huius vtroque casu campiores ipsi sunt, qui pecuniam suam tribuunt recipientibus eam ad cambium in alio loco soluendam: vnde præposterè reducit hos casus ad quintum, quod vocat ipse cambium.

IGITUR si saluanda sunt huiusmodi cambia est per reductionem ad tertium genus cambij per literas, vbi campiores vel mercatores in vno loco impendunt pecuniam ad cambiū: vt sibi cum interesse in alio loco commutata reddatur, quod quidē interesse in hoc tertio genere cambij ex triplici capite (vt prædiximus) expeti licet potest, ex quo prouenit idem numisma

*Dictum. 2.
Sent. Nau.*

*Sent. Garc.
tenenda.*

Sent. authoris.

missima magis æstimari in vno loco, quam in alio, scilicet, vel quia maioris æstimationis legalis, & naturalis est in vno loco, quam in alio, vel secundò ratione absentia, & presentia pecuniæ, vel tertio ratione maioris æstimationis accidentalis, quam sortitur moneta eadem in diuersis locis.

Nota Nau.

BENE tamen admonet Nauarrus pensandum esse in hac parte, an eadē pecunia in loco distanti maioris sit æstimationis, quam in presenti loco, tuncque conferendum esse illud plus æstimationis cū illo minori, quo propter absentiam valet: & sic reducendum esse ad æqualitatem valoris. Vnde corollariè infert, quod si eadem pecunia pluris valet Lugduni, quam Metinæ, qui Metinæ pecuniā existentem Lugduni emeret ex hac parte carius, ab ipso esset emenda loquendo de emptione largo modo, carius (inquam) si emeret Lugduni pecuniā Metinæ constitutam, & è contra. Vnde infert hac ratione fortè iustificari cambia illa, quæ frequenter exercentur à Metina ad Vlyssipponem, & ab Vlyssipponem ad Metinam: quia à Metina in Vlyssipponem multoties cambiuntur ad paria, hoc est cambiuntur centum aurei collati Metinæ prius pro centum redhibendis in Vlyssipponem, cuius potissima ratio est. Quia pretium pecuniæ Vlyssipponensis licet ex se auctius sit, tamen respectu Metinæ vbi cambiuntur ad Vlyssipponem, quia est absens, Metinæ hac ratione absentia minus valet, atque sic fit interdum, vt subtracto, quo minus valet Metinæ centum aurei Vlyssipponenses propter absentiam (licet alias excederet æstimatione, possint adæquari quo ad cambium, dando Metinæ centum aureos presentes pro totidem absentibus, qui in Vlyssipponem sunt redhibendi.

Ratio. RATIO autem quod à Metina ad Flandriam ad paria, cambia celebrari non possunt, ea est, scilicet quia licet pecunia Flandrensis ratione absentia, vt pote quæ est extra, Regnum, minus valet: sed tamen tantopere in Flandria superexcedit in æstimatione,

vt etiam dempto, quo Metinæ ratione absentia minus valet, adhuc superior in valore manet, quam pecunia, quæ Metinæ ad cambium pro Flandria recipitur. Quamuis enim absentia pecuniæ Vlyssipponensis, & eius extra regnum existentia in causa esse possit equandi pecuniam Vlyssipponensem cum Metinensi in Metina: tamen hæc absentia pecuniæ, & extra regnum existentia sufficiens causa non est ad adæquandum Metinæ pretium pecuniæ Flandrensis cum pretio pecuniæ Metinensis.

VLTIMO dicimus, quod quo *Dictum vt tim.*

videtur reduci vterque casus in dubitatione præpositus, & quia cambium hoc tertij generis ex prædicto triplici capite, ex quo maior æstimatio pecuniæ sumitur in vno loco, quam in alio iustificatur, videndum est ab eis, qui hæc cambia exercent, vt iuste ea exercent, an omnes tres causæ augendi pretium cambiorum concurrant, vel vna tantum, vel duæ, vt iuxta concursum earum metiantur pretium iustum cambiorum, iuxta regulas supra traditas, illudque etiam aduertent, quod nos Nauarrus admonet, scilicet, quod sicut emens rem aliam absentem minoris notabiliter, quam communi æstimatione æstimetur, etiam si subtrahatur, id quo minoris solet æstimari propter absentiam, præterquam, quod delinquit mortaliter, obnoxius fit ad restitutionem illius quoræ notabilis, quæ ad adæquandum iustum pretium requiritur: ita etiam campfor, qui cambia pecuniam presentem probabsente, si notabiliter pro absentia pecunia erogat ob eius absentiam minus, quam propter eius absentiam communiter solet minus valere, etiam deducto, quo minoris æstimatur propter absentiam, & culpe mortali se subijcit, & obligationi restituendi: quia licet possit subtrahere à pretio pecuniæ sibi in alio loco reddendæ, quod minus valet propter absentiam, sed hac ratione non potest notabiliter ultra iustum subtrahere.

Admon. ET admonere non desinam, quod fortè iuxta sententiam Soti, & Mercati in prædictis duobus casibus, & dubijs, vbi sic de loco ad locum recepta solutione reciprocè, quodammodo instaurantur continuè cambia, non est habenda ratio absentia pecuniae, vt idèd pecunia absens sit minus estimanda, siquidem licet relinquatur absens à loco, vbi fuit primò data, sed tamen sit suis dominis præsens ad restaurationem cambiorum, quam semper exercent in sine nundinarum, sed hoc licet sciam esse tutius, & apparentius, tamen aliorum iudicio relinquo, licet non metaphysicè, sed mortaliter tractando res morales prædicta ratio vrget certè, vt apparet; tametsi non damnandum sit oppositum, quando nihil sic lucraretur per restaurationem cambij à loco, vbi relicta fuit pecunia absens, sed per aliud, vbi præsens est respectu domini eam dantis ad cambia.

Resp. N. 3. PRÆTEREA placuit, & illam quæstionem quotidianam adducere in medium examinandam, de qua Nauarrus in summa Latina, num. vltimo de cambio. litera N. ait se fuisse interrogatum, ea nempe est, An potuit licitè quidam Hispanus Romæ alteri impendere centum scuta, quo ab ea Romæ recipiente centum sibi soluantur in Hispania cum aliquo tamen augmento.

Respons. Dilectum I. AT quam breuiter iuxta sententiam Nauarri sic duximus respondendum primò, quod nomine lucri cessantis, si verè non cessabat illi lucrum, quia Romæ Hispanus ea centum scuta non destinaret ad aliquid fructiferum emendum, huiusmodi intercessio lucri cessantis expetere non potest, & nisi etiam concurrentibus alijs lucri cessantis exactionem iustificauitibus conditionibus: Imo dico contra Nauarrum, quod quia quaedam in hoc contractu intercedit species cambij, & quia in cambijs iuxta extrauagantem Pij V. omnis pactio lucri cessantis cessare debet, contra decretum extrauagantis videtur

quod cum tali augmento ratione lucri cessantis centum tantum scuta Romæ ab Hispano data ab eodem recuperentur in Hispania.

SECVNDO dicimus, quod ablata omni fictione sic cambij si verè, qui recipit Romæ illa centum scuta soluenda à se in Hispania, veluti in cambio commutata, habet ea realiter in Hispania in se, vel virtualiter in alijs bonis, vel redditibus, vel quod habebit correspondens ad ea in Hispania soluendum probabiliter creditur, tunc ratione tertij generis cambij, quod hic videtur interuenire obseruatis eius conditionibus, licebit prædicto, vt in quæstione proponitur illa centum scuta dare ad cambium, tuncque duplici ratione licebit Hispano danti Romæ illa centum scuta recipere in Hispania, illa centum cum augmento. Primò ratione absentia, ob quam minus æstimantur Romæ pecunia redhibenda Metinæ. Secundò ratione maioris æstimationis, quia magis æstimantur centum scuta Romæ, quam Metinæ totidem.

TERTIO adiucimus cum Nauarro, quod liceret prædictus contractus etiam si Hispanus illa centum Vlisippone mutuo dedisset, postquam Vlisippone eadem pecunia plus valet, quam Metinæ, quia tunc non ratione mutui illud augmentum exigere, sed quia eadem pecunia Vlisippone plus æstimatur quam in Metinæ.

QUINIMO & si Romæ eadem pecunia maioris non æstimaretur, quam in Hispania, si facultas relinquatur mutuario soluendi ea centum scuta Romæ, si velit, aut si malit, facultas si relinquatur ei restituendi ea in Hispania vel in alijs partibus cū cambio, tunc qui sic ea Romæ contulit, posset saltem augmentum, aut interesse in tanta summa petere, quantum traductio illorum scutorum, seu reductio in Romam, vbi data sunt mereatur, quia in hoc casu auctore Nauarro nihil videtur expeti vltra sortem, nisi dumtaxat id, quod ad censulend-

fulendum indemnitati ea centum scuta dantis Romæ est necessarium, quia centum scuta data mutuo Romæ, quia ibi præsentia sunt danti, plus ei valet, quam totidem pro solutione mutui in Hispania recipienda, vbi sibi sunt absentia, præsertim sic Romæ opus habiturus est eis, quia tunc reductio eorum ad Romam aliqua sibi expensâ constabit.

Obiectio. VERVM contrauenire videtur huic assertioni, tum quod D. Antoninus. 2. parte, tit. 1. c. 7. §. 30. asserit, scilicet, non abesse ab vsuræ culpa, quod campfor agit, dum Romæ confert alteri centum ad sua peragenda negotia ea conditione, vt intra octo menses ea Parisijs reddat cum accessione interesse. 5. auth. 8. cui subscribunt Sylue. verbo vsura. 4. q. 13. & Gregorius Lopez. l. 31. 5. par. tit. 11.

Resp. HIS nihilominus non obstantibus auctore Nauarro prædicta nostra assertio & sua est vera. Quare respondetur, quod duplici ratione eorum assertio nostræ non contrariatur. Tum, quia prædicti doctores loquuntur de mutuante, aut de illo, qui ratione dilationis, quam indulgent ad soluendum, aliquid vltra sortem contendit accipere, quod ex duplici capite licet coniectare ob hanc rationem dilationis voluntatem accipiendi interesse illos doctores voluisse damnare, scilicet, ex longo termino octo mensium, quem in casu, quem damnant, proponunt, ex eo etiam, quod eadem pecunia maiorem æstimationem obtinet Parisijs, quam Romæ, quæ sunt illa loca diuersa, vbi exemplificat casum, tum quia non ratione mutui, aut dilationis contractum huiusmodi licere asserimus, sed quia pecunia redhibenda Hispanie minoris estimationis est, quam quæ Romæ traditur, vel quia quæ Romæ prius traditur à campfore, vel ab Hispano ob præsentiam magis valet, quam quæ Hispanie est, quippe quæ est absens, & in absentia redhibenda.

Examina- tio conclusio QUONIAM extremam manū huic materiae post tam copiosam disputationem parauimus imponere, quas

dam conclusiones, quas Sotus, libr. 6. de iust. & iur. q. 12. art. 2. & in alijs articulis profert, in quibus non nihil à cæ Soti. Concl. 1. teris doctoribus diffidet, libet examinare, quarum prima est, quod non licet cambire numos eiusdem ponderis, & numeri, valoris tamen diuersi in diuersis regionibus, pro cuius explanatione dicimus, quod si hac sua conclusio intelligatur de primo genere cambij per literas, vbi propter æqualem necessitatem vtriusque cambientis res, siuè pecuniæ in diuersis locis constituta cambiuntur, vera est propositio, sed secundum Mercatum libr. de cambijs, capit. secundo, & secundum Garciam in 2. parte de Contract. ca. 9. pag. 267. contra Sotum non licet in hoc genere primo cambij per literas ei, qui primo rogatus est cambire, ab ignorante, quod ipse quem rogat, indiget eodem cambio accipere, & aliquod interesse, quia non est eadem ratio de rogato dare mulam reducendam ad locum, ad quem eam danti at tenebat illam reducere, & de rogato cambire in hoc genere cambij, quia in exemplo Soti de mula reducenda non interuenit effigies huius primi cambij, quia eadem mula est, quæ datur, & accipitur ad alium locum reducenda, quare contractus hic magis attinet ad secundum genus cambij, id est, trãlationis. At verò in primo genere cambij, de quo intelligitur conclusio, non eadem res, vel eadem pecunia datur deferenda, & reducenda alio, sed vna res cambitur pro alia, propter æquam vtriusque cambientis necessitatè, quorum vnus re, vel pecunia in vno loco eget, alius in alio.

SECVNDA autem Conclusio Soti est, cambire pecuniam inferioris gradus auri, vel argenti cum alia superioris gradus, nisi interueniat compensatio, iniquitas est. Hæc quidem conclusio si intelligatur de primo genere cambij per literas, quod celebratur propter vtriusque cambientis necessitatem, quia ea pecunia vnus hic, alius alibi indiget, sic vera est cum ista exceptione solita apponit, scilicet, nisi pecunia inferioris gradus auri, vel argenti

in ratione monetæ æqualis valoris esset cum pecunia superioris gradus. Nam tunc tale cambium inire præ se fert iniquitatis, vt verbi gratia si Castellatum in ratione monetæ eiusdem valoris esset cum scuto, nihil iniquitatis contineret, vnum cum alio cambire, licet vnum sit inferioris gradus, quam aliud.

3 TERTIA eiusdem Soti propositio est cambire monetam in vna prouincia, vt eadem in alia rependatur, vbi propter raritatem metalli plurius æstimatur, quam vbi fuit primo numerata, iure non licet. Hæc autem conclusio cum hoc grano salis cõdienda est, quamuis illud respuat Sotus scilicet, quod hæc conclusio vera sit absolute si de primo genere cambij per literas intelligatur, & etiam si intelligatur de tertio genere cambij per literas, cum hac tamen limitatione seu exceptione scilicet, nisi secundum Caietanum, & Nauarrum, & Fratrem Ioannem à Penna, ratione præsentis, quæ alias minus valet, pecunia adæquetur pecuniæ illi propter raritatem metalli alibi magis æstimatæ pro qua, vel cum qua cambitur, quæ tunc tale cambium nihil iniquitatis contineret.

4 QVARTA Conclusio Soti non licet cambire mille aureos redhibendo pretio cambiorum nundinarum primarum, nisi quando vtrinque est æquale dubium, quod minus vel magis valituri sunt, quam pretium, quod valent de præsentis, cum ad tale cambium dantur.

HÆC autem Conclusio multifariam venit distinguenda, quia potest intelligi (vt fect Sotus) quatenus contractus hic innititur contractui fortis, in quo contrahentes se exponunt æqualis aleæ periculo, & sic nihil est dubij, quin non solum sic ad nundinas alterius loci licebit cambire admiscendo contractum æqualis periculi, & fortis, sed etiam ad nundinas celebrandas in eodem loco, quia tunc secluso scandalo, non ratione cambij, quia tunc siccum esse, & fictitium censetur, sed ratione solius contractus æqualis fortis, cui se vtraque pars subij-

ceret, licitum reputaretur, quia tunc nullus seponit in tuto. Sed quia Sotus autumat, quod regulariter seponit cãpsor in tuto, ac per consequens, quod excludit contractum fortium, ideo tanquam parum contractum eum refutandum esse cõset, ideo expendendum est, de ista Soti conclusione, si secludamus contractum fortium, qui tunc contingit, quãdo vtrinque est æquale dubium maioris, vel minoris valoris futuri in posterum cum soluendum venit cambium, quã valebat pecunia collata ad cambium nundinarum in tempore, & loco quoprimò sic callata est: an eo secluso licet possit cãpsor mille aureos cambire redhibendos pretio cambiorum nundinarum primarum. Cui ambiguitati facimus satis & dicimus, quod etiam extra contractum fortium, licet sic cambire dictos aureos redhibendos cum lucro in nudinis alterius loci primis. Primò, quando erat seruaturus cãpsor ad cambiendum suam pecuniam in nudinis primis aliorum locorum, vnde lucraturus erat. Nam tunc ratione lucris cessantis, dum non deducatur lucrum determinatum cessans in pactum, propter prohibitionem extrauagantis Pij V. poterit admonito recipiente pecuniam, recipere lucrum, quod ex euentu innotuerit cãpsori cessasse. Secundò lucrum in casu iuste recepisse potuit, recipiendo suam pecuniam in primis nudinis alterius loci, vbi sunt celebrandæ, etiam cum aliquo in teresse recipiendo, si eam cãpsor dedit ad cambium in loco, vbi magis valet, quia maior est ibi eius penuria, ad nudinas alterius loci, vbi vel minoris æstimationis legalis, aut minoris valoris accidentalis est in ordine ad cambium, vt si Flandriæ mille ducati cambirentur redhibendi in nudinis Metinensibus. Nam in hoc casu (vt supra dictum) duplici nomine lucrum recipere posset, & quia dat mille aureos præsentis pro absentibus soluendis in nudinis Metinensibus: & quia Flandriæ, vbi eos dat maioris æstimationis sunt, quã in nudinis Metinensibus, vbi ob maiorem abundantiam

tiam minoris æstimantur: dum non expectetur lucrum ob dilationem temporis.

Cambium verum et sicco.

SIMILITER regulandum est illud cambium, quod Armilla in verbo, cambium. §. 7. ex mente Caietani vocat cambium verum, & simul siccum, vt quando do tibi ducatos centum Ianuæ, vt hinc ad mensum restituas mihi tot libras, quot valet ducatus Venetijs, vbi verisimiliter plus valebit, licet aliquando minus valeat: tamen vt in plurimum semper plus valet, quia dicimus, quòd quando dedi ducatos hos centum restituendos Ianuæ, vbi eos contuli, vt ibidem restituerentur in tot libris, quot valet ducatus Venetijs, tunc non est appellandum cambium verum, & siccum, sed dicendum est potius esse cambium siccum, & fictum. Quia ibi redhibetur ducatus cum lucro, vbi primò datus est, scilicet Ianuæ. Si autem ducatus, qui recipiendus est, Venetijs in tot libris, quot Venetijs valet, vbi vt implurimù plus valet, ratione absentis, quæ cum efficit minoris valoris, dum recipitur in cambio commutatus Venetijs equi paratur (licet Venetijs magis valeat) ducato collato Ianuæ ad cambium in valore, qui ratione presentis magis Ianuæ valet: tunc licitum erit tale cambium. Aliàs si consideratus etiam cum sua absentia ducatus in tot libris Venetijs redhibendus magis valet, vt in plurimum, quàm ducatus cum sua presentia Ianuæ consideratus, & datus, non erit licitum cambium: nisi ratione cessantis lucris, quod tamen ratione extrauagantis Pij V. vbi est vsu recepta, non habet locum in cambiis, cum determinatè est deductum in pactum.

Regula Syl. Sed iam tandem antequam in hac materia cambiorum recepturi canamus regulam illam vnicam, & breuissimam, per quam Syluest. vsur. 4. q. 9. §. 2. totius huius materiæ cambiorum decidi posse casus omnes à viris doctis arbitratur, statuendam duximus, ea nepe est. Quotiescumq; in cambijs arbitrio bonorum, & peritorum in tali arte cambiendi pars capiens cambium nõ magis grauatur, quàm dans, neque è con-

uerso, & distantia temporis nihil lucrifert, neque finguntur cambia ficta, non erit tale cambium implicans aliquod peccatum mortale, nisi sinistra adfit intentio. Patet, quia à tali cambio omnis abest iniustitia.

CVI tandem adijcimus, quod, quia res hæc de materia cambiorum est plena periculis, quæ non facile cauentur ab his præsertim, quos pecuniarum fitis in præcipitia iniustitiæ multa transuersos agit, quorum infinitus est numerus, admonitos volumus eos, qui huic arti haftenus nõ se addixerunt, vt in compedes eius suos pedes non immittant, ne incidat in diaboli laqueos. Eos autem, qui iam huic negotio se applicuere animaduersos esse cupimus de his periculis, vt quàm cautè in exercendo hanc artem se debeant habere, noscant, & exquisitos, nouosque modos aucupandi argentum, & aurum per cambiorum genera ab ipsis nouiter inuenta, & excogitata debent vitare. Neque enim talia cambia à suspitione mala aliena contingunt esse. Quare oportet eos nihil temere moliri, sed in hac parte præscriptas sibi vias licitèambiendi, & à peritissimis expertisque Doctoribus approbatas obseruare ad vnguem. Explicat materia cambiorum, de qua multi disputauerunt, licet non omnes æquè se liciter Faxit Deus, vt aliquid consentaneum rationi, & veritati dixerimus. Gratias Deo, & eius Virgini matri Mariæ.

De contractu sponsonum, & quid sit iste contractus, an dubium sponsonum excludere debeat etiam fidem humanam, sicut & scientiam, an certus de re admonens alium de certitudine hac possit stare post hoc, cum illo res contingibilis, ex se non ponit in tuto sponsores, de contingencia casus sponsonum in Valentia, cuius Garcia meminit.

CAPVT VX.

ROSTQVAM materiam de cambijs suis numeris abfoluimus, quia de contri actibus hic materiam suscepimus pertractandam, nunc de contractu sponsonum, quæ

De contra-
ctu sponsi.Quid sit
iste contra-
ctus.

apuestas, Hispanicè dicuntur nunc no-
bis occurrit agendum. Vt autem hu-
ius contractus naturam exploratam
habeamus, quia ex eius definitione in-
notescit, definitione contractus spon-
sionum præmittamus oportet. Est igitur
contractus sponsionum: *Contractus*
quidam, in quo uterque contrahen-
tium, id est, spondentium periculo se expo-
nit aliquid perdendi, aliquidq; soluendi v-
nus alteri, & è contra: ita ut qui dixisse
verum inuentus fuerit, responsioni suppositam
lucretur. Qui verò falsum dixisse
suprà rem de qua contenditur, an ve-
ra, vel falsa sit, repertus fuerit, eam a-
mittat, assertorique veritatis eam im-
pendat. Ex qua quidem definitione
colligere licet, duo potissimè in hoc
contractu intervenire, scilicet tum in-
teruenit contentio inter spondentes,
an res ita sit, vel nõ ita sit, tum etiam
præmium. Vide de hac materia Alco-
zerum, duo de ludo agit disputantem
latius, cap. 46. & 42. consule etiam Gar-
ciam lib. 2. de Contract. c. 18. pag. 541.
qui ait, quòd sponsiones aliquando
differunt in diuersa specie præmij, sci-
licet dum alter exponit annulum, al-
ter nummum aureum, vel argenteum,
aliquando idem specie exponitur ab
spondentibus, sicut à Sansone, & ab
eius amicis in sua sponsione mutua,
vtrinque sindones pro præmio expo-
sitæ sunt.

Quæst.

PRÆTEREA perpendendū est,
quòd quia contractus sponsionum in-
cludit contradictoria: idèd, vt sumat-
ur semper respectus eiusdem, necesse
est. Insuper, vt supra re dubia respectu
vtriusque spondentis talis contractus
ineatur opus est. Sed iam speculadum
venit, an id dubium, de quo in contra-
ctu hoc solet concertari, an verum sit
an falsum, necessarium sit, quod sit ta-
le dubium, vt non solum excludat sci-
entiam, sed etiam fidem humanam, &
opinionem. At quidem Garcia loco,
vbi supra absolutè tenet, quòd dubiū,
quale requiritur ad spondendum tan-
tum excludit certitudinem scientiæ:
non autem excludit opinionem, aut
fidem humanam. Nam ait, quòd licet
certus certitudinè scientiæ non possit

Sen. Garc.

sponsionis cōtractum inire super re,
sibi tali certitudine scientiæ certa, be-
ne tamen potest opinans, aut fide hu-
mana credens supra re sola opinio-
ne, aut fide humana nota spondere.
Nam res sic cognita non sic omnino
est certa, vt aliter vñ euenire, aut cer-
te contingere non possit.

VERVM licet sententia hæc Gar-
cia non sit omnino improbanda, sed
neque omnino sine grano salis, & si-
ne aliqua moderatione puto fore ap-
probendam, quia fides humana non
nunquam, quasi infallibilem certitudi-
nem æquiualem ferè certitudini
scientiæ humanæ habet, cuiusmodi est
fides humana, qua quis credit esse Sal-
manticam, aut Toletum, quia tales ci-
uitates cum non viderit, esse tamen
in Hispania ab omnibus audiuit, aut si
alia fides humana detur perinde cer-
ta. Qui igitur tali fide humana ita cer-
ta, & firma subnixus supra rem sic à
se creditam concertaret cum alio, ver-
bi gratia, peregrino ignorante, id &
dubitante non posset super eo cum il-
lo dubitante spondere, quia se omni-
no poneret in tuto: tum, quia opinio
humana licet sit cum formidine alte-
rius partis aliquali: tamen magis in-
clinat in obiectum opinabile illi ad-
hærens. Vnde tam probabilissima po-
test esse eius certitudo, vt licet sit in-
fra certitudinem scientiæ, tamen mor-
raliter loquendo, & quasi semper sic
opinans, si supra re sic opinata cōcer-
tans cum alio dubitante concertet: si
spondeat cum eo in tuto lucrandi, &
non perdendi se collocet, quod in
alijs contractibus, vbi admiscetur
contractus fortium, videtur repro-
bandum.

IGITVR in his casibus hæc sen-
tentia non videtur omnino secunda: er-
go si improbanda est, dicendum est,
quòd propriè verū habet. Primò quā-
do opinio, quam iste habet non est ita
probabilissima, quòd eum moraliter
loquendo ponat in tuto, scilicet, tali-
ter, vt perexigua, aut ferè nulla sit for-
mido de periculo perdendi (quia in
moralibus, quod perexiguum est, par-
uum, quasi pro nihilo reputatur) sed
est

Sen. aulh.

Opinio Ga-
ci. ut apud

x

est tantum probabilis, ita vt merito
ab alio possit dubitari, aut haberi, vt
probabilis assertio opposita, nam
tunc sic opinans posset super tali re-
spondere cum alio. Secundò, quando
fides humana nõn tanta certitudine
polleret, vt eum spondentem omni-
nò statueret in tuto: vt in exemplo su-
prà adhibito, sed talis esset, & super
tali re, vt merito locum rationabili-
ter dubitandi, aut credendi oppositū
alteri spondenti relinqueret. Nam tūc
licet super rem sic opinatam, & cre-
ditam contendens cum alio sponde-
re posset, & sic hic limitatius, & secu-
rius sub aliorum, censura me puto
fuisse locutum.

Corol.

PRÆPONDERANDVM est
etiam tanquam corollarium ex supra
dictis elicitum: quòd licet, qui habens
rem, de cuius veritate contendit, pro
certo compertam, cum alio super il-
lam spondet, in hoc delinquat, tamen
si sua non obstante hac certitudine à
se concepta res à se asserta realiter in
se vtrique aleæ tam perdendi, quàm
lucranda esset exposita, lucrum inde
sibi cedens iustè sibi vindicare posset,
quòd ex simili patet, nam ex contra-
ctu licito, quem contrahens dum con-
traxit, pro certo putauit esse licitum
(licet peccauerit contrahendo) lu-
crum licitè postea comperta contra-
ctus iustitia sibi comparat: ergo licitè
talis lucrum sibi conquirat, post-
quam comperit, quòd res, quàm pu-
tauit omnino certam, dum contraxit
spondendo, non erat omnino certa,
in se, sed contingibilis, licet contigit
esse veram, prout ipse in sponsione as-
serēbat. Secundum etiam corollarium
istud ex prædictis inferitur, scilicet,
quòd quia in hoc contractu præexigi-
tur, vt nemo spondentium se extra a-
leam perdendi constituat, aut in statu
tuto lucrandi se collocet: hinc fit, vt si
quis de re de qua controuertitur, in-
fallibilem cognitionem, sine per diui-
nam reuelationem, siue per experien-
tiam, siue per scientiam sit adeptus:
nullatenus super re sic sibi nota con-
tractum sponsionum inire possit, quia
tale suffultus, infallibili notitia extra

omnem aleam perdendi sic spondens
se collocat.

PRÆTEREA inquirere hic
non erit ab re, an qui certo rei, de qua
contenditur est conscius, siue per sci-
entiam, siue per diuinam reuelationem,
aut infallibile experientiam, si præmo-
nitus esse curet alium consponsorē de
tali scientia, & certitudine, quā citra
dubitationem habet, possit cum illo
spondere, & certum lucrū reportare.
At licet ad istam quonem responderit
Garcia loco citato: nescio tamen, an
omnino attigerit punctum veritatis.
Ait. n. distinguendo, qd si ista præmo-
nicio in effectu abstulerit deceptionē,
quia alius consponsor ei adhibens fi-
dem certò persuasus est, quod tollens
deceptionem verum certumque asse-
rit. Et nihilominus hoc non obsta-
te pergat spondere, sic licitè poterit
ab eo lucrari sponsionum præmium,
& spondere, quia sic scienti, & consen-
tienti non fit iniuria. Si autem, con-
sposor licet præmonitus fuerit de cer-
titudine rei assertæ, supra quam con-
tenditur, quia in effectu de tali cer-
titudine certus non mansit, spondere
adhuc voluit, quia certam rem esse nõ
admittit, non est in eundem cōtractus
sponsionum cum ipso super talem re,
neque enim ratione talis contractus
lucrum sibi vindicare lucrās poterit.
Nam est contractus eius, cuius volun-
tas, seu consensus ad spondendum fun-
datur adhuc in deceptione nondū per
præmonitionem sponoris certi de re,
sublata. Hæc Garcia ait.

IGITVR in hac quæstione pro
eius explicatione plura erant expen-
denda verba, nisi quæstio hæc in simi-
li controuerso casu, & deciso supra ca-
su in materia de venditione, vbi agi-
mus de venditionis contractu, quate-
nus est inuoluntarius, discussa iam es-
set. Igitur iuxta mentem Diui Thomæ
in additionibus, quæstione 46. articu-
lo 2. ad 4. si sponfor noluisset adhibere
fidem alteri illi certioranti de ver-
itate rei, dum controuertebant in-
ter se de veritate rei, sed pertinaciter
voluit spondere, si renuit eius certi-
ficationi acquiescere in casu, quo te-
nebatur

Quæst.

Sen. Garc.

Resp.

Ex mente
D. Thome.

nebatur ei adhibere certam fidem, quia probabiles erant rationes, quibus induci debebat ad credendum. Cōsponsori deceptionē sibi tollēti, tūc talis cōsponsor sic in spōsione lucrū acq̄sītū retinere sibi pot, neq; enim tenetur illud restituere alteri, sicut iuxta sententiam D. Thomæ loco citato, qui puellæ, quam sub specie matrimonij desorauit, ali quod signum euidens fraudis ostendit, non tenetur ei quidquam restituere, quia p̄sumi potest, quod ipsa puella non fuerit decepta, sed quod decipi se finxerit, ita cōsponsor certus de rei veritate postquā certiorē reddit cōsponsorem in casu, quo tenebatur, vel rationabiliter debebat ei credere, quia suberant rationes credendi, potest p̄m̄ium spōsionum sibi capere, neque tenetur illud ei restituere, quia iuxta rationem D. Thomæ p̄sumi potest, quod cōsponsor certus de rei veritate admonitus iam tunc non deceptus iniuit contractum spōsionum, sed quod decipi se finxerit, & quod voluerit iuri incertitudinis, in quo innititur æqualitas, & iustitia huius contractus renuntiare.

Accedit Metim.

A C C E D I T huic sententiæ Metina in sua instruct. cap. 4. de restit. fol. 166. pag. 2. ubi ait, quod si suffossor thesauri conscius de thesauro latenti in agro alieno certiorē fecit, quantum de se est, dominum agri de ea re, qui tamen incredulus de tali thesauro irrisit eum tanquam inuentorem fabulæ, potest tunc suffodere, & totum thesaurum sibi applicare, eidem etiam videretur fauere in simili casu à se allato in eadem instruct. §. 18. de iudis, pag. 151. suffragatur Caietan. in summa, verbo emptio.

Si certioratus non debuit credere.
SI autem adhuc certioratus, quia subsunt sibi adhuc rationes probabiles dubitandi, ob quas non debuit omnimodam adhibere fidem ideò pergit esse proteruus in spondendo, qui certus est, & si certiorauerit eum, quātum est de se, sed non cum effectu: tūc non potest cum eo inire spōsionum contractum, neque ex tali contractu p̄m̄ium expositum lucrari, & quia

consensus eius in talem contractum fundatur in deceptione passiva non irrationabili, sed rationabili, quæ æstimabat oppositum sibi tollēti, quæ certum, neque apud cōsponsorem: ideò lucrum sic acceptum rationabiliter sic decepto, id est, non sine motiuo rationabili non credenti, sed asserenti oppositum restituere habet, qui certus erat de re, quia sine alterius culpa hic se posuit scienter in tuto, nisi (pro ut dictum est) spondiderit super rem sibi certam, quæ tamen in se non erat tunc certa: sed quæ erat tunc contingibilis potens post spōsionem euenire, vel non euenire: quia tunc licet pecauerit, quia quantum est ex scientia & intentione sua se posuit in tuto: sed post factum p̄m̄ij lucrum nulla vi iustitiæ commutatiuæ restituere cōstringitur, propter rationem suprā allatā, & quia quidquid sit de intentione, de facto cum res erat de se contingibilis, & incerta in tuto non se posuit, & in hoc sensu excepta hac exceptione, antea à nobis asserita in corollario primo opinionem Garcia dicentis, quod in casu, quo sponsor certus certiorē effecit alterum, qui noluit in effectu credere, & ideò spondit, & perdidit, tenetur ei lucrum acceptū restituere, scilicet, quando habuit adhuc rationem dubitandi, & non credēdi, & ideò spondere ausus est: veram esse admittimus, quod si quis contendit, quod restitutum sit illi perden- ti p̄m̄ium in omni casu (vt ait Garcia) quo de re certa ab cōsponsore certo, & certiorante in effectu noluit certiorari cum debuisset credere: id fortè erit verum, dum repetitur in iudicio, vel extra, vel quia magna est quantitas super quam non p̄sumitur donatio.

P R Æ T E R E A, quia dum exemplares casus deciduntur inde ad alios similes definiendos aperitur via, ideò non præter rem erit, si casus spōsionum Valentia contingens hic illucidandus proponatur, cuius meminit Garcia lib. 2. de Contractibus, cap. 18. pag. 54. Is autem casus sic accidit: Quisdam cum non solum vehementissima

Res cōtingibilis ex se non ponit in tuto.

Quasi.

Casus expōnitur.
sed

sed etiam violenta habuissent inditia de morte cuiusdam viri per ostensionem etiam brachij truncati, & abscessi eiusdem illi factam concertantes de morte eiusdem viri cum alijs, qui tū eum viuere, tum Argellij captiuum, & viuum postea, & superstitem vidisse se asserbant deceptionem contrariam tollere conantes, tandem vtrique super hanc controuersiam, an talis homo viueret, vel non, spōsiones iniuerunt. Quaritur ergo, qui nam horum p̄m̄ium spōsionum licitè lucrari possunt.

Dictum 1.

A D quæstionem autem dicimus primò, quod primi spōsiores affirmātes illum virum mortuum esse lucrū ex huiusmodi spōsione reportare poterunt: si postea compertum est esse mortuum, quia re vera periculo perden- di se exposuerunt. Secundi autem spōsionis p̄m̄ium licitè lucrari nequiverunt: quia certi omnino erant de vita illius, cum spondebant. Sed si in spōsione addiderunt, quod prædictus non solum visus viuus erat, sed per urbem Valentia deambulaturus erat, tunc ratione fortis dubia, cui se objiciebant: quia poterat & si Argellij eum superstitē certo vidissent, præpediri morte, vel aliter à deambulando postea in urbem Valentia, poterant id affirmantes spōsionis lucrari p̄m̄ium. Quia non erat res omnino certa, quod ille vir, & si Argellij visus esset viuus, quod rediturus esset in Valentiam, vt incederet per Valentiam.

Dictum 2.

S E C V N D O ad casum dicimus, quod quia quando spondebatur prædictus vir cum esset absens, & Argellij captiuus poterat obiisse, hoc arguit dictam spōsionem fuisse verificandā pro tempore, quo Argellij visus est viuus: & si de hoc certi spōsionis p̄m̄ium lucrari nequibant licitè: si nihil aliud asserunt est ab eis, quàm, quod vidissent eum viuum, quia hoc extra aleam dubietatis nouerant. Secus est si aliquid incerti addidissent, scilicet, quod tempore spōsionis esset viuus, quem antea superstitem in vita viderant, quia tunc ratione istius adiectæ

in certitudinis lucrum, sibi ascribere possent: si pro illo tempore vita fuisset potitum postea sciretur. Quia sicut tunc repertum est vixisse, poterat quoque obiisse, quorum vtrumque vtrisque spōsiores latebat, quare vtrique vtrique alex tam lucrandi, quàm perden- di se subdiderunt, & hæc de materia spōsionum.

Quid sit assicuratio, & ad quem contractum nominatum reducatur, assicuratio est veluti fideiussio, duplex autem scilicet hic contingere an mutuator pecunia mutuata possit esse assicurator, patiens, mutuans & assicurans mutuum, an sit absolueudus, de differentia inter assicurationem, & fideiussionem, & an vita alicuius assicurari possit, de assicuratione dicta promittens, an pro assicuratione mutuata pecunie traicienda per mare aliquid accipiens teneatur restituere, de assureatore nauium cura non erat soluendo.

C A P V T XVI.

D E ORRO de contractu assicurationis post contractum spōsionum suscipere disputationē operæpretium est. Exordietes autē ab eius definitione dicimus, quod contractus assicurationis est quidam contractus promissionis, in quo assureator promittit rem subiectam periculo securam fore illius in se suscipiendo periculum omne pro certo sibi impenso pretio ab assureatorio, quod quidem pretium post quàm lege taxatum non est, iuxta voluntatē hominum: & rationale arbitriū in valore ascendere, & descendere potest. Sed iam in principio huius materiæ non satis conueniunt Doctores ad quem nominatum contractum reducibilis sit hic assicurationis contractus. Nam auctore Conrado de Contractibus, q. 71. quidam Laurentius de Ridolfs ad contractum locationis eū reduxit. Alii autem quibus suffragatur Syluest. verbo, negotium, quæ. 5. ad contractum innominatum, quæ exprimitur,

Quasi. Variante docto.

Est assicuratio veluti fideiussio.

mitur, do, si facias, vel do, si fiat, vel si erit, vel si fit, vel si est, reducendum esse asseuerant. Addit tamen Syluester dici posse in assecuratione rerum delatarum esse locationem rerum conducendarum securè. Tandem Albornozius cuius sententia placuit Garciae, illum reduxit ad fideiussionis contractum, cuius quidem assertio, neque mihi displicet. Imaginatur enim hic in hoc contractu dominum rei assecuratam esse velut creditorem, mercem assecuratam esse veluti debitorem, quippe, quae manet obnoxia, ut tuta redeat ad manus creditoris, assecuratorem autem fungi officio fideiussoris autumat.

Corol. E X hac autem sententia, quam verisimilem puto, sequitur contractum hunc tum rectitudinis iustitiae constare, tum etiam pro eo, sicut & pro fideiussione licitum esse pretium accipere.

Corol. SE QVITVR, praeterea ex ea collariè tres hic obligationum modos inueniri. Nam primò ipsius rei assecuratæ dominus ad soluendum assecuranti assecurationis pretium tenetur, assecurator verò obnoxius manet ad rei assecuratæ (si fortè perea) persoluum valorem iuxta eam aestimationem, qua res assecurata fuit taxata tantum, licet ex se fortè maioris valoris esse contingat, sicut in libertate hominum assecuranda accidit, quæ licet ex se sit inæstimabilis, iuxta axioma. Non bene pro toto libertas venditur auro, tamen cum assecuranda venit, certa quadam aestimatione taxatur. At tandem res etiam ipsa assecurata stricta manet ad eorum damnorum refectionem, quæ assecurator, verbi gratia, subijt, eò quòd res ipsa assecurata perijt, vel non applicuit salua portui. Ex quo consequitur, quòd res assecurata, si partim perit, & pro parte incolumis euadit, pro ea parte, qua salua manet assecuratori referuatur, quòd inde in parte sua possint refici damna.

Corol. IN SVPER, ex prædictis licet colligere assecuratorem duplicem in hoc contractu moliri posse fraudem. Pri-

mò si assecuratoris bona non tanta sint, ut inde integrè sit soluendo damna periculorum rei assecuratæ, si contingant. Quemadmodum fraudulenter esset fideiussor, qui in ea quantitate summa fideiuberet, quam ad soluendum impotens esset. Secundo quædam machinatio fraudis esset, si illius rei subiret assecurationem, quæ iam nosset esse extrà periculum certò constitutam. Quia tunc nullius rei susciperet verè periculum in seipsum: ut si nauis, cuius ait in se suscipere periculum, aduentum saluum ad portum pro certo nouit.

ADDE, quod etiam ex parte assecurati contractui assecurationis duplicem fraudem contingit annecti. Primò, si rem iam omnino desperatam, & perditam in contractu hoc sibi assecurandam exponeret. Quia in hoc casu, neque ipse assecuratus quicquid de nouo perdere, neque assecurans aliquid inde lucri captare potest. Secundo si assecurandus assecurationem petens de vna re, substitueret aliã, fraudis patens admisceretur, ut verbi gratia, si nauis onerata mercibus periculum per contractum assecurationis in assecuratorem transferre volens, & hoc pacifcens nauim per pelagum postmitteret vacuam aut onustam lapidibus. Hoc enim non sine iniuria assecuratoris facere machinaretur. Cuius in promptu ratio est, scilicet, quia res cuius securitas in hoc contractu petitur, talis conditionis sit oportet, ut si perditum ierit ex eius reliquiis, si aliqua superfuerint, aliquid possit assecurator sibi reparare de subsecuro postea damno. Quam tamen reparationem frustra sibi arrogare contenderet ex nauis vacua, aut onusta lapidibus, cum plenæ mercibus nauis periculum in se transtulisset.

PORRO illa quæstio hic nobis sit obuia, an mutuator rei, vel pecuniæ, quam mutuat assecurator ob assecurationem accipiendum pretium fieri possit. Est autem quæstio soluto non facilis, eò quòd propter rationes varias circa eam, doctores de ea variè sentiunt. Nam pro parte affirmatiua

Fraus.

1

2

Quæst.

An mutuator rei, quæ mutuat assecurator ob assecurationem accipiendum pretium fieri possit.

Variè doc. Argum.

astat

astat ratio D. Anton. cuius meminit Nauar. in commentar. resolutorio de Camb. super c. fina. de vsur. num. 5 vbi sic arguit, quia mutuator, eò quòd mutuo beneficio proficitur mutuatario, non est existimandus peioris conditionis esse, quàm ille, qui non est beneficium mutuo, ergo si alius tertius, qui non mutuauit rei ab alio mutuo acceptæ potest pretio accepto assecuratorem se exhibere, quare ipsemet mutuanus pro functione assecurationis rei à se mutuatario mutuatæ, non poterit aliquid pretij accipere.

In contr.

IN OPPOSITVM est, quòd assecurator, sicut & fideiussor cum se teneat ex parte debitoris, induit obligationem & personam debitoris, licet non simpliciter, ex suppositione tamen, id est, supposito, quod debitor principalis notoriè non esset soluendo, vel iã prius discussus inueniretur non posse soluere, cõstituitur debitor, sed nemo potest esse debitor, & creditor respectu eiusdem, sicut agens, & patiens respectu eiusdem aliquis esse nequit. Ergo respectu rei, quam mutuator mutuat, nequit esse assecurator, quia neque debitor respectu illius, cum respectu illius sit creditor, quippe qui is sit, cui res mutuatæ à se restituaenda est tandem.

Prænotatio.

Dictum 1.

IGITVR quoad expéditionem quæstionis viam muniamus, præmittenda sunt prænotamenta aliqua. Primum sit, quod assecurator alius à mutuantem potest licitè pro obligatione, qua se attingit ad securitatem præstam aliquod interesse accipere. I. periculi pretium. ff. de naut. foen. quia tunc non ratione mutui, sed ratione obligationis ciuilibus aestimabilis pretio, cui assecurator se subdit, id interesse meretur. Patet etiam, quia assecurator est veluti quidam fideiussor: sed fideiussor pro fideiussione secundum communem sententiam potest aliquid accipere, ergo & merus assecurator licet hoc intersit inter fideiussorem, & assecuratorem, quod assecurator ab eo suæ assecurationis recipit mercedem, in cuius gratiam securitatem præstat. At fideiussor ab eo fideiussionis mercedem

Instruct. Negot. lib. 2.

accipit, contra quem fideiussionis securitas exigitur. Diximus autem cum Nauar. loco citato fideiussorem pro fideiussione posse aliquid accipere, & licet Lauren. in capit. consuluat, 3. pag. q. 3. de vsuris id tutum esse non reputet, tamen Nauar. id accipere pro fideiussione citra periculum esse existimat: nisi fraus ad sit, cuiusmodi esset illa, scilicet, si nollem tibi mutuare, nisi pro mutuo fideiussorem consignares, verbi gratia Petrum, quo cum conueni, ut pro fideiussione exigat interesse ali quod inter me, & ipsum dispartiedum, vel in me transferendum, vel si nolles mutuum dare, sine lucro alicui, eum ad meam pecuniæ depositarium destinare, ut ei prædictus depositarius meus meo nomine mutuaret eo pacto, ut illius mutui me constituat fideiussorem mutuatarius, pro quo tamen fideiuberem nollem, nisi aliquo accepto interesse, ita Nauar. vbi supra.

SECVNDVM dictum sit, scilicet, non caret vsuræ labe mutuare alicui pecuniam mutuatam, ratione mutui obligando mutuatarium, ut ipsum mutuantem in assecuratorem pecuniæ mutuatæ transferendæ per mare procellosum, vel per loca periculosa, pro illius assecuratione, aliquo mutuantis dato pretio assumat. Patet, quia, primo (ut ait Nauar.) nemo de hoc ambigit, secundo, quia esset hac ratione mutui iniicere in mutuatarium obligationem ciuilem aestimabilem pretio nempe obligationem assumendi in assecuratorem rei mutuo acceptæ ipsum mutuatorem, quod vsuram præ se fert manifestam.

TERTIVM dictum sit, vitio vsuræ tribuendum est (ut supra meminimus) si mutuator, vel venditor ad creditum ratione periculi, quod in se suscipit recuperandi debitum à moroso, vel parum fideli debitore, vel mutuatario, cui vendit, aut mutuat, aliquod interesse captare contendit. Hæc Soti assertio & Nauarri contra Merinam Complutensem, quam probat Nauarrus ex ca. Nauiganti, de vsur. & copiosè lateque probatam in materia de vsuris reliquimus.

Dictum 2.

Dictum 3.

Dictum a. QVARTVM denique assertum fit, quo directè facimus satis quæstioni loquendo in solo foro interiori, mutuator, qui mutuo dâs pecuniam, vel aliam rem mutuabilem, non ratione mutui, sed ratione assicurationis, quando mutuuario indigenti revera assicuratione rei acceptâ mutuo, quâ à se per mare, vel per alia loca periculosa aliò trajicienda est, & propterea procuranti eam securitatem, eam præstat illius in se suscipiens periculum, non est usurarius, si iuxta valorem assicurationis interesse, quod alius tertius assecurans in hoc casu posset percipere ipse percipiat. Hoc assertum est Navar. prædicto comment. de cambijs, num. 6. est tamen contra Garciam, qui 2. lib. de contract. ca. 15. propter rationem in contra tenet contrarium, sed tamen hoc nostrum & Navarri assertum ex argumento patet in fronte quæstionis factò, scilicet, quod in foro conscientia non est peioris conditionis mutuator ad assecurandum, quam tertius, si re vera hanc securitatem mutuarius (quia ea indigebat) petiturus erat à tertio. Unde corollarie infert Navarrus ibi num. 6. in prin. quod si poenitens confessus fuerit se mutuasit pecuniam eius securitatem quærenti, vel volenti, quia eam pecuniam mutuo acceptam trajecturus erat per mare, vel per periculosa loca, si sine alio pacto, vel vi interueniente se illi mutuuario securitatem præstitisse fateatur, eam dumtaxat pro hac assicuratione iustam mercedem accipièdo, quam alius tertius assecurator iuste exegisset, non est in conscientia ad aliquam restitutionem faciendam adigendus.

Poenitens assecurans & mutuas an absoluat. SI tamen poenitens in confessione fateatur ratione mutui aliquid plus exegisse, vel aliquid amplius partim pro mutuo, partim pro assicuratione præstita expetiuisse, tunc ad eam partem restituendam est astringendus, quam ratione mutui tulisse se fateatur. Sicut etiam compellendus est ad restitutionem illius, quod pro securitate à se præstita tulit, quâdo noluit mutuuario mutuae, nisi se in assecuratore

assumeret, vel alium, cum quo convenerat de parte mercedis pro assicuratione sibi communicanda, vel de tota tali mercede, sibi retribuenda. Neque obstat, quod vsurâ nauticâ singulari textu, capit. Naviganti, de Usuris sunt vetitâ, quia intelligitur esse prohibita totaliter quatenus attinet ad forum exterius; & etiam quantum ad forum interiùs, quando verè vsurâ essent, scilicet, ratione mutui acceptâ. Secus autem est in conscientia, quando à volente, sibi præstari securitatem non ratione mutui, sed ratione præstitæ securitatis accipit mutuator in ea summa, quam alius, qui non mutuasit pro assecurando tulisset, quam intelligentiam textus vt novam, & singularem, & vt in verbis textus fundatam commendat Navarrus. Nam textus sic ait naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuas pecuniâ quantitatem, eò quod susceptum in se periculum, recepturus est aliquid ultra sortem, vsurarius est censendus. Notanter autem dixisse videtur, ibi Papa Gregorius IX. quod talis mutuator & pecuniâ mutuata periculi in se susceptor, & assecurator vsurarius sit censendus, id est, talis sit præsumendus in foro exteriori quasi insinuando, quod in foro conscientia, & coram Deo à tali nota vsurâ aliquando potest esse liber, vt in casu supraddictò.

IGITVR ad argumentum incontrâ negatur in isto contractu mutuato, dum se exhibet assecuratore rei, vel pecuniâ à se mutuata trajiciendâ per loca periculosa ad petitionem & instantiam mutuuarij petetis talem securitatem, quod fiat debitor, & creditor, & agens, & patiens respectu eiusdem, quod nequit esse simpliciter loquendo, quia licet simpliciter factus sit creditor pecuniâ à se mutuata, tamen per hoc, quod eius assecuratore se exhibuit non factus est simpliciter debitor illius mutuuario: sed tantum secundum quid, id est, ex suppositione supposito, quod perditur ierit aliquo casu fortuito. Neque hoc est inconueniens, sicut non inconuenit secundum Diuum Thom. 1. par. quæst. 9. artic. 3. ex D. Tho. quod

Nota.

Ad argu.

Exemplum

quod voluntas Dei, quâ respectu cuiuscunq; obiecti creati simpliciter est libera, ex aliqua suppositione aliud creatum necessario velit. Neque eadem ratione, sed diuersa fit creditor & debitor respectu rei à se mutuata. Quia fit creditor illius, quatenus tempore præfixo est sibi restituenda, & fit debitor illius per assicurationem casu, quo pereat, non quatenus sua res erat, sed quatenus per mutuum illius dominus factus est mutuarius, & quatenus pro re sua petit assicurationem, quod si mutuator assecurat rem mutuata, non assecurat eam sibi, sed mutuuario, cum ea illi sit soluturus, si perierit. Vnde ruit ratio Garciae incòtra. Neque est eadem ratio de fideiussione, & assicuratione in hac parte. Nam assecurator fit debitor ex suppositione, assecurarij, fideiussor autem fit debitor creditoris ex suppositione, id est, supposito, quod principalis debitor non sit soluendo. Vnde colligitur, quod licet mutuator in casu supraddictò possit constitui assecurator rei à se mutuata: tamen secundum Archi. & Laurent. de Rid. quibus verbo, negotium quæstione 4. accedit Syluester manifesta esset vsura, si idem esset mutuator, & satisfactor, id est, fideiussor respectu mutui, quia in hoc vera est sententia Garciae, quia cum fideiussor fit debitor ex suppositione se tenens ex parte principalis debitoris, hic contra naturam contractus fideiussionis se teneret ex parte creditoris. Nâ idem mutuator, qui esset principalis creditor respectu mutuuarij fideiubendo sibi pro mutuuario, fieret sibi prædictò modo debitor. At repugnat propriè, quod aliquis fiat sibi debitor. Quia authore D. Thom. & Aristotele debitum propriè est ad alterum, & non ad seipsum. Fatemur denique si mutuator assecurator accederet rei mutuata, quando proculdubio apud mutuarium caritura esset omnino periculo, quia, tunc mutuarius tali assicuratione non indigeret, iniustum esset tunc mutuatore ratione assicurationis aliquid vel accipere, & ratione mutui velle ac-

Differentia est hic de fideiussore & assecuratore.

cipere pretium tunc præsum eretur.

I AM illa hic nõ prætereunda quæstio est, scilicet, an vita alicuius assecurari possit absque peccato, vt verbi gratia, assumit aliquis in se obligationem soluendi, si aliquis non vixerit per tot annos, & videtur certè talis assecuratio non sit licita, quia nulli utilitati, sed solum cupiditati videtur deseruire, præterquam, quod cum illa assecuratio fit in concertatione supra vitam tertij, datur via alteri concertandi ad optandam mortem illius, supra cuius vitam concertatur, vt sponsonis præmium lucretur. Ita Archid. dicit, cui subscribit Syluest. verbo, negotium, quæst. 4.

HOC nihilominus non obstante dicimus, quod secundum se per aliquod tempus vitam alterius assecurare ex se non est illicitum, quia aliquando alicui hanc expetere securitatem summè est expediens, vt verbi gratia, si aliquis nominatus, & institutus in episcopum mutuum à mercatore, vel ab alio peteret pro obtinenda expeditione suarum bullarum, quod tamen, mutuum restituendum esset ab ipso intra quadraginta annos, licet tunc mutuator ad securitatem mutui sibi restituendi securitatem vitæ illius episcopi per illos quadraginta annos (quando timeret post mortem episcopi illud mutuum sibi debitum fore denegandum) expeteret, vt se seruariet indemnem, neque in assicuratione vitæ in hoc casu, dum contingit, apprehenda est vita illius Episcopi, quantum valet in se, sed iuxta damnum, quod inde mutuatori succresceret, si prædictus Episcopus intra illos quadraginta annos à vita discederet. Neque hic ex aliqua parte datur occasio captandæ mortis, imò licet in donatione causa mortis occasio accipiatur à donatario & legatario testatoris captandæ mortis, non propterea donatio ipsa causa mortis ex se est illicita, quia talis occasio non est data, sed accepta, sic etiam in assicuratione vitæ, si aliqua huiusmodi occasio interueniret, non obstarèt, quia accepta esset, non data.

Quæst. an vita alicuius assecurari possit absque peccato.

Resp.

Exemplum.

De affectu- ratione di- ita, prome- tidas.

PORRO Garcia libr. 2. de Con- tractu. ca. 15. vbi agit de affectationis contractu, contractum, quem nos no- stro idiomate vulgari Hispano cōtra- ctum de prometidos vocamus, sub cō tractu affectationis contineri cēset, quod ex ipsa serie negotij videtur col ligi. Nam in hoc contractu locaturus, vel venditurus redditus regni, vel po- puli, siue sint fructuum, siue vectiga- lium, siue herbarum, siue aliarū rerū, stipulatur licitanti eos redditus, ver- bi gratia, in mille, se daturum centū, & sic proportionabiliter plus daturū ei, si in plus licitetur, promittit: est (in quam) contractus hic affectationis contractus, vbi licitator augens pre- tium ad mille affectatorem, vel qua si fideiussorem se exhibet pro redditi- bus eos vendenti, vel locanti iuxta va- lorem illum, id est, iuxta mille, in quo licitans eos adauxit pro hac affecta- tione accepturus centum, si non fue- rit alius, qui plus licitetur. Vnde sic- ut in affectatione res affectata, si pro parte perijt, & pro parte salua- manet, pars illa saluata traditur affe- curatori, vt inde sibi partem damni, quod passus est refarciat, ita & licitan- ti mille aureis, nisi sit, qui plus licite- tur redditus addicendi sunt, vt inde si bi reparat, si quod alias passurus erat damnum, eod quod tanti licitatus fuis- set augendo pretium vsque ad mille.

PRÆTEREA ne quid intactum relinquatur, et ne huic materię in hoc loco desint quæstiones illæ omnes, quæ in ea agitari solent, quæstiones huc attinentes, quas in 1. tom. 2. par. c. 73. excussas reliquimus, rursus hic ad- uocandas in medium fore operæ pre- tium esse duximus, eas sub breuitate perstringendo.

QVÆRI igitur primò potest ali- quid difficultatis rursus ad intelligen- tiam Nauarri circa caput Nauiganti, de vsu, adijciendo, scilicet, an licet lar- giamur non carere culpa vsuræ (sicut re vera secundum omnes non caret) mutuari pecuniam transuehendam, per mareo ciuili pacto, vt mutua- rius aliquo impenso pretio mutuant- pro eius pecuniæ affectatione à mu-

tuante illius securitatē capiat, an hæc talis culpa, sit, vt inducat reatum resti- tuendi etiam pretium acceptum pro- præstita securitate. At quidem non tā facile est huius quæstionis adinuenire solutionem, propterea, quod vtrinque vrgent apparentes rationes.

NAM pro parte affirmatiua per- suadet, tum, quod vsura cum sit cōtra iustitiam, & hic immisceatur, secum re- stitutionis obligationem affert, tum quia secundum glo. ca. nauiganti, vsu- ra, quia non accipit recompensatio- nem, ibi non recompensatur à mutua- te per hoc, quod rei à se mutuata in se suscipit periculum.

IN OPPOSITVM facit, quod illa affectatio ibi mutuo sub obliga- tione addita de se æstimabilis est pre- tio: ergo licet non sine peccato fuerit in pactum à mutuatore deducta, pote- rit pro tali securitate præstita merce- dem promissam capere. Igitur hanc quæstionem Magister Viçto. in schol. à se ædit. super secunda secundæ S. Tho. anno 1535. super quæstione 78. de vsu- ris, visus est sibi rectè definisse dicens non obitare ad pretium affectationi- nis postea recuperandum, quod mu- tuator obligando ratione mutui mu- tuatarium ad rei mutuatæ capiendam à se securitatem, contractum inuenit iniquum, & illicitum, quia auctore Caietano in summa, verbo vsura, li- cet mutuator mutuum dando super- induxerit obligationem, in mutua- rium veniendi ad suum molendinum, hac nihilominus non obstante vsuræ culpa, pretium suæ molæ exige- re potest, licet non excusetur à satisfac- tione aliqua mutuatario faciendâ pro obligatione ciuili æstimabili pre- tio ei imposta in suo molendino mo- lendi, iuxta mentem Caietani, quam- uis Sotus videatur insinuare, licet non clarè, quod hæc iniuria satis re- farcitur tollendo deinceps hanc obli- gationem, si nullum aliàs subsecutum est damnum, sed primū est verius et de- mente etiam Viçtoria, qui inibi addi- dit esse de pretio obligationis venien- di ad molendinū impositæ mutua- rio, quasi hoc restituendū esse mutua-

Arg.

In contrar.

Sen. Viç.

Quæst.

tario sentiant. Sed non pretium mo- litionis, sic etiam inquit Viçto, fe- rendum est iudicium, in casu, quo mutuans astrinxit mutuatarium ad secum mutuo acceptam, affectanda pecuniam.

Sen. Viçto. modifica- tur.

HANC autem sententiam Viçto- ria non tam absolute admittendam ducimus. Sed sic moderandam esse & grano salis condiendam, ita vt intelli- gamus esse veram in casu, quo mutua- rarius, quia sibi expediebat cum alio tertio re vera illam pecuniam mutuo acceptam, sibi affectaturus erat, quia tunc si securitatem, quam ab alio ter- tio reddita illi iusta mercede acceptu- rus erat, à mutuatore ratione mutui obligatus sit accipere, & accipiat non obstante vsuræ culpa commissa, & sa- tisfactione, quam pro illa iniuncta obligatione mutuario tenetur mu- tuans facere, affectationis præstitæ potest à mutuatario exigere pretium.

Quæst.

Resp.

SED quid si mutuatarius pecuniâ mutuo accipiendo illius pecuniæ ab alio tertio securitatem non erat cap- turus, siue quia nolebat, siue quia ta- li securitate non tantopere se indige- re censebat. Respondetur, quòd in hoc casu non tam liberè acceptamus præ- dictam sententiam Viçtorie, quia tunc si ratione mutui mutuatarius cū mu- tuante contractum affectationis ini- uit aliàs illam securitatem, neque ab ipso, neque ab alio tertio petiturus, vi- detur saltem in conscientia fuisse in- ualidus affectationis iste contractus. Quia ex parte mutuatarij non fuit omnino voluntarius, cum aliàs (vt sup- ponimus) certe nollet talis pecunię se- curitatem capere. Quare nisi volonta- riè de nouo illum contractum mutua- rarius postea, antequam cessauerit pe- riculum, ratificauerit: non poterit mu- tuator huiusmodi affectationis acci- pere mercedem.

Nota.

QVAMVIS etiam negandum non sit, quod si mutuatarius post ia- cturam ipsius pecuniæ mutuatæ, & sic affectatæ incursum velleret sibi à mu- tuatore ratione prædicti contractus affectationis, iacturam illam refarci- si, illicitam rem postularer: siquidem

liberè de nouo illum contractum affe- curationis defectu integrè libertatis antea nullum tempore, quo valde ra- tificari potuit, non ratificans ad illud tempus mutuatarius peruenit, in quo non potest illum validè contrahere, scilicet, postquam iâ pecunia illa mu- tuo à se accepta, sibi certò perijt, quia res, quæ iam interiuit, affectari non potest: & hæc est exacta huius quæstio- nis resolutio.

Adversen- tia.

ADVERTE autem lector, quòd nisi iam in materia de contractu so- cietatis illam sæcis perplexam quæstio- nem de affectatione sortis facta in negotiatione, cum socio explicuisset- mus hic nobis necessitas eam discuti- endi præberet laborem: quare ad il- lum locum lectorem remittendo ad vltiora progredimur.

Quæst.

QVÆRIMVS ergo vltèrius: an is, qui in bonis nihil habet, si pericul- nauis affectator accedat: si nauis sal- ua applicuerit ad portum, mercedem affectationis postulare iustè possit. Ratio autem dubitandi hæc occurrit. Quia (vt in suis scriptis super 2. 2. D. Thom. materia de vsura narrat Magi- ster frater Ioannes à Penna) qui iam affirmatiuam tenere hac moti ratio- ne, quod etsi nihil talis affectator ha- buisset in bonis, quia tamen pro tali affectatione carceri tradi potest, & quia veniens ad pinguiorem fortunâ tenetur nauim naufragio pereuntem soluere: ideo potest mercedem accep- tam non restituere. Sed responderi ad hoc potest secundum eundem fra- trem Ioannem à Penna, quòd tunc ra- tione delicti, & fraudis in sic affecta- do commissa, mancipari posset carceri, & ratione dani veniens ad pinguiorè fortunam, damnum refarcire teneretur: & ideo hac ratione nihil obstan- te, talem contractum affectationis inire non potuit: sed neq; pro eo mer- cedem potest accipere, imò sic accep- tam tenetur restituere secundum ver- ram sententiam Soti de Iust. & iur. li- br. 6. q. 7. arti. vnico, & Viçtorie, & Fr. Ioannis à Penna. Tum, quia, nulli se exponit periculo cū, si perierit nauis, abdere se, aut bonis cedere parat: tū,

Argu.

Resp.

quia de facto iste nullam præstat securitatem. Vnde sicut vacans ludo, qui nihil potest perdere nihil subinde ex ludo potest lucrari, sic prorsus assicurans nauim, pro mercede, cum nihil habet in bonis, quod possit perdere, neque illam mercedem potest lucrari.

Ad arg.

NEQVE ratio aliorum pro parte affirmatiua quicquam promouet. Quia nos dicimus contra illam, quod naufragium passio parum restauratiouis affert fraudulentum assicuratorẽ impotentem ad soluendum carcere detineri: sed & illum postea peruenire ad pinguiorem fortunam, vt tantum damnum naufragij nauis possit refarcire integrè, valde accidentarium est: idè iniustissimum assicurator est, teneaturque mercedem ante solutam restituere.

Quæstio.

PRÆTEREA accedit, & alia præcedenti affinis quæstio, scilicet, an si aliquis assicurator solum habet in bonis 500. assicuraturque 1000. in salua nauis pro mercede 100. sibi oblata possit ista 100. pro mercede assicuratiouis sibi exposcere. Videtur autè, quod non possit, quia non suppetit sibi in bonis, nisi vnde solam dimidiam iacturam rei assicuratæ soluendo esse possit. Igitur ad quæstionem, respondit Victoria, quod si talis, qui securitatem præstitit pro 1000. constitutus in nauibus oblata sibi pro hoc mercede 100. cum in bonis non sibi suppetet, nisi 500. si illa 1000. in multis nauibus erant per mare transuehenda, poterit integram mercedem assicuratiouis, id est, illa 100. accipere: quia non est, inquit, verisimile, quod omnia illa nauigia sint naufragium passura, ac per consequens, quod tota illa summa 1000. in mercibus transuehendis insumpta sit peritura: sufficit ergo, inquit, iacturæ verisimiliter possibili reparandæ, si contingat assicuratorẽ illa 500. habere in bonis. Secus autem esse ait, si tota summa 1000. in mercibus insumpta assicurata in vna eadèque nauis erat transuehenda. At verò licet istam sententiam, quam vt probabilem Victoria fraterque Ioannes à

Sen. anho.

Penna recipiunt omnino, propter auctoritatem tantorum virorum refutare non ausim: tamen verius, & probabilius esse iudico, quod neque in casu, in quo illa summa traijcienda sit in multis nauigijs prædictus assicurator integram mercedem assicuratiouis, quæ debetur communiter assicuranti 1000. in vna eademque nauis potest accipere, cuius ratio (ni fallor) est peruia, tum quia ille, cui in bonis tantum suppetunt 500. erga merces valentes 1000. securitatem, nisi quoad mediætatem valoris mercium non præstat: tum, quia non obstat, quod probabile fuerit, quod simul & semel plures naues non essent periturae, in quibus merces traijciendæ erant: quia tunc tanto minus mercedis pro hoc mereatur, quantum minus est periculi.

Ratio 1.

TVM demum, quia ista pretia pro assicuratioue mercium, tanto solent minoris fortè æstimari, quanto mercium summa in pluribus reponenda est nauibus. Concluditur ergo in hoc casu non totam mercedem supradictam assicuratiouis, id est, 100. sed tantum mediætatem, id est, 50. iuxta 500. quæ assicurator habebat in bonis, posse ipsum exigere. Nam si demus, quod idem pretium, id est, 100. solitum sit dari assicuranti 1000. in vna tantum nauis idem prorsus dicendum est in hoc casu, vt diximus.

2

PORRO etiam hic inquiri consuevit vtrum, qui in se recipit pro mercede periculum nauis nauigantis ad vnum portum, si postea dirigit nauis cursum ad alium, vbi subit naufragiũ, vel si onusta mercibus nauis periculum in se suscipit, posteaque cum missa sit vacua in scopulos cum impexerit, perijit, teneatur iacturam illius soluere. Sunt igitur, qui in primo casu, & bene quidem concedunt cum Soto loco citato, quod si dominus nauis nauim ad alium portum minus fidum dirigit, quàm erat ille, qui fuerat in contractu assicuratiouis expressus, susceptor periculi ei de iactura nauis non teneatur. Quæ omnia in contractu debent liquere.

Quæstio.

Resp.

ET tandem in secundo casu, sine distin-

distinctione solent asserere, quod talis nauis iacturam, dum cum onusta fuit assicurata tãdem missa est vacua, & perijit, non teneatur susceptor periculi illius, seu assicurator relarcire: tũ, quia si iste præstator securitatis illud sciret, nusquam illum contractum iniret timens non fore tantæ curæ nauigatori seruare nauim vacuam præsertim putridam, quia maior cura solet adhiberi, quãdo nauis est onusta mercibus. Quin verò timenda esset fraus, ne consulto eam submergi sineret, vt lucraretur, verbi gratia, viginti millia iam assicurata. Verum tamen nos cũ Soto hoc dicimus esse verum, quando dominus nauis deciperet assicuratorẽ absentem à portu, dicens nauim esse onustam mercibus, cum vacua esset transmittenda. Cæterum in casu, quo non sic est deceptus assicurator, sed sciens prudensque id fecit, teneatur iacturam nauis, quam sciuit vacuam, refarcire, si pereat: quia contractus hic est veluti quoddam genus vadiatiouis, seu depositiouis, quia eodem modo depositum possent facere: seu vadiatiouem alij ad quos salus, vel submersio nauis nihil attinet, dicendo si salua ad portum applicuerit, dabo tibi cætum, sin minus, dabis mihi mille.

Quæstio.

HINC illucidata manet illa quæstio, cuius meminit Victoria in Scholij sup. allegatis, scilicet, an si mercator dicat Petro: Assicurato mihi mille aureos, quos reposui in tali nauis, & en tibi pro hac securitate impèdo 50. cum tamen nihil reposuerit in illa nauis, si pereat nauis illa, Petrus obnoxius fiat ad illos mille soluendus.

Resp.

AD quam quæstionem negatiuè responsum est. Addimus insuper hic cũ Victoria rationem, quare ille assicurator illos 100. aureos soluere non teneatur, scilicet, quia iste in se non suscipit, nisi periculum mercium: quæ tamen in hoc casu non iere pessum. Adijcimus & secundò cum eodè, quod assicurator iste Petrus mercedem assicuratiouis licet retinet, siquidem bona fide illam securitatem præstitit: & etiam iam fraude comperta, maximè cum aliàs hac deceptione prohibitus,

quod lucraturus erat, aliàs iuste omisit lucrari, tunc ratione lucri cessantis iuste id retinebit: imò videtur, quod sicut in ludo ludens cum cartis falsis (licet non possit lucrari) tamen collusor eius in eodem ludo sincerè ludens bene potest, quæ illic lucratus fuerit, retinere: ita in hoc casu assicurator deceptus videtur, quod possit retinere mercedem securitatis, quantum est de se præstitæ, licet casu, quo nauis pereat, iacturam mille aureorum, cum eã non sit passus ipse decipiens, non possit exposcere ad assicuratorẽ decepto.

Nota.

TANDEM aduertito lector, quod quia fideiussio quodammodo quidam modus est assicuratiouis: idè diximus absque vsura posse fideiussorem aliquid recipere à debitore, quia hic mutuum tacitum, vel expressum non est inuenire, cum fideiussor hic nihil præter fidem cautionis præstet, & quia ratione obligatiouis, qua atringitur periculum, & onus soluendi subire, si debitor principalis soluendo non fuerit, aliquam retributione moderatam mereatur. Si verò aliquid accipiatur ratione facti, nullo extrane periculo, vel labore, iniquum est, & contra charitatem, & multò quidem magis, si fraus, vel dolus interueniat, vt si conueniatur cum aliquo ne credito vendat, vel mutuet debitori, nisi quis fide iubeat, & sic lucretur, & vtroque casu restituere teneatur. Nam ratione mutui impliciti, vel expliciti videtur imposita illa obligatio debitori præstandi fideiussorem non necessarium aliàs. Ita Syluest. verbo, fideiussor. q. 14.

Quæstio.

SED quia constat, quod pro ipsa virtute fidelitatis, seu fideiussionis veritate, quia fideiussor promittit se defectu debitoris soluturum, aliquid recipere non licet: dubitari ab aliquibus fortè contingeret, an si aliquod sit acceptum pro ipsa tantum virtute fidelitatis, sit hic restituendum, quæ quidem difficultas co incidit cum illa, scilicet, an testis acceptum pro veritate sui testimoniij restituere teneatur. Vni ca igitur responsione vtrique satis facientes difficultati dicimus ex mente

Responso ex Thoma. D. Th. 2. 2. q. 71. art. 4. ubi allegat D. Aumentem D. gustinum dicentem ad Macedonianum, quod non debet iudex vendere iustum iudicium, neque testis verum testimonium, quod fideiussor non potest vendere ipsam fidem soluendi, quam spōdet: vnde sequitur, quod pro ipso actu virtutis fidei præsita non possunt aliquid, ut pretium accipere, qui fideiubent, quia actus virtutis sub genere spiritalium continetur, quæ inæstimabilia sunt. Ex quo rursus infertur, quod sic acceptum restituendum est, quia gratis talis actus (ut spiritalis est) est exercendus: idē etenim pecuniā pro spiritalibus acceptam restituendam esse constat, quia spiritalia gratis dari iusta sunt, & hoc consentaneum est veritati magis contra Cordubam distinguentem, atque dicentem, quod in casibus, in quibus tenebatur testis testificari, aut fideiussor fideiubere, sic ab ipsis acceptum restituendum est. Secus est, inquit, quando ad prædicta nō tenebantur. Quia ratio ipsa ostendit, quod licet tunc non tenerentur ad prædicta, tamen supposito, quod hos virtutis actus exercebant, gratis eos exercere tenebantur, quia spiritalia sunt naturaliter, saltem sicque limatius nos hic fuisse locutos extimamus, quā in primō tomo, ubi de hoc agebamus.

Qui nam fideiubere possunt, regula pro poteribus fideiubere, de casibus in quibus mulier satis dare potest, & si ad hoc requiritur consensus viri, & quando bona uxoris sunt obligata, an fideiussio eius ex metu reuerentiali mariti facta sit valida, de clerico fideiubente, de successore prælati, an maneat obligatus, de fideiussione quaestiones multa, in quibus casibus fideiussor est liberandus, quando est consignandus de fideiussione in revocatione noua, quando in solidum, vel non, de quaestione doctrina iuridica.

CAPVT XVII.

VONI AM materiam de contractibus suis numeris absolutam tradere nobis est cordi, prout diuinum

numen afflauerit, de fideiussione, & si non nihil diximus: quia tamen contractibus solet annecti, & si non omnia, quia aliqua sunt relinquenda, caufidicis, utpote non tam pertinentia ad forum, interius: tamen aliqua ex professio hic discutere est animus. Igitur, ut à definitione fideiussoris initium sumamus, fideiussoris definitio esse, qui alienam obligationem in suam fidem recipit, principali tamen manente obligato. Infit. eodem titu. in princi. Instat autem quaestio in hac parte prima, scilicet, qui nam sūt illi, qui fideiubere possunt? Sed tamen totam difficultatem huius quaestionis exhauriunt Doctores: dum hanc communem statuunt regulam, scilicet, quod fideiussoris officio fungi potest quilibet, qui suorum bonorum liberam administrationem obtinet. Vnde inferunt primò non posse mulierē pro viro fideiubere. Et ad se. consul. Velleian. l. 2. in gloss. neque etiam pro altero. l. quamuis. ff. ad Velleian. cuius potissima ratio est, quia vxor bonorum dotarium, & familiarum administratione caret præsertim in Castellæ regno, ubi iuxta leg. 29. tit. 11. Partita. 3. & leg. 16. tit. 2. libro 4. qui Hispanice intitulatur *Fuero iurgo*, vxor cum omnibus bonis ad se attinentibus potestati viri, quoad administrationem subditur.

CA S V S tamen excipiuntur aliqui, in quibus mulier satis dare, & fideiubere validè potest, scilicet, quado libertate, vel pro dote, vel admonita renunciancō Velleiano iuri fideiubere, aut si accipiendō pretium pro fideiussione fideiuberet, aut si satis dando contulit pignus post biennium, aut si post biennium nouam edidit fideiussionis scripturam renouatiam prioris, vel si adiuit bona hæreditaria ab eo sibi relicta, pro quo fideiussit, vel si ipsa pro facto proprio fideiuberet, sicut verbi gratia, si fideiuberet pro illo, qui pro se fideiussit, vel aliter iuxta. l. 3. tit. 12. Partita. 5.

AD D E etiam, quod fideiussio vxoris iuramento firmata valida reditur propter textum irrefragabilem

Quo, qui nō fideiubere possunt.

Regula pro fideiuss.

Casus, in quibus mulier satis dare potest.

extra. de iure iurando. cap. si verò, ubi in summa dicitur, quod si iuramentum etiam per metum extortum seruari potest sine interitu salutis æternæ, seruandum est. Ecclesia tamen Romana consuevit à tali iuramento absolueri. Hac verò ratione ducti iurisperiti huiusmodi fideiussionem vxoris, quo fit firmior iuramento vxoris fore muniendam consulunt.

NO T A. **V** E R V M T A M E N in casibus, in quibus vxor fideiubere potest iuxta concessionem iuris, viri sui consensus accedat, necesse est, alioquin si contra consensum viri fideiuberet etiam in his casibus inualida erit hæc fideiussio, neque fortietur effectum, neque illi astare tenebitur, neque bona sua tali obligationi erunt obnoxia iuxta. l. 5. tit. 18. lib. 3. qui dicitur *del Fuero*, & l. 1. tit. xj. lib. 5. Ordinationum. Ceterum hoc exceptionem habet in illis casibus, in quibus vxor publicè emeret, vel venderet merces, vel si alicui se mancipasset negotiationi, vel arti. Nam in his casibus eatenus fideiussio, vel obligatio eius valida esset, fortieturque effectum, quatenus attineret ad negotiationem, vel artem qua ipsa se exercet iuxta. l. 13. tit. 20. lib. 3. *del Fuero*, & leg. 244. Stili ubi sancitur eius obligationem valituram, tunc super his, quæ in ordine ad prædictam negotiationem, vel artem sibi venderentur, vel mutuarentur. Accedit ad prædicta, quod vxor, quæ technis, vel fraudibus vsa est, ut ad fideiubendum admitteretur (quia sua fraus nemini patrocinari debet) licet aliàs ipso iure immunis sit ab obligatione fideiussionis præstita, tamen obligationis à se tunc præstitæ fideiussionis rea erit: fuit enim valida iuxta sancitum in Par. 5. tit. 14. Præterea vxor, ut diximus, neque iubere, neque aliqua obligatione se stringere potest pro viro suo, licet allegetur tale debitum, pro quo fideiussit in utilitatem ipsius vxoris fuisse conuersum: nisi pro pecunia debita pro redditibus regis fideiussit iuxta. l. 61. in legibus Tauren-

Exceptio.

Quando bona uxoris obligata. maritus echnomus, vel conductor,

vel collector iurium, aut reddituum esset, pro his casibus, ipsa eiusque bona obligatione astricta manent, nisi in presentia bonorum virorum, sibi cauens fuerit processata se nolle manere obnoxiam ad aliquid suo viro obuenturam, neque velle in his casibus cum viro participem esse in lucris, vel damnis iuxta l. 227. Styli. Similiter mulier, quæ ad debita mariti durante matrimonio contracta teneri non vult, sibi in hoc consulere poterit, si omnibus lucris durante matrimonio acquisitis renuntiauerit, sic enim ab omni obligatione soluendi illa libera euadet.

SE D si querat aliquis, an in absentia viri fideiubere, aut se obligare per viam contractus, vel aliter possit relinquimus, quod mulier dum negotiatrix est publica ad fideiubendum, & contrahendum contractus ad suam negotiationem pertinentes, licentia mariti non indiget, tamen alias, in quibus consensu mariti opus habet, si contingat, ut maritus sit absens, neque in proximo speratur venturus, imminetque periculum ex mora. Iudex cum præuia cognitione causæ, talique causa inuenta legitima, vel necessaria, vel vtili mulieri, ei eam facultatem, quam maritus præstare poterat, poterit impendere, eiuſdemque roboris erit, ac si maritus eam contulisset, iuxta. l. 59. in legibus Tauren-

PR Æ T E R E A vxor, licet absque viri licentia hereditatem, sibi obuenientem ex testamento, vel ab intestato repudiare non possit: tamen contra eam licentiam, quamcumque hæreditatem cum inuentarij beneficio adire poterit, & non aliter iuxta. l. 54. in l. Taurenſibus. Ad hæc maritus vxori licentiam generalem indulgere potest tum ad contrahendum, tum ad omnia illa gerenda negotia, quæ sine mariti licentia ab vxoribus geri non possunt, qua obuenta gesta per eam validi roboris erunt. Imo si eam maritus deneget in re necessaria, vel vtili ad eam præstadam per iudicem maritus cogi potest.

Quaestio an vxor absente se possit obligare.

Responſ.

potest, quod si adhuc maritus eam licentiam, vel non ita integram dare renuerit: tunc iudex eam imperdire potest ei, & debet, quæ perinde valida erit, ac si à viro fuisset præstita iuxta l. 16. & l. 17. Taur.

Quæstio. PORRÒ quia casus est, de quo dicere sum rogatus, quæritur, an mulier, quæ non ex metu ita graui, sed ex metu quodam reuerentiali obtemperauit marito iubenti fideiubere, ex taliq; metu fideiussit pro marito, valida sit hæc fideiussio, teneaturque in conscientia ei altare.

Respons. IGITUR in hac dicturus quæstio ne illam Nauarri sententiam sectandam duxi, quam insinuat in Sum. La tin. c. 17. num. 29. vbi censet in foro conscientiam metum reuerentialem etiam, & leuem inualidare actum factum ex tali metu, quatenus ille metus fuit causa saltem, sine qua nõ illius actus, argum. cap. fin. & ibi not. de iniur. & in cap. foelicis. §. illud de poenit. lib. 6. iuxta gloss. in verbo simplici fauore. Quia licet aliud sit dicendum in foro exteriori, vbi iuriconsulti solum metum, quem ipsi iustum, & cadentem in virum constantem appellant irrita re contractus, & sic ex tali metu gesta sentiunt iuxta l. metum. ff. Quod metus causa, sed aliud est sentiendum in foro conscientia propter argum. supradictum, & quia neque contractus, & gesta procedentia ex tali metu reuerentiali, & leui, qui fuit causa, sine qua non fuere sufficienter libera. Neque obstat quod in foro exteriori leges aliter indicent iudicandum. Quia merito in foro exteriori ad irritandum contractus, & actus obseruatur grauis metus, & cadens in virum constantem. Quia si ibi ob leuem metum daretur recessio, omnium ferè pe teretur recessio: & ita respublica libitibus serueret, quod intentioni iuris esset aduersum in l. properandum. C. de iudic. & c. finem litibus, de Dolo & contu. hæc autem ait Nauarrus de sumpta esse ex mente Hostiensis, & Ioannes Andrea in cap. verum, de Iureiurando, & ex verbis Adrian. in 4. de Restitut. cap. aggredior, versiculo,

ex quibus omnibus, & ex Soto, qu. 7. de Iustitia, & iur. lib. 4. art. 4. ad 2.

Coroll. QVOD si hæc sententia probabilis est (vt apparet) sequitur, quod vxor quæ ob talem metum reuerentialem, vt vitaret iurgia cum marito, eiusq; iram, & offensionem etiam non tam grauem, aliàs non fideiussura fideiussit pro marito, quia in conscientia tali fideiussioni stare nõ tenetur, quia in conscientia robur obligandi ipsam non habuit, poterit bona dotalia, & paraphernalia, quæ alias amitteret, si ea non occultet, abscondere, ne ratione fideiussionis exequutio per iudices fiat. passim in practica in oppidulis, & villulis occurrentia, vbi interdum absunt iurista, qui consuli possint super his, libuit hic perstrinxisse, vt de his admonitus lector, qui hæc legerit, multarum mulierum, quæ huiusmodi fideiussionibus metu maritorum à se factis sunt oppressæ: possit corda aliquantulum consolari. Hanc autem sententiam Nauarri eatenus censeo esse probabilem, quatenus tali fideiussioni ex metu reuerentiali præstita ab vxore non fuit causa confirmationis adiunctum iuramentum, quia tunc ratione iuramenti petenda esset relaxatio illius, antequam quicquam moliretur contra fideiussionem sic præstitam.

NOTANDVM est insuper, quod *Nota de clerico.* clericus nullo modo secundum vberiorum opinionem potest pro laico fidei iurare cap. 1. eo. titu. & 2. qu. 1. cap. quidem, in textu, & in gloss. nisi in casu necessitatis, in quo obligaretur subuenire indigenti cap. videntes. 12. quæstio. sed quia indigentia semper præsumitur, & obligatio subueniendi forte in hoc casu in foro exteriori præsumetur, credo si fideiussit pro laico, non soluente laico cogetur clericus, qui pro illo fideiussit ad debiti solutionem maximè, vbi hoc viget in vsu, neque contrarium est receptum in vsu. Standum ergo est in hoc receptæ consuetudini. Pro Ecclesia tamen, vel pro alio clerico nemini dubium, quin fideiubere possit clericus, vt in cap. 2. eod. tit. At sic clericus pro clerico fideiubens astringitur ad soluen-

soluendum principali non soluente, cap. peruenit eod. tit. tenetur tamen tunc de proprio patrimonio, vel ex redditibus beneficij, quos fecit suos soluere: non autè in præiudicium Ecclesiæ iuxta limitationem Hostiensis.

Coroll. DEINDE consequitur corollarie ex supra constituta regula religiosum non posse fideiubere in cap. penult. eod. tit. etiam si Abbatis dignitate præmineret, nisi talis fideiussio fieret de licentia Abbatis, & assensu maioris partis capituli, vt ibidem discernitur. Neque enim, habent aliquod proprium, de quo disponere possint.

Quæstio. HIC etiam se exerit illa dubitatio, an successor prælati obligatus maneat, si eius prædecessor fuit fideiussor, & videtur certè, quod sic, quia hæres fideiussoris obligatur sicut & fideiussor, quia ei succedit, si ergo prælatus hic successit suo prædecessori, ergo pariter subibit, & hoc fideiussionis onus.

Respons. VERVM TAMEN responderetur ex hac ratione parum probari successoris teneri aliqua fideiussionis obligatione, quia successor prædecessoris non est hæres. Dicimus ergo de mente Hostiensis, quod planum est, quod cum id est vergens in præiudicium Ecclesiæ, ad illam fideiussionis antecessoris obligationem adimplendam nõ tenetur iuxta sententiam Hostiensis: si autem antecessor prælatus fideiussit nomine proprio, & in rem propriam, vel alienam alterius clerici, si non fuerit soluendo principalis de suo patrimonio, aut de redditibus ad se pertinentibus quoad sua debita soluenda, & hoc debitum erit soluendum. Si autem antecessor non nomine proprio, sed nomine Ecclesiæ seruata iuris solemnitate, qualis exigitur in contractu, quem nomine Ecclesiæ contraxit, nomine Ecclesiæ fideiussit in casibus licitis, qui casus not. in capit. in sum. 12. quæst. 2. si ista interuenerint, successor tenetur talem fideiussionem, & contractum ratum habere, ita Panor. in cap. quærelam. ne præf. conf. vi. sub. si tamen Ecclesia esset læ-

sa, posset restitutionem in integrum petere. cap. ad nostram de rebus ecclesiæ non alienandis.

Quæstio. Sed quid si Petrus promisit præsentare Paulum sub poena 100. ducatorum, & postmodum Paulus crimen patrauit: pro quo crimine cum mortis poenæ esset adiudicatus, fugam arripuit, quid tunc iuris, ad quid Petrus pro hac fideiussione tenebitur,

Respons. RESPONDETUR ergo, quod si Petrus fuit in dolo, vel in lata culpa respectu maleficij postea per Paulum perpetrati, in conscientia tenebitur damnum proximo ex tali fuga subsecutum resarcire, secus si non fuit in culpa. Huiusmodi casus fertur accidisse Bononiæ, super eo autem tale dicitur latum fuisse iudicium. Est autem casus in l. sed & si quis rei. ff. si quis cau. in principio.

Nota. IN SVPER l. 19. del fuero iuzgo, sancitum est, quod qui in suam fidem recipit aliquem præsentem exhibere in iudicio, si non præstituit tempus, intra quod, neque de eo scriptura edita fuit: si intra binum mensem eum præsentem facere non fuerit iussus, ab hac obligatione liber euadit: nisi huiusmodi fideiussionis contractus super causa, vel iure ad regem attinente initus esset, vel super re ad communitatem reipublicæ pertinente, scilicet ad eius capitulum fideiussio hæc intercessisset, & si de hoc scriptura edita esset, fideiussio hæc vsque ad triennium, & non ultra durationem forti retur.

PORRÒ in causa criminali, in qua poena corporalis venit imponenda, nullus potest interponere fideiussorem secundum Pan. in rub. de Fideiussoribus, quam intelligentiam quoque recipit, cap. si clericos. de Sentent. excommunic. lib. 6. Secus est quando talis poena non venit imponenda. Pro quo facit satis accommodus textus in cap. cum homo. 23. quæst. 5. & in gloss. Secundum autem ius commune, si reus decapitatus fugiat, qui pro eo fidem iusserit, non decapitabitur, si non fuit in dolo, sed pecunialiter puniatur secundum Cynum in l. ad cõ-

mentariensem. C. de custo. reo. si autem fuit in dolo punietur poena arbitraria, glos. in cap. cum homo. 23. q. 5. sed si habuerit ex officio custodiam, eadem poena plectetur, si est in dolo, vel ex eius nimia negligentia fugit in d. l. commentariensem. Quid autem circa hoc cautum sit per leges Hispanie, non libet hic meminisse, quia id scisse potius ad caudicos pertinet: consulat ergo, si velit, lector super hoc partitam 5. l. 17. tit. 12. & l. 18. & l. 10. tit. 29. partitæ 7. poena autem fideiussoria intra annum est exigenda, postquam fuerit incurta: alioquin prædicto elapso anno, ius amittitur eam exigendi, ac fideiussor à tali poena soluenda post liber efficitur iuxta l. 3. titulo 11. libr. 5. Ordinationum.

Lex Adriani fideiussor. IN SVPER cum plures sint fideiussores in solidum, & cum sint omnes præsentés, & potentes ad solvendum: si ante contestationem litis postulauerint debitum inter eos diuidi, possunt hoc beneficio Adriani obtinere. C. de Constit. pecuniæ. l. D. Adriani, nisi huic legi renuntiauerint, sic docente Panor. in cap. peruenit. eod. tit. ff. eod. l. si dubitet. §. 1. Instit. eod. §. si plures.

ADDE etiam, quod si aliqui obligationem, seu cautionem præstantes simul super aliquo, in solidum se obligare non expresserint, vel aliter id significauerint clarè, licet quouis modo se obligauerint pro medietate, si duo fuerint, aut si plures pro parte, sibi contingenti sigillatim intelliguntur se obligasse, vti habetur in recopilatione noua leg. licet hæc particularis sanctio contra ius commune videatur militare: tamen in Hispania, vbi viget, seruanda est.

ACCEDIT ad hoc, quod si pro vno debito multi se altrinxerint fideiussores, quorum vnus nomine suo proprio persoluerit debitum: creditor tunc ius actionis, quod obtinebat contra reliquos illi cedere debet, quo possit à reliquis fideiussoribus partem ab vno quoque debitam recuperare. Imò si creditor in hoc casu non cessasset actionem, à principali debitore

Doctrina iuridica.

quod ipse persoluit, integre iure exigere poterit. Secus autem est si nomine debitoris principalis soluisset, quia tunc creditor prædictum ius actionis ei cedere non poterit, eò quod totum ius, quo potiri poterat primò soluens debitum, ad illud, siue à principali debitore, siue à reliquis confideiussoribus exigendum, finem habuit, dum nomine principalis solutionem præstitit, quod si fideiussor hic primò soluens cuius nomine, an proprio, an debitoris principalis persoluerit, non expresserit, si neque à creditore statim mandatum exigendi, sic à se persolutum non petierit, visus est nomine principalis debitoris soluisse, quo circa postea à confideiussoribus id debiti exigere non poterit: poterit tamen à principali debitore expetere, quòd sic persoluit pro ea iuxta sanctionem. l. 11. tit. 12. partita 5. & l. 4. tit. 18. libr. 3. del Fuero. At in casu, in quo omnes fideiussores super eadem re in solidum præstiterunt cautionem, si creditor partem donauerit eorum aliqui, quatenus attinet ad conscientiam, reliqui non tenentur in solidum tunc auctore Soto de Iustit. & iure. Quamuis Metina Complutensis secus esse dixerit in casu, quo creditor vni eorum tantum remisit actionem.

PRÆTEREA tabelliones dum chirographa conficiunt, in quibus mulieres fideiubent Velleiano iuri renunciando non intelligentes, quid faciant, nisi admonitas eas esse curent de eo iure, cui renunciant, vt id sufficienter intelligant, quia infideliter peragunt suum officium, tenentur restituere subsecuta damna in casu, quo alias admonitæ intelligibiliter de eo fauore, & iure, cui renunciant, non renunciauent.

IAM de illa questione quæ olim ad meam consultationem peruenit in populo vbi iuristæ aberant, qui super eam responsum præstarent, dicendum nunc erit, scilicet, an teneatur aliquis fideiussorem consignare, si tempore ineundi obligationem, aut contractum non est requisitus eum dare. Respondetur ergo nullum fieri obnoxium ad

Tabell. ad momentur.

Questio, an teneatur quis fideiussorem consignare si tempore ineundi obligationem non est requisitus eum dare.

Respons.

ad constituendum fideiussorem, si tempore contrahendi, ab eo fideiussorem constitui non fuerit exactum, quod si aliquis promiserit se intra præfixum terminum exhibiturum rem, ante id temporis ad eam exhibendam, cogi non potest, nisi postea debitor sua bona alienauerit, vel distraxerit, vel illinc, vbi contractum est transmigraue parauerit alio, vbi domicilium est electurus, vel si absentem se reddere moliretur iuxta l. 11. tit. 18. libr. 3. del Fuero, & l. 17. tit. 13. part. 5. Similiter & in casibus his, in quibus prouisiones debitoribus ad soluedum suis creditoribus rex indulgeret, sicut etiam in præcedentibus casibus tenetur ad consignandum fideiussorem, licet à principio tempore ineundæ obligationis ab ipso præstari fideiussorem, non fuerit postulatam, iuxta l. 33. titulo 18. partita 3. sicque limitanda sunt alia iura contrarium insinuatiua.

Quando consignandus fideiussor.

1
2
3

DEINDE usufructuarius, vt cautionem præstet fideiussoriam necessarius est, qua se vsurum usufructu rei sibi cõcesso promittat fideliter, & taliter, vt usufructu finito rem ipsam fructiferam proprietario restituat. De his autem, quæ consumuntur vsu, præstabit cautionem, quod ea exhibebit in ea qualitate, vel præstabit æstimationem illorum bonorum, cap. vlt. de Pignor. De his verò, quæ non consumuntur vsu, sed veterascunt, vt veges finito vsu promittit restituere, si supererunt secundum Panor. in d. cap. finali.

Questio. Respons.

SED quid si talis usufructuarius cautionem non præstat, an tuta conscientia poterit potiri fructibus, & suos eos facere? Dicitur ergo, quod si cautionem non præstat, quia non petitur, vel nescit ad eam dandam teneri, & si est in bona fide, licet facit fructus suos. Non autem quando est in mala fide nolens, quæ præstare, præstare cautionem, & ad quam præstanda scit se teneri. Vnde sic perceptos fructus tenetur restituere, quia tunc contra voluntatem domini proprietarij eos sibi vendicat auctore Panor. cap. constet, de Pignor. Iuxta quem sentum intelligenda est gloss. in l. si cuius.

ff. de Vsufruct. Hanc autem cautionem testator remittere potest in rebus, quæ consumuntur vsu, non autem in alijs: daretur enim materia delinquendi. ff. de Vsufruct. l. si vsufructus, §. planè, cui suffragatur Panor. capit. constet. de Pigno. vide etiam l. 7. tit. 18. libr. 3. del Fuero.

PRÆTEREA præsentè debitore principali, & indiscussio fideiussor conueniri non potest, secundum Panor. cap. peruenit, nisi debitor notorie sit non soluendo, vel non possit conueniri. Authen. præsentè. C. eod. & nisi renuntiauerit huic beneficio, vt C. de Duob. re. stip. Authen. hoc ita. Cùm fideiussor prius conuenitur in iudicio, vt soluat debitum, quia principalis debitor abest à terra, acceptus est terminum à iudice præsignandum, vt reducere possit principalem, quem nisi infra sic præstitum tempus adduxerit, soluere ipse tenebitur iuxta l. 9. & l. 4. tit. 12. partita 5. Deinde certum est creditore teneri cedere fideiussori actiones suas, quas habet contra eum, pro quo fideiussit, quas nisi cedat, potest ei debiti solutionem denegare, iuxta l. modèstissimus. ff. de Solut. & l. fideiussoribus. ff. eodem tit. Tenetur insuper debitor fideiussori ea omnia dàna refarcire, quæ ei propter fideiussionem culpa debitoris obuenerit, cuius ratio peruia est, scilicet, quia officium suum nulli debet esse damnosum. ff. de Furt. l. si seruus communis. ita definitur de Foro competentis. cap. finali. & cap. 2. & 3. eodem titulo.

Nota.

Questio.

PORRO sciscitabitur aliquis, an si fideiussor creditori vsuras soluerit à debitore eas repetere possit. Responderetur ergo iuxta mentem Panor. c. 2. eod. tit. quod si fideiussor sine obligatione, & consensu debitoris, & nulla coactione adactus vsuras soluit, eas à debitore nullo modo poterit repetere: suæ etenim culpæ ascribendū est, si aliter, quàm debuit, fecit. Secundò autem dicitur, quod si cum iuramento vel sine illo fideiussit soluere vsuras, idque sciens, & consentiente debitore, easdem iam à se solutas à debitore repetere poterit, siue coactè, siue sponte

spontè eas soluerit, nisi fraude vsus, scilicet, vt fuerat vsurario, eas soluerit, quia tunc sua fraus ei patrocinari non debet. Patet autem hoc secundum assertum, quia in culpam id vertitur debitoris, quod sic fidem inebere fecit de vsuris (quicquid fit in foro ciuili) tenebatur enim obijcere, & exceptionem vsurarum, cum eas compellebatur soluere.

Nota. ADHV C. perpendendum est eum, qui fideiussoriam prætstitit cautionem sua bona diuendere non posse, nisi postquam debito, aut fideiussioni satisfecerit, nisi per reliqua, quæ sibi su pererint bona, notoriè sit soluendo in integrum debitum. Nam in hoc casu excepto venditio ipsa, utpote quæ ad soluendum in compotem non redderet, vt valida foret, præterquam in casu, quo bona illa pretio distracta tali debito soluendo obnoxia specialiter forent iuxta l. 243. Styli.

Quæstio. ITEM in dubium verti hic solet, an fideiussor liber maneat à debito soluendo, qui cum vsque ad certum terminum promiserit pro debitore, si creditor prolatauit terminum. Respondetur secundum Panorm. in cap. constitutus. eod. tit. quod si in hoc casu creditor prolonget terminum debitori absque fideiussoris noua promissione, transacto illo certo termino, pro quo fideiussit à fideiussione ipsa immunis euadit. Secus autem si obligatio, qua se deuinxit, fuit absoluta, quia tunc prorogato debiti termino adhuc tenebitur, arg. in cap. cum dilecti. de Don. & l. Celsus. ff. de Arbitr. Cæterum l. 10. tit. 18. lib. 3. del Fuero, in hac parte sic cauetur, si dum aliquis fideiussit pro alio, creditor debitori terminum, antequam elapsus sit, prorogauerit, neque fideiussor huic prorogationi assensum accommodauerit, ab eo debito liber euadit: si autem elapso iam termino prorogatio hæc concessa fuerit, adhuc fideiussionis obligatione allicitus manet, sicut & antea, cuius quidem ratio nulla alia occurrit menti, nisi quia elapso termino iam censetur fideiussor fuisse in mora soluendi, quare sibi imputetur

si ex culpabili mora nouæ prorogationi causam dedit.

IAM demum de casibus, in quibus fideiussor agere potest contra debitorem, vt eum à fideiussione ante solutionem liberet, dicendum venit. Sunt enim tres, vt ex cap. fin. eod. tit. elicitur per gloss. Primò, si diu in debiti solutione steterit. Secundò, si debitor bona sua dissipare incipit. Tertio, si damnatus iam super fideiussione fuit ipse fideiussor. Quarto, si ab initio sic conuentum fuit. Circa hoc tamè l. 8. tit. 18. del Fuero, stabilitum est si deiusorem non posse agere contra debitorem, vt à fideiussione liberetur, vel quod sibi soluat prius, quam ipse soluerit, nisi iam damnatus esset fideiussor ad totum debitum, vel partem eius soluendum, vel nisi steterit iam per annum, vel vltra in hac fideiussionis obligatione, vbi nullus fuit terminus certus præfixus: vel nisi terminus solutionis debiti iam appropinquauerit, vel propè instauerit, vel nisi elapsum iam sit tempus illud, intra quod principalis pactus est eum à fideiussione liberare, vel nisi debitor principalis suam substantiam distrahere, & dissipare incepisset. In his enim casibus constringere potest fideiussor debitorem principalem, vt à fideiussionis obligatione eum eripiat, vide partit. 5. tit. 12. l. 14. & l. 8.

TANDEM memoriæ quoque mandandum est regulariter munus fideiubendi interdictum esse his, quibus distrahendi sua bona, & facultates ius, & facultas à iure aufertur, iuxta l. 6. tit. 18. li. 3. del Fuero, At quamuis cum debitor abest à terra, concedendum esse terminum fideiussori antequam cogatur soluere ad eum reducendum dixerimus iuxta l. 9. & l. 4. titulo 12. partita 5. tamen debitum prius perendum à debitoro principali, quæ à fideiussore, dum in loco præsens debitor adsit soluendo que fit iuxta l. 3. & 4. tit. 18. del Fuero, Cæterum si quis pro alio fideiussor constitutus sit, obnoxius iam fit ad soluendum, si creditor debitum expetuerit in iudicio à debitoro, debitorque soluere renue-

*Casus, qui
bus liberan-
dus à fide-
iussione.*

*Prohibiti si
de iud.*

rit, iuxta l. 16. tit. 11. P. 5. Tutores quoque atque curatores cautionem fideiussoriam, præstare tenentur antequam talia officia administranda suscipiant, iuxta l. 2. tit. 18. par. 6.

Quid sit impignoratio, & quæ nam impignorari possunt, de modis contrahendi pignora, tacita hypotheca, in quot casibus contrahitur, quomodo quis censetur consignare res proprias in pignus, iuxta Hispania circa pignora rerum, de quæst. proficua, an debita habentia pignora annexa sint prius soluenda, & qualiter bona viri sint hypothecatæ pro dote, de iure Hispania circa hoc, de ordine in hypothecis dissentit Nauarrus à iure Hispanico.

CAPVT XVIII.

OSTQVAM de fideiussione contractibus accessoria sermonem compleuimus, consequenter hic subijcere materiam de impignoratione oportuit, est enim impignoratio veluti quidam fideiussoria cautionis modus. Differt autem pignus ab hypotheca in hoc, quia pignus est, cum res mobilis transfrens in creditorem subijcitur debito, aut obligatione principali loco cautionis. Hypotheca verò dicitur cum hac ratione res immobilis non transfrens in creditorem in cautionem assignatur, instit. de actio. & obligat. §. inter pignus, sed quantum ad actionem non differunt.

Quæstio. PRÆTEREA subsequenter que nam impignorari possunt, quæue non, prædicendum est. Igitur pignorari possunt res tam præsentis, quam futuræ, vt fructus pendentes, partus ancillarum, foetus pecorum, & huiusmodi, & ea, quæ nascuntur. ff. de pignoribus. l. & quæ nondum similiter res corporales, & incorporales, vt cautiones, & nomina debitorum. ff. eo. l. cum conuenit. item vsufructus. ff. eo. l. si is. item virtutes rusticane, & generaliter pignori obligari possunt

quæcunque que etiam possunt vendi, & quæ vendi nequeunt, pignori etiam dari non possunt. ff. quæ res pignori dari possunt. l. qui filios. Deinde è contrario inter res, quæ pignori dari non possunt, computantur primo homines liberi etiam pro delicto, capit. 2. eod. tit. quos si quis reciperet in pignus auctore Panorm. in cap. lator. extra. eod. titu. perderet debitum, & tantumdem soluere teneretur in Auth. vt nulli iudi. §. quia vero. Deinde pignorari non possunt res Ecclesiæ, scilicet res sacræ, vasa, & ornamenta Ecclesiæ. C. de sacrosanct. Eccles. l. sanctimus, nisi Ecclesia superflua habeat, & necessitas vrgeat, & aliunde prouideri non possit ex rebus mobilibus. 10. quæstio. 2. cap. hoc ius. & 10. q. 2. & 12. c. aurum ad hæc licet liber homo, vt prædictum est, propriè in pignus dari non possit, sic vt fit in eo ius pignoris, sed bene vt fit in eo ius retentio- nis, secundum glo. cap. vt pridem. §. item eisdem. 23. quæst. vlt. & in cap. exposita de arbit. & sic. vt etiam patet potest vendere filium ratione famis, & sic obligare, & similiter quoque redemptus ex captiuitate tenetur seruire quinquennio nisi pretium soluat. C. de post. reuer. l. vlt. Neque ecclesiastici redditus speciali cõuentione possunt obligari, vt tradit Innoc. sed à iudice pro debito canonici, & ex causa iudicati possent obligari neque generaliter res Ecclesiæ. §. & quoniam. quia licet bona Ecclesiæ pro obseruatione contractus à clericis obligari possint in genere, specialis tamen obligatio fieri non potest, nisi cum solemnitate iuris debita vt Panormi. docet in cap. nullus presbyter, de pignoribus.

PRÆTEREA quia aggressus disputationem de vnaquaque re vt eius proprietates, & conditiones rimentur, operæ pretium est prius eius naturam, vel quidditatem perspectam habere, quæ innotescit per definitionem, ideo definitione pignoris præmittendam hic esse duximus. Est igitur pignus generaliter loquendo (vt tradit Hostiensis) obligatio rei licitæ pro

pro debito facta ad securitatem scilicet, creditoris. Nam consultius reputatur inniti pignori, quam agere in personam, Infit. de oblig. quæ ex del. nasc. §. Furti. At verò licet definitio hæc tam pignori, quam hypothecæ communis sit, tamen hypothecæ, & pignus tam nomine quam re differunt. quia pignus à pugno est dictum, ex eo, quod quasi de pugno, id est, de manu ad pugnum est traditum. ff. de verbo. significatio. l. pleb. 6. §. pignus. Hypothecæ autem dicitur ab hypo, id est sub, & theca posito quasi res supposita creditori. Differunt item re, quia, vt prædictum est pignus propriè est de re mobili, hypothecæ verò propriè est obligatio rei immobilis, inf. de actio. & obligat. §. inter pignus. Vnde pignus dicitur cum transit in creditorem, hypothecæ verò, quando non transit. quantum verò ad actionem non differunt vt dictum est. §. inter pignus.

De modis
contrahendi
pignora.

DE INDE de modis contrahendi pignora hic dicendum statim occurrit. Igitur pignus seu hypothecæ dupliciter contrahitur, vt directè tradit lib. 2. scilicet, tacitè & expresse, hypothecæ ergo expressa est, vbi expresse in particulari tale bonum, vel expresse in generali omnia bona obligationi, vel debito manent obnoxia. Tacita autem hypothecæ est, vbi ex natura sua, & ex vi legum res aliqua alicuius debiti solutioni, vel obligationis impleti manet supposita, licet expresse non obligatur per verba. Insuper hypothecæ expressa cõventionalis solet appellari, eo quod ex conuentione partium solet pullulare. Tacita autem dicitur legalis, quoniam a lege est inducta. Multifariam verò hypothecæ tacita constituitur, nam sic multarum personarum omnia bona sunt obligata. Nam primò huic tacitæ hypothecæ subiacent bona Prælati, seu ministri Ecclesiæ ipsique Ecclesiæ pro mala administratione manent deuincta, argumenta. 13. quæst. 2. hoc autem tenet, & glossa, & Panorm. cap. ex literis de Pigno.

Tacita hypothecæ vbi cõstituit.

SECVNDO, bona viri sic pro dote vxoris tacitæ hypothecæ, subdū-

tur, & etiam pro paraphernalibus, secundum Panormitan. in cap. ex literis, de pignoribus. quando ipse habet illorum bonorum administrationem vt contingit in Hispania. C. de pact. conuent. vlti. secus si mulier habet illa penes se. Pro quo vide gloss. in dicto capite ex literis. Tertio sic tacite supponuntur hypothecæ bona illius, qui dotem pollicitus est ei, cui promissit. C. de rei vxori actione. l. vnica & lex literis. Quarto bona contrahentis cum fisco tacitè hypothecantur fisco. C. in quibus causis pig. tacit. cõtrah. l. si mater, & l. fin. C. de administratione tutorum. l. pro officio. Quinto bona tutoris pupillo, & curatoris minori hypothecantur pro officio si non administrauerunt. C. de adm. tut. l. pro officio. Sexto, sic tacita fiunt hypothecæ omnia bona conductoris inuecta, seu illata in rustico prædio domino sciente pro pensione debita, nisi inferantur ad tempus, quamuis empta sint ex fructu pretio. C. in quibus causis pigetaci. contrah. l. quæuis. in vrbano autem prædio non distinguitur an dominus, vel non. C. loca. l. certi. C. in quibus causis pig. taci. contrah. l. sancimus. ff. in quibus causis pig. vel hypo. contrah. l. Si horreum, & l. hoc iure. Septimò, patris bona filiis tacite hypothecantur pro aduenticijs filiorum bonis, & pretijs eorum. C. de bonis que lib. l. cum oportet. tamen à redditione rationum, & à cautione fructuaria pater releuatur ibidem. l. fin. autem. Octauò, matris conuolantis ad secundas nuptias bona tacita hypothecæ subduntur filijs prioris matrimonij pro restitutione eorum, quæ à primo viro lucrata fuit. C. de secund. nupt. l. hac edictali. §. penult. & C. in quibus causis pig. taci. contrah. l. si mater. Nonò bona defuncti pro legatis, & fideicommissis. C. com. de leg. l. 1. Decimò bona primi pilarij id est, primi in acie fisco in casu, quo fiscus vxori præferatur. C. in quibus causis pig. taci. contrah. l. factis. Vndecimò bona conductoris vctigalium fisco. l. semper. §. conductor res. ff. de iure immunit. Duodecimò, contrahitur hypothecæ tacita in nau-

ci

ei quæ dedit tantum ad reficiendum eam, vel ad armadum. l. interdum. ff. qui pot. in pigno. habe. Secus si dedisset ad eam emendam, quia in ea non haberet hypothecam. Idè dicitur de mutuate ad militiam emendam, quia in ea habet tacitam hypothecam. Decimotertio, bona quoque empta à pupillo ei tacite hypothecata manent vsque dum soluat ei pretium. l. 23. tit. 13. Part. 5. Decimoquarto, domus, vel ædificia sic hypothecæ subduntur tacite ad eorum reparationem. l. 28. tit. 13. Part. 6. perpendendum autem est quod ex tacita hypothecæ non potest conueniri possessor, nisi principali discussio vt in Authent. hoc si debitor. C. de Pigno.

Quæstio. PRÆTEREA inquisitione opus est quomodo aliquis censendus est proprias res in pignus consignasse. Ad hoc igitur discernendum distinctione opus est, quia si quis res suas obligauit simpliciter de presentibus, & futuris intellexisse præsumitur. C. quæ res pig. oblig. post. l. fin. dum scilicet agitur de modico præiudicio, secus si ageretur de magno præiudicio vt in confiscatione, quia hic non veniunt futura. Tamen semper exceptum esse intelligitur omne quod specialiter obligaturus non erat vt vestis, supelletilia, & mancipia, quæ in usu habebat, & similia. C. quæ res pign. oblig. post. l. 1. & l. obligatione cum seq. ff. de pign. iuxta quam exceptionem. l. 4. & §. titu. 13. Part. 5. & l. 6. & 8. & 9. tit. 12. lib. 5. Ordinationum, & l. 5. tit. 19. lib. 3. del. Fuero, sancitur, ne executio fiat in equis, vel armis, neque in agriculturæ bobus, siue domini eorum sint agricolæ, siue equites neque in feramentis, aut in alijs ad agriculturam requisitis, neque in mancipijs ad agriculturam destinatis, neque in ancillis specialiter seruitio deputatis, aut nutriendis filijs addictis, neque in lectulo viri, neque in lectulo vxoris, neque in vestibus pro quotidiano usu deferuētibus, neque in alijs rebus necessarijs pro quotidiano seruitio. Quod autem dictum est de bobus extenditur etiam ad alia agriculturæ iumenta vsque ad

Quæstio.

Quæstio.

Quæstio.

Iura Hispanica circa pignora.

iumentorum paruum unum, & quod incarcerationi non possint agricolæ, nisi pro tributis debitis regi, aut alijs dominis, aut domino terræ iuribus debitis, dum alia non suppetunt bona, aliàs contrarium faciens amittat debitum, & tantundem in poenam soluat, annullanturque omnia priuilegia, & vsus in contrarium, quod si id iurauerit debitor, id amittit dominus debiti, neque in prædictis rebus potest fieri sequestrum, vide quam bene olim per leges agricolis patriæ nutritoribus, & agriculturæ populorum nutriti fuit consultum.

DICIMVS secundò ad punctum quæstionis reuertentes quod iura, & actiones bene intelliguntur obligata, quando quis simpliciter res obligat suas. C. de sentent. pas. l. si ademptis, & l. casus. Sed quid si dixit se obligare mobilia, & immobilia, se mouentia, respondetur quod non ob hoc intelligitur actiones, & nomina seu credata obligasse. C. de præt. pign. Dicimus tertio, quod hi, qui offerunt Ecclesiæ omnia bona sua, omnia in illis contenta obtulisse videtur. Sicut et qui obligat instrumenta emptionalia de agris, & omnibus ibi contentis sensisse videtur. C. quæ res pign. oblig. post. l. 2. de his actionibus, & nominibus vide Syluestr. verbo alienatio.

Dictum 2.

Dictum 3.

PORRO quæstio proficua hic nobis fit obuia an debita habentia pignora annexa prius sint soluenda, aut restituenda, quam alia. Igitur licet in primo tomo nostri Instructorij in materia de restitutione, cum ordinem in restituendo seruandum esse explicauimus non nihil dixerimus, tamen ne in loco proprio ieiunum dimittamus lectorem aliquid nos rursum dicere oportet.

AD quæstionem autem generaliter dicitur quod si res ipsæ extant, earum domini præponendi sunt omnibus in earum restitutione. l. veri. §. in bonis. ff. de priuileg. credit. Sed iam in hac parte maior difficultas nos præoccupat, scilicet, an si res fuerunt venditæ, & empta in casu, quo ex bonis empro-

Quæstio. An debita habentia annexum pignus prius, quam alia sint soluenda.

Respond.

Difficult.

h
ris

ris creditoribus omnibus non fit soluendo, si extant, utpote hypothecaræ restituendæ sint in primis earum venditoribus. At quidem non tam liquet quid in hac parte dicendum sit, si quidem iam per venditionem, & traditionem res illæ extantes transierunt in emptorum dominium, ergo videtur in hoc casu non sint restituendæ venditoribus, quibus nondum solutum est pretium, sed quod ex earum pretio prius restituendum, sit antiquioribus creditoribus habentibus hypothecas expressas.

Distum 1. DICIMVS ergo primò ad quæstionem, quòd si statuta aliqua alicuius regionis extarent, vigeretque vñ, quæ disponerent, quòd res iam emptæ, & ab emptoribus possessæ pretio non soluto, quæ iam sunt emptorum, venditoribus non redderentur, sed ex eis creditoribus antiquioribus, & magis privilegiatis solueretur, feruari fortè possent licite auctore Caieta no in sum. de restit. c. 8. de ordine restituendi, quia pro bono cõmuni creditorum, & pro bono pacis ciuitatis sic posset constitui, non enim huiusmodi statutum esset contra ius naturæ, sed contra ius ciuile tantum, secus si essent res extantes in specie, quæ nõdum translata essent in dominium debitoris, sed manerent alienæ, quia has suis dominis non restituere, dum liquet, contra ius naturæ esset.

Distum 2. SECVNDO dicitur quòd si huiusmodi res extant in propria specie & fuerunt venditæ, non habita fide de pretio. i. non ad creditum, sed de presenti, & tamè casu aliquo non fuit numerata statim pecunia de presententi, in hoc casu restituendæ sunt venditoribus secundum omnes doct. Syluest. verbo restit. 6. q. 5. & Metinam in sua instruc. c. 7. de restituendi modo, fol. 174. & Nauar. sum. Lat. c. 17. nu. 49. & nu. 50.

Difficul. CÆTERVM quæ nos pressius vrger difficultas in hac parte ea est, scilicet, an casu, quo huiusmodi res extant res venditæ sunt ad creditum habita fide de pretio, & iam possessæ ab emptoribus nondum soluto pretio, facta

dequotione ab emptoribus in restitutione earum, præferendi sint earum venditores, ita vt eis in primis sint restituendæ, & quidem iam in hac parte à cæteris variare videtur Metina, vbi supra. Ait. n. ibi, quòd asseritur quòd prædium vel vinea empta, sed nondum soluta, dum eius emptor omnibus creditoribus non est soluendo, restituenda est venditori, hoc intelligitur, quando ad creditum, & expectata solutione nõ est empta, quia in tali casu secus esset, & in hoc videtur secutus summam Angelicam. Tamen cum nos mentes omnium doctorum loquentium super hoc scrutati sumus, non inuenimus tam scrupulosè fuisse hic locutos, sicut hic Metina loquitur, imò vt meminist Syluest. loco citato, Archid. indistinctè allegans Bald. vult, quòd si extant, huiusmodi res indistinctè reddantur venditori pro pretio nõdum habito, & si plus valent, illud plus cedit creditoribus alijs. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. & ven. & §. offerri pretium; eo. tit. dicitur, quòd venditor potest retinere quasi in pignus rem, quæ vendit. Nauarr. quoq; nihil distinguens, absolutè ait loco citato, quòd res talis remanet obligata solutioni, quando in sua forma, & specie penes emptorem inuenitur iuxta d. Bald. & eundem citantes, pro quibus Nauar. ait facere, l. 2. ff. quibus cau. pig. vel hypothe. tac. contra. per arg. à fortiori. Caiet. quoque loco citato nihil distinguens ait, quòd propter pendentem solutionem res empta. extans restituenda est venditori, quia propter pendentem solutionem remanet ei obligata. At verò ratio hæc æquè currit in rebus emptis ad creditum, quia consonat rationi.

TERTIO addimus cum Nauarr. quòd eadem ratio videtur de omnibus eo, quòd titulo oneroso fuit collatus: verumtamen hac gratia non gaudet venditor in pecunia habita ex re vendita, si eam mutuaret alteri, imò neque emptor in pecunia habita ex noua eiusdem rei venditione, neque in illo quòd loco illius per permutationem accepit, quia hæc in singularibus actionibus loco eius non subrogatur iuxta gloss.

Sen. Me. j. la.

Distum 3.

gloss. Bart. & commu. in l. Labeo. ff. de verb. signif.

Quæst. quo modo bona viri sunt hypothecata pro dote. Variant doct. Argum.

IAM illa quæstio in medium prodit qualiter bona viri sint hypothecata pro dote, & an ratione huiusmodi hypothecæ, qua bona omnia viri hypothecantur pro dote, mulier præponenda sit omnibus creditoribus viri habentibus expressas hypothecas, quæ quidem quæstio non vacat difficultate, tum propter varias opiniones doctorum, tum propter varias rationes vtrinque occurrètes. Nam pro parte affirmatiua ratio hæc præmit, quia mulier vincit eum, qui ad refectionem rei dedit, vt patet in Auth. quo iure, posita supra. l. afdiuus, qui tamen præfertur anterioribus habentibus expressas hypothecas vt l. interdum, qui pot. in pign. ha. ergo si mulier vincit eum, qui præfertur, aut vincit habentes hypothecas expressas anteriores, multò magis in dote ipsa eos vincit, & præferenda est illis iuxta axioma, si vnico vincentem te, multò magis vinco te vt in l. de accessionibus. ff. de diuers. & temp. præscript. In contrarium est l. afdiuus ad C. qui pot. in pign. hab. vbi tantum mulier priuilegiatur tam in personali, quàm in hypothecaria actione, vt præferatur omnibus creditoribus prioribus tacitè hypothecæ habentibus, & hoc in dote, & non in donatione propter nuptias. At affirmatiuam partem tenent Pet. & Cynus, & Ioan. And. & Mar. in d. l. afdiuus, & Iacobus de Aret. & Guido de Suza.

Oppositio.

TENENT autem oppositam, id est, negatiuam, gloss. in d. l. afdiuus, & Dinus in Reg. qui prior in 6. & Accur. in d. l. afdiuus, & Bartol. qui dicit malum esse sententiare contrarium, & sum. Rosela contra Angelum, quæ dicit tenendum esse cum Panor. in ca. ex literis de pig. Syluest. tamè q. 14. distinguit, quia aut hypothecæ expressæ aliorum creditorum præcesserunt constitutionem dotis, & sic eis non præfertur mulier in dote, quia lex, inquit, non confert beneficium vni, id est, mulieri cum diminutione alterius, id est, creditoris anterioris expressam hypothecam habentis. l. 2. §. si quis à

principe. ff. ne quid in loco pub. Si autem hypothecæ istæ expressæ sequantur dotis institutionem, vel collationem, tunc eis in sua dote mulier est præferenda. At opinio hæc Syluest. medians inter alias sequèda potius videtur, quam opinio negatiua, quæ est gloss. l. afdiuus, veraque esse videtur in sensu Syluestri, id est, in casu, quo hypothecæ expressæ aliorum creditorum præcesserint constitutionem, & collationem dotis eis non est præferenda mulier pro dote, aliàs secus, cui accedit Nauar. in sum. Lat. c. 17. n. 50. quæ et confirmationem, & robur habet ex l. 33. tit. 13. Par. 5. vbi sancitur, quòd si debitum tale sit, quòd ei signanter, id est, expressè consignatum sit pignus, vel cui soluendo verbaliter obligata sunt bona omnia, si præcesserit debitum dotis vel debitum fisci soluendum est prius, quàm dotis aut fisci debitum. At patet ex ratione glossæ, tum quia lex suū beneficium, scilicet, de hypotheca tacita priori creditori gratia mulierum ademit, sed proprium, quòd habet creditor ex iure communi vel ex cõuentione, qua conuenit expressè obligando hypotheca expressa bona alterius contrahentis non adimere curauit. Item quia fiscus, & mulier æquis passibus ambulant, sed priuatus, qui hypothecæ expressam anteriore habet, præfertur fisco, ergo et mulieri respectu dotis: deinde quia lex afdiuus, decernit mulierem præferri eis, quæ sunt vallati priuilegio anterioris teporis, ergo colligitur inde, quòd non loquitur, de conuentionali bus. i. expressis pignoribus, sed de tacitis, quibus præfertur lex mulierem in dote.

Opinio Syluest. nes sequenda.

Probatio.

Ad argum.

AD obiectionem in contra respondet glossa, primò quòd hoc argumentum si vinco vincentem te, vinco te, non semper valet, sed fallit plerumque. Secundo soluit eam, dum ait, quòd mulier præfertur rescienti nauim nõ absolutè, aut semper, sed quando ipsa prius cõtraxit dotem dædo vt ex corpore eiusdem auth. colligitur, quia isto modo præfertur habenti expressam, si ipsa sit prior, vltimo soluit quòd præfertur mulier ei, qui dedit ad refectionem nauis aut pro alia re simili, quan

Corolla.
Iura Hispanie.

do nō expressē ad hoc dedit reficiēti. T A N D E M ex prædictis pro resolutione quaest. sequitur corollarie verum esse quod Hugo de Celso in suo reper. legū Hispanie verbo obligatio vers. 13. tradit, q̄ in dote præferēda est vxor etiam, si quando maritus se obligavit pro dote eam non receperit, q̄a si postea sibi numerata est dos, solvenda est prius, quam obligationes illæ, quas post talē obligationem pro dote contraxit cum alijs antequam numerata esset sibi dos, itaq; præferēda est pro dote, si post constitutionem dotis obligasset vir suus bona sua alijs creditoribus, etiam si tunc non recepisset dotem, quia hi credentes quāvis hypothecā expressam habeat postea priores hypotheca tacita dotis esse censetur, vide l. 29. tit. 13. Par. 5. at licet istud assertū Hugonis de Celso videatur contra glossā, asiduis. C. qui pot. in pig. vbi gloss. ait, quod à tēpore dationis dotis incipit hypotheca dotis, vt hac l. videtur notari, tamē istud assertum, scilicet, Hugonis coincidit cū prædicta sententia Syluest. quare sic seruandum est, præsertim in Hispania vbi Hugo locutus est nisi alicubi, vbi oppositum vsus inuenerit. Non tamen iuxta omnes, & iuxta prædictam glossā, lex hæc asiduis, & priuilegium hoc mulieris habent locum in dote confessā non data marito.

SECVNDO corollarie sequitur quod mulier in dote omnibus priuilegijs, actionibus personalibus, i. præsupponentibus obligationem tacitam ex contract. vel maleficio antefertur, q̄ quidem priuilegium transmittit ad liberos, & vbi inter duas dotes est quaestio prior tempore potior est iure, sicut etiam dum sibi obuiant debiti dotis, & debitum fisci, nisi cum inueniuntur bona quaerenda, mulier contulisset in dotem viro. Quia in his præferenda est prioribus dotibus. l. 29. tit. 13. par. 5. itaque mulier priuilegiatur eam in personali, quā in hypothecaria actione, vt præferatur oīaibus creditoribus prioribus tacitam hypothecam habentibus, & hoc in dote, nō tamē in donatione propter nuptias,

ita Salicet. d.l. asiduis. Mulierque in dote præfertur his, quorum pecunia res sunt emptæ, vel refectæ, non tamen his, quorum pecunia militia est emptæ, si hoc in scriptis probetur, ita Salicet. l. quo iure. C. qui po. in pig. Item quod dictum est in l. asiduis, scilicet, q̄ liberi anterioris matrimonij præferantur pro dote materna noueræ suam dotem repetenti vel eius liberis, vendicat sibi locum vbi nihil ex dote secunda apparet. Nam in apparenti præfertur mulier cuius dos fuit. l. si quid ex rebus. C. qui pot. in pig.

P O S T vxorem, & filium secundū Nauar. præferendi sunt ij, quibus tacite sunt hypothecata suorum debitorum bona, postea depositarij, nisi quādo deposita fuit pecunia ad negotiandum, & vt soluerentur vsuræ, aut intereffe. l. si hominum. ff. de pos. §. fin. & ff. de priuileg. cred. l. si ventri, ita Nauar. post quos anteferēdi sunt qui priuilegio gaudent personali, vt præferantur alijs non habentibus obligationē realem, ex eo q̄ res sua est apud debitore, postremum locum tenent creditores, qui carēt hypotheca bonorum expressa vel tacita vel priuilegio personali, inter quos priores tēpore sunt potiores iure iuxta l. 5. & l. 17. tit. 20. l. 3. del Fuero. & l. 27. & 29. tit. 13. Part. 5. cōtra Nau. sum. Lar. c. 17. n. 50. vbi ait, quod id q̄ prædictis supererit diuidēdū inter creditores carētes priuilegio est nulla habita cōsideratione, q̄s eorū sit prior, aut posterior pro rata parte nominū recipiendo, & amittēdo solidū pro libra, vt dici solet, deductis tamē ante omnia impensis necessarijs, sed nō pōmpōsis, aut superfluis funeris, & exequiarū debitoris mortui, & publicationis, & copia testamenti, & alijs ad additionē hereditatis necessarijs iuxta Palu. cōiter receptum in 4. d. 15. q. 3. & S. Ant. 2. p. tit. 2. c. 7. §. 3. Aditque Nauar. hunc ordinē in soluendo, & restituendo non seruantem suæ conscientia non facere fati authorē Syluest. verbo restit. c. q. 7. nisi ignorantia iuris, aut facti excusetur arg. ea te, de iur. iur. ceterum si aliquis horum creditorum in petendis sibi debet

Ordo in hypotheca.

Debitor priuilegiatus.

Dissentit Nauarrus à iure Hispanico.

tis in iudicio, vel extra præ alijs diligentior fuit, tunc non solum potest ei solui prius, sed & prius est ei soluendum iuxta l. 2. tit. 14. Part. 5. & l. Pupillus. ff. de his quæ in frau. cred. dum modo secundū Syluest. rest. 6. q. 8. non sint alij magis priuilegiati, neq; enim creditor peccat accipiendo debitum suū, quod diligentius petijt, si non sint alij priuilegiati, quia si essent violaret iustitiam tam debitor dans, quā creditor petens. Nam etiam gener violaret iustitiam retinendo, aut recipiendo de bonis foci, dum ipsum non latet non deesse alios creditores potiori priuilegio potentes, quibus illa bona debentur.

P O R R O præter debita, quæ priuilegiata esse diximus ex hypotheca tacita vel aliter, est etiam debitum creditori, eō quod mutuauit pecunias ad soluendum locationis pensionem, vel mercedem deportationis debitam propter aliquas res, quas debitor vendidisset, licet venditoris debitum esset prius in tempore. l. 29. tit. 13. Part. 5. Pupillus quoque cuius pecunijs, vel parte earum aliquid est emptum pro dicta pecunia, antefertur alteri creditori, cui antea erant bona obligata. l. 30. tit. 13. Part. 5. Item qui mutuauit pecuniam ad possessionem emendam, quando eius emptor eam specialiter consignat in hypothecam, præfertur antiquiori creditori, cui debitor obligasset generaliter, & non specialiter eandem possessionem. l. 30. tit. 13. Par. 5. item qui mutuauit pecuniam ad sepeliendum mortuum præfertur alijs creditoribus in tempore, l. 30. tit. 13. Parte quinta.

Qualis vsus pignoris sit peccatum, & an creditor pignoratarius de damnis circa pignora contingentibus teneatur, de pactis in pignoribus illicitis, an liceat eam diuendere, & an pactum sit licitū quod creditori pignus vendicetur, si debitor in tempore non soluerit, aut quod illud post certum diem redimere non possit.

CAPVT XIX.

I R C A peccata, quæ *Quaestio.* committuntur erga impignorationem, peccare, contingit in pignoris vsu, quare primò quaeritur, qualis vsus pignoris sit peccatum. Respon. ergo primò cum Nauar. iuxta l. si pignore. ff. de fur. q̄ creditor citra consensum tacitum, vel expressum debitoris vtens pignore cū inde notabili debitor afficitur nocumento, neq; creditori suberat verisimilis causa, sibi persuadendi, quod dominus pignoris id esset equanimiter laturus, furti reus efficitur, secundū Panor. in c. 1. de post. Secundò adijcimus, q̄ etiam si consensu tacito, vel expresso domini creditor vtatur pignore, vsuram committit, non computando huiusmodi vsus in fortē, quando debitor eos gratis suo creditori noluit concedere, ne que gratis concedere est præsumendus, nisi vsus pignoris sit huiusmodi, qui gratis inter familiares solitus sit impendi, qualis est lectura libri vt legatur, vt Sanctus Tho. 22. qu. 68. art. 1. ad 6. docet: neque in hac materia pignoratarius vti potest pignore, nisi in vsus illud non deteriorantes vt exemplificatum est in vsu libri, vel vasorum argenteorum impignorum in se fito. Nam hi vsus, quia innoxij gratis soliti sunt concedi. Secus autem esset, si talis vsus pignoris esset contra voluntatem tacitam, vel expressam domini, vel noceret, sicut nocet interdū vti torque aureo impignorato, quia tunc debitor, qui est eius dominus, dū torquis eius fuisse nascitur in suspitione incidit q̄ decoxerit, vnde in estimatone, qua opus habet, minoratur

Dictum 1.

Quaest. an creditor pignoratarius de damnis pignoris teneatur.
Respond. DEINDE inquirendum venit, an creditor pignoratarius de damnis contingentibus circa pignora teneatur. Respondemus ergo, quod teneatur creditor refarcire damnum pignoris, quando dolo, aut lata culpa, aut leui pignus periret, aut notabile detrimentum acciperet, iuxta gloss. in leg. si creditor. C. de pign. act. leuissima autem culpa non tenetur pignoratarius, si sua tali culpa damnum contingeret, quia pignus magis cedit in contractibus in utilitatem debitori, cui deseruit pro fideiussore, sed neq; de casu fortuito tenetur, nisi mora precedat.

Quaest. quanam pacta circumstantia pignora licita sint, quanam vero illicita.
Respond. IN SVPER competit, & in hoc loco sciscitari, quanam pacta circumstantia pignora licita sint, quanam vero illicita. At primò obuiat dubitatio, an valeat pactum, quando amissio pignoris quocumque casu liberet debitorem? Respondetur secundum Syluest. de pign. quod tale pactum est validum, patet per leg. quæ fortuitis. C. de pign. act. Sed an valeat pactum, quod pignus quocumque modo pereat, debitori pereat? respondetur quod in conscientia licitum non videtur, tum primò, quia non potest quis facere pactum, ut non teneatur de dolo. ff. de po. l. i. §. conueniat, quia est contra bonam fidem, & bonos mores; tum quod non teneatur creditor de lata, & leui culpa commissa circa custodiã pignoris, ac in iniuriam, & grauamen debitoris cedit istud pactum, nisi aliunde pro hoc grauamine recompensetur, & nisi eius liber consensus accedat, iniquum videtur esse pactum hoc, nam l. quæ fortuitis. C. de pig. act. in casu fortuito decernit creditorem nõ fore à peritione debiti excludendum, nisi inter contrahentes placuit, ut amissio pignorum liberet debitorem, imò l. creditor. C. de pig. act. concluditur, quod tenetur pignoratitia pro damno illato in re pignorata eius dolo, vel culpa vide Nauar. c. 17. in sum. num. 23. & §. fin. instit. quibus modis re. contrahen. oblig.

Quaestio. DEINDE si quis ambigat, an licitum sit pactum, quo creditor pacifici

tur cum debitore, quod eo non soluente ad certum tempus pignus creditori vendicetur, aut quod si debitor ante diem certum illud non redemerit, post certum diem illud redimere non possit, intelligat planè ista pacta illicita esse, vt patet l. si. C. de pac. pig. & c. significante, de pig. Hoc autem intelligitur, quando pacta hæc ad lucrum spectant creditoris. Secus autem esset vt Panor. affirmatur in d. c. significante, cui subscribit Syluest. in rosa aur. casu 28. quibus assentit S. Ant. 2. par. tit. 1. cap. 7. si vt indemnem se seruet creditor, in poenam debitoris fiat pactum, vt pro vendito iusto pretio habeatur, si praefixo tempore non redimatur.

Quaestio an creditor liceat pignus diuendere, si pretium ei non soluatur.
Respond. ADDITVR secundò hic dubiũ, vt trum creditori liceat pignus diuendere, si pretium ei non soluatur. Cui per dictionem solet fieri satis. Nam & potuit præcedere pactum de non vendendo pignus, aut nulla præcessisse potuit mentio de vendendo illud, vel non vendendo.

Quaestio an creditor liceat pignus diuendere, si pretium ei non soluatur.
Respond. DICIMVS ergo primò quod creditor expressè pacisci pot, vt pignus venditioni exponi possit, & exponatur de facto, si debitum intra certum tempus non soluatur, dummodo priusquam vendat debitore denunciaret. l. conuenerit. ff. de pign. actio. in cuius confirmationem Nauarr. citat Ang. verbo pignus. §. 7. At secundum gloss. in ead. l. si conuenerit hac denunciatione opus non esset, quando à principio etiam in hoc casu conuenit, vt nulla denunciatio esset necessaria.

Quaestio an creditor liceat pignus diuendere, si pretium ei non soluatur.
Respond. SI autem de pignore non vendendo conuentio præcesserit, adhuc post trinam monitionem factam, vt soluatur triduo inter duas earum interveniente, vendere poterit, & non aliter. ff. de pig. act. l. si conuenerit de distrahendo, quia tunc si non soluerit, venditio erit licita, quæ tamen ante istam denunciationem esset illicita, quia reneretur furti. Si autem nulla mentio tempore impignorationis præfuit de vendendo, vel non vendendo pignus vna sola denunciatio sufficiens est, vt tranfactis duobus annis vendere per se possit,

fit, probantur hæc. ff. de pign. act. l. si conuenit. C. de iure dot. imp. l. si. non autè prius sine autoritate iudicis.

Quaestio an creditor liceat pignus diuendere, si pretium ei non soluatur.
Respond. SECVNDO dicimus, quod pacta illicita sunt, si opponatur pacta prohibita à iure, vt si conueniat, quod si debitor certo die nõ soluatur, quod si transeat in feudum. ff. de sol. l. Calopodius, quia huiusmodi pactum non valet (est enim machinatio contra legem, & fraus contra illam) ita pacta iniuncta, & prohibita videntur primò, quod debitor obligetur ad non redimendum pignus absolutè, vel vsque ad certum tempus sibi præfixum, arg. in c. precarium de prec. tit. 2. quod è contrariò creditor obligatur ad non vendendum pignus post legitimam interpellationem debitoris, prædicta ergo hæc pacta ea tenus contra iustitiã sunt, quatenus in danum creditoris, vel debitoris solita sunt vergere. In tantum igitur sunt pacta, in quantum contra iustitiã proximum aliquo læsione damni afficiunt, & iuxta quantitatem læsionis, eorũ grauitatem admetiri oportet. Tandè tercio, & vltimò per tex. in l. 1. C. si pignus pig. da. sit. pignus per creditore receptum potest alteri pignorari etiã ultra tres vices, vt tenet Ang. in d. l. i. contra Specul. at dum alteri impignoratur, impignorari nõ debet, nisi pro quantitate debiti, ob quam primò fuit in impignorationem receptum, aliàs contra iustitiã creditor id moliretur. Nam èt & iustitiã aduersaretur si pignus duabus obligationibus suppone retur, nisi æquiualeret ambabus, quia loco fideiussoris substituitur pignus. At nemo fideiubere potest, quod sufficeret non est soluendo, hæc igitur de causa in recop. no. leg. l. 2. tit. 15. de cens. iustè cautũ est, vt qui onera census sup domos suas, vel prædia, vel possessiones constituerit, nota faciant, & denuncient alia grauamina census, si fortè eis erant prægrauata, alioquin in duplum, quam receperint, veniunt multandi.

Nota. DEMVM concludimus a duerten tes creditorem, qui bona fide venderit pignus minus, quàm sit à se creditum, posse residuum à debitore repetere, si autem plus contigerit ven-

didisse; quod superest, daturus est suo debitori. l. fin. C. de iure dot. Sic enim æqualitatis ratio exposcit. Sicut etiã lex ipsa; & iuris ratio exposcitat, vt quãdiu debitor debitũ plenè non soluerit, etiã si in quadranti defecerit, tãdiu creditor totum pignus possit retinere quò vsque secundũ Nauarrum, integram solutionem receperit. l. quãdiu. C. de distract. pigno. fallit secundum Syluestrum. verbo pignus, q. 5. in vestimento, aut coopertorio quolibet necessario de die, vel de nocte, quod ante Solis occasum reddendum est. Exod. 22.

Nota. AT quando creditor bona fide expensas in pignus fecit, vt si erat ager in eum colendo, si erant animalia in ea pascendo, si aliquid insumpsit, iure potest exposcere. l. si feruus. ff. de pig. act. nisi tales expensæ fuerint in modo rata arg. in l. in fundo. ff. de rei vend. etiam si solũ fuerint vtiles, & non necessariæ, vt ait gloss. in l. creditor. 2. C. de pign. act. & text. est in d. l. si feruus contra Bertr. cap. 1. de vsuris intel ligentem quoad expensas necessarias non autem voluntatis, sed tu intellige cum glossa etiam quoad voluntarias, dummodo vtiles sint, & moderatæ.

Nota. An axioma illud iuridicum quod fructus computandi sunt in sorte, an exceptionem habet in emphyteosi. Domino directo impignorata, & cum quibus conditionibus, an fructus meliorationis in impignoratione cedant Domino directo in feudo, vel emphyteosi, & an alios fructus coniuñtos cum fructibus meliorationis possit tunc percipere, vel cũ gratis possessionem concessit, & quid de emmentibus hic hac dominiã vtilia pretio minori iusto, & de intelligentia cap. Cõ questus, de vsuris, an danum emerges currat in genero, & de vidua, & eius filijs, & de alijs casibus huc attinentibus.

CAPVT XX.

DE AM agentes de materia impignorationis, ad huc sibi congruum locum istius fructus pignoris quaestionem, an in omni casu fructus pignoris computandi sunt in sorte debiti, pro quo

acceptum est pignus. Nam primò q̄ computandi sunt in fortem debiti pro comperto est omnibus, vt patet cap. cum contrà, de pignor. & de Vfuris, cap. Conquestus, sed an hoc in aliquo casu exceptionem habeat, id est, quod modo queritur.

Axioma in iudicium ex ceptionem habet.

IGITVR istud axioma iuridicū, scilicet, quòd fructus computandi sunt in fortem debiti, exceptionem patitur contentam in cap. Conquestus, de Vfuris, in feudo, dum tamen interim Dominus directus in pignus debiti recipiens feudi prædium feruitium non exigat à vassallo, poterit percipere fructus, eos non computando in fortem. Cuius ratio potissima affertur, quia cum sit Dominus directus eo ipso, q̄ in pignus debiti recipit prædium feudale, censendus est ipso iure sic interpretante restitutus esse in dominium vtile illius prædij, ac per consequens cõsuetur vt de re iam omnino effecta sua illos iam percipere fructus non computandos in fortem.

SED exceptio hæc etiam locum habeat in emphyteusi, id est, an dominus directus possessionis emphyteotice, quando sibi in pignus debiti datur ab emphyteuta, hæc possessio possit fructus eius facere suos, non computando eos in fortem debiti, hic statim querimus. Respondetur, ergo cū Nauarro in Summa Latina, cap. 17. nu. 217. & 218. quod secundum Imol. in cap. 1. de Feud. idem dicendum est de domino directo accipiente in pignus possessionem emphyteoticam, licet de hoc dubitauerit Ioan. Anan. in c. 1. de Vfur. & eidem Barbat. in c. 1. de Feud. aduersetur. Concludit ergo ibi

Quæstio.

Respond.

Cond. 3.

Nauarrus, quod etiam in hoc casu licet non computare fructus in fortem debiti, dummodo tres conditiones concurrant, quas etiam in feudi casu excepto concurrere debere censet.

PRIMA est, quod dominus directus nihil aliud debitum ex contractu emphyteotico præter fructus accipiat, id est, quod nulla alia pensio interim ob talem contractum solvatur.

SECVNDVM est iuxta Syluest. verbo, feudum. quæstio. 30. dum emphyteota illud prædium non meliorauerit.

TERTIVM, quod emphyteota dominium vtile gratis, vel ferè gratis assecutus fuerit, quemadmodum feudatario, vt communiter gratis solent concedi.

SED iam non mediocriter exurgit dubium circa tamen multam cõtentionem, circa secundam conditionem, quam statuit Nauarrus ex sententia Syluestri, nam Sotus lib. 6. de Iust. & iur. quæst. 1. art. 2. ad 6. tenet oppositum, scilicet quòd tunc in impignoratione fructus partis melioratæ in possessione feudi, vel emphyteosis cedit etiam domino directo, in cuius gratiam primò sic arguit. Quia iam in isto casu tam emphyteuta, quam feudatarius per istam impignorationem possessionis factam dominis directis, à cura, & labore colendi agrum domino directo impignoratum sunt releuati: ergo fructus etiam meliorationis domino directo cedent. In cuius confirmationem secundò arguit Garc. lib. 2. de Contract. cap. 16. quia si ager emphyteoticus, aut feudalis propter poenam commissi amissus à domino vtili rediret ad dominum directum, iam domino directo cederent fructus meliorationis, quia cum obligatione eum meliorandi translatus est in vtilè dominum, ergo idem erit in impignoratione, quod in poena commissi.

HIS nihilominus nõ obstantibus persistendum est in sententia Syluestri verbo, feudum. cap. 30. quam sequitur Nauarrus: nam sic Syluest. ibi ait, q̄ quando in re emphyteutica extat melioramenta, esset contra ius naturæ, si fructus eorum non computarentur in debiti fortem, vbi autem melioramenta nulla essent, nullus fructus sic esset computandus ex natura huius contractus, sicut de feudo dictum est.

AD primum igitur argumentum in contra respondetur, quòd adhuc, & si ab cura, & labore colendi agrum per eius impignorationem emphyteota sit releuatus: tamen duplici nomine

Quæstio.

Arg. Soti.

Confirm.

Respons.

Ad 1. arg.

mine fructus meliorationis sibi, & non domino directo cedere debent in hoc casu tum ne fraudetur fructu suæ industriæ: quia illa melioratio suæ industriæ debetur, & non industriæ domini directi, tum quia non releuatur ab onere expensarum hac ratione sibi contingenti. Sicut si illum agrum impignorasset alteri, à quo colendus esset ager, dum agriculturæ solueret expensas, non propterea, quod à cultura maneret liber, desineret facere fructus suos deductis expensis, sic & in hoc casu contra Sotum.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum respondetur concessio antecedenti negando consequentiam, quia dum ager melioratus per poenam commissi amittitur ex vi legis, transit totaliter in directum dominum sine spe recuperationis, nisi de vno velit concedere directus dominus: quia in poenam culpæ sic potuit statuere lex, sed sine culpa domini vtilis, eò quòd domino directo impignoret agrum, non concedit ius, quod meliorationis fructus cedant directo domino, ne directus dominus cum iactura domini vtilis locupletetur.

Quæstio de melioramē tis rei pigno re datæ.

PRÆTEREA nequid prætereamus, quod explicatione indigeat, adhuc si quis pergat interrogare an in casu, quo in re emphyteutica aliqua melioramenta sint facta, si cum his melioramentis domino directo pro debito impignoretur, dominus directus possit alios fructus saltem, qui sine melioratione ista facta alias perciperentur, eos faciendo suos non computare in fortem sibi debiti. Dicimus primò, quòd alicui fortè in hoc casu videretur habere locum saltem sententia Soti iam explosa, propterea, quod hic dominus directus percipiendo alios fructus sine hac melioratione perceptibiles non locupletaretur cū tanta iactura domini vtilis, postquã tunc domino vtili suæ industriæ, id est, meliorationis à se factæ fructus, vt pote suo labore adacti referuaretur: hanc autem sententiam si quis sequeretur non reclamarem: quia auctoritati Soti, & alicui apparenti rationi

Dictum 1. Sent. Soti.

eam sequens niteretur.

AT nihilominus secudò, dicimus, quod rationabilius est tenere cū Nauarro in Summa, cap. 17. num. 218. vbi ait, quod verum est, quod quando prædium est melioratum, si impignoretur domino directo, non potest tunc dominus directus percipere fructus, neque quoad eam partem fructuum, qui ex melioratione capiuntur, neque quoad alios, qui sine illa perciperentur. Cuius forte ratio est, scilicet, quia fortè lex directo domino, tum concedit illos fructus pignoris posse facere suos, quando rei illa, cuius est directus dominus per impignorationem, redit ad se in eodem statu, quo eam transfudit in dominum vtilem: tunc autem est, cum est meliorata, quia tunc ratione meliorationis est quasi alia: idèd noluit ius vtile transferre dominium, quod sub censura peritorum iuristarum dictum esse volumus.

INSUPER circa illam tertiam conditionem, quam diximus esse requisitam, scilicet, quòd emphyteuta dominium vtile emphyteusis gratis, vel ferè gratis obtinuerit dubium emergit, an cum gratis dominus directus concessit possessionem emphyteoticam, aut feudalem, si à domino vtili sit ibi impignorata pro debito, teneatur computare fructus eius in fortem debiti.

Circa 3. cõ-

di.

Quæst.

AT videtur certè, quod teneatur ad id, quia si gratis eam concessit, & sine onere: ergo si sibi vendicaret fructus, videretur velle reuocare gratiã, quia nihil apud dominum vtilem relinqueret, quod responderet fructibus illi concessis: hanc autem gratiam semel factam sic reuocare non potest, quia iuxta regulam iuris, quod semel placuit amplius displicere non potest. In contrarium extrat conditio tertia. Certè in hac parte scrutando Doctores, non satis sibi constare inuenimus.

Arg.

AD quæstionem igitur præmittendo ea, quæ clariora sunt, & in quibus magis conueniunt, dicimus primò distinguendo multipliciter. Nam domini vtilis in feudo, vel in emphyteusi, aut

Dictum 1.

aut obtinere hæc dominia vtilia omnino gratis, vel ferè gratis nullo à principio pro eis collato pretio iusto, aut diminuto, sed solum pro seruitio, aut pensione quotannis exhibenda, aut non omnino gratis exhibita sunt, aut pro pretio iusto, vel minori iusto eis collata sunt. Si ergo (vt à clarioribus incipiamus) omnino gratis talia dominia vtilia obtinere sine aliqua obligatione pretij, aut constitutione seruitij, aut pensionis quotannis pro hoc impendendæ, non sunt dicendi contraxisse contractus emphyteusis, aut feudi. Quia hæc concessiones gratuita omnino longè abstant à natura emphyteusis, vel feudi, vt patet ex dependenti definitiones, quæ de emphyteusi, & de feudo communiter sunt tradita.

Dictum 2. SECVNDO autem dicimus, quod si emphyteuta, vel feudatarius ad obrinenda ista dominia vtilia magnam summam pecuniæ soluit, tunc dominus directus non potest fructus eorum facere suos, quia iam eos iusto pretio domini vtilis videntur emisse.

Quæstio. SED quid si ementes hæc dominia vtilia à principio minus pretium iusto pro eis dederunt? Respondetur tunc cum Nauarro, quòd tunc dominus directus si sibi impignorata fuerint, licet non omnes fructus vindicare sibi potest: tamen tanto plus ex eis retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus vtilis domino directo contulit. Probat Nauarrus per argum. l. quæ de dota. ff. de rei vend. & cap. pastoralis. §. item cum totum, de offic. deleg.

Dictum 3. TERTIO verò dicimus, quòd si pro aliquo annuali seruitio domini vtilis est obtentum, quòd propriè contingit in feudo, potest dominus directus, dum pignoratarius constituitur possessionis feudi fructus facere suos, dum iuxta glo. ca. conquestus, de vsur. seruitium non recipiat à vassallo. Si autem, vt plerumque fit contractus emphyteuticus initus sit in possessione, cuius vtile dominium conceditur emphyteutæ pro aliqua pensione cer-

ta singulis annis directo domino solvenda, siue illa pensio longè minor sit, quàm fructuum valor, siue non directus dominus factus pignoratarius illius, poterit capere sibi fructus. Huic accedit Syluest. verbo, feudum. §. 10. vi de Maior. in 4. dist. 15. q. 31. & Ang. verbo, feudatarius. §. 33. quia in isto casu, vt ibi, ait Syluester, si feudatarius, vel emphyteuta aliquid quotannis soluit domino, feudum, vel emphyteusis est concessa titulo oneroso, ideoq; si pignoraretur, dominus directus faciet fructus suos, neque enim conqueri posset, de hoc tunc dominus vtilis, postquam nihil redditurus esset pensionis directo domino, vt supponimus.

QVOD si fingas casum, in quo emphyteuta, seu dominus vtilis pro obtinendo hoc dominio vtili aliquo eam partem iusti pretij, tantum impendit simul cum onere, quòd tunc si bi impositum est soluendi quotannis portiunculam aliquam pensionis, dico tunc ad mentem Syluestri loco citato, quòd directus dominus, dum pignoratarius sit rei emphyteuticæ, nò potest sibi capere fructus, huius rationem hanc insinuat esse Syluest. quia illud caput conquestus intelligitur, quædo feudum, ac per consequens emphyteusis cõceditur à causa libera, id est, libere sine vlla solutione totius, vel partis pretij facta, aut conuenta dari à principio hæc dominia vtilia concedenti, dummodo ea cum aliquo onere quotannis aliquid seruitij, vel pensionis soluendi concesserit: tunc enim si remittat hæc onera, fructus sibi vèdicare poterit. Cum ergo aliquid pretij (vt supponimus in casu) datum sit à principio, sequitur, quòd dominus directus liberè, id est, sine pretio à principio non concesserit, licet cum prædicto onere concesserit, sequitur, inquam, quòd quamuis illam pensionem remittat, non poterit omnes applicare fructus, licet, vt insinuaui Nauarrus, tanto plus ex eis retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus sibi contulit, supposito, quòd tunc domino, vtili remitten-

Nota.

Intelligentia c. cõque situs.

da est pensio, & sic concordantur opiniones Doctorum, qui circa hoc variè loquuntur.

Ad argu.

AD argumentum autem in oppositum iam dictum est, quòd quando omnino gratis hæc dominia vtilia cõceduntur, quia neque pretium pro eis expetitur, neque ad aliquid seruitij, vel pensionis quotannis soluendum dominus vtilis manet obligatus, nomen feudi, aut emphyteusis amittitur: quia sunt non feuda, aut emphyteusis, sed quædam omnino gratuita donationes: quare si per impignoracionem redeant ad dominum directum (vt insinuat Syluest.) dominus directus nò potest sibi facere fructus, quia rei emphyteuticæ, & feudalis potest sibi capere fructus: non tamen rei, quoad vtile dominium iam donatæ: quando ergo ex sententia Nauarri requiritur iuxta tertiam conditionem, vt dominus directus fructus capere possit per impignoracionem, quòd dominus vtilis gratis, aut quasi gratis obtinuerit dominium vtile, hoc sic est accipiendum, vt gratis accepisse iudicetur, quando nullum pro eo impendit pretium dominus vtilis, licet cum onere pendendi quotannis aliquid susceperit, quia tunc si hanc remiserit pensionem dominus directus fructus omnes suos facere poterit, aliàs non.

Nota.

NOTA insuper iuxta glo. ca. conquestus de vsur. quòd si vèdo tibi fundum iusto pretio ea lege, vt quando cumque tibi soluero pretium, quòd mihi das, fundus ad me reuertatur. C. de pactis inter emption. & vendition. l. 2. in isto casu emptor dum non redimitur, lucratur fructus, aliàs si modicum esset pretium, præsumitur esse contractus in fraudem vsurarum de emp. & vend. ad nos. & de pigno. illo vos.

PORRO & si in materia de vsura de illo casu, qui capit salubriter, de vsur. continetur in primo tomo nostri instructorij ià actum à nobis sit, tamen, vt ordinem disputandi hic nò omittamus, illius libet hic refricare, & memoriam. Definirur etenim illic illo cap. salubriter generum seu maritù

recipientem pignus pro dote promissa non teneri fructus in sortem computare. Circa hanc materiam ne videamur, quæ illic semel diximus, hic transcribere, hæc pauca perstringemus dicentes primò, præmittèdo distinctionem, scilicet, quòd dupliciter vir potuit concedere dilationem dotis soluendæ, vno modo præaccipiendo pignus, alio modo pignus non præaccipiendo. Si ergo præaccepto pignore concessa est dilatio secundum Nauarum Sum. lat. ca. 17. num. 213. & secundum Sotum contra Armillam verbo vsur. §. 23. licitè potest sponsus fructus illius pignoris sibi percipere eos in sortem dotis sibi soluendæ non computando etiam si terminum solutionis dotis certum in futurum præfixerit, quia si concessit dilationem, visus est eam iuxta ius cõcessisse, & per hoc non renunciaffe, neque renunciare voluisse fructus, quos ratione damni emergentis (vt dicemus) licitè percipere potuit.

Distinctio.

SED quid si sponsus non præcepit pignus, & concessit dilationem dotis, an possit petere fructus: Respondetur circa hanc quæstionem variè contingit opinari. Quia Panormitanus c. salubriter approbatus per Syluest. vsura. 3. q. 4. ait scilicet, si ambo tam gener, quàm locer conuenissent de termino dilatorio, & gener tunc non peteret pignus fructificans non poterit fructus petere, quia videtur renunciaffe iuri suo, tecus est autem si interim pignus fructiferum peteret, quia tunc videretur potiri fauorabili sibi lege ista salubriter.

Quæst.

Argu.

AT licet ista sententia Panormit. aliquibus in foro exteriori videatur probabilis, tamen opposita, quam tenuimus in tomo. 1. & 2. parte nostri instructorij ca. 70. probabilis quoque videtur, scilicet, quòd poterit illos fructus expetere, tum quia iuridicè videtur. Probaturque capit. super hoc, de renunciatio. vbi glossa notat, quòd non est verisimile, quòd aliquis spontè renunciet iuri suo, cum contra talem præsumptionem admittatur probatio.

Resp.

I T V M quia si gener concessit dilationem dotis iuxta rationem Soti, etiam hic iuxta ius videtur eam concessisse non renunciando iuri suo, & damno suo, ideo licet non praeceperit pignus, potest sp̄sus petere, & reditus & fructus dotis nisi expresse renunciauerit iuri suo recipiendi fructus ultra dotem: hæc sententia est etiam fratris Iosephi Minoritæ in suis floribus Theologiæ, & probat eam ex vsu reipublicæ Christianæ, quia ius canonicum, & civile concedit marito posse petere redditus dotis, dum sibi non soluitur, quia salua dote ex eius fructibus tenetur onera matrimonij portare, & hæc est ratio nabilior opinio, quæ si est comprobata vsu (vt ait frater Iosephus) haud dubium, quin sit seruanda, imo in conscientia dum sciens, & volens non renunciauit tali iuri c. salubriter, & talis redditus, & fructus potest, & ei reddendi sunt, esto concesserit dilationem, neque acceperit pignus; quia renunciatio, ipso etiã iure dicente, debet fieri scienter, quia ei, quod ignoratur, renunciari non potest. l. mater. ff. de inoffic. testa. & debet esse spontanea, & propria voluntate facta. 7. quæst. 1. quamuis sine coactione. Hocque ita est, si obligatio soluendi dotem esset ad præsens tempus iuxta Nauar.

promittit, & qua gener legitime eam promissionem potest expetere tacite, & acceptare, quare de hac prima radice, & causa quaeritur, non enim tacite id promitteret, nisi aliqua causa eum obligaret. Huius tacitæ promissionis nullam aliam causam esse insinuat Nauarrus nisi obligationem, qua obligat maritum filia ad supportanda onera matrimonij salua tamen dote. At hoc affirmare nihil aliud est, quam in eam opinionem recidere, quam Nauarrus affirmans esse communem refutaue- rat, quæ quidem opinio communis ratione damni sibi obuolentis generi illos fructus capere posse aiebat. Nam ex ea obligatione, qua obligatur salua dote sustinere matrimonij onera, si non soluat statim dos, damnum sibi emergit, siquidem cogitur onera hæc supportare ex bonis proprijs, quod non tenebatur facere, nisi ex fructibus dotalibus, si statim dos sibi soluta fuisset. Sicut enim damnum emergens patitur creditor ille, qui propter moram solutionis sibi debiti cogitur sub vsuris accipere mutuum, quo ipse sit soluendo suo creditori, sic contingit & hic. Nam ex mora solutionis dotis promissæ, cogitur onera matrimonij expensis proprijs subire, quæ aliàs sustinenda erant ex fructibus dotis si soluta fuisset: & hæc clarior sententia est, quam non enervant rationes Nauarri in contra: non illa, scilicet, quod aliàs, quando esset verisimile, quod vir cum dote sibi soluta nihil erat negotiaturus, & lucraturus, cum tunc non patiatur damnum ratione rescindi damni illos sibi vindicare non possit pignoris fructus. Quia hæc ratio licet alicuius apparen- tiæ sit, sed non conuincit, tum quia lex ista cap. salubriter sicut & reliquæ leges, respicit id, quod est verisimile, quia respicit id, quod regulariter contingit, & non id, quod raro. At regulariter contingit, quod mariti fatigant conseruare dotem vxoris ex eius fructibus vel negotiatione se sustentando, & familiam, licet aliquando male cedat negotiationis alea: & quia constare non potest, dum dos non est soluta, quid gener facturus

Nauar. sententia reijcitur.

Damnum emer. currit in genero. Ratio.

Satis fit rationibus Nauarri.

Quest.

I A M verò hic illud nos præoccupat dubium, cuius adhuc non omnino est explorata veritas, scilicet, quis nam ille titulus sit, cuius gratia generius habet accipiendi fructus pignoris ultra fortem nondum solutæ dotis? circa hoc cum multi multa dixerint, Nauarrus commento de vsu. numer. 71. & in sum. c. 17. num. 213. cum aliorum varias opiniones de hoc recitauerit, easque repulerit, in hanc tandem sententiam suam obfirmat animum, scilicet, quod titulus, id facti iustificas est, tacita quædam promissio, qua focer, vel institutor dotis promittit illos fructus, propterea quod obligat maritum ad onera matrimonij sustinenda salua dote: sed profecto ista tacita promissio aliam habet iustitiæ radicem, & causam, qua focer sit tacite

Varianti doctores.

rus esset de dote, & quia præsumitur, quod boni viri functus officio eam conseruaret ex eius fructibus se suam que vxorem alendo, ideo illos fructus pignoris sibi capere potest, quia verisimiliter id damni pati aliàs a lege iudicatur, tum patet ex ratione textus cap. salubriter, vbi insinuat, ideo illos fructus licere capere, quia vt ibi dicitur frequenter dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij sustentanda, quasi Papa dicat nihil miri si hos fructus genero indulgeamus, vt capiat in refectione illius damni, quod frequenter patitur ex eo, quod sibi frequenter constituitur dos, cuius fructus frequenter non sufficiunt ad onera matrimonij supportanda: quare male ait Nauarrus, quod hæc ratio damni non quadrat textui.

Facit textus salubriter.

Satis fit 2.

S E D neque illa secunda ratio Nauarri obstat, scilicet, quod si id, quod gener passus est damni suppledo de suis bonis, quod suppleturus erat alias ex fructibus dotalibus non adæquaret fructus, tunc non integrè posset eos percipere, quia huic superstitioni obiectioni Nauarrus (nisi velit Nauarrus dissimulare) sufficienter respondet textus, insinuans hoc non esse curandum: aut super eo scrupulizandum, cum frequenter (inquit) dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda, quasi dicat, tantum abest, vt ipse gener accipiendo fructus detrimentum inferat, vt ratione damni, quod hac ratione frequenter patitur, posse illos fructus pignoris sibi accipere sibi concedatur.

Facit text.

Satis fit 3.

I T E M illa tertia ratio Nauarri minoris momenti est omnium, vbi obijcit, quod alere vxorem, quia ad id vir tenetur, in damnum non cedit viri, quia dico, licet teneatur alere, tamen non ex proprijs, quando suppetunt bona dotalia soluta aut soluenda. Nam secundum Innocentium in c. per vestras, de dona. inter virum & vxor. aliquis potest vxorem sine dote accipere, si sic accipit tenetur eam alere ex proprijs bonis, alias si sine dote sibi promissa noluit eam accipere, ex proprijs eam alere non tenetur, qua

re perstat inconcussa communis sententia.

I N S V P E R Garcia loco citato illata videtur acceptare super hoc quorundam opinionem, qui autumant hanc perceptionem fructuum iustificari ex eo, quod hic veluti quædam impositio census interueniat, quia focer soluturus debitum dotis illud onerat super pignus, quod tradit fructiferum, quasi census impositum, vt inde soluat dotalis pensio, sed hoc minus habet apparentiæ, si in rigore sumatur, quia in censu non manet libertas illum redimendi apud emptorem, hic autem apud generum (vt supponimus) manet libertas repetendi debitum dotis, & reddendi pignus, quod si dixerint generum hac priuari libertate, saltem dico, quod hac nostra tempestate, vbi post motum Pij V. census constituti non numerata pecunia non valent, neque iste valeret. Argumentum autem, quod contractus census hic propriè non interueniat est, quia hypotheca census apud venditorem, census solet manere, hic autem pignus hoc pro dote non apud focerum super illud constituentem, & vendentem talem dotalem censum, sed apud generum, qui fingitur illum emere, manet.

In apparen- tia s. Gar.

Quæst.

P R Æ T E R E A quæstio affinis accedit, an si fructus pignoris dotalij onera matrimonij excedant eos cum illo excessu possit gener percipere? ad hoc respondet Syluest. verbo. vsur. 3. q. 2. quod gener illud plus vpotate obnoxium restitutioni restituere debet, quia causa cessante cessat effectus de appellatione cum cessante. Sed quia hæc onera secundum quantitatem dotis communiter æstimantur, quia secundum dotis quantitatem mulier alimentanda est l. Si cum dote. §. si autem. ff. solu. matr. & de dona. inter virum & vxorem c. per vestras, dubitauerit forte hic aliquis an cum suscepti pignoris fructus excedunt quantitatem fructuum alias ex dote perceptibilium, ex fructibus pignoris possit tunc gener eam sustentationem iuxta qualitatem decentiæ itarus vxoris,

Sent. Sylu.

ris percipere, quam ex fructibus dotis, quia modici erant futuri, percipere nequiuisset.

Res ambig. Argum. AT quidem res est ambiguitate plena, propterea, quod iuxta. l. si cum dote secundum dotis quantitatem mulier alimentanda est, at (vt supponimus) secundum quantitatem dotis in hoc casu, secundum decentiam status (quia modica erat dos) alimentari non poterat, ergo neque ex pignore dotalitio secundum decentiam status eam sustentare non poterit.

In oppos. IN oppositum est, quia hoc pignus impenditur, vt ex eius fructibus sustentetur vxor, quam ratio dicit iuxta decentiam status sustentandam fore.

Resp. Derigore. Respondemus ergo ad questionem primò, quod si hic agamus summo rigore, dicendum videretur, quod in hoc casu ex tali pignore non possit sibi vè dicare gener nisi fructus ex æquo correspondentes fructibus, quos habiturus erat ex dote promissa, & non vq; ad decentiam status vxoris sustentandam, quando dotis promissa ad tantum sufficientes non fuissent, tū quia pignus est veluti quidam fideiussor, at fideiussor nō tenetur vltra debitum, ergo neque pignus dotale vltra quantitatem dotis, tum, quia, vt tradit Innocentius c. per vestras de dona. inter virum & vxor. quamuis vir non teneatur vxorem admittere, nisi quoad redditionem debiti non soluta dote sibi promissa, si tamen eam sine dote ducat, tenetur eam alere secundū conditionem personæ vxoris, ergo si sine dote eam ducens teneretur, eam secundum decentiam status eius alere, ergo multò magis, quando contentus fuit dote modica & insufficienti tenebitur iuxta decentiam status vxoris, eā ex proprijs supplendo, quod deest doti alere, ac per consequens ex pignore non poterit supplere, quod doti promissa deest ad integrè iuxta talem decentiam alendam vxorem. Caterum etiam dicimus, quia vt in plurimum viri omninò voluntariè non consentiunt in dotem inferiorem, quam exposcit alimentatio vxoris iuxta decentiam status eius, sed mallent sibi ad id

sufficientem dari, & Papa cap. Salubriter testatur, quod cum frequenter dotis fructus non sufficientes ad onera matrimonij sustentanda, potest gener fructus pignoris ad id accipere, sequitur, quod in nitèdo magis æquitati, quam rigori, possit gener etiam (si dos promissa minor sit, quam quæ par sit ad alendam vxorem iuxta decentiam status) ex fructibus pignoris, si ad id sufficiant vsque ad prædictam sufficientiā decentiæ accipere accedente, quod so ceteri regulariter exigunt suas filias decenter pertractari, quare dum expressè nihil incipiunt, quasi ratione exigent ad id omnes pignoris fructus, cum notabiliter non excedunt sumptus sustentationis decentis præsumuntur velle præstare.

Idem de vi dua. QVOD autem dictum est de genero, idem de vidua dicendum est, scilicet, quod quia dos quandiu non restituitur à marito, vel mariti hæredibus vel à patre proprio, dum fuit illi promissa, & non soluta, gaudet iure speciali dotis, quia cum illo onere trā fuit aut fuit promissa, idè vidua dū sibi non redditur, potest licitè percipere alimenta salua dote, ita Panor. cap. Salubriter, de vsur. & Contr. de contrahentibus, quæ. 35. conclus. 9. & Nauarrus Com. de vsur. nume. 73. & Nauar. sum. Lat. cap. 17. num. 213. & Sotus de iusti. & iur. libr. 6. q. 1. ar. 2. & Garcia libr. 2. de Contract. cap. 16. pagi. 489. & sum. Angelica tenent contra Ioan. de Lig. & Ioan. And. & Innoc. in d. c. Salubriter, & contra Syluestrum verbo Vsur. 3. quæ. 7. vbi ratione lucri cessantis ait, posse viduam fructus pignoris tūc dati accipere, & non alias, sed si alium de haberet vnde sustentari posset intra annum in quo hæredes mariti iure non tenentur ad dotem mobilem intra illum annum sicque ratione lucri cessantis illos fructus percipere posset, secus post annum, ita Syluest. Sed nostra indifunctè sententiā est probabilis, & vera propter rationem iam allegatam. Imò secundum fratrem Iosephum in suis florib. licet mortua vxore post mortem viri, non recuperata sua dote, liberi remanentes nō possint

Idem de vi dua.

Sent. probabilis.

sint ratione dilationis soluendæ dotis maternæ, ali quid exigere pro alimentis vltra sortem, tamen nos dicimus, quod etiam contrarij concedunt, scilicet, quod quando hæredes mariti sunt in mora soluendi dotem ex culpa sua, & non ex negligentia viduæ; tenentur ei omne damnum ex dilatione subsecutum refarcire, vt si propter dilationem dotis viduæ coacta est ad vsuram mutuam accipere, aut desistit lucrari, quia cum sua pecunia dotali negotiatura erat, quia alia pecunia ad negotiandum carebat, pater, quia vidua, cum suo hoc detrimento expectare dilationem dotis non tenetur. Secus si hæredes nequiuissent citra culpam suam antea soluere, quia tunc piè magis illic est agendum. Et non solum hoc ius viduæ concedimus, sed etiam contra fratrem Iosephum filij remanentes post matris viduæ mortē, cui dos non fuit restituta, quod possint à quocumque detinente dotem matris exigere, quod restituat dotem maternam, aut salua ea præbeat eis alimentata si aliquis affirmet, non ei contradicam, quia ratio hæc apparens pro eo facit, scilicet, quod quia cum illo onere transfuit dos materna in patre eorum, cum illo onere transfuit etiā in auum, vel in fratrem maiorem vel alium si concessione patris illam dotē vsurparunt, renuntq; statim restituere, quia res grauata aliquo onere cum eo transit nisi restituatur.

Filiorū vidua ius.

Quæst.

SED hic quærendum restat quando veniat restituenda dos post mortē mariti, ad quod dicimus, primò, quod secundum ius ciuile bona dotalia immobilia, vt fundus, siue domus sunt, statim à morte viri viduæ restituenda sunt, quia horum bonorū nullum apud hæredes transfuit dominij: si autem sunt mobilia tunc dicitur secundum quod heredes viri ea non tenentur restituere, ita C. de rei vxoria act. l. vn. §. exactio vide. l. 31. titul. 11. Parti. 4.

Quæst.

ALIE autem minutiores quæstiunculæ huc solent aduocari, qualis est illa, vtrum mutans genero sum-

mam debitam pro dote, si accipiat ab eodem genero pignus dotalē possit lucrificare fructus possessionis, vt gener faciebat, cui facit satis Bal. in rubr. C. de vsur. dicens, quod non, quia mutata persona mutatur priuilegium, poterit tamen quis à genero emere tales fructus, imò & ius illius possessionis facietq; fructus suos, nisi fraudulenter in hoc egerit fingendo se emere cum intenderit mutare.

SIMILITER affimilis est illa Quæst. quæstiuncula vtrum hæredes mariti possit facere fructus suos illos quos ex pignoratitia possessione assumunt alimentando intra annum, quo restituere non tenentur mobilia dotalia, viduam. At in responsione negatiua conueniunt Panor. Io. And. & Host. in d. capi. salubriter, dicentes, quod non, imo etiam non lucrantur fructus rerum mobilium, si quid acceperunt, quia licet quoad res illas mobiles nō sint in mora, nisi post annum, tamen earum fructus, quos habuere intra annum cum ipsis rebus restituere tenentur secundum Sal. & Ang. in d. l. vnica. §. exactio. quod dupliciter Syluest. verbo vsur. 3. q. 6. moderatur dicens intelligendum esse sic, non facere fructus, primò si non alunt relicta, quia secus est si eam aiunt, secundò de fructibus prouenientibus ex illis, & non ex industria, quia alias, si cum pecunia dotali lucrati sunt non tenentur de lucro, nisi post annum ratione lucri cessantis, ita Sylu. sed iam diximus bona dotalia quousque sint viduæ restituta illam illius pignoris expetere fructus licitè posse ex mente Soti & Nauarri, & Garcia.

Resp.

Quæst.

PRÆTEREA Syluest. q. 8. verbo vsur. 3. & hoc excitat dubium vtrum validum sit statutum, quod interim dum non soluitur dos viduæ, alimentata suppeditentur ei. Syluester ibi post variam disputationem, & citationem doctorum admittit, quod sit validū, quod interim decernatur aliquid certum pro alimentis, dum sibi dos non soluitur ita Cardinalis in Clementin. ex graui, de Vsuris, ait hoc statum siue consue-

consuetudinem posse tolerari, & se ita consuluisse, Paduæque seruari, ita Nauarrus in summa, c. 17. num. 213. Ita Garcia, vbi supra ait, in Catalunia legem vigere de præstando viduæ pignus fructiferum, quo sustentetur interim, dum sibi non soluitur dos: ita Conradus de Contractibus, quæ. 35. con. 6. & Nauarrus Commento de v-

furis, numer. 73. & rationem adiungit Syluester, quia quoddam acciperet mulier virtute huius statuti, conferret accipere non tanquam lucrum ex mutuo, sed tanquam pœnam legalem, vel interesse determinatum à lege, imò secùdum Sotum lib. 6. de iust. & iur. q. 1. ar. 2. quod vt verum approbat Nauarrus in sum. c. 17. num. 213. etiam nullo existente tali statuto maritus, qui dotem recepit, & hæredes eius in causa diuorij tenentur vxori viduæ, aut separatæ ad alimenta subministranda, quæ salua manente dote præstari possunt, quousque in suam restituta sit dotem, quod illimitatè Sotus & Nauarr. approbant, scilicet, quia, id est priuilegium dotis, & ius eius, quousque sit restituta contra Syluestrum vbi supra, & contra Archidia. & Cardi. quasdam limitationes pertinentes ad iustificandum lucrum cessans ponentes, quasi sentientes secluso statuto, solum ratione lucri cessantis ista alimenta salua dote, viduæ, aut separatæ deberi.

Quæst. IN SVPER non contemnenda hic se nobis obijcit quæstio, super quâ concertantes sunt Sotus & Nauarrus, ea nempe, est an creditor pignoratarius fructus agri sterilis sibi dati in pignus, quem nõ colebat Dominus antea, quia non viridescebat, & sterilis reputabatur, possit sibi appropriare, si illum coluit, & quidem Sotus de iust. & iur. q. 1. ar. 2. ad 6. lib. 6. ait non teneri talem pignoratarium in partem solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor non colligebat, neque colligere cogitabat. Quod duplici ratione probatur, quia depositarius magnæ pecuniæ copiæ non tenetur fructum, quem ex ea pecunia sibi parauit, computare inter res depo-

nentis, ita vt deponenti teneatur illi restituere, sed potest illud applicare sibi, & hoc non alia ratione, nisi quia pecunia penes se deposita de se est sterilis, sed pari ratione ager hic (vt supponimus erat sterilis) ergo pari ratione pignoratarius eum colens eius fructus sibi vltra fortem vindicare poterit.

SECUNDO pro parte Soti arguitur, quia dominus agri sterilis, quem impignorauit, si haberet ius ad fructus à pignoratario ex eo collectos, id idè esset, quia aliàs pateretur danum, & minus haberet de eo, quod deberet habere, sed quia Dominus huius agri (vt supponimus) nihil ex eo collecturus erat, nullum passus est danum, neque enim minus habet, quam aliàs habiturus erat, ergo nihil de his fructibus est ei restituendum. Patet cõsequentia, quia auctore Diuo Thoma restitutio ad hoc respicit, vt qui minus habet non minus habeat, quam deberet habere. In oppositum est Nauarr. in sum. c. 17. nu. 216. qui hanc refutat Soti sententiam.

IGITUR pro decisione quæstionis, statuitur hæc conclusio Nauarr. sententia, scilicet, quod pignoratarius nequit sibi applicare fructus agri sterilis, quem idè non colebat Dominus, quia sterilis erat, talisq; reputabatur, verior est, quam tamen cum hoc grano salis condire libet, scilicet, quod verior sit, nisi fructus essent modici, & expensæ, & labores, quibus ille ager alias sterilis adiutus illos modicos attulit fructus, essent tam magni momenti, vt pignoratario non remaneret, nisi modicum fructus, quod tunc quasi pro nihilo reputatur, aut quod suæ industriæ tantum debetur. Hæc autem limitatio est de mente Garcia. Probat autem Nauarr. hanc suam conclusionem in parte contra Sotum. Primò, quia pignus est res propria debitoris, Domino autem proprio cedunt fructus possessionum fructificantium, sicut reuera vsus equi priùs indomiti & industria pignoratarij domesticati, & vtiles facti cederent Domino equi, & non pignoratario. Secùdò patet, quia

Arg. r.

In oppos.

Conclus.

Limitatio.

Probat. 1.

alioquin citra dubium si oppositum conclusioni concederetur, subinde cõsequenter necessariò concedendum esset, quod creditor, qui sua solerti industria in triplum fructus plures collegisset, quam debitor cogitabat colligere, non teneretur tunc ad restituendum, quod amplius collegisset, quia eadem videtur ratio de pluribus, & paucioribus fructibus collectis, quia vtrique cedunt iure domino possessio nis, ergo si quia sterilis est, pauciores fructus cederent pignoratario, ergo etiam copiosiores in triplum, quod tamen est fallum secundum omnes, ergo & antecedens est fallum.

Ad 1. arg.

AD primum igitur argu. ex parte Soti dicitur, quod non est eadem ratio de pecunijs depositario causa custodiae conceditis, & de possessione quamuis sterili impignorata, quia pecunia de se non est fructifera, vnde lucrifactum ex ea totum acceptum fertur industriæ, at verò ager quamuis reputatus sterilis suapte natura fructiferus est cuius indicium est, quod in casu, de quo agitur industria coadiutus fructum etiam attulit ex se.

Ad 2. arg.

AD secundum argumentum respondetur, quod quia illa possessio est propria debitoris, cum sit suapte natura fructifera, si quos fructus attulit, deductis expensis ipsi cedunt debitori, qui est proprius Dominus.

Quæst.

PRÆTEREA digna scitu occurrit quæstio, scilicet, an pignoratarius teneatur fructus pignoris computare in fortem, non solum quos recepit, sed etiam quos potuit percipere. At licet de perceptis omnes conueniant, quod teneatur eos computare in fortem, sed de percipiendis, & non perceptis controuertitur inter Doctores. Nam glo. in c. cum contra, tit. de pign. & Pan. ibi, & Ioan. And. in ca. 1. & 2. de vsuris tenent, quod tenetur pignoratarius fructus sua negligentia nõ perceptos computare in fortè, & si quid superest ex eis restituere debitori. At verò Hostiè. de his perceptibilibus, & negligentia pignoratarij non perceptis contrarium habet. At tandem verius dicitur cum Cal. eos concordant. Instruct. Negot. lib. 2.

te per distinctionem, scilicet, quod si satisfactum est iam forti, tenetur pignoratarius etiam de percipiendis, quia post satisfactionem debiti acceptam est possessor malæ fidei non restituendo pignus, si verò non est satisfactum forti non tenetur, nisi fuit in dolo, vel lata culpa in non colendo agrum, & colligendo fructus, & sic per hanc limitationem concordia statuitur inter doctores & concordant lex 1. & lex 2. C. de pig. act.

Distin. concordans.

Quæst.

SED iam tandem non est hic præterenda & illa quæstio, scilicet, an pactum legis commissoriæ reprobatum sit generaliter in pignoribus, quam quæstionem Syluester verbo pactum. q. 14. post aliquam indaginem veritatis sic soluit dicens primò, quòd istud pactum de se non est illicitum, quia fieri posset de se licite per nodum oppositionis pœnæ, sed solum fit illicitum ex prohibitione iuris civilis, ne scilicet, nimium læderentur debitores in perditione, vel exigua venditione pignorum, & vt tolleretur occasio mutuari sub spè lucri, vt dicit Pan. in d. c. significante, & eo modo reprobatur in pignoribus iniuste vendendis in casu quo secundum leges venditio est iniusta, scilicet, si sit iniustitia vltra dimidium iusti pretij, similiter si fiat ex voraci cupiditate creditoris. Secùdò & vltimò resolutorie ex sententia Arch. in 2. par. titu. 1. c. 7. & ex mente Syluest. loco vbi supra, & in Rosa aur. casu 28. concludimus, quòd si hoc pactum fiat de pignore vendendo non in fraudem ad lucrandum ex mutuo, sed in pœnam causa contumaciam debitoris coercendi non erit illicitum, atq; idè pignus erit venditum, ex conuentione pretio iusto legaliter, & si plus valeat nihilominus erit emptoris ratione pœnæ.

Distin. 3.

Distin. 1.

De ludo, & quod sit duplex, & quod eius communis conditio sit equalitas, an semper, quod quis non est soluendo in ludo non potest lucrari, & an lucrari possit, cum alter collusor est admittitur, de eius impotentia ad soluendum vel ad perdendum, & quid si una manu lusor suum restans, scilicet, 30. ad 40 & an, si quis ex excessu in peritia ludi aliquid lucretur, id teneatur restituere.

CAPVT XXI.

De ludo.

OST materiam pignori, quæ accessoria sunt ad contractus agētibz nobis de contractibus, quia ludi alearum, & alij huiusmodi, qui solatiij causa, vel cupiditatis lucrandi gratia exercentur, quandam præ se ferunt naturam contractus, operæpretium erit in suo loco, vbi solita est hæc materia ludorum disputari, eam omnino præterisse videamur, aliquid ad hanc materiam, attinens (& si non omnia, quæ in primo nostri Instructorij to. par. 2. art. 31. capi. vsque ad 35. discussa sunt) breuiter attingere. Igitur ludus alius est cum contractu coniunctus qualis est ille, in quo quædam lucrandi contentio interuenit, alius verò est, qui alienus est à natura contractus, qui recreationis gratia exercetur, vt est ludicra aliqua, quæ in comœdijs, vel tragœdijs representantur. At quia in ludo primo modo accepto immiscetur quædam in opere competentia, qualis in verbis in contractu sponsonum solet interuenire, ideo ad contractum sponsonum solet reduci, quamuis non nihil discriminis hic agnoscat, quia ludus gratia recreationis assumitur, licet cum opere intendatur Victoria: sponsones autem, & si ad euentum respiciant, tamen gratia recreationis non sunt inuenta. Communis autem conditio tam ludi, quam sponsonum est æqualitatem in seipsis exposcere, ex quo corollariè colligitur id de necessitate iusti ludi esse, vt unicuique partium suppetat pecunia (si pecunia luditur) quò sit soluendo, si perdidit,

Duplex ludus.

Communis conditio ludi equalis.

rit, vel saltem possibilitas realis ad hoc subsit, hac autem possibilitate carent proprijs bonis carentes, vel quibus ius ad ea alienanda non inest, quales sunt minores & pupilli. Ex quia quoque æqualitatis in ludo requisita conditione secundò elicitur, collusores sese æquali alex fortunæ exponere necesse esse, quod tunc fit, quando neutrius peritiæ excessus in ludo est notus ipsis.

IAM circa primum corollariū. Quæst. inuestigatu opus est, an in omni casu citra omnem exceptionem, qui non est soluendo, quod perdidit in ludo, possit aliquid lucrari, id est, quære, an in casu, quo perdens in ludo sui collusoris impotentia ad sibi soluendum, si lucraretur, aduertenter exploratam habet, collusor hic impotens tum lucrari, tum lucrata retinere possit? Circa hanc autem quæstionem in Varias sententias secedunt doctores. Nam Nauarrus capi. 19. nu. 12. in summa, & Metina Complut. quæsti. 22. C. de restitu. quibus magis accedit Garcia tenent, quod cum nota & animaduersa est collusori perdenti impotentia alterius ad sibi soluendum, si lucraretur, potest impotens tum lucrari, tum lucrum retinere, quod sibi hac persuadent ratione, scilicet, quia scienti & volenti non fit iniuria, qui probabiliter præsumi potest, quod gratia alicuius capiendi solatiij cum illo impotenti ad soluendum volens ludere, id lucrari gratis voluit impartire iuxta regulam iuris 27. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus.

SOTVS verò de iust. & iure, lib. quarto quæsti. 5. artic. 2. & Alcozerus cum alijs à se allegatis in lib. de ludo, c. 16. contrariam astruunt sententiam hac moti ratione, scilicet, quòd ludus de se æqualitatem exigit, vnde nisi extra rationem & leges ludi, animo donandi largiatur, neque accipi, neque retineri id lucrari non potest & perdere poterit.

CÆTERVM his nihil obstantibus, quia mediantes sententias inter extremas verisimiliores esse ducimus, maxime quando hæc mediæ magis consonant

Quæst.

Varians docto.

Sen. auth.

nant rationi, & iuri, idè dicendū videtur, quod, quoniam præsumptio incruent probabilis donationis, quia illa quantitas dati lucri respectu qualitatis personæ dantis & temporis, quò datum est, & alijs consideratis considerandis, non est immodica, nequã magna, vt non sit censendus donasse, poterit, & licitè accipi, & retineri. Secus si tam magna est, vt his consideratis non sit præsumenda donatio iuxta ca. & si quæstiones extra de Simo.

Fit satis obiectio Garci.

NEQVE obstant rationes in contrarium, quas allegat Garcia, scilicet, quod ratione assumptæ recreationis in ludo censetur id lucrari fuisse largitus, quia id non est præsumendum de iure, quòd respectu donantis fuit excessiua quantitas, quia non præsumitur pro recreatione hac voluisse donare excessiue. Neque obstat secunda ratio, quod licet requiratur æqualitas in ludo, potuit cedere iuri huic æqualitati. Respondetur enim, quod licet potuit renunciare huic æqualitati sicut in cæteris contractibus, sed non est præsumendus voluisse ei renunciare, quando excessiua arbitrio boni viri fuit quantitas à se soluti impotenti perdere. Neque obstat regula iuris allegata, quia non liberè omnino censetur hic consentire, aut consensisse, in solutionem summæ excessiue, quia alias nollit soluere, nisi standi promissioni, scilicet, quòd si perderet, solueret, si videret aliquo modo restrictū. Et iuxta hanc limitandam esse censemus nostram sententiam, quam tenuimus in 1. tomo loco citato, licet illam probabilem reputemus respectu pauperis sic lucrantis à diuite valdè, quia tunc præsumeretur donatio.

Limitata sent. aush.

Quæst.

HINC corollariè sequitur, quid sit dicendum ad dubium illud, quo queritur, an si collusor admonitus de impotens alterius collusoris ad perdendum adhuc cum eo ludere pergat, impotentia ad perdendum possit tunc, si quid lucratus fuerit, retinere, quia sic planè per distinctionem fit satis huic dubitationi. Nam si per præmonitionem efficaciter, & in effectu certioratus est de impotentia alterius, & rea-

Respon. per distin. Dicitur 1.

liter ablata deceptione cõtendens ludere perdidit, quod ille impotens lucratus est secundum probabilem opinionem Nauar. Metinæ, Garcia restitui non tenetur. At verò secundum verisimiliorem nostram sententiam mediantem inter extremas Nauarri, & Soti tenebitur restituere, si luorum magni momenti fuit, ita vt donationis titulo præsumendum non sit sibi datum. Nam cum ad perdendū impotens iure ludi (quia intercessit iniquitas) id lucrari nequiverit, nisi titulo donationis id non potuit accepisse. At (vt supra diximus) donatio nõ præsumitur de iure, quando immodica est, & excedens respectu qualitatis personæ, nisi eam postea extra ludum denuò liberè cõfirmasset, sicut minoris iusto vendens merces non cõsetur (si alicuius momenti magni sit) reliquum emptori minoris ementi velle donare, nisi postea extra contractum venditionis liberè confirmet donationem secundum Nauarrum in summa Lat. cap. 23. num. 88. & c. 17. nu. 81. sic & in præsentiarum, quia sicut necessitas vendendi vèditoris donationem facit inuoluntariam secundum quid, sic etiã hic alicuius necessitas, quæ se offert capiendi in ludo aliquid solatiij, vel exercèdi se ibi cum perito, vt inde peritior euadat, inuoluntariū reddit secundum quid ad dandum impotenti perdere, quod alias in tanta quantitate non daret, & sic dixisse est securius.

Dicitur 2.

SECVNDO dicimus iuxta aliud distinctionis membrum, quod si per admonitionem realiter suum errorem deponere noluit, quia adhuc persuasus, quod alius possit perdere, & sit soluendo cum eo contendit ludere, iuxta sententiam Alcozeri huiusmodi impotens magnam si lucretur copiã, restituere eam tenetur, quia donatio non præsumitur: neque eam legem ludi accipere valuit ratione inæqualitatis. Secus si quantitas lucri esset sic modica, quod de eius donatione esset præsumendum.

Dicitur 3.

TERTIO dicitur, quod si collusor impotentiam de iure, vel de facto alterius

alterius ad perdendum ignorauit, im-
potens tunc si quid lucrificet obno-
xius manet ad huius lucri restitutio-
nem, & hoc pro confesso est omnibus
doctoribus, & ratio id conuincit, quia
hic quidem est inæqualitas, scilicet, lu-
crandi & non perdendi.

Quest. de
æqualitate
in ludo.

SVCCEdit & alia quæstio nõ
omnino ab similibus præcedentibus, ubi
quæritur, vtrum æqualitas requisita
in ludo tam rigidè, & ad perpendicu-
lum sit obseruanda inter collusores,
vt vnus eorũ, nequeat in maiori sum-
ma lucrari, quàm alter.

Arg.

NEQVE deest dubitandi ratio,
tum quia in sponsonibus, ubi necessa-
ria obseruatu est æqualitas, solitè sunt
iniri sponsones inæquales, scilicet 10.
pro 100. tum, quia cum libertas homi-
nis inæstimabilis pretij sit, contingit,
vt exponatur ludu quotidie pro certa
summa, quod vsu euenit in ludentibus
suam libertatem ad in triremibus re-
migandum, cum tamen intercedat
inæqualitas.

Distinctio.

PRÆMISSA ergo distinctione
sine qua alias confusa esset responsio
ad quæstionem.

Dictum 1.

DICIMVS primo, quod quæ-
stio hæc in duplici sensu disputari so-
let, & potest. Vno modo absolutè, scilicet,
an vna manu, vel pluribus, qui ha-
bet tantum 20. scuta ad perdendũ, quæ
ludo exponit, possit cum eis lucrari
30. scuta, quæ alter collusor exponit.
Alio modo potest disputari in hoc
sensu, vtrum qualibet manu, & vice
possit aliquis plus lucrari, quàm pos-
sit exponere ludo.

Respd. ad
q. in 1. sensu.

IN primo igitur accipiendõ sen-
su, ita vt ad omnes manus & vices lu-
di coniunctim habeatur respectus sic
contra Sotum libr. 4. de iustitia & iur.
quæstione 5. artic. 2. & contra Alcoze-
rum lib. de ludo, c. 16. & contra Meti-
nam Complutensem in hoc sensu ne-
gatiuam tenentes, nos hic amplecti-
mur affirmatiuam: quam vt probabili-
lem in 1. 10. 2. par. c. 3. defendimus,
& nunc rursus in hoc sensu eam sequi-
mur cum Nauar. in sum. cap. 19. nume.
12. & cum Metina in sua Instruc. §. 28.
de ludis, & cum Garcia libro secun-

do de contractib. capite 19. pagi-
na 575.

A T patet, quia satis seruatur *Proba. 2.*

æqualitas in ludo si cum 5. scutis
expositis pro vna manu lucratur
in illa manu, quod & facere
potest alia 5. & rursus habitis 10.
si exponendo ea decem alia ma-
nu lucretur & alia 10. & sic dein-
ceps calculando vsque ad finem
ludi, quod communiter accidit.

Tum, quia omnes communiter
præsupponunt hoc fieri posse. Tum,
quia nullum ius, aut ratio refraga-
tur, quin tenuiores substantia
& pauperiores, si ludant cum diuiti-
bus possint, lucrari plus à diuiti-
bus, quàm diuites ab ipsis. Patet e-
tiam ex rationibus adductis ibi à
Nauarro suis testibus comprobatis.
Primò, quia vt habetur capit. si qua
de rebus. 12. quæstione secunda, &
§. pupillus. Institut. de inutil. stipul.
contractus cum pupillo, aut Eccle-
sia factus valet in alterius præ-
iudicium, quamuis in eorum non
valeat. Secundò, quia iniuriæ ca-
pax est, qui eam inferre nequit lege
illud. ff. de iniur. transumpta in cap-
it. illud decima quinta quæstione
prima ergo amissa facultate in
paupere in ludo plus perdendi, quia
plus non habet, non amitteret facul-
tatem plus lucrandi, iuxta illud.

Notu.

Opinionem autem contrariam Soti
veritatem obtinere solum autu-
mat Nauarrus in eo, qui falso asse-
rens se donandi, & perdendi faculta-
te non carere ad ludum allicit, quod
arguit l. secunda. C. Si minor maior.
se esse dix.

SECVNDO in secundo
sensu iam superest respondere ad
quæstionem, quando ergo queri-
tur, vtrum in qualibet sigillatim,
& seorsum manu, possit plus lucra-
ri, quàm in ea perdendum possit ex-
ponere, vt, verbi gratia, si pro prima,
vel secunda manu non habuit, quæ
perderet, nisi tantum 5. scuta, an in
tali manu potuit lucrari 8. aut 10. Di-
citur primò, quod tum æqualitas lu-
di, tum vsus communis hoc in ludo
obser-

Respd. ad q.
in 2. sensu.

obseruat, vt cum collusor viderit sum-
mam expositam ludo à suo contra-
rio pro vna qualibet sigillatim manu,
suam nõ adæquare, aut suam minuat,
aut nolit ultra in ludo procedere, ne
in qualibet seorsum, manu plus cogat-
ur perdere, quàm possit lucrari: & ita
dicendum esse videtur, quod si quis
velit exercere ludum secundum om-
nem rigorem obseruado legem ludi,
id est æqualitatem, nõ potest licitè fie-
ri, vt cum eo colludens plus possit qua-
libet vice, & manu sigillatim lucrari,
quàm possit perdere qualibet dicta ma-
nu. Sicque in hoc rigore accepta opi-
nio negatiua Soti & Alcozeri vera
est. Secus autem est si vnus collusorũ
animaduertens fortem, quæ exponens
alter tantum perdere potest minorè
esse sua: nihilominus amicabilem, &
voluntariè velit ludere cum æquali-
ter non potente perdere. Quia tunc il-
lud plus, quod lucratur alter, quàm pos-
sit perdere videtur ei condonare vel-
le, sicut vsu euenire solet in amafijs
colludentibus cum suis amatricibus
foeminis. Quibus etiam machinanti-
bus thecnas in ludo solent vltro con-
nuiere: & in hoc sensu, & cum admix-
ta libera donatione, qualis sæpè fit in
ter familiares & amicos, tolerari po-
test opposita opinio affirmatiua Nau-
arri. Sed cauendum est in hoc casu,
ne præsumptæ donationis conditio-
nes signatæ à iure excedantur.

De rigore.
De aquita-
te.

Exemplum
in amafijs.

Quest.

HINC corollarie sequitur, quid
ad illam quæstionem dicendum sit,
qua quæritur, an si vna manu lusores
exponant suum restans, quod Hispani
cè *resto* dicitur, quorum vnum est ma-
ius altero, quia vnus restans constat
ex 10. alterius autem restans ad 40. at-
tingit, hoc iuxta licitam ludi legem
fiat, vel non? Alcozerus namque alios
Doctores allegans hoc licitè fieri pos-
se negat. Garcia autem in libro 2. de
Contract. pag. 575. ait, quod licet inni-
tendo legi æqualitatis obseruandæ in
ludo, & eius stando rigori hoc licitè
non fiat: tamen si animo exponendi
id alex fortunæ, sua restantia in æqua-
lia, siue maiora, siue minora velint ex-
ponere ad vnam manum, licitè fit. Si-
Instruc. Negot. lib. 2.

Sent. Alco-
zer.
Sen. Garc.

cur licitè aliquis exponeret pecuniam
suam contentam in marsupio occlu-
so pro pecunia contenta in bursa al-
terius committendo se fortunæ, si
fortè maior esset summa vnus mar-
supij, quàm alterius, siue minor. Sed
istud assertum Garcia, vt verum sit, ac
cipiendum est in casu, quo neutri col-
lusorum innotescit quanta sit fors,
quæ alteri suppetit, vt ibi contractus
fortium possit habere locum, & hac
causa licitum reputari. Alioquin, si v-
trique collusorum pateat inæqualita-
tis ratio, quia vtrumque non latet for-
tem residuam alterius minorem esse
alterius forte: quia tunc pro hac parte
iam locum habere nequit contractus
fortium: & quia hic excluditur lex æ-
qualitatis ludi, nullatenus erit licitum
restans minus ad vnam manum expo-
nenti maius restans lucrari, nisi via
donationis præsumptæ, quæ an tunc
locum habeat vel non attendendum
est, an concurrant conditiones dona-
tionis præsumptæ, quas præsignat ius
Canonicum, extrà de Simonia, c. 8. & si
quæstiones, de quibus iam dictum est
suprà pluries.

Limitatio
Garcia.

Ad argu.

AD argumentum igitur in contra-
de ludentibus suam libertatem, vt si
perdiderint triremibus subdantur: di-
citur, quod cum seruitium hoc præfer-
tim si fit ad tempus, æstimabile sit pre-
tio: si ludo exponatur cum forte æqua-
li pecuniæ exposita ex altera parte, &
si ad vnam manum tatum ludus fiat,
iam æqualitas seruabitur, quod si nõ
æqua fors tali seruituti exponatur in
ludo ex altera parte perdenda, quia
æqualitas in ludo, ubi præsertim ad
triemes luditur libertas, non serua-
tur: ludus erit illicitus, & iniustum lu-
crum hoc seruitium lucratis erit, quia
vix hic illius libertatis sic perditæ præ-
sumi potest libera donatio.

PORRO circa conditionem æ-
qualitatis obseruandam in ludo quæ-
ritur, an si aliquis cum excessu, siue
artificiali, siue naturali, vel casuali
in ludo, ludens aliquid lucratus fuerit:
restituere teneatur. Cui quæstioni per
conclusiones faciendo satis statuimus
primam.

Quæst.

Propof. 1. PRIMA propofitio, qui excessu certo, sibi noto antecellens alium collusorem ludit cum eo, siue excessus hu iusmodi fit naturalis, siue artificialis, siue casualis, si talis fit, qui excedentem, sic constituat extra periculum perdendi, obnoxius manet restitutioni lucri, quod in ludo ex hoc excessu sibi parauit.

Nota. NOTANTER autem dictu putata, scilicet, si excessus fit notus excedenti, & ita certus, vt statuat illum extra perdendi periculum, quia vtraq; conditio est necessaria ad inducenda prædicti lucri restitutionem.

Probatur. PATET autem hæc conclusio, quæ est Metinæ Complutens. de Restitutione, q. 22. & Garcia lib. 2. de Contractibus, ca. 19. pag. 583. quia tunc iste sic antecellens alium collusorem non seruat æqualitatem debitam rationi ludicæ: non enim exponit se æquali alex lucrandi, atque perdendi, sed potius se in tuto constituit. Notanter quoq; dictum est, si talis excessus excedenti fit notus: quia si huius excessus fit ignarus, liber erit ab huius lucri restitutione, tum, quia animo non caruit se exponendi æquali alex, tam perdendi, quam lucrandi: tum, quia sicut forte inuenit alium collusorem imperitorem se in ludo, & lucratus est, potuit inuenire alium peritorem se, & perdere.

Propof. 2. SECVNDA conclusio, si excessus naturalis, siue artificialis vnus collusoris notus, & certus fit alteri: & nihilominus cum eo intendit imperitior ludere: tunc sic excedens, si lucratus aliquid fuerit, id lucri restituendi nulla obligatione tenebitur, si parui pensi fit lucrum. Secus si magni momenti fit. Hæc autem conclusio hoc moderamine associata valde probabilis est, & magis rationi consentanea, quam nunc sic moderatam magis amplectimur, quam oppositam opinionem Metinæ in sua Instructione, §. 28. de Ludis, folio 151. quam de mente Nauarri astruximus esse, cui magis nos adherere diximus in nostri Instructorij parte 2. capi. 35. pagina 262. sed iam consulto sic eam hic

Limitatio. moderamus.

AT probamus primò, quo ad eius primam partem, quia inferior in peritia ludendi, cum sit certus de excessu alterius, colludendo cum eo gratia maiorem peritiam ex ludo cum se excedente exereito assequendi, & gratia recreationis capiendæ censendus est, id quod perdidit, dum magni momenti non est conditio, & qualitate personæ pendente pensata, voluisse liberè lucranti, & in ludo excedenti concedere.

Probatur. QVOD secundam autem partem patet, quia cum in hoc conclusionis casu æqualitas debita ludo absit ratione, & lege ludi, id lucri præsertim dum magni momenti est, superior in peritia ludi, sibi vendicare licitè non potest, nisi via donationis id licitè recipere dixerimus. At donatio lucri dum magni est momenti, non præsumitur facta peritiori in ludo ab peritia minore prædito, & in hoc sensu vera est sententia Alcozeri.

NEQVE contra hoc præualeat obiectio ibi allata, scilicet, quòd imperitior, qui sciens, & volens accessit ad ludum videtur renunciaffe legi æqualitatis ludi circa peritiam ludendi. Quia responsio est in promptu, tum, quòd cupiditas ludendi solet excicare imperitos, tum eos libidò maiore peritiam ludendi sibi comparandi solet pertrahere non omnino liberè, vt velint extra legem ludi in magna copia donare, quòd perdunt, neque omnino liberè volunt transferrè dominium, nisi secundum leges ludi, quæ hic locum non habent, vbi intercedit in æqualitas peritiæ. Vnde negatur lege ludi omnino liberè renunciaffe per donationem, quam extra legem ludi voluit facere, quia cum est aliquis immodicæ summæ non præsumitur voluntaria donatio.

PRÆTEREA duo corollaria ex prædictis sequuntur, primum, quòd notabiliter excedens alium in peritia ludendi tamdiu ludens cum illo imperitior potest lucrum reportare: quamdiu exploratum non habuerit suum notabilem excessum, Cum autè

in ludo eum deprehenderit, tenetur à ludo abstinere, vel eas meliores condiciones suo collusori concedere, quibus aliunde statuatur, & reparatur æqualitas debita ludo.

Corol. 2. SECVNDVM autem corollarium est, quòd occultans excessum suum manifestum fingensque se imperitum in ludo, vt postea lucrum auceperit: tenetur ad restitutionem illius, quòd ex hac simulatione in ludo acquisierit.

Propof. 3. TERTIA propofitio, quia in ludo scaccorum, quem Hispani ludum, del axedrez vocant, deprehendit suum casualem excessum, quia aduertit, quòd propter alterius inaduertentiam subripit ei latrunculum, dama vocatum, quo facto securum sibi parat lucrum, potest hoc nihilominus non obstante augere expositum, quòd Hispanicè dicitur, embidar, sicque lucrari.

Probatur. PATET autem hæc conclusio, quia hi excessus sunt veluti propria accidentia intrinseca ludo, quæ aliquando vni, aliquando contingunt alteri.

De lege Matritica, scilicet an ludès ad creditum, & perdens teneatur soluere, et an lucrans pecuniam absentem, & sibi postea soluta teneatur restituere, vt legis Matritij edita de renuntiatione legis, quando valet, vel non, & quod lex ludi edita est in bonum publicum, an perdens pecuniam absentem, si curauit eam soluere non obstante dicta lege teneatur eam soluere, & quod hic consideratur magis accessorium, & de violentia tracto ad ludum, & post consentiente difficilis disputatio.

CAPVT XXII.

De pragmat. ludi. Quæst. I AM quæstio hæc in secunda parte Instructorij, in primo tomo, agitata cõ complementi materiæ, & ordinis seruandi rursus repetenda est alijs de nouo adductis rationibus eam diffici-

liorem ostendantibus, scilicet, an ludens impignorata fide soluendi pecuniam absentem, si eam in ludo perdidit, teneatur eam soluere. Et quidè extra controuersiam est in Regno Castellæ, quæstio hæc, vbi extant pragmatice vna Matritij, anno Domini. 28. condita, altera verò Vallisoletij, anno. 53. edita, annullantes huiusmodi ludos & creditum, & promissiones, & obligationes super hoc factas. Quia ex his legibus patet, quòd pecuniam non præsentem, qui in ludo perdit non tenetur lucranti soluere, etiam si soluere pollicitus fuerit. Ita Sotus de iusti. & iur. libro quarto quæst. 5. articulo. 2. & Nauarrus in sum. cap. 19. numero 17. & Alcozerus. 3. Igitur, quòd dubium in præsentiarum ingerit hoc, planè est, scilicet, an in alijs regnis præstita fide de soluendo ad creditum ludens, si quid perdidit, soluere teneatur.

Argu. 2. VT igitur veritas pateat pro parte affirmatiua arguitur primò, quia ius naturale secundum Diuum Ambrosium dicitur foedera, & pacta seruanda esse etiam hostibus, quando sine vi, & fraude promissa sunt: ergo etiam pactum, & fides præstita de soluendo pecuniam absentem, si perditæ fuerit in ludo iure naturali seruari debet.

Arg. 3. SECVNDO arguitur, quia qui pecuniam absentem in ludo perdidit, iam per legem ludi pecuniæ perditæ transtulit in collusorem dominium. ergo manet obligatione eam soluendi ei cuius est affectus.

Arg. 4. TERTIO arguitur, quia in casu, quo exponente in ludo altero pecuniam præsentem, alius solum exposuit pecuniam absentem ludendo ad creditum expositor præsentis pecuniæ manet obnoxius ad eam soluendam, si eam perdidit: ergo promittens & pecuniam præsentem non exponens si eam perdidit, tenebitur exsoluere, nam alias æqualitas ludo debita non seruaretur.

ITEM arguitur quartò: quia in casu quo ludens ad creditum nouit legem concedentem repetitionem sol-

luti lucri intra decem dies visus est, dum promisit soluere renuntiasse legi, quæ data est in fauorem suum, licet indirecte lata sit in bonum publicum: ergo iam sibi non opitulante lege de repetendo, ex iure naturali, quia promisit, tenebitur soluere.

ITEM quintò arguitur lex de repetendo pecuniam in ludo perditam in iudicio intra decem dies est poenalis, ac per consequens non obligat ante sententiam condemnationis. Ergo saltem ante sententiam condemnationis, cum ius naturæ vi promissionis obliget ad promissum præstandum, tenebitur soluere pecuniam absentem, quæ impignorata fide de soluendo perdidit.

*Variant. do
cores.*

HÆC autem argumenta, quæ certè parum vigentia non sunt in causa fuere, vt Castro lib. 2. de Lege poenali. capi. 2. corollario. 3. de Metina Complut. C. de resti. quæst. 22. & Garcia, lib. 2. de Contractibus, cap. 19. pag. 588. tenuerint partem affirmatiuam contra Adrianum in 4. sent. de resti. quæst. 12. & contra Sotum de iust. & iur. libr. 4. quæst. 7. arti. 2. & contra Couarruuiã, cap. peccatum. §. 4. de regul. iur. lib. 6. & contra Nauarrum in sum. Lat. cap. 19. numer. 17. & quidem licet affirmatiua pars, quam Garcia, vbi supra veriorè esse autumat probabilitate non destituta sit: partem negatiuam æquè probabilem, imò veriorè etiã existimamus, quam defensarè modo hic libuit: quamquam in 1. tom. & 2. part. nostri Instructoris amplexi sumus, quocirca hanc statuimus conclusionem.

Dist. ad q.

SIT igitur responsua ad questionem conclusio, etiam in alijs regnis, & non solum in regno Castellæ ludès impignorata fide soluendi ad creditum absentem pecuniam etiam in ludis licitis qualis est pila, si eam perdidit, eam soluere non tenetur: dummodo eam soluere iuramento adhibito nõ sit pollicitus. Hæc autem conclusio, quæ quoad primam eius partem (vt prædiximus) est Adriani & Soti, & Couarruuiæ, & Nauarri ex cuius sententia adiecimus contentam hic exceptionem, scilicet, nisi iurauerit se solu-

turum probatur efficaciter.

PRIMO, quia talis sic pecuniam absentem in ludo perdens potest se defendere in iudicio vi legis de repetendo, vt non cogatur illam soluere: ergo neque extra iudicium, si exigatur tenetur dare, quamuis promiserit, quia lex de repetendo videtur obligationem promissionis tollere.

SECVNDO patet ex regul. 85. cap. cum quid, de reg. iur. in 6. vbi dicitur, quòd cum quid vna via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti, sed qui lucratus est pecuniam absentem sibi iam solutam per viam repetitionis, si ab eo repetatur nõ potest eam retinere: ergo neq; per viam promissionis sibi factæ debet, sibi solui, vt eam retineat, quia alias iam ad id, quòd vna via illi prohibetur alia via admitteretur.

TERTIO patet ex ca. impari de regu. iur. in 6. vbi dicitur, quòd in pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis: ergo in delicto isto commissio contra legem de non ludendo ad creditum, vel in pari causa ludi, in quo conceditur repetitio, potior est conditio possidentis: ergo sicut ante repetitionem, si iam lucrans recuperauerit, & possederit lucrum potest illud retinere, sic etiam quòd illud perdidit cum adhuc illud possideat lucranti illud restituere non tenetur.

QUARTO patet cap. dolo de regu. iur. in 6. vbi dicitur dolo facit, qui petit, quòd restituere oportet eundè, vt exemplificat ibi glossa, qui pro tuo sibi collato stipulatus est aliquid ultra soluere, non tenetur exsoluere, quia etiam si soluisset vsuras, posset eas repetere: ergo pari ratione nõ tenetur perdens absentem pecuniam (& si soluere promiserit) eam restituere: qui etiam si soluisset eam, intra octo dies eam repetere posset. Itè quintò probatur, quia hæres ab intestato habens apud se hereditatem eam hæredi minus solenniter instituto restituere non tenetur, quamuis planè noverit testatoris fuisse voluntatem, vt eam illi restitueret, atque idè ad hoc non tenetur secundum Sotum, & Victoriam,

Prob. 3.

*Prob. 2. ex
iur.*

*Prob. 3. ex
iur.*

*Prob. 4. ex
iur.*

*Prob. 5. ex
iur.*

toriam, quia si fuisset hæreditas penes heredem minus solenniter institutum eam in iudicio iuste repetere posset. Ergo pari ratione postquam qui perdidit in ludo pecuniam absentem, & eam iam soluit, eam in iudicio intra terminum legis repetere potest, poterit nondum solutam retinere: & non soluere. Consulatur insuper lector rationes Couarruuiæ in loco supra allegato, quibus Nauarrus ait efficaciter hanc nostram conclusionem, & suam comprobari.

Prob. part.

SECVNDA conclusio pars, quæ est Nauarri patet, quia sicut qui non solum promisit, sed iuramento se astrinxit soluere vsuras vsurario, tenetur eas soluere: tamen post solutionem repetere potest cap. debitores de iure iurando, imò potest petere absolutionem iuramenti antequam soluat, eaque impetrata non soluere ca. 1. de Iure iurand. ita iurans soluere in ludo perditam tenebitur ratione iuramenti, quòd seruandum est secundum ius canonicum, quando sine interitu salutis seruari potest, illa soluere: nisi ante solutionem perierit iuramenti relaxationem, quamuis etiam post solutionem ea repetere possit.

Conclus. 2.

SECVNDA conclusio, quidquid alij dixerint conformior est iuri, & rationi quòd lex prima tituli 2. lib. 8. Ordinationum regalium solum obligat milites ludentes ad aleas, & tabulas, & in regno Castellæ degentes ad restitutionem acquisiti per ludum. Hæc conclusio est fratris Iosephi in suis floribus, & loquimur hic stando in iure speciali Castellæ. Ideo probatur, quia leges curiæ Castellæ aliqua alia regna inuicissimò Regi nostro Philippo subiecta peculiaria statuta, vel leges ex priuilegio habentia, quale est forte Neapolitanum Regnũ, & Flandrensis principatus non obligant nisi aliter per regem, & per ipsa in aliquibus casibus sit dispositum.

*Quæstio.
An lucras
pecuniam ab
sentem eã
teneatur re
stituere.
Conclus. 3.*

SED quid an lucrans pecuniam absentem an teneatur restituere. P. R. Q. huius expeditionis quæstionis, quam copiosius in secunda parte primi tom. nostri Instructoris agitauimus,

quæ nunc, idcirco hic perstringendam duximus sit tertia conclusio. Stante lege Matritij condita annullante promissiones soluendi pecuniam absentem perditam in ludo factas, licet tutior sit opinio Soti, & Metinæ in sua Instruktionem confessi, quòd pecunia sic lucrifacita, & soluta lucranti à lucrante fit in conscientia ante repetitionem in iudicio restituenda: tamen, quia contraria opinio satis probabilis est propter apparentia argumenta quibus fulcitur: idè non videtur condemnandus lucrans, quam sic acquisiuit pecuniam in conscientia ante repetitionem in iudicio restituere si noluit, neque idè indignus absolutione est reputandus, quia probabilem satis opinionem sequitur, quæ est Bañez Cathedratici Salmanticensis meritissimi, qui affirmat quòd nisi petat publice in iudicio, non est restituendum perenti in ludo lucrum, quòd eius collator fuit lucratus, & asserit etiam hanc legem Matritij conditam non esse vsu receptam: quòd si ita est (vt ita esse autumo) præsertim inter nobiles, qui pro sibi ducunt, si promissa perditam in ludo nõ soluant, aut si ab ipsis soluta rursus sibi restituantur: probata satis ex hoc manet contra contraria sententia contra Metinæ, & Sotum, cõtra quos nobiscum sentire videtur Nauarrus loco vbi supra, dum sic ait secundum veriorè opinionem quidquid dicat Panormitanus in d. cap. clerici, & in cap. plerique de immunit. Eccles. & Gabriel Facit. Nauar. nemo lucrifacita in ludo etiam illicito ab eo qui donare potest ea, quæ perdidit absque metu, dolo, & fraude, tenetur restituere de præcepto etiam pauperibus, vt satis sentit vterque Thomas 2. 2. quæst. 32. art. 7. ad 2. & explicat Maior, & Adrian. & Caiet. in sum. verbo. ludus.

AT patet, quia nihil accipit contra iustitiam cum non accipiat inuito domino. Quòd autem Nauarrus loquitur in casu quòd impignorata fide in pecuniam creditam luditur, patet, quia adjicit sic, scilicet, quia neque quòd in sponsonibus, id est promiss-

Probat.

promissionibus soluendi lucri fit est necessario restituendum quidquid fit de peccato.

Proba. ad hominem. ITEM probatur ad hominem contra Sotum de iustitia, & iure. lib. 4. quest. 5. art. 3. quia vt ipse ait de contractibus minus solemnibus, qui iure sunt irriti, quod iura humana nihil aliud volunt, quam quod in iudicio tales contractus habeantur nulli: non autem quod ipso facto translatio fit nulla, ita dicendum est predictam legem Matritij nihil aliud voluisse, quam quod tales promissiones in ludo factæ soluendi perditæ in iudicio habeantur nullæ, & executioni non mandentur, non autem quod sic promissum si lucrifacium fuerit, & solutum lucranti ipso facto translatio lucri soluti fit nulla. Huiusque sententiæ est Frater Iosephus in suis floribus, circa interpretationem harum legum annullantium contractus, quando expressè, vel ex vñu interpretante non impediunt translationem dominij. Iam superest ad argumenta in principio quaestionis obiecta satisfacisse suo ordine.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum, vbi ex axiomate communi asserto à D. Ambr. scilicet, quod foedera, & pacta sunt seruanda: dicitur, quod ita est excepto, nisi talia foedera, & pacta, vt potè, quia aliquomodo censentur esse contra bonum publicum, annullata fuerint per legem, vel si executioni mandata repetitionem in iudicio admittunt, quia tunc ad sui obseruationem non obligant propter quinque rationes in prima conclusione allatas, & quia sic contingit in primæ conclusionis casu, idè ex tali principio nihil contra eam probatur.

Ad 2. arg. AD secundum argumentum negatur quod ludens, & perdens pecuniã absentem statim, vt perdidit transtulerit dominium irreuocabiliter, quia vel non transtulit, vel si transtulit fuit irreuocabiliter, quia non præsumitur voluisse renuntiare legi de repetendo, quia fortè illam ignorauit, & ei quod ignoratur renuntiare nõ potest. l. mater. ff. de inofficioso testamento, siue

quia lex ista de repetendo concernit vtramque vtilitatem tam publicam, quam priuatam, quæ cum in hoc casu sint inseparabiles: & lex hæc repetendo perditæ in ludo lata fit propter euitanda ludorum peccata non videtur valuisse renuntiatio, vt ait Sotus de iustitia, & iur. in materia de ludo in simili de lege Matritij condita contra ludentes in creditam pecuniam, quod ei non potest renuntiare à ludente, quia data est in fauorem communem, & non illius tantum: ita neque in lege de repetendo perditæ in ludo renuntiatio valida fieri potest, vt potè, quæ inducit ad peccatum: & ad liberius ludendum in maiori quantitate, quam lex concedit cap. cum venissent, cum ibi notat. de Const. Non ergo per hoc quod soluit perditæ videtur voluisse, aut potuisse legi de non repetendo renuntiare: quare cum possideat perdes in ludo perditæ, non tenetur ea soluere, cum ea possit etiam soluta repetere: quia licet ante repetitionem causetur aliquis pecuniam absentem in ludo perditam esse lucranti debitam, quod nos stantè lege de repetendo negamus: tamen adhuc eam non soluendo lucranti non retinet rem lucrantis, quia quod nobis debetur quadiu nobis non est solutum non est nostrum. ff. de Auro, & argento. l. 2. vnde rationes allegatæ persuadent non manere astrictum ad sic pecuniam absentem perditam soluendum.

Ad 3. arg. AD tertium argumentum tertio probans, quod si perdens absentem pecuniam non teneretur soluere, neque etiam posset lucrari presentem pecuniam, quia esset inæqualitas aliàs in ludo, responderetur primò, quod potuit in pignorata fide ludens absentem pecuniam, à principio animum habuisse eam soluendi si perderet, & sic licitè potuit habere animum lucrandi presentem. Neque hæc tenus intercessit aliqua ludi inæqualitas: sed huic præcedenti animo perdendi, seu soluendi perditæ: & lucrandi si fortuna faueret non obstat, quod postea aduertens se perdidisse velit vti beneficio legis de repetendo, quam sibi fauere

uere posse nunc meminisse, tam vt reparet soluta, quam vt non soluat perditæ, quippè qui etiam soluta repetere potest. Secundo dico, quod si ludens pecuniam absentem, à principio caruit animo soluendi in eo que perseverauerat ludendo, quia vti beneficio legis de repetendo in animo statuit: tunc locum habet sententiæ Victorij, scilicet quod sicut non intendit soluere perditæ: ita neque lucrum pecuniæ presentis accipere potest, quia aliàs æqualitas non seruaretur in ludo, dum se vult constituere intra legem lucrandi, & extra legem soluendi perditam simul.

Ad 4. arg. AD quartum argumentum iam responsum est, quod promittens soluere pecuniam absentem si eam in ludo perderet, quando promissit solum voluit promittere, sed non voluit legi renuntiare, vel quia lex illa de repetendo ei pro tunc non venit in mentem, sed neque si tunc venisset, non censeretur velle renuntiare, nisi exprimeret. Vt patet in vxore fideiubente pro marito, quæ nisi exprimat se renuntiare legi Vellejanæ non censetur ei renuntiasse, aut voluisse renuntiare quando sponte scienter, & propria voluntate non renuntiauit. 7. qu. 1. quamuis sine coactione, & cap. ad audientiam quod metus caus. imò, vt patet cap. cum contingat. de Iure iur. Huiusmodi mulierum consensus in talibus, scilicet in alienatione fundorum dotalium: & huiusmodi secundum legitimas sanctiones non videbitur obligatorius: quia non potuit mulier per talem merum consensum renuntiare legi Vellejanæ, quæ licet principaliter data sit in fauorem suum, tamen secundario est in fauorem publicum. Sic etiam (vt insinuauit Sotus) consensus promissionis de non repetendo in iudicio pecuniam perditæ: & solutam pari ratione non videtur esse obligatorius, nisi ei accesserit iuramentum, quia lex ista licet si principaliter in fauorem perditis, scilicet quod possit perditæ, & soluta repetere: tamen principaliter est in bonum publicum, scilicet ne lutores in

Lex ludi in fau. publ.

ludo sese expolient, quod si ob hanc rationem non obstante mera promissione, & consensu de non repetendo repetere potest, non videtur cogendus perdens in ludo ad soluendum, neque in foro exteriori, neque in conscientia. Nã debitor, qui habet actionem ad repetendum multò fortius habet exceptionem contra agentem. ff. de Regulis iur. inuitus. §. 1. & ff. de Superfic. l. 1. §. planè. Item, quia dolo petit lucrans, quod statim per repetitionem restituere debet. ff. de Donat. exceptio. dolo. & ff. de Regul. iur. in condemnatione. §. dolo facit.

Quaestio. PORRÒ, quia ex solutionibus adhibitis, tam secundo, quam quarto argumento probare, tanquam ad hominem contra nos, & Nauarrum adijcientes in prima conclusione nõ teneri perdentem in ludo pecuniam absentem, eam soluere, nisi præstiterit iuramentum de soluendo, aliquis fortè contendet, quod neque etiam in casu de iuramento præstito desoluendo teneatur perdens soluere: quia talis contractus de soluenda pecunia absente perditæ in ludo cum sit iure legis Matritij conditæ damnatus, nõ videtur qualiter iuramentum præstet robur tali promissioni, & contractui, cum iuramentum non sit vinculum iniquitatis. 22. questio. 4. inter cetera: idè, & huic obiectioni hic facere satis placuit per solutionem ex ipso iure Canonico, cap. cum contingat. de Iur. iur. adiuncta glossa sumptam, & elicitam etiam ex cap. si verò. eod. titul. nam in his locis definitur quod iuramentum etiam per metum extortum, si sine interitu æternæ salutis seruari potest, seruandum est: cum autè leges istæ ludorum prohibitiuè, & dispositiuè circa ludos de se (nisi adiungatur aliqua mortalis circumstantia) sub interitu salutis æternæ, id est, sub culpa mortali ad suam obseruationem non obligent, cumque actus ludendi de sua natura turpis non sit (cum vtraque virtutis actus possit esse, si ratio ne reguletur) sequitur quod tale iuramentum de soluendo pecuniam absentem perditam in ludo, cum sine

intente

interitu salutis seruari possit, seruandum sit, nisi ante obtenta fuerit illius ab ordinario relaxatio. Nam hic est casus in quo habet locum, quod ait gl. cap. cum contingat. de Iureiur. scilicet quod iuramentum preualet legi.

QVIA hic consideratur (vt ait glossa) magis accessorium, id est iuramentum accessorium ad contractum, quam ipsum principale, id est, contractus iuratus, licet ex se obstante lege non esset obligatorius contractus, & hoc propter periculum animæ, ne tali, scilicet legis prætextu, vt dicitur cap. cum contingat, eod. tit. viam contingat periurijs aperiri.

Ad s. arg. AD quintum argumentum vbi obijciebatur, quod ista lex de repetendo in ludo perdita est poenalis, ac per consequens, quod ante sententiam non priuat lucrantem iure accipiendi pecuniam absente, quam perdens soluere est pollicitus. Respondetur primo, quod licet ipse ius habeat accipiendi si detur, sed perdens non tenetur dare propter allatas rationes. Secundò dicitur, quod esto lex ista esset poenalis respectu lucrantis, ne poena sibi vertatur in fauorem: ideò qui ista tim potest perdita soluta repetere, ea lucranti non tenetur reddere: & quia secundum regulam iuris, scilicet in pari delicto melior est conditio possidentis, si vterque deliquit contra legem ludendo impignorata fide in pecuniâ creditam, sequitur quod perdentis conditio cum adhuc quod perdidit possideat sit melior, scilicet in hoc, quod perditum retinere possit licite, & possit illud non soluere, maximè cum stante lege ius ad promissa non acquisierit lucrans.

Quæstio. I AM de illa questione, vtrum violentia tractus ad ludum, vel importunitatibus, teneatur restituere lucrum, plura hic dicenda erant, nisi supra in materia de venditione, vbi egimus de questione illa, vtrum contractus emptionis, & venditionis ex metu contracti validi sint controuersa esset. Ne tamen in hoc loco sibi proprio eam omnimodo silentio prætereamus, dignum duximus aliquid pro memoria

refricanda succinctè hic pertractare, remittentes lectorem ad locum, vbi copiosius, & magis in forma has questiones agitauimus.

RESPONDETUR ergo ad primam partem questionis, quod si violentia in hoc tractu ad ludum inferatur ex vi, vel metu ex toto reddente ludum inuoluntarium: tum, quia contractus est nullus, vt potè, qui non transfert dominium, sic vi trahens, & lucrans restituere tenetur prout S.Th. 2. 2. q. 32. art. 6. ad 2. affirmat dicens, quod trahens alium ad ludum ex cupiditate lucri tenetur ad restitutionem, quod quidem assertum D.Tho. Sotus, & Thomistæ interpretantur quando quis trahit ad ludum per deceptione, & violentiam. Sed circa secundam partem questionis addit Sotus sequens Syluestrum, Caietanum, & Metinam, scilicet quod trahens aliquem ad ludum tot importunitatibus impulsus, vt ex pudore, ne vt miser, & vilis habeatur aliàs nullatenus lusurus ludit, tenetur restituere: quia hoc equiualeat violentiæ. Accedit huic sententiæ Archid. Conarru. & Nauarrus in Sum. cap. 19. nu. 13. Sed contrariam sequitur Alcozerus cap. 21. cui suffragatur Garcia loco vbi supra, dicens illum in hoc non contraire rationi, quia contractus inquit inuitus ex similibus importunitatibus, tum validus est, tum etiam à restitutione immunis; exemplificatque id in contractu venditionis, & donationis.

SED profectò Garcia, & Alcozerus in hoc falluntur, quia quidquid sit in foro contentioso, vbi contractus non ex metu graui conflati propter succidendas lites, & propter præsumptiones, quibus leges interdum nituntur tolerantur: tamen tam donatio, quæ suapte natura est gratuita datio, quam alius contractus, etiam tantum metu reuerentiali factus, vel etiam ex leui metu, vel importunitatibus equiualentibus vi leui celebratus in conscientia est nullus, quando talis metus reuerentialis, & leuis, & importunitas vexans (licet non fuerit grauis) in casu tamen fuit præstiti consensus

Resp. ad 1. part. q.

Resp. 2. p. quæst.

Variat Di Flores.

Cont. Alcoz. & Garc.

in contractu, vel dati, vel accepti fuit causa, sine qua non: ita quod de facto non fuisset aliàs contractum, vel donatum, iuxta Nauarrum in Sum. cap. 17. num. 29. & cap. 22. nu. 15. in huius gratiam allegantem Hofrien. & Io. Andr. in cap. verum. de Iureiurand. & Adr. in 4. de Restit. cap. aggredior. versic. Ex quibus omnibus. & Sotum de Iustitia & iure, lib. 4. art. 4. ad secundum.

Admittitur sententia. Garc. & Alc. hic tractum in casu.

SI igitur sententia Alcozeri, & Garcia (ne eam totaliter explodamus) in aliquo casu verum habet in his hominibus, qui quia valde procliuues sunt ad ludum: & si aliquando renuntiant ludere id non est, quia desit voluntas ludendi, quia illi vitio sunt dediti, sed quia pro tunc alijs intendunt, aut pro tunc ludere non vacat, quia aliàs parati sunt ludere: vnde illis importunitatibus, vel exprobrationibus, quia eas nihil facere solent, magis alliciuntur, quam coguntur, vt videtur. Quare sic eos pertrahens non tenebitur ad restitutionem, quia isti potius videntur accedere ad ludum allecti, quam vitracti, neque importunitas, vel exprobratio, quia nihil de his curant, est eis causa, sine qua non, & principalis ludendi, sed sua cupiditas.

Ser. D.Th. sic intelligenda.

SECVS verò dicendum est quando exprobrationibus, & importunitatibus infestatur is, qui aliàs ludum exercere renuit, quia illum exosum habet, vel sibi detrimentum honoris, aut bonorum parat, quia exprobrationibus, vel importunitatibus hunc incitans ad ludum aliàs non lusurum, nisi vt has importunitates, & exprobrationes vitet, tenetur lucra ab eo perdita sibi restituere, quia tunc in conscientia contractus ludi esset inualidus.

Satis sit obiect. Garc. & Alcozer.

NEQVE obstat huic nostræ sententiæ obiectio Alcozeri, & Garcia, scilicet quod si in hoc casu in conscientia contractus ludi esset inualidus, sic etiam in respectu, sic tracti esset inualidus: quod tamen videtur falsum, quia si respectu illius esset inualidus, sic tractus nihil posset lucrari, quod tamen concessu non est facile. Quia respondemus, quod neque etiam est dif-

ficile concedere, sic pertractum posse ex tali duo lucrum reportare: licet quæ sic tractus est perdere non possit, quia sicut cartis falsis in ludo vtens non potest lucrari, quia impedimentum præstat lucro ex parte sua: & tamen hoc non obstat quin eius collusor lucrari in tali ludo licite possit, quia ipse nihil impedimenti opponit, sic & in nostro casu, licet vt etiam leui exprobrationum, vel importunitatum alij trahens, quia impedimentum lucro exhibet à sic tracto lucrari non possit: tamen sic tractus, quia ex se impedimentum non infert, poterit lucrari, iuxta opinionem magistri Cani, quæ probabilis est, licet tutius dictum sit cum Victoria, quod sic vittractus sicut perdere sic inuitus perseverans in ludo non potest, ita neque lucrum inde sibi parare. Sed si hoc etiam cum Victoria concedamus, non obstat nostræ sententiæ; vbi astruimus, quod sic vit etiam leui trahens ad sensum dictum in conscientia, quidquid sit de foro exteriori, tenetur lucrifacuum à se restituere.

Opinio C. ni probab.

PORRO ne aliquid inenucleatum maneat. Quæstio hæc inuestigatu digna est, scilicet, vtrum vittractus ad ludum: si iam ibi ad ludum applicitus. animum concipiat inde sumendi lucrum, si quod sibi fortuna fauente sibi cedat, ex tunc qui vittraxit acquirat ius lucrandi, quo ante carebat? Et quidem, quia quæstio est anceps, libet eam pro veraque parte controuertere arguendo primò in gratiam partis affirmatiuæ.

Quæstio.

PRIMO sic arguitur, quia eo ipso quod vittractus, in ludo iam constitutus decreuit inde capessere lucrum, visus est consensisse in ludum in omnesque eius leges, & condiciones. quarum vna potissimè est æquali forti perdendi, atque lucrandi se vel in ludo exponere. Ergo iam ex tunc collusor, qui vit illum prius traxerat, ius acquirat lucrandi: Probatur hæc consequentia à simili. Nam certè si coactus à principio emere rem postea contendit, vt res sibi tradatur, aperte conuincitur, & in venditionem,

Arg. 1.

& em.

& emptionem huiusmodi, & in eius pretium velle denuo consentire, licet à principio inuitus contraxisset, sic videtur in casu questionis, scilicet, quod licet vi tractus à principio inuitus ad ludum accesserit, tamen ex quo concepit animum inde captandi lucrum voluntariè mutans mentem vltro in ludum de nouo consenserit.

Arg. 2. SECVNDO arguitur ex cap. ad id. de sponsalibus, & matr. vbi definitur, quod matrimonium per vim contractum cohabitatione spontanea cõualefcit, quod quotidie allegatur, vt summarius dicit, sicque hinc formo argumentum, Mulier, vt textus ait, licet ab initio inuita, & renitens fuit tradita viro, quia postea patienter in domo viri cohabitauit, censetur consensisse, iuxta glossam etiã ibi verbo. eod. dicentem, quod eò ipso, quod in domum viri traducta est patienter, perficit etatem, & amplius præsumitur consensisse. ff. de ritu nupt. minore. Ergo pari ratione iste, qui primò tractus est ad ludum, si perseverat in ludo tam spontaneè, quòd inde tendit, & cupit iam lucrum inescare, censendus est consentire, validè in ludum, vt tanquam ex ludo iam valido, qui ab initio vi illum traxerat, possit iam lucrum, si quod inde obue-nerit, sibi vindicare.

Arg. 3. ITEM tertio arguitur, quia qui metu cadenti in virum constantem cogitur cum aliqua matrimonium cõtrahere, & simul cum illa matrimonium per copulam cõsummare, quod nisi faciat transfodiendus venit gladio sibi minanti statim, si vt euadat fornicationis peccatum cum illa denuo consentiat, censetur valide in matrimonium, & in copulam affectu vxorio cum illa habendam velle consentire. Nam alioquin nullum suppetit sibi remedium tum intentam mortem sibi euadendi, aut peccatum fornicationis vitandi, ergo pari ratione qui vi primo tractus est ad ludum, si dum iam expositus est ad ludum, appetit inde lucrum, censendus est denuo valide in ludum, & in eius leges consentire, exponendi se vtrique forti tã

perdendi, quàm lucrandi cum animo, & hoc vt euitet iniusti lucri pactum. Nam alias nulla via suppetit vitandi hoc peccatum, nisi leges æqualitatis ludi, scilicet, tam perdendi, quàm lucrandi velit obseruare, atque per consequens, qui primò vi traxit, poterit iam lucrari.

PROPTER primum argumentum solum (nam alia duo, scilicet, secundum, & tertium nos adiecimus) *Ser. Garcia non placet omnino.* Garcia vbi supra tenet partem affirmatiuam, scilicet, quod ex eo puncto, quo vi primò tractus concepit animum lucrandi, videtur validasse cõtractum lusum, ad quem primò inuitus accesserat, sicque legitime cõsensisse, vt iam, qui vi traxerat, possit licitè lucrari. Sed quia sic absolutè, & sine distinctione loquens punctum veritatis nõ oino videtur attigisse, libet hic per hanc præmissam distinctionem respondere.

DISTINCTIO autem est, bifariam potest accidere, quod vi tractus ad ludum decernat iam ludere, & lucrari, vno modo ex vi sibi prius illata virtualiter adhuc manente, ex qua perseverante causa, scilicet, ex rubore, & exprobratione iniectis, nisi ludat, pergit ludere, & velle lucrari. Alio modo id potest accidere taliter, quòd iam non ex metu, vel ex pudore, sibi prius iniecto perseverante, sed ex alia noua causa ex vi præcedenti non orta: sed aliunde, acceptat de nouo liberè tam ludum, quàm conditionem vtriusque sortis ludi, scilicet, tam perdendi, quàm lucrandi: præmissa autem hac distinctione.

STATVITVR prima conclusio, *Conclus.* si vi tractus ab initio, primo modo in ludo perseverat, scilicet, ex dicta vi formaliter, & virtualiter in eo perseverante, quia scilicet, vt exprobrationi, & rubori, sibi iam prius iniecto nõ subiaceat, pergit ludere, & postquam sic ludit, contendit lucrari, ex hoc consensu in ludum, & lucrum, qui illum vi traxit ius assumere non potest lucrum ex tali ludo captandi.

HÆC autem conclusio, quæ est *Prob. 1.* contra Garciam absolutè oppositum tenentem patet.

PRI-

PRIMO, quia talis consensus, quatenus attinet ad ludum, virtualiter est coactus, quia virtute violentie prius illatæ, quo ruborè, & exprobrationem sibi prius iniectam propulset, eligit alias non lusurus ludere, & conditionaliter, & non absolutè, sed potius ex suppositione, scilicet, supposito, quòd vis sibi infertur, eligit magis ludere, quàm illam pati, & supposito, quòd vi coactus est ludere, mauult lucrari, quàm perdere. Alias autem si suæ libertati esset relicti, maluisset non ludere cum periculo perdendi, quàm ludere cum spe incerta lucri. Vnde de consensu non est absolutus, neque satis liber ad concedendum trahenti ius lucrandi.

Prob. 2. à si mili. SECVNDO probatur à simili, si puella graui metu parentis adacta profiteretur solenniter in aliqua religione, tempore professionis bona sua dotalia, seu patrimonialia causa professionis largiretur monasterio, profectò neque talis bonorum collatio valida esset, sicut neque eius professio, quia ex radice violentiæ prius illatæ vtraque claudicaret, quia perinde est ac si illa puella intra se diceret, nõllè bona mea conferre monasterio sicut neque profiteri, sed postquam cogor profiteri, volo impendere monasterio bona mea, vt inde alat. Ita neque valida videtur acceptatio ludi aut conditionis soluendi perdita, qua iste vi tractus perinde se habet ac illa puella, quatenus attinet ad conscientiam, quia perinde nollet ludere, nisi cogere- tur, neque lucrari ex ludo cum periculo perdendi, nisi vi ad vtrumque impulsus esset à trahente, quare talis acceptatio vtpote inuoluntaria secundum quid, quia ex violentia prius illata originem habet non est idonea ad ius lucrandi conferendum, et qui ad ludendum vi traxerat.

Conclus. 2. SECVNDA conclusio, si quis vi tractus est ad ludum non ex vi, vel metu prius sibi iniecto perseverante, sed ex alia noua causa aliunde, quàm ex vi præcedenti orta acceptat de nouo liberè ludere, scilicet, vel quia id rogat amicus alius, scilicet, vt ludat, vel

quia exponi videt ludo iocale accurate elaboratum, quod cupit pro suæ vxore lucrari, aut si quid simile accidat, quod prius vi tractum denuo ad liberè ludendum alliciat, iam tunc ius fit in his casibus prius vi illum trahenti à sic tracto lucrandi, in hoc autem sensu sententiam Garciae non refutamus.

AT patet quia iam ex alia distincta causa à priori vi non habente ortum, ex inuoluntario factus est voluntarius ad ludendum. *Prob. 1.*

AT probatur secundò à simili, si *Prob. 2. à si mili.* verbi gratia stanti vi graui mihi illata de contrahendo cum Maria: si cõtraham, contractus matrimonij erit nullus, cap. significauit de eo. qui dux. in matri. quam pollui. si tamen interim alius non cogens, sed offerens amplà dotem, si eam ducerem, accederet, alletusque hac de causa matrimonio præberem consensum, iam ex tunc consensum idoneum ex voluntarium nõ obstante præcedente vi matrimonio contrahendo me præstitisse reputatur. Ergo pari ratione si dum iuxta exempla tradita in hac secunda conclusione, noua causa accedit, quæ liberum, & nouum gignit consensum ludendi in vi prius pertracto, ius comparatur alteri collusori lucrum, si sibi fortuna faueat inde capiendi. Igitur quod nos inficiamur contra Garciae, id est, scilicet, quod in vi pertracto ad ludum accedens voluntas lucrandi non per se est fidele argumentum, quod in ludum, & leges ludi absolutè, & liberè de nouo consentiat, ita vt lucrandi ius pertrahenti sit concedendum, nisi causa aliunde se offerat, quæ sic vi pertractum de nouo ad ludendum alliciens liberum eius nouum consensum constetur. iam nunc superest ad argumenta posita in fronte quæstionis facere satis.

AD primum igitur argumentum *Ad 1. arg.* responderetur negando antecedens, non enim eo quod animo statuerit, vi tractus accipere ex ludo lucrum, censendus est liberè consentire in ludum: sicut neque puella graui metu patris adacta profiteri, eò quod velit bona

bona sua dare monasterio, & à monasterio alimenta capere, hoc liberè censetur facere: sed virtute prioris coactionis, qua cogitur profiteri. Ita neque vi tractus liberè consentire videtur, tum, quia secundum opinionem prædictam Cui potest lucrari, licet non possit perdere: sicut accidit in collusione ludente cum vterque falsis cartis. Tum, quia hoc facit ad redimendam suam vexationem: quia postquam soluturus est inuitus si perdat, vult causa recompenationis damni lucrari. Nam aliàs coactione cessante, neque ludum, neque lucrum incertum cum periculo perendi acceptare vellet. Quare, vt patet in exemplo adducto puellæ totum negotium ludi geritur coactè, quia ex radice primæ coactionis procedit.

Satis fit obiecti. NEQVE obstat exemplum coactæ à principio emptionis, vbi iam emptor cupit habere rem emptâ: quia nisi accedat noua causa, qua denuo afficiatur ad illam rem, ac per consequens ad eius emptionem, eò quod illam velit habere non sufficienter per hoc indicat se liberè in prædictâ emptionem consentire: sed tantum causa redimendi suam vexationem, & cauendi damnum proprium, illam rem & retinere, & accipere censetur, nempe in recompenationem illius pretij, quod pro illa impendere venditori cogitur. Nam aliàs hac sublata coactione, neque eam emere, neque pro pretij solutione habere vellet, nisi forsitan gratis oblatam.

Ad 2. Arg. AD secundum argumentum desumptum ex cap. ad id. de Sponsalib. respondetur, quod non est par ratio de casu assumpto, & de casu illato. Quia illa mulier solum in foro exteriori (licet primo fuisset coacta) per cohabitationem diutinâ vnus anni, & dimidij censetur liberè in matrimonium iterum consensisse: quia càm per tantum temporis ab illa cohabitatione resiliire: & fugere posset, in ea patienter immorata est. Vnde glossa inibi ait hinc argumentum sumi ad multa de tacito consensu. 1. quas. 1. constat, & dict. l. presbytero, hinc

quoque ortum habuisse versiculum illum additum, scilicet: Effuge cum poteris ne cõsensisse puteris. Nam si profiteris illius vxor eris. At in casu illato, & vbi loquimur solum in foro cõsciētæ, vbi cessat præsumptio cum de rei veritate constat, res ipsa probat, dum non se obtulit noua causa nouiter ad libere ludendum alliciens, adhuc coactum primum consensum circa ludum formaliter vel virtualiter perseuerare regulariter, & moraliter loquendo. Quia neque in tam breui tempore ludi, vbi recens erat vis illi illata, & formaliter, vel virtualiter perseuerans, non est censendus vi tractus ad ludum nulla alia noua illum alliciente orta causa, tam cito mutasse sententiam. Nam illa causa capiendi ex ludo lucrum, sicut illum ante coactionem non alliciebat, ita etiam post in ludi initio animaduersa non liberè allicit, quia si suæ libertati relinqueretur, mallet à ludo desistere.

AD tertium argumentum, quod fortius verget responderet dupliciter iuxta duplicem modum opinandi circa casum pro antecedente assumptum, primo igitur dicimus, quod si teneamus sententiam Nauarri in summa, cap. 22. num. 51. quam & astruit esse communem eique suffragari Panorm. Præpos. aliosque multos contra Host. in cap. consultationi, de sponsal. scilicet, quod matrimonium metu mortis contractum metuque mortis consummatum non est validum propter rationem, quam ipse Nauarrus ait esse irrefragabilem, scilicet, hanc quia si consensus metu mortis est tortus in matrimonium cum sit directus non est satis liber, à fortiori consensus indirectus consequens ex copula metu mortis cõsummata satis liber non est, ad validandumque matrimonium non satis est aptus, tunc planè negandum est antecedens, scilicet, quod vt euadat mortem, & peccatum sic consentiat in copulam affectu maritale matrimonium sit validum. Quare nihil ex tali antecedenti vt pote falso contra nos probatur. Si autem cum Soto in 4. & cù fratre Iosepho in suis florib: teneamus

mus, quod tale matrimonium aliàs inualidum per affectum maritalè causa fornicationis peccatum vitandi cõsummationi copulæ adhibitu rati ficatur, quia tutius est inquit Sotus ecclesia illud præsumat esse matrimonium, perseueratque contrahentes, vt in illo perseuerent, quia aliàs in hoc casu potius esset subeunda mors, quam consummare illud non affectu maritali: tunc dicendum puram iam illum consentire in matrimonium non ex metu mortis illato ab alio, sed ex metu à se concepto peccandi; ne, scilicet, peccet accedendo ad non suam; idè liberum, & sufficientem vult adhibere matrimonio consentum, sicut verbi gratia puella, que intra domum paternam vix euitabiles, vehementesque occasiones peccandi cum consanguineo, quo cum frequentissimè peccauit, habet, si metu cadenti in virum constantem profiteri solènter in conuentu aliquo cogere ad patre rei inscio, professio esset nulla: tamen si tempore profitendi in se reuersa diceret licet fuerim hactenus coacta profiteri à patre, sed tamen non iam ob vim illatam mihi à patre, sed potius, vt sic consulam salutem animæ meæ, & occasiones peccandi perdurantes in domo paterna vitentur, profiteri volo: protecto talis professio ex hac sancta consideratione, emissã satis esse libera censeretur, quia iam non ex vi prius illata, sed ex noua causa vitandi peccatum ortum habuit, sic & in nostro casu: at licet non nihil videar agnosce re discriminis inter casum matrimonij coacti in antecedenti assumptum, & casum professionis puellæ, sed in moralibus non oportet nimis emungere, aut demonstrationes mathematicas querere.

Solu. arg. QUARE iuxta hunc opinandi modum Soti, F. Iosephi, & aliorum, concessio casu antecedentis, quia ibi interuenit noua causa consentiendi, scilicet, vt vitetur peccatum, negatur consequentia, quia vellet accipere lucrum, secundum Canum non inducit peccatum, quod sit necessariò vitandum in casu. Sed neq; Instruct. Negor. lib. 2.

ipla voluntas lucrandi cum sit condicionalis, id inducit, vt pote, quæ sic se habet in forma, scilicet, si cogor ludere, vel postquam cogor ludere, & perditam soluere, volo potius lucrati. Aliàs autem, neque ludere, neque lucrari cù periculo ludo exposita perendi vellem, si id mihi integrum fieret, vel in optione mea sola relinqueretur, vide superius dicta, vbi de venditione ex metu egimus.

IAM vltimò ad illum casum, qui Salmanticæ inter ludentes contingit, opus est respondere. Queritur ergo, vtrum qui volens renunciare auctioni ab altero collusione sibi propositæ, emittite, Hispanicè nuncupatæ, propterea, quod admonitus est à tertio, scilicet, inspectore ludi illam auctiõnem acceptauit, & eã tandem lucratus est, reus factus sit propter admonitionem sibi factam restitutionis lucri.

BREVITER igitur expedientes questionem dicimus primò, quod si in hoc casu, qui admonitus ab inspectore cartarum suarum, & sui collusoris, vt acceptaret auctiõnem, id est, emittite, ante hanc admonitionem obfirmauerat intra animum suum illã non acceptare, sed quia est admonitus illã, acceptauit auctiõnem, illam lucrari non poterit: sed tantum fortem primam ludo pro qualibet manu, vbi nõ accedit auctiõ tantum exposita. Quia admonitio illius vtriusque partis cartarum inspectoris illum in tuto lucrãdi illam auctiõnem posuit.

SECVNDO dicimus, quod si adhuc in equilibrio erat secũ conferens in animo, an auctiõnem oblatam acceptaret, vel non, quia ab illo inspectore cartarum, vtriusque partis signis, aut nutibus acceptare monitus est, idè auctiõnem acceptauit, & lucratus est, non videtur obligandus ad totam restitutionem auctiõnis, sed tutius est illius auctiõnis sic lacrifactæ restituat aliquam partem. At quod nõ teneatur ad totum patet, quia etiam si non esset admonitus fortè eam acceptasset, eamque perinde esset lucratus, quod autem tutius sit, vt partem restituat, patet. Quia admonitio illa

illum ad acceptandum, & ponendum se in tuto inflexit alias vacillantem, ergo ratio huius vtius est arbitrio boni viri aliquam partem auctionis lucrifactæ restituere.

Distum 3. TERTIO dicimus, quod si taliter fuit admonitus, vt auctionem acceptaret, quod adhuc post monitionē circa iacturam, vel lucrum auctionis varium euentum potuit habere ludus, propterea, quod talis inspector, qui commonefecit, conditionem ludi vtriusque partis non satis aduerterat, vel callebat, vel ob rationem aliā, tunc quia apertē per talem monitionem non fuit constitutus in tuto, non teneatur, quam acceperat, & lucrifici auctionem restituere, & hæc satis sint de contractu ludi, nam si quæ hic minus principalia omitto, consulto ea hic missa facio, quia in 1. tomo materia de ludo sunt satis explicata, dolosē autem furripiens primam manum in ludo, in tantum si lucretur restituere in quantum, ob hoc factus est melioris conditionis.

De contractu sortium, & de his constat, et de quinque in eo concurrentibus, & unde hic officialibus sit marces soluenda, et hic, quando designatur pars pro pauperibus, unde ista pars est de sumenda, et exponens rem suam sortibus licitè spondeat, vt qui plures schedulas intra signatos dies miserit, eam lucretur.

CAPVT XXIII.

RÆTEREA de contractu sortium accedit disputatio, quæ quoniam nõ magnum faceffit negotiũ, breuiter absolueda est, de ea igitur agit Alcozerus, capit. 49. & Garcia libro secundo de contract. folio 598. prænotandum autem primo hic est nos solum de sortibus diuisorijs inire sermonem, quarum contractus reatitudo hoc exposcit, scilicet, vt sortes has mittentes equali sorti lucrandi, atque perdendi se subdant. Naturam verò huius contractus si speculemur, ex duobus palam est eã

constare, scilicet, ex emptione, vel venditione rei, scilicet equi, vel iocalis, quod subiicitur sortibus. Et secundo ex ipso cõtractu sortium, scilicet, quo exquiritur, cui contingat res emptæ. Ex quo corollarie elicitur huius contractus iustitiam ex vitroque liberandam esse. Quinque autem in hoc contractu confluunt, quibus ius inest aliquid lucri inde capeffendi. Primus est iocalis venditor, super quod mittendæ sunt sortes, qui in de capit suum pretium. Deinde mittentes sortem super illud, post hos ministri taxantes pretium, & illud à sortē mittentibus conquirentes. Deinde tabelliones sortium mittentium nomina scripto mandantes, & schedulas sortium cõficietes, mox pauperes & piæ causæ, & tandem plures mittentes schedulas supradictũ iocale in sortes expositum. Domino autem iocalis suum pretium tantum accipiendi ius est. Is autē, cui sine fraude cedit sortis alea, eam sibi vèdicare poterit, quia æquali fortunæ se exposuit, iustum quoque salarium suũ hinc ministris licitum est accipere, si sint necessarii, & pro tempore, quo negotio sortium operam nauant.

SE D ad quorum expensas merces sui ministerij officialibus sit soluenda, poterit quis hic sortē hæsitare. Respondetur ergo, quod licet Alcozerus, vbi supra in casu, quo venditor suis sumptibus iocale expositum sortibus aliàs erat venditurus, sentiat ad expensam Domini talem mercedem ministris esse soluendam in ea, proportionem, quæ ab illis sumptibus est releuatus, tamen duplici ratione dicendum est cum Garcia, vbi supra, talem mercedem ad expensas non domini iocalis, sed super illud sortes mittentium fore ministris soluendam, tum quia ipse cõtractus sortium magis in vtilitatem sortiētium cedit, quam in vtilitatem Domini iocalis, qui nihil aliud accipit inde præter iustum pretium rei suæ: tum, quia ministerium, quod officiales circa hoc exhibent, magis sortibus ipsis, quam primæ venditioni iocalis deferuire videtur. Nihil autem huic nostræ assertioni obstat, si

Domini-

Domini sponte aliquid stipèdij, vel totum ministris velit soluere.

Distum 3. ADIICIMVS tamen fecundò, quòd in hoc contractu sortium pars designata pauperibus, vel pro pijs operibus deputata licitè desumi potest, siue à sortientibus, siue à domino iocalis sibi ab vtrisque licet æquius sit, vt ab vtrisque sumatur, postquam totus contractus prout constat ex vèdicatione, & sortibus in gratiam vtriusque partis videtur initus, nihilominus auctoritas publica pro licentia, quam impendit, vt res vendatur adiuncta conditione, vt inter ementes super illam mittatur fors (quam licentiam negare aliàs poterat) post partem, quam inde applicat pro pauperibus, aut pro pijs operibus à Domino, vel à sortientibus, vel ab vtrisque cõiunctim, prout maluerit exigere, quamuis, vt diximus æquius est, vt ab vtrisque coniunctim eam exigat. Nam & si auctoritas publica Reipublicæ via venditionis, scilicet, quia concedit licentiam vendendi non possit vltra iustum pretium debitam venditori aliquam augere partem pauperibus conferendam, bene tamen ratione licentiæ indulgæ ad sortes mittendas bono communi pauperum subueniendi gratia potest aliquam portiunculam impertiendam pauperibus designare, eam soluendi onere, vel Dominum iocalis, vel sortiētes, vel vtrisque grauando, quam conditionem eò libentius solent acceptare, quòd videant tum esse in vsum, tum in pauperes, vel pios vsus erogare se eam, tum quia sub ea conditione postquam nouerunt vsum, inierunt contractum.

Quæst.

TANDEM hic quoque ambigi solet, an Dominus iocaliũ, qui ea sortium contractui exponere parat, possit spondere, vt, qui plures schedulas intra signatos dies miserit, signatum iocale lucretur. Respondetur autem ad quæstionem breuiter, quòd si huiusmodi iocale iam in numero eorum iocalium, quæ sunt exposita sorti, sit computatum, post expositionem eius cum alijs ad sortem, quia iam,

Resp.

qui miserant schedulas aliquas, ipsa illud, licet nondum integrum, dum numerus schedularum non erat completus, quia est in præiudicium eorum talis sponso, licitè fieri non potest, seculus si à principio ante istam expositionem facta fuit.

De contractu locationis & eius definitione, & de rebus, quæ locari possunt, & de regula circa hoc, & an liceat locare pecuniam de eius vsu duplici, & an redditus Ecclesie ultra triennium locari possint, de facti contingentiã in Salamanca ad uertuntur confessarij de Conc. Trid. & quomodo vna constitutio reuocat aliam de multis locationibus, iterum de locatione ouium in noua Hispania, de contractibus vsurarijs duobus, de cõtractu, qui dicitur Hispanicè, aboyar las tierras, de mutuantibus, vt eorum terra locentur, vel colantur.

CAPVT XXIII.

R

PROPTEREA, quòd in tomo 1. nostri Instructorij conscientiæ de contractibus commodationis, & de positi, & locationis copio-

fius egimus, ne illic dicta hic superflue repetamus, & ne hic, vbi ex professo de contractibus disputationem iumpsimus, nostro officio omnino de esse videamur: placuit hunc modum, & medium hic tenere, scilicet, aliqua hic nobis occurrentia scituque necessaria, circa has materias sub breuitate perstringere, & non omnia illic dicta hic rursus inculcare. Igitur a contractu locationis inchoantes. Dicimus primò exordientes à definitione, quæ locatio importat concessionem factam personæ, vel rei ad vsum conuenta mercede in pecunia statim numerata, vel numeranda. Nam si aliud daretur, non esset locatio, sed contractus innominatus.

CONDUCTIO verò est personæ, vel rei ad vsum acceptio interuentu pecuniariæ mercedis, itaque cõductor est, qui soluit pensionem, locator

K 2 autem,

Contractus sortis.

Quinque in eo concurrunt.

Quæstio. Distum 1.

De contractu locationis.

Diff. locat.

autem, qui dat ad vsum modo dicto. § si quis. ff. de po. l. 1. Si verò conductio sit respectu operis, est è còuersò. Nam qui ponit operas est locator, at qui pro eis soluit pretium, est conductor. ff. eod. tulo. litem quæritur. §. 1. & si est conductor rei vrbanae dicitur inquilinus, si autem rusticae rei conductor est, colonus nuncupatur.

Quest. QVONIAM verò hic inquiri soler, quam res locari possint, placuit hic iuxta gloss. & tex. in l. locare. ff. locati, hanc regulam generalem, per quam fit satis quæstioni, præsignare, scilicet, omnia illa, quæ vendi possunt: possunt etiam locari, seruitutibus prædialibus vè iter via, & similibus exceptis, quæ quidem iuxta prædictam gl. locari non possunt: Seruitutes autem personales, quæ sunt vsusfructus locari quidem legitime possunt. l. arboribus. ff. de vsufruct. sed non seruitus vsus, vbi tantum ius est ad vsum. Instit. de vsu, & habitat. §. minùs.

Regula generalis.

Quæstio. At verò quoniam dictum est, quod res omnis venalis locari potest, quomodo id licitè, vel illicitè fiat, indagandum venit.

Respon. DICITVR ergo, quod res venalis locari potest licitè, dummodo periculo substat locatoris in casu fortuito, nisi culpa lata, vel eius ductoris interuenerit. Estimata autem periculo conductoris quoad perditionem, & deteriorationem seclusa eius culpa leui, aut lata, aut dolo, de quibus solum conductor tenetur, locari licitè non potest, quia id videtur fieri in fraudem vsurarum. Quoniam res estimata intercedit loco pecuniæ. l. si verò. ff. solut. matrim. Quia perinde esset, ac si pecuniam mutuasset, pro cuius vsu aliquid vltra fortem vellet accipere. Neque enim tunc vera locatio præsumi potest, quia hæc est natura contractus locationis, quod cum per eum in conductorem rei locatæ non transferatur dominium, apud locatorem perinde maneat periculum, sicut manet dominium.

Quæstio an liceat accipere inter esse pro loc. pecunia. SED iam emergit hic quæstio prima, an liceat locare pecuniam pro eius locatione aliquod interesse acci-

piendo, facefit enim dubium in hac parte quod Garcia lib. 1. de contract. pag. 11. affirmat dicens, quod mutuaie pecuniam pro interesse, est mutare mutationem in locationem, quod in pecunia fieri non licet, quia pecunia inquit non est locabilis. Vnde qui mutat pecuniam agricolæ vt redhibeat in vino, licet nomine, & voce tenus dicat se illam pecuniam mutuaie, tamen animus eius eò tendit, vt conficiat contractum emptionis vini, & quia tunc mutuum vertitur, tandem in contractum emptionis, qui de se est licitus, propterea, & tale pactum licitum erit. Hæc Garcia, cui aduersari videtur D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 1. in solu. ad 6. vbi sic ait, quod si quis concederet pecuniam signatam ad ostentationem, vel ad pompam, vel ad ponendum loco pignoris talem vsum pecuniæ vendere potest. Ex quo infero, quod si pecunia potest quoad hunc vsum vendi, ergo & locari secundum D. Thomam, conclusimus enim sub regula generali iam tradita, quod quidquid poterat vendi, poterat & locari.

PRO resolutione ergo quæstionis præmittenda est distinctio illic tradita à D. Thoma, scilicet, quod vsum pecuniæ est duplex, alius enim vsum eius est principalis, scilicet, distractio pecuniæ in commutationes, alius verò eius vsum potest esse secundarius videlicet vti pecunia argentea, vel aurea ad ostentationem, & pompam, vel ad statuendam eam, loco pignoris.

DICIMVS ergo loquendo ad mentem D. Thomæ quod pecunia etiã argentea, vel aurea in ordine ad eius principalem vsum, scilicet, vt distrahat in commutationes, locari pretio nõ potest, sicut neque hic vsum pro interesse vltra fortem tradi, esset enim talis locatio mutuum cum lucro sub nomine locationis palliatum. Si autem consideremus pecuniam in ordine ad secundarium prædictum vsum, id est, ad ostentationem, & pompam, ad quam eius conductor ea vti parat, vel ad ponendam eam loco pignoris, sic sicut auctiore D. Thoma ibi talem vsum pecuniæ licitè homõ vendere potest.

Distinctio.

Vsus pecuniæ duplex.

Resp. ex mte. D. Tho.

potest, ita & locare, & licet hoc quidem, si absit fraus, & dolus, & fiat deinde sub ea conditione, vt periculum fortuitum, sicut etiam eius dominiũ maneat apud illius pecuniæ locatorẽ, quoad potest hic in hoc secundario vsu pecuniæ euenire, non autem in principali eius vsu, eò quod hic eius secundarius non censeatur esse eiusdem pecuniæ perfecta distractio & cõsumptio. Primus, seu principalis eius vsum deseruiens, nempe ad commutationes est quidem eiusdem pecuniæ cõsumptio, seu alienatio etiam quoad dominiũ: id eò eam in ordine ad primum hunc principalemque vsum pro aliquo, videlicet emolumento vltra fortem locare esset mutuum cum vsura. Quare in hoc sensu intelligitur locutus fuisse Garcia, quando asseruit pecuniã non posse pretio locari: non autem id intellexit in ordine ad prædictum secundarium vsum, quia hæc intelligentia esset contra S. Tho.

Quæst. an fructus Eccl. clesiastici vltra triennium locari possint Argument. ex Conc. Trid. DEINDE, quia fructus rei ecclesiasticæ locari possunt, atque etiam vt Panor. in c. etiam, de loca. & conduct. tradit fructus decimarum locari possunt laicis ad annum censum. Iam quæritur, an fructus tales vltra triennium locari possint.

AT videtur, quod sic liceat, tum quia Concilium Tridentinum, Sessione 25. capit. 2. solum irritat locationes rerum ecclesiasticarum etiam auctoritate Apostolica confirmatas, si factæ sint ad longum tempus, at longum tempus censeatur esse vltra decennium. Nam iuxta glossam in Clementi. 1. de rebus ecclesiasticis, non alien. paruum tempus est, quod est infra decennium, imò ibi Conc. Triden. 29. annos exemplificat esse longum tempus. Tum, quia secundum aliquos extrauagans, ambitiosæ, quæ determinat tempus triennij non videtur obfata, vel quia non est in vsu, vel quia per Sixtum (vt aliqui sentiunt) fuit renocata, vel quia in ea dicitur, præterquam in casibus à iure permisis, & sic, quod est secundum ius, erit secundum extrauagantem, ambitiosæ, & quia secundum ius spatium nouennij, quod dicitur par-

Obiectiones

Instruct. Negot. lib. 2.

uum secundum Doctores, est etiam paruum: videtur, quod, non obstante Paulina locatio vltra triennium, dummodo non excedat nouennium, fieri possit.

IGITVR ad quæstionem breuiter cum Corduba libro de casibus cõscientiæ, q. 13. respondemus dicentes primò ad casum, quod locatio facta de redditibus Ecclesiæ vltra triennium irrita est, & nulla. Huius sententiæ est Syluester verbo alienatio, q. 15. & locatio, q. 2. & Couarruias in resolutionibus, lib. 2. c. 16. num. 7. corollar. 3. & patet ex dicta extrauagante ambitiosæ, cuius verba si quis rectè expendat, clare colliget, quod huiusmodi locatio vltra triennium fieri non possit, & ita dicendum videtur insitendo Paulinæ verbis.

Resp.

AD obiecta in contra respondetur, & primò ad primam obiectionem dicitur, quod neque prædicta extrauagans, sicut neque quæcunque alia lex, nisi prout est in vsu recepta obligat, & quia non constat, an in omnibus prouincijs sit vniuersaliter recepta, sed id in dubio est, id eò teste Caietano in summa titulo excommunicationis, cap. 75. cui accedit Nauarrus, talis extrauagans ambitiosæ non valet, neque obligat, nisi secundum quod recepta est in vsu in diuersis prouincijs, & quamuis Syluester verbo alienatio, q. 13. dicat in nihilo esse receptam, Nauarrus tamen loco supra allegato ait se credere nullibi esse receptam quantum ad omnia. Nam in primis in nullo loco vsu recepta est, quod ad priuationem beneficiorum, quam ipso iure incurri decernit ab his, qui inferiores fuerunt episcopis, vel Abbatibus si intra sex menses in dicta alienatione perseverauerint, additque secundò in Lusitania non fuisse receptam quoad locationem in solos tres annos, quia passim vsu venit fieri locationes in quatuor. Tertio addit se credere in paucis locis esse receptam, quoad pœnas extrinfecas, scilicet, pœnam excommunicationis, quamquam in multis recepta fuisse creditur quoad dispositionem principalem, & pœnam in-

Ad 1. arg. seu obiect.

Extrauag. ambi. i qui bus recept.

trinfecam nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures, quàm tres annos. Vnde Salmantica in facti contingentia, ait per sententiam irritam, & nullam iudicasse quandam locatio nem factam a clerico in plures, quàm in tres annos, quamuis clericum, qui illam fecerat, ab ea excommunicatio ne immunem fuisse iudicauerit; quæ antiquo iure capit. primo ne Prælati vic. continetur, ac per consequens, nec in illam irregularitatem incidisse, qua celebrantes in excommunicatio ne maiori solent irretiri, etiam si post illam locationem absque abfolutione celebrauerat.

Nota.

TANDEM vltimò adijcimus, quod quia in communi loquedo res parum nota est, scilicet, in quibus locis, & quomodo, & in quantum hæc extrauagans sit recepta, quantum ad forum conscientie spectat: ad confes sariam attinet inquirere de vsu prouincie, quomodo hæc extrauagans practicetur, vt iuxta practicam, & v lum ibi conuincat poenitenti, & non vltra super hoc, quod idem secundum Nauar. pendendum fore censemus à iudicibus fore exterioris, quo re ctam super hunc casum possint profer re sententiam.

Aduertant iudices & confessarij. Ad aliam obiectionem.

AD aliam obiectionem, qua obijcitur, quòd in ea extrauagante interdicitur locatio præterquam in casib. iure permissis, dicimus primò, quod for sitan illa determinatio præterquam in casibus à iure permissis solum determinat in feudationem, vel contra ctum emphyteuticum, cui immediatè apponitur.

Solutio 2.

SECVNDO & melius dicimus, quòd cum illa particula, vltra trien nium, ibi expressa illas dictiones loca tionem & conductionem immediatè sequatur, illa autem exceptio, scilicet, præterquam in casibus à iure concef sis in feudationem, & contractum em phyteuticum immediatè succedat, nõ videtur illa particula, vltra trien niu, per illam exceptionem præterquam, & cætera fuisse perempta. Vnde respec tu locationis manet in suo vigore, scilicet, quòd non sit valida, si fiat vl

tra triennium. Itaque glossa, vi sa est germanior textui omnibus in locis, vbi recepta est hæc extrauagans, quo ad poenam in trinfecam nullita tis locationis factæ in plures, quam tres annos.

AD obiectionem ex parte Conci lij Tridentini, Sessione 25. capi. 2. dicitur, quòd licet illic Concil. Triden. so lum irritet locationes rerum Ecclesia sticarum, quando factæ sunt ad longu tempus, per quod secundum sententiam communem Doctorum intelligi tur decennium: tamen, quia ibi adijc it Concilium in damnum Ecclesie, & contra Canonicas sanctiones, ta les locationes contractus fuisse fore iudicandum, non propter hoc censetur reuocasse extrauagantem ambitio sè, de non locando res Ecclesie vltra triennium: tum, quia de locatationibus ante, scilicet à 30. annis citra factis lo quitur: tum, quia ista constitutio Con cilij Tridentini reuocans locationes prædictas factas ad longum tempus, non est expressè contraria constituti oni extrauagantis ambitiosæ, irrita tis locationes rerum Ecclesie vltra triennium: tum, quia esto daretur esse contraria, tamen quia iuxta sententiam communem Iuristarum constitu tio posterior non reuocat priorè, nisi in eo tantum, quo sibi expressè est contraria: nam in alijs remanet va lida, & quia in hoc non est expressè contraria constitutio Concil. Triden. constitutioni ambitiosæ: non enim lex, quæ disponit locationes ad lon gum tempus factas à prouincialibus in damnum Ecclesie, & contra Cano nicas sanctiones contractas fore iudi candas, sicut disponit ibi Concil. Tri denti. per hoc expressè locationes hu iusmodi factas vltra triennium vali das esse decernit (vt videre est) sequi tur dispositionem hanc Concil. Trid. dispositionem ambitiosæ, in hoc non reuocasse.

Ad obiectionem ex Concil. Trid.

Quomodo constituta. una reuoc. alia.

Nota ex Conc. Trid.

STATVIT quoque Conci. Trid. sess. 25. capi. 11. de Reformat. quod nul læ locationes beneficiorum si anticipatis solutionibus fiant, sint validæ in præiudicium successorum, neque

in

in hoc quodcunque indultum, vel pri uilegium vult suffragari, neque tales locationes in Romana Curia, vel ex tra confirmandas esse permittit, in terdicet etiam iurisdictiones Ecclesia sticas, seu facultates deputandi, aut no minandi vicarios in spiritualibus posse locari, conductoribusque prohibet, aut per se, aut per alios ea exercere.

Quest. an liceat locare operas suas clerico pro diuinis officijs dicendis. Resp.

DEINDE in dubium vocari hic potest, vtrū liceat locare operas suas clerico pro diuinis officijs dicendis. Respondetur breuiter (quia alio pro peramus) scilicet, quòd operas intrinsecas, & ipsis diuinis officijs de per se annexas simonia est locare, sicut & vendicare. Quia ex se spirituales sunt cap. cum in Ecclesijs, de Simon. licebit tamen clerico pro obligatione accidè tali, qua se obligat ad celebrandum, per totum annum, vel per plures annos plus aliquo accipere. Sicut pacisci potest cum aliquo clericus, vt quia obligatione ciuili astringitur ad com morandum in aliqua Ecclesia ad cele brandum ibi diuina, aliquid vltra e leemosinam communem missarum sibi erogetur: ita tamen: quòd inten tio plus accipiendi, non dirigatur ad diuina, sed ad mansionem, quàm ibi facturus est, vel ad laborem tempora lem quem ibi sustinet, vel ad damnū, quod subit ob moram, vt in capite, ad quæstiones, de rer. permuta. insinuat. & Inno. in pen. c. ne Prælati vices suas tradit.

Quest.

PRÆTEREA non immeritò hæsitare hic quis poterit, vtrum con ductor rem sibi locatam alteri locare possit. Huic hæsitationi Panor. breuiter facit satis in c. inter dilectos. de fi de instrum. vbi ait posse conductorem rem à se conductam alteri locare, vt etiam insinuat. l. nemo. C. loc. nisi aliud esset conuentum in d. l. nemo. vel nisi propter hoc alteri fiat præiudi cium, vt si personæ inhonestæ, truci, vel insolèti eam locaret, vel inuitis socijs, qui conduxerant etiam eam alijs lo care contenderet. Hoc autem opinio communior confirmat.

Questio.

INSUPER hic non præter pro

positum videtur esse, si veritatem hu ius quæstionis inquiramus: scilicet, an gregis dominus pastori locare possit 100. oues, eo pacto, vt (suo labore, ac cura pascat eas, atque in eodem numero centeno conferuet, ex eorum foetibus à numero illo per interitum, defici entes reficiendo: ita, vt in fine anni de reliquis foetibus, & fructibus dimidias sibi partes dominus, & pa stor acquirant.

Resp.

DICENDVM autem puto ad quæstionem, omissa illa quæstione po tius de nomine, quàm de re, scilicet, vtrum contractus hic societatis con tractus dicendus sit (vt voluit aliqui) aut potius contractus locationis ope rarum pastoris admixto cōtractu for tium (prout Garcia placet) quòd reuera licitus apparet cōtractus, propter eà, quod in eo vterque, tam dominus illarum centum ouium, quàm pastor æquali se exponunt fortunæ alex. Pas tor namque accipiendi maius, vel mi nus, quàm aliàs merces sibi certè, & iuste debita expolceret, periculo se exponit. Dominus autem gregis periculo se obijcit plus, vel minus soluendi eo iusto pretio locationis, quod alias operæ pastoris locatæ pro pascendo grege iuste mererentur. Hunc namq; & similes contractus rectos facit æ qualitas perdendi, atque lucrandi. Secus autem esset si vnus eorum constitu tus in tuto lucrandi, alium consti tueret in statu certo iacturam patien di, ita Garcia lib. 2. de Contract. capit. 21. pag. 630.

PROPTER defectum autem hu ius æqualitatis, & rationes alias So tus de iust. & iur. meritò damnat con tractum hunc, quem pessimum & vsu rarium vocat, quamuis fateatur esse vsitatum. Vbi sub effigie contractus lo cationis, aliquis rusticum obligat con signado illi viginti aureos ceu pretiū bouum, quibus rusticus caret, obligan do illum, vt saluos, ac tutos locatois que custodiat, soluatque menstruum locationis pretium. Hoc autem v fura non vacat, quia in fine anni recuperat suos viginti, quos contulerat aureos, quasi custoditos boues in

Contractus vsuarius supra relatus.

super & locationis ficta recipit pretium, quod est lucrum pro mutuo accipere.

Contractus usurarius. PROPTER eandem rationem, contractus hic ubi locatio, & conductio operum pastorum videtur admitti, merito reprobatur a Soto: ubi quis in Autumno mille oves dicit, & fingit se emere, obligatis pastoribus eas vendentibus, vt vsque ad Maium eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant, & postquam totam feturam percepit, reuendit easdem eidem pastoribus eodem pretio. Paret autem iniquitas huius contractus ex pluribus iniurijs, quae continentur in eo. Nam si praedictus obligat venditores ad eas eodem pretio redimendum, illa, quam fingit, emptio, non venditionem sibi habet verè correspondentem, sed potius mutuatio est pretij, quod pro ficta, emptioe ouium dat. Insuper & obligare eos velle, vt earum periculum subeant, argumentum plane est, quod eas non emerit: nam si emisset, emptori deberent perire, & non pastoribus eas vendentibus, quod si alleget se iam aliquid tam pro periculo, quod interim subeunt pastores in eas custodiendo, & pro operis, quas locant ad eas pascedum, se aliquid impendere, dicimus, quod praeter quam quod ratioe mutui virtualis has obligationes pascedi, & custodiendi iniuste, & fictè ad inescandum lucrum imponit, pro custodia, & periculo hic, & sui similes non solent, nisi quid tenne impendere pastoribus.

Quaestio de locazione ouium. IAM circa illam quaestionem de contractu locationis in noua Hispania, vsu inuecto, ubi grex ouium locatur pastoribus eum conducentibus ea lege, vt numerus ouium locatus si fuerit diminutus, ex foetibus nascituris reficiatur, plura erant insumenda verba, nisi in nostri instructorij conscientiae 2. par. capi. 5. pag. 393. copiosius esset ventilata. Respondetur ergo primo, quod locare non licet boues, vt sani reddantur. Nam secundum fratrem Iosephum in suis floribus, contractus hic male sonat, & negociatores ei insisteres in Hispania nota infamiae laborat:

Resp.

Distum 1.

renoueros enim solèr vocari, eo quod ultra fortem petunt bouum renouationem, vnde contractus hic aequiualeat mutui contractui. Quia sic locans perinde se habet, ac si diceret, accipe bouem mutuatam, vt alium maioris pretij, ac valoris reddas: quia cum bos moderatè laborando locatori deberet deteriorari, & perire, si perisset, id periculi appetibile pretio conductorem facit locator bouis subire.

HINC corollariè sequitur illud, quod de iusti, & iur. Sotus in oppositum videtur insinuare dicens, quod qui locat equum, & timet maximè vexandum à conductore, possit pacisci cum illo, vt reddat sibi eum sanum, satis securè non posse affirmari. Nam tunc aut ei equum non locet, aut sumat ab ipso fideiussores cauentem, quod soluet equum, aut eius notabilem deteriorationem, si dolo, vel lata, vel leui culpa conductoris perire, aut sic deteriorari in itinere contigerit, aut nisi in casu, in quo etiam de fortuito omnino periculo teneri conductorem equi eius locator vellet, ei aliquid de pretio locationis demeret pro hac assicuracione equi locati, quam conductorem cogit subire, & hic aliquantulum limatius loquimur, quam in loco allegato nostri Instructorij, ubi de hoc puncto meminimus.

SECVNDO ad rem loquendo, & punctum quaestionis attingendo dicimus, quod contractus ille locationis, qui dicitur receptus in noua Hispania, merito reprobatur à Metina, in sua Instructio. confess. §. 27. pag. 149. ubi licet loquatur de locacione boui, & mularum dicens, quod vsura non caret si haec animalia locentur cum pacto, quod reddantur sana, & cum incolumitate: quia si pereunt citra culpam conductoris, pro eis locatori nihil est rependendum, tamen idem diceret forte de locacione ouium. Nam licet sit in ouibus vt pote fructificantibus aliqua diuersa ratio minus dubitandi, quam in bouibus non fetiferis fetuumque expertibus. Nihilominus talis contractus sustineri in conscientia non potest, si taliter contrahatur, quod pretium.

Corol.

Ser. Soti no satis firmat.

Distum 2.

pretium totum illud, & sufficiens domino locanti illas centum oves soluatur pro toto fructu, & tota fetura earum, quia tunc de iustitia tota fetura ouium conductori obuenire deberet: quare iniustitiam tunc praeferebat pactum, quo conductor ex fetibus sibi iure locationis, & conductiois, contingentibus obligaretur centenarium numerum ouium sibi locatarum, si aliquae earum interirent, supplendo reficere.

Distum 3. Inustificatio contractus. TERTIO ad quaestionis neruum directius accedendo, dicimus, quod alijs rationibus potest saluari, & iustificari. Primum si (vt antea ex mente Garciae diximus) illae centum oves à domino gregis sic tradantur pastori, & cum eo pacto, vt suo labore eas pascat, conseruetque in eodem centenario numero. ex fetibus nascituris reficiendo alias perituras, ea quoque conuentione, vt in fine anni de reliquo toto fructu, & foetu sibi partientes dimidias partes aequaliter accipiant, quia iam diximus hoc à iusto non abesse, si ea aequalitas intercedat, vt sicut pastor se exponit periculo plus, vel minus ex fructibus accipiendi, quam alias debita sibi certa merces pro suis operis mereretur, ita dominus gregis equali periculo se exponat plus, vel minus praedicta mercede soluendi, quia tunc aequalitas contractum iustu efficit.

POSSET quoque iustificari praedictus contractus in casu, quo, verbi gratia, locans gregem fructificantem sub ea conditione, vt ex fetibus inde nascituris numerus, propter pereuntes diminutus reparatur de iusto pretio locationis alias sibi debito, quod alias licite ferre sibi posset, eam conductori remittat partem, quae sufficiens sit. & aequiualeat ad recompensandum id grauamen reficiendi, scilicet ex fetibus iuri conductionis, & iusti pretij eius sibi attinentibus numerum ouium sibi locatum, quem alias iure conductionis, nisi sua culpa diminueretur, supplere non tenebatur conductor, quia tunc si aliqua inaequalitas inesse poterat contractui aliunde, scilicet ex tali remissione recompensatur.

DEINDE possumus imaginari ad huiusmodi contractum iustificandum locatorem gregis centum ouium (cum alias dominus antecesset, tam illarum centum ouium, quam fetuum inde nascentium) cum sic iniuit contractum fractum, & feturam ouium, quae necessaria foret ad reficiendum praedictum numerum, si quo ad aliquas deficeret, locare noluisse, sed tantum residuum locare voluisse, quod iuste quidem potuit facere, si lucrum rationabile correspondens pretio conductionis, & operis pascedi gregis conductor apponit conductori relinquat, quod an ita fiat, illorum erit iudicare, qui probe nouerunt (quia experti in hoc satis sunt) ista librare, & commensurare.

DEINDE quia in materijs moralibus eo veritatis minus profunt, quo vniuersaliores sunt: nam (vt inquit D. Thomas in Prologo. 2.2.) sermones morales vniuersales minus sunt vtilis, eo quod actiones in particularibus sunt, ideo placet, & hic ad casus particulares descendere, & primo ad casum contingentem Valentiae, cuius meminit Garcia li. 2. de Contract. cap. 21. pag. 631. ubi admiscere contractum locationis ait: quaestio autem haec passat animum an aliqui conciuus Valentini hunc licite cum pistoriibus voluntuere inire contractum scilicet contri-

Quaestio.

De pistoriibus.

buendo pistoriibus tot mensuras tritici estimatas non quidem pretio minori, quo valebat Valentiae, ubi tradebantur, sed pretio maiori, quo valebant in oppido quodam distantiori à Valentia, si potuerunt obligare pistores, vt tot mensuras in pane cocto, & in tali numero rependerent eis pistores. Respondetur ergo, quod si illud contractum per se, & seorsum consideremus, ubi Valentiae traduntur pistoriibus ista mensurae tritici estimatae maiori pretio, quam valent Valentiae, ubi traduntur, statim iniustitiam suam prodit talis per se sumptus contractus. At verò, quia hic etiam contractus locationis adiungitur, nam hic pistores suas operas pro conficiendo pane cocto ad sustentationem

Respond.

domorum subministrantiū illas men-
suras tritici videntur locare, dicendū
esse ad quæstionem resolutoriè vide-
tur talem contractum non esse licitū,
nisi in eo addantur conditiones, per
quas refarciatur damnum, quod alias
videntur pati pistores, eo quod mensu-
ræ tritici maiori pretio sibi dantur æ-
stimatæ, quàm Valentia vbi tradun-
tur valent. Quia si alias ex valde mo-
derato numero librarum panis cocti,
quas obligantur rependere, aut aliunde
refarciatur pistoribus damnum ta-
liter, quod contractus cum omnibus
suis conditionibus, pensatus etiam in
lucrum cedat pistoribus, sicut reuera
dicitur cedere, tolerari potest, quia
certè, quod ex vna parte subtrahitur,
ex alia recompensatur, quod an ita v-
su veniat, ipsi viderint.

De contra.
loc. &c.

Quest.

Abonar tier
ras.

PRÆTEREA quoniam contra-
ctus ille, qui Hispanice dicitur, *abonar
las tierras*, ad contractum locationis
pertinere videtur, quæritur iam nunc,
an licitè celebretur, vt in usu est rece-
ptus, verbi gratia, an liceat alicuius
fundi domino ipsum fundum, alicui
agricolæ locare hac conuentione, vt
ipso fundo quindecim seminis mo-
dios capiente, agricola quotannis tri-
ginta, medietatem tritici, per medie-
tatem hordei sibi impendat, & quia
simul agricolæ subministrat boues ad
culturam agri vel octo millia dipon-
diorum ei exhibet, quibus ad hunc fi-
nem par boum emat, obligatione a-
stringit agricolam, vt vltra triginta
prædictos modios alios viginti mo-
dios pro medietate in tritico & pro
medietate in hordeo quotannis per
octo annos rependat, quo tempore e-
lapso agricolæ boues illos, seu octo
millia illa est retenturus perpetuo,
quæritur, inquam, an sic contrahere li-
ceat. Huius quæstionis meminit Cor-
duba tracta. de casibus conscientia. q.
93. Animaduertit autem inibi Cordu-
ba hunc contractum non esse simpli-
cem, sed duobus constare cōtractibus,
primò locationis agri pro illis trigin-
ta modijs, secundo ex quodam cōtra-
ctu permutationis, quo permutat bo-
ues, vel octo millia, quæ dedit pro eis

Nota An-
plex con-
tract.

emendis dominus fundi pro viginti
prædictis modijs sibi quotannis per
octo annos soluendis.

IGITUR resolutoriè ad casum
dicitur, primum contractum vbi pro
fundo capiente, quindecim modios
(quia locatur agricolæ) expetitit ab
agricola quotannis prædicta pensio
triginta modiorum non absolutè iu-
dicandum esse iustum, nisi concurrat
hæ circumstantia, scilicet, vt illi trigin-
ta modij persoluendi quotannis non
notabiliter excedat fructus illos, quos
ager ille capiens quindecim modios
cultus afferre quotannis solet, dedu-
ctis etiam inde primò sumptibus, &
laboribus, & periculis interuenire so-
litis vsque ad demessionem fructuum,
habita quoque consideratione, quod
quotannis agri non æqualiter vberes
afferunt fructus, accidit enim interdū
in anno vix ex ipsis demeti, aut col-
ligi semen, & sumptus, præsertim
cum coluntur quotannis: quia aliàs
si his consideratis considerandis, talis
ibi reperiretur excessus, improban-
dus esset talis contractus, vt pote,
qui ab æqualitate debita contractibus
abesset.

DE secundo contractu, quem ad
contractum permutationis iuxta mē-
tem Cordubæ reduximus, dicendum
est cum eodem Corduba iniustitiam
præ se ferre, cum facta solerti compu-
tatione in eo boues valentes octo mil-
lia dipondiorum, vel octo millia dipō-
diorum, quæ pro ipsis emendis ad cul-
turam conferuntur, & quæ censentur
commutari pro viginti modijs quo-
tannis per octennium soluendis (qui
omnes modij simul collecti, & ad v-
nam summam redacti centum & sexa-
ginta modios adæquant) longè distet
in minus à tanto valore tam magnæ
summæ, scilicet, centum, & sexaginta
modiorum, quam per tempus octo an-
norum pro bobus valētibus octo mil-
lia dipondiorum sibi reportare parat,
quæ iniūritas est maxima, & maximo
vitio cupiditatis tribuenda, cum pro
octo mille dipondiorum, quæ à prin-
cipio impertit, ad longè excedentem
valorem percipiendum inhiet.

IAM

Quest.

IAM ab hoc loco non est aliena
quæstio illa, qua quæri solet, vtrum do-
mini agrorum aliqua vsuræ nota im-
plicentur, quando sub hac conditione
colonis, & agricolis pecuniā, aut fru-
mentum mutuunt, vt pristino pretio,
quo soliti erant coloni conducere ta-
les fundos, eos conducant, quando iā
tali pretio communiter coloni con-
ducere renuunt.

Arg.

AT videtur quidem duplici ratio-
ne ab peccato vsuræ id factum immu-
ne esse, tum quia per hoc mutuum ni-
hil vltra fortem domini agrorum re-
cipere contendunt, sed tantum suam
redimere vexationem scilicet, vt agri
colæ pristino pretio iusto conducant
agros, quos iam non nisi minoris vo-
lunt conducere, tum quia se obligant
obligatione ciuili ad subministrandū
triticum mutuatum ad infeminadum
in agris, vel ad mutuandam pecuniā
pro expensis agriculturæ: cum autem
hæc obligatio ciuilis pretio sit æstima-
bilis, videtur, quod ratione illius li-
ceat dominis agrorum locationis eo-
rum pretium aliquantulum augere,
propter hanc vltimam rationem ma-
gister frat. Ioannes à Penna cathedra-
ticus olim Salmanticensis in scriptis,
quæ nomine eius circumferuntur te-
nuisse videtur hunc contractum labe
vsuræ carere. At Sotus de iust. & iure,
id non esse licitum asseuerat, Nauar-
rus quoque in summa Latina capi. 17.
nu. 210. hunc casum cum Soto repro-
bare videtur, vbi sic ait cauere sibi de
bere ecclesiasticos, & sæculares prædi-
uites, qui suis colonis agros pluris ius-
to pretio rigido locant, propter dila-
tam solutionem sibi debitorū vel pro-
pter mutuationem, scilicet, quia mu-
tuant colonis triticum, aut victū, aut
pecuniam pro sumptibus agriculturæ,
vel quia alliciunt colonos donis, aut
pollicitationibus ad augenda pretia
in auctiōibus publicis, vel quia do-
narijs incrementorum, quæ Hispani
vocant *puias*, & dilationibus solutio-
num attrahunt eos ad faciendas renū-
ciationes ab omni iure alienas, qua-
les ante suam ætatem paucissimas in
Hispania vidit Nauarrus, nulla habita

Sent. frat.
Ioannis à
Penna.
Sent. Soti
& Nauar.

Contractum
2. iniustum.

ratione, quod per huiusmodi summi-
siones, & ad casus fortuitos obliga-
tiones minuitur pretium, alioquin ius-
tum conductionis, nulla habita ratio-
ne etiam, quod locantes tam excessi-
uo pretio sunt in causa, vt redigant
conductores ad magnam miseriam,
ita vt fiant veluti locatorum manci-
pia, vel vt vtantur mendacjs, vel ma-
lis artibus in vendendis fructibus, vt
inde corradant pretium excessiuum,
quod soluunt, quibus nisi vtantur, im-
possibile est illud soluere.

IGITUR pro decisione quæstio-
nis more solito has duximus statuere
conclusiones. Sit autem prima conclu-
sio in casu, quo omnes agricolæ mo-
nopolio quodam iniusto cōuenissent
ad non conducendum agros iusto, &
rationabili pretio, sed multo minori,
tunc iuste domini agrorum ad redi-
mendam suam certam vexationē pos-
sent forte inducere agricolas obliga-
tionibus suppeditandi semen, aut vic-
tum, aut pecuniam mutuo pro expen-
sis agriculturæ ad hoc, vt iusto, & ra-
tionabili pretio, & non longè minori
velint eos agros conducere, patet au-
tem hæc conclusio. Nam stante hoc in
iusto communi agriculturalum mono-
polio (quia vim vi repellere licet, &
clauus clauo truditur) possent domi-
ni agrorum in monopolium iustum
conspirare, quo communiter stantur
non locare agricolis agros suos nisi
iusto, & rationabili pretio: ergo mul-
to magis prædictis medijs poterunt
eos ad pretium rationabile præstan-
dum allicere, ne in monopolio inius-
to persistant.

Conclu. 1.

SECVNDA Conclusio sit seclu-
so prædicto iniusto monopolio ex par-
te agriculturalum, ipsi domini agrorum
sponte se offerunt ad præstandum ius-
to pretio boues, & instrumenta ad in-
ducendum colonos agricolas, vt au-
geant conductionis pretium, quod a-
lias communiter non auferent, vsurā
esse existimo. Sicut si huius rei gratia
eis mutuarent frumentum, aut pecu-
niam: hæc autem conclusio est Soti, &
Nauarri & patet. Qui ratione illius
præstationis mutui accipiunt plus pre-
tium,

Conclu. 2.

tij, quàm alias essent accepturi pro locacione agrorum.

Conclus. 3. TERTIA conclusio si ad instantiam, & petitionem agriculorum cū per plures annos ineunt cōductionis agrorum obligacione ciuili, & instrumentali se astringunt ad præstandum boues, & instrumenta agriculturæ suo pretio iustæ postea soluenda, & si sic se obligent ad victualia, vel femina necessaria mutuanda, si ratione huius obligacionis ciuilis aliquid modicum exigant amplius, quàm non essent sine illa recepturi, non videtur cōdēnandum. Pater autem hæc conclusio, quæ fertur fuisse frat. Ioan. à Penna: quia obligatio hæc cum sit ciuilis, & per plures annos, verbi gratia nouē, aut decem est æstimabilis pretio. Ergo cum non vltro, sed ad instantiam agriculorum se domini agrorum ad prædicta astrinxerunt, aliquid pro ea accipere iuxta æstimationē illius culpa vsuræ carere videtur.

Nota periculum. AT in hoc stat omne periculum, quia vel ad augendum locacionis pretium, quod alias coloni communiter non essent daturi, ad prædicta subministranda vltro se offerunt, vel quia quamuis ad instantiam agriculorum ad hæc per plures annos locacionis, suppeditanda adiumenta se obligent, tamen hæc ciuilis obligatio non tantum valere solet, quantum est id, quod ratione illius ad pretium commune, quod alias eis erat dandum, adaugēt, vnde res est plena periculis, & ideo ab his auctioribus pretij his coloribus merito Nauar. aduertit Ecclesiasticos prædiuites debere cauere.

Quæst. P. R. Æ T E R E A circa hanc locacionis materiam dubiū propter quamdam assertionem Soti de Iusti. & iur. exoritur: scilicet, vtrum liceat Petro sic conuenire cum Ioanne dicendo, Ioannes obliga te mihi ad meas in estate demetendas fruges pretio iusto tempore demessionis currenti, & ego interim anticipatè persoluam partē pretij. Sotus ergo ibi contractū hunc non satis audet approbare, quia ratio ne (inquit) solutionis anticipatæ partem pretij, quæ videtur mutuum virtua-

le exigit Petrus à Ioanne obligacionē ciuilem demetendi segetes Petri postea in estate, quæ quidem obligatio æstimabilis est pretio.

Sen. auct. S E D dico, licet ista sententia Soti, vtpote tutior propter authoritatem tanti viri non sit omnino contemnenda, tamen quia ista anticipatæ conuentiones passim fiunt in Hispania, & quæ sic contrahentes non mutare intendunt, sed potius conducere operas se locantium ad fruges in estate demetendas præsoluta parte pretij, vel toto pretio, ideo contractus hic vitio vsuræ notandus est. Neq; obstat, quod anticipata pecunia Ioannes ad has operas in estate præstandas obligetur, quia etiam circa vsuram anticipata solutio ne emens merces licitè obligat venditorem ad eas in posterum tradendas emptori.

Quæst. S E D quid operarij, putà Ioannes si à Petro peteret pecuniam mutuata nolens, Petro in posterum suas locare operas, sed neque tunc, an Petrus tunc sic Ioanni mutuum petenti possit dicere nolo mutuare, sed si vis tuas operas pro metendis in estate messibus meis mihi locare pretio tunc currente, en tibi nūc, quod tuæ necessitati subuenias partē pretij locacionis in præsentiarum præsoluam. Respondetur haud dubium, quin alienum sit hoc ab vsura. Nam si in simili F. Ioannes à Pēna in suis scriptis tradidisse legitur, quod si mercator petenti à se mutuū dicat, nolo mutuare, non possum, sunt tamen mihi merces, emito si vis illas iusto pretio, expectabo q; solutionem, non ideo vitio vsuræ est tribuendum, non enim animo mutuandi, sed potius vendendi suas merces, quas vltro venales obtulit, id fecit, id enim posset facere cum amico, si aliter ei subuenire non posset. Nam & si forte contra Charitatem aliquantulum esset, si copia, & facultas mutuandi sibi subesset, sic facere, sed nihil contra iustitiam sic faciendi moliretur, dum iusto pretio venderet merces, etiam si ab emente statim pro minori pretio offerrentur venales, quia id esset, quod merces vltro venales vilesunt.

Vtrum

Vtrum operarij ad suas locandas operas cogi possint, & de Mauritanis. & alijs subditis, an ad hoc minori pretio cogi possint, & quid si conductor impeditur vsu, vel re non utitur ob impedimentū, vel ob culpam de aduocatis habentur dispositiones speciales in Hispania de casibus locacionibus frequentibus de patrefamilias, & de iudicibus in hac materia, de casibus quotidianis locacionis, de pragmatica famulos, an hi possint sibi recompensare, & de requisitis ad hoc, & an teneantur respondere de rebus privilegiatis, ab hoc de famulis multipliciter seruientibus quotidiana materia scitu necessaria.

CAPVT XXV.

ROSEQVENTIBVS nobis materiam, hanc de contractu locacionis illa quæstio obuiat, vtrū res publica cogere possit eius subditos ad locandas sui officij, & artis operas. Respondetur verò primo, quod ad ea munia, & officia, quæ sunt communitati necessaria non tenetur quodlibet membrum communitatis in particulari se offerre, nam alias, vt ait S. Thomas, in additionibus ad 3. partem, de matrimonio. 401. art. 2. omnes conciuēs reipublicæ essent sibi inuicem impedimento, si omnes vellēt esse, verbi gratia, agricolores, vel milites, & cætera. Igitur ad communitatem spectat ad ministraria reipublicæ, vbi desissent officiales, & ministri, eos designare. Vnde Sotus in quarto super hunc articulum, D. Thom. ait ad rempublicam, vbi esset desitutia opificibus, pertinere ad officia necessaria communitati opifices destinare.

Coroll. HINC corollariè inferimus cum Garcia, quod ad locandum operas suas pro ministerio communi possunt cogi operarij, sicut pro his ministerijs temporalibus, quibus officium sanctę Inquisitionis indiget, vel pro necessarijs ad militiam exercendis, vel pro vehiculis ad translationem curiæ, dū opus est eis, dum iusto pretio harum operarum locaciones fiant, & in necessitate, & non tam in importuno

tempore, vt in graue dispendium agricolarum vergat, quale esset, si tempore sementis his inuitè occupati omitterent sua arua ferere.

Nota. DIXIMVS autem signanter has locaciones fieri debere iusto pretio, quia si dominus vasallorum Mauritanorum, Moriscos, Hispanice nuncupatorum, eos ad suas operas pro oneribus, & laboribus subeundis pro suo seruitio minori pretio locandas cogat, res illicita videtur, nisi in casu, quo à principio, quia solum terræ domini erat proprium, quod solarięgo, Hispanicè dicitur, concessum est illis, cum hoc onere scilicet, minori aliquantulum pretio locandi suo domino has operas. Atque dum de hoc non constat, non sunt in conscientia minori pretio has operas domino suo prestare cogendi, sicut neque gallinas minori pretio contribuere, nisi æquiuallenter ad hoc, quod minus eis pro his soluitur, releuantur in pensione tributorum, iuxta sententiam Cordubæ de casibus conscient. q. 114.

Coroll. HINC corollariè sequitur bene se declarasse Nauarrum in sum. Latin. num. 7. de statu regum super hunc casum, vbi ait peccare regem, qui adigit subditos suos ad id non obligatos ad domos sibi ædificandas, vel agros colendos, vineas fodendas, ad alia similia facienda sine integra sui laboris mercedē iuxta D. Antoninum. 3. Part. tit. 3. cap. 4. §. 4. adijcientem ibi regem peccare, qui diebus festiuis ad hoc eos compellit.

Nota. ADVERTENDVM est autem Nauarrum hic sanius, & certius se declarasse, quàm in additionibus fol. 83. vbi sic in forma dixerat, adhuc difficultas saluandi regem est: quando laborantibus in proprio seruitio operarijs, & agricolis debitam mercedē nō soluit, quantò magis si eius economi id faciāt pro alijs, sed quia de hoc supra plura nos dixisse meminimus: succidimus ex consulto telam disputationis, ne femel dicta repetamus.

Quæst. P. R. Æ T E R E A quoniam in definitione locacionis pretium dari in pecunia numerata deberi definiuimus, quia

quia alias talis contractus non contractus locationis, sed contractus alius nominatus esset appellandus, hic Garcia lib. 2. de Contractibus, pag. 19. nobis obuiat, afferens in venditione, vel locatione ex altera parte pretium, vel aliquid loco pretij succedens interuenire debere, non autem id necessario exigitur in permutatione. Imo neque ei conuenit, quia in ea commutatur res pro re, vel vsus rei pro vsu rei.

In quaf. de nom. nō im morandū. AT vero quoniam in his quæstionibus, quæ potius spectant ad nomen quā ad rem immorari nolumus (quidquid sit de hac sua assertione) hoc tamen eius corollarium approbamus, scilicet, quod iniuste faciunt duces, dū stipendia militiæ militibus in pannis, vel in alijs mercibus, quas ad creditū sumunt emptas à mercatoribus perfoluunt. Nam locatio rei siuè locatio personæ ad militiam, vbi nihil in contra exprimitur, facta intelligitur pro pecunia, licet Garcia videatur locationem etiam pro alia re, quā pro pecunia fieri posse.

Nota. PORRO domus propinqua alicui magistro lectori non potest locari alteri, ita vt ad inuicem voces confundantur, vt si alter esset faber ferrarius, vel lector, & si sic fieret, prior posset alium expellere. l. vnica. C. de ltu. lib. vrb. Rom. & cap. pridem. 15. q. 2. & secundum Bart. in l. 1. ff. solut. matri. in arbitrio autem iudicis est iudicare, quis talium sit expellendus consideratis circumstantijs, & his, quæ ad æquitatem pertinent, neque enim æquum videtur, vt faber ferrarius, licet prior sit præferendus illi ltri lectori vrbis.

IN SVPER locari potest res omnibus, qui possunt emere excepto milite, & curiali, quibus prædia ad colendum locari non possunt. C. loca. l. milites, & l. curialis, & excepto clerico, & monacho, nisi necessitatis causa ne cleric. vel monach. capit. 1. & 2. vbi hæc notantur à Bart. & Host.

Quaf. DE INDE de casibus, in quibus rei locatæ impeditus est vsus, siue ex parte locantis, siuè ex parte conducentis differendū nunc est, & primò quid dicendum in casu, quo conductor re conducta vti non potuit, ad pensionem totam pendere teneatur. *Distinctio.* Distinctione igitur opus est, quò quæstioni satisfiat: quia vel id accidit ex voluntate locatoris, & tunc locator teneatur conductori ad interesse, l. si de fundo. C. loca. Si autem per casum fortuitum locatoris, vel rei locatæ impeditus est vsus, vt quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus, locator teneatur pensionem locationis pro rata temporis, quò ob hanc causam conductor domus impeditus est eius vsu, remittere. l. si fundus. ff. locat. vbi simul cum glossa, probatur locatorem teneri ad reddendam totam pensionem acceptam, vel pro rata temporis si fundus publicetur ob maleficium ipsius, atque idem est si fundus locatus datus fuit militibus, aut domus conducta casu fortuito corrui.

SED quia in hoc casu in culpa fuit locator ob suum crimen, quod res à se locata publicaretur, ac subinde conductor eius vsu priuaretur, dubitari poterat, an vltra remissionem, vel redditionem pensionis faciendā, conductoris pro rata ad damna, si quæ ex priuatione vsus rei locatæ conductori accideret, locator teneretur? Respondet ibi Nauarrus, locatorem non teneri ad soluendum conductori interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, eò quod non fuit eò toto tempore vsus eò fundo, ad quod conductor exerat eum: secus est secundum leges Hispaniæ si casu accidenti id damni non accidisset.

SED an locator possit compellere conductorem domus ad soluendā totam locationis pensionem in casu, quo ob aliquam causam dereliquerit eam, requiri potest. Ad hoc autem respondetur per distinctionem, quòd si conductor ante finitum tempus locationis nulla coactus necessitate, sed ex mera sua voluntate domum à se conductam dimittere velit nulla tunc obligatione astringitur locator ad ei remittendam pensionem, neque partem pensionis.

SE-

Dictum 2. SECVNDO dicimus, quod si conductor coactus ob pestem, vel aliā iustam causam superuenientem ante definitum tempus domum reliquit, secundum Nauarrum in summa, c. 17. numero 187. non est integra pensio locationis ab eo exigenda, sed pro rata temporis, quo vsus est ea. Nam auctore Panorm. cap. propter sterilitatem. de locat. inquilinus propter superuenientem probabilem necessitatem dimittere potest domum conductam contra voluntatem domini. At licet necessitate non ita multum notabiliter virgente, vel non ita valde cogente in foro exteriori, si ob eam solum dimitteret, conductam domum aliter forte iudicaretur: sed tamen in conscientia æquum, & ita seruetur, si tamen talis sit probabilis necessitas vt in commoditate afferat ibi in domo conducta manendi, ita vt ibi commode manere non possit. Nam si locator domus inquilinum amouere potest cum propter aliquam necessitatem superuenientem ea opus habet. l. edam. C. de Locat. & cap. propter. §. 1. de loc. quam necessitatem sic interpretatur Nauarrus vbi supra nu. 193. vt talis esse debeat, quòd commode aliter sibi providere non possit, eadem rationis æquitas exigit, vt propter similem necessitatem, licet non tam absolute cogentem, conductor domus in conscientia eam dimittere ante tempus definitum possit. Alias secundum Garciam lib. 2. de Contract. pag. 36. licet mutuum, quia in vtilitatem cedit mutuatarij ante tempus prædefinitum, reddi possit, tamen locatio rei, quia in vtilitatem vtriusque tam locatoris, quā conductoris cedit ante tempus definitum finiri contra voluntatem vtriusque non potest, nisi in casibus exceptis à lege.

Nota. AT QVE in casu, quo locator ante prædefinitum tempus sine causa relictam domum à conductore acceptare vellet, non ideò totam pensionem posset exigere, sed neque partem integram pro rata responsuram temporis, quo conductor ea non vteretur, sed tantillum pro cura iterum locan-

di, vt patet in locante mulam, quam si sibi relinquatur post conductionem à conductore, potest eam statim alteri eam petenti locare, secus autem esset, si statim non inueniretur alius, qui cōduceret, atque ideò iacturam ab hoc locator pateretur. Sicque illic limitandus venit Garcia, qui addit conductores agrorum, qui agros sibi locatos deterioratos notabiliter relinquunt, ad damna inde subsecuta dominis restituenda teneri in conscientia. Idemque dicendum esse ducimus de conducentibus greges ouium, qui quia nimis exugunt lac, vel male eas pascunt, & curant macilentas, & propè interituras eas relinquunt: insuper qui eas prohibitus alteri locare, alteri locauit, postquam conduxit eas, præterquam quod illicitè fecit, ad damna inde domino obuientia reparanda tenetur.

PORRO aliquali difficultate non caret dubium, quod inducit Garcia, scilicet, an vbi terminus locationis rei non est à principio præsignatus, possit, verbi gratia, locator cum damno conductoris, verbi gratia, equum sic indefinitè quoad tempus locatum reuocare. Ad dubium autem dicendū esse videtur limatius loquendo, quā Garcia, scilicet quòd in hoc casu si locator reuocet equum cum damno conductoris ad reparandum similem damnum, quod ipse ex non vsu sui equi pateretur, tunc neque contra iustitiam, neque contra charitatem ageret suum equum reuocando. Si autem ipse locator nihil damni ex non vsu sui equi pro tunc subiret, contra charitatem debitam proximo, tunc cum damno conductoris equum suum reuocando ageret licet non contra iustitiam: præterea licet veritati consonū sit; hoc tamen consentaneum quoque rationi est dicere, quod si tempore locationis pro aliqua instanti necessitate pro aliquo signato tempore tantū duratura, & non per longum tempus perseveratura locatio facta est, verbi gratia, equi, licet verbis locationis tempus expressum non fuerit, tunc re ipsa equus intelligendus sit esse locatus.

Limitatur Garcia.

Quæstio de reuocacione locationis.

Pater à simili.

tus tacito quodam consensu pro omni illo tempore, quo illa necessitas durauerit: quare in conscientia ante tempus finitum illius necessitatis locatio non poterit reuocari, quia si illa necessitas locanti innotuit, res acta videtur iuxta intentionem conductoris, qui insinuauit propter illam necessitatem se talem equum se velle conducere. Accedit autem in gratiam huius quod, & asserit Garcia lib. 2. de Contract. pag. 48. scilicet quod locationis merces soluenda esse censetur tempore necessitatis, licet tempus solutionis explicatum non fuerit, quando scilicet facta est pro supplenda tali necessitate, quia alias seruanda est consuetudo: ergo pari ratione postquam predicta locatio facta est pro supplenda illa necessitate, censenda est fuisse facta pro eo tempore, quo duraret, licet tempus locationis non fuerit verbis expressum, nisi aliud inuenerit consuetudo, quæ vim habet legis, & interpretatrix est legis.

Patet a simili.

Nota. SI autem conductor cum antea dederit pignus de stando contractui locationis, postea poenitens de tali contractu nolit stare illi, neque illum confiscare, pignus tantum amittere cogitur: si autem sine præiudicatione pignoris locationis contractum iniuit, alium subrogare conductorem tenetur, vel totam pensionem soluere, quando eius iacturam alias locator (quia conductor non stat contractui) est subiturus.

Quæstio. AT prosequendo ordinatim nostram locationis materiam conformiter ad præcedentia maioris illucidationis gratia quaeritur, utrum si è conuerso per conductorem steterit, quominus re locata sibi vtatur, totam pensionem soluere teneatur, & quando quis locauit operas suas alteri, neque fiat per ipsum, quin soluat, sed per conductorem eius stat, an non obstante hoc conductor integrè teneatur mercedem soluere. Quæstio est, in qua nõ fatis conueniunt Syluest. verbo, locatio. q. 12. & Nauar. in Sum. Lat. ca. 17. 197. vbi Nauarrus ait, quod si operarius pollicitus est alicui suas operas

Variat Syl. & Nauar.

pro denario diurno, & dolo, vel culpa sua omisit implere præterquam quod in culpa fuit omissionis, conductori si inde damna sunt subsecuta, rescire tenetur argu. l. finali. ff. ad l. Rhod. de fact. & l. sed addes. §. cum quidam. ff. locat. Secus autem est (inquit) si casus fortuitus sibi impedimento fuit, quominus eas operas diurnas præstaret. l. si vno. §. cum quidam. ff. locat. imò in hoc casu, quo casu fortuito citra culpam locator operum præditus est præstare operas, remittenda est conductori pensio pretij, quo eum conduxerat, pro rata temporis, quo sic fuit locator operum impeditus, prædicta l. si vno. neque tenebitur tunc locator operum ad interesset conductori, adijcit tandem Nauarrus sine limitatione, & absolute diarium persoluumdum esse operario conducto etiã, si casu fortuito contingenti ex parte personæ conductoris operari omisit: hanc autem sententiã Nauarro ideo ascribimus, quia cum loco citato retulisset Syluestri sententiã, adiecit limitationem Syluestri nullo videri sibi iure probari. At Syluester loco citato ait, quod quia diarium sit persoluumdum operario si casu fortuito contingente ex parte personæ conductoris omisit operari, est casus expressè contentus. l. sed addes. §. cum quidam. & l. si vno. §. cum quidam. ff. locat. intelligendum est ita absolute obseruandum esse hoc in foro exteriori, vbi præsumitur, quod si operarius ab hoc non fuisset conductus, alteri locasset suas operas, sed in conscientia ait nõ esse verum, quod conductor vbi casu fortuito impeditus est posse vti opera operarij à se conducti, mercedem ei soluere teneatur, nisi talis operarius conductus, quando conductus fuit, si ille eum non conduxisset, diarium, id est, stipendium diurnum alicubi reperisset, & certè licet dicat Nauar. hanc limitationem non iure probari, nihilominus ista limitatio Syluestri in conscientia obseruanda est, quia præter alias rationes, quæ in materia de commodato adduximus, hæc ratio potissima est, quæ hanc limitationem

Ser. Nau. in foro exterior. seruatur, sed Syl. in conscient.

Ratio potissima.

tationem Syluestri admittendam esse persuadet, scilicet quia restitutio in conscientia, & solutio ordinatur ad recompensandum damnum, scilicet ad compensandum secundum D. Thomã id minus, quod quis habet de eo, quod debet habere, sed sic est (vt in limitatione Syluestri supponimus) quod talis locator tempore, quo conductus est (si iste non conduxisset eum) nihil erat lucraturus, quia stipendium pro suis operibus in alio loco, vel apud alium non reperisset: ergo in hoc casu nihil minus habet ex eo, quod debet habere: ergo nihil à conductore casu fortuito impedito in conscientia est sibi restituendum. Secus est secundum eundem Syluestrum, si in alio loco stipendium reperisset, quia tunc sibi signatum stipendium soluetur, vel alium, apud quem locet eas operas, designabit, si adhuc eas locare denuo potest, & præstare, quia nondum tempus est elapsum. Idem dicitur cum casu fortuito re locata, conductor ex sua parte impeditur vt secundum Angelum verbo, loc. §. 15. & Syluest. vbi supra, cum limitatione prædicta contra Nauarrum eam iure non probari asserentem, quia licet iure non probetur, rationi tamen est consona.

Ad mentem D. Thom.

Quæstio.

Quæstio.

PRÆTEREA pro complemento huc pertinentium quæstionum id etiam indagandum venit, scilicet quid dicendum sit in casu, quo locator operum sine culpa sua casu fortuito impeditus est, si ad se præparandum aliquas fecerat expensas. Respondet Syluester verbo, locatio. §. 12. quod repetere poterit expensas, quas fecit propter hoc à conductore, vt habetur in l. pecuniam. in principio. ff. de Cond. ob causam.

DE INDE opere precium est nosse, an ius illud, quod dicitur, quod locator operum casu fortuito ex sua parte eas præstare impeditus tenetur conductori pro rata temporis, quo non est operatus remittere pensionem. l. si vno. ff. locat. exceptionem habeat in aliquibus putam iudicibus, & aduocatis: Syluester ergo respondens quæstioni ait prædictum ius in aduocatis non habere locum, quia non reperitur salarium acceptum ab hæredibus aduocati eo moriente. l. 1. ff. de Var. & extraordin. cogen. At verò animaduersione hic opus est, quod licet de iure communi ista exceptio in aduocatis admittatur: tamen in Hispania speciales habentur dispositiones circa aduocatos in suis officiis aliquo ex casu deficientes. Nam primò in Recopilatione noua legum, l. 9. & 10. & 12. & sequentibus stabilitur, quod quando litigantes transigentibus reducantur ad concordiam aduocato ihi intercedente, vt arbitro, vel aliter ad hoc mediante antequam lis in foro exteriori finem accipiat, tunc totum suum salarium reportare poterit: perinde ac si ipso patrocinante toti liti finis in iudicio impositus fuisset per iudices. Si autem transactio, vel concordia inter partes coita est ipso aduocato ad hoc non intermediante, solum meritam mercedem, quam meruit à tempore locationis sui patrocinij, vsque ad tempus concordiam poterit sibi capere, & vltra hoc quartam, & non totum salarium. Præterea l. 9. titulo 8. partita 5. fancitur, quod si aduocatus ante finitionem litis obierit, hæredes eius tantum ius habent ad recuperandum salarium pro tempore, quo in causa illa fuit patrocinatus. Item pragmatica l. 4. capit. 5. decernitur, vt si aduocatus ante consummationem causæ abfuerit, vel absentem se exhibuerit, salarij sui amissionem patiatur, reddatq; insuper, si quid de salario receperit, nisi parti consignauerit alium aduocatum eidem parti placentem. Idem prorsus disponitur 5. partita, tit. 8. l. 9. de hæredibus alicuius officialis ante consummationem operis, pro quo se locauerat mortui: quia solum pro rata operis, quod operatus est, & meruit officialis ante mortem, mercedem reportabunt, & non tota integram, nisi substituunt alium opificem, qui perinde exactè, atque qui est mortuus opus perficiat. Præterea ff. de Var. mu. l. penultima. §. finali. dicitur, quod si aduocatus deserat causam ex

Exceptio de aduoc.

Dispositio Hispan.

1

Instruct. Negot. lib. 2.

1 causa

causa noua, & repentina, vt quia clientulus aliquid confessus est contra se, nihilominus habebit salarium: tamen si defereret causam ex causa, quam prius potuit prouidere, tunc id sūg im peritiæ imputandum erit.

Casus loc. frequentes.
1 PRÆTEREA secundum Garciam lib. 2. de Contractibus, pag. 7. ab iniustitia non abest, iumenta locare à meridie tantum pretio totali diei, sicut iniustitia non careret, si operarius collocans operas pro medietate diei, usque ad meridiem, vel post diarium integrum vellet accipere, neque hic vsus excusaret, quia iuri naturali aduersaretur, nisi conducens illum in causa fuisset, quod non fuisset conductus talis operarius à principio per totum diem. Deinde secundo adijcimus, quod locans per plures menses, aut per plures dies iumentum ad iter longum peragendum à pensione quotidiana sibi pro iumento locato soluenda, illos dies, quibus arbitrio boni viri iumentum hoc quiete indiget ad totum iter conficiendum, ne lassatus deficiat in via, excipere tenetur, nisi si habita ratione dierum, quibus iumentum requie opus haberet, aliorum dierum, quibus iter ageret ob hoc in proportionem aequali extenuaret pretium.

3 TERTIO aduertimus, quod licet illa assertio Garcie consona rationi sit, scilicet, quod equus locatus ad iter, dum indiget calceis ferreis ad iter agendum ad expensas eum conducantis calceari debet, quia hoc ad expensas ordinarias, quales sunt etiam expensæ pabuli paleæ, & hordei, quas conductor soluere tenetur, pertinet: & quamuis sententia hæc Garcie aliqua hinc nitatur rationi, non cum iter est ita longum, vt pluries equus calceari indigat: tamen magis, & in hoc etiam casu standum esse censeo consuetudini communiter receptæ, quam huic eius rationi. At verò in casu, quo iter futurum est breue, puta duorum, vel trium dierum parum apparentiæ habet ratio Garcie, quia graue onus reputaretur pro tam breui itinere nihil demendo de pretio locationis equi

obligare conductorem, vt ad expensas suas integrè, & totaliter eum equum calceat.

Quæstio de locatione famulorum.
2 AT iam nequid in tam ordinaria materia, quod scitu necessarium sit in tactum prætereat huc, & illam quæstionem aduocamus, scilicet vtrum paterfamilias teneatur de expensis famuli infirmantis, quem conduxerat per annum, vel ei quoad salarium teneatur. Respondetur ergo quod paterfamilias non tenetur de expensis magnis famuli infirmantis, quem salario conduxit secundum Bartolum in l. si cum dote. §. sui autem. ff. soluto matr. Si autem esset in extrema necessitate teneretur ei, non quia famulus, sed quia pauper esset in extrema necessitate constitutus ex præcepto charitatis.

SECVNDÒ dicimus, quod quoad salarium ei non tenetur. Nam communiter Doctores Canonici in c. 1. de Cler. egro. ita tradunt, & signanter Ioann. Andr. & Panorm. ff. soluto matr. Si autem esset in extrema necessitate teneretur ei, non quia famulus, sed quia pauper esset in extrema necessitate constitutus ex præcepto charitatis.

Quæstio de iudic.
2 SECVNDÒ licet de aduocatis impenditis, vel morte interceptis quoad sui salarii receptionem, quid tam ius commune ciuile, quam ius speciale Hispanie disposuerit supra dictum sit, tamen de iudicibus, quid circa eos in hac parte statuerit ius, ne id obliuioni tradidisse videamur, dicendum rest. De his igitur Panormit. in cap. 1. de Cler. egrot. tradit, quod licet quando deberetur salarium tantum ratione personæ, & non ratione aliorum, tali infirmanti pro tempore, quo egrotat non debeatur salarium: bene tamen iudici deberetur salarium etiam pro tempore, quo egrotat, quia ei debetur salarium non tantum pro se, sed etiam ratione familie suæ, quam tenet l. pecunia. in princ. ff. de Condit. ob causam. Accedit ad hoc dispositio specialis

Quæstio de locatione famulorum.

Dictum 1.

2

Quæstio de iudic.

Dispositio Hispan.

lis Hispanie in partita s. l. 9. titulo 8. qua etiam decernitur hæredes iudicis à vita migrantis ante functionem sui officij, per consummatum annum habere ius ad totius anni salarii recuperandum: quia, vt ibi allegatur, per prædictum iudicem non stetit, quin consummaret annum, nisi morte fuisset interceptus.

Quæstio. SIMILITER hic inquirendum est, quid iuris de famulis se locantibus ad inferuendum heris, si se locauerint per annum, & per partem tantum steterint non complentes annum, an compelli possint ad eum complendum. Circa hanc quæstionem multa quotidiana occurrunt dicenda.

Quotidiani casus locationis.
1. DICIMVS ergo primò, quod si promisit famulus inferuere vno anno, & per parte anni egritudine laborauerit, post lapsum anni supplere tempus omissum non tenebitur, vt colligitur in glossa in cap. si propter, de Restrict. lib. 6. quod & confirmatur ff. de Statut. l. l. cum hæres. §. Stichus.

Dictum 2. ADDIMVS autem secundo, quod si Ioannes conuenit de stando per annum cum Petro, & cum eo tantum in eius famulatu per sex menses commoratus est, si in hieme tantum ei famulatum præstitit, medietatem salarii obtinere non poterit, auctore Bartol. in l. diuortio. §. quod in anno. ff. Solut. matrim. igitur aliquid minus mediante arbitrio boni viri accipiet habita consideratione, quod in reliquis sex mensibus anni si perstitisset, plus laboris, scilicet in æstate subiturus erat, à quo est releuatus, quia annum non compleuit. Si autem per sex menses in ætate Ioannes in agricultura Petro inferuuit annum non complendo, ipsa ratio dicat, quod plus medietatis salarii ad arbitrium boni viri (propterea quod tunc temporis famulus agricolam plus laboris subire contingit) licite possit accipere per argumentum à contrario.

Dictum 3. ITEM dicimus tertio in Recopilatione noua legum lib. 6. tit. 2. l. 2. conueneri pragmatica à Rege nostro Philippo Maritij, 27. Nouem. anno 1565. editam, vbi statuitur ne famuli, vel famula cuiuscunque conditionis, vel

qualitatis existant, cuiuscunque etiã ministerij functioni sint addicti, alteri hero, vel domino in eodem populo, vel suburbij inferuire, neque se locare ad inferuendum possint, neque quauis persona alia eos recipere, vel domi colligere possit sine expressa licentia eorum dominorum, quos missos fecerunt. Id autem sub tali indicitur poena, scilicet, vt ipsi famuli, vel famula contrafacientes viginti diebus in carcere compediti custodiantur, & post hoc autem ab eodem oppido per annum exulent. Eos autem famulos, vel famulas recipientes poena sex milium dipondiorum mulctandi veniunt. Ceterum si famulus, vel famula suum non dereliquerit herum, sed potius proiectus fuerit ab eo, tunc integrum ius ei manet in eodem loco assumendi alium herum, dum eos ad famulatum assumpturus herus de hoc commonitum esse curet priorem herum, ex cuius domo exierit, quatenus innotescat, an à prædicto hero proiectus fuerit, vel potius ipsi inuitum illum dimiserint. Permittitur autem famulabus, vel famulis, qui suos dimiserint heros extra illum locum, vel eius suburbia alios posse assumere heros, dum id in fraudem non fecerint: in fraudem autem id fecisse iudicabuntur si intra menses 4. in eo populo alicui hero se locauerint.

Nota. HÆC autem permissio indulgentia ad eos non extenditur, qui anticipatis receptis pecunijs, vel discoloribus vestibus, vel alijs indumentis iam sibi collatis dominorum obsequium, vel seruitium subterfugerint antè completionem seruitij pro toto tempore, pro quo inita fuit conuentio. Nam ij cogendi sunt ad inferuendum pro toto tempore, aut pro tempore accepti stipendij: quod si ante id temporis discesserint ab heris, prædictis poenis plectendi veniunt, etiam si transigerint ab illo loco, vel in eo alicui officio se addixerint.

PRÆTEREA eadem legum Recopilatione noua l. 9. tit. 15. libro cauetur, ne famulus, qui alicui inferuierit post lapsum trium annorum, ex quo desinit seruire, sui seruitij merce-

dem in iudicio exigere possit, nisi ostenderit intra triennium eam ab herede perisse, neque recuperare potuisse: eademque lex fertur de pharmacopolis, & aurificibus, iocalia vendentibus, & arque de alijs mechanicis opificibus cupediarum, & condimentorum venditoribus, & obsoniorum confectoribus, quia neque hi post triennium horum omnium pretia in iudicio repetere possunt: non tamen propter hanc præscriptionem triennem, quæ solum currit in foro exteriori ad postea ibi non repetendum, hi omnes amittunt ius in conscientia sui recuperandi debitum, neque propterea (vt bene aduertit F. Iosephus in suis Florib.) debitores coram Deo immunes fiunt ab his restituendis debitis.

Questio.

PRÆTEREA quæstio hæc, scilicet, an famuli famulatum exhibentes heris causantes se ab illis minutis stipendiis accipere debita, & integra mercede possint sibi recompensare, nisi in nostro Instructorio discussa à nobis esset, longius à nobis erat protrahenda. Breuiter igitur primò respondemus ad eam illam sententiam Soti de Iustitia & iure, libro 5. quæst. 3. in respons. ad 1. ubi affirmat famulum, nisi inferuire cogatur, & certum sit omnino dimissum se accipere stipendium non posse sibi secretò recompensare de reliquo (quam etiam Nauarrus in Summa, cap. 17. numero 107. non videtur acceptare) non esse acceptandam absolutè. Nam Corduba quæstio. 3. de casibus conscientia, cum circa hoc sit controuersia inter Sotum, & Nauarrum, & eorum sequaces, optimè eos redigit ad concordiam per hanc distinctionem, scilicet, quòd famulis etiam præ necessitate inferuentibus: si tamen eorum famulatu indiget herus, tenetur dignam suo seruitio, & integram impendere mercedem, etiam si à principio non de tanta mercede, sed minori, aut nulla conuenierint. Secus autem est, si opera illius famuli herus non indigebat, quia copia famulorum sibi suppetebat, quia tunc integram ei non tenebitur, sed tan-

Famulus.

tum de conuentione firmato.

POTERIT autem famulus dimittitè salariatùs sibi recompensare secretò, si tamen secundum Caietanum 2.2. quæst. 66. articulo 3. & 5. & Sotum de Iustitia & iure, lib. 5. quæst. 3. art. 3. ad 1. & Syluest. tit. furtum. quæst. 12. & 13. & bellum 1. quæst. 9. & bellum 2. quæst. 8. & Medina de Restitut. quæst. 2. folio 43. latius, & Nauarrus in Summa, cap. 17. num. 112. & 113. & 114. & Alexand. Halen. 4. part. quæst. 85. membr. 3. artic. 1. & Doctores communiter, seruentur quatuor conditiones: scilicet primò, quòd merces sit verè debita de iustitia, & non solum ex lege charitatis, aut via sola gratitudinis. Secundò, quòd nihil accipiatur ultra summam debitam de iustitia. Tertiò, quòd tale debitum de iustitia sit liquidum deberi extra omnem dubitationem, & litem de Regulis iuris bona fides, neque enim secundum Cordubam cum in iudicio (quia constare non potest ibi) non rescinditur emptio, quæ facta fuit minori pretio, potest venditor sibi in conscientia recompensare, quia non liquidè constat aliquid ultra sibi deberi. Quartò requiritur, quòd id debiti aliàs via iuris recuperari non possit, & quòd cessent scandala, vitenturque alia damna terrij, & præsertim caueatur, ne debitor recompensationis secretæ ignarus conscientia instigante, vel confessore instigante id debiti rursus restituere compellatur.

INSUPER ex prædictis corollarie sequitur, quòd ubi his seruatis conditionibus facta est recompensatio, etiam si censuræ excommunicationis fulminentur aduersus via secretæ recompensationis aliquid detinentes, & non manifestantes, tales, qui sibi sic legitime recompensarunt, etiam si taceant, talibus censuris non irretiuntur secundum Nauarrum, ubi supra nu. 114. & Medina ubi supra quæst. 2. licet Syluest. tit. furtum. quæst. 15. & excommunicatio 2. in 4. notabili, dubio 8. aliquid quatenus differre videatur.

ET patet, quia cum his obseruatis conditionibus compensationem

Recompensatio cond. 4.

Corol.

Recompensatio sibi in se responde non tenetur.

constet fuisse iustam, Prælati per illa verba, etiam si detineant via compensationis, non videtur illam compensationem aliàs legitime factam velle retractari. Quare verba hæc eius sic sunt glossanda, vt per ea de iniusta recompensatione locatur, scilicet in casu, quo iniustè facta est, vel an sit iustè facta, dubitatur. Nam tunc censuræ in casu recompensationis iniustæ, aut dubiæ ligarent etiam scientes, & non manifestantes, quando id possent probare, vel sine graui suo detrimento manifestare, nisi certò scirent statim à retinente, cum possit, fore restituendum.

Quid si deferatur eis iuramentum.

IN casibus autem, quibus scientes manifestare non tenentur, possunt etiam sibi deferatur iuramentum, auctore Nauarro, & Medina, & Corduba ubi supra, respondere se nihil scire, dum interius concipiant, scilicet se nihil scire, quòd iure teneantur dicere, vide bona de Casibus conscientia, quæstio 65. cuius assertum hic non approbamus omnino, quatenus insinuarè videtur, quòd sciens in hoc casu, dum probare non potest, & si non tenetur denunciare: iudicialiter tamè tanquam patri in secreto denunciare teneatur iudici excommunicanti, quia si intelligat ad hoc teneri sub poena excommunicationis taliter, quòd si, vt patri tunc non reuelet, illam incurrat, id non satis crediderim: quoniam mens excommunicantis non est cogere scientes, vt sibi tanquam patri reuelent sub poena excommunicationis, sed tanquam iudici, quia per solam notitiam, quæ illis potest dari, vt patribus parum interdum possunt prospicere, tunc creditoribus quòd ad bona secreto eis debita, tum conscientijs iniquè secreto aliena bona viurpantium, & detinentium. Adde etiam quòd cum diximus non potentes probare, quòd secreto sciunt excusari ab obligatione respondendi censuris, id est, intelligendum secundum Sotum, dum iubentur denunciare, sicut literæ excommunicatoria communiter sonant. Secus est, si aliquis à iudice excommunicante habita simplena iam probatione iuberetur manifestare, quòd scit: quia tunc teneretur pandere veritatem, quia tunc non accersitur ad iudicium, vt denunciator, sed, vt testis in causa, quæ agatur de detrimento resarciendo tertio.

Quest.

DEINDE quia frequèntibus scripturis, quibus hi, qui consanguinei sunt agitari solent in hac parte, eò quòd secretorum horum sæpè sunt concilij, còsulere oportet, animaduersum hic lectorem esse volumus, quòd vt habetur 4. quæstio. 3. §. item in criminalibus, consanguinei omnes per rectam lineam ascendendo non possunt esse testes pro se, vel contra se, & vt dicitur ibidem §. item lege Iulia, neque inuitus potest quis testificari aduersus socerum suum, generum, vitricum, priuignum, priuignam, sobrinum, sobrinam, vel sobrinæ suæ natum, neque aduersus eos, qui in propiore gradu sibi sunt, neque vxor contra maritum, neque è contra, neque libertus contra patronum. Ideò omnes hi cogi non possunt ad testificandum, neque in civilibus, neque in criminalibus, quando alij non defunctiuxta glossam, quamcunque 14. quæst. 2. ac subinde à censuris incurrendis excusantur, si in his casibus, in quibus sunt priuilegiati, ad censuras non responderint, ita Nauarr. in sum. cap. 25. num. 48. & 49. & seq.

Priuilegiati à testific.

Quest.

PORRO quoniam per parenthesim quasi necessario à quæstione de casu, in quo famuli, siue alij de debito sibi recompensare possunt, & à conditionibus ad talem recompensationem iustificandam requisitis aliquantisper recessimus, nunc dubium, quòd consequenter necessarium est scitu subijcimus scilicet, an casu, quo omnes aliæ conditiones iustæ recompensationis interfuere, quia de debito sibi ex iustitia, & liquidè debito, & non ultra debitum sibi secretò recompensauit cauens alia damna, & quòd iterum sibi non soluatur, an ex solo hoc defectu scilicet, quia omisit ordinem iudicarium, quia cum posset via iustitiæ recuperare ipse priuatim sibi fecit ius secretò accipiendo, & recompensando

penfando fibi, teneatur ad literas excommunicatorias respondere, vel restituere id, quod recompensationis accepit debitum, quando in literis exprimitur, quod etiam si via iustæ compensationis suæ iniuste illud accepit, vel restituat, vel reuelet. Respondetur autem primò, quod quando literæ sonarent, quod illud quod via omnino iustæ recompensationis esset acceptum, vel restitueretur, vel manifestaretur tunc, quia vel continerent errorem manifestum, vel in falsa presumptione fundarentur scilicet, quod illam quam dicunt iustâ compensationem fuisse facta iniuste, illum recompensationem non obligarent, eo præsertim casu: in quo, si reuelaret, infamia notaretur, vel per iudicem re sibi debita priuaretur. Nam idem dicendum esse videtur, si solum ob hanc omiffam conditionem, scilicet, quod cum via iustitiæ posset sibi debitum recuperare, iniustam recompensationem fecit secreto sibi recompensando: quia iam post factum, cum, si reuelet, infamia venit notandus, vel in poenam re sibi aliàs debita per iudicem venit multandus, vel aliter est ea abdicandus, excusatur à censuris, & à manifestando, quia iam peruentum fuisse videtur ad casum, in quo potuit sibi omnino iustè recompensare cum re sibi debita aliter potiri non possit, nisi tacendo, & non reuelando.

Fuit Vict. ACCESSIT & ad hanc nostram sententiam olim Victoria in suis Scholij supra 2. 2. D. Thom. vbi dictauit, quod etiam iniuste recuperans rem suam, quam aliter poterat iuridicè in iudicio recuperare, dummodo non reciperet pretium eius, non incidit in excommunicationem, licet peccauerit, incideret autem in excommunicationem in casu, quo pro re sibi debita, quam via iuridica poterat in iudicio eam petendo obtinere de eius pretio sibi secreto recompensasset, quia in hoc casu res ipsa: quia poterat eam obtinere iuridicè, & non pretium eius, sibi debebatur. Parcat Lector si in re perquam necessaria scitu, & tam quotidiana prolixius, quam putauimus

ramus, sumus immorati.

AT verò quoniam famulum de debito sibi ex iustitia commutatiua, & de liquido debito, cum alia via iuridica ius non poterit obtinere, posse sibi secreto recompensare diximus illis quatuor conditionibus seruatis, si perest nunc breuiter insinuare, quod aliàs prolixius in nostro Instructorio tradideramus ex mente Cordub. *Questio.* lib. de casibus conscientie quæst. 3. scilicet, in quibus casibus aliquid debeatur famulis ex iustitia commutatiua vbi proinde possit cadere secreta compensatio, & in quibus casibus solum illis debetur ex debito gratitudinis, & liberalitatis, vbi non conceditur locus secretæ compensationi. Pro huius ergo expeditione quæstionis distinctione opus habemus: nam multipliciter famuli dominis solent inferuire, quidam non perpetuo, sed ad tempus aliquibus scilicet, hebdomadæ diebus, vel horis diei dumtaxat officio suo assunt cum comitatum domino, vel vxori domini exhibentes, vel aliter inferuientes in seruitijs, quibus pro tunc temporis domini egent, & his merces non integra ac si seruirent continuò, sed pro rata temporis, & conditionis seruitij arbitrio boni viri æstimanda ex iustitia est impendenda.

ALII autem sunt famuli per totum annum singulisque horis seruitio addicti, quibus si eorum famulatu indigent heri, siuè per necessitatè inferuiant, siuè non. siuè conuenerint à principio de certo stipendio siuè nò, his de iustitia dominus soluere tenetur vsque ad summam salarij, quo alium similis conditionis, & industriæ esset conducturus, & pro illo tempore solet conduci communiter, arg. l. si non fortem. §. libertus. ff. de conditio. & si non conuenit à principio de salario hac habita ratione sic arbitrio boni viri merces taxabitur. Sic enim art. in cap. sunt nonnulli. l. qu. i. tradit.

DEINDE alij sunt famuli quæritantes heros, qui interim dum inueniunt, adhærent alicui domino, qui cum

cum opera eorum non indigeat (quia suppetit ei sufficiens seruitiū) ex Charitate eos recipit domi ad preces illorum vel aliorum, & suppetat eis hospitium, & victum, & nihil ultra, vel parum ultra, & ad nihil amplius ex debito iustitiæ pro seruitio sibi impenso ab his, eis tenetur: quia sicut pro mercibus, quibus quis non indiget, rogatus non tantum impendere tenetur: Sic & in hoc casu. Ita Nauarr. in sum. cap. 7. nu. 239.

AD hæc alij sunt famuli adolescentuli, quos opimates ad preces parentum eorum iuscipiunt domi pro manuali seruitio, quos si sui domini bonis, & politicis moribus imbuant ac bona indole morigeratorum insistant, eisque si subministrant victum vestitumque simili, quo sunt suscepti, eos adornant, sicque post tandem si dimittant, debito iustitiæ satisfecisse videntur. Non enim aliud conuentio ne tacita, vel expressa eorum domini his adolescentulis pages Hispanicè nūcupatis debent. Nam ministerium tale, & illius ætatis nihil amplius mercedis meretur, nisi lex vel promissio, vel consuetudo aliud inuenerit, scilicet, quod plus ei detur.

SE D iam enucleatius reliqua hæc attinentia dubia excusari quærimus, quibus, & quot casibus vsu euenire potest, vt dominus conduxerit famulum pretio minori; quàm iustitia exposcebat illi fore dandum, vt hinc pateat, quando famulus contra debitum iustitiæ in toto, vel in parte defraudatus maneat, vel solum contra debitum, antidotale gratitudinis. Primò igitur modo id euenire solet, scilicet, quando famulus præ necessitate minoris iusto se locauit, quia aliam rationem ducendi vitam non inueniebat, neque alium herum, qui pluris eum vellet conducere. Super hunc igitur concertat, vt prædiximus Nauarrus, & Sotus atque eorum sequaces: nam Sotus in hoc casu huic famulo nihil aliud de iustitia esse tribuendum ait, præter id quod conuentum est, licet videatur iusto minus. Nauarrus oppositum asseuerat: at iam eos reduxi-

Casus, in quibus minoris famuli conductur.

Variant Sc. & Nauar.

mus ad concordiam, ita vt sententiam Nauarri veram esse dicamus in casu, quo dominus illius, qui præ necessitate particulari se locat, seruitio indiget. Nam si illius famulatu dominus opus non habet, tunc sententiam Soti oppositam veram esse asserendum est. Neque enim sententia quidem nostra minus eum mercedis mereri extimamus, qui præ necessitate particulari sua se locat, dum conductor opera illius indigeat, quàm si nulla adactus necessitate particulari huic famulaturi se addiceret: non enim propter necessitatem, quam paritur vendens rem suam, minori pretio tamen dignam putat, quàm sit commune pretium illius iuxta modum vendendi ac perinde, neque in hoc casu præ necessitate inferuientis minore mercede dignus est. Secus est autem si necessitas inferuienti alijs adeò esset communis vt magnam copiam indiceret domino, quærentium, quibus inferuiant, quos inuenire nequeunt, quia famulis abundant, quia tunc hæc abundantia merito attenuaret stipendium, & iuxta sententiam Soti fat esset dominis his persoluerem mercedem iuxta conuentum, quia præ abundantia famulorum se offerentium plus nõ videntur mereri, licet minus iusto se accipere ipsi existiment, neque ab hac sententia, est aliquis, qui dissentiat.

PRÆTEREA sunt famuli alij, qui licet cum dominis conueniant de seruitio eis præstando minori pretio, quàm eorum æstimeret seruitium, tamen non necessitate adacti, sed sponte tale pactum ineunt causa concilian di sibi familiaritatem, & gratiam cum tali, verbi gratia optimato Duce, Marcione, vel Comite: inde enim æstimationem, honorem, fauorem, etiam apud populum videntur sibi aucupari, his autem dominus ad nihil plus de debito iustitiæ tribuendum tenetur, quia prædicta conuentio non fuit puri contractus locationis conuentio solius iustitiæ legi innixa, sed admixta admixta cū libera donatione ob causas prædictas, quare longè abest à iustitia, quod hi pro eo quod

Concord.

Famulatos caput gratia causa.

minus accipiunt recompensationem secretam querant.

Famulantes SVNT rursus famuli alij alterius generis, qui & si mercedem minus æqualem suo seruitio acceptant, est tamen cum animo, & spe, quam concipiunt, quod domini in alijs id recompensabunt, vel in pecunia, vel in alijs fauoribus vel pecuniæ æquivalentibus beneficijs, & largitionibus, quæ spe si carerent, nullatenus pro tam minimo inferuire vellent, quam intentionem si dominis explicuere, imo etiam si dominis eam non expresse- rint eo quod subintellecta communiter talis conditio videtur, neque dominis præ sua egregia autoritate volunt de ea præmoneri, tunc his domini de iustitia tenentur iustam mercedem sui seruitij erogare, interuenit enim hic de hoc iusto stipendio pactum tacitum nulla intercedente alicuius donationis, aut remissionis in parte, vel in toto iustæ mercedis mixtione, imo spes illa copiosioris remunerationis in alijs veluti quædam conditio fuit obligans de iustitia ad plenam, & iustam mercedis suæ retributionem soluendam. Sub hac autem spe videre est plures famulos, atque famulas multis optimatibus inferuientes concepta fiducia, quod ad earum nuptias partem dotis, vel integram dotem conferent eis sui domini, vel certe quod ultra victum, & vestitum, quem recipiunt, dum seruiunt, aliquid ad vitam deinde transigendam præstabit. Si autem quia hi tempore conventionis nihil suis dominis de sua hac spe, scilicet quod in alijs essent de iustitia remunerandi, significauerunt, atque idcirco domini non putarunt tali spe ad ductos seruitio se addixisse, sed solum pro mercede, de qua à principio conuenere, voluisse inferuire, tunc si domini illorum famulatu indigebant, vsque ad integram retributionem mercedis, quam tunc commu- niter sui similes solebat accipere illis de iustitia contribuenda est, secundum Nauarri sententiam. Secus autem est, si illorum opera, aut obsequio non opus habebant, quia tunc satis

est dominus stare tantum ab initio in itæ conventioni secundum Sotum.

POSTREMO sunt alij famuli seruitio dominorum pro stipendio dimi- nuto se mancipantes non sub ea intentione, & spe, vt de iustitia remunerandi sint, scilicet, in alijs vsque ad integrum, sicut de immediatè superioribus dictum est, sed solum famulari volunt, quia innituntur spei gratitudinis, & liberalitatis dominorum, & si ducia de mercede (vt phrasia Hispanica tonat) in hunc ergo modum nobilium, & ingenuorum filij in Hispania potentatibus Hispaniæ scilicet, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, Episcopis alijsque primoribus Ecclesiæ solent adhærescere, quibus tantum sup- peditatur victus, & vestitus. His autem tales Satrapæ nihil plus, quam hoc de iustitia impartire tenentur, tunc quia propter abundantiam sic inferuire volentium domini nolunt plus eis impendere, quia neque eorum seruitia maiori præmio sunt digna iuxta supradicta, tum quia hi liberè se ad inferuendum pro illa tenui mercede obtulere: & quamuis quadam fulti fiducia gratitudinis, & liberalitatis dominorum sic fecere, non tamen affuit eis animus sub debito iustitiæ astringendi dominos ad prædictas remunerationes, seu largitates, mercedes, Hispanicè nuncupatas, illis rependendum, tanquam suorum seruitiorum de iustitia debitum stipendium, sed solum ex gratitudine, & liberalitate dominorum id sperarunt, magis quam ex iustitiæ debito, iuxta Nauar. in summa, cap. 7. nu. 114. & iuxta doctrinam Diui Thomæ 2. 2. quæst. 58. & 106.

TANDEM ex omnibus supra dictis concludimus, quod quamuis Richardus in 4. Sent. d. 15. asserat, quod si domino nolente famulo debitam de iustitia mercedem solnere famulus surripiat tantum, quantum de iustitia debet habere, licet in modo accipiendi peccauerit, tamen non tenetur ad restitutionem, nos tamen dicimus non esse sine multo libramine à cōfessarijs conueniendum huiusmodi secretis acceptionibus prætextu sui salarij non plenè

plenè soluti factis, vel faciendis à famulis, tum propter scandala, & inconuenientia, quæ ex his solet oriri, tum quia huiusmodi famuli, vt potè tanquam iudices in propria causa non seruant semper sic iustitiæ æqualitatem. Igitur tam cōfessarius, quam doctor de his casibus interrogatus ne se præcipiter, tum ad prædictas differentias famulorum attendat, tum etiam an si quatuor illæ conditiones ad iustificandam secretam recompensationem requisitæ seruentur, exactè perpendat.

Quæst. NE hic quoque huius dubij illucidatio desit, illud tandem prætereundum in hoc loco non censui, vtrum si incuria famulorum res domesticae surripiantur, ad eas Domino restitue- ndas teneantur. Huic autem quæstioni in additionibus fecisse satis videtur Nauar. fol. 81. dum ait, quod ad huiusmodi res in domo deficientes non tenetur famulus quilibet, nisi solus ille, cui ex officio rerum domestica- rum custodia incumbit, quia scilicet, ad hoc conductus est, vt custodia ei domestiarum rerum, & suppellectilium concederetur, cuiusmodi est, qui præficitur toti domui, qui Hispanicè maior domo nuncupatur, cui de omnibus rebus domesticis cura con- credita est, is enim si ex culpa sua etiã leui, non tamen leuissima aliquid è domo perierit, id restituendi obnoxius fit, sicut etiam camera seruandæ præpositus, qui camarero vulgariter dicitur, tenetur ad id restituendum, quod sua incuria ex camera perit, quia custodia huius sibi ex officio attinet. Ex quo corollariè inferitur à Nauar. quod si inter alios famulos domus eontingat vnum famulum videre alium con- famulum aliquid è domo furantem, etiam si peccet id furti non reuelando, quando id sine detrimento graui potest reuelare, non tamen, si tauerit, ob id ad aliquid domini restituendum tenetur, quia id custodire ex officio non sibi incumbit.

Casus quatuor in quibus inquilinus potest eijci, an propter sterilitatem remittenda stipensio pro rata, circa intelligenti- am illius particula nisi ubertate præcedentis, & circa alias particulas, de differ- entia inter ephyzeusim, & locatiōem, an locantes operas teneantur de damno, & de quali culpa ubi theoricæ Syluestri, necessario examinatur, de fer- rilitate maiori ex tribus causis prome- nente, & an hæc sit causa augendi locatiōis preteritum.

CAPVT XXVI.

T cætera, quæ ad materiam locatiōis pertinent, percurramus, notandi hic occurrunt casus, in quibus locator inquilinum ante finem

locatiōis expellere potest à locata e domo. Sunt autem casus hi quatuor contenti, capit. propter. §. Verum in uito. Primus igitur casus est, quando in longum tempus locatio facta fuit, per longum tempus glossa hic intelligit decem annos, vel plus, vel minus, aut ad minus quinque annos secundum Nauarum in summa Latin. capit. 17. numero 193. quod etiam probat glossa super §. verum, in cuius gratiam citat l. quæro. ff. loca. si igitur per istud temporis locata est domus, & in duobus primis annis inquilinus pensionem non soluerit, aut quando in minus tempus locatio facta est, & die signato non soluerit, neque celeri satisfactioe sibi prouidit, expelli potest à domo. Hæc autem satisfactio tunc dicitur celeriter fieri, quando post modicum tempus à die præstituto fit, quam verò modicum id temporis debeat esse, glossa super ca. potuit, de loca. post varias citatas opinionones arbitrio iudicis relinquendum esse ait. Nam cum hoc non sit determinatū, & quod in iure determinatum nõ est, secundum ius arbitrio iudicis relinquitur, de offic. delegat. cap. de causis, & ff. de iure debit. l. 1. Si ait prætor, fit consequens istud modicum tempus requisitum ad celerè satisfactioe arbitrio.

Casus 4. quibus inquil. potest eijci.

bitrio iudicis considerandum relin-
qui. Nam arbitrium iudicis arbitrium
boni viri appellatur. ff. de verb. oblig.
continuus. §. 2.

Casus 2. SECVNDVS autem casus est,
scilicet, quando necessitas est superue-
niens in locatore, quæ tamen loca-
tionis tempore non imminet, ut si
domus corruiat, vel minatur ruinam,
quam ædificare vult, vel vxorem du-
xit. l. ædem. Cod. de locacionibus, &
cap. propter, §. primo. Si tamen com-
modè aliter sibi providere potest, se-
cundum Navarrum non dicitur im-
minere necessitas, atque (vt ipse con-
tra Sylvestrum verbo locatio, q. 9.
ait) locator qui propterea, quod cum
alio degebat, propriam conduxerat
domum, si quia duxit vxorem, postea
iam ea eget, eò quod iam separatim
eum cum vxore vitam agere oportet,
necessitatem sufficientem dicitur ha-
bere: quæ ius sibi facere potest expel-
lendi inquilinum.

Casus 2. TERTIVS autem casus est, quan-
do domus iam post refici opus habet,
cum tempore, quo fuit locata, hac refe-
ctione non indigeret, sed iam hic casus
tertius in secundo videtur conti-
neri, atque ideò tam in hoc casu,
quam in secundo (vt c. propter, §. verum
temporis remittenda est.

Casus 4. QVARTVS igitur casus est, quan-
do in domo locata inquilinus peruer-
sè conuersatur in ea recipiendo mere-
trices, aut lenones, aut id genus per-
sonas, etiam si sine damno Domini
fiat, & tunc non fit remissio secundum
Hostiensem, vel si cum læsione domus
vtilitur domo, vbi inter tenendo por-
cos, vel si fit ager, vel horrus ibi, &
eius incidat arbores, vel si non colat
tempore debito, & huiusmodi, quo ca-
su Dominus pensionem pro rata re-
mittere habet. Nam potest in iudicio
agere de damno, & interesse secun-
dum Panor. & Ioan. de Imo. in d. cap.
propter, & secundum Host. in d. ca.
propter sterilitatem, & sic concordat
dicta l. ædem, & dictum cap. propter
sterilitatem, quæ videntur contraria.

Casus 5. PRÆTEREA Alexander Imo.

conf. 126. addit §. casum, quando, scilicet,
iuravit omni anno solvere, & non
soluit, & cessat vno anno solvere, l. si
quis maior. C. de transact. hoc autem
communiter (vt tradunt doctores in
dicta l.) locum habet in omnibus con-
tractibus iuramento vallatis.

IAM quæstio de sterilitatis casu
hic suum proprium obinet locum, quæ
suum fundamentum habet in illo cap.
propter, de locat. vbi in summa decer-
nitur, quod propter sterilitatem gra-
uem conductori sine culpa sua contin-
gentem, remittenda est ei pensio pro-
rata, nisi possit cum vbertate prece-
dentis, vel consequentis temporis com-
pensari. Huius autem textus declara-
tio primum id exposcit, vt id dubij
principaliter solutione expdiamus,
quid importet sterilitas grauis, id est,
magno incommodo afficiens condu-
ctores (vt verba textus sonant) id est,
quantam sterilitatem debeat secum in-
ducere? Ad hoc autem dicitur, quod
quamuis doctores fuerint varij, ta-
men omnium eorum opinionibus pé-
fatis illa, cuius meminit Nauar. in sum.
Lat. c. 17. nu. 188. magis rationi, &
veritati videtur conformior, scilicet
quod grauis sterilitas, propter quam
remissio prædicta textus est facienda
definitur esse illa, quam cōuentio par-
tium, aut consuetudo, vel communis
opinio regionis approbare solet. Sed
quid si quia hæc de iure per hæc defini-
ri non potest sterilitas grauis? tunc
censet Nauar. acceptandam esse illam
opinionem Bartoli. l. ex conducto. §.
si vis. ff. locati. & Ioan. And. in d. ca.
propter, vt scilicet illa definiatur esse
grauis sterilitas inducens remissionem
pro rata, quæ est tanta, vt conductor
agri vix duas tantum demetat partes
ex tribus partibus, quæ communiter
colligi consueuerant, vt si cum modij
quindecim frumenti colligi soliti e-
rant, ager illo anno non attulit nisi
decem, quo casu remissio sic commen-
suranda est secundum Nauar. vt si ager
conductus erat tribus aureis, duo tan-
tum soluantur.

PRÆTEREA illa exceptiua par-
ticula, scilicet, nisi talis, sit sterilitas,
qua

*Variant
doct.*

*Sent. Nau.
remenda.*

Quest.

qua cum vbertate præcedentis vel sequen-
tis temporis possit compensari, quomodo
sit accipienda inter doctores, quoque
controuertitur. Nam aliqui eorum di-
cunt sic esse intelligendam, scilicet, quod
tunc sterilitas vnus anni cum fertilita-
te alterius compensatur, quando in
anno superiori, aut sequenti post ste-
rilem in duplo plus solito prædium
fructus attulit.

Sent. Nau. HANC autem sententiam Nauar.
ibi c. 17. nu. 189. merito corrigit di-
cens ad veritatem magis accedere, si
dicamus, quod sufficit collegisse eam
summam fructuum, quam pactum, vel
consuetudo constituit, aut si plus soli-
to tertia pars collecta sit. Nam si ad
sterilitatem inducendam satis est ter-
tiam partem minus solito collegisse,
quare à contrario ad huiusmodi steri-
litem compensandam cum anno an-
tecedenti, aut sequenti, tertia pars plus
solito in aliquo eorum percepta suffi-
ciens causa non erit. Neque in hoc vl-
la est statuenda differentia, quod pen-
sio sit soluenda in numerata pecunia,
aut in re quavis alia iuxta cap. 2. de
transla. præla. & l. illud. ff. ad l. Aquil.

Nota. AD HÆC est notandum quod
prædictum ius de faciendâ remissione
ratione sterilitatis exceptionem quo-
que habet, quando tam locator, quam
conductor sunt socij partiarj diuiden-
tes inter se tam lucrum, quam damnum,
tunc enim non fiet remissio ratione
sterilitatis, sed neque recompensatio
vnus anni cum altero, vt notat glos-
sa recepta in dict. cap. propter, & se-
cundum Io. Andr. & Panorm. in d.
c. propter.

Corol. 1. DEINDE ex illa particula tex-
tus, vbi dicitur, quando sterilitas ori-
tur ex vitio rei sine culpa coloni co-
rollariè colligitur primò, quod si ste-
rilitas prædicta, quæ cum anno præ-
cedente, aut sequente non potest re-
compensari, contingat ex casu fortui-
to sine culpa coloni, vt quia ingruit
magna pluuia vel accidit magna sicci-
tas, quam non potuit pati prædium ne-
que colonus occurrere potuit, tunc
locum habet dispositio iuris, vt scili-
cet, fiat remissio pro rata, nisi sterili-

tas illa cum vbertate anni præceden-
tis vel sequentis, quo durat locatio
compensetur. l. licet. C. de loca. Ad-
dit autè glossa, quod si dominus iam
remiserit pensionem propter sterilita-
tem anni præsentis, si anno sequenti
contingat vbertas, petere poterit pen-
sionem integram recuperando etiam,
quod antea remiserat. ff. l. si vno
anno.

SECVNDO corollariè sequi-
tur quòd, & subnotauit Syluest. ver-
bo locatio. q. 13. & approbavit Na-
uar. c. 17. nu. 190. scilicet, si in agro te-
nui, vel vitioso herba, vel zizaniæ te-
mentum suffocent, hoc non sterilitati
sed vecordiæ agricolæ imputandum
est, eò quod eas non euulserit. Sicut etiam
vitio, seu culpæ coloni datur, & non
vitio terræ, si vinum cōauerit, vel
fructus iam collecti marcescunt, vel per
milites, vel aliter pereant: quia hoc
non est sterilitati tribuendum, sed col-
oni incuriæ, qui occurrere potuit, vñ
de neque tunc fiet compensatio. l. ex
conduct. §. si vis. ff. locat. fecus au-
tem est cum ante collectionem sine
culpa coloni hæc acciderunt.

Corol. 3. TERTIO prædictis accedet, quod
& Syluest. aduertit, & Nauar. vbi su-
pra meminit, scilicet, quod dispositio
hæc capitis propter sterilitatem de lo-
cat. locum non habet, scilicet, vt o-
sterilitatem fiat remissio in his condu-
ctionibus, & locacionibus rerum vel
possessionum, quæ per longum tem-
pus in decem, vel plures annos, aut
etiam in vnam, vel plures vitas aut
in perpetuum locantur, & conducun-
tur etiam si maior rei pars, quæ ad lō-
gum tempus sic conducta est, etiam ca-
su fortuito consumpta fuerit, modò
non totaliter fuerit vastata, & perdi-
ta, ita l. 1. C. de iure emphyt. Nam
tunc veluti contractus emphytheoticus
esset censetur. In contractu autem
emphytheotico propter bella, & steri-
lites, & huiusmodi non fit recom-
pensatio annui census, nisi census el-
set ita magnus, quòd non plus vel mi-
nus perciperetur, ac si res esset locata
de anno in annum secundum Bald. in
d. l. 1. C. de iure emphyt. Bart. autem ibi
infi-

inficiatur propriè esse contractum emphyteoticum, quando datur tanta pensio, quanta pro locatione. Si tamen substantia rei in totum abiret pessum, utpote si inuasa esset ab hostibus, & raptata, in contractu etiam emphyteotico deberet fieri remissio. Secundum glo. in c. si de locat. & Panor. ibi. Idem que de augmento in emphyteotico dicendum videtur, non enim hic augetur pensio in casu, quo non minuitur propter eius lesionem secundum Panor. in d. cap. fi.

Differentia HVIVS autem differentie inter *inter emphy* contractum emphyteoticum, & *th. & locat.* inter contractum locationis causa est, quia quando exigua pensio soluitur in emphyteotico, hoc potius fit ad recognitionem domini directi, quam ad solutionem fructuum, quando autem tanta pensio soluitur pro possessione, ac si ad modicum tempus conducta esset, non soluit tunc si emphyteota sit, siue conductor pensionem tam ad recognitionem domini directi, quam ad fructuum compensationem, unde fit ut in primo casu ubi exigua soluitur pensio propter sterilitatem, non facienda sit remissio, secus, ubi adeo magna soluitur, ac si in modicum tempus possessio locata esset, tunc enim remissio fiet iuxta communem opinionem, quam cum retulerit, sequitur l. si i. l. i. C. de iure emph. nu. 2. ita Nauar. ubi supra.

Quaestio de PORRO circa illam particulam *qua culpa* contentam c. propter, de loca. dubitatio *conductor* statim animum pulsat, de qua culpa *possessoris* conductor possessionis teneatur locatori. Respondetur autem, quod cerè conductor pro re conducta, si pereat, vel deterior fiat ex dolo, vel ex culpa sua, etiam leui teneatur locatori. Nam gratia vtriusque contrahitur Infit. qui. modis rer. contrahi. obliga. §. vlti. quod autem de leuissima culpa non teneatur, communis opinio tenet, quae etiam locum habet in operario locatore operas suas. Is enim quamuis de leui teneatur, non tamen tenetur de leuissima culpa, nisi ad tale opus conficiendum conductus esset, quod diligentissimam requireret curam, qualis in

pretiosa materia, ut in poliendo lapide pretioso, vel gemma, vel huiusmodi exigi solet. Nam tunc etiam de leuissima culpa teneretur. l. si merces. §. qui columnarum. ff. loca. At de hoc quatenus attinet ad forum exterius, non est in ambiguo, sed extra controuersiam est, quod conductor teneatur non solum de lata culpa, sed etiam de leui.

QVOD autem hic reuocatur in *Quaest. m* dubium est, an in foro animae teneantur *in foro ani* damnificatores etiam locantes *me damni* operas ad emendam damni, etiam si *ficatores lo* tantum fuerint in leui culpa, & quid *cantes ope* per leuem culpam intelligendum sit, *ras tenem* cum ius ait locatores, & conductores *tur ad emē* rerum, quia in gratiam sui iniucè con *dam dāni,* trahunt, teneri de leui culpa, an per le *S. Et. Sylu.* uem culpam venialis culpa tantum significetur? Igitur Syluester licet in hac parte varius sit, ac nutans, ut est videre in verbo culpa, q. 5. & verbo restituti. 3. quæst. 8. nihilominus verbo aduocatus, quæst. 16. communem opinionem esse illam asserit, quae tenet in foro animae non teneri aliquem, qui dat operam rei licitae ad emendam damni, nisi fuerit in dolo, vel lata culpa, dumtaxat. Culpa autem lata esse definitur, quam communiter illius artis, vel professionis, vel officij, de quo agitur, solent personae vitare, quae grauis culpa etiam solet appellari. Sicut etiā grauis error appellatur ille in aliqua materia, vel scientia, quem communiter professores illius non soliti sunt ignorare. At hanc theoricam notandam esse admonet ibi Syluester, quia, inquit, facit ad multos, puta ad artifices, aurifices, locatores operarum, & huiusmodi, quam theoricam rursus repetit, verbo culpa, q. 5. & sibi magis placere ait, quippe quae communior est. In cuius gratiam citat Ioan. de Anan. cap. sicut dignum, de homic. volunt. & Panor. ibi, & in cap. 1. de const. & in c. dilecti, de arbitr. & capi. si egressus, de iniur. & cap. cum causa, de testib. & in multis alijs locis, & Lud. de Ro. In cuius quoque confirmationem verbo aduocatus, ubi supra allegat Dir. libr. 1. & Host. in d. cap. sicut dignum, & D. Anto.

Quaest. m
in foro ani
me damni
ficatores lo
cantes ope
ras tenem
tur ad emē
dam dāni,
S. Et. Sylu.

Comendat
Sylu. theo
ricam suā.

Ant. de But. & Inno. in c. sicut dignum ita Sylue. licet hanc suam theoricam, verbo restitutio 3. quæ. 8. aliquantisper inturbare videatur.

Sent. Nau.

IN CONTRARIUM nititur Nauarrus in summa Latin. c. 17. nume. 184. ubi ait, quod quando contractus fit gratia vtriusque, vnaquæque partium tenetur ad damnum dolo, vel lata, vel leui culpa datum, sed non ad id, quod leuissima datum est. l. contractus de reg. iur. cap. 1. cum ei annot. à Panor. & alijs de commod. & Metina Salmanticensis in sua instructione de restit. §. 30. folio 157. ait vniuersaliter, quod quando contractus aliquis in fauorem vtriusque partis celebratur, quælibet partium obnoxia ad id refarciendum damnum, quod suo dolo, vel lata culpa, vel leui datum est. Per leuem autem culpam eam intelligimus, quam diligentiores in illa materia opifices solent cauere, sicut etiam leuissima dicitur, quae à diligentissimis caueri solet. Quia ergo contractus ille, quibus opifices se locant ad conficienda opera eis commissa, scilicet, aurifices ad fabricianda vasa aurea, sartores ad vestimenta facienda, locationis contractus sunt, quippe, qui in gratiam vtriusque contrahentis sunt: fiat sanè, ut contra Sylu. & contra eam, quam dicit communiorē theoricam esse ipsi artifices, & locatores operarum, etiam in conscientia de leui culpa teneantur, quia ista iura, cum non fundentur in falsa praesumptione, obligant etiam in conscientia.

Dicitur au
theris 1.

POST tam latam narrationem opinionum sibi iniucem, aduersantium, cui tandem sententiae subscribam, quia in re valde scitu necessaria video lectorem expectare. Dico primum, quod in casibus ubi quis tenetur de dolo, & lata culpa tantum regulariter, qualis est depositarius, & custos, qui solum in gratiam alterius re custodit, quia solum tenetur de lata, id est, graui culpa, si damnum ab eo datum in re deposita, vel custodita, vel ab alio causatum ex culpa eius venialis, & non pertingente ad mortale obuenit, ad id damni reparandum non

teneretur. Hæc sententia est Victoris in scholijs super 2. sancti Thomae, anno Domini 1535.

Proba.

ET patet primò, quia per culpam latam grauem culpam significamus. Culpa autem grauis, id est, notabilis, (prout hic sumitur) quæ est, quam communiter solent personae in sua arte vitare citra malitiam mortalem non committitur. Tum etiam, quia ratio ipsa suadet, quod nullus velit, aut debeat obligari in re, quæ tantum est in gratiam alterius ad cauendum damnum contingens. ex sua culpa veniali tantum: cum vix, & cum difficultate culpa veniales, praesertim omissionis vitare possimus.

Dicitur 2.
contra Syl.

DICIMVS autem secundò, quod verior est, quod in contractu locationis locatores operarum, & operarij mechanici, artifices, & opifices tenentur de leui culpa regulariter, si damnum notabile intulerint in opere. Hæc autem nostra assertio est contra Syluestrum, est & contra se in sua opinionis gratiam citatos Doctores, & intelligitur, quod in foro conscientiae tales de leui tenentur culpa. Nam de foro conscientiae est controuersia nostra inter nos, & Syluef. Non enim de foro exteriori est dubitatum. Conscientiam autem nobiscum Nauar. loco citato, & Metina, ubi supra in sua instructione, qui in foro conscientiae, hanc quæstionem ambo pertractant, & de leui teneri locatores asserunt, eò quod gratia sui, & conductoris operas locant. Accedit, quod & ipse Sylu. verbo culpa, quaestio. 5. ait multos doctores habuisse suam opinionem pro dicto singulari.

Prob. 1.

PROBATVR autem nostrum secundum hoc dictum primò. Quia cum ius, quod locator operarum tenetur de leui culpa, seruetur in foro exteriori: seruandum quoque videtur in foro interiori, cum non fundetur in falsa praesumptione. Nam iuxta axiomam commune ius fori & poli idem est, ubi non fundatur in falsa praesumptione. Neque huic obstat, quod hoc ius intendit obseruationem bonorum, quia id facit seruando æquitatem.

Probat. 2. T V M secundo patet, quia ratio æquitatis dicitur, vt magis teneatur quis de contractu, ex quo ab altera parte aliquid emolumentum captat, vt accidit in contractu locatiõnis operarum, quam cum tantum in gratiam alterius contrahit, vt patet in contractu depositi. At in contractu depositi regulariter depositarius tantum teneatur de lata culpa: ergo locator operarum, vt pote, qui magis teneatur, teneatur non solum de lata culpa, sed etiã de leui etiam in foro conscientiã. Tãtertio patet, quia opposita opinio à Syluestro, & a suis fautoribus (vt est videtur) locis citatis nullo iure, aut ratione probatur. At nostra probabilitibus satis fulcitur rationibus, quæ eam in materia morali (vbi Mathematica non exigitur demonstratio) satis probabilem reddunt.

Dictum 3. DE ELNDE tertio ad postremum quæstionis punctum respondentes dicimus, quod per leuem culpam intelligimus culpam etiam venialem, etiam si non pertingat ad malitiam mortalem. Ex qua intelligentia corollariè infertur, quod locator operarum, siue alicuius rei conductor, si intulerit damnum notabile, ex culpa leui, scilicet, quam diligentior solet vitare, etiam si talis culpa leuis, sit culpa venialis, quia non attingit malitiam mortalem, reus inde fit etiam in conscientia restitutionis damni; hæc autem opinio est verior, quam Medina loco citato videtur tenere, quam etiam expressè tenet Nauar. suã. Lat. cap. 7. numer. 184. dicens esse communem, quare reprobat. Sor. de inst. & iur. lib. 5. q. 7. art. 3. que nãt recenter contra omnes affirmasse se credere commodatarium non teneri de damno dato culpa eius leui, quæ ad mortale in foro conscientiæ non peruenit, sed communis inquit Nauar. tenenda est. Patet autem, quia vbi de leui culpa quis teneatur, si ex eius culpa leui quamuis veniali, & non mortali subsecutum sit notabile damnum, iam pars alia inde passa damnum habet minus notabiliter, quam secundum ius debet de suo habere: ergo tunc id damni in con-

scientia restituendum est ei. Nam auctore Diuo Tho. 2. 2. de rest. q. 62. art. 4. quicumque damnificat aliquem, videtur ei auferre id in quo ipsum damnificat. Damnum autem dicitur ex eo, quod aliquis minus habet, quam debet habere secundum Philosophum in 5. Ethic. ad quod refarciendum in conscientia ordinatur restitutio.

T V M etiam, quia vt ait Nauarrus, obligatio hæc, vt teneatur quis de leui, non tam pullulat ex peccato, quam ex natura contractus. Quia natura contractus, quando est in gratiam factus, & alterius etiam contrahentis expõscit, vt de leui culpa etiam veniali teneatur, quia tã confessarij, quam etiam iudices si deprehenderent ex incuria locatoris operum, vel opificis notabile commissum esse damnum sine vilo examine culpæ, an mortalis fuisset, an venialis indicerent his restitutionem damni, imò etiam si moraliter innotesceret eis per incuriam, vel culpam venialem, & non mortalem locatoris, aut opificis obuuisse, nihilominus sententiam de restituendo illo damno ferrent confessarij etiam in conscientia. Quare illa theoricã, quam Syluester verbo aduocatus pones finem admonet esse notandam, quia inquit facit ad multa, puta ad locatores operarum (vt puta) non tantum est recepta in practica, siue quia cum damnum est in hac parte notabile, præsumitur ex culpa processisse mortali, siue quia (vt reuera probauimus) licet ex veniali culpa procedat: dummodo definitio leuis culpæ ei conueniat, ex natura contractus satis est ad restitutionem huiusmodi damni inducendam: Secus autem forte esset si damnum notabile non fuisset, sed modicum. Nam in damno modico, si quis opinione Syluestri, & Sori acceptet, non renitatur.

A T si loquamur de damno notabili, argumentum Soti in contra partem probat, vbi pro ratione suæ opinionis adducit, quod nõ teneatur, qui ex culpa veniali læsit opis, eius refarcire danum, quia veniales culpas vix vitare possumus, quia certè responde-

Proba.

Theoricã Syluestri et Soti vni tantum in damno modico.

Ad argu. Soti.

tur ei, quod licet omnes culpas veniales collectiue vitare non possimus: bene tamen (vt Theologi aiunt) diuisiue. Præterquam, quod in cauendis notabilibus damnis proprijs diligentiores solent esse homines, iuxta illud dictum Dñi: quia filij huius sæculi prudentiores sũt in generationibus suis: ergo nihil mirum, si obligentur ad cauendas culpas leues, ac veniales, etiam si tales essent, ex quibus graue detrimentum subsequi posset eorum operas pretio conductibus: hæc autem quæstio, ideò pressius discussa est, quia eius intelligentia ad plures casus morales decidendos confert.

Q V I A causa explicandi illam parviculam, siue culpa coloni contentam in ca. propter, de Loca. non nullam digressionem fecimus, necessariam tamen, nunc ad materiam de fertilitate, & sterilitate possessionum, quatenus attinet ad contractum locatiõnis redeuntes è conuerso quærimus, an sicut sterilitas, iuxta caput, propter, minuit pensionem: ita è contra fertilitas contingens causa sit iusta augedi pensionem possessionis locatæ.

R E S P O N D E T V R autem ad quæstionem iuxta trimembrem distinctionem, scilicet, quod fertilitas maior, & auctior ex triplici capite potest prouenire, vel ex casu fortuito, vel ex fecunditate prædij, aut est industria conductoris. Ex his enim tribus vsu conuenire potest, vt excrecant fructus. Si ergo fertilitas, hoc est abundantia fructuum augeatur casu fortuito, vt si quia alia molendina vicina sunt destructa, locatum molendinum, quod antea communiter quinquaginta solebat reddere, hoc locatiõnis anno conductoris centum reddit: tunc certè pensio locatiõnis auzeri debet.

P A T E T, quia si pensio ob sterilitatem causa casus fortuiti contingentem extenuari solet, vt capi. propter, à Panorm. adnotatur: ergo à contrario (quia iuxta capi. hospitium. 32. dist. & l. ff. de his, qui sũt sui, vel alieni iuris, contrariorum eadem est disciplina) pensio ex fertilitate fortuita contingenti est augenda. Ita Syluester ver-

Quest. Distin. trimemb.

Dictum 1.

Probat.

bo, locatio. q. 14. Hoc etiam tenet glossa in l. si merces. ff. eod. tit. & Pan. ca. propter. de Locatio.

S I autem ex industria conductoris plus solito excreuerint fructus, tunc duplici ratione pensio ob hoc auzeri non debet: tum, quia si non fit remissio ob negligentiam coloni, ita à contrario ob eius industriam non debet fieri pensionis auctio: tum, quia si industria colono non debet esse damnofa. Idem censendum est, quando fructus redundant ex fecunditate fundi locati: nam propter fecunditatem censendum est fundum fuisse conductum. Idem etiam iudicium ferendum est, si ideò dicatur auctos esse fructus, quia plus valere eos contingit: quia ideò vtrique alex. se exposuit conductor.

E X prædictis sequitur corollariè verum esse, quod tradit Garcia libr. 2. de Contractib. pagin. 46. scilicet, quod melioratio facta in re locata ex casu contingenti, & fortuito accidens cedit domino locanti, vt facta melioratio ex fonte, vel minerali à casu reperito. Secus autem esset si industria conductoris melioramentum obuenisset, vt quia aquæ ductum construxit, vel effudit puteum ad irrigandum prædium, vel huiusmodi. Sequitur etiam secundo, quod iuxta l. 23. tit. 8. partit. 5. in casu, quo conductor ex casu fortuito in duplo magis collegit fructus (quando per vnum tantum annu possessionem conduxit) quam solita erat dare communiter singulis annis, conduplicare teneatur conductiõnis pensionem. Secus autem esset, si ex industria conductor, sibi in duplo fruges, siue redditus comportasset. Quod tamen intelligendum est, vt lex prædicta explicat, scilicet ex casu fortuito tunc conduplicatis in illo anno solo fructibus, conduplicandam esse pensionem nisi in casu, quo conductor percipisset, damnumque fructuum in se suscepisset. Item rationi consonum est, ait Garcia, quod scilicet si pno anno tantum anno conductus est ager, & casu fortuito ex grandine, vel alluione, vel aliter parum fructificauit, tunc conductor

Dictum 2.

Corol.

ductor relinquat locatori fructus deductis expensis, & semine, aut quod soluat integrè pensionem.

PORRO (quia hæc questio prædictis affinis est) non ineptè hic inferitur, scilicet, an si quis, verbi gratia, pistor locavit operas patrifamilias pro certa mercede ad coquendos pro familia panes, vel ad lauandos pannos, si fullo esset, & post in familia numerus personarum excreuit, possit auctiorem expetere mercedem, aut si numerus hic extenuatus est: teneatur mercedem sibi statutam diminuere?

RESPONDETVR autem, qd si pro tota familia determinata, puta pro 40. personis se locavit, aucta familiaritate potest exigere auctiorem mercedem, sicut de iustitia sibi debetur, sicut è contrario in hoc casu diminuto numero, & diminuere mercedem teneretur. Si autem numerus familiarum erat indeterminatus, vt vsu euenit in conuentu religiosorum, vbi aliquando sunt plures, aliquando pauciores, non augebitur, neque minuetur salarium, licet plures, vel pauciores contingat eos interdum esse. Suffragatur huic d.c. quanto, de Censib. & Pan. ibi, si tamen nimis graualetur per iudicis officium, sibi tunc esset prouidendum. At ita dicendum est stando in foro exteriori, sed quid dicendum est in conscientia? Dicimus autem in conscientia, quod non tenebitur inseruire tantæ multitudini, quando notabiliter aucta est numero, pro pretio præterito, sicut neque paterfamilias è conuerso non tenetur in conscientia tantum soluere, cum notabiliter in numero iam est diminuta familia, quia contrarium eadem est disciplina.

Corol.

HINC iam patet, quid dicendum sit ad illum casum, vbi Petrus conuenit cum Paulo, vt certo pretio farinam molat pro se, & suis hæredibus in perpetuum, quoniam si in processu temporis multiplicarentur hæredes Petri notabiliter secundum Hugonem non teneretur Paulus molere pro tantis pro eodem, antea conuento pretio, quia non videtur Paulum de hoc cogitasse, quando se obligauit. Hæc autè

opinio & in conscientia est æquior, pro qua l. si quis in vna. ff. de Per. & co. rei venditio. contra Alberic. in Authentic. Hoc ius. C. de Sacrosanc. ecclesia.

De duobus notamentis. 1. de fructibus arborum fundi conducti, de re locata per eunte post moram, quando, & vbi solutio locationis est facienda, & quod circa hoc sunt varia iura de culpa ex parte conductoris, de casu Merina Salmanticens. de mula conducta cum conditione, &c. de locante equum, & mittente famulum pro custodia, cui peribit, de exemplis culpa lata, leuis, & leuissima, de casu fortuito in 3. casibus quis tenetur, re nuntiatio illius quomodo valet, & pactum de hoc, an valeat, & de casu Soti circa hoc.

CAPVT XXVII.

NE autem quid desit in hac materia, quod desiderari possit cætera, si quæ sunt dubia, quæ scitu necessaria sint, percurramus, oportet. Ad notandumque est primò, quòd in casu, quo colonus conduxerit fundum ad medium nulla facta mentione de arboribus, arborum fructus omnes tunc non colono, sed locatori obueniunt. l. fructus. ff. de Vfur. vnde sequitur, quod si colonus arbores destruxerit, tenebitur pro eis, sicut etiam pro eis tenebitur colonus in casu, quo alius propter odium, conceptum aduersus colonum, cuius colonus præstitit causam, eas vastauerit arbores. l. si merces. §. culpa. ff. locat. accedente, gloss. ibi.

Notamè 1.

NOTATV in super opus est, quod res locata post moram reddendi eam suo domino in tempore præfixo, si casu etiam fortuito perierit, conductor pro ea suo domino tenebitur etiam, si culpa conductoris casus ille non euenit: quia satis est, in culpa moræ fuerit, & hoc tam in foro exteriori, quàm in conscientia, nisi fortè quando ita perisset casu illo fortuito, si esset iam penes

Notamè 2.

penes dominum, & iam ei restituta esset, sicut perit apud morosum conductorem, sicut & iam quando locator domus, vel cameræ, sine voluntate conductoris in alia camera, vel domo res conductoris domus, vel cameræ posuit, si perierunt igne, vel aliter, quod non accidisset, si in primo loco remansissent, tenetur restitutioni. l. item quaritur. ff. locat. Secus quando fecit hoc sine culpa sua bona fide: nam casu, quo excusatur, ab omni culpa excusabitur à restitutione. Imò etiam si mala fide eas posuisset, si ita perissent, res in domo conductæ, sicut in alia, vbi repositæ sunt, de eis non tenentur. ff. ad leg. Rhod. de Iact. l. fin. & licet ibi glossa dicat esse aliud, cum quis est in mora, aut cum quis est in culpa in hoc casu.

Sen. anth.

SED dicimus (quidquid sit de foro exteriori, in quo ipsa loquitur) in conscientia idem esse in vtroque casu moræ, & culpæ propter rationem D. Thomæ, quia cum res eodem modo, siue hoc, vel illo modo repositæ in ista domo, vel illa perissent: nihil habet minus conductor de eo, quod habiturus esset: ergo non est ei tunc quicquam restituendum in conscientia.

Questio de solutione mercedis. Dicitur 1.

NVNC quoque reliquum est, vt illas quæstiunculas expediamus, scilicet quando, quomodo, aut in quo loco solutio mercedis locatori facienda est. Igitur, vt singula figillatim explicentur, dicimus primò, qd locatio potest fieri ad tempus, & in perpetuum iuxta l. i. ff. si ager. vecti. Si autem infra tempus locationis conductorem obire contigerit, hæredes eius succedent in iure conductionis. Cæterum in vsufructu aliter contingit: nam quia vsufructus extinguitur cù persona. l. si quis domum. §. vsufructuarius. ff. locat. idèd mortuo vsufructuario, in iure vsufructus hæredes eius non succedunt. Deinde circa modum soluendi.

Dicitur 2.

SECVNDO notatu est opus iuxta l. 14. titu. 20. partita 1. conductorem teneri ad soluendam pensionem reddituum, aut fructuum, possessionis, quam conduxit nõ deductis semine, aut expensis, sicut etiam decima soluitur. Instruct. Negot. lib. 2.

uenda est Ecclesiæ non deductis expensis, etiam factis in colligendis fructibus, in ca. cum homines. de Decim. & ca. rya. sicut etiã, neque semen inde deducendum est, licet verum sit, qd de personilibus decimis, quæ insurgunt ex rebus iam decimatis deducuntur expensæ, aliter non, capit. pastoralis. eodem titu.

Dicitur 3. Quando locationis pæ soluen da.

CIRCA verò quæstionem illam qua quaritur, quando locationis soluen da sit pensio. Tertio dicimus, qd si auctore Panormit. in cap. propter, de Locatio. soluenda est merces locatori pro tempore, quo conuentum est inter partes, quod si hæc conuentio desit, consuetudo regionis est attendenda, quod si ea non apparet, regulariter soluenda est in fine anni, quando, vt tradit Navar. in Sum. c. 17. nu. 58. tempus ponitur causa differenda solutionis, iuxta Iaso. & alios in l. qui hoc anno. ff. de Ver. & simul cum hoc vnica solutio facienda est, quod quidè regulariter verum habet, nisi quando causa propter, quam datur, & persona, cui datur, & aliæ ci. constantia per sua deant in alio tempore anni esse soluedam. Hoc autem adnotatum est à Panorm. in ca. propter, de Locat. vbi communiter sic tenetur, & in ca. peruenit, de Arbitrijs, vbi idem Panorm. differenciam statuit inter soluere annuatim, & omni anno: quia qui tenetur soluere annuatim in principio anni soluere tenetur, qui autem omni anno, in fine anni debet iuxta versiculos continentes resolutionem gloss. in §. pen. Insti. de Inut. stipu. & in l. i. C. quando dies legat. cad.

Soluere annuatim.

VERSVS autem sic habent, Annua si debes tunc inspicias caput anni: Anno si debes in fine teneberis anni.

Corol.

EX prædictis sequitur corollariè non dissonam à ratione esse assertionem Garcie, qua libr. 2. de Contract. pagi. 48. ait: quòd illa locationis merces soluenda est tempore necessitatis (licet nihil fuerit explicatum) quando locatio facta fuit pro supplenda necessitate, aliàs inquit seruanda est consuetudo. Circa tempus locationis præterea notandum quartò venit, quòd

Dicitur 4.

l.18.tit.8.Part.5.cauetur, scilicet, con-
ductorem rei teneri post lapsum loca-
tionis tempus ad restituendam rem
conductam suo domino, quod si citra
actionem contra eum intentam in iu-
dicio eam restituere renuerit, id est, si,
nisi impeditus in iudicio eam dare
domino recusauerit, ad eam in duplo
restituendam est mulctandus, quod in
foro exteriori, quatenus attinet ad
duplum verum, habet: sed non in con-
scientia, nisi post latam sententiam
condemnationis.

ITEM in Foro legum. l.8. titu. 17.
lib.3. & l.13. tit. 1. lib. 10. del fuero iuxgo,
stabilitum est, quod conductor, qui
per triduum post terminum locatio-
nis retinuerit rem sibi locatam aстри-
ctus maneat eodem pretio ad eam con-
ductam habendam altero anno, quod
si domus vrbana, vel edificium in
vrbe fuerit locatum, solum eius con-
ductor perdet pretium iuxta ratam te-
poris, quo ibi post lapsum temporis
locationis fuerit commoratus ultra
pretium, quo primò tale edificium
conduxit.

ADDE etiam, quod qui domum
alteri locatam emerit à domino, con-
ductorem inde licitè expellere pote-
rit etiam, si locationis terminus ela-
psus non fuerit, nisi dominus illius,
cum eam locauit, pactus est conducto-
ri, quod etiam in casu venditionis in-
de conductor expelli non posset, vel
nisi conductor eam per totam vitam
conduxisset.

QVI autem locauerit res, quæ per
sententiam iudicis quoad vsum fue-
rint præpeditæ, si dominus in iudicio
(prout tenetur) eas defendere non po-
tuerit, vel non voluerit, conductori
inde omnia obuenientia damna resti-
tuet. Sed quid sit dicendum de hac re-
stitutione damnorum, explicatius an-
tea diximus.

Distum 5. QVINTO notandum est circa
locum solutionis, in quo locationis
merces soluenda venit, quod, vt tra-
dit Panormitan. capit. significante. de
pignor. conductor, qui soluturus est
pro re aliqua, si est eiusdem fori cum
domino, tenetur querere dominium:

sed si non est eiusdem fori, satis est,
quod sit paratus soluere in domo
sua, sicque intelligendum est d.c. pro-
pter sterilitatem.

PRÆTEREA quoniam dictum *Quæst.*
est, quando interuenit culpa, siue ex *Quædo ad*
parte locatoris, siue ex parte con- *na contra-*
ductoris. Ex qua alicui eorum suboritur *hens in con-*
damnum: restituendum esse damnum *scientia est*
passo, iam examinatu opus est, an in *excusanda.*
aliquibus casibus hic statuendis etiam
contingente damno contrahens ab
eo in conscientia sit excusandus, ita
vt illud reparare non teneatur. Pri-
mò autem decidenda venit questio
illa cuius meminit Metin. in sua in-
structio. materia de restitut. §.3. folio
157. vbi querit, an si conductor mulæ
decepit eius locatorem, qui eam ex-
pressa conuentione locauit ad iter a-
gendum per quatrimum à Salmanti-
ca in Vallisoletum, in hoc quod acce-
lerauit iter illud, biduo illud cõplens
teneatur ad restitutionem mulæ, si eam
interire contigerit. Videtur, quod à
tali restitutione nullatenus immunis
fiat, cum locatorem deceperit. Hoc ni-
hilominus non obstante Metina ait, *Sens. Mor.*
quod quidquid sit de foro exteriori,
vbi constituta legitime hac deceptio-
ne iudex restituendam fore pronun-
tiaret: tamen in foro conscientie nul-
la ob hanc deceptionem restitutione
opus esset, si quidem nulla alia ex
parte conductoris intercessit culpa,
circa interitum mulæ, quam prædicta
deceptio, quoniam iter à Salmantica
in Vallisoletum communiter biduo
confici solet. Si igitur sufficienter ei
prouidit de potu, & pabulo, non est
ad eam restituendam, si obiit con-
ductor, obligandus. At quamuis ab hac
sententia Metina non dissentiamus
in casu, quo ille loquitur, scilicet, quod
nulla alia interuenit culpa: tamen
animaduersione opus est, quod in
duobus casibus, quia non abesse vide-
tur à culpa: non videtur abesse ab obli-
gatione restituendi. Primò, quando
conductor perlesit, ideo locatorem
mulæ conuenisse de tali itinere qua-
triduo perficiendo, quia in sinuauit
mulam aliquali indispotione labora-

re, vel quia lassata, vel macie cofecta
ex multis itineribus, vel aliter appare-
bat: & tandem secundò, quando pro-
pter rationes apparentes debuit cre-
dere non temerè, neque sine causa, ne
que tam ratione lucrandi plura loca-
tionis mulæ diaria, quam ratione cõ-
sulendi incolunitati sui iumentu lassati,
aut non plus laboris potentis susti-
nere, sic locatorem conuenisse. Hoc
autem, idèò tutius esse dicimus, quia
ratio illud persuadet.

Quæstio. ADHÆC casum hunc (quia sæpè
An locans vsu euenire potest) illucidari oportet:
teneatur p quoniam, & ad hanc materiã locatio-
custodia nis aqualiter attinere vñ. Casus aut,
dum domi qui queritur, est, an dominus locans
nus equi cõ equum, qui pro illius custodia mittit
miserit ad id famulum, teneatur pro custodia equi,
famulum. an verò conductor eius in hoc casu
potius pro custodia illius teneatur.
At videtur, quod ipse conductor equi
teneatur, quia secundum Bar. in l. si vt
certò. §. si de me. ff. de Commod. sicut
per appositionem custodis non vide-
tur remissa custodia carceratio circa
famulum, teneatur pro custodia equi,
at nisi dominus resolutoriè cum Syl-
uestro verb. custos. §. 4.

Distum 1. DICIMVS primò, quod si constat,
quod locator famulum misit pro cu-
stodia, & hoc fecit ab initio: conductor
tunc non tenetur pro custodia. Si au-
tem locauit equum, & famulum, negli-
gentia famuli non excusat dolum con-
ductoris, antequam restituat equum
famulo, secundum gloss. §. si de me. l. si
vt certò. ff. Commod. Si autem post re-
stitutionem equi famulo facta equus
pereat, non tenebitur conductor. l. si
mei causa. ff. Commod.

Distum 2. SED addit Syluester, quod si ni-
hil apparet, an miserit famulum pro
custodia, vel non, si simpliciter loca-
uit famulum, & equum, tunc in dubio
non videtur remissa custodia equi, vt
l. penultim. cum sua glo. ff. vsu. quem ad
modum.

Quæst. PRÆTEREA queritur de lo-
de locatere catore locante rem vitiosam, utpote
vitiosam.

dolia, aut alia vasa vitiosa de damno
subsecuto an conductori teneatur. Re-
sponderetur, quod si scienter sic talia va-
sa vitiosa locauit, tenetur planè de da-
no conductori subsecuto, argum l. sed
addes. §. si quis. ff. locat. si autem igno-
rante locauit vitiosa pro bonis, te-
netur de damno, non enim, quod bo-
num esse ignorabat, licet crederet es-
se bonum, pro bono daturus erat,
cum ergo in hoc casu exposuerit con-
ductorem periculo, ideo de damno
subsecuto tenebitur. Secus autem est
in conscientia, quando simpliciter de-
dit, quod locauit dicendo, credo esse
bonum, tu videris: fecit enim tunc,
quod potuit, & dolus cessare videtur.
Idemque dicendum secundum Sylue-
verbo locat. q. 18. & secundum Ange-
lum eodem verbo. §. 2. 4. & Nauar. c. 17.
num. 196. quoad forum conscientie si
ignorans vitium absolute locans &
protelans dixit conductori, an illa
sint vitiosa nec ne se perspectum non
habere, displicereq; sibi si talia essent,
quia tunc in conscientia ad damna
obuenientia non tenebitur, imò in
pascuis locatis, vbi ignorante locato-
re erat herba pestifera, quæ comesta
occidit pecora conductoris, quia præ-
sumitur, quod locator nesciuit, neque
scire debuit, restitutio damni non est
facienda in foro exteriori. l. sed ad-
des. ff. locat. §. 1. vbi glo. ait speciale est
se in locato interesse extra rem veni-
re, vbi est culpa, secus si quis equum se
mergentem in aquam, & destruentem
vestes commodauit, Syluester.

IDEMQVE iudicium ferendum
esse ait Nauarrus, de omnibus alijs vi-
tiosis rebus locatis, quæ parare pos-
sunt periculum, aut afferre damnum
conductoribus iuxta Syluestrum, vt si
quis locasset equum solitum se projicere
in aquam, cum flumè ingreditur,
vt se equitans iacturam vestium est
passus. Sed nos pro maiori declaratio-
ne iuxta regulam, quam Victoria tra-
dit, hoc notandum adiecit, quod
locator in omnibus casibus, in quibus
in hac materia vel simili excusaretur
ab omni culpa, excusandus esset à re-
sarcendo succedente damno. Nam

restitutio damni in conscientia in similibus sequitur culpam. At nota, quod triplex est genus culpæ, iuxta distinctionem iuristarum, scilicet lata, quam homines nimis negligentibus soliti sunt committere, ut relinquere sibi commodatum librum propè apertam domus ianuum. Et hæc est, quam communiter vitant homines. Alia autem culpa est, quæ leuis dicitur, quæ secundum Met. in sua instructio. de resti. §. 30. folio 136. solita est cadere, in hominem etiam medioeriter diligentem, ut accommodatum librum reponere in cubiculo, sine obseruatione ostij illius. Alia autem est culpa, quæ leuissima nuncupatur, qualis illa est, quæ interdum in hominibus valde diligentibus solita est reperiri, sicut occultare cubiculum: sed non explorare manu pessulum, ne forte maneat reseratum. At secundum Nauarrum in sum. capit. 17. numero 178. lata est, quam omnes communiter vitant, leuis autem definitur esse, quam regulariter homines diligentes illius officij cauere solent: leuissima autem, quam diligentissimi homines vitare curant, ut in exemplum late culpæ adducit Nauarrus extra domum, aut in scamno librum sibi accommodatum relinquere. At exemplum leuis secundum ipsum est, librum huiusmodi in cubiculo, ostio tamen aperto relinquere.

C V L P Æ autem leuissimæ casus exemplificatur ab ipso in eo, qui librum hunc intra cubiculum relinquens, licet illud clauē obserauit: non tamē manu, an esset bene obseratum, pertentauit iuxta communem. Casus autem fortuitus est, qui sine vilo dolo, aut culpa interueniente accidere solet, ut fulmina, grandines, gelu, terremorus, insultus latronum, & similia, quorum meminit Nauarrus capit. 17. numero 178. iuxta. l. quæ fortuitis. C. de pigno. actio. Dolus autem est machinatio in facto, siue in verbo ad decipiendum ordinata. l. i. ff. de dolo. & de regul. iur. capit. scienti in 6. De definitione verò tam casus fortuiti, quam doli, quam late culpæ, quam le-

uis, quam leuissimæ consulito Syluestri verbo culpa, q. 2. vbi definitiones horum subiicit, & exempla, de quibus etiam consulendus est Pan. c. 1. de cōmod. & c. fi. de depof. & Bar. in l. quod Nerua. ff. de pos. de his etiam D. Tho. est legendus. 1. par. q. 48. art. 5. & 6. & 2. q. 118. ar. 8. & 1. 2. q. 21. art. 2. & Nauar. in sum. ca. 17. numero 177. vbi hæc loca citat.

E X prædictis corollarie sequitur, quòd cum (vt dictum est, iuxta communem sententiam doctorum, contrahentes in contractu, qui gratia vtriusque partis initur, de dolo, & late, & leui culpa, non tamen de leuissima, aut de casu fortuito regulariter teneantur) neque etiam in contractu locationis, quia in gratiam vtriusque contrahentis celebratur, aliquis contrahentium, siue sit locator, siue cōductor tenetur regulariter de leuissima culpa, aut de casu fortuito: sed solum de dolo, & late culpa & leui. l. Contractus. ff. de reg. iur. cum late ibi adnot. per Decium.

P R Æ T E R E A, quia quæstio hæc tam ad materiam locationis, quam etiam commodati, & depositi attinere videtur, etiam hic proposuisse non præter propositum fuit. Quæstio autem est, an illa regula, scilicet, quod nemo tenetur de damno, quod casu fortuito accidit in aliquibus casibus exceptionem habeat? Respondetur autem ad quæstionem breuiter, nam quæstio est, cuius decisio iuridice habetur cap. cum gratia. de commod. vbi dicitur, quòd casus fortuitus non imputatur commodatario, nisi in tribus casibus. Et quamuis ibi loquatur de commodatario textus hic: tamen (vt Nauarrus in Sum. ca. 17. nu. 179. insinuat) exceptio est locum habens etiam in locatione, & deposito.

I G I T V R in tribus casibus potest aliquis teneri de casu fortuito, licet regulariter nemo in casu fortuito teneatur de damno. Primo, quando culpa præcedens in causa fuit casus fortuiti, vt si quis equum sibi locatum ad Salmanticam duxit ad Cathaluniam, illæque pertransiens incidit in latrones, a quibus

Corol.

Quæst. Quando p. teneatur de damno fortuito.

De casu fortuito tenetur qui in 3. cas.

Exempla culpa lata leuis, & leuissima.

Quid casus fortuitus.

Quid dolo.

2 quibus eo spoliatus est. Secundò, quando detrimentum accidit in re locata, vel commodata, quia præcessit mora, & deteriorata fuit, vel rãtiter interijt, quod apud locantem, vel commodantem non perisset, & hoc in conscientia. Nam quamuis glossa capit. cum. de Commod. hoc esse intelligendum dicat, etiam si apud commodantem res fuisset eodem modo peritura. ff. de leg. 1. l. cum res. §. vltim. tamen oppositum verum esse ostendimus in conscientia, propter rationem D. Thomæ suprã allegatam.

3 **T E R T I O**, nisi interuenierit pactum de casu fortuito. ff. de act. & obl. l. prima. §. is quoque. & ff. de regulis iuris contractus. Vbi autem pactum sit de casibus fortuitis subeandis, secundum glossam capit. vnico. de Commodat. connumerandi sunt specialiter. Nam secundum Ioannem Andr. in dicto capi. vnico, ex generali pacto commodatarius de nullo casu fortuito, quando nullus fuit expressus tenetur. Neque enim sub inuolutione verborum generalium renuntiare censetur ei iuri: cui non esset in specie renuntiaturus, quod in conscientia planè maximè locum obtinet.

Renuntio casus fortuiti, ut valeret.

Casus frequentes. Dicitur 1.

S E D quid dicendum est in hoc casu, & similibus, quando aliqui casus fortuiti fuerunt nominati, non tamē omnes: si post illorum nominatione clausula generalis subsecuta est, scilicet dicens, & sic de omnibus alijs fortuitis casibus, vtrum sic renuntians sufficienter, & validè omnibus casibus fortuitis renuntiauerit? Certè, quia casus est frequens, & quotidianus explicatio opus habet.

D I C I T V R ergo, quòd in casu quæstionis sic renuntians non sufficienter videtur renuntiasse omnibus fortuitis casibus: sed solum expressis, & alijs consimilibus expressis. His autem casibus si aliqui maiores acciderint: his scilicet maioribus renuntiasse non censetur. Sic tradit Bartol. in §. quæsitum. l. sed & si quis. ff. Si quis caus. At huius potissima ratio est notata digna, scilicet, quia generalis causa in odiosis non comprehendit ma-

iora, expressis. Est textus notabilis ad hoc, & ad multa alia contingentia dubia decidenda conduens in Clemen. non potest, de Procurat. Secus autem est, si loquamur in materijs non odiosis, sed fauorabilibus, vt Innocè. in capit. sedes, de Rescriptis, videtur adnotasse.

A D D E secundò id, de quo etiam possent dubitari: sed tamen clarum est, scilicet, quòd etiam si talis renuntiatio generalis, circa casus fortuitos firmetur iuramento: nihilominus tamē in conscientia vltra consensum, & animum iurantis vim obligandi non fortitur, quia iuramentum non obligat vltra intentionem iurantis, vt patet c. Quintaualis, de Iureiur.

A C C E D I T & tertium, quòd in casu, quo res commodata, vel locata suo pretio æstimata datur (quia dubitari poterat, an commodatarius, vel conductor eius etiam de omni casu fortuito teneatur) respondendum puto, quòd neque in hoc casu de casibus fortuitis prædicti manent obligati. Huius autem potissima ratio est, quia æstimatio in his casibus non censetur facere venditionem, iuxta glossam l. cum fundus, quando ad annum res locantur, vel cum æstimatio eo solo animo fit, vt valore, quo valent, soluantur, si culpa conductorum pereant res locatæ, sicut præsumitur venditio in dubio, quando res immobilis suo pretio æstimata datur in dotem marito. l. si inter. C. de iur. dot. ad iuncta glossa ibi: idè æstimatio rei locatæ, aut commodatæ secundum Panormitanum in dicto capi. vnico. de Commod. non facit, quòd commodatarius ad plus teneatur, quam si talis res non æstimaretur: sed ad hoc tantum facit prædicta æstimatio, vt si culpa conductoris, vel commodatarij res recepta pereat, dominus rei locatæ, vel commodatæ à necessitate probandi valorem rei cōmodatæ, vel locatæ releuetur. Si autem res æstimata datur cum pacto, quo vel res, vel æstimatio reddatur, tunc periculum peremptionis trãsit, nõ deteriorationis, l. plerumque. ff. de iur. dot. hoc est dictum, Instruct. Negot. lib. 2.

Dicitur 2.

Dicitur 3.

quod in hoc casu si res æstimata pereat, recipienti peribit, quia tunc pereunte re, de pretio æstimato tenebitur. Si autem fuerit ipso usu deterior facta, vel ex aliquo accidenti fortuito casu, satis erit illam sic deterioratam reddere.

Quæst.

P R Æ T E R E A de hoc pacto, scilicet, quod commodatarius, aut conductor subeat damnnum alicuius, vel omnis casus fortuiti expressi, vel confimilis expressi, an iustum sit, indagare oportet. At videtur quidem hoc controuerti posse. Nam pro parte affirmatiua videtur tale pactum apponi posse, tum quia prædicto capit. vni. co. de Commo. videtur approbari, tum quia pactum contra accidentalialia contractus vicit legem. ff. Deposit. l. r. §. si conueniat. Secus si esset contra substantialia. Cum ergo pactum istud de stando casu fortuito in locato, & commodato contra substantiam contractuum horum non sit: sequitur iuste posse apponi. In contrarium autem est, quod æqualitas in contractibus seruanda est: non autem videtur æquitas, vel æqualitas esse, quod commodatarius, vel conductor sustineat iacturam casus fortuiti contingentis circa rem, cuius alter est dominus. Nam si res sine culpa alterius casu fortuito pereat, domino suo perire debet. Tum quia si sic pacisci liceret, non est cur tantopere damnandus esset contractus ille, qui in Hispania laborat infamia, & infami nomine notatur: ita, vt illum contrahentes, *reoseros*, vocentur, quia renouant oves, & pecora cum pacto, vt sibi redantur etiam in omni casu fortuito incolumia, & sana.

Resp.

R E S P O N D E T V R ergo, quod stando in contractu locationis, propter prædicta allata in contra, non liceret sic de casu fortuito pacisci, nisi aliqua recompensa, vel remissio partis mercedis debitæ pro locatione interueniret ex parte locantis, quæ æquiualeret huic pacto æstimationis. Nam pactum æstimationis est istud, quod locator conductori imponit cum aliis ex natura contractus locationis

id oneris, scilicet æstimationis rem locatam in omni casu fortuito conductor non teneatur gratis subire, cum hoc æstimabile pretio sit. Imò neque in contractu commodationis, stando in eius natura, ubi gratis conceditur usus rei, non apparet licitum esse, sic pacisci cum commodatario, quia iam tunc cum commodans pro usu rei commodatæ exigeret aliquid æstimabile pretio, scilicet casus fortuiti æstimationem contractus commodati, quia desineret esse gratuitus, in alium contractum innominatum non gratuitum verteretur.

H I N C est, quod supra sententiam Soti dicentis, quod licet locanti equum, quando timet nimis in itinere esse diuexandum pacisci, vt conductor eius in omni casu periculum eius subeat, nolimus ita absolute admittere, sed cum limitatione, scilicet, quod si casus fortuitos timet, videlicet incursum militum, vel latronum, vel huiusmodi tunc minuat æquiualeuter ad periculum de pretio, maioris, quod alias, quia ad tam periculosum iter locat equum, posset rationabiliter exigere, si velit se ab hoc periculo locator eximere, vel si timet equum fore itinere nimis defatigandum, vel non eum locet, vel patet fideiusorem, vt soluat, si culpa saltem leui conductoris perierit: non autem imponat obligationem renuntiandi culpa leuissima, vel casibus fortuitis ipsi conductori, nisi ipso id volente acceptare pro aliqua sibi facta remissione mercedis, vel recompensa. Nam hoc ipsum dicitur ipsa æqualitatis ratio, quæ in contractibus præsertim non gratuitis obseruari maxime necessaria est. Notanda autem venit supra dicta doctrina pro contractibus, in quibus non transfertur dominium, quales sunt contractus depositi, & commodati, & locati, & conducti, & impignoratio- nis.

Modifica-
tio senten-
Soti.

De quinque notaminibus circa locationem, de intelligentia multarum legum civilium circa locationem ad longum, de venditione perfecta & imperfecta, ubi curiosa, & quotidiana traduntur, de tribus casibus, in quibus locator tenetur de custodia, genera expensarum, quæ tollenda sunt, de differentia notabili, & quod locans non transfert dominium, et an liceat locare domos meretricibus, de casu frequenti locantium seruos suos, et quomodo artifex tenetur de culpa eorum, quorum opera utitur.

C A P V T XXVIII.

Q U O N I A M in morali- bus, quo ad specialiores casus descenditur, eo perfectus euenit maior, & si multa in particulari discussa sint iam de locationis materia: tamè quatenus omnia occurrentia dubia exhauriantur, ad hæc quoque particularia iuris notabilia descendere cordi fuit.

Notamè 1.

P R I M O igitur notandum est, quod si conductor desinit vti posse, re collata sibi absque culpa locatoris, fit ei remissio mercedis, si verò culpa locatoris interuenierit, ad totale interesse tenebitur, ita Barto. ff. locat. hic subiungi.

2 **I T E M** nota, quod si conductor post tempus remanet in prædio rustico, videtur in annum renouata conductio, & pignora eiusdem, secus si alterius.

I N prædio verò vrbano quatenus habitauerit, id est, pro tempore, quo habitauerit, ita locatori obligatur: nisi inscriptis certum tempus conductio nis comprehensum est. Nam in vrbano prædio quatenus habitauerit, renouata videtur, nisi in scriptis prima conductio celebrata fuerit, vel nisi dominus possessionis consentire desierit, ita Bar. qui impleto. ff. locati.

P R Æ T E R E A nota, quod propter casum contingentem in fundo, vel fructibus, antequam separentur a solo, fit remissio mercedis, si damnus est incurabile. Secus si contingit in fructibus iam collectis. Item vberras v-

nus anni cum sterilitate alterius anni compenatur Barto. si vis. ff. locat. & quia verba debent intelligi secundum naturam contractus. l. si vno anno. ff. locat. ideo si dominus ob sterilitatem remittens pensionem dixerit se eam donare: nihilominus dicendum est non donasse, sed solum a petendo pro tunc recessisse. Nam ex qualitate contractus verba accipiuntur contra propriam significationem, ita glossa ibi: de his autem plura sunt a nobis dicta.

Corol.

A C C E D I T ad prædicta, quod licet sterilitas non recompensabilis cum alijs annis tribuat remissionem, vt dictum est. Tamen exiguitas fructuum proueniens aliunde, scilicet ex vetustate vinearum per plures annos, præsertim locatarum remissionem non tribuit, ita Barto. ff. locat. cum quidam, quia secundum gloss. ibi debebat eas colere, & propagare, vt bonus paterfamilias, quare iuxta l. siue hæreditaria. ff. de neg. gest. non debet habere commodum is, de quo peniendum est.

A D H Æ C pendendum est, quod in foro exteriori locator fundi tenetur præstare colono instrumenta fructuum quærendorum causa, necessaria, scilicet prælum, id est, præstorium: succulam, id est, torcular succum oliuarum expressarum recipiens, &c. & si minus sunt instructa, tenetur reficere, iuxta glossam. l. illud. ff. locat. quod verum habet quoad refectionem in locatione, sed non in venditione. Secus est autem, si aliter inter locatorem, & conductorem actum sit. l. illud. ff. locat.

D E I N D E aduerte, quod casus fortuitus contingens in personam conductoris eum non liberat a mercede soluenda, nisi locator alijs suas operas locet. Contra Nauarrum autem dicentem hanc exceptionem, seu limitationem, quam etiam in conscientia adhibet Syluester non esse iuri consensam, est lex cum quidam. ff. locat. quæ videtur interpretari, aut limitare legem, sed addes. ff. locat. §. cum quidam, ubi dicitur, quod si conductor fuerit præpeditus ab usu rei locatæ, nihilominus

m 4 soluet

soluer mercedem, quod intelligendum esse supra diximus in conscientia in casu, quo locator non habuit cui loco operas acquireret mercedem, quia tunc conductor casu fortuito prapeditus tenetur ei mercedē soluere, quam habuisset aliunde. s. ab alio conductore, si huic operas non locauisset.

Quest.

PRÆTEREA examinare est opus, qualiter intelligatur. s. interdum. s. cum venderem. l. sicut emptio. ff. locat. vbi videtur desiniri, quod vendens fundum potest illum emptori locare pro mercedē, dum pretium solvatur: quæ quidem definitio difficultate non caret, propterea, quod per venditionem transfertur dominium fundi in emptorem, si ergo emptoris est iam dominium illius, suusque iam effectus est fundus, quomodo potest sibi locari, quomodo enim potest alicui locari, quod suum est, tam quoad proprietatem, quā quoad usum? nā quoad usum fundus est et emptoris effectus, quia etiam periculo illius iam substat. Respondetur ergo breuiter iuxta sententiam Syluest. verbo. vsur. secunda quaestione 11. & iuxta sententiam Theologorum, quatenus attinet ad forum conscientia per distinctionem, qua dupliciter venditor, qui locat fundum emptori, donec pretium emptoris sibi solvatur, potest intelligi illud emptori vendere: vno modo quadam conditionata, & imperfecta venditione, id est, quā solum statuitur pretium, quo dominus fundi spondet se venditurum prædium, vel fundum, quando emptor exhibebit pecuniam, tamen non intelligitur facta actualis venditio, donec actu exhibeatur pecunia, & sic verum habet. s. illud cum venderem. ff. locat. quia venditor cum per istam sponsonem hoc est imperfectam venditionem non tradiderit dominium sui fundi, sed tantum pollicitus est se traditurum, cum pretium sibi solueretur, cum suus adhuc sit fundus, & suo periculo subest, usum eius pro mercedē potest locare, sed in casu, vt dicto. s. dicitur, non plus mercedis pro locatōne emptor præstabit venditori, quam

Obisatio.

Resp.

Venditio per facta & imperfecta.

proportione eius temporis, quo pretium fundo solutum non esset, & in hoc sensu habet verum dictum legistarum, & Ball. curauit. C. de actio. empt. & vendi.

SECUNDO modo potest intelligi, vt venditor post absolutam, & post actualem venditionem nempe transferentem dominium fundi & periculi eius in emptorem velit pro mercede eum locare emptori interim, dum pretium emptoris non soluit: in quo sensu glo. super l. sicut emptio. s. interdum. ff. locat. videtur istud. s. glossare: & sic verum non habet, nisi forte contraxisset sic vendens, & locans principaliter intuitu amici ad in seruendum amico, idque tunc faceret gratia vitandi damni, aut refarciendi interesse sibi cessantis lucri, in quod mallet alias sic non contrahere. Alias extra istum exceptum casum, quod nō ita frequenter contingit: contractus talis, vbi interuenit actualis, & absoluta venditio, non licitè initur. Nam illa acceptio mercedis pro locatōne donec eius pretium (cum sic veditum fuit) solvatur potius fieri ratione expectationis & dilationis pretij videtur (quod quidem sapit vsuram) quā ratione locatōnis, quæ ibi locum nō videtur habere. Hac enim ratione in materia de venditione contra Couarruiam afferentem, quod quia venditor ad creditum cum vendit res fructiferas priuatur vsu suæ pecuniæ, potest aliquid interesse accipere, sicut emptor interim dum non soluit, in re esse fructuum sibi vendicat: hanc eius (inquam) opinionem reprobabimus, quia eius ratio, quæ eam tuetur non est satis animaduersa, nec tanto viro digna, quia non rectè quadrat casui. Nam inquit sic seruari æqualitatem, vt dum emptor vitur fructibus: neque soluit pretium, venditor aliquo interesse potiatur ultra pretium. Quia respondetur ei, quod si hoc concederetur, an sa magna præberetur vsuris. Igitur illa regula, quod æqualitas seruanda est in contractibus sic accipienda est, vt sit vera, dum contractui non admiscetur dilatio pretij, quæ est mutuum.

Intelligentia. 2. d. pa. v. ragra. inter dum.

Cōtra Cou.

Satisfit & obiectio.

mutuum virtuale: ac proinde pro ea nihil interesse est accipiendum. Alioquin equalitas in contractu prædicto seruatur, quatenus est venditio: nam supponimus rem ad creditum suo iusto pretio esse venditam: imo aliàs inæqualitas esset, si ex re, cuius emptor est dominus, & subit periculum, venditor eam illi locando ferat pensionem, aut partem fructuum sic accipere velit.

Circa l. q. columna not.

DEINDE circa legem, qui colūnam. ff. locati animaduertendum est, quod quia illic insinuat, quod conductus ad transportandum colūnas, vel dolia, vel tignum, tenetur ad ea obseruanda, quæ diligentissimus obseruaret, quæ quidem verba arguunt locatorem operarum etiam de leuissima culpa teneri, quod videtur contra sententiam communem, scilicet, quod de leuissima non tenetur, est auscultanda ibi interpretatio glossæ: quæ dupliciter legem, qui columnam interpretatur. Primò, vt cum dicitur diligentissimus, intelligamus positum esse super lacium pro positio, id est, diligentissimus pro diligente, vt è contra sapè contingit. Nam non est dubium, inquit glossa, locatorem non teneri de leuissima culpa. Secundò eam interpretatur, scilicet, vt lex hæc specialis sit in columna, & in rebus, de quibus subijcit ibi exemplum, & in alijs similibus rebus, quæ quia leuiter franguntur exactissima diligentia indigēt. In his enim specialiter locator operarum propter specialem rationem etiā de leuissima culpa tenetur: sicut etiam de leuissima culpa locator cum aliàs diligentissimus gesturus erat negotiū, quia diligentissimus quærebatur, & ipse se obtulit. Rationem autem huius vide per Barto. in l. quod Nerua. ff. de possel. accedit Syluest. restit. 3. q. 8.

Specialis ratio.

Circa l. ito v. ff. locat.

PRÆTEREA circa. l. iterum interrogatus. ff. locati. vbi dicitur, quod conductor iusta causa merus, vel periculi adactus, si domum conductam reliquit, alioque migravit, non debet locatōnis mercedem, etiam si postea periculum verè non euenisset: notandum est cum glossa, quod hæc lex intel-

ligitur, quando post conductionem domus, causa timoris iusta interuenit. Secus autem est, si iam inerat, quia si ipse non conduxisset, aliter tali periculo dominus subuenisset. Si autem post conductionem talis iustus timor euenit, excusat à mercedē locatōnis soluenda, quamuis malum non contingat. ff. ad l. Aquil. l. si quis fumo. s. quod dicitur.

Circa l. in suam.

DEINDE circa illam. l. qui insulam. ff. locati, notandum est cum Bart. inde apertè colligi doctrinam scitu necessariam, scilicet, quod refectio necessaria domus locatæ, quæ impedit habitationem conductoris, inducit remissionem mercedis pro rata temporis, quo conductor impeditus fuit in ea habitare: si tamen refectio domus nō necessaria fuit, obligat locatorem ad recompensandum interesse damni, quod conductor passus est ex tali domo migrando.

Circa l. si fundus.

QUASI similis præcedenti est dispositio legis si fundus. ff. eod. tit. vbi iuxta mentem Bart. sancitur, quod si conductor frui non potest re absque culpa locatoris, sit remissio mercedis conductori pro rata. Si autem locatoris interueniat culpa, ad totale interesse, siue lucri cessantis, quod conductor idè omisit lucrari, siue damni, quod inde passus, locator tenetur. Quod autem venditor fundi, si ante traditionem publicatus est, solum tenetur restituere pretium acceptum, non autem tenetur restituere damnum inde præter intentionem conductori subsecutum (quod lex hæc insinuat supraque affirmauimus ex mente Nauarri) speciale est (vt ait glossa) in casu publicationis ex maleficio venditoris, & ante traditionem fundi.

Aditio.

ADDE insuper quod iuxta gloss. l. opus. ff. locati. quando conductor rei locatæ in se sulcipit periculum illius, huiusmodi periculi susceptio facit eum teneri etiam de culpa leuissima, non tamen de casu fortuito. Nam periculi susceptio, nisi aliter interdat, vel exprimat in hoc legis casu, solum ad exactissimam diligentiam

PRE-

præstandam obligat, non autem ad præstandam securitatem de fortuito casu.

Circa l. qui operas. PRÆTEREA circa illam. l. qui operas suas. ff. locati. vbi ex sententia ex mente Barto. definitur, quod locator operarum debet habere mercedem totius temporis, si per eum non steterit, quo minus operas præstaret, & idem dicendum esse de aduocatis ait lex, si per eos non steterit, quominus causam agant. Quia acceptam ob hoc pecuniam reddere non tenentur, perpendendum est hanc legem habere locum quo ad primam partem in foro exteriori, quando per locatorem non stetit, sed per culpam conductoris est impeditus operas præstare, & etiam quando non culpa conductoris, sed casu fortuito est impeditus, quia præsumit lex, quod a suo lucro est impeditus, quia alias alteri locasset, à quo mercedem accepisset, nihilominus in foro conscientia hanc legem sicut. l. sed addes. ff. locati. intelligendam esse dicimus, quando talis locator non habuit, cui locando operas acquireret mercedem, quam mercedem habuisset, si tali non locasset, iuxta intelligentiam Syluestri, quia alias locatio tali casu fortuito impedita non esset causa, quod locator operarum mercedem lucrari ab alio omisisset.

Quæstio. CIRCA verò secundam partem legis, quæ loquitur de aduocatis notandum duximus, quod per eam satis fit quæstioni, de qua sum interrogatus Mexici. scilicet, vtrum quidam aduocatus potuit in conscientia retinere centum aureos, quos causa tuendi arduam litem susceperat, in qua aliquo tempore est patrociniatus, sed ad conclusionem usque litis non est patrociniatus, quia suus clientulus noluit in

Respons. causa ultra procedere. Quia respondetur, quod suffragante sibi ista lege potest illos centum aureos retinere, neque aliquam partem illorum tenetur restituere, maxime quia, vt in casu interrogato referebatur: neque clientulus illos voluit reposcere.

Satis fit obsequium. NEQVE huic obsequium videtur lex. 9. & 10. & seq. Recôpillationis no-

uæ legum Hispaniæ vbi (vt supra diximus) decernit, quod aduocatus, quando ipso intercedente transactio fit, vel conuenientia fit inter partes, possit totum sibi designatum salarium vendicare, licet non vsque ad finem litis fuerit patrociniatus, aliàs pro rata patrociniij exhibiti, & ultra hoc quantum tantum possit accipere, quia ista dispositio legis Hispaniæ sic debet interpretari, quatenus minus deroget iuri communi ciuili, quare intelligenda est in casu, quo loquitur, nempe quando ipsæ partes per compositionem inter se factam sine mediatione talis aduocati recesserunt à lite, quia tunc aduocatus tantum pro rata patrociniij exhibiti salarium recipiet, secus, quando non per compositionem talem, sed aliter (vt in nostro casu contingit) desistitur à lite, vel intelligenda est in casu, quo salarium receptum non fuerit. At vero lex qui operas. ff. locat. (vt apparet) quia decernit, quod aduocati, si per eos non steterit quo minus causam agant, honoraria reddere non debent, loquitur de stipendio iam accepto, huic sententiæ (ni fallor) Nauarrus accederet indistinctè, sed nos in conscientia (quidquid sit de foro exteriori) illam limitationem Syluestri, & in casu aduocati attendendam esse ducimus, scilicet, quod in casu fortuito, & non culpa clientuli aduocatus stipendiatus præstare patrociniij omisit, quando ob hoc non desistit alijs patrocinando tantum, vel magis lucrari, ita quod locatio operarum cum isto clientulo non fuit in causa, quod patrociniando pro alio, vel pro alijs non fuerit lucratus, non tenetur tunc clientulus in conscientia ad soluendam integram mercedem nisi pro rata.

CIRCA l. qui mercedem. ff. loc. notatu quoque opus est, quod conductor rei, si pro rei conductæ custodia mercedem accipiat specialiter, ad exactissimam diligentiam tenetur, ex quo sequitur, quod de leuissima tunc tenetur culpa, nam aliàs de leui conductor tenetur culpa, sed non de leuissima.

PRÆ-

Quæst. PRÆTEREA quia dubitari poterat, an domini horreorum, dum locant horrea, teneantur de custodia, id dub. l. Dominus. ff. locati. definiri videtur secundum Bart. quia ibi decernitur dominum horreorum effractis, & compilatis horreis non teneri de his, nisi custodiam eorum receperit. Circa quam legem glossa aduertit, quod in his casibus talis locator horreorum de custodia tenetur, primo si promisit custodiam, secundo si sciente conductore custodes adhibuit, tertio si conductor custodia renuntiauit, igitur in prædictis tribus casibus locator horreorum, quia sponte censetur acceptasse custodiam, tenetur adhibere custodes. Secus est, quando neque tacite, neque expressè promisit custodiã, vt quando claues horreorum tradidit conductori, argu. ff. de contrah. empt. l. clauibus, nam ibi se liberat, quoad custodiam, sicut etiam liberatur, quando custodem apposuit conductor. ff. comm. l. si vt certo. §. pen. Si autem hic locator horreorum specialiter cauit aliquem casum, de illo tenebitur. C. de neg. gest. l. negotiorum. Hoc autem ipsum videretur determinari, videl. 25. tit. 8. Par. 5. vbi fancitur, quod qui locat loca, vel vasa pro oleo ibi custodiendo, si locator ibi seruare promisit oleum, tenetur de damno subsecuto, nisi si casu fortuito, sine culpa locatoris accidisset quod explicatius continetur. l. qui mercedem. ff. locat. vbi decernitur, quod qui promisit custodiam tenetur de periculo, & damno dato ab alio, quod potuit per custodiam reparari.

Quæst. DEINDE circa l. in naue. ff. locat. perpendendum est ibi definiendum proponi casum in materia locationis scitu dignum, scilicet, an casu, quo quis se, suamque nauim locauerat ad multorum copia frumenti aliò transehendam, si antequam periret casu fortuito nauis, locator nauis, idemque vector alicui conductorum frumenti sui summam in nauì repositam de nauì reddidit aliorum pereunte tritico, an id licite fecisse potuit taliter, quod alijs nihil reddere teneatur, an

verò ceteri pro sua parte frumenti cum naua agere possint. Respondetur autem iuxta mentem legis, per distinctionem, quod frumentum illorum conductorum nauis, dupliciter potuit reponi in naue, vno modo in communem aceruum confundendo illa frumenta alio modo separata ponendo illa in erroneis, id est, vasis separatis vel locis nauis diuisis tabulis, ita vt internosci possent, quod cuiusque esset frumentum: tunc dicimus, quod si primo modo omnes conductores reposerant sua frumenta in naue confundendo illa, si de communi aceruo illo, antequam nauis periret, suum frumentum alicui eorum à natura redditum est. Ceteri pro sua parte frumenti cum naua agere non possunt, quia in hoc casu, cum frumentum non esset illis reddendum idem numero, quod reposerunt, sed idem in genere, seu specie, Domini propriæ sui frumenti non manere, sed in creditum generale nauæ dedisse videntur. Vnde naua culpa caruit, si vni prius reddidit ex aceruo communi frumenti. Nam cum primum alicui reddere necesse fuisset non in culpa fuit si meliorem fecit conditionem huius, quam ceterorum. Si autem secundo modo frumentum vnus cuiusque separatim à dominis repositum est in naue, si ex aceruo distincto vnus alteri soluit, & naua restituere, & recipiens reddere naui post pereunte tenetur cum alienum in se sit datum, & acceptum. Si autem naua cum acceperit illas summam frumenti ea lege, vt distinctas separatasque in naue reponeret, ipse sua auctoritate propria sine consensu dominorum confudit in aceruum vnum commune, & ex aceruo communi, antequam periret nauis, alicui conductorum suam summam reddidit, tunc, vt insequat lex, quia in isto casu idem frumentum numero traditum à naua conductoribus reddi deberet, culpa non caret illa frumenta confudisse, tamen si postea pereunte nauis aceruus continens frumenta conductorum perierit, non tenebitur naua de casu illo fortuito sine culpa sua contingenti, ne-

Resp. per dist.

Decisio iuris conductæ ad multa.

ti, neque soluere ceteris summam, quā alteri iam reddiderat, tenebitur propter rationem legis, licet per confusio nem frumentorum, quem in vnum aceruum fecit, videantur illa frumenta in creditum transisse, quod notatu dignum censet glossa. Idemque lex statuit in deposito, quando pecunia deponitur, quoniam si clausa, & ob signata traditur, si depositarius alteri in solutionem tradat, si non sit postea soluendo, quoniam eadem numero reddenda erat, ad illam vbiicumque sit deponens actionem habet, secus est, si sic non tradita sit in depositum, sed ita, vt in simili re solui posset. Nam tunc ad eandem numero deponens non habebit recursum, sed ad aliam in specie, si culpa depositarij perierit.

Nota circa l. maritus. PRÆTEREA reliqua notatu digna in hac materia percurrentes primo adnotandum duximus, quod l. maritus. ff. locati continetur, scilicet, quod casus contingens in parte operis facta cedit ad periculum locatoris, nisi culpa conductoris intercesserit, sicut si Petrus conduxerat domum faciendam à Ioanne, si deinde parte operis iam effecta terræ motu conuulsus est edificium, ad Ioannem, qui locauerat pertinebit periculum. Secundo accedit ad prædicta, quod habetur, l. colonus. ff. locati. §. nauem, scilicet, quod quando casus occurrit in re locata culpa conductoris, merces integra debetur locatori. Exemplificatur in eo, qui conduxit nauim, in qua merces transfuehendas imposuit, quæ quoniam illicitæ merces erant, nauis postea in portu detenta est. Nihilominus pretium veturæ locator nauis à conductore exigere potest, licet conductor amissione suarum mercium ibi multatus sit, quia sua culpa id euenit, imò si casu fortuito id euenisset, nihil obstarat ad soluendam vecturam arg. l. sed ad des. §. si. ff. locat.

Pro casib. quotid. TERTIO accedit notandum pro casibus contingentibus, quod l. si decem. ff. locati, continetur, scilicet, quod si in quantitate mercedis erretur in contractu locationis, voluntati eius, qui mercedem recipere debet, standum est.

Exemplificatur in casu, quo locator fundum decem locauit, conductor existimauit illum quinque se conducere, in hoc casu si tempore celebrationis contractus contingat hic error, & post statim deprehendatur, nihil agitur contra voluntatem locantis, qui mercedem locationis recipere debet, ita definire videtur quidem lex. At in conscientia conductor, quoad quantitatem mercedis, scilicet, ad decem soluendum tenebitur, supposito, quod tanta quantitas, id est, decem iusta est locationis merces: alioquin si nolit huic mercedi astare, tenetur conductioni renunciare, quamuis in foro exteriori virtute huius legis, voluntati locatoris stare cogetur. Si autem postquam conductor potitus est re locata, de quota mercedis propter prædictum errorem concertatio fiat: merces tunc taxanda erit iuste, iuxta arbitrium boni viri. Si autem è contrà locator minoris se locare rem suam sensit, & conductor pluris se conducere intellexit, tunc non pluris erit conductionis merces, quam quanti locator putauit se locare.

Nota circa l. cum. ff. locati. QUARTO non erit abs re hic notasse, quod l. cum. ff. loca. §. locator definitur, scilicet, propositum retentum in mente parti non expressum nihil releuare, quod quidem exemplificatur in locatore horrei, qui propositum habuit, dum horreum locauit, se aurum, & argentum, & margaritam non recipere suo periculo: deinde cum sciret has res inferri, passus est, perinde manet obligatus, ac si propositum illud mutasset. Patientia enim secundum glossam pro consensu habetur, ff. de exercito. l. i. §. magistrum autem.

Circa l. §. riuum. QUINTO circa periculum in locatione contingens pensandum est, quod l. si riuum. ff. locati, aduertitur, scilicet, quod quando ad faciendum opus, v.g. riuum artifex locauit operas, antequam approbaret Dominus (prout conuentum erat) opus, periculum est passus, quia riuus, periculum erit Domini, nisi vitio operis, hoc est, culpa artificis casus euenierit. Igitur iuxta ipsamet verba legis dicendum est, quod

solli,

foli; & situs vitio is casus edificij si accidit, conductoris erit periculum, f. Domini soli, qui ad ibi edificandum artificis conduxit operas, si autem vitio operis id accidit, quia culpa artificis ruina accidisse videtur ei, qui locauit operas, id est, artifici imputabitur.

Quæstio. PRÆTEREA quia lex cum implures. ff. locati. §. mandauit non nihil difficultatis arguit, & hic eius determinatio discutienda est, nam licet in summa ibi habeatur, quod si dolus aduersarij dedit causam contractui pot contrahens poenitere, & quod dedit repetere (quamuis hæc summa Bart. nihil dubij in se contineat) tamen si literam illius. §. mandauit, expendamus, non caret difficultate, definito casus ibi contenta, vbi in re sic habet, quod quidam volens edificare villam, consuluit quædam in ea repertum de expensis, scilicet, quanti villa edificata constaret, qui ei renunciauit ducendo expensis indigere, hocque accepto responso certa mercede illud opus illi locauit, comperto autem postea eam villam non posse minoris tercentum constare, cum locator operum ante huius notitiam à conductore accepisset centum, ex quibus partem in opus impenderat vetitas est per conductorem id opus facere, & quod potest licite tunc conductor operarum à locatore earum exposcere, vt pecuniæ reliquum sibi restituatur, ibi tandem definitur in hoc casu.

Obiectio. HOC autem propterea difficultatem habet, quia hic in pretio expensarum villæ edificandæ fuit deceptio, & non ultra dimidium iusti pretij, vt patet, nam villa edificanda, ultra ducenta prius constituta solum centum constare debebat, ergo non potuit conductor operarum petere rescissionem contractus, sicut neque posset hoc petere in venditione, & emptione, vbi deceptus esset, sed non ultra medieta tem iusti pretij. Respondetur autem, & ad id dubij, quod idem hic recilionem contractus datur locus, quia (vt ait Bartolus) dolus seu deceptio dedit causam contractui, & non solum inci

dit in pretio expensarum, quia reuera conductor operarij non edificasset villam, neque ad id operas eius conduxisset, nisi ab eo deceptus fuisset in summa expensarum.

Dictum 2. SECVNDO dicitur, quod testâ reglossa conceditur conductori operarij ad ad villam prædictam construendam à tali contractu resiliire, tum propter mendacium operarij, qui astruxit solum ducentis debere costare, tum quia non expensis operarij, seu artificis edificata erat, sed potius eum ad id conducentis, quare quia grauabatur ex mendacio operarij, permissus est à contractu resiliire, quod nota tu necessarium est pro casibus similibus quotidianis, in quibus architecti auiditate plus lucrandi, & pluribus intendendi edificationibus consulti à principio de expensis, soliti sunt eas extenuare, ne volentes edificare ab edificando deterreantur, quod sine præiudicio fieri non solet, quia consilium domini est, vt edificaturus turrim prius computet sumptus, vt alias incipiens edificare non possit consummare, & sic in damnum illius vergat.

Circa l. de minus. PRÆTEREA ex l. dominus. ff. locati. §. in conducto habetur, quod id, quod inquilinus expendit in meliora do domum, potest à Domino repetere. Nam idem decernitur ibi circa conductum fundum, nam si eius conductor sua opera aliquid necessario, vel vtiliter auxerit, vel edificauerit, vel instituerit etiam, si de eo non conuenisset cum Domino, potest à Domino fundi repetere. l. 24. tit. 8. Par. 5. nam possessor bonæ fidei, qualis est conductor domus vel fundi potest omnes expensas, quas facit tollere, si sine læsione rei potest fieri. l. Iulianus la 3. ff. de rei vend. at si non possunt tolli dominus fundi, vel domus soluet. l. fundo. ff. de rei vendi. Idem autem erit quando fecit vtiliter negotium proximi. ff. de neg. gest. per totum. Hi etenim possunt expectare omnes expensas tam viles, quam necessarias.

Genera expensarum, & que tollenda. IMO possessor malæ fidei licet de rigore iuris habere non potest, nisi expensas necessarias, id est, eas expensis quæ

quæ nisi fuissent factæ, vel res ex toto perisset, circa quam factæ sunt, vel in deterius deuenisset, & cuiusmodi sūt, quæ fructuum colligendorum gratia fiunt, & etiam gratia eorundem conferuandorum, & huiusmodi. ff. de petit. hæred. l. si a patre. §. fructus. (nā hæ expensæ necessariæ dicuntur) tamen alias expensas in foro exteriori perdit, si quas fecit. l. ex argento. ff. de cond. fur. vtilis verò voluntarias poterit asportare, si sine læsione status prioris id potest fieri. l. domum. C. de rei vendit. imò secundum Mor. tit. de vsturis, expensas, quas fecit conferuando rem, vt curando morbum animal, equum pascendo in conscientia poterit reportare. Sicut etiā, qui fecit aliquod melioramentum, propter quod maior vtilitas allata est domino, quàm prius ad arbitrium boni viri in conscientia non vetatur taxandas exposcere expensas, & quia hoc ad iustitiam spectat dominus pro prius pro eis tenebitur compensare. Nam & voluntariæ, quæ tales dicuntur, quando solum ordinant rem, neque adaugent fructum. l. impensas. ff. de verborum significatione tolli possunt, si sunt separatæ, aut si sine læsione rei separari possent, vt ornamentū ab equi sella. Secus autem est si sine læsione rei separari non possent, vt expensæ factæ in muro, quando per hoc status rei læderetur. Adde, quòd si quis bona fide credens in proprio fundo edificare edificauit in alieno in conscientia (prout aliqui doctores asserunt) dominus fundi ad vnum de duobus illi tenebitur, scilicet, vel ei vendere fundum, vel ei facere satis pro expensis edificij, quod arbitrium boni hominis æstimabit, quod tamen intel lige verum esse, si Dominus fundi hoc sine damno suo potest facere, nā alias ad id in conscientia non videtur teneri. Concludimus vltimò, quòd iuxta l. Colonus. ff. locat. etiam qui eijcitur ab prædio propter pensionem non solutam repetit expensas vtiliter factas. Nam etiam habens ius vel causam in re à Domino vt emphyteota feudatarius, & huiusmodi ædifi-

cans in fundo alieno, in quo tale ius habet, non perdit ædificium vel expensas, quando ædificium erat ei necessarium ad ampliorem vsum. Nam ad hoc ei Dominus tenebatur not. §. ex diuerso iust. de rer. diuif.

PORRO quoniam si contingentium casuum in dubio consistentium decisio clara à lege peti potest, cessat omnis de veritate contentio, idcirco liber, & hos casus hic adnotasse decisos, lege primò nota. l. cum in plures. ff. locat. §. lege quòd permutatio operis facta postea ab operario, seu artifice, qui id opus faciendum cõduxerat volente locatore, qui illud faciendum tradiderat, licet aliter à principio cõuentum esset, petitionem, mercedis non impedit, quamuis crediderim in conscientia iuxta qualitatem, vel quantitatem operis permutati fore, tunc mercedem moderandam. Adde secundò ex l. cum implures. §. vehiculum. ff. loca. habetur, quòd passagium, seu portorium, quod soluitur pro vehiculo, soluit Dominus vehiculi, at pro rebus ibi positis, si soluendum sit passagium, Dominus earum, qui eas ibi vehendas reposuit, soluere illud tenetur.

ACCEDIT tertio notandum quòd l. si merces. ff. loca. §. qui fundum habetur, quod si emptor fundi, vel domus repellit conductorem à fundo, vel domo venditor, qui eum ei locauerat tenetur ei ad interesse, tamen iuxta leges Hispaniæ vt refert Hugo de Celso in suo Repertorio, verbo aloguero, vers. 17. & 18. emptor rei locatæ potest ab ea expellere conductorem etiam locationis termino non elapso, nisi Dominus, qui eam locauit, pactus fuit conductori tempore locationis, quod etiam in casu venditionis rei inde expelli non possit, vel nisi locator per totam suam vitam eam locasset, ceterum in casu, quo non elapso locationis tempore inquilinus expelli potest, Dominus, qui vendidit domum sic locatam, tantam mercedis locationis partem, si iam eam acceperat reddere inquilino expulso habet, quantam constiterit correspon-

Circa l. cõ in plures. Casus.

Circa ead. l. 2.

Circa l. si merces.

dere termino locationis à tempore expulsionis non elapso, l. 19. tit. 8. Par. 5. Adde in super, quod agro seminato per colonum, & post vendito per Dominum, colonus iuxta conuentum partem suam habebit. Si tamen venditor omnes fructus accepisset, agere potest colonus contra venditorem. ff. de leg. 1. l. nihil speciale.

Differetia notabilis.

PRÆTEREA notaueris, vt dixi, quod conductor rei licitè possit rem conductam alteri locare, nisi sit actū, quod alteri locari non possit l. nemo. C. de loca. & l. si cui. ff. loca. tamen si propter hoc alteri fieret præiudicium vt si personæ inhonestæ vel insolenti conductor locaret vel inuitis socijs, secundum communiorem opinionem illicitam rem tunc moliretur, assentit Panor. c. inter dilectos, de fide instr. Tandem ex hoc quòd possit conductor domum alteri locare, non sequitur eum potiri facultate vtendi illa, vel alia re à se conducta ad vsum alios, quàm fuerit conducta, nam id pro furto reputaretur, damnumque simul cum mercede restituendum esset domino, iuxta l. 1. & l. 6. tit. 17. lib. 3. del Furo.

ADHÆC notatu digna differentia, quæ elicitur ex l. ea lege. ff. loc. §. locaui aduertenda venit inter locantem operas suas, vt certum opus faciat (nam hic tenebitur de operis vitio, siue vna pensio, sibi præstita fuerit, siue singulæ in singulos dies) & inter eum, qui non totum opus assumpsit faciendum, sed solum singulis diebus operas suas locat, neque ad certum tempus se astrinxit, quia hic de vitio operis non tenetur. Quod tamen ego in conscientia limitandum cenfeo esse verum, quando quia plures successiuè ad singulis diebus operas præstandas sunt conducti, nescitur, neque deprehendi potest, cuius culpa operis vitium fuerit commissum, alias, si autor vitij sit deprehensus, certe tenebitur, imò etiam non excusabitur, si se id vitij sua culpa commisisse non ignoret.

Circa l. qui in solam.

DEINDE nota ex l. qui in solam. §. qui eden. ff. locat. quod pensio, quæ

præstatur ad mensuram, id est, tantum pro pariete lapideo, tantum pro terreo, tantum pro pretio dando manualibus operarijs, pro rata operis facti peti potest. Qui autem promittit operam, tenetur seruare bonam fidem, quod nisi fecerit causa cognita per competentem iudicem conuentionem seruare iubebitur. l. si hi. C. de locat.

SVPER his autem conductionis contractibus, quia etiam sine instrumentis, & scriptura valent, conductor, vel eius hæredes etiam non stante instrumento, & scriptura conueniri possunt. l. contractus. C. de legat. quia talis conductionis contractus etiam sine interuenientibus instrumentis est secundum legem hanc ratus, cuius ratio secundum glossam ibi est, quia nudo consensu contrahitur. etiā sine solemnitate necessaria verborum, sicut etiam sic nudo consensu contrahitur emptio, & venditio ff. loc. l. 2. & de contrahenda empt. in principio.

Locans non trāsferit dominium.

ADDE quod rem locans suam non transfert dominium in conductorem. l. non solet. ff. locat. & C. de locat. l. qui rem circa quas leges pendendum est, quod iuxta l. 45. tit. 28. Partit. 3. & l. 22. tit. 29. ead. part. & l. 5. tit. 30. ead. part. & l. 11. tit. 10. Partita. 7. locator rei non solum non transfert dominium, sed semper manet cum possessione rei à se locata, & de possessione civili intelligendum est, & non de naturali, nam naturalem tantum, & non civilem obtinet conductor rei, qui corporaliter existens in illa, potitur vfu illius virtute cõductionis, in quo conductor domus differt à feudatario vel emphyteota, vel usufructuario. Quia hi semel admitti in possessionem, etiam civilem possessionem assequuntur referuata semper proprietate dominis directis, licet sit, vt videtur contra ius cõmune, de quò postea diceretur, quod secundum Siluestrum verbo emphyteosis. §. 2. de natura emphyteosis dicto 2. danti rem in emphyteusim concedit possessionem civilem.

EX prædictis autem sequitur rem condu-

conductam præscribi non posse, quia neque ciuilitate possidetur a conductore, neque proprio nomine.

ITEM ex l. insulam. §. quidam. ff. locat. elicitur summariè, quod si conductori promittitur pecunia ad opus, potest illam primò petere, si satis det de expendendo illam in opere. Adde quod de rigore iuris, qui promissit re facere, non ad id tenetur, nisi mercede sibi data, quia recepta iam mercede, cogetur tunc promissionem implere.

Quæst. I AM breuiter expedienda se offert illa quæstio, scilicet, vtrum liceat locare domos meretricibus ibi meretricio suo vacaturis, circa hæc autem quæstionem primò dicitur quod peculiarari lege Hispaniæ, l. 2. tit. 22. Partita 7. sancitum est, qui locauerit domum alicui malæ mulieri, vt ibi de suo corpore quæstum faciat, amissione domus mulctetur, regi que applicetur.

Dicitur 2. SECVNDO dicimus, quod licet potestati publica permittere, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices secundum D. August. libro de ordine, prout refert D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 2. dicens quòd vt Deus permittat aliqua mala, quòd maiora vitentur, vel maiora bona sequantur, ita potestas humana imitans eum, id permittere potest.

Dicitur 3. TERTIO dicimus cum Nauar. in sum. cap. 17. nu. 195. non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis, in qua ciuitas non permittit eas habitare, quia sic locans, legem, & consuetudinem iustam transgreditur contra caput, quæ contra mores 8. dist.

Dicitur 4. QVARTO asserimus, quòd tandem quasi ægreferens concedit, quòd in locis permixtis à republica, licet locare domos meretricibus non cum intentione principali, vel minùs principali, quòd ibi meretricetur, sed ad ibi viuendum cum displicentia vera locantis coram Deo illius meretricij, ita Maior in 4. d. 15. q. 35. & paret, quia in vrbe Romana sciente, & patiente Papa consueuerunt locis permixtis locari domos meretricibus, & confessorij nihilominus absoluerunt soliti sicut

huiusmodi locatores, etiam si animo careant abstinendi ab huiusmodi locationibus. Non tamen hinc colligitur, quod liceat locare domus vsurarijs pro exercendis vsuris, tum quia vsuræ iam nunc inter Christianos in vtroque foro tam interiori, quam exteriori non permittuntur: tum, quia hinc genus artis vsurariæ semper vergit in detrimentum tertij, & tendit contra iustitiam commutatiuam, quod ita non apparet in meretricio, licet non exerceatur, sine peccato mortali.

Dicitur 1. QVINTO concludimus duo contra Nauarrum. Primum, quod non satis probat Nauar. loco citato, quod non liceat permittere meretricibus patronos, non quidem pro opem ferendo meretricum peccatis, quia ad id eis patronos designare non licet, sed licere videtur, ad finem defendendi eas ab iniurijs lenonũ, & ad explorandum, an aliqua earum infecta sit morbo Gallico, aut alijs contagijs morbis ne permittatur meretricari cum periculo inficiendi ad eam accedentes vt expellatur. Secundum quod non satis probat Nauarrus, quod hi patroni ex illo lucro meretricio non possunt licite sui officij liciti, quod præstant accipere mercedem: tum, quia post peccatum peccatum licite illud pretium accipitur à meretricibus: tum, quia de illo in Ecclesia tantum oblatio non admittitur, ne ecclesia videatur earum fauere peccatis.

Quæst. DE INDE si quærat, quid si equus locatus per nuntium existimatum fidelem restitatur domino absentem, si dum per eum remittitur, cum eo fugit, an de hoc tenebitur conductor. Respondetur, quod in conscientia cum nulla ex parte conductoris interuenerit culpa, equus si tunc pereat, peribit suo domino, id est, locatori. Secus est si per nuntium non extimatum communiter fidelem eum mississet, & cum eo aufugisset.

Respons. ACCEDIT ad hoc quod architectus opifex vè aliquis aliquod opus per famulos sibi seruientes in officio faciendum suscepisset, & culpa famulorum vitiatum fuisset, in conscientia imple

ipse de vitio tenebitur satisfacere, & famuli vitiatos opus tenebuntur illi.

Casus frequens.

ACCEdit vltimò ex contractu serui, verbi gratia, quod si seruum Ioannes mulionem Petrus conduxit, & negligentia serui mulus Petri perijt si ipse seruus se locasset, Ioannes dominus eius tantum de peculio serui si aliquod penes se habet, vel de in rem suam verio tenebitur satisfacere damnum, quod sua culpa intulit seruus: si autem Ioannes dominus eius locasset eum, tenetur ex contractu proprio secundum qualitatem culpe commissæ, per eum reficere damnum, illatum per seruum, eo quod elegerit eum, qui huiusmodi damno afficeret conductorem. l. cum plures. ff. locat. §. seruum. & hoc mala electio est in culpa. ff. de Negot. gest. l. nam & seruus. §. fin. tenebitur ergo de leui culpa, nam in locatione de leui culpa contrahentes tenentur, non de leuissima, nisi quando conductor accepta specialiter pro custodia rei conductæ mercede ad eam custodiendam se obligasset: quia tunc tenetur etiam de culpa leuissima. Nam sic intelligitur l. qui mercedem. ff. locat. Tenetur ergo non solum dominus serui, sed & quilibet alius artifex de culpa eorũ, quorum opera vitur, si ipse diligentiam non adhibuit. l. si merces. ff. locat. §. qui col. diligentissima autem (vt supra diximus) cura, & exactissima diligentia requiritur in re leuiter frangibili, vel re pretiosa valde fabricandi, vt gemma summi valoris polienda, & id genus alijs: nam in his, qui erat artifex etiam de leuissima culpa tenetur, siue per se erret, siue per eos, quorum vitur opera.

Nota per ar. dist. 1. NOTA tandem vltimò, quòd in contractu, vbi quis de dolo, & lata culpa, tenetur probatio incumbit, dicitur interuenisse dolum, vel latam culpam: sed vbi tenetur quis de leui, vt conductor, qui etiam dum pro custodia accipit mercedem de leuissima tenetur, illi incumbit probare, quod fuit à casu. ff. ad l. Rhod. de Iact. in fin. Custos autem rei, & pastor ouium, quia earum ratione officij est cultus, & de-

positarius, & argentarius, & custos carceris in foro iudiciali tenentur probare suo dolo, aut negligentia non amisisse rem. ff. de Cust. & exhib. re. l. vlt. & quia consuetudo ita interpretatur: in alijs autem casibus dolum allegans probare debet in l. quotiens. ff. de Probat.

Quid sit emphyteosis, & emphyteota conuenientia, emphyteosi sunt quinque, emphyteota, an adquirat possessionem ciuilem, quomodo emphyteosis differat à censu Albornozius hic bene exponit sententiam Iuristarum, an hic destructa possessione soluenda sit pensio, de questione quotidiana in Italia.

CAPVT XXIX.

OSTQVAM materiam de contractu locationis, & conductio nis Deo propiciante absoluiamus, nunc propter aliquam affinitatem, quam cū locatione contractus emphyteoticus habet, ad eiusdem materiam discutendam accingimur. Est enim emphyteosis contractus, qui aliàs ad libellum dicitur contractus, quidam medius inter locationem, & venditionem: differt autem à venditione, quia per venditionem transfertur, tam dominium vile, quam proprietate rei venditæ in emporem, sed per emphyteosim solum transfertur dominium vile in emphyteotam retento dominio directo, id est, proprietate apud dominum, secundum Panormit. in cap. fin. de Locati. Differt autè à locato, quia in locatione iuxta l. non solet. ff. locati. nullum transfertur dominium: in emphyteosi autem dominium tantum vile transfertur in emphyteotam, vt aliquid domino directo singulis annis soluat. ff. Si ager vectig. l.

Respons. phyteosis. VT autem à significatione nominis exordiamur, notandum est primò, emphyteosim vocabulum esse Græcum, quod Latine interpretatur melioratio, quod inde sic sortitus est iste contractus tale nomen, quia per

Differetia à vend.

Quid signi ficit emph.

cum, quædam terra steriles, & viles concedebantur emphyteotæ, quo eas melioris conditionis, & fertiliores per culturæ industriam efficeret: post inde tamen vsu receptum etiam est, vt res fertiles, & fertilissimæ per emphyteusim tradantur. C. de iure emphyteotica. l.

Quid emphyteota.

IGITVR emphyteota est, qui rē immobilem hæreditario iure meliorandam, vel colendam sub certo pretio pactis, & conditionibus accipit perpetuo, vel ad tempus, putà in secundam, vel tertiam generationē. Auth. de non alien. §. emphyteosim. sed & in breuius tempus puta in 10. aut 20. anno: sic contrahi potest, ita quòd ad id vsque temporis succedit heres. At possessio Ecclesiæ emphyteosim perpetuo dari non potest. cap. nulli, de Reb. Eccles. non alien. & gloss. in Clement. 1. de Reb. Eccles. non alien. at quoniam secundum iura perpetuo datur cum ad 10. annos, vel vltra datur, quia: tunc dicitur alienari: idèd solum potest dari ad modicum tempus, id est, ad 9. annos inclusiuè: vide tamen circa hoc Paulinam ambitiosè, quomodo in singulis prouincijs vsu recepta sit: nam ibi secundum aliquos non prohibetur, quod si possessio ipsa Ecclesiæ erat prius emphyteutica, & peruenit liberè ad Ecclesiam, dari possit in emphyteosim etiam perpetuo.

Vide extr. ambitiosè.

Conueniètia in emphyt.

IAM naturam huius contractus speculaturi cum multa secundum Petrum Heliam in tract. de Contract. emphyt. concurrere soleant in illo, quæ nam illi conueniant, & quomodo indagandum primò est. Igitur ab his, quæ proprius illi conueniunt incipientes dicimus primò, quod conuenit huic contractui, vt dominium directum apud dominum remaneat, & vtile dominium hoc est indirectum in emphyteotam transferatur: quæ quidem conuenientia in ipso iure elicitur: quia eum iura ciuilia vtrumque dominium vocent, & pro comperto habeatur dominium vtile penes emphyteutam esse, sit hinc consequens, quòd dominium directum apud do-

minum principalem maneat, cui referuatur proprietas.

SECVNDVM, quod conuenit huic contractui, est, quòd dominus dans rē, in emphyteusim potitur eius possessione ciuili, quia possessionem solo animo habet, & rem de iure retinet, at emphyteota possessionem naturalem habet, quia est in re, vel rem in suo conspectu videt quasi altans rebus, & verbis defensusus eam sibi si quis obtulerit. Hoc autem patet, quia emphyteota non potest rem emphyteuticariam, præscribere. C. de Præscr. 30. annis. l. malè. Possessio autem ciuili ad vsucapionem, & præscriptionem inducendam idonea est causa. ff. de Acquir. rer. domin. l. acquiritur. §. fin. Emphyteota ergo possessione ciuili caret, nam si ea potiretur, præscribere non vetaretur. Nò ergo possidet emphyteota, nisi naturaliter tantum, quare vsufructuario æquiparatur, qui naturaliter tantum possidet Institut. locat. §. adeo.

Corol.

IAM colligere hinc licet, quomodo stando in iure communi ciuili tantum, illa differentia cuius supra meminimus, non omnino vera sit, quam èt Hugo de Celsò in suo Repertorio legum regnorum Castellæ verb. possessio. versic. 5. statuit inter conductore ex vna parte, & feudatariu, & emphyteotam, & vsufructuarium ex alia parte, vbi ait differre conductore rei ab cæteris in hoc, quòd conductor non acquirit possessione, reliqui autem, scilicet feudatarius, emphyteota, vsufructuarium benè eam acquirunt, quòd si intelligatur de possessione ciuili contra ius commune esse videtur (quidquid sit de iure speciali Hispaniæ) & cæteri prædicti possessionem ciuilem habeant quamquam, neque quòd ea careant iure communi ex ratione allegata à Syluest. verb. emphyteusis. §. 2. nò tam aperte ex iure communi concluditur. Tertium & huic contractui conuenit, quòd tantum fundetur in rebus immobilibus. Nam hic dominium directum ab vtili separari est necesse, quòd in re mobili non ita fieri potest.

Emphyteota an acquirat possess. ciuilem.

QVAR-

QVARIVM, quòd cõpetit huic contractui, est, quòd si emphyteota præfixa tempore pensionem non soluerit, res cadat in commissum ipso iure, neque tenetur dominus pensionem exigere. Nam terminus statutus pro domino interpellat. C. eod. tit. l. si. & ff. de Pignor. l. lex vectigali. Quin tum autem adde, quòd de iure huius contractus est, scilicet, quòd si pensio non soluatur, emphyteota possit expelli à possessione. An autem expulsio possit fieri autoritate domini directi, vt ait gloss. in c. potuit. de Locat. & Rosella, verò fieri debeat autoritate iudicis, in controuersia est. Sed tamen, quòd fieri debeat autoritate iudicis, est opinio iudiciorum, & sequenda, vbi ius administratur. Hæc est autem Panor. in d. c. potuit. de Locat. & Cy. & Accurf. & Ang. & Sylu. verb. emphyteusis. §. 2. dicto 7. contra glossam in l. 2. C. eo. tit. & Io. And. & Inno. & alios. At patet, tum quia expulsio autoritate domini faciendâ cum det materiã rixæ, ex consequenti est fugienda, tum quia emphyteota habet ius in re, vt patet in l. 1. ff. Si ager. vect. vnde fit consequens, vt propria autoritate domini expellendus non sit, facit autè pro hoc. l. creditores C. de pig. Ad d. extru, quòd ius emphyteoticu transit ad heredes etia extraneos. Nà licet de hoc controuerterint Iuristæ, sed præualer, vt insinuat Syluest. loco citato, opinio Ioan. de Imo. in cap. fin. de Locat. vbi astruit, quòd transit ad illos etiam in re Ecclesiastica modo cum solemnitate sit data, cap. de Reb. Eccles. non alie. in 6. & 12. q. 1. cap. sine exceptione. Accedit ad hoc, quòd quando quis accipit emphyteosim pro se, & filijs suis, non intelligitur tunc accepisse, nisi tantum pro se, & filijs masculis, non verò pro foeminis filiabus, ita namque tradit Ioan. de Imo. in cap. fin. de Locat. sequens ibi quoddam dictum Archid. in cap. si quis suadente. 17. quæst. 4. vbi docuit in materia contractuum masculinum non concipere foemininum, iuxta l. veteribus. ff. de Pact. cui multi alij subscripsisse videntur.

Questio, an

IAM verò dicendum restat de

duabus conditionibus, de quibus contractus dubitari possent, an huic contractui necessario conueniant, quarum prima est, an necessario fieri debeat in scriptis. Responderetur autem breuiter, quòd circa hunc contractum, & circa pacta ipsius naturam concorrentia scriptura non requiritur, iuxta sententiam Bartol. C. de iure emphyt. l. 1. Nam consuetudo pro hoc est, & ratio suffragatur: quia scriptura non est de essentia contractus: nã scriptura fit ad certam rei memoriam. C. de Pignoribus. l. contrahatur. Contractus verò iste scriptura probari non indiget pro se, sed probata solutione pensionis manet probatus. Sed benè requiritur scriptura circa pacta facta extra naturam eius, iuxta glossam in dicta l. prima. in verbo, scriptura.

contractus emphyt. necessario fieri debet in scriptis.

NUNC autem de secunda conditione, an prærequisita sit, dicere oportet videlicet, an prærequiratur quòd in istius contractus executione introitu aliquid detur: quia videtur quòd sic: siquidem magnam affinitatem habet cum emptione, & locatione. Nihilominus tamen dicimus primò, quòd licet necessarium sit, vt aliqua pensio soluatur, sed non est necesse, quòd aliquid in ipso introitu soluatur: quòd patet tum ex communi sententia Doctorum, tum ex argum. Authent. de alien. emphyt. in princ. Adde tamen quòd Hostiensis authore, de natura huius contractus est, vt si contrahentes aliquid pacti fuerint, id obseruetur. Si autem nullo alio pacto se astrinxerint, pensio nihilominus soluenda erit, nisi substantia rei ex toto perierit, de quo plura postea.

Questio de executione contractus emphyt. Respons.

SED postquam de differentia, qua contractus hic à reliquis distat meminimus, nunc etiam quomodo à contractu censuali secernatur, dicendum est. Iuristæ autem communiter, quibus subscribit Syluest. verbo, emphyteosim. §. 3. asseuerant hinc differre, scilicet per contractum emphyteoticum transferatur tantum vtile, & indirectum dominium: per contractum autem censualem transferatur, etiam

Quest. quo modo contra ctus emph. à censuali secernatur.

directum dominium, & non solum utile, sicut fit quando dicitur concedo tibi talem rem, transfero que in te quidquid iuris mihi inest, in illa, solues tamen pro ea annuatim certum censum. Probat. autem hanc suam sententiam ex textu singulari, capite constitutus. adiuncta glos. de relig. do. ex quo cap. (inquit) colligitur, quod licet dictum sit in contractu concedo tibi hanc rem in emphyteusim perpetuam addendo, quod transfert quidquid iuris habet in illa pro certa annua pensione adhuc erit contractus censualis cap. constitutus, & illa verba in emphyteusim accipiuntur improprie, vt in l. si vno in principio. ff. loca. His nihilominus non reiectis pro maiori declaratione repetimus rursus quod in materia census dixeramus scilicet, quod cum duplex sit contractus census, alius redimibilis, alius autem perpetuus, si loquamur de censu redimibili, dicendum est cum Soto de iustitia & iure. lib. 6. quaest. 5. art. 1. conclus. 3. & cum Nauarro Commento de vsur. nu. 77. & cum Syluest. vsur. 2. quaest. 12. quod in censu redimibili, in emptorem census non transfertur ex natura istius contractus dominium directum possessionis suppositae censui in emptorem census: quia licet doctores hi hunc contractum emptionis, & venditionis esse concedant. Non tamen per quam ematur possessio ipsa, sed solum ius accipiendi quotannis pensionem ex illa, quae quidem opinio ideo magis placuit Garciae libro secundo de Contr. pagina 78. vbi agit de censibus scilicet, quod hic sola interueniat emptio fructus rei, quia scilicet, tali emptioni fructuum conueniunt conditiones, quae secundum leges attribuuntur huic contractui, & non rei empta.

Albornoz. A T quoniam Albornozius lib. 3. de contractibus tit. 2. sequi videtur opinionem supra dictam quam communem esse diximus inter iuristas scilicet, quod in contractu census directum etiam transferatur dominium in emptorem, eam subtiliter sic inter-

pretatur dicendo, quod census redimibilis reducit ad contractum emptionis, quo emitur possessio supposita censui pro forte pretij collata, emitur (inquam) quoad partem fructus in de percipiendam cum pacto de retrouendendo eam, quam possessio nem sic emptor rursus venditori eidem pro pensione pecuniaria quotannis soluenda locat, & sic censualista, quia remanet sibi dominium utile, & in directum, potest eam vendere tertio, sicut & emphyteuta potest: quia possessionis emphyteuticae dominus utilis est, quae quidem opinio sic interpretata, sicut subtilis est, ita quoque in scholis defensibilis, quia coincidere videtur cum praedicta communi iuristarum, & multo verisimilior fit in censu perpetuo praesertim, quando censualista tempore contractus declarauit se concedere illam possessionem suppositam censui sequae perpetuo transferre quid iuris habet in illa perpetua annua pensione, quia tunc virtute verborum etiam dominium directum videtur transferre. In quo casu differt hic censualis contractus ab emphyteusi, quia in emphyteusi non transfertur dominium directum, sed utile, in hoc autem casu transfertur dominium directum differt. Secundo quia in emphyteusi res, seu possessio reponitur in manu emphyteutae, in censu autem redimibili, seu perpetuo possessio supposita censui solita est remanere apud venditorem census, id est, apud censualistam. Accedit ultimo quod emphyteusis, quae fit de generatione in generationem assimilatur inuecturae feudali secundum Barro. in l. si mihi & Titio. ff. de verbo obligationibus.

Quaestio. *An emphy. remaneat soluere pen sionem si possessio emphy. perijt.*
P O R R O iam illa quaestio praecipua sit obuia vtrū emphyteuta teneatur soluere pensionem, si possessio emphyteutica, ex toto quoad substantiam perijt, vel ex parte, aut si casu aliquo fructum afferre non potuit. Respondetur autē circa hanc quaestionem diuersas ortas fuisse opiniones. Nam Panormitanus in cap. potuit. de locat. tenet emphyteutam non libera-

Differētia census ab emphy.

Quaestio. *An emphy. remaneat soluere pensionem si possessio emphy. perijt.*

ri a pensione soluenda, nisi res tota perierit: facit pro hoc argumentum sumptum ex l. i. C. de iure emphyteu. vbi in summa dicitur, quod si de casu fortuito nihil est conuentum, tunc si res pereat tota, liberatur emphyteuta, sed non liberatur, si pereat pro parte. Alij verò, quia ius dicitur emphyteotam non liberari ex partis perditione, autumant liberari, quando ultra medietatem est perdita, quia substantia rei, quando ultra medietatem perditur, non pro parte, sed quasi pro toto perdi est dicenda.

Varietas opin. unde oriatur.

Distinct.

Distinct. 1. iuxta mēb. 1. distinet.

A T verò quoniam varietas opinionum ex praua intelligentia legum oritur: quae quidem varietas interdū tollitur ab his, qui inter leges, quae dissonare prima facie videntur, nouerunt per distinctionem, vel limitationem signare concordiam, iuxta illud axioma, distingue tempora, & concordabis iura. ideo iuxta mentem Syluestri verbo emphyteosis. quaest. 1. §. 4. & iuxta sententiam Nauarri in sum. qu. 17. num. 190. quam dicit esse communem, distinguendum est. Nam si exigua pensio soluitur potius ad recognitionem dominij directi, quam ad solutionem fructuum tunc secundum Nauar. non solum in pensionibus emphyteoticis, sed in pensionibus rerū, quae in longum tempus, scilicet in decem annos, vel ultra decem annos, aut in plures vitas, vel vnam, vel in perpetuum conducuntur, & locantur: (quia emphyteusim talis locatio sapit) etiam si maior pars sic ad longū tempus locata rei pereat etiam casu fortuito, dummodo non tota pereat, non est faciendum pensionis vlla remissio: hic enim non habet locum recōpensatio annui census propter bella, & sterilitates, & huiusmodi, patet ex l. i. C. de iure emphyteu. quae in hoc casu locum habet. Et ratio suffragatur, quia cum pensio minima non correspondens fructibus soluitur solum in recognitionem directi dominij, tandiu causa eam soluendi subest, quoadiu rei substantia durat.

Distinct. 2. iuxta 2. memb.

S I autem iuxta secundum membrum distinctionis pensio non exigua Instruct. Negot. lib. 2.

sed adeo competens soluitur, vt fructibus possessionis respondeat taliter quod tantum, aut parum minus pensionis soluitur, quam si ad modicum tempus conduceretur, tunc praedicta remissio facienda est pro rata etiam si tota substantia non perierit, si casu fortuito sine culpa pars perijt. Itaque vt exemplificat Syluester vbi supra, si quarta pars fructuum, qui percipi consueuerunt, percepta est, quarta pars mercedis praestetur iuxta cap. propter sterilitatem, de locat. haec sententia est communis vt ait Nauarri. quam sequitur Iaso. in l. i. C. de iure emphyt. nu. 20. imo Bart. ead. l. & eod. tit. C. de iure emphyt. eam tenent, cui ibi accedit Baldus. Addit tamen Bart. quod in confirmationem istius sententiae communis, scilicet, facit, quod tunc non est proprie contractus emphyteoticus, quando datur tanta, quāta pro locatione in breue tempus inpendi solet pensio, quare tunc cum naturam contractus locationis quantum ad quantitatem pensionis magnae videatur induere, sic & locationis quatenus attinet ad hoc, quod acceptat legem. Patet autem hoc, quia si conductor rei in breue tempus non soluit pensionem tantum in recognitionem dominij directi, quantum in fructuum compensationem, si contingit emphyteotae, cum pensionem adeo notabilem praestat, quod quasi aequivalere, & correspondere videtur fructibus.

Probat. 1.

Probat. 2.

T V M etiam vltimò patet, quia si in casu fortuito emphyteota solutus esset integrè pensionem correspondentem ad fructus absque diminutione: sequitur, quod nihil tum haberet emphyteota in recompensationem, cum aliunde nulla, & a principio contractus facta fuerit (scilicet, in compensationem fortuiti casus, quem subit) diminutio pensionis alias debita, sic in §. quia verò, Leonis in Auth. de nō alien. in sinuatur esse facienda, qñ res Ecclesiae a principio dantur in emphyteusim, quia huius rei gratia, scilicet, vt emphyteota subeat casus fortuitos sterilitatis, cum diminutione sextae n 3 partis

partis illius pensionis, quæ alias quolibet anno percipi posset, ait esse concedenda, scilicet in casu fortuiti (si eum in se susciperet emphyteota) recompenfam.

Quæstio. Quotid. in Italia. PORRO quoniam ibi in Italia crebra solita sunt ingruere bella, ubi Syluester inhabitabat, ideo de hac questione quotidiana tunc dicitur eam in controuersiam reuocat, ea nempe est, nunquid teneatur emphyteota dum prædium emphyteoticum propter bellum impediens, incultum mansit, eius præstare pensionem. At quidem circa hanc quæstionem cum alijs digradiantur Bartol. in leg. 1. C. de iure emphyteut. & legistæ communiter tenentes partem negatiuam propterea, quod prædium inundatum, & prædium captum ab hostibus æquiparantur: cum autem inundatum est, censetur perditum. l. 3. §. Labeo. ff. de Acquirend. possessio. ergo similiter captum ab hostibus censetur perditum, ac per consequens, ut de re perditâ, nulla secundum ipsos debetur pensio.

Varians legista. At Cardinalis Paduæ fertur oppositum consuluisse. cui subscripsit collegium Patavinum sequendo affirmatiuam partem, propterea, quod tunc non perit substantia rei irrecuperabiliter, aut sine spe recuperandi, quare directus dominus illius propter hanc spem illius reperiret emptorem. Paternit. autem qui nititur eos concordare non omnino satis facit Syluestro. Syluest. autem qui verbo emphyteut. §. 5. ex mente Do. Alexij eam illucidare contendit, ita inuoluit decisionem, ut quid sit tenendum vix intelligatur. Dicimus ergo ad quæstionem, si quomodo possumus: clare. Primò quod dum prædium per bellum totaliter sine vlla recuperationis spe perijt, haud dubium, quin emphyteota ab omni præstatione pensionis siue magnæ, siue exiguæ liber fiat. l. 1. C. de iure emphyt. & in hoc casu opinio Bart. & iuristarum verum habet.

Sent. Bart. *Sent. Gar.*

Respond. Dicim. 7.

Dicim. 2. SECUNDO dicimus, quod si per bellum non totum prædium sublatum est, aut perijt, sed solum quoad

partem irrecuperabiliter sublatum si sine culpa emphyteota, tunc etiam si maior pars eius per bellum, vel casu fortuito perierit, propter partem remanentem, qui exiguam præstabat pensionem ad recognitionem directi domini, ab ea soluenda non liberabitur in hoc casu Huius sententiæ est Nauarus in sum. c. 17. nu. 190. in quo casu vera est sententia Card. & Collegij Patauini, quia adhuc perstat causa recognoscendi dominium per illam pensionem minimam.

TERTIO adijcimus, quod in casu, quod pars prædij per bellum sine culpa, vel casu fortuito sine vlla spe recuperandi irrecuperabiliter perijt, si pars tamen alias illius mansit apud emphyteotam: tunc pro rata tantum partis remanentis soluet pensionem magnam, quam soluebat æquiualentem, & correspondentem ad omnes fructus, patet quia hoc ratio æquitatis dicitur, ut si quarta pars tantum ex parte remanente colligitur, 4. pars pensionis, quæ soluebat prius ex toto, dominio directo impendatur iuxta cap. propter sterilitatem de locato.

QUARTO superaddimus, quod si sit spes recuperandi fundum sublatum per bellum, tunc è pensione exigua soluenda, quam emphyteota in recognitione domini præstabat, non liberabitur: quia hic currit ratio Cardinalis, & Collegij Patauini, quia hæc stante recuperationis spe, dominus directus tum non videretur directum amississe dominium, tum quia stante hac spe, si emphyteota veller vendere eius dominium vtile, illius posset reperire emptorem.

ADDE quintò quod in hoc casu, ubi spes subest recuperationis prædij, dum in culpa illud recuperandi non est, & de facto non recuperatur, emphyteota qui non minimam, sed correspondentem ad fructus soluebat pensionem liberabitur à præstatione pensionis, interim dum hæc de causa nullos fructus colligit: quod si quia non est integrè restitutum aliquos fructus colligit, sed non oēs, pro rata collectorum tenebitur tantum, sicut & locator

Dicim. 3.

Dicim. 4.

Dicim. 5.

Dicim. 6. eator c. propter sterilitatem de loca. ACCEDIT vltimò, quod si res emphyteotaria augetur, non propter hoc augenda est pensio. Cuius rationem reddit Bart. qui l. 1. C. eo. hoc tenet, quia cum emphyteota causa meliorandi possessionem eius susceperit dominium vtile, ratio æquitatis exposcit, ut omne augmentum indistinctè pertinere debeat ad eum.

Emphyteota non soluens pensionem an ipso iure cadit à iure suo, & quid operentur in iure ista verba, ipso iure, ipso facto, hic traditur theoricæ conuocens ad multa, fallit regula, scilicet, quod ubi dicitur ipso iure adhuc requiritur declaratio, statuitur circa hoc alia regula generalis, an non soluens pensionem possit moram purgare, in super compensatio ipso iure hic non fit nisi, & c. de celeri satisfactio, de casibus communi si vel non. Sententia Syluest. & operatur, an pensio accepta ab emphyteota lapsa præiudicet accipienti de præsumptione rationabili.

CAPVT XXX.

Quæstio. an Emphyteota non soluens pensionem annuam à iure suo cadat. Respons.

ROSEQUENTES materiam de contractu emphyteutico ad eam quæstionem accessimus an emphyteota pensionem non soluens annuam à suo iure cadat? Respondetur autem primò, quod emphyteota si est priuati non soluens per triennium cadit à suo iure. l. 2. de iure emphyteotico. Si autem est Ecclesiæ emphyteota, & per biennium non soluat, cadit à iure suo, nisi celeriter soluat cap. fi. de locat. quam celeritatem arbitrio iudicis suprâ diximus fore committendam, perditq; meliorationes secundum Abb. conf. 73. vol. 1.

Respons.

AT iam nobis obuiat alia affinis quæstio, an non soluens pensionem annuam, quando cadit ob hoc à iure suo, ipso iure, & facto cadat, ita quod non sit necessaria sententia iudicis? Respond. verò, quod emphyteota priuati triennium non soluens à iure emphyteotico cadit ipso iure secundum

Hostien. in cap. potuit, de loc. & Sali. in l. 2. C. eo. Huius autem assertionis Syluest. verbo emphyteutis. q. 2. §. 7. bonum sibi videtur allegare fundamentum, scilicet, quia istud verbum omnino præcisum verbum est, sicut ista dicitio mox, & statim. At verbum præcisum adiectum verbo de futuro ipso iure videtur sonare iuxta Bartolum, & omnes scribentes in l. iubemus, la. 1. C. de sacrosancta Eccles. hic autem videtur hoc verbo omnino in Auth. de non alien. §. scire autem.

Quæstio.

AT quia iam quis instabit hic inquirens, quid operentur in iure hæc verba ipso iure, vel ipso facto. Nam videntur nihil operari cum ista verba solita sint apponi in pœnalis, ubi tamen non ipso facto, sed post sententiam iuris manet quis suo iure priuatus, & spoliatus. Respondemus ergo primò itatuentes vnâ theoricam generalem collectam ab Alexan. de Imola, in l. si quis maior. C. de transact. ex dictis Archid. & Ioan. And. in cap. 1. de homic. lib. 6. hæc nempe theoricæ est, quæ visa est Syluestro notatu esse digna, quia inquit confert ad multa decidenda dubia circa leges continentia, scilicet, quod omnia iura mundi, quæ dicunt pœnam ipso iure, vel facto debent intelligi, modo secuta sit sententia declaratoria, per quam declaratum sit fuisse commissum id, propter quod illa pœna veniebat imponenda aliàs illa pœna suum effectum, & executionem non fortietur. Et patet, quia non habetur pro infami periurus, antequam iudex per sententiam declarauerit peierasse, & hoc est quod Sotus de iust. & iure, explicacius tradit agens de legibus pœnalis, ubi ait, quod leges pœnales propterea quod dicant ipso facto, vel ipso iure, vel familia, non obligant ante sententiam iudicis condemnatoriam, sed solum, quando lex ipso iure, vel facto pœnam, decernit non opus esse sententia iudicis, quæ feratur super pœnam, sed tantum super crimen.

Respons.

Theoricæ ad multa.

SECUNDO quia dici solet, quod Fallensia regula generalis suas exceptiones so-

quod pena lepari, & quia prædicta regula, & ipso iure illa exigitur. declaratio. haberemus notas, ideò nota fallentis iudicis. Fallent in his.

de restam. Nam sub ista conditione conferuntur beneficia, & talis est poena imposita a testatore ipsi legatario, quæ quia potius est conditio, quam poena iuxta Caiet. in sum. verbo poena, statim ante declarationem iudicis incurritur in conscientia. I AM ex supradictis innote fecit fædo in conscientia, quid sit dicendum ad principalem quæstionem, scilicet, an non soluen pensionem per triennium emphyteota priuati statim in conscientia ante declarationem iudicis cadat à iure suo. Quia respondemus, quod licet dicatur quod ipso iure cadit à iure suo, nihilominus tamè quia secundum Syluest. verbo emphyteosis. q. 2. duplex declaratio requiritur, scilicet, declaratio voluntatis domini quod velit emphyteota ipso iure priuari si à suo iure ceciderit secundum Bar. l. 2. C. eod. & in verbo volenti, & in verbo si modo voluerit: & alia declaratio, scilicet, quod ipse emphyteota fuerit in mora soluendi, vt in l. lex vchigalia, de pig. ideò probè respondit Nauar. in sum. Lat. c. 23. nu. 64. ad se quæsitum dubium, quod licet poenam commissi iuste capere possit is, in cuius fauorè committitur qualis est, quam emphyteota subit de loca. cap. potuit, & l. 1. & 2. C. de iure emphyt. quæ tamen in emptionem census prohibita est imponi per Pium V. in extraua. de creatione censuum, quam tamen lex Castellæ vt patet in Recopil. noua legum, l. 1. tit. 15. verbo census imponi, & exigi concedebat: tamen his nihil obstantibus non tenetur quis in foro conscientie manifestare rem in commissum cecidisse, quod satis liquet ex omnibus prædictis.

Regula generalis. I G I T V R alia regula fit, quæ optima interpretatrix est theoricæ generalis supra posita, scilicet, quod illa sententia communis quod poena temporalis ipso iure statim incurra non debetur in foro conscientie ante iudicis declarationem intelligenda est, nisi aliud constet de mente legislatoris. Nam vt ait Syluest. loco vbi supra si lex, vel statutum priuare aliquem ipso facto bonis, vel aliter, & adderet nullam requiri declarationem super facto, tunc ante sententiam declaratiuam in conscientia velle obligare, sicut fecisse videtur Paulus in extrauagante ambitiosè, vel nisi poena ipsa sit imposita non proprie vt poena, sed vt conditio, vel modus rei traditæ iuxta Panò. super verbo adijciens, c. Rayn.

de restam. Nam sub ista conditione conferuntur beneficia, & talis est poena imposita a testatore ipsi legatario, quæ quia potius est conditio, quam poena iuxta Caiet. in sum. verbo poena, statim ante declarationem iudicis incurritur in conscientia.

I AM ex supradictis innote fecit fædo in conscientia, quid sit dicendum ad principalem quæstionem, scilicet, an non soluen pensionem per triennium emphyteota priuati statim in conscientia ante declarationem iudicis cadat à iure suo. Quia respondemus, quod licet dicatur quod ipso iure cadit à iure suo, nihilominus tamè quia secundum Syluest. verbo emphyteosis. q. 2. duplex declaratio requiritur, scilicet, declaratio voluntatis domini quod velit emphyteota ipso iure priuari si à suo iure ceciderit secundum Bar. l. 2. C. eod. & in verbo volenti, & in verbo si modo voluerit: & alia declaratio, scilicet, quod ipse emphyteota fuerit in mora soluendi, vt in l. lex vchigalia, de pig. ideò probè respondit Nauar. in sum. Lat. c. 23. nu. 64. ad se quæsitum dubium, quod licet poenam commissi iuste capere possit is, in cuius fauorè committitur qualis est, quam emphyteota subit de loca. cap. potuit, & l. 1. & 2. C. de iure emphyt. quæ tamen in emptionem census prohibita est imponi per Pium V. in extraua. de creatione censuum, quam tamen lex Castellæ vt patet in Recopil. noua legum, l. 1. tit. 15. verbo census imponi, & exigi concedebat: tamen his nihil obstantibus non tenetur quis in foro conscientie manifestare rem in commissum cecidisse, quod satis liquet ex omnibus prædictis.

P R Æ T E R E A consequenter in dubium potest reuocari vtrū emphyteota siue priuati, siue Ecclesie, qui triennio, aut biennio non soluit, possit suam rā soluendo purgare, & in quāto tempore? Responsuri autem ad quæstionis dubiū præmittimus, primò quod hoc quod dicitur, quod emphyteota priuati triennio non solues cadit à iure suo & si est Ecclesia, si biennio non soluerit, fallit, si Dominus tenebatur ipsi emphyteotæ de eadē, vel maiori quantitate.

Quest. quid de non soluen te pōsonem priuati iudicandum.

Questio.

Respons.

Fallentia.

tate, quia tunc à iure suo non cadit, tum quia iuxta Pan. in cap. bona fides depol. & iuxta l. amplius. ff. rem rat. ha. qui compeusat soluere dicitur, tū quia exceptio compensationis ad euitandam poenam debentis soluere fit ipso iure, iuxta text. notabilem iuncta gl. in l. si constat. C. de compen. vbi sic tenetur à doctorib. Adde autē, quod licet iuxta communem sententiam doctorum ipso iure non fit compensatio, nisi opponatur ab homine, id est, ab emphyteota ante tempus triennij, vel biennij, quia alias cadet à iure suo, & non audietur, si eam postea velit obijcere, nihilominus tamen, quia prædicta sententia communis doctorum fallit, scilicet, cum sit compensatio ad poenam euitandam, vel ad impediendum cursum vsurarū, quia tūc odio pēnæ, & vsurarū fit compensatio cum hic agatur ad poenam commissi euitandam etiam si à debitore, vel emphyteota ante dictum tempus non fuerit, opposita valet. ita tenet notabiliter Inno. in c. bona fides, de depol. & Ang. in l. semel mora. ff. sol. mat. & Ias. in l. 2. C. eo. & ex not. per glo. & doctor. res in l. si constat. C. de compen. ita elicitur. Secūdo dicimus, directè ad quæstionem respondendo, quod alia est ratio de emphyteota Ecclesie, quam de emphyteota priuati. Nam emphyteota Ecclesie, si biennio cessauerit soluere pensionem, potest satisfactione celeri moram purgare, sed quando censetur (vt euadat poenam) moram celeri satisfactione purgare. Resp. secūdo Ioan. And. & Innoc. in capit. potuit, de locatio. vel iuxta glossam ibi, arbitrio iudicis hoc committendum est, qui inspecta personarum, & circumstantiarum qualitate, id arbitratur, cui glossa accedit, ibi Cardi. Subscribit etiam Nauar. in sum. quam secutus est Imol. subdens, quod si istud fuerit in dubium reuocatum. I. vtrum emphyteota Ecclesie celeriter satisfecerit, vel non, & iudex fuerit malè arbitratus ab eo possit appellari: emphyteota autem priuati, per triennium ab præstanda pensione desistens moram suam celeri satisfactione purgare non

permittitur, sed statim à iure suo cadit secundum Ang. & Inno. in l. si insulam. ff. de verb. obl. probantque id per tex. c. potuit, de loca. per locum ab speciali, scilicet, in emphyteota Ecclesie. Pro qua specialitate duplex militat ratio, scilicet, tum quia mitius agit Ecclesia, quam priuatus cum suo emphyteota, cum etiam Ecclesia in suo foro, quia non est ita pro emphyteota propè ad pēnas, mitius solita sit agere. tū quia emphyteota priuati satis temporis videtur indultum ad purgandā moram cum longius tēpus, id est, triennium est sibi per ius ciuile concessum, quod non cōtingit in emphyteota Ecclesie cui breuius conceditur spacium, id est, biennium.

P O R R O hic consequenter in quæstione opus est, an emphyteota, qui citra culpam suam præstito à iure termino pensionem soluere destitit, à iure suo cadat poenam commissi incurrendo. Respondetur autē primò, quod si multi sunt emphyteotæ, & omnes soluerunt pensionem totam præter vnum eorum, secundum gloss. in c. potuit, de locati. non cadunt à iure suo, si verò non totam soluerunt, cadunt omnes. Igitur caueant sibi in hoc, quod soluant totam, & tunc agere poterunt contra non soluentem. Si autem vnus dumtaxat sit emphyteota etiam si soluerit partem tantum cadit à toto iure emphyteutis, quod limitatum venit, scilicet, nisi per errorè minus pensione debita soluerit iuxta l. quamuis rationes. ff. de cond. & dem. quia tunc non cadet.

P O T E S T quoque limitari quando propter pauperatem soluere cessasset, quia neque tunc à iure suo non caderet, sed hanc secundam limitationem non sine dubio statuit ait Syluest. verbo emphyt. q. 4. §. 10. sed Bartholomeus Fumus in sua sum. verbo emph. §. 19. vtramque limitationem fieri secundum communem opinionem ait, quare cum ista secunda limitatio in fauorem pauperum fiat, in dubio si tale esset, in eorum gratiam esset admittenda. Secūdo hæres, qui ignorauit rem emphyteuticam esse, ideò deli-

Compensatio ipso iure non fit nisi.

Distinctio 2.

Celeris satisfactio quando.

Quest.

Resp. Distinctio 1.

Limitatio 1.

Limitatio 2.

Casus commisi uel non.

destitit à soluendo, quamuis de mente glo. in l. 2. de iure emphy. & Bar. ibi sit, quòd cadit à iure suo, tamen dicendum est, quòd restituendus est de æquitate, & dicendum est idem de minore non solvente per l. fin. C. in quibus caus. in integr. restitutio non est necessaria.

3 TERTIO in casu, quòd quis pro se, ac filijs suis, ac nepotibus emphyteusim recepit, si primus, aut secundus deliquerit non soluendo, aut alienando, in nocumentum id verget sequentium (vt tradit Bart. in l. eum qui. ff. de inte.) At verò si aliud delictum patrafset, propter, quòd bona publicanda venirent, tunc nihilominus bona emphyteutica penes filios, ac nepotes remanere debent, nam non transeunt ad eos, vt ad hæredes, sed iure suo potissimum illa l. vt iur. iur. ff. de ope. lib.

4 ADDE quartò, quando filia instituta esset hæres in certa re, cum cõditione, vt esset contenta, neque posset de bonis suis plus petere, tunc nõ priuaretur emphyteusi, ad quam ius haberet, vt filia, ita Bart. in l. vt iuris iurandi. §. si liberi. ff. de operis liber. Cuius potissima ratio est, quia dicta verba in eo sensu assumenda sunt, vt intelligantur, scilicet, quòd non possit plus peti iure hereditario, non autè, quòd amittat emphyteusim, quam iure hereditario licet petere non potest, sed alio iure eam præterdendens petere potest, & quia licet patet ex sua dispositione emphyteusi filiam priuare possit, sed verba illa, scilicet, quòd sit contenta re illa tantum in qua instituitur hæres, eam emphyteusi non priuant, quia hoc non sonant, quia neque his verbis dote materna diceretur priuata secundum Bart. ita neque re emphyteutica, quia bona, in quibus quis instituitur hæres, intelliguntur illi dari deducto inde ære alieno. At verò in hac parte aliena censetur esse res emphyteutica, sicut & dos materna: quare filia instituta hæres à patre in certa parte ea lege, vt ea re esset contenta, sicut vltra eam rem dotem maternam, ita & rem emphyteuticam, cum fuit etiam pro filiabus ex-

petere poterit.

5 ACCEDIT quintò, qd si mortuus sit Dominus, & hæreditas emphyteutica triennio vacet, in quo emphyteuta non soluisse reperitur, licet secundum Alber. in l. 4. ff. de damn. infec. & Bald. in l. 3. C. eod. titu. expelli non possit à possessione, quia à iure suo iniquum non cadit: tamen tutior est, & verior opinio opposita, scilicet, quòd talis cadit à iure suo, etiam si non sit persona, cui soluatur. nisi deponat iuxta formam. l. secunda C. eodem titu. & l. acceptam. C. de v. furis, ita Ioan. Andr. in additionibus ad Speculatorem sentit cum ipso Speculatore.

6 ADDE sextò, quòd si dum lis ageretur inter emphyteutam, & dominum ea durante soluit pensionem protestando, quòd nomine pensionis nihil soluatur, si Dominus tandem obtinuit in causa, videtur dicendum cum Syluestro, quòd talis cadit in commissum, cuius ratio est, quia cum quis aliquid soluit eligere potest in quam causam magis soluere velit, ff. de solu. l. 1. & per consequens se non soluere nomine pensionis, idè in aliam causam videtur solutum. Quia circa vnum, & idem non licet variare, neque obstat, quòd in alijs licitum sit variare, iuxta l. nonnunquam. ff. de collat. bon. quia ad dictam rationem in hoc casu non licet.

7 AT nos licet istam sententiã Syluest. verbo emphyteusis. §. 10. dicto 6. nolimus omninò refutare, sed quia rigorem præ se fert sic temperandam duximus, scilicet, quòd vera sit dum malitiosè emphyteuta se defendere à recognitione Domini directi, nulla bona fide protectus contendit, idè oq; talem protestationem fecit, Secus est si bona fide, & colore valde apparenti iuris suffultus de recognitione domini directi controuertens in foro exteriori, ne sibi solutio facta in iudicio noceret, idè se nomine pensionis nõ soluere protestatus est cum alia non subesset, neque præsumi posset esse causa soluendi. Quia tunc de æquitate non esset iudicandus à iure suo cecidisse,

Sent. Sylu. & operatur.

proba. disse, neque poenam commissi incurrisse. Tum quia licet in solutionibus non licet variare, postquam vnus debiti debitor solutionem elegit, tamen id verum est, dum debita alia sunt etiam certa, & non est præsumptio, quòd ne sibi in suo iure noceret sic, quasi sibi cauens soluit protestando. Tum quia si quando per errorem emphyteuta minus soluit poenam commissi euadit. l. quamuis rationes. ff. de cond. & demonst. & si quando hæres ignorans rem esse emphyteuticã non soluit, restituitur de æquitate, ergo pari ratione, quidquid sit de rigore iuris hic venit restituendus vel iure emphyteutico non est expoliandus, sed quia, quando tandem dominus directus obtinuit in causa, præsumit fraus intenta ex parte emphyteutæ, magis nostræ rationes concludunt illi non cadere in foro conscientie à iure suo, sed neque in foro exteriori censendus esset ab eo cecidisse, vbi bona fide excusante constaret litigasse contra dominum directum.

7 ACCEDIT septimò, quòd dum emphyteuta non soluit triennio, quia detinebatur in carcere, expelli nõ potest, quia legitime esse impeditus iudicatur ita Ant. de Bur. c. significante de pign. Addimus autem secundò, quòd vt l. 1. 2. C. eod. titu. ait, etiam si daremus, quòd ipso iure caderet ex clausula generali iste in effectu in integrum esset restituendus.

ADDE tandem, quòd tutor pupilli ab eo habens emphyteusim, non idèo per tutelam censetur esse legitime impeditus à soluendo pensionem, debet enim à se ipso illam exigere, & insumere in vtilitatem sui pupilli. ff. de neg. gest. l. si pupilli, vnde si per quinquennium non soluerit, cadit à iure suo, ita Petrus Heli. in tract. de contra. cti. emphyt.

Quæst. an emphy. possit emphy. missam facere inuito domino. Resp. I AM vltra quæritur vtrum emphyteuta vltra voluntatem Domini possit rem emphyteuticam missam facere, vt sic liber fiat à præstanda pensionem. Responderetur autem, quòd licet aliqui per distinctionem respondeant dicentes, quòd, si emphyteuta est obli-

gatus, ratione rei possit, si autem ratio ne personæ, quòd non possit. Nihilominus tamen indistinctè censemus dicendum esse, quòd non potest, tum quia, quòd ab initio est voluntatis, & postfacto est necessitatis. l. sicut. C. de actione & obligation. tum quia personaliter tenetur ad præstationem pensionis, actiones autem personales affixæ sunt ossibus nostris. l. quis ergo. ff. de pecul.

8 Quæst. ADDIMVS & secundò quæritur vtrum re emphyteutica destructa, vt si domus igne flagrasset, si repararetur, in pensionis eius solutione teneatur emphyteuta, perdurare. At licet hic nonnulli doctores prolixiorum faciant sermonem, sed nos in re non adedò controuersa sic perstringimus responsionem, scilicet, quòd in tali casu destruitur obligatio, quæ erit super rem illam. Ita Barto. in l. domini. ff. de damno inte. §. si is, cuius ratio est, quia illud opus sic reparatum iam dicitur nouum opus: vnde sicut curator si furioso sit datus, si furiosus de nouo redeat ad sanam mentem, quia iam iudicatur esse alius, expirat curatoris officium, neque reuiscit, si reuertatur in furiam, sic obligatio soluendi pensionem destructa sic domo cessauit nunquam reuiuertura, etiam si reparatur, facit l. cum alijs. C. de cura. furio. Quæ quidem sententia sic generaliter asserita limitanda venit iuxta ea, quæ definiunt doctores capit. de fabrica, de consecrat. dist. 1. & in capit. propo. sisti, & in cap. liberi de consecra. Eccles. vel altari, & in §. sacram. vbi definitur vtrum Ecclesia reparata sit eadem, vel alia.

9 Corol. EX quibus concluditur, quòd quando ædificium ita corrui, quòd parietes in totum vel in maiori parte simul oportet reficere etiam ex eisdem lapidibus, etiam si reparetur, cessat obligatio soluendi pensionem, quia aliud censetur esse ædificium, argu. cap. si fabricam, de consecrat. dist. 1. Si tamen ædificium emphyteuticum, quia non simul, & semel in totum, vel pro maiori parte ruit, non simul, & semel in totum, vel pro maiori reparatum est,

est, sed successiue solum resectum est, tunc iuxta opinionem meliore, quae fundatur super d.S.Thom. 3. part. q. 82. ad 3. idem aedificium esse censetur & non aliud nouum, contra Pan. c. proposuisti, de consecr. eccl. unde non cessat obligatio tunc soluendi pensione, quia non perditur forma antiqua. Na isto modo iuxta Panor. ca. Consultuit, de iud. permittitur Iudaeis Synagogas antiquas, & ruinosas resarcire, dummodo non perdant formam antiquam, quia sic reparatae successiue non videntur esse noua aedificia.

Quaest. OCCVRRIT & alia quaestio, scilicet, an Dominus directus recipiendae pensionis ab emphyteota lapsa pro solutione praeteriti praedictet sibi taliter, quod eum expellere iam non possit? Respondetur autem breuiter de mente Pan. c. fin. de loca. quod si, postquam expulit, recepit pensionem non sibi praedictat. Si autem recepit etiam ante expulsionem si cum protestatione, quod non intendit sibi praedictare, recepit, seuerè sibi non praedictat.

Resp. Si vero protestatione huiusmodi non fecit, sed simpliciter pensionem recepit, licet circa hoc versentur variae opiniones, tamen dicendum est, quod stando in rigore iuris non praedictat sibi. Nam de subtilitate iuris in dubio non videtur quis velle renunciare iuri suo facit caput super hoc de renunciat, & l. cum in debito. ff. de proba. fauet glo. in l. cum quid. ff. si cer. pe. ta. vbi sic ait, quod si trado magnam copiam pecuniae dicendo, tolle, non praesumitur donatio simpliciter ex hoc, vel depositum, nisi aliud appareat respectu personae, sic in proposito, quia in casu quo Dominus directus est liberalis, amicus, & bene affectus emphyteotae, a quo est alias obsequijs affectus, non est praesumendus voluisse emphyteotam iure tali priuare, nam cum sententia declaratoria voluntatis Domini volentis, quod ipso iure cadat emphyteota secundum Bar. l. 2. C. eo. requiratur, dum ista sententia non superuerit, & dum praedicta amicitia intercedit inter ambos praesumendum Dominum directum

Variante doct.

Sent. aut.

Ruasaprio vanabili.

recipiendo pensiones praeteriti temporis sine protestatione suo iuri expellendi emphyteotam alias amicum voluisse renunciare, alias non. Adde etiam contra glossam ca. fin. de locat. quod etiam si Praelatus in hoc casu recipiens canonem, renunciare vellet iuri expellendi praedictaretur Ecclesiae, quia solus Praelatus etiam sine consensu capituli in acquirendo praedictare potest iuri Ecclesiae iuxta gloss. 17. quaestione 4. §. penulti. quoniam de decimis.

SVB INDE consequenter si roget aliquis vtrum emphyteota cadat a iure suo, si ipse non soluerit canonem, sed alius. Respondetur autem ad quaestionem negatiue, quod certè non cadit a iure suo etiam si tertius nomine emphyteotae non soluerit, dum soluerit simpliciter, vel nomine suo, emphyteota iure suo non priuatur, ita Lud. de Rom. in suis sing. & pater per l. forma. §. si cum ego. ff. de censib. quod etiam probatur per alia exempla similia, tum quia etiam vitant poenam ex communicationis Episcopi contra non implentes voluntates defunctorum illi, qui non impleverunt, dum apparet per alium tertium fuisse impletas, tum quia secundum Bart. in l. cum seruus. ff. de verb. obl. sufficit ad euitationem poenae, quod pictura, quam testator loco certo fieri mandauit, reperiatur facta, licet ignoretur per quem sit facta, facit Auth. hoc amplius. C. de fideicom.

HVIC autem determinationi, & exemplo non contradicit, quod per l. conditionum. ff. de condi. & demon. strati. definitur, quod si Petrus legauit Ioanni centum aureos sub conditione, vt pontem in tali loco faciat, què prius dictus Ioannes fecerat, legatum efficitur caducum, quia non videtur obtemperare, qui factum facit, & ita haeres hoc legatum soluere non tenetur etiam si contra non scientes legata excommunicatio feratur iuxta eundem Lud. de Rom. quia hic est diuersa ratio. Neque enim hic consideratur euitatio poenae, tum etiam probatur vltimò similiter, si quis accepit emphy-

Quaest. ad non soluens canonem cadat a iure suo.

Resp.

Probatio exempla similia.

Satisfactioe.

Diuerfa ratio proba. a simili.

emphyteosim ab Ecclesia, & deinde illa res peruenit ad tertium, qui eam decem annis, & amplius tenuit, & possedit, & semper soluit canonem suo proprio nomine credens illud ius emphyteoticum ad se attinere, etià si verus emphyteota nihil soluerit ad euitationem poenae commissi prodest sibi solutio alterius iuxta d. l. forma, quamuis verum sit, quod deinceps inuito Domino directo tertius non poterit pro emphyteota soluere, si quidè non tam ad finem liberationis consequenda, quam ad recognitionem Domini directi, hac exigitur canonis solutio secundum Bald. in l. acceptum. C. de vsur. libuit hac exempla adducere, quia praeterquam, quod conducunt ad decisionem quaestionis ad multa alia concurrentia dubia dissoluenda conferre possunt.

Quare quaestiones iuridicas, his adducimus, an monasterium succedere possit emphyteosi Ecclesiae, de pactis emphyteosis appositis, emphyteota an praescribere possit contra directum dominum, vel sine consensu alium instituere, vel alij locare, adhibetur hic consiliu auctoris, quare emphyteota possit donare, & non vendere, nisi, & c. & ad inuestiendum donatarium requisitum requiritur, an sine consensu domini possit res emphyteotica permutari, vel legari, vel dari insolutum, resuratur sententia Garcia, quando solemnitas non est necessaria.

C A P V T XXXI.

Quare quaestio iuridica hic adducimus.

PORRO licet alicui videatur aliquas quaestiones in hac materia, quae magis pertinent ad iuristas dissimulandas fore in hoc nostro opere, vbi magis attendimus ad conscientiae forum: nos tamen duplici nomine eas hic praeteritas facere, & in hoc inservire volumus. Tum quia idem est ius fori, & ius poli, vbi praesumptio abest, vnde fit, vt ex iuribus, quae pro hac materia faciunt, & hic allegantur in vero sensu principia sumi possint, non

pauca ad plura dubia etiam in foro conscientiae dissoluenda.

QVÆRITVR ergo, vltra, vtrum pater qui, scilicet in rebus filij habet vsumfructum, possit rem filij dare in emphyteosim: videtur autem, quod hac facultas patri deneganda non sit, si quidem in talibus bonis liberam administrationem obtinet: ita quod filius non potest eum prohibere ab administrando, aut ab eo exigere rationem iuxta C. de Bon. quae lib. l. finali §. hoc proculdubio, his tamen nihil obstantibus dicendum est, quod licet Doctores asserant talem donationem factam a patre validam esse, tamen filijs post patris obitum ius inest totum reuocandi. Tum quia certi sunt casus in quibus patri de rebus filij alienare permittitur, vt patet d. l. fina. At de numero eorum non est iste casus, ergo poterit reuocari: tum quia in talibus bonis patri prohibetur alienatio temporalis, id est, pignoris obligatio, dicta l. finali: ergo a fortiiori prohibetur perpetua alienatio secundum Petrum Hel. Circa hoc notato, quod partita quinta l. 23. titulo 13. continetur, scilicet, quod si peculium filij alienauerint parentes, dum illud penes se habent, post mortem parentum potest repetere, nisi haeredes fiat filij bonorum parentum, quia tunc tali alienatione consentire debent, saltem pro ea parte qua hereditatem acceptant.

Quaest. Obiectio.

Resp.

Quaest. an filius renuntians hereditati potest retinere emphyteosim.

DE INDE iuridica quaestio occurrit, an filius hereditati paternae renuntians possit emphyteosim retinere. Ad quaestionem autem hanc per distinctionem responderi solet secundum Bar. in l. vt iuri iurando. §. si libere. ff. de Oper. lib. quia si pater recepit emphyteosim pro se, ac suis filijs, ac nepotibus non addendo istud verbum haeredibus, tunc poterit filius etiam si renuntiet hereditati paternae retinere sibi emphyteosim. Si autem in illa receptione emphyteosis pro filijs additum sit istud verbum haeredibus, tunc non potest filius renunciando hereditati paternae emphyteosim (sola adire: quia tunc emphyteosis ita demum debetur

debetur filijs, si sint hæredes. Nam cõcessio tunc utrumque requirit, scilicet, quod sit filius & hæres: facit textus in Authen. de non alien. §. emphyteosim, quocirca feuda, quæ transeunt ad filios si sint hæredes, in hæreditatis petitione solent venire. Item videndum. ff. de petition. hæredita. quare concludendum est eandem esse rationem emphyteosim, quæ scilicet aliquem esse filium, & hæredem requireret.

Quæst.

AD HVC quia casus contingibilis est de emphyteosi Ecclesiæ inquirendum est, an ad monasterium transire possit, si emphyteota illud ingrediatur? Responderetur autem, quod re vera in hoc casu monasterium succedere cum protestatione tamen, quam facere teneret, quod venderem emphyteoticam intra annum: huius sententiæ est Specu. & Ias. & Ioann. And. hoc etiam sic fieri consuetudine receptum esse affirmat Syluester verb. emphyteosis q. 20. argumentum autem est in l. si filius familias. ff. de legatis 1. 12. quæstion. 1. longinquitate; potest etiam secundum Speculam in ea emphyteosi Ecclesiæ hæres institui, aut ei dari, vel legari non, vt eam habeat, sed vt vendatur.

Satisfit obiectio.

IDE MQVE dicendum est si iam ingresso, vel professo ex successione adueniat emphyteosis, vt testatur Felin. Neque obstat, si in contractu esset pactum de non alienando in monasterium, vel Ecclesiam, tum quia pactum tale loqueretur de non alienando; successio autem alienatio non est, tum quia tale pactum intelligendum esset de alienatione facta Ecclesiæ, vt apud eam maneat, qualis non est hæc successio, vel alienatio, vt statim ab Ecclesia vendatur secundum Specu. Tum quia hoc pactum tacite, imò expressè de iure inest. Vnde quia expressio eorum est, quæ tacite insunt, nihil operatur. l. extra. ff. de lega. primo & l. non recto. C. de Fideiusor. Non autem contradicit huic casus. l. si ita quis in §. ea. ff. de verborum obligatio. quia dissimilis est, quia ibi non est prohibitio, nisi ex pactis.

IAM hic quæri poterit de pactis huic contractui appositis, scilicet verum valeat pactum, quod licet emphyteota non soluat, eum expellere non liceat. Ad quæstionem autem, responderetur primò, quod si fiat pactum, quod emphyteota non teneatur soluere pensionem, pactum quidem non valeret, sicut neque valeret pactum, quod esset venditio sine pretio, vel quod esset precarium, & quod ad libitum domini non posset reperi, quia huiusmodi pacta sunt contra substantialia horum contractuum, & pactum contra substantialia, contractum ipsum efficit nullum. l. cum. precario. ff. de Precar.

SECUNDO dicimus, quod si huic contractui adiectum esset pactum, scilicet, quod licet emphyteota non soluat, non possit aliter ad soluendum cogi, tunc certè pactum istud validum esset: est enim tantum contra accidentalialia naturalia ipsius contractus, sed non contra ipsius substantialia: pacta autem, dum non sint contra substantialia, contractus robur habent.

TERTIO adijcimus, quod si pactum apponatur, vt si res emphyteotica tota periret, nihilominus emphyteota teneretur ad pensionem secundum Specul. valet. At nos dicimus ad iustificandum eum in conscientia aliiunde à sic pacifcente deberet fieri re compensatio. Nam perempta re vtili obligare emphyteotam, qui ibi habebat dominium vtile, cum iam nihil utilitatis inde capiat, ad recognoscendum dominium rei, quæ iam non est, & ad soluendum pensionem pro utilitate, quam iam non capiat, est velle perpetuare ius ablato fundamento, quod perinde esse videretur, ac in censu redimibili perempta re fructifera supra, quam est creatus, si censuarius contenderet exigere adhuc censualem pensionem, quod est contra extrauag. Pij V. de creandis censibus, & contra alia iura Martini, & Calixti edita circa creationem census. Vltimò tandem addimus, quod tale pactum si emphyteotæ apponatur, scilicet, quod soluaturalem poenam, eamque promittat soluere,

Quæst. Distum 1.

Distum 2.

Distum 3.

uere, si non soluerit pensionem, tunc si destiterit soluere, quamuis offerat poenam, nihilominus expelli poterit, quia poena gratia seruantis pactum fuit appositæ, ita Hofst. & Azo.

Quæst. an emphyteota contra dominum directi dominij præscribere possit, quia res perspicua est, breuiter Responderetur, quod quia nomine alieno possidet, etiam si mille annis possideat, scilicet recognoscendo alium dominium directum præscribere non poterit. C. de Præscrip. 30. annor. l. malè. & iuxta omnes glossas. Hoc autem sic intelligas, quamdiu nõ mutauerit possessionem antiquam, quam nomine alieno obtinebat. Nam secus est, si eam iam interuertisset nomine proprio possidendo, sicut prius possidebat alieno, quam tamen sola animi destinatione interuere non est licitum. Nam nemo sola voluntate sibi causam possessionis potest immutare. C. de acq. poss. l. cum nemo. si autem factum legitimum interueniat, benè per illud immutari poterit. l. cum fundum. & l. colonus. ff. de Vi. & vi arm.

Quæst. an emphyteota sine cõsensu domini possit instituere re alii emphyteotam. PORKO & quæstio, quæ stando in iure non est tam patens hic nobis fit obuia, scilicet an emphyteota sine domini consensu alium emphyteotam instituere possit, vel alteri locare. At quidem Garcia si de hac quæstione rogatus respondisset, affirmatiuam tenuisset: nam ipse lib. 2. pag. 64. de Contract. tenet dominium directum non posse negare licentiam vendendi rem emphyteoticam personæ non prohibita per legem, quia hic contingentibus in conuenientibus potest (inquit) obuiare dominus per exactiorem penam commissi, vel pro eodem pretio eam sibi vendicando, ac per consequens subinde (vt videretur) concederet licentiam alium instituendi emphyteotam non posse negari, sed quidquid sit de hoc, de quo inferius fiet sermo, dicimus ad quæstionem.

Distum 1. PRIMÒ, quod stando in solo iure, quia variam interpretationem sortiri potest (prout variè illud, & aliter, & aliter interpretantur Doctores) be-

nè posset disputari pars affirmatiua, quæ est Petri Hel. quia pro ea facit Inst. locati. §. à Deo. & ratio etiam suffragatur, quia facere alium emphyteotam non est propriè verè alienare. Neque enim nomine alienationis continetur emphyteosis simpliciter: neque obstat ratio Specu. vero tit. de Locat. §. nunc tenenti contrarium, qui allegat, quod cap. nulli, de Rebus Eccles. non alien. emphyteosis sub nomine alienationis continetur: quia ad id apparenter responderi potest iuxta sententiam Panor. in cap. nulli liceat, de Reb. Eccles. non alien. dicetis, quod hoc nomen alienatio, licet propriè sumptum sit actus per quem transfertur dominium: tamen in materia odiosa accipiendum est propriè, & strictè, & in materia fauorabili largè, & communiter. Cum ergo, quod emphyteota rem emphyteoticam alienare non possit, res odiosa respectu emphyteotæ priuati videatur, sequitur, quod alienatio propriè, & strictè sumenda: ita, vt pro alienatione propria, qualis est venditio, accipiatur, & non est extendenda ad alienationem, quæ fit per translationem emphyteosis in alium emphyteotam, quæ communiter, & largo modo alienatio dicitur cap. nulli liceat, de Rebus Eccles. alien. At quia hic fit mentio de alienatione per emphyteosim, & istum canonem ad alienationem per translationem emphyteosis videtur extendere glossa, idè cessat disputatio in emphyteosi Ecclesiæ.

SECUNDO resolutoriè ad quæstionem contra Petrum Hel. & contra Summam Angelicam affirmatiuè cum hac limitatione tenentem, scilicet, quod potest emphyteota rem emphyteoticam alteri dare in emphyteosim: non tamen cum ea conditione, vt ipse fiat liber à præstatione canonis, & contra Barthol. Fumum ei subscribentem in sua Summ. verbo, emphyteosis. §. 7. dico, quod contraria, scilicet negatiua sententia est tenenda, scilicet, quod sine consensu domini directi emphyteota alteri rem emphyteoticam sic dare non potest, nisi fieret ad modicum tempus,

Distum 2.

Prob. 1.

Prob. 2.

Dictum. 3.

tempus, ita tenent Specu. cap. verò. tit. de Locat. § nunc. & Ioan. Andr. ibi. & Bal. in Authen. nisi. C. ad Trebel. & Summa Rosella indistinctè. & Syluest. verbo, emphyteosis. § 20. quæst. 14. Patet autem nam si ita est, vt Speculato. ait, quod de iure & consuetudine ita obseruatur, nulla alia indigemus probatione, quia consuetudo interpretatur legem, & vim legis habet, & pro lege habetur.

SECVNDO etiam probatur, quia in d. cap. nulli liceat, expressè dicitur, quòd alienationis verbum continet emphyteoticum contractum, & permutationem, & donationem, vbi ait glossa, quod in hoc loco verbum alienationis largissimè accipitur, sic. C. de Rebus Eccle. alie. l. fancimus, quare loquendo de emphyteoti Ecclesiæ certa videtur hæc negatiua sententia: quia lex vniuersaliter loquitur, scilicet, q̄ nulli liceat alienare, neque per contractum emphyteoticum, perpetuum, & in hoc casu est vera sententia locum Doctorum.

TERTIO dicimus, quod si loquamur de emphyteota priuati videtur disputatiuè dicendum, nisi obstat consuetudo vniuersalis, vel specialis in aliqua prouincia, quæ ibi etiam seruanda erit, stando in iure communi ciuili poterit emphyteota. priuati sine consensu domini directi dare rem emphyteoticam alteri emphyteotæ, dum ipse non liber fiat à præstatione canonis, et in hoc casu videtur vera opinio Petri Hel. & summæ Angelicæ, & Bartholomæi Fumi, & patet. C. de iur. emphyte. l. ius, vbi ait ius emphyteoticarium, neque conductionis, neque alienationis esse titulis adijciendum, vnde dare in emphyteosim non est propriè alienatio, scilicet, vt est domini transfusio (vt tradit glossa ibi) propter optimas rationes, quas ibi affert, scilicet, Primò, quia res emphyteotica ex quibusdam causis potest aduocari. C. i. fin. eo. tit. Secundo, quia dominium directum remanet penes dominum, sed alienatio est actus per quem dominium transfertur. C. de fundo dot. l. 1. & patet Institu. loca. § adeo. sed quia

hoc per modum disputationis diximus id non asserimus.

DICO quartò, & resolutoriè de emphyteota etiam priuati loquendo distinctione præmissa de alienatione propria, vel impropria non obstante, quod quamuis pro parte affirmatiua hætenus sit à nobis disputatum, in tertio dicto; tamen absolutè de iure est vera, & tenenda (& nisi obstat consuetudo) practica sententia negatiua non obstante limitatione Summæ Angelicæ, & Bartholomæi Fumi, quæ quidem opinio negatiua (vt prædictum est) est Spec. & Bal. & Ioan. Andr. & Rosellæ & Syluestri. Nam videtur expressè contineri. l. fancimus. C. de rebus alien. non alien. §. simili que modo, vbi glossa verbo autoritas: solum videtur excipere alienationem emphyteosis (de qua ibi fit mentio) scilicet, quando est res dotalis, & vxori expedit in emphyteosim dari, quia tum sic potest alienari.

SECVNDO probatur: quia alias iniuria fieri videtur domino directo de re cuius habet dominium directum, sine eius consensu, perpetuo disponendo: quæ iniuria nõ satis refarcitur per hoc, quod primus emphyteota non liber manet à præstatione canonis, quæ si forte non esset soluendo, dominus directus afficeretur incommodo, cum agere non posset cõtra tertium actione personali, quod est inconueniens in casu emphyteosis priuati, licet non videretur tantum inconueniens in re emphyteotica Ecclesiæ, quæ ad quem eunque transeat possessorem, contra eum Prælati: Ecclesiæ sicut & fiscus agere potest hypothecaria, vt est text. notabilis in §. siue autem in Authent. de non alien. priuatus autem dominus iure vendicationis agere cõtra emphyteotam tertium necesse haberet, quod tamen forte esset difficile, quia forsitan titulum probare nõ posset, aut certè difficulter. Tertio probatur, quia vt habetur. l. 21. & l. 28. tit. 31. Parti. 3. vsum fructum habens in re eã sine consensu domini alienare nõ potest, ergo sine consensu domini non potest emphyteota alium instituere

Dictum. 4.

Prob. 1.

Prob. 2.

Prob. 3.

Corol.

Consilium ultoris.

Nota.

emphyteotam in re, quia hic vsusfructus quidam obtinetur.

ADDE igitur corollariè ad prædicta, quod secundo in questione quærebatur, an emphyteota sine consensu domini possit alteri locare rem emphyteoticam, scilicet, quod clarum est si ad modicum tempus fiat licitè posse locare, si autem fiat ad longum tempus, subdubio est, an sic possit locare, propterea, quod tunc eo casu transferretur vtile ius, & vtile dominium. l. 1. §. si ager vectig. §. qui in perpetuum, sicut traditur in emphyteosi. Quare ex identitate rationis videtur, quod sicut non licet sine consensu domini alium emphyteotam facere, sic neque perpetuò locare, præsertim vbi parua pensio quotannis soluereatur, quia tunc cum ad recognitionem domini solueretur, contractus esset emphyteoticus sub nomine locationis personatus, si autem verus esset locationis contractus, in quo quippe pensiones aded essent magnæ, vt responderent fructibus, tunc auctore Bar. in l. 1. C. de iure emphyt. talis contractus non est propriè emphyteoticus, quando datur tanta quantitas pensionis, quanta pro locatione, idèd in hoc casu posset habere locum opinio Speculatoris, qui titu. de locat. §. nunc. videtur sentire, quod possit perpetuò locare, sed quia neque hæc distinctio conuincit, neque videtur omnino tollere identitatem rationis. Neque præiudicium inde prouenire potens directo domino, consulerem ergo ante factum, vt non fieret, post factum verò si inde nullum damnum secutum est domino directo, vt tolleretur.

ADDE etiam, quod si secundus emphyteota alienare vult consensu directi domini, & non primi emphyteotæ requirere tenetur, quia adhuc iuxta directum dominum remanet proprietate ita glossa in l. final. C. eod. tit. Accedit secundo, quod quando alienat secundus emphyteota, directus dominus eadem ratione debet habere laudemium non autem emphyteota primus.

Instruct. Negot. lib. 2.

IAM alia præcipua instat questio, scilicet vtrum Ecclesiæ emphyteota, vel priuati possit sine domini directi consensu meliorationes, quas fecit in re emphyteotica, donare, & videtur, quod non quia. l. 2. C. de iure emphyt. secundum Bar. videtur vetari. Secundo, quia talis donatio cederet in præiudicium directi domini, ex quo contra tertium, idèd donatarium nullam haberet actionem, personalem, essetque illi tunc necessarium agere rei vendicatione, & consequenter probare de dominio, quod multum est difficile, & Tertio loquedo particulariter de emphyteosi Ecclesiæ videtur id prohibitum secundum Bart. in l. vniuersas. C. ne rei do. vel templo.

IGITUR pro expeditione questionis loquendo primò de emphyteota priuati dicimus, quod bene potest sine consensu domini directi meliorationes, quas fecit in re emphyteotica donare, & etiam suum ius, quod in re emphyteotica habet, neque enim ad hanc donationem faciendam tenetur dominum directum requirere, an si velit donari, neque eius responsum per duos menses expectare, cum hoc solo differat circa hoc donatio à venditione, sed statim donare potest, & deinde tenetur dominum requirere, vt donatarium recipiat in nouum emphyteotam, pro qua receptione, & noua inuestitura debet duobus mensibus expectari. Hæc autem opinio, vt tradit Syluest. verbo emphyteosis. quæstione 16. §. 22. est communissima, & tenenda, quia est glossa in l. fina. C. eod. tit. & Iacob. But. ibi & Goff. & Oldr. & Bald. in d. l. fin. & Di. & Cyn. & Imol. & omnium legistarum modernorum in l. si domus, de lega. 1. & glossa in d. cap. potuit. de locat. Ratio autem quare emphyteota sine domini voluntate possit donare, non autem vendere adducitur a Ioan. Andr. quæ huiusmodi est: quia venditor solum afficitur ad pretium vnde satis est sibi, quòd pretium assequatur à domino, si velit eam dominus emere, quare eo inconsulto non potest alteri vendere, quia interesse, quod in ven-

An Ecclesiæ possit emphyteota sine domini consensu meliorationes donare.

Dictum. 1.

Ratio quare emphyteota possit donare & vendere sine domini consensu.

ditione præterit accipere ab extraneo voluit ius, vt acciperet à domino volente emere potius, quàm ab alio. At verò in donatione donator respectum habet ad personam donatarij, qua forte vult alicui propter sua merita donare, vt eum sibi quadam beneficij obligatione deuinciat, quæ ratio cessat in domino: quia erga illum nõ simili ducitur affectio.

Proba.

PROBATVR hæc commissum sententia, quæ etiam autoritate omnium canonistarum suffulta est scilicet, Hostien. & Azo. & Specul. & Ioan. And. in d. s. nunc. & Innoc. & Cardin. Flor. in dicto capit. potuit. & Petri de Anch. & omnium probatur (inquam) quia nulla lege hoc est prohibitum, & quia iura, quibus deceptus est Bartolus ad tenendum oppositum, quæ sunt praesentia citata, non prohibent donationem emphyteoticæ rei quoad dominium tantum vtile fieri, sed simul etiam quoad proprietatem fieri, & quoad vtrumque fieri, vergeret in detrimentum domini directi: tum etiã, quia dominus directus hinc ciuiliumpatiatur detrimentum, quia tempore inuestiturae, quæ sine eius requisitione (vt diximus) fieri non potest, potest sibi consulere, & suæ indemnitati non recipiendo nouum emphyteotam, si sit ex prohibitis iuxta illam. l. final. C. de iure emphyte. vel si non stipulatione fieri solemnipromittat annualem solitum canonem, soluere, & sic non necesse habebit rei vindicatione agere cum secundo emphyteota donatario, sed eum habebit obligatum ex stipulatione solemnipromissionem.

Nota.
Requisitio requiritur.

ALIAS si sine prædicta requisitione sola propria autoritate donatarium veller inducere in possessionem, iure suo priuaretur, neque dominus directus donatarium, nisi sit idoneus ad soluendum, & ex non prohibitis, & prædictam solemnem promissionem faciat inuestire, & recipere in possessionem teneret. l. d. fin. & per supra dicta manent soluta obiectiones in principio quaestionis positæ, & patet intelligentia legum, quibus deceptus

Bar. tenuit oppositum, pro secunda autem parte quaestionis.

SIT Secundum assertum, emphyteota etiam Ecclesiæ licet potest donare prædictas meliorationes, & ius suum, quod habet in re emphyteotica sine consensu Ecclesiæ, & etiam legare tale ius, & meliorationes, non tamen sine requisitione Ecclesiæ, vt talem donatarium vel legatarium inuestiat, & in possessionem inducat (vt diximus supra, dum ageremus de donatione iuris emphyteotici priuati) vt Ecclesia suæ consulat indemnitati modo prædicto, quamuis (vt prædictum est) contra donatarium, & legatarium posset agere hypothecaria iuxta textum not. in §. siue autem Authent. de non alien. imo secundum Ioan. And. alienare posset in hoc casu donationis, & legati sine iuris solemnitate, quia nõ alienatur ius Ecclesiæ, sed Ecclesiastici emphyteota. At l. vniuersas. C. ne rei. do. vel templo, quæ decepti Bartolum non facit contra hoc, quia hoc solum procedit, quando emphyteota Ecclesiæ rem emphyteoticam donat tanquam propriam, quia hoc lex verat.

ACCEDIT & alia supradictis affinis quaestio, scilicet, vtrum emphyteota sine voluntate directi domini possit rem emphyteoticam permutare, aut in pignus dare, vel in solutum, vel illam legare alteri. Igitur vt à posteriori parte quaestionis exordiamur, dico primo, quod siue sit emphyteota priuati, siue Ecclesiæ potest legari tali, ad quem transire potest ex iure, potestque in tali emphyteosi aliquis hæres institui etiam extraneus si ne domini consensu. At licet non ad legandum, neque hæredem extraneum in ea instituendum tenatur inquirere domini directi voluntatem, tamen, eam perquirat, necesse est, vt inuestiens tertium inducat in possessionem secundum Innoc. in d. cap. potuit de locat.

ADDE, quod si pater emphyteosim accepit pro se & filiis suis non potest prælegare vni filiorum secundum Ang. consil. 18. (quia ius est etiã acquisitum

Dictum 2.
Prob. 2. parte quaest.

Quaest.
An poterit emphyteota rem permutare.
Dictum 1.

Nota prof. lijs.

fitum alijs filijs) nisi alteri filiorum tantundem de alijs bonis prælegasset contra Bald. facit. l. i. §. assignare. ff. de Affig. lib. iuncta. l. si cum dotem. §. si pater. ff. Solut. matrimonio, & sic concordantur Doctores circa aliam partem quaestionis, scilicet, vtrum sine consensu domini liceat emphyteosim permutare, dicimus. Primo, quod opinio Panormitan. affirmatiua, quam sequitur capit. fina. de locato. cui adheret Syluester verbo emphyteosis. quaestio. 17. §. 24. probabiliter defendi potest, scilicet, quod possit sine consensu domini directi permutari, dummodo ad inuestituram dominus requiratur, & fiat permutatio cum persona non prohibita, quia nulla lex obstat: nam capit. fina. de locat. & l. si de iure emphyte. intelligitur prohiberi venditio emphyteosis facta commemoratione de pretio, & non intelligitur de alia specie alienationis vbi non fit commemoratio de pretio, qualis est permutatio, vt in l. si. C. de præd. curi & de curi. Ergo probabiliter defenditur, quod potest permutari neque contra hoc facit. l. statu. liberi. §. 5. ff. de statu. lib. neque, quod notatur in l. 2. C. de Vfur. cap. pro empto. vbi tenetur, quod nomine emptionis, & venditionis intelligitur omnis contractus, per quem dominium transfertur, quia limitationem accipiunt istæ leges, scilicet, quando contrahitur, transfertur dominium facta commemoratione de pretio, quæ commemoratio pretij non contingit in permutacione emphyteosis: idem sine consensu domini non obstantibus his legibus permutari potest.

Quaestio.

Opinio aff. fr. probabiliter defenditur.

Resolutio.

SECVNDO resolutoriè dico, quod non est tutum, vt sine consensu domini fiat, tum quia multi Doctor. in l. si. C. de Iur. emphy. sentiunt, quod sine tali consensu permutari non possit: huius sententiæ contra Sylu. videtur esse Bartholom. Fumi verbo, emphyteosis. §. 8. tum, quia ad hanc sententiam alludit textus, l. fin. C. de Iur. emphyt. verbo transponere accedente glossa, qui illud interpretatur, scilicet permutando. Igitur quia subtrahenda est materia litium, idem antefactum opinio Pan. & Sylu. affirmatiua, vt potest cui multi aduersantur Doctores, nõ est consulenda, sed post factum est toleranda.

CIRCA verò aliam partem quaestionis, vtrum possit impignorari res emphyteotica sine consensu domini dicimus, quod licet Sylu. vbi supra, teneat, quod res emphyteotica priuati saluo iure domini dari possit pignori, & secus sit, si sit Ecclesiæ, quia impignorari, vel hypothecari non potest per Authen. hoc ius, & Authen. qui rem. C. de sac. sanct. Eccles. Tamen resolutoriè dicendum est, quod neque priuati emphyteota potest impignorari, sicut neque emphyteota Ecclesiæ, & hoc est tutum dicere potius, quàm oppositum, tum quia multi Doctores l. fin. C. eod. titul. Huic accedunt negatiuæ sententiæ, tum quod glossa ibi ita tenet, in cuius gratiam citat ff. de Pig. act. l. tutor. §. fin. & de Pign. l. lex at patet: quia multa licent pignoratario, scilicet post legitimam interpellationem debitoris posse vendere pignus. Item, quod potest alteri impignorare, vt est textus in l. 1. C. si pignus pignori. da. sit. alia huiusmodi, quæ quia saluo iure domini directi vix fieri contingit, idcirco in damnum eius vergunt: nam & pignoratarius pignus meliorare non tenetur, sicut tenetur emphyteota.

CIRCA autem aliam partem quaestionis, vtrum res emphyteotica possit sine consensu domini in solutum dari ab emphyteota? Respondendum esse censemus iuxta distinctionem Baldi in capit. 1. de Prohi. seu alie. per sæd. quod quando ista datio rei emphyteotice fit per iudicem in iuribus, ipsius emphyteotæ videtur posse fieri, dum tamen fiat semper saluo iure dominico patet: quia ista alienatio est necessaria. Si autem non per iudicem, sed per ipsum emphyteotam fieret, dominus directus requirendus est.

DEINDE expediendum venit in casu, quo meliorationes rei emphyteotice, cuius dominium directum est, Ecclesiæ vendendæ sunt, an seruanda

Quaest. an possit impignorare.

Resolutio.

Quaest. Resp.

Quaestio.

Respons. fit aliqua solemnitas, & in quibus seruanda sit. Ad hanc igitur questionem respondetur ex Pan. in ca. si. de Locat. *Solemnitas* quod seruanda est solemnitas in his primò, vt requirat Ecclesiã, id est, Prælatum, siue Rectore. 7. q. 1. c. scire, quod sic intelligendum est, scilicet, q̄ requirat imminente conclusione venditionis, secus quoad principium, quando rem suam venalem exponit, alias non possit nunciare pretium oblatum. Secundo, quod denunciaret verum pretiũ oblatum. C. de iure emphyt. l. fin. Tertio, quod Ecclesia non respondente labantur duo menses, quod continetur in dicto c. si. Quarto, quod non vdat prohibitis personis, quas ponit glossa ibidem, scilicet seruus Ecclesię, capitanei, & omnes personę maiores, & sunt omnes personę, quę non sunt faciles conuenire, ex quibus Ecclesia pati præiudicium possit, vt ff. Qui latit. d. cogan. l. 2. & idem videtur de personis, quę non sunt soluendo, & de notabiliter pauperibus, & de mulieribus, secundum Ioan. And. & huiusmodi sunt omnes potentiores, quàm emphyteota, secundum Archi. quod intellege sic, quod non possunt facile conuenire.

Corollaria. Vnde inferitur corollariè perpe *Garciam.* ram Garciam lib. 2. de Contract. pagi. 67, affirmasse non posse directum dominum negare licentiam ad vendendum rem emphyteoticã personę pauperi, & parum fidei, quia indemnitati suę potest prospicere, inquit, exequendo pœnam commissi, si non soluant, vel emendo pro tanto, quia respondetur certè aliquando emere non poterit pro tanto, quia sibi deest pecunia, vel quia sibi non expedit sed neque facile poterit exequi pœnam commissi, quia allegare poterit in contra, quod propter paupertatem soluere cessauit, & res est in dubio (vt dixit Sylue. q. 4. verbo, emphyteosis) an in hoc casu pœna commissi incurrat: quare beneficium tandem Garcia remittendo hoc iuristis. Quintò, quod non vendat, nisi vile dominium sibi competens, & meliorationes, quas in re fecit. Sextò, quod prius non ceciderit à iure suo

non soluendo canonem, quia nemo plus iuris in alium transferre potest, quàm habet. ff. de re iud. l. nemo.

PRÆTEREA quæritur, vtrum obseruatio solemnitatis iam dictæ in aliquibus casibus exceptionem patitur: respondetur, quod in his casibus patitur exceptionem. Nam primò frater potest dare fratri suo sine dicta solemnitate, quando habent emphyteosim paternam Ecclesię, quia vnus frater potest alteri alienare iura sua sine consensu Ecclesię, Bald. in l. voluntas. C. de Fideicommissis. Secundo emphyteosis Ecclesię si datur in dotem filię, solemnitas hæc obseruata non est necessaria, secundum Speculat. tit. de Locat. §. nunc aliqua. vers. 190. neq; transfert plus dominij, quàm ipse pater habebat: quare sine consensu domini eã dare filię potest, idem dic de donatione propter nuptias, in quo etiam casu non plus iuris transfert, quàm ipse habet. cap. super. de Donat. inter virum & vxor. neque in hoc casu tenetur soluere laudemium, quia alienatio est necessaria secundum Gul. & Bart. in l. idem. ff. de Condit. fur. Similiter potest dari in dotem extraneę, si non æstimata detur, & soluet laudemium, sed æstimata non potest dari, nisi filię, sed hoc de laudemio in hoc casu accipiendum post magis explicandũ erit ex mente Nauar. in Sum. Lat. cap. 23. num. 67. Ad hæc inquisitu opus est, an emphyteota priuati ius suum in re emphyteotica, aut meliorationes in eas factas vendere possit sine tanta solemnitate. Respondetur autem perfunctoriè, quod in hoc casu non est seruanda prædicta solemnitas, sed solum necessaria est, vt requiratur dominus, an velit emere, & vt non vendatur personis, à quibus dominus non possit habere ius suum, vt potentioribus, & huiusmodi, alias caderet à iure suo, vt in l. si. C. de iure emphyt. & vt. notat glo. in c. si. de Locat.

QUÆRITVR item vtrum superficiarius Ecclesię, id est, dominus superficiei, qui superfus alicuius Ecclesię edificauit domum dans paruum censum, quando vult, vendere tenetur

Quæst. Solēnitatis deficiit.

Quæst. Resp.

neatur seruare prædictam solemnitatem. Iam hic Bar. in l. i. §. pen. ff. de Superfi. & D. Cardinalis inter se dissident. Nam Bartolus tenet affirmatiuam, Cardi. autem negatiuam, Angelus autem intermedians, ait dictũ Bartoli æquum esse, sed lege non probari: ideo ante factum esse sequendum, nã hoc est tutius, & æquius, quod seruetur hic prædicta solemnitas, post factum verò dictum oppositum. Cardi. posse & debere teneri ait. At verò Sylue. verb. emphyteosis concludit Bartoli dictum indistinctè esse, verum, quod probat identitatem rationis, quæ est de superficiario hoc, & de alio: & ita videtur maxime, quia cadens a solo cadit à superficie secundum Bal. in Authen. qui res. C. de Sacr. sanc. Eccle.

De casibus in quibus emphyteota cadit à iure suo, de notabili Nauarr. circa hoc propter deteriorationem notabilem, & perpetuam saltem ex leui culpa emphyteota cadit à iure suo, laudemium quando hic in alienatione emphyteosis sit soluendum, an statim in conscientia sit soluendum, traditur hic consilium confessoribus fallentia, ubi laudemium non est soluendum, & alia subnotantur hic de laudemio, an in alienatione debeatur laudemium v. usufructuario, an proprietario domino, de quota pars laudemij, ubi est soluenda.

C A P V T XXXII.

Quinq; casus, in quibus emphyteota cadit à iure suo.

T hanc materiã de contractu emphyteotico suis numeris absoluaumus, eos casus hic connumerare iam operæpretium est, in quibus emphyteotam cadere à iure suo contingit. Solent autem quinque huiusmodi numerari casus. Primò, quando pensionem negat domino petenti secundum Petrum Helia. tum quia licet non sit periurus negando, quia non iurat domino sicut vasallus: tamen habet dominum directum recognoscere, vt C. de Fid. Institut. l. plures, ac per consequens si contra hoc reperitur infidelis, res canonicè. Negot. lib. 2.

dit in commissum, tum quia tacitè negare recognitionem domini, quod contingit, quando emphyteota cessat soluere domino per triennium, rem facit cadere in commissum, quia tacitè negat dominum recognoscere: ergo multò fortius cadit à iure suo, quando expressè petenti negat. Nam magis operari debet expressa contumacia, quàm tacita. ff. de conditi. & demon. l. si ita expressum. Hoc autem Innocent. in cap. ceterum, de Iudicijs, moderandum esse ait, vt scilicet sit verum, quando scienter negat, & postea conuinceretur de mendacio. Secus autem est, si ignoranter ex iusta causa ignorantia domino petenti pensionem negasset.

SECUNDO cadit à iure suo quando rem emphyteoticam vendit, sine domini voluntate, secundum eundem Petrum. Hoc autem iure limitat Spec. tit. de Loca. & Barr. in l. sequitur. §. item labeo. ff. de Vtu. Imol. & Sal. in l. fina. C. eod. tit. & Canonista cap. potuit. de Locat. hoc limitant, quod intelligatur verum esse, si res sit tradita, quia si non esset tradita, licet esset vendita, non caderet in commissum. Imò dicendum est certè, q̄ etiam si res emphyteotica esset tradita non simpliciter, sed ea lege, vt si dominus velit emere pro tantummodo, illi restituat eam emptor non cadere à iure suo, vt testatur Ange. in l. voluntas. C. de Fideicom. Idemq; dicendum est, si res tradita sit sub ea conditione, si consensu domini aduenerit, & nõ aliàs, quia neque in hoc casu caderet authoribus Alber. Papiens. & Albe. Sed quid dicendum est in casu, quo simpliciter vendidit eam, & tradidit, posteaque illam redemit? Dicendum est planè tunc à iure suo cecidisse, nam & ratio iuridica id videtur conuincere: nempe, quia per alienationem sic factam simpliciter est domino ius quæsitum illam petendi, & declarandi se velle eam petere, nisi velit conuincere. Nam secundum Nauar. in Sum. Lat. c. 23. num. 104. dicitur, quod dignum est notatu, quod amissio emphyteosis ipso iure incurra per c. potuit. de Locat.

Quæst.

Resp.

Nota vlt. de secundũ Nauar.

& l. 2. C. de iur. emphyt. est ita in pendentem, quod si dominus proprietarius antequam illam petat, vel declaret se velle petere, moriatur, non censetur amissa: bene autem amissa censetur, si petatur, & idem est, si ipse emphyteota moriatur antequam ab eo illa petatur, vt Cass. dicitur in decis. 2. & 3. de Locat. Cui simile est, quod etiam excommunicatio lata ipso iure contra pensionarium in casu, quod non soluat in certo termino, eo lapsu non censetur incurra: donec creditor, cui soluenda est, declaret se velle illam esse incurram, & illo etiam post mensem, & annum declarante habetur pro excommunicato iam inde a termino lapsu, & si antequam declaret moriatur, vel solvatur pensio, vel fiat concordia, vel pensionarius moriatur, censetur, nunquam incurra, si stylus obseruat, & Casso. vbi supra tradit.

2 AD DE secundò, quod si domini proprietarii sint duo, & vendidit de vnus, & non alterius consensu, cadit solum pro parte illius, qui non prestavit consensum, quia non plus multatus est, quam deliquerit. l. hæres. ff. de His, qui vt in di. Accedit tertio, quod, vt insinuat Ias. in l. si. C. eodem. Si alienauit eam solum pro parte, nihilominus cadit à toto, & ita communiter tenetur, non tamen (vt tradit glossa) propter alienationem factam, sine domini consensu potest dominus illum sua autoritate expellere: quia, vt dictum est, secundum Panormitanum in d. c. fina. emphyteota habet ius in re. l. prima. Si ager vectig. nam licet quidam contrarium teneant: hoc tamen certius est.

3 TERTIO cadit à iure suo nepos, vel filius, quando refutat hæreditatē, quando res emphyteotica data est patri pro se, & suis filijs, nepotibus, & hæredibus, vt not. Bart. in l. vt iurisiurandi. §. si liber. ff. de oper. liber. Secus si non ponitur istud verbum, & hæredibus, quia sic refutata hæreditate non caderet, quia concessio emphyteosis requirit vtrumque, vt scilicet sit filius, vel nepos, & hæres, vt in Auth. de non alien. §. emphyteosis.

4 QVARTO quando emphyteota moritur sine legitimis, relictis tantum naturalibus, quia reuertitur ad dominum, quod secundum Bart. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebe. limitandum est esse verum, quando emphyteusis data est ab Ecclesia, præsumitur enim tunc, quod Ecclesia de illegitimis non cogitauerit, tum propter eorum indignitatem: tum, quia haberi non possunt, sine peccato mortali. Quando verò emphyteotica res data est à priuato, tunc ad illegitimos in tali casu traducetur, sic intelligendus limitandusque est Specu.

5 QVINTO cadit à iure suo, quando emphyteota canonem non soluit, si erat emphyteota priuati, si non soluit per triennium. l. 2. de iure emphy. & si est Ecclesiæ, si per biennium non soluit, nisi celeriter soluat. cap. fina. de locat. Si tamen dominus tenebatur in maiori quantitate, vel tanta non cadit, sicut dictum est de mente Panormita. in cap. bona fides de depos. neque (vt dictum est) tenetur dominus pensionem requirere, quia dies statuta pro domino interpellat, cap. potuit de locat.

6 SEXTVS quoque casus additur, in quo etiam emphyteota à suo iure cadit, scilicet, propter deteriorationem factam si sit emphyteota priuati, secundum Petrum, vbi supra, per textum in Authent. qui rem. C. de Sacrosanct. Eccles. Tum, quia melioratio est causa finalis: l. final. C. de iure emphyt. & cessante causa finali cessat effectus. l. augere. ff. de iure patronat. §. quamuis tum, quia axioma dicitur, quod frangenti fidem, fides frangatur eidem.

7 CASVS hic tripliciter limitatur, vt sit verus, primò secundum Bald. in d. Authent. si deterioratio sit notabilis, non enim pro modica conceditur rescissio contractus. l. Seio. ff. de integ. restitu. Secundò, vt intelligatur, quando perpetua est deterioratio fundi, vt si vinea non putaretur, vel arbores inciderebantur. Nam tunc à iure caderet. Secus si talis deterioratio solum caderet in diminutionem tantæ fructuum,

fructuum, vt si ager non colitur, & ideo non tantum affert fructum, quia emolumentum fructuum ad emphyteotam spectat.

3 TERTIO limitatur, vt intelligatur cadere à iure suo, quando ista deterioratio notabilis, & perpetua procedit ex dolo, vel lata culpa, vel leui, aliàs non: quia si ex leuissima culpa, aut sine vlla culpa accidisset, à iure suo non caderet. fit enim contractus iste gratia vniuersue, quando autem Ias. l. 2. C. eod. super deteriorationem sententiam non requirit, sicut neque quando delinquit committendo, eo pacto intelligendum esse, censetur (ne supradictis aduersari videamur) scilicet, vt non requiratur sententia super poenam commissi, sed tantum super omissionem solutionis, vel actualem deteriorationem, quod scilicet dolo, vel lata culpa vel saltem leui emphyteotæ acciderit prius per sententiam declaretur, nisi forte (vt aiunt aliqui) factum deteriorationis simul & culpa sit notoria. Adde tandem, quod emphyteota dum à iure suo cadit, melioramenta quoque perdit, quæ facit. l. 2. C. de iure emphy. ita Panormitan. dicto cap. fin. 10. quæst. 2. hoc ius.

Quæstio. An soluedum laudemium dū res mutat emphyteotam. Argum.

IAM scitu opus est, vtrum laudemium sit soluendum, dum res emphyteotica transit ad alium emphyteotam. At primò quidem in dubium vertitur, an si transeat per donationem laudemium debeatur. Et videtur, quod sic, tum, quia magis tauendum est ei, qui habuit titulo oneroso, qualis est, qui emit, quam qui titulo lucratiuo, id est, via donationis, vel legati obtinuit, sed emptor debet laudemium, vt C. eodem l. fina. ergo etiam donatarius. Tum, quia legatum & donatio æquiparantur, at ex legato debetur. l. is, qui. ff. de Leg. 3. ergo & donatarius illud debet. Propter has autem rationes Petr. Hel. tenet, quod soluendum est, dum via donationis res emphyteotica transit. Oppositum tamen tenet Spec. tit. de locat.

Dictum 1. IGITUR pro decisione quæstionis. Dicimus primò, quod sententia

ista Speculatoris est tenenda, tum, quia est Syluestri verbo. emphyteosis. quæstio. 21. §. 28. nam eum hanc opinionem tenere, ideo censendum est, quia eam vltimò ponit, neque reprobat. Tum, quia est Nauarri in summ. capit. 23. numero 65. ad quartum quæsitum, vbi ait, quod vere donans emphyteosim non tenetur soluere in foro conscientie laudemium, imo neque in foro exteriori (vt tradit latè Iason. l. secunda C. de iure emphyteo.) patet autem, quia laudemium debetur à vendente in vtroque foro, quia videtur esse pars pretij, sed in donatione vera rei emphyteotice non accipitur pretium: ergo inde debetur pars pretij. Item, quia de re donata non debetur vectigal, licet debeatur de re permutata iuxta æstimationem valoris, quem valet, ergo neque de re emphyteotica donata debetur laudemium. Atque idem dicendum est de re emphyteotica legata, quia lex, quæ in contra allegabatur, scilicet. l. is, qui. ff. de Legat. 3. rectè expensa nihil contra hoc facit. Et tandem tam de donatione, quam de legato, ira videtur receptum in vsu, vt laudemium non solvatur. Quia neque in legato interuenit pretium, vt in de pars pretij, quippe, quod laudemium dicitur, debeatur. Standum est ergo consuetudini in petendo laudemium, vel non petendo de re emphyteotica legata extraneo, nam consuetudo est, quæ vel interpretatur legem, vel derogat legi.

8 SECVNDO dicimus, quod licet, quando filius instituitur hæres, vel succedit ab intestato ad laudemium non teneatur, quia non indiget noua inuestitura, vel receptione, quia hæres proprius, & non extraneus propria autoritate adire potest hæreditatem in Authen. de hæredi. & fal. §. in omnibus, tamen hoc vertitur in dubium, vtrum hæres extraneus si instituitur in re emphyteotica, tunc laudemium debeatur. Nam facit pro parte affirmatiua, tum, quod gloss. & DD. l. fin. C. de iure emphyt. tradunt ab hærede extraneo, sic instituto laudemium deberi, nam ibi vbi textus ait quin-

quagesimam partem pretij, vel æstimationem loci, qui ad aliam personam transfertur in laudemium debere dari Glossa verbo. æstimationem affirmat istam particulam, vel æstimationem intelligendam esse, quando alio titulo, quam venditionis res emphyteotica transfertur, quia hoc dicitur pro renouatione dari: tum, quia ibi istud laudemium debetur lex si. eod. tit. indicat, pro subscriptione, vel depositione, hoc est pro qualicunque scriptura, qua dominus directus ostendit se velle nouum emphyteotam suscipere, quæ rationes currunt cum in re emphyteotica extraneus instituitur hæres.

1. T V M quia hoc ius laudemium petendi fundatur in iure recipiendi aliquid pro noua inuestitura, & receptione noui emphyteotæ, quia in ea forte dominus directus afficeretur damno propter mutationem personarum, & quia in hoc saltem grauat, quod nouum debitorem inuitus recipit, quæ ratio locum habet in receptione hæredis prædicti extranei: ergo videtur in hoc casu soluendum fore laudemium. Incontrarium autem est, quod laudemium videtur esse pars pretij, propter quod emphyteosis fuit minori pretio concessa, sed in institutione hæredis extranei nullum accipitur ab emphyteota primò pretiù. Ergo nulla solueda est pars pretij, ac per consequens neque laudemium.

2. R E S P O N D E T V R ergo breuiter, quod quia de iure si rectè expendatur, nihil tam certò constat, ideò standum esse censeo consuetudini in hoc casu, quam attendendam esse Syluest. tandem ait, licet in affirmatiuam, scilicet, quod in hoc casu debeatur laudemium, inclinauerit cum instituitur hæres extraneus, temereque faceret, aut perperam consulat in hoc casu, qui non attenderit consuetudinem vniuersalem, siue prouinciæ, vbi consuevit, vbi aliud ex pacto inito inter partes non fuerit conuentum. Nam consuetudo, vbi viget iam, vel vincit legem, vel interpretatur legem, secundum D. Thom. 1. 2. q. 97. artic. idemque

dicendum censeo in casu permutatiõnis, quando res emphyteotica permutatur pro alia, quamuis in hoc casu permutatiõnis magis suadeat ratio, quod soluendum sit laudemium, quia etiam vestrigal de permutatiõne rerum exigitur, cuius gratia res permutatæ per iudicem veniunt æstimandæ (vt cautum est in recompilatione noua legum, libro 9. titul. 17. l. 15. & 16.) sed in hoc quoque legitima consuetudo attendenda est, & obseruanda, sicut obseruatur in decimarum solutiõnibus.

3. S E D pro intelligentia solutionis laudemij, quatenus attinet ad forum conscientia scitu opus est, an lex de soluendo laudemium in casu, quo constat deberi, an veluti lex poenalis sit non obligans ante repetitiõnem, vel iudicis sententiam, an verò statim in conscientia sit soluendum, vel in casibus dubijs laudemium in conscientia sit soluendum? Respondetur autem ad primam partem quæstionis de mente Nauar. c. 23. num. 65. quod istud laudemium, quia non videtur tam poena, quam interesse, domini directi, qui ideò emphyteoticam rem minori pretio concessit, quia partem pretij, dum vederetur postea receptorus erat, ideò non solum in foro exteriori, sed etiã in foro conscientia debetur per l. 3. ff. de eo quod. cer. loco. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod int. prof. & glo. cap. conquestus. de Vfuris.

4. A D secundam autem quæstionis partem dicendum est, quod quemadmodum quando gabellæ sunt dubiæ, an sint iustæ, sicut aliquæ earum communiter iniuste sunt, confessores non debent cogere confitentes ad restitutionem, ne exponant se periculo spoliandi poenitentem, eo quod suum est, ita & cum propter varias sententias doctorum res in æquilibrio, & in dubio est, an in aliquo casu laudemium debeatur, vel non, non est in conscientia soluendum ante declaratoriam sententiam iudicis, à qua non liceat appellare. Pater hoc, tum ob rationem à simili iam dictam: tum, quia in dubio melior est.

Ratio magis suad.

Quæstio. De solutiõne laudemij.

Resp. ad 1. part. quæst.

Resp. ad 2.

Consilium ad confes.

Fallentia laudemij.

est etiam in conscientia conditio possidentis, sed emphyteota possidet, quod soluendum ne sit, aut non, dubitatur: ergo permanente hoc dubio illud soluere non est cogendus.

5. D E I N D E postquam dictum est, quod in institutione hæredis proprii in re emphyteotica fallit regula, quia non debetur laudemium, reliquas prosequamur fallentias. Fallit ergo secundò, quando res emphyteotica fuit vendita, & tradita, si postea retradatur ex antiqua causa. Nam tunc non debetur laudemium, quia ista secunda traditio non est similis priori, neque est noua traditio, sed est prima traditio, & cum prima eadem reputatur. Si tamen iterum ex noua causa tradita est, laudemium debetur si causa alienationis sit talis, quæ obligatione soluendi laudemium inducit, vt est venditio, quia ista secunda traditio similis est priori, ex qua laudemium debetur, & multitudinem traditionum, sequitur multitudo laudemiorum. l. quicumque. C. de ser. fugi. huius rei gratia Garcia lib. 2. de Contract. pag. 71. allegans Albornozium Auctorem tradit licitam esse emphyteosim, cuius possessio mille aureos valet. Ex qua tam Toleti, quam Valentia vnus cyathus, vel vas aquæ soluitur, quia pensio hæc datur in recognitiõnem, neque pretium recompensatur ista solapensione, sed per decimam laudemij, quæ soluitur roties, quoties contingit rem emphyteoticam vendi.

6. I N S V P E R tertio fallit regula, non enim soluitur laudemium, quando quis vendit rem emphyteoticam, sed re integra discedit à venditione: tum quia dominus non recipit pretium: tum quia dominus non habet mittere nouum emphyteotam in possessionem. At licet Petrus Hel. vbi supra, dicat in hoc casu laudemium deberi, quia per dominum directum non stetit, quin in possessionem mitteret, ideoque perinde est, ac si mississet; tamen hoc forte verum est de rigore iuris: tamen de æquitate loquendo dicendum est, quod in vtroque foro non debetur. Nam cum ri-

gor in lege non est expressè iussus seruari, æquitas, quæ ad intentionem legislatoris respicit, potius seruanda est.

7. Q V A R T ò fallit regula laudemium soluendi, scilicet quando alienatio non est necessaria, vt in donatione, qua pater dotat filiam non habens alia secundum Bart. in l. & ideo. ff. de Condit. fur. quia solum soluitur laudemium, quando alienatio est voluntaria, sed in dotatione hac filia alienatio est necessaria, vnde ratio soluendi laudemium abest.

8. Q V I N T ò excipitur à regula soluendi laudemium casus ille, in quo habentes rem emphyteoticam communem diuidunt eam inter se, quod & facere possunt irrequisito domino, quæ quidem exceptio indistinctè tenenda est, iuxta Barto. l. voluntas. C. de Fideicom. scilicet quod dominus in hoc casu nihil debet habere: eam tener etiam Gul. & dicit maxime pro hac sententia. l. per diuersas. C. man. & huius ratio est, quia hæc dicta alienatio est necessaria. Vnde huic sententiæ standum est contra Petrum Helia, nisi obstitat contraria consuetudo.

9. A D D E sexto etiam, quod quando partem sibi contingentem in re communi emphyteotica alteri socio vendit, videtur non deberi laudemium, quia videtur cessare ratio, scilicet recognoscendi dominum. Quia iã antea cum esset indiuisa, & communis socius, cui vendita est, pars hoc dominium directum recognoscebat, sed etiam in hoc casu standum censeo consuetudini, quia licet negatiua opinio, & in hoc casu sit à Bartolo asserta in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de Verb. oblig. & in d. l. & ideo. & ab Ang. & Sal. & à Paul. de Cast. tamen D. Ias. & Gul. de Cu. in l. cum hi. in §. si pluribus. ff. de Transact. tenet contrarium, quia ratio Bartoli, quæ pro se fecit, potius militat contra eum, & affirmatiua fauet, scilicet, quod in venditione prædicta partis facièda socio post diuisionem, requirendus est dominus, eique est soluendum laudemium. At huius ratio est.

Statu consuetud.

est, quia licet socius emens aliam partem socij obligatus domino actione personali pro parte sua sit post diuisionem, quia obligationes hereditarie ipso iure pro rata diuiduntur. C. de Acquir. hered. l. 2. tamen pro parte, quam is emit à socio: neque obligatus est domino actione personali, neque ex consequenti alteri socio eam potest aliter vendere, quam requirendo prius consensum domini, scilicet, an velit tantum pro illa parte prestare, quantum socius dat: si igitur ista requisitio requiritur, videtur, si quia non vult dominus requisitus eam emere, socio vendatur, tunc laudemium fore soluendum, nisi (vt diximus) obstat contraria consuetudo, iuxta mentem Sylucti. quippe quæ interpretatur legem, vel derogat legi: ac proinde tunc sequenda est hic, sicut & in alijs.

Nota. PRÆTEA sciendum est, quod soluitur laudemium de terra pauci valoris, in qua sunt ædificata magna palatia, ab emphyteota soluitur de palatis, & non de valore tantum soli, quia domus cedit solo. l. 1. §. quod ait. ff. de Superficie.

Nota. ADDE ad dicta, quod si emphyteota pro multis vult soluere annis, non tenetur dominus accipere, vt tradit Cynus in l. 2. C. de Iure emphyt. ius enim eius videretur adimi. Bartolus autem hoc moderatur asserens, quod pro tribus annis futuris soluere possit pensiones: ita, vt non contendat soluere ultra triennium inuito domino plures pensiones. l. placuit. ff. de Fun. pa.

Nota. ACCEDIT tertio, quod si res emphyteotica vedatur à filio emphyteota, in qua pater habet vsumfructum, filius, vtpote proprietarius dominus, secundum Petrum Hel. laudare debet, quia est verus dominus. ff. Si ager veft. l. 1. & ff. ad Sil. l. 1. tamen laudemium quod habet, vel recipit in hoc casu filius restituere tenetur patri.

Quæstio. IAM penultimam quæstionem, quam Syluester apposuit hic interfero, scilicet quid in casu, quo vnus sit

dominus fundi, & alius habet vsumfructum eiusdem, vel si vnus sit dominus vnus domus, & alius habeat ius percipiendi pensiones, si accadat, q̄ vnus alienat istum fundum, cui debetur quinquagesima vsumfructuario, an proprietario, & videtur certè, quod debeat vsumfructuario, vt post Old. dixit Alber. super Rubric. C. de Vsumfructuar. quia omne emolumentum proueniens ex re fructuaria debetur vsumfructuario. Item si fundi. ff. de Vsumfruct.

OPPOSITVM Ioan. And. in finuar, dum ait, quod si res talis caderet in commissum, puta emphyteota non soluente canonem, vel alienante sine forma debita, quod applicabitur proprietatem, & non vsumfructuario, & sic videtur dicendum, quod quinquagesima in dicto casu (nisi contraria consuetudo obstat) applicanda est proprietario potiusquam vsumfructuario: tum quia laudemium non venit appellatione pensionis, vel vsumfructus, quia tunc si sic effet, applicandum vsumfructuario videretur, sed recipitur tanquam pars pretij in recognitionem dominij pro consensu: ideò enim res emphyteotica solet (vt Nauarrus ait in Sum. Lat. ca. 23. nu. 65.) ipsi emphyteotæ minori pretio concedi, & hoc est magis verum.

HVC etiam atinet illa quæstio, scilicet vtrum domino laudemium debeat, quando ipse emit à suo emphyteota eius melioramenta. Ad hæc igitur quæstionem cum Alber. & Odof. in d. l. fin. negatiuè respondendum esse censemus. Non enim tunc domino soluendum est laudemium. Tum, quia laudemium solitum est solui pro consensu præstito à domino emphyteotæ, vt alteri possit alienare, quæ ratio hic cessat, dum sibi melioramenta venduntur, & non alteri. Tum, quia laudemium recipitur pro noua inuestitura, & receptione nouæ emphyteotæ, quæ interdum non fit sine dano, & grauamine directi domini, quia saltem in hoc grauatur, quod nouum debitorem inuitus recipit, quæ ratio hic etiam videtur cessare.

SED

Quæstio. SED iam tandem examinatum est opus, quod pars pretij alienationis rei emphyteotice, in laudemium fit soluenda directo domino. Respondetur, quod iure non debet excedere quinquagesimam partem. l. fin. C. de Iur. emphyteotici tamen de consuetudine est trigesima pars, quæ secundum Hostiens. debet seruari, nisi in supra dictis exceptis casibus.

Afferio Gar. SED iam, vt attestatur Garcia libro secundo, de Contract. vsum receptum est, vt decima pars pretij recepti in laudemium detur. Sed & hoc etiam vsum inuexit, vt qui hanc decimam partem solutus est, à medietate huius decimæ partis soluenda immunis fiat. Hoc quoque æquitati consonat, vt quo maior ex pacto pars laudemij soluenda venit, tanto minori pretio à principio emphyteotæ concedatur. Nam si testificante Nauarro: quia ista pars pretij in alienatione soluenda est, ideò minori pretio res emphyteotica concedi consuevit, fit consequens, vt si quis ex pacto maiorem partem pretij in laudemium, sibi applicare velit, hoc recompenset, si opus aliunde tanto respectiue minori pretio rem emphyteotæ concedendo. Finem imposuimus huic materiæ, faxit Deus, vt in re iudicari probabiliora dixerimus: nam cessante consuetudine, contra quam ratio naturalis aperta praualet, probabiliora, & magis consona iuri ciuili sunt in hac materia sequenda.

De commodato, & de eius definitione, de contractibus bonæ fidei, & stricti iuris, an in commodato transferatur dominium, & quid estimatio in commodato operatur, & de tribus quæ conueniunt huic contractui, de distinctione culpa, vel casus fortuiti, an pupillo possit accommodari, & an res accommodata possit pro recompensa debiti retineri, definitur hic contractus Garciam, differret finis deponentis à sine commodantis, & responderetur ad eius argumenta, & ad obiectionem ex lege Hispania.

CAPVT XXXIII.

DOSTQVAM Deo dante materiam de contractu emphyteotico, suis numeris absoluiimus, iam nunc materia de commodati contractu ineunda est, quam à definitione exordiri oportet. De comodat. Eius definit. & explic. pretium est more scholastico: est igitur commodati contractus, quantum ad definitionem quid nominis atinet, quasi vtentis commodatio, seu concessio: definitio autem eius quid rei talis statuitur à glossa in cap. vnico, de Commod. scilicet commodatum, siue contractus, per quem aliquid dicitur commodatum est alicuius rei, ad aliquem specialem vsum, gratuito facto concessio: notanter autem apponitur in hac definitione ista particula, gratuito, nempe ad discernendum istum contractum à contractu locationis. Nam in locatione merces pecuniæ interuenit: ideò locatio non est commodatio, quia non est gratuito facta rei concessio ad specialem vsum. Item gratuito dicitur fieri commodatio, quia etiam si aliquid præter pecuniam daretur pro illa, iam non commodatio, sed potius, vt vult Syluester verbo, commodatum. §. primo. contractus innominatus diceretur Institut. man. §. ultimo. qui quidem innominatus contractus quadrupliciter fit, scilicet do, vt des 2. do vt facias 3. facio vt des 4. facio vt facias. ff. de Presbyt. verb. l. naturalis.

ralis. Dicitur etiam ad specialem vsum; quia ad incertum vsum nihil commodari potest, quia iam esset precarium, quod differt a commodato, quia precarium est ad incertum vsum, quoad tempus durationis, puta pro se, & heredibus suis. ff. de Præcar. l. cum precario.

Questio. Contractus bonæ fidei.

HIS suppositis querendum est primò, an commodati contractus inter contractus bonæ fidei computetur. Respondetur, quòd contractus bonæ fidei dicuntur esse emptio, venditio, locatio, conductio, mandatium, depositum, societas, pignus, & permutatio, inter quos etiam adnumeratur commodatum: dicuntur autem à Iuristis contractus hî bonæ fidei duplici ratione, tum quia si dolus dedit causam eis, non tenent: tum quia in eis veniunt vsuræ ex mora, hoc est in teresse, quòd iudex estimare potest ex bono, & æquo, quod venit recom pensandum ob moram, scilicet, quando creditor ob moram sibi soluendi ex his contractibus debitum, destitit lucrari, aut iacturam est passus.

Contractus stricti iuris.

AT vero contractus stricti iuris in hoc à prædictis contractibus bonæ fidei distinguuntur, scilicet quòd in his non venit soluendum interesse prædictum in foro exteriori, vt patet in mutuo, & stipulatione, & similibus, quòd contractus stricti iuris hac ratione dicitur, a que etiam strictissimè sunt interpretandi. l. quid quid adstringenda. ff. de Verborum obligat. cum aliàs in contractibus interpretatio fiat plena, & in testamentis plenior, & in beneficijs plenissima, cap. cum dilecti, de Donat.

Nota.

ADDE, quòd in contractibus verba interpretanda sunt contra proferentem, quando sunt dubia. l. veteribus. ff. de Pact. debuit enim aperius legem dicere. Deinde inuestigare oportet, an contractus hî commo dati de eorum numero sit, per quos transfertur dominium de vno in alium, vel non. Nam videtur, quòd transferat in eo dominium, præsertim, quando res commodata datur estimata. Nam ad quid confert talis

Questio. Obiectio.

estimatio, nisi vt eius transferatur dominium, sicut fit in traditione estimatæ dotis. Hoc nihilominus non obstante commodatum in numero contractuum non transferentium dominium connumeratur, quia per istum commodati contractum solum conceditur vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur, cap. i. de Commo. & toto tit. ff. de Comm. vt cum commodatur mula, liber, vestis, atque id genus alia. Contractus quoque depositi per quem sola custodia rei alteri committitur, qui regulariter fit in fauorè eius, qui deponit, ex his est, per quos non transfertur dominium. l. i. & l. licet. ff. de Poss.

Respon.

ACCEDIT his contractus pignoris, per quem debitor creditori aliquid in cautionem pignorat, per hunc etiam dominium non transfertur. l. i. ff. de pig. & in decret. eod. tit. De numero vero transferentium dominium sunt emptio, & venditio. C. & ff. de Contrahend. emptio. adde etiam mutuum, donationem, & permutacionem. Nam in his transfertur dominium, per mutuum enim gratis creantur res, quæ ipso vsu consumuntur. l. 2. de reb. cred. §. appellata. Huiusmodi autem sunt res, quæ in pondere, numero, & mensura consistunt, vt pecunia, vinum, panis, oleum.

Idè de pig.

Ad obiect.

AD obiectiorem autem in contra respondetur cum Panormi. & Ioan. Andr. cap. vnico. de commod. quòd si commodator rem estimari fecit, nihil aliud dicens, non propter hoc transfertur dominium, aut censetur facta venditio, neque propter hoc commodatarius tenebitur de leuissima contra Bartol. in l. Si vt certò. ff. commo. §. nunc videndum. & contra gloss. & contra Accur. & Hostiens. in d. cap vnico, & Alten. lib. 3. tit. 6. Patet hoc, tum, quia in talibus contractibus estimatio non facit recipientem magis teneri, quam exsolcat natura contractus. Tum; quia pactum generale non obligat ad casus fortuitos, ergo neque talis estimatio, si nihil aliud exprimitur, ad casus fortuitos obligat, ac per consequens per talem estimat-

Probat.

estimationem non censetur transferri dominium, aut periculum in commodatarium. Deceptus est ergo Bart. ex illo. §. nunc videndum, malè à se intellecto. Nam istud. §. nunc videndum (vt ait Panormit.) loquitur, quòd expressè promisit se prestiturum estimationem. Secus autem est, quando fuit simpliciter facta. Et idem dicendum est, quando recipiens promisit alternativè rem, vel estimationem. part. l. quòd etiam de Iure dotium, quia in hoc casu periculum peremptio nis rei transit ad commodatarium, sed non transit ad eum periculum deteriorationis, quia si non perierit, in electione commodatarij manet, vel estimationem illam dare, vel si mauult eam deterioratam domino redde re, dum citra culpam etiam leuem fuerit deteriorata, argum. l. plerumque. ff. de Iure dot.

Dubium. Respon.

QVOD si quis roget, ad quid ergo deseruit, aut quid talis estimatio operatur. Respondetur sanè, quòd operatur solum, vt innoteat verum pretium rei in casu, quo dolo, vel lata culpa, & etiam leui, imò tum etiam leuissima commodatarij deterioretur, aut perdatur.

3. Competunt huic contract.

PRÆTEREA, ea, quæ naturæ huius contractus commodati conueniunt, non erit ab re peruestigare. Nà hinc plenior ad hanc materiam notitia assumitur. Dicimus ergo primò ei competere, vt res ipsa commodata restituarur. Nam cum (vt prædictum est) rei commodatæ dominium non transeat in recipientem in d. cap. vnico, & in l. rei commodatæ. ff. commo. hoc de iure naturali est, vt res ipsa suo domino restituarur.

2.

SECVNDO competit huic contractui consequenter, quòd commodatarius non tenetur de re, si perijt, nisi fuerit in dolo, vel in culpa lata, leui, vel leuissima, quia perit domino in d. cap. vnico.

Questio.

HINC iam corollariè sequitur, quid ad casum contingibilem non raro dicendum sit, scilicet, an si re in commodatam misit commodatarius per nuntium, & res perijt, an comoda-

tarius de ea adhuc teneatur? & vide tur quod sic: quia in omni casu, quo mutuatarius pecuniam, sibi mutatam mutuatori mitteret, antequam perueniret ad mutuatoris manus, si periret, mutuuario certè periret.

Distinct.

DISTINGVENDVM est ergo, quia vel talis res dum mitteretur casu fortuito peribit, vel ex culpa nuntij, quia parum fuit fidelis, peribit. Nà si casu fortuito perit, & res remissa est per nuntium idoneum, non tenebitur commodatarius amplius pro ea. ia l. argentum. ff. commo. & ibi gloss. & Bart. in leum qui ff. eod. & idem dicendum est de deposito in ca. significare. de pig. sed quid si nuntius non erat idoneus, & tamen casu fortuito res perijt? Adhuc in hoc casu commodatarius non teneri puro in conscientia, quia re vera iactura rei tunc casu fortuito tribuenda venit, & non nuntio, aliàs non tam idoneo, si eius culpa non perijt. At si eius culpa perijt, vel si nuntius fuit infidelis, tenetur commodatarius secundum culpam, in qua fuit mittendo nuntium. Nam tenetur etiam hic de leuissima culpa, quia gratia commodatarij tantum contractus inicitur. At vero, quoniam quando misit per nuntium, qui communiter habebatur idoneus, culpa omnis etiam leuissima abest, non tenebitur iuxta d. l. argentum. ff. commo. etiam si nulla urgente necessitate eam rem miserit per nuntium putatum fidelem, secundum Garciam libro primo, de Contract. pag. 128. si bona fide misit, & perijt causa infidelis nuntij, non tenebitur commodatarius eam iterum restituere, quia postquam culpa in mittendo caruit, seruandus est in demnis, sicut secundum Sotum etiam rusticus, quia non callens legem, rem alienam, si accepit à latrone bona fide, restituit latroni, in demnis seruandus est.

culpa vel casus fort.

Ad obiect.

AD obiectiorem suprapositam patens responsio est ex differentia, quæ inter commodatum, & mutuum interuenit, quia cum in mutuo transferatur dominium in mutuatarium, si res mutuata perit mutuuario, vt potè, qui:

tè, qui dominus eius est, perit, cap. significante. de pignor. Tum, quia mutuatarius obligatur in genere ad solvendum in pecunia, siue hac, siue illa, dum pecunia mutuatur, debitori autem perit res, dum est obligatus in genere, quia genus perire non potest. l. incendium. C. si certum petatur. Res verò commodata remanet in dominio commodantis. Vnde domino perit. Crediderim tamen mutuam pecuniam mutuanti perire, quando nomine suo recuperandi eam gratiam misit nuntium, ab eo puncto, quo tali nuntio à mutuario reddita est.

TERTIO competit naturæ huius contractus, quod commodatarius non tenetur de rei deterioratione, si re commodata ad eum dumtaxat finem ea usus est, ad quem accepit, si tamen sine culpa eius deterior facta est. ff. com. l. cum qui rem, & l. si. Sic enim intelligitur. l. sed mihi. ff. eo. vbi continetur, quod propriè res dicitur non reddita; quando deterior facta redditur intellige ex culpa sua, in d. l. eum qui rem.

Quæstio. quis possit commodare. PRÆTEREA quis possit commodare, aut cui commodari possit, dicendum est. Igitur regula generalis statuitur, scilicet, quod omnis ille, qui potest contrahere, potest & commodare argum. l. Iulianus §. antepen. ff. de actio. emptio. & vendit. unde non solus prælatus, sed etiam oeconomus potest commodare, quia his contrahere potest. 10. quæstio. 2. cap. hoc ius.

De pupillo. INSVPER de pupillo an commodare, vel ei commodari possit hic ambigitur. Igitur, quia noticia huius ad alia conferre poterit, vt id dubij explicemus, operapretium erit.

Dictum. 1. DICIMVS ergo primò, quod si pupillus propria autoritate commoder, non est obligatus, sed commodatarius, tunc bene ei obligatur. ff. de action. emptio. & vendit. l. Iulianus.

Dictum. 2. SECVNDO dicimus cum Bart. limitante glos. in l. 1. commod. quod si dum puer erat talis pupillus, vel infans dum erat, ei aliquid est com-

modatum, in foro exteriori in nullo casu tenetur, quia quod ab initio non subsistit saltem naturaliter obligationem nullam inducit in d. l. 1. §. impubes. Si autem ab initio talis contractus commodati subsistit, saltem naturaliter, scilicet, quia pupillus erat proximus pubertati, tunc tenetur quatenus factus est inde locupletior, vel si dolum commisit, huius animi pupillum. ff. de posses. l. 1. §. si quis.

TERTIO dicitur, quod etiam in conscientia pupillus commodatarius tenetur de commutato quatenus, proximus pubertati dolum commisit, vel quatenus inde factus est locupletior, id est, dum ex restitutione commodati non fiat pauperior, secundum Bartolum contra alios. Patet hoc tertium dictum, si rectè intelligatur, quia iustum est, vt si pupillus habet rem commodatam penes se, et eam restituat; si quidem, sic restituendo non efficitur pauperior. Tum etià patet à simili, quia si per se, & non Ecclesiæ commodatum fuit: tenetur Ecclesiæ in quantum in utilitatem eius versum est, ergo etiam si pupillus, dum commodatum accepit proximus pubertati non erat, ac propterea contractus commodati cum eo factus nõ subsistit, in conscientia pubertatem iam adeptus tenetur de commodata re sibi, quatenus in utilitatem eius versa est. Nam hoc æquitas naturalis edocet.

HIC etiam disputari tolet, an res commodata ratione recompensationis alicuius debiti retineri possit, & quidem questionem hanc, de qua non tantopere inter iuristas concertabatur, quantum attinet ad conscientiam, Garcia lib. 1. de Contract. pag. 100. in dubium reuocat partem negatiuam, sibi persuadens his rationibus.

TVM, quia tam in iure civili, quam canonico, cap. bona fides. de depof. adiuncta glos. & l. fin. de compen. prohibetur compensatio in deposito, ergo etiam (postquam est eadem ratio) censetur prohibita in commutato: tum, quia non licet agere contra

Dictum. 1.

Quæstio.

Quæstio. Sent. Gart. Eius obiectio. 1.

Obiectio. 2.

tra actum fidelitatis debite: ergo neque via recompensationis retinere rem commodatam. Patet consequentia, quia iste contractus ex bona fide oritur, sicut & depositum cap. bona fid. eod. tit.

Obiectio. 2. TVM, quia in conscientia non licet agere contra virtutem gratitudinis: sed commodatarius retinendo rem via recompensationis agit contra debitam gratitudinem rem sibi commodanti: ergo non est licita talis recompensatio. His nihilominus non obstantibus.

Dictum. 1. contra Gar. RESPONDENTES ad questionem dicimus primò, quod bene potest commodatarius retinere rem commodatam in compensationem si bi debiti ab accommodante: dum debitum sit liquidum. Hęc est opinio communis contra Garciam, vt Nauar. in sum. cap. 17. nu. 186. dum probat ibi à contrario ex l. fin. C. de compen. & cap. 2. de deposit. est Syluestri verbo commodatum. §. 3. vbi ait etiam esse communem, quia solum iuxta allegata iura prohibetur compensatio in deposito, ergo consequenter in commutato, & in alijs contractibus admittitur, quia exceptio firmat regulam in contrarium in alijs. 33. quæst. 7. dominus.

Corol. HINC sequitur corollariè, quod etiam equus, verbi gratia, commodatus potest retinere in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo factarum, & aut si in eius inuestigatione, vel similibus factæ sunt, non tamen sic retineri potest pro impensis victus, & curationis equi, vel serui commodati, quando istæ expensæ curationis, aut aliæ factæ sunt exigui pretij. l. in rebus. §. possunt. ff. commod. & Bartol. in l. diuortia. §. impendia. ff. solut. matrim.

Dictum. 2. SECVNDO addimus accessoriè, quod si commodatarius iurasset commodanti restituere ei rem commodatam, quando eam peteret, tunc eam retinere in recompensationem etiam liquidi debiti non posset. Ita Panorm. in cap. ad nostram. el. 1. de

iureiurand. quia hic videtur expresse contineri hæc determinatio obeam rationem, scilicet, quia iuramentum est obligatorium in forma specifica, neque sufficit illud implere in effectu, vt ibi per textum patet. Et hæc opinio videtur conformior iuri canonico. Barto. autem in l. amplius. ff. rem ratam haberi. oppositum sentit propter rationes valde efficaces, ob quod Panor. asserit vbi supra, quod ante factum sequenda est prima opinio, vt potè conformior iuri canonico, quæ sequitur Innoc. & Ioan. Andr. post factum autem sequenda est ista Bart. vt scilicet, talis non censetur periurus, videtur enim impediri, quod non soluat, quia commodator sibi non soluit.

CREDIDERIM tãdem, quod in alijs debitis, hæc opinio Bart. post factum possit tolerari, quia ibi eius ratio, scilicet, quod videtur impediri debitor à solutione, quia sibi non soluitur potest locum habere non tamen in re commodata penes commodatarium manente, quia si iurauit eam reddere, non impeditur ab eam reddendo, eò quod sibi non soluitur, & hoc est tutius dictum, quamuis aliæ mihi occurrunt rationes, quæ pro Bartolo facere videntur.

AD obiectiones autem Garciae in contrarium dicimus ad primam, præter ea, quæ in ius satisfactionem diximus, scilicet, quod non est eadem ratio de commutato, & deposito, vt patet ex motiuis diuersis, quibus quis inducitur ad accommodandum, & ad deponendum rem suam penes depositarium, quia commodans principaliter, & de per se mouetur ad accommodandum rem, scilicet, equum, vel librum ex virtute beneficentiæ, quæ cupit alteri benefacere, ad quem motiuum, & finem, non tam per se, & directè facit fidelitas recipientis commodatum. At verò in deposito deponens pecuniam ad sic ibi deponendum eam principaliter, & de per se respicit hunc finem, scilicet, vt ibi custodiatur. At ibi custodiri bene non potest, nisi accedat depositarij fidelitas, ergo hæc

Sent. aucto.

Ad 1. obiect.

Finis deponeris alius quam commodantis.

hæc depositarij fidelitas attenditur magis de per se in deposito, vt medium requisitum ad contractus depositi finem. At ne imaginarij videatur, hæc hic assignata differentia, aut sola hac ratione fulciri, fulcimentum quodque habere videtur in cap. bona fides, de deposito, vbi decernitur contra depositum non admitti compensationem, cuius causam his verbis reddit textus, ne (inquit) contractus, qui ex bona fide oritur, id est, ex bona fide concepta de depositario ad perfidiam referatur.

Ad obiect. 2 AD secundam Garcia rationem, & ad tertiam satisfaciendo dicitur, quod non censetur esse infidelis aut ingratus, qui ob debitum sibi liquidum sibi recompenfat in commodato. Primò quia ratione iam dicta non tam deper se attenditur ista fidelitas in commodato, sicut attenditur in deposito ex natura, & sine contractus.

2 TVM quia fidelitas, & promissio reddendi depositum, sicut in alijs promissionibus intelligitur esse prestita ea conditione si promittenti seruetur promissum cap. peruenit, l. 2. de iure iur. at commodans liquidum commodatario aliàs debens debitum, & illud non soluens cum iam sit in mora, parum fideliter agit, ergo non est mirum si iuxta axioma commune frangenti fidem fides frangatur eidem.

3 ITEM quia promissio reddendi commodatum intelligitur saluo iure, sicut si promisi, quod non ero contra rius tibi, intelligitur saluo iure meo, & cætera, cap. pretio, de iure iur. sic in proposito, vbi ingratus non se exhibet commodatarius, si sic sibi recompenfando suæ indemnitati consulit.

Ad obiect. AD obiectionem, quæ opponitur, vt opponi potest ex peculiari dispositione legis Hispaniæ. l. 9. tit. 2. Partita. 5. vbi sancitur, quod in mutuo vel commodato non admittitur compensatio (vt exemplificat Hugo de Celso in suo repert. leg. Hispan. verbo. compensatio) verbi gratia equus accommodatus non potest retineri à com-

modatario ultra tempus pro pecunijs sibi ab accommodante debitis.

RESPONDE TVR quod tum *Respons.* ista est dispositio specialis legis Hispaniæ, tum quod solum habet locum, in foro exteriori, tum etiam dicitur quod forte prohibet istam compensationem per modum retentionis fieri priuata autoritate ad calumnias, & fraudulentias tollendas, sed non vetat in foro exteriori autoritate superioris, sic retineri. At nos loquimur hic in conscientia, vbi compensatio indirecta secundum Syluest. verbo. compensatio. quest. 2. & §. 3. & secundum Panor. cap. bona fides, de deposit. habet locum: dicitur autem compensatio indirecta cum retineo rem, quæ aliàs venit ad me quæ est debitoris, pro debito meo, maxime cum debitum est liquidum, neque res commodata illud excedit, & quando seruatur reliquæ conditiones iustæ compensationis, scilicet, quia via iustitiæ recuperare non potest commodatarius à commodante debitum, & vt consulat suæ indemnitati retinet, donec sibi soluatur.

Vtrum commodatum ante vsum expleurum reuocari possit cum damno commodatarij. Et an precarium sic possit reuocari, vtrum pactum de non reddendo equum ante tempus tale sit licitum vssus rei commodatæ, licent ad alium finem asserutum Garcia quoddam hic temperatur, an commodatarius non potens saluare res accomodatas, Et proprias possit præferre suas, proponitur documentum Syluestri vtile ad multa, commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi in tribus casibus, generale pactum de casu fortuito iuramento firmatum an valet, de duobus aduertentijs, quando requiritur monitio exceptio legitima Et ignorantia probabilis excusat à mora, vide alia, vbi datur doct. ad multa.

CAPVT XXXIII.

RELIQUA dubia pertinentia ad materiam commodati absolutori pergitur inquirere de questione illa, quæ discordes reddit Sotum, & Nauarrum, qua *Questio.* contro-

controuertitur, vtrum commodator reuocare possit commodatum, cum damno commodatarij ante vsum expleurum.

Et quidem in hac questione Nauarrus in sum. Lat. cap. 17. num. 183. indistinctè tenet, quod in vtroque foro si commodans tantundem dampni patitur, non obstant hoc, ante tempus non potest repetere commodatum, quod apparètibz probat rationibus.

Ratio eiu. PRIMò, quia textus indistinctè loquitur in dict. cap. 1. de commod. & leg. in rebus. ff. commod. scilicet, quòd ante tempus commodatum nullo modo repeti potest, at vbi ius non distinguit, neque nos distinguere debemus.

2 SECVNDò, quia nulla ratio, inquit, tam in foro conscientiæ, quam in foro exteriori concludit commodatum ante tempus repeti posse.

3 TERTIò, quia licet quis cæteris paribus, sibi magis, quam alteri obligetur, iuxta ca. 2. non licet. 23. q. 5. tamen in proposito non sunt cætera paria, quia commodans sua voluntate propriæ rei vsui alteri concessit, & suam fidem seruare tenetur. l. 1. ff. de pact. cap. qualiter eo. tit.

ADDE quartò in gratiam Nauarri, quòd pro ipsius opinione videtur facere, tum regula 61. de regulis iuris, in 6. vbi dicitur quod in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. Tum regula 33. scilicet, quòd mutare quis consilium non potest in alterius detrimentum, ergo postquam in gratiam commodatarij commodatum est ei concessum, non est cum dispendio eius repetendum ante tempus, neque consilium habitum de ei commodando, non est repetendo ab eo commodatum ante tempus, in eius detrimentum mutandum.

Sent. auib. AT licet illa sententia Nauarri ap parentibus rationibus videatur subnixæ, nihilominus tamen (quidquid sit de foro exteriori, in quo iuxta eam forte iudicabitur) in foro conscientiæ, dico quòd commodans tantundem dampnum passuris, si non reuocet ante Instruct. Negot. lib. 2.

te tempus commodatum, potest non obstante damno æquali ex tali reuocatione commodatario obuiente commodatum reuocare, sed hoc non semper, sed quando tali commodatario, & tali tempore commodatum, quòd commodatarius non poterat aliunde sibi prouidere, neq; aliunde suo subuenire damno, quia iam non sunt hic cætera paria. Nam aliàs tunc commodatarius erat illud dampni passurus necessario, & sic iste commodans non debet ex suo beneficio dampnum reportare.

HÆC aurem sententia est Syluestri verbo. commodatum. quest. 4. est etiam Garcia lib. 1. de contract. p. 106. *Accedit Syluest. & Garcia.* vbi ait, quòd melius dicitur, quòd stante vtrinq; necessitate commodatum potest repeti ante tempus, quàm aliter à principio commodatarius non potuisset prouidere, aliàs.

PATET autem hæc sententia esse verisimilior, tum propter rationem Syluestri, quia potius de meare debeo mihi consulere: ergo & commodans repetendo rem suam, potest suæ indemnitati consulere. Neque enim commodatarius potest dici in hoc casu deceptus, ex quo alias sibi prouidere nequiuisset. *Probat. 5.*

TVM etiam patet ex ratione Garcia, quia commodatio intelligitur facta sub conditione, scilicet, si non superueniat commodanti notabilis necessitas, vbi sine damno suo grauius se carere non possit, sicut locans domum potest expellere inquilinum, si ea postea summè in digeat. l. ædem. C. locat. & sicut donatio causa mortis reuocatur, quando postea posthumus nascitur in eo, quo ei officit, quia præsumitur de eo non fuisse cogitatum, instituit. quibus mod. test. infirm. sic quia in isto casu commodans non cogitauit de sibi obuenturo damno, illo obuiente in conscientia potest commodatum reuocare, quando (vt diximus) commodatarius aliunde sibi prouidere à principio non poterat. *Probat. 2.*

AT sententia Nauar. videtur solù vera in casu, quo commodatarius *Sent. Nau. ubi vera.* p à prin-

à principio, nisi iste commodasset, ve-
risimiliter sibi aliter prouidisset, vel
forte in casu etiam, quo non aliter si-
bi prouidere potuisset, & si iste non
commodasset tum rem ad negotium
peragendum, tale negotium non fuis-
set aggressus, quod tamen cum ma-
gna iactura ex reuocatione commo-
dati ante tempus cogitur omittere,
præsertim in casu, quo commodans
ex carentia rei commodatæ licet pati-
atur damnum, sed non ad eam graue.

Probat. 1. P A T E T autem hoc quia iuxta re-
gulam supradictam iuris 61. in 6. quod
in gratiam commodatarij concessum
est, scilicet, commodatum non est
in eius dispendium retorquendum.

Probat. 2. A C C E D I T in gratiam huius,
quod, qui tenetur de leuissima culpa,
sicut regulariter tenetur commodata-
rius potest præferre, & proponere
res suas pretiosiores rebus sibi com-
modatis, quæ utraque simul saluare non
potest iuxta l. si vt certo. §. quia verò
senectute. ff. commodati, ergo pari ra-
tione ad vitandum maius damnum suum
poterit retinere intra terminum, cum
commodans minus danum patitur.

Nota. A D D E etiam, quod si res ad cer-
tum usum, & ad certum tempus com-
modata non fuit, sed solum quandiu
concedens pateretur (quod precarij
solutum est appellari, in hoc differt à
commodato, eò quod, cum liberit dan-
ti, eam repetere potest, quod intellige
nisi vellet reuocare sine causa, & cum
magno damno alterius, quia tunc ob-
staret exceptio doli, cum negari ne-
queat, quin precarium sit beneficium,
& per consequens beneuola actio. ita
Syluest. in sum. verbo precarium. q. 1.
& Nauarrus in sum. Lat. ca. 17. nu. 182.
At verò Garcia in lib. 1. de contract.
pag. 101. quamuis huic sententiæ acce-
dat, addit tamen, quod repetitio pre-
carij in hoc casu, scilicet, quando si-
ne causa, & cum magno damno pre-
carij repetitur tantum est contra cha-
ritatem, & non contra debitum ius-
titia. Quæ tamen assertio Garciae nõ
transit sine difficultate. Tum quia
hic datur exceptio doli, scilicet, perni-
ciosi, quod concedere ius videtur cau-

sa vitandi damni, tum quia sicut non
potest quis facere, quod sibi non pro-
dest, & alteri nocet. C. de seruit. &
aqua. l. aquam, sic neque concedenti
precarium inest facultas, aut ius illud
repetendi sine causa, scilicet, sine uti-
litate sua, & cum incommodo alterius,
tum quia iuxta regulam iuris supra di-
ctam, quod in gratiam alicuius con-
cessum est, non est in eius dispendium
retorquendum. Non tamen ausim hic
definire ita exactè esse istam repetitio-
nem precarij in hoc casu contra iusti-
tiam commutatiam, vt aliqua resti-
tutio hic sit facienda, quia solum per
exceptionem doli conceditur sic pos-
sidenti precario se posse in hoc casu
contra repetitionem tueri.

A D D E item, & id, de quo non
satis firmam sententiam tenet Gar-
cia, libro primo, pagina 103. & de
quo solet dubitari, scilicet, vtrum li-
ceat accommodare equum cum pacto,
vt non reddatur commodanti ante
tale tempus. Ad quod dicendum est
planè contra Garciae absolutè tenen-
tem contrarium, quod licet accom-
modare equum cum tali pacto non
semper, sed in casu, quo commodator
equi pro tempore commodationis
durantis absens est futurus, atque ideo
non potest illum recipere si sibi red-
datur, neque suppetit sibi commissarius
fidelis, cui possit tradi, quia tunc id
pacti apponere potest, quo sua cons-
ulat indemnitate in absentia eius.

I A M nunc ad obiectiones in con-
tra circa principalem quæstionem à
principio ex parte Nauarri, & in gra-
tiam ipsius positas per supradictam di-
stinctionem responsum est, & adhuc
respondetur. Primò ad 1. quod si ius
sine distinctione negat ante tempus
commodatum posse repeti, id est, quia
præsumit quod alias si iste non com-
modasset, commodatarius sibi ab initio
aliter prouidisset ad vitandum dam-
num. Ad secundum iam responsum est.

A D tertiam obiectionem Nauar-
dicitur negando, quod non sint cætera
paria, imò in casu fauorabilior est cõ-
ditio commodantis, vt possit de re
sua alteri commodata, & repetita sua
necessi-

necessitati potius subuenire, neque
in hoc casu tenetur ad fidem commo-
datario seruandam, quia tacitè illa
commodatio fuit facta sub conditio-
ne, scilicet, si non superueniret neces-
sitas notabilis commodanti, ad quam
supplendam indigeret commodatum
reperere.

*Ad obiect.
ex regulis
iuris.*

A D obiectiones desumptas ex re-
gulis iuris supra citatis respondetur,
quod beneficium sub ea conditione,
qua in gratiam alterius concessum
est, non est in eius dispendium retor-
quendum directè, & per se. Si tamen
concessum fuit sub conditione tacita,
vt contingit in commodato (vt asse-
nerauit Garcia) vt si necessitas maior
contingat, possit repeti in casu saltè,
quo commodatarius ex beneficio cõ-
modati non fuit deceptus ab accom-
modante, quia aliàs sibi prouidere à
principio nequiuisset, non censetur
absolutè concessum beneficium, ac per
consequens non est seruandum, quã-
uis indirectè in dispendium commo-
datarij repetitio eius commodatire
dunder. Atque subinde ad aliam cita-
tam regulam dicimus, quod repeten-
do tunc commodatum commodator
non mutat in detrimentum commo-
datarij consilium, quia nunquam à
principio caruit tacito animo, & con-
silio repetendi commodatum ante
tempus in casu, quo sibi in consci-
entia liceret, cuiusmodi est casus limi-
tatus per Syluestrum contra Angelum,
& Nauarr. scilicet, vbi aliter, sibi à
principio prouidere nequiuisset com-
modatarius, & commodanti eius ca-
rentia nocet.

*Quæstio, an
utres re accõ
modata in
alium usũ
nolente do-
mino tenea-
tur ad resti-
tutionem.
Respon.*

P O R R O iam in dubium venit,
vtrum vtens scienter re commodata
in contra voluntatem domini aliter, vel
alium usũ ad alium usum teneatur ad restitu-
tionem? Respondetur planè, quod talis
furtum committit contrahendo rem
alienam inuito domino, & posset ali-
quando talis usus esse mortalis, putà,
quando res magni pensis esset, & dam-
ni. Item tenetur talis commodata-
rius, si res perit, aut deterioratur, in
aliò vsu præter concessum restituere
damnum subsecutum ff. de furt. l. qui

iuuenta, & l. si vt certo. ff. commod. ni
si fortè stando in conscientia eodem
modo, sine culpa commodatarij in
vsu, ad quem concessa est, idemdem
erat peritura, & deterioranda res
commodata.

A D D E secundò, quod si commo-
datarius credebatur dominium permis-
surum, & erat iusta causa credendi, nõ
committit furtum. ff. de fur. l. qui re.
ac per consequens in conscientia non
tenebitur de casu fortuito, sed bene
de culpa etiam leuissima. De mente
Syluestri verbo commodatum. §. 8. q.
10. qui addit, quod si dubitabat furtũ
committit. ff. de fur. l. qui vas. Nam in
dubio præsumitur Dominus non per-
missurus, & esse inuitus, & idem dicè-
dum est, quando probabiliter non cre-
didit, quia non suberat probabilis cau-
sa credendi Instit. de oblig. quæ ex de
listo nas. in glossa.

H I N C sequitur corollarè, quod
si quis commodauit equum suum ad
iter agendum ex Salmantica ad Valli-
soletum sub conditione, vt in quadri-
duo iter perageret, si biduo, sicut fieri
solet, illud iter commodatarius pere-
git, si equus in itinere obiit, etiam si
sufficenter prouiderit de pabulo e-
quo, neque eum multum fatigauerit
in foro exteriori deceptioe probata
restituere equum fortè cogetur. Sed
an in conscientia equus, qui sic obiit,
restituendus sit à commodatario, non
satis patet, propterea, quod Metius in
sua instruct. de restit. §. 30. fol. 157. te-
net, quod conductor, cui sub ista con-
ditione esset locatus, si ei hic accidisset
casus, non teneretur de equo, quia
ista deceptio non videtur fuisse causa
mortis equi, & quia hæc sua ratio et-
iam currit in casu hic enarrato de e-
quo sub prædicta conditione commo-
dato: existimo etiam in hoc casu eandem
sententiam teneret.

A T quamuis ab hac sententia Me-
tius non omnino dissentiamus in ca-
su, quo ille loquitur, scilicet, quando
nulla alia interuenit culpa: tamè ani-
maduersione opus est, in his casibus,
quia qui non videtur abesse à culpa,
non videtur abesse ab obligatione re-
stituendi.

Exempli.

stituendi, scilicet, primò quando commodatarius sub illa conditione recipiens equum perferens, idè commodatorem eius conuenisse de tali itinere quadriduo perficiendo, quia insinuauit equum aliqualem in dispositione laborare, vel quia lassatus, vel macie confectus erat: & secundò, quòdo propter rationes apparentes debuit credere non temerè, neque sine causa eam conditionem apposuisse, scilicet, vt pedetètim quadriduo illud iter commodatarius conficeret, sed causa consulendi incolumitati sui iumenti lassati, aut non plus laboris potentis sustinere, & hoc multò magis in equo commodato, quàm in equo locato ratio persuadet. Quia hic commodatarius non solum de leui (vt tenetur conductor) sed etiam de leuissima culpa tenetur, sed de hoc iam diximus supra.

ACCEDIT vltimò, quòd commodatarius non tenetur de rei deterioratione, si in ea re vsus est re comodata, ad quam accepit, si sine culpa sua deterior facta est. ff. commo. l. eù qui rem. & l. fin. sicque intelligitur. l. mihi. ff. eo. vbi dicitur, quòd propriè res dicitur non reddita, quando deterior facta redditur intellige ex culpa redditis. At tractat Garc. hinc infert lib. r. de contract. pag. 115. & seq. quòd si equus scienter accommodetur ad cursoris officium, vt Hispanicè dicitur, *para la posta*, & nimis defatigatus redditur, vel si accommodatus est ad torneamentum exercendum, vel hastiludium, & orbatus oculo, vel transossus lancea redditur, non est quidquam pro hoc restituendum.

Affertum Garcia tem peratur.

HOC autem assertum Garciae licet verisimilitudinem præseferat, tamen contemperamento eget. Primò, vt in vtroque casu verum sit, quando nulla interuenerit commodatarij culpa. Nam si cursor extraordinariu laborem illius officij equum vexauit, vel cursum itineris prolongauit, vel aliter in culpa fuit, de damno tenebitur. Similiter si equus ad præludia militaria, quæ nunc, quia in eis abest periculum, vt in plurimum exercentur,

fit accommodatus, & temerè commodatarius eo vsus est, vel ad torneamenta, vel ad alia periculosa exercitia duellorum, tunc si confossus lancea, vel aliter percussus euasit, & finaliter, vbi culpa perfuit, tenebitur commodatarius de damno.

PRÆTEREA hic questio etiam iuridica in medium procedit, scilicet, an commodatarius, qui non potest saluare res proprias, & accommodatas, possit præferre, & anteponere suas, Garcia lib. 1. de contract. p. 128. nõ satis percipiens quid nam hic queratur, resolutionem iuridicam, quæ Syluest. verbo commodatum. §. 9. quæst. 12. tradit impugnat tenendo in omni casu partem negatiuam, scilicet, quòd non possit commodatarius præferre res suas rebus sibi accommodatis, quando omnes saluare non potest. Et probat, quia non licet alicui exponere periculo res alienas, vt saluet proprias.

ITEM, quia non licet secundum Cordubam inuaso, vt euadat mortè, per callem angustum equitati transilire cum periculo probabili conculcandi infantem medio calle prostratum. Neque licet offerre tyranno alienas pecunias, quo saluem meas, quando tyrannus quærebat meas. Neque videtur licitum in naufragio, quando iam sunt duo constituti in tabula, quæ ambos saluare non potest, si alterum socium alter à tabula propellat, & protrudat in mare, quò ipse solus periculū mortis euadat: ergo neque licet præponere res suas, ea saluando, quando periculo accommodataræ res obijciuntur.

AT his nihilominus non obstantibus vera est decisio Syluestri vbi supra, quæ in his consistit punctis. Dicitur ergo primò, quòd si commodatum fuit factum gratia accommodantis (sive regulariter alias gratia commodatarij & non commodantis fiat) tunc commodatarius res suas etiam viliores præferre potest. l. si vt certo. ff. commo. & interdum, si autem commodans nõ accommodauit in gratiam sui: solum res suas viliores, tunc comodatarius præferre nõ poterit, facit l. quod Nerua in fin. ff. de pos. & patet, quia in prædicto

*Questio.**Sent. Garc.**Ratio eius.**Ratio 2. au flor.**Respon.**Dictum 1.**Dictum 2.*

dicto casu, quando solum in gratiam sui ipsius rem accommodauit, commodatarius solum tenetur de dolo, & lata culpa, sed vbi sic tantum tenetur, potest proponere sua viliora aliis non: ergo.

SECVNDO dicimus, quòd quòdo commodatum fuit factum gratia commodatarij tantum, vt regulariter fit, tunc commodatarius si res suas sint eiusdem pretiositatis cum sibi rebus accommodatis suas res proponere nõ potest, quòdo omnes, scilicet, suas, & accommodatas à periculo saluare non potest, facit l. in rebus. ff. commo. & patet, quia commodatarius in hoc casu tenetur etiam de leuissima culpa, & qui de leuissima culpa tenetur, non potest præferre res suas viliores, aut equè pretiosas cum accommodatis.

Dictum 3.

TERTIO si verò commodatum fuit gratia vtriusque, quia accommodatus est equus, verbi gratia, ad comitandum communem tam commodataris, quàm commodatarij amicum, tunc dictum fit tertium, scilicet, quòd potest in hoc casu præferre res suas æquales accommodatis, quia cæteris paribus potest plus sua diligere, quàm aliena, & patet. Quia hic solum commodatarius tenetur de leui culpa, quia gratia vtriusque commodatus est equus, idè si non posset saluare equum, quin amitteret rem suam æqualis valoris, posset suam rem præferre equo.

Dictum 4.

QUARTO dicitur quòd commodatarius, etiam si gratia sui tantum factum sit commodatum, potest res suas (si sint pretiosiores) præferre rebus sibi accommodatis. Hoc autem patet, quia quilibet diligens, & diligentissimus hoc faceret, & ipse commodatarius ad plus non tenetur, sic enim intelligitur. l. si vt certo. ff. commo. §. quia verò senectute, & patet quia commodatarius, qui gratia sui tantum recipit, vt fit communiter tenetur de leuissima, qui autem tenetur de leuissima solum pretiosiora sua præferre potest.

Document. Syluestri vile ad multa.

INSUPER hoc documentum in hac materia, quòd loco vbi supra sum Instruct. Negot. lib. 2.

mè commendat Syluester, vt pote ad multa dissoluenda dubia, conferens animaduersione est dignum, scilicet, quòd qui tenetur de dolo, possint præponere viliora sua, qui verò de leui culpa sua æqualia præponere possunt, qui autem de leuissima sua pretiosiora solum præponent.

AD obiectiones autem ex parte Garciae à principio propositas dico, quòd ex praua intelligentia questionis sunt, & præter propositum sunt, neque contra nos militant. Quia ipse Garcia intelligit, quòd non licet possit tunc exponere periculo res alienas, vt tradendo eas raptoribus, vel proijciendo eas in mare in naufragio, quò saluemus nostras, quòd nos libenter ei concedimus, quia non sunt facièda mala, vt eueniat bona, & vitetur nostra damna nos autem in præsentii questione solum loquimur in casu, quo res comodata, & res commodatarij in tali periculo sunt constitutæ, quòd iam casus fortuitus inuexit (vt quia flagrat incendio domus, vel quia sic irruerunt in eam raptores) iam commodatarius res suas, & accommodatas, quas ibi habet simul saluare non possit eas abscondendo, vel inde educendo, nam poterit tunc in casibus hic commemoratis sibi concessis res suas ponere in tuto, relinquendo ibi commodatas, vt pote, alienas, saluando tantum suas, quæ vtrasque saluare non potest. Non tamen licet tunc, vt proponebat recte obiectio Garciae, tradere positivè res commodatas, & alienas raptoribus, quo saluet suas, quia hoc esset cooperari furto, sicut in casu pueri & tabulæ, in naufragio obiecto videtur interuenire operatio positiva ad mortem.

SVBSEQUITVR & alia questio, scilicet commodatarius, an teneatur de casu fortuito, & de qua culpa teneatur? Ad vtramque partem quæstionis responsum primò ad primam dicitur, quòd commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi in tribus casibus primò, si culpa sua accidit.

SECVNDO si interuenit pactum, quia commodans non vult stare sub

*Ad obiect.**Garcia.**Questio.**Dictum 1.**Exceptio 3.**à casu fortuito.*

Exempli.

aliquo casu fortuito. Similiter tertio si fuit in mora restituendi rem commodatam, cap. vnico. de Commo. & l. in rebus. ff. commod. & C. com. l. 1. & ff. de Actio. & oblig. l. 1. §. is vero qui. Circa primum exceptum casum, scilicet nisi culpa accidit, nota exemplum, quo eum exemplificat Syluest. verbo, commod. q. 9. nam ponit exemplum, vt si, verbi gratia, commodatarius accipit commodatum equum iturus ad villam, & peregit iter ad bellum, ibique casu equus perijt. Circa quod notat Nauarrus in Summ. Lat. cap. 17. num. 183. scilicet, quod saltem in foro conscientie restituere non tenetur quis sibi commodatum, quod perijt, aut deterius factum est alio vsu, si certum est eodem modo perituum, aut deterius effectum iri apud dominum, si apud illum fuisset, ex casu fortuito: quia tunc non videtur minus habere dominus, quam deberet habere, iuxta regulam D. Thomæ, quod si hoc ita est: pariter dicendum videtur in exemplo adducto à Syluest. quod si equus, qui perit in itinere alio ab eo, ad quod est accommodatus identidem certo periturus erat, & deterius efficiendus erat sine culpa, sed casu fortuito in itinere ad quod est accommodatus, non est restituendum domino damnatum, quia nihil minus habet in hoc casu, quam aliàs deberet habere.

*Circa 2. ca
su except.*

CIRCA secundum casum exceptum, scilicet nisi interuenit pactum de stando sub casu fortuito, rursus memorie mandandum est, quod dictum est supra, quod commodatarius ex generali pacto, scilicet, vt teneatur de omni casu fortuito nullo expresso, secundum Ioan. Andr. cap. vnico. de Commo. non tenetur: ne quis sub inuolutione verborum cogatur renunciare ei iuri, cui non esset in specie renunciaturus. Hoc autem in conscientia maximè tenet, secus autem est si aliqui casus fortuiti fuerunt nominati, & secuta est clausula generalis videlicet, & sic de omnibus alijs, ita Bart. in l. sed & §. quis. §. quæsitum. ff. Si quis caus. Nam in hoc casu veniunt casus fortuiti similes expressis, & nomi-

natis, & non maiores: non enim generalis clausula in odiosis comprehendit maiora expressis, quod confirmat notabilis textus in Clem. non potest, de Procurator. Secus est in non odiosis, authore Innoc. in cap. sedes, de Rescript.

HÆC autem supra dicta etiam vera esse intellige, etiam si tale pactum generale iuramento firmetur. Nam iuramentum obligatio non se extendit ultra consensum iurantem, quia tantum iuxta eius intentionem, qua se voluit astringere, obligat, cap. quinquaginta, de Iureiurand. intellige etiam si res commodata æstimetur: quia æstimatio non facit quod commodatarius ad plus teneatur, quam si non æstimetur, vt docet Panor. in d. cap. vnico, de Commo. Ad hoc ergo facit tantum æstimatio hæc, vt si res commodata ex culpa recipiens pereat, dominus liberetur à probatione valoris rei commodata: si aut, vt supra dictum est, res æstimata datur cum pacto, quod vel res, vel æstimatio reddatur, periculum preemptionis transit, ad deterius rationis. l. plerumque. ff. de Iure dot.

ADVERTE vltimò, quod licet pactum de subeundo casu fortuito, ex iure imponi commodatario non sit prohibitum in conscientia: tamen si res commodata de se esset magno opere subiecta periculo (vt quia equus, qui est commodatus, est valde morbidus) facere tunc commodatarium subire eius mortis periculum, præsertim si hoc ignoret, culpa, & iniustitia non videtur carere.

CIRCA verò tertium casum exceptum, scilicet, nisi fuit in mora restituendi rem commodatam, aduerte cum Syluestro loco citato, quod licet morosus commodatarius teneatur, si res perit: nihilominus tamen in conscientia, si eodem modo erat apud dominum peritura, non tenetur nisi ad interesse, si quod dominus passus est propter moram. l. fin. §. ff. ad l. Rhod. de Iact. ita etiam Fulg. & Mar. in l. q. te. ff. Si cert. per. & Summa Ang. verbo, commodatum. & Nauar. in Summ. Lat. cap. 17. num. 183. At licet Accur-

*Nota val.
de Anura
mentii vali
det pactum
generale de
casu fortui
to.**Nota.**Aduert. 1.*

teneat contrarium, sed hoc est verius saltem in conscientia, vt tradit Syluest. verbo, Mora. q. 4. cuius rationem reddit, quia alias tunc ceditor cum aliena iactura lucraretur.

EX quo infert etiam Nauarrus pecare commodatarius, qui rem sibi commodatam cum domini damno notabili alteri commodat. l. qui vas. §. si ergo. ff. de Furt.

ADVERTENDVM item secundò est, quia hæc documenta ad hanc materiam, & ad materiam de contractibus communia sunt, scilicet quòd moram, postquam tenetur commodatarius, & quilibet alius creditor de casu fortuito, incurrere dicitur ille tantum, qui non facit, quòd facere tenetur, & eo tempore quo tenetur, vt notatur cap. vlt. de Loc. Adde etiam, quòd quando dies apposta est obligationi, non requiritur monitio, vt quis constituitur in mora in dict. cap. vlt. quia dies pro homine interpellat.

SED quid si dies non sit expressè apposta. Respondeo dicendum, quòd in commodato satis est, si fit vsus certus, & prædefinitus, & tempus tacitè sit determinatum, vt quando commodatus est liber ad transcribendum, intelligitur tacitè esse accommodatus pro tanto tempore, quantum exigitur ad transcribendum. l. interdum. & l. continuum. §. cum ita. ff. de Verb. oblig. atque idè ante completum vsu reuocari non potest, cap. 1. de Comm. & in hoc differt commodatum à precario extrà de Precar. c. fin. & ff. eod. l. 1.

MONITIO re IN alijs autem contractibus, vbi expressè tempus non est determinatum, monitio requiritur, vt tradit Panormit. in cap. licet Heli. de Sim. & cap. 2. de Accus. quamuis glossa dicit in d. cap. licet Heli. quod in pecuniarijs admonitio est de honestate, non de necessitate.

PERPENDENDVM est etià, quòd morosus commodatarius sicut, & alius debitor tenetur ad restitutionem, tam damni emergentis, quam lucri cessantis ipsi commodatori, vel creditori. Notandum est autem, quòd

ab hac restitutione excusat primò legitima exceptio. Nam non dicitur esse in mora, qui potest se legitima exceptione tueri, per regulam non est in mora. de Reg. iur. lib. 6. Ex quo corollarie inferendum puto, quòd in conscientia ad id damni, vel lucri restituendum non tenetur, qui in conscientia via reparationis iustæ, & indirectè rem commodatam retinuit ultra tempus. Nam hoc est de mente Syluestri verbo, reparationis. q. 3. q. 2.

SECUNDò ab hac restitutione excusat ignorantia inuincibilis, & inculpabilis, quæ dicitur à iuristis ignorantia probabilis, qua quis ignorabat quando, & quid teneretur restituere, quia ignorantia hic excusans à culpa excusat à restitutione. Sicut etiam bona fides excusare dicitur, si durante bona fide res fuit consumpta, neque ex tali consumptione possessor bonæ fidei factus est locupletior. l. certum. C. de Re vend. & l. si me. & Titium. ff. Si cert. petat. excusatur quoque in conscientia, si eodem modo apud dominum erat peritura, quia tantum ad interesse tenebitur ita Syluest.

AT nunc pressius inquirendum est, an impotentia excuset commodatarium à mora restituendi rem commodatam, ac per consequens excuset à restituendo interesse damni emergentis, & lucri cessantis ex tali mora orta (& videtur certè quod non excuset) nam secundum Syluestrum verbo, contractus. quæstio. 2. commodatum computatur inter contractus bonæ fidei, sicut etiam venditio, locatio, & conductio depositum, & permutatio, at in contractibus bonæ fidei venit vltura, id est, interesse ex mora, quia iudex potest æstimare ex bono, & ex æquo, qui venit recompenandum, vel restituendum. Nam in hoc distinguuntur contractus bonæ fidei à contractibus stricti iuris, scilicet ab stipulatione, mutuo, & similibus: ego cum æquitas videatur suadere, vt commodator seruetur indemnis, etiam in casu impotentie, dum commodatarius non potest etiam sine culpa sua impeditus rem commodatam restituere in præfixo ter-

*Corol.**2. excusat
ignor. probab.
bilis.**Quæstio, an
impotentia
excuset com-
modatariu
à restituend.
Obiectio.*

mino, vt interesse soluat damni, vel lucri cessantis commodatori, videtur dicendum, quod impotentia restituendi commodatum in termino ab hoc interesse soluendo non excuset.

Cōfirmat.

ET confirmatur, quia si quis ex impotentia, scilicet quia non potest statim restituere sine iactura sui status excusaretur ab statim restituendo in termino, prout aliās teneretur, non propter hoc excusaretur à soluendo principale debitum, & simul interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, quod ex mora inculpabili restituendi creditori accresceret: ergo à simili, impotentia, & mora inculpabilis restituendi in tempore commodatum non excusauit commodatarium à prædicto interesse si sequatur soluendo.

Incontr.

INCONTRARIVM est quod Magister Mercatus asserit libro de Cōtract. lib. 1. cap. 12. fol. 53. scilicet quod qui sine culpa sua decoxit substantiam, factusque est impotens ad soluendum in tempore, potest vti dilationibus, *asperas*, Hispanicè nuncupatis, neque tenetur, cum venerit ad pinguiorem fortunam, nisi tantum principale debitum soluere: non enim tenetur ad prædictum interesse etiam inde secutum soluendum creditoribus, nisi in culpa soluendi in tempore cum posset, fuit.

De his que stion. vtilis ad multa.

IGITVR, quia decisio huius questionis non parum confert ad alia, consimilia dubia decidenda, liber primo ei facere satis, & deinceps quid in simili casu circa interesse hoc soluendum, vel non soluendum in alijs materijs debitorum sit dicendum, patefaciemus.

Dictum 1.

DICIMVS ergo primum ad punctum questionis proprium, scilicet per distinctionem respondendo, quia aut commodatarius incidit ex sua culpa etiam leuissima in illam impotentiam rem commodatam, puta equum in tempore signato restituendi, aut sine culpa sua in talem impotentiam incidit. Si primo modo hoc est expressenti, aut precedenti culpa factus est impotens ad equum, verbi gratia, accusatum in tempore restituendi

In potentia sine culpa vel cū illa.

dum, tenetur tunc commodatarius non solum ad restituendum equum, si pereat, sed insuper ad damnum, vel interesse lucri cessantis iacturam, quæ commodatori inde obuenit. Patet autem hoc, quia hoc textus cap. vnico. de Commodar. comprobatur, vbi decernitur, quod commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi interueniat culpa, aut mora: hic autem, vt supponimus, & culpa causans talem impotentiam præcessit, & talis mora culpabilis fuit, & talis impotentia in sua causa.

SECVNDÒ dicitur, quod si commodatarius in illam impotentiam incidit sine culpa, vt quia iusto impedimento est impeditus, quod euitari non potuit, ad non restituendum commodatum in tempore non tenetur ad tale interesse damni, aut lucri cessantis restituendum: tenebitur tamen post ad stipendia, verbi gratia, equi ac commodati soluenda, si quia erat absens, & præpeditus est cum tempore præfixo reddere suo domino eo, vsus est ad aliqua conficienda itinera, vel alium finem.

HOC autem patet quoad primam partem, quia impedimentum, quod euitari non potuit, casu fortuito comparatur. At commodatarius de casu fortuito non tenetur, iuxta cap. vnicum. de Commo. nisi interueniat culpa, pactum, aut mora, scilicet quam non excuset absoluta impotentia. Hic autem, vt supponimus, nihil horum interuenit, quia licet interuenit mora, sed non fuit culpabilis in se, vel in sua causa, & excusata est ex impotentia restituendi commodatum: ergo commodatarius non tenetur ad interesse, & sic glossandus est Syluester verbo, mora, questione 4. vbi ait, quod morosus debitor, vel emptor tenetur ad interesse damni habiti, vel lucri cessantis. Nam id intelligit de moroso mora culpabili: non autem mora inculpabili, qualis est, quæ ex impotentia comringit. Nam & in hoc sensu statim se Syluester explicat dicens aduerte, quod mora, & culpa æquiparantur & patet. l. Cellus. §. i. ff. de Arbitris, & l. q. re. ff. de reb. credi. hoc intellige nisi.

Probat.

Dictum 2.

Probat.

Probat.

nisi p. actum fuit de soluendo interesse post moram.

Quæst.

ACCEDIT ad hoc secundum punctum simile absoluendum, quod conduceret pro alijs, materijs, scilicet, quando sit interesse soluendum, vel non: circa hoc autem dicimus. Primo, loquendo de mutuo, si quis mutauit, & patitur damnum propter mutuum, si non fecit pactum de damno, vel interesse soluendo, mutuarius non tenetur restituere. Ita Victoria in scholijs supra. 2. 2. D. Thomæ anno 1535. quod ego ipse iuxta eius mentem amplio, atque extendo etiam ad casum, quo in tempore non soluit ex inculpabili impotentia. Nam & pro hoc quoque casu facit eius ratio, scilicet, quod cum abfuit pactum, non tenetur ad damnum accidens sine culpa sua. At hoc assertum Victoria iuxta mentem Mercati expressam in argumento, sed contra, ad alios debitores, qui sine culpa sua impotentes facti sunt ad soluendum, in tempore, extenditur, quia hi secundum ipsum vt possunt dilationibus sibi concessis, neque venientes ad pinguiorem fortunam tenentur restituere interesse, aliquod ex dilationibus subsecutum, sed tantum fortem debitam.

Dictum 2. de poena.

ADDE secundo, quod secundum communem sententiam doctorum licet cuiunque creditor, vt se feruet indemnem, pacisci de pena sibi soluenda, si sibi non soluatur in tempore, quam potest exigere etiam si nullum aliud amittat interesse, si ex culpa sua debitor omittat soluere in tempore in contractu conueto. Ita Victoria loco citato, & Syluester vsura. 1. questione 28. Addit tamen Victoria, quod re vera suspecti sunt valde tales contractus, nam multa requiruntur ad eorum validitatem. Nam cum est conuentionalis ex consensu, scilicet, partium, ista poena sic imposita secundum Sylu. sibi præsumitur apposta in fraudem in his casibus quoad præsumptionem fore exterioris.

Præsumpt.

PRIMO si creditor aliās consuevit conerari. l. Iulianus de emptio. &

venditi. & l. vel vniuersorum. ff. de pigno. actio. Secundo quando (vt aliquibus doctoribus placet) poena excedit interesse.

TERTIO quando per singulos annos, vel menses dicitur committi Auth. ad hæc. C. de Vfur. vide aliās præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio poenæ conuentionalis illicita erit in contractibus ad creditum. Primo, secundum Scotum in 4. sentent. distinct. 15. si creditor mallet debitorem incurrere poenam, quam sic soluere, quia esset vsura. Secundo, vt aliquibus placet, quando creditor eam apponens credit, quod debitor ex impotentia poenam incurreret. Tertio generaliter si apponatur in fraudem, scilicet, ad sic accipiendum aliquid ultra fortem debitam. 12. q. 3. fraternitas, & de arbit. capit. dilecti. & quod ibi not. quod si per hæc non constiterit in foro exteriori recurritur ad prædictas præsumptiones.

CIRCA prædicta occurrit, & quaestio non omnino facilis ea nempe est, an si creditori non soluit debitor in termino ex impotentia, vel citra culpam suam, poena conuentionalis à principio contractui apposta tunc sine labe vsuræ exigi possit? Iam in hac quaestione à se inuicem dissident Syluester vsur. 1. q. 28. penes finem, & Victoria loco vbi supra. Nam Syluester negat exigi posse, Victoria autem affirmat. At Garcia lib. 1. de Contract. pagi. 364. Victoria accedit hac persuasus ratione, scilicet, quia poena hæc conuentionalis apponitur in fauorem creditoris, & in recompensam sui interese.

IGITVR pro decisione quoniam præmittendum est, quod pactu soluendi aliquid, si debitor in præfixo termino non soluerit principale debitum, potest interuenire in contractu vno modo sub nomine & intentione poenæ ad coercendum dilationem morosam debitoris, alio modo intentione compensandi sibi interesse damni, aut lucri cessantis, si post moram contigerit.

HIS.

3

Illicita poena.

na.

1

2

3

Quæst. an poena conuentionalis exigi possit in termino dicitur soluitur non est. Variat Syluester et Vili.

Prænotat.

Distum 1. HIS suppositis dicitur primò, si prædictum pactum fuit appositum sub nomine, & intentione poenæ ad coercendam, & puniendam culpam moræ: tunc magis iuri, & rationi consona est sententia Syluestri, scilicet, quod si debitor non soluit in termino ex impotentia, vel citra culpam suam poena exigi non potest sine vira. Probat autem Syluester, quia vbi non est culpa, non debet esse poena. C. de poen. l. sancimus, alias rationes ex crescentiæ videretur exigi, quæ vsuram facit. 14. quæstio. 3. cap. si foene raueris.

Distum 2. DICITVR secundò, quòd si apponatur tale pactum ratione compensandi interesse damni, vel lucri cessantis contingentis ex mora tunc reuera, si ex tali mora etiam inculpabili ex impotentia obueneret, licet tale pactum in foro exteriori forte reprobaretur, vt vsurarium, quia etiam stante mora posset damnum non cuenire, pro quo tamen interesse certum ex pacto prætenderet: tamen stando in conscientia, quando tantum voluit suæ indemnitati consulere solum paratus sibi recompensare de damno per illud pactum si accideret, aliàs statues nihil exigeret præter sortem, nihil molitur iniustum, si tale interesse damni etiã ex mora inculpabili exigat, quia pactum in conscientia valuit iuxta reatam intentionem creditoris pacificè tis, & in hoc sensu vera est sententia Victoriz, & Garcia, quia hic locum habet prædicta ratio Garcia. At in conscientia dum non constat, quo nomine appositum fuit tale pactum, an nomine solius poenæ, aut interesse, recurrendum est ad intentionem pactum ponentis, quod si nomine poenæ, & interesse recompensandi simul damnus, si accideret, constaret illud pactum appositum, tunc quatenus, vt poena est appositum, non haberet locum, vbi mora post ex impotentia, vel citra culpam contigit, haberet tamen locum in casu, quo ex impotentia etiam inculpabili damnus accideret ex soluendi mora, quia illud pactum fuit velut quædam præmonitio, quæ se voluit

Quid in cōscientia in dubio.

creditor indemnem seruare à suo interesse per moram amittendo.

HINC corollarie sequitur Garcia lib. 1. de Contract. pag. 362. non satis aduertenter affirmasse ex mente Caieta. in summa verbo vsura capit. 2. quarto casu, scilicet, quod creditor à moroso debitore potest prætere duplex interesse, vnum ratione poenæ conuentionalis posita non in recompensationem detrimentorum, & aliud ratione detrimentorum. Primò quia Caieta. quem ipse in gratiam huic ius allegat, loquitur ibi, vt apparet de debitore moroso culpabiliter, non vero de eo, qui citra culpam factus est impotens ad soluendum in tempore: quia ab hoc non potest exigi interesse poenæ, vt poenale est: imò quid sit de rigore. iuris in vtroque foro, sed loquendo ex æquitate & in conscientia æquum est, postquam indemnitas seruatus est creditor recuperando debitum, & detrimentorum interesse, vt tunc non exigat poenam. Nam negandum non est in appositione poenæ habere respectum creditorem ad suam indemnitatem aliquo modo seruandam, ergo postquam indemnitas seruatus per recuperationem principalis, & interesse, non debet ex æquitate exigere poenam etiam à culpabiliter moroso, ne nimis emungendo videatur velle elicere proximi sanguinem, & relinquere illum omnino exagum, maximè cum suspecta sit ista impositio poenæ secundum aliquos, cum excedit interesse.

PRÆTEREA in dubiū reuocari solet, vtrum ista poena conuentionalis in casu, quo iuste est posita, soluenda sit ante iudicis condemnationem in conscientia. At videtur quidem, quod sit soluenda, tum quia ego possum mihi imponere poenam, & obligare me in foro conscientie, & alius me consentientem sic posset obligare, & sic videtur fieri, dum in contractu adhibetur poena conuentionalis.

TVM quia contractus conuentionalis æquiualeat sententie iudicis, sed sententia iudicis statim obligat in conscientia.

Corol. Notatur Garcia de rigore.

Aequitas hic seruanda.

Quæst. an poena conuentionalis soluenda ante condemnationem iudicis. Arg. 1. Victor. Arg. 2.

scientia, ergo etiam conuentionalis incurfa poena, hæc sunt autem argumenta Victoriz, licet ipse loco citato potius inclinet in negatiuam secutus Adrianum.

IN CONTRARIVM autem est Fel. in c. 1. de const. nu. 43. & Decius ibidem, nu. 2.

DICENDVM est ergo, quod opinio negatiua quippe, quæ equitati, & rationi magis consona est, tenenda est, scilicet, quòd poena conuentionalis videlicet ex consensu partium imposita etiam iam incurfa non obligat in conscientia ad sui solutionem ante condemnationem iudicis, nisi sit poena, quæ in satisfactionem interesse debeat, quæ proprie non est tunc poena, sed solutio interesse. Hanc opinionem amplexus est Adrian. in hanc magis inclinavit Victoria contra limitationem Panormitan. huic tandem accedit Nauarrus in sum. Lat. cap. 23. nu. 67. & 68. vbi mutat sententiam, quam olim tenuerat cum Felyn. & Decio, quam ait sibi nunc plurimum displicere. Neque Ancha. d. cap. possessor. illam affirmare.

Prob. 1.

- 1. PROBATAVR autem multipliciter quoad primam partem, tum quia nemo quantumlibet iustus, & timoratus hanc poenam conuentionalem, nisi coactus soluit. Tum quia cum ferme in omnibus contractibus mundi hæc poena imponatur, & passim incurrat, si ad eius restitutionem contractus statim post incursionem eius in conscientia tenerentur, durum confesarijs esset negare absolutionem carè tibus proposito eam statim soluendi.
- 2. Tum quia viros aliquos honestos & pollentes, parum decet huiusmodi poenam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, cap. suam. de poen. & cap. fraternitas. 12. q. 2. quamuis stando in rigore, iuris possit, tum quia non est cordi apponentibus has poenas, neque eas acceptantibus ad eas obligare, vel obligari ante condemnationem, quia solum ad compulsionem obseruationis contractuum, & legum solent apponi. Tum quia & sic communis animi conceptio omnium dicitur, & con-

suetudo etiam ita interpretatur. Tum quia contra inclinationem naturalem est constituere partem iudicem, & executorem suæ poenæ, & quia dum poena ante iudicem non petitur, videtur creditor principali esse contentus, & quia aliàs durum est, inquit Victoria talem poenam soluere antequam exigatur: quare inquit ego non condemnarem illum, si eam nollet soluere ante condemnationem iudicis. & poena debet esse mitis secundum Nauarrum, & non debet peti primo die termini, sed expectandi sunt 20. dies secundum Mercatum.

PROBATVR autem dicta sententia quoad secundam partem, quæ est Anch. recept. in c. peccatum de reg. iur. in 6. nu. 10. quia cum talis poena in satisfactionem interesse cedit, non est poena saltem ex parte recipientis secundum omnes, & secundum glossam vltimam receptam ca. peccatum. cum ergo loco satisfactionis interesse cedat, sicut hæc satisfactio statim in conscientia debetur, ita & poena loco eius cedens, saltem quoad tantam eius partem, quantum est verum interesse eius, cui est debitum, ita tex. glo. & doctores latè tradunt in l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod inter. prof. At per supra dicta soluntur argumenta Victoriz à principio posita, quia non est ea mens partium se obligare ante condemnationem, neque conuentionalis poena æquiualeat sententia iudicis, vt consuetudo interpretatur.

AD argumenta in principio quæstionis principalis posita respondentem dicimus ad 1. obiectionem, conceditur, quod in contractibus bonæ fidei, vt in commodato venit vsura, id est, interesse soluendum, quando interfuit culpa in vtroque foro, imò in foro exteriori etiam quando præsumitur culpa. Aliàs etiam si commodataris causa fuerit damni ex impotentia inculpabili restituendi rem, si non intercessit pactum à principio de interesse restituendo, quia hoc pactum iuxta c. vnice de commu. bene potuit apponi, si non fuit appositum, non tenetur ad refartionem interesse, quia iuxta

Ad argum. Victor.

Ad arg. sec. obiect. 1.

Nota Val. de.

iuxta c. si culpa tua de iniur. & damu. dato adiuncta glossa ibi ad hoc, quod teneatur, qui damnum dedit, seu iniuriam irrogauit, necesse est culpam interuenire, alioquin non tenetur, sicut neque infans, aut furiosus tenetur de damno à se dato, quia culpa carent in dando damnum.

Ad 2. obiect. AD secundam obiectionem, respondetur primò, quòd est differentia inter debitorem, qui tenetur exsoluere aliquid, & ex absoluta impotentia non potest illud soluere in tempore, & interim eum, qui de obligator obstatim restituendo, quia non potest id facere sine iactura decentiæ sui status, quoniam primus ex impotentia absoluta excusatur, secundus verò ex difficultate: non ac verò secundum Bart. l. continuus, §. illud, ff. de Verb. obl. difficultas non impedit diem obligationis cedere, saltem in foro exteriori, bene tamen impossibilitas hoc impedit. Vnde impotentia inculpabilis, id est, absoluta, excusat ab interesse reificando, sed ab hoc non excusat difficultas.

Secunda sò SECUNDO & melius respondetur, quòd excusatio, qua excusatur quis à restituendo in termino, quando id non potest facere sine iactura status, fundatur in ratione Scoti, scilicet quoniam creditur tunc rationabiliter, debet esse contentus, ac non tenetur rationabiliter esse contentus de hoc, quod suum interesse sibi non refartitur, quando debitor non venerit ad pinguiorem fortunam; ergo in potentia, qua quis non potest soluere in termino sine iactura status: quia non est absoluta non desobligat ab interesse damni, vel lucri cessantis creditori, postea (cum suppetuerit facultas) soluendo. Sicq; limitandum venit iuxta prædicta, quod in tomo 1. & 2. parte, in materia de Vsurâ, vel alibi memini me asseruisse de mente Metinæ Complutenfis, scilicet, quòd debitor inculpabiliter impotens ad soluendum licet excusetur à poenâ: non tñ ab interesse soluendo, quia intelligitur, dum appositum fuit pactum de eo soluendo, alias cessante pacto iuxta dicta non tenetur.

De quali culpa commodatarius teneatur, commodator rei vitiosa, quando teneatur de damno, & quid si commodatarius non potuit vi re commodata intra tempus, et quomodo probabitur rem commodatam: sine culpa perijisse, & quid si probata amissione rei commodata ex aduerfo allegetur culpa, vel dolus.

CAPVT XXXV.

IAM supremam manum huic materiæ imposituram, ne quid desit quod de siderari merito possit, reliqua hunc attinentia hic prosequeremur, & primò nosse oportet, de quali culpa commodatarius teneatur, an semper etiam de leuissima.

DICITVR ergo primò, quòd recipiens rem commodatam, si recipit gratia sui tantum, vt communitate accidit, si res deterioreretur, vel pereat, tenetur de dolo, & culpa lata, & leui, & leuissima, vt patet c. vnico. de Commodat. quia in talibus debuit adhibere talem curam, qualem & in rebus suis, sed neque hoc sufficit, si res commodata potuit diligentius custodiri, ff. de act. & obli. l. 1.

SI verò recepit commodatum gratia commodantis tantum, vt si commodauit aliquis vestes commodatario, quo ornatio ad commodantem veniret, vt ipsum comitaretur, & honoraret, tenetur de dolo tantum. l. si vt certo, ff. eodem. At Hostiensis placet, quòd in hoc casu teneatur etiam de lata culpa, & hoc ita tenendum est, quia lata culpa æquiparatur dolo. l. quod Nerua. ff. de Pos. vbi dicitur, quòd lata culpa est si minor cura alienis rebus adhibeatur, quam proprijs. Consentit Nauarr. in Summ. capit. 17. num. 184.

SI autem vtriusque gratia commodatur, vt commodantur vasa argentea, & alia similia ad honorifice aliquem dominum, vel amicum communem excipiendum, tenetur tunc commodatarius ad damnum dolo, aut lata, aut leui culpa datum, sed non ad id, quòd leuissi-

leuissima datum est. l. contractus. de reg. iur. & ca. 1. de Commod. cum annot. ibi à Pan. & ab alijs, & secundum glo. l. si vt certo, §. interdum, ff. eod. & secundum Host.

Dub. SI autem quis quærat, an prædicta specialia sint in commodato, an verò generaliter competant alijs contractibus. Respondet Pan. in c. vnico. de Commod. hoc esse generale, in omnibus contractibus, ff. de regul. iur. l. contractus. fallit tamen in precario, vbi quis non tenetur nisi de dolo, quia precarium potest semper reuocari, non autem commodatum.

Quæst. an quis teneatur de damno dato sua culpa leui. I AM hic succinctè ab ea quaestione nos expedimus, scilicet an quis teneatur de damno dato sua culpa leui, quæ in foro conscientiæ ad mortale non peruenit, quoniam supra latius, & præsius eam examinantes, tandem cum Nauarro in Summa capit. 17. num. 184. & cum Metina in sua Instruc. §. 30. de Resti. fol. 157. & cum communi opinione tenuimus contra Sotum lib. 5. de Iustitia & iur. quaest. 7. arti. 3. qui (vt tradit Nauarrus) recenter contra omnes tueretur negatiuum, ac proinde identidem hic tenemus contra eundem affirmatiuum, scilicet, quòd tenetur de damno dato leui culpa, is qui tenetur de leui culpa, vt contingit in contractibus, qui gratia vtriusque celebrantur, etiam si talis leuis culpa non pertingat in foro conscientiæ ad culpam mortalem: quia (vt ait Nauarrus) obligatio hæc non, tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

Resp. contra Soti. ADDE, quòd commodans alicui rem vitiosam scienter, & non dicens commodatario vitium tenetur de damno, propter hoc secuto secundum glossam in d. ca. vnico. de Commod. Si autem reuelauit vitium, aut non reuelauit, quia ipsum latebat, non tenebitur de damno. l. in rebus, ff. eod. At verò in casu, quo tenetur de damno, quia scienter rem vitiosam commodauit, non tenebitur in infinitum. Sicut Syl. restitutio. 3. §. 9. ait qui vendit scienter tignum violatum nihil dicens tenetur de ruina domus, & de

Vbi hic tenetur de dolo.

pensione soluta ab eam conducente, quòd est interesse extrinsecum. l. Iulianus. non tamen in infinitum, quia non veniet pensio longo tempore, sed vt videtur vice prima tantum arg. l. Neratius. de Ser. corr. vbi corruptor tenetur de seruo, & de his, quæ a portauit fugiens: non autem de alijs, quæ postea successiuè furatus est. Sic, qui commodauit rem, quæ quia vitiosa erat, & vt talis cognita, ignorantia commodatario causauit damnum, tenebitur, vt si commodauit instrumentum vitiosa lædencia faciendum opus.

Nota. IN SVPER notandum venit, quòd si commodatarius non potuit vi re commodata infra præfixum tempus, etiam sine culpa sua, non poterit ultra illud tempus vt sine licentia commodantis, secundum Pan. in d. ca. vnico. de Commod. nisi forsitan sub rati habitatione probabili, vt quia commodator amicus est, & absens, & creditur, quòd habebit acceptum.

Quæst. an commodatarius allegans res perditas teneatur probare. VLTIMO quæritur pro complemento materiæ, vtum commodatarius, vel depositarius, vel huiusmodi allegans res perditas hoc probare teneatur, & qualiter. Vide pro hoc Pan. in c. bona fides. de Depos. & Bartol. in l. si quis ex argentarijs. ff. de Eden. qui concludunt, quòd qui tenetur iure actionis exhibere eam, vt in commodato, deposito, & similibus, si dicat se rem perdidisse tenetur probare hoc, alioquin condemnabitur. l. si creditor. de Pig. act.

Quæst. quòd teneatur commodatarius probare res perditas. AT si quæzatur, qualiter hoc probabit, cum contingat sæpè rem clandestinè interire. Respondetur, quòd quidam sunt casus apertissimi, vt incendium, vis hostium, tempestas, & id generis alij casus, & tunc tenetur aperte probare. l. si quis ex argentarijs eo. C. de fid. instr. l. fin. & l. si creditor. C. de pig. act. Quidam verò sunt casus occulti, vt latrocinium nocte commissum, vel raptus commissus in campis, & tunc sufficit per coniecturas habitore respectu ad qualitatem personæ, & similibus, vt, verbi gratia, si quis mane diluculo reperit ostium suæ mansionis effractum, vbi erant res depositæ, vel

vel intrauit locum periculosum eque ster, & rediuit pedester, & ait se in latrones incidisse.

Quasi. cui incubat probatio i allegando dolo, vel culpa.

TANDEM si pergat quis inquirere in casu, quo probetur amissio rei, & ex aduerso allegatur culpa, vel dolo, cui incubat probatio? Super hanc questionem concludit Bar. quod sunt quidam casus, qui de facili non accidunt sine culpa, vt incendium, vel furtum in propria domo, & in istis necessum est probare fortuitum casum, quasi prima fronte presumpcio sit contra allegantem. Quidam vero sunt, vt in plurimum accidentes sine culpa, vt vis hostium, & inuasio grassatorum, & in istis presumitur culpam abesse, vnde alleganti competit id probare.

De definitione depositi, de qua culpa depositarius teneatur. Et quod in tribus tenetur de leui, & limitatur tertius casus, Et quod in tribus casibus tenetur de leuissima, Et quod de casu fortuito tenetur in quinque casibus. proponitur dua regula generales, conducentes ad multa in conscientia, pactum de casu fortuito, an hic apponi possit, an depositarius in periculo possit preferre suas, an diligentior in sua re, quam in custodia depositi teneatur restituere.

CAPVT XXXVI.

QUONIAM inter contractus bonae fidei depositum solet connumerari, iam ad finem materiae de contractibus pro perantibus operaprecium est, & de contractu depositi hic mentionem facere, a definitione eius inchoando.

Dissa. depo.

EST autem depositum (auctore Hostiense) id quod custodiendum alicui, vel alicuius fidei datum, vel creditum est. I. ff. deposit. quod quidem in rebus mobilibus locum habet secundum glossam. capit. bona fides. de Depos. nisi quando a pluribus res immobilis, quae est in controuersia in sequestro deponitur capit. examinata. de Iudic. neque in eo transfertur dominium. I.

licet. ff. deposit.

IAM prima instat questio, scilicet pro qua culpa depositarius teneatur si depositum pereat, aut deterioretur. Respondetur, quod non in omnibus casibus de aequali culpa teneatur, sed iuxta distinctionem variam casuum. Quo circa dicimus primo ex sententia D. Thom. 2. 2. q. 63. art. 6. quod stando in regulari, & communi usu huius contractus, & in eius fine, quia regulariter gratia deponentis tantum sit, depositarius tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quae est dolo presumpcus, si res deposita pereat, vel deterior fiat secundum Azo. ff. mandati. si fideiussor. r. responsione. & c. bona fides. & ff. de pos. l. 1.

PERPENDENDVM est autem hic cum Syluest. verbo, depositum §. 2. quod si deterioratio talis sit, quod depositum reddatur inutile, deponenti reddetur aestimatio tota depositi, alioquin iuxta deteriorationis quantitatem arg. eorum, quae notantur in l. 1. ff. de aedil. edic. quod autem depositarius non teneatur, nisi de dolo, & lata culpa, & non de leui, probat Nauar. in Sum. c. 17. nu. 181. quia regulariter depositum gratia deponentis sit, & per contractum gratia tantum alterius partis initum, altera pars de culpa leui non tenetur.

SED quid, an in aliquo casu teneatur depositarius etiam de leui culpa? Dicimus secundum adhuc, quod in his casibus tenetur de leui culpa etiam. Primo si ob custodiam aliquam mercedem accepit, secundum Syluest. & Nauar. vbi supra patet, capi. bona fides eod. & ff. de pos. l. patet. quia quando sumus in contractu, in quo quis tenetur solum de dolo, & lata culpa, vt contingit in deposito acceptio mercedis pro custodia facit, vt aliquid plus obligetur: quare post acceptam mercedem tenebitur etiam de leui culpa, non tamen de leuissima, neque de casu fortuito, nisi praecesserit mora, vel pactum, quod ad id obligaret, licet validum non esset pactum, si apponere-tur ne depositarius de dolo teneatur, quia est contra bonos mores, & oc-

Quasi. pro qua culpa depositarius tenetur. Distum 1.

Distum 2.

Quasi. Casus de culpa leui in tres indeposito.

Limita. 207 ij casus.

casionem delinquendi subministraret, quod non licet capit. ex parte de consuetudi. & l. conuenire. ff. de Pact. dotali.

SECVNDO tenetur etiam de leui secundum Nauar. capi. 17. nu. 181. & c. 4. in sum. nu. 3. quando gratia etiam depositarij, & non solum deponentis gratia depositum factum est: quia in contractibus initis gratia vtriusque partis vtraque tenetur de leui, vt etiam testatur Metina in sua Instruc. §. 30. de resti. fol. 157.

TERTIO tenetur de leui, quando ipse depositarius gratis se offert ad custodiam depositi ita Nauarr. in summ. capi. 4. num. 3. quod sic probat, quia non debet ad amplius obligari ille, quam ille, qui propter stipendium idem facit, vt sentit Gregorius Nonus, in c. 1. de deposito, quia autem ob stipendium custodit solum, tenetur de leui, & non de leuissima, ergo neque iste, qui se offert gratis tenetur nisi de leui. At quoniam durum vi afferere, quod, qui gratis se offert ad custodiendam rem alterius, teneatur de leui, cum alias depositarius, qui gratia deponentis tantum custodit gratis, de dolo, & lata culpa solum teneatur (non enim per hoc, quod se gratis obtulit ob gratiam deponentis, & non suam maiori obligatione est grauandus) ideo Nauarrus in summ. cap. 17. num. 181. hunc tertium casum videtur limitare, vt intelligatur verum, quando ipse se obtulit custodere sic, vt in causa fuerit, quod qui deposuit alteri diligentiori committere omisit iuxta communem sententiam doctorum, atque sic tenet Nauar. cap. 17. numer. 18. tandem, cum fateatur se sequendo Decium in d. regu. contractus tenuisse prius contrarium, & tandem facit vnam exceptionem, scilicet, quod talis in casu tenetur de leui, nisi quando se ob suam humilitatem gratis obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam eius nauaret. Nam tunc etiam de leuissima tenetur, eo quod sui gratia tantum videtur depositum factum, & non gratia deponentis, quando sic fit.

QUARTO tenebitur commoda-

tarius, & etiam depositarius se offerens plus quam de leui culpa, si pacto ad id se afrinxit, scilicet, vt non solum de leui, sed etiam de leuissima teneretur, imo. vt de casu fortuito teneretur, se astringere potuit, quia contractus ex conuentione legem accipit, si conuenticio non sit contra substantialia contractus. ff. de posses. leg. 1. §. si conueniat. ita Panorm. in c. si. de condi. appof. & ca. tua de sponsalibus, & cognoscitur aliquid esse de substantia alicuius, quando sine eo illud stare non potest.

CONSEQUENS est iam & in quibus casibus etiam de leuissima culpa depositarius possit tenere et indagare. Igitur contingit hoc primo auctore Syluestro verbo depositum. §. 2. primo si causa depositarij tantum res est deposita. Accedit Metina in sua Instructor. vbi supra, & assentit Nauarrus in summ. c. 3. num. 3. vbi ait, quod Panorm. & Imo. qui tenent cum communi sententia, scilicet, depositarium sponte se offerentem obligari ob culpam leuissimam, fundantur in eo, quod huiusmodi depositarius praesumitur tunc accipere depositum propriae tantum utilitatis intuitu, & consequenter videntur sentire, quod si constaret illi contemplatione illius, qui deponit ad hanc curam custodiendi se obtulisse, non teneretur tunc nisi ex dolo, & lata culpa: quod si intuitu vtriusque id fecit, tunc teneretur ex lata culpa, & leui. ecce quomodo opinio Panormi. & Imo. & communis, scilicet, quod se sponte offerens in depositarium tenetur: de leuissima fundatur in hoc primo nostro casu, scilicet, quando depositarij utili causa tantum depositio facta est, quia opinio communis fundatur in praesumptione, quae praesumitur, quod depositarius sponte se offerens praesumitur accipere depositum propriae tantum utilitatis intuitu.

SECVNDO, depositarius tenetur etiam de leuissima culpa, si dum depositarius diligentissimum depositarium inquirebat, quia res praetiosissima erat, & diligentissima custodia indigebat, ipse depositarius se obtulit,

Quasi. Casus de leui culpa in deposito.

lit, quare in causa fuit, quod depones alteri diligentissimo committere omissit: facit etiam Syluest. verbo culpa. quaestio. 4. facit. l. si merces, ff. locatio. §. qui columnam, teneturque depositarius sicut & locator operu de culpa eorum, quorum opera vitur ad custodiendum depositum: si ipse diligentiam non adhibuit argu. l. si merces, §. dicto. qui colum.

3 TERTIO tenetur depositarius de leuissima immo etiam de casu fortuito, si a principio contractus depositionis de hoc conuenit scilicet, ut de his quoque teneretur. ff. de posses. l. 1. §. sepe euenit.

Quaest. Casus fortuiti. s. ubi tenetur depositarius. SED iam quaeritur quando depositarius tenetur de casu etiam fortuito? Addit ad hoc glossa super istud. §. sepe vbi continetur, quod conuentio, & etiam spontanea obligatio facit depositarium teneri de leuissima culpa scilicet, ut interpretati sumus, quando suae utilitatis gratia tantum se obtulit, addit (inquam) quod quinque sunt casus in quibus depositarius tenetur etiam de casu fortuito.

1 PRIMO si pactum interuenit, ut de tali casu teneretur eodem. §. & ff. de Pac. l. iuris gen. §. item si quis. Secundo si mora restituendi praecedat casu. ff. de poss. l. si in Asia. §. fin. maxime post litem contestatam; sed intelligitur praesertim in conscientia, nisi certum sit, quod eodem modo apud dominum res deposita erat peritura si fuisset in termino restituta, quia tunc non minus haberet de eo, quod habiturus erat, neque deberet tunc lucrari cum iactura depositarij, quod alias erat perditurus. Sed & addi. 3. teneri de casu fortuito, quando in illum incidit ex culpa. ff. de pos. l. quod Nerua. vbi de cernitur regulariter teneri de latiori, id est, de lata culpa, quae tunc contingit, quando non tantum cura praestat depositor quantum rebus suis, id est, quantum alij homines solent praestare rebus suis communiter, per l. si constante. ff. solu. matrim. Quarto tenetur de casu fortuito quando interuenit dolus. lega. 1. §. si rem. ff. de posses. vbi de cernitur, quod dolus commissus in

vendendo rem depositam non purgatur rem redimendo in causam depositi, etiam si sine dolo malo postea perierit, quod intellige in conscientia, nisi apud dominum certum est, quod eodem modo esset peritura. Quinto secundum Ioseph. tenetur de casu fortuito depositarius quando gratia sui tantum recepit depositum. ff. de rebus credi. & si certum petatur. l. si quis. sed iste quintus casus merito rejicitur, quia est contra communem, & quia Azo & quius glossat, illud verbum, periculo eius, qui suscepit, id est, periculo suo, quod ipse sua culpa causauit depositarius stabit res deposita, ut scilicet, de casu fortuito non teneatur, sed de culpa: neque obstat. l. rogasti. ff. eo. titulo, quia quod ibi dicitur, scilicet, quod massa auri, quae credita fuit roganti non, ut eam venderet, sed ut ea vteretur perit recipienti etiam sine culpa intelligitur secundum Azon. sine culpa etiam lata, & leui. sed non sine leuissima, quod (quia minima est omnium) non simpliciter culpa dicenda esse videtur, & quia haec leuissima solet in contractu commodati regulariter interuenire, & ad eam euitandam commodatarius teneri, ideo lex rogasti dicens, quod sine culpa perit recipienti non inducit obligationem de casu fortuito in hoc casu, qui potius attinet ad commodatum, ut apparet.

ADDE hic, quod mihi persuasum esse verum illud assertum Victoriae scholijs a se dictatis super 2. 2. D. Th. anno domini 1535. vbi asseruit, quod qui ex culpa perdidit res sibi concreditas pro custodia, vel pro deposito (quem iura decernunt de dolo, & lata culpa tantum teneri & non de leui) in conscientia, si talis culpa sua in custodiendo non pertingit ad mortale, ad aliquid non tenetur, quamuis ob diuersas rationes in leui, & leuissima culpa cum Nauarro, & cum communi contra Sotum tenuerimus contrarium, si cut etiam nunc tenemus.

PRÆTEREA aduertito summarie duas regulas generales conducentes ad multa: quarum prima est in

Nota cum Victor.

Regula generalis.

in contractu, qui contrahitur in gratiam unius partis tantum, alia pars tenetur de culpa lata, ut in deposito depositarius regulariter de dolo, & lata culpa tantum tenetur. Si autem contractus fiat gratia vtriusque, uterque contrahentium tenetur de dolo, & lata culpa & leui, sed non de leuissima, ut contingit in locationis contractu. Si vero contrahatur solum gratia recipientis, ut in commodato, tunc recipientis tenetur etiam de culpa leuissima, sed non de casu fortuito, nisi in casibus supra dictis.

Regula generalis.

SECVNDA Regula generalis sit, quod, quando sumus in contractu, in quo quis solum tenetur de dolo, & lata culpa, ut in deposito, tunc acceptio mercedis pro custodia facit, ut tenetur de leui, & sic intelligitur cap. bona fides de Depos. Si vero sumus in contractu, in quo quis tenetur de leui culpa sicut in locato, quando res non requirit diligentissimam curam, sic acceptio mercedis pro custodia facit, ut teneatur, pro leuissima, & sic intelligitur lex, qui mercedem. ff. loca.

Corol.

AD DITVR vltimo ad illud, quod dictum est in primo casu, scilicet, quod ex pacto potest teneri de casu fortuito depositarius ipse, quod id moderandum est (ut supra diximus) non ut teneatur de omni casu in generali nullo expresso, sed solum de nominato casu fortuito, cui si adiecta fuerit clausula generalis, scilicet, & sic de omnibus alijs tunc veniunt in materia odiosa casus conformes expressis, & nominatis, & non maiores iuxta rextum not. in Clemen. non potest de procuratoribus, secus in non odiosis iuxta Inno. in c. sedes. de rescip.

Corol.

ACCEDIT etiam, quod quamuis in foro exteriori pactum de casu fortuito in depositi contractu apponi ex iure concedatur, tamen aliquando in conscientia illicitè contingeret apponi cum maxime, quando contractus depositi gratia vtriusque fieret. Quia tunc de casu fortuito depositarium teneri esset depositi assecurationem se exhibere, quod certe, quia aestimabile est pretio gratis efficere nollet, quia neque ad id tenetur, & in quantum scilicet, teneri de casu fortuito Instruct. Negot. lib. 2.

vergit magis in damnum suum, quam deponentis, videretur esse contra iustitiam: si autem depositio gratia tantum deponentis fieret, tunc depositarius sicut acceptat custo dire depositum gratis, sic gratis acceptare videretur obligationem sibi impositam de casu fortuito postquam nulla necessitate proprii commodi adductus nihil interesse expetendo acceptat, cum libere posset eam refutare. At vero cum gratia vtriusque depositio fit, censetur non ita libere in eam obligationem consentire, cum pro ea recompensa non fit, sed causa non amittendi aliquod interesse, quod alias sibi inde cedit sicut etiam cedit deponenti id grauaminis superadditi velle subire praesumptum id alias saltem sine compensa subire nolens.

QUESTIO affinis illi, cuius me minimus in materia de commodato hic sit, obuia, scilicet, vtrum depositarius in casu quo rem depositam, & suas res simul saluare non potuit teneatur de re deposita hac de causa per eunte si suas saluet, & videtur, quod certe teneatur, quia tenetur de dolo, & lata culpa, & qui sic tenetur (ut ait Bartol. in l. quod Nerua. ff. de pos.) tenetur rebus depositis praestare diligentiam tantam, quam a suis rebus, alias est in fraude praesumpta, ergo nullatenus in casu quaestiois potuit praeserre res suas sine obligatione soluendi praedictum depositum. Hoc tamen non obstante dicimus ad quaestionem iuxta regulam supra in materia de commodato traditam ex parte Syluestri verbo commodatum. q. 12. §. 9. quam facere ad multa restata est, scilicet, quod qui tenentur de dolo, ac per consequens de lata culpa, quae equiparatur dolo (quia est dolus praesumptus) possunt praepone re vtiliora sua, & quod qui de leui culpa tenentur, sua bona quae sunt aequalia in valore bonis depositis praepone re possunt, & quod qui de leuissima culpa tantum tenentur, sua bona si sint pretiosiora praepone re possunt, atque subinde cum contractus depositi regulariter fiat gratia deponentis tantum,

Quaest. An commodatarius in casu, quo res suas seruare non potuit, teneatur de re deposita. Obiect. Resp. Dicitur x.

tantum, ac per consequens cum in hoc casu depositarius tantum de dolo, & lata culpa teneatur, in casu quaestionis si praeponat sua viliora ad nihil tenetur, & multo minus tenebitur, si praeponat sua aequalia, aut pretiosiora. Si autem depositum gratia vtriusque fieri contingat, tunc depositarius cum teneatur de leui, sine restitutionis noxa in casu quaestionis sua aequalia praefere poterit, & multo magis sua pretiosiora. Si vero sic contrahatur depositum ita, vt gratia depositarij tantum depositio fiat, tunc quia de culpa leuissima depositarius tenetur, tantum sua bona pretiosiora, & non aequalia, aut viliora praepone poterit citra reatum restitutionis. Cum autem in his casibus concedimus sua posse praepone, & saluare depositarium, id intellige non perdendo positiuè alienum depositum, aut illud cooperatiuè periculo exponendo, vt perperam intellexit Garcia, ac propterea sic deceptus doctrinam hanc iuridicam refutauit, sed omitiendo negatiuè saluare depositum, quò sua saluet, quando vtraque saluare non tenetur, quis postponere rem suam, vt saluet alienam etiam meliorem, nisi quando rem alienam tenebatur aequè, vt suam seruare, & sua erat vilior, vide de his Pan. in d. c. bona fides.

Ad obiect.

AD obiectiōnem igitur incontrā responderetur, quod id, quod Bartolus, & quod I. Nerua, & quod capit. bona fides significat, scilicet, quod depositarius tenetur tantum in rebus depositis praestare diligentiam, quantum in rebus suis seruandis, intelligitur, quousque vtriusque potest adhibere aequalem curam, at vbi accidit casus, vt vtraque saluare non possit, in casibus sibi supra permissis poterit potius saluare suas.

Ad obiect.

AD id autem, quod in obiectiōne est additum, scilicet, quod alias si saluet suas in fraude est praesumpta, quia caput bona fides videtur velle, quod tunc sit in dolo. Responderetur de mente Syluest. vbi supra §. 3. dupliciter. Primo, quod hoc intelligendum

est in foro exteriori quoad praesumptionem, quia praesumetur intercessisse dolo; quae quidem praesumptio in foro animae cessat, vbi constat veritas, scilicet, quod vtraque simul non potuit saluare. Secundo dicitur, quod etiam in foro exteriori in hoc casu iudicium ferendum est à bono iudice arbitrando, an dolo interuenierit an non, quia non potest dari certa doctrina interdum super hoc, nisi ex rerum, & circumstantiarum, & personarum qualitate iudicium prudentiale & arbitrarium desumatur.

EX praedictis corollarie elicitur, quid ad id dubium sit dicendum, vbi petitur, an ad aliquid restituendum teneatur, qui in re sua plus fuit diligens, quam communis natura hominum requirat, in deposito autem non plus, sed tantum, quia responderetur cum Bart. in d. l. Nerua, quod talis depositarius sic se gerens in foro exteriori praesumetur fuisse in fraude praesumpta. Sed quid si contra hoc obijciatur, tum, quod si hoc est verum non licebit suas res praefere vsquam rebus depositis, quod est contra praedicta, tum quod depositario esset sua maior diligentia in suis sibi damnosa, quod inconueniens esse videtur. Nam tunc magis expertus, & solers peioris esset conditionis, quam rudis & imperitus. Responderetur, quod obiectio haec solum probat, quod ad facti in foro exteriori dum liquidò non apparuerit de contrario, l. quod praestiterit, quod tenebatur, vel quod non potuerit vtraque saluare, propter contrariam praesumptionem, quia praesumitur intercessisse, dolo imputabitur de positario ad damnum, neque sua diligentia tunc est damnosa, sed dolo praesumptus est, qui tantum in foro exteriori nocebit ei. Non autem in conscientia, vbi praesumptio cessat, & veritas constat, debet id facti nocere illi.

Quaest.

Resp.

Obiect.

Resp.

Vtrum

Vtrum Ecclesia vel monasterium, teneatur de deposito sibi facto suo subdito, an pro usu depositi sit recompensa facienda, & an causa recompensationis possit retineri depositum, an hoc red. teneatur pro deposito, si illud distrahatur, & an depositum ex aliquo adiecto conuertatur in aliam speciem contractus, exponitur lex fori, an aestimatio depositi transferat dominium, an possit reuocari pro libito. Respondetur, quod sic nisi, &c. de intelligentia legis penalis, an possit damnus accipi, qualiter teneatur nauata, vel campo de re deposita, ibi cui incumbit probare amissionem de speciali cautio legis del fuero, de intelligentia legis.

CAPVT XXXVII.

Quaestio.

VONIAM materia de positi latior est, quam vt sub vno capitulo perstringi possit, iam hic reliqua huc attinentia dubia dissolueret paramus.

Offert se autem hic quaestio, de qua dicere sum rogatus, scilicet, vtrum teneatur Ecclesia, vel monasterium de deposito sibi facto, aut sibi subdito, si pereat, aut si illud receperit solus Praelatus. At videtur, quod etiam si Ecclesia vel monasterium suo praelato receperit depositum, ei nocere non debeat, si pereat.

Obiect. 3.

TVM quia non videtur teneri nisi de rebus in suam vtilitatem conuersis. Nam non tenetur de alienatione facta per contractus, qui non ex Ecclesiae vtilitate fiunt: at cum depositum regulariter ob vtilitatem deponentis tantum fiat, ex vtilitate Ecclesiae non fit, ergo de eo non tenebitur: tum quia depositi suscepti cura pertinet ad Praelatum, si igitur Praelatus fuit negligens, & ob id depositum perijt, non debet iactura haec imputari toti Ecclesiae, aut monasterio, quia secundum Panor. & Innoc. cap. 1. de depof. praelatus Ecclesiae non potest renunciare, aut transigere, aut aliquid in detrimentum Ecclesiae intentare. In oppositum autem est, quod quando consensus capituli & Praelati accedit, tunc depofitum fit Ecclesiae, ergo si pereat culpa lata Praelati ipsa tenebitur.

Inoppositum.

igitur ad quaestionem dicitur primo, quod si depositum factum sit praecise tantum Praelato, Ecclesia, vel monasterium non tenetur de deposito etiam si dolo, vel lata culpa Praelati pereat, sicut neque si sic culpa alicuius subditi priuati culpa periret, ca. 1. de depof. & hoc nisi sit vtilitatem Ecclesiae, vel monasterij, vt ibi dicitur.

SECUNDO dicimus, quod si depositum factum sit Praelato, & capitulo simul Ecclesiae, vel monasterij, Ecclesia tenetur etiam si inde non fit aliquid lucrata, etiam si res deposita sit gratia tantum deponentis si ex culpa obligante in hoc contractu pereat, quatenus de rebus mobilibus non pretiosis satisfacere potuerit. Nam de bonis suis immobilibus, aut pretiosis in hoc casu Ecclesia satisfacere non tenetur, haec assertio est Panor. qua concordat Hostien. & Ioan. Andr. & glo. cap. 1. eodem titu. ex vna parte tenentes affirmatiuam, scilicet, quod Ecclesia in hoc casu absolute tenetur satisfacere, & ex alia parte Innoc. per l. licet. ff. de pecul. dicentem, quod tenetur. Huic autem sententiae media Panor. subscribit Sylu. verbo depositum. q. 2. §. 3. qui ait, quod hanc concordiam indubitate credit esse veram in Praelatis, qui immobilia alienare non possunt, patet haec Panor. sententia quoad primam partem, quia huiusmodi depositum factum est Ecclesiae, ergo tenetur Ecclesia satisfacere, patet autem quoad secundam, scilicet, quod non teneatur satisfacere, id de bonis Ecclesiae immobilibus, aut pretiosis, sed de fructibus, & similibus, quia immobilia, aut mobilia pretiosa alienari non possunt à Praelatis, quia in praedictiū successorum nequeunt obligari.

TERTIO adijcimus, si depositio facta fuerit alicui ministro Ecclesiae, vel monasterij puta sacrista deputato ad custodiam vasorum Ecclesiae, tunc de tali deposito non tenetur Ecclesia, quia secundum Ioann. Andr. tunc non fit Ecclesiae. Secus autem est,

Dicitur 2.

Dicitur 3.

si tale depositum factum est ministro deputato à Prelato, & capitulo ad custodiam depositorum, quia tunc secundum eund. & glos. dict. obligatur Ecclesia ex tali contractu inuito etiam gratia deponentis tantum, ad modum prædictum, neque requiritur præsentia Prælati, & capituli, quia satis est, quod à principio ad hoc munus illum deputauerunt.

Dubium. AT quoniam Ecclesiam & monasterium teneri de deposito in rem suam verso absolute diximus, scitu etiam est opus, scilicet, quando præsumatur verum in utilitatem Ecclesie. Respondetur ergo, quod tunc præsumitur depositum conuersum esse in utilitatem Ecclesie, quando depositum fuit tum apud Prælaturam, tum etiam apud talem Prælaturam, qui consuetus est bene administrare, & gubernare bona Ecclesie, ita Archid. in c. hoc ius. 10. q. 11. & Bar. in l. ciuitas. ff. si cert. pet. & latius Bal. in Auth. hoc ius. C. de sac. fan. Ecclesijs.

Resp. QVIS autem probaturus est depositum, vel aliquid esse verum in utilitatem Ecclesie, si quis roget, respondetur ei, quod hoc inquis probare afferenti talem conuersionem. Lei qui ff. de prob. assentit Innocen. qui in dicto cap. 1. dicit hoc esse speciale in deposito, & in mutuo, vt in d. Auth. hoc ius. §. is creditor, quod tamen Syluest. loco citato limitandum esse ait in deposito, vt intelligatur, nisi satis fieri possit de fructibus, quia tunc non oportet probare depositum verum esse in utilitatem Ecclesie, vt in dicto §. Is creditor. Similiter neque in alijs contractibus excepto mutuo, pro quo videndas esse opiniones diuersas in capi. quod quibusdam de fideiuss.

Ad obiect. AD obiectionem in contra. in principio questionis positam iam patet satisfactio ex prædictis, quia ad primam dicitur, quidquid sit de alienatione rei immobilis, quæ sine solennitate capituli, & nisi ex utilitate Ecclesie fieri non potest, tamen in alijs licet delictum prælati non nocet Ecclesie iuxta regulam delictum, lib. 6. secus

tamen est si in contractu, in quem prælati cum capitulo consensit, commiserit delictum, quia tunc in deposito de fructibus tenebitur satisfacere, et si Ecclesia nihil lucrata inde fuerit, & per hoc respondetur ad secundam obiectionem, quia cum accessit consensu prælati, & capituli simul in hoc casu in curia prælati nocet Ecclesie, ita vt de fructibus teneatur satisfacere, licet non de bonis suis immobilibus ratione prædicta.

PRÆTEREA & hæc questio digna est, quæ hic decidatur, scilicet, an depositarius pro vsu rei depositæ quæ vsus est recompensam deponenti face re teneatur? Videtur autem, quod pro tali vsu nihil recompensare teneatur, tum quia hic deponens rem nihil minus habet, quam habiturus erat, quia dum in deposito eam posuit, eius vsurus non erat, sed neque uti poterat, tum quia si quis utatur legendo libro apud se deposito, vel si utatur torquæ aureo, vel scypho argenteo sibi in pignus dato, non teneatur pro hoc vsu quicquam recompensare, ergo neque pro alterius rei deposito, dum tuta seruetur. Sicut neque pro vsu pecunie depositæ etiam si eam deponens interdixerit depositario eius vsus, quia si eius vsus fuerit in hoc casu: satis est, si eam reddat tutam, ac saluam.

IN OPPOSITVM est, quia depositarius sic vtens re deposita est fur secundum l. qui furtum. ff. de cond. fur. sed teneatur fur restituere id, quod est furatus, ergo etiam depositarius vsus rei depositæ apud se, quem vsurpauit inuito Domino.

IGITVR pro expeditione questionis dicimus primò, quod quando deponitur, quod numero, pondere, vel mensura continetur, vt pecunia, & huiusmodi, scilicet, vinum, oleum, licet depositarius peccet his vtendo, quando per deponentem eo uti est sibi prohibitum) nihilominus pro tali vsu nihil à se est restituendum. Patet autem quoad primum, quia non licet uti re inuito Domino, quia iuxta l. qui furtum. ff. de cond. fur. est fur. Tunc autem censetur depositor vsus prohibuisse, quando licet nihil aliud dixit expressè,

Quest. an depositarius pro vsu rei depositæ qua vsus est, teneatur dare recompensam.

In opposit.

Dictum 1.

Probatio quoad primam.

rem tamen huiusmodi deponendo illam circumligauit, siue obsignauit, aut clausit, quia eo ipso sic faciendo deponens videtur prohibuisse, nisi aliud diceret expressè. ff. de pos. l. si sacculum, & l. licet. §. ei.

Probat. 2. QVOAD secundum autem patet, quia huiusmodi vsu consumptibilia consistentia in numero, pondere, & mensura vt D. Tho. 2. 2. q. 707. art. 3. vsus fructum non habent. Vnde ad ea restituenda, dum petuntur, depositarius teneatur tantum, sed neque in his depositum proprium locum habet leg. quintus. ff. de positi. Ex his corollarie sequitur verum esse, quod Garcia libr. 1. de contract. pagi. 27. & sequent. ait, scilicet, quod depositarius potest uti re deposita, si absit periculum eam non reddendi Domino, si sit res deposita pecunia, quia si est soluendo eam petatur, satis in æquivalenti in hoc casu seruat eam, neque enim in hoc facit contractum. Hoc Garcia ait, quod tamen intelligendum est, vt contra peccatum id fiat licere, quando illa pecunia non datur obsignata, neque expressè interdicitur eius vsus, sed quidquid sit de peccato etiam in casu, quo daretur obsignata vel prohibita esset expressè expendi, iuxta mentem D. Thomæ vbi supra, (quia scilicet, pecunia de se non est fructifera) neque eius vsus aut pro lucro, quod ex ea negotiando reportasset, restituere teneatur, nisi tantum ipsam sortem pecunie, aut aliquod interesse, si ex hoc deponenti cessasset. Assentit Sylu. vbi supra, licet non tam clarè, sicut D. Tho. qui loquitur sicut & nos in foro conscientie.

Dictum 2. SECUNDO dicimus, non peccat depositarius vtendo re deposita si ne deterioratione eius, & sine detrimento deponentis, quando ea uti non est expressè, vel tacitè prohibitum, vel quando sub ratihabitione probabiliter ea utitur probabiliter, putans Dominum id permitturum. ff. de furt. l. qui re. in princ. licet secundum Hostiè. hoc sit verum, etiam si minus probabiliter hoc putauit, tamen præsumetur contra eum, si causam non habuit impu- Instruct. Negot. lib. 2.

tandi. ff. de fur. l. qui vas. §. vetare. Patet, quia hic non præsumitur inuitus dominus.

TERTIO adijcimus, quod si depositarius vsus fuerit deposito habente vsus fructum, vt equo, aut seruo, aut huiusmodi contra voluntatè Domini expressam, vel præsumptam præter delictum commissum, teneatur ad recompensandum Domino iustam estimationem illius vsus. Patet ex Diu. Tho. vbi supra, quia in his rebus vsus distinguitur à dominio, & quia per se est æstimabilis, solet tradi pro pretio, vt patet in locatione, nisi sit vsus rei, qui gratis concedi solet, vt vsus libri ad legendum, vsus torquis aurei ad aliquando collo illum portandum, vel vsus cyphi ad portandum interim.

IAM ex prædictis ab obiectione in principio questionis positas solutio patet, quia ad primam dicitur, quod esto deponens sua re interim vsurus non erat, tamen quia ille vsus æstimabilis pretio ex re sua de se fructifera, scilicet, ex equo, vel seruo est captus, si bi debetur: quia res de se fructificans Domino suo fructificat. Neque obstat, quod alias illum vsus fructum Dominus non erat percepturus, quia Narrus tenet contra Sotum, quod etiam fructus modici collecti à pignoratorio ex agro sterili in pignus dato, quæ non colebat Dominus sunt Domino deductis expensis computandi in sortem, ergo multò magis fructus ex re deposita non sterili, sed fructifera, sunt Domino restituendi, quia cum si bi sint debiti, minus de suo habet, dum non restituntur ei.

AD exemplum de vsu libri, aut torquis dicimus, quia iste vsus solet concedi gratis, nos de eo non loquimur, sicut neque de vsu pecunie ad distractionem: quia etiam, vt patet in mutuo, per se non est pretio æstimabilis, quare rectè diximus, quid sit de peccato, pro tali vsu nihil est recompensandum excepta sorte, nisi ratione damni emergentis, aut lucri cessantis in casibus in quibus locum habent.

PRÆTEREA & illa questio vt pote huic loco propria hic præter-

Dictum 3.

Ad 2. obie.

Ad exemplum.

Quaest. an eunda non est, scilicet, vtrum causa re deposita re compensationis possit retineri depositum: quaestio autem haec ex his, quae de causa reposita pensat.

Dictum 1. DICIMVS ergo primò, quòd licet Garcia lib. 1. de contract. pag. 27. tenet negatiuam, cui videtur accedere Nauar. in sum. Lat. cap. 17. num. 186. tamen respondendum est per distinctionem. Nam cum duplex sit compensatio, vna quaè dicitur directa, vt quando quis pro re sibi liquidò debita, quam recuperare via iudicis non potest, aliquid accipit in recompensam, & alia, quaè dicitur indirecta, quaè auctore Syl. verbo compensatio q. 2. §. 3. tunc contingit fieri, quado res tua veniat ad me, & ego retineo illam, donec satisfacias mihi pro debito meo, dicendum est, quod in deposito recompensatio directa fieri non potest in totum, neque hic habet locum deductio in partem c. bona fides de depof. vbi hic non permittitur: permittitur autem in commodato, & in alijs. Cuius differentia ratione supra attulimus in materia de commodato.

Recompensatio indirecta est directa.

Dictum 2. SI autem loquamur de recompensatione indirecta, quaè propriè non tamen est recompensatio, quam retentio rei alienae depositae apud se, donec sibi debitum à deponente solvatur, sic bene potest depositarius saltem in conscientia sibi recompensare dum debitum est liquidum, vel causa est liquida ita, vt facilem exitum habitura credatur, patet autem hoc ex Pan. c. bona fides, de depof. & ex Sylu. verbo compensatio. §. 2. & verbo depositum, quæ. 2. qui asseuerant indirectam compensationem in foro animae admitti in omnibus simpliciter.

Satisfactio obiecti. NEQVE obstat l. 9. tit. 2. Par. 5. vbi sancitur, quod in commodato non admittatur compensatio neque obstat etiam l. 11. & 12. titulo 14. Partita §. quia id ibi specialiter prohibetur in foro exteriori ad tollendas fraudes. Neque obstat ratio Garciae, scilicet, quod de iure naturali est seruare fidem deponenti, quia intelligitur, quandiu alter fidelis fuerit in soluendo debi-

tum. Nam infidelitas, quaè aliàs committeretur detinendo depositum, purgatur, quando via recompensationis in directè retinet: donec sibi debitum solvatur & retinet, quia neque deponens fidem illi seruat in soluendo debitum maximè post contractum.

ADDE etiam, quod pro expensis factis in re deposita, donec solvatur depositum retineri potest facit. l. 9. tit. 11. Par. 5. Sicut etiam res deposita si quia vitiosa, vel noxia erat aliquid damni intulit, depositario restituendum est illi. l. 10. tit. 3. Par. 5.

QVÆRI etiam hic solet, an si mortuo depositario hæres distrahat depositum mortui, an teneatur Dominus deponenti, responderetur autem breuiter, quod si dolose id fecit, tenebitur quidem. Si autem bona fide distraxit ignorans rem esse depositam, non tenebitur nisi de eo, quod ad eum peruenit, & idem dicendum est, in commodato patet. l. 1. §. vlti. ff. depositi. Si vendit ex ignorantia hæres depositam, neque pretium eius accepit, dabit actionem exigendi deponenti tantum. l. 2. ff. eodem tit.

CREDERIM tamen sicut l. 8. tit. 2. Par. 5. statuitur, quod si commodatarius rem, quam perdit commodanti, & post hoc inuenta fuerit, potest repeti ab Domino si velit, dummodo restituat sibi solum pretium, ita dici possit, si quid simile in re deposita acciderit, quod Dominus idem facere possit, propterea, quod vtrouique dominium rei commodatae, vel depositae manet apud Dominum.

PORRO scitu quoque opere pretium est, an in alio casu, ex aliquo adiecto depositum conuertatur in aliam speciem contractus. Dicimus autem ad quaestionem primò de mente Nauarri cap. 17. nume. 180. quod quando sit depositum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium, qualia sunt vsu consumptibilia panis, vinum, oleum, pecunia si fiat cum facultate concessa depositario, vt eis utatur, incipit esse mutuum simul ac depositarius incipit eis vti. l. quatuor. ff. de po-

Corol.

Quaest.

Nota.

Quaestio.

Dictum 1.

depositi, & clarius certi conditi, §. fin. & l. sequenti. ff. de reb. cred. ex quo sequitur, quod si ex hoc deposito verso sic in mutuum velit deponens capere lucrum, ab vsura immunis non erit, secundum Nauar. ibi.

Dictum 2. SECUNDO adijcimus, quod ex l. 2. & l. 5. tit. 15. lib. 3. del. Fuero, discernitur ad depositarium non attine re pro custodia depositi mercedem sumere, quod si pro tali custodia sibi promissa sit merces, vel receperit eam, iam talis contractus desinit esse depositum, & in naturam contractus locationis, qua locat depositarius suas operas ad custodiendum transit. Additur autem ibi, quod si res, cuius sit depositio, vsu consumptibilis sit in numero, pondere, & mensura consistens, si numerata vel balance perpenfa, vel dimensa tradita sit, transit in depositarium dominium eius. Quæ quidem sententia, vt vera sic intelligenda est primò in casu, quo deposita est cum concessione facultatis, vt ea depositarius utatur, secus est quando obsignata, & clausa traderetur in depositum in aliquo sacculo, quoniam, vt supra materia, de locat. diximus, si clausa & obsignata sit deposita, & postea eam depositarius alteri in solutione tradat, & eam deponenti non soluendo sit, ad illam, vbi cumque sit, deponens actionem habet, qua actione careret, si in depositarium translatum esset dominium. Si autem non sic in depositum tradita esset, sed ita, vt in simili re solui possit, videtur translatum dominium eius, si quidem ad eandem numero deponens non habebit recursum leg. in naue. ff. loc. Secus videtur esse si deponens diceret, nolo hoc frumentum vel huiusmodi distrahi, quia tunc non videtur in depositarium translatum fuisse dominium, ff. depositi, leg. si sacculum, quia in hoc casu non debet distrahere.

Exponitur lex feri.

Quaest. an estimatio transferat dominium depositi. Resp. SED an per estimationem harum rerum factam, dum depositantur, transferatur dominium in depositarium, ambigi hic quoque potest? Respondetur autem ad hoc, sicut diximus in materia de commodato, quod sicut com-

modator per hoc, quod rem commodatam aestimari fecit, dum eam commodauit, si nihil aliud dixit, non propter hoc censetur transfuisse dominium, vnde si sine culpa perit, commodanti perit, ita equus, vel vestis, vel gladius si aestimata suo valore deponantur, non per hoc dominium eorum transit in depositarium, si nihil aliud exprimat, quia vtrouique tamen in commodato, quam in deposito ista aestimatio in his rebus solum conducit ad hoc, quod certificetur de pretio si ex culpa accipientis res periret, releuatque maneat Dominus à probatione valoris secundum Pan. & Ioan. Andream.

IAM quaestio hæc suum hic vendicat locum, scilicet, vtrum depositor, cum voluerit, pro sua voluntate possit reuocare depositum. Ad quaestionem autem dicimus primò, quod generale est in deposito, vt depositarius statim ad requisitionem deponentis, illud deponenti reddere teneatur, etiam si deposuisset, vt sibi certo tempore redderetur, vt patet in l. 1. ff. tit. eodem. §. si deposuero, imò etiam si appouerit pactum non repetendi intra certum tempus etiam ante repetere potest, quia poenitere potest, vt in d. l. §. pen. & secundum Innocen. cap. bona fides. Hoc autem dictum eatenus intelligi esse verum in foro etiam exteriori, quatenus res deposita non est tradita pro custodia cum concessione vsus pro aliquo tempore certo, quia iam hic miscetur eiusdem rei mutuatio, vel commodatio pro certo tempore ante, quod reuocari non possit. At secundo in foro conscientiae intelligitur, verum ratione pacti appositi, scilicet, quo vterque tam depositor, quam depositarius conuenerunt, vt (quia depositarius interim absentiam erat facturus à loco) ante redditum res apud se deposita non à se repeteretur, quia in absentia securè per tertium reddere non potest.

Quaest. an depositor pro arbitrio po- reuocare depositum. Dicitur.

ADDE secundò in probationem supra dictorum, non quod solum, qui depositum negat, aut eo vitur contra voluntatem deponentis, furti reus

efficitur, sed etiam si proprio nomine de hoc sit condemnatus, efficitur infamis. l. qui depositum. C. eod. & idem contingit in pignore, secus si nomine alio, scilicet, curatorio, tutorio, procuratorio aut defensorio cõdemnatur, vt in l. furti. §. si quis alieno. ff. de his qui not. infam.

Quæst.

PRÆTEREA an illa regula generalis, scilicet, quod depositum statim deponitori petenti sit reddendum, patiatur in aliquibus casibus exceptionem, nosse oportet. Dicitur autem ad hoc quatuor casus esse exceptos à iure, in quibus depositum reddere non tenetur.

Casus 4. excepti.

1. PRIMO quando dominus, qui deposuit gladium postea in furorem versus illum petir, non est ei reddendus, etiam si iuramentum interuenisset de eo petenti reddendo. 2. 2. quæstione 2. ne quis.

2. SECVNDO si deponens post depositum fuit deportatus, & bona eius publicata sunt, quia tunc publico deposito dandum est. l. bona fides. ff. de pos. Quia dominus post condemnationem illud donare non potest, licet ante posset, & etiam post crimen commissum posset illud donare ante condemnationis sententiam. C. de Bon. dam. l. si quis. post hanc, quæ præcipit, vt illius, qui capitale crimen commisit bona publicentur, scilicet inuenta post sententiam, vel quæ ex suspitione poenæ sunt alienata. Tamen crediderim esse de mente Inno. in ca. quia, propter, quod si ante sententiam etiã post patratum crimen depositum donasset ad piam causam, hæc alienatio teneret. Fallit tamen hoc in foro exteriori in crimine læsæ maiestatis, & Hæresis in cap. cum secundum. de Hæres. libr. 6. & fallit ex particulari lege Hispaniæ in peccato Sodomitico, etiam in propinquis actibus consummationi illius iam inchoato, vt patet in Re compilatione noua legum. tit. peccatum nefandum. lib. 8. tit. 12. l. 1. quia bona horum delinquentium sunt in commissum à die commissi criminis. Idemque dicendum est de omni crimine, quo perpetrato ipso facto

bona perpetrantis essent confiscata. Sed quia etiam delinquentes hi ante sententiam condemnationis, secundum Victor. Sot. & Ybannes domini sunt suorum bonorum contra Metinam sententem oppositum, eod quod licet possessione expoliari non possit delinquens, nisi per actum, sed ad priuationem proprietatis, & dominij, quæ consistit solum in pati ex sua parte non requiritur actus, vt maneat priuatus, sed dispositio legis sola decernentem priuationem dominij ipso facto: id eod huiusmodi delinquentes, siue domini sint, seu possessores ante sententiam, si eis reddatur depositum ante condemnationem, cessante prohibitione iudicis non videtur agi contra conscientiam.

Pro intellig. legis poen.

TERTIO non est restituendum depositum deponenti quando fur, qui deposuit, & dominus in repetendo illud concurrunt: quia præponitur dominus. l. bona fides. ita etiam Sotus lib. 4. de iust. & iur. quæst. 17. art. 2. & Garcia lib. 1. de Contract. pag. 28. & in hoc casu restituendum est depositum domino, nisi (vt ait Nauar. capit. 17. in Sum. num. 28. allegans Sotum loco citato, scilicet libr. 4. de iust. & iur. q. 71. art. 1.) timeatur aliquod damnum per sonæ honoris, aut alia molestia: nam & etiam ibid. numer. 29. addit Nauarurus, quod etiam acceptum à fure, quauis ipse non sit, restitui potest, & debet eidem, quo ipse posuit, vt debet restituere illud domino, cui furatus fuit, nisi cessantibus alijs incommodis præstaret domino, aut cui fur tenetur restituere. Ita D. Anton. 2. par. titu. 2. cap. 1. §. 4. & Syluest. verbo, restitutorio. 4. §. 1. pro quo facit bona fides. ff. de pos. vbi definitur etiam, quod si dominus non veniat ad repetendam rem, cuius depositum latro fecit in alio, tunc prædoni, & furi restituendum est, quia dū non constat, & res est in dubio prædoni in sua possessione tuendus est.

QUARTO non est restituendum depositum deponenti, quando fur deposuit apud dominum, cui subripuit, vel apud proprietarium, vt dicitur in dicta l. bona fides. quia depositum

3

4

tum est contractus vbi alij, non domino res seruanda datur, non potuit hic interuenire depositi contractus.

Et tandem vltimò non est reddenda res deposita deponenti etiam si petat, quando in suum damnum, vel alium peteret, vt si quis furens arma, quæ custodienda commisit, ad lædendum se, vel alium peteret cap. ne quis. 2. 2. quæst. 2.

Partita 5.

ADDE etiam ad maiorem exceptorum casuum intelligentiam, quod l. 5. & 6. tit. 14. 5. partita definitur, scilicet, quod licet quando fur, qui deposuit, & dominus rei depositæ concurrunt, simul ad repetendum eam, restituenta sit domino: tamen si à domino non repetitur reddenda est deponenti, etiam si illam subripuisse sciat, dum tamen hic, qui deposuit, radicatus in bonis inueniatur, quia sic cū sit soluedo, in demnis verus dñs videt seruari. Ad dicitur, & ibi q. in l. bona fides. ff. eo. habetur. l. quod neque etiam res deposita apud depositarium, à quo subrepta est, deponenti est reddenda, quia ob rationem prædictam depositum hic non proprie contractum est.

Quæstio, an dominus poterit rē suā depositam abripere. Respons.

IN SVPER consequenter contingit dubitari, vtrum possit dominus rem suam apud alium depositam, clam subripere.

AD hanc autem quæstionem. D. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 5. respondet id non licere, grauat enim sic subripiendo depositarium ad restituendum, vel se ostendendum immunem. Vnde tenetur eum releuare ab hoc grauamine, sed neque alius, cuius res se inuito est deposita apud depositarium perteritum, potest hoc facere eadem ratione, nisi quando depositarius sciuit rē depositam iniuste esse possessam à deponente, vel nisi eam denegasset vero domino simul cum usurpatore repetente. Nam in his casibus cum eam iniuste depositarius teneat, licitè ab eo furtiue subripitur eo modo, quo alia iniuste detenta arg. l. ancillæ. C. de Furt. & l. bona fides. de pos.

Quæstio, an tabernarius teneatur

PORRO an tabernarius, aut nauatade re in taberna, vel navi deposita eo ignorante teneatur, inquiri solet.

At Verò quæstio hæc per distinctionem solutionem accipit: quia potest dari ei consignata, ita vt videatur, vel taliter, quod non videatur, vt si detur consignata in bursa, vel sacculo: si ergo res deposita sit in navi, vel in taberna, non tenentur de eis tabernarius, vel nauta, nisi eis res consignetur, ita Card. & Specul. in Clem. ne in agro. de Stat. Monach. Imò si consignetur in sacculo, vel in bursa taliter, quod non videatur non crederetur deponenti si dicat aliqua perijisse, nisi probet ita Matth. in ead. Clem. §. fanè. Neque standum erit tunc eius iuramento de Iureiuran. cap. fin. quia. Non enim datur, nisi quando semiple na probatio præcedit, vt c. fin. quod metus causa, secus est quando ad oculum res deposita ostensa est, & sic consignata, quia sic de ea tenebitur: sed de his latius postea, dum de custodia rerum agamus, dicendum erit.

QUONIAM supra dixisse meminimus, quod custodi, & depositario negantibus suo dolo, vel negligentia amissæ rem in foro iudiciali incumbit id probare. ff. de Custod. & exhib. re. l. vlt. adiciendum ad hoc esse duximus, quod l. 1. tit. 15. lib. 3. del. Fuero. specialiter cautum est, scilicet quod si res deposita incendio fuerit consumpta, vel furto sublata, tenetur depositarius eodem ipsa die id denunciare, quod si incendium, vel furtum tale noctu acciderit, die sequenti tenetur id patefacere res depositas remanentes ostendendo: quod si præstiterit, non tenetur aliter interitari, aut incendium rei depositæ. Verum tamen si dominus rei depositæ deferat sibi iuramentum, vt iuret, an ita acciderit, tenetur id iuramento proprio firmare, aliàs reus sit depositi soluendi.

Specialis cautio legis del. Fuero.

ACCEDIT ad hoc quod l. 3. & 5. allegati Fori tit. 5. lib. 5. & l. 2. & 4. & 5. tit. 15. del. Fuero, decernitur scilicet, quod qui allegauerit rem penes se depositam incendio conflagrasse, vel furto sibi fuisse sublatam: si res suæ iuxta appositæ in columnas euasere, soluere depositum cõstringetur.

Intelligitur de re iudiciali.

SED hoc ita definitur, quia cum depositum

depositarius non debeat esse minus diligens in deposito, quam in re propria, præsumetur esse in culpa. Nam & si in re sua fuisset negligens, tamen in depositio diligens esse debebat, aliter si faciet, contra eum præsumitur, sed in foro conscientie non est damnandus, si cum vtrasque res, & suas, & depositas saluere simul ab incendio non potuit, si saluauit tantum suas: imò, vt diximus supra de mente Syluestri, si in foro exteriori probauerit vtrasque non potuisse saluare, absolueudus est à restitutione, si tantum saluauit suas.

TANDEM nota, quod in hac materia ad Iurisperitos scire atinet, scilicet, si multi hæredes depositi fiant, si res diuisibilis sit, partienda est inter illos: si autem res indiuisibilis sit, vt equus, dabit heredi cautionem præstanti pro partibus debitis alijs soluendis, quam si renuerit prestare, vel si alijs hæredes similem cautionem obtulerint, tunc res pro illis reponenda est in deposito penes aliquam fidam personam, dum decernitur quid secundum ius in hoc casu fieri expediat. l. 7. & 11. titulo 5. Del fuero.

De custode triplici, vtrum famulus dissimulans furtum pro eo teneatur, an bidellus teneatur pro libro in schola relicto, an stabularius iradeas clauus cubi culi teneatur pro re ibi deposita, de questione iam predicta, vtrum conductor equi teneatur pro eius custodia, cum pro eo mittitur famulus, an custodes dissimulantes teneantur restituere pœnas, quas denunciando aliàs soluissent, custos in quibus casibus excusatur, qualiter restituet Rex negligens in custodia rei, de Iudicibus iniuste remittentibus pœnas, de fisco dissimulante circa eas, an nauta & stabularij teneantur ex facto famulorum, traditur doctrina pro casibus contingentibus, de custodia prohibitorum, & fortalij.

CAPVT XXXVII.

AGENTIBVS nobis de contractu depositi, quoniam depositum gratia custodiæ fit, & de custodibus, qui rebus præstant custodiendi

curam facere hic mentionem operæpretium est. Igitur primò inquirendum occurrit, pro qua culpa custos alicuius rei teneatur, dicitur ad hoc primum, secundum Syluest. verbo, custos. §. 1. scilicet, quòd tripliciter custos alicuius rei constituitur custos illius. Vno modo nullam pro custodia accipiendo mercedem, sed gratia tantum alterius gratis illam custodit, & hic quidem de lata culpa tantum, & de dolo tenetur, sicut & depositarius regulariter.

Custos rei tripliciter.

ALIO autem modo dum pro custodia alicuius rei accipit mercedem specialiter, & hic quidem tenetur de dolo, & lata, & leui culpa. At de leuissima regulariter non tenetur: nam quod ait glossa in l. qui mercedem. ff. locat. hunc teneri, quoad leuissimam intelligitur non semper, sed in casu quo, verbi gratia, artifex acceperat argentum, aurum, & gemmas, ab aliquo ad fabricandum inde reliquarium pro pretio, quæ omnia ratione contractus gratia vtriusque iniuncti etiam sub obligatione leuis culpæ seruare tenebatur, si pro custodia huius reliquarij, & eius materialium, specialiter mercedem accipiat, tenebitur de leuissima, quia adauger obligationem ista acceptio mercedis acceptæ specialiter pro custodia.

ALIO modo constituitur custos accipiendo mercedem, sed non specialiter pro custodia, vt artifex, qui materialia accipit ad conficiendum opus pro alio, scilicet panem pro conficienda veste, vel simile, si pereant hæc materialia tenebitur tantum de dolo, & lata culpa, & leui, quia licet acceperit mercedem, sed non specialiter pro custodia, sed pro opere à se conficiendo.

AT verò quia auctore D. Tho. sermones morales in vniuersali minus profunt, scitu opus est in particulari pro quotidianis casibus contingentibus, vtrum famulus, qui videt alium famulum rem aliquam domesticam suffurari, & tacet, teneatur ad aliquam restitutionem? Respondemus autem ad hoc cum Nauarro in Additionibus ad

Quaestio, an famulus sciens & tacet teneatur ad restitutionem.

Respons. ad

ad summam, quod certè licet à peccato interdum non excusetur, si non reuelet, scilicet, quando sine suo graui detrimento reuelare potest, tamen ex prædicta taciturnitate nulli restitutioni sit obnoxius, nisi talium rerum custodia competat sibi ex officio, quæ admodum ex officio incumbit præfecto ad curam rerum domesticarum *mayordomo* Hispanicè nuncupato custodia rerum domus inuigilaret, ne pereant, & præfecto camerae, *camerero*, vulgariter nuncupato, ita competit rebus camerae custodiendis operæ nauare, sicut etiam alijs ad specialia officia præfectis res pertinentes ad talia officia custodire atinet. Sed addit Nauarro, quod licet famulus, cui ex officio rerum domus custodia non competit, non teneatur quod propter suam taciturnitatem, & dissimulationem alter confamulus clam abstulit, tenetur tamen illum corrigere, qui si correctus non præstat emendam, est denunciandus.

Quaestio.

Respons.

HINC corollarie sequitur, quid sit dicendum ad illam questionem, vtrum bidellus de libro in schola reposito ab scholari teneatur, si pereat, quia Respondendum est cum Syluestro verbo depositum, quæst. §. §. 9 scilicet, quod tenetur bidellus specialis si est in culpa, quia hic cum collectas, & alia commoda habeat, vt libros custodiat, sibi ex officio custodire incumbit, secus autem est si bidellus sit generalis, cuius officium non est custodire libros, & sic intelligendus est Bart. in l. si quis vxori. §. apud Labeonem. ff. de furt. arg. l. eum qui & in l. argentum. ff. de furt. Comod. Si autem bidellus sit generalis, vt dictum non tenetur, nisi ex forma, qua constituitur, quæ animaduertenda est, appareat etiam fuisse constitutus ad custodiendum libros, hæc Panorm. cap. 2. de Furt. qui ibi ait, quod licet quis rem alterius restituit deferenti signum eius, nisi sit res pretiosa, quia de facili simplici signo tunc credere non debet.

Quaestio.

ACCEDIT & alia quaestio scilicet, an hospes, id est, stabularius, qui hospitio recipit aduenientes, si domi

no deponenti ibi res suas conferat claues cubiculi, vbi reponuntur, si res pereant, teneatur pro eis, & idem quaeritur de natura conferente claues deponenti res suas in camera nauis an per hoc excusetur, si dispereant. Dico ergo ad questionem primò, quod si à principio contulit claues, prædixitque se nolle de custodia teneri, excusatur à restitutione, aliàs non excusatur: ita glossa. l. debet. ff. nauta, caupo. stabula. §. item sit prædixerit. Secundo dico, quod quando à principio claues non dedit, sed postea eas contulit, licet prædixerit se nolle teneri, adhuc tenetur, potuit enim ante dationem clauium aliquid sua culpa, subreptum fuisse. l. sicut. C. de actio. & obligat. nisi dominus expresse consensisset nolle eum teneri.

Distum 1.

Distum 2.

Distum 3.

DICO tertio, (quia ambigere quis posset de qua culpa isti scilicet, stabularius, caupo, nauta teneantur) quod certè tenentur in foro exteriori etiam de culpa leuissima, sed non tenentur de casu fortuito, si aliquid de his, quæ eis consignatur deficiat patet. ff. nauta, caupo, & stabula. l. & ita. §. ad hoc edicto. Quod si quis obierit, quod isti sunt veluti depositarij rerum sibi consignatarum, ergo nõ tenentur nisi de leui culpa, sicut & depositarius, qui mercedem pro custodia accipit, responderetur, quod est speciale in istis, vt teneantur de culpa leuissima, quia in odium talium, qui fraudes machinari consueverunt sancitum est: quare lex prædicta in præsumptione fraudum fundatur vt ibi patet. §. at non edicto. vnde in foro tantum exteriori vim habet. At verò fallit in Foro conscientie, in quo cessat præsumptio, in hoc Foro conscientie, isti solum tenentur de leui culpa, nisi in duobus casibus, in quibus tenentur etiam de leuissima scilicet, primò, quando specialiter accepissent pro custodia mercedem. Secundo quando res illis consignata diligentissimam custodiam requirebat, & sciebat ab ipsis est in custodiam suscepta.

Fit satis obiectiomi.

ADVERTENDVM est item Nota. quod

quod non credetur illis, scilicet, aliquid datum esse in pecunia seruandū, nisi qui asserit, id dedisse, id probet sufficienter argum. ff. de re milita. l. si omne. §. à Barbaris, & patet quia illi, scilicet, stabulario, aut nautæ dans pecuniam eam in cōspectu eorum debet numerare. ff. depof. l. i. §. si cista. si autem qui dicit se dedisse eam pecuniam, consueuerat portare talem quantitatem pecuniæ, tunc credetur iuramento suo aliàs non, nisi quatenus probet d. §. si à Barbaris.

Nota. ADVERTENDVM est quartò, quod fallit regula in caupone, vel stabulario scilicet, quod non tenerentur de leuissima culpa, neque de leui in vtroque foro, vt dicta regula, quando caupo, & quando stabularius non vt talis, sed vt ciues gratis sine mercede hospitarentur aliquem, sicut consuevit fieri, quando in aduentu regis sui illum comitantes distribuuntur per domos populi, l. si menfor. ff. de mtenfor fallium modum dixer. & argum. ff. de Alea. leg. 1. §. item no tandum.

Quæstio. AFFINIS quoque huic materiæ est quæstio illa, an conducens equum liber maneat à custodia equi, si pereat, quando eius dominus pro custodia eius misit suum famulum, quæ similibus quæstio est ei, an custos carceris sit liberatus à custodia carceris, quando potestas publica parum de custodia eius fidens mittit familiam suam ad custodiam. Respondetur ergo ad quæstionem. Primò quod conductor equi (vt alias supra memini me dixisse) per hoc, quod dominus misit famulum, non minus tenetur custodire equum, quam si non misisset, ita glossa, in l. si vt certo. §. fin. de me. ff. Commod. Quod intellige secundum Bart. in d. l. si vt certo. §. si deme. si constat, quod locauit dominus equum, & famulum, quia tunc negligentia famuli non excusat dolum conductoris dicti. §. si de me. si nondum cum reddiderat famulo, quia si post redditionem perit, non tenetur, vt in l. si mei causa. ff. Commod.

Dictum 2. SECVNDO dico, quod si con-

stat famulum misisse pro custodia, & hoc fecit ab initio, conductor non tenetur de custodia, quia videtur à principio eū voluisse releuare à custodia. At verò vbi nihil apparet, an ab initio miserit illum famulum pro custodia, sed vtrumque tam famulum, quam equum locauit simpliciter, non videtur remissa custodia, l. penult. cum suo gloss. ff. usufruct. quemad.

Corol. HINC iam patet, quid sit dicendum ad secundam quæstionem de excusatione custodis carceris: quia dicimus in casu quæstionis non excusari etiam si publica potestas miserit satellites ad custodiam, ita Barto. in d. l. si vt certo. §. si demonstr. ff. Commod. quia non videtur per hoc ei esse remissa custodia, vt in l. si mei causa. ff. Commod. Hinc sequitur quod non propterea, quod alicui datur adiutor est censendus ab officio esse remotus, neque per solam institutionem alterius vicarij nisi exprimat, non videtur prior vicarius ab officio remotus, quia per has leges per hoc tantum non videtur priori remissa esse cura.

Quæstio. ACCEDIT huc & ab hac materia non abhorrens quæstio, quæ quia sæpe est contingens in facto digna est, quæ hic discutatur, scilicet, an præfæcti custodiæ vrbium, & custodes exportandarum mercium extra regnū, custodesque montium, aut alij similes teneantur restituere pœnas, quas aliàs denunciati incurrisent, si eos denunciare omiserent, aut etiam necessitate restituendi id quod recepere, ne accusarent, teneantur: nam certè non satis est euident quid sit dicendum. Nam videtur, quod iudex non condennans in sententia, quam fert, ad pœnas filco debitas, tenetur eas ipse restituere, quia in re ad quam de officio tenebatur omisiuè se habuit, sed etiam isti custodes omisiuè se habuerunt in denunciando, ad quod ex officio, & iuramento præstito tenebantur: ergo tenentur pœnas applicandas filco, vel regi, vel alij restituere. Tum etiam facti difficultatem, quia auctore Soto de Iustit. & iur. quicumque iuridicè non interrogetur, si cœlat veritatem, quam

quam, si pro vt tenebatur, fateretur, ad missionem subrum bonorum per legem, scilicet, per scriptam pœnam dānaretur, tenetur restituere talia bona, quia per actum illicitum seu omissionem illicitam impediuit actum iustitiæ, nempe executionem iustitiæ, quæ alias fieret, ergo.

Obiectio 3. T V M tertio accedit, quod si fiscus nomine reipublicæ accusans tacitè tergieretur, vel reum defendat, tenetur reipublice de interesse ob hoc amisso, vt videtur, ergo etiam prædicti custodes dissimulantes, & non denuntiantes tenebuntur interesse penale, quod res publica habitura inde erat, restituere. Tum quartò: quia acceptum pro peccato contra iustitiam perpetrando, vt pro homicidio assassinis datum secundum communem opinionem, & secundum D. August. in Epist. 54. ad Macedonium, est restituendum in conscientia, sed quod isti custodes acceperunt pro dissimulando, & non denunciando, acceperunt pro delicto contra iustitiam. Nam non denunciare aliorum delictum eum, qui ex officio tenetur, peccatum est contra iustitiam; ergo tenentur in conscientia restituere id, quod pro dissimulando, & non denunciando acceperunt.

Obiectio 4. S E D in contrarium est quod ante condemnationem reus, & si subornauerit custodes ad nō denunciandum, non tenetur pœnam exsoluere in conscientia. Ergo neque etiam ipsi custodes, & si sint subornati tacentes non propter hoc ante condemnationem tenentur exsoluere pœnam pecuniariam, quæ reus esset multandus.

In contra. I G I T V R in hac quæstione verisimiliora dictari, dicimus primò, quantum ad culpam, ante quam de restitutione agamus, quod custos quicumque siue custodiæ vrbis, siue exportandarum mercium extra regnū, siue siluarum, qui iuratus, aut sola fide astrictus fideliter seruare iura eorum, à quibus est ad custodiam præfectus, quales etiam sunt custodes venationis, aut piscationis prohibitiæ, & palæstrorum, aut siluarum caduarum,

Dictum 1. omnes (inquam) isti si dissimulent, neque denuncient, peccant quidem, quia frangunt fidelitatem, vel iuramentum iustum, cap. si verò, de iur. iurand. argum. cap. 1. & cap. qua inter de pacto.

A T Nauarrus in summa, cap. 17. Custodes num. 122. & 123. à culpa excusat eos, qui scientes eos, quos contra facientes inueniunt id ex necessitate eos à peccato excusante fecisse non permittunt eis plura, quam talis necessitas exigit. In dubio autem an necessitas contra facientes à peccato excuset, an non, non excusantur à peccato, si eis permittent contra facere, non denunciando de eis, quia dubitatio non excusat. In dubio enim tutiora sunt eligenda, cap. si quis autem de poenit. dist. 7. & cap. ad audientiam de Homic.

E X C V S A T quoque idem Nauarrus ibi eos custodes à culpa, qui scirent eos, qui in piscationibus, vel venationibus prohibitis venantur, vel piscantur, eosque sic facientes deprehendunt consanguineos esse domini prædictæ venationis, aut piscationis, aut tam ei amicos, vt probabiliter sibi persuadeant id domino gratiore scilicet, quod tales venantur, aut pisces inde capiant. Non tamen eos à culpa excusat, si piscari, aut venari ibi permittant eos, quibus creditur dominus daturus esset facultatem. ad hæc, si eam peterent sed tamen eam nolunt petere.

E X C V S A T quoque ibi contra alios eos custodes, qui soliti sunt se abscondere, ne videantur ab his, qui talia loca prohibita ingredi volunt, vt ingressos deprehendentes puniri eos curent, dum tamen solum permittant eos ingredi, quòd semel deprehensi iterum ingredi caueant, nec finant eos inferre damnū notabile in locis huiusmodi prohibitis: sic suam hanc sententiam moderatur Nauarrus contra alios tenentes contrarium, quorum sententia sibi dura videtur. Probat autè id, quia sic ferè omnes custodes consueuerunt facere, idque omnibus constat: vnde nemo ingrediendum.

tium se deceptum fuisse causare potest argument. cap. scienti de regul. iuris in 6.

EXCVSAT quoque à culpa non denunciandi eos custodes, qui constituti sunt ab his, qui iniuste & tyrannice ius venandi, aut piscandi prohibent, licet iurauerint se denunciaturorum argum. in malis promissis rescinde fidem. 2.2. qu.4. & cap. non est obligatorium. lib.1. de Regul. iur.

NON tamen iniuste prohibetur venatio aliquibus temporibus, scilicet quando feræ venationis pariunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut quod non fiat instrumentis veteris, aut artibus prohibitis. Et licet hisce temporibus venantes peccent, non tamen tenentur ad aliquid, nisi post condemnationem per glossam receptam, cap. fraternitas. 2.2. q.2.

Quæstio.
Distum 2. **AT** de restitutione, qualiter custodes hi teneantur, dicendum restat, quia propter dicimus secundò, quòd tenentur hi, si deprehenderit, aut viderint aliqua damna his illata esse, quibus iurarent, aut promiserint iura seruare, si non reuelauerint, ea damna eis rescircire, ita Nauarrus loco vbi supra, & in eadem Summa cap. 25. num. 34. & Syluest. restitutorio. 3. qu. 5. ver. 7. patet hoc Syluestri ratione, quia tenentur ad hoc ex officio. Nam ideò sunt salariati, vel à dominis, vel à communitate, quorum iura custodiunt, vt custodes vinearum, & montium, & aliarum possessionum.

Distum 3. **DE** restitutione poenæ, quam subituri erat delinquentes, si denunciati fuissent, etiam si talis poena pecuniaria erat, dicimus tertio ad eam non teneri custodes, quando non denunciauerint iuxta sententiam Syluestri, & Nauarri locis citatis. In cuius gratiam allegat S. Bernard. & patet: Quia ante condemnationem etiam reus denunciandus à custodibus non tenebatur ad poenam; ergo neque custodes ad eam tenentur, licet non reuelauerint.

Quæstio. **PRÆTEREA** quia in dubium venit, an custodes huiusmodi teneantur ad restitutionem eius, quod acce-

perunt, ne accusarent: Respondetur quartò probabiliter sustineri posse, eos ad hanc restitutionem de rigore non teneri, vt probat Nauarrus Sum. Lat. cap. 17. num. 32. sed posse eos id retinere titulo derelicti, dum ab eis non repetitur in iudicio, vel extra, in cuius gratiam citat Panor. in cap. quia plerique, de Immunit. Eccles. ibi allegantem Anton. probat id etiam per l. 2. 3. 4. ff. de Condit. ab turpem caus. Neque obstat, quòd acceptam rem per symoniam non potest retinere: quia in symonia concurrunt speciales causæ, quas reddit D. Thomas, scilicet tum quia res spiritualis est estimabilis: tum, quia iussa est dari gratis. Probatur etiam; quia Syluester ibi ait, sic acceptum à custodibus restituendum esse pauperibus: quod autem sic ob turpem causam pauperibus dicitur restituendum, secundum mentem Doctorum magis intelligitur de consilio, quàm de rigore præcepti: & quia uis hoc sit probabile, tamen multum vrgent ratione in contra, quòd de rigore sit restituendum, sicque est consulendum præsertim diuiti custodi, qui potest esse restituendo, quòd si prorectus opinione Nauarri nolit, non propterea ei neganda erit absolutio.

Distum 5. **ADDE** quintò cum Diuo Thom. 2.2. quæst. 62. art. 7. quòd Principes, qui tenentur custodire iustitiam in terra, si per eorum defectum latrones increpant, ad restitutionem tenentur. Quia redditus, quos habent, sunt quasi stipendia ad hoc instituta, vt iustitiam conseruent in terra. At secundum Nauarrum in Summa, cap. 25. quando Rex, vel dominus aliquid propter hoc, aut propter alia restituere tenentur, si restituere non potest, aut difficile id potest facere, non est consonus modus restituendi condonare subditis, quibus tenetur aliquas operas, vel iura in perpetuum debita, aut eis annuam pensionem perpetuam, aut temporariam ad id sufficientem super bonis regni constituere, aut de eorum consensu aliquod xenodochium, aut aliud opus pium instituere contra Raymundum approbatam à S. Ant. 2. part.

part. titulo 2. cap. 7. §. 3. Tum, quia si non potest, impotentia eum excusat, tum, quia iura regni diminuere non potest, sed neque onera augere, ca. intellecto. de Iureiurand. cum annotat: ei, tum, quia proprijs operibus erogare non licet, quod alijs debetur; nisi eorum consensus spontaneus accedat, qualis hic non soler accedere, iuxta illud, Preces Principis iussa sunt gloss. in l. 1. ff. quod iussu. Igitur consultius medium, & securius erit restituendi in his casibus, vt superflua sui status res secando, aut parcius viuendo, à dominis gratuitis se cohibendo de redditu annuali, quod ad decentiam status sui super esset, pro his restitutionibus ad iudicare. Sic enim sentit Diuus Thio. 2.2. quæst. 117. art. 1. & clarius qu. 8. articulo 1. ad primum. & Arist. 4. Ethicorum.

Ad obiectionem. **AD** obiectionem primam in contra concedimus antecedens cum Syluest. verbo, iudex. 1. quæst. 2. dicto. 5. vbi de mente D. Thom. 2.2. q. 67. ait, quòd iudex poenam dimittens in casu sibi non concessio tenetur ad restitutionem communitati, vel accusatori, si eius intererat, vt puniretur, qui verò auxit poenam, tenetur reo, atque in hoc concordare Hostien. & Rayn. in quibus autem casibus iudex etiam inferior possit augere, vel diminuere poenam, refert ibi Syluester, vbi ait, quod diminuere potest, vbi procedit extraordinariè, scilicet via inquisitionis, vel vbi accusatus sponte, & non metu probationum confitetur crimine, nisi immineret periculum animæ, vel Ecclesiæ, iuxta mentem vtriusque iuris, & secundum Hostiensium, vel vbi poena imponenda relinquitur iudicis arbitrio. Consentit frater Iosephus in suis Floribus, de Restitutione, vbi ait, quòd iudex inferior, qui poenam ex lege fisco applicandam delinquenti, vel accusatori remittit, illam soluere tenetur: tum quia iniuriam fecit vni litigantium, cui erat poena applicanda: tum, quia secundum legem sententiam poenæ ferre tenetur, sicut etiam tenetur iudex ad eas expensas restituendas, in quibus non condemna-

uit partem, cum tenebatur in eis condemnare, & in libello sunt petita. l. sanximus. C. de Iudic. vel cum iuxta Recopilationem nouam legum, verbo, executio lib. 4. tit. 17. l. 10. in processu continetur petitio expensarum, licet in libello non sint petita. At licet autem omnia ista consequentia ad antecedens, & ipsum antecedens concedamus: negamus tamen consequentiam propter disparitatem magnam, quæ est inter antecedens, & consequens: quia iudices tenentur executi actus iudiciales poenarum in effectu ius suum vnicuique tribuendo. At verò custodes non sunt ex officio poenarum executores, sed principaliter destinantur ad indemnitate illarum rerum, ad quarum custodiam præficiuntur: ergo solum tenetur ad damnum, quod ex sua dissimulatione contingit, puta si permittunt subripi ligna à syluis in casibus, in quibus ceteros lignorum stragem faciunt, vel necessitas à peccato eos non excusat, sicut excusare posset in montibus, & syluis ceduis sui populi tantum ligna necessaria cedentes, vt sentit Nauarrus: non tamen (vti reor) excusaret à restitutione lignorum, licet excusaret à restitutione poenæ custodes siluarum in casu, quo præmitterent denunciare exteros, præsertim non habentes siluas suorum populorum proximas, si videret eos cedere ligna in siluis, quas custodiunt. Quia & si ex vi, ita interpretante populi habentes siluas proprias videantur contentari sola poena, quando sui custodes deprehendunt exteros ibi cedentes ligna: tamen, quia illam poenam accipiunt ab exteris non habentibus ius ibi cedendi ligna loco interesse, hoc interesse teneantur rescircire custodes, si cum exteris cedentibus ligna dissimulant, quia hoc non est poena propriè, sed interesse, ita de mente Nauarri.

IDEM QVE dicendum est secundum Nauarrum in Sum. cap. 25. num. 34 de custodibus mercium, qui licet non teneantur soluere poenam luendam ab importantibus merces prohibitas

Differetia inter iudic. & custod.

Custodes non excusantur à damna.

De silu.

Qualitèr struat Res.

Pœna vbi arbitraria.

Iudex remittens poenam.

bitas extra regnum, vel eas extrahen-
tibus extra regnum, etiam si cum his
transgressoribus dissimulauerint tene-
rentur tamen ad restituenda vectigalia,
quæ importatores, vt exportatores
harum mercium deberent soluere.
Quia hoc non est poena, sed interesse,
quamuis excusarentur, sicut & a
poena: ita etiam a restitutione bono-
rum, quibus ob id priuandi essent im-
portatores.

*Ad obiectionem
ex Soc. Sup.
Variat Sotus
et Nauarrus
Veritatem negans
quid.*

AD secundam obiectionem desum-
ptam ex autoritate Soti negamus an-
tecedens contra Sotum. Non enim,
qui in iudicio iuridicè, interrogatus
in sciatus est veritatem, quam fateri
tenebatur, in conscientia tenetur re-
stituere poenam pecuniariam, in qua
fuisse mulctatus, si falsus fuisset veri-
tatem. Hoc autem tenens Nauarrus in
Summa Latina, capite decimo octa-
uo, numero quadragesimo octauo,
probat, quia in foro conscientie non
tenetur aliquis ad poenam: donec à iu-
dice damnatur, iuxta glossam recep-
tam capite, fraternitas, duodecima,
quæstione secunda. & Sanctum Tho-
mam secunda secundæ, quæstione 62.
articulo 3. Huic sententiæ adhæret Me-
tina in sua Instructione. §. 35. fol. 178.
quam & probat, tum quia, qui per vio-
lentiam detinetur in custodia, si
sic semel euasit è carcere non tenetur
se offerre ad suspèdium, ad quod aliàs
nisi fugisset esset damnandus. Ergo ne-
que in nostro casu, qui negauit semel
veritatem in conscientia, tenetur ad
poenam, dum ad eam non damnatur.
Tum, quia non obitat, quòd negando
iniuste, impedierit actum iustitiæ, aut
eius executionem, quia leges poena-
les, sicut & cæteræ leges non obligat,
nisi prout receptæ sunt in vsu. At non
sunt receptæ in vsu, vt in hoc casu obli-
gent ante condemnationem: neque
sua fraus hic iniuste neganti patrocina-
tur, sed vsus iuxta, quem lex poena-
lis tantum vigorem habet. Hic autem
vsus fundari videtur in quadam incli-
natione naturali, qua homines recu-
sant poenarum contra ipsos imposita-
rum fieri executores, quia hoc esset cõ-
tra cap. ex parte. de Constit. & l. con-

uenire. ff. de Pact. dot. Caterum senten-
tia contraria Soti solum habet verum
in debito, & in interesse, quia ista an-
te condemnationem: imò & post ini-
quam absolutionem debentur, iuxta
Innocen. cum communi, in cap. quia
plerique. de Immunit. Ecclæs.

AD tertiam obiectionem concedi-
mus planè, quòd fiscus nomine reipu-
blicæ accusans, si tacitè reum defen-
dat, vel tergiversetur, peccat, & qui-
dem si in ciuili causa sic delinquat, rei
publicæ principale, & expensas re-
stituet: imò & poenam pecuniariam,
in qua denunciatus erat, iuxta legem
mulctandus, vt videtur, & si in causa
criminali sic peccauit ad expensas, &
ad damnum, quod inde illatum est, te-
nebitur, cuius potissima ratio est, quia
fisci munus est in iudicio, & ad iudi-
cium deferre delicta notoria, & in ius-
ta in casibus sibi concessis, vt causa,
& poenæ legales deducantur, vsque
ad vltimam prolationem sententiæ
debitamque executionem, ad quod
non tenentur meri custodes. Vnde
cum fiscales causarum sint veluti pro-
motores, & procuratores, nihil mi-
rum si ad prædicta restituenda obligè-
tur, sicut obligaretur promotor, &
procurator, qui in prædictis deliquisset.
Non tamen, vt prædictum est, cus-
todis officium est, nisi tantum per vi-
gilem custodiam indemnitati reipu-
blicæ, aut eius à quo ponitur prospice-
re. Vnde si damnum inferri non per-
mittat, aut si iniuste illud inferri per-
mittat, illud si restituat ad nullam
aliam poenam in conscientia exsol-
uendam tenetur ante condemnationem,
etiam si dissimulauerit. Quare
propter disparitatem hanc custodis, &
fisci negatur consequentia.

DE INDE quaritur, an nautæ,
caupones, stabularij, & similes tenean-
tur ex facto suorum famulorum? Re-
spondetur ergo secundum Ioannem
Ana. in consilio 2. incipiente, In Chri-
sti nomine, quòd sunt quædam perso-
næ, quæ regulariter tenentur ex facto,
& delicto familiæ suæ, vt sunt publicæ
ni, nautæ, & caupones, stabularij, & si-
miles, quorum famuli, si deliquerint:
tum

Ad 3. obiectionem.

Ratio.

*Differètia
fisci & cus-
todi.*

*De nautæ,
stabul.
Quæstio.
Personæ ob-
ligate ex
facto. Jam.*

Ratio.

tum hospes pro iniuria reali, & dama-
no dato potest agere contra caupo-
nem, nautam, vel stabularium. l. li-
cet. §. possumus. ff. Nautæ, caup. & sta-
bul. De vulnerè autem illato per famu-
lum, isti non tenentur quoad expensas,
vel interesse, pro quo facit textus iux-
ta gloss. in dicta l. licet. §. idem dicitur.
in verbo, sed si damnum, & in l. de
bet eod. tit. in principio. Facit quoque
pro hoc ratio, scilicet, quia non
est eadem ratio de damno illato in re-
bus hospitibus per famulum prædicto-
rum illato, aut de vulnerè illato. Quia
vix potest fieri danum in rebus, quin
stabularius, vel nauta sit in aliqua cul-
pa saltem leuissima, quia potuisset di-
ligentius custodire, non autem si iniu-
ria facta per famulum hospitis perso-
næ ipsam vulnerando, quia prædicti
obstare non possunt, quin famuli eo-
rum ex impetu iræ aliquado, si velint,
occidant, vel percutiant, vel verberent
hospitem.

Nota. 2.

AD DE secundò de mente eius-
dem Ioan. de Ana. quod aliq̃ personæ
ad prædictis, scilicet à nautis, cauponi-
bus, & stabularijs distinctæ, quæ ita de-
mum tenentur, si aliquid de familia
deputentur ad certum officium, & in
illo delinquant, tenentur pro hoc, quia
tunc dicitur paterfamilias esse in culpa
deputando insufficientem. Hæc au-
tem est communis opinio doctorum
in l. 1. §. familiæ. ff. de publi.

Corol.

EX quo corollarè sequitur secun-
dum Syluestrum verbo. nauta, quid sit
dicendum ad casum quæsitum, qui in
contingentia accidit, scilicet, an in ca-
su, quo nurus ad custodiam infantis
accendit noctu lucernam, & ex ea ne-
gligenter omissa secutum est duarum
domorum incendium, focer, vel pater
familias teneatur ex facto suæ nurus.
Nam concludit Ioann. de Ana. in con-
silio septimo incipiente, In nomine
Sanctæ Trinitatis, quòd non tenetur.
Quia iste focer, vel paterfamilias non
deputauit illam ad hoc, sed gubernari-
oni liberorum, quæ est de iure natu-
rali. Tum, quia ista culpa ex incen-
dio, quæ præsumitur contra habitan-
tes, iudicatur leuissima, vt significat
Instruct. Negot. lib. 2.

*Pro casu
bus conting.*

glossa. instituit. quibus modis re. con-
tra. ob. §. præterà, & ista culpa non
est imputabilis, vt placet Salicet. in l.
si vendita. ff. de peric. & com. rei. ven-
dic. & Bald. in l. in iudicio. C. de
locatione, vbi propriè loquitur de lu-
cerna.

VT RVM teneatur nauta, si res
meas transtulit in aliam nauim & pe-
rierunt, vide supra in materia lo-
cationis.

Quæstio.

PRÆTEREA ad illam quæstio-
nem, qua quaritur à Syluest. verbo
custos, quæst. 5. verum custos castri te-
neatur de custodia si in fine anni, quo
promiserat custodire, obtulit illud do-
mino, qui illud non recepit. Et dein-
de captum est ab hoste Bart. l. si mora.
ff. solut. matri. tenet indistinctè nega-
tiam asserens, quòd etiam si non fe-
cit oblationem castri, domino, non
obligasse, & idem ibi tenet, Imola, vi-
de ibi Syluest.

Obiectio.

*An custos
castri tenea-
tur si ex eò
te anno do-
mino obtu-
lerit, licet
dominus non
recepit.*

PORRO illa quæstio ab hac ma-
teria, vbi agitur de deposito, & custo-
dia non multum abhorret, de qua se
interrogatum, ait Nauarrus in sum-
ma Lat. cap. 17. num. 135. scilicet, an
vxoꝝ, filius, aut cognatus alicuius de-
linquentis, si deponat clamculum ali-
qua delinquentis bona custodienda
in monasterio, vel alibi in alio loco,
ne à iudicibus sequestrantur, tenean-
tur ipsi deponentes, vel alij huius rei
conscij excommunicationis censura,
vel iuramento iussi illa reuelare ad ea
manifestanda. At tandem respondet
ibi Nau. quòd si omnia bona sic absco-
dita, & deposita pertineant ad com-
pensandum debitum dotis, vel debi-
tum aliud: non tenentur ea manife-
stare, alioquin tenentur. Sed cum cau-
sa compensationis dotis, vel alterius
debiti retinentur seruandæ sunt con-
ditiones iustæ recompensationis, &
præsertim cauendum est, ne iterum
possit peti debitum, in cuius recom-
pensationem retinentur.

Quæstio.

*An bona
delinquentis
clau reponi
sita reuelari
debeant.*

Respon.

HOC autem verum habet maxi-
mè, dum via inquisitionis, vel per edi-
ctum iubentur denunciare. Quia tunc
etiam à denunciando possunt tales
alia

alia via excusari, scilicet, quando non possunt probare. Quia dum non sunt probando, etiam si tunc via recompe- sationis debiti non retinerentur, à scientibus denunciandum non esset. Secus esset, si iudex post semiplenam probationem coram ipso factam ad plenam probationem habendam præciperet, ut, qui il. ud scit, ad testifican- dum veniat iuxta cap. fin. de iureiur. & cap. ad nostram eod. tit. Nam tunc quamvis probare illud nõ possint, ne- que admonitio Euangelica præcesse- rit, deponere, id quod sciunt, tenen- tur, nisi sit persona, quæ id scit de nu- mero eorum, quæ à testificando eo casu excusatur ob cognationem, vel ob aliam causam, vel causas, de quibus supra meminimus, & etiam meminit Nauarrus in summa. cap. 25. num. 48. & sequent.

De custod. fortalit. Questio. ADHVC & illa quæstio non est aliena à materia custodum, de quibus nunc agimus, scilicet, an domini reci- pere possint ea tributa, quæ pro custo- dia fortalitorum, & pro vigilibus ibi præficiendis imposita sunt, quando iam per dominos vigiles, & custodes non statuuntur ad ea custodienda.

Ser. Cord. Questio est, cuius meminimus in to- mo 1. nostri Instructorij, in materia de tributis, & cuius meminit Cordu- ba in tractatu de casibus conscientiæ, quæst. 113. Dicendum est ergo iuxta eius sententiam, quod si huiusmodi for- talitorum custodia cessauit, quia iam omnino diruta sunt, ita ut in eis cus- todes, & vigiles non commorentur, præsertim à tempore immemoriali pla- num est ea tributa exigere non posse. Nam & cessasse titulum, veramq; cau- sam constar, neq; manet, nisi quidam fucatus color ad ea exigenda tributa.

Distum. 1. SECVS autem esset in casu, quo talia fortalitia perseverarent, in eis- que custodes, & vigiles non commanent cum suis præfectis. Alcydes, Hispanicè nuncupatis, vel esto alij vigiles, & custodes nõ essent, si tales præfecti re vera ibi pro custodia morarentur. Nam tunc liceret, & in hoc postremo casu consuetudo ea tributa exigendi tolerabilis esset, licet de facto non ex-

pendantur, nunc (quia opus non est propter statum pacificam terræ) in vi- giles eorum, & custodes, sed infuman- tur in alia. Quod dupliciter limitat ibi Corduba. Primò dum probabili- tas adfit, quod in aliquo tempore ta- lia fortalitia huiusmodi vigilibus in- digebunt. Secundò ut si necessitas ibi constituendi custodes, & vigiles se ob- tulerint, vassalli, vel populi ad maiora tributa pro vigilibus, tunc constituen- dis non infringantur etiam si plu- res vigiles, quam erant in- vlu à prin- cipio, ibi sint constituendi. Aliàs si talis probabilitas non adfit, illicita est eorum exactio, siquidem causa im- positionis eorum omnino cessasse vi- deretur.

AT verò licet istam sententiam, Cordubæ cum his duabus limitati- bus contrictam non ausim damnare: tamen, quia in Hispania aliqua sunt fortalitia in interiori parte regni, quæ iam moraliter loquendo tuta sunt ab hostibus tam interioribus, quam ex- terioribus, ita ut insultus ab his veri- similiter, neque nunc, neque in poste- rum timeri debeant, sit fanè, ut domi- nis horum tutum non sit hæc tribu- ta exigere eo titulo, quem allegat Cor- duba, scilicet, quod licet nunc tali vi- gilum custodia non indigeant, ali- quædo tamen indigebunt. Quia respon- demus ei, quod in his expectatio præ- habilis necessitatis cessat, quare ut ait Syluester verbo dominium, quæst. 4. dicto 4. cum moraliter non fit illud, ob quod talliæ, vel tributa exiguntur, etiam si à tempore, cuius memoria non extat in contrarium, sint exacta, iam illa exigendo dominus, vel prin- cepts peccat.

TANDEM ut finem huic mate- riæ imponamus, si quæratur custode negante suo dolo, vel negligentia ami- sisse rem, quis hoc probare teneatur: respondetur, quod si loquamur in fo- ro contentioso, ipse custos tenetur probare. l. qui mercedem. ff. locat. ad- iuncta gloss. Secus autem est in con- scientia. Idemque dictum est de custo- de carceris, & de depositario. ff. de cu- stod. & exhib. re. l. vlti. At verò in-

Sent. auth.

Questio.

alijs casibus regula generalis est, ut qui dolum allegat, probare debeat. l. quoties. ff. de probat.

Definitur donatio, diuiditurque in dona- tionem inter viuos, & in donationem causa mortis: donatio rursus est tri- plex, modalis, conditionalis, & absolu- ta: annumerantur hic, qui prohibiti sunt donare, de furioso, de prodigis, de minoribus, quantum donat minor, & an ingressu religionis donare possit, & an eius donatio iurata valeat: de cast- ribus ubi filij donant, de filijs maioribus. 25. annorum: de speciali dispositione Hispania circa testamentum filiorum, an filij donare possint causa mortis.

CAPVT XXXIX.

QVAMVIS secundum mentem Sori, lib. 6. de iustitia & iure, qu. 2. ar. 1. conclus. 2. & Conrad. lib. de contract. qu. 16. donatio, eo quod non constat ex consensu mutuo, in vtro- que contrahente obligationem in ge- nerante à ratione propria contractus secluditur: tamen, quia largo saltem modo etiam à iuristis contractus esse conceditur, de ea hic, ubi de contra- ctibus tam copiosè est actum, non prætereundam esse mentionem iudi- cauimus incipientes ab eius defini- tione.

Dif. donat. DONATIO igitur secundum D. Thom. 1. Sent. distinc. 18. art. 2. est datio liberalis, siue irredi- bilis compensationem non intendens. At si de diuisione donationis quæ- ratur, licet aliàs multipliciter soleat di- uidi, nos illas diuisiones omittentes, solum illam Azon. in summa propo- nendam duximus, quia cum plura de materia donationis in tom. 1. nostri instructorij dixerimus, iam hic ali- qua, & non omnia sub breuitate per- stringere nobis est cordi.

Donatio in ter viu. & caus. mort. EST igitur duplex donatio alia, scilicet, inter viuos, alia autem causa mortis. Donare ergo inter viuos est, quando rem, quam dono, potius vo- lo habere alium quam me. At verò do-

natio causa mortis est, quando volo me potius habere, quam alium, cui do- no, quem malo habere, quam here- dem meum. Quando vero alia causa in donatione interuenit, quam liber- talitas, potius dicitur recompensa- tio, quam donatio, secundum Panon- mit. in rub. eod. tit.

ACCEDIT & secunda diuisio, qua donatio inter viuos tripliciter di- uiditur. Nam alia dicitur absoluta, alia conditionalis, alia modalis. Quibus adijcitur quarta, scilicet, dona- tio remuneratiua. ff. de donatio. l. r. C. de Donation. sub mo. l. 1. & 2. Ab verò hæc remuneratiua donatio non reuocatur gratia ingratitudinis, quia mera donatio non est.

NVNC autem qui sint illi, qui do- nare possunt inquirendum est. Statui- tur autem ad hoc regula generalis hæc scilicet, quod omnis, qui habet rei dominium, vel proprietatem, & iure nõ est prohibitus, donare potest. Neque hic mentionem facimus de do- natione remuneratiua, quæ proprie donatio non est. At verò, quibus gene- ribus personarum huiusmodi dona- tio prohibeatur, indagandum est.

IGITUR primò interdicta est fa- cultas donandi illis, qui mentis com- potes non sunt, quippe qui furiosi sũt, vel huiusmodi in Clem. si furiosus de homicidio. Secundò prodigis, in l. ff. de curato. furio. Tertio minori, 25. annis. C. si maio. fac. rat. hab. l. vltim. Quarto filiofamilias. ff. de donat. l. fi- liusfamilias, quod tamen aliquando patitur exceptionem, scilicet, quando talis filius est in dignitate constitutus, vel senatoris est filius, vel si pater de- dit ei liberam administrationem, vel peculium castrense, vel quasi castren- se habet. Super hoc autem consulen- dus est Inno. in cap. grandi. de sup. ne gl. præ. lib. 6. & d. l. filiusfamil. Quin- to his, qui non habent proprium, ut seruis, & religiosis, & huiusmodi. cap. non dicatis. 12. quæst. 1. quod exceptio- nem habet in his, qui de licentia super- rioris id faciunt, vel legitimam ad- ministrationem habent, ut ex iusta causa donet in d. l. filiusfamilias, & 12. qu. 1.

Donatio tri- plex moda- cond. abso- luta.

Questio. qui donare possint.

Prohibiti donare.

quæst. 1. quia & cap. tua. de his, scilicet, quæ seruado seruari non possunt. Sexto Abbatibus & alijs prælatis, nisi habeant administrationem, & ex consuetudine sit receptum, quod aliquid possint donare de electio. capit. 15. cui tamen generaliter nulla persona ecclesiastica donare potest immobilia, vel mobilia pretiosa, imo neque pecuniam, quando ad emenda immobilium deputata esset, vel in magna quantitate confisteret alienare, sine solemnitate potest, cap. nulli liceat. de reb. Eccl. non alic. Quod secundum Cordubam intelligendum est quando voto, vel promissione ista mobilia, scilicet, pecuniarum, vel similia deputata essent ad emenda immobilia. Quia tunc, ut dictum est, sine solemnitate alienari non possunt. Septimo uxori nihil ultra dotem habenti, imò in Hispania, etiam si ultra dotem habeat, quia administratio etiam bonorum paraphernalium pertinet in his regnis ad maritum. Octauo illi, qui crimen læsæ maiestatis commisit. l. si. C. ad legem Iuliam maiest. Nonò hereticis, quorum bona ipso iure sunt confiscata cap. secundum leges de hæret. lib. 6. Decimo contrahentibus iure incestas nuptias, 11 dicto cap. secundum leges. Undecimo illi, qui capitale crimen perpetravit, propter quod eius bona veniunt publicanda, quia hic post condemnationem donare non potest, licet ante pos sit l. post contractum. ff. de Don. Duodecimo illi, qui in aliqua re ead in commissum. Decimotertio militi, qui concubina, vel meretrici donare non potest. l. 2. C. de Don. inter virum & vxor. cui adiunge clericum, doctorem, & aduocatum, qui dicuntur milites per not. in l. miles. ff. de sent. & re. 14 dic. Decimoquarto viro erga vxoré, & è contrà nisi in casibus infra dicen dis. Decimo quinto patri, qui filio, aut filia donare non potest, quia censetur vna persona, nisi in casibus excep tis, de quibus infra videto glossam, 16 in l. pater. C. de inofficiosa dona. Decimo sexto non habenti dominium, in re, vt furi iuxta l. nemo. ff. de reg. iu ris. Decimo septimo prohibetur dona

tio pro quacunque causa illicita, quæ à lege punitur, siue pro adulterio, siue pro alio crimine, iuxta l. affectionis. ff. de Donationibus, quæ in hoc sensu loquitur. Decimo octauo quilibet donare prohibetur ultra 50. solidos. l. penul. C. de Donat. Hoc autem intelligitur sine insinuatione præcedenti, quod tamè exceptionem habet in aliquibus casibus. Decimo nono donare non possunt, qui ex donatione impotentes fiunt ad soluendum debita. Vigesimo donare quis non potest iudicibus, aut officialibus salariatis pro aliquo beneficio tempore suæ administrationis ab ipsis obtento. l. fin. C. ad l. Iuliam, & punitur, si occultè donauerit, ita gloss. exceptis esculentis, & potulentis paucis diebus consumendis. Vigesimo primo prohibentur visitandi donare aliqui visitatoribus, vel eorum famulis cap. exigit, cap. foelicis, de censibus in 6. Vigesimo secundo donare non possunt illi, quibus per statuta municipalia interdictum est, nisi certo modo seruata donare, nisi illum seruent.

I A M ista sigillatim veniunt examinanda, & primò quaritur de furioso, quare donare non possit, cum videatur esse suorum bonorum Dominus, eum circa illa possit iniuriam pati. Respondetur autem breuiter, quod duplici nomine talis donare non potest: tum, quia donatio est actio humana, quippe quæ libera est, & in facultate hominis existens: tum quia gratuita est datio. Vtriusque autè huiusmodi conditionis actionis furiosus non est capax. Quocirca dominij propriij incapax esse videtur, licet negandum non sit, quod furiosus, siue continuò furore laboret, siue per interualla quando fuerit, pati potest iniuriã. Sed non facere. ff. de iniur. illud canonizata. 15. q. 1. illud. ex eadè ratione prohibens est testari. C. q. test. fac. pos. furiosum, sed neq; baptizari potest, nisi in casu de baptis. cap. maiores. Sed neque potest puniri pœna pecuniaria, nisi furor superuenisset iam perfecto processu suarum defensionum, quibus, dum sanus mæte esset, se defendit ab delicto

De furioso. Quæstio. Respons.

De prodigis Quæstio.

tunc à se commissio, quia aliàs in defensus condemnaretur. SECVNDÒ quaritur de prodigis, an antequam detur eis curator, possint donare bona sua, aut per viam contractus distrahere. Puto autem dicendum esse cum gloss. l. curatores. C. de cura. furio. vel prodig. quod post interdictionem bonorum non potest contrahi cum prodigo, etiam si ei curator nondum datus sit. Quia facta traditione bonorum prodigus est in curatione agnatorum, vt notat dominus Azo in summa huius tit. §. & furio sis: & per consequens, quod post talem interdictionem bonorum donare non possit, etiam si curator ei constitutus non sit propter eandem rationem.

SE D quid dicemus, si datio curatoris data sit alicui, vt prodigo, cum prodigus non sit, an talis datio tutoris teneat. Respondetur sanè ad mentem prædictæ gloss. quod tenet talis datio, sicut si daretur, vt furioso ei, qui furiosus nõ esset. Huic magis videtur accedere glossa cum quibusdam alijs, quæ satisfaciunt argumento in cõtra desumpto. l. seix. ff. de tut. & cur. da. ab his, quia ibi tutor propter ætatè dabatur.

De minor. Quæstio, an donatio minoribus facta fieri possit efficax.

TERTIÒ quaritur circa minores, an licet ipsi minores 25. annis, iuxta l. vlt. C. si maior. fact. rat. hab. donare non possint, talis ab ipsis facta donatio efficax esse possit. Respondetur autem primò ad quæstionem hoc esse certum, vt d. l. vlt. definitur, quod si tales minores post 25. annos ratificauerint in minori ætate celebratum iam contractum, eum reddunt efficacem: ac per consequens, si sic postea ratificauerint donationem factam in ætate minori, rata iam, & valida subinde erit.

Disium 2.

ACCEDIT secundò, quod licet ipsi minores, sine licentia curatoris donare non possint; tamen eorum curatores nomine minorum ex rationabili causa donare possunt: sicut fratri minoris naturali licet non legitimo potest, imò tenetur eius curator donare alimenta inter quæ si est filius nobilis, computatür sumptus studij pro Grammatica, & Rhetorica addiscen-

da. Quia hæc addiscere filios nobiliũ decet. l. de bonis. §. non solum. ff. de Carb. edict. ita Bart. l. si quis. ff. de lib. agn. & l. dedit. ff. de col. bon. vbi ait, quod tenetur dotare sororem pupilli, quia ad hoc tenetur pupillus. Similiter tutor tenetur subministrare alimenta matri, & sorori pupilli, si egent, quæ quidem alimenta præstanta sunt, secundum consuetudinè regionis ad arbitrium boni hominis, & iuxta facultatem pupilli, & dignitatem alendorum, secundum Bart. in tract. de duobus fratribus. Accedit Corduba, qui in tract. de cal. conf. ait, quod probabilius est, quod filius naturalis, & multò magis legitimus secundum licentiam status (si ad sit facultas) est alimentadus à fratre legitimo, siue ab eius tutore dũ eget, vide l. 3. tit. 4. Par. 5.

Mater soror pupilli alenda.

ADDE tertio, quod secundum Syluest. verbo restit. 3. q. 8. dict. 4. in fine, tutor nomine pupilli more ciuitatis mittere potest Encania magistro, & suis coniunctis, quia talia Encania cum sunt consueta dicuntur quasi debita secundum gl. l. 1. §. sed nonnullos. ff. de tut. & ra. dist. potest quoque tutor ex rationabili causa remittere debitum suo pupillo, quando tale debitum non est liquidum. l. pactu curatoris. C. de pact.

Mag. pupil.

ET tandem quartò adnotato, quod mente Soti esse censèo, quod si pupillus dum in studio commoratur, de centum sibi missis quotannis à tutore pro alimentis quinque aureos ludit, vel cum amicis expendit, vel alicui foeminae malè donat, quidquid sit de peccato, donatio talis erit valida. Nam & in filio patrisfamilias in studio versante hoc concedit Sotus, quia patres non debent esse nimij, vt velint irrita re ea quæ cum non sint exorbitantia inter adolentes sunt affluata, sic & tutores in hoc non debent esse nimij.

Quantum do nar pupil.

PRÆTEREA perpendendũ est quintò, quod minor sine autoritate curatoris, si cum iam sit eam adeptus ætatem, vt intrare possit religionem, si intrat religionem omnia bona sua donare potest, reseruata tamen legitima ascendentibus, vel descendibus, si quos habet debita cap. fin. 19. quæst. 3.

Ve donatio in ingres. ve lig.

Reseruata (inquam) quoad proprietatem. Nam vniuersum non amittit, dum viuunt secundum Innoc. in ca. in praesentia, de probat. Et secundum Panor. in eo. cap. in praesentia, & huius ratio est, quia mori fingitur, ideo tunc omnia bona sua alienare potest. l. Deo nobis. C. de episc. & cler. sed aduerte id, ex cuius ignorantia saepe erratur, quod haec donatio, seu alienatio, aut renunciatio bonorum, quae fieri solita erat in ingressu religionis, vel paulo ante, dum se parabat quis ad hunc ingressum, sic moderata est per Conc. Trid. sess. 25. c. 16. vt possit sortiri effectum, valideque fieri, vbi sic cauetur, nulla quoque renunciatio, aut obligatio antea facta, id est, ante professionem etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscunque causae pax valeat, nisi cum licentia episcopi, siue eius vicarij fiat intra duos menses proximis ante professionem, ac non alijs intelligatur effectum suum sortiri nisi secuta professione, aliter vero facta etiam cum huius fauoris expressa renuntiatione etiam iurata sit irrita, & nullius effectus, vbi loquitur tam de viris, quam de foeminis.

A D V E R T E sexto, quod ex praedictis sequitur corollariè, quod si accedit post professionem, quam credidit tenere, & non tenebat, rehabebit sua, siue donauerit ea expressè monasterio, siue non. Tum propter praedictam sanctionem Concilij: tum, quia videntur donasse causa mortis mundanae, quae fit per professionem, quae in hoc casu verè non est subsecuta, facit l. pater. C. de her. inst. Imo etiam in casu, quo credebatur, quod non teneret professio si donauit expressè, licet secundum ius civile. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. videatur talis donatio esse valida, quia videtur in omnem casum donasse, nihilominus tamen, si professio non tenuit non censetur sortita esse effectum, neque fuisse valida propter istam Concilij. Trid. sanctionem.

P O R R O adhuc consequenter inquirendum venit, an donatio minoris circumuallata iuramento ad sui impletionem obliget, & videtur

quod non. Quia cum per se sumpta propter prohibitionem iuris, nulla sit, iuramentum cum super illicitam, & prohibitam donationem cadat, non videtur eam firmare.

H O C nihilominus non obstante videtur ad quaestionem dicendum, id est, quod in foro exteriori stando, minor annos 14. non adeptus etiam si donationem, quam fecit iuramento firmauerit in tali foro non cogetur ad eam adimplendam, nam non tenetur talis ad obseruantiam contractus, quem contraxit etiam si iuramento eum firmauerit, vt stabilitum est. l. 16. tit. 5. Par. 5. Secundò dicimus, quod minor adeptus vsu rationis saltem, si excesserit 14. annu stando in foro conscientie, si quid cum iuramento donauerit: tenetur cum poterit ad talis donationis impletionem; quamuis crediderim ista iuramenta realia minoris posse per curatorem, seu tutorem irritari, quia si, vt sènti Sotus, pater potest irritare omnia iuramenta filij: sicut & vota, nisi facta sint per modum contractus, quos nequit pater irritare, quare hoc non poterit tutor, aut tutor minoris, qui vices gerit patris mortui? Sed iam hoc secundum dictum patet: tum, quia ratione seruandè iuramenti, etiam qui metu iurauit vsuras soluere, cogitur ad soluendum. Ergo minor pollens vsu rationis ratione iuramenti, quae donauit iurando, dare obligatur facit ca. debitores, de iure iur.

T U M quia vt decernitur cap. si verò, eod. tit. non est tutum querilibet contra iuramentum suum venire, nisi tale sit, quod seruatum vergat in interitum salutis aeternae. Tum, quia donatio, qua vxor coniugi donat, licet sit prohibita iure, si confirmetur iuramento, necessariò est obseruanda, secundum Panormit. cap. donatio, eodem titulo, qui ait hanc opinionem esse communem, nec hoc iuramentum esse contra bonos mores naturales. Facit ad hoc argumentum in cap. cum contingat, de iure iurando. Ergo pari ratione donatio sulsa iuramento facta à minore necessariò est complenda si

NON

non est prodiga: tum, quia minor post 14. annum ligatur, dum contrahit per iuramentum nec potest restituere contra iuramentum, secundum glossam cap. si venditori, de emp. & vend. & l. 16. tit. 2. Partita 3. quia, vt inquit dicta glossa: iuramentum representat eum maiorem, quae quidem argumenta, & praesertim illa, quae desumpta sunt ex cap. si verò, & ex cap. debitores, & ex cap. cum contingat, de iure iur. probant in conscientia minorem etiam 14. annis, dum sufficienti sit praeditus vsu rationis teneri, si ex iuramento non prodigè donat, adimplere, quod donare se dixit, nisi fortè iuxta mentem Soti irritetur tale iuramentum, per tutorem.

A D obiectionem autem in contrà respondetur ex sententia glossae super cap. debitores, de iure iurando, quod ratione adiuncti iuramenti hic interuenit casus, vbi licet non teneat principale, id est, ipsa donatio minoris per se sumpta: tenet tamen accessorium, id est, iuramentum, quod tenere non potest, nisi donatio impleatur. Quia aliàs cum iuramentum hoc non sit contra bonos mores, & cum in conscientia teneat, si non impleatur, contra conscientiam agitur. Atque hic quidem, vbi licet non teneret principale, tenet tamen accessorium, patitur exceptionem illa regula, quae traditur cap. si diligenti, de foro comp. & C. de legi. non dubium, scilicet, quod vbi principale non tenet, neque accessorium.

A D D E vltimò, quod minor 25. annis si bona habeat castrensia, vel quasi castrensia legitimo pollens iam vsu rationis potest ea donare. Quia de peculio castrensi, vel quasi castrensi potest ad libitum disponere, & testari, quia illud acquirit sibi quoad dominium, & vsu fructum, quia neque illud communicare cum fratribus post mortem patris tenetur l. fin. C. de inoff. testib. Hoc autem est de mente Syluest. verbo peculium, r. q. 3. quia in his filiis etiam viuente patre censetur esse paterfamilias, vnde de eis disponere, donare, testari, sicut in

vita patris, ita & post mortem patris potest. Donatio autem regia facta alicui peculium castrense, vel quasi castrense esse censetur.

C I R C A quartum casum, vbi filij familias interdicitur facultas donandi. ff. de don. l. filius familias. Inquirendum est primò, an in aliquibus casibus donare possint. Ad quam quaestionem dicimus primò, quod filius, vel nepos constitutus sub potestate patris, vel aui, nequit donationem puram, & perfectam, id est, irrevocabilem, vel inter viuos efficere, nisi de peculio castrensi, vel quasi castrensi, si quod haberet l. fin. C. de inoff. test. & ff. ad Maced. l. 1. §. vlt. & l. 2. & Part. 5. §. 1. 3. titulo 4.

S E C V N D O dicitur, quod si habeat huiusmodi filius, vel nepos peculium sibi datum à patre, vel auo, quo inde negotiando lucraretur, licet tale peculium illius esset, à quo collatum est, inde ex parte illius matri suae, vel fratri, vel sobrinæ, vel alicui consanguineorum aliquid dono impartire potest pro nuptijs, aut pro aliqua eorum necessitate supplenda. Similiterque de huiusmodi peculio conceditur eis à iure aliquid largiri magistris eos aliam scientiam docentibus, non tamen valeret donatio ex hoc peculio facta alijs personis præter praedictas eadem l. 3. tit. 4. Part. 5.

D E I N D E procedit quaestio, vtrum filius, qui iam superexcessit 25. annos possit ex bonis sua industria acquisitis aliquid donum alicui exhibere. Quaestiois autem huius meminit Corduba in tract. de casibus conscientie, quaest. 133. Circa quam respondendum esse cenfeo. Primò, quod filius hic dum sub patris potestate est constitutus, neque emancipatus est alicui cognato ex bonis sua industria acquisitis etiam, si 25. excesserit annos aliquid sine licentia patris donare non potest.

P A T E T autem hoc, quia bona sic acquisita à filio sua industria sunt peculium aduentitium, peculium autem aduentitium, licet filij sit quoad proprietatem, vel dominium, patere ta-

r 4 men

Error corrig.

Conc. Trid.

6. Coroll.

Quaestio. Obiectio. Donatiominoris iuramentum.

Dicitur. 1.

Probat. s.

Probat. 2.

De ben. ca. str. Coroll.

Quaestio. Casus ubi filij donant.

Quaestio. De filijs minor 25. ann. Respon.

Probat.

men habet vsumfructum, donec vixerit, nisi istum vsumfructum pater remiserit filio, vel nisi sit tale peculium, quod datum sit filio ab alio cum pacto, quod pater non habeat vsumfructum, & quibusdam alijs casibus: de quibus instituta per quas pers. no. ac. §. sancitum. in glos. & Bald. in l. contra. ff. rer. amot. Ergo sine licentia patris non valet illud validè donare.

Dub. SED an possit donare filiusfamilias peculium aduentitium, cuius ex prædictis causis tam proprietas, quam vsumfructus est suus, si quis roget dubitando propterea, quod iam nihil auferatur patri quod suum sit. Respondeo saluo meliori iudicio dicendum, quod si in donatione, qua extraneus donavit filiofamilias tale peculium, vt esset suum, & quoad vsumfructum, & dominium nihil aliud præter hoc expressit, non videtur peculium hoc per hoc pactum ab administratione patris exemisse. Vnde videtur non licere filio sine licentia patris illud donare: tum, quia priuilegium peculij castrensis, vel quasi castrensis solum esse videtur, quod de eo pro libito filiusfamilias possit in vita patris disporre, quia circa illud se habet, vt paterfamilias, hoc autem mihi magis persuadet ratio nisi obstat aliquid ius quod neciam, aut consuetudo in contrarium, nihil ergo hic definitio.

Dictum 2. SECVNDO dicitur, quod si postquam filius fecit donationem absque licentia patris, accedat licentia patris, poterit eam ratificare filius, tempore autem istius ratificationis poterit immutare, vel adhibere conditiones, quas voluerit, siquidem tunc valorem obtinet donatio, quæ antea erat inualida. Adde etiam, quod donatio sic ratificata cum licentia patris adhuc non est factis firma, aut valida, vt reuocari non possit si acceptata non fuerat. Ita que vt irrevocabilis fiat, roburque valoris accipiat, necesse est, vt à donatario acceptetur. Vidè Nauar. in summ. cap. 17. nu. 105. & 106. & 146. vsque ad num. 150. & 153.

3 ADVERTENDVM est tertio, quod consensus patris, vt eius filius

possit donare requiritur sit expressus, ita glos. in l. qui in potestate in prin. in verbo nihilo magis. ff. de testamen. Neque aliquis iuristarum est, qui circa hoc repugnet. Talis autem consensus requiritur non solum ad euitandum præiudicium patris, sed integrandam personam filij, & solemnizandū actum. At licet ita sit dicendum, quatenus attinet ad forū exterius, sed in conscientia de mente D. Th. dicimus, quod maximè absente patre ex probabili, & rationabili præsumptione, quæ pater habebit acceptum, poterit patrisfamilias filius aliquid donare, quæuis non ita firmiter, quin postea id sciens pater non possit reuocare. Præterea licet filiusfamilias de consensu patris possit donare causa mortis, nõ tamen potest pater interponere suum consensum in donatione, qua filius donat sibi causa mortis auctore Iulio Claro de Donatione. Quo circa tunc patres curare debent vt in hoc casu iudex suam interponat autoritatem.

ADDE quod in Recopilatione, *Si filius de. patr. caus. mor. quid. Specialis di spos.* noua legum Hispaniæ habetur de test. lib. 4. scilicet, quod filius, vel filia sub potestate paterna constituti post obtentam iam ætatem legitimam condere testamentum possunt, ac si extratalem ætatem essent constituti, quod intelligendum venit sine præiudicio paterno de bonis, scilicet, quæ iam sibi quoad proprietatem attinent. Vnde ex ista speciali dispositione legis Castellæ videtur consequi corollarie, quod licet secundum ius commune filius non possit facere testamentum etiam patre inbente, & nihilominus possit donare causa mortis patre permittente, iuxta l. tam is. ff. eod. tit. tamen ex quo per l. 5. Taurensem, (per quam Hugone de Celso in suo Repertorio legum testante, verbo testamentum, vers. 7. correctæ est lex 13. & 16. tit. 1. Part. & lex 105. tit. 18. Part. 3. vbi cauebatur ne tales filij possent testari etiã parentibus consensum præstantibus) conceditur eis posse testari, subinde concedendum est eis quod possint de bonis sibi attinentibus causa mortis donare. Nam cuiuscumque testamen-

tum potest concedere, potest subinde causa mortis donare, vnde in hoc casu iam illa regula videtur pati exceptionem, quæ dicitur, quod cuiuscumque prohibetur donatio inter viuos, prohibetur etiam causa mortis, quæ quidem regula in hac fundatur ratione, scilicet, quia à quocumque remouetur genus remouetur & species. I. filiusfamilias. ff. de don. §. pari ratione, sicut à superiori ad suum inferius consequentia tenet secundum logicum.

De seruis an hi possint donare aliquid in aliquo casu, de æquitate seruanda, an prælatus possit per se tantum aliquid donare, & quantum, & quid possit circa donationem concedere subditis, & Prælati Ecclesia non regulares possint donare, vt Episcopi, & quantum, de Abbatibus, de Prioribus, de Rectoribus donantibus, de Religiosis quoad donationes, & an Religiosi exempti donare possint, & de quatuor generibus Religiosorum circa hanc materiam.

CAPVT XL.

Quæst.

IRCA quintum casum in quo potestas donandi interdicitur, scilicet, seruis, & Religiosis, cap. non dicatis, 12. q. 1. quæritur primò de seruis an aliquid in aliquo casu donare possint? Dicitur autem ad quæstionem, quod licet Nauarr. in sum. solutè partem teneat negatiuam atque in foro exteriori (vti reor) absolutè obseruabitur: tamen pia est illa opinio Soti de Iustitia, & iure, cui subscribit Frater Iosephus in suis floribus, scilicet, quod serui in bello capti, sicut fugere possunt licitè nisi suam impignorauerint fidem non fugiendi (cui etiam Magister Bañez 2. 2. Diu. Thom. consentit) ita eis licet si quid dono susceperint, vel hereditario iure obtinuerint, vel licito ludo lucrati sunt in conscientia retinere, quia illorum domini sunt, neque tenentur ea dominis restituere. Vnde fit consequens, vt ea licitè donare possint.

Sen. Nauar.

Sot. Soti pia.

sint. Hoc autem his qui se vendiderunt in seruos non conceditur.

Dubium.

AN autem hi simul, & bello capti donare possint de acquisito suo labore, eo tempore, quo illis non seruitio dominorum vacandum erat, sed tempore concessio ad capiendum quietis somnum, vt si fraudantes suo genio, partem noctis sibi debitam ad requiè cõsumperint in laborem lucrosam, an sibi inde aliquid donare liceat, si quis roget, videtur dicendum potius æquitati, quàm rigori insistendo, quod hoc eis liceat & retinere, & donare in conscientia, sicut videtur licere, & mancipijs his, quæ in aliquibus regionibus Indiarum conueniunt cum hæritis, vt sint cõtenti, cum tribus aut quatuor argenteis, quos serui quotidie ex sua negotiatione erogant, reliquum si quid superadquisierint remittendo, hoc reliquum, sibi retinere: ac per consequens id possent donare mancipia hæc. Nam misera conditio seruitutis eorum non est tantopere arctanda, vt dum ordinarijs suis officijs, & obsequijs domino iure exhibendis non desint, si quid de requiè, & somno iure sibi debitis detrahendo fuerint lucrati non possint donare & retinere, quod quidem nisi modicum non potest esse. Nam & de hoc Domini eorum cum alijs de eo, quod à seruis alij soliti sunt habere, seruitij non minùs habeant, neque defraudentur, ratiõnabiliter deberent esse contenti, & meritò circa hoc deberet conuiuere, ne nimium deberet esse rigidi. Nam qui nimis emugit sanguinè elicit, & nimium ius interdum magna est iniquitas, quod sub aliorum censura dixerim. Nã pro hoc facit ff. de pecul. quam Tuberonis, ex qua summarie concluditur, quod informis patientia habetur pro consensu in his, quæ sunt modici præiudicij, secus si magni dixi innitendo æquitati, quia iuxta l. peculium. ff. de pecul. cum peculium consistat etiam in his, quæ seruis sua parsimonia acquirunt, videtur, quod seruis id, quod sua parsimonia sibi, vel somni acquisiuit sine consensu Domini non possit donare, & hoc est

Serui Ind.

Æquitas seruanda.

est

est tutius licet rigidius, sed quod diximus est æquius & magis pium, quando quid modicum est istud, sed quod feruus penes se habens peculium concessum à Domino, possit inde contractum inire, etiam si contingat fieri in præiudicium Domini, declaratur Par. 3. l. 3. tit. 19.

De filijs.

ADDE vitimò ex sententia Diu. Thom. secunda secundæ quæstione 32. art. 8. quod sicut filius familias non potest facere elemosynam, nisi fortè aliquam modicam, de qua potest præsumere, quòd patri placeat, nisi fortè alius rei sibi esset à patre dispensatio commissa, ita dicendum est de seruo in hoc casu.

De religiof.

CIRCA religiosos primò quæritur, an prælatus religiosorum de bonis conuentus possit sine licentia capituli aliquid donare, & in qua quantitate. Respondetur breuiter nunc, quia de hoc latius disputauimus in tomo 1. nostri Instruc. Par. 2. capit. 6. dicimus ergo primò secundum Cordubam in tract. de casibus conscientie, q. 54. prælatus aliarum religionum excepto ordine Sancti Francisci, tum ipse potest donare de bonis conuentus extra ordinem sine licentia cõuentus, aliquid modicum, scilicet, 10. aureos tantum ex causa pia, vel rationabili, tum potest eandem summam decem aureorū ex eadem causa, de bonis monasterij donandi alicui religioso de eodē monasterio facere copiam. Cæterum vltra hanc summam donare non poterit pericularis Prælati conuentus, scilicet prior conuentualis, quia ad maiorem summam donandam licentiam concedere pertinet ad Prælaturam fungentem iurisdictione, quasi episcopali, qualis est generalis magister, aut prouincialis: pia autem causa censetur esse si tales 10. aurei donentur pro pauperibus, vel pro necessitatibus subleuandis, pro nuptijs mulierum, vel cognatarum, vel pro gratitudine, vel promissis, aut diuino cultu.

Dictum 2.

SECVNDO, quòd centum aureos collatos religioso ab amico laico, si sit iam dominium, & proprietates eorum in conuentum translata, vt

religiosus donet alicui personæ seculari, vt illa infumat eos in redditus, unde quotannis religioso suppeditetur 7. aurei, & in fine vitæ religiosi, secularis hic eos redditus sibi vendicat, nec generalis, vel prouincialis soli, & per se sine consensu conuentus, sed neque conuentus sine generali, vel prouinciali licentiam præstare possunt. Nam & etiam talis secularis eorum restitutioni obnoxius maneret, nisi generalis, vel prouincialis, simul cum consensu libero monasterij eam licentiam præstitisset. Cuius potissima ratio est, quia iam isti centum aurei, ex quibus emendi erant redditus, postquam translati sunt in dominium monasterij, vt inde emerentur redditus, computantur inter bona immobilia, secundum Clem. exiui. de Verborum significatione. & in hac alienatione per donationem nulla interuenit utilitas, aut necessitas monasterij. Imò videtur cõdere in fraudem præiudicium quæ monasterij. Unde cū potestas gubernatiua prælatorum, & administratio bonorum cõuentus in monasterij commodum sit, & non in eius detrimentum: fit sanè, vt prouincialis, vel generalis per se soli talem licentiam præstare non possunt, iuxta Ioan. de Imo. in Clem. monasteriorū. de Reb. Ecclesi. alien. & communiter Doctores, vt breuiter refertur à Sylu. verbo, alienatio. q. 4. & 6. & 8. & 9. & 12. 13. & sequen.

Dictum 3.

TERTIO dicimus, quòd prædicti centum aurei, si sic non sunt recepti, vt eorum dominium transierit in conuentum: tunc priores conuentus, vel abbatis, si contingat inter moniales, possunt per se solum prædictam concedere licentiam ad eos centum aureos donandum laico sub prædicta conditione. Ita Corduba, vbi supra, cuius rationem reddit, scilicet, quia hi centum aurei, vt supponimus, monasterij bona non sunt, de quibus communiter, tum ius commune, tum Doctores loquuntur. Unde cum nullo iure, aut ordinis regula hæc facultas priori conuentuali, vel prioris sit interdicta, videtur facultas hanc præstandi licentiam non sit eis deneganda.

QVARTO

Dictum 4.

QVARTO super addimus, quòd quia circa donationes remuneratiuas prælati ampliori potestate funguntur, possent generalis, vel prouincialis concedere licentiam religioso, vel religioso, vt illos centum aureos, sibi collatos ab aliquo laico, vel amico extra ordinem constitutis, vt extra ordinem possint dare per viam donationis remuneratiuæ persone benefactrici conuentus, vel illius religiosi, ex quo com modum perfenfit conuentus, & leuamen: etiam si illi centum aurei sint iam translati in dominium conuentus, nã ratio naturalis dicitur, vt ait D. Thom. 2. 2. de gratitudine, q. 106. artic. 3. quòd quia beneficiarius est propter benefactorem, vt effectus est propter causam, vt beneficio effectus regratiatur suo benefactori per viam remunerationis. Ad prædicta facit Syluester verbo, alienatio. quæst. 19. & Nauar. quæstio. 54. fol. 143. neque est simile de libere derelicto religioso, vel moniali tempore professionis, ceu pars suæ hereditariæ partis, aut legitimæ: quia hoc, vt donaretur extra ordinem, licentia dari non potest sine licentia prouincialis, & conuentus simul, vt supra dictum est.

De Prælat.

Quæstio.

Dictum 1.

SCITV opus est etiam de prælati Ecclesiæ nõ regularibus, an aliquid possint donare, scilicet Episcopi, Archiepiscopi, & similes, pro cuius intelligentia notabis posse Episcopum, vel Abbatem, vel Prælaturam alium donare aliquas res, ex causis iustis sine consensu capituli, si res sint huiusmodi, quarum donatio non vergeret in graue detrimentum suarum Ecclesiarum. l. 7. tit. 14. par. 1.

POTEST insuper Episcopus cū consensu patroni donare aliquam Ecclesiam monasterio, validaque esset hæc donatio, dum cathedraticum, & ius visitandi, puniendi, & emendandi emendanda ibi simul non donet, quia ad hæc donanda consensus Papæ requiritur expressus. l. 6. tit. 14. par. 1.

ADDE secundo, quòd Episcopus etiam cum consensu capituli non potest vnã, vel plures donationes face

re in totum, excedentes cetenam partem reddituum suæ mensæ. Nam in eo, quod hanc centenam quotam excederint, reuocanda sunt, nisi cum Papæ auctoritate, & consensu fuissent facta, vel nisi ad redimendos eius parochianos captiuos, vel ad alendos pauperes tempore famis, vel ad alia necessaria, & vtilia Ecclesiæ tales, vel donationes, vel alienationes fierent, vel ad monasterium construendum. l. 4. tit. 14. par. 1. & l. 5. tit. 14.

IDEMQVE dicendum est de Abbatibus, & alijs Prælati, qui non sunt exempti, qui tales donationes, seu alienationes tenentur facere, non solum cum consensu sui capituli, sed etiam cum auctoritate sui Episcopi, vbi fieri debent. l. 5. & l. 3. titulo 1. libr. 5. del Fuero in 70.

IDEMQVE subinde iudicium est de rectoribus, & curatis Ecclesiarum. Nam hi quoque sine consensu sui Episcopi donationes, seu alienationes de bonis suarum Ecclesiarum facere non possunt, quòd si fecerint reuocari possunt per Episcopum, nisi postea Episcopus præstiterit consensum. Sic enim & capitulum post factum præstare potest consensum, vt ratum maneat, quod antea Episcopus sine consensu capituli donauerat, vel alienauerat, videl. dicta 5. & vide Pano. c. cum de Apostolica, de his, quæ fiunt à Prælati & c. nonnulli. de Reb. Ecclesi. non alien.

ADDE tertio, quòd 12. quæstio. 2. Terrulas conceditur Episcopo facultas etiam sine consensu capituli distrahendæ per venditionem, vel donationem (vt insinuat glossa) terras, aut vineolas exiguas Ecclesiæ minus vtilis, aut longè positas paruas. Quæ quidè exiguitas censetur esse secundum glossam ibi, dum tales terrule, vel vineolæ non valent vltra 20. solidos, & emendandi emendanda ibi simul non donent, quia ad hæc donanda consensus Papæ requiritur expressus. l. 6. tit. 14. par. 1.

ADDE secundo, quòd Episcopus etiam cum consensu capituli non potest vnã, vel plures donationes face

Idè de Abbatibus.

De rectoribus.

ATTEN-

ATTENDE quartò, de Prioribus cõuentualibus ordinis Prædicatorum, quòd in nostro Instructor. secunda parte capit. 6, diximus propter ordinationem in capitulo Pifano eos non posse donare, aut expendere de rebus sibi datis ab alijs ultra decem aureos (prout concedit Corduba) sine licentia Prouincialis. Nam & si aliqui possint allegare talem ordinationem recessisse ab vsutamen docti, timorataque conscientia Priores non audent illis specialiter data expendere, aut donare inconsulto prouinciali, præsertim in magna quantitate; recognoscentes se voto paupertatis astrictos, neque omnino in dispensatione sibi datorum liberos se esse. Igitur in his consuetudine rationabilis, sicut in alijs approbata per superiores est obseruanda, & non exercenda.

Quæstio. Dictum 1. PRÆTEREA de religiosis subditis si queratur, an sub interpretatiua licentia Prælati aliquid possint donare, & in qua quantitate ad hoc, iuxta dicta in nostro Instruct. ca. allegato.

De religiosis quoad donas. DICIMVS primò, quòd dum religiosus peregrinatur à conuentu ex sibi in eleemosynam, vel aliter pecunijs donatis. in via potest sub tali licentia interpretatiua sui Prælati, aliquid expendere cum consanguineis etiam diuitibus, vt, verbi gratia, impartire illis decem aureos, aut donare illis rem huic valori decem aureorum æquivalentem pater. Quia hæc donatio, neque prodiga est, sed rationabilis, quare in ratihibitione, vel in licentia Prælati solet fundari, dum Prælatus est absens, quippè qui non est præsumendus in rationabilibus, vbi presentia non potest eius peti licentia, quòd vellet esse nimis criticus, aut rigidus.

2 ADDE secundò, quòd si religiosus det librum alteri religioso valentem quinque argenteos, non est censendum esse peccatum mortale: tum quia hic ratihibitio, seu interpretatiua licentia Prælati potest præ-

sumi, qui non censendus est esse nimis in rebus modicis: tum, quia id in damnum conuentus non cædit. Sicut etiam in graue nocuum tum conuentus non esse iudicauimus, si religiosus accipiat à conuentu, vt expendat in minima quantitate: quare ad hunc finem, dum non sit mortaliter malus religiosum accipientem argenteum, vel dimidium à peccato mortali excusauimus ob dictas rationes: hæc autem hæctenus eatenus intelligimus vera esse, quatenus nihil occurrit obstant, scilicet mandatum, aut decretum, capituli prohibens, neque in absentia, etiam aliquid sine licentia Prælati expressa posse expendi. Quia tunc religiosus non excusaretur, nisi in absentia Prælati, vbi non possit peti eius licentia, tam vigen necessitas occurreret, quæ careret lege, vbi epiqueya, quæ mentem legislatoris interpretatur, vti possit.

A N autem religiosus pecuniam sibi concessam à Prælato, vt expendat eam in sibi placente vsu, si ludo perdat, vel donet foemina causa obtinenda copulæ, an validæ sint istæ donationes: diximus autem in nostro Instructorio parte secunda capit. 34. affirmatiuam Alcozeri in Summa de Ludo, & Metina in suo Instructor. folio 153. esse probabilem, scilicet, quòd talis datio teneat, licet etiam opposita probabilis quoque reputetur. Probat autem eam Metina, cui non contradicit Frater Iosephus in suis Floribus. Nam postquam iam ex licentia Prælati, religiosus illam alienaturus aliàs erat in sibi placentes vsus, iam conuentus nihil detrimenti videtur capere. Secus si Prælatus retrinxit licentiam ad vsus tantum licitos, sed quia hic agimus propriè de donationibus, & quia hæc non sunt propriæ donationes de his sit satis.

D E alijs religiosis, qui aliqua exemptione gaudent, an possint de bonis à se acquisitis donare dicendum venit cum Nauarro, & cum Corduba illum allegante in tractatu de Redditibus

Dubium.

Quæst. an religiosi ex pri possint donare.

Religiosi ex emp. donar. Quatuor genera religiosi.

ditibus Ecclesiasticis, folio 52. & 53. quòd quatuor sunt genera religiosorum huiusmodi, de quibus etiam ipse Corduba meminit in tract. de casibus conscientia, quæstione 54. Nam primò aliqui sunt beneficiati in suis domibus extra monasterium constitutum debita, & sufficienti licentia, & his ordinariè Papa solitus est concedere priuilegium ad suos redditus, ad ministrandum disponendumque de eis, tam in vita, quam in morte ad opera pia. Adde, quòd aliqui militares ordines facultati generali sunt donati ad testandum de fructibus suæ commendæ impensa certa, quota in vita suo magistro.

2 ALII autem sunt religiosi, qui licet beneficiati non sunt: tamen extra monasterium in suis domibus commorantur cum licentia Papæ, vel cum alterius licentia sufficienti, qui de suo labore, & industria, vel ex eleemosynis sibi collatis victum, & vestitum sibi parant nihil suis monasteriis dantes, vel ab eis aliquid accipientes, quibus etiam Papa impartire solet eadem priuilegia, quæ & primis. Quia licet omnia bona istorum, quoad proprietatem sint suorum monasteriorum: tamen de alijs bonis, quæ antea ad monasterium non attinebant, quia alijs viis ab ipsis comparata sunt, potuit Papa sine præiudicio monasteriorum prædicta priuilegia eis indulgere.

3 SVNT autem alii religiosi, qui beneficiis carentes in prædicta communitate non viuunt, sed in suis mansuculis intra septa tamen monasterii manentes ex licentia Prælati quorundam aliquam panis, & vini, & pecuniarum pro suo victu, & vestitu à monasterio accipiunt: ita quòd si quis eis ad victum, & vestitum ex inde desit, ipsi aliunde illud queritantes suppleant, & si quid inde sibi super sit sibi referuant, vt Syluester tradit. Quibus etiam Papa solitus est aliqua indulgere priuilegia, sicut & primis ad donandum pro operibus pijs etiam in morte, quia indulgentia hæc nihil aliud est, quàm quædam extensio administra-

tionis illorum bonorum, vt sicut cum licentia tacita, vel expressa poterant sic illa expendere in vita, ita possint in morte.

4 ALII autem sunt religiosi intra septa monasterii in perfecta communitate viuentes, quibus Papa prædicta priuilegia donandi ad pias causas non concedit, non quia non possit, sed quia tales non habent aliquid in proprietate, vel in administratione vnde donare, vel testari possint. Quiauis si vsu eueniret, vt esset aliquis religiosus, qui tempore ingressus religionis, vel postea via legitima successione, vel donationis monasterio magnam copiam bonorum acquisiuit, vel sua industria, & labore in multis bonis suum monasterium adauxit, non immeritò superior & potiori iure Papa præstare potest facultatem ad aliquod peculium pro suis necessitatibus habendum, vel ad donandum in vita, vel in morte aliquid cognatis, vel amicis, pauperibus, vel promissis sibi dicendis, vel pro aliqua memoria pia, sicut aliquando vsu euenit fieri ad remunerandum, huiusmodi religiosos, vel ad animandos alios, vt similia bona digna remuneratioe promonasterijs suis faciant, ita Nauarrus, quod & condecit ad superius dicta, sed de hoc inferius dicta, dicemus iuxta Concil. Trid.

ACCEDIT vltimò, quòd Sotus de iustitia & iure ait, scilicet, quòd religiosus Episcopus bona habita ante Episcopatum sicut etiam patrimonialia bona, quia monasterio attinent, monasterio relinquere tenetur, sed de bonis ecclesiasticis sibi obuenientibus, quamuis donare possit in vita ad pias causas, sed de his testari non potest in morte, nisi ex licentia Papæ.

De Episc. reg.

De vxoribus an quid valde donare possint, vxoris elemosyna quantam debeat, vel possit esse, casus, vbi vxor donat, vel non, referuntur: vxor an donare possit de bonis communibus, & an in casu, quo possit, requiratur consensus viri de intel lectu legum obiecturum, quo modo vir possit donare, & de quotidianis eius donationibus, notantur aliqua pro casibus quotidianis, de dote premissa & viro, & unde sit soluenda, si sit promissa filia ab utroque parente, de specialibus dispositionibus Hispania, circa meliorationes filiorum, & circa donationes arrarum, & circa alia sponsa donata, de donatione facta filio plus laboranti, expensa facta in bonis filij, & in nuptijs filiarum, & de mundo muliebr., an censentur donata.

CAPVT XLI.

De vxorib.

NVNC autem de vxoribus an quid donare valde possint, incidit hic dubitatio, & quidem quoniam elemosyna genus quoddam est largitionis gratuita, de ea primò dicimus, quod vxor secundum D. Thom. 2.2. potest largiri elemosynam, si aliquid præter dotem habet, vel ex proprio lucro, vel alio licito modo acquisitum sine consensu viri, sed hoc dictum D. Thom. locum habet in alijs regnis, vbi id in vsu est, sed non in Hispania, vbi lucra sunt communia, & vbi administratio bonorum vxoris pertinet ad maritum, quare foemina coniugata in Hispania possunt erogare aliquid in elemosynam secundum consuetudinem mariti, & sua conditione, & familiaribus pensatis, quia consuetudo dat iurisdictionem, licet maritus sic generaliter prohiberet, quia, debet sane intelligi prohibitio. Cõfirmat hoc magister Bañes. 2.2. de elemosyn. qui ait posse coniugata assuetam in elemosynam erogare. Imò (vt ipse asserit vigesimam partem bonorum quotannis acquiritorum, quæ in Hispania acquisita durante matrimonio dicuntur esse communia) in elemosynas etiam

Vxoris elemosyn. quantam.

viro nesciente foemina coniugata expendere potest. Quia considerandum est, quid deceat & in hac parte vxoritas foeminas facere, & non iuxta duram voluntatem virorum. Item quando vir esset fatuus, quia tunc gubernatio domus ad vxorem pertineret, vel quando vir tradidisset vxori gubernationem domus, posset tunc eas largiri elemosynas, quas posset, & teneretur dare vir. Item quando vir assignauit vxori tertium quid pro victu, & ipsa abstinet, de superfluo potest elemosynam facere, neque debet id expendi in expensas domus, quia ad illas tenetur vir ex dote, & gubernatione familiae.

I AM reliquos dicamus casus, in quibus mulier licitè potest, vel interdicitur donare, dum est coniugata. Primò igitur, vt habetur. C. de reuocand. donat. & est bona lex, vt dicitur in summario. l. velles. donatione perfecta potest mulier coniugata vni ex filijs aliquid donare validè, marito, & alijs filijs absentibus, neque propter eorum absentiam, talis donatio iam perfecta rescinditur. Hoc autem dicit Baldus.

SECVNDO (vt ait Corduba in tractatu de casibus conscientia, q. 125.) secundum Doctores mulier ultra dotem, & arras adducens ad matrimonium, vel habens sua industria acquisita, vel pro sua sustentatione signata taliter, vt ea possit expendere, vt vult, de his potest dare, & donare cui voluerit, dum maritus hoc ei non prohibet, quia non videt eam esse dispensatricem talium bonorum, aut eis malè vti. Præsertim autem in Hispania, vt diximus vir, quia administrator bonorum vxoris est, etiam si concesserit licetiam, eam reuocare in hac parte poterit, dum videt vxorem ea malè vti. Item nunc plures vxores magnatum in Hispania habent aliqua bona consignata ad suos vsus, de quibus possunt donationes facere, dum ab eis faciendis propter abusum, vel prodigalitatem, vel ob aliam causam non inhibentur à maritis.

I AM quæstio frequens in continentia,

Casus vbi vxor. donat. vel non.

2.

Quæst.

Vxor an donat de bonis.

Obiect. 1.

Obiect. 2.

Obiect. 3.

In contra.

gentia, scituque necessaria emergit, vtrum mulier vxorata de bonis communibus, scilicet durante matrimonio acquisitis possit citra extremam necessitatem, de qua hic nõ loquimur, aliquid dono dare, vel erogare absque licentiã mariti suis parentibus, aut fratribus grauius egentibus, licet nõ extremè. At videtur quidem, quod id ei liceat: Nam leges tam particulares Hispania, quam iuris communis id si bi videntur Concedere: tum, quia in lege Fori regalis, id est, de Furo real de Castilla, lib. 3. titu. 8. leg. 1. stabilitur, vt si pater, vel mater in vita filiorum in paupertatem deuenerint, siue filij sint coniugati, siue non pro posse vnus cuiusque filij à filijs gubernentur, scilicet, in præstanda eis sustentatione.

TVM ibi fancitur, quod si aliquis frater paupertate laboret, à fratribus prædicto modo gubernetur, & si pater, vel mater ex hac vita migrauerit, filij remanentem quoad sustentationem gubernent, quod si matrimonij contraxerint gubernationis, & sustentationis dimidium, quod ante eis præstabant, subministrant, nouercam autem alere non tenentur.

TVM quia secundum glossam in l. si quis à liberis. § vtrum verbo iuste. ff. de liber. agnoscen. dicitur, quod frater tenetur alimètare fratrem & glo. in l. 1. C. de alend. liber. 1. & ibi Cynus, & Bartolus, idem affirmat cum alijs doctoribus, imò Gregorius Lopez in glo. fin. l. 4. tit. 19. Par. 4. id etiam extendit ad fratrem naturalem non legitimum, quamuis Ange. Are. §, si minus. institu. de action. videatur limitare in fratribus vtrinque cõiunctis, quæ quidè limitatio respicitur à doctoribus, vnde neque tenenda videtur, ergo etiam mulier coniugata non videtur excludenda ab his obligationibus etiam si mariti consensum non præstent, quia hæc iura expresse eas non excludunt. Item de iure diuino est alere patrem ergo sine consensu viri id licet.

SED in contrarium esse vsus, qui est interpres legis.

AD quæstionem dicendum duximus primò, quod si mulier coniugata manifestè citra suspicionem exploratum haberet maritum suum in fraudem suam suorumque filiorum suis consanguineis, aut alijs personis aliqua impendisse semel, vel pluries, posset tunc secretè inde in æquali summa accipere ad impediendum suis parentibus, vel liberis ex alio marito habitis. Hoc autem vxori licet facere, quando via iustitiæ, aut seclusis dissidijs, aut iurgijs cum viro, aut sine alijs hinc oriundis inconuenientibus non posset ipsa obtinere recompenfam damni, quod sibi, & suis hæredibus predicto modo donando suis, aut alijs maritus inferat; hoc autem tum Rodericus Zuar. testatur in l. quonia. C. de inoff. test. & Gregorius Lopez in l. 8. & glo. pen. tit. 4. Par. 5.

CONFIRMA TVR autem hoc per notata à Socino consil. 93. in 1. volumine. Nam quando via iudicis, aut iudicij ius suum quis obtinere non potest, potest ipse sibi ius dicere capiti gentium dist. 1. & glo. ibid. & in c. olim de Resti spol. argu. capi. 1. de milit. vassal.

SECVNDO dicitur, quod quando parentes, vel filij mulieris coniugata, quos habet ex alio viro graui laborarent penuria etiã citra extremam, ita vt cum indecentia status vitam inciperent agere, & rogatus maritus, vt in aliquam subuentionem præstadam eis per vxorem cõsentiret, renuit præstare consensum, si neque via iustitiæ, prout per leges regni compelli poterat ad hoc præstandum consensum, si ne odijs, & iurgijs, id consensus præstaturus probabiliter non creditur: licet tunc vxori paulatim secretò sic egentibus parentibus, & filijs subueneret: dummodo cum vero animo id faciat, scilicet, recompenfandi tempore partitionis ex parte bonorum, sibi contingenti, id, in quo propterea maritus eius, mariti que hæredes videntur fuisse defraudati: hancque recompenfationem fieri curet, quod etiam in casu dicti primi curandum est. Hoc autem secundum dictum patet. Quia de

Distum. 1.

Distum. 2.

Limitatio.

de iure naturali est subuenire maxime parentibus, & filijs etiam in graui necessitate citra extremam. Tum, quia sicut in extrema necessitate etiam renuente viro vxor alijs subuenire potest, ita videtur posse in graui necessitate decentia, & itatus filijs, & parentibus prædicto modo subuenire. Quia vxor transiit ad virum cum onere suo, & obligatione naturali, ita Corduba vbi supra, qui ait hoc esse verum in foro conscientia, quidquid sit de foro iudiciali.

Quest. SI autem quis pergat inquirere, an ad prædicta in hoc secundo casu facienda requiratur, vt consensus mariti, eiusque licentia petatur, videtur, quod non. Quia etiam renuente viro vxor ea, ad quæ obligatur de iure diuino, & naturali, tenetur præstare.

Obiectio. 1. TVM, quia l. mutus. ff. de Iure dotium habetur, quod manente matrimonio, non perditur alia non perditrici, Hispanice, non desperdiciadora, vxori ob has causas dos reddi potest, vt se suosque alat, vt vel fundum emat idoneum, vt in salam, vel in exilium legato parenti præstet alimenta, aut egentem virum, fratrem, sororemve sustineat. Hæc ibi, ergo postquam lex hoc vxori concedit, poterit alimenta præstare parenti fratri, aut sorori indigentibus.

Distum 1. AD quætionem ergo dicimus primo, quod loquendo de regnis Castellæ, iuxta iura regni maritus administrationem obtinet omnium bonorum communium dotis, & arrarum, aliorumque bonorum, quo circa dotem, arralque conseruare tenetur, quatenus vxori post mortem eius integræ, & saluæ restituantur, & lucra communia durante matrimonio acquisita in morte cuiuscunque illorum veniunt æqualiter pro dimidio inter superstitem, & hæredes mortui diuidenda.

Distum 2. EX prædictis secundò inferimus corollarium, quod seclusis prædictis casibus, scilicet, vbi vxor sine scandalo, & simulatum perturbationibus licentiam non potest obtinere à marito, vbi tunc liberis & parentibus egen-

tibus sine licentia viri posset subuenire, & in primo dicto, vbi fraudem patenter persentiret mariti, vbi suis posset via recompensationis tantundem secreto donare, in casibus alijs nõ potest sine consensu mariti requisito & obtento aliquid præsertim contra eius voluntatem, si sit notabile donare.

HINC corollarie intulit Nauarrus in additione ad cap. 17. nume. 153. suæ Summæ, quod licet vxor attulerit magnam dotem puta vltra 12000. aureorum, non potest absque licentia mariti nutrice suæ 50. aureos dono dare, nisi pro suis vñibus habeat cõsignata à viro aliqua bona, aliàs dando, vel sic donando de bonis dotalibus, vel accessorijs ad dotem, vt de artis, restitutioni vltra peccatum subderetur, quia ad virum pertinet administratio horum bonorum, & custodia eorum, & redditio rationis eorum.

AD obiectiones autem in contrarium primæ, quàm huius secundæ quæstionis respondendo, dicitur ad primam, quod citatæ leges, aut similes de viris intelligendæ sunt, non de foeminis coniugatis. Nam licet maritus computando id in suam partem teneatur alere suos parentes, ac fratres, etiam non extremè agentes: non tamen sic parentes, & fratres vxoris ex suis bonis alere tenetur, sed neque suos vxor alere potest sine licentia mariti, quia ad virum pertinet bonorum administratione tantum, & non ad vxorem, ita Syluest. verbo, alimenta. quætion. 1. & verbo, vxor.

AD l. mutus. ff. de Iure dotium, respondetur, quod nihil obstat, quia ipsa, & lex quamuis, & sequentes. ff. sol. mat. intelliguntur illa concedere mulieri consentiente marito, ac de eius licentia, & non aliter, vt ex eisdem legibus patet, iuxta sententiam Doctorum communiter, neque maritus cogi potest ad alendos fratres vxoris egentes extra extremam necessitatem secundum Doctores, & glossam ibidè: vir autem alere debet nurum, & pro nuru (vt tradit Sylue. verbo, alimenta. §. 2. quæ. 3. quod probat ex l. si quis pro vxore.

Corol.

Ad obiect.

Intellectus leg.

Ad l. mutus.

vxore. ff. de dona. inter vir. & vxor.) quia est necessarium onus. Similiter locer tenetur alere nurum, nisi in contrarium fiat pactio.

Ad alia obiect. AD rationem, quæ etiam in cõtra obijciatur, dicitur, quod sicut extrema necessitas non tradit licentiam subripiendi necessaria ab alijs, quando aliàs rogati subuenire, subuenturi creduntur: ita neque indigentia parentum, & filiorum, quamuis eis subuenire sit de iure diuino, & naturali, licentiam non præbet vxori, vt eis aliquid in subuentioem præstet inconsulto marito, nisi quado rogatus subuenire renuit, sed neque via iustitiæ, si ne magna perturbatione pacis inter virum & vxorem ad subueniendum compelli non possit.

Vi donat vir. PORRO, & è contra, quia correlatiua sunt vxor, & maritus in daga re oportet, & illos casus, in quibus maritus de bonis communibus durate matrimonio acquisitis aliquid validè, aut sine noxa restitutionis donare possit, aut expendere.

Distum 1. AD quætionem distinctè faciendò satis dicimus primò, quod in Regnis Castellæ, quia vir administrator istorum bonorum communium est, ipse absque consensu, & licentia vxoris: imò ipsa etiam contradicente potest, non solum per viam contractus onerosi, scilicet emptionis, & venditionis, sed etiam per donationes improprias, quales sunt, quæ in remunerationem seruitiorum, & beneficiorum receptorum cedunt, aliquid de his bonis communibus largiri: dummodo huiusmodi largitiones estimationem meritum eorum, in quibus fiunt, non excedant, neque in fraudem fiat. Imò elemosynæ veræ gratia, sine fraude donare potest pro arbitrio, pro honore Dei, & salute animæ suæ, & remissionis peccatorum suorum, & sic paulatim plures donationes facere modicas sigillatim: & per se, etiam si simul iunctæ eam conficiant summam, quam quia notabilis esset simul, & semel donare non posset, sine obligatione de parte sibi debita defalcandi. Patet autem hoc dictum primum: quia cum sit

Quotidianæ virorum donationes. Instruct. Negot. lib. 2.

administrator bonorum suorum, sibi non interdicitur sic donare, paulatim, & pluries modica, & sine fraude, id est, sine intentione defraudandi vxorè, aut eius hæredes, quia sicut plures munitiones modicæ sâguinis per interualla factæ non notabiliter exhauriunt substantiam corporis: ita neque huiusmodi donationes modicæ paulatim factæ facultates viri, & vxoris notabiliter extenuant.

SECUNDO dicimus, quod si maritus faciat donationes magnas, tenetur eas computare in partem bonorum sibi debitam. Interdicitur ei enim in magna summa donare, nisi in sua parte bonorum id computet, quia præsumitur in fraudem vxoris facere, imò si plures donationes minutim faceret vir in fraudem vxoris, & filiorum vxoris, obnoxius fieret ad computandum in suam partem bonorum excessum notabilem, quem sic minutim donando contulisset perinde ac si simul & semel in præiudicium prædictorum summam notabilem donasset. Adde, quod si maritus aliquod iocale, vel suppellectilia ab vxore allata in dotem distraxisset, post mortem mariti ea repetere potest vxor: aut si detricta fuerint iuxta eorum estimationem, de bonis mariti sunt soluenda iuxta leges regni Castellæ, his consentit Nauarrus in sum. c. 17. nume. 153. & in additionibus ad idem, & ad c. 26. nu. 36. accedit Syl. tit. donatio. 1. q. 2. & donatio. 2. q. 7. verbo. dos. & verbo alimenta. & verbo. elemosina.

Nota pro casibus quotidianis. TERTIO adijcimus, quod si vir de bonis communibus durante matrimonio acquisitis aliquid sine fraude dissipauerit luxui, vel ludo, vel commestationibus vacando, quamuis peccauerit, non tamen tenetur in suam partem id computare, ita Corduba, & Nauarrus locis citatis, & patet. Tum, quia in sic expendendo ista bona, neque vera fraus interfuit, neque fraus secundum leges præsumitur, quia potius animo suæ voluprati morem gerendi illa bona dilapidasse præsumitur, quam in fraudem vxoris, aut liberorum eius. Tum quia nec

Distum 3. dietas

dietas illorum bonorum non obuenit vxori, nisi post mortem mariti, & reuocabiliter, id est, nisi culpa mariti, vel alio casu fortuito perierint ante siue presumptione fraudis.

Dictum 4. ACCEDIT quartò, quòd dos promissa ab ambobus coniugibus cõmuniter de bonis communibus soluenda est, quibus deficientibus de alijs bonis pro medietate soluenda venit, quòd si solus pater durante matrimonio donat, propter nuptias, vel dotat filiam de bonis communibus, hoc est, lucrifaciis id soluendum, est pro medietate vtriusque coniugis, quòd si hæc eis non suppetuerint bona, de bonis, mariti, & non de bonis mulieris id est dotis, seu donationis impendendum est in eo, quòd de bonis lucratiuis suppleri non potest in Recompilatione noua legum lib. 5. l. 8. tit. 9. fol. 263.

Disp. recom pil. *Disum 5.* ITEM notandum quintò, quòd cum parentes filio fecerint donationem, tunc intelligitur per hoc filius esse melioratus, & adactus in eo, quòd ex donato in tertiam, & quintam partem, & legitimam suam potest intercadere, etiam si id non expresserint. Nò valebit talis donatio in eo, quòd prædictam summam excefferit, neque partes possunt aliam auctiõnem, seu meliorationem superaddere, ita cauetur in Recompilatione prædict. verb. *mejoras*, lib. 5. tit. 8. l. 3. & ti. 6. l. 16.

Disp. recom pil. DEINDE sextò notatu est opus, quòd in prædicta Recompilatio. nou. leg. l. 1. libr. 5. tit. 2. disponitur, quòd nullus ex his regnis Castellæ, qui sibi desponsauerit sponfam, vel vxorem, duxerit, possit sponfam, vel vxori suæ dare, in vestibus, & iocalibus, vel alijs rebus vltra octauam partem æstimationis dotis, quam cum illa receperit. Annullantur insuper, ac nullius valoris, & effectus ibi pronuntiantur esse contractus, pacta, vel promissiones, si quæ in fraudem huius legis fuerint factæ.

Disp. recom pil. DEINDE sextò notatu est opus, quòd in prædicta Recompilatio. nou. leg. l. 1. libr. 5. tit. 2. disponitur, quòd nullus ex his regnis Castellæ, qui sibi desponsauerit sponfam, vel vxorem, duxerit, possit sponfam, vel vxori suæ dare, in vestibus, & iocalibus, vel alijs rebus vltra octauam partem æstimationis dotis, quam cum illa receperit. Annullantur insuper, ac nullius valoris, & effectus ibi pronuntiantur esse contractus, pacta, vel promissiones, si quæ in fraudem huius legis fuerint factæ.

De arris. HINC quoque & septimò attinet notare de arris, quæ veluti quædam donationes sunt, quòd ead. prædict. Recompilatione. l. 2. titulo 2. libro 5.

fancitur, ne arræ excedant decimam partem bonorum mariti eas donantis, & quòd huic legi nequeat renuntiare, & quòd si scriba huius renuntiationis fidem dederit amissionem officij tabellionatus incurrat, quo deinceps fungi non valeat sub poena falsarij. quæ quidem arræ pertinent ad vxorem ad eiusque hæredes si caruerit liberis ibi. l. 3.

INSVPER eadem Recompilat. lib. 5. tit. 3. l. 4. stabilitur, quòd qualibet sponsa, siue de præsentis sit, siue de futuro matrimonio soluto lucretur medietatem omnium eorum, quæ ei sponfus dono contulerit ante matrimonij consummationem, siue ea preciosa fuerint, vel non, si tamen sponfus eam fuerit osculatus. Alioquin si non osculatus sit eam nihil ipsa ex prædictis lucrabitur, sed ad hæredes sponfi reuertentur. Si autem iam consummato matrimonio aliquis eorum obiecit, vxor eiusque hæredes tunc lucrantur omne id, quòd sponfus, dum esset desponsatus sponse dono contulit, si in huiusmodi matrimonio arræ non interuenere, quòd si arræ interfuere intra viginti dies à die requisitionis, qua vxor fuerit requisita, vel eius hæredes fuerint requisiti, si ipsa obiecit eligere habent arras sibi accipere, vel relinquere, & illis derelictis, & recusatis, sibi tantum assumere, quòd sponfus dum esset ei desponsatus sponse dono contulit, possunt. In his autem arrarum contractibus iuramentum, sine poena apponi pot. l. 1. tit. 1. lib. 4.

PRÆTEREA ad hanc materiam facit notasse, quòd & Nauarrus in sua summa notat, scilicet, quòd filius cui ratione seruitiorum non facta fuit donatio remuneratoria à patre, neque in vita patris est protestatus aliquid pro his seruitijs se petiturum, post mortem patris non potest pro eis aliquid petere, quia censetur fecisse amore filiali, ita Nauarrus in summa Lat. cap. 17. nume. 144. Imo si filius pro sustentatione patris id fecit, quia aliunde pater (cas operas, & labores si in eius sustentationem non contulisset filius) sustentari non poterat, nõ potest

Nota. De filio plus labor.

potest petere, etiam si id protestatus esset l. si quis à liberis. §. idem. ff. de libe. agnos. & l. Nefenius. ff. de neg. gest. & l. alimen. C. eo. ti.

De expensis in bon. filij. AD hæc nota, quòd expensas, quas fecit pater in bonis filij aduentitij ad bona aduentitia augenda, nisi donauerit filio, à filio reperere potest, & in dubio, si illæ expensæ non sint magni momenti, eas donasse præsumitur, quia creditur eas fecisse animo non repetendi: secus est autem si tanti momenti sint, quòd æstimationem fructuum inde colligendorum exce-dunt, quia eas tunc filius soluere, aut in sua legitima computare tenetur, ita Nauarrus.

De expensis in nupt. filiorum. IDEMQVE fere dicendum, est de sumptibus factis, à patre in filiorum, vel filiarum nuptijs, quia si de animo, quò pater tales expensas fecerit dubitatur, tunc hoc instante dubio secundum leges eas donasse præsumitur, quia animo non repetendi fecisse eas censetur, vt habetur in l. 3. §. final. ff. de mun. & hon. & l. ex parte. §. filius. ff. fami. hercis.

Quæst. AFFINIS quoque supradictis quæstio est an filia, quæ tempore nuptiarum accepit à patre pro suæ personæ mundo muliebri vestes, ornamenta, iocalia, torques aureos, similiaque tanquam sibi donata hæc à patre vltra suam legitimam possit retinere sibi. Respondetur autem, quòd nisi pater in testamento expresse significauerit se velle omnia ista filia donare nõ præsumitur donatio. l. ex parte. §. filius. cum glo. ff. fam. herc. & patet, quia tantum præsumitur concessio vsus eorum. argu. lid. vestimentum. ff. de pecul. & l. mortis in fi. ff. de donat. inter vir. & vxor.

De mundo muliebri. VERVM TAMEN dictum hoc exceptionem habet, quando & si non expressit pater se velle donare iocalia, & ornamenta pretiosa, quæ contulit filia tempore nuptiarum, tamen opes, & dignitas parentum, vel dantium adeò magna est, vt illarum rerum, & ornamentorum pretiosorum donatio facta fuisse præsumatur. l. filius. ff. de donation. ita Syluest. verb. pecul.

Quæst. AM hic illa quæstio, scilicet, an pater filia pro dote donare possit vltra illam quotam, quam taxat lex Matricij anno 1534. edita magnum negotium nobis facefferet, nisi in nostro Instructorio conscientia. 2. parte. cap. 25. eam expeditam fecissemus, vbi Primò diximus ante matrimonium, vel post matrimonium posse parentes augere, meliorareque filias, etiam si supparent sibi redditus vltra 2000. dipondiorum, tamen titulo dotis, vel nuptiarum, scilicet, stipulando genero pro matrimonio filie eam augere, vel meliorare posse vetat talis lex Matritica, quia tantum dotes vltra quotam, quam taxat dare non permittit.

Re sp. DICIMVS præterea resolutoriè ad quæstionem non discedentes à sententia, quam illic in foro conscientia tenuimus, scilicet, quòd vbi sic augere filias in dote non officiosa vltra suas

quæstione 12. At vestes in vsum quotidianum donatæ filia esse censentur, vnde in sua legitima non sunt computandæ. Sed neque vestes lugubres datæ vxori post mortem mariti, quia suæ fiunt, restituendæ non sunt per gloss. in l. ex re domini. ff. de stipul. seruor.

De dotatione filiarum, & de lege Matritica circa hoc, proponitur regula probabilis, tollens scrupulos pro qua facit Sorus de quantitate donationis gratiosa, & quid de alijs non gratiosis sed ob causam animæ limitatur sententia Nauarr. an pater donet filijs, quòd pro eorum soluit condemnatione, aut quòd plus insumpsit cum vno eorum de casibus reuocatiõnis meliorationis, de libris datis filio studentis, de donatis officialibus iustitia, an reus criminis donare possit an ob causam illicitam valeat facta donatio, de donatione sine insinuatione, vel omnium bonorum, de donatis vistoribus legatis, & pralatis.

CAPVT XLII.

Quæst. De lege Matritica de dotat. filiarum. AM hic illa quæstio, scilicet, an pater filia pro dote donare possit vltra illam quotam, quam taxat lex Matricij anno 1534. edita magnum negotium nobis facefferet, nisi in nostro Instructorio conscientia. 2. parte. cap. 25. eam expeditam fecissemus, vbi Primò diximus ante matrimonium, vel post matrimonium posse parentes augere, meliorareque filias, etiam si supparent sibi redditus vltra 2000. dipondiorum, tamen titulo dotis, vel nuptiarum, scilicet, stipulando genero pro matrimonio filie eam augere, vel meliorare posse vetat talis lex Matritica, quia tantum dotes vltra quotam, quam taxat dare non permittit.

Re sp. DICIMVS præterea resolutoriè ad quæstionem non discedentes à sententia, quam illic in foro conscientia tenuimus, scilicet, quòd vbi sic augere filias in dote non officiosa vltra suas

suas legitimas, & ultra taxam legis Matriticæ vsu receptum est, licet per li- tem intentatam in foro litigioso ta- lis dos excedens quo tam lege Matri- tica præsignatam, & taxatam per iudi- ces solita sit reuocari, dum eius pro- ponitur repetitio, tamen ante repeti- tionem & ante sententiam iudicis non sunt damnandi in conscientia si- lia, aut gener, si eam dotem sic exce- dentem, dum non fit in officiosa, sibi retineant in eo, quo in officiosa non est propter tres rationes ibidem à no- bis allatas. At tum potissimè sic tene- mus propter illam regulam, quam val- de probabilè reputamus, quippe quæ multas alias scrupulosas quæstiones dissoluit, scilicet, quod quando lex ir- ritat dumtaxat contractum, neque prohibet expresse, vel ex consuetudi- ne translationem dominij, talis contra- ctus est in conscientia validus iux- ta glo. in l. non est dubium. C. de Lega- tis, quæ tradit solum denegari actio- nem legatorum, quæ ratione defectus solemnitatis sunt nulla.

*Facit pro
an Sotus.*

SICQVE Sotus de Iust. & iur. li- br. 4. quæstio. 3. art. 3. pie interpretatur iura humana irritantia contractus sci- licet, quod nihil aliud volunt, quam, quod in iudicio tales contractus ha- beantur nulli, non autem, quod ipso- statim facto translatio dominij sit nul- la, huic sententiæ nostræ videtur as- sentire Corduba in tractatu de casti- bus conscientiæ. quæst. 24. vbi quate- nus attinet ad forum exterius. A scam supra prædictam legem copiose dispu- tantem inducens, tandem ait prædi- ctam legem (vt fertur) tantum in foro litigioso vigere, in foro autem con- scientiæ talem donationem super exce- dentem legem in eo, quod non est in- officiosa non irritari. At in hoc tan- dem Corduba videtur suum dictum inturbare, quod vsus, & praxi fori ex- terioris ait in conscientia nos debere conformare, cum tamen propter ra- tiones à nobis in nostro Instructorio loco allegato allatas, nullus cõfessor, quem sciam ante repetitionem in iu- dicio illam donationem restituere cogat, vide ibi reliqua.

PRÆTEREA sub silentio præ- rereunda non est illa quæstio, de qua non tantopere conuenit inter iuri- stas scilicet, an possint parentes habentes filios legitimos donare ultra quin- tam partem bonorum pro anima sua. Ad quæstionem igitur breuiter quon- iam eius copiosè meminimus in 2. parte nostri Instructorij capi. 20. dici- mus, quod secundum leges Hispaniæ in recompil. noua legum. l. 12. lib. 5. ti. 6. neque in vita, neque in morte pa- rentes habentes legitimos filios pos- sunt, facere donationes purè gratio- sas ultra quintam partem bonorū suo- rum, sed non prohibentur iure facere donationes remuneratiuas excedentes quintam partem, dum non excedant merita, & seruitia eorum, qui- bus sic donant. Neque etiam in con- scientia sunt prohibiti donare ultra quin- tam partem prædictam pro ope- ribus pijs pro salute animæ suæ. Ita Nauar. in sum. Lat. ca. 26. nu. 39. qui ait se defendisse dominam Mariam de Mendoca, ingentes largietem eleemo- synas à murmure quorundam erudi- torum: quia donationes hæc in eleemo- synas suæ in pijs causis pro salute animæ eas donantium, cum non sint propriè donationes, quæ solent esse gratiosæ, sed sint dationes, vel largi- tiones ob causam, id est, ob salutē ani- mæ, nā interdū per contractum onero- sum, scilicet. Capellaniæ vel Misarum quotannis dicendarum solent fieri, non videntur in fauorē libertatis Ec- clesiæ sub prædicta lege comprehendit: quæ lex cum sit veluti odiosa respectu donatoris, quia contra animæ eius fa- uorē videtur esse restringenda ad do- nationes tantū gratiosas, quæ propriè sunt donationes. Hanc tñ sententiam Nauarri, quam copiosius loco supra allegato probauimus, propter dictum Apo- stolo. 1. ad Timo. 5. sic dicentis. Qui suorum curam non habet, est infide- li deterior. est & 2. ad Corin. 12. paren- tes debent thesaurizare filijs, & pro- pter dictum D. Augustini dicentis nul- la lege permittitur ecclesiis ditare, & filios in egestate relinquere, ea- tenus acceptamus, & eam sustinemus

*Quæst.
An paren-
tes donare
possint ul-
tra quintam
partem bona-
rum pro a-
nima sua.*

*Donat gra-
tiosæ quæ-
stio.*

*Limita sen-
ten. Nauar.*

jd

in conscientia, quatenus filij non de- fraudentur, sed pro qualitate decen- tiæ status parentum, pro decencia sta- tus sustentanda filijs alijs aliàs suffi- cienter consulatur à patribus, vide re- liqua in loco citato.

Quæst.

INSUPER & ab hoc loco non abhorret illa quæstio, scilicet, vtrū pa- ter censendus sit donasse filijs ducentos aureos, quos pro ipsis persoluit, quia in his fuerunt condemnati filij, quia in morte cuiusdam inuenti con- uicti sunt, quæstio est, cuius meminit Corduba tractatu de casibus cõscien- tiæ quæstio. 13. 1.

Resp.

Dictum. 1.

AD quæstionem ergo dicimus pri- mō, ex sententiā Nauarri in sum. c. 17. nume. 165. quod si pater non compul- sus aliquo statuto regni, vel ciuitatis, sed spontaneus, & quasi mora quadā paterna pietate adactus aliquid pro delicto filij pendit, quō eum eruat tū à poena, tum à carcere, ita id videtur donatum filio, vt filius non teneatur in sua legitima computare. Secus est si non spontaneus soluit id pater, sed coactus statuto regni, vel ciuitatis de- cernenti de legitima filij pro delicto filij patrem debere soluere poenam pecuniariam, quia tunc pater filio pro eius delicto solutum non videtur donasse.

Dubium 2.

SECVNDO dicitur ad quæstio- nem de mente Cordubæ, quod in ca- su, quo ambo fratres culpabiles inuen- ti sunt re vera in prædicta morte, si pater illos 200. aureos pro eorum de- licto solutos noluit eis donare, aut re- mittere, æqualiter si fuerunt condem- nati in illis, æqualiter in eorum legiti- mis sunt computandi. Secus est in conscientia, si vnus eorum fratrum in culpa mortis fuit, alter verò iano- cens fuit, quia tantum dum in consi- ctu se inuenit, cum moderamine incul- patæ tutelæ fratrem defendit, quia tunc illi 200. aurei in legitima fratris culpabilis sunt in conscientia com- putandi, quidquid sit de foro extero- ri, vbi, quia leges fundantur in presump- tione, solent etiam interdum, pro- pter præsumptionem condemnari de- tentores etiam cum moderamine se, Instruct. Negot. lib. 2.

vel alios defendentes. Cõcordat Paul. Grillandus, lin. 5. de poena in carcera- torum articulo quinto folio 114. & Syl- uestr. peculium. secunda quæstione 14. & quæstione 25. & q. 27. & Nauarrus vbi supra.

NEQVID hic desit, quod aliunde sit petendum, & hic merito dubita- tur an id, quod pater cum filio vno plus insumpsit, quam cum alijs videatur illud donasse, ita vt non teneatur in sua legitima computare. Responde- tur ergo ad quæstionem, quod dupli- citer potuit plus insumere pater cum vno filio, quam cum alijs, primo mo- do sua propria manu, & suomet arbi- trario nutriendo filium in luxu, & in ex- cedenti statu, & tunc dicendum est, hos sumptus non fore in legitima filij computandos etiam si excedant ne- que enim interfuit hic aliqua largi- tio, vel donatio propriè facta filio de aliquibus bonis sibi, vel alijs seruandis. Si autem filius hic, quem pro dig- na manu in statu excedenti sustentauit pater, tempore diuisionis bonorum paternorum equos, vel vestes pretio- sas habet superfluites, deducere eas te- netur ad cumulum diuisionis. Ita Na- uarrus in Additionibus super cap. 17. nume. 158. & 160. sed ista assertio Na- uarri intelligenda est, quando prædi- cta in morte, vel in vita filio non do- nauit pater, nam si donauit, non tene- bitur computare in legitima, nisi in eo, i quo donatio potuit esse in officio- sa: si autem pater non propria manu faciendo expensas aluit filium in sta- tu superfluo, sed solum subministravit pecunias aliasque res disponendas per filium, si eas profudit in luxum, cõmes- sationes, & ludos, tenetur hæc omnia adducere ad collationem cum ceteris fratribus, quando non constat anteq- uam mortem patrem illa bona illi voluisse donare: quia id non explicuit. Quia al- ias in Recompilatione noua legum habetur tit. me; ora. l. 3. tit. 8. lib. 5. sicq; decernitur dum parentes aliquid filio donauerint, tunc filius intelligatur ti- tulo meliorationis in tertia, & quin- ta parte, & sua legitima contenta quo- ta esse adactus, etiam si id donando

Quæst.

Distin.

f 3 expresse

expresse non dixerint parentes, ita tamen, vt inualida sit donatio in eo, qđ fuerit in officiosa, neq; aliam parentes possint superaddere meliorationem.

Casus reuocat meliorationem.
SED an hanc meliorationem & donationem in tertia & quinta parte factam vsque ad proprium obitum reuocare possint hic iam scitu est opus. Respondetur ergo ad questionem, quod hanc donationem scilicet, tertia & quinta partis bonorum factam filijs posse reuocare parentes vsque ad proprium obitum, concedit lex prima. Recompilationis noua lib. 5. tit. 6. nisi in tribus casibus ibi exceptis.

Excepti.
PRIMVS est nisi per contractum inter viuos parentes induxerint in possessionem rei, vel rerum in dicto tertio contentarum personam adactam in tali tertia parte, vel eius nomine & autoritate possessionem petentem.

2 **SECVNDVS** casus est, nisi coram tabellione tradiderint parentes tali filio donatario donationis facta instrumentum. Tertius casus est, nisi talis contractus initus fuerit ex causa onerosa cum tertia persona, scilicet, via nuptiarum, vel ex alia simili causa. Quia in his tribus casibus cauetur, quod donatio tertiae partis assis non possit per parentes, vel donatores reuocari, nisi ipsi donatores in eodem donationis contractu reseruauerint sibi facultatem reuocandi, vel nisi alia interueniat causa, propter, quam secundum iura regni donationes perfecta, & iure facte sunt reuocabiles veniunt que reuocanda, alias (vt praedicta lex dicit in principio) extra hos tres exceptos casus talis donatio vsque ad obitum patris, vel matris eam faciens reuocabilis est, siue fiat inter viuos siue per viam ultimae voluntatis, siue fiat filio sub patris potestate constituto, siue emancipato.

Fit factio obiectio.
VERVM TAMEN praedictis non obstat, quod eadem Recompilat. libro 5. titu. 6. lib. 6. sancitur, scilicet, quod si promissio a parentibus, vel ascendentibus facta sit & instrumento publico mandata per contractum inter viuos de non meliorando aliquem

filiorum, vel descendentium, tunc si talem meliorationem fecerit, eam lex inualidat. Sicut est conuerso, quando a praedictis promissio facta est de tali melioratione circa aliquem filiorum, vel descendentium in dicta tertia, & quinta parte faciendi via nuptiarum, vel ex aliqua causa onerosa adimplenda est secundum legem, quod si adimplenda non fuerit, post mortem donationem hanc promittentium pro facta est habenda.

Quaest.
DEINDE quaeritur vtrum libri collati a patre filio studenti censentur esse donati, ita vt in legitima eos computare filius non teneatur. Ad quam quonem dicimus primo, quod non censentur donata filio bona, vel res, quae pater pro illo emit, quando penes patrem in vita patris sunt reseruata, neque filio fuere tradita. Ita Nauarr. in sum. c. 17. nu. 156. quia cum in vita ista bona non sunt tradita, non censentur esse donata, ut titulo meliorationis possint retineri. Imo neque etiam filius doctor iam effectus, aut miles potest ista bona sibi ascribere, quia ista bona non sunt castrensia, aut priuilegiata, nisi post illorum actualem traditionem, vnde adducenda sunt ad cumulum diuisionis.

Dictum 1.
SECVNDO dicimus, quod etiam libri traditi a patre filio in studio versanti, si tempore mortis patris non erat ad doctoratus gradum promotus, vel sacris initiatus, uel institutus aduocatus, non acquiruntur ei tanquam bonum castrense. ff. de castrensi pecul. l. 1. Secus est si tempore donationis iam erat doctor, vel aduocatus, uel sacris initiatus, quia tunc non poterit donatum reuocari quasi incontinenti donatio sit valida, l. si filius. C. fam. hercis. non communicabitur cum alijs fratribus in eo, quod in officiosum non est.

Dictum 2.
TERTIO dicimus, quod non tenetur filius computare in sua legitima, quod pater insumpsit in eius studio, licet filius ad magisterij, vel doctoratus gradum non peruenerit, nisi filius apud patrem haberet peculium aduentitium, uel castrense, vel quasi castren-

castrense. Quia tunc tales sumptus studiorum non censentur pater donasse, sed de peculio filij eos facere uoluisse. Vnde tunc sumptus hi in partem filij computabuntur, patet quoad primam partem. l. quae pater. ff. fam. hercis. quoad secundam partem faciunt notata in l. si. C. de datis promiss. Ceterum si filius pecuniam datam a patre pro emendis libris consumpsit cum mere tricibus, vel ludendo, vel huiusmodi post mortem patris computabitur ei in suam partem secundum Bar. in auth. quod locum C. de collat.

Distu vlt.
ADDE vltimo, quod si filius de mandato patris viuentis patre inceperit studere, post mortem patris si studium complere voluerit, vel doctorari hoc faciet de suo, nisi pater aliter ordinauerit ita Bart. in tractatu, quia est nouus actus. C. de legat. l. si seruus obligatus.

Circu dona data ob officia iustitie.
CIRCA illam questionem de qua saepe dicere sum rogatus, scilicet, an iudices, & officiales iustitiae licite possint accipere, & retinere dona data.

PLACET primo hic ponere quid lex 7. tit. 2. lib. 7. & l. 16. tit. 5. Recompil. libro 2. & l. 5. & 6. tit. 9. lib. 3. statuunt. Habetur enim in his legibus ne consules, & auditores, vel pratores, vel alij iudices, vel relatores, vel scribes, vel procuratores, vel fiscales, per se, vel per interpositam personam, neque eorum uxores, aut filij accipiant munera, neque etiam aduocati, & procuratores pauperum, sed neque auditores, vel officiales, qui sunt a numerando, qui Hispanicè dicuntur, *comrades*, vel officiales de conraduria, eadem Recompil. l. 23. tit. 1. & l. 1. cap. 40. tit. 2. lib. 9.

SECVNDO, quia controuertere aliquis posset an haec leges sint poenales non obligantes ad restitutionem accepti ante condemnationem, an vero sint conuentionales impediens statim in conscientia translatione dominij, sciendum est, quod secundum Sotum de Iust. & iur. q. 6. artic. 6. ad 3. memb. 4. arg. & secundum Nau. in sum. cap. 25. numer. 12. & secundum Victoriam super lecturam D. Th. anno 153

a se dictata tam super 2. 2. q. 71. & secundum Metinam, in summula sua Hispanica, fol. 669. & clarius ibi §. 3. de iudicibus, fol. 226. praedicti ministri iustitiae stipendiati tam superiores, quam inferiores per leges has Hispaniae incapaces sunt ad dona suscipienda.

Ratio 1.
QVIA sub iuramento ea accipere interdicitur etiam tabellionibus, receptoribus eadem Recompil. lib. 3. tit. 9. l. 5. & 6. & quia leges haec sunt conuentionales, quia rex de suo arario iudicibus salaria, consignans potuit eos eligere hac conditione, vt in conscientia ante condemnationem obligentur talia dona restituere. Et sic soluuatur argumenta, quae possent obijci in contra, quia sub ista conditione ista officia committit Rex, quatenus in iudicem praefectus, neque munera, neque etiam victualia per se vel per alios accipiat, sicq; ad id seruandū iuramento astringitur, vide reliqua ad hanc quonem attinentia diffusius disputata in nostro Instruct. par. 2. c. 29.

Ratio 2.
PORRO ille, qui crimen laesae maiestatis commisit donare non potest. l. si. C. ad leg. Iul. maiestatis, neque haeretici, quia eorum bona ipso iure sunt confiscata, c. secundum leges, de haeret. lib. 6. neque prohibitas nuptias contrahentes capi. secundum leges, neque qui in aliqua re cadit in commissum, neque ille, qui capitale crimen commisit donare potest post sententiam condemnationis, sed bene ante l. 2. titu. 4. Parti. 5. & l. post contractum. ff. de dona. sed circa praedicta nota, quod poena commissi in conscientia non incurritur secundum Nauarr. ante condemnationem.

Haereticus non donat.
NOTA secundo, quod secundum Victoriam in relectione de Indis haereticus secretus ante condemnationem donare potest, etiam si in notitiam fisci id sit peruenturum, sed titulo oneroso nihil dare potest, aut expedere, nisi tantum ad vsus necessarios. Cui assentit Nauarrus dicens, quod donatum ab eo, qui commiserat crimen ipso facto inducens priuationem bonorum a donatario ante sententiam potest retineri licite. Item etiam miles

concubina, vel meretrici donare non potest. C. de donat. inter vir. & vxor. Idem dicitur de doctore, & aduocato, qui dicuntur milites per not. in l. miles. ff. de sent. & re iud.

Donatio p causa illicita est prohibita.

I T E M prohibetur donatio pro quacumque causa illicita, quæ à lege punitur, siue pro adulterio, siue pro alio crimine, & sic intelligitur l. affectiois, de donat. sed quia hæc non est propriè donatio, sed datio ob causam, idèd transcursum hic peritringimus, quæ in nostro Instruc. par. 1. cap. 106. latius discussimus. Dicimus ergo primò acceptio pecuniæ propter vitandum peccatum ab accipiente in se factum. Sotum, & Nauarrum nõ obligat in conscientia ad restitutionem, nisi per repetitionem, quia non ipso facto impedit translationem dominij.

An tenent.

A T licet pecunia sic accepta possit repeti nõ solum, vt aiebat Sotus, quando data est propter vitandum peccatum, quod accipiens tenebatur vitare ex debito iustitiæ, vt non furari, sed etiã, vt ait Nauar. ex debito aliarum virtutum, scilicet, vt non fornicari, non frangere ieiunium Ecclesiæ, tamen si data est propter vitandum peccatum, quod ex solo debito gratitudinis, & honestatis accipiens tenebatur vitare, vt scilicet, vitet ingratiu dinem circa amicum, tunc secundum Nauar. repeti non potest.

C A T E R V M quando pecunia data est propter peccatum contra iustitiam perpetrandum, scilicet, vt accipiens occidat, vel ferat iniquam sententiam, licet probabilius sit secundum Aug. ad Macedonium & Cordub. in suo Quaestionario q. 32. lib. 1. & Sot. de iust. & iur. lib. 4. q. 7. & Metinam in sua Instruc. fol. 169. c. 4. de Restit. Mercatũ de contract. & Adrian. quod in conscientia sit restituenda ante sententiã, tamen opposita opinio, quæ est Nauar. c. 17. in sum. nu. 30. & Syl. verb. restit. 2. §. 3. & D. Anto. Par. 2. c. 5. in princ. & Angeli verbo restituere, ver. turpe, probabiliter sustineri potest, dum non repetitur in iudicio, vel extra, quia iam dans videtur in talem retentionem illius pecuniæ consentire.

A D D E quod quando actio, pro qua data fuit pecunia, est turpis, vt fornicatio: adimpleta causa datio tenet, & promissio facta tenet, licet ante factum propter vitandum peccatũ fornicationis sit promissio rescindenda, item qui fiant impotentes ad restituendum, non possunt donare.

Quæst. Don. sine nisi.

S E D iã inuestigatu opus est, quantum possit vnusquisque donare, respõdemus autem primò, quod habetur l. pen. C. de donat. quilibet donare prohibetur vltra 50. solidos, quod tamen intelligendum est sine insinuatione præcedente, id est, sine reductione donationis in scripturam, authenticam ante competentem iudicem, fallit tamen in aliquibus casibus. Sed non tantum est in hac parte, quod in conscientia donatio facta vltra 50. solidos sine prædicta insinuatione valida est, etiã si sit omnium bonorum, ad hunc sensum, quod donatarius in conscientia poterit illa omnia bona sibi donata sine præiudicio tertij retinere. At verò de mente D. Thom. esse videtur, quod donationem prodigã, quam quis promissit facere, non teneatur in conscientia implere, sicut neq; etiã donationem suorum bonorum omnium facere debet secundum Diu. Thom. 2. 2. q. 32. art. 10. ad 2. nisi mutet statum. Idem docet esse de mente D. Ambr. idem S. Tho. 2. 2. q. 117. art. 1. ad 2. imò etiã in foro exteriori donatio omnium bonorum præsentium, præteritorum, & futurorum non permittitur (quia tollitur potestas testandi) et si donator careat ascendentibus. Nam his habitis non potest exteris donare, nisi tertiam bonorum partem, etiã si careat descendentibus, nam si hos habeat, alijs non potest donare, nisi quintam partem. l. 7. tit. 12. del. Furo, lib. 3. imò omnia bona sua præsentia, licet non addat futura donare prohibetur. l. 69. Taurenfi, vnde secundum Iulium Clarum de dona. donatio hæreditatis simpliciter facta comprehendit (si sic fiat in vita) omnia bona tempore mortis inuenta, & idèd sic donãdo, qui donat adimit sibi facultatẽ restitendi, sed causa mortis bene potest omnia

Nota iõs.

Donatio omniũ bonorũ nõ fac. nisi.

Donatio har.

omnia bona præsentia, & futura donare, causa autem mortis censetur fieri secundum omnes doctores, quando concurrunt duo, scilicet, primò, quod in ipsa donatione facta est metio mortis, & secundò quod simul sit collata in tempus mortis, vel si facta sit ab infirmo in testamento, vel codicillo, dũ præsertim est in mortis articulo, quia tunc rectius dicitur cum Ant. de But. quod sit donatio causa mortis. At si promittat non reuocare, non censetur donatio causa mortis, licet causa mortis se dicat donare, sed erit inter vivos, ita expressè l. vbi ita. ff. de don. caus. mort. vnde secundum Garc. lib. 1. de contract. donatio causa mortis etiã realiter in vita tradita re donata, non censenda est irreuocabilis, argu. secundum Bart. C. de sacr. san. Eccl. l. ingressi, adde quod valebit etiã donatio omnium bonorum etiã futurorum facta in vita, si donas reserua uerit sibi aliquid de quo testetur, dũ non sit quid minimum, sed saltè excedat vigesimã partem patrimonij sic donantis. Accedit ad hoc quod authore Iulio Claro, donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum facta in vita sustinebitur, si testator reseruauit sibi vsum fructum simpliciter secundum opinionem, quam vsu receptam esse ait Did. in Hisp. nisi reseruaret illum hoc expresso, q; in vita tantum de eo disponere posset, quia tunc non valeret, quia per hanc expressio nem testandi sibi adimeret facultatẽ.

An visitatores possint accipere dona illis oblata.

I A M inquirendum venit vtrum visitatores aliquod sibi donum dari accipere. Respondetur autem breuiter, quod visitator à locis visitatis, & non ab alijs potest accipere procuracionem pro victu illius diei, siue in victualibus, siue in pecunijs. Ita quod vnam tantum procuracionem accipiat vna die, etiã si plures Ecclesias visitet, si aliter autem accipiat istis nõ concurrentibus, tenetur infra mensẽ restituere in duplum Ecclesiæ, à qua accepit, alioquin Patriarchæ, Episcopi, Archiepiscopi, sunt ipso facto interdicti ab ingressu Ecclesiæ. Inferiores verò his sunt suspensi ab officio,

& beneficio, donec in duplum restituant: neque valet remissio, vel dantium liberalitas seu gratia eos liberare, donec restituant capexigit, & cap. foelicis, de censibus in 6.

De legatis.

L E G A T I tamen vltra procuracionem possunt accipere expensas equorum, & vestium, & huiusmodi, dũ vadunt ad visitandum, & etiã Nuntij Apostolici. At verò secundum Panorm. in cap. procuracionem de cõf. à munere, quod prohibet, accipit, excipit Hosliensis esculentum, & poculentum, & xenia, quæ sunt munera, quæ hospitibus dantur, quæ non extenduntur ad munus qualitatem. ff. de offi. proconsul. l. solent, quod limitat Ioan. Mo. si sunt ibi aliqua comedenda, si autè sunt portanda vt capones, confectioes, & huiusmodi periculũ est. Ita Syluest. verbo visitatio circa finem, neque officiales visitatoris aliquid recipere ratione visitationis debent. At iam diximus, q; iterũ repetimus, q; iudices in Hispania et victualia, viandas Hispanicè, dicta per se, vel per alios prohibentur accipere Recop. nouell. lib. 3. tit. 9. l. 5. At verò aduocatis eadem Recop. lib. 3. tit. 4. l. 9. & l. 10. & seq. conceditur vt possint comedere stibilia in pauca quantitate accipere.

De pralatio.

A D D E quod Sotus de iust. & iure, ait visitationum stipendia tunc licitè accipere prælatos, cum per se ipsos visitant, & aliunde non habent congruam sustentationem, sed possunt accipere victualia, quæ sibi ac suis frugaliter, moderateque pro tẽporum tantum necessitate erunt ministranda, optionis autem eorum, qui visitantur, sit, si malint soluere, id quod erat ab ipis antea solui certa pecunia taxata, cõsuetum, an verò prædicta victualia subministrare, saluo item iure conuentionum antiquarum cõ monasterijs, alijsvè pijs locis, aut Ecclesijs non Parochialibus inuito, quod illasum permaneat. In his verò locis seu prouincijs vbi consuetudo est, vt neque victualia neque pecunia, nec quidquam aliud à visitatoribus accipiantur, sed omnia gratis fiant, sibi id obseruetur, quod si pecuniam, aut munus quodcumque

cumque sit etiam qualitercumque offeratur, vel aliquid amplius in supradictis casibus visitator accipere præsumpserit, is se subijcit poenis contentis cap. exigit. de censibus, lib. 6. ita in

Conc. Trid. Concilio Trid. sess. 24. cap. 3.

An donatio, sine insinuatione iuramento firmata valeat, an donatio ex quocumque metu facta valida sit in conscientia, an donatio sola interior valeat in conscientia, aut si fiat absenti vel notario pro absente stipulante, vel si fiat sollemniter absenti, de lege Regis Alphonsi, an nudo pacto perficiatur. Et quid sit hoc pactum de donatione remunerativa, quaestio quotidiana de promissis locis sacris: an possint hac reuocari, de quadam nota iuridica, quod absenti potest fieri donatio, sed non ignorantibus, sic, an valeant donatio facta tacenti, de reuocatione donationis facta absenti coram notario, et quid circa hoc stando in lege Regis Alphonsi de puella.

CAPVT XLIII.

Quaestio. Donatio exced. iur. firmat.

PORRO inter quaestiones reliquas quæ ad materiam donationis pertinent, hæc etiam occurrit, scilicet, an donatio excedens quingentos aureos, quæ sine insinuatione, hoc est sine iudicis competentis interposita autoritate fieri iure prohibetur. I. sancimus. C. de donat. valida sit in foro exteriori si iuramento fuerit infirmata.

Dictum. 1.

AD hanc autem quaestionem dici mus primò repetentes, & probantes quod antea dixeramus, scilicet, quod in foro conscientie, dum donatio nõ sit inofficiosa, licet excedat quingentos aureos, & licet fiat sine insinuatione, id est, sine interpositione autoritatis competentis iudicis valida est, ita vt donatarius maneat liber ab illius restitutione. Ita tenet F. Ioseph. in suis Flor. & facit pro hoc reg. generalis communiter accepta, scilicet, quod nihil est tam naturale, quàm vt dominia in alios ex voluntate Domini trās ferantur, præsertim quando huiusmodi translatio dominij per legem in foro conscientie non præpeditur, &

leges solum prohibent formam contractus in foro exteriori, & non in foro animæ, vt constat ex consuetudine, quæ est optima legum interpretes.

SECVNDO dicimus ad quaestionem, quod etiam donatio quingentos aureos excedens licet non sit insinuata, id est, autoritate iudicis competentis corroborata, si tamen sit iuramento firmata, valida erit etiã in foro exteriori, estq; ista opinio in iure canonico fundata, cap. si verò de iure iur. & cap. debitores, eod. tit. insuper est apud legistas, & canonistas eã canonizata opinio. Intelligitur autem confirmari iuramento secundum Iul. Clar. quoniam tali insinuationi per iuramentum fuit renunciatum, specialiter, quia secundum legistas, & canonistas cõiter, potest illi cum iuramento renuciari. At licet ita sit tenendum, tamen fauor animæ, & iuramenti videtur hic militare, vt et in foro exteriori iuramento firmata talis donatio valeat, quamuis sic donans insinuationi non renunciauerit.

Dictum 2.

TERTIO dicimus, quod donatio omnium bonorum etiam iurata non valet, quia est contra bonos mores, & contra liberam testandi actionem, idè non confirmatur iuramento, ita Iulius Clarus de donat. citat in gratiam huius Bar. stipulati. sed iam hoc dictum supra glossauimus ex mente Diui Thomæ 2. 2. q. 32. art. 10. quod nisi talis donans mutet statum, scilicet, addicendo se religioni, vel aliter vt liberè seruiat Deo non omnia bona sic donare debentur effundere, cui assentit D. Ambrosius, vnde dicitur quod talis donatio omnium bonorum est iurata non est valida in foro exteriori, vbi iuramentum præsumeretur vinculum iniquitatis, quoniam sic omnia bona sua præsentia, & futura, & præterita donasset. Vnde non esset valida, quia reuocari posset: non tamen consulem reuocari posse, nisi prius petèdo absolutionem à iuramento, nisi constaret patenter talem donationem iurata aliàs esse prodigam, prophanã, aut iniquam, nullaq; causa rationabili suffultam. Quia tunc neque in conscientia

Dictum 3.

scientia ad eam reuocandam opus esset iuramenti relaxatione, cum patenter iuramentum aliàs de se illicitam donationem non confirmauerit, sed neque confirmare possit.

Dictum 4.

AD DE quartò, quod donatio facta Ecclesiæ omnium bonorum præsentium, & futurorum valet, secundum Iulium Clarum loco citato. Accedit Nauar. in sum. cap. 26. nu. 39. vbi ait, quod hæc non est propria donatio, quia est ob causam, scilicet, ratione salutis animæ suæ, & remissionem peccatorum obtinendi gratia, vnde ratione hac, & ratione fauoris Ecclesiæ, & libertatis ecclesiasticæ, nihil mirum si sic omnia bona sua possit aliquis donare. Accedit etiam quod eodem Iulio Clarum auctore, valet mutua donatio omnium bonorum facta inuicem inter fratres causa agnationis conseruadæ.

Donatio ex metu.

Aduerte in Castella, donatio omnium bonorum, etiam solum præsentium, non valet, Recop. lib. 5. tit. 10. lib. 8.

Quaestio.

PORRO alia quaestio hæc fit obuia, digna quæ discutatur, scilicet, an donatio per quemcumque metum facta in conscientia sit nulla. Nam Pan. cap. Abbas, validam esse testatur. Almainus verò eã validã esse inficiatur.

Dictum 5.

SE D veritas rei est, quod donatio per quemcumque metum facta in conscientia est nulla, quia donatio suapte natura est datio gratuita, & libera. At metus siue grauis sit, id est, cadens in virum constantem, siue modicus, vterque extenuat libertatem, quæ requiritur ad gratuitam donationem, ergo vterque metus tam leuis, quàm grauis, cum causa est sine qua donatio aliàs non fieret: inualidat donationem in contractatio voluntatis vtriusque partis, ergo vtriusque partis consensus requiritur. Vnde secundum Iulium Clarum non potest perfici donatio nisi interueniente pacto.

Dictum 2.

SECVNDO ad quaestionem su-

peradijimus quod si donans iuramento firmauerit donationem, tunc etiã si metu quocumque adactus id iurauit, astrictus manet ad eam donationem adimplendam, nisi relaxatione iuramenti petierit, cap. si verò, de iure iur. & cap. debitores, eod. tit. At donatarius in hoc casu tenetur talem donationem remittere, vel iam acceptam restituere cap. de iure iur.

AD HVC & illam quaestionem, discutiendam proferimus, scilicet, an donatio facta solo voluntatis interiori actus sit in conscientia valida, verbi gratia, si Petrus animo suo, vel verbo in scio Paulo quidpiam donaret, an ex donatione illa Petrus teneretur antequam Paulus acceptaret, & videtur teneri quia cum Deo apud se quidpiam quis vouet illico obligatur, pariformiter ergo videtur obligari qui sic donauit.

Quaestio. Don. mēt. Questio.

DICIMVS ergo ad quaestionem primò secundum Sotum de iust. & iure, lib. 3. q. 5. art. 3. quod quando vtriusque partis consensus expressus non interuenit, donatio est nulla. Quocirca ait Sotus antequam donationem alter acceptet posse reuocari absque vlla iusta causa. Secus est de voto Deo facto. Quia si iustum est Deus qui nouit secreta cordis semper illud acceptat, est fratris Iosephi in suis floribus, accedit Iulius Clar. tract. de don-

Prob. 1.

ET patet primò ratione Soti. Quia cum donatio sit quædam datio, datio verò relationem dicat ad accipientem, non videtur oriri obligatio antequam alter acceptet. Secundò patet ex ratione F. Iosephi, quia donatio est contractus: contractus autem est attractatio voluntatis vtriusque partis, ergo vtriusque partis consensus requiritur. Vnde secundum Iulium Clarum non potest perfici donatio nisi interueniente pacto.

IAM ex prædicta quaestione emergit & alia, scilicet, an donatio facta absenti expressis verbis sit valida, ita vt sine causa non possit reuocari. Respondemus ergo primò, quod vbi donatio facta est secretò sine testibus, & sine scriptura, aut solennitate aliqua absenti

Don. mēt. Questio.

Dictum.

Prob. 1.

Prob. 2.

Don. fac. abf. Questio. Dictum 1.

absenti non obligat, antequam alter acceptet, quæ interim reuocari potest etiam sine iusta causa. Hæc sententia est prædictorum loco citato, & Soti, vbi supra, & Cordubę in tract. de casibus conscientiarum, quæst. 133. & patet ex prædictis rationibus. Sed quia difficultas, quæ magis vrget, est, an donatio facta absenti solenniter, & coram testibus, vel per scripturam obliget, aut non.

Dictum 2. DICO secundo, quod cum Sotus huius quæstionis meminerit loco citato, standum esse censuit iuri ciuili, cum autem duplex sit ius ciuile, quoddam commune, quoddam verò speciale, cuiusmodi sunt leges, & dispositiones speciales regnorum Hispaniarum, loquendo primò de iure communi dicendum videtur cum Iulio Claro in tract. de donat. quod si non sit aliquis, qui cum sit donatio absentibus, scilicet, Ecclesiæ, vel pauperibus, vel alijs pro ipsis acceptet, donatio facta absenti valida nequaquam est, nisi nuncijs Epistolauè interuenierit. Quia per fici non potest sine pacto, ac perinde neque sine consensu donantis, & donatarij interueniente. Requiritur autem talis nuncijs specialiter à donante sit ad hoc destinatus. Non enim satis est, si per motum proprium alius eam donationem ad aures donatarij, eiusque notitiam deferret. Vnde non satis est si donatarius apprehenderit possessionem rei sibi donatę in absentia, nisi (vt prædictum est) ad id specialiter nuncijs, vel Epistola mittatur à donante.

Don. notario stip.

SED quid si donatio fiat absenti, notario stipulante pro ipso absente, an valida erit? Respondetur quod valida certè tunc erit, secundum Iulium Clar. & quæritur tunc actio donatario sine cessione, quia tunc valida est antequam eam acceptet donatarius absens. Nam tunc secundum opinionem magis communem non poterit reuocari, siquidem notarius alteri pro altero stipulari potest. Assentit huic sententiæ F. Iosephus in suis Floribus, quæ ait donationem per scripturam, & coram testibus absenti factam, vt pote

inualidam, (quia vtriusque voluntas requisita ad donationem defecit) reuocari posse antequam donatarius acceptet, vel antequam alius, qui pro donatario absente iure potest acceptare, acceptet, qualis est notarius (vt diximus.)

AT verò quoniam stando in iure ciuili communi donationem solenniter, & coram testibus absenti factam, nisi notarius pro absente acceptet, non satis firmam esse, sed reuocabilem esse antequam donatarius acceptet diximus, nunc quid in regnis Castellæ peculiari iure, & speciali dispositione sit cautum, dicendum restat. Arbitror ergo stando non in iure communi, sed in dispositione speciali regni Castellę vt habetur in l. 2. Recopilatio nis nouę lib. 5. tit. 17. quæ est lex domini regis Alphonfi Compluti edita in hoc regno, sententiam Soti de iust. & iur. lib. 3. q. 5. ar. 3. magis fore auscultandam, vbi ait, quod si donatio solenniter coram testibus fiat absenti iura, non sine re vt eius reuocatio fiat absque donatarij consensu vel absque legitima causa: quod si ita est, neque in conscientia reuocari permittitur, ita Sotus. Quæ quidem sententia fundatur in prædicta dispositione legis regis Alphonfi, quæ sic habet: Cùm apparuerit quempiam alteri obligare se voluisse per promissionem, contractumve aliquem, ipse quippe tenetur implere id, ad quod sic se atringit per obligationem talem, neque excipere potest de stipulatione non facta, hoc est de promissione certa iuris solemnitate non præmissa facta, neque excipere potest contractum talem, vel obligationem inter abentes intercessisse, neque apud tabellionem publicum factam fuisse, nec ante eum interuenisse, vel talem obligationem, contractum, vel promissionem alteri personæ priuatę nomine absentium fuisse factam, vel quod se atrinxerit alicui se exhibiturum aliquid, vel aliquam rem gesturum, quia adhuc ibi huiusmodi oblig. & contr. quo quauis forma cognitum sit vnum alteri se voluisse obligare vale decernitur.

Don. solenniter facta absenti. Quæstio.

Dispositio regis Alph.

VN-

Ratio.

VNDE consideratis effectu, & substantia verborum huius dispositionis, cum autore Iulio Claro nihil aliud sit promissio donandi, quam donatio quædam saltem inchoata, & cū donatio plus perfectionis habeat, quam promissio, sequitur quod facta sollemniter, & coram testibus sit obligatoria, etiam si fiat absenti, quia prædicta lex Hispaniæ, quæ de iure sunt exceptiones omnes pro donantibus contra donatarios tollit, vnde cum indubio semper inclinandum nobis sit in sententiam, per quæ actus efficax reddatur: sequitur quod quamuis sententia hæc Soti esset dubia, quæ profecto talis non est inter Hispanos (quia ei suffragatur prædicta Hispanica lex, & quia fauet validitati donationis huius absenti solenniter coram testibus factę) magis auscultanda est.

Quæstio.

PRÆTEREA si quis rogitet an stando in iure communi donatio pacto nudo perficiatur, vt hoc interim hic iuristis largiamur, respondetur. Primò quod licet olim donatio requireret pactum, & stipulationem, sed ià hodie donatio tam inter viuos quam causa mortis nudo perficitur pacto patet. l. si quis argentum. C. de don. §. fin autem, & maximè ad pias causas nudo pacto facta valet. Nudum autem pactum dicitur, cū aliquo non ve situr, sed est in meris purisque consensibus conuentionis, vt si promisi tibi dare centum sine aliqua præcedente interrogatione, vel scriptura, vel huiusmodi, & tu consentis. Nam si non consentis non erit pactum, sed pollicitatio de qua. ff. de pact. l. iuris gentium. §. igitur. Similiter dicitur nudum, quādo non continet causam, quia traditio rei sine causa nullius est efficaciæ. l. nunquam nuda. ff. de acquir. rer. dom. quia tamen, quandoque fallit, vide Panor. cap. si cautio de fide instr.

Donatio emittit.

AT verò donatio remuneratiua, secundum communem opinionem à qua non audet recedere Iulius Clarus non perficitur nudo pacto stando in foro exteriori: sicut neque donatio præsumpta, vt confessio dotis facta, constante matrimonio, sed de his sa-

tis, adde etiam quod promissio donandi cum quædam inchoata donatio sit secundum communem, & Socin. & Gomez. nudo pacto sine stipulatione, aut traditione perfici potest.

SED quia in foro exteriori cum iuristis hætenus locuti sumus, nunc quoque in Foro conscientiarum scitu est opus, an ex pacto nudo, & ex sola promissione aliquis obligetur in conscientia. Respondetur ergo quod ex pacto nudo, & ex sola promissione, & in conscientia quis obligatur, quando videlicet exprimitur causa, vt dicendo, promitto tibi decem, quia dedisti mihi equum, vel huiusmodi: ita Panormitanus cap. prudentis de don. & cap. si cautio de fide instrum. Patet, quia secundum diuum Ambrosium seruanda est fides data. Imo etiam si nulla exprimat causa, si habuit animum se obligandi, quando sic nudè pactus est, obligatur quidem ita D. Tho. in 4. senten. dist. 38. & facit cap. literarum de voto, propter eandem rationem, quia de iure naturali est seruare fidem. Alias si caruit animo se obligandi, non tenetur sub mortali adimplere in conscientia, nisi vt ait Sotus in contractu, do, vt des, vbi ex defectu adimplerionis fidei sequeretur graue detrimentum alteri, vt si animo ficto puellæ sponsalia secum contrahenti eam, ducendi in vxorem dedisset fidem. Adde quod secundum D. Thom. 2. 2. quæst. 109. artic. 3. ad 5. etiam si aliquis à principio promissit aliquid cū animo se obligandi, si iam sunt mutatae conditiones personarum, & negotiorum, non tenetur iam adimplere, quia vt ait Seneca in lib. de Beneficijs ad hoc, quod homo teneatur facere, quod promissit, requiritur, quod omnia immutata permaneant.

IAM ex prædictis emergit alia diuina, scilicet, qui per votum, aut donationem, aut promissionem se atrinxit determinatæ personæ, vel collegio, aut ecclesiæ tali dare decem, vel facere calicem, vel huiusmodi, possit illam donationem, vel promissionem reuocare, vel commutare, vel alteri applicare.

Quæstio.

Respon.

Quæ quorū diuina.

Quæstio. De promissionis locis.

R. F.

Distum 1. RESPONDETVR ergo quod si talis promissio facta est per modum voti, vt quia scilicet, illa promissio, vel donatio facta fuit determinata personæ, vel collegio, vel ecclesiæ principaliter propter Deum, vt si quis promissit, & vouit deo dare amore illius decem certæ personæ pauperi, aut certo collegio, aut ecclesiæ determinatæ, si tali personæ, collegio, vel ecclesiæ sit iam ius acquisitum, vel per instrumentum vel testamentum, vel donatione, vel promissionem factam coram testibus, & ipse cui acquiritur ius scit, & acceptat, & habet actionem contra promittentem per votum, vel aliter, iam extunc, qui sic vouit dare illa decem, illa alteri dare nequit, sed neque illam dationem reuocare, & quia iam est in hoc casu ius acquisitum, non potest id quod sic iste donatario est debitum ab eo tollere, & alteri dare contra eius voluntatem, nisi qui superior esset illi personæ, ecclesiæ, vel collegio, qui posset de eorum bonis disponere, & tollere vni & dare alteri, tunc dispensaret, vt alteri illa decem darentur. Ita Archiepisc. Florentinus secunda Par. tit. 21. ca. 1. & Pisa in verbo votum. §. 6.

Dubium. SED quid si in hoc casu ius non esset acquisitum per acceptationem, sed tantum tale votum constaret fuisse factum per scripturam, aut testes, an qui sic vouit dare illa decem, ante acceptationem eius pauperis, aut ecclesiæ cui dare vouit, possit alteri pauperi, aut ecclesiæ illa decem dare.

Distum 2. AT quia casus est de quo sepe fui interrogatus dico ad id dubij secundo, quod in hoc casu verisimilius est, quod ante acceptationem potest alteri pauperi, vel ecclesiæ illa decem donare, vel in aliud opus Deo æquè acceptum, & pium commutare. Ita supradicti asserunt locis citatis & patet: quia ante acceptationem non est ius modo prædicto acquisitum: licet promissio sit facta per votum ad speciale locum, vel persona de re speciali, tum quia non obstat hic dispositio specialis regis Alfonsi, quia illa non habet locum, nisi in regno Castellæ, & in

alijs promissionibus distinctis à voto, tum quia votum non principaliter fit pauperi, aut ecclesiæ, cum aliquid dare quis Deo vouet, sed principaliter fit Deo, & quomodo principaliter requiritur ius Deo, ita vt in manifestè melius autoritate priuata uouentis, aut in æquè Deo acceptum auctoritate prælati scilicet, episcopi possit commutari. Secus autem esset in regno Castellæ ratione dispositionis specialis regis Alfonsi, si aliquid solenniter scilicet, per testes, vel scripturam alicui certo loco, vel personæ esset promissum, vel donatum nõ per modum voti Deo principaliter facti: quia tunc in regno prædicto non permitteretur sensu, vel sine alia legitima causa reuocatio eius. Alias stando in iure communi, & extra regnum Castellæ verum est etiam, quod ex sententia Iulij Clari, diximus scilicet, quod donatio ad alias causas facta absenti scilicet, ecclesiæ vel pauperibus non valet, nisi proprijs aliquis acceptet quod notandum esse ait idem Iulius Clar. quia de facile quis responderet contrarium.

Nota. ADVERTENDVM est autem communiter cõcedi posse absenti fieri donationem siue mittendo per nuntium, vel litteras ad absentem missas, vt rem donantis quam penes se habet teneat pro sua, dum à donante sic literè destinantur, ignorantem autem donationem, posse fieri negant iura. l. absentis. ff. de don. fallit quando donans mittit per seruum donatarij ea mète vt res donata statim fiat sua in d. l. absentis. At hoc, quod dicitur quod ignorantem donatio non possit fieri, sic esse accipiendum existimo vt intelligatur verum esse, nisi in regno Castellæ, & in casu dispositionis regis Alfonsi, quia tunc forte ante requisitionem ignorantis an vellet acceptare donationem, vel obligationem de qua constare posset sibi factam fuisse, non permitteretur qui eam fecit eam reuocare.

Don. facta tacenti. Quæstio. PRÆTEREA & dicendum videtur de illa quæstione scilicet, si donatio

Nota inu. dica.

Nota.

Absenti fit donatio sed nõ ignoranti.

Don. facta tacenti. Quæstio.

natio facta fuit præsentem donatario tacenti an valida erit. Dico ergo primo quod præsentem donatarius si taceat, dum sibi donationem fieri videt, adhuc donatio valida esse videtur. Nam pro hoc facit Regula iuris. 43. in 6. scilicet qui tacet consentire videtur, quæ regula secundum interpretes, & glossam maximè locum habet in fauorabilibus, inter quæ computatur donatio: ita Iulius Clarus de don. contra fratrem Iosephum de Voro. Quamuis crediderim, quod sicut ait Sotus in 4. sent. tomo. 2. dist. 27. q. 2. ar. 1. circa primam conclusionem, pars cui promissa sunt sponsalia vt illa acceptet, si nihil in præsentem spondeat, sed tempus deliberandi accipiat diuque deliberationem proleat, censetur alterius promissionem contemnere, sic & in hoc casu si donatarius, qui tacuit cum donatio facta fuit sibi præsentem, deliberationem acceptandi eam expressè, vel eam postulandi proleat iam eam censetur contemnere.

Sotus.

Quæstio. PRÆTEREA quoniam donationem factam absenti pro qua notarius, vel in qua pro ipso absente stipulatur validam esse diximus, & quæritur illa actionem sine cessione, quæritur, an stando in iure communi in alijs regnis extra Castellam possit reuocari. Respondetur autem quod auctore Iulio Claro secundum communem, & secundum Gozad. non potest reuocari.

Distum 2. SECVNDO dicimus, quod si facta ista prima donatione stipulante notario pro absente, ante quam donatarius eam acceptet, donans rem alteri cum effectu contulit, valet traditio facta secundo, sicut etiam valeret, si cum primo donatario præsentem, & acceptanti esset donata antetraditionem secundo donaretur, & traderet, valeret (inquam) secunda cum traditione donatio, & non illa prima sine illa. l. quoties. C. de rei vend. licet in tali casu, re non tradita præferendus esset primus donatarius, etiam si secundus prius acceptasset (licet hoc vltimum non careat aliquo scrupulo) sicut etiam contingit in em

ptione scilicet, quod si res duobus vendatur erit illius cui primò traditur res, & non cui primò venditur, ergo ita in donatione arg. cap. ex literis. de consuetudine.

ADDE tertio cum Iulio Claro contra Paulum de Castro, quod si donans postquam donauit obiit, & post eum donatarius antequam acceptaret interijt, filij donatoris non poterunt hanc donationem reuocare: quia absurdum esset dicere, quod hæredes sustinentes personam defuncti possint eius facto contrauenire præsertim, quia si donator viueret non posset donationem sollemniter factam, id est, coram testibus, vel per scripturam, sola reuocatione ne illam ratâ haberet donatarius efficere.

ACCEdit quarto, quod cum do donatio facta fuit præsentem pacto quod ab eo transferatur in aliquem tertium, qui est absens in euentu alicuius casus, tunc acquiritur actio illi absenti tertio sine cessione, siue notarius stipuletur pro eo siuedo nator ipse stipulatus fuerit pro ipso tertio absente.

SED quia hic obuiat difficultas ardua an in hoc casu talis donator possit talem donationem reuocare ante acceptationem ab illo tertio absente factam, quia de præsentem (vt supponimus) nullus iuridice pro illo illa acceptauit, dicitur ad hoc quod stâdõ in iure communi ciuili secundum opinionem Bartol. in l. qui Romæ. §. Flauius nu. 1. ff. de Verbor. obligat. quæ opinio communior, & verior est potest donator tale pactum reuocare in præiudicium ipsius absentis tertij, & hac verisimilior assertio est in casu scilicet, quod res esset integra sicut integra esset, quando res per donatarij primum non esset tradita illi tertio, vel etiam quando casus in cuius euentu illa donatio in illum tertij translata fuerat nondum euenisset. Secus est si res non esset integra, vel quia res iam esset de facto translata in illum tertium, vel iam euenisset casus, in quo pacto erat transferenda: nam in his casibus non videtur posse reuocari.

Distum 3.

Distum 4.

Quæstio.

Respons.

Stando in l. AT stando in speciali dispositione legis Alphonsi regis in regno Castellæ talem donationem factam alicui eum pacto, vt per ipsum transferatur in aliquem tertium abſentem coram testibus, vel per scripturam factam reuocari non posse abſolutè dicendum esse videtur. Sed neque hæres mortui in vita non reuocantis tale pactum translationis, post mortem sic paciscentis poterit reuocare, quia videtur donatio confirmata morte testatoris & res non est integra.

Questio. PRÆTEREA perpendendū est, an donans teneatur de euictione, sicut tenetur venditor emptori, si res empta fuerit euicta.

CVI dubio satisfacit Azo dicens, quod tenetur quidem donatario de euictione, si de ea fuit promissum secundum glossam inſtitut. de dona. §. alio, vel cum donatio coepit à pactione, vel promissione, quia tunc potest ægi in l. Arist. ff. de donatio.

puella. ADDE secundò, quod si quis puellæ promisit donationem propter nuptias, quando alias, si iste non se obtulisset ad hanc donationem faciendam, alius paratus erat eam illi facere, tenetur plusquam de debito morali ad eam complendam, quando dixit alteri parato donare, desine donare, quia ego ei donabo: patet, quia nisi impleat, mendacium videtur esse pernitiosum. Similiter & tenetur quis donatario refarcire quod alius paratus erat ei donare, quando per vim, aut vi æquiualentem importunitatem magnam, donatorem auertit à donando sicut dixit Medina Salm. de tabellione sic auertente à legando alicui id, quod infirmus alias legasset, & voluisset legare.

De interpretatione donationum, & legatorum, in dubio proponitur circa hoc regula generalis part. 7. de dubijs casibus intercedentibus in donationes, & quando secundum ius presumendum sit pro donatione. De oblatione dubia facta in Ecclesia, cui applicanda, de reliquis pro pijs causis donata, pia que nã sint, de privilegijs legatorum ad pias causas, de differentia vtriusque donationis, scilicet, inter viuos, & causa mortis, rursus de donatione dubia, & ubi sunt vniuersalia verba donans mobilia sua omnia, an per hoc donet fructus actiones, & debita, de donationibus, & gratijs & remissionibus dubijs expositio scitu digna, materia de donatione ante crimen, & frater quomodo hic probetur, de dispositione speciali Re copil. nou. an reus mortis civilis vel naturalis possit testari, & quid in conscientia circa hoc.

CAPVT XLIIII.

AM series materiæ de donationibus exposcit, vt in dubio, quomodo donatio, vel oblatio vel legatio rei sit interpretanda dicamus. Igitur pro expeditione quæstionis, primò statuenda videtur illa regula generalis. l. 5. tit. 33. 7. Partita contenta, scilicet, quod in donationibus, si aliquod verbum interuenerit ambiguum, planè est accipiendum iuxta verborum sonitum, à quorum sensu iudex recedere in iudicando non debet, nisi certo constaret proferentis intentionem fuisse aliam, ab eo, quod verba sonant scripto mandata: facit pro hac regula cap. intelligentia de verbo. significat. vbi dicitur, quod non sermoni res, sed rei sermo est subiectus. Vnde in dubio ad intentionem loquentis est recurrendum, vbi addit glossa, quod vbi intentio loquentis, & verba simul sunt dubia, verba ad extraneum, hoc est ad largum sensum sunt trahenda, vbi res aliter salua esse non potest, cum quidam de verbor. significat.

PORRO de dubijs inter cadentibus

De interp. dotii. & legat. Questio. Regula generalis. Par. 7.

Questio.

Dictum 1.

Prob.

tribus in donationes illud illucidandum primò proponimus. Verum in hoc casu dubio, quando quis dixit Petro tolle hanc pecuniam in dubio, dum eius non potest consuli intentio, presumendum sit eam pecuniam Petro donasse. Respondentes ergo dicimus primò, quòd certe hic prima facie non presumitur donatio sed mutuum, vel depositum: quia nemo presumitur suum abijcere.

FACIT caput super hoc de renū. vbi dicitur, quod nulla ratio verissimi le reddit, vt quisquam beneficiū multis forte expensis, & laboribus acquisitum, quo sustentari debet, facile sine magna causa sua sponte resignet. At licet hoc sit regulare, non tamen tam certum, quin cōtra hanc præsumptionem scilicet, quod in dubio non presumitur sua bona dans ea velle donare, non admitatur in contra probatio. Adde hic quòd habetur extra de donat. cap. cum dilect. scilicet quòd in donationibus plenissima sit interpretatio, & ob hoc clausula onerosa post multas donationes apposita proximam tantum donationem respicit estque casus singularis.

QUÆRITVR ergo secundò, an aliquando secundò ius in dubio presumendum sit pro donatione, & quādo. Respondetur autem hic nulla alia melior regula ad presumendum in dubio pro libera donatione statui potest, quam illa, quò cap. & si quæstiones de simonia traditur, vbi dicitur quod accipiendis, vel dandis maneribus tria sunt maximè attendēda, personæ scilicet, dantis, & accipiētis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus: qualitas personarum, vt à quo, & cui, videlicet an à paupere diuiti, vel econuerso siuè à diuite locupletati datum fuerit estimatio muneris, & donationis tēpus, si magni vel minoris pretij res data existat, & an in instante necessitate sua aut alio tempore conferatur: ex his igitur circumstantijs, colligere est ea, quæ faciunt præsumptionem pro donatione, & eas discernere, quæ faciunt præsumptionem

contra eam, vt proferatur iudicium arbitrio boni viri in pro, vel in contra, vt antea in multis casibus exemplificasse me memini.

EX prædictis elicitur Corollarie Coroll. primò, quod venditur rei minori pretio, quam de præſenti valeat authore Nauarro, non præſumitur in ipso contractu donare, aut remittere, id quod sibi de pretio iusto subtrahitur, quia necessitate vendendi rem suam censetur id remittere, & non liberè, nisi postea rogatus liberè remittat.

SEQUITVR secundò, quod quādo quis nulla adactus vi, vel necessitate dixerit se donare centum, quia præsumitur, quod hoc faciat ex liberalitate, obligatur: quia non sine causa censetur se obligasse. Et idem est si promissit loco pio aliquid: quia præsumitur, quod se obligauerit fauore piæ causæ, neque præsumitur error aut vis, cap. finali de succel. ab intestato.

SEQUITVR tertio, quod secundum Sorum de iusti. & iur. si mulier extorsit aliquid ab amasio alias non sibi dandum per dolum, vel fraudem, scilicet, dicendo se virginem, aut non, nisi cum vno ipsoque nobili rem habere mentiendo, titulo donationis illud retinere non potest, quia restitueret illud tenetur. Non tamen restitueret tenetur, quod communibus illecebris extorsit, scilicet, protestādo etiā mendaciter valde illum, & ex animo deamare, quamuis non abest à verò (vt diximus) ex mente Caiet. quod importunissimis contentionibus si aliquid excedens extorsit, ab ipsa sit restituendum, quia huiusmodi importunissimæ molestia precum solent excantare animum amantium, & sunt veluti passiones antecedentes, quæ secundum D. Th. 1. 2. q. 76. ar. 6. solent inuere voluntarium, vt in nobis existens, id est, prout est liberum. Secus est, si non tam molestissime sint preces vt quodammodo vi possint comparari.

SEQUITVR quartò, quod pudica mulier, cui data est copia pecuniæ, vt inde alliceretur ad copulam, quam

accepit obtestans nusquam se confesuram nefario coitui, adhuc tenetur eam restituere, quia non est mera donatio, sed datio ob causam, de qua danti spes suberat, qua non subsecuta videtur in conscientia restituenda pecunia secundum Metinam Complut. & frat. Iosephum in suis Floribus, imo ante copulam si pro tali pecunia sui corporis copiam promississet, rescindenda est promissio secundum Caietanum, quia imperatur a luxuria sed post copulam datio promissæ pecuniæ non est illicita, quia iam cum datur, non imperatur a luxuria, sed a fidelitate ita Cordu. in Quæstionario.

De donat. dubia. Quæstio.

I AM partium quæstionis à principio positæ non immemores, postquæ de donatione dubia dictum est de oblatione dubia, quæ ad donationem accedit, dicendum venit: quare quæritur rursus de vtraque scilicet tam de donatione, quàm oblatione in dubio, cui fit applicanda verbi gratia, offertur aliquid prælato, vel canonicis Ecclesiæ, an ipsis sit applicandum, vel Ecclesiæ. Similiter si aliquid, donatum est Legato, vel Nuntio in dubio an pertineat ad ipsum legatum, vel ad dominum illum mittentem? Dicendum ergo est ad dubia proposita incipiendo ab ultimo, dicimusque, Primò, quod donato legato, vel Nuntio ratione personæ, illi acquiritur: facit lex socium. ff. pro locio. §. 1. Si autem donatur ei ratione officij acquiritur domino. ff. de Castrenf. pecul. l. si forte. Sed quid si in ambiguo sit an tali legato ratione personæ suæ aut ratione officij id donatum sit, huius dubij tollendi gratia. Dicimus secundò, quod in isto dubio auctore Panorm. in cap. postulastis de concessio. præb. attendenda est à nobis qualitas doni, quæ si conueniat legati personæ, vt est vestis, & huiusmodi, iudicabitur esse legati. Si autem competat domino vt esset donatio leonis, vel huiusmodi erit applicanda domino, si verò legatus, vel nuntius erat antea notus donatori, videbitur donatum esse intuitu officij non personæ.

Ad quæstionem de re legata in du-

bio prædicto dicimus Primò, quod legatum factum Episcopo, vel cuiuscumque habenti administrationem, vel prælationem præsumitur in dubio factum contemplatione Ecclesiæ, nisi factum sit à persona coniuncta usque ad 4. gradum consanguinitatis, vel affinitatis, quo casu erit suum legatum, seu causa mortis legatum, & succedent propinqui ab intestato capite quia nos, & cap. requisisti, de testam. consulendus est autem Panor. ibi, si vero sit factum personæ ecclesiasticæ in Ecclesia administrationem non gerenti in dubio præsumitur, quod sit factum ad contemplationem personæ, si tamen potest habere proprium secundum Panorm. in dict. cap. requisisti, quod si non potest habere proprium, vt religiosus, præsumitur factum intuitu monasterij, vel Ecclesiæ. 18. q. 1. cap. vnico. vnde non potest disponere de hoc sicut nec de ceteris Ecclesiæ bonis, & cadet monasterio, vel Ecclesiæ tale legatum.

ADDE secundò, quod donatum, vel legatum factum canonicis omnibus alicuius Ecclesiæ etiam cum expressione nominum in dubio præsumitur factum contemplatione Ecclesiæ per l. cuiuslibet. ff. de rebus du. vnde de illis, vt de proprijs non poterit testari. Secus autem esset si vni eorum non habenti administrationem, vel prælationem donatum, vel legatum fieret cap. requisisti de testam. argu. l. nonnunquam. ff. ad Trebel. Accedit etiam, quod quando legatarius, vel donatarius causa mortis non potest vti legato, vel donato nisi respectu ecclesiæ, intelligitur factum contemplatione ecclesiæ in dubio, vt si legetur Clerico accessus per fundum alicuius ad ecclesiam: ita ergo intelligenda est gl. in l. non plures. C. de sacrosanct. eccl. & ita sunt accipienda in hoc sensu notata à doctoribus. C. eo. tit. l. 1.

PRÆTEREA concinnè ad prædicta dicimus, quod si donatum, vel legatum factum sit filio familias per similia verba, lego filio Petri, vel explicatius dicendo, lego Paulo filio Petri, non intelligitur factum contemplatione

tionem patris, & si pater ibi nominetur; nam nominatio patris demonstrationis causa fit tantum, neque etiam si fiat mentio de patria potestate impedit ita Panor. in cap. Raynuntius, de testam. ex quo corollarie sequitur, quod tunc vsufructus tantum acquiritur patri consentit Bart. l. cum aliquis. C. de iur. deliber.

De eccles. oblat.

Quæstio.

Dictum 1.

SED iam de quibusdam rebus ecclesiæ oblati, vel potius in ecclesiæ oblati, quia interdum veluti dona gratuita dantur, dicere nos series tractatus donationis dubiæ cõpellit (vt dicimus) cui attineat, vel sint hæc sic oblata applicanda? dicimus ergo Primò, quod oblationes factæ in parochia, seu altari, cadunt ecclesiæ Parochiali, siue sint factæ imagini, siue Capellæ & sunt rectoris, & non præbiteri Capellæ, ita Panor. & Ant. cap. pastoralis de his, quæ sunt, à Prælatiam si imago, cui sunt factæ, sit depicta in muro infra limites Parochiæ, & facit gloss. in l. statuta. ff. de vsufruct. quòd quidam limitant, si fiant intuitu parochiæ.

IDEMQVE dicendum est: si oblationes fiant celebranti in ecclesia alicuius, quia sunt similiter rectoris, nisi sit episcopus celebrans, quia tunc communi iure sunt eius, cap. super eo. de paro. nisi consuetudo obstat: nam tum obseruanda erit.

ATTENDENDVM est autem, quòd de collatis, & oblati religiosi in ecclesijs eorumdè non possunt prælati aliarum ecclesiarum aliquid sibi vendicare, vt tradit Pan. in c. nimis iniqua. de excessu prælatorum: nam videtur res illa collata illis intuitu ecclesiæ, & non nomine oblationis, & expressius hoc docet idem Pan. in c. 1. de statu mona. imò est textus expressus in dict. cap. & quoad fratres Prædicatores est concessio illis facta Cle. 4. priuilegio, quod incipit, Nimis iniqua: vnde ex hoc priuilegio dicti fratres potiuntur facultate faciendi offertorium in Missa quod infert etiam Tabie. verb. obligatio. §. 1. in fin.

De relictis p. pijs caus. Quæstio.

PRÆTEREA si quis relinquat aliquid dandum in genere pro pijs cau-

sis, cuius erit electio? donatum causa mortis, vel legatum, vt opus pium, censeatur, & piorum operum priuilegio gaudeat, quid sit magis attendendum? an is, cui datur, an causa, propter quam datur? Circa autem primum dubium propositum dicitur primò. C. de donationibus. l. si quis argentum. §. si verò definitur, quod donans certum annuum redditum ex possessionibus suis, necesse habet dare similes mediocres secundum Saly. notabiliter, & §. similitque eod. tit. & d. l. decernitur, quod donator certi numeri seruorum tenetur ad mediocres: non ad meliores, neque potest dare proteruos.

Dictum 1.

EX quo sequitur Corollarie, quod si res legata est incerta, & habetur in patrimonio testatoris vt bos, vel seruus, electio pertinebit ad legatarium, dum tamen non eligat optimum, quod si non habetur eligit heeres inlitt. delegat. §. si generaliter. & ff. de trit. l. 3. dum modo non eligat rem nihil valentem vt seruum, vel bouem antiquum, vel huiusmodi quia iuxta. l. si duobus. §. sed & si quis. C. communia delegat. res mediocris id est mediæ æstimationis tunc danda est, & non vilior, & maxime si relinquat ad pias causas: quare si relinquat calicem ecclesie, intelligitur saltem de argento, & si planetam, de serico, quia hæc sunt mediocria respectu viliorum, & pretiosorum.

AD secundam verò quæstionem respondendo dicimus primò, quod donata pia, seu legata pia, quæ in multis priuilegiata sunt secundum Nauarum, & secundum Bar. in l. si quis Titio. ff. de legat. 2. & secundum Pe. de Peru. in tractatu de canonica portione episcopi alle. cap. 1. 87. & vt habetur cap. 2. de immunit. eccl. & cap. non minus. eod. titul. sunt relicta pro anima, & pro miserabilibus personis, viduis, pupillis, peregrinis, pauperibus auxilio proprio destitutis, ecclesijs, monasterijs, xenodochijs, hospitalibus, pro rebus communibus, vt pro custodia ciuitatum, vel aliorum loco-

Donata pia que nam. Dictum 1.

rum communium, pro refectione potum, & viarum, murorum, & fossarum, & huiusmodi, prospectantibus ad cultum Dei, siue temporalem, siue perpetuum, pro redimendis captiuis, pro pællis maritandis, pro alimentis egentium. At tandem concludit id dici ad piam causam relinquere, quod pro honore Dei, vel sanctorum, vel pro salute animæ relinquatur, quomodo concunque relinquatur: quia pium est, quod fit propter diuinum cultum: igitur omnia supradicta præsumuntur esse ad causas pias, quando de opposito non constat. Secus est, quod aliquid fieret pro honore mundano, vel pro fama perpetua: quia non esset opus pium.

Distum. 2.

DICIMVS secundò, ad punctum quæstionis, quod ad iudicandum an aliquid donetur, vel legetur ad piam causam potius considerandum est, cui datur, quam causa, quare datur. l. illud. C. de sacro. sanct. eccles. hinc primò Corollariè sequitur, quod secundum Ioan. Andr. in Addit. ad Spec. tit. de instr. edit. qui legat. eccles. vel pauperibus pro male ablatis, & debitis incertis dicitur relinquere ad piam causam.

Corol. 1.

SEQVITVR secundò ex prænotamento dicto, quod, qui aliquid relinquit diuiti etiam si relinquit amore Dei, non præsumitur relinquere ad piam causam ita gl. d. l. illud censetur. n. non esse pia causa, cum non egeat.

SEQVITVR inde tertio, quod qui relinquit vel dat consanguineo pauperi aliquid, non expressa causa, non intelligitur dare, vel relinquere ad piam causam. l. 1. C. de sacro. sanct. eccles. accedente Bart. nota ibi.

SEQVITVR quartò, quod persona legans centum aureos non expressa persona, cui legat, neque causa, propter quam legat, intelligitur relinquere ad piam causam secundum Ioan. Andr. vbi supra.

Præleg. legat. ad piam causam.

VLTIMO perpendendum est legata, ad pias causas, & relicta eccles. eodem potiri privilegio secundum Panorm. in c. relatum. l. 1. de test. privilegium autè primum relictorum ad pias causas est, non potest detrahi Falcidia, ut tradit Panorm. cap. Rayna. de test.

SED neque Trebellianica ut communiter tenetur, cui magis accedit Siluester verbo, legatum, licet quoad Trebellianicam quidam defendat contrarium, cuiusmodi sunt Ioannes Andr. Alber. alijque, qui dicunt posse detrahi. At opinio negatiua tum pia magis est, tum verior: quare ab ea in fauorem piorum operum non videtur recedendum.

SECVNDVM privilegium eorum est, quod ex defectu testamenti non vitiantur, ita Panormitanus cap. indicante de testament. imò si hæres renūciat hæreditati, vel nolit eam adire, nihilominus debentur legata ad pias causas secundum eundem Panorm. cap. relatum. l. 1. de testament. Nam legata ad pias causas non subijciuntur tot solennitatibus, sufficit enim quod de testatoris constat voluntate, vel quod ad hoc probari possit per duos testes, quia tunc obligatur hæres ad illam implendam naturaliter iure gentium, imò in fauorem piorum operum testamentum ad pias causas etiam coram duobus testibus valere testatur Panormitan. capit. Rayn. de testament. Parcat Lector si de donationis contractu agentes peruenimus ad aliquid pertractandum de legatis: nam id non alienum videtur fuisse à nostro instituto, cum etiam hic agamus de donatione causa mortis, quæ quasi imitar est legatorum.

QVÆRITVR ergo pro maiori intelligentia, donatio causa mortis quomodo differat à donatione inter viuos. Respondetur verò, quod cum in duobus conueniant scilicet, quod vtraque est donatio, secundò, quia vtraque inter viuos conficitur, & quædoque traditur à vinente, similiter differunt in duobus, Primò quia donatio causa mortis ex poenitentia reuocatur non autem ex sola poenitentia reuocatur donatio inter viuos, si fit præsertim solemniter facta.

SECVNDÒ, quia donatio causa mortis quinque requirit testes. l. fin. C. de dona. caus. mort. Ad donationem verò inter viuos duo testes sufficiunt. In dubio autem præsumitur donatio inter

Quæst. Differentia utriusque donationis. ampl.

inter viuos, nisi probetur contrariù, vel sit facta mentio de morte, ut notat glossa in dicta l. fin. sed ià diximus supra, quod sit causa mortis donatio.

Quæst.

PRÆTEREA nunc queritur de donatione, quando inuenitur dubia, & incerta circa quantitatem donatam, an valida sit, vel donans teneatur ad plus, quando in re donata repertum est minus, quam donans explicuit se donare. Respondetur ergo, quod si donans, vel legans dixerit se donare, vel legare Petro, verbi gratia fundum in tali loco, qui triginta continet iugera boum, vel si dixerit lego, vel dono Mariæ iocalia, reposita in tali arca valentia mille aureos, tunc in his casibus sicut donans non tenetur ad plus si minoris mensuræ, aut æstimationis esse inuenta fuerint: ita neque donatarius illud plus restituere casu, quo plus valerent. Sicut neque quando minus valerent, quam fuere æstimateda à donante, seu legante residuum posset petere, quando scilicet, res donata specificata legis demonstratio. ff. de Cond. & demonstr. ita Panorm. in cap. per tuas. de Donat.

De donat. dubia. Quæstio.

SIMILITER inquirendum venit verba vniuersalia in donatione posita in dubio, quomodo sint exponenda, verbi gratia, donans villam donando dixit, do tibi villam meam, & omnia iura, quæ in ea habeo, an per hoc extendatur talis donatio ad iura spiritualia, scilicet, patronatus, quæ in illa habet, & ad ius decimarum, si forte aliquid ibi habet. Respondetur autè, quod quia hoc signum vniuersale omnino, non se extendit ad ea, quæ sunt alterius iuris, & nature, ideo donans villam per hoc, quod dixit simul se donare omnia iura, quæ habet in ea, non videtur donare iura spiritualia prædicta, vel similia, si quæ ibi in villa habet. Ita Panorm. in c. fedes. de Rescrip. & secundum assertum Inn. cap. ex literis. de iur. Patron.

Resp.

SECVNDÒ dicimus, quod quædo aliquis habens simul spiritualia, & temporalia iura cum omnibus pertinentijs suis, sicut præbendatus habens præbendam, quæ simul habet Instruct. Negot. lib. 2.

possessiones, & decimas, si per renunciationem omnia iura, quæ ibi habet, diceret se transferre in alium cum suis pertinentijs, certè tunc simul omnia ista iura transirent: assentit Hostiensis. in d. c. ex literis.

Don. mobil. Quæstio.

SIMILITER affinis prædictis illa quæst. est an legans, vel donans alicui omnia mobilia sua intelligatur donare actiones, vel debita sibi, vel fructus colligendos. Respondemus autè ad quæstionem, quod donans, seu legans omnia mobilia sua per hoc non intelligitur donare credita, id est debita sibi, quia hæc non sunt mobilia, vel immobilia, sed in tertia specie. ff. de re iudic. l. 2. duo Pio. & quia quod nobis debetur non est nostrum adhuc. ff. de aur. & arg. l. 2. sed neque nomine mobilium intelliguntur ligna, vel lapides parata pro ædificio, & huiusmodi argum. de leg. 3. l. ligni appellatio. Vnde, qui omnia mobilia sua legat, aut donat, hæc non censetur donare: quia pro re mobiliam parata sunt & disposita. Adde secundò quod legans omnia mobilia sua, fructus etiam omnes, qui tempore mortis suæ fuerint separati à solo legasse censetur. leg. fructus. ff. de rei. vendit.

Nota. 1.

NVNC de quibusdam dubijs donationibus, & gratijs, & remissionibus, quomodo sint interpretandæ ediferendum venit. Attendendum ergo est primum, quod si in carta donationis, in qua rex oppidum alicui donat solum, dixerit, quod oppidum illi donat cum omnibus iuribus à rege habitis, vel habendis in illo, vel in eius terminis quomodolibet, non intelligitur rex per hæc verba donare iurisdictionem iustitiæ, quia solum per prædicta verba concedit, & donat redditus, & iura hæreditatis, & caluinias, ac possessiones, quas rex in tali oppido obtinet. Imò quando verba sunt dubia privilegiorum, & concessionum iurisdictionis crimin. & aliarum rerum, quæ conceduntur à rege sic interpretanda sunt, ut intelligantur iustitiam via appellationis, vel quærelæ. ita in recopilat. leg. l. 5. tit. 10. l. 1.

Casus dubij in donatione decid.

Nota. 3.

ACCEDIT secundò notandum contra aliquos in hoc deceptos scilicet, cet,

cer, quod recipit noua leg. lib. 5. tit. 10. l. 16. cauetur, vt qui dono, vel in re muneracionem obsequiorum obtine re iura vctigalium, vel tributorum à rege ea sibi recuperent perinde, & nõ aliter, quàm rex ea exigebat, & ea exigere possunt donatarij, quæ obuenant iuxta antiquam consuetudinem: ita vt donationes hæ in nullius præiudicium cedant, licet in eis aliter dicatur ead. Recopilatione lib. 5. tit. 10. l. 16. & l. 8. tit. 2. lib. 6. & l. 1. tit. 26. & l. 8. & l. 5. tit. 3. lib. 6.

Nota. 3. PROPTEREA notandum, quia expensæ non veniunt nomine damnorum, vel interesse, qui condonat expensas, non per hoc condonat, aut remittit interesse, aut damna cap. in vettra. de iure & damno.

Nota. 4. ADHÆC & hic adnotasse non erit ab re, quod cum alicui traditur mandatum cum libera, & generali administratione, non per hoc conceditur facultas donandi aliquod debitum liquidum domini: facit pro hoc Nellus de bannitis, quem refert Villalpando in repetitione. l. 22. c. 67. n. 1. Nam in mandato cum libera administratione nunquam veniunt ea, quæ verifimiliter constituens non concessisset, qualis est remissio debiti liquidi, quæ donationi equiparatur.

Donatio p. na. Questio. DEINDE quia gratia alicui facta veluti quadam donatio est, consonoat & huic loco explicare quomodo talis gratia quando à principe fit sit intelligenda. Dicitur ergo primò, quod quando bannitus est quis propter delictum, cuius bona sunt confiscata, si à domino ei condonetur venia, & recipiatur ad gratiam, non propter hoc ad omnia restituitur vt tradit Salic. & Cyn. in l. 1. §. fin. ff. de quaestio. contra Bart. sed remittitur culpa quo ad punitionem corporalem, & restituuntur fauores: quando ad plenitudinem gratiæ recipitur secundum Bald. ibid.

Distum. 1. AD quætionem ergo dicitur primò, loquendo de alienatione onerosa, quando delictum, ob quod bona confiscantur non inducit confiscationem ipso iure, sed veniunt bona confiscanda, si talia bona ante sententiæ titulo, vel contractu oneroso sunt alienata, neque in foro exteriori talis alienatio reuocatur: si ante sententiæ non fuit interdicta delinquenti suorum bonorum administratio, & si de fraude non appareat, est communis.

Distum. 2. SECVNDO dicimus, quod habens legitimè de bonis alicuius damnati propter eius crimen, si postea talis damnatus restituitur per principem ad bona sua, non tenetur ei restituere

ea, Ita tenet Gemi. in cap. quamuis de rescript. lib. 8. & ratio est, quia cum iam sit ius acquisitum illi tertio non videtur de eo, quod iam suum est expoliadus.

SI autem per talem restitutionem non præiudicetur tertio, sed tantum principi concedenti omnia sunt ei restituenda, arg. in cap. cum dilecti. de donat. hinc infert Iulius Clarus tract. de processu criminali, quod plenè restitutus per plenam restitutionem ad bona sua, potest recuperare à fisco pretium ipsorum bonorum veditorum. Quatenus fiscus factus esset locupletior secundum opinio. Bartoli. quam doctores communiter sequuntur.

SUPERADIIICIMVS tertio, quod in impetratione gratiæ exprimenda sunt ea omnia, quæ principem ab ipsius gratiæ concessione retrahere potuissent: neque enim, qui impetrat gratiam de secundo homicidio valide eam impetrat, quando non facit mentionem de primo homicidio à se commisso.

PORRO licet supra de reo criminis læsæ maiestatis, & hæresis diximus, quod donare non possit post latam sententiam condemnationis, & quod neque tunc donatarius cura conscientia retineret, nunc inquirendum venit, an donatio facta à delincente ante crimen commissum, vel post, vt valida subsineatur in foro conscientiæ, vel in foro exteriori, quando bona confiscantur.

AD quætionem ergo dicitur primò, loquendo de alienatione onerosa, quando delictum, ob quod bona confiscantur non inducit confiscationem ipso iure, sed veniunt bona confiscanda, si talia bona ante sententiæ titulo, vel contractu oneroso sunt alienata, neque in foro exteriori talis alienatio reuocatur: si ante sententiæ non fuit interdicta delinquenti suorum bonorum administratio, & si de fraude non appareat, est communis.

SECVNDO dicimus, quod stando etiam in foro exteriori donatio facta à delincente ante crimen commissum per quod bona sunt confiscata ipso iure, veniunt confiscanda (si nulla

Distum 3.

Questio. Don. ante crimen.

Distum 1.

Distum 2.

nulla subsit suspicio fraudis) valida est, & tenet, licet postea delinquat, & contra eum sequatur sententia condemnatoria. Si verò appareat fraus verè, vel præsumptiuè, valet quidem alienatio, sed à fisco postea reuocatur. Hæc autem opinio est communis, vt refert Picus in l. post contractum. n. 2. ff. de donat. tenetur tamen fiscus casu, quo sic reuocat alienationem bonorum, in fraudem venditorum pretium restitue emptori. Non videtur tamen, quod in hoc casu reuocando rem fraudulenter donatam, quidquam teneatur restituere donatario.

Questio. Fraus in dom. ut probatur.

SED si inquiras quomodo probetur fraus licet hoc aliquantulum distet à nostro instituto: tamen quo iuristis morem geramus, dicimus breuiter, quod ex fraude delicti postea committendi donasse probabitur per coniecturas, vt si talis alienatio fuit omnium bonorum suorum, & hoc etià si delictum ex interuallo secutum fuerit, dummodo tempore donationis subsistet causa, propter quam postea delictum commissum fuerit vel si tempore alienationis habebat inimicitias capitales, vel si post alienationem steterit in possessione rei alienatæ, vel donatæ. Hæc enim facit præsumere alienationem fuisse simulatam, dummodo, vt dictum est tempore alienationis subsistet causa propter quam delictum fuit commissum.

ITEM si occulto fieret alienatio, vel in personam sanguine coniunctam secundum Barto. ea l. post contractum, præsumeretur fraus esse communis. Interditur autem bonorum administratio in crimine hæresis, & læsæ maiestatis, & Sodomitici.

De legit.

TERTIO dicimus, quod stando in foro exteriori in causa criminis, vbi bona ipso iure, & facto publicantur, donatio, vel alienatio facta à delincente post crimen commissum est ipso iure nulla, neque opus est alia reuocatoria sententia. Ad idem est si alienatio fiat post accusationem. Quia præsumitur talis alienatio, vel donatio facta esse metu poenæ, est communis, vt refert Picus in d. l. post con-

tractum, numero 39. versic. alia differentia, se de hoc iam supradixeramus.

QUARTO superaddimus, quòd si donatio, vel alienatio fiat à delincente post sententiam condemnatoriam contra eum laram, tunc si talis sententia fuerit per appellationem suspensa, valet quidem facta pendente appellatione, sed postea secuta confirmatione sententiæ officio iudicis reuocatur. Si verò sententia non fuerit per appellationem suspensa, alienatio siuè donatio ipsa nihil valet. Aduertendum est autem, quod in casu, quo alienatio, siuè donatio valet, sed reuocari potest per fiscum, non potest executor fiscalis amouere possessores à possessione, sed debet actionem reuocatoriam intentare, ita vt ordinariè de ipsa reuocatione cognoscatur, ita communiter.

PRÆTEREA huc accedit, quòd dicimus quintò, scilicet, quia Recopilatione noua legum Hispaniæ lib. 5. tit. 4. l. 3. stabilitum est condemnatum ob delictum ad mortem ciuilem, vel naturalem posse testari, codicillum conficere, vel aliter suam vltimam voluntatem facere, posseque facultatem hæc faciendi alteri dare perinde, ac si non esset condemnatus: dum tamen sic vel eius commissarius disponat de illis tantum bonis suis, quæ ob tale delictum non sunt confiscata, vel fuerint confiscanda, vel applicanda cameræ, vel alteri tertio, sequitur ex prædicta sanctione talem reum de bonis de quibus conceditur posse sic testari, & disponere, permittendum esse etiam in conscientia validè donare, quia nulla subsistit differentia ratio.

Dispositio spec. reco.

ADDE etiam sextò, quòd donatio facta causa mortis non tenet in eo, qui commisit crimen capitale, siuè ante, siuè post fiat, quia testamentum rumpitur, & omnia bona publicantur. l. si aliquis. ff. eo. tit. quod tamen in regnis Castellæ limitandum est, iuxta legem dictam. 3. lib. 5. titulo quarto allegatum in tenet dicto immediatè præcedenti. Quid tamen talis donatio causa mortis in re do-

nata vxori, ante reatum commissum, & non postea. l. eam hi status. ff. de donat, inter vir. & vxor. §. si maritus, facit etiam text. cum gloss. in l. res vxoris. C. de donatio. inter virum & vxorem.

Quid in foro conscientia.

CÆTERVM licet causa hic morem gerendi iuristi ista dicta sint, quatenus attinet ad forum exterius: tamē quatenus attinet ad forum conscientia diximus, quod iterum sub breuitate repetimus cum Nauarro in sum. cap. 23. nu. 66. quod lex poenalis licet dicat ipso iure, vel ipso facto incurri poenam, non obligat ad illam solendam in conscientia ante legitimam, & iuridicam iussione iudicis, iuxta gloss. sing. cap. fraternitas. 12. qu. 2. & est communis, loquendo de poena graui corporis, honoris, & fortunarum, quæ aliquam executionem requirit, ideò secundum eundem Nauarrum donatum ab eo, qui iam commiserat crimen ipso facto inducens priuationem bonorum à donatario retineri potest, licet ante sententiam condemnatoriam, sicut retineri licet poterat, vsque ad eam à criminoso donante. Imò èt post sententiam legitimè suspensam per legitimam appellationem, tam à donante, quam à donatario licet interim retineri potest.

ADDE etiam secundò ex sententia Victorie in relectione de Indis, quòd quia probabilis est opinio, quod talis reus ante sententiam est dominus suorum bonorum, cui accedit Sotus de iustitia iure. & magister Bañes. 2. 2. contra Metin. 12. sequitur si sit crimè eius adeò secretum, vt nunquam sit publicandum in futurum, neque ad aures fisci, vel iudicis peruenturum, verisimiliter, & omnino esse credatur, posse talem secretissimum reum non solum titulo donationis gratuito in alium transferre bona sua, sed etiam titulo, & contractu oneroso illa distrahere. Nam etsi dicat Sotus, quod legis vigore hæreticus à puncto prolata hæresis impeditur bona sua alienare, id glossandum est de hæretico, cuius crimen, quia non est secretissimum, nonnullus subest metus, quod

sit propalandum. Quod sub censura melius sentientium dixerim. Quia in tali casu, vbi adeò est secretissimum delictum, quod nulla spes subest fore aliquomodo prodendum, cum ipse reus non teneatur se prodere, neque de se ipso denuntiare, sed se emendare, nulla contra ipsum proferetur condemnationis sententia, qua non prolata nemini inferat præiudicium, quia donando, aut alienando non donat, aut distrahit alienum, quod aliquando sit auferendum.

De donatione sub modo, an conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua inualidet donationem, quòd vbi voluntas testatoris patet seruanda est. De donatione facta vxori ne secundò nubat, aut ne fornicetur, an donatio modalis, vel casus modo, vel causa non subsecutis sit valida, puella accepta munerata, dum non consensit, an teneatur restituere, an donatio causa mortis causa non existente, scilicet, quia paratur filius, qui non est valeat, de falsa demonstratione, an donatio ob causam falsam, scilicet, quia gestit negotia, quæ non fuerunt gesta, valeat, exponitur partita de donatione tributorum, vel sub confidentia de impediens à donatione, de donatione cum pacto, ne alienetur, quod equitas est sequenda.

CAPVT XLV.

D si prolixitatis nobis non inuratur non possumus in hac materia donationis, quippe quæ de se ampla est de donatione sub modo, vel conditioe disputationem dissimulare. Quare quaritur primo, an conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua, scilicet, si foemina non nupserit, vel maioris boni impeditiua, scilicet, si religionem non ingrediatur inualidet donationem aliquibus sub his conditionibus factam. At videtur quod non, quia istæ conditiones habentur pro non adiectis.

SIT igitur pro responsione ad questionem

De dō. sub modo. Quæstio, an conditio impossibilis inualidet donationem.

tionem primum dictum stando in solo iure ciuili, quia fundatur in presumptione, quando in donatione in testamento facta adijcitur conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua, vel maioris boni ablatiua, vt quod religionem donatarius non profiteatur, tunc inualidet donationem, quia ius præsumit, quòd testator sic in testamento donans (licet talia protulerit verba) ex errore fecit. Nihil volens contra ius intentare, sed potius se iuri voluisse conformare, si illud scisset, quocirca in foro exteriori valida est per testamentum facta donatio sub aliqua ex prædictis quatuor conditionibus, ita definitur in cap. v. rum, & in cap. fin. de condit. appof.

Distum 2. in foro cōf. SIT autem secundum dictum in foro conscientia, si quis in testamento donauerit aliquid cum aliqua conditione ex prædictis quatuor, si alicunde patere potest, quod voluntas testatoris fuit, vt conditio adimpleretur, tunc conditioe non adimpleta, vel non existente, donatio nullius valoris habebit effectum. Patet autē hoc, quia deficiente conditione deficit donantis voluntas. Accedit Nauarr. Caier. Sotus. Quia matrimonium sub aliqua impossibili, vel turpi conditione contractum, si aliter voluntas contractantis dissentiret, in conscientia secundum prædictos doctores validū non esset, ergo neque prædicta donatio. Secus autem esset, si ille testator vellet suam donationem secundum ius ciuile interpretari, & effectum habere.

Corol. 1. EX prædictis sequitur corollariè iudicem in foro exteriori sententiā nisi iniquam non posse proferre, si contra donatam sub vna ex illis quatuor conditionibus, illa non adimpleta, sententiam proferat, quando testator expressit se nolle suam donationem sortiri effectum, nisi conditione adimpleta, aut huius fuisse voluntatis, quoniam probari potest. Cuius in promptu est ratio, quia iura has conditiones pro non adiectis habentia fundantur in præsumptione, qua præsumitur voluntatem testatoris fuisse, vt valeret, ergo dum de opposita voluntate testatoris

constat, cessat præsumptio. SEQUITVR corollariè secundò, quòd quando qui sic donat, quia in iure est peritus ipsum ius ciuile ipsum non latere est perspicuum, tunc vna illarum quatuor conditionū, sub qua donauit, non existente, donatio suo valore non carebit secundum aliquos, quia tunc visus est secundum iuris formam iam sibi notam voluisse donare, ne sua donatio incassum abiret, licet forte (vt in nostro Instructorio diximus) possit etiam præsumi contrarium. Quia cum scire ius esse in oppositum, & nihilominus contra iuris interpretationem, & præsumptionem sibi notam sic donauit, noluit forte suam donationem nisi impleta, tali conditione valere.

EX prædictis sequitur, quòd si testator dicat Metinæ, quòd relinquit ei in testamento centum, si nupserit Petro, si ipsa noluerit ei nubere, quia indignus est suis nuptijs, propter hoc non priuabitur legato, quia conditio, quæ perpetuam viduitatem inducit, remittitur, sed non, quæ temporalem. Item si donans causa mortis dicat, quod nubat ad arbitriū Petri (quod perinde est, ac si non esset hæc conditio adiecta. ff. de cond. & demon. l. filiae sue) sic in foro exteriori & interiori, dum non probatur voluntas contraria valet donatio.

DEINDE ex iam dictis innotescit quid ad illam questionem sit dicendum, vbi testator in testamento donat vxori hoc, vel illud sic castè, vel honestè vixerit, an valeat ista donatio causa mortis in casu, quo ipsa ad secundas nuptias transiit. At licet quidam respondentes ad hoc distinguant dicendo, quòd si testator erat doctus, quippe qui in secundò matrimonio aliquo modo castitatem, & honestatem seruari nouerat, teneat donatio, etiā si ipsa secundò nubat, & secus si erit idiota, & simplex, qui possit credere in matrimonio non inesse castitatem.

TAMEN verior est opinio Bartoli, scilicet, quòd etiam si nubat in illo casu donatio causa mortis hæc tenet. Accedit Innocen. in cap. olim,

Don. fa. vxori sub cōditio. Quæstio.

Opin. Bart. verior.

olim, de verbor. signific. & Panor. cap. vt clericorum, de vita & honest. cleri. Tum, quia nubendo etiam honeste, & caste viuit, ca. vicena. dist. 31. Vnde ista opinio Bartoli, quam habet in l. mulier. ff. ad Trebellianum. §. cum proponeretur, est sequenda, quando voluntas testatoris ignoratur. Secus autem est, quando apparet aliter testatorem sensisse. Nam comperta voluntas testatoris, & iam explorata pro lege seruanda est cap. vlt. l. 3. q. 2. quam etiam solet demonstrare communis vsus loquendi, qui secundum Innocentium, vbi supra, praefertur proprie significationi verborum.

Donatio fac. vxori ne nub. Prob. **A C C E D I T**, etiam, quod quando maritus testando donare vxori centum ea conditione, ne secundo nubat, aut ne fornicetur statim, vt nubet, vel fornicatur in conscientia sic donatum, vel legatum retinere non potest. Tum quia secundum Caietanum in summa, verbo poena, peruentum, est tunc ad statum, in quo noluit testator talia bona ab vxore retineri. Tu, quia secundum Nauarrum in summa. cap. 73. num. 67. non est talis conditio appposita in poenam, sed in conuentionem, & pactum, iuxta glo. in c. Kaynaldus a Panormitano, & communi ibi receptam de testam. & quia voluntas testatoris apparet fuisse talis: tum ex propria significatione verborum, tum ex communi vsu loquendi.

Quaest. Donatio modalis vel causalis ca. vel mo non secutis valida sit. Obiectio. **I A M** hic suum locum sibi vindicet illa quaestio, scilicet, an donatio modalis modo non subsecuta, & donatio causalis causa non subsecuta robur valoris habeat, vt si verbi gratia, quis donando, ita dixerit, dono tibi hanc rem, quia recte negotia mea gessisti, si verè non gessit. At videtur certe, quod valeat, nam l. verba. C. de fal. cau. adiecit leg. definitur, quod causa coherens legato falso probata vitiat legatum, non aliter, vt si testator in suo testamento pecuniam sibi debitam, sibi fuisse solutam falso asseruit, quia re vera, sibi soluta non fuerat definitur, quod non vitiat legatum nisi hac falsitas probetur.

Distum. 1. **I G I T V R** pro decisione quaestio

nis dicimus primò, quòd si quis donatione inter viuos, sic donaret, dono tibi hanc rem, quia recte negotia mea gessisti, cum verè hæc causa falsa sit, quia negotia eius non gessit. Tunc intentio donantis consulenda est, cum consuli possit. Quia videtur donatio hæc dubia sit, cum ex vna parte praesumatur ex errore procedere, & ex alia parte praesumatur, quod fortè talem causam falsam esse ipsum non latuerit, sed voluisse sub illo praetextu falso, vel ficto verè donare. Igitur, quia omisso incerto, & dubio amplectendum est certum, certum remedium in hoc casu est donatoris consulere voluntatem.

H I N C corollariè sequitur, quod si causa, vel modus donantis non fuit satis explicatus licet in foro exteriori, vt praediximus in l. 5. tit. 34. Par. 7. iuxta planum sensum verborum donantis debeat ea donatio interpretari, nisi constiterit de voluntate donantis: tamen in foro conscientiae, si causa, vel modus donantis fuerit dubius, vel solum praesumptus taliter, quod sufficientem moralem certitudinem non praeseferat, nullum superest remedium certius, quam donantis intentionem consulere, quia aliàs donarius in dubio mala fide rem donatam retineret.

H I N C etiam patet esse verum, quòd supra dictum est, nempe, quod puella, quae accepit munera, vt alliceretur, si turpitudinem non acceperit donantis, ad restitutionem tenetur illorum. Quia cum moraliter constet ob turpem causam illa fuisse donata, ipsa non subsecuta deficit voluntas dantis. Propter eandem namque rationem, scilicet, quia deficit voluntas donantis, si donatio ob causam praesentem facta fuit, illa non existente, si donata restituenda veniunt, quia voluntas dantis, quae donationis est radix videtur cessare.

H I N C quia elemosina genus est cuiusdam gratuita donationis, qui ficta paupertate eam extorquet iuxta sententiam Sori de Iusti. & iur. cuius sententiam in nostro Instructorio rationabi-

abiliorem esse probauimus aperte, si sit magna quantitas sic extorta restituenda sunt nisi aliquid modicum sit, quod sic extortum est contra Metinam in sua instructione dicentem, quia sine conditione talis elemosina est data in nullo casu restituenda est. Hæc autem dicta sunt de donatione inter viuos, quando constat de voluntate donantis, quia non est dubia, aut si non constat, sed dubia est potest consuli. At ad obiectionem dicitur illa procedit in illo casu, & in foro exteriori.

De donat. caus. mortis. Quæst. De donat. P O R R O nunc postquam de donatione inter viuos causa non existens dictum est, nunc de donatione causa mortis, causa non subsistente dicendum restat. Quare quaeritur hic primò de illo dubio cuius meminit Sotus de Iust. & iure, libr. 4. quaest. 7. art. 2. vtrum si quis mihi causa mortis donet, vel leget centum, credendo me esse suum filium, sua tamen leuitate deceptus, vel ab alio citra meam culpam, possum ego illa optimo iure. Quia verò non satis constat cuius sententiae fuerit Sotus, à Syluestro magnæ peritiæ doctore petendam esse huius difficultatis dissolutionem duximus. Is namque verbo conditio, quæ ait, quæstando in iure ciuili communi, si testator dixerit in testamento, sic Titium filium meum heredem instituo in casu, scilicet, quo non est ipse testantis filius inualidum est legatum.

Prob. **E T** probat Syluester, quia cum de monstratio sit falsa, licet constet de persona: tamen, quia voluntas testatoris fuit instituere filium, & consequenter Titium non filium, vt pote non filium instituere noluit, ex consequenti etiam in conscientia non valet. I. si pater. C. de hæred. instit. quia praesumitur, quod istum si sciret non esse filium suum, non institueret. Secus (inquit glossa ibi) si suum filium esse non crederet, licet filium nominaret. ff. de conditio. & demonstrat. falsa in principio.

De fal. de mort. **I T E M** etiam an falsa demonstratio vitiet donationem, aut legatum, si in dubium reuocetur. Ex mente Syluestri verbo conditio, q. 6. respondetur,

quod falsa demonstratio tunc non officit, quando constat de re, & de voluntate legantis, vt si dixerim: Lego tibi seruum emptum à Titio, cum sit emptus ab alio, modo constet de seruo. insti. §. huic proxima.

Dona. ob caus. Quæst. **A T** de causa & ratione, quæ proprie est de præterito inuestigare opus est, an quando falsa est vitiet legatum, aut donationem causa mortis, vt si quis dixerit, lego Petro centum, quia talia obsequia mihi praestitit, cum tamen ea obsequia, vel seruitia non praestiterit.

Resp. Distum. 1. **A T** quidem si loquamur in foro exteriori, & de iure communi planum est, secundum Syluest. verbo legatum. 1. quaestio 12. quòd sic causa, vt causa proprie accepta, vt exemplificata est de præterito, etiam si sit falsa, non vitiat legatum, ita instit. eod. tit. §. longè.

Exponitur partita. **C O N F I R M A T** hanc sententiam dispositio contenta l. 21. tit. 9. Par. 6. vbi cauetur, quòd legatum factum valet, licet causa, vel ratio in eo expressa vera non sit. At verò l. 3. tit. 14. Par. in finuatur contrarium, vbi dicitur, quod legatum non est validum, neque debetur legatario, quando causa appposita in legato non est vera, & vt vera probari non potest à legatario. Sed lex hæc, ne contradicat priori positæ intelligitur, quando aliàs, nisi causa compensationis, vel remunerationis non poterat fieri legatum, quia aliàs erat in officiosum.

Distum. vlt. **V L T I M O** verò dicimus, quòd in praedicto casu, vbi causa appposita in legato, vel in donatione causa mortis est falsa, vbi valere disponit ius, & legatum tenere decernit, & in alijs donationibus factis in testamento sub aliquibus conditionibus dispositioni iuris standum est, nisi aliunde de voluntate testatoris contraria constet, & etiam in conscientia, nisi de tali contraria voluntate constet, talis iuris dispositio sequenda est. Fundatur enim in praesumptione bona, scilicet, quod si aliud testator voluisset, id certè expressisset facit l. in principio. quaestio nis obiecta, scilicet, l. verba. C. de falsis causis

Dona. ob caus. Quæst.

Resp. Distum. 1.

Exponitur partita.

Distum. vlt.

Nota vlt. de.

causis adiect. leg. vbi definitur, quod causa cohærens legato falso probata vitiat legatum, & non aliter.

Don in iur. Quæstio. PRÆTEREA donatū sibi pro remissione iniuriæ, an possit quis licite retinere, quoniam hic quoque in dubium verti potest. Respondetur breuiter primò, quòd pro iniuriæ remissione, quatenus remissio est quid spirituale, de qua remissione ait Dominus: *Dimittite, & Dimittimini*, non licet pecuniam accipere (esset enim simonia) quia gratis remittere debemus offensas, quoad placationem animi, sicut gratis Deus culpas mortales contra eum commissas nobis condonat dum poenitemus.

Dicitur 2. SECVNDO dicitur, quod ab actione iniuriarum intentanda in foro exteriori licitum est in conscientia pro pecunia accepta desistere. Patet ex Can. si quis contractus, dist. 4. & ex glossa ibi de simonia cuius potissima ratio est, quia iniuria affectus damna sibi illata in persona & fama, & fortuna gratis remittere non tenetur, sed inficiari talis non potest se animum vindictæ gerere, si gaudet aduersariū simili iniuria afficere maximè, vt faciet animum, vide Cord. in tract. de casibus conscientia, qu. 77. vbi concedit maricum pro eo, quòd desistit ab accusando adulterium, sibi datum licite posse retinere.

Donat. sub consideria. Quæstio. IAM quædam dubiola ad hanc materiam attinentia se offerunt dissoluenda. Primùm autem est, an qui mille aureos re vera mutuo accepit, quos præsentaret pro patrimonio sibi donato, Episcopo, vt ad huiusmodi patrimonij titulum sacris initiaretur, tenetur illos mille aureos fide ad hunc finem donatos restituere. Respondetur cum Corduba, quòd re vera licet talis fictus donator, si fraus constaret in poenam in foro exteriori eis priuaretur: tamen in conscientia, vbi respicitur veritas, quia ibi non fuit donatio vera, sed fuit secreta mutatio illorum mille aureorum, idcirco fictus donatarius, qui re vera secreto fuit mutuarius, eos in conscientia restituere tenetur.

SECVNDVM autem est, vtrum domini oppidorum aliquos subditos immanes à tributis possint facere condonando eis tributa ab ipsis soluenda, quòd intendat venationis custodia, vel venationis capturæ in recreationem Domini. Respondetur autem cum Corduba, tractatu de casibus conscientia, quòd huius exercitij gratia id non potest facere (ita ibi qu. 116.) nisi releuet reliquos vasallos ab eorum quantitate pensionis tributorum, quàm isti exempti ei pensuri erant. Non enim propter suas recreationes Dominus suum oppidum grauius debet vltra debitum. Neque enim populus propter dominum, sed Dominus propter populum institutus est. Concordat Gabriel in 4. distinct. 15. qu. 5. dubio 2. & Sotus de Iustitia & iure, lib. 3. q. 6. art. vltimo, & Syluester verbo dominium, & exactio, & Nauarrus in summa cap. 25. nu. 6. & 7. atque rex exemptionem à tributis donare potest, secundum Sotum, & Nauarrum valde merito de Republica.

TERTIVM autem est, vtrum si quis, quod donandum erat alteri, donum accepit, quia mutans voluntatem donatoris, ipsam ad se inflexit, teneatur sic donatum restituere. Respondetur breuiter de mente Soti, & ex sententia communi omnium, quòd quando donator liber erat ad donandam, cui libet pro libito, quia rem suam parabat donare alteri, vel legare, si sine vi, vel metu, vel mendacio illi persuasit, vt mihi magis donaret nullius restitutionis in hoc casu obnoxius fit: secus si per vim, metum, vel falsum testimonium id doni obtinuissem. Misam nunc verò facio mentionem de impeditione à beneficio ecclesiastico obtinendo, etiam si non intercedat vis, aut fraus, quia de hoc in nostro Instructorio nostram diximus sententiam, in sententiam Caie. vtpote lite ræ D. Thomæ magis consonam nos inclinando, licet oppositam Soti, & Adriani, & Nauarri negatiuam, scilicet in casu, quo non impediuit per fraudem, & vim dignus, quòd sic obtentum non teneatur restituere beneficium

Donat. tribu- torū ob ser- uitia. Quæstio.

De imped. an don. Quæstio.

ficium digniori (quia probabilis videtur) non omnino refutauius.

Donatio ne alienetur. Quæstio. IAM nunc, quia de donationibus sub conditionibus factis supra nos tractasse meminimus, de donatione quoque, quæ sub hac conditione fit, vt alienari non possit, quaeritur, an virtute talis conditionis inuoluetur rei donatæ alienatio, si à donatario fiat.

Dicitur. IGITVR facturi satis quaestioni distinctione dicimus primò, quòd si pactum de re non alienanda, quæ donatur sit appositum post contractum donationis, vel ante contractum, id est, ante traditionem & post obligationem: tunc nihil operatur tale pactum, ita Anton. de Butr. cap. verum, de condit. appar. quia tunc non est appositum in essentiali contractus, id est, in ipsa obligatione.

SECVNDO dicimus cum eodem, quòd si pactum huiusmodi apponitur tempore obligationis contrahendæ: tunc si referuat donans ali quod ius sibi, vel alteri in re donata, non valet alienatio, si postea è donatario fiat. Secus autem est, quando neque sibi, neque alteri tale ius in ea referuauit, quia tunc si sequatur illius alienatio, valet quidem: sed tamen qui pactum apposuit, agere potest ad abstimationem lea lege. C. de condit. ob cau. & l. pen. & ibi Bar. ff. de Pact.

Dicitur 3. TERTIO dicitur, quòd si in contractu alio à donatione ponitur pactum de re data non alienanda non valet tale pactum, dicta l. penul. quòd tamen intelligitur cum hac limitatione, vel exceptione, scilicet, si paciscentis interfit de non alienando, quia tunc si sic interfit, agere poterit ad interesse, ita l. penul. C. de condit. ob cau. Sed hoc est verum in priuato, vbi Syluester, verbo donatio. l. q. 26. admonitum lectorem esse curat de hoc, scilicet, quòd prædicta distinctio valet de omni contractu, quo ab homine alienationis prohibitio ponitur, etiam si donatio non sit. Addit autem quòd si huiusmodi prohibitio fiat à lege, alienatio nulla est. l. quemadmodum. C. de agricolis & censibus, & com. & Cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, el. 1. &

ibi Panormitanus, vt lite pendente. SI autem talis prohibitio ponitur ab homine in viam testamenti, vel vltimæ voluntatis, tunc sine causa non potest id prohibere, & consequenter, nec sine hoc, quòd causa exprimat ab ipso testatore, quare prohibet alienationem legati, scilicet, vt maneat in familia, vel huiusmodi, ita l. filiusfam. §. diui. ff. de legatis 1.

SED iam peculiaris quaestio nos manet, scilicet, an donatum Ecclesiæ cum pacto, vt alienari non possit, non obstante pacto possit alienari, igitur pro expeditione quaest. placet. Primò hic præmittere, id quòd in regnis Castellæ particulari dispositione est cautum l. 2. tit. 14. Partita 1. & l. 1. & 2. tit. 5. lib. 1. del Fuero, & l. 9. titulo 2. li. 1. Ordinationum regalium, f. q. donatio, quam Rex facit Ecclesiæ, hoc speciali gaudet privilegio, vt huiusmodi bona donata Ecclesiæ à rege, si sint immobilia, semper maneant penes Ecclesiam, ita vt prius distrahi non possint.

CÆTERVM bona, quæ per alios Ecclesiæ collata sunt vendi, aut alienari non possunt nisi pro urgente necessitate contingente in Ecclesia, vel pro eius magna vtilitate eo ordine seruato, vt pro necessitate Ecclesiæ prædicta supplenda prius vendantur mobilia, quibus non eget, siue sacra sint, siue profana, quæ si sic prius vendita tali necessitati non sufficiunt: tunc interueniente consensu capituli distrahi pretio poterunt possessiones, & bona Ecclesiæ immobilia, exceptis possessionibus hæreditariis, & à regibus, vel reginis, vel ab eius liberis Ecclesiæ collatis, quas nullatenus distrahi posse decernitur.

Dicitur 2. SECVNDO dicimus stando in iure communi (quòd parum ab prædicta dispositione speciali discrepat) quia semper videtur esse interesse donantis Ecclesiæ, quòd res à se donata non alienetur, quando alienari eam prohibet per pactum, quòd donando fecit, quasi sit fauorabile animæ dantis, tale pactum valet, nisi in duobus casibus.

PRIMO, quando Ecclesia dona- *Exceptio 1.*
tum

tum alienaret in casu necessitatis, cui aliter providere non posset, quia si donator in hoc casu donationis alienationem prohibuisset, turpiter intellexerit, nec prohibitio valuisset 47. cap. sicut hi, cum ibi adnotatis in glos. dif. 83. cap. 1.

Nota. SECVNDO, quando alienaret ob causam magis piam. Ita D. Ant. ubi supra, & facit caput licet, de reg. & cap. peruenit, el. 2. de iureiur. & cap. aurum. 1. 2. q. 2. & C. de sacros. eccl. l. sanctus, & hoc est verius contra alios, qui sic voluisse debuit donator.

OB quam causam magis piam alienari potest de æquitate canonica, nã potest alienare Ecclesia bona immobilia sibi donata sub pacto, ne alienentur, quando alia sibi non suppetunt bona, quæ ob eam causam magis piã possit alienare etiam in casu, quo à donante dictum sit, quod alienare non possit ea, & si alienentur, liceat donatori, & hæredibus talem possessionem donatam reuocare, in quo casu tenet iurista oppositum communiter, scilicet, quod alienare non possit, sed nos cum Syluest. & Bartol. Brix. in quæstionibus suis, q. 4. tenemus de æquitate in fauorem causæ magis piæ hoc non obstante posse alienare. Facit glossa capite Imperator Leo X. quæst. 2. nam hoc dicitur melius, quia sic secundum rectam rationem debuit voluisse donatos.

Acquitas hic sequenda.

De donatione remuneratiua, remuneratio facta filio quomodo valet, quid quando est dubium an pater donec ob merita, donatio inter patrem & filium prohibita, excipiuntur quatuor casus, donatio inofficiosa in regno Castella quando esse censetur, valor bonorum hic attendendus, donatio pro dote gaudet optione, quid possint donare habentes tantum ascendentes alijs vel suis filijs naturalibus, & quid illegitimus, & quid possit dari filijs adulterinis, vel clericorum, vel eorum nepotibus, quod remedium ad licitè subueniendum his, an alimenta sint præstanda filijs nobis.

CAPVT XLVI.

AM vltcrius in hac materia procedendo hic illicius quæstionis incidit mentio, an prohibiti donare donatione mera, vel conditionali, vel modali prohibeantur donare donatione remuneratiua. Respondetur, quod quia talis donatio non est propriè donatio, scilicet, quæ fit ob causam præcedentem, id est, ob merita, quæ dicitur donatio remuneratiua, vt notatur in cap. si quos, 12. q. 2. Idèd non prohibetur ista donatione remuneratiua donare, qui est prohibitus alijs prædictis donationibus donare, vt elicit ex leg. Aquilius regulus. ff. de don. & ex cap. consensus, de reb. eccl. non alie. quod limitandum est primò, nisi prohibeantur isti donare, quia non habent administrationem liberam in rebus donandis.

SECVNDÒ quando propter legitimam causam sic donare prohiberentur, vel quia non possint donare nisi in damnum aliorum, cuiusmodi sunt hi, qui inde impotentes fiunt ad soluendum suis creditoribus, eademque ratione hæc remuneratiua donatio reuocari non potest, teste Panor. ubi habuit locum.

Ex prædictis corollariè sequitur, quod licet donatio à patre facta filio non emancipato non valeat, quia pro vna, eademque persona reputantur. l. si. C. de

Donatione remuneratiua. Quæstio, an prohibiti mere donare, donare possint remuner.

Limit. 1.

Corol.

Remuneratio facta filio valet.

de impub. tamen donatio hæc remuneratiua facta rati filio pro meritis, & seruitijs valida est in tantum, quantum pater ob similia merita tribuere alicui extraneo tenetur, ita Nauarrus in sum. c. 17. nu. 145. qui in huius gratiã citat Bart. communiter receptum. l. 2. §. castrensi. ff. de Cast. pec. & l. si don. C. de colla. & l. frater à fratre. ff. de cõdit. in debiti. additq; Nauarrus in cõscientia, vt teneat talis donatio, sufficit ea merita sint vera arg. in c. tua. & c. is qui de sponsalibus, sed in foro exteriori (quia non sufficit quod pater dixerit ea esse vera) probari debent iuxta eundem Bart. in l. si forte. de cast. pecul. ita communiter.

Dubium. Respon.

SED quid si dubitatur, an pater donet filio ob merita, vel ob meram liberalitatem. Respondetur tunc præsumendum esse, vt ait Nauar. donare ob merita, si præcesserunt, aliàs ob meram liberalitatem censendus est dare, ita glossa Bart. communiter recepta in dicta l. si donatione. C. de collat. Requiritur autem, quod donatio hæc non excedat merita, secundum Iulium Clarum de don. contra Bart. sed oportet, quod arbitrio iudicis æquiualeant illi merita, alias fieret fraus legi prohibiti: donationem inter patrem, & filium, sed hanc sententiam Iulij Clari contra Bartol. duximus limitandam, scilicet, quod æquiualeant debeant merita, & illis donationem non debere esse maiorem, quatenus, si excederet, posset alijs fratribus esse inofficiosa, alias. n. de mente D. Tho. 2. 2. q. 1006. art. 6. est quod in gratiarum retributione, & remuneratione antithorali oportet aliquid maius repèdere, quod sit acceptum, vt qui gratiatur, videatur gratis efficere, & non tantum sibi dari soluere.

Limit. secũdũ mentẽ D. Tho.

Nota val.

HINC sequitur ex prædictis corollariè, quòd in donat. remuneratoriã inter personas non prohibitas non attenditur, an merita æquiualeant donationi, vel non, ex quo etiam nullis existentibus meritis donatio etiã valuisset, sed inter personas prohibitas per legem donare, vt est prohibitus pater donare filio non emancipato, & maritus vxori, si donatione remunera-

ratoria donent, oportet vt merita æquiualeant donationi, quod quia non est determinata hæc æquiualentia per legem arbitrio iudicis, circa eã statuentiam erit standũ, & magnopere refert hic fortiori iudicem propiciũ, & fauorabilem. Nam iuxta sententiã D. Tho. largè poterit hanc æquiualentiam æstimare, dũ in officiosam donat. non constituat, quã nec pater poterat facere.

NUNC quoniã pro constanti reliquimus, quod neque pater filio non emancipato, neq; è contra iste filius patri donatione propria (quia reputatur pro eadẽ persona) aliquid donare potest, iuxta l. si. C. de impub. idèd scrutari, vel inquirere libet hic casus, si quod sunt, in quibus hæc dispositio iuris exceptionè patitur. Respondetur, quod præter quã, quod donatio inter prædictos, scilicet patrem, & filium facta valet in omnibus casibus, in quibus donatio à marito facta vxori suã, aut ab vxore facta marito valet, de quibus postea erit dicendum (siquidè autore Azone, æquiparantur communiter donatio inter patrem, & filium, & inter maritum, & vxorem) & valet etiam donatio facta à patre primò, dum sit in dote, aut matrimonium. l. Pomponius Philad. ff. famil. ercisc. & ff. de collat. bonorum, & de collat. per totũ.

SECVNDÒ valet donatio vsus fructus, quem habet pater in bonis aduentitijs filij, si faciat ea filio, cuius sunt illa bona aduentitia. l. cum oportet, & l. non solum. §. si autem. C. de bon. quæ lib.

TERTIÒ valet donatio, quando pater mobilia bona donat filio pro bello. C. famil. ercisc. l. 4.

QUARTÒ valet donatio facta propter merita, & seruitia filij, quãdò ob hæc ei donat pater, quæ propriè non est donatio, de qua supra plura sunt dicta, ubi aduertit Nauarrus, quod donatio patris, aut matris facta filio, quæ remuneratoriã non est, & si alias valida sit, vt in casibus prædictis, aut eorum morte cõfirmerur, quia in vita ab eis non est reuocata, si tamen eam quotã excedat, de qua iuxta diuersa iura specialia diuersorum regnorum parètes libe-

Don. inter patr. & filium prohib. Quæstio. Casus excepti.

liberè disponere possunt, & reliquorū filiorum legitimè præiudicat, non sustinebitur in totum, quia reuocanda est pro tanto, quantum opus fuerit ad præiudicium eorum tollendum. l. i. C. de in offic. donat. & l. i. C. de in offic. dot. vbi insinuat videtur Nauarrus, quod per remuneratiuam donationem factam vni filiorum bene potest pater diminuere legitimas aliorum inofficiose donando, sed id debet fieri, ne fraus fiat legi, & legitimis aliorum fratrum, sic vt donatio non excedat merita in casu, quo iste excessus redderet eam donationem inofficiosam.

Donat. inofficiosa quanam.

VT autem pateat quanam donationes inofficiose sint in regno Castellæ, animaduertenda est lex, quæ habetur Recopilatione noua legum li. 5. tit. 6. l. 12. vbi sancitur, quod parentes, quibus sunt liberi, vel descendentes legitimi neque in morte, neque in vita donare possint, vel meliora realia ab his, ultra quintam suorum bonorum partem. Cæterū vt haberetur ead. Recopilat. eod. libro & tit. l. 2. & l. 3. decernitur (vt supra meminimus) qd patres dum donauerint aliquid filio legitimo, intelligatur talis filius esse adauctus in tertia, & quinta parte bonorum paternorum; & in sua legitima, etiam si id patres non expresserint, quod si hanc summam donatio prædicta exceßerit, in eo, quod excedit, inualida fit, neque parentes aliam meliorationem superaddere possit.

Grauiamina in mel.

SVPERADIIICITVR autem ibi. l. 2. quod pater, & mater cum aliquem ex se descendente legitimum in testamento, vel via vltimæ voluntatis, vel in vita in tertia parte bonorum donantes adauerint, possint imponere in illa tertia parte illi quodcūque grauiamen siue restitutionis, siue fideicommissionis, & summisionis, & substitutionis, &c. Vbi autem fit ad auctio, siue meritoria sic in quinta, & tertia parte bonorum, quinta pars prius deducenda est ex cumulo bonorum, quàm tertia, vt l. 214. Styl. statuitur.

SECVNDò adnotatione dignū

est, quia donationes in eo, in quo inofficiose sunt, non valere diximus, qd æstimari hoc non potest, vt inofficiose iudicentur, vel non, nisi æstimatis bonis donantis quoad valorem. Ideò scitu est opus quomodo, & quando, id est, pro quo tempore valor bonorum sit æstimandus, id est, an illa bona sint æstimanda eo valore, quo valebant tempore, quo facta est donatio, aut tempore, quo donator vita defunctus est. Responderetur, quod de hoc in regno Castellæ extat expressa definitio in Recopil. nou. legum. l. 3. lib. 5. titulo 8. vbi sic statuitur, quod donatio dotis pro matrimonio, vt inofficiose fuisse perpendatur (est enim inofficiosa, quando excedit tertiam, & quintam partem bonorum donatoris, cui sunt descendentes legitimi) attendendus est valor bonorum donantis dotem, vel pro tempore, quo constituta est dos, vel pro tempore, quo eam constituens obiit pro optioe illius, cui fuit dos promissa, vel dari constituta, prout ipse eligere maluerit. Verumtamen, vt aliæ donationes inofficiose iudicentur, illa bona donatoris æstimanda sunt iuxta valorem, quo valebant tempore quo donator obiit. Quare hac habita consideratione subinde, ibi ead. Recop. l. 7. & 9. & 10. titulo 6. lib. 5. quod decernitur meliorationes aliàs factas non excipiantur à cumulo bonorum dotis, vel donationis propter nuptias, quæ allata fuerint ad collationem.

Quæst. Valor bonorum attendendus.

Donatio a dose in hoc potior.

Donatio habentis parit. Quæstio.

PRÆTEREA, qui carent filijs parentes, tamen habent ascendentes ex suis bonis, quam quotam donare possint, ne eorum donatio fiat inofficiosa, nunc inquirendum venit. Igitur in regno Castellæ per legem sextâ Tauri satisfit quæstioni, vbi definitur, quod carens filijs, aut descendentibus, si tamen ascendentes, scilicet, auum, vel proauum, vel matrem, vel patrem habeat, solum potest donare alteri, cui voluerit, tertiâ suorum bonorum partem, exceptis locis, vbi iuxta consuetudinem terræ bona reuertuntur ad radicem. Nam si ultra hanc donasset, talis donatio inofficiosa esset,

set, si tamen solos haberet fratres, omnia bona sua extraneo, & causa mortis donare, & legare possit, vt habetur, vel elicitur ex 6. & 7. l. Tauri, vbi correctæ videntur lex 4. tit. 13. Partitæ 6. & lex tit. 6. lib. 3. del Fuero, quæ aliter disponebant, scilicet, quod fratres peræquales quotas cum suis patribus, vel auis succederent fratri.

Quid filijs naturalibus dari possit.

ACCEDIT etiam ad maiorem explicationem dictorum, quod parentes carentes filijs legitimis possunt filijs naturalibus donare, vel legare ex suis bonis tantum id quod sibi libuerit, licet patres, vel ascendentes legitimi sibi sint, vnde colligitur quod in hoc casu non tenentur reseruare parentibus aliquotam partem: notanter autem diximus possunt donare naturalibus pro libito, quia in Recop. leg. lib. 9. tit. 8. vbi id patribus conceditur isto termino passim vtitur: quasi ad id non astringantur, sed sue voluntati relinquatur, pro cuius explicatione ibi adijcitur, tunc filios naturales dici, quando tempore, quo nati sunt, vel concepti, patres eorū cum eorundem matribus poterant iuste absque dispensatione matrimonio copulari, dummodo parentes huiusmodi naturales recognoscant pro suis filijs: neque obstat, vt lex ait non obstat, qd pater foeminam, ex qua huiusmodi naturalis genuit in domo non retineat, vel quod non eam solam teneat, quia nihilominus prædictis conditionibus concurrentibus filius naturalis erit.

Quæstio. I. Quid patres possint donare perstat dicendum, res donare possint filijs illegitimis.

IAM quid parentes filijs illegitimis possint donare perstat dicendum, dicimus ergo Primò ad quæstionem cum Soto de iusticia, & iure, quod filij spurij, quippe qui ex peculiari concubina sunt geniti, & filij manceres, qui ex vaga sunt suscepti, eodem modo æstimantur quo ad hæreditatē, non enim succedunt hæreditati patris, vel matris, si filios habeat legitimos, permittitur tamen, vt mater in hoc casu possit ex quinta parte assis, id est, suorum bonorum illos hæredes instituerē.

SECVNDò dicimus, qd si mater Instruct. Negot. lib. 2.

legitima careat prole, succedunt illi ab intestato, non tamen patri, quia non est ita certus, an suus filius. Quamuis (vt prædiximus) pater filium naturalem, dum eum pro suo recognoscit, si careat legitima prole, eum hæredem omnium bonorum suorum (si velit) institui potest.

TERTIò dicimus quod filij nati ex damnato concubitu, & punibili ex parte matris puta ex incestu, & stupro, & potissimè ex adulterio non succedunt matri, neque ex testamento, neque ab intestato, potest tamen tam pater, quàm mater istis quintam partem donare seu legare. Hæc autem omnia extra controuersiam esse testatur Sotus. Sed ad id, quod magis in dubio est, perueniamus.

Quæstio. Quid filijs adul.

QUÆRITVR ergo, quod difficultus premit, an pater, qui caret legitima prole, filijs ex adulterio à se genitis, vel ex damnato concubitu possit extra testamentum suam omnem substantiam donare, vel ea amico sub fideicommissionis secreta donare, vt postea eam conferat tali filio.

AD hanc igitur quæstionem ex DICTUM S. mente Soti dicimus primò, quod pater extra testamentum potest dare amico omnem substantiam suam in casu, quo caret legitima successione, hoc est pro legitima, vt det eam filio adulterino, & notho. Atque iure naturali amicum tenetur dare, & filius nothus, & adulterinus potest in conscientia retinere, quia solum lex prohibet esse hæredem, quod fit per testamentum, & si quidem lex ista est poenalis, sic debet restringi.

SECVNDò dicimus, quod amplius est cum eodem Soto in 4. sentent. tom. 2. dist. 41. qu. vnica art. 4. quod si pater carens legitimum propria manu per seipsum det adulterino omnia bona sua, adulterinus ante condemnationem tunc ea poterit retinere propter eandem rationem, quia lex poenalis est ista, ait Sotus. Imò, quia isti filij nothi secularium non videntur fieri incapaces hereditatis paternæ ipso facto per verba legis, quæ habentur in Recopilat. noua. lib. 5. tit. 8.

tit. 8. vbi sancitur, quod nec ex testamento, sed neque ab intestato possint esse hæredes hæreditatis maternæ, quando fuerint geniti ex damnato concubitu, id est, morte punibili ex parte matris; Non enim si lex hæc est pœnalis (vt videtur Soto & alijs) lex pœnalis ante condemnationem reddit aliquem inhabilem, vel incapacé, idè si instituti sunt hæredes in testamento, si hæreditatem penes se habet, non tenentur eam à se abijcere, neq; restituere fisco ante condemnationem.

Sent. Soti. Hæc autem sententia videtur esse de mente Soti loco citato, licet nõ transeat sine difficultate, sed quia leges pœnales sunt restringendæ, & quia illa verba, nõ possunt esse hæredes, nõ irritant factum in cõscientia, sed in foro exteriori duntaxat, iuxta regulam illam, scilicet, quæ potius videtur esse exceptio illius regulæ iuris, f. quæ cõtra ius sunt, debet pro infectis haberi, quàm regula, quæ dicitur quidè, quod non omnis actus factus contra legem est ipso iure nullus, scilicet, quando lex punit contra facientes, vt hic contingit, quia hic pater instituens hæredem adulterinum punitur amissione hæreditatis applicandæ fisco, idè cum lex prædicta puniat factum, & illud expresse non annullat, non videtur in cõscientia filius adulterinus ante repetitionem fisci obligandus ad hæreditatis restitutionem.

Quæstio. Insvper de filijs clericorum initiatorum sacris, & religiosorum, maius dubium vrget, quoniam eadem Recõpil. lib. 3. tit. 8. l. 6. sic de eis statuitur, quod hæreditate capere non possint bona parentum, vel aliorum consanguineorum ex parte patris, neque habeant, neque potiri possint quouis legato, vel donatione, vel venditione sibi per eosdem factis nunc, vel in posterum: itè quælibet priuilegia, siue rescripta, quæ obtinuerint iam, vel impoliterum in suum fauorem obtinebunt, contra hic statutum, illis nõ valere, neque illis adiumento, vel commodo esse mandatur; si quidem per hanc legem reuocantur, & annullantur: hæc autem lex an pœnalis sit,

vel tales filios bonorum paternorum incapaces reddat, magnopere ambiguntur. Igitur nos in hac parte sententiam Soti, quæ magis conformis est legis literæ, maluimus amplecti, nam opposita sententia magis contraria videtur esse literæ eidem.

Sent. Sotie nenda.

SENTENTIA igitur Soti est, quod prædicta lex respectu filiorum clericorum non est purè pœnalis, sed inhabilitans, & incapaces bonorum paternorum eos efficiens, quod ex illis verbis legis, scilicet, non habeant, seu acquirant, videtur sibi colligere. Nam lex Hispanica huiusmodi verbis vtitur, non *ayan*, quæ quidem verba translationem dominij bonorum paternorum in hos filios videntur impedire. Neque in ambiguo est principes temporales (cum in ordine ad bonum commune temporales, gubernatores sint) posse in cõscientia ex rationabili, & iusta causa horum bonorum dominij translationem præpedire quemadmodum in donationibus pupillorum, sine autoritate tutorum factis solet legislator per suam legem etiam dominij translationem impedire. Ex prædicta intelligentia legis infert Sotus huiusmodi clericos in sacris, neque licitè sua bona suis filijs illegitimis largiri posse, neque ipsos filios tuta cõscientia ea percipere, aut retinere.

AT verò quia Sotus prædictæ sententiæ est, cõtendit indagare, si quod remedium licitè suppeterè possit, quo huiusmodi clerici prædictis suis filijs possint de suis bonis subuenire. Remedium igitur, & accommodum sibi esse videtur, & licitum, vt pater clericus det bona sua amico sine conditione vlla illi ea donando habita cõscientia, quod ea amicus hic largietur filio, quia aliàs ea amico non daret. Est, in quâ, hoc remedium licitum, & accommodum, quia licet in hoc casu amicus ea bona tanquam absolutè, sibi donata potest tuta cõscientia retinere: tamen si verus amicus est, probabiliter credi potest ea, filio clerici dabit, quod & tuta cõscientia in hoc casu potest dare, & filius clerici

Quale remedium p filijs clericoru licitum.

ab

ab eo percipere, quia iam verè non obtinet bona patris, quæ sunt iam patris, & à patre donata, sed, quæ sunt iam illius amici paterni, cui prius absolutè, & sine conditione sunt à patre donata, à quo rursus filio prædicto donantur, quod quidem contra legem non intentatur.

CÆTERVM si ea bona à patre clericorũ conferantur amico ea cõditione, vt rursus ea conferat filio, quia machinatio hæc paratur in fraudem legis, neque amicus licitè ea bona sibi vendicare poterit, quia sibi non sunt absolutè donata, neque etiam ea filio clerici dare potest, quia esset agere contra legem iustam, & in cõscientia obligantem in re graui.

Dubium. Respons.

SI igitur quærat quid igitur in hoc casu de huiusmodi bonis erit agendum. Respondetur igitur cum Soto, vbi suprâ, quod ante condemnationem attinent ad hæredes abintestatos succedentes, quod si tales hæredes non sint, eroganda sunt in pios vsus: alioquin si scit id in aures fisci peruenturum melius est patefacere fisco.

Advertentia pro nep. clericorum.

PRÆTEREA ex prædictis collariè sequitur hoc, quod & Frater Iosephus in suis floribus aduertit, scilicet, quòd quia lex hæc studiosa quippe quæ est restringenda, & non extendenda cum solum loquatur de filijs, non videtur nepotibus clericorum ex suis illegitimis filijs, vel filiabus progenitis verare bona suorum auorum clericorum posse & recipere, & retinere, neque auis eorum, ita viderur esse vetitum ea suis nepotibus largiri. Nam licet nepotes in materia fauorabili soleant venire nomine filiorum: non tamen in materia odiosa, vbi quia strictè sumuntur termini in propria significatione sunt accipiendi.

Quæstio. De alimentis filioru natorum.

SED iam queritur vterius, an leges prædictæ tam strictè sint accipiendæ, vt filijs nothis, & ex damnato concubitu præstare alimenta, vt alantur parentes prohibeant. Cui quæstioni satisfaciens primò dicimus, quòd parentes non carentes legitima prole illegitimis pro alimentis, nisi quintã

bonorum suorum partem legare non possunt, ita. l. 10. Tauri, ex qua licet colligere, quod eandem quintam partem in gratiam alimentorum possunt legare parentes filijs ex concubitu dånato natis, sicut eandem quintam partem poterant legare cuilibet etiam extraneo. Secundò dicimus filios ex concubitu damnato natos non tenentur alere ascendentes eorum ex parte patris, sed mater, & eius linea recta ascendentes tenentur eos alere. Nam & si pater sit dubius, semper tamen mater de sua prole certa est. l. 5. tit. 19. Part. 4. Concordat Panorm. in cap. cum haberet. de eo, qui duxit in matrimon. qui ait de Iure canonico filios spurios, vel natos ex damnato concubitu alere debere à parentibus, & huic iuri statur hodie etiam de iure ciuili, quia hoc induxit Ecclesia ex quadam naturali æquitate ne filij alimentis priuati pereant. Additque Panormitanus propter rationem prædicti textus, cum haberet parentes, possunt legare filijs spurijs ratione alimentorum, & dotare, & relinquere dotes filiabus, cum dos loco alimentorum succedat. Imo pater cogitur dotare filiam bastardam. ff. de legat. 3. l. vxorem. §. pater naturalis, dotareque tenetur, dum eam recognoscat deducto tamen ne ipse egeat ex l. fin. C. de promi. Adde vltimò, quòd filius ille, cui debentur alimenta subinde habere debet expensas pro studio, sine quo viuere non posset secundum suæ personæ decentiam, scilicet, pro Grammatica, & Rhetorica, quando alioquin filius esset patris illustri, licet non legitime ab eo procreatus, secus est de expensis in studijs, in quibus dicitur militare, vt tradit Bart. in l. de bonis. ff. de

Car. edit. §. non solum, sed iam diximus pro his alimentis in Hispania adulterinis vltra quintam partem non posse legari.

Quomodo donare possunt beneficiarij, statuitur pro hoc regula generalis, an beneficiarius profane donata restituere teneatur, quod Concilium Tridentinum videtur annullare donationes profanas, & respondetur ad legem Hispania, de donatione inter coniuges prohibita exceptis, & casibus & casu recompensationis senectutis, donatio inter coniuges, quibus modis, vel casibus firmatur, an firmatur morte civili, id est, professione de donatione propter nuptias, donatio inter coniuges, quibus casibus reuocatur, ut possit morte confirmari, requiritur traditio rei donata fiat in vita, an donatio causa mortis reuocetur per conualescentiam.

CAPVT XLVII

Quomodo beneficiarij donare possint.

AM non erit ab re postquam de donationibus hic agitur, & eos assignare casus, in quibus beneficiarij ecclesiastici possunt licite etiam profanas hoc est donationes non pias facere.

Regula generalis.

Ad hanc autem quaestionem quoniam breuiter respondere paramus, statuimus regulam generalem imprimis cum Nauarro in summa. Lat. ca. 17. num. 94. scilicet beneficiarius ecclesiasticus potest impendere in usus sibi placentes, & etiam in donationes profanas bona sua patrimonialia tanquam illorum dominus. De numero autem bonorum horum patrimonialium contra alios esse censetur, quae ratione dignitatis clericalis beneficiarius sibi acquisiuit Missas celebrando, praedicando, confessiones audiendo, & alia sacramenta administrando, & etiam quae ex decenti sustentatione sui status se in hoc restringendo sibi subtrahit, & etiam bona illa, quae committit inseruendo Ecclesiae etiam in alijs, in quibus non tenebatur ministerium praestare ultra officium, quod pro suo beneficio tenebatur mediocriter subire.

ITEM ea tanta bona, quae sibi su-

perfluunt ad decentem sustentationem ex redditibus sui beneficij, quantae fuere, quae ex suis bonis patrimonialibus expendit iam in pios usus iam computantur inter patrimonialia, ita ut illa pro libito possit donare.

EX praedictis corollarie sequitur bene, liciteque expendisse beneficiarium, quae dono dedit etiam extraneis non solum in necessitatem naturae eorum, sed in decentem sustentationem personae eorum, quia hoc opus subuentionis opus pium esse censetur.

SEQUITVR secundo corollarie, quod beneficiarius licite sibi retinet, de redditibus sui beneficij superfluentibus, sibi ad decentem sustentationem sui status eam partem, quam de suis bonis patrimonialibus expendit in pauperes, vel in Ecclesiae utilitatem, vel in recipiendo hospitio regem, proceres, & iudices eius, & literatos, & denique quoscumque, de quibus speratur, quod talibus beneficijs affecti loco, & tempore opportuno fauori insistent Ecclesiae, neque eam in suis iuribus, aut causis, vel electionibus, vel prouisionibus laedant, aut molestabunt.

SEQUITVR tertio corollarie, quod citra scrupulum beneficiarius, de redditibus sui beneficij, & de quae sitis per pensiones, vel per distributiones quotidianas (nam de his idem est iudicium, quod de alijs redditibus ecclesiasticis) potest impendere in remunerationem obsequiorum, quibus sunt affecti a cognatis, vel famulis. Nam haec non censentur impensa profana, sed aliquo modo debita. Caeterum, multo magis impensa pia, & licite esse censetur, quod verè, & irreuocabiliter donatur a beneficiario in opera pia etiam in articulo mortis, & referuatio illa licet, quae beneficiarius de se sibi superfluo referuat aliquid pro tempore futuro in pia opera futura insumendum, modo probabiliter talia opera sperentur. At licet hoc condonet Matina in sua instructione, tamen non-

Corol. 1.

Corol. 2.

Corol. 3.

damnandum esse cenfeo hoc assertum quod est Nauar. vbi supra, dummodo haec addit limitatio, cuius ipse non meminit, scilicet, quod non sint graues, & urgentes necessitates in praesenti, quae praesentaneam exposcant subuentionem, & sic sperentur in futurum proximae maiores futurae necessitates.

SEQUITVR quarto beneficiarium, qui extra casus in supradictis contentos, aliquid de redditibus beneficij sibi ad decentiam personae superfluis vanè, aut profanè donat peccare mortaliter. Nam pars eorum (ut ait D. Thomas, Quodlibeto. 9. ar. 12. qui sic faciunt) ponenda est cum his malis seruis, qui dicentes moram faciunt dominus, manducant & viuunt cum ebriosis Matthaei. 14.

AT iam in hoc casu beneficiarius an ad restituendum id, quod sic vanè, & profanè donauit, teneatur, longa disputatione illucidandum erat, nisi breuitati studentes, nos ad. 1. partem nostri Instructorij cap. 43. lectorem remitteremus, interim hoc dumtaxat dicendo, quod magis ad mentem D. Thomae in illo quolibeto esse videtur, ut, scilicet, quia ex sola obligatione charitatis tenetur superflua sibi de redditibus beneficij beneficiarius, vel in pia opera expendere, vel dare pauperibus, & quia illorum dominus est, cum hoc tamen obligationis onere, ideo si profanè illa donauit ultra decentiam status donatarium ad augendo, siue consanguineus sit, siue extraneus, non beneficiarius ipse, sed ipse donatarius sic tali dono adactus tenetur illud restituere pauperibus, nisi iam peruenerit ad temporis articulum, quo ipso iam eget ad decentem sustentationem sui status. Quod probatur, tum quia talis donatio nulla fuisse videtur propter verba Concilij Trident. Sess. 25. cap. 1. de reformatione, quibus omnino episcopis, & beneficiarijs interdicuntur consanguineos, familiarisve suos attingere. Quia illa verba omnino interdiciuntur, secundum iustas an nullatiua sint contractus, tunc quia si donatarius ad decentem su-

Quaestio. An benefic. profane donata restit. M. D. Th.

Conc. Trid. annullat. dan. prof.

Prob. quia si donatarius ad decentem susten-
Instruct. Negot. lib. 2.

sustentationem sui status tali donato non eget, duplici obligatione illud restituere pauperibus tenetur, prima, quia cum huius obligationis onere a beneficiario transtulit in eum, quia cum isto onere illud superfluum sibi ex redditibus ecclesiae haberet beneficiarius (quia res transit cum suo onere) sine illo non potuit in donatarium transferri. Secunda verò, quia vndeunque quis habet sibi superflua ad suam decentiam status tenetur ea dare pauperibus, iuxta praecipuum domini dicentis, Quod superest date eleemosynam, sicque concordauimus aliquatenus sententias, alioquin distantes Soti, & Nauarri. Nam ad legem civilem, quae videtur obtare, qua in Re compilatione noua legum, lib. 5. tit. 8. l. 13. cauetur, quod bonis clericorum sacris initiatorum etiam ex redditibus ecclesiasticis acquisitis possit iuxta consuetudinem in his regnis receptam succedi ex testamento, vel ab intestato: sufficiens est responsio Nauarri, scilicet, quod est permissiua ad tollendas lites, quia talis testatio non constat, an sit de superfluis, aut quod sit profana, ideo iubet in foro exteriori iure succedendi praedictis bonis haeredes non priuari id, quod attinet ad conscientiam, haeredum conscientijs, & eorum confessoribus referuando, ut ipsi videant, & examinent, an talis successio contra legem charitatis debita pauperibus sit, vel non.

PORRO quoniam diximus, quod donatio a marito facta uxori, aut ab uxore marito postquam contractum est matrimonium de praesenti, vel ante pro tempore, quo contractum iam fuerit valida non sit, quia donator vir, vel donatrix vxor antequam moritum cum libitum fuerit, illam potest reuocare, iuxta. l. 1. ff. de don. inter vir. & vxor. neque obstat tali reuocationi, quod per modum remissionis debiti fiat, aut quod fiat per tertiam personam. l. si sponfus. ff. eo. nunc explicandum restat, in quibus casibus haec dispositio iuris exceptionem patiat. Respondetur ergo, quod praedicta donatio, in his casibus licita est, & valida.

Resp. ad l. Hisp.

Donatio inter coniuges prohibita.

Excep. 1. PRIMò quando Imperator, aut Rex donat imperatrici, aut Reginae, aut illa illi. l. penult. C. eod. tit. Secundo quando datur pecunia ad restaurandas ardes, & res igne consumptas. l. quod si vir. ff. eod. tit. Tertiò quando coniux donans ex hoc non fit pauperior, licet alter coniux fiat ditior. l. sed et si constante. ff. eod. tit.

4 QVARTò quando recipiens non fit ditior, licet donans fiat pauperior. d. l. quod autem.

5 QVINTò quando donatur in tempore finiti matrimonij, vt scilicet, res fiat alterius morte coniugis donante secuta. l. sed interim. ff. eod. & quando donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortem donatoris id habeat, vt in d. l. sed interim, dummodo se in vita reuocandi facultate non priuet, secundum gl. in d. l. sed interim. Nam alias secundum Iulium Clarum de donat. si donator dicens se donare causa mortis promittat ipsam donationem nõ reuocare, censetur donatio inter viuos, quæ inter coniuges ne se inuicem spoliæt, est prohibita, quia donationi causa mortis irreuocatio nõ potest competere, vnde qui irreuocabiler dixit se causa mortis donare, potius censetur motus esse ad donandum propter causam mortis, quàm voluisse causa mortis donare, vt dicit iuriconsultus. l. vbi ita donatur. ff. de donat. causa mort. Imo censetõ verum, quod Garcia li. 1. de contract. fo. l. 79. ait, scilicet, quod donatio causa mortis etiam realiter in vita tradita re donata non censenda est, aut præsumenda est irreuocabilis, facit pro hoc Bart. C. de sacro san. cte eccl. authen. ingressi.

Senz. Garc. SEXTò valet donatio, quando vxor marito donat ad aliquam dignitatem, vel honorem adpiscendum. l. quod ad piscendæ. ff. eod.

7 SEPTIMò, valet quando maritus constante matrimonio remittit vxori promissam dotem in totum, vel in partem glossa. singul. & ibi Cyn. & Bald. in l. si constante. C. de donat. ante nuptias. Remissio autem alterius debiti, quia quedam donatio est, non

valet, neque assignatio debitoris ei facta valet, quia rationem donationis habet. Imo si volenti mihi donare cõtum aureos causa mortis mando, vt donet vxori meæ, non tenet donatio, quia videtur ac si ego vxori meæ donarem. l. idemque ff. eod. tit. Secus autem est si mando, quod leget eos vxori, quia legatum non facit donatio nem, cum non transferatur dominiũ, sicut in donat. causa mortis transferatur, licet possit reuocari. l. 2. ff. eod. tit.

ADDE octauò quod valet donatio secundum Hostien. quando maritus vxori suæ in mensẽ, aut annum aut quandiu vixerit aliquid certum assignat pro victu suo, & suorum vsque ad fructus dotis, & non amplius, ita tenet glossa. in l. ex animo. ff. de don. inter vir. & vxor. per illum textum. Nonò valet inter virum, & vxorem, donatio remuneratoria, quæ proprie non est donatio atque idẽ iure non prohibetur. l. quod autem. ff. eod. tit. vnde corollariè infert Iulius Clarus tract. de donat. quod valet donatio inter virum, & vxorem, quando fit ratione recompensationis senectutis viri, aut nobilitatis mulieris, quia videtur remuneratoria. Intelligitur autem hoc posse fieri in ipso actu dotis constituendæ, non autem post. Nam alias puellæ habentes maritos senes eos spoliarent.

NONC verò agendum superest de modis, quibus donatio inter coniuges alias inualida potest firmari, respondetur autem primò quod licet secundum Iulium Clarum vbi supra Simulata donatio inter virum, & vxorem, vt in confessione dotis receptæ non firmetur, tamen si vera donatio est per iuramentum potest firmari, ita Panor. in cap. donatio. eo. tit. asserit, dicens hanc opinionem esse communem neque tale iuramentum esse contra bonos mores naturales, quod rursum ipse confirmat in cap. cum contingat de iur. iurand. dicens, hoc non esse contra bonum publicum, neque continere aliquam turpitudinem ex parte iurantis: quod autem donationes dum per scripturas sunt in ipsi-

Nota. Ratio recompens. senectutis.

Donatio inter coniuges quomodo firmatur.

scripturis possit apponi iuramentum sine poena conceditur in Recopil. noua. lib. 4. tit. 1. l. 12.

2 SECVNDò talis donatio inter virum, & vxorem si fuit facta, firmatur morte donantis, & non reuocantis tacitè, vel expresse in d. c. donatio. Si tamen non sit vltra quingentos solidos siue aureos, secus est, si esset vltra, & sine insinuatione (quæ quia ple nam causæ cognitionem non requirit, & voluntariè iurisdictionis est actus, sufficit, scribatur, & publicetur coram iudice sine alia scriptura, aut registratione, non ergo confirmatur sine tali insinuatione, nisi in morte approbauerit, quo casu valebit vt legatum, quod insinuatione non indiget secundum glossa. in d. cap. donatione.

3 TERTIò confirmatur etiam si fuit facta simplici promissione, quando simul traditio rei donatæ facta fuit in vita verè, vel quia confitetur se habuisse, quod est loco traditionis, confirmatur (inquam) morte: ita Siluest. verbo donatio. 2. q. 5. & probat. ex l. quod de suo. C. de ore. caut. nõ. num. vbi dicitur, quod licet non interueniat traditio, si interuenit id, quod per traditionem habet confirmare donationem inter virum, & vxorem, morte donatoris confirmatur. Ita summus Bald. Requiritur ergo traditio in vita donantis, vt donatio morte confirmetur, neque sufficit simplex promissio. Excepto casu illo, vbi patet aliquem ex descendibus meliorare in tertia, & quinta parte suorum bonorum via nuptiarum, vel alia via oneroso promiserunt, quia id prout tenebantur non implere in vita, post mortem talis donatio meliorationis, ita lege Castellæ specialiter disponente confirmatur, ac si de facto iam facta esset, ita Recopil. noua, li. 5. tit. 6. l. 6. ita dictum est supra. Aduertendum est etiam cum Syluestro loco allegato, quod donatio prædicta confirmatur non solum morte naturali, sed etiam morte ciuili, non per illam, per quam quis fit seruus alterius hominis perdendo libertatem, quia per hanc

Aduertentia firmatur morte ciuili.

perimitur donatio, cum possit Dominus eam reuocare, sed per illam mortem ciuilem confirmatur, per quam quis efficitur seruus poenæ.

AT verò per mortem ciuilem, quæ dicitur deportatio, quia matrimonium non dissoluit, non confirmatur donatio inter coniuges, sed dependet vsq; ad mortem naturalem, & si non reuocauerit donator, tunc confirmatur l. res vxor. C. eod. tit. Item etiam an per aliam mortem ciuilem, quæ fit per professionem religionis, confirmetur prædicta donatio, quia controuertitur inter doctores, dicimus breuiter eos concordantes per distinctionem, scilicet quod tantum in religionibus, quæ possident in communi, per earum professionem non confirmatur tali morte, id est tali professione donatio, etiam si ante consummatum matrimonium ingressus aliquam harum religionum donator fuerit professus: quia coniux donatarius debet expectare mortem naturalem professi, quia adhuc res est in pendenti, poterit enim in hoc casu mori ante coniux donatarius, quàm donator. d. l. res & sic vera est sententia Vincentij. in d. c. donatio: si autem loquamur de religionibus, quæ neque in particulari, neque in communi possident, qualis est ordo Minorum, tunc per huius ordinis professionem factam ante consummatum matrimonium (quia talis professio est mors ciuili dissolvens matrimonium) bene confirmatur donatio antea facta, secundum Io. An. & Car. quorum sententia in hoc sensu est vera. Secus autem si professio cuiuscunque religionis siue possidentis in communi, siue neque in communi neque in particulari possidētis facta fuisset post consummatum matrimonium ex consensu coniugis, quia tunc per eam nõ confirmaretur donatio, quia non confirmatur, nisi professione, quæ fit mors ciuili dissolvens matrimonium, qualis non est professio post consummatum matrimonium, quia illud non dissoluit, vide Siluest. verb. don. 2. q. 5. Adde vltimò quod donatio inter ipsos de futuro secundum gl. in d. cap.

Professio est mors ciuili.

donat. valet etiam si matrimonium postea eodem die contrahatur. l. inter eos. ff. eo. tit.

De don. p- p-ur nupt. PORRO licet Iul. Clar. tra. de do. dixerit donationes propter nuptias iam in usu non esse, nihilominus dicimus, quod quando fiebant, & nunc si eodem modo fierent, ad hoc tantum valent, nisi aliter paciscatur, vt de dote sit vxor securior. secun. gl. l. fin. C. de donat. vnde vxor non potest renunciare huic iuri suo, scilicet, vt talis donatio sibi facta alienetur, neque eius consensus adhuc valet. C. ad Velleianum. Authent. siue auia, nisi interueniat iuramentum. cap. licet, de iureiurand. lib. 6. aut nisi vxor post biennium consentiat secunda vice, & quod tantum fit in facultatibus viri, vt indemnitas vxoris possit consuli pro toto tempore, quo vxor agere potest, vt notatur in dict. Authent. siue auia, vel nisi per tres annos tacuerit, licet in secundo non consenserit vt not. Panor. in cap. peruenit. de ven. di. & empr.

Qua. st. SED de his donationibus factis à maritis propter nuptias, scilicet, hoc sine, vt vxores sint de dotibus magis securæ, an morte virorum confirmetur, quia sciscitari quis poterit. Respondemus primò, iacentes principium, vnde satis fiat quaestioni, scilicet, quod donatio hæc sic facta à viro propter nuptias, soluto matrimonio reuertitur ad virum. l. fin. C. de don. ante nupt. vel propter nuptias, sicut dos ad mulierem reuertitur. l. vnica. C. de re. vxor. actio. & nisi pactum, aliter habeat, locorum consuetudo est seruanda vt notatur in d. c. dona. ex quo sequitur, quod ista donatio propter nuptias hoc solo sine, vt vxor securior reddatur de sua dote, quia soluto matrimonio reuertitur ad virum, non confirmatur morte: sicut neque morte socii videtur confirmari donatio facta nurui vestimentorum ornamentorum pretiosorum, & festiuorum. l. mortis suæ. ff. de donat. quia dictæ res non fuerunt donatæ, sed traditæ ad usum. d. l. mortis in fin. licet dixerit soecr se donare, quia intelligi

Respons.

Coroll.

tur, quod ad usum tantum. Sequitur secundò: quod secund. Bart. l. sed si plura. §. in arrogat. de vulga. & pup. quod donatio facta vxori à consanguineis ex parte viri contemplatione viri facta esse videtur, vnde videtur magis facta esse marito, quam vxori, sed in xenijs factis à consanguineis vxoris videtur talis donatio vxoris contemplatione facta fuisse in d. §. in arrogato dum dicit amicus, vel cognatus: ita de facto in facti contigentia ait Bart. se consuluisse.

POSTQVAM eos modos retulimus, quibus inter virum, & vxorem confirmatur donatio facta, siquidem non solum donatio inter virum, & vxorem, nisi confirmetur legitime non valet, sed neque etiam in locerū, & nurum, vel generum, & inter confoceros, qui copulatos matrimonio habent in sua potestate. l. cum hic. §. oratio, & inter patrem & filium non emancipatum secundum gloss. in dict. cap. donatio. de donat. iam nunc de modis, quibus reuocatur donatio inter virum, & vxorem restat agendū. Reuocatur ergo Primò, per poenitentiam si donatio sit expresse reuocata, in quo debet attendi vltima voluntas. ff. eod. l. cum hic status. §. 1.

SECVNDO per tacitam reuocationem, quia si res donatas per donatorem alienetur. C. eod. l. si maritus. Imo tacite dicitur reuocare quando obligat rem donatam pighori, nisi aliud ostendat. Tertio, si prius moritur donatarius, id est, qui rem dono accepit extra eod. cap. fin. At identidem non reuocatur, quando simul moriuntur ambo, puta naufragio, vel ruina, quia tenet donatio. l. cum hic. §. si ambo. ff. eod. vnde tunc succedit hæres donatarij, idemque est, si simul capiantur ab hostibus, quia videntur, simul interiisse secundum Azon. quando nullus eorum reuertitur, si autem vnus redierit, is videtur superuixisse, quando alter remaneret. d. §. si ambo. Quarto, quando fit diuortium ex displicentia, nisi aliter appareat voluisse donationem valere, l. si interim. ff. eod. tit.

Donat iter coniuges reuocatur.

NO-

Nota. NOTANDM est autem, quod donatio inter virum, & vxorem, in qua, vt possit morte confirmari, requirit traditionem in vita, diximus ex sententia Syluest. verbo donat. 2. q. 4. si morte confirmetur, vt ait Iul. Clar. confirmatur in vim relicti: ideo de illa detrahitur Falcidia sicut de legatis, sed respectu dominij non retrahitur hæc donatio ad tempus factæ donationis, sed bene retrahitur ratione fructuum perceptorum, ita gl. in l. talis scriptura. ff. de legat. in gl. fin. & confirmatur morte mariti etiam si sit vltra quingentos solidos, & non sit infinuata.

Detrahitur fallæ. PRÆTEREA quia de donationibus inter virum, & vxorem, quibus casibus reuocantur, dictum est, nunc etiam de donationibus à quibuscunque potentibus sic donare factis causa mortis, dicendum est quoad earum reuocationem, scilicet, quibus casibus reuocantur, & ex quibus causis reuocari possint. Respondetur, quod secundum gloss. in l. non omnis. ff. si cert. pet. reuocatur in his casibus primò, si prius moriatur donatarius, quam donator. Secundò, si illum poenitet donasse, aut si cesset conditio, sub qua facta esse donatio. addit tamen Host. idem esse si non adimpleatur causa, sub qua donatio facta est, quod verum esse concedit Syluest. verbo. donatio. 4. q. 6. nisi donatio facta esse concedit in piam causam remittit se super hoc ad supradicta à se, verbo donatio. 1. §. 14. in fine, sed de hoc redibit infra.

Don. inter coniuges reuoc. Tertiò, poterit reuocare etiam si non reuocare iurasset duobus modis, Primò ex noua causa sicut etiam quis electam iuramento sepulturam potest reuocare ex noua causa, vt quia factus est religiosus, vel si locus ille quasi esset dissipatus. Secundò si iuramento donauit omnia bona præsentia, & futura quia tunc iuramentum induceret votum captandæ mortis, ideoque non tenet quia esset vinculum iniquitatis, petere tamè tenetur prius absolutionem à iuramento: secus si donasset solum præsentia, quod intelligitur, quando donat omnia bona

sua non addens futura, quia tunc non reuocatur, vide & consule pro his. l. fin. C. de pact. & l. stipulatio hoc modo. ff. de verbo. oblig. Quarto, vt diximus supra, donatio causa mortis potest etiam tacita voluntatis demonstratione reuocari, si donator rem, quam donauerat voluntarie in alium alienauerit: hic autem Iulius Clarus hanc decisionem tanquam admirabilem commendat, scilicet, quod licet donator voluntatem mutauerit, si tamen postea contingat illum ex hac vita migrare sine hærede ex testamento, vel ab intestato, donatio non censetur reuocata in l. i. ff. qui sine manu ad libert. peruen. à qua se non recessurum esse in practica ait, licet fateatur in puncto iuris non satis bene sustineri posse secundum Angel.

SCITV hic opus est (quoniam dubitari contingit) an donatio causa mortis propter conualescentiam donantis censeatur reuocata? Respondetur autem cum Iulio Claro, quod si non fuit facta instante mortis articulo, non reuocatur ob hanc causam conualescentiæ, sed si facta fuit instante tali mortis periculo, per conualescentiam reuocatur, ita intelligitur textus si mortis causa, de donat. ff. de donat. vt ait Alciatus. Adde secundò quod filius licet donationem in officiosam, quam fecit pater, possit reuocare, non tamen reuocare alienationem potest, quam titulo oneroso fecit pater suus, neque vsque ad legitimam. Hæc contraria opinio est magis communis ita Rub. Picus, Bart. in l. non vsque adeo post nu. i. ff. si quis à parente suo fuerit, & loquitur Picus etiam, quando fraus patris in ipsa alienatione interuenit, sed quia hæc sententia Iulio Claro nimis dura videtur, ideo vbi appareret, quod ille tertius fuit particeps fraudis, libentius se inclinare, in sententiam Bart.

ait, saltem vsque ad legitimam, nam hæc opinio est æquior vt omnes fatentur.

Qua. stio.

Respons.

Coroll.

Causa

Causa reuocationis donationis facta inter viuos, de reuocatione eius ob ingratitudinem, & ob natiuitatem superuenientem filiorum, & quid si nati post filij moriantur, & quid si tempore donationis habebat iam filios, & superueniant alij filij, & quid si pater donans antea renunciauerat beneficio. l. si vnquam, an donatio facta Ecclesia reuocatur ob filios post natos, donatio sub modo, an tali modo deficiente reuocetur, de donatione facta Ecclesia, sub modo, si modus iste non seruetur, examinatur, an reuocari possit, & an requiratur sententia ad reuocationem hanc, de donat. fact. filio an reuocetur, an debitor donec credi, indubio nota quot casibus contingit, de premis, de filia.

CAPVT XLVIII.

Don. inter viuos reuo. Quastio.

AM de mera donatione, id est, inter viuos, an reuocari possit, & ex quibus causis, dicendum est. Igitur opinio communis est, quod donatio perfecta inter viuos regulariter reuocari non potest, nisi propter causas ingratitudinis, & causas expressas in l. fin. C. de reuocatione donationis, & propter similes causas illic expressas: neque in hac perfecta donatione ad eam reuocandam poenitentia donatoris admittitur. ad hoc autem, allegatur textus, l. Aristot. ff. de donationibus. hoc nihilominus non obstante propter multas causas donatio mera, id est, inter viuos potest reuocari. vt colligitur ex cap. fina. de donatio. Primo propter defectum causae ob quam fuit facta donatio, cap. quod a te de clericis coniug. Secundo propter conditionem adiectam, cap. verum. de donatione. Tertio, propter dati enormitatem, vt cum pater tantum donat, quod euacuatur hereditas filiorum, cap. si quis irascatur. 13. quast. 2. Quarto, propter ingratitudinem, quae his modis contingit, scilicet, quando donatarius manum violentam iniecit in donatorem, vel si atrocem iniuriam ei facit verberando, fugando vel car-

Casus reu.

ceri mancipando, vel huiusmodi, vel graue damnum rebus intulit donatoris etiam citra maiorem partem substantiae, vel si inferre tentauit vitae periculum, licet effectus non sit secutus. Quinto, reuocari potest, si donatarius conuentiones factas in donatione non seruauit, hae supradictae habentur in l. fin. C. de reuocatione donat. Sexto, in casu, quem glossa ibi adiungit, si donatarius neglexerit donatorem inopem, quando donatio fuit in magna rerum quantitate secundum Cyn. in d. l. fin. hoc autem notandum esse ait Syluest. donatio. 1. quast. 13. & §. 17. penes finem, pro mulieribus, & simplicibus fere omnia donantibus, & demum negliguntur alimentari a donatorijs, quibus abunde donauerunt: quia poterit donatio reuocari, secus est, si in parua quantitate donauit.

SED iam circa praedicta emergunt aliqua dubia, & primo circa causam ingratitudinis quaeritur, an ratione ingratitudinis possit reuocari donatio facta a donatore per heredes illius. Respondetur autem quod non, etiam si ingratitudo commissa sit in donatorem, & non in heredes eius, ita habetur in d. l. fin. quia hoc ius reuocandi ex ingratitudine est personale ex vtraque parte, vnde non transit ad heredes donatoris: & quia si donator tacuit in vita, cum ingratitudinem sciuit, & contra eam agere potuit, visus est iuris reuocandi voluisse renunciare, secus est, si donator in vita non sciuit, vt quod donatarius contubisset cum eius uxore, aut alias causas ingratitudinis ignorauit, aut si eas notas habuit, non suppetiuit sibi tempus aut facultas agendi ad reuocationem donati, quia, tunc secundum Panor. cap. si. eod. tit. & Ioan. Andr. in cap. cum veteri. de elect. poterunt heredes contra donatarium sic ingrati agere, quia tunc deficit ratio textus, scilicet, quia tacuit, quia non dicitur tacuisse, si ignorauit, vel tempus debitum non habuit ad agendum.

PRÆDICTIS atteximus, & hoc corollarium, quod ea, quae de ingratitud-

Reuoc. ob ingratitud. Quastio. Respons.

gratitudine dicta sunt, limitanda sunt ad donationem proprie dictam: vnde remuneratiua donatio ob causam ingratitudinis non reuocatur. l. Aquilius Regulus. ff. eod. titu. quia vt ibi dicitur non est mera donatio, neque propria donatio, sicut etiam collatio beneficij, quia non est proprie donatio si quidem collator ex necessitate officij conferre tenetur, ob ingratitudinem non potest reuocari.

Quast. Donat. reuoc. ob nat. filiorum.

Dictum 1.

Dictum 2.

Dictum 3.

tio fuit minimi valoris, quam creditur, fecisset donator, etiam si de liberis cogitasset, & in hoc, vt ait Iulius Clarus, qui huius tertij dicti assertor est, bonum est habere iudicem fauora bilem, vt iudicet, quae sit parua, vel magna donatio inspecta qualitate per sonarum. l. si vnquam. C. de reuoc. donat. adiuncta gloss.

PRÆTEREA inter multa dubia, quae circa praedictum tertium hoc dictum emergunt, hoc primum occurrit, an si donator post donationem suscepit filios, & hi patre superstitem moriantur, donatio ipsa propter illorum mortem reconualescat, hic autem mihi apparent dissentire doctores. Nam Bart. in l. Titia. §. Imperator. ff. de Legatis 2. tenet, quod quia talis donatio ex voluntate donatoris presumppta iuxta l. si vnquam, ipso iure reuocatur, & non per propositam querelam, vt contingit in officiosis donationibus, & quia donatio facta, ipso iure per natiuitatem subsequitam filiorum est semel extincta, per mortem eorum dem filiorum non reuolidatur. l. Maxuuus. §. duobus. ff. de legatis 2. Sicut neque actio semel extincta non resuscitatur. ei accedit Syluester verbo donatio. 1. §. 23. qu. 19. Ceterum Iulius Clarus in tractatu de Donat. tenet contra Bartolum dicens magis esse communem opinionem, quod conualescit per mortem filiorum talis ante eorum natiuitatem facta donatio, quando pater mortuis filijs tacite, vel expresse talem donationem non reuocauit, alijs secus. At si pater in hoc casu nihil dixerit, non poterunt heredes alij ab ipso instituti ipsam donationem reuocare, & ad rationes, & allegata ex parte Bartoli in promptu esset respondere, nisi ad alia properaremus.

SECVNDO quaeritur an si tempore donationis pater donans iam habebat filios, si alij filij deinde superueniant, an per eorum superuenientem ortum donatio debeat reuocari. Respondetur plane, quod stando in peculiari dispositione regni Castellae, vt patet in Recopil. noua, lib. 5. tit. 6. l. 12. plana

Quastio.

Variante doct.

An reuoc. ob fil. Quastio. Resp.

plana est responsio quaestionis, quia ibi (vt supra dictum est, stabilitur, quod parentes, quibus sunt liberi, vel descendentes legitimi, neque in vita, neque in morte possint facere donatio nem extraneis, vel alijs vltra quintam partem bonorum, quia alias esset inofficiosa, ex qua sanctione colligitur, quod donatio quintae partis bonorum in hoc regno, quia non fuit inofficiosa semel facta, quia semel conceditur fieri tantum, per aliorum filiorum plurium ortum non reuocatur. Sed tamen donatio facta filio, in eo, quod est inofficiosa, bene reuocatur propter superuenientiam aliorum filiorum. in dubio autem praesumitur donator de filijs non cogitasse, sicut etiam in dubio donans consanguineo ratione consanguinitatis, & non ob merita censetur donare.

An reuocatio post ren. Questio.

TERTIO dubitatur, an si donas, dum donat, renunciat beneficio legis si vnquam, valeat donatio, si postea filij ei nascantur, hic autem dicentibus aliquibus doctoribus, quod valeat, quia censetur de liberis cogitasse, alijs autem dicentibus, quod non valet, quia in praesudicium filiorum est huiusmodi renunciatio, media incedendo via dicendum videtur cum Iulio Claro, quod si renunciatio fuit generalis non valet. Si autem fuit specialis renunciatio facta illius legis si vnquam, & facta fuit a minore viginti quinque annorum, tunc talis renunciatio nihil operatur, aut facta est a maiore viginti quinque annorum, & tunc tenendum est cum Bartolo, quod potuit renunciare. Ita Syluester, si quidem, & illa lex in fauorem patris etiam facta est. Sed dico sicut donatio iurata reuocatur ex dispositione legis si vnquam: quia in casu, quo filij nascerentur, non videtur se voluisse obligare, aut certe sub illa tacita conditione videtur iurasse, scilicet, si filij ei non nascerentur, sic si addita fuit renunciatio, in hoc casu etiam iurata saltem post relaxationem obtentam ad cautelam reuocatur, quamuis Iulius Clarus etiam sine relaxatione iuramenti reuocari significat, quan-

Ret. Auth.

do talis renunciatio fuit generalis, de qua hic dicimus, quod non valet, sed quando fuit specialis, & iurata non auferem (quia res in dubio est) consilere reuocationem talis renunciationis iuratae, nisi obtenta prius relaxatione iuramenti: quia ex alia parte Iulius Clarus asseruerat valere, quia illa lex, si vnquam, cui renunciat in fauorem patris facta esse ait, cui subinde renunciare potest, & ex alia parte Syluester verbo donatio. r. q. 19. §. 23. asserit talem renunciationem nunquam iuramento confirmari, quia in dispensum est filiorum de pactis, capitulo quamuis, & de iureiurando, libro sexto, vnde cum res sit in dubio me consule sine prauiua obtenta relaxatione iuramenti non reuocabit, sed eo, in quo fuit inofficiosa, certum est non valere iuramentum, si facta est natis filijs.

QUARTO contingit hic in dubium reuocari, an dicta dispositio legis si vnquam habeat locum in donatione facta Ecclesiae. Respondetur quod non, nam donatio haec non reuocatur in totum de stricto iure propter natiuitatem filiorum, tum quia Ecclesia habetur loco filij, tum quia donatio facta est in fauorem animae, quia non debet esse minus fauorabilis quam filius in Authent. si quam mulier. C. de sacrosanctis eccles. vnde reuocabitur solum vsque ad debitum filiorum legitimum, ita sentit gloss. 17. q. vlt. ca. vlt. ita Syluest. donat. 1. §. 22. q. 18. ita Bar. §. dicto, imperator, ita Ripa, Did. hac Iulius Clarus dicit esse communem, licet, vt fatetur, semper sibi visa fuit dura, credit tamen quod Ecclesia obtineat, nisi Episcopus vellet indulgentiam remissionis donatae facere iuxta not. cap. fin. 17. qu. 4. iuxta hanc sententiam tenuimus supra cum Nauar. in fauorem animae donando in pia opera pro animabus suis posse parentes vltra quintam partem bonorum donare, dum debita sustentationis subsidia iuxta decentiam status relinquunt filijs, quia haec non est mera, & gratiosa donatio, sed ob causam. An vero l. si vnquam, habeat locum in

Questio. An facta eccle. reuoc. ob filios.

Ret. Auth.

Donat. sub mod. an reuoc. Dicitur 1.

in legatis, alterius loci est disputatio. PORRO perstat declarandum, an donatio facta sub modo, id est, ob causam reuocetur in casu, quo talis modus non interuenit? Dicimus autem primo, ad quaestionem, quod aliud est loqui de conditione impropria, quae dicitur modus vel ob causam, & aliud est loqui de conditione propria pendente. Igitur donatio sub propria conditione facta reuocari non potest conditione pendente, quia ex futuro euentu dependet, facit l. potior. §. videamus. ff. qui poti. in pig. ha. neque etiam reuocatur, cum iam est purificata conditio, quia iam tunc est vera, & mera donatio, dummodo in utroque casu cesset ingratitudo, & omnis alia sufficiens reuocandi causa, nam & conditio apposita etiam iurata, quod donatio ob ingratitudinem non possit reuocari, non valeret, quia esset contra naturalem aequitatem. l. ex eo. C. de inut. stipul. Sed quid si deficiat conditio? Respondetur quod neque tunc proprie donatio conditionalis dicitur reuocari, quia quod non est, reuocari non potest, de despon. impub. ca. ad dissoluendum, quia perinde est, ac si non fuisset donatum, quia donatio sine deficiente conditione cassa, vana redditur.

Dicitur 2.

SECVNDO dicimus de donatione facta sub modo, quae proprie non est conditionalis (licet largo modo e conditionalis vocetur aliquando ab aliquibus iuristis) quod non reuocatur, etiam quod modus talis non interueniat, quando scilicet, talis modus non est principalis causa, vel finalis, sed magis impulsiva facit l. Mauius. ff. de manumif. test. vt patet in concessa libertate seruis, vt accenderent luminaria coram sepulchro Domini sui, vbi accendere luminaria solum fuit causa impulsiva donationis libertatis non finalis, aut principalis, quod verum est, nisi sic expressum est, quod reuocetur, vel alteri detur, si talis modus non existat: secus autem est si modus fuit finalis, vel principalis causa ipsius donationis, vel contractus modalis, quia tunc eo modo, vel causa

non existente reuocatur. (Accedit ad praedicta, & hoc corollarium subnotatum a Syluest. verbo donatio. r. qu. Coroll. 15. in fi. scilicet, quod si sumus in dubio, & donatio est in pia causam, fauore pia causa videbitur contemplata pia causa pro causa finali, vt videtur velle Bart. in l. ea conditione. C. de rescind. vendit. & in l. si pecunia, in princ. C. de condit. ob caus. alias non.

DEINDE scitu est opus vtrum donario facta Ecclesiae sub modo si ille modus non feruetur, reuocari possit, & qua autoritate. Cui quaestioni satisfacturi dicimus primo, ex praedictis in precedente quaestione colligi ob modum non seruatum non reuocari, nisi expressum fuerit, quod reuocari possit cessante modo de cond. appof. cap. verum, cuius in promptu est ratio, scilicet, quia sic donatum videtur principaliter pro salute animae fuisse donatum, extra de testamentis requisiti, vnde modus appositus in hoc casu non videtur causa finalis, sed impulsiva, qua cessante non cessat effectus, nisi sit expressum actum, quod reuocetur, dicta l. Mauius, vnde si testator legauit aliquid ad fabricam in honorem suum, & Reipublice, si iure hoc impediatur, pecunia haec legata conuertetur in alium usum, qui cedat in honorem testatoris, neque reuocabitur legatum, quia ad honorem suum est causa finalis.

ADDE secundum, quod quando in donatione facta Ecclesiae sub modo expressum est, quod modo non seruato possit reuocari, si solus praelatus sit, qui modum non seruat, non reuocabitur secundum Vincent. in cap. verum, de cond. appof. quia delictum Praelati non nocet Ecclesiae in Reg. de licitum, lib. 6. Secus autem esset si Praelatus cum capitulo modum in hoc casu non seruaret. Secus etiam esset, quando sub conditione propria esset Ecclesiae donatum, quia tunc solo praelato non seruante conditionem donatio non teneret. Nam in adquirendis solum praelatus nocere potest Ecclesiae, non vero in adquisitis, vt notant glossa,

Don. eccle. sub modo.

Questio. Dicitur 1.

Dicitur 2.

glossa, & doctores 16. q. 6. & Innocen. cap. fraternitatem de donat.

Sent. regu.

NOTANDVM est autem, quod quando dicitur, quod possit reuocari, requiritur sententia secundum Inno. d. cap. verum, & secundum Host. quāuis alij dicant contrarium, sed primū est verius, nisi diceretur, quod propria autoritate possit reuocari, quia tunc propria autoritate reuocari posset, nisi esset effecta sacra. l. si quis curialis. C. de episc. & cler. vel nisi esset de facto resistens, quia tunc pactū non valeret, quia præstaret materiam veniendi ad arma, vt ait Bar. l. creditor. C. de pign. Accedit insuper quod donatio facta Ecclesie, quia fit Deo principaliter, neque propter ingratitudinem capituli, & prælati simul poterit reuocari secundum Iulium Clarum, quia tunc secundum Panorm. si monasterium fuit fabricatum ab aliquo Barone, cui omnes religiosi eius cum suo prælato inueniuntur ingrati, non destruetur ob ingratitudinem sed expulsis illis religiosi alij substituentur, vt sic potius puniantur personæ, quam Ecclesia, quod videtur æquius, vide Syluest. donat. 1. §. 16. q. 12.

Questio.

Donat. fac. fil. an reu.

INSUPER an filio emancipato donatio facta reuocari possit, quia cognitu est necessarium, dicitur ad hanc questionem primò, quod iuxta leges Castellæ, vt supra dictum est, melioratio facta in tertia parte bonorum filio sub patris potestate constituto siue emancipato est reuocabilis, aliàs nisi in duobus casibus, scilicet, cum filius sic melioratus, vel descendens iam missus est in possessionem, talis tertia pars iam donata per contractum inter viuos, vel facta traditione ante Notarium scripturæ, vel secundò in casu, quo talis contractus factus est ob causam onerosam: quia tunc non reuocatur, nisi in contractu referuata fuerit potestas reuocandi, vel nisi iuxta leges regni aliqua emerferit causa reuocandi, Recop. noua lib. 5. tit. 6. l. 5. sed de hoc supra dictum est etiam.

Dictum 2.

ADDE secundò, quod donatio facta filio propter bene merita, si præ-

cesserūt talia merita, propter quæ cui libet extraneo pater ad idem teneretur, donatio valet, & res sic donata, efficitur peculium aduentitium, quia videtur filius eam quæsisse ex operibus, & laboribus suis. l. cum oportet. C. de bonor. quæ. l. §. 1. quæ merita oportet, vt probentur, neque satis est à donante enuncientur nisi sit persona, quæ aliàs nullis meritis præcedētibz tali donatario id liberè aliàs donare poterat, tamen tunc non erit donatio ob merita, sed donatio simplex: si autem pater donauit simpliciter, tunc nullis meritis præcedētibz non valet donatio, nisi morte cōfirmetur, ita Bart. in l. 1. §. nec Castr. ff. de collat. & in l. frater à fratre. ff. de condi. indeb. Adde quòd valet donatio facta filio in præmium, emancipationis de restit. in integ. ca. constitutus, & quod hæc non sit donatio testatur Bart. sed est donatio simplex, vnde tanquam simplex donatio venit conferenda.

SI autem facta fuit filio existenti in patris potestate, emancipatione conualescit, nisi fuerit reuocata Bart. in l. vt libertis. C. de colla. & l. siue. C. de dona. Sed facta filio emancipato propter causas ingratitudinis reuocatur, vide Syluest. verbo donat. 2. quæst. 8.

PRÆTEREA scire opus est, cū statuto cauetur, vt moriente altero coniugum, alter superuiuens lucretur dotem, vel donationem propter nuptias, de qua morte sit intelligendū? Respondetur autem id intelligendum fore de morte naturali, non autem de spiritali, quæ fit per religionis ingressum, quia id statuere, esset in grauamen libertatis religionis dotis diminutio, quod notatur l. 1. ff. quarum rerum actio non datur. Secus si inter coniuges pactum fiat, vt altero moriente alter prædicta lucretur, quia tunc per ingressum religionis pactum manet validum. l. Deo nobis. C. de episc. & cler. Similiter lex, quæ prohibet militi donare meretrici non impedit donationem factam mulieri sibi coniugatæ, quæ propter aliquod impe-

Questio. De dote.

Statutum non valet secus pactum.

impedimentum non erat vera vxor si ipsa, quia ignorauit, putauit matrimonium consiliter, quia ignorauit, putauit matrimonium consiliter, quia non fuit formaliter meretrix, aut concubina, ita Bart. in l. miles ita hæredem. §. mulier. ff. de test. milit. & in dubio an sciuerit, vel non, præsumitur ignorantia. ff. de legat. 1. l. fin.

An debitor donet credit in dub. Quest.

Respons.

SUPEREST nunc, iam suis numeris absoluta materia de donatione, aliquibus difficultatibus scitu dignis facere satis, & primò quæritur, si is, qui alicui debitor erat, immemor talis debiti aliquid creditori suo donat, an censendus sit dedisse in compensationem talis debiti. Respond. autem, quod stando in foro exteriori in dubio præsumetur potius in solutionem debiti dedisse, quam donasse, at in foro conscientie standum est intentioni, quam habuit, vel donandi, vel recompensandi debitum, & de sua intentione, quam actū habuit, est consulendus, non de conditionali, quam habuisset, si se debere creditori quod donat recordatus fuisset. Nam huiusmodi dispositiones conditionales non faciunt ad rem, sed respiciendum est ad id, quod voluntas actū voluit, vel intendit.

Corol. 1.

Ex prædicta autem doctrina colligitur corollarie, quòd pater, qui legatum legauit filia, cui debebat dotem, videtur illud relinquere in solutione, aut in eius solutionis partem, quia cum est debitum, quod lege debetur ita præsumitur in foro exteriori, scilicet, intentione ei recompensandi debitum reliquisse, 12. qu. cap. qui abstulerit, ita Nauar. in sum. cap. 17. n. 150. Nam etiam in relictis creditoris per ultimam voluntatem, dum testator aliud non expressit, dum debitum fuit necessario contractum in illius recompensam, tunc iudicatur ea reliquisse, secus est autem si voluntate fuit contractum, ita Nauarrus eod. cap. n. 160. & ait esse communem. l. si cum dote. §. si pater. ff. soluto matr. & in §. sciendum. l. 1. C. de rei vxor. act. & cap. officij de test.

Corol. 2.

PRÆTEREA ex prædictis se-

quitur corollarie quod si quis puerū expositum domi nutriuit cum intentione gratis eum nutriendi pro amore Dei, non potest postea postquam nutriuit mutata voluntate petere nutritionis expensas, si animo donandi eas nutriuit paruulum, secus si cum animo eas repetendi fecit.

ACCEDIT etiam quod si aliquis debitori suo fecit publicam donationem, & remissionem centum florenorum, quia nihil inde sperabat, vel ad euitandum aliquod damnum, post hanc donationem potest aliquid de bonis eius inuentis, vel ab alio oblati accipere, & retinere, sicut & alia damnificati, ac si non donasset, id est, remisisset, quia de ratione donationis est liberalis, & voluntaria translatio, quod non contingit in casuposito, ita Syluest. verbo don. 1. q. 12. §. 16. in cuius gratiam allegat Archidiaconus.

AT verò quoniam promissio gratuita ad quoddam genus donationis videtur reduci, non erit præter propositum hic nosse, vtrum ad suæ obligationis impletionem obliget sub mortali. Respondetur ergo, quod ex genere suo hæc promissio simplex obligat sub reatu mortali, nisi ex paritate materia eius violatio reddatur venialis, hæc sententia Soti, lib. 7. de Iustitia & iure, quæst. 2. art. 1. & licet Caietano ascribat contrariam, quidam autumant hanc non esse contra Caret. Hæc est Victoria, & Syluestri verbo pactum, & magistri Cani. Sed quia dura visa est, frater Ioannes à Pena in suis scriptis fertur eam temperasse, vt sit vera. Primò si ad sit animus obligandi, quia si talis animus deest, non obligat, nisi sit promissio in contractibus, vt do, vt des: facio, vt facias, vt in sponsalibus, quia tunc in re grani, vbi ex violatione promissi grauius laederetur alter, & ratione damni, & scandalii etiam si detulisset animus se obligandi teneretur secundum Sotum (requiritur autem fecundum D. Tho.) vt promissio simplex obliget vt non sint mutata res. At tandem materia, quæ constitueret iurtum mortale vt 10. argen-

Nota p cōtingētibz casibus.

Promissio vt oblig. Questio. Respons.

argentei, non constitueret promissio-
nis eorum violationem mortalem,
sed bene centum argenteorum pro-
missio secundum fratrem Ioannem à
Peña, & denique rettaurandum est
damnum ex violatione promissionis
secutum, ut si quia aduocatus, qui pol-
licitus est patrocinari, defuit promif-
sioni, alius perdidit causam.

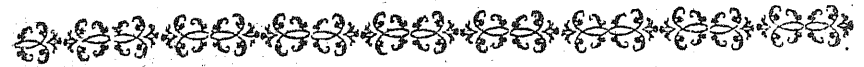
Nota. ADVERTENDVM est tamen,
quod filia, quæ inducta à patre dixit
se contentam dote, & renunciare suæ
legitimæ promissit, si id fecit metu re-
uerentiali patris aliàs non factura, se-
cundum Nauarrum & Adrianum ta-

lis renunciatio, vel donatio legitimæ
in conscientia non tenet, sed si cum
iuramento ei renunciauit, in hoc ca-
su renunciatio tenet, sed poterit pe-
tere relaxationem iuramenti, ut id, in
quo defraudata est, petat in conscien-
tia, imò si quantitas cui sic renuncia-
uit, est maxima, in foro exteriori, se-
cundum Nauarrum præsumetur co-
acta ei renunciaffe.

ADDE vltimò quod donatio reci-
proca, quia propter vicissitudinem
reciprocam dicitur habere onus an-
nexum, non dicitur propriè donatio,
ideò insinuatione non eget.

F I N I S.

*Laus mea, & spes mea Dominus IESVS CHRISTVS,
cui omnia & eius Ecclesia Catholica, cuncta hic
dicta corrigenda committo.*

I N D E X

Q V A E S T I O N V M I N S T R V C T O R I I N E G O T I A N T I V M.

ADVOCATVS an pro li-
bito possit exigere pretium
sui patrocinij lib. 1. pag. 113.
Vbi respondetur per tria di-
cta, & an iudices, & testes pre-
tium possint pro sua functio-
ne recipere. *ibidem.*

Aduocati ante finitam litem, an integrè suâ
mercedem possint percipere, & quid si ip-
si concordauerint partes ipsas, & an stre-
nas possint recipere, & qualia pacta facere
prohibentur. lib. 1. pag. 114

Aduocatus an retinere possit stipendium
iam receptum pro ea defendenda causa,
quam clientulus deserere voluit, pro. ut
accidit Mexici. lib. 1. pag. 114

Aduocatus si moriatur, an salarium, quod re-
cepit, sit ab eius hæredibus repetendum.
lib. 1. 114. an salariatus de publico aliquid
possit accipere à particularibus tam ipse
quàm medicus, *ibid.* & an dissimulante
consilio regio pro petitione soluta possit
accipere vltra taxam *ibid.*

Affecurationis contractus.

Affecurationis contractus quid sit, & de
eius definitione. lib. 2. pag. 95

Affecurationis contractus ad quem nomina-
tum contractum reducatur. Vbi varian-
tibus Doctoribus concluditur, quòd redu-
citur ad fideiussionem. *ibid.*

Affecuratio, pro qua sicut & pro fideiussione
licet pretium accipere tres obligationum
modos includit. *ibid.*

Affecurator affecurationis contractum in eu-
do duplicè potest moliri fraudè. lib. 2. p. 96

Affecurator propriæ pecuniæ, quam mutuat

A. an pro hac affecuratione possit recipere
pretium. lib. 2. 96. 97. variantibus Doctori-
bus respondetur per 4. dicta. lib. 2. 98
Affecurator alius à mutante: potest pro af-
fecuratione mutuata pecuniæ, si exponat-
ur, periculo navigationis ferre pretium.
lib. 2. pag. 98

Affecurandi secum pecuniam à se mutuatam
transuehendam per mare obligationem si
petat mutuator, an sit vsurarius. lib. 2. 98.
99. vbi queritur, an creditor pro interesse
affecurare possit sibi debitum. *ibid.* dicto.
3. & 4.

Affecurator, & simul mutuator respectu rei,
quam mutuatur, accedens ad sacramentum
pœnitentiæ, an sit absolueendus. lib. 2. pag.
99. & seq. vbi talis in foro exteriori cen-
setur vsurarius. *ibid.* vbi soluitur argumen-
tum in contra. ex mente D. Tho. *ibid.*

Affecurationis differentia, qua differt à fide-
iussione, declaratur. *ibid.*

Affecurari, an possit vita alicuius citra pec-
catum. lib. 2. pag. 99. & seq. vbi responde-
tur ad quaestionem per appositum etiam
exemplum. *ibid.*

Affecurationis contractus, qui idiomate no-
stro contractus de prometidos vocatur,
an sit licitus. *ibid.* & seq.

Affecurans pecuniam à se mutuatam transue-
hendam per loca periculosa, an pretium,
quod pro tali præstita securitate recepit
vi iustitiæ teneatur restituere. lib. 2. pag.
100. & seq. vbi sententia Victorie modifi-
catur. lib. 2. pag. 101

Affecuratorem si non erat aliàs accepturus
mutuarius pro pecunia sibi mutuata
alio transuehenda, an mutuans eam af-
fecurans pretium receptum pro hoc re-
stituere

stitueret teneatur. *ibid.* vbi nota ponitur.
 Affecurator nauis, qui in bonis nihil habet
 an mercedem nauis saluæ, & applicantis
 ad portum a se affecuratæ exigere possit.
lib. 2. pag. 102
 Affecurator, qui solum habet in bonis. 500.
 affecuratæ. 1000. in nauis, an salua nauis.
 100. sibi oblata pro mercede affecuratio-
 nis possit exigere. *ibid.* & seq.
 Affecurator nauis nauigantis ad vnum por-
 tum, si post dirigat nauis cursum ad aliū
 portum, & pereat an teneatur soluere ia-
 cturam illius. *lib. 2. pag. 102*
 Affecurator si affecurauit nauim onustam
 mercibus si postea Missa sit vacua, & im-
 pegerit in scopulos, an teneatur iacturam
 illius subire. *ibid.*
 Affecurator si mille aureos reponendos in
 nauis affecurauit, qui tamen ibi non sunt
 repositi, si pereat nauis an teneatur illos
 soluere. *lib. 2. pag. 103*
 Affecuratio quidam modus: quia est fide-
 iussio an pro fideiussione liceat a debito-
 re aliquid accipere quæritur. *ibi.* & an ac-
 ceptum pro fidelitate obseruanda sit resti-
 tuendum. *ibid.* & seq.

Cambiorum contractus.

Cambiorum materia est difficilis expli-
 catu, & cambiorum omnium modi
 omnes fere sunt inaccessibiles propter ad-
 mixtas eis vafricies. & subtilitates. *lib. 2.*
pag. 3
 Cambia contracturis quo iustitiam seruent,
 proponitur extrauagans Pij Quinti, quæ
 incipit in eam. *lib. 2. pag. 4*
 Cambij definitio traditur *lib. 2. pag. 4.* vbi
 quid sit campforia ars diffinitur. *lib. 2. p. 5*
 Cambium diffinitur. *ibid.* vbi quia cambium
 est permutatio, tres permutationum for-
 mæ referuntur. *ibid. pag. 5*
 Cambij diuisio trimembris ex parte mate-
 riæ. *pag. 1.* vbi tripliciter cambiri pecuniã
 traditur. *lib. 2. pag. 8*
 Cambium quot modis differat ab alijs con-
 tractibus. *lib. 2. pag. 5*
 Cambium quatuor modis differt à mutuo.
lib. 2. pag. 6. vbi adijcitur corollarium cõ-
 tra Conradum. *lib. 2. pag. 7*
 Cambio tripliciter admiscetur tempus scilicet.
 vt necessario consequitur distantiam

localem. 3. vt in eo tempore est rerum va-
 rietas. 2. vt in tali tempore pecunia cam-
 pforis manet otiosa. *lib. 2. pag. 7*
 Cambium an ratione adiuncti temporis sit
 illicitum. *lib. 2. pag. 8.* vbi responderetur per
 tres propositiones. *ibid. pag. 9*
 Cambium reale, & sic cum quid sit. *lib. 2.*
pag. 8
 Cambium siccum, id est, fictum est, quod pro
 tempore quo celebratur non habet res cõ-
 biatas, quo ad tempus præsentis. *lib. 2.*
pag. 8. vbi per duo dicta responderetur ad
 quæst. *pag. 1. & 2.*

De cambio minuto.

Cambium minutum an sit licitum *lib. 2.*
pag. 11. & seq. vbi pro parte negatiua
 causa illucidandæ quæstionis. 5. proponun-
 tur argumenta. *ibid. pag. 10 & 11*
 Cambianda monera dupliciter consideratur
 scilicet, & quatenus moneta est, & quate-
 nus meta lum quoddam est. *ibi. pag. 4.* vbi
 vsus duplex monetæ notatur primarius,
 & secundarius, vbi traditur documentũ.
ibidem.
 Cambij exercitium est duplex scilicet ex ob-
 ligatione, vel ex spontanea functione. *ibi.*
 Cambiator ex officio vtrum licitè inde cam-
 biando lucrum reportet. *ibi. 11.* & quid si
 ad id non sit stipendiatu à republica. *ibi-*
dem. 12.
 Campforibus, depositarijs, qui consignata ibi
 debita soluunt an liceat exigere quinque
 pro mille, vel plus exemplificat Metina.
lib. 2. pag. 12. vbi responderetur per conclu-
 siones. *ibid. pag. 13*
 Campfores priuati an quia soluunt in suo
 cambio consignata debita licitè possint
 aliquid accipere. *ibid.*
 Campfor qui accipit aliquid à rusticis ibi re-
 cuperantibus sibi debita an peccet contra
 ius naturale & positium. *ibid. 1.* vbi exci-
 piuntur tres casus in quibus videtur id li-
 cere. *ibid. pag. 13*
 Cambium quale sit iustius an quod celebra-
 tur per solas literas; aut quod sit ad vi-
 sas literas. *ibid. 13.* vbi respondet Metina.
ibi. & seq.
 Campforibus quando pro obligatione ad
 publicè sunt astricti non est consignatum
 salarium publicum certum, qualiter de-
 beat taxari. *lib. 2. pag. 14*
 Campfo-

Campforibus soluenda sunt sua salaria iusta
 tam pro custodienda pecunia apud illos
 deposita, quam pro onere correspondendi
 debitis. *ibid. 15.* neque cõsuetudo Galliæ,
 aut Hispaniæ ab hoc excusat. *ibid.*
 Campfores publici ex officio, depositarij ex
 obligatione an aliquid mercedis possint
 accipere, & quantum. *ibid.*
 Cambiens commutãdo suam pecuniam pro
 alia an possit aliquid plus accipere. *lib. 2.*
16. vbi variantibus Doctoribus responde-
 tur per conclusiones, & limitationes adhi-
 bitas. *ibid. & seq.*
 Cambiturus suam pecuniam auream pro a-
 lia maiori pretio quam sit legale an si in
 pecunia illa aurea soluat debitum ideò
 possit de debito aliquid detrahere. *ibi. 17.*
 & seq. & quid si non erat sic cambiturus,
 & ad instantiam creditoris sic soluit. *ibid.*
 Cambiri posse pecuniam prout merx confi-
 deratur pluri quam pretium eius legale
 valet probabiliter defenditur. *ibid. 17.* &
 seq. vbi corollarium Garcie refellitur. *ibi.*
 & seq.
 Cambij iustitiam, quia pluri cambitur mo-
 neta quam iuxta legalem valorem valet
 non tollit. *ibid. 18.* vbi 1. argumentum in
 contra aliter à Nauarro aliter à Syluestro
 soluitur. *ibid.*
 Cambientibus licet transgredi pretium lega-
 le monetæ cambiando, sed in non licet vé-
 dentibus, & ementibus vendendo, vel e-
 mendo. *lib. 2. pag. 19*
 Cambientibus pretium, legale monetæ non
 currit, sicut neque ementibus, vel venden-
 tibus alias merces quando præ abundan-
 tia earum in foro communi iam minoris
 veniunt. *ibi. 20.* & seq. vbi subnotatur Na-
 uarrus. *ibid.*
 Campforibus an in ordine ad cambia liceat
 effingere scutos imaginarios. *ibid.* vbi sen-
 tentia vltima Nauarri occasionata esse
 ostenditur.

De tribus speciebus cambiorum per litteras.

Cambij per litteras tres solent assignari
 species. *lib. 2. pag. 20.* vbi notatur diffe-
 rentia potissima inter has species cognitu
 necessarissima. *ibid. & seq.*
 Cambiorum horum differentia. *ibid. 21.* vbi
 differentia inter secundam, & tertiam spe-
 ciem assignatur. & differentia inter primã,

& secundam speciem explicatur, & spe-
 cies hæ tres cambiorum exemplificantur.
ibidem.
 Cambium per litteras primæ speciei, an sit li-
 citum, vbi quia cambium istud cõtractui
 emptionis, & venditionis quodammodo
 subijcitur, conditiones venditionis in eo
 seruandas esse ostenditur. *ibid. & seq.*
 Cambiri an possint numisma, pro alio numis-
 mate eiusdem speciei licet non sint eiusdẽ
 valoris. *ibid. 22.* vbi ponuntur 4. argu. pro
 illucidatione quæstionis.
 Cambiri an possint per cambium, primæ spe-
 ciei pecuniæ consistentes in diuersis locis,
 si non sint sibi æquales in valore. *ibidem.*
pag. 23
 Cambientes in prima specie, cambij per lite-
 ras si monetæ in diuersis locis existentes
 sint æqualis valoris, an interesse tunc in-
 ter se prætendere possint. *ibid. pag. 23.*
 Cambita pecunia si creuerit in pretio, an re-
 stituenda sit in eadem specie monetæ, si-
 cut res mutuata puta vinum restituendu-
 m est in eadem mensura. *ibid. & seq. in-*
solur. ad 1. & quid de pecunia aurea sic
mutuata in valore crescente. pag. 24
 Cambiens delaturus pecuniam ad locum, si-
 bi vbi magis valebit, an hac ratione pos-
 sit aliquid lucrari. *pag. 25*
 Cambiatæ res in omnibus exigunt equali-
 tatem valoris, licet res sint differentes in
 substantia, sed non sic res mutuata. *ibid.*
 In solutione ad 2.
 Cambium primæ speciei per litteras, vbi non
 seruatur æqualitas, an possit vsus iustifi-
 care. *ibid. in sol. ad 3.*
 Cambium hoc primæ speciei per litteras dif-
 fert à casu equi locati reducendi ad locũ
 vnde venit contra Sotum in solut. ad 4.
ibid. & seq.

De cambio secundæ speciei.

Cambium secundæ speciei, an licitus
 sit, & an reducatur ad contractum lo-
 cationis, vbi causa illucidandæ quæstionis
 ponuntur. 4. argu. pro negatiua. *lib. 2. pag.*
26. & 27
 Cambium secundæ speciei per litteras, vbi
 quis prius dat pecuniam hic campfori, vt
 alibi vbi ea indiget sibi reddatur, non tam
 propriè est cambium, sed potius reducitur
 ad contractum locationis. *pag. 27*
 Cam-

Cambium secundæ speciei per literas dicitur, Hispanicè traspasso de dineros, opasage. vbi respondetur ad argum. ibi. & seq.

Cambians in hac secunda specie cambij dando pecuniam alio transferendam, an illius in campforem transferat dominium. ibi. pag. 27. vbi respondetur ad arg.

Cambium secundæ speciei per literas dupliciter: differt à mutuo. ibid.

Campfor, qui recepit pecuniam alio transferendam, dignus est mercede sua licet eam non transferat, [si loco illius aliam] alibi soluat. lib. 2. pag. 28

Cambium per literas secundæ speciei, an sit licitum, vbi causa illucidandæ quæstionis ponuntur 3. arg. & respondetur ad quæst. ibi & seq.

Campfor in secunda specie cambij per literas duplici fungitur officio, scilicet veluti agafonis, & affecuratoris pecuniæ hic à se receptæ, & alibi reddendæ. ibid. pag. 29

Cambio secundæ speciei data pecunia alio deferenda differt à mula, quæ locatur pretio conductorij illam reportatur. libr. 2. pag. 30

Campfor accipiens pecuniam alio transferendam, vt fit in hac secunda specie cambij, ius habet pro hoc accipiendi interesse. lib. 2. pag. 30

Campfor in hac secunda specie cambij per literas si prius receperit pecuniam, & rogauerit dantem, vt sibi daret nihilominus ipse recepturus est interesse, & non dans. ibidem.

Cambium secundæ speciei per literas differt à cambio primæ speciei, quo ad distinctâ necessitatem, quæ inter vtrumque assignatur. ibid. & seq.

Campfori dans pecuniam alio transferendam, & si rogatus sit à campfore pro delatione aliquid interesse nequit recipere. ibid. vbi ponitur casus vtriusque.

Campfor in hac secunda specie cambij non solum ratione translationis, sed ratione periculorum quanto sunt maiora, tanto magis potest augere primum. lib. 2. pag. 31

Campforis officium duplex interuenit in hac secunda specie cambij, scilicet transfectoris, & affecuratoris. ibid.

Campfor tribuens suam pecuniam alio transferendam, si quo maius tempus ei concedit ad translationem quam opus sit, minus soluat, rem iniustam facit. ibi. & seq.

Campfori dans mille aureos in Valentia, an quia ad hanc translationem à Metina in Valentiam concedit tres menses, idèd possit excusari à salario pro translatione soluendo. pag. 32

Campfori transferenti pecuniam à Metina in Valentiam petenti tres menses ad eam deferendam nihil dare salarij non est res omnino tuta contra Garciam. pa. 32. & 33. vbi respondetur ad argum. & explicatur regula iuris. lib. 2. pag. 33

Cambij per literas tertia species.

Cambium tertiæ speciei qualis contractus sit & ad quem contractum ex nominatis reducat. lib. 2. pag. 33. vbi causa illucidandæ quæst. 4. positus arg. respondetur ad quæst. ibid. & seq.

Cambium tertiæ speciei non reducitur ad mutuum propter rationes quinque, quæ ad hoc assignantur. lib. 2. pag. 34. & seq.

Cambium tertiæ speciei per literas ad contractum venditionis reduci non potest, sed neque ad contractum locationis attinet. lib. 2. pag. 35

Cambium tertij generis an propriè sit dicitur contractus compositus ex quo scilicet ex mutuo, & ex cambio. lib. 2. pag. 36

Cambium tertiæ speciei virtualiter includit mutuum, sed formaliter ibi includitur verum cambium. ibi vbi ponitur exemplum & probatur. ibid. & seq.

Cambij tertiæ speciei iustitia resultat ex natura cambij, & non tantum ex natura mutui virtualiter ibi inclusi. lib. 2. pag. 37. vbi ponitur exemplum & probatur, & soluitur arg. in contra. ibid. & seq.

Cambium tertiæ speciei principaliter fit ad instantiam recipientis, & propter eius necessitatem subleuandam. ibidem.

Cambium tertiæ speciei quo ad suam iustitiam per contractum venditionis est regulandum, quia contractui venditionis largo modo subalternatur. pag. 37

Cambium tertij generis quomodo continet virtualiter mutuum. lib. 2. pag. 38. vbi examinatur, an istud cambium includat mutuum, aut distantiam temporis de per se.

Cambio tertij generis non conuenit distantia temporis principaliter, vt contingit in mutuo, sed distantia loci. libr. 2. pag. 39

Cambium

Cambium hoc tertiæ speciei tanquam præambulum præsupponit virtuale mutuum. ibid. neque includit mutuum quidditative vt genus, neque vt quid totum potentiale, sed tanquam præambulum contra Garciam. ibidem.

Cambium tertiæ speciei licet mutuum virtuale includat, non requiritur ibi eadem moneta specie reddatur, sicut requiritur in mutuo reddatur eadem in specie res mutua. lib. 2. pag. 40

Cambium tertiæ speciei cõcomitantia damna quænam sint, & quænam ipsorum ad campforem pertineant, & quænam ad recipientem. ibid. vbi soluitur arg.

De iustitia huius cambij tertia speciei.

Cambium tertiæ speciei an contractus iustus sit vbi gratia illucidandæ quæstionis ponuntur 3. arg. propter quæ aliqui Doctores, & Albornozius damnarunt hoc cambium. pag. 41

Cambium tertiæ speciei non iustificatur adducta a Licentiato Christophoro de Villalon, scilicet quia campfor liberat ab expensis, & periculis ad cambium recipiendum. ibid. pag. 42

Cambium tertiæ speciei nõ iustificatur propter rationem Doctoris Sarauiz dicentis esse licitum, quia campfor pecuniam à se datam à libi restitutam ad se suis reducit expensis. ibid.

Cambium tertiæ speciei vbi recipit Metinæ pecuniam à campfore, qui ea ibi indiget ad cambium in Lugduno conficiendum seculis abusus licitum est. ibid. pag. 42

Cambij tertiæ speciei iustitia exemplificatur, & declaratur per duo similia exempla. ibid. ubi tandem respondetur ad arg. Albornozij, & aliorum. pag. 43

Cambij tertij generis differentia, qua differt à cambio primi generis proponitur. ibid.

Cambium hoc tertij generis quomodo differt à contractu locationis. ibid. & quomodo fit intelligendum vulgare dictum, vbi dicuntur campfores parati ad dandam pecuniam suam ad cambium, ubi ponitur si militer. ibid.

Campfor in hoc tertio genere cambij, non ratione mutui, sed ratione cambij principaliter intenti licite expetit lucrum, dum contingit. ibid. pag. 44

Cambia per literas secundi, & tertij generis inuicem non cõtrariantur contra Albornozium. ibid. ubi differentia cambij secundi, & tertij per literas explicatur. ibi. & sequent.

Cambium tertiæ speciei ad sui notitiam requirit cognitionem causarum, ob quas numeri pluris æstimari solent, quàm sit eorum pretium legale. ibid. pag. 45. ubi numerantur. 8. causæ ad hoc concurrentes. ibi. & sequ.

Campfor in hoc tertio cambio, quibus ex causis lucrum intendere possit. ibi. & seq.

Cambium, quod vsus inuexit ubi Valentia in minutis æreis certa forma cambij ad cambium Cathaloniz, uel Aragoniz an sit licitum, ibid. pag. 46. vbi respondetur per 3. dicta, quorum tertium est contra Garciam. pag. 46

Cambium primum in æreis numis minutis à Valentia in Aragoniam, an aliqua ratio iustificet. ibid. pag. 46. dicto 4. vbi insinuat Sententia Aitoris.

Cambiandæ pecuniæ ægens æstimationem secunda causa quæ est eius præsentia in loco, vbi datur ad cambium inquiritur an iusta sit. ibid. pag. 48. ubi causa illucidandæ quæstionis, quæ difficilis est. 5. arg. cum confirmat. ponuntur. ibid. & seq.

Cambiada pecunia, quæ datur ad cambium quare ratione præsentia magis æstimetur, & quot rationibus sic magis æstimari contingat. ibid. pag. 49

Campfori dans primò pecuniam transferendam alio differt ab dante mulam alio reportandam, quia mula est locabilis non pecunia. lib. 2. pag. 30. ubi assignatur exemplum agafonis. ibid.

Campforis salarium pro transferenda alio pecuniam non est taxandum iuxta quantitatem ponderis talis pecuniæ solum, sed ratione periculorum. lib. 2. pag. 31

Cambientes pecunias æqualiter in diuersis locis eis indigentes vnus hic, & alter alibi an mutuo possint capere interesse, uel quis eorum tantum capturus est interesse. lib. 2. pag. 30. vbi assignatur differentia inter necessitatem cambij. ibid.

Campforis officia necessaria ad alio transferendam pecuniam referuntur, per quæ fit satis obiectioni propositæ. lib. 2. pag. 31.

Campfor in hoc tertio genere cambij, quia dat pecuniam præsentem, quæ recepturus

- est absentem, potest interesse: recipere, nisi aliunde impediatur. lib. 2. pag. 51
- Campforibus & mercatoribus adaptata hæc maxima scilicet, quod pecunia præfens in loco magis valet, quam absens a loco probatur. 3. rationibus cõtra Sotum, & Mercatum. lib. 2. pag. 50
- Campforibus maxima prædicta conueniens regulariter in eis locum habet cum alijs causis pag. 51. vbi, quomodo maxima hæc sit intelligenda, explicatur. ibid.
- Campforibus, & mercatoribus non valet regulariter magis pecunia absens, quã præfens contra Mercatum, contra Mercatum facit ius. pag. 52
- Campfori satis est vt hinc possit demetere lucrum, quod cambij huius tertie speciei contractus sit cum alea etiam periculi coniunctus, cui se exponit campfor, vbi hoc explicatur exemplo. pag. 53
- Campforibus argumentum factum à distantia temporis ad distantiam loci non obest contra Mercatum. pag. 54
- Campfores licet parati sint deferre suã pecuniam cambiendam ad locum alium cambij: sed tamen non per seipsos, sed per recipientes, si ab eo petant. pag. 54. & de intelligentia dicti communis in hoc cambio cum exemplo. ibid.
- Campfores si parati essent per seipsos, & suis expensis pecuniam suam deferre alio, vbi cambienda est, tunc non possent ab eam recipientibus ad cambium recipere lucrũ. ibid. Secus si aliter parati essent, quod explicatur exemplo. ibid.
- Campforibus dantibus ad cambium ars campforia non debet esse noxia cum recipientibus ad cambium quia hic pecunia indigent sit utilis. ibid. pag. 54
- Campfores licitè, & iniuste æstimant minoris pecuniam cum ex se annexa pericula habeat contra Sotum, & Mercatum. ibid.
- Campfores in hoc tertio genere cambij an ratione varieg æstimationis accidentalis pecuniae recipere aliquod lucrum possint. ibid. & seq. vbi causa illucidandæ quæstionis, quippe quæ celebris est ponuntur. 8. arg. contra hanc causam. pag. 55
- Campfores duplicem æstimationem pecunieg considerant vnã naturalem, quatenus numisma est, & aliam accidentalem, quæ ratione abundantie, vel penurie ei accidit. lib. 2. pag. 56
- Campfores ex tribus causis sumunt facultatem augendi valorem, seu æstimationem accidentalem pecuniae cambiendæ. ibid.
- Campforibus abundantia, vel penuria, quæ est in locis diuersis cambiorum præbet facultatem variandi æstimationem accidentalem pecuniae. lib. 2. pag. 57. vbi indigentia duplex notatur, cum coroll. Mercati. ibid. & sequent.
- Campforum dantium ad cambium abundantia, & penuria duplex. ibid. 57
- Cambienda pecunia quanto subest maiori periculo tanto magis cambij pretium auget. ibid. 57. vbi notatur periculum duplex. ibid. & seq.
- Campfores ob tres causas omnes, vel singulas in cambio possunt licitè recipere lucrum, scilicet ob absentiam, & præsentiam pecuniae, & ob diuersum eius valorem legalem, & ob eius æstimationem accidentalem lib. 2. pag. 58
- Campforibus in cambio tituli concedentes lucrum referuntur, vbi sit satis obiectiõni Soti, quæ solum verificatur in secundo cambio. ibid. & seq.
- Campfores ex sua parte aliquando habent duos titulos concurrentes ad lucrandum, & vnũ ad perdendum, vbi exemplificatur concursus primus causarum lucri. ibid. pag. 59
- Campfores dantes ad cambium duobus titulis aliquando lucrantur, nullo à iõ periendo, quod exemplo declaratur. ibid. 59. vbi ponuntur exempla triplicis concursus causarum cõcurrentium in cambio. ibid. & sequent.
- Cambientes à Metina in Flandriã, & à Flandria in Metinam cum sit eadem distantia quomodo lucri variam obseruant rationem. ibid. pag. 60. vbi soluitur argumentum quo se torfit Sotus.
- Cambia ab Hispali ad Romam eandem rationem seruant, quam dictum est obseruare cambia à Metina in Flandriam. lib. 2. pag. 61
- Campfores variam æstimationem pecunieg obseruant in cambio, quia non est taxata, prout est merx per legem, sed prout est pretium aiarum rerum. ibid. vbi tangitur alia Solutio Syluestri.
- Cambium differt à mutuo, quia in mutuo idem in specie, & quantitate restituitur non sic in cambio. ibid. vbi duplex valor

- numorum proponitur, scilicet legalis, & accidentalis. ibid.
- Cambij æqualitas qualiter fiat. ibid. vbi in solut. ad 5. explicatur, an pecunia mutua ta aũta in valore per pragmaticam cum accessione lucri sit restituenda. ibi. 62
- Cambium quomodo differt à mutuo, quo ad lucrum & interesse accipiendum. ibi. in solut. ad 6. vbi in solut. ad 7. mutuum dupliciter fieri notatur, quod exemplo declaratur. ibid. & seq.
- Campfor anticipatè dans pecunias ad cambium non intendit eas mutuare, sed ad cambium dare. in solutione ad 5.
- Cambium primæ speciei finis est subuenire necessitati vtriusque cambientis, secundè verò necessitati dantis pecuniam, tertie autem finis est subuenire necessitati recipientis. ibid. pag. 64
- Cambia hæc quomodo differant quo ad utilitatem inde resultantem, & in quem magis referret. ibid. pag. 65
- Cambium tertij generis 3. sunt conditiones in genere, scilicet, quod sit verum, voluntarium, & iustum. ibid. & seq. ad veritatè autem huius cambij attinet, vt fiat ad instantiam recipientis pecuniam. pag. 65
- Campforum fraudes recententur, dum congerunt pecunias, vt pro libito cambiant, quia gabel adores solent compelli. lib. 2. pag. 65
- Campforum violentia notatur, dum inter se conspirant ad monopolia, quo augeant prætia cambiorum. ibid.
- Campforum violentia notatur, qui compellunt recipientes pecuniam ad eam restituendam in loco, vbi vberioris lucri spes eis aridet. ibid.
- Cambiorum pretium quale sit iustum. ibid. & seque. & quomodo pretium commune hic sit iustum, & quale hoc sit. lib. 2. pa. 66
- Campfori quomodo innolescat pretium, seu interesse, quod alibi currit communiter ad literas visas. lib. 2. pag. 66. vbi illucidatur regula deferuiens ad cognoscendum pretium iustum cambij. ibid. & seq.
- Campfores à regula obseruanda in pretio, & interesse soluendo quatuor modis solent diuertere. lib. 2. pag. 67
- Campfores solent recambiando prædictam regulam præterire. lib. 2. pag. 66. vbi forma mala recambiorum recententur. ibid. & seq.
- Cambium tertie speciei tripliciter diuiditur, scilicet. 1. ex parte lucri. 2. ex parte temporis. 3. ex parte termini, idest, loci vbi celebratur. lib. 2. pag. 68
- Cambia equalia duplicia, vbi corollariè inferuntur, quænam sunt, quæ celebrantur cum lucro, & quæ cum iactura. lib. 2. pag. 69. vbi satis fit difficultati. ibid.
- Cambiorum æqualitas quomodo consideratur. ibid.
- Cambij tripliciter consignatur tempus, scilicet, ad visas literas vel ad præfixum terminum, vel ad solutionem in aliquibus nundinis. ibid. & seq.
- Campfores prolongationem maiorem temporis faciendõ, quando excusentur ab vstra. lib. 2. pag. 69
- Cambium tripliciter diuiditur ex parte loci. 1. ex nundinis, ad nundinas. 2. ex nundinis ad ciuitatem. 3. ex nundinis ad nundinas intra eundem populum. ibid. & seq.
- Cambia an exerceri licitè possint de loco ad locum intra idem regnum, & an sic intra idem regnum cambia primi, & secundi generis sint licita. lib. 2. pag. 69. quid lex humana circa hoc sanxerit. vbi aduerte quod hic consuetudo est attendenda, dum non est mala. lib. 2. pag. 71
- Cambium primi generis exerceri posse intra regnum. extra controuersiam est imo etiã sic cambium secundi generis cum interesse intra regnum exerceri potest. ibid.
- Cambium tertie speciei an de nundinis ad nundinas exerceri possit, vbi securius esse admonetur ex nundinis ad loca, vbi nundinæ non celebrantur. lib. 2. pag. 72
- Cambire de nundinis ad nundinas etiam si in diuersis populis celebrentur res est subiecta periculo. ibid.
- Cambire à nundinis ad nundinas eiusdem loci cum lucro an sit licitum. ibidem. pag. 72 vt fit cum magnatibus.
- Cambiendi cum lucro vsus malus ex nundinis ad nundinas intra eundem locum sicut solent aliqui campfores vt cum rege recipiente ad cambium pro occurrentibus necessitatibus supplendis. ibid.
- Cambia cum regionibus ficta, vt commentitia sunt refutanda. ibid. & seq. vbi consilium salubre datur à Nauarro diuitibus mutuauitibus regi pecuniam, cum qua nõ erant negotiaturi. ibid. pag. 73
- Cambium siccum, quid secundum aliquos, &

in qua significatione capiatur hic à doctore. lib. 2. pag. 74

Cambio sicco cambiètes triplici genere fallaciæ vti solent. ibi. & seq.

Campfores ipsi an possint pro recipiente hic ad cambium correspondere alibi signare. pag. 75. ubi affirmatiua pars probatur, & declaratur exemplo. ibid.

Campfor an possit recipienti hic pecuniam consignare correspondere, qui pro recipiente alibi correspondeat proprijs pecunijs ipsius campforis. lib. 2. pag. 75

Campfor, neque correspondor ab eo pro recipiente signatus alibi correspondere non potest proprijs pecunijs campforis, aut nomine eius quæritis hoc est tutius dicere secundum Garciam, licet eius rationes nõ tam clarè id probent. ibid. & 76

Campfori, vel recipienti ad cambium an sit soluturus pecuniã, qui correspondoris nomine proprio, vel recipientis ad correspondendum eam conquisiuit. ubi inferuntur. 3. corollaria. lib. 2. pag. 77

De intelligentia extrauag. Pij V. super cambia.

Cambia sicca extrauagans, Pij V. damnat. lib. 2. pag. 78. & quid ad veritatem cambij requiratur. ibid.

Cambio tertij generis deseruiens generalis Regula contra Albornoziũ statuitur. lib. 2. pag. 78. ubi quando hic distantia loci reducatur ad distantiam temporis.

Campfor dans pecuniam ad cambium, an debeat necessario esse animo paratus ad recipiendum eam in alio loco. lib. 2. pag. 79

Campfor an possit dare ad cambium ei, qui scit, alibi non posse sibi correspondere, nisi iterum accipiat ad cambium. lib. 2. p. 79

Cambia realia non aliter exercenda quam pro primis nundinis, ubi illæ celebrantur, vel ubi non celebrantur nisi iuxta extrauagantem Pij V. lib. 2. pag. 80. ubi quænam dicantur primæ nundinæ declaratur.

Cambio soluendo in nundinis tempus dupliciter solet assignari. lib. 2. pag. 80. ubi notatur intelligentia extrauag. Pij V. & seq.

Campfores triplici de causa concedere solent longiores terminos solutionum. ibid.

Cambiendo ad distantes tempore nundinas an auctius interesse expeti possit. lib. 2. pag. 81

De cambijs quo ad pretium.

Cambiorum pretium an iste adaugeat abundantiam recipientium ad cambia causata ex eo quod ad maiorem distantiam temporis cambitur. lib. 2. pag. 81. ubi Sotus dissentit à Caietano, et à Metina complu. ibid. et seq.

Cambiorum pretium an iustè auget pecuniæ penuria causata ex monopolio originaliter conflato à campforibus. lib. 2. pag. 82. ubi modificatur sententia Nauarri.

Cambium ad literas visas est Regula, per quam taxandum est pretium iustum cambiorum. lib. 2. pa. 82. ubi satisfit arg. Caiet.

Campfores an ratione lucri cessantis possint capere aliquod interesse ex eo quod ad primas nundinas vel posteriores cambiant. ibid. et seq. ex eo, quod a primis nundinas, vel vltiores cambiant. ibid. et seq.

Campfores an, quia ad nundinas intercallatas cambiant, possint expetere lucrum cessans ubi variæ sententiæ Soti, Nauarri, et Cornelium ponantur, et tandem sententia authoris. lib. 2. pag. 83

Campforibus facere pactum de interesse certo lucri cessantis extrauagans Pij V. vetuit ad examinandas vsurarias fraudes. ibi. ubi sententia Nauar. non admittitur vera nisi cum limitatione. pag. 84

Campforibus conuentione lucri cessantis prohibita est, et an locum habeat in alijs contractibus, scilicet, in mutuo. ibid. et sequ. ubi soluitur quando à principio posita. ibid. 84

Cambiendi vsus receptus in Italia et in alijs orbis partibus an sit licitus. ibid. et sequ. ubi varia exercitia cambiorum referuntur. pag. 85

Cambiendi vsus qui inoleuit in fine nundinarum Galliar, Belgiar, Hispaniar, an sit licitus. lib. 2. pag. 85

Cambia instaurandi vsus in fine nundinarum an sit licitus. ibid. et sequ. ubi respondetur ad duplicem casum, quem perperam Nauarrus reducit ad 5. cambium, et ad tertium. lib. 2. pag. 86. et 87

Cambiorum vsus prædicti si sunt saluandi, quomodo saluari possunt. lib. 2. pag. 87. et quomodo saluari possunt cambia illa frequentia à Metina ad Vlisippone, et ab Vlisippone ad Metinam. ibid.

CAMB.

Cambiendi vterque vsus, & casus, ad quam speciem cambij est reducendus. ibidem. & 87

Cambium de quo Nauarrus se ait fuisse interrogatum, scilicet, de Hispano dante Roma centum cum interesse soluenda in Hispania, ubi affirmatiuè respondetur. lib. 2. pag. 88

Cambire an liceat nummos eiusdem ponderis & numeri, valoris tamen diuersi in diuersis regionibus. ubi explicatus Sotus. lib. 2. pag. 89

Cambiens primo genere cambij, & si sit primo rogatus non potest accipere interesse ab ignoranter eum rogante secundum Garciam, & Mercatum contra Sotum. libr. 2. pag. 91

Cambire an liceat pecuniam inferioris gradus citra compensationem. lib. 2. pag. 93

Cambire ac liceat pecuniam in vna provincia vt ea in alia rependatur, ubi propter raritatem metalli pluris æstimatur. ibid.

Cambire an liceat mille aureos redhibendos pretio cambiorum nundinarum primarũ. ubi explicatur Sotus. ibid.

Cambium, quod dicitur verum simul, & fictum, quod Armilla ex mente Caietani sic illud vocat non est dicendum verum, & fictum simul, sed potius fictum, & fictum. lib. 2. pag. 90

Campforibus proponitur regula generalis Syluestri seruanda, ubi tandem apponitur salubris admonitio erga campfores. ibid.

De census contractu.

Census quid sit, & de eius varia acceptatione. lib. 1. pag. 254

Census est duplex, scilicet consignatiuus & referuatiuus. lib. 1. pag. 254

Census alius est fructuarius, alius pecuniarius. lib. 1. pag. 255

Census consignatiuus potissime diuiditur in censum personalem & realem. ibidem. & seq.

Censum personalem an quis iustè emere possit. lib. 1. pag. 255. pro parte affirmatiua positus. 6. argumentis tandem variantibus doctoribus negatiua pars statuitur tenenda. lib. 1. pag. 256. 257

Census personalis disputatio tres ingerit species difficultates. lib. 1. pag. 257

Census personalis supra solam personam constitutus, & non supra rem fructiferam an sit iure naturali prohibitus. ibidem. & sequent.

Census personalis cuius pensio pro tempore creditur excessura sortem pretij probabiliter asseritur esse vsurarius. ibid. ubi probato hoc quadrupliciter solutiones Soti in contra Redarguuntur. lib. 1. pag. 260

Censuarius non potest emere pensionem pecuniariam non fundatam in re fructifera, & quare. ibid. quia res emitur dum ius eius emitur, & pecunia non est emibilis propriè. ibid. ubi fit satis obiectioni. lib. 1. pag. 260

Census personalis quare sit prohibitus, ubi aperitur totus disputationis neruus. lib. 1. pag. 260

Censum personalem rationes reprobantes octo superadduntur, quæ sunt Nauarri præter eas, quas adducit author, optimas rationes. lib. 1. pag. 261

Censum personalem licere argumenta probantia, quæ quinque sunt soluuntur. lib. 1. 261. ubi differentia obligationum personalium, & realium in contractibus tangitur. lib. 1. pag. 263

Censui reali hypothecata possessio non est propriè pignus, at hypotheca. libr. 1. pag. 263

Censum emens an emat possessionem, ipsam supra quam fundatur census. lib. 1. pag. 263

Census realis secundum aliquos Doctores tres contractus implicat, scilicet emptio- nis fructus, & redemptionis eorum, & fortium. ibid.

Census personalis an interdicatur per 3. extrauagantes scilicet Martini, & Calixti, & Pij V. ibid. & seq. ubi concluditur vtroque iure censum personalem esse prohibitum. lib. 2. pag. 363

Census personalis vitalitiuus an sit licitus, quando constituitur super vitam alicuius personæ ea vita durante. lib. 1. 264. & seq. ubi distinguitur duplex census vitalitiuus, & perpetuus. ibid.

Censum temporalem cum tempore certo, & determinato institutum emens an aliquid ultra capitale per id tempus possit recuperare, ubi variant Doctores. 265

Census determinati temporis si constituitur supra solam personam principaliter licet

licet alia pro eo obligentur bona sit licitus, si pensiones capitale excedant. *ibid.* & seq. vbi redarguitur opinio Mering Sal- man. *lib. 1. pag. 266*
 Censur determinati temporis fundatus supra possessionem cuius pensiones capitale excedunt an sit licitus. in 3. conclusione. *lib. 1. pag. 266. 267*

De censu vitalitio.

Census vitalitius durans solum per vitam constitutus supra solam personam an aliquo iure naturali, vel positio sit prohibitus. *lib. 1. pag. 267.* vbi ponitur exemplum: census vitalitij, & quod non sit mutuum ostenditur. *ibid.*
 Census vitalitius supra personam fundatus potissimum inaitur contractui sortiu. *ibidem.*
 Census vitalitius personalis non est iure naturali prohibitus, si contrahentes æquali forti se exponant soluendi vel recipiendi magis, vel minus quam sit capitale. *lib. 1. pag. 267. 268*
 Census vitalitij personales, qui instituuntur communiter de facto sunt iniusti, & presumptionem præ se ferunt vsuræ. *ibid.*
 Census emptio ad vitam de se non est mala secundum Sylu. *lib. 1. pag. 268*
 Census vitalitius personalis an aliquo iure diuino, vel humano, vel naturali sit prohibitus, & an sit comprehensus sub censibus prohibitis per Pium V. fundari nisi in re fructifera. *lib. 1. pag. 269.* & quare de se sit licitus.
 Censum vitalitium tria argumenta impugnantia soluuntur *ibid.* & quod in eo seruanda est æqualitas. *lib. 1. pag. 270*
 Census vitalitius an sit contractus ille, vbi quis dat monasterio exuberantia bona, vt à monasterio per vitam aatur. *lib. 1. pag. 269.* Vbi notatur, quod in censu vitalitio pecunia non parit fructum certum, sed incertum. *lib. 1. pag. 269*
 Census vitalitius inicus cum pacto, quod à venditore possit redimi, quo pretio sit redimendus. *pag. 270*

De censu reali redimibili.

Census realis redimibilis contractus an sit licitus. *lib. 1. pag. 270.* vbi ponuntur.

6. argumenta in contra causa illucidandæ. quæstionis. *lib. 1. pag. 270*
 Census realis redimibilis exemplum, quomodo scilicet contractus eius exerceatur. *lib. 1. pag. 270. 271*
 Census realis redimibilis ad quem contractum reducatur, vbi concluditur ad contractum emptionis, & venditionis reduci. *lib. 1. pag. 271*
 Census contractus cum reducatur ad emptionem, vel venditionem, quid nam in eo emittitur, inquiritur. *ibid.* vbi opinio Albornoziij vt pote ingeniosa approbatur & satisfit obiectioni in contra. *lib. 1. pag. 272*
 Census contractus dum inicitur, ius exigendi pensionem emittitur, quæ opinio est magis consona iuri, & communis. *lib. 1. pag. 272.* vbi probatur, & satisfit obiectioni in contra. *lib. 1. pag. 273*
 Censuialis pensio pecuniaria non emittitur, ut pecunia est, sed in quantum æquiualeter est fructus, cuius loco succedit. *lib. 1. pag. 273. & 274*
 Censuialis pensio pecuniaria quare iam successit loco fructuum, qui erant reddendi ex possessione fructifera. *ibid.* ubi soluuntur argumenta in contra. *lib. 1. pag. 274*
 Censuales fructus non utcumque sed vt pecunia iam æstimati, & venditi periculo venditoris census manent, & non periculo censuarij. *lib. 1. pag. 274*
 Census redimibilis contractus multa consideranda exigunt, quæ à parte rei contra Garciam non considerantur. *lib. 1. pag. 275*
 Censuarius non videtur emere fructus census indeterminate contra Garciam. *lib. 1. pag. 275*
 Census contractus quomodo, si sit iustus, inclinatur æquè in commodum vtriusque contrahentis. *lib. 1. pag. 276*
 Census emptio cum pacto de retrovendendo sublata facultate redimendi ante tale tempus, vel post tale tempus an iure natura sit illicita. *ibid.*
 Census contractus an sit emptio fructuum, & an pretium eius debet æquiualetere possessioni reddenti fructus proportionabiles ad pretium. *lib. 1. pag. 276*
 Census ab emptore secundum Albornoziij (cuius opinio est planior, licet non tam consona iuridicæ phrasi) emittitur possessio fundans censum *ibid.*
 Censuialis pecunia, quæ soluitur in censu, quomodo emi possit. *lib. 1. pag. 277.* & an possessio

possessio supposita censui debeat æquiualetere pensionibus. *ibidem.*
 Census non potest emi nisi numerata pecunia, & non ad creditum contra Soru. *lib. 1. pag. 277*
 Censum emens an stando in iure positio in pretium eius conferre possit possessionem æstimatam suo pretio. *ibid.* & seq.
 Census contractus differt à contractu emphiteotico. vbi tres assignantur differentia. *lib. 1. pag. 277*

Pro censu redimibili creando statuitur extrauagans Pij V.

Censibus redimibilibus constituendis formam tradens extrauagans Pij V. quæ incipit, cum onus, proponitur ad literam *lib. 1. pag. 278*
 Censibus institutis quæ vitia cauere debent. ubi proponuntur. 6. vitia in institutione tali cauenda, vt pote per extrauagantem Pij V. prohibita. *lib. 1. pag. 280*
 Census contractum Petro Ancharrano impugnantis respondetur, & satisfit eius obiectioni. *ibid. pag. 280. & 281*

De conditionibus census.

Census redimibilis emptionem conditiones iustificantes. 7. aut 8. secundum alios sunt, & an sint necessariae examinatur latè vbi variant Doctores. *lib. 1. p. 281*
 Censum redimere si obligetur uenditor, quado emptor voluerit etiã accepta pro hac obligatione recompenſa talis contractus non licet quia hic interuenit mutuum virtuale cum usura. *ibid. pag. 281.* & seq.
 Censui redimibili apponendæ ex iure conditiones an possint tolli, vel recompenſari ex pretio diminuto vel aucto. *ibid.* & seq.
 Census redimibilis prima conditio quænam sit, & quomodo sit intelligenda. *lib. 1. pag. 282.* vbi censui supponendam esse rem immobilem fructiferam, ostenditur. *lib. 1. pag. 282*
 Census redimibilis secunda conditio examinatur, scilicet, quod sola res illa fructifera, & non alia bona specialiter censui hypothecata maneat. *ibid.* & seq.
 Censui hypotheca specialis an exigere possit quæ plures fructus afferat, quam sit census qui supra ipsum creatur. *lib. 1. pag. 283*

Census emptor an præter specialem hypothecam fideiussorem, vel aliam impignorationem ad eiusdem census securitatem possit exigere. ubi ponitur obiectio. *lib. 1. pag. 283. & 284*
 Censum ementes an fideiussorem, & pignora possint exigere & ex 4. causis hoc consideratur. *lib. 1. pag. 284*
 Censui emptor causa assicurandi hypothecam specialem fideiussorem, aut pignora exigere non potest. *lib. 1. pag. 284.* ubi notatur, quod non licet uirtute talis emptionis hoc quidquid sit aliunde.
 Censum ementes consuetudo non excusat, quæ nunc inoleuit grauandi scilicet venditoris bona pro perpetuitate specialis hypothecæ census seruanda. *lib. 2. p. 284*
 Censui redimibili ex sua natura nõ repugnat quod præter hypothecam specialem fideiussores, & pignora pro securitate soluendæ pensionis exigantur. *lib. 2. pag. 284*
 Censui emptores in Valentia paciscentes, vt intra quadriennium alia specialis hypotheca sibi assignetur, an excusentur ab iniustitia. *lib. 1. pag. 285.* & seq. ubi responsio Garcie subnotatur tanquam iuri pontificio parum consona. *lib. 1. pag. 286.* & seq.
 Censui venditorem obligare, vt sit Valentie ad intra quadriennium aliam assignandam specialem hypothecam stando in iure naturali suspectum de usura uidetur. *lib. 1. pag. 286.* vbi sententia Garcie notatur esse contra extrauag. Pij V. *ibid.* & seq.
 Censui emptor cum dubius est, an hypotheca, quæ supponitur censui est grauata alio censu, quomodo suæ indemnitati possit cauere. *lib. 1. pag. 287*
 Censui emptor duos speciales hypothecas supponendas. censui singulas per se sufficientes expetere a uenditore non potest. *ibidem.*
 Censui redimibilis tertia conditio scilicet æqualitas pretij ad quem finem exigatur. *lib. 1. pag. 288*
 Censui redimibilis pretium quod nam sit competens & iustum, ubi respondetur per duo dicta. *ibid.*
 Censui antiqui an possint minoris emi, quam taxat illa lex noua scilicet 14. pro uno. ubi uariant Nauarrus, & Metina. *lib. 1. par. 288*
 Censuum redimibilium si modo pretium augetur per regem ad 20. pro uno, vel ad 28. pro

18. pro uno pensionis annuæ an census an
 tiqui minoris pretij, an essent hoc pretio,
 uel antiquo redimendi. *ibid* & seq.
 Censum ante pragmaticam eorum augere
 pretium empti pecunia credita quo pre-
 tio post pragmaticam sint soluendi, ubi sa-
 tisfit obiectioni. lib. 1. pag. 289
 Censum antiquum minori pretio creatos sci-
 licet, ad 14. pro uno, uel 18. pro uno an
 rex per nouam pragmaticam reducere pos-
 sit ad 20. pro uno. lib. 1. pag. 291
 Censum redimibilem an non obstante taxa ma-
 iori pretio uendi possit. *ibid*.
 Censum redimibilem pretium quomodo sit tra-
 xandum, ubi nulla uigeret in obseruatione
 taxa legalis, & de regulari eius pretio.
 lib. 1. pag. 291
 Censum perpetui, & irredimibilis pretium cum
 non est æstimatum, quomodo sit æstimandum.
 ubi uariant Doctores. lib. 1. pag. 291.
 & pag. 292
 Censum redimibilem 4. conditio, scilicet quod
 pretium eius statim numerata pecunia sol-
 uatur, an sit necessaria in conscientia. lib. 1.
 pag. 292. ubi uariant Sotus, & Nauarrus.
ibid. & 293
 Censum empti solutio quibus rationibus faci-
 enda est pecunia de presenti numerata.
 lib. 1. pag. 294
 Censum emens an in eius pretium possit da-
 re iocalia, uel prædia suo pretio æstimata.
 lib. 1. pag. 294
 Censum annui pensio an in alijs fructibus sci-
 licet uino tritico, et oleo constitui, et sol-
 ui possit. lib. 1. pag. 294
 Censum an consignare possit primogenitum
 supra bona suæ primogenituræ, dum ma-
 gnam summam dotis maternæ non soluit.
ibid.
 Censum pensionem soluendam uenditori an
 imponere possit emptor super rem ab illo
 emptam pro parte pretij, quam non est sol-
 uendo, ut usus inuexit. *ibid*.
 Censum pensio an possit augeri ex pensioni-
 bus iam excursis emptori census non solu-
 tis. lib. 1. pag. 295
 Censum redimibilem conditio. 5. tria continet,
 et potissimè quod census redimi possit per
 totum, uel per partes pro libito a uendito-
 re, et quando facultas redimendi necesse
 est maneat apud uenditorem. lib. 1. p. 295
 Censum redimibilem an redimi possit per to-
 tum, uel per partes, ubi uariè loquuntur

Doctores. *ibid*. et seq.
 Censum an redimi possit iustè per partes exa-
 minatur, ubi positus argumentis in contra,
 et præmissa distinctione trimembri per plu-
 res conclus. respondetur ad questionem.
 lib. 1. pag. 296. et 297
 Censum redimibilem redimere per partes
 non est illicitum imò leges uidentur hoc
 approbare, licet pacisci, ut per tales quo-
 tas, et non per minores redimatur. lib. 1.
 pag. 296
 Censum ementes a pauperibus an pacisci pos-
 sint cum eis, ne redimant eos per partes
 non augendo pretium. lib. 1. pag. 297
 Censum emens a diuitibus an augere debeat
 pretium, si obligat eos ad non redimendū
 per partes, sed in totum conclusione 4.
 lib. 1. pag. 298
 Censum, quod non possit redimi per partes,
 sed in totum solet apponi in multis scri-
 pturis dum contrahitur. lib. 1. pag. 298.
 et 299.
 Censum redimibilem an possit redimi per par-
 tes. *ibid*. et seq. ubi sensus duplex in quo
 extrauagans Pij V. solet explicari circa
 hoc proponitur. lib. 1. pag. 298
 Censum an redimendus sit per totum ubi nõ
 præcessit pactum redimendi eum per par-
 tes. lib. 1. pag. 299
 Censum contractus etiam si sit cum pacto de
 retrouendendo differt ab alijs contracti-
 bus etiam cum simili pacto initis. lib. 1.
 pag. 300
 Censum conditio, quod possit à uenditore re-
 dimi, ubi uoluerit, an sit necessaria, ubi po-
 nitur sententia Soti et sententia aitoris.
 lib. 1. pag. 300
 Censum ista conditio scilicet quod possit à
 uenditore redimi ubi uoluerit triplicem
 fieri pactionem uetat. lib. 1. pag. 300
 Censum conditio sexta scilicet, quod uendi-
 tor census ad eum redimendum astrictus
 non maneat, est necessaria de iure natura-
 li, quia tollit mutuum cum lucro, & solu-
 tur arg. in contra. lib. 1. pag. 301
 Censum conditio. 7. scilicet, quod possessione
 perempta extinguatur census est necessa-
 ria in utroque foro contra Sotum. lib. 1.
 pag. 301. ubi id probatur duabus ratio-
 nibus, respondetur ad arg. in contra. lib. 1. 302.
 & 303
 Censum uenditor, & eius bona ad pensionem
 census soluendam obligari possunt, non ta-
 men

men ultra durationem hypothecæ fundan-
 tis censum. lib. 1. pag. 304
 Censum redimibilem contractus differt à con-
 tractu conductionis fructuum. lib. 1. & seq.
 Censum extinguatur pro parte, pro qua extin-
 gui contingit eius hypotheca specialis,
 quia in tali hypotheca fundatur uelut ac-
 cidens in subiecto. *ibid*.
 Censum perpetuus, & irredimibilis an hanc
 admittat conditionem scilicet, quod extrin-
 sea eius hypotheca specialis pro toto uel
 pro parte, sic & ipse pro parte, uel pro to-
 to extingatur. lib. 1. pag. 305
 Censum. 8. conditio, scilicet, quod possessio
 fundantis censum tantum fructus afferat
 quotannis, quantum est quota pensionis
 census, an sit necessaria. lib. 1. pag. 306. unde
 inferuntur duo corollaria. lib. 1. *ibid*.
 Emptor census, an quia concedit licentiam
 uenditori alienandi hypothecam census
 possit recipere laudemium. lib. 1. pag. 307
 Censum emptor an omnia bona uenditoris
 census etiam si amplissima sint, possit sibi
 addicere in pignus taliter, quod alienari
 non possint. lib. 1. & seq.
 Censum emptor non potest pacisci de interes-
 se lucri cessantis aut quod ob moram sol-
 uendi uenditor amittat possessionem cen-
 sus aut eius partem. *ibid*.
 Censuum emptoribus præbetur consilium,
 ut extrauagantes pontificum Martini, Ca-
 lixti, & Pij V. seruent. lib. 1. pag. 307
 Censum perpetui hypotheca specialis ut per-
 petua sit oportet. *ibid*. & seq. ubi traditur
 lex 65. Martij condita anno 1528. de pe-
 na grauantium aïo censu possessionem iã
 alio censu grauata. *ibid*.

De commodati contractu.

Commodatum quid sit, & de eius dif-
 finitionis explicatione. lib. 2. pag. 219
 Commodati contractus an inter contractus
 bonæ fidei connumeretur, & quoniam sint
 contractus bonæ fidei. lib. 2. pag. 220. &
 uerba dubia in contractibus contra quem
 interpretanda sunt. *ibid*.
 Commodati contractus an transferat domi-
 nium rei commodatæ in commodatariū,
 ubi referuntur. 3. contractus, per quos nõ
 transfertur dominium. lib. 2. pag. 220
 Commodati contractui quoniam sunt, quæ

conueniunt, ubi notantur ei tria conueni-
 re. *ibid*.
 Commodatarius, qui misit rem commoda-
 tam sibi ad dominum illius per nuntium,
 si perijt in itinere an ad ea tenetur. lib. 2.
 pag. 221. ubi distinguitur de casu fortuito,
 uel de culpa interueniente. *ibid*. ubi ponit-
 tur differentia inter mutuum, & commo-
 datum. *ibid*.
 Commodare quis possit, aut cui possit com-
 modari. lib. 2. pag. 221. & an pupillus pro-
 pria autoritate possit accommodare rem,
 & an teneatur de sibi commodato. lib. 2.
 pag. 222
 Commodatarius an possit de re commoda-
 ta debitum sibi ab accommodante recom-
 pensare, ubi affirmatiua quæ est commu-
 nis, & Nauarri admittitur, & probatur cõ-
 tra Garciam. *ibid*. & seq.
 Commodatus equus an possit retineri in pi-
 gnus. lib. 2. pag. 223
 Commodatarius, qui iurauit restituere rem
 commodatam, an possit eam retinere in
 recompenam debiti liquidi, ubi responde-
 tur ad obiectionem Garcia. *ibid*.
 Commodantis finis differt à fine deponentis
 rem tuam apud depositarium, ex quo sine
 elicitur ratio quare ius in deposito com-
 pensationem non admittit. lib. 2. pag. 224.
 ubi responderetur ad obiect 3. & ad l. Hispani-
 cam. *ibid*.
 Commodator an ante tempus expletum cum
 damno commodatarij possit reuocare à se
 commodatum ubi causa illudicandæ que-
 stionis ponuntur pro negatiua argu. 4. lib.
 2. pag. 224. ubi glossatur Nauar. & contra-
 ria opinio Sylue. & Garcia defenditur.
 Commodatarius gratia concessa non est in
 eius dispendium retorquenda. lib. 2. p. 226
 Commodata res non ad certum usum, ne-
 tempus an reuocari possit cum dispendio
 commodatarij. lib. 2. pag. 226. & an reuo-
 care præcarium cum damno magno præca-
 tarij sit solum contra charitatem, ut ait
 Garcia. *ibid*.
 Commodare an liceat equum cum pacto, ut
 non reddatur ante tale tempus, ubi sol-
 uuntur obiectiones Garcia. lib. 2. pag. 226
 Commodatarius utens re commodata ad a-
 lium usum non sibi concessum, an teneatur
 ad restitutionem. lib. 2. pag. 293. ubi in-
 fertur corollar. circa casum Metinæ. lib. 2.
 pag. 227

Commodatarius an tenetur de rei commo-
data deterioratione. lib. 2. pag. 227. vbi
affertur Garciae contemperatur. lib. 2.
pag. 228

Commodatarius simul, & semel non potens
saluare res suas, & sibi comodatas an pos-
sit praefere suas, vbi subnotatur Respon-
sio Garciae. lib. 2. pag. 229. vbi ponitur do-
cumentum Syluestri vtile ad multa. ibid.
& Resp. ad obiect. Garciae. ibid.

Commodatarius an teneatur de casu fortui-
to, & de qua culpa teneatur. li. 2. pag. 230.
vbi definitur de casu fortuito, non teneri
nisi in tribus exceptis casibus, & an valeat
pactum generale de casu fortuito, & iura-
mentum illud validet. ibid. & seq.

Commodatarius morosus, an etiam in casu
fortuito, si pereat commodatum teneatur
de illo. ibi. vbi si non signatur tempus, quo-
modo sit intelligendum, & an monitio hic,
& in alijs contractibus requiratur. lib. 2.
pag. 231

Commodatarius seu alium debitorem, an
exceptio legitima, & etiam ignorantia prob-
abilis excuset a mora restituendi com-
modatum. lib. 2. 231. & an tunc interesse
damni sit restituendum, ibid.

Commodatarius an impotentia excuset a
mora restituendi commodatum. ibid. vel
interesse ex tali mora securum, vbi positus
obiectionibus datur vtilis decisio ad mul-
ta. lib. 2. pag. 232

Commodatarius, vel alius debitor, qui ex im-
potentia culpabili non potest restituere
commodatum, vel debitum, an cum pos-
sit, teneatur restituere etiam ad subsequuta
damna. ibid.

Commodati contractum, vel alios contra-
ctus contrahentes quando teneantur ad in-
teresse soluendum, vel non. lib. 2. pag. 233.
vbi traditur doctrina vtilis ad multa, &
quando poena illicitè apponitur, & de cõ-
tractibus poenalibus susceptis in 3. casibus.
ibidem.

Commodatarius vel debitor, qui non soluit
commodatum, vel debitum in tempore ex
impotentia, vel citra culpam an poenae cõ-
uentionali subiaceat. ibid. & seq. vbi va-
riant Doctores. ibid.

Commodati contractui vel alteri si fuit pa-
ctum appositum de aliquo soluendo a mo-
roso debitore in dubio, an iudicabitur po-
situm nomine poenae, vel interesse. lib. 2.

pag. 334. vbi notatur Garcia de rigore.
lib. 2. pag. 334

Commodatarius, vel alius quilibet debitor
an poenam conuentionalem in contractu
positam ante condemnationem soluere te-
neatur. lib. 2. pag. 234. & seq. vbi hic Na-
uarrus mutat sententiam, & respondet ar-
gumentis. ibid. & seq.

Commodatarius siue alius contrahens si
non intercessit a principio pactum de in-
teresse soluendo, si ex impotentia fuit in
mora, an illud restituere teneatur. lib. 2.
pag. 235. vbi assignatur differentia inter
impotentiam, & difficultatem. lib. 2. p. 236

Commodatarius seu debitor ex impotentia
non soluens in tempore, si sit inculpabilis
excusatur propter rationem Scoti. lib. 2.
pag. 236. vbi limitat author. dictata a se in
instructorio conscientiae. ibidem.

De qua culpa tenetur commodatarius.

Commodatarius, de qua culpa tenea-
tur, & an teneatur semper de leuissima.
lib. 2. pag. 236. & seq. vbi respondetur per
3. dicta. lib. 2. pag. 237

Commodati contractui an speciale sit, quod
in eo commodatarius de leuissima tenea-
tur, an verò alijs etiam contractibus id
quoque cõueniat. lib. 2. pag. 237. & an qui
teneatur de damno dato sua culpa leui,
quæ in foro conscientiae ad mortalem non
peruenit. ibid.

Commodans alicui rem vitiosam, an tenea-
tur de damno propter hoc subsecuto. ibi.
& quid si commodatarius non potuit vti
re commodata intra tempus signatum.
lib. 2. pag. 237

Commodatarius, vel depositarius allegans
res perditas fuisse an hoc probare tenea-
tur, & qualiter. lib. 2. pag. 238. & quomo-
do probatur, quando res comodata clan-
destinè perijt. ibi. & seq. quid si probetur
amissio rei, & contra allegetur dolus.
ibid. & sequ.

Contractus.

Contractus rationem an induant pro-
missio donatio in pignorat. lib. 1. p. 1

Contractus tria requirit, quæ ad illum ineun-
dum concurrunt. lib. 1. pag. 2

Contractum constituentia quot sunt, & quæ
lib.

De iudicibus, & custodibus iustitia.

lia quæ ad ipsum constituendum in com-
muni concurrunt, & essentialiter, & con-
petunt. lib. 1. pag. 2

Contractui venditionis, quid vt essentialiter
conueniat, & quid vt proprium accidens.
lib. 1. pag. 2

Contractus matrimonij metu graui etiam
consummati, an sit validus. lib. 1. pag. 243.
vbi disputatur vtum ratificetur per copu-
lam, vel cohabitationem. pag. 244

Contrahens qui iurauit contractui non con-
traire, an possit iudicium iudicis implo-
rare ad eius rescissionem vbi responderetur
per 2. dicta. vbi agitur quomodo iuramen-
tum intelligatur. lib. 1. pag. 245. & 246

De custodibus, & custodia contractu.

Vstos alicui rei pro qua culpa tenea-
tur, vbi notatur quod custos alicuius
rei tripliciter constituitur custos illius.
lib. 2. pag. 250. & seq. & an famulus videns
rem domesticam furto auferri de ea tenea-
tur. ibid. & 251

Custos librorum qui bideus dicitur an te-
neatur de libro in schola deposito si pe-
reat. lib. 2. 251. & an stabularius tradens
clauas deponenti res in stabulo teneatur
de re deposita, idem de nauta. lib. 2. pag.
252. & seq.

Custodiendo res in se depositas caupo, aut
stabularius, de qua culpa teneatur si pe-
reant. ibid. & an credendum sit dicenti in
facco deposito pecuniam reposuisse. ibid.

Custodire an teneatur equum eum condu-
cens quando eius dominus pro custodia
eius misit suum famulum. ibid.

Custodes exportandarum mercium, & vrbiũ
& montium an teneantur restituere acce-
ptum, & poenas in quibus condemnandi
essent delinquentes, si denunciati fuissent.
lib. 2. pag. 252

Custodes montium, piscationum venationũ
an quando excusentur non denunciante
quos delinquentes capiunt. lib. 2. pag.
254.

Custodes prædicti dissimulantes qualiter re-
stituere teneantur. li. 2. pag. 254. & an prin-
cipales negligentes circa custodiam viarum
teneantur restituere damna illata a latro-
nibus. & vnde illa restituent. lib. 2. pag.
254. & 255

Vstodes iustitiae quales sunt ex officio
iudicis, & ministri iustitiae poenam re-
mittentes in casu non concessio an tenea-
tur restituere. lib. 2. 255. & quid si poena
erat arbitraria. ibid. & directa inter iudi-
ces, & custodes. lib. 2. pag. 255

Custodes Sylluarum dissimulantes cum ex-
traneis vt cadant ligna an aliquid resti-
tuere teneantur. ibid. & an inficiatus in
iudicio veritatem teneatur ad id in cõ-
scientia in qua alias esset damnandus vbi
variant Nau. & Sot. ibid.

Custos dissimulans circa custodiam viarum,
& montium differt a fiscalimistro dissi-
mulante super executione legis poenalis.
ibidem.

Custodes rerum vt sunt magistri nauium, &
stabularii, & caupones an teneantur ex fa-
cto suorum famulorum. lib. 2. pag. 256. &
an teneantur de vulnere illato per famu-
lum. ibid. m. & pag. 256

Custodiendi infantis gratia si nutrix incen-
dit lucernam nocturnam, quæ combussit do-
mos etiam vicinas an teneatur de damno
ex tali incuria subsecuto. lib. 2. pag. 257

Custodia maioris gratia si nauta res meas
repositas in vna naui transtulit in aliam
vbi perierunt an teneatur mihi de hoc
damno. lib. 2. pag. 257

Custodientes res, & occultantes eas in ec-
clesijs, vel monasterio ne ob delictum cõ-
missum sequestrantur, an teneantur ipsi,
& huius occultationis conscij ad censu-
ras iudicis præcipientis eas reuelare re-
spondere. ibid. & 258

Custodibus fortalitorum signata tributa an
domini recipere possint quando iam eorũ
custodia cessauit. ibid. vbi posita Senten-
tia Cordubæ subiungitur sententia au-
thoris. ibid. & 258

Custos qui negant suo dolo, vel negligentia
amississe rem, an hoc probare teneatur.
lib. 2. pag. 258

Dammum emergens.

D.

Damni emergentis definitio. lib. 1. pag.
106

Damni emergentis recompensam expetendi
quan-

quando alicui ius competat. *ibid.*
 Damni emergentis prima conditio, scilicet, quod sit data vera causa illius damni exponitur. *lib. 1. pag. 107*
 Damni emergentis secunda conditio scilicet, quod quis illud patiatur favore, & causa alterius explicatur. *ibid.*
 Damni emergentis tertia conditio, id est, quod illud solutus de illo admoneatur explicatur. *liq. 1. 107. vbi soluitur obiectio contra hanc conditionem lib. 1. pag. 108*
 Damnum emergens, aut lucrum cessans morosus debitor post moram contingens, an teneatur soluere in casu in quo non fuit de eo admonitus. *ibid. & seq.*
 Damni emergentis quota ut recompensetur, quomodo sit taxanda, vbi respondetur per 3. dicta. *lib. 1. pag. 107*
 Damni emergentis recompensa quo tempore sit facienda, vbi autor aliquantulum dissentit a Garcia. *lib. 1. pag. 110*
 Damni emergentis recompensandi pactum tripliciter iniri potest. *lib. 1. 110. & an damni, aut lucri cessantis soluendi gratia, an pena licite apponatur. lib. 1. pag. 125*
 Damni emergentis, aut lucri cessantis iactura si ex euentu non tanta esse deprehendatur, quanta fuit quantitas poenae pro mota appositae, an integre sit poena exigenda. *ibid.*
 Damni emergentis, aut lucri cessantis, vbi ex mora nulla timetur iactura, an possit apponi poena si debitum in tempore signato non solvatur. vbi ponitur varietas opinionum, & sent. autoris, & sol. argu. *lib. 1. pag. 126. & 127*
 Damni emergentis, aut lucri cessantis interesse ob moram soluendi si creditor iam recepit an poenam quoque adhibitam contractui exigere possit, vbi refutatur sent. Garciae. *lib. 1. pag. 128*

Debitores.

Debitores decoquentes an damna dilationum sibi concessarum teneantur suis creditoribus recompensare, vbi respondetur per 3. dicta. *lib. 1. pag. 167*

De contractu depositi.

Depositum quid sit, & de eius diffinitione. *lib. 2. pag. 238. & depositarius*

pro qua culpa teneatur. *ibid.*
 Depositarius, an in aliquibus casibus teneatur de leui culpa, vbi signantur 3. casus, in quibus de leui culpa tenetur. *lib. 2. pag. 238. & 239. & adiicitur. 4. casus. lib. 2. pag. 239*
 Depositarius, an in aliquibus casibus possit etiam de leuissima culpa teneri, vbi tres signantur huiusmodi casus. *lib. 2. pag. 239*
 Depositarius quando teneatur de casu fortuito, vbi ponuntur casus fortuiti. 5. in quibus tenetur depositarius. *lib. 2. pag. 240.*
 vbi acceptatur sententia Victoriae, & statuuntur duae regulae generales conducentes ad multa. *lib. 2. pag. 240*
 Depositor rei, an obligare possit ex apposito pacto depositarium, ut teneatur de casu fortuito, & an hoc liceat in conscientia. *lib. 2. pag. 241*
 Depositarius non potens saluare simul, & semel res proprias & depositas, si saluet suas an teneatur de rebus depositis perire vti. *ibid.*
 Depositarius qui in re sua fuit plus diligens quam communiter requirebatur, sed in deposito non plus, sed tantum an ad aliquid restituendum teneatur. *lib. 2. pag. 242*
 Depositarius alicuius rei si fiat religiosus, vel praelatus, vel clericus ecclesiae an pro tali deposito, si pereat ecclesia, vel monasterium teneatur, vbi respondetur per 3. dicta. *lib. 2. pag. 242. & 243.*
 Depositum quando censeatur versum in vtilitatem ecclesiae, vel monasterij, ut pro eo ecclesia, vel monasterium teneatur. *lib. 2. pag. 243. & quis probaturus est hoc. lib. 2. pag. 244*
 Depositarius vtens re deposita, an pro hoc deponenti recompensare teneatur, & an possit vti re deposita. *lib. 2. pag. 244. vbi respondetur per 3. dicta & satisfit obiectio- nibus. ibid. & 245.*
 Depositum an causa recompensationis retineri possit. *lib. 2. pag. 246. vbi posita sententia Garciae, & Nauarri respondetur ad quaestio. & satisfit obiectio- nibus, & an possit retineri pro expensis lib. 2. pag. 246*
 Depositario mortuo si eius haeres distrahat depositum, an teneatur domino deponenti. *lib. 2. pag. 247*
 Depositum, an, ex aliqua adiuncta conditione, conuertatur aliquando in aliam speciem contractus, vbi exponitur lex fori. *lib. 2. pag. 248*

Depositarius an fiat dominus rei depositae in casu, quo datur ei talis res iam pretio suo aestimata. *lib. 2. pag. 247*
 Depositarius pro sua voluntate, an vbi voluerit, & quando voluerit, possit renouare depositum. *lib. 2. pag. 247. & an sint aliquot casus excepti a regula in quibus depositum non est statim petenti restituendum. ibid.*
 Depositarius depositum, an teneatur restituere deponenti casu, quo deponentis bona propter delictum veniunt publicanda. *lib. 2. pag. 248. & quid si deponentis bona sint ipso iure confiscata, vbi agitur de lege poenali, & an ibi ante sententiam sint domini. ibid.*
 Depositum non est restituendum deponenti in 5. casibus numeratis a numero. *lib. 2. pag. 248. vbi ponitur definitio partitae. lib. 2. pag. 249.*
 Deponens rem suam apud depositarium, an clam possit eam ab eo subripere. *lib. 2. pag. 249*
 Depositam rem in nauis, vel in taberna, an teneatur tabernarius, vel magister nauis huius rei incens, si pereat restituere. *lib. 2. pag. 249. vbi respondetur per distinctionem, vbi specialis legis fori sit mentio, & de eius intelligentia. lib. 2. pag. 250*

De donationis contractu.

Donationis contractus quid sit, & de eius definitione. *lib. 2. pag. 259. & de eius diuisione, scilicet in donationem inter vivos, & in donationem causa mortis, & explicatio vtriusque. lib. 2. pag. 259*
 Donatio inter viuos tripliciter diuiditur scilicet in modalem, & in conditionalem, & absolutam. *ibid.*
 Donare potest omnis, qui rei est dominus, neque est prohibitus iure, vbi numeretur 20. genera personarum, quae iure prohibita sunt donare. *lib. 2. pag. 260*
 Donare quare non possit furiosus, cum sit suorum bonorum dominus. *ibid. & de prodigis, antequam detur eis curator, an bona sua donare, vel distrahere possint. lib. 2. pag. 261*
 Donare an possint, qui minores sunt 25. annis, & an efficax sit eorum donatio, si defacto donauerint. *ibid. vbi accessorie, an donare teneatur aliquid curator pupilli,*

pro alimentis matris, & sororis pupilli inquiritur. *ibid.*
 Donare enecnia magistro pupilli eius tutor more ciuitatis potest. *lib. 2. pag. 261. & donare quantum possit pupillus, dum in studio commoratur. ibid.*
 Donare potest pupillus, sine auctoritate curatoris, si ingrediatur religionem, omnia bona sua reseruata legitima ascendentibus, & descendentibus. *ibid.*
 Donatio a minore facta, dum vult ingredi religionem, an valeat, & quomodo post Concil. Trident. est facienda, ut fortiaur effectum. *lib. 2. pag. 262*
 Donatio minoris circumuallata iuramento, an obliget ad sui impletionem. *lib. 2. pag. 262. & quid iuxta leges partitarum est dicendum, & quid si minor, qui sic iurauit, excefferit 24. annos. ibid.*
 Donare an possit minor 25. annis bona castrensia, vel quasi castrensia. *lib. 2. pag. 263. vbi referuntur casus excepti, in quibus filius familias donare potest. ibid.*
 Donare an possit filius, qui iam excefferit 25. annos, ex bonis sua industria adquisitis. *ibid. & an filius familias donare possit peculium aduentitium, cuius proprietates, & usus fructus ex aliqua causa sunt sua. lib. 2. pag. 264*
 Donationem filij familias, qualis consensus patris confirmet. *ibid. & quid si filius donet patri. ibid. & an post legitimam aetatem, condere testamentum possint expectanti lege Hispania. lib. 2. pag. 265*
 Donare an possint filij causa mortis. *ibid.*

De Senis.

Donare an possint, seu aliquid in aliquo casu, vbi posita opinio rigorosa Nauarri additur pia opinio. *Soti. lib. 2. pag. 265. & quid de senis bello captis, & de alijs in Indis, & an elemosynam licite donent. lib. 2. pag. 265*

De Religiosis.

Donare an aliquid possit praelatus de bonis Conuentus sine licentia capituli, & in qua quantitate. *lib. 2. pag. 266*

Donare an possit religiosus 100 aureos collatos sibi ab amico, cum sola licentia generalis, vel prouincialis, si iam proprietates eorum in conuentum translata est. lib. 2. pag. 266

Donationes remuneratiuas faciendi de bonis, etiam translatis in dominium conuentus generalis, & prouincialis, per se facultatem possunt conferre. ibid. & seq.

De Prelatis Ecclesie secularibus.

Donare an aliquid, possint prelati Ecclesie non regulares, scilicet Episcopi, Archiepiscopi, & similes, & quid de Abbatibus, & Rectoribus. lib. 2. pag. 266

Donare priores in ordine predicatorum, an possint ex bonis sibi datis ab alijs sine licentia prouincialis, & in qua quantitate. li. 2. pag. 268

Donare religiosi an possint dum peregrinantur a suis conuentibus, & quantum, & quid si religiosus det librum alteri. ibid.

Donatio an sit valida, vel amissio pecunie in ludo, quam donabit religiosus foeminae amatrici, vel amissa in ludo ex consideratione, quod licentiam impetrat a prelate ad eam expendendam in quoscumque sibi placentes vsus. lib. 2. pag. 268

Donare an possint religiosi, qui aliqua exemptione gaudent de bonis a se acquisitis, ibi. vbi de 4. generibus religionum exemptorum iuxta Nauarum sit mentio. ibi. & seq. & de religioso Episcopo, an donare possit. lib. 2. pag. 262

De vxoribus.

Donare in elemosynam vxores, an possint aliquid, & quantum. lib. 2. pag. 270. casus vbi vxor potest donare licite, vel interdicitur donare. lib. 2. pag. 270. & an de bonis communibus, donare possit vxor. ibid. & seq. vbi positae obiectionibus respondetur. lib. 2. pag. 271

Donare an possit mulier ex bonis communibus suis parentibus, vel filijs ex alio marito genitis, quando maritus similiter donat suis. ibid. & quid si filij, & parentes vxoris laborent penuria. lib. 2. pag. 272. & an ad hoc requiratur licentia mariti. li. 2. pag. 273

Donare an possit suae nutrici aliquid mulier quae artulit magnam dotem, vbi soluntur obiectiones ex legibus in contra. ibidem.

Donare an possit uir de bonis communibus, iuxta leges Castellae. lib. 2. pag. 273. ubi agitur de quotidianis donationibus uiro- rum quamnam sint licite, vel quamnam sint in partem mariti computandae, vbi notatur aliqua pro casibus quotidianis, & quid si uir bona communia dissipauit. lib. 2. pag. 273

Donatio ob nuptias siue dos promissa a patre filiae, unde soluenda est. lib. 2. pag. 274. & an donatio facta filio, vni ex multis, an intelligatur esse melioratio in tertio, & quinto, & quid si talem summam excesserit. ibid. & seq.

Donare vxori in vestibus, & iocalibus in qua quantitate, possit uir iuxta leges Hispaniae, vel dare arrhas. lib. 2. 274. & an sponsa osculata post dimissa aliquid lucrari possit de sibi dono a marito donatis. lib. 2. pag. 274

Donatio remuneratoria si non fuit facta filio ratione seruitorum viuente patre, an post mortem patris ratione horum possit aliquid plus accipere ex bonis paternis, quam alij fratres non laborantes. lib. 2. pag. 275

Donare an censeatur pater expensas factas in bonis aduentitijs filiorum. ibid.

Donare an censeatur pater filiae vestes ornamenta, & iocalia, quae pro suo mundo muliebri contulit tempore nuptiarum. ibid.

Donare an possit pater, pro nuptijs filiarum, ultra quotam pretaxatam, per legem Matritiam. lib. 2. pag. 276. vbi ponitur regula probabilis tollens scrupulos. ibid.

Donare ultra quintam partem bonorum an possint parentes habentes filios legitimos, vbi limitatur Nauar. lib. 2. pag. 276

Donasse filijs an censendus sit pater 200. aureos, quos pro eorum delicto perfoluit, pro condemnatione homicidij, quo fuere dam- nati. lib. 2. pag. 277

Donasse an videatur pater filio illud, quod plus cum ipso insumpsit, quam cum eius fratribus. ibid.

Donationem, seu meliorationem in 3. & 5. factam filio, an reuocare possint parentes eius vsque ad proprium obitum, vbi respondetur affirmatiue iuxta legem Hispaniae. lib. 2. pag. 273

nia, & excipiuntur. 3. casus. lib. 2. pag. 278

Donasse an censeatur pater filio studenti libros, quos ei contulit, ita vt in legitima filij non sint computandi. ibid. & sequent. & an teneatur filius in sua legitima computare, quod pater eius in eius insumpsit studio. lib. 2. pag. 279

Donata sibi an possint accipere iudices, & officiales iustitiae, & an lex Hispanica prohibens accipere munera sit poenalis, an conuentionalis. ibid. & seq.

Donare an potest reus laesae maiestatis, & hereticus ante sententiam condemnationis. lib. 2. pag. 279

Donatio pro causa illicita est prohibita, & an acceptio pecuniae ob vitandum peccatum proprium, sit inducens restitutionem per repetitionem, vel antea. ibidem, & sequent.

Donare quantum, quis possit sine insinuatione, vel cum illa, & quid sit insinuatio. lib. 2. pag. 279

Donatio bonorum omnium non facienda, nisi gratia assumendi statum perfectionis secundum Diuum Ambrosium. ibidem, & sequent

Donatio hereditatis simpliciter facta, quae bona, & quot comprehendat. lib. 2. 281. & an sit valida, & quid si sic fiat causa mortis donatio, & an sit talis donatio reuocabilis. ibid.

De uisitatoibus.

Dona sibi data, an accipere, & tetinere possint uisitatores, & an legati ultra procuracionem possint accipere, & an prelati stipendia uisitationum possint accipere. lib. 2. pag. 281. & 282

Donatio excedens quingentos aureos sine insinuatione facta, an valida sit in foro exteriori, si iuramento firmetur, vbi respondetur per 4. dicta. lib. 2. pag. 282

Donatio omnium bonorum iuramento firmata, an sit valida, vbi sententiam Iulij Clari iuxta mentem D. Tho. limitamus. ibid. & seq.

Donatio facta Ecclesiae, omnium bonorum praesentium, & futurorum an valida sit. lib. 2. pag. 283

Donatio per quemcumque metum siue leuem siue grauem, an in conscientia sit nulla. ibidem.

Donatio facta solo voluntatis interiori actu an in conscientia sit valida, vt si animo suo solo Petrus Paulo donaret. ibid.

Donatio facta absenti expressis verbis, an sit valida ita, vt sine causa reuocari non possit. lib. 2. pag. 284. & quid si donatio fiat absenti notario, pro ipso absente stipulante, an sit valida. ibid.

Donatio facta solemniter absenti, & coram testibus, an sit reuocabilis ante acceptationem, & quid dicendum est de illa iuxta dispositionem Regis Alphonsi. lib. 2. pag. 285

Donatio an stando in iure communi, an nudo pacto perficiatur, & quid sit nudum pactum. ibid. pag. 285. an donatio remuneratiua perficiatur nudo pacto. lib. 2. pag. 286

De promissione.

Donandi promissio an in conscientia obliget, quando exprimitur causa. lib. 2. pag. 286

Donare qui promissit Ecclesiae aliquid, vel uouit (qui casus est quotidianus) possit ne talem donationem, vel votum reuocare. ibid. & seq. & quid si tale votum non fuit acceptatum, an possit commutari in aliud, & per quem. lib. 2. pag. 286

Donatio ad pias causas an valeat, quando non est, qui acceptet, & an donatio possit fieri absenti, per nuntium, vel per literas missas. ibi. & 287. vbi affirmatur, quod sic possit fieri absenti: sed non ignoranti. lib. 2. pag. 287

Donatio facta tacenti an valida sit. 284. ibi. & an donatio facta absenti coram notario possit reuocari. ibid. & quid si tradita sit iam res alteri, & quid si donans statim obijt, an possit reuocari per haeredes. ibid. & 289

Donatio facta absenti coram testibus, an possit reuocari secundum commune, vel secundum l. Regis Alphonsi. lib. 2. pag. 289

Donans an teneatur de euictione sicut, & venditor, vbi responderetur, quod non teneatur, nisi in duobus casibus. ibid.

De interpretatione donationis in dubio.

Donatio, vel legatio, vel oblatio in dubio quomodo sit interpretanda, ubi statuitur, pro hoc quaedam Regula generalis partitur. lib. 2. pag. 290

Donare pecuniam Ioanni an Petrus sit praesumendus, dum tantum dixit Ioanni accipere hanc pecuniam, dum de Petri intentione constare non potest. ibid.

Donare quando sit qui praesumendus in dubio secundum ius, ubi pro hoc statuitur regula egregia. cap. & si quaestio. de simonia. lib. 2. pag. 291

Donare, aut remittere venditor id, quod minus sibi soluit de isto pretio, an sit praesumendus, dum viatoris vendit. ibid.

Donationis titulo an retinere potest mulier, quod extorsit ab amato per fraudem dicendo se esse virginem, vel non habere se rem nisi cum vno illoque nobili. ibid.

Donata sibi si accipiat pudica mulier, quando data sunt sibi causa allucendi eam ad copulam, si non consentiret in copulam, an teneatur restituere. ibid. & seq.

Donatio dubia facta Ecclesiae, quae oblatio dicitur, cui sit applicanda in dubio, an praesalato Ecclesiae, vel canonicis, vel ipsi Ecclesiae. lib. 2. pag. 292. & de re legata in dubio cui applicanda Episcopo, vel praesalato, vel Ecclesiae. ibid.

Donatum, vel legatum ubi dicitur dono tantum filio Petri: an in dubio censetur esse donatum contemplatione patris. lib. 2. pag. 292

Donata, vel oblatio Ecclesiae, vel imagini, seu capellae, cui sunt applicanda in dubio, & quid de collatis religiosis in Ecclesijs eorundem. ibid.

Donandum pro pijs causis, quando relinquatur aliquid, an in hac donatione attendendus sit magis is, cui datur, vel causa propter quam datur, ut dicatur gaudere privilegio donatorum ad pijs causas. ibid. & 293

Donata, seu legata pia, quae in multis sunt privilegiata quamquam talia sint. lib. 2. pag. 293. & ad hoc iudicandum attendendum magis an sit is, cui datur, vel ad causam, ob quam datur, unde ibi feruntur. 5. corollaria. ibid. & 294

Donata, seu legata ad pijs causas hoc privilegio

legio potius, quod de eis non detrahatur Falcidia, sed neque Trebellianica. li. 2. pag. 294

Secundum eorum privilegium est, quod defectu testamenti non vitiantur. ibid.

Donatio inter vivos, quomodo differat a donatione causa mortis. ibid.

Donatio quando inuenitur dubia, & incerta circa quantitatem donatam, an valida sit, & an donans teneatur ad plus ibi. & 294

Donatio continens verba vniuersalia, in dubio quomodo sit exponenda. lib. 2. pa. 295. & an donans alicui omnia bona sua mobilia per hoc intelligatur donare actiones, vel debita sibi, vel fructus colligendos. ibi.

Donationis dubiae casus circa gratias, & remissiones quomodo sint interpretandi, & an per hoc quod Rex oppidum donat, censetur donare iurisdictionem in illo, & an donans vestigalia censetur ita donare, ut recuperentur de 10. vnum. lib. 2. pag. 295

Donans expensas an donet interesse, & damna & an facultas donandi concedatur per mandatum cum concessione liberę administrationis. ibid.

Donatio poenę, vel gratia facta a principe, quomodo sit in dubio interpretanda, & an per hoc, quod rex oppidum donat, censetur donare iurisdictionem in illo. lib. 2. pag. 296

Donatione, & regia gratia aliquis damnatus si restituat ad bona, an sint ei restituenda, quando iam sunt alteri tradita. ibi. & quoniam sunt exprimenda in impetratione gratia, ut valida sit. ibid.

Donatio ante crimen an sit valida, & an si talis donatio sit onerosa, an valida sit censenda. ibi. & seq. & quando fraus in hac donatione praesumatur. ibid. & quid lex Hispanica disponat circa testamenta damnatorum. lib. 2. pag. 297

Donatarius an possit bona conscientia retinere bona sibi donata ab eo, qui iam commisit crimen ipso facto inducens priuationem bonorum. lib. 2. pag. 298

Donatio an reddatur inualida ex conditione impossibili, vel turpi, vel impeditiva, ubi responderetur per aliquot dicta. lib. 2. pag. 298. & quid in foro conscientia, & qualiter iudex in hoc casu iudicabit contra donantem in pro, & in contra in dubio. ibidem.

Donatio

Donatio facta vxori sub hac conditione, si casta, vel honeste vixerit, an valeat in casu, quo ipsa ad secundas nuptias transferit. lib. 2. pag. 299

Donatio modalis, an modo non subsecuto, & donatio causalis causa non subsequuta robur valoris habeat. ibid. & sequi. & quid si modus non fuit satis explicatus. ibid. & iterum, quid de puella, cui data sunt dona, ut alliceretur, & non consensit. ibid. & 301

Donatio an sit valida, si causa mortis Petrus donet Ioanni aliquid credendo esse filium suum falso sua leuitate deceptus. lib. 2. pag. 301

Donationem, & legatum an vitiet falsa demonstratio ibi. & an causa falsa vitiet legatum, aut donationem causa mortis, ubi exponitur partita. ibid. & 301

Donatum, pro remissione iniurię, an possit quis retinere. lib. 2. pag. 302. & an causa falsa vitiet legatum, aut donationem causa mortis. ibid.

Donatio sub confidentia, an sit valida, ut, quae facta fuit, pro patrimonio constituto, ut ordinaretur ab Episcopo. ibidem. & 302

Donare an possint domini oppidorum tributa ob seruitia sibi impensa, vel impendenda. lib. 2. pag. 302

Donatarius, qui rem alteri donandam accipit, quia suis verbis mutauit uoluntatem testatoris, an teneatur eam alteri restituere. ibid.

Donatio facta sub conditione ne res donata alienetur, an alienationem alteri post a donatario factam inualidet. ibid. & 303

Donatum Ecclesiae sub pacto, ut alienari non possit, an hoc non obstante pacto possit per Ecclesiam alienari. lib. 2. pag. 303. & dispositione speciali partita, & ordinationum regalium circa hoc. ibidem. & an tale pactum ualet, ubi excipiuntur aliqui casus, & aequitas est sequenda. lib. 2. pag. 304

De donatione remuneratiua.

Donare prohibiti donatione mera, vel conditionali, vel modalis, an prohibeantur donare donatione remuneratiua. lib. 2. pag. 304. & 305

Donatio remuneratiua facta filijs quomodo ualet, & quid si dubitatur, an pater leget

filio aliqua ob meram liberalitatem, uel ob merita. lib. 2. pag. 305

De donatione inter filium, & patrem.

Donatio est inter patrem, & filium prohibita iure. lib. 2. pa. 305. ubi excipiuntur casus. 4. in quibus talis donatio ualet. ibidem.

Donatio inofficiosa quoniam dicatur tam respectu descendantium, quam ascendentium. ibid. & quomodo in parte meliorationis possunt poni grauamina pro libito. lib. 2. pag. 306

Donantis, uel meliorantis bona (ut talis donatio inofficiosa non reputetur) quomodo, & pro quo tempore debent taxari. ibi. & quomodo donatio pro dote in hoc est potior, & de donatione habentis parentes. ibidem.

Donatio carentium legitimis filijs, & habentium parentes, uel ascendentes quomodo & quando sit inofficiosa, quia diminuit legitimam illis debitam. ibid.

Donari quantum possit, aut legari filijs naturalibus. lib. 2. pag. 307. & an possit donari filijs illegitimis aliquid, & quantum, & quid si sint maneres, uel ex damnato cubitu. ibid.

Donare, aut legare pater caris legitima prole aliquid, an possit ex filijs & adulterio a se genitis. ibid. & 308

Donare an possit pater clericus filio, a se in clericatu genito, ubi proponitur sententia Soti tenenda. ibid. ubi ponitur aduertentia pro nepotibus clericorum. lib. 2. pag. 309

Donare alimenta, an teneantur parentes, uel possint filijs nothis, uel ea damnato concubitu genitis. lib. 2. pag. 310

De beneficijs donantibus.

Donare quomodo, & quando, & quantum possint beneficij ecclesiastici etiam in prophanas donationes, ubi statuitur regula generalis. lib. 2. pag. 310. ubi circa ea, quae sibi bene retinent, aut donat tales beneficij ecclesiastici ponuntur aliqua dicta, & corollaria. ibid.

Donata a se profane, an beneficiarius ecclesiasticus teneatur restituere. lib. 2. pag. 311. & an Concilium Tridentinum annulleret

donationem profanam beneficiorum . vbi respondetur ad l. Hispanicam. ibid. & 312

De coniugibus donantibus sibi.

Donatio inter coniuges iure est prohibita, excipiuntur tamen. 5. casus, in quibus talis donatio conceditur. lib. 2. pag. 312

Donatio causa mortis, vbi in vita tradita est res donata, an per hoc facta sit irrevocabilis lib. 2. pag. 312

Donare an prohibeatur vir vxori remissionem dotis. lib. 2. pag. 313. & an possit vir vxori donationem remuneratorem facere. ibid. & an in recompensationem senectutis vir possit vxori donare. ibid.

Donatio inter coniuges alias inualida, an possit firmari, & quot, & quibus modis. ib. an confirmetur traditione rei, & an iuramento, & an morte ciuili. & sequenti, & an professio sit mors ciuili. lib. 2. pag. 313

Donatio propter nuptias an morte viri confirmetur. lib. 2. pag. 314

Donatio inter coniuges quibus, & quot modis reuocatur. lib. 2. pag. 314. & an, vt morte confirmetur, requiratur traditio in vita, & an de illa detrahatur Falcidia, sicut de legatis. lib. 2. pag. 315

Donationes causa mortis factae ab alijs donatoribus, in quibus, & quot casibus reuocentur. lib. 2. pag. 315. & an talis donatio propter conualescentiam donantis censetur reuocata. lib. 2. pag. 316

Donatio inter viuos, an reuocari possit, & in quot, & quibus casibus, vbi referuntur 6. casus in quibus reuocatur. ibid. & 316

Donatio facta a donatore, an causa ingratitude possit per haeres donatoris reuocari. lib. 2. pag. 317

Donatio an ob natiuitatem filiorum reuocetur. lib. 2. pag. 318. quid si post donationem genuerit quis filios, & hi patre supersite moriantur, an donatio ipsa tunc reualescat. lib. 2. pag. 318

Donans si donationis tempore habebat iam filios, si alij filij ei superueniant, an donatio tunc debeat reuocari. ibidem.

Donans si cum donat renunciat legi, si vnam, an valeat donatio si postea filij nascantur. ibid. & an haec dispositio legis habeat locum in donatione facta ecclesiae. lib. 2. pag. 319

Donatio sub modo, id est, ob causam, an reuocetur in casu quo talis modus non interuenit. ibid.

Donatio sub modo facta ecclesiae si ille modus non seruetur, an reuocari possit, & qua auctoritate. lib. 2. pag. 320

Donatio facta filio emancipato, vel non emancipato, an reuocari possit. lib. 2. pag. 321. vbi respondetur per duo dicta.

Donationem propter nuptias ex pacto, vel ex statuto, an lucrari possit vnus coniux ob mortem alterius, & an intelligatur hoc de morte naturali, aut etiam de professione religionis. lib. 2. pag. 322. & an pater legans censetur id dare in dotem debitam. ibidem.

Donare an censendus sit alimenta, qui nutrit infantem expositum. ibid.

Donans debitum debitori, quia nihil ab eo sperabat, an post de bonis eius possit sibi recompensare. lib. 2. pag. 322

De promissione.

Donationis actualis quia aliquando promissio quaedam est inchoatio, quaritur an promissio obliget in conscientia. lib. 2. pag. 322

Donatio seu renunciatio legitimae suae facta a filia quia metu reuerentiali inducta a patre se dixit contentam dote, an teneat in conscientia, quod donatio reciproca proprie non est donatio. lib. 2. pag. 322

De contractu Emptionis.

E.

Quid sit emptio, & venditio, & de eius diffinitione, & explicatione. lib. 1. p. 3

Emi an possit res propria a proprio domino. lib. 1. pag. 4

Emptio rei, quae ambigitur an aliena sit an valida sit in conscientia. ibid. & an emptio alicuius iuris, quod dubitatur an sit vsurarium, an tolerari possit. ibid. & pag. 5

Emi an aliquid possit ab Aegyptijs Gitanos Hispanicè nuncupatis, vel ab alijs, qui praesumuntur latrones, & qualiter in hoc casu faciendum est restitutio. lib. 1. pag. 5

Emerit si quis bona fide rem alienam, & eam bona fide durante alteri vendiderit, an aliquid emptori, vel domino apparenti restituere

tuere teneatur. lib. 1. 8. & quomodo, & in quibus casibus. ibid.

Emens bona fide rem alienam si eam bona fide alteri pluris vendidit, an illud plus domino post apparenti restituere teneatur. lib. 1. pag. 7

Emi an possit res litigiosa. lib. 1. pag. 7

Emi minoris, quam valent tempore solutionis pagae acerbae, & debita in futurum soluenda an possint. ibid.

Emerere minoris chirographa in futurum recuperanda, an in conscientia sit licitum, sicut fit Aragoniae. lib. 1. pag. 8

Emerere aut redimere minoris an possit debitori debitum a se soluendum, quia illud creditori suo egenti anticipare soluit. lib. 1. p. 9

Emens bona fide boues, quos venditor non habet, & eos ei locans vtrum ad restitutionem post teneatur. lib. 1. pag. 10

Emens censum fictitium, vt contigit cuidam foeminae simplici, an post conscius rei factus ad aliquid restituendum teneatur. ibi.

Emi an possint in aliquo casu filij, qui a parentibus exponuntur venales. li. 1. pag. 11. & an eorum emptor si rursus eos vendat emptorem secundum de qualitate illius seruitutis admonere teneatur. ibid.

Emi an possit homo liber sui iuris compos. lib. 1. pag. 11

Emerere an liceat se vendentes spontaneè vel se ludentes ad triremes. lib. 1. pag. 11

Emerere an liceat mancipia male capta a barbaris del Brasil, quae destinata habentur ad mortem, vt eis vescantur ipsi barbari. ibidem.

Empta sic mancipia, quae voluntarie se vendunt, vt redimantur a morte, an vera mancipia fiant per hanc redemptionem eos ementium. ibid. & pag. 12

Empta supradicto modo mancipia, an habeant priuilegium se redimendi computando seruitia exhibita dominis in pretium suae redemptionis. lib. 1. pag. 13

Emptores Aethiopum, siue causa negotiationis illos emant, siue pro proprio seruitio peccet eos sic emendo, & an aliqua obligatione restitutionis hinc implicentur. lib. 1. pag. 13

Ementes mancipia causa negotiationis quam examinationem tenentur facere, & an de facto possit fieri tale examen. lib. 1. pag. 15. & 16

Ementes Aethiopes existente fama publica

quod illicite redacti fuerint in seruitutem, ad quid teneantur. lib. 1. pag. 15

Ementes hos Aethiopes non causa negotiationis, sed pro suis ministerijs an a culpa excusentur, & a restitutione. lib. 1. pag. 16. & 17

Ementes Aethiopes dubitantes de eorum seruitute, & libertate qualiter exonerare teneantur suas conscientias in hoc casu. li. 1. pag. 17

Ementes bona fide haec mancipia ex regione de Guinea, vel Cabo verde stante fama publica quae iniuste sunt capta, ad quid postea teneantur. lib. 1. pag. 18

Emerere an possit quis a seruis, quae ipsi vendenda asportant. lib. 1. pag. 19

Ementes aliquid ab Aegyptijs Gitanos inter nos nuncupatis, qui fures praesumuntur, an teneantur emptam rem restituere, & quomodo. lib. 1. pag. 19. & 20

Emerere an possint licite mancipia haec suam libertatem ex parto sibi aliunde lucro. lib. 1. pag. 19

Emi an possit officium procuratoris. lib. 1. pag. 22

Emens oues indeterminatas centum scilicet ex numero milium post 6. menses sibi tradendas an earum possit expetere fructus. lib. 1. pag. 25

Emptum aliena pecunia an sit ementis, an vero a domino pecuniae vendicetur. lib. 1. pag. 42. & de re empta a marito ex bonis dotalibus, vel cum pecunia haereditatis, cuius res illa fiat. lib. 1. pag. 43

Emens boues pro colendo agro communi, aut aliquid emens pro reparatione possessionis communis, an has expensas repetere possit. lib. 1. pag. 43. & 44

Emptionis, & venditionis contractus quomodo illud axioma admittit tanti valent res, quanti vendi possunt. lib. 1. pag. 51. & seq. & in quibus mercibus habeat locum. lib. 1. pag. 52. & sequen. quomodo intelligatur quod ementes & vendentes possunt se decipere vsque ad dimidium iusti pretij. lib. 1. pag. 52

Emptionis, & venditionis contractus ob quale m, & quantam deceptionem in foro exteriori non toleratur. lib. 1. pag. 52. & ad rescissionem contractus quid sit probandum, vbi consilium traditur a Nauarro. lib. 1. pag. 53

De Emptione quo ad pretium.

- E** Mere an possit, quis iura regia redimibilia pro 14. aut 16. ab eo, qui pro 20. ea sibi comparauit à rege. lib. 1. pag. 71. vbi quæritur an alia iura pretio legali constâtia. 14. mercari sibi quis possit pro. ibid. vbi respondetur per conclusiones. 4. lib. 1. pag. 71
- E**mere an liceat bracteas argenti minori pretio quam gradus argenti, id est, qui lates eius iuxta legis taxam valent sicut fit in noua Hispania lib. 1. pag. 73. vbi agitur de easu quodam celebri Mexici circa hoc vétilato. lib. 1. pag. 74. vbi per 2. conclus. resp. & soluitur argum. fortia in contra. lib. 1. pag. 74
- E**mpor an in ordine ad emptiones, & venditiones soluendo pretium in pecunia aurea, aut in bracteis argenteis possit ea estimare pluris, quam taxa valet. lib. 1. pag. 77
- E**mptra, vel dono accepta à rege vectigalia, an possit emptor, aut donatarius ad perpendiculum taxæ, id est, ex 10. vnum exigere, vbi sententia Sori acceptatur contra Cordubam. lib. 1. pag. 95
- E**mere an possint rex, & sui officiales pro suis vñibus victualia, vel alia necessaria absque alia integra pretij compensatione. lib. 1. pag. 115
- E**mere an possint licitè domini in regno Valentia, hadum pro vno argento, vel galli nam, pro modico precio à se taxato. lib. 1. pag. 115
- E**mere an possint gallinarij regis gallinas minori pretio, quam valent lib. 1. pag. 116
- E**mere an liceat operas operariorum ad officia publica construenda minoris, quam soliti sunt se alias locare. ibid.
- E**mere an potuit Ioannes nomine proprio, aut Petri pondera sagiminis à macellario pecunia anticipata minoris, quam valerét tempore traditionis, & decisis huius casus deseruit ad multa. lib. 1. pag. 117. & 118
- E**mpor an ratione possessionis non statim sibi traditæ possit diminuerè pretium. lib. 1. pag. 118
- E**mere an liceat res sub hastatione positas minori pretio, quam legalis taxa si sit, pro eis posita dictat. lib. 1. pag. 119. vbi dubia,

& dura opinio Garciae explicatur. lib. 1. pag. 120

- E**mentes res sub hastatione positas, quando dicantur eas emere iusto pretio, & quando iniusto. ibid.
- E**mens cum pacto de retrouendendo, an teneatur restituere fructus perceptos à tempore, in quo sibi oblatum est pretium à venditore. lib. 1. pag. 132
- E**mptra facta cum pacto de retrouendendo, si fuit vera, transfert statim periculum in emptorem, ita vt venditori locare eam possit. lib. 1. pag. 133
- E**mere mil e oues obligando venditorem ad eas redimendas post facturam acceptam, cum alijs iniquis conditionibus. vsurarius est contractus, & frequens, vt ait Sotus lib. 1. pag. 133

Emptio cum pacto de retrouendendo.

- E**mere prædia, vel pecora ab eo, qui creditur eam non habere cum locatione, earum facta venditori, pro certa pensione vsura est pessima. lib. 1. pag. 133
- E**mptra cum pacto de retrouendendo, vt licita sit, quas nam conditiones exigat. lib. 1. pag. 133. & 134
- E**mere Oliuetum minoris cum conditione, vt intra annos à venditore redimatur, an sit licitum, vbi variare videtur super hoc Medina & Nauarrus. lib. 1. pag. 134. & 135
- E**mptra, & venditio vera non præsumitur, quando fit cum pacto de retrouendendo modico constituto pretio, quod nam sit istud modicum pretium, quod pignorationis, & non venditionis præsumptione inducit. lib. 1. pag. 135
- E**mptra cum pacto de retrouendendo an licita sit, quando coniungitur cum locatione rei sic emptæ facta venditori. lib. 1. pag. 136
- E**mptra, & venditionis contractus, cum pacto de retrouendendo, an requirat verum animum contrahendi emptionem, & venditionem. lib. 1. pag. 136
- E**mptra cum pacto de retrouendendo, an necessaria sit ista conditio, scilicet, ne pactum fiat, quod res sic emptæ, vitra tempus redimi non possit. lib. 1. pag. 137
- E**mptra cum pacto de retrouendendo, an necessaria sit ista conditio, quod malè emptor

- E**mptra ne redimatur, vbi in hac perplexa quæstione variant Syluest. & Nauarr. lib. 1. pag. 136
- E**mptra cum pacto de retrouendendo, an sit necessaria illa conditio, quod emens cum tali pacto non sit solitus dare ad vsuram. lib. 1. pag. 137
- E**mptra cum pacto de retrouendendo, adiuncta locatione, an sit licita. lib. 1. pag. 138
- E**mptra contractus, cum pacto de retrouendendo, quando ob deceptionem interuenientem venit rescindendus, & emptor, tunc fructus restituere teneatur, & qualiter. lib. 1. pag. 139. vbi variant DD.
- E**mptra cum pacto de retrouendendo, quale sit pretium iustum. lib. 1. pag. 140. vbi distinguitur duplex valor. ibid.
- E**mptra rei cum pacto de retrouendendo, an maiori pretio, quam emptæ est, possit eam venditori reuendere. lib. 1. pag. 140. vbi inferuntur duo corollaria. lib. 1. pag. 141
- E**mptra cum pacto de redimenda re à venditore, quæ damnatur à Medina Salmanticensi in quibus casibus sit reprobata, aut liceat explicatur, vbi soluitur argument. in contra. lib. 1. pag. 141. & 142.

De contractu dicto Hispanicè, baratas.

- E**mere, an liceat minoris mercis, quas indigeas pecunia emit ad creditum, pro maiori pretio, quod *baratas* Hispanicè nuncupatur. lib. 1. pag. 144. & seq. vbi respondetur per 3. dicta. ibid. & 145
- E**mentes anticipata solutione, an hac ratione possint minuere pretium, vbi causa illucidandæ quæstionis ponuntur. 9. argu. & soluantur. lib. 1. pag. 149
- E**mptra, an quia anticipatiuè emit, possit minus pretium soluere vel emere pretio infimo. lib. 1. pag. 168. & seq. vbi ponuntur fortia argumenta ad illucidandam materiam. ibid. & 169
- E**mere paratus anticipata solutione mercis futuras, vt arbitretur, an mercis magis, vel minus tempore traditionis valebunt attendere habet opinionem communem, & cur suam regionis. lib. 1. pag. 171. & ibi, de contingentia cuiusdam casus in noua Hispania.

- E**mentes anticipata solutione, propter incertitudinem à prætaxando certo pretio à principio abstinere deberent propter periculum. lib. 2. pag. 172
- E**mens mercis futuras anticipata solutione dupliciter potest eas emere, prout considerantur, scilicet in potentia, vel in subsistentia. lib. 1. pag. 173. vbi soluntur argumenta Albornozi. lib. 1. pag. 173
- E**mens anticipata solutione dupliciter, potest celebrare contractum emptionis. ibi.
- E**mens anticipata solutione mercis, an licitè possit eas emere minoris, id est, infimo pretio, quo tempore traditionis earum valebunt. lib. 1. pag. 179. vbi positus argu. respondetur per 9. conclus. ibid. 179. & 180
- E**mens anticipatè, si ratione lucri cessantis minoris mercis emat (cum opus sit eis eas emere) vsurarius esse conuincitur. lib. 1. pag. 180
- E**mens anticipata solutione, si inde cesset sibi lucrum, quia anticipatè soluit, an possit hac ratione minoris mercis emere. ibid.
- E**mens anticipata solutione mercis, an infimo pretio, quo valent tempore traditionis, possit eas emere. ibid. & seq. & ibi de emptione rei futuræ taxato prius pretio. vbi soluntur argu. in contra. posita. lib. 1. pag. 181. & seq.
- E**mere paratus anticipata pecunia, si credat certo mercis futuras magis valituras quam minus, non potest eas minoris emere. lib. 1. pag. 172
- E**mptra, & venditio duplex, scilicet perfecta, & imperfecta. lib. 1. pag. 181
- E**mptra perfecta anticipata solutio est pars, & ideo eius naturam sequitur. lib. 1. pag. 182
- E**mptra res pecunia anticipata quædam sunt mutabiles solum, & quædam sunt locabiles. ibid.
- E**mptra res si ad creditum fuere prius venditæ, an quia post hunc contractum emptor statim offert solutionem, possit eas infimo pretio emere. lib. 1. pag. 182. & seq. vbi solutio Gartzæ examinatur. lib. 1. pag. 183
- E**mens à principio rigorofo pretio ad creditum, si venditor interim possessionem retinet, & fructus, an potest conuenire, vt iam

iam hac de causa non rigoroso pretio, sed infimo eam soluat ibid. & seq.

Emens res vsu consumptibiles pretio rigoroso ad creditum, an post, quia eas sibi veditor statim non tradit, possit hoc diminueri pretium. ibid.

Emens anticipata solutione rem, eam non censetur mutuare vendenti contra Albornozium. lib. 1. pag. 184

Emptio anticipata est duplex, scilicet, perfecta & imperfecta, In emptione autem anticipata solutione perfecta, si sit rei consumptibilis, continet implicitum mutuum ib.

Emptione imperfecta anticipata solutione facta non conceduntur, aut mutantur merces virtualiter interim venditori, dum venditor eas non tradit. pag. 185

Emptionis perfecta, & imperfecta distinctio fundamentum habet in Syluestro & Caetano ibid. & seq.

De emptione lanarum.

E Mere lanas anticipata solutione minoris, quam tempore traditionis valent, an sit contractus usurarius, aut licitus, quaestio est celebris. lib. 1. pag. 185. vbi variant Doctores, & respondetur ad nouiter obiecta per Garciam. ibid. & seq.

Emere lanas anticipata solutione minoris, quam tempore traditionis valent esse licitum, vt Burgenfes mercatores aiunt, Victoria, & Parisiensis Doctores responderunt. lib. 1. pag. 338. vbi ponuntur. 5. argumenta in contra parte, scilicet, negativa, & tandem probabiliter soluuntur. lib. 1. pag. 186

Emere lanas anticipata solutione in magna copia anticipata solutione minori aliquantulum pretio transuehendas in Flandriam licitum esse probabiliter defenditur contra fere communem lib. 1. pag. 187

Emere lanas anticipata solutione minori pretio licitum esse tribus rationibus probabiliter probatur. vbi respondetur obiectioni. ibid.

Empta merces tunc minus valent, quando tempore traditionis minus vtilis sunt. lib. 1. pag. 188

Emptio lanarum anticipata solutione facta, si secum afferat pericula ratione hac tales lanarum minoris emi possunt. ibid. vbi respondetur obiectioni.

Emptio lanarum si anticipata non fieret, deinde preparari commode non possent, vt transueherentur in nauigijs, ideo minus valent. lib. 1. pag. 189

Empta merces lanarum mercatores qui transferunt in Flandriam, an vendere plures eas ibi possint ad creditum, quam inuenitur de presenti. ibid. & seq.

Emptores lanarum qui anticipata solutione eas emerunt, an possint ante earum traditionem eas alius reuendere cum lucro. lib. 1. pag. 189. & seq. vbi respondetur ad arg. in contra. ibid. & 190

Empta rei, quae nullo subiacet periculo illud est iustum pretium, quod tempore traditionis valet. in solut. ad arg. in contra. ibidem.

Emere anticipata lanas minoris non est virtuale mutuum cum lucro contra Metinam. Salmanticensem. ibid. vbi respondetur ad replicam Garciae.

Ementes lanas in magna copia anticipata non possunt commode pacisci, vt pretium presolutum referuetur taxandum in futurum. lib. 1. pag. 191

De monopolijs in emptionibus.

E Mptores mercium a gabelladores nuncupati, qui causa reuendendi eas emunt nocui solent esse in republica, examinatur tamen, an in aliquibus casibus excusari possint. lib. 1. pag. 194

Quoad monopolia.

E Mptores mercium a gabelladores nuncupati, qui causa reuendendi eas emunt, licet nocui sint reipublice regulariter, an in aliquibus casibus excusari possint. lib. 1. pag. 195

Emptores annonae a gabelladores nuncupati, quibus modis peccent victualia sibi sic acruando. ibid.

Emptionis inuoluntarie, vt nullae tria proponuntur indicia, vbi ponuntur duo corollaria emptionis inuoluntarie. lib. 1. pag. 204

Emptionis, vel venditionis contractus non est retractandus, vbi dolus non dedit causam contractui: sed tantum damnum est reparandum, vbi infertur insignis fraus artificum. lib. 1. pag. 205

Emptionis contractus, vbi dolus dedit causam contra-

tractui, quando censendus est ab emptore approbari denuo, ita vt non sit retractandus. & quid circa hoc in foro exteriori. ibid.

Emendo, vel vendendo, vel commutando, an potest quis nummos argenteos distrahere, sine eorum pretij diminutione tempore, quo magis valent: quando in futurum sunt minoris valituri, idque innoscit secretò eos commutanti. lib. 1. pag. 217. & sequ.

Emptor valoris rei non ignarus eiusdem valoris ignarus venditorem, an de eo admonere teneatur. lib. 1. pag. 223. & seq. vbi causa illucidanda quaestio tria proponuntur arg. ibid.

Emptor, & venditor si ignorent valorem, an vendendo, & emendo se fortunae committere possint. vbi infertur corollarium. li. 1. pag. 224

Emptor, qui admonet in confuso, & in generali venditorem de maiori valore rei, an minoris possint eam tunc mercari, quam valet. vbi variant Doctores super hoc. lib. 1. pag. 224

Emptor, si protestatur rem magis valere, & simul protestatur, nihilominus, quod ipse non vult dare pro ea nisi minus, an ratione donationis praesumptae, quod minus iusto soluit, possit sibi retinere. ibid.

Emptor emens fasciculum lignorum, vbi deprehendit lignum salutare, atque ideo maioris valoris, an teneatur de hoc admonere venditorem ignarum, & idem de fasciculo herbarum in solut. ad argum. in contra. & quid de gema pretiosiori inter acruum communem gemmarum contenta. lib. 1. pag. 227

Emptor, an venditori res eius valoris conscio possit minus soluere, quam valet. lib. 1. pag. 228

Emptor, vel venditor sciens valorem rei, si donet, quod magis datur, vel minus recipitur, an sit valida donatio. ibid. & seq.

Emptor, qui emit rem ab eo, qui eam minoris emit sponte, vt ex eius pretio suppetat sibi pecunia ad ludos & ad icortationes, an aliquid restituere teneatur. vbi ponuntur. 3. arg. in contra. lib. 1. pag. 230

Emptor si admonuit venditorem de valore maiori mercis, si venditor putans minoris valere pro minori pretio eas dat, an tunc venditori aliquid restituere teneatur. lib. 1. pag. 234. & seq. vbi limitatur conclusio probabilis, & quid in casu vbi scies plures valere minoris eam vendidisset. lib. 1. pag. 236

Emptor, qui a principio vi pertractus est ad emendum, an per hoc, quod postea statuit rei emptae percipere fructus ratificare videatur contractum. lib. 1. pag. 242. & seq. vbi proponuntur. 2. argum. & respondetur per 2. dicta. lib. 1. pag. 243

Deceptio circa emptionem.

E Mens qui emendo animo soluendi pretium caret, an retinere rem emptam, & fructus eius possit. lib. 2. pag. 322

Emens ad creditum, qui scit non se fore soluendo, an valide contrahat emptionis contractum, vbi variantibus doctoribus ponitur sententia authoris. ibid.

Ementi magnam copiam olei, quia deceptus est ex literis ab alio fictis, & proiectis, an sit aliquid restituendum pro damno, ex deceptioe incurso. lib. 1. pag. 246

Emptionis, vel venditionis contractum iniens cum impotente ad restituendum alijs suis creditoribus, quia non habet, nisi bona aliena, an validum contractum ineat in conscientia. ibid. vbi ponitur regula Soti ad hoc conducens. lib. 1. pag. 247

De emptione quoad partitionem fructuum.

E Mentes, vel vendentes, qui contrahendo nihil meminere de partitione fructuum rei venditae quomodo debeant eos inter se partiri. lib. 1. pag. 247

Empta rei fructus quomodo partiendi. ibid. Empta rei fructus quomodo applicandi. lib. 1. pag. 248

Emptio facta rei cum pacto, vt venditor ea possit intra certum terminum alteri emptori plus danti vendere, cui tunc accidet casu fructus sint restituendi. lib. 1. p. 248

Empta domus, vel possessio, an censetur empta res in ea contenta. ibid. an tunc valet censetur empta, & torcularia, & molendina in possessione empta contenta. & quid de plantae arbores in horto alieno. ibidem.

Emptor, vel venditor si se deceptum videt in emptione, vel venditione, an possit sibi secretò recompenfare. lib. 1. pag. 249. & seq.

seq vbi admonentur confessores, vt in nullo casu admittant compensationem iam factam, nisi de liquido debito. lib. 1. p. 250
 Emptor debens pretium, pro duabus à se emptis possessionibus, si pro vna tantum pretium soluat, pro qua earum tale pretium sit computandum inquiritur. lib. 1. p. 251
 Emptor ad creditum vel alicuius debitor, si suo creditori aliquid dederit, an sit in solutionem debiti computandum. lib. 1. pag. 251 & seq. vbi disputatur obiter, an ignoranter audiens missam de præcepto præceptum impleat. ibid.
 Emptionis, vel venditionis contractus collatus in alterius arbitrium an sit validus. lib. 1. pag. 252
 Emens modico pretio redditus à ciuitate an gustiata bello, & demum facta pace lucratur. 10. pro vno, an sit iniustus, & vsurarius. ibid.
 Emptionis contractus an sit, dum quidam dant pecunias Ecclesie pro possessionibus post mortem ipsorum reuerfus ad ecclesiam, & an iustus sit. lib. 1. pag. 253
 Emptionis contractus, an sit, & licitus dare centum monasterio, vt dantes annuatim in vita sua recipiant. 16. cum pacto, vt monasterium, vbi liberit redditus centum, se possit liberare. ibid.

De contractu Emphyteotico.

Emphyteosis quid sit, & de eius definitione, & quid significet emphyteosis, & emphyteotæ nomen quid importet. lib. 2. pag. 194
 Emphyteotico contractui conuenientia numerantur. lib. 2. pag. 194. & an emphyteota acquirat possessionem ciuilem, & an contractus hic necessarius fieri debeat in scriptis. lib. 2. pag. 195
 Emphyteoticus contractus an requirit, quod in introitu ipsius contractus aliquid detur. lib. 2. pag. 196
 Emphyteoticus contractus, quomodo à contractu census fecernatur. lib. 2. pag. 196. & an per contractum censualem transferatur directum dominium possessionis subiectæ census, vbi Albornozius optimè exponit sententiam Iuristarum. lib. 2. pag. 196
 Emphyteota an teneatur soluere pensionem, si possessio emphyteotica quoad substantiam ex toto, vel in parte perit. lib. 2. pag.

196. vbi stantibus varijs opinionibus respondetur per distinctionem. ibid. & seq.
 Emphyteota an teneatur solvere pensionem de eo prædio, quod propter bellum ingruens incultum mansit, vbi variantibus legistis respondetur per supradicta. lib. 2. pag. 197
 Emphyteota pensionem non soluens annuam, an à suo iure cadat. lib. 2. pag. 199. & sequi, ubi accessorie quaeritur, quid operentur in iure hæc uerba ipso iure, uel ipso facto. ibid. & seq.
 Emphyteota priuatus triennio non soluens à iure emphyteotico cadit ipso iure. ibid. & 201. ubi accessorie ponitur theoricæ conueniens ad multa, & fallentia istius regulæ, scilicet, quod leges dicentes ipso facto indigent sententia declaratoria. ibi. & seq. adiuncta alia regula. lib. 2. pag. 200
 Emphyteota priuati, an ante declarationem iudicis cadat à iure suo: ubi duplex declaratio requiritur secundum Syluest. lib. 2. pag. 200. & seq.
 Emphyteota, siue priuati, siue ecclesie, qui triennio, aut biennio non soluit, an possit suam moram soluendo purgare, & in quanto tempore. lib. 2. pag. 201
 Emphyteota, quando dicitur celeriter compensare, ut sic dicatur purgare moram. ibid. & 201
 Emphyteota, qui citra culpam suam in termino pensionem non soluit, poenam commissi incurrit, ubi casus commissi, uel non commissi numerantur. lib. 2. pag. 201
 Emphyteota an si soluerit partem, cadat à toto iure. ibi. & quid si ignorauit rem emphyteoticam esse, & ideo non soluit, & quid si pro filiis recepit emphyteosim, & delinquit ipse non soluendo, uel aliter. lib. 2. pag. 202
 Emphyteosi an priuatur filia, quæ fuit instituta hæres in certa re cum conditione, ut esset tali re contenta. ibid. & quid si hæreditate, per mortem uacante triennio pensio non fuerit soluta. ibid.
 Emphyteota si, dum litigat cum domino, soluit pensionem nihil protestando, quo nomine soluit, an domino uicente in causa cadat in commissum, ubi temperatur sententia Syluest. lib. 2. pag. 203
 Emphyteota si non soluit pensionem triennio, quia detentus est in carcere, an cadat à suo iure. ibid. & seq.

Em-

Emphyteota, an citra uoluntatem domini possit rem emphyteoticam missam facere, vt sic liber fiat à praestanda pensione. lib. 2. pag. 203
 Emphyteota an possessione, vel domo, igne combusta, & postea reparata, teneatur perdurare in soluenda pensione. ibid. & quid si ædificium corruit. lib. 2. pag. 204
 Emphyteotam lapsam à iure, an possit expellere dominus directus, si recepit post pensionem, pro solutione præteriti, vbi variantibus doctoribus respondendo subiungitur præsumptio rationalis. ibid. & seq.
 Emphyteota an cadat à iure suo, si ipse non soluerit pensionem, sed alius, vbi respondetur negatiuè, & probatur per exempla similia. lib. 2. pag. 204
 Emphyteosim an retinere possit filius renuntians hæreditati paternæ. lib. 2. p. 204. 205
 Emphyteoticum contractum an inire possit pater super possessionem filij, super quam habet usufructum eam dando in emphyteosim. lib. 2. pag. 204
 Emphyteosis ecclesie, an ad monasterium transferri possit, si emphyteota illud ingrediat. lib. 2. pag. 206. & an liceat pacifici de non expellendo emphyteota, etiam si pensionem non soluat, & de alijs ibi appositis pactis. lib. 2. pag. 207
 Emphyteota an contra dominum directum præscribere possit. ibid.
 Emphyteota, an sine consensu domini directi alium emphyteotam instituere possit, vel alij locare, vbi contra Garciam tenet autor negatiuam nisi. ibid. pag. 207
 Emphyteoticæ rei alienatio quænam est prohibita, cum multa sint alienationum genera. lib. 2. pag. 207
 Emphyteota an possit dare alteri rem emphyteoticam in emphyteosi sine consensu domini directi. lib. 2. pag. 208. vbi probatur negatiua conclusio. 3. rationibus. lib. 2. pag. 208
 Emphyteoticus contractus, aut locationis, in dubio an censetur iniuri, & quomodo id cognoscatur. lib. 2. pag. 209. & tertius emphyteota alienans, an primi, aut secundi emphyteotæ consensum teneatur requirere. ibid.
 Emphyteota ecclesie, vel priuati, an possit sine domini directi consensu meliorationes, quas fecit in re emphyteotica, donare. ibi. & seq.

Emphyteota quare possit donare, & non vendere sine consensu domini directi. lib. 2. pa. 210. & an sine requisitione domini directi possit donatarium inducere in possessionem. ibid.
 Emphyteota ecclesie, an sine consensu ecclesie possit donare meliorationes, & ius, quod habet in re emphyteotica, legare. ibid. & 211
 Emphyteota an possit rem emphyteoticam permutare, aut in pignus dare, sine uoluntate domini directi, vel insolutum dare. lib. 2. pag. 211
 Emphyteota, an sine consensu domini directi possit emphyteosim permutare, vbi opinio affirmatiua probabiliter defenditur, licet tutior sit affirmatiua. lib. 2. pag. 210
 Emphyteota vtrum sine consensu domini possit impignorare rem emphyteoticam, & vtrum possit insolutum dare, ibid. lib. 2. pag. 211
 Emphyteota ecclesie meliorationes rei emphyteoticæ venditurus, an seruaturus est aliquam solemnitate, & in quibus est eadem seruaturus. ibi. vbi respondetur, quod ista solemnitas seruanda est in 4. ibidem, & 212
 Emphyteotæ an possit dominus directus negare licentiam ad vendendam possessionem emphyteoticam personæ pauperi & parui fidei, vbi exploditur sententia Garciae. lib. 2. pag. 212
 Emphyteoticæ possessionis alienandi solemnitas requisita an in aliquibus casibus deficiat. ibid.
 Emphyteota priuati an ius suum, & meliorationes factas in re emphyteotica possit vendere sine tanta solemnitate. ibidem, & 212
 Emphyteota superficiarius ecclesie, qui in solo ecclesie ædificauit domum, an eam venditurus teneatur seruare prædictam solemnitate, vbi variant doctores. lib. 2. pag. 213
 Emphyteota in quinque casibus cadit à iure suo. ibid. & seq.
 Emphyteota an cadit à iure suo, si res tradita non sit, vel si tradita sit cum conditione, si dominus directus velit. lib. 2. pag. 213 & quid si simpliciter vendidit & tradidit sine consensu domini, & post eam redemit, vbi notabile assertum Nauar. adijcitur. ibi.
 Emphy-

Emphyteota in quibus casibus cadit à suo iure, & quot sunt illi casus declaratur. *ibid.*
 & 214

Emphyteota cadit à iure suo propter deteriorationem factam in re emphyteotica, qui est. 6. casus, qui tamen tripliciter limitatur. *lib. 2. pag. 214. & 215*

De laudemio.

Emphyteotica possessio dum transit ad alium emphyteotam, an laudemium sit soluendum. *lib. 2. pag. 215*

Emphyteota si hæredem extraneum instituat in re emphyteotica, an laudemium tunc debeatur. *lib. 2. pag. 216.* vbi sententia glossæ notatur, vbi tangitur, an permutatio rem emphyteoticam soluendum sit laudemium. *ibid.*

Emphyteota an teneatur ad legem de soluendo laudemium ante cõdemnationem, vbi cõstat ei deberi ex lege, & an laudemium sit pœna, vel interesse. *lib. 2. pag. 217*

Emphyteota dum in dubio est propter varias sententias doctorum, an in aliquo casu debeatur laudemium, an cogendus sit à confessore illud soluere, & ibidem de tribus dubijs. *ibid.*

Emphyteota licet laudemium soluere teneatur in alienatione rei emphyteoticæ, tamen fallit hæc regula in 6. casibus. *ibid. & 217.* & in sexto casu, quando vendit eam alteri socio, an tunc teneatur ad laudemium. *ibid.*

Emphyteota soluens laudemium de terra pauci valoris, vbi sunt edificata magna palatia, qualiter æstimauit laudemium. *pag. 218.* & quid si emphyteota, pro multis annis vult soluere, & quid si filius propriarius vendat rem emphyteoticam, in qua pater est usufructuarius. *ibid.*

Emphyteota si alienat rem emphyteoticam in qua vnus est usufructuarius, & alius est proprietarius, cui nam debita erit quinqualima, an proprietario, an usufructuario. *ibid.*

Emphyteota si vendat meliorationes factas, in re emphyteotica domino directo, an tunc teneatur soluere laudemium. *lib. 2. pag. 219*

Emphyteota quotam partem, pretij alienationis rei emphyteoticæ teneatur in laudemium soluere directo domino. *ibid. vi-*

de ibi assertionem Garciae.

Explicatio axiomatis communis, scilicet, tibi valent res, quanti vendi possunt. *lib. 1. pag. 52.* & in quibus mercibus habeat locum. *ibid.*

Explicatio axiomatis communis, scilicet, quod possunt contrahentes se decipere, vsque ad dimidium iusti pretij. *lib. 1. pag. 52*

De contractu fideiussionis.

F.

Fideiubere qui nam possunt, vbi statuitur regula generalis, scilicet, fideiussoris officio fungi potest quilibet, qui suorum bonorum liberam administrationem obtinet. *lib. 2. pag. 104*

Fideiubere, & satisfacere in quibus casibus mulier possit pro alio. *lib. 2. pag. 104.* & an in casibus, in quibus vxor fideiubere permittitur, requiratur consensus viri. *lib. 2. pag. 105*

Fideiussisse pro marito tacite in quibus casibus maritus iure censetur. *ibid.*

Fideiubere, aut se obligare per viam contractus, vel aliter in absentia viri an possit vxor. *ibid.*

Fideiussio ex metu reuerentiali mariti præstita ab vxore, an valida sit in conscientia taliter, quod teneatur ei stare. *ibid.*

Fideiubens mulier ex metu reuerentiali mariti sui, an possit postea bona dotalia & paraphernalia, quæ habet abscondere, ne causa fideiussionis in eis executio, per iudicem fiat. *lib. 2. pa. 106.* vbi additur nota pro sic fideiubentibus vxoribus metu maritorum. *ibidem.*

Fideiubere an possit clericus pro laico. *lib. 2. pag. 107.* vbi quaeritur, an aliquando religiosus possit fideiubere.

Fideiussioni à prælato antecessore factæ prælati ei succedens an stare teneatur. *ibid.*

Fideiussor, qui promissit in iudicio præsentare Paulum, & postea Paulus, quia patrauit homicidium, aufugit, an teneatur, pro fideiussione soluere pœnam signatam. *ibid.*

Fideiussor in causa criminali interponi non potest, vbi lex Adriani de fideiussoribus proponitur. *lib. 2. pag. 108*

Fideiubentes plures, & cautionem præstantes super aliquod nihil exprimentes quomodo

modo censentur se obligasse, an in solidum, an pro rata. *ibid.* quid si vnus in hoc casu persoluerit suo nomine debitum, vbi doctrina iuridica traditur. *ibid.*

Fideiubentes mulieres, & renuntiantes velleiano rebelliones tenentur sic admonere, vt intelligant renuntiationem, quam faciunt. *lib. 2. pag. 108*

Fideiussorem an teneatur is dare postea, qui tempore contractus non est admonitus, vt eum consignaret. *ibid.* vbi traditur quando consignandus est fideiussor. *ibid.*

Fideiussionē, aut cautionē an teneatur præstare vnus usufructuarius, & an illa non præstita tuta conscientia possit vti fructibus. *lib. 2. pag. 108*

Fideiussor an cõueniri possit in iudicio præsentē debitore principali, & indiscussio. *ibidem.*

Fideiussor si vsuras soluerit creditori, an eas repetere possit. *3. ibid.*

Fideiussoriam cautionem præstans, an sua bona diuendere possit, quando sic diuendendo sit impotens ad soluendum debitum. *lib. 2. pag. 110*

Fideiussor an liber maneat à debito soluendo, si creditor prolatauit terminum solutionis, vltra terminum fideiussionis. *ibid.*

Fideiussor an liber maneat à debito soluendo in aliquibus casibus, & in quibus casibus agere potest contra debitorem, vt eum ante solutionem à fideiussione liberet. *ibid.*

Fideiubere prohibiti qui sint, & an cum debitor absit à terra concedendus sit terminus fideiussori antequam soluat ad eum reducendum. *ibid. & 110.* de tutoribus, & curatoribus cauentibus. *lib. 2. pag. 111*

De contractu locationis.

L.

Locationis contractus quid sit, & de eius definitione. *lib. 2. pag. 147*

Locari quæ nam res possint, vbi ponitur regula generalis, scilicet, quod omnia illa locari possunt, quæ venditioni possunt exponi. *ibid.*

Locari res quomodo licite, vel illicite possint. *ibid. & 148*

Locari an possit pecunia, pro eius locatione aliquod interesse capiendum. *lib. 2. pag. 148.* vbi posita distinctione respondetur ex modo

te D. Thom. *ibid.*
 Locari an possint fructus rei ecclesiasticæ vltra triennium. *lib. 2. pa. 149.* vbi obiectio ne posita ex Concilio Tridentino respondetur ad questionem. *ibid.* & an extrauag. ambitiosè sit vbi que recepta, & de facti contingentia Salmanticæ. *ibid. & 150*

Locatores fructus rei ecclesiasticæ prouinciæ practicam, & vsum obseruare debent. *lib. 2. pag. 150.* vbi explicatur illæ duæ particule in extrauagante ambitiosè, scilicet, præterquam in casibus iure concessis, & illa particula vltra triennium. *ibid.*

Locationem fructuum rei ecclesiasticæ vltra triennium, quam extrauagans ambitiosè prohibuerat, an Concilium Tridentinum reuocet. *ibid. & 150.* & seq. vbi agitur quomodo vna constitutio reuocet aliam. *lib. 2. pag. 151*

Locationes beneficiorum, si anticipatis solutionibus fiant secundum Concil. Trident. non sunt validæ in præiudicium successorum, neq; in hoc quodcunque priuilegium, vel indultum suffragatur. *lib. 2. pag. 151*

Locare operas suas, an liceat clericis pro diuinis officijs dicendis. *ibid.*

Locaram sibi rem conductor eius, an alteri locare possit. *lib. 2. pag. 151*

Locare an possit decem oves dominus gregis pastori, vt eas pascat, & ex foetibus resecto numero pereuntium reliquos fructus earum inter se partiantur. *lib. 2. pag. 151.* vbi recensetur contractus vsurarius vsitatus sub titulo locationis introductus. *ibid. & 152*

Locationis, & conductionis operarum contractus, vbi pastor conducitur ad pascendas & custodiendas, quas vendit oves. (vt sit) est vsurarius. *lib. 2. pag. 152*

Locationis contractus in noua Hispania celebratus, vbi locatur grex ouium cum conditione, vt ex foetibus resciantur numerus pereuntium, an sit licitus. *ibid.*

Locare non licet boues, vt sani reddantur. *ibid.* vel examinatur opinio Soti, an locans equum, quem timet diuexandum, possit pacisci, vt sibi reddatur sanus. *ibid. & 153*

Locationis contractus receptus in noua Hispania factus, cum conditione resciantur oves pereuntes, quomodo sit reprobarus à Medina, & quomodo possit iustificari. *ibid. & 190.* vbi ponitur imaginatio auctoris bona. *lib. 2. pag. 153*

Loca-

- Locationis contractus an sit licitus, vbi ciues Valentini operas pistorum conducunt ad panes decoquendos tribuendo eis tot mensuras tritici, quo eas reddant in pane cocto, & tali numero panum.** lib. 2. pag. 153
- Locare an possit licite fundum dominus fundi alicui agricolæ cum conditione, vt agricola augeat pretium locationis, quia ipse ministrat ei boues, & granum ad eius culturam, qui quidem contractus vsu receptus, aboyar las tierras.** Hispanice dicitur. pag. 154
- Locationis predictus contractus, qui aboyar las tierras, Hispanice dicitur, quomodo fiat licite, & quomodo contrahatur illicitè.** ibid.
- Locatores agrorum suorum, qui ideo mutant triticum, & pecuniam agricolis eos conducentibus, vt augeant locationis pretium, an licite hoc faciant.** lib. 2. pag. 192. vbi positæ sententijs Soti & Nauarr. respondetur ad questionem per 3. conclus. vbi ostenditur periculum huius contractus. ibid.
- Locationis contractus licitus an sit, vbi datur pars pretij anticipatè operatio, pro demetendis frugibus tempore demissionis.** lib. 2. pag. 155. & an liceat petenti mutuū nolle dare nisi cum pacto, vt postea iusto pretio laboret in agro mutuantis. ibid.
- Locare operas suas artifices si sponte nolint, an respublica possit eos cogere ad sui officia, & artis operas locandas.** ibid. quid dicendum est in terris, quæ Hispanice dicuntur solariegas. lib. 2. pag. 156
- Locare an possit rex, & domini temporales suos vasallos artifices minori pretio ad ædificandas domus, vel agricolas ad agros suos colendos.** ibid.
- Locationis pretium, an pecunia numerata persolui debeat.** ibid. & 157
- Locari an possit domus propinqua alicui lectori, vel magistro, alteri eum legere impediendi sonitu, seu strepitu suæ artis, & officij, vt fabro Ferrario.** lib. 2. pag. 157
- Locari possunt res omnibus, qui emere possunt: At militi & curiali prædia locari non possunt.** lib. 2. pag. 156
- Locatori si conductor rei ea vti non possit, an totam locationis pensionem pendere teneatur.** lib. 2. pag. 158
- Locator an totam pensionem rei locatæ exigere possit in casu, quo conductor ob ali-**
- quam causam reliquerit eam.** ib. 2. p. 159. vbi ponitur sententia authoris in foro cōscientiæ. ibid.
- Locator acceptans domum relictam à conductore sine causa ante præfinitum conditionis tempus, an totam pensionem possit exigere integrè.** ibid. & an conductores ouium, vel agrorum, qui hæc deteriora relinquant notabiliter ad restitutionem teneantur. lib. 2. pag. 159
- Locator, vbi non fuit prædefinitum locationis tempus, an possit cum conductoris damno equum, verbi gratia, locatum reuocare.** lib. 2. pag. 160. vbi modificatur dictum Garcia. & quid si datum sit pro locatione pignus. ibid.
- Locata re situa culpa conductor non vtatur, an totam pensionem soluere teneatur.** lib. 2. pag. 160. vbi variantes Syluest. & Nauar. aequaliter concordantur. ibid.
- Locator operarum suarum, si casu fortuito impeditus eas non præstitit, an expensas, quas fecit ad se præparandum expetere possit.** lib. 2. pag. 161. & seq. vbi excipiuntur aduocati, & de dispositionibus. 4. Hispanice super hoc. ibid.
- Locationis casus frequentes, scilicet, locare mulam à meridie tantum toto pretio diei, an sit licitum.** lib. 2. pag. 162. & an sit licitum locare mulam, per mensem non excipiendi a locationis pretio dies, quibus indiget quiescere ad totum iter agendum. ibidem.
- Locatum sibi famulum, conductor eius an teneatur suis expensis curare, si incidit in agritudinem, vel pro tunc ei tribuere salarium.** ibid. & quid de aduocatis morte interceptis, & de dispositione iuris circa iudices infirmantes. lib. 2. pag. 162
- Locationis quotidiani casus referuntur, scilicet, de famulis se locantibus ad inseruiendum heris, & quid si conducti per annum tempore hyemis solum laborauerunt in agricultura, qualiter mercedem accipiant.** ibidem.
- Locantes se famuli, si ante tempus relinquat heros, an cogendi sunt inseruire, & quid pragmatica circa eos disponat.** lib. 2. pag. 163. & an pragmatica excuset heros non soluentes intra triennium non petita salariæ, & quid de opificibus, qui intra tale tempus præmia suarum operarum non petiere, ibid.

De

De recompensatione se locantium.

- Locantes se ad seruitia famuli, an ob eam causam, qua allegant se diminuta stipendia accipere, possint sibi secreto de bonis dominorum recompensare.** lib. 2. pag. 164. vbi recompensationis secretæ 4. conditiones ponuntur. & ante recompensans sibi iniuste ad censuras respondere teneatur. ibi. & quid si huic deferatur iuramentum de priuilegiatis a testificando. lib. 2. pag. 165
- Locantes se famuli ad ministerium, an in aliquo casu sibi recompensare possint de debita mercede salarij.** lib. 2. pag. 166. & an seruans alias condiciones iustæ recompensationis, an quia omisit solam hanc, quod cum posset via iustitia recuperare ipse sibi fecit ius, teneatur ad censuras respondere. ibid. vbi multiplicium famulorum ponitur valde notanda distinctio. lib. 2. pa. 166
- Locantes se famulos ad seruitia, quibus casibus minori pretio, quam alias iustitia exposcebat dominus conducere possit.** lib. 2. pag. 167. vbi variant Sotus, & Nauarrus, & tandem concordantur. ibid.
- Locantibus se famulis sponte ad ducibus marchionibus, atque magnatibus ad famulatū præstandum causa conciliandi, sibi eorum fauorem, & familiaritatem, & liberalitatem, an quidquam de iustitia debeatur.** lib. 2. pag. 168
- Locantes se ad seruitia spe satisfactionis recipiendæ, an aliquid de iustitia expetere possint.** ibid. quid de famulantibus causa liberalitatis aliquid obtinere à dominis sperantibus. ibid.
- Locantibus se famulis pro seruitio, an impunita sit iactura rerum domesticarum, si furripiantur à laconibus, vel incuria eorum pereant.** lib. 2. pag. 169
- Locator domus, an in aliquibus casibus, & in quibus possit expellere inquilinum domus.** & li. 2. pag. 169. vbi referuntur casus. ibid. & seq.
- De locatione quoad sterilitatem.*
- Locator agri an propter sterilitatem contingentem conductori agri teneatur pensionem remittere, vbi variantibus doctoribus sententia Nauarri proponitur tenenda.** lib. 2. pag. 170
- Locati agri sterilitas, quæ cum vbertate anni præcedentis, vel sequentis potest recompensari, quæ excusat à remissione pensionis, qualis sit, & quanta.** lib. 2. pag. 171. & quid si talis sterilitas nascatur ex tenuitate agri, vel vitiosis herbis. ibid.
- Locati agri sterilitas ex quibus causis provenire solet.** lib. 2. pag. 175. & quid si abundantia fructuum augeatur ex casu fortuito, scilicet, quia cetera molèdina sunt destituta. ibidem.
- Locatio possessionum ad longum tempus, an admittat dispositionem capitis propter sterilitatem.** lib. 2. pag. 172. de differentia locationis ab emphyteosi in hoc. ibid.
- Locatori de qua culpa conductor possessionis teneatur.** ibid.
- Locantes operas suas, in foro animæ teneantur ad emendam damni, si quod intulerit vbi Sylu. suam commendat theoreticam aduersum Nauar. vbi author medius accedit. & qualiter intelligatur istud axioma, idem est ius fori, & ius poli.** lib. 2. pag. 172
- Locatoris leuis culpa de qua dicitur teneri, an intelligenda sit, quod sit sola culpa venialis, aut talis, quæ pertingat ad mortalem culpam.** lib. 2. pag. 174
- Locator & conductor, si per culpam leuem, inferant sibi damnum, an teneantur ad reparationem illius.** ibid. vbi aliquantulum concordantur Syluest. & Sot. & respondetur ad argum. Soti. ibid. & seq.
- Locanti domino, an cedat melioratio facta in re locata ex casu contingenti.** lib. 2. pag. 175
- Locator, qui se locauit ad coquendos panes, vel ad lauandos pannos pro familia, an crescente familia teneatur pro eadem merce de inseruire.** lib. 2. pag. 175
- Locatori ne, an conductori accrescent fructus arborum, quando fundus locatus, & conductor est ad medium nulla facta mentione arborum.** lib. 2. pag. 176
- Locata res si post moram reddendi, & an suo domino perierit casu fortuito, an de eo teneatur conductor.** ibid.
- Locatori quomodo solutio mercedis facienda est, & an non seductus semine, & expensis factis in decimis pensio decimalis Ecclesiæ soluenda sit.** lib. 2. pag. 177

z

Loca-

Locationis pensio, quando soluenda sit. *ibid.*
& illa particula annuatim soluere quid importet, vbi circa redditionem rei locatae citantur Hispanica iura. & vbi soluenda sit pensio locationis. *ibid.* & seq.

Locantem mulam quatriiduo ex Salmantica ad Vallisoletum iter agendum decipiens conductor, qui biduo illud iter peregit, & mula perijt ad quid teneatur. *lib. 2. pag. 178. & 179*

Locans equum si pro illius custodia mittit famulum, an tunc conductor eius pro illius custodia teneatur. *lib. 2. pag. 179*

Locator locans rem vitiosam puta dolia, aut alia vasa vitiosa, an conductori de damno ex hoc subsecuto teneatur. *idem de locante equum solitum se projicere in aquam. lib. 2. pag. 179*

De locatione quoad culp. vel cas. fortuitum.

Locatoris culpaleuis de qua tenetur quid sit, & distinctio triplicis generis culpa. *lib. 2. pag. 180.* vbi subiunguntur exempla istarum culparum, & quid sit dolus, & casus fortuitus declaratur. *lib. 2. 181*

De casu fortuito quoad renuntiationem.

Locator, & conductor, & quicumque contrahentes, vbi gratia vtriusque contrahentium contrahitur de leui culpa tenentur. *lib. 2. pag. 181*

Locator, vel conductor, vel commodarius non tenentur de casu fortuito iuxta regulam generalem. *ibid.* vbi denotatur renuntiatio casus fortuiti, quomodo valeat. *ibi.*

Locationis, & conductionis contractus ineluctabiles, siue alias si renuntient casibus fortuitis particularibus nominatis an reliquis si milibus per hoc renuntiasse videantur. *ibidem.*

Locator an possit grauare pacto conductorem, vt subeat damna aliquorum casuum fortuitorum expressorum. *lib. 2. pag. 181.* vbi modificatur sententia Soti. *lib. 2. pag. 182*

Locationis contractum concernentia quinque traduntur nomina. *lib. 2. pag. 183.* vbi sterilitas proueniens ex vetustate vi-

nearum, an remissionem pensionis inducat. *ibid.*

Locator fundi an teneatur instrumenta aliqua ad fructus quarendos prestare colonis. *lib. 2. pag. 184*

Locatori impedito per conductorem suas operas prestare, an in omni casu teneatur conductor mercedem integram soluere. *ibidem.*

Locari an possit fundus ementi eum ad creditum, dum pretium eius non soluitur. *ibid.* vbi consequenter multa curiosa, & necessaria de emptione perfecta, & imperfecta traduntur. *ibid.* vbi circa intelligentiam legis curauit Couar. deceptus impugnatur. *lib. 2. pag. 184.* & satisfit eius obiectionibus.

Locans se ad transferendas columnas, vel dolia, de qua culpa teneatur, vbi explicatur. *l. qui columnam. ff. locati. ibid.*

Locator domus an ab inquilino causa metus eam relinquente locationis mercedem possit exigere maximè si post ex euentu innotuit nullum euenisse damnum, vbi explicatur lex iterum. *ff. locati. lib. 2. pag. 185*

Locatae domus necessaria reparatio an inducat obligationem remittendi mercedem, pro parte, vel pro toto, vel pro tempore. *ibidem.*

Locator tenetur ad remittendam mercedem, pro rata, si conductor non potuit vt re absque culpa locatoris iuxta. *l. si fundus. ff. locati. ibid.*

Locatae rei periculum si in se suscipiat conductor, de qua culpa tunc tenetur, & an teneatur tunc de casu fortuito. *ibi. & 186*

Locator operarum an debeat habere mercedem totius temporis, si per eum non steterit, quin operas prestaret, & quid de casu Mexici interrogato circa operas aduocati. *lib. 2. pag. 186*

Locatores horreorum an teneantur de custodia, vbi in casibus tribus teneri de custodia definitur. *lib. 2. pag. 187*

Locator naui, vbi magnam copiam frumenti diuersorum dominorum confusam reposuit, si ante naufragium, quod fecit aliquid suam partem inde restituit, vtrum teneatur ad aliquid restituendum caeteris. *lib. 2. pag. 187.* Casus hic est ingeniosus, ubi explicatur lex in nau. *ff. locati. vbi ponitur decisio iuris conducens ad multa. lib. 2. pag. 187*

Locator

Locator operarum si casus contingat damni in parte operis, an illius periculum subire teneatur, vbi fit mentio legis, colonus. *ibidem.*

Locationis contractum ineuntes si errauerint in quantitate mercedis, cuius voluntati standum est, vbi responderet iuxta. *l. cum. ff. locati. lib. 2. pag. 188*

Locati se artifices ad aedificandum, si vitium inueniatur in aedificio, an sit ei tribuendum semper, vbi definitur iuxta. *l. riuum. ibid.*

Locantes se artifices ad aedificia construenda, si deceperint conductorem in expensis minoribus insinuatis, atque ideo non potuit consummari, an teneantur ad istinc subsecuto damnus. *lib. 2. pag. 189* & quas expensas conductor domus possit a locatore domus exigere, si aliquas fecit in re locata. *lib. 2. pag. 190*

Locationis contractum multi casus concernentes, & multi casus per leges decisi in particularibus referuntur. *ibid.* & seq. & an conductor rei possit eam alteri locare, vel ea vti ad alios vsus, & de prestante operas in diuersis, scilicet in lapideo pariete, vel terreo conficiendo. *lib. 2. pag. 191*

Locans an transferat dominium rei locatae, & an res locata praescribi possit. *lib. 2. pag. 191.* vbi quaeritur, an promittens operas ante mercedem teneatur eas prestare. *ibidem.*

Locare an liceat aedes pro meretricibus, vt ibi meretriciam negotiationem exercent. *ibid.* & an liceat eis dare patronos. *lib. 2. pag. 192*

Locatus equus, & postea remissus ad dominum per nuntium, si culpa illius nuntij pereat, quia cum eo aufugit, cui pereat, an locatori, an conductori. *lib. 2. pag. 193*

Locans seruum sua negligentia in operibus prestitis inferentem damnus conductori, an teneatur de damno, & quid de artificibus vtentibus officialibus deprauantibus opera, & qualiter probabitur dolus, vel culpa hic, & quis teneatur eam probare. *lib. 2. pag. 193*

De Lucro cessante.

Lucrum cessans, aut damnus emergens, an cautus sit iusta augendi pretium. *lib. 1. pag. 95*

Lucri cessantis, & damni emergentis differentia, & de eius definitionibus. *ibi. lib. 1. pag. 95*

Lucri cessantis quatuor conditiones, quibus iustificatur. *ibid.*

Lucrum cessans in venditione, vel mutuo an expeti possit, quando hic non interuenit violentia. *lib. 1. pag. 96*

Lucri cessantis petendi fundamentum sumitur ex doctrina D. Tho. *lib. 1. pag. 97*

Lucrum cessans an possit a principio de presenti recipi a mutuante, vel concedente pretium. *ibid. & 98*

Lucrum cessans, an expetere possit, qui inuoluntarius mutuatur, aut vendit ad creditum, & duplici inuoluntario, vbi soluuntur arg. in contra. *lib. 1. pag. 98*

Lucri cessantis quota, quomodo taxanda, vbi tria traduntur aduertenda, pro lucri cessantis quota taxanda. *lib. 1. pag. 98*

Lucri cessantis pactum, an facere liceat a principio, vel ante terminum solutionis post extrauag. *Pij. V. lib. 1. pag. 101. 102*

Lucri cessantis recompensa, quando sit recipienda. *lib. 1. pag. 103*

Lucri cessantis recompensa, prout lucrum hoc consideratur in spe, & potentia, an ab initio contractus recipi possit, disputatur contra Garciam. *lib. 1. pag. 103. 104*

Lucrum si non cessasse postea ex euentu deprehendatur, an tunc recompensandum ueniat. *lib. 1. pag. 104*

Lucri cessantis ratione an operarius aliquid recipere possit, quando post constat sibi lucrum non cessasse disputatur contra Garciam. *lib. 1. pag. 105*

De Ludo.

Ludens qui peritiam sui collusoris excedentem certo nouit, an a se perditum censeatur collusori donare. *lib. 2. pag. 131*

Ludens cum collusore cognito excessu peritiae illius licet probabile sit secundum utriusque Metinam, quod perditum censeatur donare, sed probabilius Alcozerus, & Garcia oppositum tenent. *ibid.* vbi de nolitione conditionata interueniente in contractibus agitur, vbi ponitur sententia autoris. *lib. 2. pag. 130*

Lusor imperitus a collusore perito admonitus de excessu peritiae si noluit credere, & nihilominus lusit, & perdidit, an ab eo

- perditum sit ei restituendum. lib. 2. pag. 131
- Lusor qui, vi, vel importunitatibus pertractus est ad ludendum, an per hoc, quod post animum concipit accipiendi lucrum, inde si sibi bene cesserit alea, videatur, iam voluntariè ratificare contractum ludi, quæ est pulchra, sed perplexa quæstio. lib. 2. pag. 140 & seq.
- Ludens vi tractus ad ludum, an sicut non potest perdere, an sic etiam non possit lucrari, vbi duæ referuntur opiniones Cani, & Nauarri ibid. vbi ponitur exemplum puellæ coactæ profitentis, & soluitur argum. ibidem.
- Ludus duplex, alius cum contractu coniunctus, alius verò, qui est alienus à natura eò tractus. lib. 1. pag. 130
- Ludens qui non est soluendo, quod perdidit in ludo, an aliquid possit licitè lucrari, vbi variantibus doctoribus ponitur sententia auctoris. ibid. & sit satis obiectioni Garciae libr. 2. pag. 131. vbi limitat auctor sententiam, quam ante absolūtè tenuerat.
- Lusor si sit admonitus de impotentiâ alterius collusoris ad perdendum, & cum eo adhuc ludere pergit, an impotens ille tunc, quod lucrificerit possit retinere. lib. 2. pag. 131
- Ludi æqualitas, an sic sit summo rigore seruanda inter collusores, vt nullus eorum possit maiorem summâ lucrari, quàm possit perdere, vbi in duplici sensu explicata quæstio hæc in vtroque discutitur. libr. 2. pag. 132
- Ludentes amatrices mulieres, dum technas admiscunt ludo, & sic lucrantur ab amatoribus, an licitè retineant sic lucrificatum. lib. 2. pag. 133
- Lusores si vna manu exponant suum restans, quod Hispanicè dicitur, resto, quorum vnum est maius alio, an iuxta licitam legem ludi hoc facit. lib. 2. pag. 132
- Ludens cum excessu naturali, siue artificiali, seu casuali in ludo, an aliquid sic lucrificans restituere teneatur. libr. 2. pag. 133. vbi respondetur per tres propositiones. lib. 2. pag. 134
- Ludens cum excessu peritiæ in ludo, hunc tamen excessum ignorans quandiu possit licitè lucrari, & quid si conscius sui excessus illum occultet. lib. 2. pag. 135
- Ludens impignorata fide soluendi pecuniam absentem si eam in ludo perdidit, an teneatur eam soluere. lib. 2. pag. 135. vbi causa illucidandæ quæstionis, in qua variant Doctores curiosa, & scitu digna traduntur. lib. 2. pag. 135
- Lusori peridenti lex concedens periditi repetitionem, an videatur obligationem promissionis de soluendo perditum tollere. lib. 2. pag. 136. & an in hac causa ludi, vbi conceditur repetitio, ante repetitionem sit melior conditio possidentis, sicut in possidente per testamentum minus solemne secundum Sotum & Victoriam ibid.
- Ludere milites, an lex illa prima ordinationum regalium. tituli 2. lib. 8. prohibeat, & quomodo. lib. 2. pag. 139
- Ludens qui lucratus est pecuniam absentem, & eam iam recepit, an iuxta legem Matriticam ante repetitionem teneatur eam restituere. lib. 2. pag. 135. vbi probatur conclus. responsiua argu. ad hominem contra Sotum. lib. 2. pag. 138
- Ludi contractus annullantes leges sicut alique leges contractus alios annullantes locum habent cum expressè, vel ex vsu interpretante impediunt translationem dominij in conscientia. lib. 2. pag. 138
- Lusor pactum de soluenda pecunia perditâ absente extante lege Hispanica ob 5. rationes supra allatas non tenetur implere. in sol. ad 1. ibid.
- Ludens perditum soluens, an censendus est renuntiasse legi de repetendo solutum. ibid. in sol. ad 1. & an possit tali legi renuntiare, cum sit in fauorem publicum. lib. 2. pag. 139
- Ludens ad creditum, qui caruit animo soluendi perditum, aut habuit animum repetendi, an possit a se lucrificatum retinere ibid. vbi de renuntiatione legis agitur, scilicet quomodo valeat, & quomodo non.
- Ludens ad creditum, qui iuramento se astringit ad pecuniam absentem soluendam si eam perderet, an ratione iuramenti teneatur eam soluere contra lege n. Matriticam. libr. 2. pag. 140. vbi satisfit quæstioni ex iure, & quomodo hic consideratur magis accessorium, id est, iuramentum quam principale. ibid.

Ludens

- Ludens ad creditum ad pecuniam perditam soluere lex Matritica prohibens an sit penalibus. ibid.
- Ludens qui violentia, vel importunitatibus est tractus ad ludum, an teneatur restituere lucrum, quod ibi lucrificet. ibid. & sequitur, vbi admittitur sententia Garciae, & Alcozeri tantum in casu, & sententia D. Thom. quomodo intelligenda. lib. 2. pag. 141. & seq.
- Ludens vi tractus primò ad ludum, an per animum quem concipit postea retinendi lucrum videatur consensisse in soluendo à se perditum. lib. 2. pag. 141
- Ludens vi primò tractus, quando postea consentit liberè consentire in ludum, vt alter possit lucrari, & quando non contra Garciae per distinctionem respondetur. lib. 2. pag. 142. & 143
- Ludens qui primò vi, vel metu est tractus ad ludum, si post ex aliqua noua causa liberè iam consentit in ludum, ex tunc eius collusor ab eo poterit aliquid lucrari. libr. 2. pag. 143
- Ludens vi primò tractus ad ludum si velit capere lucrum, non ex hoc conuincitur consentire liberè ludo, sed solum velle redimere suam vexationem. lib. 2. pag. 144. vbi satisfit exemplo coactæ à principio emptionis, & satisfit ad argu. ex cap. ad id. de sponsalibus, & arg. ex matrimonio vi contracto, & consummato, & de puella primò coacta. ibid. & 145
- Ludens qui renunciat auctioni, id est, alembite: qui admonitus est sic facere ab inspectore cartarum collusoris, an possit lucrari illam auctionem embite nuncupatam. lib. 2. pag. 145

De Mora.

M.

- Morosus debitor rei si res perijt, an in omni casu de illa teneatur, etiam in casu fortuito. & an hic monitio ad moram requiratur. lib. 2. pag. 231
- Mora legitima, & ignorantia an excuset a restitutione rei damni, vel interesse. ibid.
- Mora ex impotentia causata, an excuset a restitutione interesse, vel dani, vbi ponitur decisio vtilis ad multa. ibid. & 232
- Morosus in restituendo, qui non est in culpa

huius moræ, an poenæ conuentionali subiaceat. lib. 2. pag. 233. & quid si pactum de soluendo aliquid, si in tempore non soluitur, dubitatur, an fuerit positum nomine poenæ, vel interesse. lib. 2. pag. 233. vbi notatur Garcia de rigore.

Morosus si à principio contractus non intercessit pactum de interesse soluendo, an illud si acciderit, restituere teneatur. lib. 2. pag. 236

De Mutuo.

- Mutuarius an obligari possit, vt mutuum reddatur in mercibus, puta in oleo, vino & tritico. lib. 2. pag. 163
- Mutuare triticum suo æstimatum pretio tempore charitatis annonæ, vt tempore solutionis reddatur pretio, quo tunc valebit, an sit vsura. lib. 1. pag. 175
- Mutuuario petenti mutuum à mercatore si ei nolit dare mutuum mercator, nisi illud accipiat in mercibus, an faciat iniuriam, vbi interueniat vsura. ibid. vbi respondetur obiectioni. lib. 1. pag. 176
- Mutuuario qui petit mutuum, si mutuans nolit mutuare nisi, pro precio conducendo illum ad laborandum in suo prædio, an faciat illi iniuriam. lib. 1. pag. 176. vbi adhibitis duabus limitationibus concordantur Nauarrus & Albornozius, & Sotus. ib.
- Mutuare pecuniam astringendo ratione mutui ad molendum in mutuantis molendino, vel ad emendum ex sua officina merces vsuram manifestam implicat. libr. 1. pag. 177
- Mutuare pecuniam argenteam, vt aurea postea sibi reddatur an vsurarius sit. ib. & seq. vbi soluitur argu. in contra. lib. 1. pag. 178

Officium.

O.

- Officium procuratoris, qui obtinuit à rege bona fide putans se esse sufficientis ætatis cum certe legitima ætate caret, illud tenetur resignare. libr. 1. pag. 21. de officio. um venditione, & emptione, quare verbo emptio, & venditio.

De Pacto.

P.

PActum de retrouendendo licet ex sua natura in vtilitatem venditoris cedat, æstimabile tamen est pretio. lib. 1. pa. 178
 Pactum de retrouendendo quadrupliciter iniri solet. vbi proponuntur argu. propter quæ variant doctores. lib. 1. pag. 177

Pœna.

Pœna apposta in contractibus, an sit licita, & quando excedit interesse, an sit soluenda, & quando appositio pœnæ sapiat vsuram. lib. 1. pag. 128
 Pœna an sit soluenda ab eo, qui ex impotentia fuit morosus in soluendo debitum. vbi sententia fratris Iosephi limitatur. lib. 1. pag. 128
 Pœna apposta non in recompensam interesse, sed ad coercendam moram in soluendo an ab impedito sine culpa sua, vel casu fortuito præpedito sit exigenda. lib. 1. pa. 129.
 vbi agitur de duplici obligatione, & de duplici impotentia soluendi, & sententia Garciae moderatur ab authore. lib. 1. pag. 130
 Pœna conuentionalis an ante iudicis mandatum in conscientia sit soluenda. li. 1. p. 131

Pignora.

Pignora, quæ nã res possint esse. vbi quid sit pignus definitur. & quomodo differat ab Hypotheca. lib. 2. pag. 111
 Pignora contrahendi modi recensentur. lib. 2. pag. 112. & seq. & tacita Hypotheca vbi constituitur. lib. 2. pag. 112
 Pignorasse res suas quomodo quis sit censendus. ibid. & seq. vbi iura Hispanica circa pignora recensentur. lib. 2. pag. 113
 Pignora annexa habetia debita, an prius sint soluenda, quæstio hæc est proficua. lib. 2. pag. 113. & quid vbi extant res venditæ ad creditum apud emptorem, qui non est omnibus soluendo. lib. 2. pag. 114
 Pignorata an sint bona viri pro dote vxoris. lib. 2. pag. 115. vbi opinio Syluest. præferatur. ibid. & quid si dos promissa numerata non fuit. lib. 2. pag. 116
 Pignorum, seu hypothecarum ordo qualis sit in priuilegio, quod habent in ordine ad so-

lutionem debitorum, vbi Nauarrus dissentit à iure Hispanico. ibid.

Pignora tacita, quæ nam debita faciãt quoad ordinem solutionis priuilegiata. lib. 2. pag. 116

Pignoris vsus an sit peccatum. lib. 2. pag. 117
 Pignoribus adiuncta, quæ nam licita, quæ nã vero illicita sint. lib. 2. pag. 118. & an liceat pactum, quod si non soluatur debitum in tempore, quod pignus creditori vendicetur, vel quod post certum diem redimi nõ possit. ibidem.

Pignus diuendere creditori an licitum sit, si ei in termino debitum non soluatur. ibid. & seq. & an pignus possit alteri impignorari. lib. 2. pag. 119

Pignoris fructus an computandi sunt in sortem debiti. lib. 2. pag. 119. vbi ponuntur exceptiones, quas axioma iuridicum habet. lib. 2. pag. 120

Pignoris meliorati fructus quoad meliorationem, cui cedunt an domino directo, vbi Sotus dissentit à Nauarro, Syluestro. lib. 2. pag. 120

Pignorata si sit res emphyteotica domino directo, dum meliorata est per dominum vtilem, an dominus directus tunc possit alios fructus facere suos, vbi videntur dissentire Sotus & Nauarrus. lib. 2. pag. 122

Pignorata si sit possessio per dominum vtilitè domino directo, quæ antea domino vtilitè gratis data fuerat, an tunc dominus directus fructus eius teneatur computare in sortem debiti. lib. 2. pag. 122. & quid si à principio, pro his dominijs vtilibus minus pretium à domino vtilitè datum fuerit, vbi ponitur intelligentia, cap. conquestus. li. 1. pag. 122

Pignus si non accepit sponfus pro dote, & si concessit dilationem dotis, an possit expectere fructus salua dote. lib. 2. pag. 123. & quo titulo pignoris fructus genero, liceat accipere. lib. 2. pag. 124. vbi Nauarrus sententia reicitur & satis sit eius rationi, vbi notatur inapparentia sententiæ Garciae in hoc casu. ibid. & 125

Pignoris dotalis fructus si onera matrimonij excedant, an cum eo excessu gener possit illos recipere, vbi responderetur aliud esse de rigore, & aliud de æquitate. lib. 2. pag. 125. & an vidua salua dote licitè petat alimonia, & quid de eius filijs ea mortua, dñs dos interna non soluitur. lib. 2. pag. 126

Pigno-

Pignoratiæ possessionis fructus heredes mariti, an possint accipere dum intra annum viduitatis alunt viduam. lib. 2. pag. 127. & an valeat statutum de alendis viduis, dñs ei non soluitur. lib. 2. pag. 128

Pignorarius an fructus agri sterilis, quem colit & non colebat dominus possit accipere, vbi variant Sotus, & Nauarrus. ibid. vbi responderetur cum limitatione, & soluuntur arg. Soti. ibid. & seq.

Pignorarius an teneatur computare in sortem fructus non solum, quos percepit, sed quos potuit percipere, vbi ponitur distinctio concordans opinionones. lib. 2. pag. 128

Pignorarius contractus. an legis commissoria pactum admittat. lib. 2. pag. 129

De Sponsionibus.

S.

Sponsionum contractus quid sit, & de eius definitione, vbi duo potissimè interueniunt, scilicet contentio supra aliquam rem, & propositum præmium. lib. 2. pag. 91

Sponsionum contractus, an necessario tale debeat includere dubium, quod non solum excludat scientiam, sed etiam fidem, & opinionem humanam. lib. 2. fol. 91. & qualiter in hoc sit approbanda sententia Garciae. ibidem

Spondens si quoad se sit certus, quia rem incertam sibi certò persuadet. si tamen res talis ex se incerta sit, an possit sic spondendo sponsonis præmium lucrari. lib. 2. pag. 92

Spondens qui est certus de re siue per scientiam, siue per reuelationem, si admoneat alium de tali certitudine, & nihilominus alius contendat spondere, an possit ab eo præmium sponsonis lucrari, & quid si certioratus sic certioranti non debuit credere. ibidem.

Sponsorem non ponit in tuto res, quæ contingibilis est ex se, & ex sua natura, & erat incerta. lib. 2. pag. 93

Sponsionum casus Valentia contingens relatus à Garcia proponitur examinandus. ibidem.

De contractu societatis.

Contractus Societatis an sit licitus, vbi gratia illucidandæ quæstionis propo-

nuntur tria argumenta. lib. 1. pag. 308
 Societatis contractus definitur, scilicet quid sit. ibidem.

Societatis contractus inire possunt, qui & donare, vbi referuntur, qui iure donare prohibentur. lib. 1. pag. 309

Societatum diuisio, seu distinctio. ibid.

Societate omnium bonorum contracta, si aliquis socius ratione maleficij multatus esset, an reliqui teneantur ad hanc multatam contribuere. ibid. & 310

Societas omnium bonorum, quando censeatur contracta inter aliquos. vbi traditur regula ad hoc cognoscendum. lib. 1. pag. 310

Societas secunda, id est, generalis societas omnium quæstus quando censeatur contracta. lib. 1. pag. 310

Societas certæ rei quæ nam sit. ibid.

Societas inter fratres cognatos, & familiares simul commorantes, quando intelligatur conflatã esse ita, vt omnia lucra sint communicanda, quæ res est quotidiana. ibid. & pag. 311

Societatis contractum, quando sortiatur principium, aut finem. ibid.

Societatis iure debitum contractum ab vno fratrum, an sit soluendum de communi. lib. 1. pag. 312

Societatis iure an vnus ex fratribus, qui cum pecunia hereditaria mercantiam exercet, lucrum inde partum cum alijs fratribus communicare teneatur. lib. 1. pag. 312

Societas an præsumitur esse contracta, vbi non liquet, quo nomine cum pecunia hereditaria fecerit lucrum, an communi, an proprio. ibid. & 312

Societatis iure an sit communicandum emptum pecunia communi, vel redacta ex rebus communibus. lib. 1. pag. 313. & quid fiet, quando dubitatur, an res emptã ex pecunia communi, emptã fuerit nomine proprio, aut communi. ibid. et pag. 313

Societatis æqualitas quomodo seruatur, quãdo nihil lucri resultat ex negotiatione, et fors pecuniaria ponenti eam redditur, et alter perdit operas. lib. 1. pag. 313. et 314

Societatis pecunia exposita negotiationi sic fructifera fit, et vsus eius sic fructiferus euadit. lib. 1. pag. 313

Societatis æqualitas seruatur in hoc, quòd sicut pecunia si perit ponenti eam perit, ita operæ si nihil resultat lucri eam ponent-

ti socio pereunt. ibid.
 Societas an contracta censeatur, si maior ex duobus fratribus nomine communi admistravit bona minoris fratris. lib. 1. pag. 315
 Societate contracta simpliciter, id est, omnibus quaesibus inter fratres indiuisam habentes haereditatem, an tunc lucrum proueniens ex officijs publicis, aut ex meritis personarum sit communicandum inter ipsos. ibid.
 Societatis iure an sit communicandum illud quod frater post mortem patris posuit de suis laboribus in domum communi pro victu suo, & aliorum fratrum. lib. 1. pag. 316
 Societas an praesumatur, contra cum alter fratrum contulit lucra sua, pro communi patrimonio reparando. ibi. & qualiter fratres sic operas, vel lucra pro hoc conferentes. lib. 1. pag. 316
 Societate omnium bonorum inter fratres contracta, an possit frater inde de communi dotare filias suas. ibid.
 Societatis contractae iure haereditas contingens solum legitimum filium an possit transire ad filium spurium, scitu digna quaestio. lib. 1. pag. 318
 Societas videtur contracta inter eos fratres, qui omnia lucra reponunt in communi, & tunc lucrum vxoris alterius fratris, an sit communicandum. ibi. & quid in regno Castelle circa hoc. lib. 1. pag. 318
 Societas videtur contracta inter filios Petri migrantis a saculo cum post mortem patris sine diuisione laborauerunt in communi, & quomodo diuidenda sint bona haec. lib. 1. pag. 318
 Societas dum est contracta inter fratres, quomodo diuidendi sunt fructus ex possessionibus, quas tenent ad Coloniam. lib. 1. pag. 319
 Societatis genus est duplex: primum vbi socij ponunt singuli suum capitale pecuniarum, secundum vbi alter pecuniam ponit, alter industriam & operas. lib. 1. pag. 320
 Societatis contractus an sit, vbi vnus ponit pecuniam, alter vero industriam, & operas adhibet. lib. 1. pag. 321. vbi positus. 4. arg. causa illucidanda quaestio respondetur affirmatiue contra Garciam. ibid.
 Societatis contractus, vbi quis ponit capitale, & alius ponit operas, quomodo seruat aequalitatem, & quomodo iustitia formatur. lib. 1. pag. 322
 Societatis contractus, vbi quis ponit operas, & alter capitale, quomodo differt a contractu locationis. lib. 1. pag. 322
 Societatis contractus proprius est dicendus contractus ille, vbi dominus suum gregem locat pasendum pastori pro parte foetuum si obuenerit. lib. 1. pag. 323
 Societatis conditiones tres, scilicet, quod sit licita, & quod capitale subter periculo, & quod aequalitas seruetur in omnibus. libro 1. pag. 323
 Societatem ineuntes cum personis indigentibus multo magis tenentur seruare aequalitatem debiti lucri iuxta expositos ab eis labores reddendo. lib. 1. pag. 324. vbi Mercatus merito inuehitur, contra quosdam Hispanenses mercatores.
 Societatis lucrum, etsi debetur capitali exposito negotiationis periculo, sed magis debetur industriae. ibid.
 Socius ponens operas si in aliquo grauatur a ponente, capitale recompendandus est per maiorem correspondentiam lucri sibi faciendam. lib. 1. pag. 325. vbi referuntur damna, quae inferuntur socijs Indiarum.
 Socius si ratione societatis perpeffus est damnum, scilicet a latronibus, vel a piratis in propria persona, an tale damnum de communi sit sibi refarciendum. ibid.
 Societati exposita pecunia, an ea tota reputanda sit, pro principali sorte, vbi 2. positus arg. concluditur affirmatiue contra Sotum. lib. 1. pag. 326. & seq. vbi ponitur exemplum conclusionis.
 Societatis contractui quoad diuisionem lucri deseruit illa regula dilucida Caietani, qua commedat Metina. lib. 1. pag. 326. vbi probatur ista regula, & soluuntur arg. Soti in contra.
 Socij industria laboriosa, periculosa, & diuturna cura, quia deserit mercem vendendas ad Indos non solum aequare, sed & excedere potest vale rem summam aureorum exposita negotiationi, vbi soluuntur argu. lib. 1. pag. 327
 Societati exposita pecunia consideranda est non, vt cum periculo suo tantum valet, sed etiam vt sic fructifera est. lib. 1. pag. 328
 Socio ponenti pecuniam, an sua solum pecunia debeat perire, an vero ponens operas alicuius partis eius, sit iacturam passurus.

furus. ibid.
 Socius ponens pecunias, an aliquando possit pacto obligare ponentem operas, vt partem iacturae pecuniarum harum subbeat si perierint. lib. 1. pag. 329. & 330
 Societas dum non apparet, quomodo sit contracta, tunc intelligitur contracta esse secundum consuetudinem regionis. lib. 1. pag. 330
 Societatis aequalitas an conseruetur, si collator pecuniae ex lucro minus accipit, quam par sit. ibid.
 Societatis aequalitas an requiratur, quod non resultante lucro ex ea, ne operas eas ponenti pereant, quod capitale remanens saluum diuidatur, vbi opinio Conradi exploditur. lib. 1. pag. 131
 Socius vterque quando pecuniae positae in societate iacturam subit, & in dubio an pecunia posita in societate fuerit communicata consuetudo, quae inualuit, id dubij interpretatur. ibid.
 Societatis lucrum quomodo partiendum inter ponentem operas, & ponentem capitale, vbi satisfit obiectioni. lib. 1. pag. 131

De saluo capitali.

Societatem inire, an liceat saluo capitali sibi exposito, & inde lucrum reportare, vbi positus. 4. arg. responderetur negatiue ad quaest. lib. 1. pag. 332
 Societate inueundo cum mercatore, an liceat illi dare bona dotalia, vt eis saluis negotiando lucrum inde partum mercator reddat, vbi variant doctores. ibid. & 332. vbi notatur glossa Nauarri non esse tam consona textui, vbi traditur intelligentia Papae. lib. 1. pag. 333
 Socius licet ponat maiorem summam non ex tota illa, sed tantum ex ea parte, cuius subit periculum, potest reportare lucrum. lib. 1. pag. 333
 Socius ponens pecuniam ex eo solo periculo, cui se exponit, scilicet quod si socius fugiat cum ea, perdat eam, non potest reportare lucrum. lib. 1. pag. 333
 Socius an possit pacisci, quod nihil ipse sentiat de damno, sed de lucro, vbi declaratur. §. de illa instit. pro socio. ibid.
 Socius ponens capitale, an ratione contractus affecutionis iniri cum alio socio, saluo capitali possit inde reportare licite lucrum. lib. 1. pag. 334. vbi variant doctores, & Thomistae ideo examinatur per arg. quaest. lib. 1. pag. 334 & seq.
 Societatis contractus vbi saluo capitali pretenditur lucrum forma exponit cum contractibus ibi implicitè, vel explicitè celebratis. lib. 1. pag. 337
 Societatis contractus, cum affecutione capitalis contractu inito cum socio, etiam ad instantiam partis factus an sit vitadus, vbi notatur mala apparentia, si statim fiat cum tali affecutione. lib. 1. pag. 338
 Societatis contractus saluo capitali, cum aliquo moderato lucro si adiungantur ei alij duo contractus praedicti, probatur esse licitus tribus rationibus. lib. 1. pag. 339
 Societatis contractus saluo capitali, cum adiuncta affecutione facta capitalis pro pretio, & venditione lucri incerti pro multo minori certo admittitur ab doctore cum triplici limitatione. lib. 1. pag. 338
 Societatis contractus saluo capitali cum lucro etiam comitatus cum alijs duobus praedictis contractibus (quia limitationes praedictae adhibita a doctoribus non curantur) est res intolerabilis plenaque periculis. lib. 1. pag. 339. & 340
 Societatis contractus Italiae, vbi pro certa pecunia tabulario data postea redhibenda dans accipit sustentationem, an sit licitus. lib. 1. pag. 340
 Socius affecurans sortem, seu capitale alterius socij non per hoc acquirit dominium illius capitalis, quod probatur tribus rationibus contra Victoriam, & alios. lib. 1. pag. 340
 Socius affecurans capitale alterius non potest disponere de eo, pro libito quasi dominus eius factus sit, sed tenetur cum eo negoriari, vbi responderetur ad argum. ibid. & 341
 Socius in societate damna extrinseca, sine culpa socij contingentia tenetur subire, sed non illa, quae ex culpa socij contingunt. lib. 1. pag. 341. contra Albornozum, vbi contra ipsum decernitur lucrum posse affecurari reducendo illud ad certam quantitatem. ibid.

Societatis Romæ celebratæ casus exponitur, & an licitus sit examinatur. lib. 1. pag. 342
 Societatis contractus initus cum pacto, vt pecunia exposita lucretur sicut apud alios mercatores lucrum contigerit, an liceat. lib. 1. pag. 342
 Socius qui confert pecuniam in societatem cum suo periculo an de ea aliquod certum & securum possit expetere lucrum. lib. 1. pag. 343
 Socius an possit Perusij, vel in noua Hispania conferre. 100 cum pacto vt recipiat in Hispania, 50 si perierint in mari, & si non perierint recipiat. 120. ibid.
 Societas hæc an vsuraria sit, vbi qui accipit merces transuehendas per mare, pro earum assuecuratione aliquid plus accipit, quam mereatur pro transuectione earum. lib. 1. pag. 344
 Societas quomodo sit diuidenda, vbi nihil conuenitum est expressè, vel tacitè, neque vlla inoleuit circa hoc consuetudo. lib. 1. pag. 345
 Socio contrahenti, pro societate debitum aliquod, an ei hoc debitum inde sit soluendum, vbi notantur damna, quæ socius alteri socio Indiano inferre solet. lib. 1. pag. 345. & 346
 Societatis eventus triplex contingere potest, vt inde partitionis in ea faciendæ sumatur documentum, & vir prudens quomodo arbitrabitur in hac parte. lib. 1. pag. 346
 Societatis casus exponitur. in quo (vt refert Mercator) in gradibus Hispanensibus dubitatur à mercatoribus, qualiter iactura inter socios erat partienda. lib. 1. pag. 346
 Societatis contractus quando, & quot modis finiatur. lib. 1. pag. 346. vbi si quis ponit operas, & alius mille aureos, vt vsque ad quinquennium negotietur si pereant, an finita sit societas. lib. 1. pag. 347
 Socius negotiationi insitens quomodo expensas victus deducere debeat ex cumulo societatis. lib. 1. pag. 347
 Socius an possit pacisci de saluo capitali non eo animo, vt sibi illud saluet: sed vt alter socius in non admittendo illud magis sit sollicitus. ibid.
 Societatis contractus hic an sit licitus, scilicet conferre nautis peregrè nauigaturis ad piscandum certam summam pecuniæ, pro comætu cum certis conditionibus expositis. lib. 1. pag. 348

De societate circa animalia.

Societatis contractus circa animalia multipliciter, sit & quintupliciter animalia dari solent, in societatem. lib. 1. pag. 348
 Societatis contractus an possit iniri dando animal, per modum locationis. ibid. & an damnum, & lucrum rei locatæ possit fieri commune. ibid. & qualis sit contractus dantur animalia mascula ad fecundandas foeminas. 349
 Societatis contractus an sit, vel locationis tradere animalia monasterio, vel altari sub annua pensione, pro tempore vite sic, post sint monasterij, vel illius, qui pensionem soluit. lib. 1. pag. 350
 Societatis contractus an sit, dare animalia alteri æstimata: sed non certa, ita quod eorum precium danti non esset semper certum aut saluum, vbi agitur de dantibus animalia æstimata, per modum venditionis ad creditum. lib. 1. pag. 351
 Societatis contractus an dici possit contractus ille, vbi dantur animalia. 4. modo, id est, per contractum innominatum, scilicet, do, vt facias. lib. 1. pag. 350
 Societatis contractum circa animalia triplex solet comitari pactum. lib. 1. pag. 351. & pacta de foetu, & pensione animalium, & circa tempus quomodo debent iniri. lib. 1. pag. 352
 Societatem animalium an sic liceat inire, vt lucrum fiat commune, & ea accipiens nihil sibi capiat ex lucro antequam precium eorum domino remetiatur. lib. 1. pag. 352. vbi respondetur per 7. conclusiones ad varias societates animalium. lib. 1. pag. 353. & 354
 Societatis contractus durabit quinquennio, vbi pactum factum, vel consuetudo contrarium non dicat. lib. 1. pag. 354
 Societas varios contractus circa animalia minuta continentibus statuuntur conclusiones. lib. 1. pag. 355. vbi de contractu nouæ Hispaniæ differitur. lib. 1. pag. 355
 Societatis contractus an sit, & an sit vsurarius contractus ille, vbi quis in autumno emit mille oues reuendendas obligando venditores, vt eas interim custodiant tutas, & interim foeturam percipit. lib. 1. pag. 355

Socie-

Societatis contractus an sit, & vsurarius emere à rustico boues, quibus caret obligando eum ad tuos eos seruandum, & ad reddendum aliquid pro vsu illorum. lib. 1. pag. 355
 Societatis tres contractus ineundo an liceat exponere negotiationi centum aureos relictos pro Missis dicendis quotannis ne pereant, vbi adijcitur nota. lib. 1. pag. 356
 Societatis contractibus regula deseruiens proponitur, vbi societatis regula secunda generalis adijcitur. ibid.
 Societatem ineuntes vbi animalia traduntur modo incognito iuxta assuecra contraxisse iudicandi sunt.

De contractu sortium.

Sortis contractus hoc exposcit, vt illud ineuntes æquali sorti lucrandi, atque perdendi se submittant. lib. 2. pag. 145
 Sortis contractus quinque includit, ex quibus ius sit alicui inde lucrum capefendi. ibid.
 Sortium officialibus, ad quorum nam expensas merces sui ministerij est soluenda. ibi.
 Sortium contractui parâs exponere suum iocale an possit spondere, vt qui plures schedulas intra signatos dies miserit signatum iocale lucretur. lib. 2. pag. 146

De Taxa.

T.

Taxam regni pro stipendiandis procuratoribus mittendis ad curiam liceat excedere causa mittendi procuratorem industrum, sed valudimarium, & pluribus expensis indigentem. lib. 1. pag. 86
 Taxatum salarium cum sit correctoribus ciuitatum, an vltra illud possint accipere accessorias. lib. 1. pag. 87. vbi respondetur argumentis, & obiectionibus desumptis ex legibus.
 Taxatio arbitris commissâ, an sit seruanda. lib. 1. pag. 88
 Taxationes bonorum dotalium, quæ viliori precio, quam par est, fiunt, in detrimentum creditorum mariti sapius vergunt. lib. 1. pag. 89
 Taxare quomodo oporteat pretium mercium de presenti cum in magna copia ad nouâ Hispaniam vehuntur in classibus. lib. 1. pa-

90. vbi responderetur per quatuor conclusiones. lib. 1. pag. 90. & 91
 Taxam tritici, & granorum, & aliorum concernentes leges dubitationesque, & de precio legali, vide verbo *emptio*, & verbo *venditio*.

Thesaurus.

Thesaurorum inuentorum an sit facienda restitutio, & quando, & quomodo. lib. 1. pag. 237

De contractu venditionis.

V.

Venditio quid sit, vbi traditur eius definitio, & explicantur eius particule. lib. 1. pag. 3
 Vendi an possint res non extans in toto, vel in parte. lib. 1. pag. 4. & seq. vel an possit vendi res vitata in toto, vel in parte. ibidem.
 Vendi an possint licite officia publica. lib. 1. pag. 20. & seq.
 Venditio rei alienæ an valida sit censenda, & in quibus casibus eius venditio possit sortiri effectum. lib. 1. pag. 4
 Vendendi officia publica, quæ vendi solent, qui nam sint, qui licentiam tacitam habent à rege. lib. 1. pag. 20
 Vendere hæc officia publica, scilicet tabellionatus, an Magnatibus, Marcionibus, Ducibus, Comitibus ex iure naturali liceat. lib. 1. pag. 21
 Vendere an possint suffragia, quæ circa electionem scribarum rectores, seu magistratus ciuitatum habent. lib. 1. pag. 21. & 22
 Vendere an liceat officia iurisdictionis. ibid.
 Venditionis materia an possit esse reindeterminata, & incerta. lib. 1. pag. 24
 Venditæ rei periculum ad quem spectet, ex quo res vendita est ad emptorem, vel ad venditorem. ibid. & 25
 Vendi an possit res incerta. lib. 1. pag. 25
 Venditor rei, an ante pretij solutionem fructus eius sibi præcapere possit. lib. 1. pag. 26. & quid si in hoc casu vendat conditionaliter, vel absolute. ibid.
 Venditor qui iam receperit pretium, & non tradiderit rem, an eam cum fructibus à se perceptis restituere teneatur. lib. 1. pag. 27
 Venditor post solutionem pretij, an quia ex pacto

paſto rei venditæ ſubit periculum, poſſit fructus rei venditæ facere ſuos. lib. 1. p. 28
 Venditæ rei periculum quoad melioratione, & deteriorationem & fructus, ad quem at tineat. lib. 1. pag. 28
 Vendibiles quæ nam res ſint, & quænam ex ſua natura venales eſſe non poſſunt. lib. 1. pag. 29
 Vendi an poſſint bona cauſa maleficij publicata ante condemnationis ſententiã à d. mino, vel à miniſtris iuſtitia. li. 1. p. 29. 30
 Vendere an poſſint malefactores bona ſua, quæ non ſunt ob delictum ipſo iure conſiſcata, ſed veniunt publicanda. lib. 1. p. 29
 Vendere an poſſit malefactor bona ſua, quando ipſo iure ob delictum ſunt conſiſcata. ibid. & 30
 Vendita ſi ſit res vni ſemel, ſi alteri poſtea vendatur, cui eorum ſit adiudicanda. lib. 1. pag. 30
 Vendi an poſſint res ſpirituales, & ſacræ. lib. 1. pag. 31
 Vendi an poſſint res, quorum uſus ſolet eſſe ad malum, vt aleæ, pigmenta, ſuci. lib. 1. pag. 32
 Vendere an quis poſſit aleas ad illicitos uſus. ibidem.
 Vendere an liceat fucos meretricibus. lib. 1. pag. 33
 Vendere an licitè poſſint caupones ientacula & cœnas in die ieiunij. lib. 1. pag. 33
 Vendere an licitè poſſit caupo vina his, quos ſcit inde fore inebriandos, aut de hoc dubitatur. lib. 1. pag. 33
 Vendere an licitè poſſint armifices arma ei, qui cum eis eſt offenſurus. lib. 1. pag. 34. & quid ſi credit venditor ſe arma vendere ad bellum iniuſtum. lib. 1. pag. 34
 Vendi an poſſint toxica, & aconita. lib. 1. pag. 35
 Venalis pretio an poſſit eſſe copula mulieris. lib. 1. pag. 35
 Vendere an poſſit maritus condonationem vitæ, quam fecit adultero cum ſua vxore comprehenſo, quem occidere de facto poterat impunè. lib. 1. pag. 36
 Venditiones rerum quas concedunt, aut prohibent, aut circa eas modum determinant leges Hiſpaniæ ad longum recententur. lib. 1. pag. 36
 Vendi an poſſint merces infidelibus Turcis, & arracenis. lib. 1. pag. 41
 Vender ſeruum ſuum ſuſcipientem baptif-

mum, an compellendus ſit eius dominus qui eſt Iudæus, vel Paganus. lib. 1. pag. 41
 Vendere aut emere an liceat clericis negotiationis gratia. ibid.
 Vendens aut emens negotiationis gratia ſi ſit clericus, an in conſciẽtia veſtigialia ſoluere teneatur. lib. 1. pag. 42
 Venditionis quidam caſus in noua Hiſpania inter Indos, & Hiſpanos contingens proponitur, & explicatur. lib. 1. pag. 44
 Vendens coniunctim per fanecas, an potuit pluris vendere, quàm cõſtabat faneca maiciij in mercato Indorum minutim empta, vt accidit in noua Hiſpania, & ibi de fraude in tributo maiciij commiſſa contra Indos. lib. 1. pag. 44. 45
 Vendere aut emere negotiationis gratia, an liceat in loco ſacro, vel in tempore feſtiuo. lib. 1. pag. 45
 Venditio rerum quatenus, pro communi vtilitate ſit introducta, exigit vt adæquatio præti ad valorem rei fiat. lib. 1. pag. 46. hoc obtinet locum præſertim in contractibus, qui cauſa negotiationis ſunt. ibidem.
 Vendere rem pluſquam valeat ſecundum ſe licet quidem: ſi tamen vendenti magis valebat, admonito tamen emptore. lib. 1. p. 46. vbi modificatur aſertum Garcia. lib. 1. pag. 47
 Vendere an liceat alicui ſuum equum pluris quam valeat, ſcilicet, quia eſt ſibi minus gratus. lib. 1. pag. 48
 Vendere an quis pluris poſſit merces, quia emptori magnam vtilitatem afferunt. ibi. & 48. vbi ſoluuntur argu. Conradi poſita cõtra D. Th. vbi intelligentia conſiſtionis Diui Thomæ explicatur. lib. 1. pag. 48
 Vendens rem cum pacto de retrouendendo, ratione huius pacti quantum teneatur de pretio extenuare minoris vendendo. lib. 1. pag. 53
 Vendere rem vltra medietatem iuſti pretij quid ſit, & quid ſi eam emere citra eiuſdẽ pretij medietatem. lib. 1. pag. 54. vbi continentur huius rei exempla, & reſpondetur ad obiectiones poſitas cõtra D. Thomam. ibidem.
 Venditio quomodo dicatur inuolũtaria ſic, quod non transferat dominium. li. 1. p. 54
 Venditio iniuſta raro admittit bonam fidẽ, quæ inuenitur in præſcriptione. ibid.

De venditione quoad valorem, & taxam.

Venditioni expoſitæ merces quinque, aut ſex de cauſis ſolent obtinere maiorem. aut minorem valorem. lib. 1. pag. 55. vbi traduntur cauſæ propter quas vna res in valore excedit aliam. lib. 1. pag. 55
 Venalium mercium pretium adauget, vel minuit abundantia, vel penuria mercium, vel emptorum, vel modus vendendi. ibid.
 Venditæ rei valorem quomodo minuat neceſſitas, & quomodo non. ibid. & 56
 Venditæ rei valor vnde ſumendus eſt. lib. 1. pag. 57
 Venditor ſi roget cum mercibus, an ideo emptor multo minoris eas emere poſſit, quàm alias valent. ibid.
 Venalium mercium, quomodo in particulari taxandum ſit pretium. lib. 1. pag. 57
 Vendibilium rerum pretium taxari, an expediat, per rempublicam. ibid.
 Venales merces, an per ipſos mercatores ſint taxandæ, quoad valorem, vel à quibus, & quomodo. lib. 1. pag. 58
 Vendendæ rei duplex eſt pretium, ſcilicet legale, & naturale, & quomodo differant. lib. 1. pag. 59. vbi traduntur exempla triplicis pretij, naturalis, & arbitrarij ſeu pij, mediij, & rigorofi, vbi ſoluuntur arg. allata in contra. ibid.
 Venalium rerum taxa dum ſit, in cuius gratiam fiat. lib. 1. pag. 60. & 61
 Venditor an in tempore, quo frumenta in communi foro minoris veniunt maiori pretio, id eſt, pretio taxæ ea diuẽdere poſſit. lib. 1. pag. 61. vbi Mercatus in hoc caſu ſe retractat. lib. 1. pag. 61
 Venalium rerum taxa an oporteat ſit diuertina, an verò pro tempore ſit varianda. lib. 1. pag. 62
 Venalium rerum taxa dum videtur inuſta, an ante ſupplicationem factam regi, vel poſt, poſſit violari. lib. 1. pag. 62
 Vendendo merces, puta vinum, aut oleum, an aliquãdo liceat curtare, ſeu minuire metretas, ſiue menſuras, et de opinione. 3. quæ authori magis placet. lib. 1. pag. 63
 Venditores mercium an quando taxa ſenatorum ſuis mercibus aliunde exportatis non præbet lucrum, teneantur eam taxam ſeruare. ibid.
 Vendere an poſſint mercatores ſuas vltra

pretium commune currens, quando ſic communi pretio vendendo nihil lucrantur. ibid.

Vendi poſſint vitiatæ merces pretio taxæ. ibidem.
 Venditor mercium, quarum in diuerſis locis diuerſa eſt taxa, an taxam loci, vbi veniunt, aut eam, vbi traduntur, teneatur ſeruare. ibid. & 64. vel taxam currentem tempore venditionis, vel ſolutionis. & contractus Valentia ibi reprobatur. lib. 1. pag. 64
 Vendibiles res prætaxantes de nouo quot, & quales circumſtantias conſiderare debeant. ibid.
 Venditoribus mercium pretium taxæ, aut communiter currens, an liceat tranſgredi. lib. 1. pag. 64

De venditione quoad taxam.

Venditores alimentorum tritici, olei, aut vini ſi excedant præſtitutam legis taxam, an teneantur aliquid reſtituere, & de tribus opinionibus circa hoc de 3. modis permiſſiuis. lib. 1. pag. 65
 Vendi an poſſit triticum non obſtante taxa vltra taxam, dum conſilium regale verbo, vel ſcripto nunciat, vt veſtores tritici pretio maiori diuendere poſſint. lib. 1. pag. 66
 Venditores tranſgredientes taxam tritici, an ex diſſimulatione communi iuſtitia videntis, & non punientis à reſtitutione, & culpa excuſentur. ibid. & quid ſi quõſdam tranſgreſſores puniant, alios verò impunitos relinquant. lib. 1. pag. 67
 Venditores annonæ vltra taxam, an primus modus permiſſionis excuſet, & an ſecundus permiſſionis modus vendendi vltra taxam licentiam præbeat. lib. 1. pag. 67
 Venditores annonæ vltra taxam, an quorumcumque miniſtrorum iuſtitia diſſimulatione excuſentur à taxæ violatione, pulchra quæſtio. ibid. vbi traditur corollarij pro multis caſibus. lib. 1. pag. 68
 Venditores tritici vltra taxam, an tertius permiſſionis modus excuſet. lib. 1. pag. 68
 Venalium granorum taxam continens pragmatica proponitur, & circa panem coctum, etiam forenſem. ibid. vbi agitur an ob intereſſe propriũ impediens ne alium de annona aſportetur, teneantur ad reſtitutionem.

tutionem lib. 1. pag. 69
 Vendendi carius, quam taxa dicta, si senatores populi causam præbent, quia taxam occultant, an teneatur communitati illatum inde reparare lib. 1. pag. 69
 Venditores panis cocti, si non sint ipsi pistorum ex officio à republica cõstituti, an percent sic vendendo, & restituere aliquid teneantur lib. 1. pag. 69
 Venditores annonæ an, si sint clerici, subijciatur taxæ. ibid. & an clerici possint in populo suo frumentum maiori pretio, scilicet, pro tritico de foris importato taxato diuendere. ibid.
 Vendendi ultra taxam consuetudo, quando arguat, vel pragmaticam taxæ non fuisse receptam, vel per vsum contrarium fuisse derogatam lib. 1. pag. 72
 Védi an possint duplones aurei, & numismata aurea pluris, quàm sit eorum legale pretium per legem taxatum. lib. 1. pag. 77. & ibi corollarium Garcie, vt incertum abijcitur lib. 1. pag. 77
 Vendendo coronas aureas, & duplones pro argenteis precium communiter currens sic cut in venditione aliarum rerum est obseruandum lib. 1. pag. 78. vbi modificatur Mercati sententia. ibid.
 De venditione quoad deceptionem.
Vendere an liceat triticum antea repurgatum, & postea glebulis mixtum precio taxæ, vel precio communiter currenti, vbi definitur contra Metinam lib. 1. pag. 78. & 79
 Vendere an liceat ministris iustitiæ suam ministeria ultra stipendia sibi taxata per eis accipiendi, vbi Mercatus partim admittitur, & partim rejicitur lib. 1. pag. 79
 Vendentes hordeum in diuersis, an taxæ hordei, aut precium eius commune communiter currens excedere possint. lib. 1. pag. 80
 Venditionis contractum in fraudem taxæ infesse, an censendus sit, qui reipublicæ sui oppidi mutuauit quingentos aureos in sumedos in triticum diuendendum in pane cocto ad expensas & lucrum ipsius mutuantis lib. 1. pag. 80
 Vendendum panem, & vinum patriæ, an carius possint taxare senatores populi, quàm venderetur à forensibus lib. 1. pag. 81

Venditionis contractum in eundo cum in fidelibus, an liceat eos decipere in numero, pondere, & mensura lib. 1. pag. 83. & 84
 Vendere an licite possint aurifices ad auri pondus & valorem ligam alterius metalli, quàm ad compactiones immiscent lib. 1. pag. 81
 Vendere an liceat macellario carnes mortuinas, vel arietum incastratorum pro fanis, & castratis lib. 1. pag. 83
 Vendere an teneatur vasalli suis dominis, gallinas, capreolos, certo precio taxæ minori, quàm par erat lib. 1. pag. 83
 Vendi an possit copia cocci (vt in noua Hispania fit) illo precio, quod non inuenitur de præsentia, vbi agitur de mercibus non inuenientibus precium de præsentia lib. 1. pag. 91
 Vendi an possint carius merces, quæ vilioris emptæ sunt, & immutata non sunt, ubi respondetur per 2. conclusiones. lib. 1. pag. 94
 Venditæ rei mutatio quadruplex, scilicet, quoad substantiam, qualitatem, & quantitatem, & tempus lib. 1. pag. 93
 Vendere an quis possit sine fraude pragmaticæ proprium triticum ex suis messibus collectum, & aliud emere pro sustentatione suæ domus lib. 1. pag. 95
 Vendere an possit puella causa negotiationis, quod emit triticum pecunia sua dotali citra uiolationem pragmaticæ de non emendo ad reuendendum lib. 1. pag. 94

De venditione ratione lucri cessantis considerata.

Vendentes, vel ementes an ratione lucri cessantis, vel damni emergentis possint alias de precio iusto augere, vel minuere lib. 1. pag. 95
 Vendens ad creditum suas merces, an augere possit precium, propter periculum illud recuperandi lib. 1. pag. 111
 Vendens ad creditum, an propter expensas faciendas in recuperando debitum, dum uerisimiliter timentur, possit augere precium, ubi autor nõ omnino assentitur Soto lib. 1. pag. 111
 Venalibus mercibus scilicet carniuum, & uinagabellæ sissæ nuncupatæ, an possint imponi eorum augendo precium, & an ad has sissas teneantur clerici lib. 1. pag. 112

Ven-

De barocholis.

Vendere, aut locare suas operas an possint aduocati pro libito suo exigendo, pro eis precium, & an sic possint facere medici, ubi respondetur per 3. dicta lib. 1. pag. 112
 Vendere an liceat iudicibus cæram, & laborem sigillo sigillandi.
 Védere an possint grossiores mercatores inferioribus reuëditoribus merces, quas suo nomine, & sumptibus emerunt inferiores unum ex 10. reportando pro lucro. ibid.

De venditione sub hastatione.

Vendentes sub hastatione res nomine pupillorum suorum, si ibi excessum sit in precio, quomodo restituere teneantur, ubi triplex consilium traditur respectu tutorum lib. 2. pag. 121
 Vendendum, vel ementium sub hastatione merces fraudes enarrantur lib. 1. pag. 121
 Venditores, uel emptores, qui sub hastatione uendendo, uel emendo fraudes prædictas committunt, quomodo teneantur, & debeant restituere lib. 1. pag. 122. ubi duæ sententiæ traduntur una Mercati, altera Nauarri lib. 1. pag. 122
 Venditionis exempla uaria lib. 1. pag. 123. ubi proponuntur circa uenditionis precia documenta Victorie lib. 1. pag. 123
 Vendendo ad creditum, an liceat ultra precium aliquid plus exigere ratione pœnæ, si non fiat solutio in termino, ubi agitur de triplici specie pœnæ lib. 1. pag. 124
 Venditor ad creditum contractui apponens pœnam, quando præsumitur causa palliandi usuras eam apposuisse, & ibi de indicij particularibus ad hoc iudicandum lib. 1. pag. 125
 Venditio cum pacto de retrouendendo, an minuat precium rei, quæ sic uenditur lib. 1. pag. 131. & quomodo contractus hic dupliciter solet iniuri lib. 1. pag. 132
 Venditionis contractus, quando uerè fiat cum pacto de retrouendendo, & fictitiis non sit censendus, ubi proponuntur coniecturæ ad hoc dignoscendum, & pactum de retrouendendo quid sit lib. 1. pag. 132
 Vendens prædia non sata cum pacto, ut sibi reuendatur intra annum, dum peruenerit iam ad messem fraude non caret lib. 1. pag. 133

Vendens merces precio iusto ad creditum indigendi statim eas reuendituro precio de præsentia, an possit eas ab eodem minoris redimere contrahendo contractum, qui Hispanicè dicitur mohatra, ubi autor inter Mercatum, & Nauarrum, & Sylu. intercedit, ubi cautela traditur cõfessoribus lib. 1. pag. 143
 Venditor mercium, qui rogatur mutuare pecuniam, an possit dicere nolo, sed emito merces meas ad creditum, quas reuendendo de præsentia tibi subuenies lib. 1. p. 144
 Vendentes regi indigenti pecunijs merces pannorum, quibus cum soluit rex militibus stipendia debita, an excusentur à culpa & à restitutione, ubi respondetur per 3. conclusiones lib. 1. pag. 145

De precio rerum.

Vendibilium rerum precia, quomodo solita sint uariari, & quot modis uariantur lib. 1. pag. 147
 Vendendi & emendandi triplex est modus, scilicet, ad numeratum, & ad creditum, vel anticipata pecunia. ibid.
 Vendentes ad creditum, vel ementes anticipata solutione in taxando precium regula re se debent regulariter per emptionem, & uenditionem de præsentia lib. 1. pag. 146
 Vendentes merces maritimas in magna copia non inuenientes precium de præsentia, quomodo earum taxare debeat precium: & de precio harum mercium, & qualiter in Hispania, & qualiter in noua Hispania huiusmodi precium taxandum sit lib. 1. pag. 148
 Vendentibus in Hispania merces in magna copia nõ est tutum regulam Victorie obseruare, dum uenduntur ad creditum. ibi. unde infertur vnum corollarium, & soluuntur arg. in contra lib. 1. pag. 149
 Vendentes ad creditum mercatores, an ratione dilatæ solutionis possint augere precium, quæstio est celeberrima, vbi 9. argu. pro mercatoribus proponuntur, & contra eos soluuntur lib. 1. pag. 150. & 151
 Vendens ad creditum siue sit mercator, siue non, non ideò potest augere precium, vbi uaficies mercatorum uenditium ad creditum subnotatur lib. 1. pag. 152
 Ven-

- Vendere an possit aliquis merces suas ad creditum maiori precio, quam alias de facto eas de presentē vendidisset. lib. 1. pag. 152
- Vendere non potest mercator merces suas ad creditum maiori precio ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, quando non inuenit emptores de presentē. ibid.
- Venditores, & mercatores causa lucri cessantis augentes precium, dum vident ad creditum, non excusantur, neque eorum excusatio admittenda est a confessoribus. ibidem.
- Vendere nequeunt mercatores merces suas ad creditum pluris, quam valent de presentē, sub pretextu, quod solum volent se seruire indemnes. lib. 1. pag. 153
- Venditor rei fructiferæ ad creditum, an dum sibi non soluitur precium fructus eius ratione interesse ab emptore capere possit. lib. 1. pag. 153. vbi opinio Couarruuiæ, vt periculosa respicitur lib. 1. pag. 154
- Vendens in perfecta venditione rem fructiferam ad creditum interim sibi fructus capere potest, & sic intelligitur lex curabit contra Couarruuiam, lex curauit non intelligitur de actuali venditione. lib. 1. pag. 155
- Vendendo, & emendo, & contrahendo seruanda est æqualitas quoad precium, & rem venditam. lib. 1. pag. 155. & de duplici æqualitate in contractibus. ibid.
- Vendens vel emens ad creditum possessionē fructiferam, quomodo seruat æqualitatem intrinsecam, sed non extrinsecam, dum voluntariē ibi admiscetur mutuū virtuale. ibi.
- Vendentes ad creditum pluris, quam de presentē consuetudo non excusat. lib. 1. pag. 156. & sic vendentes ratione lucri cessantis regulariter non excusantur.
- Venditores & mercatores, qui magnatibus vendunt ad creditum ratione metus, aut periculi recuperandi precium illud licitè non possunt augere, vbi tria documenta traduntur. lib. 1. pag. 157
- Vendentes ad creditum duabus rationibus, ratione periculi non possunt augere precium. lib. 1. pag. 158
- Vendens expectata solutione, quando precio rigoroso, quod inuenitur de presentē sic vendere possit, vbi respondetur ad replicā. lib. 1. pag. 158. & 159
- Vendere pluris ad creditum, an licet propter magnam copiam mercatorum volentium emere ad creditum. lib. 1. pag. 158. & seq. ad 8. argu.
- Venditor possessionis fructiferæ ad creditum quare, dum interim nō soluitur precium, non possit sibi exigere interesse pro fructibus, quibus interim gaudet emptor. lib. 1. pag. 159
- Venditor ad creditum, an ratione periculi, cui se exponit, possit augere precium, vbi fortissima, 6. argu. Metinæ Complutensis proponuntur, & soluntur. ibid. & 160
- Vendens ad creditum, an ratione expensarū in recuperanda solutione possit augere precium, vbi intermediat autor inter Sylū, & Nau. aequaliter discordantes. lib. 1. p. 161
- Vendentes ad creditum, an ratione damnorum possint augere precium, ubi distinctio triplex proponitur. lib. 1. pag. 162
- Venditor ad creditum, siue mutuator, an possit conuenire cum debitore, ut, quia distinctas passurus est, ex culpa debitoris in recuperando debitum, sibi aliquid amplius recompensetur, ubi subnotatur Garcia. li. 2. pag. 162
- Venditor an possit conuenire de refarciendis damnis, si quæ in recuperando debitū contingant. ibid. ubi probatur ad longum, quod ratione metus precii augeri nō possit, & quomodo tollendum sit periculum, & metus. ibid.
- Venditor ad creditum, quia assicuratur sibi solutionem debitam illius in se suscipiendo periculum, non potest augere pretium. lib. 1. pag. 165
- Venditor ad creditum, uel creditor alius ratione solutionis sibi debita nō potest fungi officio assicuratoris, uel fideiussoris suscipiendo in se periculum. ibid.
- Vendenti ad creditum non sic licet pacisci, pro periculo recuperandi debitum sicut licet locati, equum pacisci de damno illius, ubi respondetur ad replicam, aliās si ratione periculi possit augeri precium lata via aperiretur usuris. ibid.
- Venditur res futura dupliciter, scilicet, prout est in potentia, uel prout futura est in existentia. lib. 1. pag. 169
- Vendens rem futuram prout est in potentia, uel prout erit in existentia, qualiter taxare debeat precium. lib. 1. pag. 170
- Venditor, & emptor in emptione rei futuræ si con-

si conueniunt, ut ematur precio, quo valebit mense Augusti, quomodo intelligendum sit hoc pactum, cum in illo mense currunt uaria pretia. lib. 1. pag. 171 & 172

Vendentes, & ementes res futuras, scilicet, fetus nascituros animalium qualiter a principio possint taxare precium. lib. 1. pa. 173

De venditione coacta.

Vendere suas res, aut alienas emere, an possit quis cogi per iustitiam. lib. 1. pag. 191. ubi definitur, an tempore famis annonæ recondita possit per iudices auferri. lib. 1. pag. 192

Vedere aut emere merces, in quibus casibus quis cogi possit. ibid.

Vendenti res suas dupliciter contingit uiolētiam inferri. ibid.

Vendere suas merces, an compellendi sint mercatores, uel uenditores, quando peritū taxandum, uel taxatum, uel communiter currens ex malitia aliquorum non est iustum. ibid. & 193

Vendi debent merces, dum eorum iustum pretium monopolij, uel aliter impeditur pretio, quo ualent, si talia uiolentia impedimenta cessassent. lib. 1. pag. 194. & utrum in hoc casu possit accipi, ultra pretiū currrens. ibid. & 194

De venditione quoad monopolia.

Vendentium, uel ementium monopolia quoad pretium emptionem, uel venditionem inuoluntariam faciunt. lib. 1. pag. 194. ubi agitur de 4. generibus monopoliorum. ibid.

Vendentium, & ementium monopolia, an ius ciuile reprobet, ut illicita. ibi. & quid si emptores conueniant de non emendo nisi tāto pretio. lib. 1. pag. 196

Venditores mercium, qui eas emunt in magna copia ad reuendendum, an possint in aliquibus casibus excusari. lib. 1. pag. 195

Vendendi merces, qui priuilegium obtinent a rege, an ex tali priuilegio ipsi soli eas merces licitè uendere possint. lib. 1. pa. 196

Vendendi merces facultatem, sibi soli concedendam, an imperrare quis possit licitè a rege. lib. 1. pag. 196. ubi referuntur hi, quibus hæc priuilegia solent concedi.

Venditores mercium, qui eas Mexici, & Li-

mæ recondunt eo animo, ut pro libito ascendant in pretio, non excusantur a culpa. ibi. & seq.

Vendentes suum eritium Salmanticæ, cum sint forenses ad pretium, quod monopolij mercatorum Salmanticæ auxit, an teneantur illum excessum restituere. lib. 1. pag. 197. & an mercatores, auctores monopoliorum ad restitutionem teneantur. ibid.

Venditionem piscati recentis in locis maritimis inpedientes per monopolium, quo uilioris illud emant, ad restitutionem teneantur. ibidem.

De venditione respectu mercium uitiatarum.

Venditio an reddatur illicita propter defectum rei uenditæ, ubi ponuntur 4. argu. contra lib. 1. pag. 198

Vendibilis rei triplex contingit esse defectus, scilicet, substantiæ, quantitatis, & qualitatis. ibidem.

Venditorum fraudes recensentur simul cum fraudibus committi solitis ab emptoribus. lib. 1. pag. 199

Venditio rei uitiosæ an ideo sit illicita, quia rei uitium eius emptionem facit inuoluntariam. lib. 1. pag. 200

Venditionis, uel emptionis contractum, an inuoluntarium in eo interueniens uitiet, uel annullat. lib. 1. pag. 201. ubi de duplici deceptione actiua, scilicet, & passiuā fit mētio. lib. 1. pag. 201

Venditionem reddit culpabilem deceptio actiua in ea interueniens, licet nullum inferat damnum. ibid.

Venditoris deceptio actiua, ut quia interrogatus de qualitate mercis mentitur, non semper uenditionem mortalem facit. ibi.

Venditoris deceptio actiua, qui mentitus, est suum unum esse sancti Martini, cum esset Candienſe non semper irritat contractum uenditionis in conscientia. li. 1. p. 202

Venditio, quæ nō fuit uoluntaria de facto, si sit uoluntaria de iure, non rescinditur. ibi.

Vendere alchymicum aurum pro uerò casu, quo per alchymiam feret, aurum uerum secundum, D. Thom. non esset illicitū. ibi.

Vendere rem unam pro alia non est tam illicitum, si duabus uestiatur circumstantijs, ubi opinio Metinæ opposita, ut probabilior probatur. lib. 1. pag. 203

Venditio, ubi interuenit solum deceptio passiuā

bus, an veniat reuocanda ibid. vbi respo-
detur ad 4. arg. in contra posita. li. 1. p. 204
Venditionis contractus quando ratione de-
ceptionis ibi interuentis obligationem
restituendi, vel reuocandi contractum in-
ducat. lib. 1. pag. 204
Venditio quando reuocanda. lib. 1. pag. 206
Venditio, & emptio semel valide contracta,
an reuocari possit, vbi per tria dicta respō-
detur ad quaestionem. lib. 1. pag. 206

Venditio quoad arras.

Venditionis, & emptionis confirmandæ
causa dupliciter solet arra dari. ibid. vbi
circa donationem arræ consuetudo est at-
tendenda. lib. 1. pag. 207
Venditionis contractus an ante scripturam
sit validus. lib. 2. pag. 207

De venditionis deceptione à decipiente ignorata.

Vendens, vel emens, qui ignoranter fuit
causa deceptionis, quam passus est alius,
an teneatur retractare contractum. lib. 1.
pag. 207. vbi distinguitur ignorantia du-
plex. lib. 1. pag. 208
Vendens molendinum ignoras esse dirutum,
ad quid teneatur secundum legem Parti-
tarum. vbi agitur de vendente ignorante
agrum, vbi erāt herbæ nociuæ. ibi. & 208
Venditor serui, quem ignorat esse fugitiuū,
an validam faciat venditionem eum igno-
rante sic vendendo. ibid.
Venditori intra 6. menses potest restitui iu-
mentum vitiosum, quando emptor de vi-
tio per eum non est certioratus. ibid.

De venditione quoad defectum vitij.

Venditor, an vitium rei detegere teneat-
ur. vbi 6. ponuntur argu. pro parte ne-
gatiua. lib. 1. pag. 209
Vendendæ rei duplex solet esse vitium, scilicet,
rei vitia tripliciter distinguuntur. li. 1. 210
Venditor teneatur emptori patefacere vitia
detrimentosa, & periculosa, & impediētia
finē, ad quem emitur res, si talia vitia sint
occulta. vbi conclusiones Syluestri ostenduntur
concordare cum conclusionibus
D. Thomæ. ibid.
Vendens rem vitiosam, cuius vitium est in
propatulo omnibus, non illicite agit, si ma-

iori pretio eam nō vendit, quam cum suo
vitio. lib. 1. pag. 210
Vendens rem inutilem sibi, sed non totaliter
inutilem emptori, vt si vendat equum cæ-
cū ad circumferendam rotam cisternæ. ibi.
Vendens rem vitiosam in duplici casu teneat-
ur eius vitium detegere. vbi satisfit du-
bio. lib. 1. pag. 211
Vendens rem vitiosam teneatur pramonere
emptorem de duobus. & quando ista præ-
monitio sit faciendæ. ibi. & seq.
Venditor rei vitiosæ quādo eius vitium de-
tegre teneatur, vel ante celebrationem ven-
ditionis, vel post. lib. 1. pag. 212. vbi vitia
de iure, & de facto irritantia contractum
detegenda esse probatur. ibid.
Venditor rei vitiosæ, cuius vitium non om-
nino inuoluntariam efficit venditionem,
neque reuocandam ante venditionem eius
vitium detegere non teneatur. ibid. vbi sol-
uuntur argu. in contra. ibid. & 213
Venditor copiam mercium aduentantē non
teneatur manifestare, neque idē precium
iustum suarum mercium diminuere. li. 1.
pag. 213. & 214
Venditor an in aliquibus casibus excusetur,
à detegendo defectus rei venalis, & à mi-
nuendo eius precium. lib. 1. pag. 214. vbi
ponuntur 4. arg. pro illucidatione quaestio-
nis. lib. 1. pag. 214
Venditor rogatus ab emptore de aduentu
proximo mercium, an teneatur fateri, quā
scit veritatem de hoc. ibid. & 215. & quid
si non fuerit rogatus ibidem, vel quid si ro-
gatus de hoc ex consulto tacuit. ibid.
Venditor rei venalis de vitijs eius non inter-
rogatus, an teneatur sua sponte ea vitia
patefacere. lib. 1. pag. 216. vbi soluntur ar-
gumenta in contra. lib. 1. pag. 217
Venditionis precium abundantia mercium
præfens ignorata ab emptoribus peregrini-
nis respectu illorum precium non adau-
get, sed abundantia absens ignorata pre-
cium communiter currens nō minuit. ibi.
Venditor libri, qui scit eum fore vetadum,
an possit id cglādo emptori diuendere. ibi.
Vendere an possit quis sua vina, vel frumen-
ta maiori pretio, quam iuste valent cur-
tando mensuram, sine grauamine guber-
natoris, vel monopolij iusto pretio diuen-
dere impediatur. lib. 1. pag. 217. in sol. ad 4.
Venditor interrogatus de vitio occulto rei
venalis, vel de aduentu proximē futuri
mer-

mercium, an obligatione iustitiæ inducē-
te restitutionem veritatem aperire tenea-
tur. lib. 1. pag. 218
Venditor teneatur sub obligatione iustitiæ,
& restitutionis rem venalem detrimentoso-
sam, periculosa vel inutilem, etiam non
interrogatus manifestare, dum idcirco vē-
ditio venit reuocanda. lib. 1. pag. 218. quid
si vitia talia non sint. ibid.
Venditor rogatus ab emptore de aduentu
mercium, quibus casibus peccat contra iu-
sticiam vendendo merces sine hac mani-
festatione. lib. 1. pag. 219. & quid si non sit
expressè interrogatus. ibid. & seq.
Venditor teneatur subire damnum, quando
pretio currenti, quia minus est, nō potest
vendere merces, quantō sibi constiterit.
lib. 1. pag. 219 in solut. ad 1.
Vendens rem vnā, pro alia æque vtilē em-
ptori, si mentiatur iuxta duplicem opinio-
nem Metinæ, & Soti de pernicioso men-
datio notatur, vel non notatur. li. 2. p. 220
Venditor defraudans in pondere numero, &
mensura regulariter non liberatur, vel à
recompensando damnum, vel à restitutio-
ne excessus precij super accepti. ibid. vbi
ponitur casus, vbi defectus non est reficiē-
dus. ibid. & 221

De venditione quoad euictionem.

Venditor teneatur emptori de rei vendi-
tæ euictione, vbi excipiuntur casus.
7. in quibus de euictione non teneatur. li. 1.
pag. 221
Venditor re euicta precij emptori restituere
obligatur. lib. 1. pag. 222
Vendens bona fide rem, quam bona fide emit
à latrone cōperto, quod sit aliena, ad quid
teneatur, vbi dissident inter se Sotus, &
Nauarrus. ibid.
Venalis rei duplex est valor, scilicet, ex sua
natura, qualis est ordinarius, & alius acci-
dentarius ex industria particulari emptori-
ris proueniens. lib. 1. pag. 225
Venditor duplici potest laborare ignorantia,
vna negatiua, & alia priuatiua, prima scili-
cet, si ignoret in agro, quem vendit, esse
thesaurum, secunda si ignoret eius pre-
cium. lib. 1. pag. 225
Venditor si sciscitatur ab emptore perito de
valore rei vendendæ, an emptor eum de
tali valore docere teneatur, vbi responde-
tur ad arg. lib. 1. pag. 226
Venditorem ignarum emptor, siue sit ab ip-

so interrogatus, vel non, va'orem ordinā-
rium rei edocere tenetur, non verò acci-
dentarium. ibid.
Venditori dum exponitur ager, vel domus,
non exponitur venalitati, nisi propter ha-
bitationem, vel eius culturam non pro-
pter thesaurum inibi contentum. li. 2. 227
Venditor, dum non dampnicatur, non potest
augere pretium commune ex eo, quod em-
ptor ex re empta accedente sua industria
particulari multum iuuatur, vbi agitur de
ignorantia negatiua, & priuatiua. li. 1. 227
Venditor duplici necessitate adactus potest
vendere rem, scilicet, aut necessitate coac-
tionis, aut necessitate suppositionis. li. 1.
pag. 230
Venditor vendens minoris res suas, vt pecu-
nia sibi suppetat, vnde ludat, emptori ali-
quid pretij velle donare nō est censendus,
& quid si dicat id se gratis donare. li. 1. 230
Vendere an sic possit femina sui corporis co-
piā, vt quodcumque pretij pro hoc expe-
tere possit, & ibi de extorsionibus, & frau-
dibus, quibus solent vti amatrices mulie-
res. ibid.
Venditori etiam cognoscenti valorem rei,
quam vendit, non licet minus, pro ea ero-
gari ab emptore, vbi exponitur regula iu-
ris scienti & consentienti non sit iniuria.
lib. 1. pag. 233
Venditionis contractus, quomodo etiam ablata
ignorantia aliquādo sit inuoluntarius. ibi.
Venditor admonitus de valore rei suæ si tan-
tum valere non credens eam minoris ven-
dat, an tunc emptor tutus maneat in cō-
scientia, vbi ponuntur 6. arg. causa illuci-
dandæ quaestionis. lib. 1. pag. 233. & 234
Venditoris ignorantia eatenus causat inuo-
luntarium, quatenus venditoris impedit li-
berum consensum. lib. 1. pag. 236
Venditor certioratus ab emptore de valo-
re suæ mercis, non potest actione ex ven-
dito in foro exteriori petere, quod sibi mi-
nus solutum est pretium, & quid in con-
scientia. lib. 1. pag. 237
Venditor etiam prope ignarus valoris suæ
mercis non videtur in defraudationem iu-
sti pretij consentire, & an virgo videns si-
gna fraudis videatur liberè in suam de-
florationem consentire. lib. 1. pag. 238
De venditione cum metu inita.
Venditionis, vel ludi contractus, siue quilibet
alius ex metu cōsensus an sit validus
in con-

INDEX VENDITIO.

- in conscientia lib. 1. pag. 239. ubi statuitur regula generalis hic deseruiens in foro eſſe conscientia, ubi inferuntur 2. corollaria Nauarri de filia, & de filio metu reuerentiali paterno uouentibus. lib. 1. pag. 240
- Venditionis, uel ludi contractus ex importunitatibus præcedentibus initus, an ualidus sit in conscientia, uel an sit rescindendus. lib. 1. pag. 241. ubi uariantes Garcia, & Nauarrus concordantur per autorem. ibidem.
- Venditioni, uel ludi contractui duplex importunitas solet adhiberi. ibi. ubi exponitur, quænam sententia doctorum hic uariantium sit conformior menti D. Thom. lib. 1. pag. 241
- Vendendam rem accipiens nomine domini, ut proxeneta, an si plura eam uendat, illud plus sibi possit retinere. lib. 1. pag. 250. & seq. ubi agitur, an agens negotium alterius, quod obtinuit gratis possit pro eo sibi secreto accipere recompensam. ibid. & sequent.
- Venditor, qui uendit bladum dádum tempore messis pro 20. quod æstimabatur 15. ualiturum, si adueniente caritate uenditum est ab emptore post pro 25. teneatur aliquid emptori restituere. lib. 1. pag. 252

F I N I S.

